

Szám: 1-20/2026.

K I V O N A T

***Tolna Vármegye Önkormányzata Közgyűlése
2026. június 26-i ülésének jegyzőkönyvéből***

**Tolna Vármegye Önkormányzata Közgyűlésének 22/2026.
(VI. 26.) határozata a Tolna Vármegyei Szolgáltatási Út
Térkép és a Tolna Vármegyei Esélyteremtő Paktum
elfogadásáról:**

Tolna Vármegye Önkormányzatának Közgyűlése elfogadja a Tolna Vármegyei Szolgáltatási Út Térkép és a Tolna Vármegyei Esélyteremtő Paktum című felülvizsgált dokumentumokat az 1. és a 2. melléklet szerint.

Felelős: Orbán Attila, a Közgyűlés elnöke

Határidő: folyamatos

k.m.f.

***Orbán Attila sk.
a Közgyűlés elnöke***

***dr. Ritter Beáta sk.
aljegyző***

A kivonat hitelül:

*dr. Ritter Beáta
Szekszárd, 2026. július 1.*

TOLNA VÁRMEGYEI SZOLGÁLTATÁSI ÚT TÉRKÉP

Tolna Vármegye Önkormányzata

Készítette: Diversitas Központ

Hatályos: 2019. szeptember

Felülvizsgálatot készítette: Tolna Vármegye Önkormányzata

Elfogadva: Tolna Vármegye Önkormányzata Közgyűlésének 22/2026. (VI.26.) határozatával

Hatályos: 2026.06.26-tól

Tartalomjegyzék

TOLNA VÁRMEGYE SZOLGÁLTATÁSI ÚT TÉRKÉPE**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

I. Vezetői összefoglaló.....	4
II. Helyzetkép.....	21
1. Általános vármegyei helyzetkép.....	21
1.1. Humán erőforrás	25
1.2. Gazdasági helyzet	51
1.3. Infrastruktúra	57
2. Járásokról/ járásek településeiről általánosságban.....	72
III. Elérhető szolgáltatások és hiányok.....	76
1. Egészségügyi alap- és szakellátás keretében nyújtott szolgáltatások.....	76
1.1. Alapellátások	77
1.1.1. Megelőző ellátások.....	77
1.1.2. Háziiorvosi-, házi gyermekorvosi ellátások.....	78
1.1.3. Fogorvosi alapellátások, fogorvosi ügyeleti ellátások	95
1.1.4. A védőnői és az iskola-egészségügyi ellátások	104
1.1.5. Az otthoni szakápolások és otthoni hospice ellátások.....	112
1.2. Szakellátás	119
1.2.1. Járóbeteg szakellátások	119
1.2.2. Fogorvosi szakellátás	120
1.2.3. Fekvőbeteg-szakellátás	120
1.3. Egyéb egészségügyi ellátások, szolgáltatások	121
1.3.1. Szülészeti ellátás	121
1.3.2. Orvosi rehabilitáció	121
1.3.3. Betegszállítás	122
1.3.4. Mozgó szakorvosi szolgálat.....	122
2. Szociális alap-és szakellátások, valamint gyermekjóléti alapellátás és gyermekvédelmi szakellátás keretében nyújtott szolgáltatások.....	127
2.1. Szociális alapszolgáltatások.....	127
2.1.1. Települési alapszolgáltatások.....	127
2.1.2. Családsegítés.....	138
2.1.3. Szociális nappali ellátások.....	143
2.1.4. Községi ellátások	154
2.2. Szakosított ellátások.....	158
2.2.1. Tartós bentlakásos ellátások	159
2.2.2. Átmeneti elhelyezés	173

2.2.3. Lakóotthonok	177
2.2.4. Rehabilitációs intézmények	178
2.2.5. Támogatott lakhatás	181
2.3. Gyermekjóléti alapellátások	188
2.3.1. Gyermekjóléti szolgáltatások	198
2.3.2. Gyermek napközbeni ellátása.....	205
2.3.3. Gyermek átmeneti gondozása	216
2.3.4. Gyermek esélynövelő szolgáltatásai.....	220
2.4. Gyermekvédelmi szakellátások	225
2.4.1. Otthont nyújtó ellátások.....	226
2.4.2. Utógondozói ellátás.....	229
3. Oktatás és oktatási intézmények.....	231
3.1. Köznevelési alapfeladatok és szakképzési alapfeladat-ellátás.....	231
3.1.1. Óvodai ellátás.....	231
3.1.2. Általános iskolai ellátás.....	243
3.1.3. Középfokú oktatás.....	255
3.1.4. További köznevelési feladatok	289
3.1.5. Felnőttoktatás.....	305
3.2. Egyéb oktatási-képzési feladatok.....	316
4. Lakhatás, közszolgáltatások, infrastruktúra, közbiztonság.....	319
4.1 Lakásállomány, lakáskörülmények	319
4.2. Közszolgáltatások	330
4.3. Infrastruktúra	343
4.4 Bűnmegelőzést és közbiztonság javítását segítő programok.....	354
5. Községi programok	368
5.1. Mélyszegénységben élő gyermekek, roma gyermekek, illetve fiatal felnőttek számára nyújtott szolgáltatások, ellátások	368
5.2 A sajátos nevelési igényű, pszichés fejlődési zavarral küzdő gyerekek helyben történő fejlesztésének, tanításának támogatása	387
5.3 Ifjúságot célzó tevékenységek	404
5.4. Helyi kulturális közösségfejlesztési folyamatok.....	420
5.5 Vármegyei és térségi identitás erősítése, térségfejlesztési együttműködések	437
5.6 Roma nők foglalkoztatását elősegítő felzárkózási programok	454
5.7. Digitális kompetenciafejlesztés.....	470
IV. ILLESZKEDÉS ORSZÁGOS ÉS VÁRMEGYEI STRATÉGIAI DOKUMENTUMOKHOZ	485

I. Vezetői összefoglaló

Bevezetés

A Tolna vármegyei Szolgáltatási Út Térkép elkészítésének célja, hogy átfogó képet nyújtson a vármegye területén elérhető közszolgáltatások, különösen a hátrányos helyzetű lakossági csoportokat érintő egészségügyi, szociális, gyermekjóléti, oktatási, foglalkoztatási és közösségi szolgáltatások rendszeréről, azok elérhetőségéről, kapcsolódási pontjairól, valamint a szolgáltatási hiányokról és fejlesztési szükségletekről.

A dokumentum elkészítésének előzménye, hogy a vármegyében működő szolgáltatórendszerek működését egyre összetettebb társadalmi kihívások befolyásolják. Az elöregedés, a kistelepülések településszerkezete, a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok koncentrációja, a szakemberhiány, valamint a szolgáltatásokhoz való egyenlőtlen hozzáférés szükségessé tették a szolgáltatási utak, az ellátási kapcsolatok és az intézményközi együttműködések rendszerszintű feltérképezését. A szolgáltatási út térkép ennek megfelelően nem csupán az egyes szolgáltatásokat érinti, hanem azok egymásra épülésének, átjárhatóságának és fejlesztési szükségleteinek megmutatását is.

A dokumentum elkészítése partnerségi közreműködéssel valósult meg. A folyamatban részt vettek az önkormányzatok, a járási és vármegyei szakigazgatási szervek, az egészségügyi és szociális intézmények, a gyermekjóléti és családsegítő szolgálatok, a köznevelési intézmények, a foglalkoztatási szereplők, valamint a civil és egyéb szervezetek képviselői.

A szolgáltatási út térkép elsődleges célja a szolgáltatásokhoz való hozzáférés javításának támogatása, az ellátórendszerek közötti együttműködések erősítése, a párhuzamosságok és hiányterületek azonosítása, valamint a fejlesztési források hatékonyabb tervezésének elősegítése. Kiemelt cél továbbá a hátrányos helyzetű lakossági csoportok esélyegyenlőségének javítása, a szolgáltatási egyenlőtlenségek mérséklése és a területi különbségek csökkentése.

A dokumentum elkészítése során alkalmazott módszertan több forrás együttes felhasználására épült. Ennek keretében sor került a releváns országos, vármegyei és helyi stratégiai dokumentumok, statisztikai adatok és ágazati nyilvántartások feldolgozására, a szolgáltatók adatainak összegyűjtésére és rendszerezésére, valamint konzultációk és partnerségi egyeztetések lebonyolítására. Az elemzés figyelembe vette a szolgáltatások területi elhelyezkedését, kapacitásait, célcsoportjait, az ellátási utak működését és az érintett lakossági csoportok szükségleteit.

A létrejött szolgáltatási út térkép olyan stratégiai tervezési és döntéstámogató eszközként szolgál, amely hozzájárulhat a vármegye szolgáltatórendszereinek összehangoltabb működéséhez, a partnerségi kapcsolatok erősítéséhez, valamint a lakosság – különösen a hátrányos helyzetű csoportok – számára biztosított szolgáltatások minőségének és hozzáférhetőségének javításához.

A vármegyében elérhető szolgáltatások és hiányok összefoglalása

Egészségügyi alap- és szakellátás keretében nyújtott szolgáltatások:

Egészségügyi alapellátás:

Tolna vármegyében az egészségügyi alapellátási rendszer alapvetően biztosítja a lakosság számára a megelőző egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférést, ugyanakkor a településszerkezetből, a demográfiai folyamatokból és a humán erőforrás-helyzetből fakadóan számos kihívás és szolgáltatási hiány azonosítható. A problémák különösen a kisebb

településeken, az előregedő térségekben, valamint a hátrányos helyzetű lakossági csoportok körében jelentkeznek.

A megelőző egészségügyi ellátások és a népegészségügyi szűrővizsgálatok elérhetősége összességében megoldott a vármegye területén, ugyanakkor a részvételi arányok több esetben elmaradnak a kívánatostól. Ennek hátterében az egészségtudatosság alacsony szintje, az információhiány, a közlekedési nehézségek, valamint az időskorú és hátrányos helyzetű lakosság korlátozott mobilitása áll. Különösen a kistelepüléseken jelent problémát a szűrővizsgálatok helyszíneinek távolsága, ami csökkenti a rendszeres részvétel esélyét.

A háziorvosi alapellátás a vármegye valamennyi térségében jelen van, azonban több körzetben tapasztalható az orvoshiány, az idősödő háziorvosi korfa és a helyettesítéssel működő praxisok növekvő száma. A betöltetlen praxisok és a növekvő betegforgalom hosszabb várakozási időket és az ellátás személyességének csökkenését eredményezhetik. Hasonló kihívások figyelhetők meg a házi gyermekorvosi ellátások esetében is, különösen a kisebb települések ellátásának biztosítása során.

A fogorvosi alapellátások elérhetősége területileg egyenetlen. A szolgáltatások jelentős része a nagyobb településekre koncentrálódik, így egyes lakosok számára a rendszeres fogászati ellátás elérése többletterhet jelent. A fogorvosi ügyeleti ellátás centralizált működése miatt a sürgősségi fogászati ellátás igénybevétele - esetenként - jelentős utazást igényel, ami különösen az idősek és a közlekedési nehézségekkel küzdő személyek számára jelent akadályt.

A védőnői szolgálat és az iskola-egészségügyi ellátás a vármegye megelőző egészségügyi rendszerének meghatározó elemei. A szolgálatok fontos szerepet töltenek be a várandós gondozásban, a gyermekek fejlődésének nyomon követésében, az egészségnevelésben és a korai problémák felismerésében. Ugyanakkor több térségben a jelentős szakemberhiány, a körzetek nagy kiterjedése és a növekvő adminisztratív terhek nehezítik a feladatellátást.

Az otthoni szakápolási szolgáltatások egyre fontosabb szerepet töltenek be az idősödő társadalom és a krónikus betegségek számának növekedése miatt. Bár a szolgáltatások a vármegyében rendelkezésre állnak, kapacitásuk nem minden esetben igazodik a növekvő igényekhez. Az otthoni hospice ellátás kapcsán a kihívást a szolgáltatás ismertségének szintje, területi lefedettsége és annak kapacitásbeli korlátai adják, különösen a kisebb települések esetében.

Egészségügyi szakellátás:

Tolna vármegye egészségügyi szakellátó rendszere alapvetően biztosítja a lakosság számára szükséges járó- és fekvőbeteg-szakellátásokat, ugyanakkor a szolgáltatások területi elhelyezkedése, a szakemberhiány, valamint az ellátási kapacitások korlátai következtében több területen jelentkeznek hozzáférési nehézségek. A problémák elsősorban a kisebb településeken élő lakosságot, az időseket, a fogyatékkal élő személyeket, valamint a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat érintik.

A járóbeteg-szakellátások a vármegye városi központjaiban koncentrálódnak, ahol a lakosság számára széles körű szakorvosi ellátások érhetők el. Ugyanakkor egyes szakmák esetében hosszabb várakozási idők, szakemberhiány és korlátozott rendelési kapacitások figyelhetők meg. A kisebb településeken élők számára a szakrendelések elérése gyakran jelentős utazási idővel és többletköltséggel jár, amely különösen az alacsony jövedelmű és korlátozott mobilitású személyek számára jelent akadályt.

A fogorvosi szakellátások elérhetősége szintén a nagyobb településekhez kötődik. A speciális fogászati beavatkozások, szájsebészeti kezelések és egyes diagnosztikai szolgáltatások

esetében a területi koncentráció miatt az ellátás igénybevétele hosszabb szervezést és utazást igényelhet. A szakember-utánpótlás nehézségei ezen a területen is érzékelhetők.

A fekvőbeteg-szakellátás a vármegye és a régió kórházi intézményeire épül. Az ellátórendszer biztosítja a szükséges akut és krónikus kórházi ellátásokat, azonban bizonyos szakterületeken kapacitáshiány, humánerőforrás-problémák és várólisták nehezíthetik a gyors hozzáférést. Az előregedő népesség és a krónikus betegségek növekvő száma további terhelést jelent a fekvőbeteg-ellátó rendszer számára.

Az egyéb egészségügyi szolgáltatások közül kiemelt jelentőségű a szülészeti ellátás, amely a vármegyében működő kórházi intézményekben biztosított. Az ellátások centralizációja ugyan javíthatja a szakmai színvonalat, ugyanakkor növelheti az ellátási helyszínek és a lakóhely közötti távolságot, különösen a periférikus térségekben élő családok esetében.

Az orvosi rehabilitációs szolgáltatások iránt folyamatosan növekszik az igény, különösen az idős korosztály, a mozgásszervi problémákkal élők, valamint a súlyos betegségekből felépülő személyek körében. A rehabilitációs kapacitások ugyan rendelkezésre állnak, azonban a szolgáltatások elérhetősége területileg eltérő, és - egyes esetekben - hosszabb várakozási idővel kell számolni.

A betegszállítás fontos szerepet játszik az egészségügyi ellátásokhoz való hozzáférés biztosításában, különösen a mozgásukban korlátozott, idős vagy krónikus beteg személyek számára. A szolgáltatás ugyan rendelkezésre áll, azonban a növekvő igények és a földrajzi távolságok miatt egyes térségekben kapacitásproblémák és szervezési nehézségek jelentkezhetnek.

A mozgó szakorvosi szolgálatok és a korszerű telemedicinális megoldások a jövőben jelentős szerepet tölthetnek be a kisebb települések ellátási hátrányainak mérséklésében. Jelenleg azonban ezek alkalmazása nem minden területen egységes, ezért további fejlesztési lehetőségeket hordoznak magukban.

Szociális alap-és szakellátások, valamint gyermekjóléti alapellátás és gyermekvédelmi szakellátás keretében nyújtott szolgáltatások

Szociális alapellátások:

Tolna megye járásaiban a települési alapszolgáltatások (falugondnoki szolgáltatás, szociális étkeztetés, házi segítségnyújtás, jelzőrendszeres támogatás) meghatározó szerepet töltenek be a kistépüléseken élők önálló életvitelének fenntartásában, ugyanakkor területi lefedettségük egyenetlen. A központi járásokban (pl. Bonyhád, Paks) magas a szolgáltatási sűrűség, jellemzően társulási formában, míg a peremjárásokban (különösen Dombóvár és részben Tamási) hiányosabb az ellátottság, ami a kisebb települések körében bővítési igényt jelez.

A szolgáltatásokhoz való hozzáférés általában gyors és megfelelő minőségű, ugyanakkor hétvégéken és ünnepnapokon korlátozott. A működést minden járásban hasonló problémák nehezítik: finanszírozási hiányok, humánerőforrás-problémák, adminisztratív terhek és infrastrukturális hiányosságok. A hozzáférést leginkább a térítési díjak, közlekedési nehézségek, információhiány, valamint a bizalmatlanság és a problémabelátás hiánya korlátozza.

Az ellátotti körben az idősekhez köthető szükségletek dominálnak: magas a nők és a mozgáskorlátozott személyek aránya. A mélyszegénységben élők, romák és gyermekek kisebb arányban jelennek meg, ami arra utal, hogy ezek a szolgáltatások elsősorban az önellátási problémák kezelésére fókuszálnak. A hozzáférés összességében inkluzívnak tekinthető, de egyes csoportok esetében sérülékenyebb.

A fejlesztési igények egységesek: szükséges az adminisztráció csökkentése, a szakemberállomány bővítése és támogatása (képzés, szupervízió), az informatikai és logisztikai

háttér fejlesztése, valamint külső források bevonása. Járási szinten eltérő hangsúlyok jelennek meg (pl. szállítási kapacitás bővítése, koordináció erősítése, speciális étkeztetés).

A családsegítő szolgáltatás minden járásban kulcsszerepet tölt be a komplex szociális problémák kezelésében (anyagi nehézségek, lakhatás, munkanélküliség, gyermeknevelési és mentális problémák). Célcsoportjai közé tartoznak a mélyszegénységben élők, romák, gyermekes családok, egyedülálló szülők és pszichiátriai vagy szenvedélybetegséggel érintettek. Működését jelentősen korlátozza a forráshiány, a szakemberhiány és az adminisztratív túlterheltség, különösen a nagyobb ellátási területeken. A hozzáférést az információhiány, a bizalmatlanság és a kistéleplési elérhetőség nehezíti.

A nappali ellátások járásonként eltérő kapacitással és specializációval működnek: a központi térségekben szélesebb szolgáltatási paletta érhető el, míg a peremjárásokban szűkebb, gyakran idősekre koncentráló ellátás jellemző. A hajléktalan személyek nappali ellátása jól hozzáférhető, alacsony küszöbű szolgáltatásként működik, várólista nélkül és gyors bekerüléssel. A hozzáférés fő akadályai nem strukturálisak, hanem egyéni és társadalmi tényezőkhez (pl. betegségelátás hiánya, stigma) kapcsolódnak.

Ugyanakkor a szolgáltatások fenntarthatóságát súlyos finanszírozási és szervezeti problémák veszélyeztetik, amelyeket infrastrukturális hiányosságok és humánerőforrás-gondok egészítenek ki. A fejlesztési irányok elsősorban a működés minőségének javítására (adminisztrációcsökkentés, informatikai fejlesztések, szupervízió, prevenció) irányulnak.

Kiemelt probléma a különböző ellátási szintek közötti átjárhatóság hiánya: a komplex szükségletű ellátottak gyakran nem jutnak tovább a szakellátásba, így „beragadnak” az alapszolgáltatásokban. Ennek kezelése érdekében szükséges a szakellátási kapacitások bővítése, valamint az intézményközi együttműködés és koordináció erősítése.

Szociális szakosított ellátások:

Tolna vármegye szakosított, különösen tartós bentlakásos ellátórendszere erősen kihasznált, területileg koncentrált és célcsoportonként egyenlőtlenül kiépített. A kapacitások gerincét minden járásban az idősothoni ellátás adja, amely az idősödő népesség igényeihez illeszkedik, ugyanakkor más célcsoportok – különösen a pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek és hajléktalan személyek – több térségben részben vagy teljesen ellátatlanok maradnak. A férőhelyek kihasználtsága általánosan magas, tartalék kapacitás alig áll rendelkezésre.

Járási szinten jelentős különbségek figyelhetők meg. A kapacitások és szolgáltatási formák Tamási, Szekszárd és Paks járásokban koncentrálnak, míg a Tolnai járás egyetlen, túlterhelt idősothonra épülő, minimális szerkezetet mutat. A dombóvári járásban több településen működnek idősothonok, de az ellátás funkcionálisan szinte kizárólag az idősekre korlátozódik, más célcsoportok helyben nem érhetők el. A paksi járás szerkezetileg diverzifikáltabb, ugyanakkor az egyes ellátási típusok településszintű koncentrációja miatt a hozzáférés területileg korlátozott. A szekszárdi járás a megye egyik központja, különösen az idős- és fogyatékosellátás terén, de más célcsoportok bentlakásos ellátása hiányzik. A tamási járásban az idősellátás több településen elérhető, a fogyatékosellátás szűkebb körben jelenik meg, míg a pszichiátriai és szenvedélybeteg ellátás hiányzik; a hajléktalanellátás egyetlen intézményre koncentrálódik.

Az átmeneti ellátások és egyéb szakosított formák kapacitása szintén korlátozott és területileg egyenetlen. Időskorúak gondozóháza csak néhány járásban működik, míg a hajléktalanellátás Szekszárdra koncentrálódik. A fogyatékos, pszichiátriai és szenvedélybeteg személyek számára átmeneti intézményi ellátás gyakorlatilag nem érhető el, ami korlátozza a kríziskezelés és a rugalmas ellátási utak lehetőségét. A hajléktalanellátás ugyanakkor alacsony küszöbű és gyors hozzáférést biztosít, várólista nélkül, ugyanakkor működését finanszírozási és adminisztratív problémák terhelik.

A rehabilitációs ellátások és a támogatott lakhatás kapacitása alacsony. A rehabilitáció elsősorban néhány intézményre koncentrálódik, amelyek a készségfejlesztést és reintegrációt támogatják, míg a támogatott lakhatás rendkívül korlátozott férőhellyel érhető el, ami szűkíti az önállóbb életvitelt biztosító alternatívák körét.

A rendszer egészét jelentős strukturális problémák jellemzik. A működést leginkább a finanszírozási és fenntartói forráshiány, a férőhelyszűkösség, a humánerőforrás-hiány és fluktuáció, valamint a magas adminisztratív terhek nehezítik. Több intézményben a formális várólista hiánya ellenére is hosszú, akár több hónapos bekerülési idő tapasztalható, ami a tényleges kapacitáshiányt jelzi. A hozzáférést elsősorban strukturális tényezők korlátozzák, míg a közlekedési nehézségek, a stigma vagy az információhiány jellemzően kisebb szerepet játszanak.

Az ellátotti kör összetétele heterogén, ugyanakkor az idősoththoni ellátásban a nők dominanciája figyelhető meg, és a szolgáltatások inkább a stabilabb erőforrásokkal rendelkező időseket érik el. A legsérülékenyebb csoportok – különösen a halmozottan hátrányos helyzetűek – elérése nem teljes körű.

A fejlesztési szükségletek elsősorban a kapacitásbővítésre és a működési feltételek javítására irányulnak. Kiemelt igény a szakemberállomány bővítése és megtartása, a férőhelyek növelése, az adminisztratív terhek csökkentése, valamint az informatikai és logisztikai fejlesztések. Emellett fontos a szolgáltatások közötti átjárhatóság erősítése és a területi egyenlőtlenségek csökkentése.

Összességében a vármegye szakellátási rendszere több ponton működőképes, különösen az idős- és részben a fogyatékosellátás területén, ugyanakkor erősen egyenlőtlen és strukturálisan korlátozott. A különböző ellátási formák közötti kapcsolatok gyengék, az átjárhatóság korlátozott, ami a komplex szükségletű ellátottak esetében ellátási hiányokat és „beragadást” eredményez. A rendszer hosszú távú fenntarthatósága és hatékonysága célzott kapacitásbővítést, szervezeti megerősítést és integráltabb működést igényel.

Gyermekjóléti alapellátások:

A Tolna vármegyei járások gyermekjóléti mutatói szorosan összefüggnek a térségek gazdasági helyzetével, településszerkezetével és a potenciális klienskör nagyságával. A városiasabb, gazdaságilag fejlettebb járások (Szekszárd, Paks, Dombóvár) és az aprófalvas, kedvezőtlenebb helyzetű térségek (különösen Tamási, részben Bonyhád és Tolna) között markáns különbségek figyelhetők meg. A nagyobb gyermeknépességgel és a szegénység koncentrációjával jellemezhető járásokban – elsősorban Tamásiban és Szekszárdon – magasabb a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők, valamint a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek aránya.

Tamási járás kiemelkedően magas értékei tartós jövedelmi szegénységre és strukturális hátrányokra utalnak, amelyek az aprófalvas településszerkezettel, a korlátozott munkaerőpiaci lehetőségekkel és a gyengébb szolgáltatáshoz való hozzáféréssel függnek össze. Szekszárd esetében a megyeszékhelyi szerephez kapcsolódóan nagy létszámú, koncentrált problémakör jelenik meg. Paks és Dombóvár járásokban a kedvezőbb gazdasági adottságok mellett is jelentős rászoruló kör figyelhető meg, ami a belső társadalmi egyenlőtlenségek fennmaradását jelzi.

A védelembe vett és veszélyeztetett gyermekek száma nemcsak a társadalmi helyzetet, hanem a jelzőrendszer működésének intenzitását is tükrözi. Szekszárdon és Pakson magas értékek figyelhetők meg, ami egyrészt nagyobb problématerheltségre, másrészt aktívabb intézményi jelenlétre utal. Ezzel szemben Tamási járásban a potenciális klienskör nagyságához képest alacsonyabb ezeknek az eseteknek a száma, ami a jelzőrendszer és az elérhetőség

korlátozottabb működését valószínűsíti. A Tolnai és Bonyhádi járások közepes terheltségű térségeknek tekinthetők.

A szünidei étkeztetésben részesülők száma szintén a gazdasági hátrányokkal mutat összefüggést: Tamási és Szekszárd járásokban a legmagasabb, ami egyrészt a szükségletek nagyságát, másrészt a szolgáltatások elérhetőségét jelzi. Az eltérések ugyanakkor rámutatnak az önkormányzati kapacitások és helyi prioritások szerepére is.

Intézményi szinten minden járásban működik család- és gyermekjóléti központ, ami stabil szervezeti keretet biztosít. A szolgálatok száma és az ellátott települések köre azonban jelentős különbségeket mutat. A Tamási járásban több szolgálat működik, ami javítja az elérhetőséget, míg Bonyhádon és Dombóváron egyetlen szolgálat lát el nagyszámú települést, ami túlterheltséget és hozzáférési korlátokat eredményezhet. A Tolnai járás kedvezőbb arányai lehetőséget adnak intenzívebb, személyre szabott ellátásra.

A problémák szerkezete a vármegye egészében hasonló: meghatározó a szegénység, a munkanélküliség, a lakhatási bizonytalanság és a családi működési zavarok jelenléte, gyakran halmozott formában. Emellett erősödnek a mentális problémák és a családi konfliktusok, amelyek egyre szélesebb társadalmi rétegeket érintenek. A szakmai működés alapvetően stabil, azonban a növekvő esetszámok és a komplex problémák egyre nagyobb terhelést jelentenek, különösen a kistélepléses térségekben.

A prevenciós és közösségi szolgáltatások elérhetősége egyenetlen: a fejlettebb járásokban szélesebb kínálat érhető el, míg a periférikus térségekben ezek korlátozottak. A gyermekek napközbeni ellátása terén is jelentős különbségek vannak: Pakson és Szekszárdon diverzifikált bölcsődei formák működnek, míg más járásokban szűkebb a kapacitás.

A családok átmeneti otthona csak két járásban érhető el (Dombóvár, Szekszárd), ami területi egyenlőtlenségeket eredményez, különösen a szolgáltatás hiányával érintett térségekben. Az esélynövelő programok lefedettsége alacsony és erősen koncentrált, ami hosszabb távon hozzájárulhat a társadalmi különbségek fennmaradásához.

Összességében a vármegye gyermekjóléti ellátórendszere intézményileg stabil, ugyanakkor területi egyenlőtlenségek jellemzik. A szolgáltatások elérhetősége, kapacitása és komplexitása járásonként eltér, ami befolyásolja az ellátáshoz való hozzáférés esélyeit. A jövőbeni fejlesztések szempontjából kiemelt jelentőségű a kapacitások kiegyensúlyozása, a periférikus térségek megerősítése, valamint az ellátórendszer integrált és hálózatos működésének fejlesztése.

Gyermekvédelmi szakellátások:

A rendelkezésre álló adatok alapján Tolna vármegye gyermekvédelmi szakellátási rendszere egységes, centralizált fenntartói struktúrában működik, ezért értelmezése elsősorban vármegyei szinten indokolt. A járási különbségek inkább az ellátások területi elhelyezkedésében, mintsem a működés alaplogikájában jelennek meg.

A nevelőszülői ellátásban az elmúlt években csökkenés figyelhető meg mind a gondozott gyermekek, mind a nevelőszülők számában. Ez részben a családban maradási támogató szakpolitikai törekvések erősödésére, részben a nevelőszülői hálózat kapacitásszűkülésére és utánpótlási nehézségeire utal. A nevelőszülők számának csökkenése nem feltétlenül jár együtt a terhelés arányos mérséklődésével, így a gondozási feladatok koncentrációja hosszabb távon a rendszer fenntarthatóságát is befolyásolhatja.

A működés alapvetően stabil intézményi és finanszírozási háttérrel zajlik, ugyanakkor a férőhelyhiány és az ellátotti szükségletek növekvő komplexitása egyre nagyobb terhelést jelent. A szakemberek leterheltsége és az adminisztratív terhek azt jelzik, hogy a rendszer működőképes, de korlátozott tartalékokkal rendelkezik.

A gyermekotthoni ellátás kapacitáskihasználtsága magas, a férőhelyek többsége folyamatosan betöltött. Az utógondozói ellátás jelenléte tovább szűkíti a szabad kapacitásokat, így a bekerülés gyakran várakozási időhöz kötött. A férőhelyhiány ezért a mindennapi működésben is meghatározó korlát.

A működési nehézségek összetettek: a kapacitás- és humánerőforrás-hiány mellett társadalmi és hozzáférési akadályok is megjelennek. A stigma és az intézményekkel szembeni bizalmatlanság, valamint a közlekedési nehézségek és az információhiány egyaránt befolyásolják az ellátáshoz jutást és az együttműködést.

Az ellátotti körben meghatározó a halmozottan hátrányos helyzetű, gyakran mélyszegénységben élő gyermekek jelenléte. A speciális szükségletű csoportok ellátása ugyanakkor további fejlesztéseket igényel, különösen a differenciált, célzott szolgáltatások terén.

A fejlesztési irányok a kapacitásbővítésre, a humánerőforrás megerősítésére és a szolgáltatások differenciálására fókuszálnak. Kiemelt jelentőségű a speciális ellátási formák bővítése, az utógondozott fiatalok lakhatási támogatása, valamint a prevenciós és közösségi programok erősítése.

Összességében a rendszer stabil keretek között működik, ugyanakkor a kapacitáskorlátok, a szakemberhiány, a társadalmi stigma és az egyre komplexebb szükségletek együttesen indokolják a célzott, stratégiai fejlesztések szükségességét.

Oktatás és oktatási intézmények

Tolna vármegye köznevelési és oktatási intézményrendszere alapvetően biztosítja a gyermekek, fiatalok és felnőttek számára a nevelési, oktatási és képzési szolgáltatásokhoz való hozzáférést. A szolgáltatások a vármegye településeinek többségén elérhetők, ugyanakkor a demográfiai folyamatok, a településszerkezet, a társadalmi hátrányok és a szakemberhiány következtében több területen jelentkeznek ellátási nehézségek és fejlesztési szükségletek.

Óvodai ellátás:

Az óvodai ellátás a vármegye valamennyi térségében biztosított, azonban a gyermeklétszám csökkenése egyes településeken a csoportok összevonását vagy az intézményi kapacitások újraszervezését teszi szükségessé. Ezzel párhuzamosan egyes településeken nehézséget jelent az óvodapedagógusok és a nevelőmunkát segítő szakemberek biztosítása. Különösen fontos kihívás a hátrányos helyzetű és sajátos nevelési igényű gyermekek korai fejlesztésének és integrációjának támogatása.

Általános iskolai ellátás:

Az általános iskolai ellátás a vármegye egész területén működik, azonban a kisebb településeken az alacsony gyermeklétszám, míg a nagyobb intézményekben a pedagógushiány jelent kihívást. A tanulói teljesítményekben és továbbtanulási esélyekben továbbra is jelentős különbségek mutatkoznak a társadalmi háttér függvényében. A hátrányos helyzetű családok gyermekeinek esetében magasabb a tanulási lemaradás, a korai iskolaelhagyás és a lemorzsolódás kockázata.

Középfokú oktatás:

A középfokú oktatás a vármegye nagyobb városaira koncentrálódik, ahol gimnáziumi, technikumi és szakképzési intézmények egyaránt működnek. A kisebb településeken élő

tanulók számára azonban a napi ingázás jelentős idő- és költségráfordítást igényelhet. A szakképzés és a munkaerőpiaci igények összehangolása folyamatos feladatot jelent, különösen a hiányszakmák utánpótlásának biztosítása érdekében.

További köznevelési feladatok:

A köznevelési rendszerhez kapcsolódó további feladatellátások – így a készségfejlesztő iskolai nevelés-oktatás, a fejlesztő nevelés-oktatás, az alapfokú művészetoktatás, a kollégiumi ellátás, a kiegészítő nemzetiségi nyelvoktatás, a Dobbantó- és Hídprogramok, a pedagógiai szakszolgálati feladatok, az utazó gyógypedagógusi és utazó konduktori hálózat működtetése, a pedagógiai-szakmai szolgáltatások, valamint a tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek és tanulók nevelésének-oktatásának támogatása – Tolna vármegye településein eltérő formában érhetők el. Az ellátások jelentős része helyben, elsősorban az általános és középiskolákban, egyes esetekben pedig az óvodákban valósul meg az intézmények saját pedagógusainak és szakembereinek közreműködésével. A speciális szakértelmet igénylő szolgáltatások biztosításában meghatározó szerepet töltenek be a járási székhelyeken működő pedagógiai szakszolgálatok, valamint az egységes gyógypedagógiai módszertani intézmények, amelyek utazó szakemberek bevonásával segítik a településeken élő gyermekek és tanulók ellátását. Ez a rendszer hozzájárul ahhoz, hogy a speciális fejlesztési, nevelési és oktatási szükségletekkel rendelkező gyermekek számára a lakóhelyükhöz minél közelebb váljanak elérhetővé a szükséges szolgáltatások.

A további köznevelési feladatok körében kiemelt jelentőségű a sajátos nevelési igényű, beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek ellátása. A fejlesztő pedagógusok, gyógypedagógusok, pszichológusok és más szakemberek elérhetősége több térségben korlátozott, ami nehezítheti az egyéni szükségletekre épülő fejlesztések megvalósítását. Az iskolai szociális segítő tevékenység és a gyermekvédelmi jelzőrendszer szerepe egyre hangsúlyosabbá válik a hátrányos helyzetű gyermekek támogatásában.

Felnőttoktatás:

A felnőttoktatási és felnőttképzési lehetőségek a vármegye több pontján elérhetők, ugyanakkor a részvételi hajlandóság és az elérhetőség területileg eltérő. Különösen az alacsony iskolai végzettségű, tartósan munkanélküli vagy inaktív személyek bevonása jelent kihívást. A digitális kompetenciák fejlesztése, az alapkompentenciák erősítése és az átképzési programok bővítése egyaránt fontos fejlesztési terület.

Egyéb oktatási feladatok:

Az egyéb oktatási és képzési feladatok – így a tehetséggondozás, a felzárkóztató programok, a kompetenciafejlesztő képzések, a digitális oktatás támogatása és a pályaorientációs szolgáltatások – szintén hozzájárulnak az oktatási esélyegyenlőség javításához. Ugyanakkor a szolgáltatások hozzáférhetősége és intenzitása településenként eltérő, ami befolyásolja azok hatékonyságát.

A köznevelési és oktatási szolgáltatások fejlesztése hosszú távon hozzájárulhat a társadalmi felzárkózás erősítéséhez, a munkaerőpiaci esélyek javításához, a hátrányos helyzet újratermelődésének csökkentéséhez, valamint Tolna vármegye versenyképességének és népességmegtartó képességének növeléséhez.

Lakhatás, közszolgáltatások, infrastruktúra, közbiztonság

Lakásállomány, lakáskörülmények:

Tolna vármegye lakásállománya alapvetően biztosítja a lakosság lakhatási szükségleteit, ugyanakkor a települések között jelentős különbségek figyelhetők meg a lakásállomány minősége, komfortfokozata és infrastruktúrával való ellátottsága tekintetében. A lakhatási problémák elsősorban a kisebb településeken, az előregedő falvakban, valamint a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok – különösen az alacsony jövedelmű családok, az idősek, a roma lakosság és a többgyermekes háztartások – körében jelentkeznek.

A vármegye lakásállományának jelentős része családi házas beépítésű településeken található, ahol az ingatlanok egy része előregedett, energetikailag korszerűtlen és felújításra szorul. Bár az elmúlt években számos lakóingatlan korszerűsítése megtörtént, továbbra is jelentős azoknak a lakásoknak az aránya, amelyek műszaki állapota vagy energiahatékonysága elmarad a korszerű elvárásoktól.

A komfortosság szempontjából a vármegye lakásállományának többsége összkomfortos vagy komfortos lakásnak minősül, ugyanakkor egyes településeken továbbra is jelen vannak alacsony komfortfokozatú, félkomfortos vagy komfort nélküli lakások. A szükséglakások száma alacsony, azonban a rossz minőségű, túlszűfolt vagy nem megfelelő állapotú lakások több településen is megtalálhatók. A hátrányos helyzetű családok esetében gyakrabban fordul elő a lakhatási szegénység, a túlszűfoltosság és az elégtelen fűtési vagy higiéniai feltételek megléte.

A bérlakásállomány a vármegyében korlátozott mértékű, elsősorban az önkormányzati tulajdonú lakások állnak rendelkezésre. A bérlakások száma ugyanakkor több településen nem elegendő a lakhatási problémákkal küzdő családok, fiatalok vagy krízishelyzetbe került személyek igényeinek kielégítésére. A megfizethető lakhatási lehetőségek hiánya különösen a pályakezdő fiatalok és az alacsony jövedelmű háztartások helyzetét nehezíti.

A közüzemi infrastruktúra ellátottsága összességében kedvező képet mutat. A vezetékes ivóvízhálózat a vármegye településeinek döntő többségén elérhető, és a lakások nagy része csatlakozik a közüzemi vízellátó rendszerhez. A csatornahálózat kiépítettsége az elmúlt évek fejlesztéseinek eredményeként jelentősen javult, ugyanakkor egyes kisebb településeken vagy külterületi lakott helyeken továbbra is előfordulhatnak hiányosságok, illetve egyedi szennyvízkezelési megoldások alkalmazása.

A villamosenergia-hálózathoz való hozzáférés gyakorlatilag teljes körűnek tekinthető, ugyanakkor az energiaszegénység problémája több háztartást érint. A növekvő energiaköltségek miatt egyes családok számára nehézséget jelent a megfelelő fűtés és energiafelhasználás biztosítása, különösen az alacsony energiahatékonyságú épületek esetében. Az internet-hozzáférés a vármegye településeinek jelentős részén biztosított, de a szolgáltatások minősége és sebessége településenként eltérő. A digitális infrastruktúra fejlesztése ellenére egyes kisebb településeken, illetve az idősebb és alacsonyabb jövedelmű lakosság körében továbbra is tapasztalható digitális lemaradás, amely korlátozza az online szolgáltatásokhoz, oktatáshoz vagy ügyintézéshez való hozzáférést.

A távfűtési rendszerek elsősorban a városi térségekben érhetők el, míg a vármegye lakásállományának meghatározó része egyedi fűtési megoldásokat alkalmaz. A kisebb településeken a fatüzelés, gázfűtés vagy vegyes tüzelés a jellemző, ami növeli az energiaárak változásából eredő kitettséget és a környezeti terhelést.

Közszolgáltatások:

A vármegye településein a kulturális, közösségi és lakossági alapszolgáltatások jelentős része elérhető, ugyanakkor a szolgáltatások területi eloszlása eltérő, amely elsősorban a kisebb

lélekszámú települések lakosságát érinti hátrányosan. A vármegye városai koncentrálnak a magasabb szintű kulturális és kereskedelmi szolgáltatásokat, míg a kisebb községek esetében jellemzően az alapvető szolgáltatások biztosítása jelent kihívást.

A nyilvános könyvtári ellátás a vármegye valamennyi térségében biztosított. A városi könyvtárak mellett a kistelepülések többségén könyvtári szolgáltató helyek vagy a vármegyei könyvtári rendszerhez kapcsolódó szolgáltatások működnek. A könyvtárak nemcsak az információhoz való hozzáférést támogatják, hanem egyre fontosabb közösségi és kulturális szerepet is betöltenek. Ugyanakkor több településen korlátozott nyitvatartási idő, elöregedő infrastruktúra és alacsony használati intenzitás figyelhető meg.

A színházi szolgáltatások elsősorban a vármegye városaiban érhetők el, míg a kisebb települések lakossága jellemzően utazás révén tud részt venni színházi programokon. A kulturális kínálat területi egyenlőtlensége különösen az idősek, a fiatalok és a közlekedési nehézségekkel küzdők számára jelenthet korlátozott hozzáférést.

A moziellátottság tekintetében a kisebb településeken élők számára a filmszínházi szolgáltatások elérése jellemzően utazáshoz kötött formában érhetők el, ezért a digitális és közösségi filmvetítési lehetőségek szerepe egyre fontosabbá válik.

A közművelődési intézmények és közösségi házak a vármegye településeinek jelentős részén működnek, fontos helyszínt biztosítva a helyi közösségi élet, a kulturális rendezvények, az ismeretterjesztő programok és a civil aktivitások számára. A kisebb településeken ezek az intézmények gyakran többfunkciós közösségi térként működnek. Ugyanakkor több helyen az épületek korszerűsítése, az eszközállomány fejlesztése és a programkínálat bővítése szükséges. A lakossági pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés területén a bankautomaták elsősorban a városi központokban és a nagyobb településeken találhatók meg. Az alacsony lélekszámú helyeken élők számára a készpénzfelvétel szinte csak más településre történő utazással biztosítható, ami különösen az idősebb korosztály számára jelenthet nehézséget.

A postai szolgáltatások a vármegye teljes területén jelen vannak, azonban az elmúlt években több településen csökkent a nyitvatartási idő, illetve egyes helyeken alternatív szolgáltatási formák váltották fel a hagyományos postahivatali működést. Ez elsősorban a digitális ügyintézkedést kevésbé használó lakossági csoportokat érintheti hátrányosan.

Az élelmiszervásárlási lehetőségek a nagyobb településeken megfelelően biztosítottak, ezzel szemben több kisebb községben csak korlátozott a helyi kereskedelmi kínálat. Egyes településeken kizárólag kis alapterületű üzletek működnek, vagy csak mozgóbolti szolgáltatás érhető el. Ez különösen az idősek, a gépjárművel nem rendelkezők és a hátrányos helyzetű családok számára jelenthet ellátási kockázatot.

A vendéglátóhelyek száma és szolgáltatási színvonala településenként jelentős eltéréseket mutat a lokációban. A városi térségekben és a turisztikailag frekvenciált területeken szélesebb kínálat áll rendelkezésre, míg a kisebb településeken jóval szűkebb a szolgáltatások köre. Hasonló különbségek figyelhetők meg a szálláshelyek esetében is, ahol elsősorban a turisztikai szempontból vonzó térségek rendelkeznek jelentősebb kapacitásokkal.

A feltárt szolgáltatási hiányok alapján kiemelt fejlesztési terület a kulturális és közösségi szolgáltatások helyi hozzáférhetőségének javítása, a közösségi terek korszerűsítése, a digitális szolgáltatások fejlesztése, valamint az alapvető lakossági szolgáltatások – különösen a pénzügyi, postai és kereskedelmi szolgáltatások – fenntartható biztosítása a kisebb településeken. Fontos cél továbbá a helyi közösségek megerősítése, a kulturális részvétel ösztönzése, valamint a szolgáltatási különbségek mérséklése a vármegye települései között.

A kulturális, közösségi és lakossági szolgáltatások fejlesztése hozzájárulhat a települések élhetőségének javításához, a társadalmi kohézió erősítéséhez, a helyi identitás megőrzéséhez, valamint Tolna vármegye népességmegtartó és gazdasági vonzerejének növeléséhez.

Bűnmegelőzést és közbiztonság javítását segítő programok

A lokációban a közbiztonság fenntartását és a bűnmegelőzést több szereplő együttműködése támogatja. A rendőrség, az önkormányzatok, a polgárőr szervezetek, a köznevelési intézmények, a szociális és gyermekvédelmi szolgáltatók, valamint a civil szervezetek közösen vesznek részt a helyi közbiztonság erősítésében és a bűnelkövetés megelőzésében. A vármegye településeinek többségén működnek olyan programok és kezdeményezések, amelyek a lakosság biztonságérzetének növelését, a bűncselekmények megelőzését és a veszélyeztetett csoportok védelmét szolgálják.

A bűnmegelőzési tevékenységek fontos elemét képezik az iskolai prevenciós programok, a közlekedésbiztonsági kampányok, az áldozatvédelmi tájékoztatások, az online biztonsággal kapcsolatos felvilágosító programok, valamint az időskorúakat célzó csalásmegelőzési és vagyonvédelmi kezdeményezések. A gyermekek és fiatalok körében kiemelt szerepet kapnak a dropprevenciós, internetbiztonsági és erőszakmegelőzési programok, amelyek a köznevelési intézményekkel együttműködésben valósulnak meg.

A közbiztonság javítását több településen térfigyelő kamerarendszerek, közterületi megfigyelő rendszerek, közvilágítás-fejlesztések, valamint a polgárőrség és a rendőrség együttműködésén alapuló helyi járőrszolgálatok támogatják. A polgárőr egyesületek különösen a kisebb településeken töltenek be fontos szerepet a lakosság biztonságérzetének fenntartásában és a közösségi jelenlét biztosításában.

A szolgáltatások ellenére több hiányosság és fejlesztési szükséglet is azonosítható. A kisebb településeken korlátozottabbak lehetnek a bűnmegelőzési programokhoz kapcsolódó humán és pénzügyi erőforrások, valamint a rendszeres prevenciós tevékenységek. Egyes térségekben a közösségi programok alacsony száma, a civil szervezetek korlátozott kapacitásai és a szakemberek hiánya nehezítheti a megelőzési célok megvalósítását.

Külön figyelmet igényelnek a társadalmi szempontból sérülékeny csoportok, köztük a gyermekek és fiatalok, az idősek, a fogyatékkal élő személyek, valamint a hátrányos helyzetű családok. Esetükben fokozott kockázatot jelenthetnek az online visszaélések, a vagyon elleni bűncselekmények, az áldozattá válás, valamint a különböző addikciók és devianciák megjelenése. A kapcsolati erőszak, az iskolai bántalmazás és a digitális térben megjelenő veszélyek kezelése szintén kiemelt feladatot jelent a jelzőrendszer szereplői számára.

A feltárt hiányosságok alapján a legfontosabb fejlesztési irányok közé tartozik a helyi bűnmegelőzési programok kiterjesztése, a rendészeti és közösségi szereplők együttműködésének erősítése, a polgárőr szervezetek támogatása, valamint a prevenciós programok rendszerességének növelése. Fontos cél a digitális biztonsággal, az áldozatvédelemmel és a csalásmegelőzéssel kapcsolatos szemléletformáló tevékenységek bővítése, továbbá a gyermekeket és fiatalokat célzó komplex megelőzési programok fejlesztése. A bűnmegelőzési és közbiztonsági szolgáltatások fejlesztése hozzájárulhat a lakosság szubjektív biztonságérzetének növeléséhez, a közösségi összetartozás erősítéséhez, a bűncselekmények számának csökkentéséhez, valamint Tolna vármegye településeinek élhetőségéhez és társadalmi stabilitásához.

Közösségfejlesztést célzó programok A mélyszegénységben élő gyermekeknek, roma gyermekeknek, illetve fiatal felnőtteknek szóló hátránykompenzáló, fejlesztő szolgáltatások:

Tolna vármegyében a mélyszegénységben élő, köztük roma gyermekek és fiatal felnőttek számára elérhető programkínálat jelentős területi egyenlőtlenségeket mutat, és alapvetően a közösségi, élményalapú programok irányába tolódik, miközben a hosszú távú felzárkózást támogató kompetenciafejlesztő elemek több térségben hiányosak.

A közösségi programok a legtöbb járásban jelen vannak, de eltérő intenzitással. Paks és részben Bonyhád járásban viszonylag szélesebb és rendszeresebb kínálat érhető el, míg Szekszárdon korlátozottabb, Tamásiban pedig sok településen minimális. A digitális kompetenciafejlesztő programok vármegye-szerte gyengén jelennek meg, több helyen információhiánnyal kísérve. A kisgyermekes szülőket célzó programok (pl. baba-mama klubok) főként a fejlettebb térségekben működnek, ugyanakkor a leginkább rászoruló, mélyszegénységben élő és roma családok bevonása alacsony, ami célzási és elérési problémákra utal.

A tanórán kívüli, oktatást támogató és kompetenciafejlesztő programok különösen egyenlőtlenül érhetőek el. Paks járásban többféle fejlesztő program (tanulástámogatás, pályaorientáció, önismeret, pénzügyi és kommunikációs készségek) legalább részben jelen van, míg Bonyhádon és Szekszárdon ezek inkább szórványosak. Tamásiban és a kisebb településeken a kínálat kifejezetten hiányos, különösen a pénzügyi tudatosságot és kommunikációt fejlesztő programok esetében. Összességében a kompetenciafejlesztő szolgáltatások rendszerszinten alulfejlettek, és leginkább éppen a leghátrányosabb térségekben hiányoznak.

Az egészség- és életmódfejlesztő programok hasonló mintázatot követnek: Pakson erősebb és rendszeresebb a kínálat, míg más járásokban inkább eseti jellegű. A közlekedésbiztonsági és elsősegélynyújtási programok mindenhol szórványosak. Ezzel szemben a közösségi és kulturális programok (pl. falunapok, kézműves foglalkozások, családi rendezvények) minden járásban széles körben elérhetőek, így stabil közösségi alapot biztosítanak, ugyanakkor nem helyettesítik a felzárkózást támogató fejlesztéseket.

A programszervezés intézményi háttere alapvetően stabil, de differenciált. Meghatározó szereplők az önkormányzatok és a közművelődési intézmények, míg az iskolák és civil szervezetek szerepe járásonként eltérő. A kifejezetten hátrányos helyzetű gyermekekkel foglalkozó célzott szolgáltatások (pl. tanodák) alacsony súllyal jelennek meg, ami korlátozza a leghátrányosabb csoportok elérését.

A programok fontosságának megítélése minden járásban magas, ugyanakkor a tényleges kínálat nem mindenhol követi ezt: különösen a kompetencia- és egészségfejlesztő programok esetében jelentős hiányok mutatkoznak. A megvalósítást leginkább a forráshiány korlátozza, míg a szakemberhiány térségenként eltérő súllyal jelenik meg. Az infrastrukturális feltételek többnyire adottak, ugyanakkor az eszközhiány és a szervezési kapacitások korlátozottsága helyenként problémát jelent.

Összességében a vármegyében erős a közösségi programkínálat, ugyanakkor a felzárkózást támogató, strukturált fejlesztések egyenetlenül és hiányosan érhetőek el. A jövőbeni beavatkozásoknak ezért a kompetenciafejlesztés, az oktatási támogatás, a korai gyermekkori programok és a célzott elérés erősítésére kell fókuszálniuk, különösen a leghátrányosabb helyzetű térségekben.

A sajátos nevelési igényű, pszichés fejlődési zavarral küzdő gyerekek helyben történő fejlesztésének, tanításának támogatása:

Tolna vármegyében a sajátos nevelési igényű (SNI), különösen pszichés fejlődési zavarral küzdő gyermekek ellátása alapvetően integráció-központú: az érintett tanulók döntő többsége a többségi intézményekben, együttnevelés keretében vesz részt az óvodai és iskolai ellátásban. A szegregált, külön csoportos ellátás elsősorban az általános iskolákban jelenik meg, míg óvodai és középiskolai szinten alig vagy egyáltalán nem jellemző.

Járási szinten az integrált ellátás mindenhol domináns, ugyanakkor a szegregált formák jelenléte eltérő. Egyes térségekben (pl. Szekszárd, Tamási) az óvodában is megjelenik korlátozottan, míg más járásokban teljesen hiányzik, ami egyszerre utalhat inkluzív gyakorlatokra és szolgáltatáshiányra. Az általános iskolákban vegyes szerkezet figyelhető meg, ahol az integrált és külön csoportos ellátás párhuzamosan működik. Középfokon a teljes integráció jellemző, ami az intézmények részéről fokozott alkalmazkodást igényel.

Az SNI-tanulók számának növekedésével – különösen a tanulási, figyelem- és magatartásszabályozási zavarok terén – az integrált csoportokban egyre nagyobb pedagógiai és gyógypedagógiai terhelés jelentkezik. Bár a rendszer formálisan működőképes, az együttnevelés sok esetben nem párosul a teljes körű inkluzív támogatással.

A szolgáltatások elérhetősége erősen településtípus-függő. A városok és nagyobb települések kedvezőbb szakmai háttérrel rendelkeznek, míg a kisebb települések gyakran ellátási hiányokkal küzdenek, és a családoknak más településre kell utazniuk a szükséges fejlesztésekért. A helyben elérhető szakemberek (gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus) hiánya több térségben meghatározó probléma, miközben az utazó gyógypedagógiai hálózat csak korlátozottan működik.

A tárgyi feltételek szintén hiányosak: széles körű igény mutatkozik fejlesztő eszközökre, digitális és diagnosztikai eszközökre, valamint megfelelően kialakított fejlesztő terekre. Ez arra utal, hogy az intézményekben a korszerű inkluzív pedagógiai feltételek csak részben adóttak.

A hozzáférést több tényező is nehezíti: a szakemberhiány mellett a hosszú várakozási idők, az utazási kényszer és a családok anyagi terhei is jelentős akadályt jelentenek. Emellett az információhiány és az intézmények közötti együttműködés hiányosságai is gyengítik a rendszer hatékonyságát.

Összességében Tolna vármegyében az SNI-ellátás szerkezetileg az integráció irányába mozdult el, azonban annak minősége erősen függ a rendelkezésre álló erőforrásoktól. A szakemberhiány, az eszköz- és kapacitáshiány, valamint a területi egyenlőtlenségek miatt az integráció sok esetben nem teljes értékű inklúzióként valósul meg, ami indokoltá teszi a célzott kapacitás- és szolgáltatásfejlesztést.

Ifjúságot célzó tevékenységek

Tolna vármegyében az ifjúságot célzó tevékenységek erősen településszerkezet-függők: a városiasabb, intézményi háttérrel rendelkező járásokban szervezettebb programkínálat, aktívabb civil jelenlét és erősebb prevenció figyelhető meg, míg az aprófalvas, periférikus térségekben a szolgáltatások szűkösek vagy esetlegesek. A különbségek nemcsak a programok számában, hanem azok minőségében, szervezettségében és a fiatalok elérésében is jelentkeznek.

A vármegye ifjúsági munkája két eltérő mintázatot mutat. A kedvezőbb helyzetű térségekben – különösen Szekszárdon és részben Pakson – stabilabb közösségi és prevenciós kínálat, valamint erősebb intézményi és civil együttműködés jellemző. Ezzel szemben Tamási és több kisebb járás esetében az ifjúsági tevékenységek gyakran alkalmiak, töredezetek, és nem alkotnak koherens rendszert. A Tolnai járás példája azt mutatja, hogy a kedvezőbb

településszerkezet önmagában nem elegendő: a hatékony működéshez dedikált szakmai kapacitás és tudatos koordináció is szükséges.

A programkínálat szerkezetében a közösségi és kulturális tevékenységek (pl. hagyományörző, szabadidős programok) több helyen jelen vannak, azonban a munkaerő-piaci felkészítést, pályaaorientációt és vállalkozói készségeket fejlesztő programok a legtöbb járásban hiányosak vagy szórványosak. Ez különösen problémás a fiatalok helyben tartása és jövőbeli esélyeik szempontjából.

A rendszer egyik legjelentősebb korlátja a szakemberhiány és az ifjúsági munka alacsony intézményesültsége. Sok esetben az ifjúsági feladatok nem önálló területként jelennek meg, hanem más feladatok mellett, esetlegesen valósulnak meg. Emiatt a programok nem épülnek egymásra, és nem képesek tartós hatást elérni. Az oktatási, szociális és foglalkoztatási szereplők közötti együttműködés több térségben hiányos, ami tovább gyengíti a rendszer működését.

Különösen a periférikus térségekben hiányos a prevenciós tevékenységek köre: a mentális egészség, a szenvedélybetegség-megelőzés, a szexuális felvilágosítás és a digitális biztonság témái sok helyen nem vagy csak korlátozottan jelennek meg. Ahol ezek erősebben megjelennek, ott jellemzően stabilabb intézményi háttér és aktívabb civil jelenlét is tapasztalható.

A fejlesztési irányok elsősorban a meglévő programok rendszerbe szervezésére és kiegészítésére irányulnak. Indokolt a közösségi terekre és meglévő kezdeményezésekre építve erősíteni a kompetenciafejlesztő, prevenciós és pályaaorientációs elemeket. A kisebb települések esetében kiemelt jelentőségű a mobil ifjúsági szolgáltatások fejlesztése, amelyek képesek áthidalni a helyi kapacitáshiányokat.

Összességében Tolna vármegye ifjúsági rendszere részben működőképes, de erősen egyenlőtlen és töredezett. A területi különbségek, a szakemberhiány és a prevenciós, valamint munkaerő-piaci fókuszú programok hiánya miatt a rendszer jelenleg nem alkot egységes, integrált struktúrát, ami indokolja a célzott, összehangolt fejlesztéseket.

Helyi kulturális közösségfejlesztés:

Tolna vármegyében a helyi kulturális és közösségi élet alapinfrastruktúrája minden járásban jelen van: rendelkezésre állnak programok, rendezvények, kommunikációs csatornák és olyan helyi szereplők, akik a közösségi aktivitás szervezésében részt vesznek. A közösségfejlesztési gyakorlat azonban jellemzően rendezvényközpontú, elsősorban alkalmi eseményekre (falunapok, ünnepi programok, családi rendezvények) épül, miközben a tudatos, hosszabb távú, részvételre építő folyamatok kevésbé jellemzőek.

A városiasabb térségek – különösen Szekszárd és Paks – kedvezőbb helyzetben vannak: itt gazdagabb a programkínálat, erősebb az intézményi háttér, fejlettebb a kommunikáció, és több helyen jelennek meg lakossági fórumok is. Az aprófalvasabb, forrásszűkebb járásokban (elsősorban Tamási, részben Bonyhád) a közösségi élet ugyan jelen van, de a kezdeményezések gyakran alkalmiak, és a szakmai, pénzügyi és részvételi korlátok miatt nehezen válnak fenntartható folyamattá.

A helyi hagyományokra és értékekre építő tevékenységek eltérő mértékben jelennek meg: egyes térségekben tudatos értékfeltárás és identitáserősítés zajlik, míg máshol a hagyomány inkább informális, eseményekhez kötődő formában jelenik meg. A lakossági részvétel általában nem intézményesült: a közösségi bevonás többnyire eseti, konkrét ügyekhez kötődik, és nem épül be a helyi döntéshozatal rendszeres gyakorlatába.

A kommunikációs rendszer kettős képet mutat: a hagyományos médiumok szerepe visszaszorult, miközben az online felületek és a közösségi média használata általánossá vált. Ez elősegíti a tájékoztatást, ugyanakkor nem biztosítja önmagában a szélesebb és aktívabb lakossági részvételt.

A legfontosabb korlát minden járásban a forráshiány, amely a programok fenntartását és fejlesztését egyaránt nehezíti. Emellett visszatérő probléma az alacsony lakossági aktivitás, ami arra utal, hogy a közösségfejlesztés egyik kulcskérdése nem a programkínálat bővítése, hanem a bevonás erősítése. A szakemberhiány különösen a kisebb településeken jelentős, ahol hiányzik a közösség szervezéséhez szükséges stabil szakmai háttér.

Összességében Tolna vármegyében a közösségi és kulturális élet alapjai adottak, azonban a jelenlegi gyakorlat inkább szétagolt, eseményalapú, mintsem tudatosan felépített közösségfejlesztési folyamat. A fejlesztések fókuszában ezért a meglévő kezdeményezések összekapcsolása, a forrás- és szakemberkapacitások erősítése, valamint a lakossági részvétel tudatos növelése állhat, annak érdekében, hogy a jelenlegi programok hosszabb távon is fenntartható, bevonó közösségfejlesztési folyamattá váljanak.

Vármegyei, térségi identitás erősítése, térségfejlesztési együttműködések:

Tolna vármegye településszerkezete erősen differenciált: a városi központok, nagyobb községek és aprófalvas térségek egyaránt jelen vannak, ami a közösségi élet és az identitás alakulásában is meghatározó. A legtöbb településen alapvetően adott a közösségi programok szervezése, és a helyi szereplők kapcsolódnak térségi vagy vármegyei eseményekhez is. Ugyanakkor több helyen a programkínálat gyenge vagy esetleges, ami a közösségi élet sérülékenységre utal.

A meglévő programok inkább fenntartó jellegű minimumot jelentenek, amelyre lehet építeni, de önmagukban nem elegendők a közösségi és térségi identitás erősítéséhez. Általános igény jelenik meg a programok bővítésére és minőségi fejlesztésére, ami azt mutatja, hogy a helyi szereplők fejleszthető erőforrásként tekintenek a közösségi aktivitásokra.

Az információs csatornák – különösen az online felületek és a közösségi média – széles körben rendelkezésre állnak, ugyanakkor a hatékonyságukat nem elsősorban a technikai hiány, hanem a tartalom minősége és a célcsoportok elérése határozza meg. Az aprófalvas térségekben az információhiány és a mobilitási korlátok tovább erősítik a perifériára szorulás érzését.

A térségi együttműködések és hálózatosodási folyamatok mozaikos képet mutatnak. Egyes térségekben megjelenik egy aktívabb szervezői kör, amely képes programokat generálni és fenntartani, míg máshol az együttműködések eseti jellegűek és gyengén szervezettek. A fejlesztéspolitikai folyamatokhoz való kapcsolódás szintén differenciált: egyes települések aktív alakítói, mások inkább passzív résztvevői ezeknek.

A legfontosabb akadályok közé tartozik az alacsony lakossági aktivitás, a helyi identitás viszonylagos gyengesége, a települések közötti együttműködések hiányosságai, valamint a szakember- és forráshiány. Különösen a kisebb településeken jellemző, hogy a közösségi kezdeményezések egy szűk körre épülnek, miközben a szélesebb lakossági bevonás korlátozott. A pénzügyi források hiánya vármegyei szinten is meghatározó korlát.

Összességében a vármegyében a közösségi és együttműködési alapok rendelkezésre állnak, azonban egyenlőtlenül fejlettek. A vármegyei és térségi identitás erősítése nem nulláról indul, hanem meglévő, de szétagolt kezdeményezésekre épül. A fejlesztések fókuszában ezért a kapcsolatok erősítése, a helyi és térségi együttműködések tudatosabb szervezése, valamint a lakossági részvétel növelése állhat, különös tekintettel a periférikus térségekre.

Roma nők foglalkoztathatóságát célzó programok:

Tolna vármegyében a roma nők foglalkoztatási helyzetét összetett, egymást erősítő strukturális hátrányok határozzák meg. A legfontosabb tényezők közé tartozik az alacsony iskolai végzettség, a szakképzettség hiánya, a korlátozott helyi munkalehetőségek, valamint a képzésekhez és szolgáltatásokhoz való nehéz hozzáférés. Ezek a problémák szorosan

összefonódnak a szegénységgel, a gondoskodási terhekkel, a közlekedési korlátokkal és az intézményi elérés hiányosságaival, így a foglalkoztatási kirekesztettség nem pusztán munkaerőpiaci kérdésként értelmezhető.

A településszerkezet meghatározó: az aprófalvas térségekben a munkaerőpiaci kínálat szűk, az ingázás nehéz, míg a fejlettebb térségekben a meglévő lehetőségek gyakran nem illeszkednek a roma nők képzettségéhez és élethelyzetéhez. Ennek következtében a foglalkoztatási esélyek erősen területfüggők, ugyanakkor a hátrányok logikája vármegyei szinten hasonló mintázatot mutat.

A célzott foglalkoztatási programok jelenléte széttagolt és többnyire nem helyben elérhető. Sok esetben járási központokhoz vagy projektekhez kötődnek, így a roma nők számára inkább elméleti lehetőséget jelentenek, mint ténylegesen hozzáférhető szolgáltatást. A stabil, hosszú távon működő, helyben is elérhető programstruktúra nem általános a vármegyében.

A foglalkoztatást gátló tényezők közül kiemelkedik az alacsony végzettség és a képzettségi hiány, amely a képzésekbe való belépést és a tartós munkavállalást is korlátozza. Emellett a munkalehetőségek szűkösége, a képzésekhez való hozzáférés akadályai, valamint a szociális problémák (jövedelmi szegénység, lakhatási gondok, egészségügyi és családi nehézségek) együttesen nehezítik a munkaerőpiaci integrációt. A gyermekfelügyelet és a közlekedés hiányosságai további, gyakorlati akadályt jelentenek.

Összességében a roma nők foglalkoztatásának javítása komplex, több ágazatot érintő beavatkozást igényel. Nem elegendő önmagában a foglalkoztatási programok bővítése: szükséges a képzési, szociális, közlekedési és gyermekellátási szolgáltatások összehangolása, valamint a programok tényleges hozzáférhetőségének javítása. A hatékony beavatkozások kulcsa a személyes elérés, a motiváció erősítése és a hosszabb távú mentorálás lehet.

A vármegyei kép alapján a jelenlegi rendszer inkább mozaikszerűen működik, ezért a fejlesztések iránya az összehangolt, partnerségen alapuló, területileg érzékeny és célcsoport specifikus programok kialakítása kell legyen.

Digitális kompetenciafejlesztés:

Tolna vármegyében a digitális hozzáférés összességében közepes vagy inkább kedvező szintű, ugyanakkor jelentős területi és társadalmi egyenlőtlenségek jellemzik. A városiasabb térségekben kedvezőbb az eszköz- és internethozzáférés, míg a kistelepüléssel, periférikus járásokban sok esetben még az alapvető eszközök is hiányoznak, annak ellenére, hogy a hálózati lefedettség technikailag adott.

A lakosság digitális kompetenciái általában közepes szintűek: az alapvető használat elterjedt, de az önálló ügyintézéshez és tanuláshoz szükséges készségek széles körben hiányoznak. Kiemelten érintettek az idősek, akiknél minden járásban jelentős fejlesztési igény mutatkozik. Emellett a hátrányos helyzetű csoportok – különösen a roma lakosság, a mélyszegénységben élők, a munkanélküliek és a fogyatékkal élők – esetében is magas a digitális lemaradás kockázata, miközben egyes térségekben ezek a csoportok nehezen láthatók a szolgáltatások számára.

A digitális kompetenciafejlesztő programok elérhetősége széttagolt és térben egyenlőtlen. A kisebb településeken gyakran csak más településeken vagy eseti jelleggel érhető el képzések. Az alapvető digitális készségeket fejlesztő programok és az idősek képzése több helyen jelen van, de jellemzően projektalapon, nem folyamatos szolgáltatásként. Az online ügyintézéshez, médiatudatossághoz és a mindennapi digitális alkalmazásokhoz kapcsolódó képzések hiányosak, így a fejlesztések kevésbé kapcsolódnak a gyakorlati élethelyzetekhez.

A legfontosabb akadályok közé tartozik az eszközhiány, az alacsony kompetenciaszint, a motiváció hiánya, valamint a szakember- és forráshiány. A periférius térségekben ezek halmozottan jelentkeznek, míg a fejlettebb járásokban inkább a tudás és a humán erőforrás

hiánya a meghatározó. A közösségi terek általában rendelkezésre állnak, így a korlátok elsősorban nem infrastrukturális, hanem kapacitás- és tartalmi jellegűek.

Összességében a digitális szakadék Tolna vármegyében nem elsősorban a hozzáférés hiányából, hanem a társadalmi egyenlőtlenségekből, a készségbeli hiányokból és a fejlesztési kapacitások korlátozottságából adódik. A fejlesztéseknek ezért a hozzáférés mellett a kompetenciák erősítésére, a célcsoportok elérésére és a szolgáltatások fenntartható működtetésére kell fókuszálniuk.

A SZÚT láttatja, összegzi azokat a hiányokat, melyekre építve lehet tervezni azokat a beavatkozásokat, együttműködéseket, fejlesztési projekteket, melyek segítségével pótolhatók a hiányok, illetve melyek révén hatékonyan segíthető a társadalmi felzárkózás a vármegyében. **A SZÚT-ban feltárt hiányokra reagáló, javaslatokat megfogalmazó dokumentum a Vármegyei Esélyteremtő Paktum (VEP)**

II. Helyzetkép

1. Általános vármegyei helyzetkép

Tolna vármegyében összesen 109 település (megoszlás: 11 város és 98 község) található, melyek közigazgatásilag 6 járáshoz (Bonyhád, Dombóvár, Paks, Tamási, Tolna és Szekszárd) tartoznak. A területet északról Fejér, keletről a Duna és Bács-Kiskun vármegye, nyugatról pedig Somogy vármegye határolja. Területe 3703 km², népsűrűsége 55 fő/km². A vármegye lakosainak száma, mintegy, 204 567 fő (2024. évi adat). Székhelye és legnépesebb települése Szekszárd. Tolna vármegyének igen változatos a domborzata. Keleti fele alföldi jellegű síkvidék: a Sárköz és a Mezőföld egy része tartozik ide. Belsőbb területein dombvidékek húzódnak, melyek közül legjelentősebb a Szekszárdi-dombság, a Tolnai-hegyhát, a Geresdi-dombság és a Völgység. A vármegye területének nagy részét ezek a patak völgyek által tagolt dombsági területek teszik ki. Délen átnyúlnak a Mecsek vonulatai is, itt található (Váralja mellett) a vármegye legmagasabb pontja, az 593 m-es Dobogó. Éghajlata átmenet az Alföld és a Dunántúl jellemző klímája között. Tolna vármegye ásványkincsekben szegény, de Nagymányok környékén jelentős (az ország legnagyobb) szénvagyona található. Kiemelkedő földtani értéke a Mórággyi rög, amely Magyarországon a Velencei-hegységen kívül az egyetlen felszíni gránit előfordulás, emiatt korábban bányászták is. Ebben a földtani képződményben hozták létre Bábaapáti határában a Nemzeti Radioaktív hulladék-tárolót, ahová a paksi atomerőmű kis és közepes sugárzású hulladékát szállítják. A Duna egykori hordalékára több kavics- és homokbánya is települt, azonban ezek egy része már bezárt. A vármegye nagyobb folyóvizei a Duna, a Sió és a Kapos. Jelentősebb vízfolyás még a Sárvíz, a Koppány, valamint a Völgységi-patak. Tolna vármegye legjelentősebb állóvizei a folyószabályozás után hátramaradt holtágak. Ezek közül a legjelentősebb a pihenőövezetként használt Faddi-Duna, a Tolnai-Duna, valamint a Bogyiszlói Holt-Duna. A völgyek között is számtalan tavat alakítottak ki a patakok felduzzasztásával. A Pacsmagi-tavak országos szinten is kiemelkedő természetvédelmi területté váltak. A Szálkai-tó a vármegye kedvelt pihenő- és horgász helye. A megyében ezen kívül több nagyméretű halastó is található. A gemenci erdő gímszarvasai és a gyulai vadrezervátum dímavadállománya – szintén - híres. Gemencben található emellett Európa legnagyobb összefüggő ártéri erdeje és a világ legnagyobb egyedsűrűségű fekete gólya állománya is, valamint kisvasút is működik.

A vármegye a nevét Tolnáról kapta. A középkori Tolna vármegye az ország egyik leggazdagabb és legnépesebb megyéje volt, akkoriban közel 100 000 lakos élt itt. A vármegye területe ekkor még jóval nagyobb volt a mainál, ez csak a török kor után változott. Az egykor virágzó vármegye a török hódoltságot követően szinte elnéptelenedett. A vármegye mai címerét I. Lipót királytól kapta 1699-ben. A 18. században a vármegye területére számos családot telepítettek be német földről. 1779-ig Simontornya volt a vármegyeszékhely, ettől kezdve Szekszárd, amely azonban csak 1905-ben szerzett városi rangot. Az évszázadok folyamán a megyének igen vegyes lakossága alakult ki, amelyek közül a legjelentősebbek a dunai svábok voltak, akiket azonban a második világháború után jórészt kitelepítettek, és a helyükre bukovinai székelyeket és felvidékieket költöztettek.

A vármegye mezőgazdaságban a gabona- és takarmánynövény-termesztés dominál. Klímája okán – Magyarországon - itt a leghosszabb a tenyészidőszak, ami kiemelkedő lehetőségeket biztosít a szántóföldi növénytermesztésnek és a szőlőművelésnek. A mezőgazdaságnak kedvez, hogy a vármegye folyókban gazdag, de a szántóföldi növénytermesztésre nem épült rá a feldolgozóipar, így a jelentős hozzáadott érték nem a térségen belül jelentkezik, ami alól egyetlen kivételt a tejipar képez.

A helyi mezőgazdaságot elsősorban a szántóföldi növénytermesztés határozza meg, a legfontosabb termesztett növények a búza és a kukorica, amelyek kiváló termésátlagot produkálnak. A legfrissebb adatok szerint - országos összehasonlításban - a búza termékmennyisége 120 %, míg a kukoricáé 130 % volt. A vármegyén belül a növénytermesztésre a legideálisabb földrajzi tájegység a kiváló termőképességű Mezőföld és Sárét.

A vármegye mezőgazdaságában az állattartás tradicionális és meghatározó szerepet tölt be, bár az utóbbi évtizedekben jelentős strukturális átalakuláson ment keresztül. A térség kiváló termőföldjei és a magas színvonalú takarmánynövény-termesztés szilárd alapot biztosítanak az állattenyésztés számára, amely ma már sokkal inkább a koncentrált, nagyüzemi formák felé tolódott el.

A vármegye állattenyésztésének gerincét a sertéságazat adja. Tolna országos viszonylatban is kiemelkedő sertésállománnyal rendelkezik, amely a hazai összállomány jelentős hányadát teszi ki. A termelés súlypontja a korszerű, intenzív technológiát alkalmazó szakosított telepeken van, míg a hagyományos háztáji tartás látványosan visszaszorult.

A szarvasmarha-ágazat szintén stabil pontja a helyi agráriumnak, bár létszáma elmarad a sertésállományétól. A területre - elsősorban - a tejtermelésre szakosodott gazdaságok és a húsmarhatartás jellemző, utóbbi főként a kedvező adottságú legelőterületeken koncentrálódik. A tejágazat egyik motorja a szekszárdi sajtgyár, amely évente mintegy 260 millió liter tej feldolgozására képes, ezzel a régió legnagyobb ilyen létesítménye. Ez stabil felvevőpiacot biztosít a környékbeli tejtermelőknek. Emellett a baromfitenyésztés is számottevő, ahol a vágócsirke-előállítás mellett a tojótyúk-állomány képvisel komoly értéket.

A lokációban az állattartó egységek száma összességében csökkent a korábbiakhoz képest, a megmaradt gazdaságok hatékonysága és termelési volumene azonban magas, ami biztosítja a vármegye előkelő helyét a magyar élelmiszer-gazdaságban.

A vármegyében turisztikai szempontból a fő vonzerőt a Duna menti tájak, a szekszárdi borvidék, a termálfürdők és a történelmi emlékek kombinációja alkotja, mely a természetjárást (ökoturizmus), a gasztronómiát, a wellness-t és a kulturális örökséget ötvözi. A vidék a sokszínűségével – elsősorban - a belföldi és a közeli országokból érkező látogatókat vonzza. Turizmusában a wellness, a gyógyturizmus, valamint a gasztro- és bor turizmus mérvadó.

A Szekszárdi borvidék Magyarország egyik történelmi borvidéke, amely a Szekszárdi dombság legkeletibb területén, a dombság és a Sárköz találkozásánál fekszik. A szőlőtermesztésre alkalmas terület nagysága kb. 6000 ha, amelyből jelenleg kb. 2600 ha területen termesztnek szőlőt. Szekszárd mellett 14 település tartozik a borvidékhez. A szőlőtermesztés hagyományai egészen a római időkig nyúlnak vissza a területen. A bortermelést alapvetően a nemzetközi, illetve magyar fajtákból készített nagy testű, magas csersav- és alkoholtartalmú vörösborok jellemzik. A legismertebb borfajta a több bor házasításával készülő szekszárdi bikavér, de szintén nemzetközileg híres bornak számít a kadarka. A bortermelés jelentősnek számít országos viszonylatban is. A borászathoz kapcsolódó hagyományörzés jegyében a szüreti népszokásokat bemutató Szekszárdi Szüreti Fesztivál rendezvényei sok látogatót vonzanak évről évre. A Tolnai borvidék is a térség részét képezi, melyet 1998-ban hoztak létre. Ezen terület átnyúlik a vármegye határain, egyúttal Baranya vármegye északi és Fejér vármegye déli részét is magába foglalja. A borvidék központja a Mezőföld és a Tolnai-hegyhát találkozásánál lévő településen, Kölesden van. A borvidékek gazdasági mutatói alapján elmondható az, hogy a kékszőlő termesztése Tolna vármegyében meghatározó szerepet tölt be.

A vármegye kulturális és történelmi helyszíneinek részét képezi Szekszárdon a történelmi belváros, és a borospincék, de érdemes megemlíteni még Ozorai Pipó várát is, ami egy kora reneszánsz erődítmény. Grábócon található a Szerb kolostor és templom, ami évszázadokon át

a szerb ortodox kultúra, a papképzés fellegvára volt Magyarországon, ezt a "magyarországi szerb kultúra Athénjének" is nevezték anno. Műemlékekben gazdag településnek számít Szekszárd, Paks, Bonyhád, Dunaföldvár, Bátaszék, és Dombóvár is.

Tolna vármegye változatos tájakkal, gazdag történelemmel, és a borvidékeknek köszönhetően kiváló gasztronómiával várja a látogatókat. A főbb látnivalók közé tartoznak a történelmi várak, a termálfürdők és a természeti parkok. A terület a minősített gyógyvizek számában gazdagabb, mint Baranya, viszont ezen a téren elmarad a szintén szomszédos Somogy vármegyétől. A vármegye öt településén összesen kilenc termálkút ad gyógyvizet. A fürdőkomplexumoknak nem nevezhető fürdők közül négy (Dombóvár-Gunarasfürdő, Dunaföldvár, Paks, Tamási) rendelkezik gyógyfürdői titulussal. Gyógyvízéről talán Tamási termálfürdője a leghíresebb, amely – jelenleg csak - részlegesen üzemel egy korábbi tűzeset miatt. Tamási mellett Dombóvár (Gunarasfürdő) is országos jelentőségű termálvíz-készlettel rendelkezik.

A vármegyei történelmi látnivalók és várak közül kiemelendő a Simontornyai Vár és Vármúzeum, Ozora vára, a dunaföldvári Csonka-torony, a szekszárdi régi vármegyeháza, valamint a szerb ortodox monostor templom, ami az egyetlen fennmaradt barokk stílusú szerb ortodox monostor templom Magyarországon. A simontornyai várról tudni érdemes, hogy ötvözi a gótikus, reneszánsz és barokk építészeti stílusok elemeit, és jelenleg múzeumként funkcionál. Jelentős építészeti látnivaló a dunaföldvári Csonka-torony, ami egy gótikus vár egyetlen megmaradt tornya, ez - egyébként - valaha - börtönként is szolgált, és nevezetes arról, hogy a helyreállítás során egy "betyárfreskót" találtak a falán. A Szekszárdra látogatók körében híres a régi vármegyeháza épülete, amely Pollack Mihály tervei alapján épült neoklasszicista épület, és udvarán bencés apátsági romok láthatók.

Az energetika központja Paks. Itt található az ország első és egyetlen atomerőműve, amely az országos villamosenergia-termelés felét adja. Ez a város a vármegye és az ország egyik legfontosabb gazdasági tartóoszlopa az atomenergia-termelés révén. A térség jövőjét a folyamatban lévő és tervezett ipari fejlesztések határozzák meg.

Tolna vármegye területén már az ókorban római hadiutak haladtak a limes mentén. Ennek leszármazottja a mai 6-os számú főút, amely a vármegye közlekedésének a gerincét adja. A vármegye nyugati felén a 61-es főút a meghatározó útvonal. Regionális jelentőségű még az 56-os, a 63-as, a 64-es, valamint a 65-ös főút. A közúti közlekedésben nagy változást hozott a 2010-ben átadott M6-os autópálya, amelynek az alagútjaiból kettő a vármegye területére esik, köztük a leghosszabb is. A vármegye területén három hídon lehet átkelni a Dunán: A Beszédes József hídon Dunaföldvárnál, a Szent László hídon Bogyiszló határában, valamint a közelmúltban átadott paksi Duna-hídon. A vármegye határától néhány kilométerre áll a Pentele híd és a Türr István híd. Dombóvár országos jelentőségű vasúti központ, a központi vasútállomása mellett rendelkezik egy másikkal is, míg Bátaszék szerepe a vonalbezárás és forgalomváltozás miatt erősen lecsökkent.

A vármegyét érintő legjelentősebb vasútvonal a Budapestet Péccsel összekötő villamosított 40-es fővonal, illetve a Dombóvárról kiágazó 41-es fővonal, mely a szomszédos Somogy vármegye székhelyét, Kaposvárt kapcsolja be az országos vasúthálózatba. A további vasútvonalak a 42-es, 46-os (ez kapcsolja be a vármegyeszékhely Szekszárdot az országos vasúthálózatba), 50-es és 154-es számú nem villamosított vonalak. A Bátaszék–Pécsvárad szakasz, valamint a Dombóvár–Lepsény vonal felszámolásra került, valamint a 42-es számú vasútvonal Mezőfalva és Paks közötti szakaszán is leállt a személyforgalom. Mőcsény község határában található a vármegye leghosszabb, 607 méter hosszúságú vasúti alagútja. A Duna fontos nemzetközi folyami hajózási útvonal. A Sió csak részben hajózható, teljesen csak a Balaton vízleengedésekor haladhatnak rajta végig a hajók. A Duna és a Sió közötti közlekedést, az árvízvédelmi feladatokat is ellátó Árvízkapu biztosítja.

Tolna vármegyében még ma is találunk olyan falvakat, ahol őrzik a hagyományokat, a helyi népviseletet és népszokásokat. Néprajzi szempontból különösen érdekesek a Sárköz falvai: Ócsény, Decs, Sárpilis, Alsónyék és Bába, de Bogyiszló és Sióagárd népi öröksége is országos hírű. A Sárköz népművészete (viselet, hímzés, szövés) az UNESCO szellemi kulturális örökség részét képezi. Az egykori sváb falvak is jelentős építészeti és kulturális örökséggel rendelkeznek, ezek megőrzése is komoly feladat, lehetőség, de egyben felelősség is.

A vármegye legfőbb hátrányai közé sorolható az elmaradott gazdaság, de a munkaerőhiány és az elvándorlás is érinti a térséget. Sok fiatal és képzett munkaerő hagyja el a vármegyét, különösen a főváros és a nyugati régiók felé, ami munkaerőhiányt okoz, miközben a helyi gazdaság nem tud elegendő munkahelyet biztosítani. A központi régiókhoz képest a befektetni kívánók számára itt kisebb a tőke- és befektetési vonzerő, ami nagy fokban korlátozza a gazdasági fejlődést. A vármegye gazdasága, a dunántúli átlaghoz képest, lassabban fejlődik és alacsonyabb az egy főre jutó GDP is.

A haza demográfia problematikája, azaz az elöregedő társadalom itt is aktuális. Az alacsony születési rátát hatványozza az elvándorlás jelensége, ami csökkenti a munkaképes korú népességet. A hiányosságok kiterjednek az infrastrukturális és közlekedési helyzetre is. Bár vannak fejlesztések, a közlekedés arányaiban fejletlen, ami lassabb tömegközlekedést, kisebb országos elérhetőséget és az ingázás nehézségeit jelenti, annak ellenére, hogy a vármegye a fő közlekedési útvonalak (M6, M60) közelében van. Mobilitási szempontból az észak-dél irányú közlekedés (az M6-os autópálya és a 6-os főút miatt) megoldott, azonban a vármegyén belüli kelet-nyugati összeköttetés (pl. Paks–Tamási vagy Szekszárd–Dombóvár között) nehézkes, esetenként az úthálózat hiányosnak is tekinthető. A vármegye településszerkezetét sok kistelepülés (aprófalvas szerkezet) jellemzi, ahol a közszolgáltatások (egészségügy, oktatás) fenntartása és elérése nem csak nehezebb, de az elzártabb részeken és településeken az utak állapota és a szolgáltatások minősége valós kihívást takar.

Általánosságban elmondható, hogy Tolna vármegye közlekedési helyzete a főutak mentén nevezhető jónak, ugyanakkor a belsőbb területek számára a legfőbb hátrányt a közúton való elérés és a tömegközlekedés ritkasága jelenti. A területet belső egyenlőtlenségek is sújtják. Bár Szekszárd és Paks fejlődik, a vármegye déli és nyugati részei jelentősen elmaradottabbak, ahol a fenti problémák (munka, infrastruktúra) élesebben jelentkeznek. Ezek a tényezők együttesen lassítják a vármegye társadalmi-gazdasági felzárkózását, a kormányzat és a helyi szereplők törekvései ellenére is.

A vármegye gazdasága rendkívüli mértékben függ a Paksi Atomerőműtől, és elmondható, hogy a gazdaságban kettősség van jelen. Ami azt jelenti, hogy a kiemelt létesítmény összességében magas átlagbéreket eredményez statisztikailag, azonban a vármegye más részei (például a tamási vagy dombóvári kistérség) jóval kevésbé fejlettek. Az egészségügyi ellátórendszer országsszerte tapasztalható kihívásai és strukturális problémái – a megtörtént fejlesztések ellenére – a vármegyei szakellátásban is jelen vannak.

Tolna vármegye nem küzd a felsőoktatás teljes hiányával, de az ország egyik legkevesbé lefedett térsége ezen a téren. A vármegyében jelenleg is működnek egyetemi képzések, bár a kínálat jóval szűkebb és speciálisabb, mint a nagyobb egyetemi központokban. Nincs önálló, székhelyi egyeteme a vármegyének, a meglévő képzési helyszínek más városok (Pécs és Dunaújváros) egyetemeinek kihelyezett egységei. A képzések keresztszete igen csekély, a hallgatói létszám alacsony, és hiányoznak a klasszikus tudományegyetemi karok (pl. orvosi, jogi, természettudományi).

A Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kara Szekszárdon működik, Paks városa pedig a műszaki és energetikai képzés központja,

elsősorban a Paks II. Akadémia révén. Az energetikai szektor felsőoktatása a Pécsi Tudományegyetem Műszaki és Informatikai Kara, valamint a Dunaújvárosi Egyetem közreműködése által valósul meg, ahol speciális szakirányú továbbképzések (pl. atomerőművi üzemeltetési szakmérnök) érhetők el. A felsőoktatás sajátos paraméterei okán a diákok nagy része elvándorol, az aktuális adatok azt mutatják, hogy a felsőoktatás "helyben tartó" képessége itt a legalacsonyabb az országban. Tolna vármegyében a felsőoktatás részben jelen van Szekszárdon (pedagógia/kultúra) és Pakson (energetika), de a képzési paletta korlátozottsága miatt a terület továbbra is jelentős szellemi tőkét veszít a nagyobb egyetemi városok javára.

A felsőoktatás hiányosságaira reagálva a vármegyei oktatás elsősorban a szakképzésre fókuszál a gyakorlati tudás átadására helyezve a hangsúlyt. A Szakképzési Centrum és a Tolna Vármegyei Kereskedelmi és Iparkamara technikumok és szakgimnáziumok hálózatával működik közre, így a térség munkaerő-piaci igényeire reagálva – jó színvonalú - gyakorlati képzések és egyéb felnőttképzések is elérhetők helyi szinten.

Összességében Tolna vármegye egy sokszínű adottságokkal rendelkező régió, amely a természeti kincsek, a gazdag történelem és a kedvező közlekedési fekvés ötvözésével kínál lehetőségeket az ide látogatóknak. A térség a sokszínű földrajzával, a történelemben bővelkedő emlékeivel és természeti értékeivel a Dél-Dunántúl fontos része, ugyanakkor hátrányai közé tartozik a regionális fejlődés elmaradása, az elöregedő társadalom, a munkaerő elvándorlása (különösen a fiataloké), az alacsonyabb gazdasági aktivitás a vármegyeszékhely (Szekszárd) és az országos átlaghoz képest, valamint az infrastruktúra és a közlekedési hálózat fejletlensége bizonyos területeken. Ezen tényezők lassítják a gazdasági növekedést és a tőkebevonást. A korábbi ipari szerkezetátalakítás és a mezőgazdaság visszaesése is negatívan hatott a foglalkoztatásra és a gazdasági stabilitásra, növelve így a munkanélküliséget. A vármegyében a munkanélküliek aránya az országos átlagot meghaladja és jelentős számú a mélyszegénységben élők száma is. A Dél-Dunántúl részeként Tolna vármegye is a „leszakadó” térségek közé tartozik, helyzete periférikus, amely okán intenzív kormányzati támogatásra szorul a felzárkózáshoz.

1.1. Humán erőforrás

A demográfiai helyzet kulcsfontosságú, mert alapvetően befolyásolja a nagy társadalmi alrendszereket, mint pl. a gazdaságot, a szociális rendszereket, a társadalmi struktúrát, a fenntarthatóságot. Könnyen belátható, hogy a munkaképes korúak csökkenése munkaerőhiányhoz vezet, ami lassíthatja a gazdasági növekedést. Egy öregedő társadalom növekvő egészségügyi és nyugdíjkiadásokat is jelent. A demográfia nem csupán statisztika, hanem a társadalom alapvető működését meghatározó tényező. E tekintetben a demográfiai kihívásoknak (alacsony születésszám, elöregedés) a kezelésére szükség van, mely fontos állami szerepvállalást kíván.

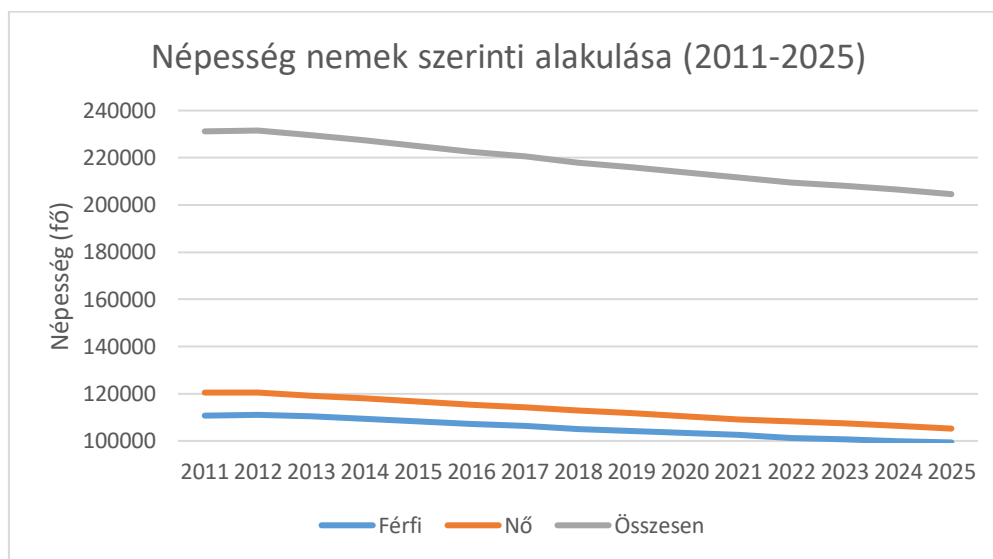
A népesség nemek szerinti alakulásának elemzése (2011–2025)

A férfi népesség száma 2011 és 2025 között folyamatos, mérsékelt csökkenést mutatott. Míg 2011-ben 110 734 férfi élt a megyében, addig 2025-re számuk 99 349 főre csökkent. Ez a változás összhangban áll a teljes népesség csökkenésével. Pozitívum, hogy a csökkenés üteme viszonylag egyenletes, nem tapasztalhatóak hirtelen törések, ami kiszámíthatóbb demográfiai környezetet jelez.

A női népesség száma a teljes időszak során magasabb volt, mint a férfiaké, ami megfelel az országos és európai tendenciáknak.

A nők létszáma 2011-ben 120 449 fő volt, amely 2025-re 105 218 főre mérséklődött. a csökkenés üteme lassabb, ami a magasabb várható élettartammal magyarázható.

Összességében elmondható, hogy bár Tolna vármegye népessége mindkét nem esetében csökkenő tendenciát mutat, a nemek közötti arányok stabilak maradtak. Ez a helyzet stabil alapot jelent a munkaerő-piaci, egészségügyi és szociális tervezés számára. A vármegye teljes lakossága 2011 és 2025 között mintegy 26 600 fővel csökkent. A grafikonon jól látható a folyamatos, de nem drasztikus mérséklődés. Mindez azt jelenti, hogy a népességfogyás hosszabb távú, szerkezeti jellegű folyamat, nem pedig egy külső drasztikus hatás következménye.

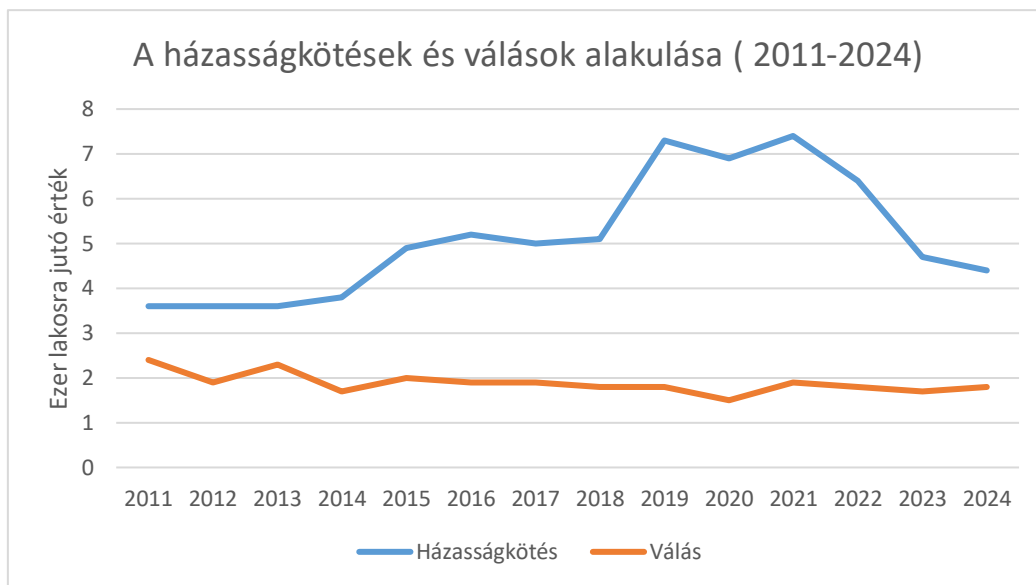
Forrás: KSH

A házasságkötések és válások alakulása (2011–2024)

A házasságkötések száma ezer lakosra vetítve 2011 és 2014 között alacsony, stagnáló szinten alakult (3,6–3,8‰). 2015-től kezdődően azonban egyértelmű emelkedés tapasztalható, a grafikon csúcspontjai 2019-ben és 2021-ben figyelhetők meg. Ez az időszak a családalapítási kedv erősödésére utal, amely összefüggésbe hozható a kedvezőbb gazdasági környezettel és a családpolitikai intézkedések hatásával. A 2022-es év után a házasságkötések aránya mérséklődött, de magasabb szinten történő kiegyensúlyozódást jelent a korábbi évtized alacsony szintjéhez képest.

A válások száma a vizsgált időszak során összességében alacsonyabb és jóval stabilabb képet mutatott, mint a házasságkötéseké.

A két mutató együttes vizsgálata alapján megállapítható, hogy a vizsgált időszak minden évében a házasságkötések száma meghaladta a válásokét. Mindez a párkapcsolatok stabilabbá válását és a családalapítás társadalmi jelentőségének megerősödését jelzi. A házasságkötési kedv időszakos erősödése, valamint a válási arányszám viszonylagos stabilitása arra utal, hogy a hagyományos családformák továbbra is fontos szerepet töltenek be a társadalom szerkezetében. Ezek a tendenciák hosszabb távon kedvezően hathatnak a népességmegtartásra és a közösségek társadalmi kohéziójára.

Forrás: KSH

A népesség családi állapot szerinti megoszlásának alakulása (2001–2025)

A családi állapot szerinti megoszlást bemutató grafikon jól szemlélteti a vizsgált időszakban az egyes családi állapotok alakulását, és a párkapcsolati minták átalakulását.

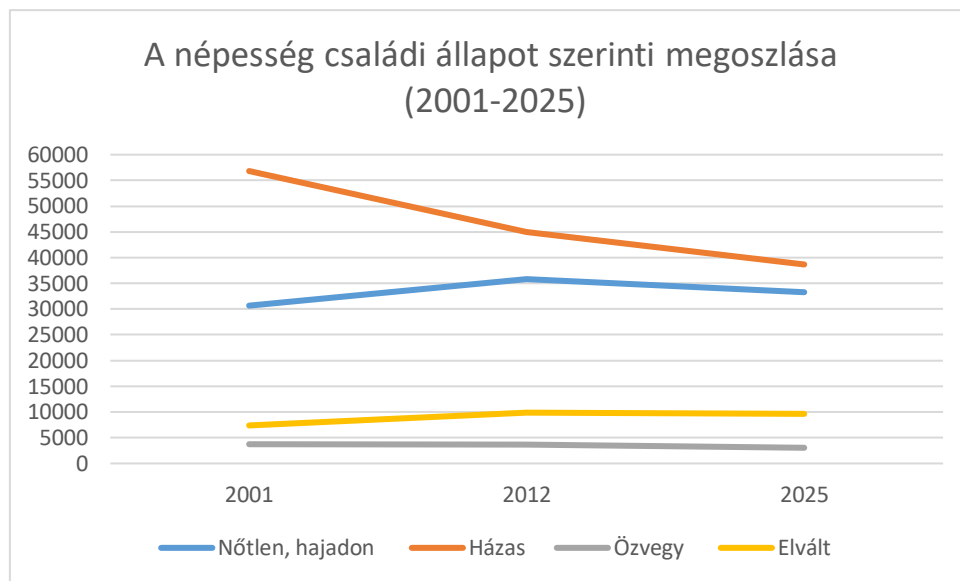
A házas népesség létszámát ábrázoló görbe folyamatos és erőteljes csökkenést jelez. A grafikonon jól látható, hogy 2001 és 2025 között a házasok száma jelentősen visszaesett. Míg 2001-ben még 56 815 fő tartozott ebbe a kategóriába, addig 2012-re számuk 45 002 főre, 2025-re pedig 38 666 főre csökkent. Ez több mint 18 ezer fős visszaesést jelent a teljes időszak alatt. A házas népesség arányának csökkenése összhangban áll az országos és európai trendekkel. Mindezek mellett ez a tendencia szoros összefüggésben áll a gyermekvállalás visszaesésével és a családszerkezet átalakulásával.

A nőtlen és hajadon népesség létszáma 2001 és 2012 között jelentős növekedést mutatott, majd 2012 és 2025 között ugyanakkor mérsékelt csökkenés figyelhető meg. Fontos megjegyezni, hogy nőtlenek és hajadonok száma 2025-ben is meghaladja a 2001. évi szintet, ami a családalapítás időzítésének kitolódását jelzi.

Az özvegyek száma a vizsgált időszak során csökkenő tendenciát mutat. Részben az időskorú népesség párkapcsolati mintáinak változásával magyarázható, például az újraházasodás vagy élettársi kapcsolatok megjelenésével.

Az elváltak száma 2001 és 2012 között jelentős növekedést mutatott, ami a házasságok instabilitására utal. 2012 és 2025 között az elvált népesség létszáma enyhén csökkent, de továbbra is meghaladja a 2001-es szintet.

A házas népesség létszámának folyamatos csökkenése, valamint a nőtlenek, és az elváltak magasabb aránya a hagyományos családmódel visszaszorulására és az alternatív együttélési formák térnyerésére utal. Ezek a folyamatok szoros összefüggést mutatnak a demográfiai tendenciákkal, népesség elöregedésével, a születésszám csökkenésével.

Forrás: KSH

A népesség korösszetételének alakulása 2011 és 2025 között:

Az idősorok alapján jól elkülöníthető tendenciák rajzolódnak ki a három fő korcsoport esetében. A 0–14 éves népesség görbéje enyhén, de folyamatosan csökkenő pályát mutat. Ez a tendencia alátámasztja a gyermekkorú népesség létszámának visszaesését, amely a csökkenő születésszám következményeként értelmezhető.

Amíg 2011-ben a 0–14 évesek száma 32 193 fő volt, addig 2025-re ez az érték 28 580 főre mérséklődött, ami mintegy 11,2%-os csökkenést jelent. Ennek hátterében részben a korábban említett alacsony születésszám és a fiatal családok elvándorlásával magyarázható. Ezek a folyamatok és hosszabb távon kihívásokat jelentenek az oktatás és a munkaerő-utánpótlás területén.

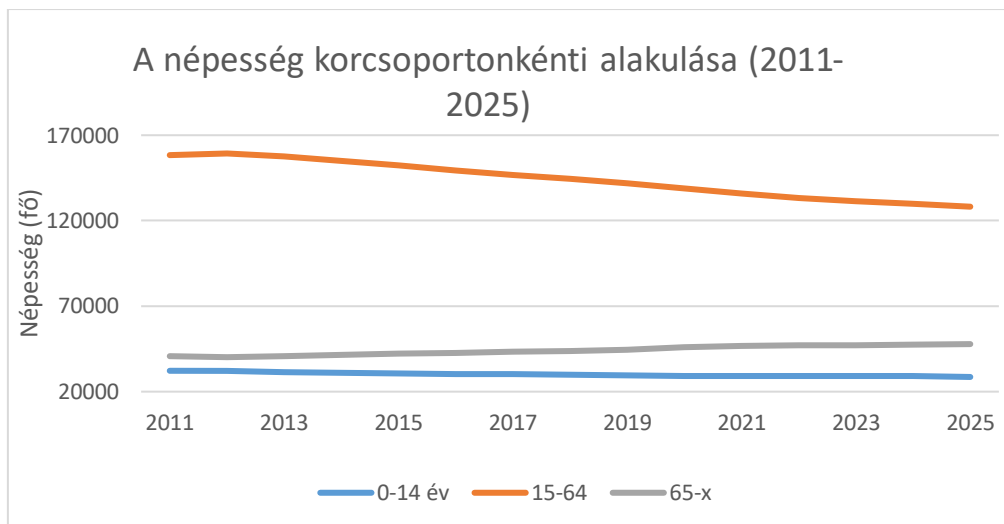
A 15–64 éves, gazdaságilag aktív népesség esetében a grafikon meredekebb lejtése figyelhető meg. A görbe folyamatos és jelentős csökkenést jelez, ami arra utal, hogy az aktív korú népesség gyors ütemben szűkül. Ez a korosztály a munkaerőpiac működésének alapját és az eltartott népesség finanszírozásának fő forrását jelenti.

A változás hosszabb távon kihívásokat jelent, ugyanakkor a folyamat rávilágít arra is, hogy egyre nagyobb szerepet kell, hogy kapjon a hatékonyabb munkaerő-felhasználás, a képzés és az innováció.

A 65 éves és idősebb népességet ábrázoló görbe egyértelműen emelkedő tendenciát mutat. A folyamatos növekedés az elöregedés folyamatát jelzi, amely a várható élettartam növekedésével és a fiatalabb korosztályok csökkenésével magyarázható. A vizsgált időszak során a 65 éves és annál idősebb népesség létszáma folyamatosan emelkedett. 2011-ben 40 597 fő tartozott ebbe a korcsoportba, míg 2025-ben már 47 807 fő, ami mintegy 17,8%-os növekedést jelent. Az idős népesség arányának emelkedése fokozott terhet ró az egészségügyi és szociális ellátórendszerekre.

Tolna vármegye demográfiai folyamatait tartós szerkezeti átalakulás jellemzi. A népesség csökkenése és az elöregedés folyamata illeszkedik az országos és regionális tendenciákhoz, így nem tekinthető elszigetelt jelenségnek.

Összességében Tolna vármegye demográfiai folyamatai nem csupán problémaként, hanem alkalmazkodási kihívásként is értelmezhetők, amelyek hosszú távon új fejlődési irányok és térségi megoldások kialakítását ösztönözhetik. A korösszetételi és eltartottsági mutatók alapján a vármegye előtt álló legfontosabb feladat az idősödő népességhez való alkalmazkodás. Ez ugyan kihívásokat jelent, ugyanakkor lehetőséget is teremt az egészségipar, a szociális gazdaság és az időskori szolgáltatások fejlesztésére.

Forrás: KSH

Az eltartottsági mutatók és az öregedési index alakulása (2001–2025)

Az eltartottsági mutatók és az öregedési index jól tükrözi a gazdaságilag aktív és eltartott népesség közötti arányok változását. Pontosabban fogalmazva gazdaságilag aktív népességre nehezedő eltartási terhek változását. A vizsgált időszakban (2001–2025) mindegyik mutató jelentős szerkezeti átalakulásra utal.

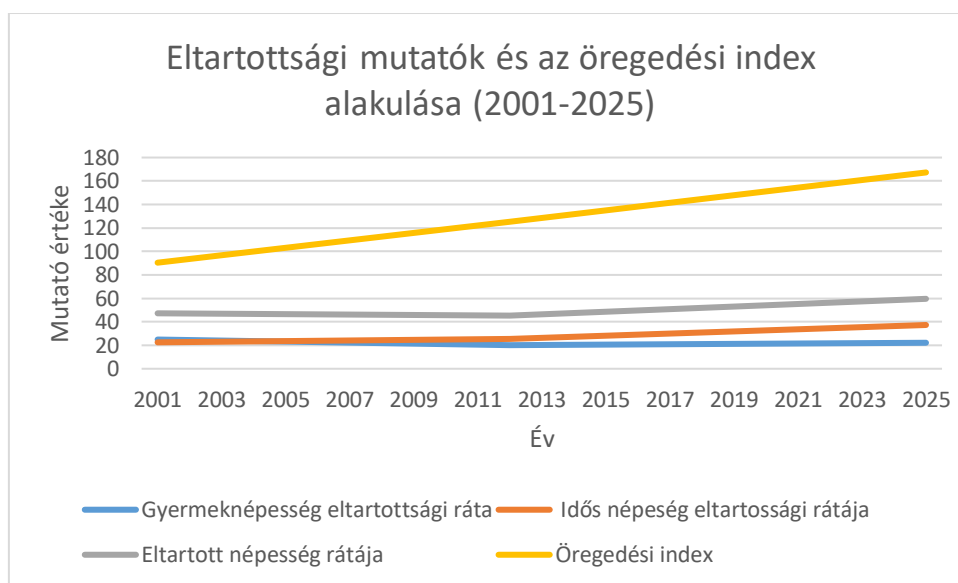
A gyermeknépesség eltartottsági rátája azt mutatja meg, hogy 100 gazdaságilag aktív korú személyre hány 0–14 éves gyermek jut. Az adatok alapján 2001-ben ez az érték 24,9 volt, amely 2012-re jelentősen, 20,1-re csökkent, ami a csökkenő születésszám következménye. 2025-re a mutató enyhén emelkedett, 22,3-ra, de elmarad a 2001-es szinttől, ami a gyermeknépesség hosszú távú reprodukciós problémájára utal. A gyermek eltartottsági ráta alacsony szintje hosszabb távon a munkaerő-utánpótlás szűkülését vetíti előre.

Az idős népesség eltartottsági rátája a 65 éves és idősebb népesség arányát mutatja az aktív korú lakossághoz viszonyítva. A vizsgált időszakban ez a mutató folyamatos és jelentős növekedést mutatott.

Az eltartott népesség rátája a gyermek- és idős népesség együttes arányát fejezi ki az aktív korú népességhez viszonyítva. Ez kezdetben enyhe csökkenést mutat, amely azonban nem a kedvező demográfiai folyamatok eredménye, hanem a gyermeknépesség csökkenésének következménye. 2025-re a mutató ugrásszerűen megemelkedik, elérve az 59,6-os értéket. Ez azt jelenti, hogy 100 aktív korú lakosra közel 60 eltartott jut, ami már komoly gazdasági és társadalmi fenntarthatósági problémákra utal.

A legmarkánsabb változás az öregedési index esetében figyelhető meg. Az eltartott népesség rátája a gyermek- és idős népesség együttes arányát fejezi ki az aktív korú népességhez viszonyítva. A grafikon egyértelműen jelzi, hogy az index értéke 2001 és 2025 között közel megduplázódott. Míg a vizsgált időszak elején a gyermeknépesség száma még meghaladta az időskorúakét, addig 2025-re az idősek túlsúlya egyértelművé vált. Ez a folyamat a társadalom előrehaladott előregeredését jelzi.

Az eltartottsági mutatók alakulása szoros összhangban áll a korösszetételi fejezetben bemutatott tendenciákkal. A 0–14 éves korosztály létszámának csökkenése közvetlenül hozzájárult a gyermeknépesség eltartottsági rátájának mérséklődéséhez, míg a 65 év feletti népesség folyamatos növekedése az idős eltartottsági ráta és az öregedési index emelkedésében tükröződik. Az aktív korú népesség csökkenése tovább erősíti az eltartottsági terhek növekedését, mivel egyre kisebb számú eltartó korosztályra hárul az eltartott népesség finanszírozása.

Forrás: KSH

A természetes népmozgalom és a csecsemőhalandóság alakulása (2011–2024)

Az élve születések száma ezer lakosra vetítve a vizsgált időszakban viszonylag szűk tartományban mozgott. 2011-ben 7,9‰ volt, amely 2016–2021 között több évben is elérte, illetve meghaladta a 9 ‰-os értéket. A grafikonon enyhe emelkedés figyelhető meg, ami arra utal, hogy a gyermekvállalási hajlandóság időszakosan erősödni tudott. 2022 után ebben mérsékelt csökkenés tapasztalható. A korábbi években tapasztalt emelkedések azt jelzik, hogy a születési mutatók nem kizárólag csökkenő pályán mozognak, hanem érzékenyen reagálnak a társadalmi és gazdasági környezet változásaira.

A halálozások száma a teljes időszakban meghaladta az élve születéseket. A mutató 2011-ben 13,6‰ volt, majd 2019-ig fokozatos emelkedést mutatott. A 2020–2021 közötti kiugróan magas értékek (16,3‰, illetve 18,5‰) elsősorban rendkívüli külső tényezők, mindenképp a COVID–19 járvány hatásával magyarázhatók. A 2022 utáni időszakban a halálozási arányszám mérséklődése figyelhető meg, ami arra utal, hogy a korábbi rendkívüli helyzet hatása fokozatosan lecseng, és a mutató visszatér egy kiegyensúlyozottabb szintre, ami demográfiai helyzet fokozatos stabilizálódására utal.

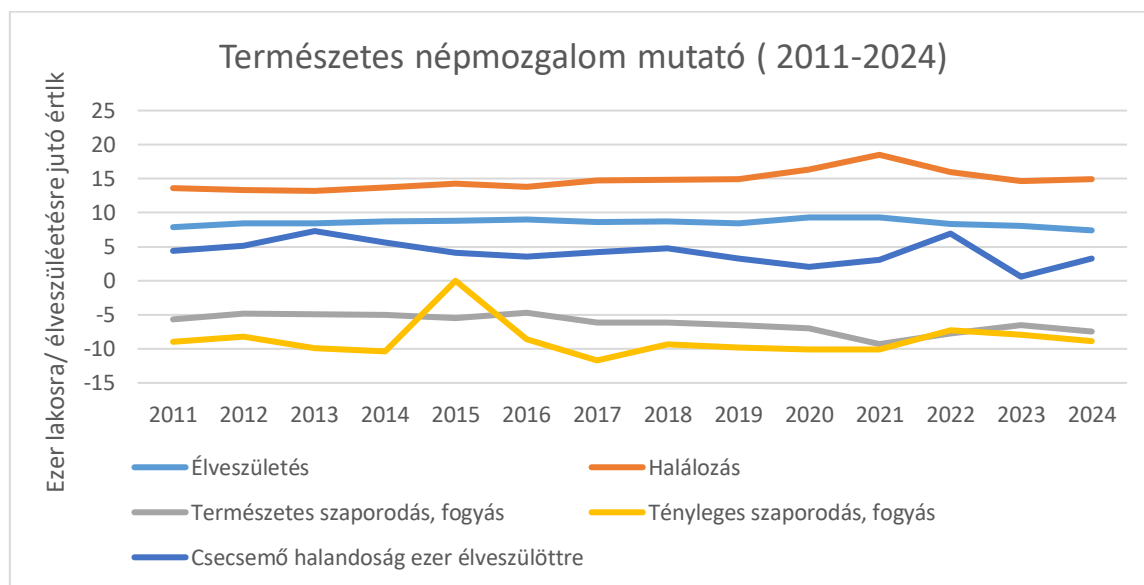
A természetes népességváltozás a vizsgált időszak minden évében negatív volt, vagyis a halálozások száma tartósan meghaladta az élve születéseket. A 2022–2023-as években ugyanakkor mérséklődés figyelhető meg, ami arra utal, hogy a természetes fogyás üteme lassult, ami hosszabb távon kedvezőbb irányú elmozdulás alapját képezheti.

A tényleges népességváltozás, amely a természetes folyamatok mellett a vándorlás hatását is tartalmazza, minden évben negatív értéket mutatott. Ez összefüggést mutat a természetes fogyással, ugyanakkor a vándorlási folyamatok hatását is tükrözi. A legnagyobb mértékű fogyás 2015-ben és 2017-ben jelentkezett. A tényleges fogyás mértéke a 2022-23-as években csökkent, ami arra utal, hogy a vándorlási veszteségek hatása mérséklődött. Ezek a folyamatok a vármegye népességmegtartó képességének bizonyos fokú erősödésére is utalnak.

A csecsemőhalandóság ezer élve születésre vetítve a vizsgált időszakban összességében kedvező tendenciát mutat. Bár egyes években ingadozások figyelhetők meg, hosszabb távon csökkenő irányú változás rajzolódik ki. Ez egy komoly előrelépés, ami az egészségügyi ellátás és a várandósgondozás hatékonyságára utal.

Összességében megállapítható, hogy Tolna vármegye természetes népmozgalmi folyamatait tartós kihívások jellemzik, ugyanakkor több mutató esetében is megfigyelhetők kedvező irányú elmozdulások. Az élve születések időszakos stabilizálódása, a halálozási arányszám rendkívüli hatások utáni mérséklődése, valamint a csecsemőhalandóság alacsony szintje arra utal, hogy a vármegye demográfiai folyamatai nem kizárólag negatív irányban alakulnak.

A bemutatott adatok alapján a legfontosabb feladat a kedvezőbb tendenciák megerősítése, valamint azoknak a társadalmi és gazdasági feltételeknek a fejlesztése, amelyek hosszabb távon hozzájárulhatnak a népességcsökkenés ütemének mérsékléséhez és a térség demográfiai egyensúlyának javításához.

Forrás: KSH

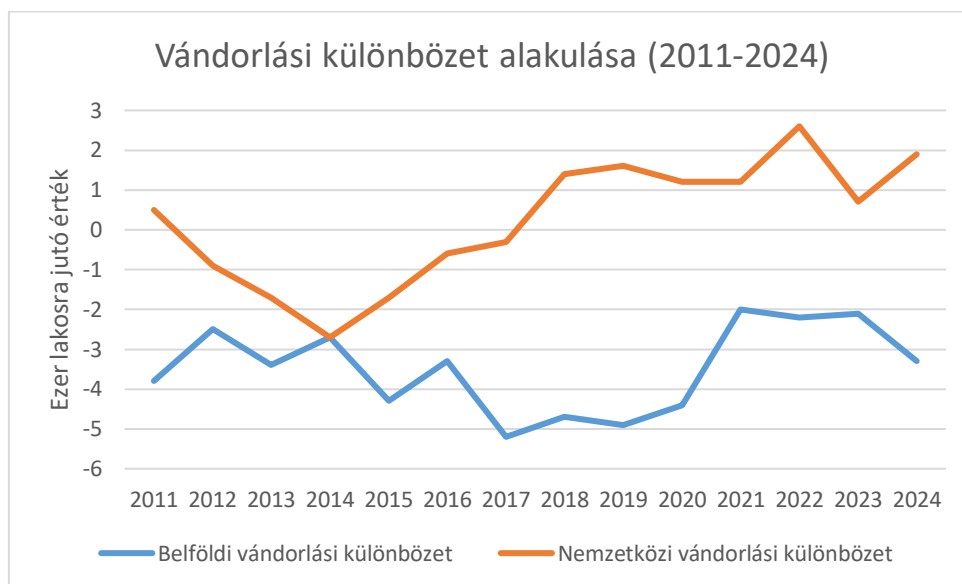
A belföldi vándorlási különbözet a teljes vizsgált időszakban negatív tartományban maradt, ami azt jelzi, hogy a vármegye továbbra is veszít lakosságából más megyék javára.

A legkedvezőtlenebb időszak 2015 és 2019 közé esett, ezt követően pedig az elvándorlás mértéke mérséklődött. Az utóbbi években a belföldi vándorlási veszteség jóval alacsonyabb volt, mint a korábbi években, ami a népességmegtartó képesség fokozatos javulására utal.

A nemzetközi vándorlási különbözet görbéje ezzel szemben kifejezetten kedvező irányú elmozdulást mutat. A 2010-es évek elején még negatív értékek voltak jellemzők, azonban 2018-

tól kezdődően a mutató tartósan pozitívvá vált. Ez azt jelzi, hogy a vármegye egyre vonzóbb célterületté válik a nemzetközi bevándorlók számára. Ezen felül a nemzetközi vándorlási egyenleg részben ellensúlyozni képes a belföldi elvándorlásból adódó veszteségeket.

Tolna vármegye vándorlási folyamataiban az elmúlt években kedvező elmozdulás tapasztalható. A belföldi elvándorlás üteme mérséklődött, miközben a nemzetközi vándorlás egyre jelentősebb népességpótló szerepet tölt be. Ezek a tendenciák arra utalnak, hogy ez a terület rendelkezik olyan adottságokkal, amelyekre építve hosszabb távon tovább erősíthető a népességmegtartó képesség.

Forrás: KSH

Vándorlási folyamatok összefüggési egyéb népmozgalmi adatokkal

A belföldi és nemzetközi vándorlási különbszet alakulása szoros kapcsolatban áll a természetes népmozgalmi folyamatokkal, és együttesen határozzák meg Tolna vármegye népességének változását.

A negatív belföldi vándorlási egyenleg elsősorban a fiatalabb, aktív és gyermekvállalás előtt álló korosztály elvándorlását jelzi. Ez közvetlenül hat az élve születések számára, mivel e terület gyermekvállalásra képes népessége csökken. Ez magyarázza, hogy az élve születési arányszám bár egyes időszakokban átmenetileg emelkedett, hosszabb távon nem tudott tartósan növekedni.

A nemzetközi vándorlási egyenleg 2018 utáni pozitívvá válása részben ellensúlyozhatja ezt a folyamatot, mivel a bevándorlók egy része fiatal, munkaképes korú, ami hosszabb távon hozzájárulhat a születésszám stabilizálásához.

A vizsgált adatok alapján jól látható, hogy azokban az években, amikor a belföldi vándorlási veszteség magas volt, a tényleges népességfogyás is jelentősebbé vált. A 2020 utáni időszakban azonban, amikor a belföldi elvándorlás mértéke mérséklődött és a nemzetközi vándorlás pozitív egyenleget mutatott, a tényleges népességfogyás üteme is lassult. Ez arra utal, hogy a vándorlási folyamatok képesek tompítani a kedvezőtlen természetes népmozgalmi hatásokat.

A vándorlási adatok szoros összefüggést mutatnak az iskolázottsági és munka-erőpiaci folyamatokkal is. A belföldi elvándorlás elsősorban a fiatalabb, magasabb végzettségű

rétegeket érinti, ami kihívást jelent a helyi munkaerőpiac számára. Ugyanakkor az iskolázottsági adatok javulása, valamint a nemzetközi bevándorlás növekvő szerepe lehetőséget teremt arra, hogy a vármegye hosszabb távon pótolja a kieső munkaerőt, és erősítse humán erőforrásait.

Összességében a vándorlási folyamatok és az egyéb népmozgalmi mutatók szorosan összefonódó, egymást erősítő rendszert alkotnak. A kedvezőbb irányú elmozdulások pedig azt mutatják, hogy megfelelő gazdasági, társadalmi és területfejlesztési beavatkozásokkal a demográfiai pálya - hosszabb távon - kedvezőbb irányba terelhető.

Az iskolai végzettség szerinti megoszlás alakulása (2001–2011–2022)

Az általános iskola 8. évfolyamánál alacsonyabb végzettséggel rendelkezők száma a vizsgált időszakban jelentősen csökkent. Ez a markáns visszaesés egyértelműen az oktatáshoz való hozzáférés javulását és az iskolai végzettség általános szintjének emelkedését és a korai iskolaelhagyás visszaszorulását tükrözi.

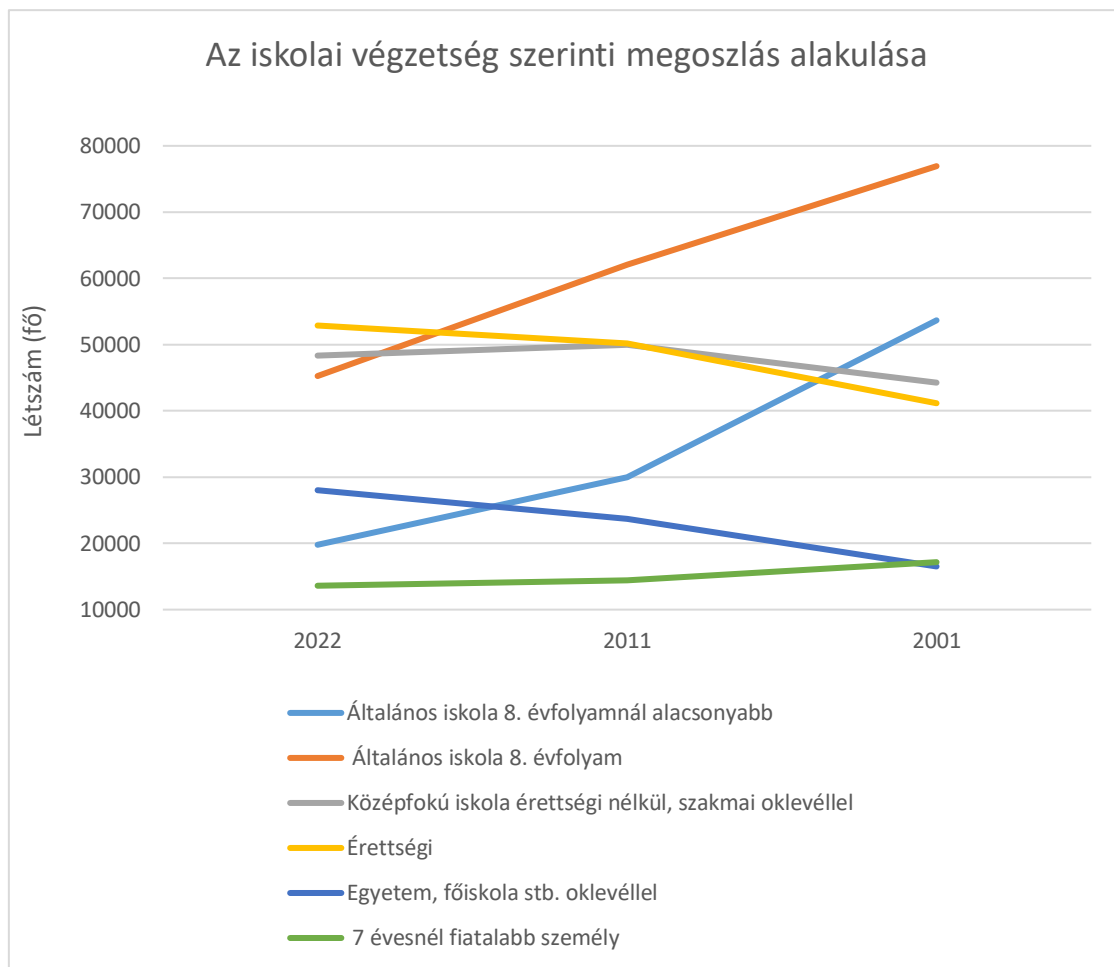
Hasonlóan kedvező tendencia figyelhető meg az általános iskola 8. évfolyamát végzettek körében is. A csoport létszám folyamatosan csökkent, ami arra utal, hogy egyre többen lépnek tovább a középfokú oktatás irányába.

A szakképzettséggel, de érettségi nélkül rendelkezők létszáma a vizsgált időszakban viszonylag stabil maradt, ami azt mutatja, a szakképzés továbbra is fontos szerepet tölt be a vármegye munkaerőpiacán, és stabil utánpótlást biztosít a gyakorlati szakmák számára.

Különösen kedvező változás figyelhető meg középfokú és felsőfokú végzettséggel rendelkezők számának növekedésében. A grafikonon különösen jól érzékelhető az érettségivel rendelkezők számának folyamatos emelkedése, valamint a felsőfokú végzettségűek számának markáns növekedése. Ez a tendencia a vármegye humán tőkéjének erősödését jelzi, ami hosszú távon kedvezően hat a munkaerőpiac alkalmazkodóképességére és a gazdasági fejlődési lehetőségekre.

A 7 évesnél fiatalabb népesség száma a vizsgált időszakban csökkenő tendenciát mutatott. A demográfiai kihívások mellett az oktatási struktúra szempontjából lehetőséget is jelent. A kisebb létszámú korosztályok számára hatékonyabb, személyre szabottabb oktatási feltételek alakíthatók ki.

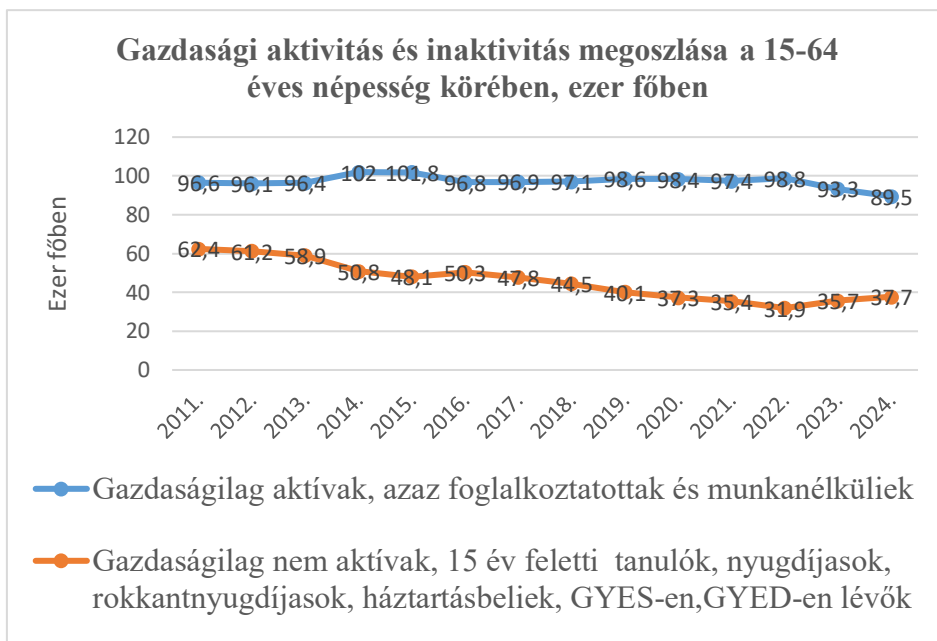
Tolna vármegyében az elmúlt két évtizedben jelentősen javult a lakosság iskolázottsági szintje. A bemutatott folyamatok arra utalnak, hogy a humán erőforrás minősége folyamatosan javul, ami hosszú távon hozzájárulhat a munkaerőpiac versenyképességének növeléséhez, valamint a helyi közösségek megtartó erejének erősödéséhez, az életminőség emeléséhez.

Forrás: KSH

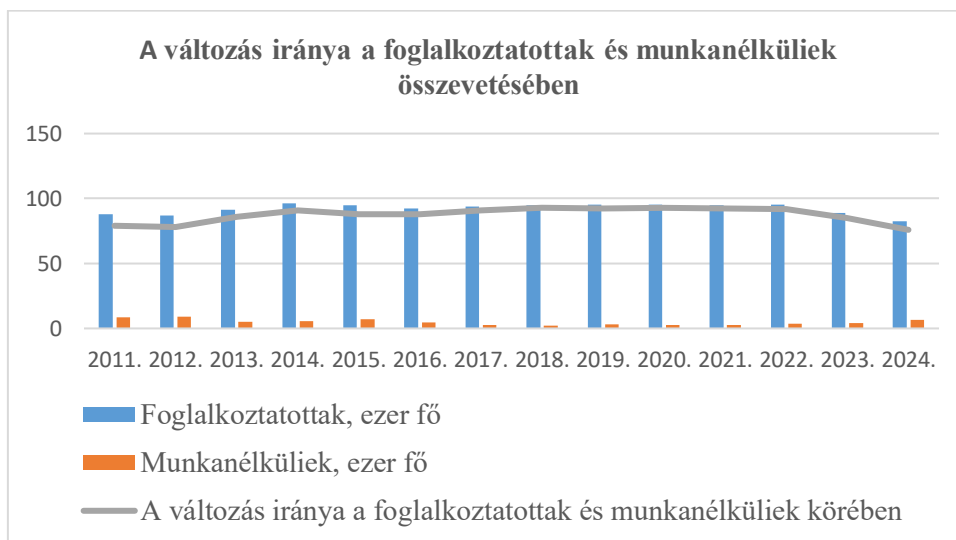
A vármegye országos átlaghoz viszonyított munkaerő-piaci helyzete kedvezőtlenebb képet mutat. A foglalkoztatási mutatók a hazaihoz képest elmaradnak, magasabb a munkanélküliség, alacsonyabb a foglalkoztatottsági ráta, valamint akadályozó tényezőként jelen van az elvándorlás és munkaerő-hiány is. A foglalkoztatási statisztikai adatok alakulására a Covid 19-koronavírus-járvány, továbbá az orosz-ukrán háború is hatást gyakorolt, teremtve ezáltal új kihívásokat a társadalmi és gazdasági viszonyokban. A foglalkoztatást általánosságban befolyásoló adatok (szociális és gazdasági tényezők, földrajzi adatok, globális-és hazai trendek) helyi szinten is megjelennek, kifejtve hatásukat a különböző mutatókban. A területi adatok és a fontosabb munkaerő-piaci jelzőszámok segítenek rávilágítani a vármegye munkaerő-piacának állapotára, a kereslet-kínálat viszonyára, valamint azokra a lehetséges beavatkozást igénylő folyamatokra, melyek illeszkednek az átfogó munkaerő-piaci fejlesztési stratégiához. Tolna gazdasági struktúrájában a mezőgazdaság és az ipar tölt be meghatározó szerepet, így a vármegye célja a stabilizáció és a minőségi munkahelyek teremtése, a képzések fejlesztése.

A KSH adatai szerint a vármegyében csökkenő tendencia figyelhető meg mind a gazdaságilag aktívak, mind a gazdaságilag inaktívak körében. A negatív irányba mutató statisztikák párhuzamba esnek a vármegyei lakónépesség évről-évre fogyatkozó számadatával. Ezen mutatók jól szemléltetik a lokális munkaerő-piacon jelenlévő, és a munkaerő-piacon kívül esők mértékét, azzal együtt, hogy a gazdasági inaktivitás hátterében sokféle ok állhat.

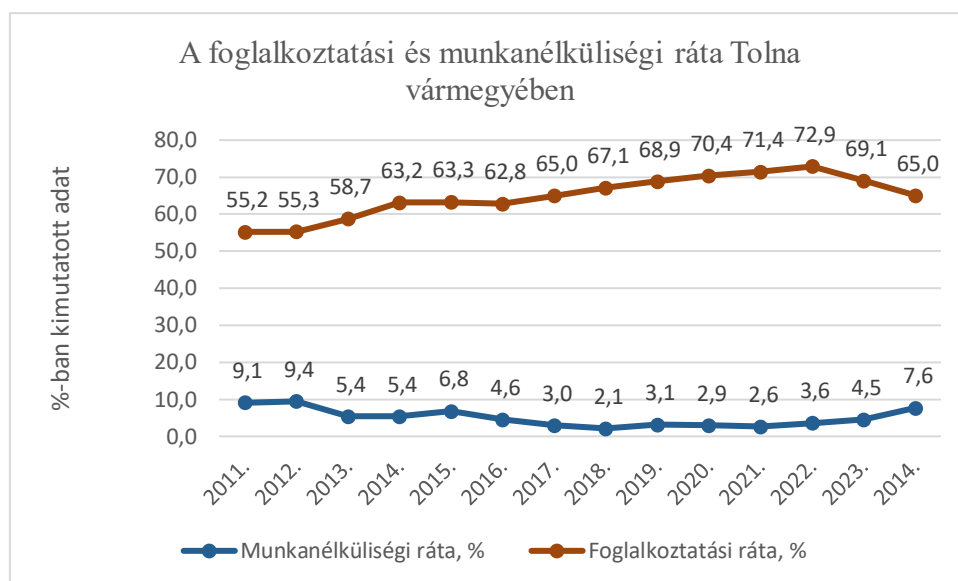
Forrás: KSH

A gazdaságilag aktívnak számító lakosság körében (definíció: A 15-64 éves korosztály azon dolgozóinak száma, akik a gazdaságban aktívak) a foglalkoztatottak és a munkanélküliek (definíció: aktívan munkát kereső, de nem találó személyek) aránya is csökken helyi szinten. Ezen adatok inkább a természetes népességfogyásra vezethetők vissza, mintsem a vármegyei munkaerőpiacon bekövetkező hathatós változásokra.

Forrás: KSH

A vármegyére jellemző részadatok a helyi munkaerőpiac zsugorodását jelzik. A foglalkoztatottak száma csökken, ugyanakkor a munkaképes korú népesség is fogyatkozik, ami – részben - a foglalkoztatottság mérséklődésének is lehet az oka.

Forrás: KSH

Országos viszonylatban a vármegye foglalkoztatási paraméterei előnytelenebb képet mutatnak: a foglalkoztatási ráta az átlagnál alacsonyabb, a munkanélküliségi ráta magasabb. Az aktivitási arány, azaz a munkaképes korú népesség gazdasági, munkaerő-piaci tevékenykedése is tartósan elmarad a hazai mutatóktól. Sok ember nem tudja megtalálni helyét a vármegyei munkaerő-piacon, ugyanakkor jelentős a munkaerőhiány is.

A potenciális munkaerő-tartalék (definíció: a munkaerőpiac azon csoportja, akik nem aktívan keresnek munkát, de dolgozni szándékoznak, munkanélküliek, részmunkaidőben-vagy alulfoglalkoztatottak) nagyságrendje jól szemlélteti, hogy a vármegyében a munkaerőhiány enyhítésére bőven van potenciál, azaz a munkaerőpiacon még sokan elérhetőek lennének.

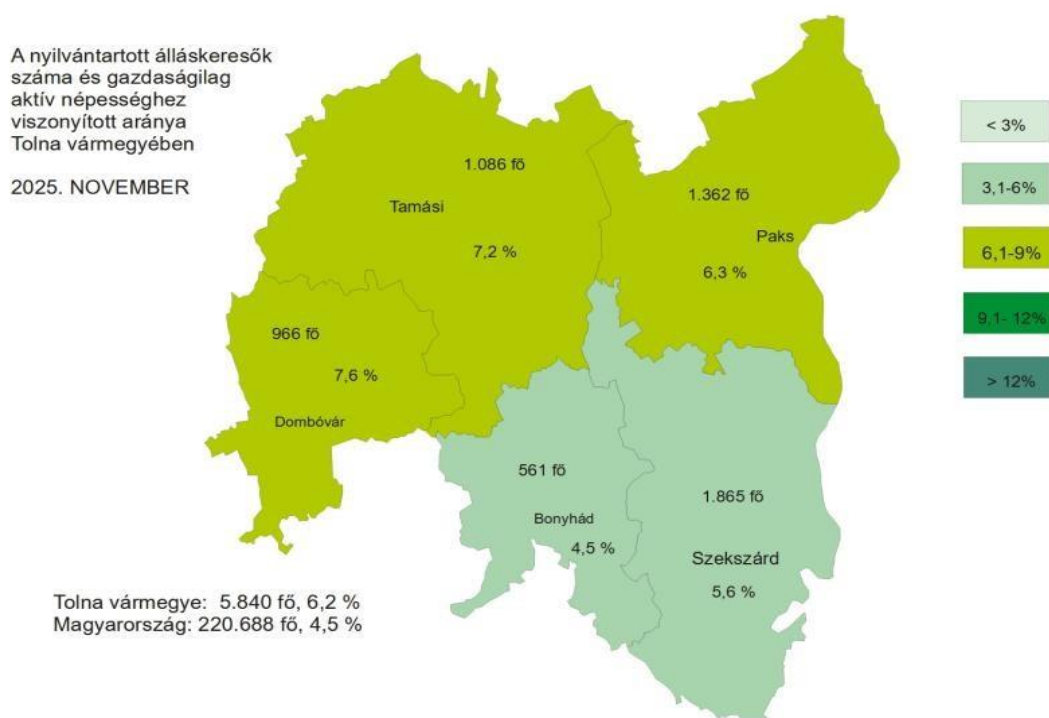
Területi egység megnevezése	Foglalkoztato tt, ezer fő	Munkanélküli, ezer fő	Gazd. aktívak, ezer fő	Gazd. nem aktívak, ezer fő	15–64 éves népesség, ezer fő	Ebből: Potenciális munkaerő- tartalék, ezer fő	Aktivitási arány, %	Munkanélküli ségi ráta, %	Foglalkozta tási ráta, %
2011.									
Tolna vármegye	87,8	8,8	96,6	62,4	159,0	16,8	60,8	9,1	55,2
2012.									
Tolna vármegye	87,0	9,1	96,1	61,2	157,3	18,8	61,1	9,4	55,3
2013.									
Tolna vármegye	91,2	5,2	96,4	58,9	155,3	15,8	62,1	5,4	58,7
2014.									
Tolna vármegye	96,5	5,5	102,0	50,8	152,7	14,0	66,8	5,4	63,2
2015.									

Tolna vármegye	94,8	6,9	101,8	48,1	149,9	13,1	67,9	6,8	63,3
2016.									
Tolna vármegye	92,4	4,4	96,8	50,3	147,1	9,0	65,8	4,6	62,8
2017.									
Tolna vármegye	94,0	2,9	96,9	47,8	144,7	8,1	66,9	3,0	65,0
2018.									
Tolna vármegye	95,0	2,1	97,1	44,5	141,6	6,1	68,6	2,1	67,1
2019.									
Tolna vármegye	95,5	3,1	98,6	40,1	138,7	7,0	71,1	3,1	68,9
2020.									
Tolna vármegye	95,5	2,9	98,4	37,3	135,7	6,4	72,5	2,9	70,4
2021.									
Tolna vármegye	94,9	2,6	97,4	35,4	132,9	5,0	73,3	2,6	71,4
2022.									
Tolna vármegye	95,2	3,5	98,8	31,9	130,7	5,7	75,6	3,6	72,9
2023.									
Tolna vármegye	89,1	4,2	93,3	35,7	129,0	5,8	72,3	4,5	69,1
2024.									
Tolna vármegye	82,7	6,8	89,5	37,7	127,2	7,6	70,4	7,6	65,0

Forrás: KSH

A nyilvántartott álláskereső - tehát azok, akiket a foglalkoztatási szervek nyilvántartásba vettek, mert keresik az állást – hazai irányvonala fokozatosan csökkenő tendenciát mutat az országos adatok szerint. A csökkenő álláskeresői mutató egyben javuló munkaerő-piaci helyzetre utalhat, azonban az országos átlagtól jelentősen elmaradó vármegyei foglalkoztatási ráta (2024. évben Tolna vármegye mutatója a legrosszabb) rámutat arra, hogy a munka világába bekapcsolódni kívánó személyeknek nincs egyszerű dolga. A kapott adatokon belül területi eltérések tapasztalhatók.

A Tolna Vármegyei Kormányhivatal frissebb munkaerő-piaci statisztikája szerint a nyilvántartott álláskereső gazdaságilag aktív népességhez viszonyított aránya - 2025. november hónapban - Dombóvár (7,6%) és Tamási (7,2%) körzetében volt a legmagasabb. Paks (6,3%), Szekszárd (5,6%), Bonyhád (4,5%) vonzáskörzetében pedig alacsonyabb volt a ráta. November hónapban Bonyhád, Szekszárd mutatója is kedvezőbb volt a vármegyei átlagnál, azzal együtt, hogy az arányok időszokról időszakra váltakoznak.

Forrás: Tolna Vármegyei Kormányhivatal

Az álláskeresők célcsoportja széles spektrumon mozog, azonban az elhelyezkedési nehézségek a leginkább a hátrányos helyzetűeket (alacsony iskolai végzettségűek, pályakezdők, idősek, megváltozott munkaképességűek, GYES/GYED után visszatérők), a tartósan álláskeresőket, valamint a nem hátrányos helyzetű, de egyéb okok miatt a munkaerőpiacon hátránnyal küzdőket érintik.

A Tolna Vármegyei Kormányhivatal, foglalkoztatási körzeteiben, rendszeresen monitorozza a helyi munkaerő-piaci helyzet alakulását a leginkább hátránnyal küzdő célcsoportok tekintetében. A 2025. november havi adatok eltérő képet mutatnak az országoshoz képest, valamint az eltérések a megyén belüli járások tekintetében is különböznek. A legfeljebb általános iskolát végzettek kategóriájában a vármegyei arány meghaladja az országosét, az 50 év feletti körében az országostól elmarad, a több, mint 12 hónapja folyamatosan regisztráltak esetében a hazai átlaggal megegyezik. A vármegyei szinten szociális ellátásban részesülők csoportja szintén magasabb az országoséhoz viszonyítva, azonban az álláskereső pályakezdők aránya kedvezőbb, mint az országos átlag.

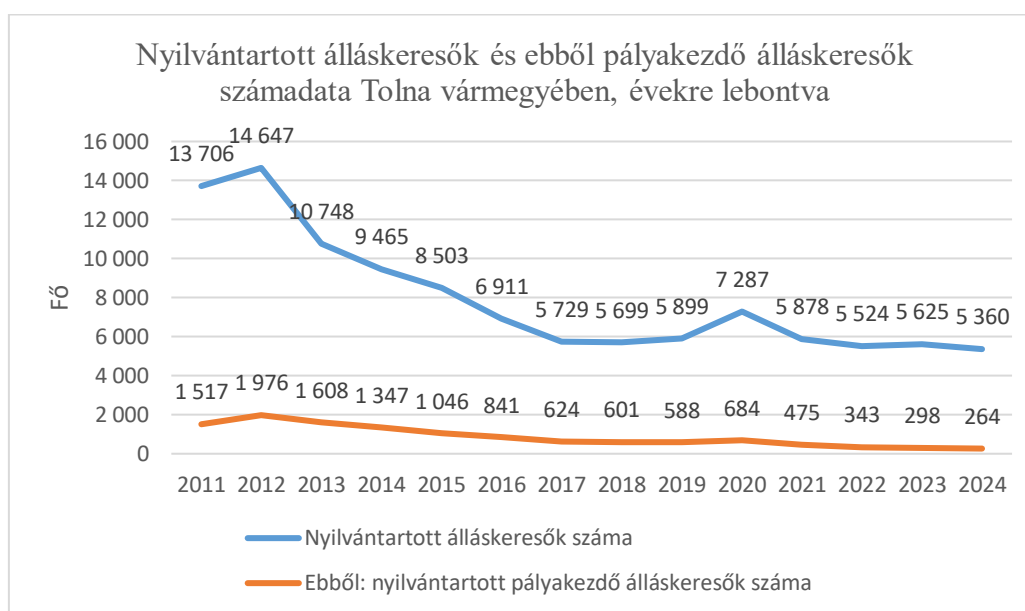
Járási Foglalkoztatási Osztály	Legfeljebb általános iskolát végzettek	50 év feletti	Több mint 12 hónapja folyamatosan regisztráltak	Szociális ellátásban részesülők (EGYT, FHT)	Pályakezdők
	aránya a nyilvántartott álláskeresők körében, 2025. november				
Bonyhádi	30,3%	36,2%	28,2%	17,6%	5,7%
Dombóvári	40,6%	34,3%	33,4%	25,3%	4,3%
Paksi	39,9%	38,2%	36,0%	32,3%	5,4%
Tamási	45,3%	39,7%	29,6%	12,8%	3,3%
Szekszárdi	44,5%	34,5%	36,1%	23,5%	5,3%
Tolna vármegye	41,5%	36,4%	33,7%	23,3%	4,8%
Magyarország	38,6%	41,0%	33,7%	17,8%	5,2%

Forrás: Tolna Vármegyei Kormányhivatal

A vármegyei álláskeresők összetételére vonatkozó friss adatokból látszik, hogy az összes álláskereső kicsivel több, mint felét (korábbi időszakhoz hasonlóan) a nők alkotják, mely különbség a megelőző évhez képest csökkent. Korosztályi megoszlás szerint a legfeljebb 25 évesek és az 50 év feletti körében emelkedtek az arányszámok, míg a 26-35 évesek, a 36-50 évesek és a pályakezdők körében aktuális viszonyszámok kedvezőbbnek mondhatók.

Jellemző	2025. november		2025. október		2024. november	
	Létszám	Arány	Létszám	Arány	Létszám	Arány
Összes álláskereső	5 840	100,0%	5 967	100,0%	5 462	100,0%
Férfi	2 900	49,7%	2 933	49,2%	2 570	47,1%
Nő	2 940	50,3%	3 034	50,8%	2 892	52,9%
Legfeljebb 25 éves	860	14,7%	868	14,5%	757	13,9%
26 -35 éves	1 040	17,8%	1 075	18,0%	1 039	19,0%
36 - 50 éves	1 812	31,0%	1 836	30,8%	1 742	31,9%
50 év feletti	2 128	36,4%	2 188	36,7%	1 924	35,2%
Pályakezdő	281	4,8%	293	4,9%	283	5,2%
Álláskeresési támogatásban részesülő	1 665	28,5%	1 722	28,9%	1 526	27,9%
Szociális ellátásban részesülő	1 361	23,3%	1 352	22,7%	1 396	25,6%
Ellátásban nem részesülő	2 814	48,2%	2 893	48,5%	2 540	46,5%
Több, mint 12 hónapja folyamatosan nyilvántartott	1 966	33,7%	1 968	33,0%	1 992	36,5%

Forrás: Tolna Vármegyei Kormányhivatal

Forrás: KSH

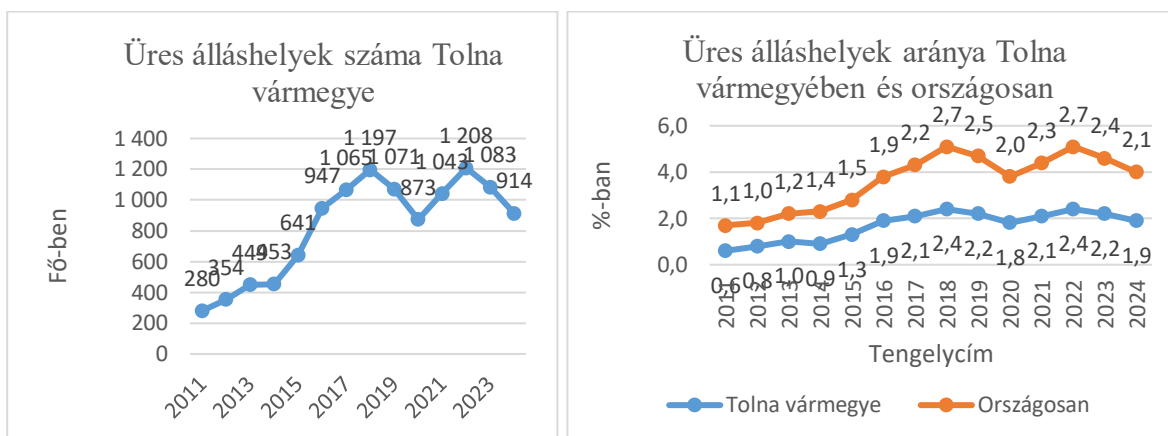
A nyilvántartott pályakezdő álláskeresők száma vármegyei viszonylatban 2012. évben tetőzött, majd ezt követően konstans csökkenő tendencia következett. Ez a folyamat 2020. évben torpant meg átmenetileg, majd a korábbi dinamika ismételten, de már lassabb ütemben folytatódott. A pályakezdők arányának munkaerő-piacon való befolyásolása összetett probléma, amely összefügg a demográfiával, a gazdasági helyzettel, a szűkülő belépési lehetőségekkel, illetve a fiatalok más jellegű preferenciáival. A fiatalok támogatásának rendszere több területen – köztük a munkavállalási szektorban is – megoldott és elérhető, megkönnyítve részükre az önállósodást és a pályakezdést.

A munkaerőigény alakulása a vármegyében

Az üres álláshelyek alábbi számszaki adata azt mutatja meg, hogy a teljes foglalkoztatási szektorban meglévő munkahelyek közül mennyi betöltetlen, ami egyúttal a munkaerőhiány mértékét is jelzi. Tolna vármegyei viszonylatban alábbi mutató visszatükrözi, hogy bár az elmúlt években javult a betöltetlen álláshelyek rendelkezésre állásának számadata, ennek ellenére jelenleg is megállapítható, hogy a keresleti oldal igényeit a kínálati oldal nem tudja teljes mértékben kielégíteni.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Tolna vármegye	280	354	449	453	641	947	1 065	1 197	1 071	873	1 043	1 208	1 083	914
Országos adat	28 724	26 536	32 802	37 709	44 552	55 203	68 134	83 510	78 707	60 669	74 475	89 460	78 975	69 284

Forrás: KSH

Forrás: KSH

A területi adatok szerint, vármegyénkben, 2022. évben volt csúcspontján a betöltetlen álláshelyek száma, amely azóta mérséklődött, ugyanakkor jelenleg is megfigyelhető az a hosszabb ideje tartó trend, hogy az egyre kevesebb üres álláshelyre még mindig több munkaerő-tartalék jut.

A vármegyei szintű munkaerő piacon a teljes mértékben foglalkoztatható, ugyanakkor betöltetlen pozíciók hányadának aránya az országos átlaghoz képest előnyösebb képet mutat, azzal együtt, hogy a mutatók továbbra is közvetlenül rávilágítanak a helyi kereslet meglétére. Az üres álláshelyek számadata többféle foglalkozási főcsoportot és nemzetgazdasági ágat érint, azonban bármely szegmensben is jelentkezik, az egyértelmű, hogy súlyos problémát jelent.

A 180 napnál hosszabb ideje nyilvántartott állás keresők - éves átlagos - létszámának alakulása Tolna vármegyében

2011.							
Regisztrált állás keresők száma	Bonyhádi Kirendeltség	Dombóvári Kirendeltség	Paksi Kirendeltség	Tamási Kirendeltség	Szekszárdi Kirendeltség és Szolgáltató Központ	Tolna vármegye	
7-12 hónap	269	535	458	615	982	2858	
13-24 hónap	160	420	319	474	690	2063	
> 24 hónap	145	296	195	432	497	1564	
Összeg	575	1250	971	1521	2168	6485	
2012.							

Regisztrált álláskeresők száma	Bonyhádi Kirendeltség	Dombóvári Kirendeltség	Paksi Kirendeltség	Tamási Kirendeltség	Szekszárdi Kirendeltség és Szolgáltató Központ	Tolna vármegye	
7-12 hónap	308	517	525	658	1068	3077	
13-24 hónap	175	336	318	410	773	2011	
> 24 hónap	114	250	203	368	485	1419	
Összeg	597	1103	1045	1436	2326	6507	

2013.

Regisztrált álláskeresők száma	Bonyhádi Kirendeltség	Dombóvári Kirendeltség	Paksi Kirendeltség	Tamási Kirendeltség	Szekszárdi Kirendeltség és Szolgáltató Központ	Tolna vármegye	
7-12 hónap	253	471	514	478	842	2559	
13-24 hónap	253	452	383	379	821	2289	
> 24 hónap	159	299	244	361	571	1633	
Összeg	665	1222	1141	1218	2235	6481	

2014.

Regisztrált álláskeresők száma	Bonyhádi Kirendeltség	Dombóvári Kirendeltség	Paksi Kirendeltség	Tamási Kirendeltség	Szekszárdi Kirendeltség és Szolgáltató Központ	Tolnai Járási Hivatal Járási Munkaügyi Kirendeltsége	Tolna vármegye
7-12 hónap	152	347	364	328	352	125	1668
13-24 hónap	135	315	274	181	293	116	1313
> 24 hónap	178	374	241	268	359	137	1557
Összeg	465	1036	879	777	1003	378	4538

2015.

Regisztrált álláskeresők száma	Bonyhádi Kirendeltség	Dombóvári Kirendeltség	Paksi Kirendeltség	Tamási Kirendeltség	Szekszárdi Kirendeltség és Szolgáltató Központ	Tolnai Járási Hivatal Járási Munkaügyi Kirendeltsége	Tolna vármegye

7-12 hónap	152	298	346	299	381	158	1634
13-24 hónap	102	266	255	178	287	96	1183
> 24 hónap	144	363	234	195	316	106	1359
Összeg	398	927	835	672	984	361	4176

2016.

Regisztrált álláskereső száma	Bonyhádi Kirendeltség	Dombóvári Kirendeltség	Paksi Kirendeltség	Tamási Kirendeltség	Szekszárdi Kirendeltség és Szolgáltató Központ	Tolnai Járási Hivatal Járási Munkaügyi Kirendeltsége	Tolna vármegye
7-12 hónap	108	194	234	209	306	115	1166
13-24 hónap	79	175	247	167	288	121	1077
> 24 hónap	99	275	238	147	302	108	1168
Összeg	286	644	719	522	897	343	3411

2017.

Regisztrált álláskereső száma	Bonyhádi Kirendeltség	Dombóvári Kirendeltség	Paksi Kirendeltség	Tamási Kirendeltség	Szekszárdi Kirendeltség és Szolgáltató Központ	Tolna vármegye	
7-12 hónap	120	193	227	185	356	1081	
13-24 hónap	71	120	158	142	307	796	
> 24 hónap	73	170	224	144	393	1004	
Összeg	264	483	609	470	1056	2882	

2018.

Regisztrált álláskereső száma	Bonyhádi Kirendeltség	Dombóvári Kirendeltség	Paksi Kirendeltség	Tamási Kirendeltség	Szekszárdi Kirendeltség és Szolgáltató Központ	Tolna vármegye	
7-12 hónap	87	142	152	121	273	774	
13-24 hónap	72	135	154	86	223	670	
> 24 hónap	57	129	172	99	314	771	
Összeg	216	406	478	306	809	2215	

<u>2019.</u>							
Regisztrált álláskeresők száma	Bonyhádi Kirendeltség	Dombóvári Kirendeltség	Paksi Kirendeltség	Tamási Kirendeltség	Szekszárdi Kirendeltség és Szolgáltató Központ	Tolna vármegye	
7-12 hónap	104	169	211	171	338	993	
13-24 hónap	60	108	137	113	250	669	
> 24 hónap	70	122	171	90	290	743	
Összeg	233	400	520	375	878	2405	
<u>2020.</u>							
Regisztrált álláskeresők száma	Bonyhádi Kirendeltség	Dombóvári Kirendeltség	Paksi Kirendeltség	Tamási Kirendeltség	Szekszárdi Kirendeltség és Szolgáltató Központ	Tolna vármegye	
7-12 hónap	166	246	245	238	482	1377	
13-24 hónap	91	154	189	144	291	869	
> 24 hónap	69	134	181	120	318	822	
Összeg	326	534	615	502	1091	3068	
<u>2021</u>							
Regisztrált álláskeresők száma	Bonyhádi Kirendeltség	Dombóvári Kirendeltség	Paksi Kirendeltség	Tamási Kirendeltség	Szekszárdi Kirendeltség és Szolgáltató Központ	Tolna vármegye	
7-12 hónap	141	211	217	266	451	1286	
13-24 hónap	122	232	234	220	434	1243	
> 24 hónap	85	177	233	150	351	995	
Összeg	347	620	684	636	1236	3523	
<u>2022</u>							
Regisztrált álláskeresők száma	Bonyhádi Kirendeltség	Dombóvári Kirendeltség	Paksi Kirendeltség	Tamási Kirendeltség	Szekszárdi Kirendeltség és	Tolna vármegye	

					Szolgáltató Központ		
7-12 hónap	80	143	171	151	255	800	
13-24 hónap	91	182	183	154	323	932	
> 24 hónap	101	265	295	182	428	1270	
Összeg	272	590	650	486	1005	3002	

2023.

Regisztrált álláskeresők száma	Bonyhádi Kirendeltség	Dombóvári Kirendeltség	Paksi Kirendeltség	Tamási Kirendeltség	Szekszárdi Kirendeltség és Szolgáltató Központ	Tolna vármegye	
7-12 hónap	77	130	166	180	280	833	
13-24 hónap	64	136	161	148	243	751	
> 24 hónap	98	263	301	185	426	1272	
Összeg	238	529	628	512	949	2856	

2024.

Regisztrált álláskeresők száma	Bonyhádi Kirendeltség	Dombóvári Kirendeltség	Paksi Kirendeltség	Tamási Kirendeltség	Szekszárdi Kirendeltség és Szolgáltató Központ	Tolna vármegye	
7-12 hónap	92	130	160	178	269	829	
13-24 hónap	78	118	157	166	275	794	
> 24 hónap	94	231	305	190	420	1239	
Összeg	264	479	621	534	964	2862	

2025.

Regisztrált álláskeresők száma	Bonyhádi Kirendeltség	Dombóvári Kirendeltség	Paksi Kirendeltség	Tamási Kirendeltség	Szekszárdi Kirendeltség és Szolgáltató Központ	Tolna vármegye	
7-12 hónap	94	137	181	148	264	824	
13-24 hónap	69	121	156	137	258	740	

> 24 hónap	92	205	315	195	432	1239	
Összeg	255	462	651	480	955	2803	

Forrás: Tolna Vármegyei Kormányhivatal

A 180 napon túl nyilvántartott álláskeresők számadatának alakulását az alábbi ábra szemlélteti. A vármegyében a tartósan munkanélküliek arányának váltakozásában ingadozások láthatók, azonban a tendencia csökkenést mutat, ugyanakkor a számszaki adatok - az országos trendekhez hasonlóan - folyamatosan változhatnak a gazdasági helyzettől függően. Általában növekvő gazdaság esetén csökkenek a mutatók, recesszióban nőnek, azonban ez az arány mindig alacsonyabb, mint a rövidtávú álláskeresőké. Ha hosszabb időre visszatekintünk, akkor az adatokból láthatók, hogy a tartósan munkanélküliek számának mélypontja 2018. évben volt, majd ez a szám a 2020-as évek elején magasabb arányt mutatott, ami tükrözte az akkori munkaerő-piaci kihívásokat.

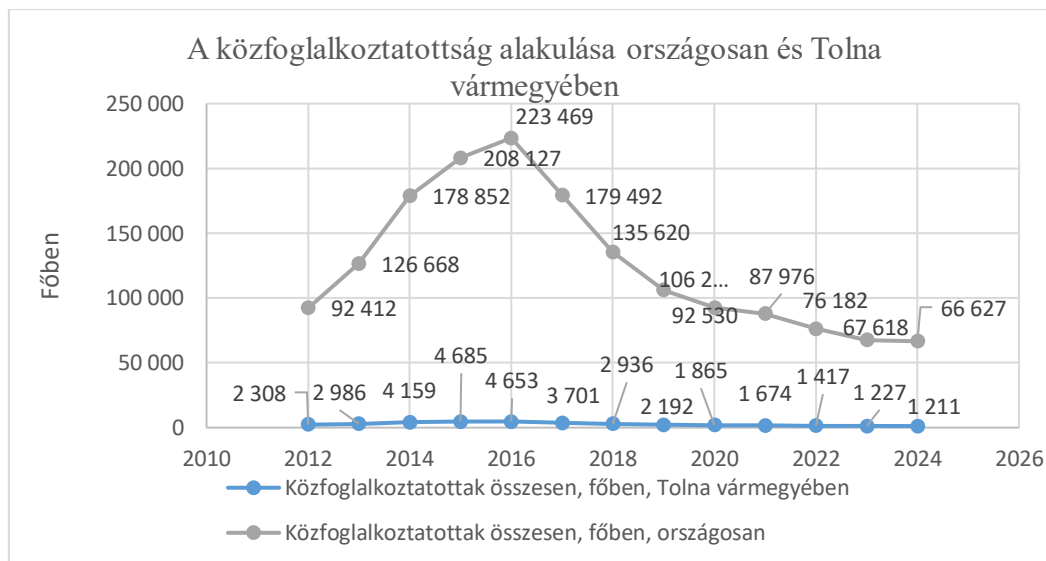

Forrás: Tolna Vármegyei Kormányhivatal

A közfoglalkoztatás alakulása

Hazánkban az egységes közfoglalkoztatás rendszere 2011. január 1-jétől indult az addig működő közmunkaprogram, a közcélú munka és a közhasznú munkavégzés megszűnésével. Az új rendszerhez egyben egy szervezeti átalakulás is társult, valamint hatályba léptek a közfoglalkoztatásról szóló és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó új szabályozók is. A közfoglalkoztatás valójában egy speciális és államilag támogatott munkaviszony. Ennek révén a hosszú ideje munka nélkül lévő - szociális ellátásban- részesülő személyek lehetőséget és segítséget kapnak az elsődleges munkaerő-piaci munkára úgy, hogy eközben közcélú feladatokat látnak el. Funkcióját tekintve „Tranzitfoglalkoztatás”, azaz egyfajta, átmeneti foglalkoztatási forma, amely célcsoportja azon szociális ellátásban (pl. foglalkoztatást helyettesítő támogatásban) részesülők köre, akik, bizonyos paraméterek okán (alacsony képzettség, elavult tudás, hátrányos lakóhely, hosszabb inaktivitás miatt) nehezen találhatnak

munkát. A közfoglalkoztatás nem azonos a közérdekű munkával, ami bevételt nem jelent, hanem ez egy speciális munkaviszony, ami bért és juttatásokat biztosít. A köznyelvben gyakran és tévesen "köz munkaként" emlegetik, ugyanakkor ezen jogviszony előnyös opcióként szolgálhat azoknak, akiknek piaci körülmények között nincs lehetőségük, vagy csak igen nehézkesen tudnak elhelyezkedni. A munkáltatók körét - jellemzően - önkormányzatok, állami szervek, egyházak vagy civil szervezetek alkotják. A foglalkoztatás előnye, hogy a támogatottak köre (állami megrendelésre) a szociális segélyezés helyett valós értékteremtő munkát végez, ami a munkajövedelem biztosításán túl a munkavállalási készségek megőrzéséhez és fejlesztéséhez is hozzájárul. A jogosultságnak feltételei vannak, a közfoglalkoztatási bér összege jogszabályban rögzített, és elmarad a minimálbértől.

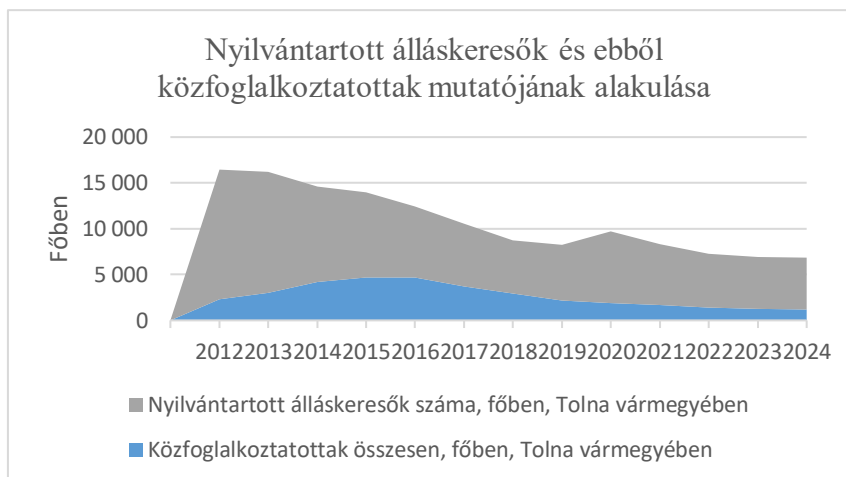
Forrás: Tolna Vármegyei Kormányhivatal

A 2011-ben induló új közfoglalkoztatási rendszer első néhány évében az azonnali munkahelyteremtés dominált. A 2011 és 2016 közötti emelkedő számadatok azt igazolják, hogy a közfoglalkoztatásba bevontak mutatója fokozatosan emelkedett országosan, ami 2016.évben érte el tetőpontját. Így az első időszak legfőbb jellemzői a bővülő bevonás és a résztvevők egyre növekvő foglalkoztatási időtartamai voltak. A felszálló ágú tendencia fordulópontját a 2016-os év jelentette, amikor is az erősödő gazdasági konjunktúra miatt, illetve a nyílt munkaerőpiac felfokozódó munkaerőigényének a hatására a létszám csökkenni kezdett. Az országos trendet a vármegyei adatok is leképezik, annak okán, hogy a közfoglalkoztatásba bevontak számadata több mint duplájára emelkedett erre az időszakra.

Vármegyei álláskeresők és ebből közfoglalkoztatottak száma és aránya			
Év	Közfoglalkoztatottak összesen, főben, Tolna vármegyében	Nyilvántartott álláskeresők száma, főben, Tolna vármegyében	Közfoglalkoztatottak %-os aránya a vármegyei álláskeresők körében
2012	2 308	14 145	16,3%
2013	2 986	13 191	22,6%
2014	4 159	10 410	40,0%
2015	4 685	9 291	50,4%
2016	4 653	7 758	60,0%
2017	3 701	6 855	54,0%
2018	2 936	5 796	50,7%
2019	2 192	6 070	36,1%
2020	1 865	7 868	23,7%
2021	1 674	6 654	25,2%
2022	1 417	5 845	24,2%
2023	1 227	5 691	21,6%
2024	1 211	5 632	21,5%

Forrás: Tolna Vármegyei Kormányhivatal

2017-től kezdődően a kormányzati elvárásoknak megfelelően a közfoglalkoztatásban résztvevők száma - vármegyénkben is – évről évre csökkent. Ez a mutató 2024 évre egészen 21,5%-ig mérséklődött a vármegyei álláskeresők teljes létszámához viszonyítva. Ezt követően a közfoglalkoztatásba való bevonás fókuszja a hátrányos helyzetű településeken élőkre (azaz célzott területekre vonatkozóan) és az alacsony végzettséggel rendelkezőkre helyeződött át. Összességében elmondható, hogy a közfoglalkoztatás működtetése élénkítő hatással volt a gazdasági, a munkaerő-piaci és az infrastrukturális viszonyokra, de a rendszer működtetése – a személyes hátrányok mérséklésével - az egyének szintjén is éreztette pozitív hatását.

Forrás: Tolna Vármegyei Kormányhivatal

A közfoglalkoztatás, mint munkahelyteremtést célzó munkaerő-piaci eszköz az elérni kívánt célokat (foglalkoztathatóság javítása, munkaerő-piaci integráció fokozása, szegénységnyíltás, helyi infrastruktúra - és településfejlesztés, helyi gazdaságfejlesztés) teljesítette, azonban a struktúrában, a 2020-as évek közepére, új kihívás jelent meg. A jelenlegi tényállás alapján a közfoglalkoztatottak, foglalkoztathatóságot befolyásoló, összetétele romlott. A munkapiacra való integrálás egyre hosszabb időt vesz igénybe. Ezt a tényállást hatványozza az a körülmény, hogy a résztvevők munkaerő-piaci változásokhoz való alkalmazkodásának fejlesztése jóval több felkészítést, és komplex, egyénre szabott fejlesztést tesz szükségessé a siker érdekében. Éppen ezért a közfoglalkoztatásra (mint támogató, átmeneti munkajövedelem szerzési lehetőségre) a munkaerőforrás fejlesztése érdekében továbbra is szükség van, ugyanakkor kétségtelen tény, hogy a közfoglalkoztatás jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a segélyalapú társadalmat a munkaalapú társadalom váltsa fel.

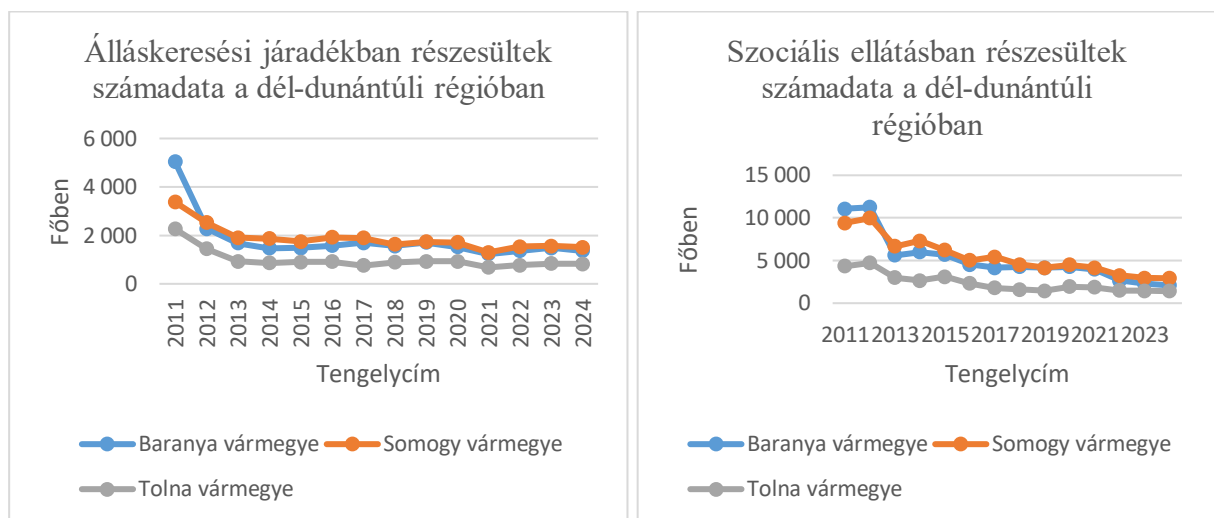
Az ellátásban részesülő álláskeresők helyzetének alakulása

A munkanélküli személy munka világába való visszatérésének aktív támogatására szolgál az álláskeresői- és a szociális ellátás, amely két különböző, de egymással összefüggő rendszert alkot. Mindkettő célja a munkavállalók támogatása, de ennek folyamata különböző kiinduló helyzetekből, eltérő feltételekkel és fókuszokkal valósul meg. Előbbi a munkakeresés „aktív” támogatására (képzés, állásközvetítés), míg utóbbi, „passzív módon” az alapvető létfenntartás biztosítására (szegénység elleni küzdelem) koncentrálnak.

Az álláskeresői járadékosok azok a regisztrált álláskeresők, akik az álláskeresővé válásuk előtti 3 évben legalább 360 nap jogszerező (munkaviszonyban vagy vállalkozóként eltöltött) idővel rendelkeznek, munkát keresnek, de az önálló álláskereső és az állami ajánlatok nem vezettek eredményre. A járadékot a megélhetés segítésére folyósítják, biztosítási elven, legfeljebb 90 napig, melyből SZJA és nyugdíjjárulék kerül levonásra.

A szociális ellátásban részesülők olyan személyek, akik munkanélküli státuszuk vagy rászorultságuk miatt kapnak állami támogatást. A támogatás célja az anyagi biztonság nyújtása és a munkaerőpiacra való visszatérés/társadalmi felzárkózás segítése.

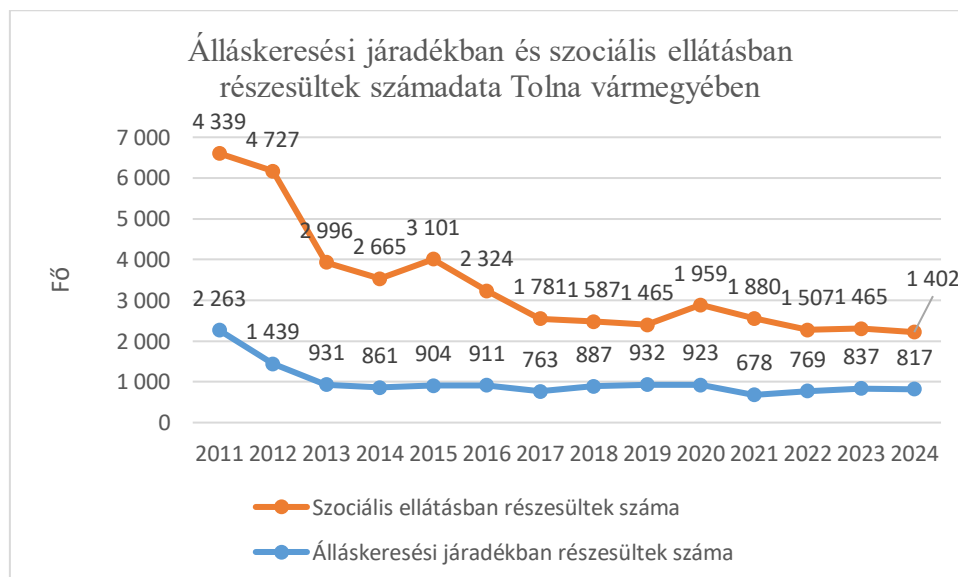
Az álláskeresői járadékban és szociális ellátásban részesülők száma és összetétele folyamatosan változik hazánkban, régiókban, de vármegyénkben is, ugyanakkor általánosságban elmondható, hogy a munkajövedelmek emelkedése és a rendszer változásai hatással vannak az ellátottak létszámára.

Forrás: KSH

Régiós és vármegyei szinten is jól látszik, hogy az álláskeresői járadékban vagy szociálisellátásban érintettek köre a dél-dunántúli régióban, így Tolna vármegyében is csökkenő tendenciát mutat, amely egybe esik a hazai viszonyok alakulásával.

A csökkenés oka leginkább a gazdasági konjunktúrára, a költségvetési prioritásokra, és a bekövetkezett jogszabályi változásokra vezethető vissza. Ezen, tudatosan generált, átalakulás nyilvánvaló célja volt annak elérése, hogy a segélyezettek minél hamarabb visszatérjenek a munkaerőpiacra, oly módon, hogy a segélyezés időtartamának lerövidülésével a munkaerőpiac is aktivizálódik.

Forrás: KSH

A helyi szintű részletes adatok igen dominánsak, hiszen mindkét szegmensben az érintettek aránya több, mint 60%-kal fogyatkozott meg. A változás a munkaalapú társadalmi modell

működtetésére vonatkozó kormányzati törekvéssel függ össze, melynek célja a segélyezés helyett a munkával való öngondoskodás ösztönzése, amely szerint a társadalmi részvétel, az ellátásokhoz való hozzáférés és a társadalmi presztízs alapja a munka, vagyis a gazdaságban való aktív részvétel.

Kétségtelen, hogy Tolna vármegye munkaerő-piaci helyzetének megoldása még várat magára. A komplexnek tekinthető kihívások folyamatos és tudatos kezelésében hangsúlyos szerepet kaphatnak az aktív és passzív foglalkoztatás-politikai eszközök, ugyanakkor a központi intézkedéseken túl egyéb olyan munkaerő-piaci kulcstényezők sem mellőzhetők, mint a helyi szintű statisztikai mérésekre alapuló programok, stratégiák megvalósulása. Azon túlmenően, hogy az „inaktivitás” kultúrájának meghaladásában a közfoglalkoztatásnak is volt szerepe, a Kormány elsődleges célja - a jelenlegi munkaerő-piaci helyzet alapján, a munkaadók igényei mentén - az, hogy a még munkaerőben rejlő potenciális tartalékot feltérképezze és elhelyezze a munka világában.

1.2. Gazdasági helyzet

Az egy főre jutó bruttó hazai termék alakulása (2011–2024)

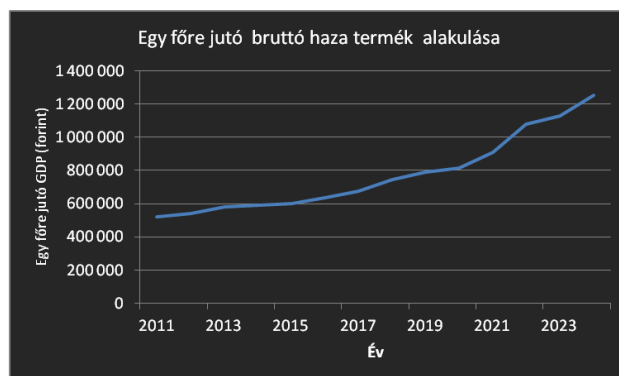
Az adatok az egy főre jutó bruttó hazai termék értékét mutatják ezer forintban a 2011 és 2024 közötti időszakban. A vizsgált idősor alapján a növekedés nem egyenletes, azonban hosszabb távon egyértelműen növekvő trend rajzolódik ki, amely hosszabb távon a gazdasági teljesítmény bővülésére és az életszínvonal emelkedésére utal.

A 2011 és 2015 közötti időszakban az egy főre jutó GDP mérsékelt, de folyamatos emelkedést mutatott. Ebben az időszakban az érték 520 679 ezer forintról 600 731 ezer forintra nőtt. Ez a szakasz a gazdasági stabilizáció és a válság utáni lassabb felzárkózás időszakának tekinthető. Ezt követően, 2016-tól kezdődően a növekedés üteme látványosan felgyorsul, dinamikusabbá válik, amit a grafikon meredekebb emelkedése is jól szemléltet.

A 2020-as év különleges helyzetet képvisel, mivel a COVID–19 járvány ellenére az egy főre jutó GDP tovább emelkedett. Bár a növekedés üteme mérséklődött, az érték nem esett vissza, ami a gazdaság alkalmazkodóképességét és ellenálló képességét tükrözi.

2021 és 2024 között a növekedés újra felgyorsult, különösen 2022-ben, amikor az egy főre jutó GDP átlépte az egymillió forintos szintet. A 2024-es adat (1 250 801 ezer forint) már több mint kétszerese a 2011-es értéknek, ami hosszabb távon jelentős gazdasági bővülést jelez.

Az egy főre jutó GDP növekedése összhangban áll egyéb pl. foglalkoztatási és jövedelmi folyamatokkal, a gazdasági szerkezet fokozatos átalakulásával. Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy az egy főre jutó GDP nem tükrözi közvetlenül a jövedelmek egyenlő eloszlását, ezért a társadalmi különbségek értelmezéséhez más mutatókkal együtt érdemes vizsgálni. A mutató emelkedése arra utal, hogy az adott térség gazdasági teljesítménye javult, és a rendelkezésre álló erőforrásokat hatékonyabban hasznosította.

Forrás: KSH

Az egy főre jutó bruttó hazai termék alakulása az országos átlag százalékában (2011–2024)

Ez a mutató különösen alkalmas a térségi gazdasági teljesítmény relatív helyzetének értékelésére, mivel nem az abszolút növekedést, hanem az országos szinthez viszonyított pozíciót fejezi ki. Ezért az elemzés végén régiós összefüggésekre is érdemes kitérni.

Az egy főre jutó bruttó hazai termék az országos átlag százalékában a vizsgált időszakban tartósan a 70–80% közötti sávban mozgott. Fontos megemlíteni, hogy a vizsgált időszak elején (2011 és 2013 között) felzárkózás figyelhető, majd, amikor az érték elérte a 80-83 százalékot, ezt követően (2014-től) fokozatos visszaesés figyelhető meg, és az érték tartósan 75 % körül stabilizálódik. Egyrészt ez azt jelenti, hogy az abszolút gazdasági teljesítmény nőtt, de annak üteme elmaradt az országos átlag növekedési dinamikájától. Sajnos, 2023-ban markáns csökkenés következett be, majd egy évvel később enyhe korrekció történt. Ez mindenképpen azt jelzi, hogy a visszaesés nem feltétlenül tartós és megjelentek a stabilizálódás jelei.

Összességében megállapítható, hogy az egy főre jutó bruttó hazai termék országos átlaghoz viszonyított aránya az adott időszakban csökkenést mutatott, mindamellett, hogy az országos növekedés üteme gyorsabb volt. Ugyanakkor az érték hosszú távon 75 % körüli szinten volt, ami arra utal, hogy a térség gazdasága megőrizte stabilitását, tartósan működőképes, és nem leszakadó.

Az egy főre jutó bruttó hazai termék régiós összehasonlítása

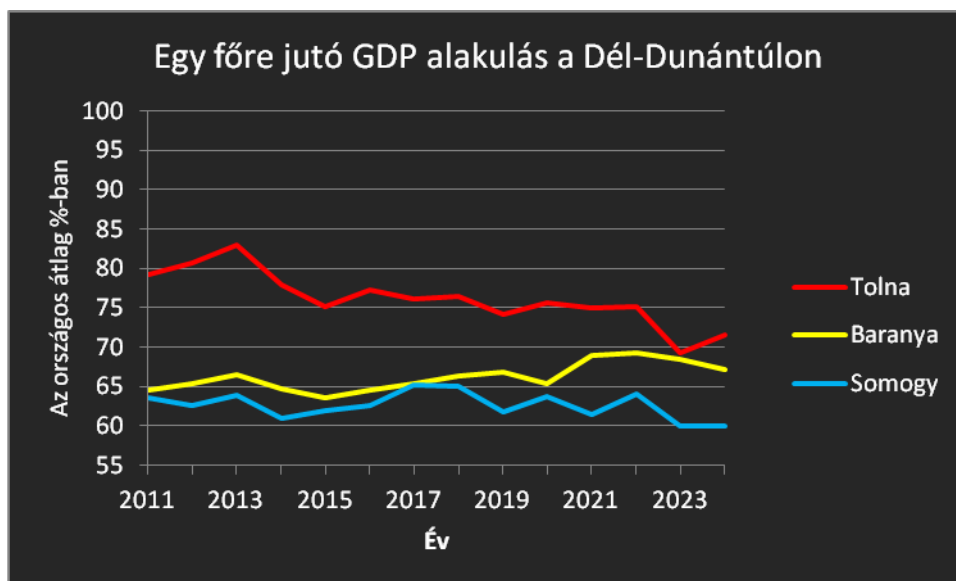
Az ábra jól tükrözi a régió belüli belső fejlettségi különbségeket, egyes vármegyék egymáshoz viszonyított gazdasági pozícióját.

Tolna vármegye a vizsgált időszak egészében a régió legerősebb gazdasági pozícióját mutatja, vagyis egy főre több gazdasági érték keletkezett.

Baranya vármegye görbéje lassú, de folyamatos felzárkózást mutat, gazdasági teljesítménye az elmúlt évtizedben javult.

Somogy vármegye esetében a grafikon alacsonyabb és ingadozóbb pályát mutat. A régió belül a legalacsonyabb relatív gazdasági teljesítményt tükrözik a számadatok.

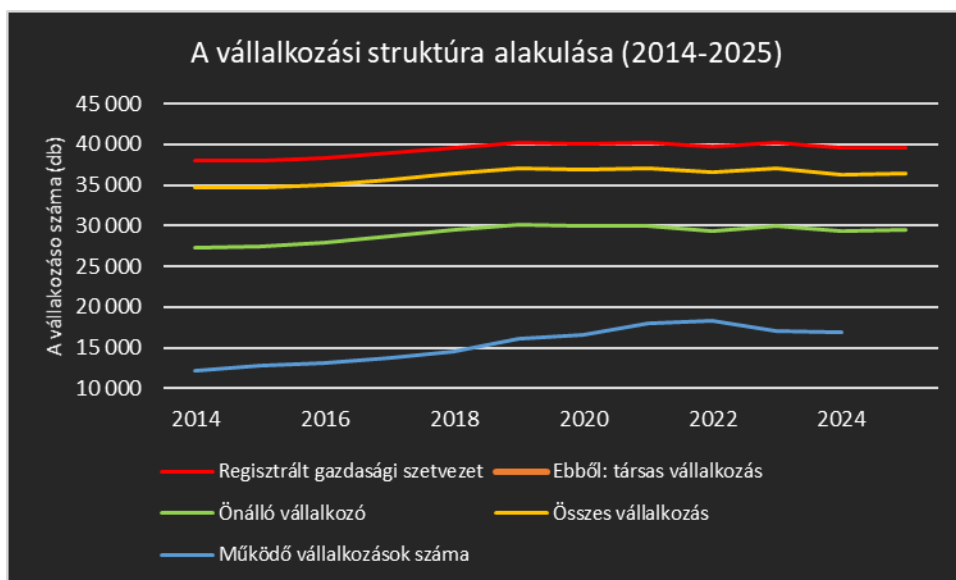
A régió mindhárom vármegyéje az országos átlag alatt teljesít. A régió belüli különbségek arra utalnak, hogy az egységes régiós fejlesztési megközelítés mellett a vármegye-specifikus, azaz célzott gazdaságfejlesztési stratégiára van szükség.

Forrás: KSH

Az egy főre jutó GDP rangsorában a vármegye 2011-ben még a nyolcadik helyet foglalta el, míg 2024-re a tizenegyedik helyre került. A pozícióváltozás arra utal, hogy a vármegye gazdasági teljesítménye abszolút értelemben nőtt, ugyanakkor növekedési üteme elmaradt több más vármegye dinamikájától.

A vállalkozási struktúra alakulása (2014–2025)

Forrás: KSH

A vizsgált időszak adatai alapján a vármegye vállalkozási szerkezete összességében stabil képet mutat, ugyanakkor jól kirajzolódnak bizonyos belső átrendeződési folyamatok, különösen a vállalkozási formák és a működőképesség tekintetében.

A regisztrált gazdasági szervezetek száma 2014 és 2019 között folyamatosan emelkedett, ami a vállalkozási aktivitás élénkülésére, illetve a gazdasági környezet viszonylagos stabilitására

utal. A 2020 utáni időszakban az értékek kisebb ingadozásokat mutatnak, azonban nem figyelhető meg jelentős visszaesés, az adatok magas szinten stabilizálódtak. Mindez a vállalkozói bázis tartósságát, ellenálló-képességét jelzi.

A társas vállalkozások száma a teljes időszakban enyhén csökkenő tendenciát tükröz, ami a grafikonon egy lapos, lefelé tartó vonallal jelenik meg. Ez a folyamat részben a vállalkozási környezet változásával, részben az adminisztratív és működési terhekhez való alkalmazkodással magyarázható.

Ezzel párhuzamosan az önálló vállalkozók száma 2014 és 2019 között dinamikus emelkedett, és ez a 2020 utáni időszakban magas szinten maradt. Bár 2024–2025-ben kisebb korrekció figyelhető meg, az önálló vállalkozók száma továbbra is jelentősen meghaladja a 2014-es szintet. A grafikonon jól látható továbbá, hogy ez a vállalkozási forma vált a vármegye gazdaságának egyik meghatározó elemévé.

Az összes vállalkozás száma 2014 és 2019 között folyamatos növekedést mutatott, majd a pandémiás időszakban (kisebb mértékű) visszaesés volt tapasztalható. A 2021–2023 közötti években ismét emelkedés figyelhető meg, amit 2024-ben enyhe csökkenés követett. A 2025-ös adat alapján az összes vállalkozás száma stabilizálódni látszik.

Különösen figyelemre méltó a működő vállalkozások számának alakulása. A grafikonon ez a görbe mutatja a legmarkánsabb növekedést 2014 és 2022 között, amikor is a működő vállalkozások száma közel másfélszeresére emelkedett. Ezzel együtt megállapítható, hogy nem csak a regisztrált vállalkozások száma nőtt, hanem a tényleges gazdasági tevékenységet folytató vállalkozások aránya is emelkedett. A 2023 utáni enyhe visszaesés ellenére a működő vállalkozások száma továbbra is jelentősen meghaladja a vizsgált időszak eleji értékeket, ami a vállalkozások életképességének javulására utal.

Összességében megállapítható, hogy a vármegye vállalkozási szerkezete a vizsgált időszakban stabil és alkalmazkodó-képes maradt.

A működő vállalkozások számának jelentős növekedése arra utal, hogy nem csupán formálisan regisztrált vállalkozásokról van szó, hanem egyre nagyobb arányban valós gazdasági tevékenységet folytató egységekről. Ez kedvező alapot teremthet a foglalkoztatás, a helyi gazdaság és az adóalap hosszabb távú erősödéséhez.

A vállalkozások dinamikája a vállalkozási struktúra tükrében (2014–2025)

Forrás: KSH

A valódi újonnan létrejött és megszűnt vállalkozások száma jól kiegészíti a korábban bemutatott vállalkozási állományra vonatkozó adatokat, mivel nem csupán az összes vállalkozás számát, hanem a gazdasági aktivitás valódi mozgását tükrözi.

A valódi új vállalkozások száma 2014 és 2018 között mérsékelt, de összességében növekvő tendenciát mutatott. Ez az adat a 2017–2018-as években már meghaladta az 1 600 vállalkozást, ami a vállalkozási kedv erősödésére és a gazdasági környezet kedvezőbbé válására utal.

A 2019-es év kiemelkedőnek tekinthető, mert ekkorra a valódi új vállalkozások száma elérte a 2 317-et. Ez az érték jól illeszkedik a korábban bemutatott adatokhoz, amelyek szerint ebben az időszakban a regisztrált és működő vállalkozások száma is növekedett. A vállalkozási dinamika ekkor érte el csúcspontját.

A 2020 utáni években az új vállalkozások száma mérséklődött, ugyanakkor továbbra is stabil, viszonylag magas szinten maradt. Ez arra utal, hogy a pandémiás és gazdasági bizonytalanságok ellenére a vállalkozási aktivitás nem szűnt meg, hanem alkalmazkodott a megváltozott környezethez, mérsékeltebb szinten stabilizálódott.

A megszűnt vállalkozások száma 2014 és 2018 között viszonylag alacsony és stabil volt, jellemzően 900–1 000 között alakult. Ebben az időszakban az új vállalkozások száma minden évben meghaladta a megszűnésekét, ami nettó vállalkozásszám-növekedést eredményezett.

2019-ben ugyan a megszűnések száma enyhén emelkedett, de továbbra is jelentősen elmaradt az új vállalkozások számától, ami a gazdasági konjunktúra kedvező hatását tükrözi.

A felszámolásra kerülő vállalkozások tekintetében a legjelentősebb törés 2022-ben figyelhető meg, amikor a megszűnt vállalkozások száma 2 549-re ugrott. Ez az érték messze meghaladta az adott évi új vállalkozások számát. Ez a körülmény az időszakra jellemző gazdasági környezet hirtelen romlásával, a költségnövekedéssel és a piaci bizonytalanságok erősödésével hozható összefüggésbe.

A 2023 utáni években a megszűnések száma csökkent, ugyanakkor továbbra is magasabb szinten stabilizálódik, ami azt jelzi, hogy a vállalkozói szféra alkalmazkodási folyamata elhúzódó volt.

Összességében megállapítható, hogy a vármegye vállalkozási szférája a vizsgált időszak jelentős részében nettó bővülést és élénk vállalkozási aktivitást mutatott. A 2022-ben tapasztalt kiugró megszűnési hullám ugyan komoly kihívást jelentett, azonban a vállalkozásalapítás továbbra is jelen volt a térségben, ami a gazdasági szereplők alkalmazkodóképességére utal.

A nonprofit szervezetek számának alakulása (2014–2025)

Forrás: KSH

A nonprofit szervezetek száma a vizsgált időszakban összességében stabil, ugyanakkor jól elkülöníthető csökkenő, majd újra növekedő szakaszokat mutat. Ez a mutató fontos kiegészítője a gazdasági és vállalkozási adatoknak, mivel a civil és nonprofit szféra a társadalmi kohézió és a helyi szolgáltatások szempontjából meghatározó szerepet tölt be.

A nonprofit szervezetek száma 2014-2016 között gyakorlatilag stagnált, 2 840–2 850 körüli értékeken alakult. Ezt követően 2017-től 2021-ig fokozatos csökkenés figyelhető meg. Ez a visszaesés összhangban áll a nonprofit szektor finanszírozási és működési feltételei szűkültebbé válásával. Mindez a kisebb kapacitású szervezetek megszűnéséhez vagy összeolvadásához vezethetett.

2022-től kezdődően a grafikon iránya megfordul, és lassú, de folyamatos növekedés figyelhető meg. A nonprofit szervezetek számának emelkedése arra utal, hogy a civil szféra képes volt alkalmazkodni a megváltozott társadalmi és gazdasági feltételekhez. Ezen felül a növekedés összefüggésben hozható a civil szervezetek feladatainak bővülésével (szociális, közösségi, fejlesztési területeken), a helyi társadalmi problémák kezelésének erősödő igényével, valamint azzal, hogy a gazdasági szerkezet átalakulása mellett nőtt a nonprofit szereplők társadalmi jelentősége.

1.3. Infrastruktúra

A vármegye közúthálózatának gerincét az M6-os autópálya és több, országos jelentőségű főút alkotja. Ezek a vármegye településeit kötik össze egymással, ugyanakkor kapcsolatot is biztosítanak az ország más térségeihez, különösen Budapest, a Dél-Dunántúl és a Duna-Tisza köze irányába. Az észak-déli irányú közlekedés legfontosabb tengelye - az M6 - különösen jelentős, mivel közvetlen összeköttetést teremt a főváros, Dunaújváros, Paks, Szekszárd és végül Pécs felé. A vármegyei szakasza jól kiépített (2x2 sáv), melynek sebességhatára 130 km/h.

A pálya Paks, Tolna és Szekszárd térségében is több kijáratot biztosít, így gyors és hatékony kapcsolatot nyújt a helyi közlekedéshez és az országos hálózathoz is. Fentiekén túl kiemelt szerepet játszik a nemzetközi tranzitforgalomban, mivel a jövőben tervezett meghosszabbítása révén közvetlen elérhetőséget biztosíthat Horvátország felé.

A közúti forgalom áramlását a 6-os főút is segíti, amely párhuzamosan fut az M6-os autópályával. A nagy forgalommal bíró út a térség városait köti össze, bár szerepe – némileg - csökkent az M6-os átadását követően.

Mivel a főút áthalad Bonyhádon, Szekszárdon és Pakson is, így az alternatívaként is szolgálhat az autópálya mellett.

Főbb közlekedési útvonalnak számít még a vármegyében a 61-es főút, amely valójában egy kelet-nyugati tengely. Ez az útvonal Dunaföldváról indulva Tamásin és Dombóváron keresztül biztosít kapcsolatot Kaposvár és Nagykanizsa irányába. A 63-as és 65-ös főutak Szekszárdot kötik össze a Dunántúl belső részeivel; a 63-as főút Székesfehérvár felé, a 65-ös főút pedig Tamásin keresztül Siófok irányába vezet, ahol csatlakozik a 7-es főúthoz és az M7-es autópályához. Bár alapvetően az 51-es főút a Duna bal partján halad, ugyanakkor a vármegyei Duna-hidakon keresztül (M9-es autót út részeként) teremt kulcsfontosságú kapcsolatot az Alfölddel.

Az M9-es autópálya fejlesztése eddig inkább terv fázisban van, ám a közelmúltban előrelépések történtek a Dombóvár–Kaposvár–Szekszárd tengely mentén. Nyomvonala még nem érinti közvetlenül Tolna belső részeit, de a déli irányú fejlesztések elképzelt célja éppen a kapcsolódás a vármegyén belüli közlekedési hálózathoz. Az országos tervekben belül az M9 főként Kaposvár–Szekszárd, illetve Dombóvár–Kaposvár szakaszokra fókuszál.

A kivitelezés kapcsán a leghosszabban elkészült rész a vármegyében a Szekszárd és Dusnok közötti szakasz, ami a Szent László híd segítségével köti össze a 6-os főutat az 51-es főúttal. A vármegye szempontjából az autót út fejlesztése a Dombóvár térségét érintő nyomvonal miatt is kulcsfontosságú, amely így bekötné a várost a gyorsforgalmi hálózatba, fellendítve a helyi ipari parkok forgalmát. A nyomvonal pontosítása és megvalósítása folyamatban van, a közelmúltban egyeztetések zajlottak a szakaszon, megerősítve a tervezett útvonalat a városok között.

A szárazföldi közlekedés másik főbb tengelye a vasúthálózat. A térség vasúti közlekedési helyzete a Duna és a Sió-csatorna mentén kiépült, főleg észak-déli és kelet-nyugati irányú vonalakkal jellemezhető, de a forgalom jelentős része a szomszédos vármegyéken át (Bács-Kiskun, Baranya, Somogy) bonyolódik.

A vármegye közlekedés-földrajzi pontjai (Dunaföldvár, Szekszárd, Dombóvár) mentén fontos csomópontok vannak, ám a dunántúli fővonalak (pl. Budapest-Pécs) elkerülik a vármegye közepét, míg a helyi vasutak (pl. Gemenc-Völgy) kizárólag turisztikai jelentőséggel bírnak.

Annak ellenére, hogy Szekszárd a vármegye székhelye, a vasúti kapcsolata – jellemzően - fejletlennek mondható, így a település inkább a déli szomszédos vonalakon (Bátaszék, Dombóvár) kapcsolódik a vasúti hálózathoz.

A vármegye keleti határán folyik a Duna, amelynek fő ága jelentős vízi út. A vízi közlekedés része még a bogoyiszlói Holt-Duna (horgászatra, csónakázásra is alkalmas), valamint a Sió-csatorna, amely a Duna és a Balaton közötti vízi kapcsolatot biztosítja. Ez utóbbi inkább csak időszakosan (balatoni vízleeresztéskor) hajózható. A területen a Közép-Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság kezeli a vízi utakat, a szabályozott folyó 80,5 km-es szakaszát is beleértve.

A 2024 júniusában átadott Kalocsa és Paks közötti Duna-híd alapvetően megváltoztatta a vármegye keleti felének közlekedését, közvetlen kapcsolatot teremtve így az Alfölddel.

A térségben a légi közlekedés nem releváns, a komolyabb légiközlekedési infrastruktúra hiányzik. Van néhány magán - és sportrepülőtér a vármegyén belül, amik elsősorban mezőgazdasági, másodsorban, kisebb utasszállító gépek fogadására alkalmasak.

A legközelebbi nemzetközi repülőtér, ahonnan elérhető a nemzetközi légi közlekedés, Pécs-Pogány (PEV), ugyanakkor a stratégiai is fontos, fő nemzetközi légi csomópontot a Budapest-Ferihegy (BUD) légikikötő adja.

A vármegyei közlekedés földrajzi helyzete számokban

Mutató megnevezése	Mértékegység megnevezése: Perc
Budapest elérési ideje, közúton, a leggyorsabb úton	120,8
Budapest elérési ideje, közúton, a legrövidebb úton	167,72
Legközelebbi gyorsforgalmi út csomópont elérési ideje, közúton, a leggyorsabb úton	29,23
Legközelebbi gyorsforgalmi út csomópont elérési ideje, közúton, a legrövidebb úton	29,33
Legközelebbi legalább 100 ezer fős város elérési ideje, közúton, a leggyorsabb úton	69,44
Legközelebbi legalább 100 ezer fős város elérési ideje, közúton, a legrövidebb úton	73,44
Legközelebbi legalább 20 ezer fős város elérési ideje, közúton, a leggyorsabb úton	32,9
Legközelebbi legalább 20 ezer fős város elérési ideje, közúton, a legrövidebb úton	33,61
Legközelebbi vasútállomás elérési ideje, közúton, a leggyorsabb úton	9,42
Legközelebbi vasútállomás elérési ideje, közúton, a legrövidebb úton	9,5

Saját járásszékhely elérési ideje, közúton, a leggyorsabb úton	18,01
Saját régióközpont elérési ideje, közúton, a leggyorsabb úton	70,03
Saját régióközpont elérési ideje, közúton, a legrövidebb úton	74,43
Saját vármegyeszékhely elérési ideje, közúton, a leggyorsabb úton	41,56

Forrás: TEIR GEOX Kft.

A vármegye 109 települése vonatkozásában elmondható, hogy a vasúti hálózat kiterjedtsége alapján a legtöbb, nagyobb és számos kisebb település is, elérhető vonattal, azonban a vasútállomással rendelkező települések köre ettől szerényebb, összesen 37 településen található vasútállomás. A vasúti szolgáltatás elsősorban a MÁV-Start és Volánbusz járatain alapul.

A lokációban, a helyi autóbusz járatokat, leginkább a Volánbusz Zrt. üzemelteti, ugyanakkor a helyi hálózatok fenntartása egyéb társaságok feladatai is. A helyi autóbusz-közlekedés legkiterjedtebb hálózata a vármegyeszékhelyen található, Pakson a városi közlekedést a Paksi Közlekedési Kft. üzemelteti. Dombóváron a várost és a kertvárosi részeket a helyi járatok szolgálják ki, de Bonyhád is rendelkezik helyi közlekedéssel, amely a vasútállomást és a város főbb pontjait köti össze. Bátaszéken korlátozottabb helyi szolgáltatás érhető el, míg Tolnán a városi mobilitást gyakran helyközi járatok bevonásával oldják meg.

Tolna vármegye közúthálózatának pontos, teljes hossza a különböző források és a közutak típusától (országos, helyi) függően változik, azonban a kezelésükért a Magyar Közút Nonprofit Zrt. Tolna Vármegyei Igazgatósága felel. A rendelkezésre álló úthálózat hossza az önkormányzati utakkal együtt teljes.

Az országos közutak hossza a régióban, a régió vármegyéiben és országosan, [kilométer]														
Területi egység neve	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Baranya vármegye	1 717	1 720	1 718	1 723	1 725	1 725	1 724	1 724	1 723	1 723	1 723	1 722	1 722	1 754
Somogy vármegye	1 766	1 777	1 790	1 795	1 799	1 796	1 795	1 795	1 826	1 821	1 821	1 816	1 817	1 810
Tolna vármegye	1 216	1 208	1 209	1 209	1 209	1 209	1 209	1 209	1 209	1 209	1 209	1 209	1 221	1 230
Dél-Dunántúl régiója	4 700	4 704	4 718	4 727	4 734	4 731	4 728	4 728	4 758	4 752	4 753	4 746	4 759	4 794
Ország összesen	31 698	31 692	31 760	31 802	31 925	31 986	32 006	32 070	32 204	32 396	32 521	32 552	32 626	32 658

Forrás: KSH

Tolna vármegye önkormányzati útjai	2024. évi adat
Önkormányzati út; Belterületi kiépítetlen	694,7 km
Önkormányzati út; Belterületi kiépített	1291,3 km
Önkormányzati út; Külterületi kiépítetlen	5380,9 km
Önkormányzati út; Külterületi kiépített	322,1 km
Önkormányzati kerékpárút	76,2 km
Kerékpársáv és kerékpáros nyom összesen	5,6 km

Forrás: TEIR- Magyar Közút NZrt.

A közutak általános állapotára vonatkozóan a Magyar Közút Nonprofit Zrt. - 2023. februárjában - kiadott Országos Közúthálózat Információs Eredményei c. dokumentumban található bővebb adatok, mely szerint Tolna vármegyében az országos közutak burkolata, szinte teljes mértékben, aszfaltbeton (B200, B300, K600), de, elenyésző mértékben, utántömörödő aszfalt (B400) is előfordul. Jelentéktelen mennyiségben, de megtalálhatók még a vizes és portalanított makadám (A700, A800), illetve a kő-keramit (B520) és beton (B500) burkolatú közutak is a térségben.

A vármegye közútjainak burkolatszélességében a teljes hálózat (főhálózat + mellékhálózat) tekintetében többnyire a 6-7,9 méter szélességű utak dominálnak, számottevő még a 4-5,9 méter szélességű utak megléte, ugyanakkor kisebb arányban megtalálhatók a 8-11,9 méter szélesség közötti utak is. Az úttest közlekedésre szolgáló részei tekintetében, eseti jelleggel, találkozhatunk akár 3,9 méter szélesség alatti és a 12 méter szélesség fölötti közutakkal is.

A térség közútjainak egyenetlenségére vonatkozó adatok széles spektrumon mozognak. Az utak felületi egyenetlenségét a nemzetközi egyenetlenségi index (IRI) hivatott kimutatni, ami a hosszirányú göröngyösségét jellemzi milliméter per méter (mm/m) egységben. Ezek alapján az egyenetlenség mért értéke leginkább a 2,2-2,8 mm/m index közé esik, ami középtartománynak felel meg, ugyanakkor közútjaink nagy része esik ettől rosszabb vagy sokkal rosszabb kategóriába is, egészen a 6,3-10 mm/m-es mutatóig akár. A kedvezőbb egyenetlenségi mutatókra is van példa a vármegyei közutak hálózatában, azonban ezek számszaki aránya jóval kisebb.

Tolna Vármegye közútjainak burkolatállapota, osztályzat szerinti megoszlása (km) (kivéve földutak)						
Teljes kiépített hálózat						
Közútkezelő szervezet	Jó	Megfelelő	Tűrhető	Nem megfelelő	Rossz	Nem mért, nincs adat
Tolna Vm. Igazgatóság	503,1	21,1	86,9	19,4	451,7	1,5
Főhálózat						
Közútkezelő szervezet	Jó	Megfelelő	Tűrhető	Nem megfelelő	Rossz	Nem mért, nincs adat
Tolna Vm. Igazgatóság	100,1	9,2	19,0	8,3	212,1	0,2
Mellékhálózat						
Közútkezelő szervezet	Jó	Megfelelő	Tűrhető	Nem megfelelő	Rossz	Nem mért, nincs adat
Tolna Vm. Igazgatóság	403,0	11,9	67,9	11,1	239,6	1,3

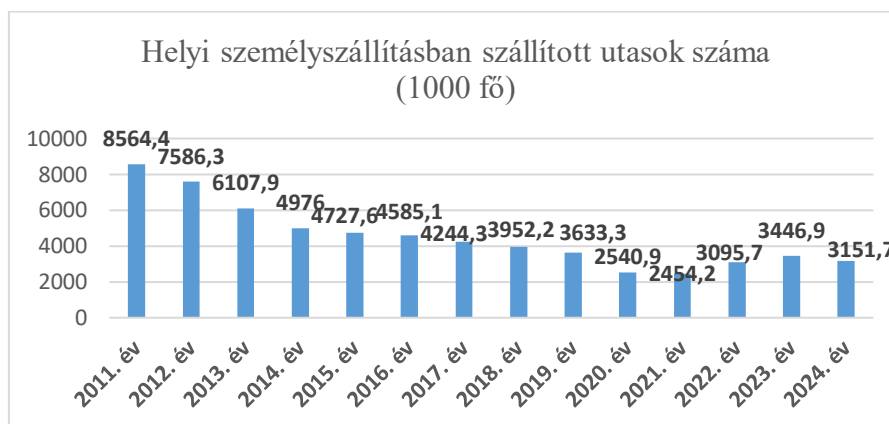
Forrás: MKK

A hagyományos közösségi személyszállítás (vonat, busz), azaz a tömegközlekedés rendszere ma már magában foglalja a modern, online platformokon szerveződő lehetőségeket is, mint a telekocsi-megosztás és a dedikált mikrobusz/kisbusz (pl. háztól-házig) szolgáltatásokat is. A személyi szállításban az állami és önkormányzati szolgáltatók mellett a digitális platformon alapuló szolgáltatók is képviseltetik magukat, jelentős alternatívát kínálva így a mobilitáshoz. Az utazóközönség utazási formájára vonatkozó döntésében egyre nagyobb szerepet játszik a rugalmasság szempontja, de a szállítható csomagok mennyisége is mérvadó, melyben a hagyományos tömegközlekedés mellett az alternatív megoldások kényelmes választási lehetőséget kínálnak, teremtve ezáltal versenyhelyzetet a szektorban.

A közösségi közlekedés hazai tapasztalatai a korábbi rendszer és a működtetés megújítását tették indokolttá, amely nem csak helyi szintű tettekben és döntésekben, hanem országos viszonylatban strukturálta át a közlekedési viszonyokat.

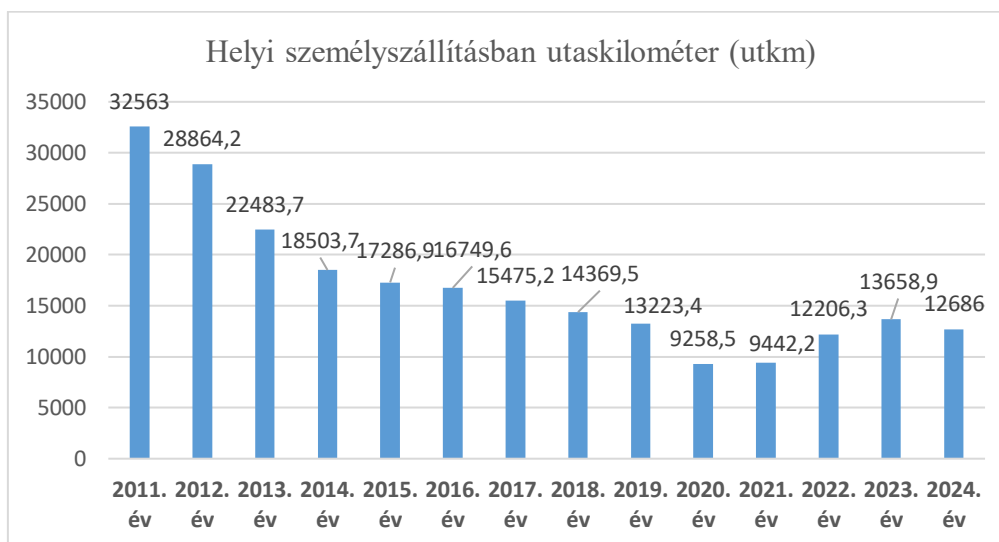
A tömegközlekedésen alapuló személyszállítás jelentős átalakuláson ment át és megy át napjainkban, melynek fókuszban a MÁV és Volánbusz integrációja áll. Az innovációs szándék részét képezi a teljes rendszer modernizálása és versenyképessé tétele, ami a szolgáltatások minőségét és hatékonyságát célozza meg elsődlegesen.

A tömegközlekedés kihasználtságának leghatékonyabb mutatói rávilágítanak arra, hogy mekkora létszámban és milyen gyakorisággal használják az adott országban a tömegközlekedési szolgáltatásokat az emberek. Így a tömegközlekedés népszerűségét egyértelműen visszatükrözi a szállított utasok számszaki aránya, illetve a tömegközlekedésben töltött utaskilométerek nagysága.

Forrás: KSH

A vármegyében a szállított utasok nagyságát megmutató számadatok mélypontját a 2021-es év jelentette, amikor az utazási kedv a korábbiakban soha nem látott mértékűre süllyedt le. Ezt a körülményt a koronavírus járvány harmadik hulláma is befolyásolta, azonban ez az ok semmi esetre sem kizárólagos, hiszen a hosszú évek óta tartó csökkenő tendencia egyértelműen tükrözte a lakosság tömegközlekedésre irányuló utazási szándékának hanyatlását, melynek hátterében a szolgáltatásokkal szembeni elégedetlenség állt.

Forrás: KSH

A megtett utaskilométer vármegyei adataiban szintén csökkenő tendencia volt tapasztalható, mely a 2020-as évek első felére érte el mélypontját. A számszaki adatokban, 2022-től, emelkedés indult meg, amely még mindig elmarad az időszak éves átlagától.

A közösségi közlekedésben a vasútnak is jelentős szerepe van, amely – aktuálisan – a modernizáció, a hálózatfejlesztés, az intermodális közlekedés előtérbe helyeződése és az utas-orientált szolgáltatások fejlesztése jegyében alakul át. A közúti verseny az autóforgalom térnyerésével fokozódott, ugyanakkor az infrastrukturális fejlesztéseknek (pályaúdvark modernizálása, járműpark megújulása) és a színvonalasabb szolgáltatásoknak (utas-barát szemlélet és digitalizáció térnyerése) köszönhetően a vasút, mint közlekedési opció a közlekedési piac egy részét lefedi.

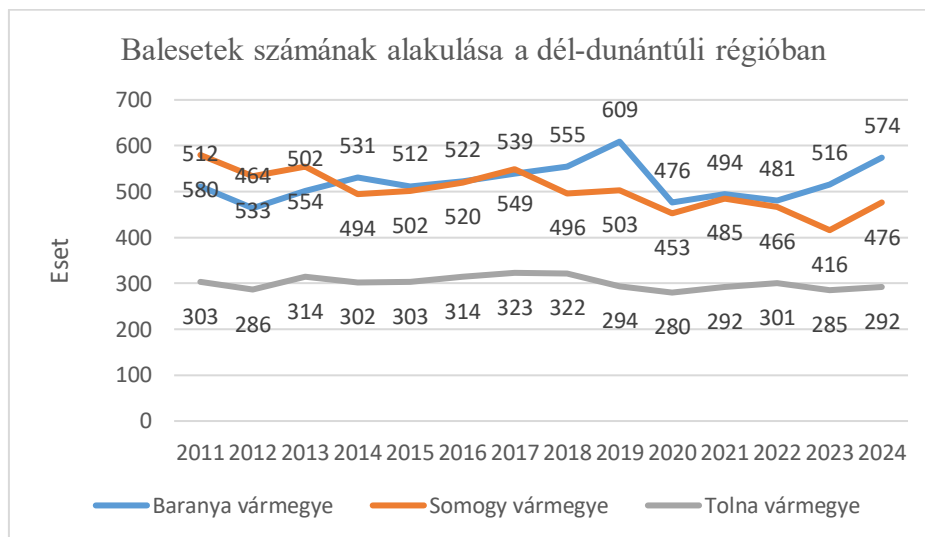
Tolna vármegye vasúti közlekedését a folyamatban lévő hálózatfejlesztési és karbantartási munkálatok határozzák meg napjainkban annak okán, hogy a vonalhálózat főként a 19-20. században épült ki. Jelentős személy- és teherforgalmat bonyolítanak le a Pécs-Szekszárd, Baja-Szekszárd és a Dombóvár-Paks útvonalon közlekedő járatok, ugyanakkor a modernizációs fejlesztések és sebességkorlátozások is jellemzik a főbb vonalakat, azzal együtt, hogy a kisebb mellékvonalak egy része a bezárás szélére került. A teherforgalom a paksi atomerőmű miatt továbbra is jelentősnek mondható, emellett napirenden van a Paks-Dombóvár vonal megújítása és a Szekszárd-Baja kapcsolat vonalfejlesztése is.

A vasútvonalak hossza a régióban, a régió vármegyéiben és országosan [kilométer]														
Területi egység neve	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Országos építésű normál nyomtávú vasútak építési hossza														
Baranya vármegye	381	381	381	381	381	344	345	345	345	345	345	345	321	334
Somogy vármegye	475	475	475	475	475	493	494	494	494	494	494	494	499	497
Tolna vármegye	206	206	206	206	206	245	246	246	246	246	246	246	231	230
Dél-Dunántúl régiója	1 062	1 062	1 062	1 062	1 062	1 082	1 085	1 085	1 085	1 085	1 085	1 085	1 051	1 061
Ország összesen	7 570	7 570	7 542	7 542	7 570	7 438	7 441	7 441	7 443	7 441	7 558	7 558	7 395	7 395
Ebből: működtetett vonalhossz														
Baranya vármegye	285	285	285	285	285	344	345	345	345	345	345	345	321	334
Somogy vármegye	475	475	475	475	475	493	494	494	494	494	494	494	499	497
Tolna vármegye	174	174	174	174	174	245	246	246	246	246	246	246	231	230
Dél-Dunántúl régiója	934	934	934	934	934	1 082	1 085	1 085	1 085	1 085	1 085	1 085	1 051	1 061
Ország összesen	7 092	7 107	7 017	7 017	7 049	7 438	7 441	7 441	7 443	7 441	7 558	7 558	7 395	7 395

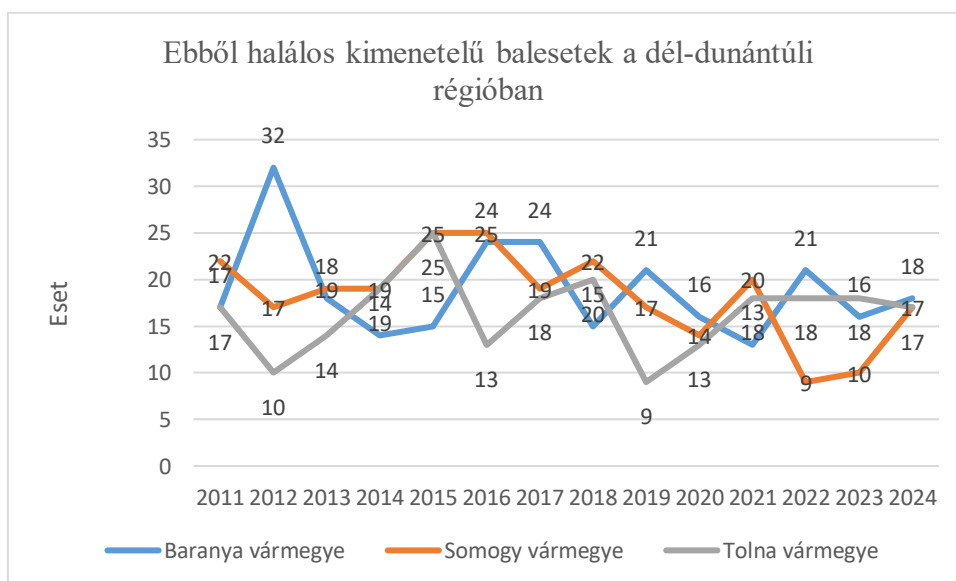
Forrás: KSH

A magyarországi közúti balesetek száma, így a régiós és a vármegyeiek is, az elmúlt években, összességében csökkenő tendenciát mutatnak, aminek a háttérben a koronavírus járvány miatti korlátozások és a fokozott közlekedésbiztonsági intézkedések állnak. A korábbiakhoz képest nagyobb esetszámban végrehajtott közúti ellenőrzések eredményeként, bár 2022-ben, 2023-ban és 2024-ben (előzetesen) voltak növekedések a balesetek számában a megelőző évhez képest, az aktuális adatok még mindig elmaradnak a 2017 és 2018-as csúcsponti adatoktól. Így az időnként hanyatló, majd erősödő tendencia vegyesnek mondható, ugyanakkor összességében

javuló helyzet tapasztalható a vármegye közútjain. Igaz ez különösen a vármegyén belül bekövetkező és halálos kimenetelű esetekre vonatkozóan, ahol az éves adatok közötti ingadozások ellenére kijelenthető, hogy a helyi statisztikák az országos átlagtól jóval elmaradnak.

Forrás: KSH

Forrás: KSH

A rendőrségi összesítők szerint a balesetek jelentős része a főutakon történik, ahol a főúti karambolok gyakran csúszásból, átsodródásból eredő baleseteket jelentenek, de előfordulnak a városon belüli keresztezésekben és lakott területeken történő közlekedési ütközések (ezek inkább anyagi káros szerencsétlenségek), melyek leginkább a forgalom lassulásával és forgalomkorlátozással járnak.

A bekövetkezett balesetek száma a lokációban sem azonos a balesetben megsérült személyek számával. Míg a balesetek száma az események darabszámát jelenti, addig a sérültek száma az ezen eseményekben érintett és sérülést szenvedett személyek összesített számát mutatja meg.

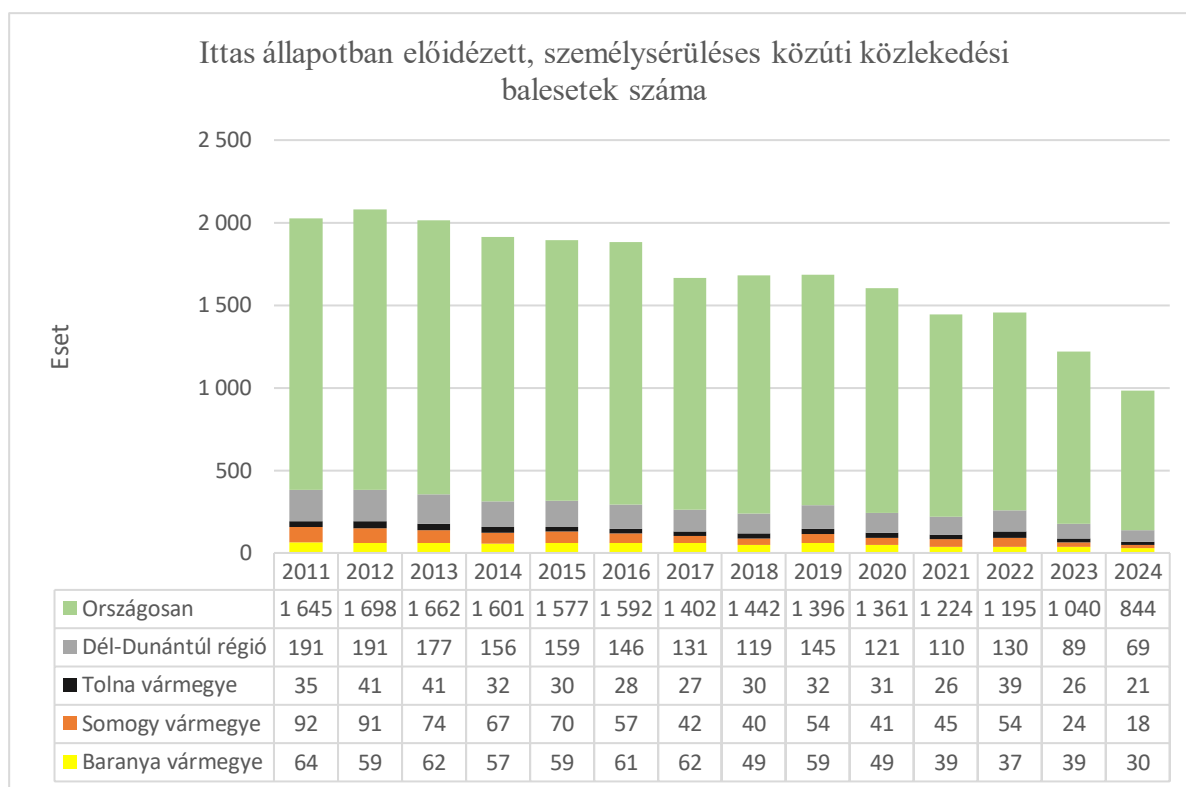
Személysérüléses közúti közlekedési balesetekben megsérült személyek száma, vármegye és régió szerint														
Területi egység szintje	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Balesetet szenvedett személyek száma összesen														
Baranya vármegye	686	605	725	731	706	706	722	726	816	637	660	635	684	742
Somogy vármegye	753	736	759	681	752	746	800	707	693	642	675	659	601	654
Tolna vármegye	403	339	417	381	387	409	415	440	397	349	378	434	390	418
Dél-Dunántúl régió	1 842	1 680	1 901	1 793	1 845	1 861	1 937	1 873	1 906	1 628	1 713	1 728	1 675	1
Országos	20 810	19 584	20 681	20 750	21 543	21 936	22 076	22 632	198	176	143	20 083	19 218	19 862
Ebből: meghalt														
Baranya vármegye	17	32	19	15	16	26	26	15	22	16	16	25	18	21
Somogy vármegye	24	21	19	20	30	27	20	24	21	15	25	9	11	18
Tolna vármegye	18	10	20	23	28	13	18	22	12	17	23	21	21	18
Dél-Dunántúl régió	59	63	58	58	74	66	64	61	55	48	64	55	50	57
Országos	638	605	591	626	644	607	625	633	602	460	544	537	472	497

Forrás: KSH

A közúti balesetek elleni küzdelem továbbra is kihívást jelent helyi szinten, de a közlekedésbiztonsági célkitűzések eléréséért tett erőfeszítések (több ellenőrzés, járművezetői fegyelem javítása) igen lassú, de biztató javulást eredményeztek a mindennapokban.

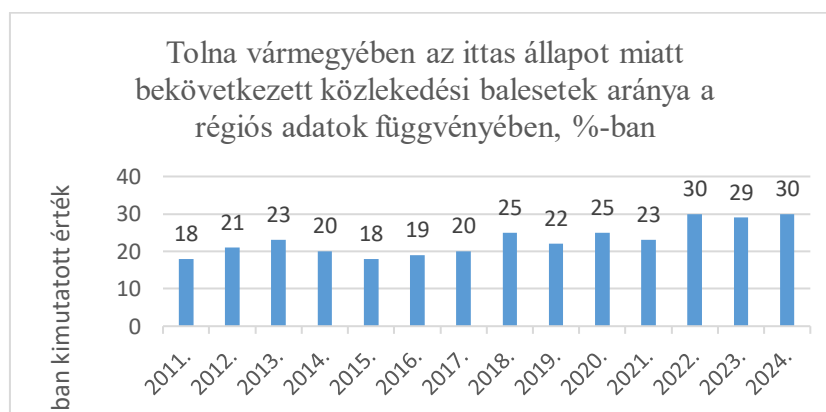
Hazánkban az ittasan okozott balesetek terén, hosszú távon, csökkenő tendencia, figyelhető meg. Ez a mutató a régiós és a vármegyei adatokat is leképezi összességében. A kedvező irányba történő elmozdulás egyértelműen összefüggésbe hozható a rendőrség intenzíven alkalmazott modern szondás ellenőrzéseivel, illetve a közlekedéskultúrába fektetett szemléletformálással (prevenció és felvilágosító jellegű előadások a fiatalok körében).

A statisztikai adatok szerint a fő baleseti okok között az ittas vezetés nem áll mindig az első helyen (gyorshajtás és elsőbbség meg nem adása megelőzi), de továbbra is kiemelt kockázati tényezőnek számít, ami kapcsán cél a teljes visszaszorítás.

Forrás: KSH

A dél-dunántúli régióra vonatkozó adatokból látszik, hogy másfél évtized viszonylatában az ittas befolyásolttság alatt előidézett személysérüléses balesetek évi számadata a 191-ről 69-re csökkent le, ami több, mint 60%-os (összesített) javulást jelent. Ez a változás - komplexen nézve - nagyon szép teljesítményt mutat, azonban a régión belüli vármegyéenkénti adatok tovább árnyalják a kimutatásokat.

Forrás: KSH

Az ittasan bekövetkezett közlekedési balesetek régiós adatainak vármegyéék szerinti megoszlása változó, ugyanakkor Tolna vármegye vonatkozásában az évenkénti adatok 18-30% között mozogtak, azzal együtt, hogy ez 2024-ben érte el a tetőpontját. Így, a részcsoportra vonatkozó és negatív irányba mutató paraméterek alapján megállapítható az is, hogy a kedvezőbb összregiós adatok valójában kevésbé tulajdoníthatók Tolna vármegyének, azokban inkább Somogy és Baranya adatai domináltak.

Általánosságban elmondható, hogy az ittas balesetek számát sikerült mérsékelni vármegyei szinten, de az ittas állapotú közúti vezetés jelenségének felszámolása még várat magára.

A magyar közúti forgalomban a kerékpáros közlekedés egyre növekvő szerepet tölt be, a közlekedési szokások változásával párhuzamosan. A kerékpározásnak nem csak a mindennapi közlekedésben van egyre jelentősebb szerepe, hanem napjainkban a kerékpáros turizmus is dinamikusan fejlődik, generálva ez által számos infrastrukturális, szabályozási és társadalmi kihívást.

Tolna vármegye kerékpárhálózata jelenleg nem nevezhető kiterjedtnek, ugyanakkor erős igény mutatkozik a fejlesztésekre a lakosság és a turizmus szempontjából is. A meglévő hálózat sűrűsége az országos átlagétól elmarad, annak ellenére, hogy fejlesztések vannak tervben és folyamatban a vármegyei önkormányzat, Szekszárd, illetve a Magyar Kerékpárosklub és a helyi kezdeményezések révén.

Bár a vármegye rendelkezik kerékpáros fejlesztési tervekkel, a teljes vármegyei szintű, egységes Kerékpárforgalmi Hálózati Terv helyett jelenleg több, egymáshoz kapcsolódó térségi és települési stratégia határozza meg a fejlesztéseket. Szekszárd Megyei Jogú Város kerékpárforgalmi hálózati terve, 2024-ben, azzal a céllal készült, hogy útmutatóként szolgáljon minden olyan jövőbeni fejlesztésnél, amely bármilyen módon érinti a kerékpárral közlekedők helyzetét. Szekszárdon a kerékpárforgalmi hálózat fejlődik, azonban a statisztikai adatok szerint a kerékpáros közlekedés részaránya alacsonynak (6% körüli mutató) tekinthető. A városon belül még mindig kevés a kerékpártároló, annak ellenére, hogy az elmúlt években több helyszínre kerültek korszerű, a váz megtámasztását és rögzítését is lehetővé tevő támaszok. A város fenntartható közlekedése szempontjából elsődleges cél a közlekedési célú kerékpározás fejlesztése, azzal együtt, hogy ezek a fejlesztések a szabadidős kerékpározás lehetőségeinek bővülését is megteremtik, ami így hozzáadott értéket képvisel.

A vármegyei hálózatban kiemelt jelentőségűnek számít a Duna menti kerékpárút (EuroVelo 6), amely a Duna jobb partján halad át a vármegyén, érintve így Paksot és Szekszárd környékét. A hálózatbővítés érdekében, a közelmúltban, több tíz kilométernyi új szakasz is épült uniós forrásból, többek között a Tolna–Fadd közötti területen, valamint a Kölesd és térsége felé vezető utak is említést érdemelnek, hiszen ezek a térségi összeköttetés létrejöttéhez járultak hozzá. A vármegyeszékhelyen - 2025-ben kezdődően és 2026-ban folytatódóan - zajlanak "kerékpárosbarát" beruházások. A 600 millió forintos projekt a buszpályaudvartól a Palánkig tartó szakasz és további városi összeköttetések kivitelezését foglalja magába. Emellett jelentős fejlesztések történtek a Sió-mentén is, ahol a több mint 400 millió forintos projekt keretében alakítottak ki vízi és kerékpáros turisztikai útvonalakat.

A vármegyei kerékpáros hálózat főbb fejlesztési irányainak fókuszában a városok és főutak menti, valamint a turizmust és a munkahelyi közlekedést segítő összekötő utak kiépítésével kapcsolatos projektek állnak, amelyek nem csak a hálózati hiányosságokat pótolják, hanem új, de, egyben biztonságos útvonalat is teremtenek.

A közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya adott térség közművesítettségének szintjét mutatja meg, azaz, hogy egy adott terület (település, vármegye vagy ország) összes lakásának mekkora hányada rendelkezik közvetlen hozzáféréssel a központi vezetékes ivóvízellátáshoz. Magyarországon ez az arány országos szinten igen magas, megközelíti a 95-100%-ot. A vezetékes ivóvíz alapvető feltétele a modern higiéniának és a biztonságos ivóvízhez való jognak.

Ha a vármegyei átlagot vesszük figyelembe, akkor megállapítható, hogy ezen statisztikai mutató a dél-dunántúli régió viszonylatában (mind Somogy, mind Baranya tekintetében) némileg alacsonyabb, ugyanakkor az országos átlagot, csekély mértékben, de meghaladja.

A közüemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya															
Területi egység	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Átlag %-ban
Baranya vármegye	96,42	97,16	96,44	96,53	97,82	97,86	96,91	95,82	95,89	95,75	95,68	94,81	94,76	95,01	96,20
Somogy vármegye	96,42	97,16	96,44	96,53	97,82	97,86	96,91	95,82	95,89	95,75	95,68	94,81	94,76	95,01	96,20
Tolna vármegye	95,83	96,76	95,63	96,37	95,13	95,07	95,14	95,63	95,64	95,78	95,88	95,34	95,50	95,92	95,69
Dél-Dunántúl régió	95,44	95,69	95,20	95,55	95,77	95,73	95,38	95,05	95,13	94,89	97,74	93,86	96,17	94,71	95,45
Országos	94,66	94,29	94,43	94,64	94,77	95,15	95,23	95,27	95,39	95,44	95,55	95,11	95,22	95,54	95,05

Forrás: KSH

A közüemi szennyvízgyűjtő hálózatba bekapcsolt lakások aránya azt mutatja, hogy a lakosság mekkora hányada él olyan ingatlanokban, ahol a szennyvizet központi, közüemi csatornarendszer vezeti el. A közüemi szennyvízgyűjtő hálózatnak jelentős környezetvédelmi előnye van, mert a csatornázott területeken a szennyvíz kezelése sokkal hatékonyabb, megelőzve a talaj- és vízszennyezést, továbbá mérsékel egyes közegészségügyi kockázatokat (pl: járványokat) is az által, hogy a közműves csatorna elvezeti a szennyvizet. Ez a mutató adott településen rávilágít a környezetvédelmi helyzetre, a közegészségügyi viszonyokra és – egyértelműen – tükrözi az adott település fejlettségének szintjét.

Minél magasabb arányú ezen térségi mutató, annál jobb a közegészségügy helyzete, tisztább a környezet, ami magasabb infrastruktúrájú életminőséggel jár együtt, így a csatornahálózat kiépítettsége fontos mutatója egy település modernitásának és a közszolgáltatások színvonalának.

Magyarországon a lakások nagy része, 2023-ban már 84%-os arányban, csatlakozott a hálózathoz, ami jelentős előrelépés, de még mindig mutat különbségeket az ország különböző régiói és vármegyéi között.

A közüemi szennyvízgyűjtő-hálózatba bekapcsolt lakások aránya															
Területi egység	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Átlag %-ban
Baranya vármegye	71,90	71,12	72,54	73,85	74,02	74,27	75,80	75,80	75,86	74,45	74,67	73,94	73,94	74,37	74,04
Somogy vármegye	63,20	63,74	64,72	66,81	67,80	70,44	72,28	72,80	73,51	73,35	73,44	72,27	73,10	74,70	70,15
Tolna vármegye	60,88	63,44	63,00	65,86	66,03	68,03	68,57	68,96	69,88	70,94	71,13	70,73	69,78	71,47	67,76
Dél-Dunántúl régió	66,21	66,71	67,52	69,47	69,93	71,43	72,83	73,11	73,60	73,23	85,60	72,59	84,92	73,81	72,93
Országosan	72,71	74,02	74,99	76,64	78,56	80,65	81,37	82,02	82,82	82,96	83,45	83,16	83,59	84,19	80,08

Forrás: KSH

Tolna vármegye szennyvízgyűjtő hálózatba bekapcsolt lakásainak aránya a régió és az országos mutatókhoz képest is alacsonyabb, így a közüemi szennyvízhálózat fejlesztése a településfejlesztési irányelvek állandó részét képezik, melyre helyi szinten is vannak törekvések. A törekvések háttérében a fenntarthatóság és a környezet fokozottabb védelme áll. A szennyvízhálózat fejlesztése Tolna vármegyében folyamatos tevékenység, több településen (pl. Simontornya, Bonyhád környéke, Tolna, Madocsa agglomeráció) zajlik vagy zajlott. A megvalósítást uniós és hazai források tették/teszik lehetővé, ahol alapvető célként van jelen a csatornázottság növelése, a meglévő rendszerek korszerűsítése és a szennyvíztisztítás hatékonyságának javítása.

A távhő központilag előállított hőenergia (víz vagy gőz formájában), melynek szállítása vezetékeken keresztül történik meg a lakóépületekhez, ipari létesítményekhez. A rendszer kiépítése és használata hazánkban a panelépületek építésével párhuzamosan, a szocialista korszakban vette kezdetét, amely a terület infrastruktúrában is megjelent.

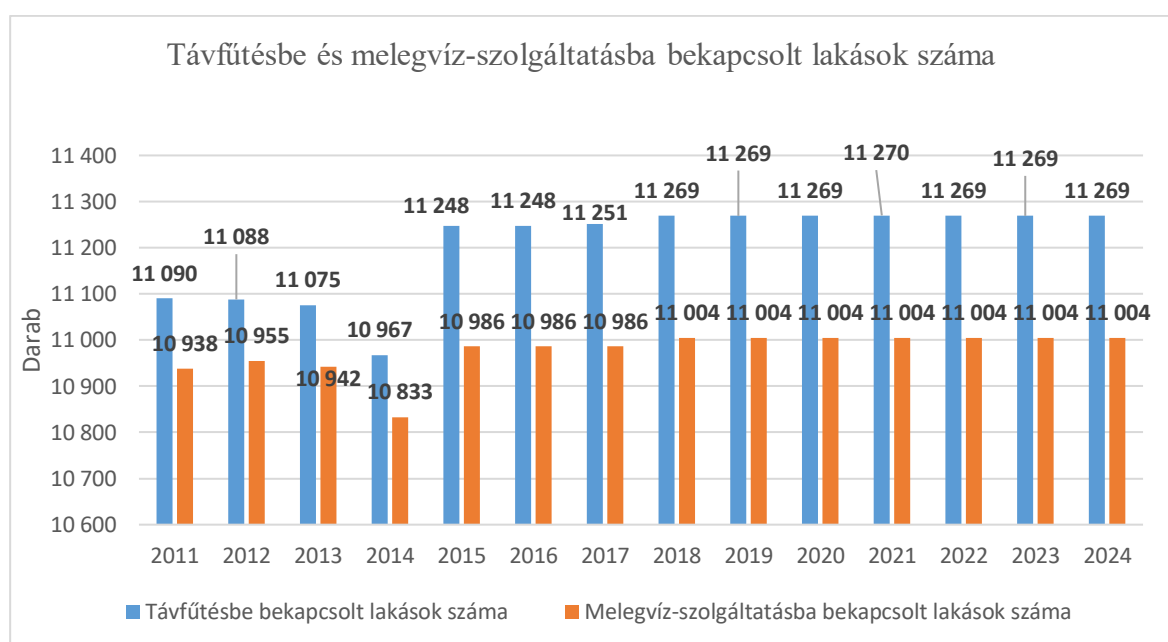
Tolna vármegyében a távhőszolgáltatás leginkább a nagyobb városokban elérhető el, de a lokáció más részein is vannak kisebb szolgáltatók vagy egyedi megoldások, ipari fűtéshez kötött rendszerek. A centralizált fűtési rendszert - elsősorban - a Szekszárdi Távhőszolgáltató Nonprofit Kft. biztosítja, főként a megyeszékhelyen, ugyanakkor a távhő-szolgáltatásról elmondható, hogy az nem minden településen és nem egy homogén hálózatban működik.

A távhő alkalmazásának egyik előnye a hatékonyság (nagyobb teljesítményű egységeknek gazdaságosabb a működése), de környezetvédelmi szempontból is jelentős a haszna, mert csökkent a lokális károsanyag-kibocsátást. Fentiekén túl mérvadó az is, hogy az ellátás folytonossága megbízható, és nem függ a geopolitikai helyzettől. A fejlesztési irányok környezeti potenciált hordoznak magukban, melyekben megjelenik a rendszer zöldítése, így egyre nagyobb arányban épülnek be a megújuló és hulladékhő-források.

Összességében elmondható, hogy a távfűtéses lakások száma - nem drámai mértékben, de időről-időre - növekszik, a trend tehát stabilan pozitív, így a távhő egyre fontosabb szerepet játszik a magyarországi és a vármegyei fűtési infrastruktúrában.

Tolna vármegyében a távfűtési rendszerek kialakítása és modernizálása - a következő időszakra - stratégiai cél, különösen a megújuló energiaforrások bevonása és a hatékonyság növelése terén.

Tolna vármegyében a melegvíz-szolgáltatás biztosítása változó, azonban és elsősorban, az távhőrendszeren keresztül valósul meg, különösen a nagyobb városokban. A szolgáltatást szintén a Szekszárdi Távhőszolgáltató Nonprofit Kft. biztosítja, de vannak helyi szolgáltatók és előfordulnak egyedi (gáz/villany alapú) megoldások is. A melegvíz-szolgáltatásba kapcsolt lakások számadata alapján az országos statisztika jelentős mértékben nem változik, a helyzet úgymond stabilizálódott, és a városi lakásoknak csak egy kisebb részét érinti, miközben az egyéni megoldások előtérbe helyezése miatt néhol csökkenés is megfigyelhető. Ez a statisztikai megállapítás a vármegye viszonylatában szintén megállja a helyét olyan formában, hogy a melegvíz-szolgáltatásba bevont lakások száma 2018-óta konstans, és abban számszaki eltérések csak a 2011 és 2017 közötti időszakban voltak megfigyelhetők.

Forrás: KSH

Tolna vármegye közlekedési infrastruktúrája általánosságban jól kapcsolódik az országos gyorsforgalmi és főúthálózathoz. Bár egyes térségek – különösen a dombos-délkeleti régiók – kevésbé vannak bekapcsolva a gyorsforgalmi hálózatba, a főutak és az M6-os autópálya révén a vármegye közúti elérhetősége országos viszonylatban kedvezőnek tekinthető. Az M6-os autópálya átadása sok szempontból pozitívan hatott a régióra, azzal együtt, hogy (további eredményként elkönyvelve) több település mentesült az átmenő forgalom alól. Ez a kedvező állapot az elmúlt években ismételt tapasztalható forgalomműködés okán változásnak indult, így újabb települési elkerülő utak építésére lenne szükség annak érdekében, hogy a jövőben a lakott területek életminősége ismételt javulhasson. A lokáció közlekedési hálózatának sajátossága továbbá, hogy egyértelműen a Duna-menti tengelyre koncentrál, aminek köszönhetően az M6-os autópálya és a fő utak a vármegyét bekapcsolják ugyan a regionális és országos hálózatba, azonban így a dunántúli rész elmarad a keleti, Duna-menti részek fejlettségétől.

A déli országrészre, így Tolna vármegyére is igaz, hogy a kelet- és nyugat magyarországi területek között a közlekedési kapcsolatok kifejezetten nehézkesek. Ennek a hálózati hiánynak

az oldására több évtizede készültek tervek, azonban a Szekszárd térségében található Duna-híd kivételével érdemi előrelépés nem történt. Az M9-es gyorsforgalmi út jelentős mértékben lenne képes tehermentesíteni az ország központi elhelyezkedésű területeit, hiszen, jelenleg, a magyar-román és magyar-osztrák/szlovén/horvát határ között kizárólag Budapest érintésével lehet gyorsforgalmi út elhagyása nélkül eljutni. Az M9-es eddig megépült szakasza zsákutcának tekinthető ebben a formában, és így, jelenleg, nem tölti be az országrészek közötti összeköttetést biztosító funkcióját.

Szintén a vármegye sajátossága az is, hogy a lokáción belüli átjárhatóság – összességében – nehézkes, rossz a belső közlekedési kapcsolatrendszer, és az utak, illetve a járdák állapota is fejlesztést igényel. A mellékutak műszaki állapota sok helyen leromlott, ami hatással van a vármegyén belüli mobilitási lehetőségekre, közvetve korlátozva így a gazdasági versenyképességet.

Tolna vármegye keleti és nyugati fele között kizárólag a korszerűtlen vonalvezetésű 65. sz. főút biztosít magasabb szintű kapcsolatot, tehát Szekszárd és a vármegye 3. legnagyobb városa (Dombóvár) között – jelenleg – főúton csak jelentős kitérővel lehet eljutni. A két város közötti (kb. 60-65 km) út megtételéhez minimum 1 óra szükséges, 8 db további település belterületének érintésével. A Szekszárd és Dombóvár közötti szakasz keleti irányban kapcsolódik az 51-es másodrendű főúthoz, illetve a korábban megkezdett 51-54 sz. utak közötti összekötéshez. Nyugati irányban a 61. sz. főút felújított Dombóvár-Kaposvár-Nagykanizsa szakasz teremt összeköttetést az M7-es autópályával.

A vármegye nyugati része infrastrukturálisan kevésbé integrált, a vasútvonalak is a Duna mentén és a főbb csomópontokon futnak. A szakaszon a mellékvonalak leterheltsége váltakozó, ugyanakkor a tájtagoltság (Mezőföld, Mecsek-oldal) is befolyásolja a közúthálózat sűrűségét. A vármegye területi integrációjának elősegítése érdekében szükséges volna a nyugati, kevésbé fejlett térség M6-os autópályával és a Tolna vármegyei magterülettel gyorsabb eljutást biztosító közlekedési kapcsolattal való összekötése. Lényeges elem az autópályától távolabbi, gazdaságilag elmaradottabb járások (Tamási, Dombóvár, Bonyhád), főként apró- és kistelepüléseinek gazdasági és társadalmi leszakadásának mérséklése és felzárkóztatásuk elősegítése is. Az apró- és kistelepülések elérhetőségének javulása támogatná a települések közötti közúti, vízi és vasúti közlekedés javulását is, illetve a tömegközlekedés tudatos átszervezése a gazdasági beruházások szempontjából is ösztönzőleg hatna. A vidékies jellegű térségekben az új beruházások megvalósításához a megfelelő infrastrukturális háttér kialakítása elengedhetetlen.

Szakértők szerint a közlekedésben a változások időszakát éljük. Az utazóközönség mobilitási igényei és a választott közlekedési mód variabilis. A jövőben az egyéni motorizációs közlekedési módok és a kerékpározás, gyaloglás előtérbe kerülése prognosztizálható, amivel a közösségi közlekedés csak a színvonalának emelésével tud majd versenyre kelni. Ugyanakkor kétségtelen, hogy a fenntartható közlekedés működtetésére vonatkozó elvárás is egyre nagyobb teret kap a mindennapokban, aminek az infrastrukturális feltételei (biztonságos kerékpárutak, gyalogosbarát zónák, hatékony, integrált közösségi közlekedési hálózatok...stb.) egybe esnek a térségfejlesztési koncepciókkal. Közlekedés biztonsági szempontból a vármegyében folyamatos az igény a városokat elkerülő szakaszok elérhetőségének javítására és a rossz minőségű utak fejlesztésére. Összességében a közlekedés-infrastruktúra főbb fejlesztési területei közé tartozik az úthálózat fejlesztése (korszerűsítés, burkolat minőségének javítása), a közösségi közlekedés támogatása (járatok számának növelése, útvonalak kiterjesztése) és a kerékpáros hálózat bővítése (ami egyrészt kiterjed a teljes vármegye területére, másrészt biztosítja a szomszédos vármegyékkel való összeköttetést). A fejlesztések eredményeként a munkaerő mobilitása javulna, a regionális kapcsolatok erősödnének és a fenntartható közlekedésre való célkitűzés is elérhetővé válna, melyet kormányzati támogatások és pályázatok is segítenek a Magyar Közút és a vármegyei önkormányzat együttműködésében.

2. Járásokról/járások településeiről általánosságban

A járások újbóli kialakítása 2013-ban történt meg. Tolna vármegyében jelenleg 6 járás található (Bonyhádi Járás, Dombóvári járás, Paksi járás, Szekszárdi járás, Tamási járás, Tolnai járás). A járások összesen 109 települést foglalnak magukba.

Tolna vármegye nemzetiségi összetétele a 18. századi, főként német (sváb) betelepítésekkel vált sokszínűvé a török hódoltság utáni elnéptelenedést követően. A németek mellett jelentős magyar, szerb és cigány közösségek éltek a területen. Ez egy vegyes etnikai struktúrát eredményezett. A 20. században a németek kitelepítése jelentősen módosította az arányokat, ma a magyarok mellett a német, cigány és kisebb részben horvát nemzetiségek határozzák meg a kulturális képet. A jelenlegi állapotok szerint a magyar lakosság aránya vált dominánssá, de a német nemzetiségi önkormányzatok és a romák jelenléte a mai napig meghatározó.

Nemzetiségek

	Népszámlálás éve		
	2022	2011	2001
Magyar nemzetiséghez tartozó	186517	198545	239631
Hazai nemzetiséghez tartozó	14382	22092	17898
Bolgár	81	73	22
Cigány(roma)	5932	9072	5440
Görög	65	20	98
Horváth	168	178	170
Lengyel	97	56	77
Német	7274	11983	11552
Örmény	74	52	23
Román	318	424	253
Ruszin	89	17	15
Szerb	157	172	164
Szlovák	92	119	143
Szlovén	39	8	64
Ukrán	203	64	144
Más nemzetiséghez tartozó	4058	1209	613
Nem válaszolt	20443	31221	9159

Az idősor egészét tekintve jól látható, hogy a nemzetiségi struktúra nem pusztán létszámváltozásokon ment keresztül, hanem identitásbeli és társadalmi átalakulások is

végbementek. A magyar nemzetiséghez tartozók száma a vizsgált időszak egészében folyamatos csökkenést mutat.

Ez a tendencia egyrészt a természetes népességfogyással magyarázható, másrészt maga a nemzetiségi kérdés viszonylagossá válik, veszít súlyából. A magyar nemzetiséghez tartozók csökkenése tehát nem feltétlenül jelent identitásvesztést, hanem inkább az önbesorolás összetettségét.

A hazai nemzetiségekhez tartozók összlétszáma 2011-ben kiugróan magas értéket mutat, majd 2022-re visszaesik, értéke még a 2001-esnél is alacsonyabb. Ez a hullámzó tendencia arra utal, hogy a nemzetiségi identitás vállalása erősen függ a társadalmi és politikai környezettől,

A legnagyobb létszámú nemzetiségek közül a német és a cigány (roma) csoport esetében különösen markáns változások figyelhetők meg. A német nemzetiség létszáma 2001 és 2011 között magas és viszonylag stabil maradt, majd 2022-re jelentősen visszaesett. Ez a csökkenés nem feltétlenül tényleges népességfogyást tükröz, hanem sokkal inkább az asszimiláció erősödését, az identitásvállalás gyengülését, jelenheti. Fontos azonban megjegyezni, hogy a történelmileg hosszabb ideje jelen lévő, de erősen integrált közösségek esetében az etnikai identitás fokozatosan háttérbe szorulhat, mindamellett hogy a kulturális kötődés formájában jelen van.

Hasonló, bár eltérő lefutású folyamat figyelhető meg a cigány (roma) népesség esetében is: 2011-ben kiugróan magas érték jelenik meg, amely 2022-re jelentősen visszaesik. Ez arra utal, hogy a roma identitás vállalása időben erősen változó, nem lineáris folyamat, hanem érzékenyen reagál az integrációs politikákra, a társadalmi elfogadás mértékére, valamint reagál a társadalmi, politikai környezetre is.

A közepes létszámú, úgymond hagyományos kisebbségek (mint pl: a horvát, szerb, szlovák és román nemzetiség) esetében inkább lassú, fokozatos átalakulás figyelhető meg. Ezeknél a csoportoknál jellemzően 2011-ben jelenik meg egy mérsékelt csúcspont, amelyet 2022-ben enyhe visszaesés követ. A tendencia részben arra utal, hogy ezen közösségek jelentős része hosszabb távon beolvadt a többségi társadalomba, miközben kulturális jelenlétük továbbra is fennmaradt.

A kisebb létszámú nemzetiségek esetében a vizsgált időszakban inkább ez tapasztalható. Ezek a változások ugyanakkor pozitív összefüggésbe hozhatók a nemzetközi migráció erősödésével, valamint azzal, hogy az etnikai identitás vállalása egyre kevésbé jár társadalmi kockázattal.

A „Más nemzetiség” kategória folyamatos és kiemelkedően gyors növekedése arra utal, hogy egyre többen nem kívánják magukat hagyományos nemzetiségi kategóriákba sorolni, vagy több identitással rendelkeznek. Ez a tendencia jól illeszkedik a modern társadalmakra. Adott kultúrában, közösségben több egymástól eltérő identitás létezik, ami magába foglalja a sokszínűség mellett különböző nézetek, értékrendek tiszteletben tartását, együttélését.

A „nem válaszolt” kategória esetében 2011-ben tapasztalható magas értéket 2022-re csökkenés jellemezte. Mindez pozitív folyamatként is értelmezhető, mely szerint az egyének egyre nagyobb bizalommal és tudatossággal viszonyulnak az identitásukat érintő kérdésekhez.

Összességében elmondható, hogy a nemzetiségi szerkezet változását nemcsak a népességmozgások, hanem az identitás értelmezésének átalakulása is jelentősen befolyásolja.

A vármegye településszerkezete

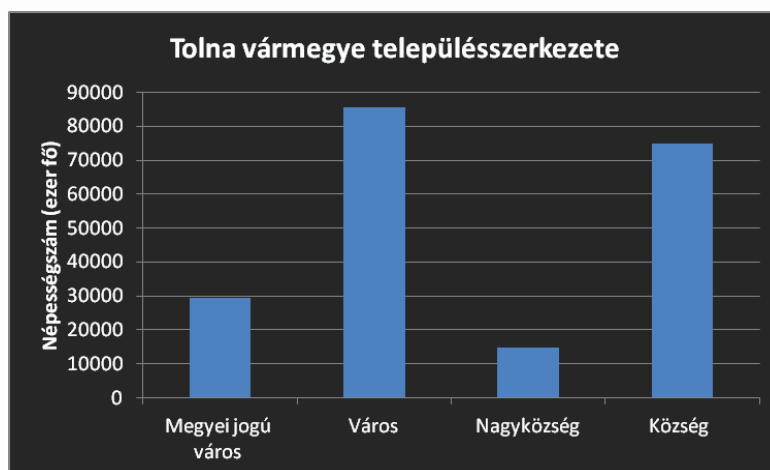
A számok alapján jól kirajzolódik a vármegye településszerkezeti sajátossága, amelyben a kisebb városi és falusias lakóterületek meghatározó szerepet töltenek be.

A vármegyei jogú városban élők száma 29 337 fő, ami azt jelzi, hogy a vármegye rendelkezik egy központi városi funkciókat ellátó településsel, ugyanakkor ennek népességkoncentráció ereje mérsékelt. Ez arra utal, hogy a vármegye nem egyetlen domináns nagyváros köré szerveződik, hanem több, kisebb léptékű települési központtal rendelkezik.

A városi jogállású településeken él a lakosság legnagyobb része. Ez a településtípus tölti be a vármegye társadalmi és gazdasági működésében a legfontosabb szerepet: ezek a városok biztosítják a munkahelyek, közszolgáltatások és intézmények jelentős részét, miközben lakhatási szempontból élhető alternatívát kínálnak a nagyvárosi környezettel szemben.

A nagyközségekben élők száma 14 660 fő, ami átmeneti települési formára utal a városok és a községek között. Ezek a települések gyakran erős helyi közösségekkel rendelkeznek, és fontos szerepet tölthetnek be a térségi szolgáltatások biztosításában.

A községekben élő népesség száma 74 897 fő, ami jelentős falusias jelleget jelez. Ez a magas arány arra utal, hogy a vármegye társadalmi szerkezete erősen kötődik a vidéki életformához, a helyi közösségekhez és a kisebb léptékű településekhez.

Forrás: KSH

Összességében a településtípusok szerinti megoszlás alapján a vármegye kiegyensúlyozott, többközpontú településszerkezettel rendelkezik. Bár a vármegyei jogú város népességgkoncentráció szerepe mérsékelte, a városok és községek együttese stabil hálózatot alkot, amely hozzájárulhat a területi különbségek mérsékléséhez és az életminőség kiegyensúlyozottabb eloszlásához. A falusias és kisvárosi környezet magas aránya lehetőséget teremt a helyi identitás erősítésére, a közösségi kapcsolatok fenntartására, valamint olyan fejlődési irányok kialakítására, amelyek a helyben maradáshoz és a térség népességmegtartó erejének növelését szolgálják.

A járási területi fejlettség alapján történő besorolásánál a társadalmi és demográfiai, lakás és életkörülmények, helyi gazdaság és munkaerő-piaci, valamint infrastruktúra és környezeti mutatókból képzett komplex mutatót veszik figyelembe.

Összefoglalva, a kedvezményezett járás egy olyan régió, amely a többihez képest elmaradottabb a fenti mutatók szerint, és ezért külön figyelmet kap a fejlesztési politikában.

A "komplex programmal fejlesztendő járás" olyan magyarországi járás, amely a leginkább leszakadó, legrosszabb gazdasági-társadalmi mutatókkal rendelkező járások közé tartozik, és ezért célzott, átfogó (komplex) fejlesztési programokkal támogatja a kormányzat, különösen a területi felzárkóztatás érdekében. Ennek lényege, hogy javuljon az adott település gazdasága, munkaerőpiaca, infrastruktúrája, lakáskörülményei és demográfiai helyzete. Ezek a járások – tulajdonképpen - a kedvezményezett járások egy alcsoportját képezik.

A kedvezményezett járások besorolásáról szóló 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet értelmében Tolna vármegyében két járás érintett. Míg a dombóvári járás a kedvezményezett járások közé addig a tamási járás komplex programmal fejlesztendő járások közé tartozik.

A kedvezményezett település olyan magyarországi község vagy város, amely gazdasági, társadalmi és infrastrukturális szempontból elmaradottabb, vagy magas munkanélküliséggel küzd, és emiatt különféle fejlesztési támogatásokhoz való hozzáférésben előnyösebb elbánásban részesül a kormányzati fejlesztési programok keretében. Ezeket a településeket egy komplex mutatórendszer demográfia, életkörülmények, gazdaság, infrastruktúra alapján sorolják be.

A kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről szóló 105/2015. (IV.23.) Korm. rendelet alapján a vármegyében a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett település száma: 39. Ez a vármegye településeinek 32 %-át teszi ki. A lokációban a jelentős munkanélküliséggel sújtott települések száma 22.

Tolna vármegyében a települések jelentős része a fentiekben vázolt mutatók alapján fejlettségi elmaradásokkal, vagy kedvezőtlenebb munkaerő-piaci helyzettel küzdenek. Ez rávilágít arra a tényre, hogy vármegye térszerkezetében számottevő arányban vannak jelen olyan térségek, ahol a fejlesztéspolitikai beavatkozások különösen indokoltak. Ezzel párhuzamosan a jelentős munkanélküliséggel sújtott településeken a társadalmi-gazdasági problémák koncentráltabb jelentkeznek.

A két kategória együttes rendelkezésre állása a vármegye differenciált, de jól beazonosítható fejlesztési szükségleteit tükrözi, lehetőséget teremt arra, hogy az érintett települések célzott támogatások révén mérsékeljék gazdasági és infrastrukturális lemaradásaikat.

III. Elérhető szolgáltatások és hiányok

1. Egészségügyi alap- és szakellátás keretében nyújtott szolgáltatások

Az egészségügyi alapellátás a betegségek megelőzését, korai felismerését, a folyamatos gyógykezelést és a lakóhelyhez közeli gondozást biztosítja. Főbb területei a háziorvosi és házi gyermekorvosi ellátás, a fogorvosi alapellátás, a védőnői szolgálat, az iskola-egészségügy, valamint az alapellátáshoz kapcsolódó ügyeleti rendszer. Az alapellátás holisztikus szemléletű, célja a betegek tartós gondozása és a megelőzés.

Az egészségügyi alapellátás az első kapcsolatfelvételi pont az egészségügyi rendszerrel, melyet a háziorvosok (felnőtt és gyermek) biztosítanak a saját rendelési idejükben.

- Háziorvosi rendelési időn kívüli ügyelet: Az alapellátási ügyeletet 2023. október 1-től Tolna vármegyében is az Országos Mentőszolgálat látja el.
- Egységes ügyeleti telefonszám: Az ügyeleti ellátás igénybevételéhez az egységes telefonszám a 1830.
- Ügyeleti idők: hétköznap: 16:00 és 22:00 óra között, hétvégén és ünnepnapokon: 08:00 és 14:00 óra között, sürgős esetben ezen időpontok kívül a Tolna Vármegyei Balassa János Kórház sürgősségi osztályát kell felkeresni.

Az egészségügyi szakellátás (járó- és fekvőbeteg) a háziorvosi alapellátáson túli, specializált orvosi tevékenységek összessége, melynek célja a pontos diagnózis felállítása és a célzott kezelés biztosítása. A járó- és fekvőbeteg-szakellátásokat a területileg illetékes kórházak és szakrendelők biztosítják, jellemzően háziorvosi beutalóval. A szakellátás központi intézménye a Tolna Vármegyei Balassa János Kórház (Szekszárd), amely vármegyei irányító kórházként működik, de hozzá tartozik a dombóvári és a bonyhádi kórház is, mint telephelyek.

A járóbeteg-szakellátás a kórházakban és a hozzájuk tartozó szakrendelőkben érhető el. A fekvőbeteg-szakellátás jellemzője pedig, hogy különböző progresszivitási szintű (általában II. szintű) fekvőbeteg-ellátások állnak rendelkezésre. A szakellátás főbb területei a járóbeteg-szakellátás, a diagnosztika, a fekvőbeteg-szakellátás és az egyéb szakellátási formák (pl: foglalkozás-egészségügyi szakellátás).

Tolna vármegyében az alapellátást a háziorvosok (és az Országos Mentőszolgálat által működtetett ügyeleti rendszer), a szakellátást pedig a vármegyei irányító kórház, a Tolna Vármegyei Balassa János Kórház és a hozzá csatolt intézmények biztosítják. Fő szabály szerint az egészségügyi szolgáltatások igénybevételének feltétele a rendezett társadalombiztosítási jogviszony (érvényes TAJ kártya).

A lokációban a Tolna Vármegyei Kormányhivatal Népegészségügyi Főosztálya felügyeli a közegészségügyi és járványügyi feladatokat.

1.1. Alapellátás

1.1.1. Megelőző ellátások

A megelőző (preventív) ellátás az egészségügyben minden olyan tevékenységet és szolgáltatást jelent, amelynek célja a betegségek kialakulásának megakadályozása, a korai felismerés, valamint a meglévő betegségek szövődményeinek elkerülése.

Megelőző ellátások Tolna vármegyében

Tolna vármegyében a megelőző egészségügyi ellátások (szűrések, tanácsadások) elsősorban az alapellátáson (házi orvosok), a védőnői hálózaton és a Tolna Vármegyei Balassa János Kórházon keresztül érhetők el.

A megelőző ellátások főbb elemei: szűrővizsgálatok (életkorhoz kötött kötelező és ajánlott), tanácsadás (célja az életmódbeli javaslatok átadása és a kockázati tényezők csökkentése), gondozás (fókuszában a krónikus betegek folyamatos felügyelete az állapotromlás elkerülése áll), és az alkalmassági vizsgálatok (feladata az egészségi alkalmasság megállapítása).

Megelőző ellátások a Bonyhádi Járásban

A Bonyhádi járásban biztosított a prevenciós és szűrőprogramokhoz való hozzáférés. Az egészségügyi szűrések elsősorban a Bonyhádi Kórház és Rendelőintézetben, valamint az ahhoz kapcsolódó Egészségfejlesztési Irodában (EFI) érhetők el. Az Egészségfejlesztési Iroda célja kettős. Célja egyrészt a lakosság egészségi állapotának, és életminőségének javítása, másrészt a közreműködés biztosítása a kapcsolatteremtésben és kapcsolattartásban a területen működő egészségügyi- és szociális szolgáltatókkal. A tevékenységhez kapcsolódó feladat-ellátásban fő szempontként van jelen a civil szervezetek kezdeményezéseire való támogatásnyújtás, és az összefogás erősítéséhez való hozzájárulás is.

A népegészségügyi, koragyermekkor kötelező szűrésekben való részvétel rendszere a városban – szintén - kialakított, azt az egészségügyi ellátórendszeren keresztül mindenki igénybe veheti. Bonyhád városában a szűrővizsgálatokat már kisgyermekkorban kezdődően elérhetők. A védőnők, illetve a gyermek házi orvosok a gyermekeknél 1, 3, 6 hónapos korban úgynevezett státuszvizsgálatot végeznek, mely mind a testi, mind a szellemi fejlődésre kiterjed. A hatodik hónap után évente történik szűrővizsgálat egészen 6 éves korig. Az iskolaérettséget vizsgáló státuszfelmérés 5 éves korban esedékes. A védőnői szolgálat védőnői a felnőtt női lakosság részére nővédelmi tanácsadást is tartanak. Az iskolaorvos és a védőnők az Iskola Egészségügyi szűrés keretében a testi fejlődés mellett látás- és hallás vizsgálatot is végeznek az iskolákban.

A prevenciós és szűrőprogramokban a lakosság részvétele nem teljes körű, így az egészségügyi ellátórendszer további fejlesztése indokolt, a preventív módszerek elterjesztésével egyidejűleg.

1.1.2. Háziorvosi, házi gyermekorvosi ellátások

Háziorvosi, házi gyermekorvosi ellátás a Bonyhádi járásban

A Bonyhádi járás háziorvosi és házi gyermekorvosi ellátását jelenleg a körzet alapú működés és a városi egészségügyi központ köré szerveződő szakellátási háttér határozza meg. Az ellátás területi ellátási kötelezettséggel bíró körzetekre oszlik, amelyeket az önkormányzati rendeletek határoznak meg. Bonyhádon külön felnőtt és gyermekorvosi körzetek működnek, míg a kisebb településeken gyakori a vegyes körzeti ellátás.

Személyi feltételek tekintetében az alapellátást szakképzett háziorvosok, házi gyermekorvosok és körzeti ápolók biztosítják. Az országos trendekhez hasonlóan a járásban is kihívást jelent a tartósan betöltetlen praxisok (járási szinten 9 település érintett) kezelése és az orvosok korösszetétele. Az elmúlt években az alapellátás infrastruktúrájában jelentős fejlesztések történtek, többek között rendelő-felújítások és orvosi eszközbeszerzések formájában.

A rendelési időn kívüli sürgős esetek ellátása - a járás területén - központi háziorvosi ügyelet működtetése révén oldott meg.

Az alapellátás intézményi hátterére jellemző, hogy az szoros szakmai kapcsolatban áll a Bonyhádi Kórház és Rendelőintézettel, amely járóbeteg-szakellátást és krónikus fekvőbeteg-ellátást is biztosít a járás lakói számára.

Szervezeti egység típusa	Háziorvosi rendelő székhelye (település)	Ellátandó települések	Járás neve	Háziorvos rendelkezésre állása
Felnőtt	Zomba	Felsőnána, Murga, Zomba, Kéty	Bonyhádi járás	BETÖLTETLEN
Felnőtt	Nagymányok	Kismányok, Nagymányok	Bonyhádi járás	Igen
Felnőtt	Nagymányok	Nagymányok, Váralja	Bonyhádi járás	Igen
Felnőtt	Bonyhád	Bonyhád, Cikó	Bonyhádi járás	Igen
Felnőtt	Bonyhád	Bonyhád, Grábóc	Bonyhádi járás	Igen
Felnőtt	Bonyhád	Bonyhád	Bonyhádi járás	Igen

Felnőtt	Bonyhád	Bonyhád	Bonyhádi járás	Igen
Felnőtt	Bonyhád	Bonyhád, Mőcsény	Bonyhádi járás	Igen
Felnőtt	Bonyhád	Bonyhád	Bonyhádi járás	Igen
Gyermek	Zomba	Felsőnána, Murga, Zomba, Kéty	Bonyhádi járás	Igen
Gyermek	Nagymányok	Kismányok, Nagymányok, Váralja	Bonyhádi járás	Igen
Gyermek	Bonyhád	Bonyhád	Bonyhádi járás	Igen
Gyermek	Bonyhád	Bonyhád, Cikó, Grábóc	Bonyhádi járás	Igen
Gyermek	Bonyhád	Bonyhád, Mőcsény	Bonyhádi járás	Igen
Vegyes	Aparhant	Mucsfa, Nagyvejke, Aparhant	Bonyhádi járás	BETÖLTETLEN
Vegyes	Györe	Mucsfa, Györe	Bonyhádi járás	Igen
Vegyes	Kakasd	Kakasd	Bonyhádi járás	Igen
Vegyes	Kisdorog	Bonyhádvarasd, Kisdorog	Bonyhádi járás	BETÖLTETLEN
Vegyes	Tevel	Tevel	Bonyhádi járás	Igen
Vegyes	Lengyel	Závod, Lengyel, Kisvejke	Bonyhádi járás	Igen
Vegyes	Bonyhád	Bonyhád, Izmény	Bonyhádi járás	Igen
Vegyes	Mórággy	Mórággy, Bátaapáti	Bonyhádi járás	Igen

A bemutatott adatok alapján a Bonyhádi járás háziiorvosi ellátórendszere térben koncentrált, ugyanakkor funkcionálisan differenciált képet mutat. Az ellátás szervezése alapvetően a járás központjára, Bonyhádra, valamint néhány kisebb központi településre (Zomba, Nagymányok) épül, ami a térség településszerkezetéhez jól illeszkedő modellnek tekinthető.

Bonyhád egyértelműen járási egészségügyi központként funkcionál: itt koncentrálódik a legtöbb felnőtt és gyermek háziiorvosi praxis, és több környező település ellátása is innen történik (pl. Cikó, Grábóc, Mőcsény, Izmény). Ez a központosított ellátási struktúra hozzájárulhat a szakmai háttér, az infrastruktúra és az elérhetőség hatékonyabb megszervezéséhez. Zomba és Nagymányok szintén fontos mikrotérségi ellátási csomópontok, amelyek több kisebb település lakosságát látják el, mind felnőtt, mind gyermek háziiorvosi ellátás keretében. Ez a megoldás csökkenti a kisebb falvak ellátási elszigeteltségét, és erősíti a térségben belüli együttműködést.

Az adatok ugyanakkor rámutatnak arra is, hogy a járás háziiorvosi ellátása nem mentes a humán erőforrás-problémáktól. Három praxis esetében (Zomba – felnőtt, Aparhant – vegyes, Kisdorog – vegyes) a háziiorvosi állás betöltetlen, ami elsősorban a kisebb, több települést ellátó körzeteket érinti.

Ez a jelenség jól illeszkedik az országos tendenciákhoz, ahol a vegyes praxisok és a falusias térségek ellátása különösen sérülékeny. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a betöltetlen körzetek száma nem domináns, és a járás egészére nézve az ellátás működőképessége továbbra is biztosított.

Pozitívként értékelhető, hogy a gyermekorvosi ellátás túlnyomó része betöltött praxisokkal működik, különösen Bonyhádon és Nagymányokon. Ez kedvező feltételt teremt a fiatalabb korosztályok egészségügyi alapellátásához, ami hosszabb távon a demográfiai és társadalmi stabilitás szempontjából is fontos.

A vegyes praxisok esetében nagyobb szórás figyelhető meg: míg több településen (Györe, Kakasd, Tevel, Lengyel, Mórág) stabil az ellátás, addig néhány körzetben a státusz betöltetlensége tapasztalható. Ez a kettősség jól mutatja a vegyes praxisok fokozott kitettségét.

A betöltött és betöltetlen háziiorvosi praxisok összefüggései a demográfiai és településszerkezeti folyamatokkal

A kimutatás alapján a Bonyhádi járás háziiorvosi ellátásában a betöltött praxisok vannak túlsúlyban, ugyanakkor néhány körzet esetében háziiorvos-hiány figyelhető meg. Ezek a betöltetlen praxisok elsősorban nem a járásközpontban, hanem a kisebb, több települést ellátó körzetekben jelennek meg, ami már önmagában jelzi az ellátás térbeli egyenlőtlenségeit.

A betöltetlen praxisok elhelyezkedése szoros összefüggést mutat a térség falusias településszerkezetével. Az apró- és kisfalvas települések alacsony népességszáma, széttagolt elhelyezkedése és korlátozott intézményi háttere kevésbé vonzó működési környezetet jelent a háziorvosok számára, különösen a vegyes praxisok esetében. Ezzel szemben Bonyhád és a nagyobb települések stabil ellátási kapacitással rendelkeznek, ami erős központi szerepüket támasztja alá.

A jelenség szorosan kapcsolódik a járás demográfiai előregedéséhez is. Az idős népesség arányának növekedése elsősorban a kisebb falvakban jelentkezik, ahol a fiatalabb korosztályok elvándorlása erőteljesebb. Ez egyrészt növeli az egészségügyi ellátás iránti igényt, másrészt

csökkenti a praxisok hosszú távú fenntarthatóságát, mivel az alacsony lakosságszám és az előregedő népesség gazdaságilag kevésbé vonzó környezetet teremt az utánpótlás számára. Összességében a betöltött–betöltetlen praxisok aránya nem elszigetelt egészségügyi probléma, hanem demográfiai és településszerkezeti folyamatok következménye. A járás központi településeinek stabil ellátása mérsékli a betöltetlenségek negatív hatásait, ugyanakkor hosszabb távon indokolt az aprófalvas térségek ellátási modelljeinek újragondolása, például térségi együttműködések vagy rugalmasabb ellátási formák erősítésével.

Háziorvosi, házi gyermekorvosi ellátás a Dombóvári járásban

Szervezeti egység típusa	Háziorvosi rendelő székhelye (település)	Ellátandó települések	Járás neve	Háziorvos rendelkezésre állása megoldott
Vegyes	Kapospula	Kapospula, Attala	Dombóvári járás	Igen
Vegyes	Dalmand	Dalmand	Dombóvári járás	Igen
Vegyes	Döbrököz	Döbrököz	Dombóvári járás	Igen
Vegyes	Gyulaj	Gyulaj	Dombóvári járás	BETÖLTETLEN
Vegyes	Kaposszekcső	Jágónak, Kaposszekcső, Csikóstóttós	Dombóvári járás	Igen
Vegyes	Kocsola	Kocsola	Dombóvári járás	Igen
Vegyes	Kurd	Csibrák, Kurd	Dombóvári járás	Igen
Vegyes	Szakcs	Szakcs	Dombóvári járás	BETÖLTETLEN
Vegyes	Nak	Nak, Lápafő, Várong	Dombóvári járás	BETÖLTETLEN
Felnőtt	Dombóvár	Dombóvár	Dombóvári járás	Igen

Felnőtt	Dombóvár	Dombóvár	Dombóvári járás	Igen
Felnőtt	Dombóvár	Dombóvár	Dombóvári járás	Igen
Felnőtt	Dombóvár	Dombóvár	Dombóvári járás	Igen
Felnőtt	Dombóvár	Dombóvár	Dombóvári járás	Igen
Felnőtt	Dombóvár	Dombóvár	Dombóvári járás	Igen
Felnőtt	Dombóvár	Dombóvár	Dombóvári járás	Igen
Felnőtt	Dombóvár	Dombóvár	Dombóvári járás	Igen
Gyerek	Dombóvár	Dombóvár	Dombóvári járás	Igen
Gyerek	Dombóvár	Dombóvár	Dombóvári járás	BETÖLTETLEN
Gyerek	Dombóvár	Dombóvár	Dombóvári járás	Igen

Forrás: NEAK

A Dombóvári járás háziorvosi ellátórendszere erősen központosított, ugyanakkor belső egyenlőtlenségeket mutató struktúrát alkot. Az ellátás súlypontja egyértelműen Dombóvár városában helyezkedik el, míg a kisebb, falusias települések elsősorban vegyes praxisok keretében részesülnek alapellátásban.

Dombóvár a járás egészségügyi ellátásának meghatározó központja. A felnőtt és gyermek háziorvosi praxisok döntő többsége itt működik, és ezek közül csak egy gyermekpraxis betöltetlen. A városi ellátás túlnyomórészt stabil, ami biztos alapot nyújt a járás lakosságának jelentős része számára.

A városi praxisok magas száma és betöltöttsége arra utal, hogy Dombóvár a humánerőforrás szempontjából vonzóbb működési környezetet kínál a háziorvosok számára, mint a környező kistépülések.

A járás kisebb településeinek ellátása jellemzően vegyes praxisokon keresztül valósul meg. Ezek közül több körzet stabilan működik (Kapospula, Dalmand, Döbrököz, Kaposszekcső, Kocsola, Kurd), ugyanakkor három esetben (Gyulaj, Szakcs, Nak központú körzet) a háziorvosi praxis betöltetlen.

A betöltetlen praxisok jellemzően több települést ellátó, kisebb lélekszámú körzeteket érintenek, ami összhangban áll a falusias településszerkezetből fakadó ellátásszervezési nehézségekkel. Ezek a körzetek fokozottan kitettek az orvosi utánpótlás hiányának, ami hosszabb távon az ellátás hozzáférhetőségét és folyamatosságát veszélyeztetheti.

A gyermekorvosi ellátás Dombóváron alapvetően biztosított, ugyanakkor egy betöltetlen gyermekpraxis jelenléte arra utal, hogy még a városi központ sem teljesen mentes az alapellátást érintő humánerőforrás-problémáktól. Ez különösen érzékeny terület, mivel a gyermekellátás stabilitása kulcsfontosságú a fiatal családok számára.

Összességében megállapítható, hogy a Dombóvári járás háziiorvosi ellátása funkcionálisan működőképes, azonban erősen központ–periféria jellegű szerkezetet mutat. A járásközpont stabil ellátottsága mérsékli a betöltetlen praxisok negatív hatásait, ugyanakkor a falusias térségek vegyes praxisainak humánerőforrás-helyzete hosszabb távon kihívást jelenthet. A rendszer fenntarthatósága érdekében indokolt lehet a térségi együttműködések és az utánpótlást ösztönző megoldások erősítése.

A Dombóvári járás háziiorvosi ellátásának térbeli és szerkezeti sajátosságai szoros összefüggésben állnak a járás demográfiai folyamataival és településszerkezetével. A járás alapvetően egy városi központból és több, eltérő méretű falusias településből áll, ami eleve differenciált ellátásszervezési környezetet teremt.

A járásközpont, Dombóvár, népességszámát és intézményi funkcióit tekintve kiemelkedik a környező települések közül. Ez magyarázza, hogy a felnőtt- és gyermek-háziiorvosi praxisok döntő többsége itt koncentrálódik, és ezek túlnyomó része betöltött. A városi környezet stabil betegkört, jobb infrastrukturális ellátottságot és kiszámíthatóbb működési feltételeket kínál az orvosok számára.

Ezzel szemben a járás falusias térségeiben az ellátás jellemzően vegyes praxisokra épül, amelyek több, kisebb lélekszámú települést látnak el. Ezek a körzetek gyakran nagyobb területet fednek le, az ellátandó lakosság szétagolt, ami növeli az ellátásszervezési és közlekedési terheket. Nem véletlen, hogy a betöltetlen praxisok elsősorban ezekben a körzetekben jelennek meg.

A járás demográfiai jellemzőire az előregedő korstruktúra és a fiatalabb korosztályok elvándorlása jellemző, különösen a kisebb településeken. Ez kettős hatást gyakorol a háziiorvosi ellátásra. Egyrészt az idős népesség arányának növekedése fokozza az egészségügyi ellátás iránti igényt, növeli a praxisok terhelését. Másrészt a csökkenő és előregedő lakosság csökkenti a praxisok hosszú távú gazdasági és szakmai vonzerejét, különösen a fiatal orvosok számára.

A betöltetlen vegyes praxisokkal érintett települések (Gyulaj, Szakcs, Nak térsége) jellemzően azok közé tartoznak, ahol a népességszám alacsonyabb, a korösszetétel kedvezőtlenebb, és a települések közötti távolságok nagyobbak. Ez jól mutatja, hogy a praxis-betöltetlenség nem elszigetelt egészségügyi probléma, hanem a demográfiai folyamatok térbeli lenyomata.

A járásban jól kirajzolódik egy központ–periféria jellegű ellátási struktúra. Dombóvár stabil ellátási kapacitása mérsékli a járás egészére kiterjedő ellátási kockázatokat, ugyanakkor a periférikusabb falvak esetében az ellátás egyre inkább szervezési és humánerőforrás-kérdéssé válik.

Ez a struktúra rövid távon működőképes, hosszabb távon azonban fennáll annak a veszélye, hogy a periférikus települések ellátása egyre inkább helyettesítő vagy ideiglenes megoldásokra szorul, ami tovább növelheti a területi egyenlőtlenségeket.

Háziorvosi, házi gyermekorvosi ellátás a Paksi járásban

Szervezeti egység típusa	Háziorvosi rendelő székhelye (település)	Ellátandó települések	Járás neve	Háziorvos rendelkezésre állása
Vegyes	Tengelic	Tengelic	Paksi járás	Igen
Felnőtt	Bölcske	Bölcske	Paksi járás	BETÖLTETLEN
Felnőtt	Bölcske	Bölcske	Paksi járás	Igen
Felnőtt	Dunaszentgyörgy	Dunaszentgyörgy	Paksi járás	Igen
Vegyes	Gerjen	Gerjen	Paksi járás	Igen
Vegyes	Györköny	Györköny, Pusztahencse	Paksi járás	Igen
Vegyes	Kajdacs	Kajdacs	Paksi járás	BETÖLTETLEN
Felnőtt	Madocsa	Madocsa	Paksi járás	BETÖLTETLEN
Vegyes	Nagydorog	Bikács, Nagydorog	Paksi járás	Igen
Vegyes	Nagydorog	Nagydorog	Paksi járás	BETÖLTETLEN
Vegyes	Németkér	Németkér	Paksi járás	Igen
Vegyes	Pálfa	Pálfa	Paksi járás	Igen
Vegyes	Sárszentlőrinc	Sárszentlőrinc, Gyöng	Paksi járás	Igen
Felnőtt	Paks	Paks	Paksi járás	Igen
Felnőtt	Paks	Paks	Paksi járás	Igen
Felnőtt	Paks	Paks	Paksi járás	Igen
Felnőtt	Paks	Paks	Paksi járás	Igen
Felnőtt	Paks	Paks	Paksi járás	Igen
Felnőtt	Paks	Paks	Paksi járás	Igen
Felnőtt	Paks	Paks	Paksi járás	Igen
Felnőtt	Dunaföldvár	Dunaföldvár	Paksi járás	Igen
Felnőtt	Dunaföldvár	Dunaföldvár	Paksi járás	Igen
Felnőtt	Dunaföldvár	Dunaföldvár	Paksi járás	BETÖLTETLEN
Felnőtt	Dunaföldvár	Dunaföldvár	Paksi járás	Igen

Felnőtt	Paks	Paks	Paksi járás	BETÖLTETLEN
Felnőtt	Paks	Paks	Paksi járás	Igen
Gyerek	Madocsa	Bölcske, Madocsa	Paksi járás	BETÖLTETLEN
Gyerek	Paks	Paks	Paksi járás	Igen
Gyerek	Paks	Paks	Paksi járás	Igen
Gyerek	Paks	Paks	Paksi járás	BETÖLTETLEN
Gyerek	Paks	Paks	Paksi járás	Igen
Gyerek	Dunaföldvár	Dunaföldvár	Paksi járás	Igen
Gyerek	Dunaföldvár	Dunaföldvár	Paksi járás	BETÖLTETLEN
Gyerek	Dunaszentgyörgy	Dunaszentgyörgy	Paksi járás	BETÖLTETLEN

Forrás: NEAK

A Paksi járás háziiorvosi ellátórendszere erősen differenciált és többszintű, amelyben egyszerre van jelen egy stabil városi ellátási központ és több, humánerőforrás szempontjából sérülékeny falusias körzet. Az ellátás szerkezete jól tükrözi a járás településszerkezeti és demográfiai kettősségét.

Paks a járás egészségügyi ellátásának meghatározó központja. A felnőtt és gyermek háziiorvosi praxisok jelentős része itt működik, és többségük betöltött. Ez a koncentráció összhangban áll Paks gazdasági súlyával, munkaerő-vonzó képességével és intézményi ellátottságával.

Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy még ebben a kedvezőbb helyzetű városi környezetben is megjelennek betöltetlen felnőtt- és gyermekpraxisok, ami arra utal, hogy az alapellátást érintő humánerőforrás-hiány már nem kizárólag periférikus, falusias jelenség.

Dunaföldvár a járás második legfontosabb ellátási csomópontja, több felnőtt- és gyermekpraxis működik itt. Az ellátás alapvetően biztosított, ugyanakkor itt is található betöltetlen felnőtt- és gyermekpraxis, ami arra utal, hogy a városi rang önmagában nem jelent teljes védelmet a praxis-betöltetlenséggel szemben.

Ez a jelenség különösen fontos abból a szempontból, hogy a járás ellátása nem kizárólag egyetlen központra épül, hanem több városi és félvárosi térség együttműködésére.

A járás kisebb településeinek ellátása jellemzően vegyes praxisokon keresztül valósul meg. Számos körzet stabilan működik (Tengelic, Gerjen, Györköny, Németskér, Pálfa, Sárszentlőrinc), ugyanakkor több vegyes praxis esetében is betöltetlenség figyelhető meg (Kajdacs, Nagydorog egyik körzete).

A betöltetlen vegyes praxisok elsősorban alacsonyabb népességszámú, széttagolt településszerkezetű térségeket érintenek, ami összhangban áll az eddig vizsgált járások tapasztalataival. Ezek a körzetek fokozottan kitettek az elöregedésnek és az elvándorlásnak, ami tovább csökkenti a praxisok vonzerejét.

A gyermekorvosi ellátás a Paksi járásban különösen sérülékeny terület. Bár Paks városában több betöltött gyermekpraxis működik, emellett több betöltetlen körzet is jelen van (Madocsa–Bölcske térsége, Dunaföldvár, Dunaszentgyörgy). Ez arra utal, hogy a gyermekellátás területén a humánerőforrás-hiány már járási szinten is komoly kihívást jelent.

Ez a jelenség hosszabb távon hatással lehet a fiatal családok helyben maradására, valamint a térség demográfiai megtartó erejére.

Összességében a Paksi járás háziiorvosi ellátása funkcionálisan működőképes, ugyanakkor strukturálisan feszített rendszernek tekinthető. A járás gazdasági ereje és városi központjai (Paks, Dunaföldvár) stabil alapot biztosítanak az ellátáshoz, azonban a betöltetlen orvosi működési helyek magas száma – különösen a gyermek- és vegyes praxisok esetében – arra utal, hogy a humánerőforrás-probléma már nem kizárólag a periférikus térségek sajátja.

A Paksi járás ebből a szempontból átmenetet képez a Bonyhádi és a Dombóvári járás között: egyszerre mutatja a gazdaságilag erős térségek stabilitását és a falusias térségek ellátási sérülékenységét. A demográfiai és településszerkezeti folyamatok nem „tankönyvszerűen” jelennek meg.

A Paksi járás háziiorvosi ellátásának szerkezete szoros kapcsolatban áll a járás sajátos demográfiai és településszerkezeti adottságaival. A térségben egyszerre van jelen egy gazdaságilag erős városi központ és több, eltérő fejlődési pályán mozgó falusias település, ami komplex ellátásszervezési környezetet eredményez.

A háziiorvosi praxisok eloszlása ezt a szerkezetet követi: a felnőtt- és gyermekpraxisok döntő többsége Paksra és Dunaföldvára koncentrálódik, míg a kisebb települések ellátása jellemzően vegyes praxisok formájában történik. Ugyanakkor a betöltetlen praxisok megjelenése még a városi központokban is arra utal, hogy a településszerkezeti előnyök önmagukban nem elegendők a humánerőforrás stabil biztosításához.

A Paksi járás demográfiai képe kettős jellegű. Paks városában a gazdasági lehetőségek és a munkahelyek jelenléte miatt a lakosság korösszetétele kedvezőbb, a fiatalabb, aktív korú népesség aránya magasabb. Ezzel szemben a kisebb településeken – különösen a vegyes praxisokkal érintett falvakban – az elöregedés és az elvándorlás erőteljesebben jelenik meg.

Ez a kettősség közvetlenül hat az ellátórendszerre. A falusias térségekben az idős népesség arányának növekedése fokozza az egészségügyi ellátás iránti igényt, miközben a csökkenő lakosságszám és a kedvezőtlen korösszetétel csökkenti a praxisok gazdasági és szakmai vonzerejét. Ez magyarázza, hogy a betöltetlen vegyes praxisok elsősorban ezekben a térségekben jelennek meg.

Külön figyelmet érdemel, hogy a Paksi járásban a betöltetlen praxisok nem kizárólag a periférikus településeken, hanem a városi központokban is megjelennek. Ez a jelenség arra utal, hogy a humánerőforrás-hiány országos jellegű problémává vált, amelyet még a kedvezőbb demográfiai és gazdasági környezet sem képes teljes mértékben ellensúlyozni.

A városi praxisok esetében a nagyobb betegszám, a magasabb ellátási igény és az adminisztratív terhek is szerepet játszhatnak abban, hogy egyes körzetek hosszabb ideig betöltetlenek maradnak.

A Paksi járás esetében a központ–periféria viszony árnyaltabb formában jelenik meg, mint a Bonyhádi vagy a Dombóvári járásban. Míg a városi központok ellátási kapacitása alapvetően erős, a humánerőforrás-hiány itt is megjelenik, ami azt jelzi, hogy a probléma nem pusztán térbeli, hanem rendszerszintű.

Összességében a Paksi járás háziiorvosi ellátásának kihívásai szorosan összefüggnek a járás településszerkezeti és demográfiai kettősségével. A városi központok kedvezőbb korösszetétele és gazdasági pozíciója stabil ellátási alapot biztosít, ugyanakkor a falusias térségek elöregedése és a humánerőforrás-hiány együttesen fokozza az ellátási sérülékenységet. A Paksi járás példája jól mutatja, hogy az alapellátás fenntarthatósága már nem kizárólag periférikus térségi kérdés, hanem általános, strukturális kihívás.

Háziorvosi, házi gyermekorvosi ellátás a Szekszárdi járásban

Szervezeti egység típusa	Háziorvosi rendelő székhelye (település)	Ellátandó települések	Járás neve	Háziorvos rendelkezésre állása
Felnőtt	Bátaszék	Bátaszék	Szekszárdi járás	Igen
Felnőtt	Bátaszék	Bátaszék	Szekszárdi járás	Igen
Vegyes	Alsónyék	Bátaszék, Alsónyék, Pörboly	Szekszárdi járás	Igen
Felnőtt	Bátaszék	Bátaszék	Szekszárdi járás	Igen
Felnőtt	Decs	Decs	Szekszárdi járás	Igen
Felnőtt	Decs	Sárpilis, Decs	Szekszárdi járás	Igen
Felnőtt	Kölesd	Kistormás, Kölesd	Szekszárdi járás	BETÖLTETLEN
Vegyes	Várdomb	Várdomb, Decs, Alsónána	Szekszárdi járás	Igen
Felnőtt	Őcsény	Őcsény	Szekszárdi járás	Igen
Vegyes	Sióagárd	Sióagárd	Szekszárdi járás	Igen
Vegyes	Szedres	Szedres	Szekszárdi járás	Igen
Vegyes	Báta	Báta	Szekszárdi járás	BETÖLTETLEN
Vegyes	Szekszárd	Szekszárd, Medina	Szekszárdi járás	Igen
Felnőtt	Szekszárd	Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen
Felnőtt	Szekszárd	Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen
Felnőtt	Szekszárd	Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen
Felnőtt	Szekszárd	Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen
Felnőtt	Szekszárd	Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen
Felnőtt	Szekszárd	Harc, Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen
Felnőtt	Szekszárd	Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen
Felnőtt	Szekszárd	Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen
Felnőtt	Szekszárd	Szekszárd	Szekszárdi járás	BETÖLTETLEN
Felnőtt	Szekszárd	Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen

Felnőtt	Szekszárd	Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen
Felnőtt	Szekszárd	Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen
Felnőtt	Szekszárd	Szálla, Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen
Gyerek	Decs	Sárpilis, Decs	Szekszárdi járás	BETÖLTETLEN
Gyerek	Kölesd	Kistormás, Kölesd	Szekszárdi járás	Igen
Gyerek	Szekszárd	Szálla, Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen
Gyerek	Szekszárd	Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen
Gyerek	Szekszárd	Harc, Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen
Gyerek	Szekszárd	Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen
Gyerek	Szekszárd	Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen
Gyerek	Szekszárd	Szekszárd	Szekszárdi járás	Igen
Gyerek	Bátaszék	Bátaszék	Szekszárdi járás	Igen
Gyerek	Őcsény	Őcsény	Szekszárdi járás	BETÖLTETLEN

Forrás: NEAK

A Szekszárdi járás háziiorvosi ellátórendszere Tolna vármegye legösszetettebb és legnagyobb kapacitású alapellátási struktúráját mutatja. A járásban egyszerre van jelen egy erős vármegyei központ, több kisebb városi funkcióval rendelkező település és számos falusias körzet, ami differenciált ellátásszervezési modellt eredményez. A hangsúly itt a vármegyei központ szerepén, valamint a központ–periféria különbségeken van.

Szekszárd szerepe a járás ellátásában meghatározó és domináns. A felnőtt és gyermek háziiorvosi praxisok döntő többsége itt koncentrálódik, és ezek túlnyomó része betöltött. Ez a koncentráció jól tükrözi a város vármegyei központi funkcióját, intézményi ellátottságát és népességmegtartó képességét. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy még Szekszárdon is megjelenik betöltetlen felnőtt praxis, ami arra utal, hogy az alapellátást érintő humánerőforrás-hiány már a legkedvezőbb helyzetű városi térségeket sem kerüli el teljes mértékben.

Bátaszék és Decs a járás fontos másodlagos ellátási központjai, ahol több felnőtt- és gyermekpraxis működik, jellemzően betöltött formában. Ezek a települések tehermentesítik Szekszárdot, és regionális szinten is hozzájárulnak az ellátás stabilitásához.

Kölesd, Őcsény és más községek esetében az ellátás vegyes vagy kisebb körzetekre épül, ahol már nagyobb arányban jelennek meg betöltetlen praxisok. Ez a jelenség különösen a több települést ellátó körzetekben figyelhető meg.

A járás falusias településeinek ellátása jellemzően vegyes praxisokon keresztül történik (Alsónyék, Várdomb, Sióagárd, Szedres). Ezek többsége stabilan működik, ami arra utal, hogy a Szekszárd közelsége és a jobb közlekedési kapcsolatok mérséklék a humánerőforrás-hiány negatív hatásait.

Báta esetében ugyanakkor a vegyes praxis betöltetlensége jól jelzi, hogy a periférikusabb fekvésű, kisebb népességű települések még a vármegyei központ vonzáskörzetében is sérülékenyek maradnak.

A gyermekorvosi ellátás alapvetően Szekszárdra és Bátaszékre koncentrálódik, és túlnyomórészt betöltött praxisokkal működik. Ez - általánosságban - kedvező feltételt teremt a

fiatal családok számára, ugyanakkor Decs és Öcsény betöltetlen gyermekpraxisai arra utalnak, hogy a gyermekellátás területén is megjelennek humánerőforrás-problémák, különösen a kisebb településeken.

A térségben egy erős vármegyei központ, több kisebb városi funkcióval rendelkező település, valamint számos falusias község alkot hierarchikus településszerkezetet, amely az alapellátás térbeli eloszlását is meghatározza.

A háziiorvosi és a házi gyermekorvosi területen a járás demográfiai képe belső differenciáltságot mutat. Szekszárdon és a nagyobb településeken a korösszetétel kedvezőbb, a fiatalabb és aktív korú népesség aránya magasabb, amit részben a munkahelyek és a szolgáltatások koncentrációja magyaráz. Ez stabilabb betegkört és kiszámíthatóbb működési környezetet teremt a praxisok számára. A falusias térségekben ezzel szemben az elöregedés és az elvándorlás erőteljesebben jelentkezik. Az idős népesség arányának növekedése fokozza az egészségügyi ellátás iránti igényt, miközben a csökkenő lakosságszám csökkenti a praxisok hosszú távú fenntarthatóságát. Ez a kettősség magyarázza, hogy a betöltetlen praxisok elsősorban ezekben a térségekben jelennek meg.

A Szekszárdi járás esetében jól kirajzolódik egy klasszikus központ–periféria modell. A központi települések stabil ellátási kapacitása mérsékli a járás egészére kiterjedő ellátási kockázatokat, ugyanakkor a periférikusabb falvak esetében az ellátás egyre inkább szervezési és humánerőforrás-kérdéssé válik.

Ez a szerkezet rövid távon működőképes, azonban hosszabb távon fennáll annak a veszélye, hogy a periférikus térségek ellátása egyre inkább helyettesítésekre és ideiglenes megoldásokra épül, ami növelheti a területi egyenlőtlenségeket.

Összességében a Szekszárdi járás háziiorvosi ellátása Tolna vármegyén belül a legstabilabb és legnagyobb kapacitású rendszernek tekinthető. A vármegyei központ erős ellátási szerepe, valamint a másodlagos központok jelenléte jelentősen mérsékli a praxis-betöltetlenségek hatását. Ezzel szemben a hiányzó orvosi működési körzetek humánerő-forrás hiányához kapcsolódó kockázatok már a falusias térségek vegyes és gyermekpraxisai esetében is megjelentek, amely azt jelzi, hogy az alapellátás fenntarthatósága még a kedvezőbbnek tekinthető térségekben sem teljes nevezhető egészében biztosítottnak.

A Szekszárdi járás ezzel a vármegye „legellenállóbb” alapellátási rendszerét képviseli, azzal együtt, hogy jól láthatóan, ugyanazon strukturális kihívásokkal néz szembe, mint a vármegye többi járása – csak kisebb intenzitással.

Összességében a Szekszárdi járás háziiorvosi ellátásának szerkezete világosan tükrözi a járás demográfiai és településszerkezeti adottságait. A vármegyei központ és a nagyobb települések kedvezőbb demográfiai helyzete stabil ellátási háttérrel biztosít, míg a falusias, elöregedő térségek fokozottan sérülékenyek az alapellátás humánerőforrás-problémáival szemben.

Háziiorvosi, házi gyermekorvosi ellátás a Tolnai járásban

Szervezeti egység típusa	Háziiorvosi rendelő székhelye (település)	Ellátandó települések	Járas neve	Háziiorvos rendelkezésre állása
Felnőtt	Fadd	Fadd	Tolnai járás	Igen

Felnőtt	Fadd	Fadd	Tolnai járás	Igen
Vegyes	Bogyiszló	Bogyiszló	Tolnai járás	Igen
Felnőtt	Tolna	Tolna	Tolnai járás	Igen
Felnőtt	Tolna	Tolna	Tolnai járás	Igen
Felnőtt	Tolna	Tolna	Tolnai járás	Igen
Felnőtt	Tolna	Tolna	Tolnai járás	Igen
Felnőtt	Tolna	Fácánkert, Tolna	Tolnai járás	Igen
Felnőtt	Tolna	Tolna	Tolnai járás	Igen
Gyerek	Fadd	Fadd	Tolnai járás	BETÖLTETLEN
Gyerek	Tolna	Tolna	Tolnai járás	Igen
Gyerek	Tolna	Fácánkert, Tolna	Tolnai járás	Igen

Forrás: NEAK

A Tolnai járásban a háziiorvosi és házi gyermekorvosi ellátás egyértelműen néhány településre, elsősorban - Tolna városára és Faddra - koncentrálódik, ami jól illeszkedik a területi településszerkezetéhez és népességeloszlásához.

Tolna város a járás egészségügyi ellátásának egyértelmű központja. A felnőtt háziiorvosi praxisok többsége is itt működik, és valamennyi praxis betöltött. Ez arra utal, hogy Tolna város képes biztosítani az alapellátás működéséhez szükséges humánerőforrás- és infrastrukturális feltételeket. A város emellett nemcsak saját lakosságát, hanem Fácánkert települést is ellátja, ami a város térségi szerepkörét tovább erősíti. Ez a megoldás hatékony és racionális ellátásszervezési modellnek tekinthető egy viszonylag kis kiterjedésű járás esetében.

Fadd a járás másik fontos ellátási pontja, ahol két betöltött felnőtt háziiorvosi praxis működik. Ez stabil alapellátást biztosít a település számára, és csökkenti Tolna város túlterhelésének kockázatát.

Bogyiszló esetében egy vegyes praxis látja el a lakosságot, amely szintén betöltött. Ez arra utal, hogy a kisebb, falusias települések esetében is sikerült fenntartható ellátási megoldást kialakítani, legalábbis jelenleg.

Kiemelendő sajátosság, hogy a Tolnai járásban a bemutatott adatok alapján – aktuálisan - nincs betöltetlen háziiorvosi praxis. Ez a vármegyei átlaghoz képest kedvezőbb helyzetet jelez, különösen annak fényében, hogy más járásokban még a városi központokban is megjelennek humánerőforrás-problémák.

Ez a stabilitás részben a járás kis területi kiterjedésével, a települések jó elérhetőségével, valamint az ellátás erős koncentrációjával magyarázható.

A Tolnai járás településszerkezete viszonylag egyszerű: egy kisebb város (Tolna), egy nagyobb község (Fadd) és néhány falusias település alkotja. Ez a szerkezet kedvez az ellátás központosításának, és csökkenti a hosszú ellátási távolságokból fakadó problémákat.

Demográfiai szempontból a járásban is jelen van az előregedés folyamata, ugyanakkor a lakosság térbeli koncentrációja miatt az ellátás iránti igény jobban szervezhető és kiszámíthatóbb, mint a szétagoltabb településszerkezetű járásokban. Ez hozzájárulhat ahhoz, hogy a praxisok jelenleg betöltöttek maradtak.

Összességében a Tolnai járás háziiorvosi ellátása Tolna vármegye egyik legstabilabb alapellátási rendszere, amelyet az ellátás koncentráltága, a jó elérhetőség és a betöltetlen praxisok hiánya jellemez. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy ez a kedvező helyzet nem feltétlenül jelent hosszú távú garanciát, mivel a demográfiai előregedés és az országos humánerőforrás-hiány a jövőben ezt a járást is érintheti.

Háziiorvosi, házi gyermekorvosi ellátás a Tamási járásban

Szervezeti egység típusa	Háziiorvosi rendelő székhelye (település)	Ellátandó települések	Járás neve	Háziiorvos rendelkezésre állása
Felnőtt	Gyönk	Miszla, Diósberény, Szakadát, Udvari, Gyönk	Tamási járás	BETÖLTETLEN
Felnőtt	Gyönk	Varsád, Szárazd, Gyönk	Tamási járás	Igen
Felnőtt	Pincehely	Pincehely, Belecska	Tamási járás	BETÖLTETLEN
Felnőtt	Simontornya	Simontornya	Tamási járás	Igen
Felnőtt	Simontornya	Simontornya	Tamási járás	Igen
Felnőtt	Tamási	Tamási	Tamási járás	BETÖLTETLEN
Felnőtt	Tamási	Pári, Tamási	Tamási járás	Igen
Felnőtt	Tamási	Tamási	Tamási járás	BETÖLTETLEN
Felnőtt	Tamási	Tamási	Tamási járás	Igen
Felnőtt	Simontornya	Simontornya	Tamási járás	Igen
Gyerek	Gyönk	Miszla, Varsád, Diósberény, Szakadát, Szárazd, Udvari, Gyönk	Tamási járás	BETÖLTETLEN
Gyerek	Simontornya	Pincehely, Simontornya, Belecska	Tamási járás	Igen
Gyerek	Tamási	Pári, Tamási	Tamási járás	Igen
Gyerek	Tamási	Tamási	Tamási járás	Igen
Vegyes	Értény	Értény, Koppányszántó	Tamási járás	BETÖLTETLEN
Vegyes	Felsőnyék	Felsőnyék	Tamási járás	BETÖLTETLEN
Vegyes	Hőgyész	Dúzs, Kalaznó, Hőgyész	Tamási járás	BETÖLTETLEN
Vegyes	Hőgyész	Mucsi, Hőgyész	Tamási járás	Igen

Vegyes	Iregszemcse	Iregszemcse, Újireg	Tamási járás	Igen
Vegyes	Iregszemcse	Iregszemcse	Tamási járás	BETÖLTETLEN
Vegyes	Nagykónyi	Nagykónyi	Tamási járás	Igen
Vegyes	Magyarkeszi	Magyarkeszi, Nagyszokoly	Tamási járás	BETÖLTETLEN
Vegyes	Ozora	Ozora, Fürged	Tamási járás	BETÖLTETLEN
Vegyes	Pincehely	Nagyszékely, Pincehely	Tamási járás	Igen
Vegyes	Regöly	Regöly, Keszőhidegkút	Tamási járás	Igen
Vegyes	Szakály	Szakály	Tamási járás	BETÖLTETLEN
Vegyes	Tolnanémedi	Tolnanémedi, Kisszékely	Tamási járás	BETÖLTETLEN

Forrás: NEAK

A Tamási járás háziorvosi ellátórendszere Tolna vármegye egyik leginkább kihívásokkal terhelt alapellátási térsége, ahol a praxisbetöltetlenség magas aránya, a szétagolt településszerkezet és a kedvezőtlen demográfiai folyamatok együttesen hatnak az ellátás fenntarthatóságára. Ebből adódóan a járás esetében – aktuálisan - egy markánsan eltérő, sokkal sérülékenyebb alapellátási kép rajzolódik ki.

A járás sajátossága az, hogy településszerkezete erősen szétagolt, sok kis lélekszámú, egymástól távol fekvő községgel, valamint néhány kisebb városi funkciót betöltő településsel (Tamási, Simontornya, Gyöngy, Pincehely). Ez a szerkezeti struktúra megnehezíti az alapellátás hatékony megszervezését, különösen a vegyes praxisok esetében.

A praxisok jelentős része azzal küzd, hogy több települést lát el egyszerre, gyakran nagy területi lefedettséggel és alacsony népességkoncentrációval. Ez növeli az orvosok terhelését, az utazási időt, valamint az ellátás szervezési költségeit.

Ez a megállapítás visszaigazolóódik a felnőtt praxisok esetében, ahol több kulcsfontosságú településen is a betöltetlenség figyelhető meg, köztük Gyöngy, Pincehely és Tamási városában is. Különösen figyelemre méltó, hogy még a járásközpontban, Tamásiban is több betöltetlen felnőtt praxis található, ami arra utal, hogy a humán erőforrás-hiány itt már nem csupán periférikus probléma.

Simontornya helyzete – viszonylag - stabilabb képet mutat, ahol több felnőtt praxis betöltött, azonban ez önmagában nem képes ellensúlyozni a járás egészére jellemző ellátási hiányokat.

A gyermekorvosi ellátás a Tamási járásban különösen sérülékeny. Gyöngy térségében egy több települést ellátó gyermekpraxis betöltetlen, ami jelentős területi lefedettséget érint. Bár Tamási és Simontornya egyes gyermekpraxisai működnek, a járás egészét tekintve az ellátás egyenletlen és erősen központosított.

Ez a helyzet hosszabb távon kedvezőtlen hatással lehet a fiatal családok helyben maradására és a térség demográfiai megújulására.

A vegyes praxisok területén mutatkozik a legnagyobb ellátási hiány. Számos településen – Értény, Felsőnyék, Hőgyész egyik körzete, Iregszemcse, Magyarkeszi, Ozora, Szakály, Tolnanémedi – betöltetlen praxis működik. Ez a járás jelentős részét érinti, és jól mutatja, hogy a vegyes praxisok fenntarthatósága ebben a térségben különösen problematikus.

A betöltött vegyes praxisok (Iregszemcse egy része, Nagykovács, Regöly, Pincehely egy körzete) inkább kivételnek tekinthetők, mint általános mintának.

A Tamási járás demográfiai folyamatait erőteljes elöregedés, alacsony népességmegtartó képesség és fiatalok elvándorlása jellemzi. Ezek a tényezők közvetlenül hatnak az alapellátás

működésére: az idős népesség növeli az ellátási igényt, miközben a csökkenő lakosságszám és az alacsony gazdasági aktivitás csökkenti a praxisok vonzerejét.

A demográfiai és településszerkezeti hátrányok egymást erősítik, ami strukturális ellátási válság kockázatát hordozza magában, különösen a kisebb településeken.

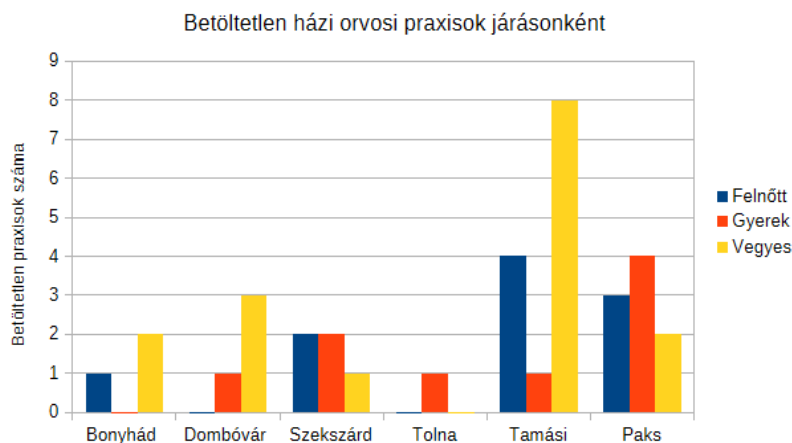
Összességében a Tamási járás háziorvosi ellátása Tolna vármegye leginkább sérülékeny alapellátási rendszerei közé tartozik. A magas praxis-betöltetlenség, a szétagolt településszerkezet és a kedvezőtlen demográfiai folyamatok együttesen komoly kihívást jelentenek az ellátás fenntarthatósága szempontjából. A járás esete jól mutatja, hogy az alapellátási problémák nem kizárólag egészségügyi, hanem komplex térségi és társadalmi kérdések.

A legjelentősebb kockázatot a tartós humánerőforrás-hiány elmélyülése jelenti. A járásban már most is magas a betöltetlen felnőtt-, gyermek- és különösen a vegyes praxisok aránya. Az orvostársadalom elöregedése, valamint a fiatal orvosok alacsony érdeklődése a vidéki, több települést ellátó praxisok iránt várhatóan tovább növeli majd ezt a problémát.

A településszerkezeti szétagoltság szintén komoly kihívást jelent. A sok kis lélekszámú, egymástól távol fekvő település ellátása nagy területi lefedettséget és jelentős utazási terhet ró az orvosokra. Ez nemcsak a praxisok működését nehezíti meg, hanem az ellátás folyamatosságát és minőségét is veszélyeztetheti.

Demográfiai szempontból a járásban tapasztalható elöregedés és elvándorlás hosszabb távon tovább növeli az egészségügyi ellátás iránti igényt, miközben a csökkenő és idősödő lakosság csökkenti a praxisok gazdasági és szakmai vonzerejét. Ennek a kettős hatásnak a hosszútávú jelenléte a rendszer túlterheléséhez vezethet.

A betöltetlen háziorvosi praxisok járási összehasonlító elemzése Tolna vármegyében

Forrás: NEAK

A táblázat alapján Tolna vármegyében jelentős területi különbségek figyelhetők meg a háziorvosi alapellátás humánerőforrás-helyzetében. A betöltetlen praxisok száma és típusa jól tükrözi a járások eltérő demográfiai, településszerkezeti és ellátásszervezési sajátosságait.

A Tamási járás kiemelkedik a vármegye járásai közül a betöltetlen praxisok magas számával. Különösen a vegyes praxisok esetében jelentkezik súlyos hiány (8 betöltetlen körzet), de a felnőtt ellátásban is 4 betöltetlen praxis található. Ez a helyzet szoros összefüggésben áll a járás

széttagolt, aprófalvas településszerkezetével, valamint az előregedő és csökkenő népességgel. A gyermekpraxisok száma ugyan kevésbé problémás, de már itt is megjelenik a betöltetlenség, ami hosszabb távon a fiatal családok helyben maradását veszélyeztetheti

A Paksi járás esetében összességében közepesen magas a betöltetlen praxisok száma, de itt különösen figyelemre méltó a gyermekpraxisok magas betöltetlensége (4 körzet). Ez azért is jelentős, mert a járás gazdaságilag a vármegye egyik legerősebb térsége. A jelenség arra utal, hogy az alapellátás humánerőforrás-problémái nem kizárólag gazdasági fejlettség kérdései, hanem az egészségügyi munkaerő országos hiányával és a praxisok terheltségével is összefüggenek.

A Szekszárdi járás betöltetlen praxisainak száma mérsékelt, ugyanakkor mindhárom praxis-típusban megjelenik a hiány. Ez arra utal, hogy még a vármegye legnagyobb városi központjában sem tekinthető teljesen megoldottnak az alapellátás humánerőforrás-helyzete. A járás kedvezőbb demográfiai és intézményi adottságai ugyanakkor mérséklék a problémák súlyosságát.

A Bonyhádi és Dombóvári járás esetében a betöltetlenség elsősorban a vegyes praxisokat érinti. Ez összhangban van a járások településszerkezetével, ahol a járási központok mellett több kisebb, falusias település található. A gyermekellátásban itt kisebb mértékű a probléma, de a vegyes praxisok tartós betöltetlensége hosszabb távon az ellátás egyenlőtlenségeit növelheti.

A járások összehasonlításában a Tolnai járás mutatja a legkedvezőbb képet: nincs betöltetlen felnőtt praxis, és a vegyes praxisok is stabilak. Mindössze egy betöltetlen gyermekpraxis jelenik meg. Ez a járás koncentrált településszerkezetével, jó elérhetőségével és kisebb területi kiterjedésével magyarázható, ami kedvez az alapellátás megszervezésének.

Összességében a betöltetlen praxisok járási megoszlása jól tükrözi Tolna vármegye területi és demográfiai különbségeit. A széttagolt, előregedő térségekben – elsősorban a Tamási járásban – az alapellátás humánerőforrás-problémái halmozottan jelentkeznek, míg a koncentráltabb településszerkezetű járásokban a helyzet stabilabb. A gyermekellátás több járásban is kockázati pontként jelenik meg, ami hosszabb távon a népességmegtartó képességet is befolyásolhatja.

1.1.3. Fogorvosi alapellátások, fogorvosi ügyeleti ellátások

Fogorvosi alapellátás, fogorvosi ügyeleti ellátás Tolna vármegyében

Egészségbiztosítás keretében a fogorvosi ellátásnak alap és szakellátási szegmense is létezik. A fogorvosi alapellátás feladata a fog- és szájbetegség gyógyító-megelőző alapellátása, míg a fogorvosi szakellátás bizonyos többletcompetenciákkal rendelkezik, és magasabb szintű beavatkozásokra specializálódott. A magyar fogorvosi ellátás területi ellátási kötelezettséggel (körzetekben), a NEAK finanszírozásával működik. Gyermekek- és felnőtt ellátást biztosít rendelési időben, sürgős esetben pedig fogorvosi ügyelet vehető igénybe, valamint a munkaidőn túli fogorvosi feladatok ellátása is ügyelettel biztosított. Az ügyeleti ellátás célja az akut fájdalom csillapítása és a halaszthatatlan beavatkozások elvégzése.

A fogorvos asszisztens segítségével biztosítja az egészségügyi ellátást a hozzá forduló beteg számára. Általános esetben a beteget rendelési időben látja el, de szükség esetén szakorvosi intézetbe továbbutalja.

Az állami (NEAK által támogatott) ellátás mellett széleskörű magánfogászati hálózat is működik.

Tolna vármegyében a fogorvosi alapellátás a helyi önkormányzatok által fenntartott körzeti fogorvosi rendelőkben érhető el, és a páciensek a lakóhelyük szerint illetékes fogorvosokhoz fordulhatnak.

A vármegyei fogorvosi körzetek pontos, naprakész száma változhat, de jellemzően 50-60 alapellátási körzet működik a térségben, beleértve a háziorvosi és iskolafogorvosi szolgálatokat is. A körzetek eloszlása a népsűrűséghez igazodik, így a nagyobb városokban több körzet is elérhető.

A lokációban a fogorvosi ellátás jelentős központ–periféria különbségeket mutat, illetve az alapellátás, és különösen az ügyeleti ellátás erősen centralizált.

A tolnai járásban ügyeleti ellátás egyik településen sem érhető el helyben. Ez azt jelenti, hogy a járás lakosságának jelentős része más járások központjaira utalt, ami az idősebb és mobilitásukban korlátozott lakosok számára ellátási nehézséget jelenthet.

A Paksi járás kétszintű struktúrát mutat. A nagyobb települések többségén (pl. Bölcské, Dunaföldvár, Dunaszentgyörgy, Gerjen, Madocsa, Nagydorog, Németkér, Tengelic) elérhető az alapellátás. Az ügyeleti ellátás kizárólag Paks városában biztosított, ami így a járás egészének ellátását egyetlen központra koncentrálja. Ez hatékony, ezzel szemben területi szempontból egyenlőtlen megoldás.

A Bonyhádi járásban az alapellátás néhány központi településre (Bonyhád, Mórág, Nagymányok, Tevel, Zomba) korlátozódik. Az ügyeleti ellátás kizárólag Bonyhád városában érhető el. A járás aprófalvas jellege miatt ez különösen hosszú elérési távolságokat eredményezhet a periférikus települések lakossága számára. Az alapellátásba tartozik a szűrés, preventív kezelések, tömések és sürgősségi ellátások elvégzése.

A Tamási járás esetében a településszintű adatok különösen élesen mutatják meg az ellátási problémákat. A nagyobb településeken (Tamási, Simontornya, Pincehely, Iregszemcse stb.) elérhető az alapellátás. Az ügyeleti ellátás kizárólag Tamási városában működik, miközben a járás kiterjedt és szétagolt. Ez a modell az előregező lakosság számára különösen kedvezőtlen hozzáférési feltételeket teremt.

A Szekszárdi járásban az alapellátás Szekszárd, Bátaszék és Decs településeken biztosított, míg az ügyeleti ellátás Szekszárdon koncentrálódik, ami a járás központi szerepéből fakadóan logikus, ugyanakkor a peremtelepülések lakosságának ellátása itt is utazást igényel.

A Dombóvári járásban a fogorvosi alapellátás és az ügyelet egyaránt Dombóvár városára korlátozódik, és ez a leginkább centralizált modell a vármegyében, amely hosszabb távon komoly hozzáférési egyenlőtlenségeket eredményezhet.

Tolna vármegye fogorvosi ellátórendszere járási szinten működőképes, de települési szinten erősen egyenlőtlen. Az alapellátás döntően a nagyobb településekhez kötődik, míg a kisebb községek többsége kizárólag más települések szolgáltatásaira támaszkodhat.

Az ügyeleti ellátás minden járásban egyetlen városi központra koncentrálódik, ami szervezési szempontból hatékony, de a szétagolt településszerkezetű járásokban – különösen Tamási, Bonyhádi és Dombóvári járásban – jelentős hozzáférési kockázatot hordoz.

	Fogorvosok száma 2023. évben (fő)
Tolna vármegye	101

Forrás: TEIR

Fogorvosi alapellátás, fogorvosi ügyeleti ellátás a Bonyhádi járásban

A járási települések	Fogorvos elérhető a településen	Fogorvosi ügyelet elérhető a településen
Aparhant		
Bátaapáti		
Bonyhád	X	X
Bonyhádvarasd		
Cikó		

Grábóc		
Györe		
Izmény		
Kakasd		
Kéty		
Kisdorog		
Kismányok		
Kisvejke		
Lengyel		
Mórág		
Mócsény		
Mucsfa		
Murga		
Nagymányok	X	
Nagyvejke		
Tevel	X	
Váralja		
Závod		
Zomba	X	

Forrás: TEIR

Fogorvosi alapellátás, fogorvosi ügyeleti ellátás a Dombóvári járásban

A járási települések	Fogorvos (alapellátás) elérhető a településen	Fogorvosi ügyelet elérhető a településen
ATTALA		
CSIBRÁK		
CSIKÓSTÖTTŐS		
DALMAND		
DOMBÓVÁR	X	X
DÖBRÖKÖZ		
GYULAJ		
JÁGÓNAK		
KAPOSPULA		
KAPOSSZEKCSŐ		
KOCSOLA		
KURD		
LÁPAFŐ		
NAK		
SZAKCS		
VÁRONG		

Forrás: TEIR

Fogorvosi alapellátás, fogorvosi ügyeleti ellátás a Paksi járásban

A járási települések	Fogorvos (alapellátás) elérhető a településen	Fogorvosi ügyelet elérhető a településen
BIKÁCS		
BÖLCSKE	X	
DUNAFÖLDVÁR	X	
DUNASZENTGYÖRGY	X	
GERJEN	X	
GYÖRKÖNY		
KAJDACS		
MADOCSA	X	
NAGYDOROG	X	
NÉMETKÉR	X	
PAKS	X	X
PÁLFA		
PUSZTAHENCSE		
SÁRSZENTLŐRINC		
TENGELIC	X	

Forrás: TEIR

Fogorvosi alapellátás, fogorvosi ügyeleti ellátás a Szekszárdi járásban

A járási települések	Fogorvos (alapellátás) elérhető a településen	Fogorvosi ügyelet elérhető a településen
ALSÓNÁNA		
ALSÓNYÉK		
BÁTA		
BÁTASZÉK	X	
DECS	X	
HARC		
KISTORMÁS		
KÖLESD		
MEDINA		
ŐCSÉNY		
PÖRBÖLY		
SÁRPILIS		
SIÓAGÁRD		
SZÁLKA		
SZEDRES		
SZEKSZÁRD	X	X
VÁRDOMB		

Forrás: TEIR

Fogorvosi alapellátás, fogorvosi ügyeleti ellátás a Tamási járásban

A járási települések	Fogorvos (alapellátás)	Fogorvosi ügyelet elérhető a településen
BELECSKA		
DIÓSBÉRÉNY		
DÚZS		
ÉRTÉNY		
FELSŐNYÉK	X	
FÜRGED		
GYÖNK	X	
HÓGYÉSZ	X	
IREGSZEMCSE	X	
KALAZNÓ		
KESZŐHIDEGKÚT		
KISSZÉKELY		
KOPPÁNYSZÁNTÓ		
MAGYARKESZI		
MISZLA		
MUCSI		
NAGYKÓNYI	X	
NAGYSZÉKELY		
NAGYSZOKOLY		
OZORA		
PÁRI		
PINCEHELY	X	
REGÖLY	X	
SIMONTORNYA	X	
SZAKADÁT		
SZAKÁLY	X	

SZÁRAZD		
TAMÁSI	X	X
TOLNANÉMEDI		
UDVARI		
ÚJIREG		
VARSÁD		

Forrás: TEIR

Fogorvosi alapellátás, fogorvosi ügyeleti ellátás a Tolnai járásban

A járási települések	Fogorvos (alapellátás) elérhető	Fogorvosi ügyelet elérhető a településen
Tolna	X	
Bogyiszló	X	
Fácánkert		
Fadd		

Forrás: TEIR

A fogorvosi alapellátás és fogorvosi ügyelet összesített adata Tolna vármegyében

Járás	Fogorvos (alapellátás) elérhető a településen	Fogorvosi ügyelet elérhető a településen
Tolna	1	0
Bonyhád	5	1
Paks	9	1
Tamási	10	1
Szekszárd	3	1
Dombóvár	1	1

Az összesítő táblázat Tolna vármegye járásaiban vizsgálja a fogorvosi alapellátással rendelkező települések számát, valamint a fogorvosi ügyeleti ellátás jelenlétét. Az adatok alapján a fogászati ellátórendszer területi szerkezete egyértelműen hierarchikus, a szolgáltatások elérhetősége erősen koncentrált.

A fogorvosi alapellátás tekintetében jelentős különbségek figyelhetők meg a járásek között. Tamási és Paks járásban viszonylag magas azon települések száma, ahol az alapellátás helyben elérhető (10, illetve 9 település), ami kedvezőbb hozzáférést biztosít a lakosság számára. Bonyhád és Szekszárd járás közepes ellátottságot mutat, míg Tolna és Dombóvár járásban mindössze egy-egy településen érhető el fogorvosi alapellátás, ami jelentős területi egyenlőtlenségekre utal.

A fogorvosi ügyeleti ellátás esetében az adatok alapján egyértelműen kirajzolódik a centralizált működési modell: az ügyeleti ellátás kizárólag a járásközpontokban érhető el. Tolna járás kivételével minden járásban egy település biztosít ügyeleti ellátást, ami megerősíti azt a tendenciát, hogy a sürgősségi fogászati szolgáltatások térben erősen koncentráltak.

Ez a szerkezet összhangban áll az országos ellátórendszeri sajátosságokkal. Magyarországon a fogászati ügyelet fenntartása elsősorban a nagyobb népsűrűségű, gazdaságilag erősebb városokban reális, ahol a folyamatos – non-stop vagy hétvégi – sürgősségi ellátás iránti igény megfelelő betegforgalmat biztosít. Az ügyeleti ellátás magas működési költségei, az általános szakemberhiány, valamint az alulfinanszírozottság miatt a frekvenciált elhelyezkedés és a koncentrált kereslet kulcsfontosságú tényezők az ellátás fenntarthatóságában.

Összességében megállapítható, hogy Tolna vármegye járásaiban a fogorvosi alapellátás területi lefedettsége járásonként jelentősen eltér, míg a fogorvosi ügyeleti ellátás mindenhol egy központi településhez kötődik. Ez a struktúra funkcionálisan indokolható, ugyanakkor a kisebb, alapellátással nem rendelkező települések lakossága számára a hozzáférés romlását eredményezi, különösen sürgős ellátási helyzetekben. A rendszer hosszabb távon indokoltá teheti a betegút-szervezés további fejlesztését, valamint a területi különbségek mérséklését célzó megoldások vizsgálatát.

1.1.4. A védőnői és az iskola-egészségügyi ellátások

A védőnői és az iskola-egészségügyi ellátások Tolna vármegyében

Tolna vármegyében az iskola-egészségügyi és védőnői ellátás (2023. július 1-től) központosított rendszerben működik, így a területi és iskolavédőnők munkáltatója a Tolna Vármegyei Balassa János Kórház. Az ellátást az iskolaorvos és az iskolavédőnő együttesen végzi. Tevékenységüket a gyermek háziorvosával és a területi védőnővel összehangoltan látják el.

Az iskola-egészségügyi ellátás kötelező alapellátási forma, amely a 3–18 éves korosztály (illetve a 18 év feletti, nappali tagozatos tanulók) egészségmegőrzését szolgálja.

A 3-18 éves korosztály, valamint 18 év feletti, középfokú nappali rendszerű iskolai oktatásban résztvevő diákok számára a nevelési-oktatási intézményben működő orvosi szobában biztosított ellátás, többek közt a gyermekek, tanulók egészségi állapotának vizsgálata, követése, (szakmai) alkalmassági vizsgálatok elvégzése, pályaválasztási tanácsadás, gyógytestneveléssel, sporttal kapcsolatos iskola-egészségügyi feladatok ellátása, egészségnevelés, környezet-egészségügyi tanácsadás.

Közegészségügyi és járványügyi feladatok kapcsán az iskolai életkorhoz kötött és kampányoltások elvégzése, dokumentálása, a járványügyi előírások betartásának ellenőrzése, hiányosságok észlelésekor javaslattevés a hibák megszüntetésére, indokolt esetben járványügyi intézkedések elrendelése, meghatározott szervek értesítése, intézményi étkeztetés ellenőrzése. Az iskolában bekövetkező balesetek, sérülések, akut megbetegedések elsődleges ellátása, az elsősegélynyújtás is feladata, ami kiegészülhet a tanuló háziorvoshoz, házi gyermekorvoshoz, illetve egyéb intézménybe irányításával.

A területi védőnői ellátás tevékenységébe tartozó feladatok is széles spektrumon mozognak, hiszen a feladatmunkakörbe beletartozik a gyermekek gondozása (pl.: újszülött kortól a tanulói jogviszony megkezdéséig: családlátogatás, tanácsadás, elvégzendő szűrővizsgálatok meglétének ellenőrzése, a gyermek fejlődésének nyomon követése, a védőoltások szervezése, nyilvántartása, jelentése), míg az óvodában, oktatási intézményekben a védőnői feladatok végrehajtása külön jogszabályban foglaltak szerint történik, amibe az otthonában gondozott tanköteles korú gyermek ellátásával összefüggő tevékenységek is bele tartoznak.

A védőnők munkája során a nővédelmi feladatok (pl.: családtervezéssel kapcsolatos tanácsadás, gondozás, szűrővizsgálatok szervezésében való részvétel, a gyermekágyas időszakban segítségnyújtás) ellátása igen hangsúlyos és sokrétű: A családgondozás keretében a fókusz az egészségi, mentális és környezeti veszélyeztetettség megelőzésén, a segítségnyújtáson van, ami soron kívüli családlátogatással is kiegészülhet. Ezzel párhuzamosan - indokolt esetben - a gyermekjóléti szolgálat és a háziorvos írásos értesítése is a feladata akár hatósági eljárás kezdeményezésével egyidejűleg. A fentieken túl a tájékoztatási kötelezettsége kiterjed a családtámogatási formákra és lehetőségekre, illetve a gyermek jogairól és a törvényes képviselő kötelezettségeire vonatkozó információ-nyújtásra is. A védőnő az egyéni és közösségi egészségfejlesztési, egészségvédelmi programok tervezésében, szervezésében és megvalósításában is részt vesz, közreműködik.

	Iskola-egészségügyi védőnők száma 2023. évben (fő)
Tolna vármegye	14

Forrás: TEIR

A védőnői és az iskola-egészségügyi ellátások a Bonyhádi járásban

A Bonyhádi járás területi népegészségügyi, koragyermekkori kötelező szűrésekben való részvételi rendszere kialakított, a terület védőnőinek létszámkerete 16 fő.

Betöltött védőnői álláshelyek a Bonyhádi járás településeinek megoszlásában (db)	
Település neve	2024. év
Aparhant	1
Bátaapáti	0
Bonyhád	6
Bonyhádvarasd	0
Cikó	0
Felsőnána	0
Grábóc	0
Györe	0
Izmény	0
Kakasd	1
Kéty	1
Kisdorog	1
Kismányok	0
Kisvejke	0
Lengyel	0
Mórággy	0
Mőcsény	1
Mucsfa	0
Murga	0
Nagymányok	2

Nagyvejke	0
Tevel	1
Váralja	0
Závod	0
Zomba	1

Forrás: TEIR

A védőnői és az iskola-egészségügyi ellátások a Dombóvári járásban

Betöltött védőnői álláshelyek a Dombóvári járás településeinek megoszlásában (db)	
Település neve	2024. év
Attala	0
Csibrák	0
Csikóstóttós	0
Dalmand	0,5
Dombóvár	10
Döbrököz	1
Gyulaj	1
Jágónak	0
Kapospula	1
Kaposszekcső	1
Kocsola	1
Kurd	1
Lápafő	0
Nak	0
Szakcs	1
Várong	0

Forrás: TEIR

A védőnői és az iskola-egészségügyi ellátások a Paksi járásban

Betöltött védőnői álláshelyek a Paksi járás településeinek megoszlásában (db)	
Település neve	2024. év
Bikács	0
Bölcske	1
Dunaföldvár	4
Dunaszentgyörgy	1
Gerjen	1
Györköny	1
Kajdacs	0
Madocsa	1
Nagydorog	2
Németkér	1
Paks	9
Pálfa	1
Pusztahencse	0
Sárszentlőrinc	1
Tengelic	0

Forrás: TEIR

A védőnői és az iskola-egészségügyi ellátások a Szekszárdi járásban

Betöltött védőnői álláshelyek a Szekszárdi járás településeinek megoszlásában (db)	
Település neve	2024. év
Alsónána	0
Alsónyék	0
Báta	1
Bátaszék	4
Decs	2
Harc	0

Kistormás	0
Kölesd	0
Medina	0
Ócsény	1
Pörboly	0
Sárpilis	0
Sióagárd	1
Szálka	0
Szedres	2
Szekszárd	24
Várdomb	1

Forrás: TEIR

A védőnői és az iskola-egészségügyi ellátások a Tamási járásban

Betöltött védőnői álláshelyek a Tamási járás településeinek megoszlásában (db)	
Település neve	2024. év
Belecska	0
Diósberény	0
Dúzs	0
Értény	1
Felsőnyék	1
Fürged	0
Gyönk	2
Hőgyész	2
Iregszemcse	2
Kalaznó	0
Keszőhidegkút	0
Kisszékely	0
Koppányszántó	0

Magyarkeszi	1
Miszla	0
Mucsi	0
Nagykónyi	1
Nagyszékely	0
Nagyszokoly	0
Ozora	1
Pári *	0
Pincehely	0
Regöly	1
Simontornya	2
Szakadát	0
Szakály	1
Szárazd	0
Tamási *	4
Tolnanémedi	0
Udvari	0
Újireg	0
Varsád	0

Forrás: TEIR

A védőnői és az iskola-egészségügyi ellátások a Tolnai járásban

Betöltött védőnői álláshelyek a Tolnai járás településeinek megoszlásában (db)	
Település neve	2024. év
Bogyiszló	1
Fácánkert	0
Fadd	2
Tolna	5

Forrás: TEIR

Védőnői tevékenység mutatói Tolna Vármegyében

	Betöltött körzeti védőnői állások (db)	Iskola-egészségügyi védőnők (fő)	Védőnői látogatás fokozott gondozást igénylő várandós anyánál (db)	Védőnői látogatás fokozott gondozást igénylő csecsemőnél (db)	Védőnői látogatás fokozott gondozást igénylőknél összesen (db)	Védőnői csecsemőlátogatások (db)	Védőnői látogatás újszülöttnél (db)	Védőnői terheslátogatás (db)	Az év folyamán nyilvántartott fokozott gondozást igénylő várandós anyja (fő)
2020. év	104	15	2623	2522	5145	16267	1858	5817	1283
2021. év	128	14	2735	2747	5482	18364	1896	6170	1295
2022.év	105	14	4245	Nincs adat	4245 (Csak részadat)	Nincs adat	Nincs adat	Nincs adat	1317
2023. év	Nincs adat	Nincs adat	Nincs adat	4250	4250 (Csak részadat)	28343	1668	8695	1290
2024. év	Nincs adat	Nincs adat	Nincs adat	Nincs adat	Nincs adat	Nincs adat	Nincs adat	Nincs adat	1260

Forrás: TEIR

Tolna vármegyében a védőnői ellátás mutatói alapján az elmúlt években az alapellátás szakmai tevékenysége összességében aktív és több területen növekvő intenzitást mutatott. A rendelkezésre álló adatok szerint a humán erőforrás-ellátottságban ugyanakkor ingadozások figyelhetők meg.

A betöltött körzeti védőnői állások száma 2020 és 2021 között jelentősen emelkedett, ami az ellátórendszer megerősödésére utal. 2022-re azonban visszaesés következett be, ami arra enged következtetni, hogy a stabilitás fenntartása kihívást jelenthetett. Az iskola-egészségügyi védőnők száma a vizsgált időszakban enyhe csökkenést, majd stagnálást mutatott, ami a kapacitások bővülésének elmaradását jelzi ezen a területen.

A fokozott gondozást igénylő várandós anyák és csecsemők ellátása terén a védőnői látogatások száma 2020 és 2021 között mérsékelt növekedést mutatott. A későbbi években rendelkezésre álló részadatok alapján a gondozási igények továbbra is magasak maradtak, ami a védőnői munka folyamatos szakmai terhelését jelzi. Az összesített fokozott gondozást igénylőknél végzett látogatások esetében a részadatok miatt teljes körű trend nem állapítható meg, ugyanakkor az ellátási szükségletek fennmaradása egyértelmű.

A csecsemőlátogatások száma markáns növekedést mutatott, különösen 2023-ban, ami a csecsemőkorú gyermekek fokozott figyelemmel kísérésére, illetve az ellátás intenzitásának növekedésére utal. Ezzel szemben az újszülött-látogatások száma a vizsgált időszak végére mérséklődött, ami összefüggésben állhat a születésszám csökkenésével vagy az ellátásszervezési gyakorlat változásával.

A terheslátogatások száma folyamatos és jelentős emelkedést mutatott, ami arra utal, hogy a várandós gondozásban a védőnők szerepe egyre hangsúlyosabbá vált, és a gondozási tevékenység intenzitása nőtt. Ez a prevenció szemlélet erősödését és a kockázatok korai felismerésére irányuló törekvéseket tükrözi.

A nyilvántartott, fokozott gondozást igénylő várandós anyák száma 2022-ig enyhe növekedést mutatott, majd 2023–2024-ben mérsékelt csökkenés figyelhető meg. Ez a tendencia összefügghet a demográfiai változásokkal, a gondozás hatékonyságának javulásával vagy a kockázati tényezők csökkenésével.

Összességében megállapítható, hogy Tolna vármegyében a védőnői szolgálat tevékenysége a vizsgált időszakban meghatározó szerepet töltött be a várandósok és a gyermekek egészségvédelmében. Az ellátás intenzitása több területen növekedett, miközben a humánerőforrás stabilitása kihívásokkal szembesült

1.1.5. Az otthoni szakápolások és otthoni hospice ellátások

Az otthoni szakápolás és otthoni hospice ellátás Tolna vármegyében

Az otthoni szakápolás és hospice szakképzett ápolók által, háziorvosi elrendelésre nyújtott térítésmentes (társadalombiztosítás által finanszírozott) ellátás a beteg otthonában. Míg a szakápolás a gyógyulást, rehabilitációt segíti (pl. műtét után), a hospice a végstádiumú betegek életminőségét, fájdalomcsillapítását és méltóságát biztosítja, támogatva a hozzátartozókat is.

Az otthoni szakápolás és hospice közös jellemzője, hogy mindkét ellátási forma a beteg otthoni környezetében valósul meg, illetve, hogy a kórházi tartózkodás kiváltására vagy lerövidítésére szolgál, és háziorvosi rendelésre vehető igénybe. Az otthoni szakápolás célja a beteg gyógyulása, állapotának javítása és rehabilitációja, míg az otthoni hospice ellátás célja a halálhoz vezető betegségben szenvedők testi-lelki gondozása és a fájdalomcsillapítás a méltóság megőrzése mellett.

Az ápolást - mindkét esetben - szakképzett ápolók végzik, a vizitek gyakoriságát a beteg szükséglete határozza meg. Fontos, hogy az otthoni hospice nem tartalmazza a folyamatos betegfelügyeletet vagy a házi segítségnyújtást.

A vármegyében az otthoni szakápolást és hospice ellátást elsősorban a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelővel (NEAK) szerződött szolgáltatók nyújtják, melyek igénybevétele a beteg számára térítésmentes a háziorvos elrendelése alapján.

Az otthoni szakápolás és otthoni hospice ellátás a Bonyhádi Járásban

A Bonyhádi járásban az otthoni szakápolás valamennyi településen elérhető. A hospice ellátást elsősorban a Bonyhádi Gondozási Központ biztosítja, és tíz településen érhető el. A szolgáltatás célja a súlyos betegek otthoni környezetben történő ápolása, fájdalomcsillapítása és életminőségük javítása. Az ellátás igényléséhez kezelőorvosi javaslat szükséges.

A járási települések	Otthoni szakápolás elérhető	Otthoni hospice ellátás elérhető
APARHANT	X	
BÁTAAPÁTI	X	X
BONYHÁD	X	
BONYHÁDVARASD	X	
CIKÓ	X	X
FELSŐNÁNA	X	X
GRÁBÓC	X	X
GYÖRE	X	X
IZMÉNY	X	X
KAKASD	X	

KÉTY	X	X
KISDOROG	X	
KISMÁNYOK	X	
KISVEJKE	X	X
LENGYEL	X	
MAGYARKESZI	X	
MISZLA	X	
MÓRÁGY	X	
MŐCSÉNY	X	
MUCSFA	X	
MURGA	X	
NAGYMÁNYOK	X	
NAGYVEJKE	X	
TEVEL	X	
VÁRALJA	X	X
ZÁVOD	X	
ZOMBA	X	X

Forrás: NEAK

Az otthoni szakápolás és otthoni hospice ellátás a Dombóvári Járásban

A Dombóvári járásban otthoni szakápolás és hospice ellátás a járáshoz tartozó valamennyi településen igénybe vehető, melyet háziorvosi elrendelésre nyújtanak. A kiemelt szolgáltató a Nővér-Care BT., amely Dombóváron és környékén biztosít szakápolást.

A járási települések	Otthoni szakápolás elérhető	Otthoni hospice ellátás elérhető
ATTALA	X	X
CSIBRÁK	X	X
CSIKÓSTÓTTÓS	X	X
DALMAND	X	X
DOMBÓVÁR	X	X

DÖBRÖKÖZ	X	X
GYULAJ	X	X
JÁGÓNAK	X	X
KAPOSPULA	X	X
KAPOSSZEKCSŐ	X	X
KOCSOLA	X	X
KURD	X	X
LÁPAFŐ	X	X
NAK	X	X
SZAKCS	X	X
VÁRONG	X	X

Forrás: NEAK

Az otthoni szakápolás és otthoni hospice ellátás a Paksi Járásban

A járási települések	Otthoni szakápolás elérhető	Otthoni hospice ellátás elérhető
BIKÁCS	X	X
BÖLCSKE	X	X
DUNAFÖLDVÁR	X	X
DUNASZENTGYÖRGY	X	X
GERJEN	X	X
GYÖRKÖNY	X	X
KAJDACS	X	X
MADOCSA	X	X
NAGYDOROG	X	X
NÉMETKÉR	X	X
PAKS	X	X
PÁLFA	X	X
PUSZTAHENCSE	X	X

SÁRSZENTLŐRINC	X	X
TENGELIC	X	X

Forrás: NEAK

Az otthoni szakápolás és otthoni hospice ellátás a Szekszárdi Járásban

Az alapellátáshoz kapcsolódó otthoni szakápolás és otthoni hospice ellátás körébe tartozó tevékenységek a járás valamennyi településén elérhetőek.

A járási települések	Otthoni szakápolás elérhető	Otthoni hospice
ALSÓNÁNA	X	X
ALSÓNYÉK	X	X
BÁTA	X	X
BÁTASZÉK	X	X
DECS	X	X
HARC	X	X
KISTORMÁS	X	X
KÖLESD	X	X
MEDINA	X	X
ŐCSÉNY	X	X
PÖRBÖLY	X	X
SÁRPILIS	X	X
SIÓAGÁRD	X	X
SZÁLKA	X	X
SZEDRES	X	X
SZEKSZÁRD	X	X
VÁRDOMB	X	X

Forrás: NEAK

Az otthoni szakápolás és otthoni hospice ellátás a Tolnai Járásban

A Tolnai járásban az otthoni szakápolási és hospice szolgáltatások több szolgáltatón keresztül érhetőek el, melyek tevékenysége a háziorvos elrendelése alapján, társadalombiztosítási finanszírozással vehető igénybe. Mindkettő szolgáltatás biztosított a járás valamennyi településén.

A járási települések	Otthoni szakápolás elérhető	Otthoni hospice elérhető
BOGYISZLÓ	X	X
FÁCÁNKERT	X	X
FADD	X	X
TOLNA	X	X

Forrás: NEAK

Az otthoni szakápolás és otthoni hospice ellátás a Tamási Járásban

A Tamási járás területén az otthoni szakápolást és hospice ellátást elsősorban a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelővel szerződött szolgáltatók nyújtják. A szolgáltatások elérése a járás valamennyi településén rendelkezésre áll.

A járási települések	Otthoni szakápolás elérhető	Otthoni hospice
BELECSKA	X	X
DIÓSBERÉNY	X	X
DÚZS	X	X
ÉRTÉNY	X	X
FELSŐNYÉK	X	X
FÜRGED	X	X
GYÖNK	X	X

HÖGYÉSZ	X	X
IREGSZEMCSE	X	X
KALAZNÓ	X	X
KESZŐHIDEKGÚT	X	X
KISSZÉKELY	X	X
KOPPÁNYSZÁNTÓ	X	X
MAGYARKESZI	X	X
MISZLA	X	X
MUCSI	X	X
NAGYKÓNYI	X	X
NAGYSZÉKELY	X	X
NAGYSZOKOLY	X	X
OZORA	X	X
PÁRI	X	X
PINCEHELY	X	X
REGÖLY	X	X
SIMONTORNYA	X	X
SZAKADÁT	X	X
SZAKÁLY	X	X
SZÁRAZD	X	X
TAMÁSI	X	X
TOLNANÉMEDI	X	X
UDVARI	X	X
ÚJIREG	X	X
VARSÁD	X	X

Forrás: NEAK

Tolna vármegye valamennyi felsorolt településén biztosított a szakápolás. Ez rendkívül kedvező képet mutat, különösen egy olyan vármegyében, ahol magas az időskorú népesség aránya, sok a kistelepülés, jelentős az egészségügyi ellátás iránti igény az otthoni gondozás területén.

A szakápolás teljes körű elérhetősége azt jelzi, hogy az ellátórendszer képes alkalmazkodni az előregedő társadalom igényeihez, és hozzájárul az intézményi ellátás tehermentesítéséhez.

A Bonyhádi járásban a hospice ellátás csak néhány településen érhető el (pl. Bátaapáti, Cikó, Felsőnána, Grábóc, Györe, Izmény, Kéty, Kisvejke, Váralja, Zomba), viszont a Dombóvári, Paksi, Tamási és Szekszárdi járásban a hospice ellátás valamennyi felsorolt településen biztosított. Ez különösen jelentős eredmény a Tamási járás esetében, amely kiterjedt és széttagolt településhálózattal rendelkezik. Itt a hospice ellátás teljes lefedettsége komoly előrelépést jelent az életvégi ellátás méltóságának biztosításában.

Összességében Tolna vármegye egészségügyi ellátórendszere a szakápolás területén kifejezetten stabil és kiegyensúlyozott, míg a hospice ellátás esetében még kimutathatók területi egyenlőtlenségek. A szakápolás erős megyei lefedettsége jól reagál az előregedő társadalom igényeire, ugyanakkor a hospice ellátás további területi kiterjesztése indokolt lenne, különösen az aprófalvas térségekben.

1.2. Szakellátás

1.2.1. Járóbeteg szakellátások

Tolna vármegye járóbeteg szakellátása

Tolna vármegyében a járóbeteg-szakellátást elsősorban a vármegyei kórház és a városi szakrendelők biztosítják. A legfőbb szolgáltató Szekszárdon a Tolna Vármegyei Balassa János Kórház, amely irányító intézményként a legszélesebb körű szakrendelésekkel rendelkezik, de további ellátás elérhető még Dombóváron a Szent Lukács Kórházban is, ahol az általános szakrendelések mellett kiemelt mozgásszervi rehabilitációs és diagnosztikai ellátás áll rendelkezésre. Pakson a Paksi Gyógyászati Központban is számos szakrendelés (sebészet, szemészet, urológia, tüdőgyógyászat) érhető el, akárcsak Bonyhád.

A Bonyhádi Kórház és Rendelőintézet a város és környéke számára biztosít alapvető járóbeteg-szakellátást (pl. bőrgyógyászat, gyermekgyógyászat), de további szakrendelések elérhetők még Tamásiban és Dunaföldváron is a helyi egészségügyi központokban.

Járóbeteg szakellátást végző orvosok	105 fő (2006.)
Az évi gyógykezelési vizsgálati esetek a járóbeteg ellátásban (MÁV-val együtt) (eset)	3071348 (2004.)
Addiktológiai gondozók forgalma (eset)	466 (2003.)
Bőr- és nemibeteg gondozók forgalma (eset)	51435 (2003.)
Gyermek- és ifjúsági pszichiátriai gondozók forgalma (betegmegjelenések száma) (eset)	8451 (2003.)
Onkológiai gondozók forgalma (eset)	Nincs adat
Pszichiátriai gondozók forgalma (eset)	41219 (2003.)
Tüdőbeteg gondozók vizsgálatok (szűrővizsgálatok nélkül) (eset)	51457 (2003.)

Forrás: TEIR

1.2.2. Fogorvosi szakellátás

A fogorvosi szakellátás a NEAK által finanszírozott, az alapellátáson túlmutató, speciális szaktudást igénylő fogászati tevékenység, ami beutaló köteles, és a területileg illetékes szakorvosi intézetekben vagy szakrendelőkben vehető igénybe. Jelentős számú magánfogorvos is működik a vármegyében, akik tevékenységükkel teszik teljessé az ellátást.

1.2.3. Fekvőbeteg-szakellátás

Tolna vármegyében a fekvőbeteg-ellátást elsősorban a szekszárdi és a dombóvári kórházak biztosítják, kiegészülve a bonyhádi és paksi egészségügyi intézmények krónikus és rehabilitációs kapacitásaival. A lokációban a kórházi ágyszámok csökkenő tendenciát mutatnak, 2023-ban az egyik legalacsonyabb volt az országban, 10 ezer lakosra vetítve mindössze 15,4 ágygal. A Tolna Vármegyei Balassa János Kórház (Szekszárd) a vármegye legnagyobb, központi ellátó intézménye. Aktív és krónikus ágyainak száma együttesen megközelíti a 800-900 ágyat, amely a vármegyei kapacitás döntő többségét adja. A Dombóvári Szent Lukács Kórház a második legjelentősebb fekvőbeteg-ellátó. Korábbi strukturális átalakítások után az aktív ágyak száma itt jelentősen csökkent, jelenleg a hangsúly a krónikus és rehabilitációs ellátáson, valamint a járóbeteg-szakellátáson van. A Bonyhádi Kórház és Rendelőintézet elsősorban krónikus és ápolási feladatokat (ápolási osztályon 50 db kórházi ágygal, krónikus pulmonológiai osztályon 20 db kórházi ágygal) lát el. A Paksi Gyógyászati Központ - főként - járóbeteg-szakellátást és egynapos sebészetet biztosít.

A vármegyei fekvőbeteg-ellátás néhány statisztikai mutatója

Fekvőbeteg szakellátást végző orvosok száma	278 fő (2006.)
Egynapos ellátási esetek száma (eset)	5460 eset (2024.)
A kórházi ápolás átlagos tartama (2019-től) (nap)	2019-ben 8,9 nap 2020-ban 9,2 nap 2021-ben 8,8 nap 2022-ben 8 nap 2023-ban 9 nap 2024-ben 8,9 nap
Működő önkormányzati kórházi ágyak (db)	0 db (2023.december 31.)
Kórházi ágykihasználási százalék	64,89 % (2024-ben)
Fertőzőbeteg-ellátó osztályon működő kórházi ágy (db)	26 db (2023.december 31.)
Belgyógyászaton működő kórházi ágy (db)	167 db (2023.december 31.)
Betegfelvételi osztályon működő kórházi ágy (db)	Nincs külön osztály

Bőr- és nemibeteg-gyógyászaton működő kórházi ágy (db)	15 db (2023.december 31.)
Csecsemő- és gyermekgyógyászaton működő kórházi ágy (db)	65 db (2023.december 31.)
Elme és ideggyógyászaton működő kórházi ágy (db)	44 db (2023.december 31.)
Fogászaton és szájsebészen működő kórházi ágy (db)	Járóbeteg szakellátásként érhető el
Fül-orr-gégészeten működő kórházi ágy (db)	17 db (2023.december 31.)
Mátrix osztályokon működő kórházi ágy (db)	0 db (2011.)
Onkológián, onkoradiológián működő kórházi ágy (db)	22 db (2023.december 31.)
Ortopédián működő kórházi ágy (db)	87 db (2023.december 31.)
Pszichiátriai ágyak (db)	47 db (2023.december 31.)
Tartós ápolási osztályon működő kórházi ágy (db)	Nincs külön osztály
Tüdőgyógyászaton működő kórházi ágy (db)	40 db (2023.december 31.)

Forrás: NEAK

1.3. Egyéb egészségügyi ellátások, szolgáltatások

1.3.1. Szülészeti ellátás

A vármegyében a fekvőbeteg szülészeti ellátást elsősorban a szekszárdi és a dombóvári kórházak biztosítják. A központi intézményben (Tolna Vármegyei Balassa János Kórház) a legmagasabb szintű az ellátás a vármegyében. Itt a szülészeti- és nőgyógyászati osztály 24 órás ügyeletben működik, és elérhető a családközpontú szülészeti ellátás is.

A dombóvári Szent Lukács Kórházban a szülészeti ellátás fekvő- és járóbeteg ellátás keretében valósul meg. A fekvőbeteg ellátás kapacitása 15 (ágy) 10 szülészet 5 nőgyógyászat. Az éves szülésszám 272-290 között. A szülőszoba, illetve az osztály infrastrukturális helyzete a 7 évvel ezelőtti pályázatból megvalósult felújításnak köszönhetően jó. Az alternatív szülészeti igényeknek is megfelelő. A vármegye további nagyobb városaiban (pl: Pakson) szülészeti és nőgyógyászati szakrendelések (terhesgondozás, szűrések) érhetőek el a járóbeteg-ellátás keretében.

1.3.2. Orvosi rehabilitáció

Tolna vármegye kórházaiban több helyszínen érhető el rehabilitációs ellátás, melyek közül kiemelkedik a szekszárdi Tolna Vármegyei Balassa János Kórház mozgásszervi rehabilitációja és a Dombóvári Szent Lukács Kórház speciális, Gunarason található részlege. A vármegyei központi kórház komplex rehabilitációs szolgáltatásokat nyújt fekvő- és járóbeteg formában is. A dombóvári intézmény rehabilitációs tevékenysége orvosi rehabilitáción kívül kardiológiai rehabilitációt is takar. Két telephelyen összesen 158 ágyon mozgásszervi, míg a központi telephelyen 40 ágyon történik kardiológiai rehabilitáció. A dombóvári kórház különösen a gyógyvízre alapozott rehabilitációjáról ismert. A Paksi Gyógyászati Központ elsősorban járóbeteg-rehabilitációt és gyógyvizes kezeléseket kínál, de rendelkezik mozgásszervi

részleggel és gyógyfürdővel is. A Bonyhádi Kórház és Rendelőintézet rehabilitációs célú ápolási osztályokat és krónikus tüdőgyógyászati (pulmonológiai) osztályt működtet.

1.3.3. Betegszállítás

Tolna vármegyében a betegszállítási feladatokat mind államilag finanszírozott, mind magán úton igénybe lehet venni. A betegszállítást elsősorban az Országos Betegszállító Szolgálat Egyesülés tagjai látják el. A szolgáltatás jellemzője, hogy a tevékenység ellátása a NEAK által finanszírozott, térítésmentes szállítás az otthon és az egészségügyi intézmények között, magas komfortú gépjárművekkel, szakképzett személyzettel történik.

1.3.4. Mozgó szakorvosi szolgálat

A mozgó szakorvosi szolgálat (MSZSZ) egy olyan speciális, nem fix helyszínen végzett egészségügyi szakellátás Tolna vármegyében, amelynek célja, hogy a kistelepüléseken élők számára helyben, a helyi orvosi rendelőkből biztosítsa a hozzáférést bizonyos szakterületekhez. Váltakozó helyszínen - elsősorban - gyermekgyógyászati és nőgyógyászati szakellátást nyújt az alapellátás keretében. Ennek során a szakorvosok, meghatározott időpontokban, kiszállnak a településekre, így a betegeknek nem kell a vármegyei kórházba utazniuk az alapvető szakvizsgálatokért. A szolgáltatást a területen - jellemzően - a Tolna Vármegyei Balassa János Kórház szervezi és felügyeli. Ez a szolgáltatási forma különösen fontos a vármegye kisebb falvaiban, ahol a közlekedési nehézségek vagy a távolság miatt a kismamák és gyermekek nehezebben jutnának el a szekszárdi vagy dombóvári szakrendelésekre.

A vármegyében az egészségfejlesztési tevékenység központja a Szekszárdi Egészségfejlesztési Iroda (EFI), amely a Tolna Vármegyei Balassa János Kórház keretében működik. A tevékenység végrehajtása 17 településen, közel tizenkétezer fő bevonásával zajlik, és a feladatellátás fókuszában az egészség hosszú távú megőrzése, prevenciós programok, szűrések és lelki egészségmegőrző foglalkozások biztosítása áll, kiemelten kezelve az egészséges életmódra nevelést. Szekszárd mellett több városban (Bonyhád, Paks, Tamási, Dombóvár) is működik még egészségfejlesztési iroda.

Működő szülészeti és nőgyógyászati kórházi ágyak (db) (vármegye, település)	65 db (2023.), ebből 50 db Szekszárd, 15 db Dombóvár
Rehabilitációs osztályon működő kórházi ágy (db) (vármegye)	230 db (TEIR adat)
Mentőszállítás (fő=esetszám)	2852 (2024.)
Futó mentőgépkocsik száma (db) (vármegye)	26 db
Mentőállomások (db) (vármegye)	9 db
Mentőfeladatok közül szülés (eset) (vármegye)	298 eset
Mozgó szakorvosi szolgálatok által ellátott települések száma	5 db

Forrás: KSH

Az egészségügyi alap- és szakellátások vármegyei szintű összegzése

Tolna vármegyében az egészségügyi alapellátás a betegségek megelőzésére, a korai felismerésre, a folyamatos gondozásra és a lakóhelyhez közeli ellátás biztosítására épül, amelynek fő pillérei a háziorvosi és házi gyermekorvosi ellátás, a fogorvosi alapellátás, a védőnői hálózat, az iskola-egészségügy, valamint az alapellátáshoz kapcsolódó ügyeleti rendszer. Az alapellátás holisztikus szemléletű, célja nem csupán a gyógyítás, hanem a tartós gondozás, az életminőség megőrzése és a prevenció erősítése

A háziorvosi ellátás jelenti a lakosság elsődleges kapcsolatát az egészségügyi rendszerrel, amelyet a felnőtt és gyermek háziorvosok nyújtanak rendes rendelési időben, kiegészítve az egységes, 1830-as számon elérhető ügyeleti rendszerrel, amelyet 2023. október 1-jétől az Országos Mentőszolgálat szervez Tolna vármegyében. Az ügyeleti időszakok napi, hétvégi és ünnepnapi bontásban szabályozottak, a legsúlyosabb esetek ellátását a Tolna Vármegyei Balassa János Kórház sürgősségi osztálya biztosítja.

Háziorvosi humánerőforrás és területi mintázat

A háziorvosi és házi gyermekorvosi ellátás területi ellátási kötelezettséggel rendelkező körzetekben valósul meg, melyek kijelölése önkormányzati rendeletekben történik, és jól követik a vármegye hierarchikus településszerkezetét. A járásközponti városok – különösen Szekszárd, Dombóvár, Paks, Bonyhád, Tolna és részben Tamási – egyértelmű egészségügyi csomópontként funkcionálnak, ahol a felnőtt- és gyermekpraxisok többsége koncentrálódik, miközben a kisebb, falusias településeken a vegyes praxisok dominálnak.

A humánerőforrás-helyzet kettős képet mutat: a betöltött praxisok vannak többségben, de egyes térségekben – főként a szétagolt, aprófalvas, demográfiaiilag elöregedő környezetben – tartós praxisbetöltetlenség figyelhető meg. A betöltetlen körzetek jellemzően a kisebb, több települést ellátó praxisokat érintik, ahol a kedvezőtlen korstruktúra, az alacsony népességszám, a nagy ellátási terület és a gyengébb intézményi háttér csökkenti a praxisok vonzerejét a fiatal orvosok számára.

Miközben a vármegye egyes járásaiban – mint Tolna vagy a Szekszárdi központi térség – a háziorvosi alapellátás jelenleg viszonylag stabil, a Tamásihoz hasonló, szétagolt, elöregedő térségekben már strukturális ellátási kockázat rajzolódik ki a felnőtt, gyermek és vegyes praxisok magas betöltetlensége miatt. A központ–periféria viszony szinte mindenhol megjelenik: a központi települések stabil, kapacitásban erős ellátási rendszere részben ellensúlyozza a periférikus falvak humánerőforrás-hiányát, ugyanakkor nem szünteti meg a térbeli egyenlőtlenségeket.

Fogorvosi alapellátás, ügyelet és hozzáférési különbségek

A fogorvosi ellátásban megjelenik az alap- és szakellátási szint elkülönülése, ahol a fogorvosi alapellátás a forduló betegek gyógyító-megelőző ellátását, míg a szakellátás a magasabb szintű, speciális beavatkozásokat biztosítja. A rendszer területi ellátási kötelezettséggel működő körzetekre épül, NEAK-finanszírozással, rendelési időben történő gyermek- és felnőttellátással, valamint ügyeleti rendszerrel a sürgős esetek számára.

Tolna vármegyében a fogorvosi alapellátás döntően a nagyobb településekhez, járásközpontokhoz kötődik; miközben a teljes vármegyét tekintve 50–60 körzeti fogorvosi praxis működik, a kisebb, periférikus falvak gyakran csak más település fogorvosi rendelőjét vehetik igénybe. Az ügyeleti ellátás minden járásban egyetlen városi központra koncentrálódik,

ami szervezésileg hatékony, de a szétagolt, aprófalvas térségekben – különösen Tamási, Bonyhádi és Dombóvári térségben – hosszú elérési távolságot, és ezáltal komoly hozzáférési hátrányt eredményez.

A járások közötti különbségek markánsak: vannak olyan térségek, ahol több településen is biztosított a helyben elérhető fogorvosi alapellátás, míg máshol csak egy járásközpont nyújt ilyen szolgáltatást, ügyelet pedig mindenhol kizárólag a központi településen működik. Ez a hierarchikus, centralizált struktúra funkcionálisan indokolható, ugyanakkor a mobilitásukban korlátozott, idős vagy szociálisan hátrányos helyzetű csoportok számára a hozzáférés romlását, és a területi egyenlőtlenségek növekedését eredményezi.

Védőnői és iskola–egészségügyi ellátás

A védőnői és iskola–egészségügyi rendszer Tolna vármegyében központosított szervezeti keretek között működik: a területi és iskolavédőnők munkáltatója a Tolna Vármegyei Balassa János Kórház, amely egységes szakmai háttérrel biztosít az egész vármegyére. Az iskolai ellátás a 3–18 éves korosztály (és a nappali tagozatos idősebb tanulók) számára nyújt átfogó egészségmegőrző szolgáltatást, az alkalmassági vizsgálatoktól kezdve az egészségnevelésen át a kampányoltásokig és a baleseti elsősegélynyújtásig.

A védőnői szolgálat tevékenysége széles spektrumot fed le a várandós gondozástól a csecsemő- és gyermekgondozáson át a nővédelmi feladatokig és a családgondozásig, amely kiterjed a veszélyeztetettség korai felismerésére, a gyermekjóléti szolgáltatásokkal való együttműködésre és a családtámogatásokkal kapcsolatos tájékoztatásra is. Az elmúlt évek adatai alapján a védőnői munka intenzitása több területen nőtt: emelkedett a csecsemő- és terhességvizsgálatok száma, erősödött a várandós gondozás prevenciós fókusz, miközben a humánerőforrás-ellátottság ingadozásai a rendszer stabilitásának kockázataira is rámutatnak.

A koragyermekkorai kötelező szűrésekben való részvétel rendszere kiépített, a védőnők és gyermekorvosok által végzett státuszvizsgálatok már csecsemőkortól kezdve biztosítják a fejlődés nyomon követését és a problémák korai kiszűrését. Ugyanakkor a népegészségügyi szűrésekben való részvétel nem teljes körű, ami további kapacitásfejlesztést, szemléletformálást és célzott, hátrányos helyzetű csoportokra irányuló programokat indokol.

Otthoni szakápolás és hospice ellátás

Tolna vármegyében az otthoni szakápolás és hospice ellátás alapvetően jól kiépített, NEAK-kal szerződött szolgáltatók által, háziorvosi elrendelésre, térítésmentesen vehető igénybe, és a kórházi tartózkodás kiváltását vagy lerövidítését szolgálja. Míg az otthoni szakápolás a gyógyulást, rehabilitációt támogatja, addig a hospice a végstádiumú betegek testi-lelki gondozására, fájdalomcsillapítására és méltóságuk biztosítására irányul, a hozzátartozók támogatásával.

A szakápolás a vármegye valamennyi településén elérhető, ami kiemelkedően kedvező helyzetet jelez egy előregedő, sok kistelepülést magában foglaló térségben, és jelentősen hozzájárul az intézményi ellátás tehermentesítéséhez. A hospice ellátás lefedettsége járásonként eltérő: több térségben teljes körű, máshol csak meghatározott településekre terjed ki, így ezen a területen még érzékelhetők területi egyenlőtlenségek, különösen a Bonyhárhoz hasonló aprófalvas térségekben.

Összességében Tolna vármegye egészségügyi alapellátási rendszere funkcionálisan működőképes, ugyanakkor belső feszültségekkel terhelt: a központi települések stabil

kapacitása mellett a falusias, előregedő térségekben a humánerőforrás-hiány, a fogászati és ügyeleti ellátás térbeli koncentrációja, illetve a hozzáférési távolságok növelik a területi egyenlőtlenségek kockázatát. A védőnői és otthoni szakápolási hálózat erős jelenléte ugyanakkor fontos kompenzáló tényező, amelyre a jövőbeni fejlesztések – különösen a Tamási típusú sérülékeny térségekben – építhetnek.

Tolna vármegyében az egészségügyi szakellátás szerkezete néhány meghatározó kórházi központ és több kisebb szakrendelő köré szerveződik, amelyek együtt biztosítják a járó- és fekvőbeteg-ellátást, valamint a rehabilitációs és speciális szolgáltatásokat. A rendszer alapvetően működőképes, de az ágykapacitások csökkenése és a területi elérhetőség különbségei egyre inkább feszítik a szolgáltatások kereteit.

Járóbeteg-szakellátás

járóbeteg-szakellátás gerincét a vármegyei kórház és a városi szakrendelők adják, amelyek döntően Szekszárdon, Dombóváron, Paksen és Bonyhádon koncentrálódnak. Szekszárdon a Tolna Vármegyei Balassa János Kórház látja el a vármegye irányító szerepét, a legszélesebb szakmaspektrummal és regionális központi funkciókkal. Dombóváron a Szent Lukács Kórház nyújt járóbeteg-szakellátást, különösen erős mozgásszervi rehabilitációs és diagnosztikai profillal, míg Paksen a Paksi Gyógyászati Központ, Bonyhádon pedig a Bonyhádi Kórház és Rendelőintézet biztosít több alapvető szakrendelést (pl. sebészet, szemészet, urológia, tüdőgyógyászat, bőrgyógyászat, gyermekgyógyászat). A kisebb városokban és egészségügyi központokban – például Tamásiban és Dunaföldváron – szintén elérhetőek bizonyos szakrendelések, amelyek részben tehermentesítik a központi intézményeket, ugyanakkor a komplexebb ellátás továbbra is a szekszárdi és dombóvári centrumokhoz kötődik.

A fogorvosi szakellátás az alapellátáson túlmutató, beutaló-köteles, speciális tudást igénylő szolgáltatás, amelyet a NEAK finanszíroz a területileg illetékes szakorvosi rendelőben és intézményekben. Emellett jelentős számban működnek magánfogászati szolgáltatók is, akik elsősorban a nagyobb városokban egészítik ki az állami ellátást, és részben lerövidítik a várakozási időket azok számára, akik képesek magánszolgáltatást igénybe venni.

Fekvőbeteg-ellátás és kórházi kapacitások

A fekvőbeteg-ellátást döntően a szekszárdi Tolna Vármegyei Balassa János Kórház és a dombóvári Szent Lukács Kórház biztosítja, kiegészülve Bonyhád és Paks krónikus és rehabilitációs kapacitásaival. A kórházi ágyszámok az elmúlt években csökkenő tendenciát mutattak, 2023-ra az országos mezőnyben is alacsony szintet érve el, 10 ezer lakosra vetítve mindössze 15,4 ágygal, ami szűkös kapacitást jelez. A szekszárdi kórház közel 800–900 aktív és krónikus ágygal a vármegye meghatározó fekvőbeteg-ellátója, míg Dombóváron – a korábbi szerkezeti átalakítások nyomán – az aktív ágyak száma mérséklődött, és a hangsúly a krónikus, rehabilitációs és járóbeteg-szakellátáson van.

A Bonyhádi Kórház és Rendelőintézet elsősorban krónikus, ápolási és pulmonológiai feladatokat lát el – jellemzően ápolási és krónikus tüdőgyógyászati osztályokkal –, a Paksi Gyógyászati Központ pedig főként járóbeteg-szakellátást és egynapos sebészeti beavatkozásokat végez. A fekvőbeteg-szülészet elsősorban Szekszárdon és Dombóváron érhető el: a megyei kórház magas szintű, családközpontú szülészeti-nőgyógyászati ellátást nyújt, míg Dombóváron kisebb ágyszámmal, de stabil szülészeti-nőgyógyászati osztály működik. A nagyobb városok – például Paks – szülészeti-nőgyógyászati szakrendeléssel és terhesgondozással kapcsolódnak a rendszerhez, biztosítva a járóbeteg-kapcsolódási pontokat.

Rehabilitáció, mozgó szakellátás és betegszállítás

Rehabilitációs ellátás több helyszínen is elérhető, ennek szakmai súlypontjai Szekszárd és Dombóvár. A Balassa János Kórház komplex mozgásszervi rehabilitációt nyújt fekvő- és járóbeteg formában is, míg a Dombóvári Szent Lukács Kórház különösen Gunaras gyógyvizes adottságaihoz kapcsolódó rehabilitációs profiljáról ismert. Paks a gyógyvizes kezelésekre és járóbeteg-rehabilitációra épít, mozgásszervi részleggel és gyógyfürdő-szolgáltatásokkal, Bonyhádon pedig a rehabilitációs célú ápolási és krónikus tüdőgyógyászati ellátás bír jelentőséggel.

A betegszállítás mind állami, mind magánszolgáltatók bevonásával valósul meg, a NEAK által finanszírozott, térítésmentes szállítási formák elsősorban az otthon és az egészségügyi intézmények közötti eljutást, illetve a különböző ellátási szintek közötti mozgást biztosítják. A mozgó szakorvosi szolgálat (MSZSZ) speciális, mobil szakellátási forma, amely főként gyermekgyógyászati és nőgyógyászati szakterületeken nyújt helyben elérhető szakrendeléseket a kistelepüléseken. A szakorvosok előre meghatározott időpontokban utaznak ki a helyi rendelőkbe, ami különösen a rossz közlekedési helyzetű falvakban élő kismamák és gyermekek számára jelent érdemi hozzáférési javulást.

Egészségfejlesztés és prevenció szakellátási háttérrel

A vármegye egészségfejlesztési tevékenységének központja a Szekszárdi Egészségfejlesztési Iroda, amely a megyei kórház keretei között működik, több településre kiterjedő programokkal. A prevenció, szűrési és életmód-támogató szolgáltatások – lelki egészségmegőrző foglalkozásokkal és életmódprogramokkal kiegészülve – szoros kapcsolatban állnak a járóbeteg-szakellátással, és a nagyobb városokban működő további EFI-irodák (Bonyhád, Paks, Tamási, Dombóvár) révén vármegyei lefedettséget biztosítanak. Ezek az irodák a szakellátó intézményekre támaszkodva segítik a lakosságot az egészségtudatos magatartás kialakításában és a korai felismerés erősítésében.

2. Szociális alap- és szakellátás, valamint gyermekjóléti alapellátás és gyermekvédelmi szakellátás keretében nyújtott szolgáltatások

Tolna vármegyében a szociális alapszolgáltatások rendszere intézményesen kiépült és működőképes, a jogszabályban előírt ellátási formák többsége megyei vagy járási szinten elérhető. A szolgáltatások jelenléte azonban nem egyenletes, és az igénybevételi adatok alapján jól látható, hogy az ellátások tényleges elérése elsősorban a településszerkezet, a közlekedési adottságok és a szolgáltatásszervezési modellek függvénye.

Az aprófalvas járásokban – különösen Bonyhád, Dombóvár és Tamási térségében – több ellátási forma esetében az igénybevétel aránytalanul alacsony a lakosságszámhoz és a demográfiai szükségletekhez képest. Ez nem a problémák hiányát, hanem inkább az elérés, a láthatóság és a hozzáférés korlátait jelzi. Ezzel szemben a városiasabb járásokban (Szekszárd, Paks) az ellátások koncentráltabban jelennek meg, és az igénybevétel is magasabb, ami a jobb intézményi elérhetőséggel és közlekedési feltételekkel magyarázható.

A speciális alapszolgáltatások (pszichiátriai és szenvedélybetegek közösségi és nappali ellátása, támogató szolgáltatás, hajléktalan ellátás) esetében különösen erős a területi szórás. Az ellátások több járásban csak részlegesen vagy egyáltalán nem érhetők el, miközben szakmai tapasztalatok alapján feltételezhető, hogy az érintett lakosság száma jóval meghaladja a nyilvántartott ellátotti létszámot. Az adatok ebben az esetben inkább a szolgáltatási kapacitásokat, mint a valós szükségleteket tükrözik.

Összességében megállapítható, hogy a megye szociális ellátórendszerének legnagyobb kihívása nem az ellátások hiánya, hanem azok egyenlőtlen hozzáférése és korlátozott láthatósága, különösen a kisebb településeken élő, sérülékeny csoportok esetében.

2.1. Szociális alapszolgáltatások

A szociális alapszolgáltatások olyan segítségeket jelentenek, amelyeket a rászorulóknak a saját otthonukban nyújtanak annak érdekében, hogy minél hosszabb ideig önállóan élhessenek, és ne essenek ki a közösségből. Ilyenek például az étkeztetés házhoz, a házi segítségnyújtás, a családsegítés, a támogató szolgáltatás, a falugondnoki/szociális házi segítség, a nappali ellátás vagy az utcai szociális munka.

2.1.1. Települési alapszolgáltatások

Bonyhádi Járás

A járás települései	Falugondnoki szolgáltatás	Tanyagondnoki szolgáltatás	Szociális étkeztetés	Házi segítségnyújtás	Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás	Utcai szociális munka
Aparhant	x		x	x	x	-
Bátaapáti	x	-	-	x	x	-
Bonyhád	-	x	x	x	x	-
Bonyhádvarasd	-	-	x	x	x	-

Cikó	-	-	-	x	x	-
Felsőnána	x	-	x	x	x	-
Grábóc	x	-		x	x	
Györe	x-	-	x	x	x	-
Izmény	x	-	-	x	x	-
Kakasd	-	-	x	x	x	-
Kéty	x	-	x	x	x	-
Kisdorog	x	-	x	x	x	-
Kismányok	x	-	-	x	x	-
Kisvejke	x	-	x	x	x	-
Lengyel	x	-	x	x	x	-
Mórág	x	-	x	x	x	-
Mőcsény	x	-	-	x	x	-
Mucsfa	-	-	x	x	x	-
Murga	x	-	x	x	x	-
Nagymányok	-	-	x	x	x	-
Nagyvejke	x	-	x	x	x	-
Tevel	x	-	x	x	x	-
Váralja	-	-	x	x	x	-
Závod	x	-	x	x	x	-
Zomba	x	x	x	x	x	-

Forrás: SZÁP

A Bonyhádi járásban 25 településből 21-nek a népessége 1500 fő alatt van, ami azt jelzi, hogy a járás jelentős része kistelepülésekből áll. A szolgáltatás pedig 20 településen elérhető, azaz majdnem minden kistelepülésen működik már a **falú- vagy tanyagondnoki** segítség, ami a vidéki lakosság mindennapi életkörülményeinek javítását támogatja.

A kérelem és az ellátás között 2–3 nap telik el, ami gyors reagálást jelez. A szolgáltatás főként munkanapokon működik, hétvégén csak eseti jelleggel. Minőségét túlnyomórészt magasnak értékelik, az elérhetőség általában megfelelő. A működést főként adminisztratív terhek, forráshiány, infrastruktúra- és humánerőforrás-hiány nehezíti. Kisebb gondot jelent a fluktuáció, stigma és várakozási idő. Fő fejlesztési irány az adminisztráció csökkentése és a finanszírozás bővítése. A hozzáférést leginkább közlekedési nehézségek és stigmatizáció korlátozzák, míg más tényezők kevésbé jelentősek. Prioritás a szállítás fejlesztése és a stigma csökkentése. Az igénybevevők között felülreprezentáltak a nők és mozgáskorlátozottak, míg a mélyszegénységben élők és a roma lakosság alulreprezentáltak. Ugyanakkor a vezetői percepció szerint az összes társadalmi csoport hozzáférése összességében jó, ami a szolgáltatás inkluzivitását jelzi.

A járásban 25-ből 19 településen szervezett formában működik a **szociális étkeztetés**, ami jó lefedettséget jelez, de bővítésre szorul. A kérelem után jellemzően 1 hét alatt indul az ellátás munkanapokon, a minőségét és hozzáférhetőségét a válaszadók kiváló vagy jónak értékelik. A működést főként forráshiány, fenntartói támogatás hiánya, adminisztratív terhek és infrastruktúra-problémák nehezítik, míg várakozási idők vagy területi korlátok kisebb gondot jelentenek.

A lakosság hozzáférést elsősorban a térítési díj, belátogatás hiánya és bizalmatlanság korlátozza, közlekedési nehézségek kisebb mértékben; a hatékonyságot leginkább a jó kommunikáció és humánerőforrás biztosítja. Az igénybevevők között gyakoriak a nők, férfiak

és mozgáskorlátozottak, míg mélyszegénységben élők, romák, fogyatékosok vegyesen jelennek meg, gyermekek ritkán. A hozzáférés összességében kedvező minden csoportnál, különösen férfiaknál és mozgáskorlátozottaknál, bár romáknál és gyerekeknél árnyaltabb a kép.

Fejlesztésként az adminisztráció csökkentését, jelzőrendszer-erősítést, szakemberbővítést, képzéseket, prevenciós programokat, informatikai fejlesztéseket és pályázati forrásokat tartják legfontosabbnak.

A **házi segítségnyújtás** Bonyhád járás minden településén elérhető, biztosított társulás keretében. A Bonyhád Gondozási Központ 20 településen, míg a Váralja Őszikék Szociális Intézmény 3 településen látja el a feladatot, egyes települések pedig maguk biztosítják az ellátást.

A kérelem után jellemzően 1 hét alatt indul az ellátás munkanapokon, a minőségét és hozzáférhetőségét a válaszadók kiváló vagy jónak értékelik. A működést főként forráshiány, fenntartói támogatás hiánya, adminisztratív terhek és infrastruktúra-problémák nehezítik, míg várakozási idők vagy területi korlátok kisebb gondot jelentenek. A lakosság hozzáférését elsősorban a térítési díj, belátogatás hiánya és bizalmatlanság korlátozza, közlekedési nehézségek kisebb mértékben; a hatékonyságot leginkább a jó kommunikáció és humánerőforrás biztosítja. Az igénybevevők között gyakoriak a nők, férfiak és mozgáskorlátozottak, míg mélyszegénységben élők, romák, fogyatékosok vegyesen jelennek meg, gyermekek ritkán. A hozzáférés összességében kedvező minden csoportnál, különösen férfiaknál és mozgáskorlátozottaknál, bár romáknál és gyerekeknél árnyaltabb a kép.

Fejlesztésként az adminisztráció csökkentését, jelzőrendszer-erősítést, szakemberbővítést, képzéseket, prevenciós programokat, informatikai fejlesztéseket és pályázati forrásokat tartják legfontosabbnak.

Röviden összefoglalva: a házi segítségnyújtás igénybevételének tipikus képe nem a mélyszegénység, hanem inkább a gondozási szükséglet, a mozgáskorlátozottság és a fogyatékoság. A szociális hátrányok közül tehát azok jelennek meg erősebben, amelyek közvetlenül befolyásolják az önellátás képességét, míg a gyermekek és a mélyszegénységben élők csoportja ebben a mintában háttérben marad.

A Bonyhádi járásban a szolgáltatás hétvégén és ünnepnapokon is biztosított, vagyis a **jelzőrendszeres ellátás** készenléti jellege jól érvényesül. A működést főként a finanszírozási elégtelenség nehezíti, miközben a hozzáférést alapvetően nem korlátozzák a területi, infrastrukturális vagy attitűdbeli tényezők.

A klienskör döntően idősödő, főként női dominanciájú, a hozzáférési esélyeket pedig minden vizsgált csoport esetében kedvezőnek ítélik. A problémák kezelésében a szakemberlétszám bővítése, az adminisztratív terhek csökkentése és a pályázati forrás bevonása jelenik meg fő szükségletként.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A szociális települési alapszolgáltatások fent részletezett formái mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Dombóvári Járás

A járás települései	Falugondnoki szolgáltatás	Tanyagondnoki szolgáltatás	Szociális étkeztetés	Házi segítségnyújtás	Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás	Utcai szociális munka
Attala	-	-	x	x	-	-
Csibrák	x	-	x	x	-	-
Csikóstóttós	-	-	x	x	-	-
Dalmand	-	x	x	x	-	-
Dombóvár	-	-	x	x	-	-
Döbrököz	-	-	x	x	-	-
Gyulaj	-	-	x	x	-	-
Jágónak	-	-	x	x	-	-
Kapospula	-	-	x	x	-	-
Kaposszekcső	-	-	x	x	-	-
Kocsola	-	-	x	x	-	-
Kurd	-	-	x	x	-	-
Lápafő	-	-		x	-	-
Nak	x	-	x	x	-	-
Szakcs	x	-	x	x	-	-
Várong	x	-	x	x	-	-

Forrás: SZÁP

A Dombóvári járásban 16 településből 13 népessége 1500 fő alatt van, ami azt jelzi, hogy a járás nagy részét kistelepülések alkotják. Ugyanakkor a falu- és tanyagondnoki szolgáltatás csak 4 településen érhető el, ami azt mutatja, hogy a szolgáltatásfödés jelenleg alacsony, sok kistelepülés még nem részesül benne. Ez azt jelenti, hogy a járásban további bővítés lenne célszerű ahhoz, hogy a vidéki lakosság mindennapi élete jobban támogatott legyen.

A **falugondnoki szolgáltatás** (kisebb településeken alapvető szükségletek kielégítését segítő szállítási és közszolgáltatási támogatás) következetesen 2-3 napon belül teljesül munkanapokon, míg hétvégén/ünnepen ritkán részben elérhető, hozzáférhetősége és minősége kiváló a faluvezetők szerint. Működését mérsékelten nehezítik a finanszírozási elégtelenség, fenntartói forráshiány, infrastruktúra- és adminisztrációs problémák, míg humánerőforrás, fluktuáció, stigma vagy várakozás nem jelent gondot. A lakossághoz jutást kis mértékben

korlátozzák közlekedés, szállítás, belátogatás-hiány vagy térítési díj, de településméret vagy információhiány nem akadályozza.

Szociális étkeztetés 16-ból 14 településen szintén magas lefedettséggel működik, 1 hetes átlagos indulással munkanapokon, kiváló hozzáférhetőséggel és magas minőséggel. Működését enyhén érinti forráshiány, humánerőforrás, bizalmatlanság és adminisztráció; jutást térítési díj, közlekedés és településméret korlátozza, hatékonyságot főként ételminőség határozza meg. Mindkettőnél nők, mélyszegénységben élők és mozgáskorlátozottak dominálnak igénylők közt, romák vegyesen, férfiai és gyermekek ritkábban; hozzáférés kedvező vagy kiváló minden csoportnál.

A **házi segítségnyújtás** a járás összes településén elérhető, 1 hét alatt indul munkanapokon, működését jelentősen nehezítik finanszírozás, humánerőforrás, adminisztráció, stigma és területi hozzáférés. Jutást településméret, közlekedés, szállítás és stigma korlátozza leginkább; igénybevevők közt nők és mozgáskorlátozottak gyakoriak, mélyszegénységben élők/romák ritkák, hozzáférés főként kedvező. Fejlesztésként mindháromnál prioritás az adminisztráció csökkentése, szakemberbővítés, képzés és koordináció.

A Dombóvári járásban a **jelzőrendszeres házi segítségnyújtás** nem önálló, kizárólag a járásra specializálódott szolgáltatóhoz kötődik, hanem intézményi keretben, tágabb ellátási logika szerint működik. Ez azt jelenti, hogy a szolgáltatás elérhetősége nem egyetlen helyi, járási szintű szervezeti egységhez kapcsolódik, hanem olyan struktúrában jelenik meg, amely több település ellátását is összehangolja. Emiatt a járás vizsgálatánál nem a teljes körű helyi lefedettséget, hanem inkább a szolgáltatás intézményi beágyazottságát és a tényleges hozzáférés területi sajátosságait érdemes hangsúlyozni. A leírásban így az a fő üzenet, hogy a szolgáltatás biztosított, de a járási szintű szervezettség nem olyan egyértelmű, mint a központilag lefedett járásokban.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A szociális települési alapszolgáltatások fent részletezett formái mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Paksi Járás

A járás települései	Falugondnoki szolgáltatás	Tanyagondnoki szolgáltatás	Szociális étkeztetés	Házi segítségnyújtás	Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás	Utcai szociális munka
Bikács	-	x	x	x	x	-
Bölcske	-	x	x	x	x	-
Dunaföldvár	-	x	x	x	x	-
Dunaszentgyörgy	-	-	x	x	x	-
Gerjen	-	-	x	x	x	-

Györköny	-	-	-	x	x	-
Kajdacs	x	-	x	x	x	-
Madocsa	-	-	x	x	x	-
Nagydorog	-	-	x	x	x	-
Németkér	-	-	x	x	x	-
Paks	-	-	x	x	x	-
Pálfa	-	-	x	x	x	-
Pusztahencse	-	-	x	x	x	
Sárszentlőrinc	-	-	x	x	x	
Tengelic	-	-	x	x	x	

Forrás: SZÁP

A Paks járásban 15 településből 7 népessége 1500 fő alatt van, tehát a járás körülbelül fele kistelepülésekkel áll. Ugyanakkor a **falu- és tanyagondnoki szolgáltatás** csak 1 településen érhető el, ami azt jelenti, hogy jelenleg nagyon alacsony a szolgáltatásfödés a kistelepülések tekintetében.

Ahol elérhető a falugondnoki szolgáltatás, ott a kérelem teljesítése gyors (2-3 nap), munkanapokon, kiváló hozzáférhetőséggel és magas színvonallal a faluvezetők szerint. Működését kisebb mértékben nehezítik pénzügyi korlátok, infrastruktúra és adminisztráció, míg személyzet, együttműködések vagy stigma stabil. Lakossági jutást közlekedés, szállítás, betegségtudatosság és díjak mérsékelten korlátozzák, egyéb tényezők zökkenőmentesek. Igénylők főként mélyszegénységben élők, nők, gyermekek (férfiak kisebb arányban, mozgáskorlátozottak/fogyatékosok/romák változóan); hozzáférésük esélye minden csoportnál teljes mértékben kedvező.

Ebben a járásban 15 településből 14-ben érhető el a **szociális étkeztetés**. Paks Kistérségi Szociális Központ 10 település ellátását biztosítja, míg a járás további településein az ellátás helyben, saját szervezésben történik. Ez a modell viszonylag kiegyensúlyozott ellátási struktúrát jelez, amelyben a központi szolgáltató és a helyi települési megoldások egymást kiegészítve működnek.

A szociális étkeztetés kérelemhez kötött biztosítása átlagosan 1 hét alatt teljesül munkanapokon, hozzáférhetősége teljes mértékben megfelelő, minősége pedig túlnyomóan magas színvonalú a válaszadók szerint. Működését főként az adminisztratív terhek nehezítik közepes vagy jelentős mértékben, míg finanszírozás, humánerőforrás, infrastruktúra vagy együttműködések nem jelentenek problémát; a lakossághoz jutást térítési díj, településméret, közlekedés, szállítás és stigma korlátozza kisebb-nagyobb mértékben.

Igénylők közt nők és férfiak dominálnak gyakran vagy nagyon gyakran, míg mélyszegénységben élők, romák, mozgáskorlátozottak ritkán jelennek meg, gyermekek alig; hozzáférésük esélye minden csoportnál teljes mértékben kedvező. Fejlesztési igényként kiemelkedik az adminisztráció csökkentése, szakemberbővítés, képzések, informatika és kapacitásbővítés.

A **házi segítségnyújtás** Paks járás minden településén elérhető, társulás keretében. A Paks Kistérségi Szociális Központ 13 településen, míg Bölcse esetében az Evangélikus Egyházközség és a Bölcse Alapszolgáltatási Központ látja el, egyes települések maguk szervezik az ellátást mint pl. Madocsa, Dunaföldvár.

A Paks járásban a házi segítségnyújtás indítása gyors, átlagosan 1 hét munkanapokon, minőségét egyöntetűen magasnak értékeli, hozzáférhetőségét főként kedvezőnek, bár területi korlátok árnyalják. Működését jelentősen nehezítik a finanszírozás, humánerőforrás, férőhely-

és fenntartói forráshiány, közepesen az infrastruktúra, adminisztráció és bizalmatlanság; fluktuáció, stigma minimálisak. A szolgáltatáshoz való hozzáférés településméret, közlekedés, szállítás, betegségbelátás-hiány, információ- és férőhelyhiány, térítési díj közepesen súlyos szinten korlátozza; várólista elhanyagolható. Igénylők közt nők/férfiak kiegyensúlyozottak (gyakran), mélyszegénységben élők/romák ritkák, mozgáskorlátozottak/fogyatékosok vegyesen, gyermekek nem jellemzőek.

Fejlesztésként egységes igény a szakemberbővítés, szupervízió, képzés, utazási kapacitás és pályázatok; adminisztráció/informatika megosztott, külső bővítések (pl. prevenció, jelzőrendszer) nem prioritás.

A **jelzőrendszeres házi segítségnyújtás** a hétvégén és ünnepnapokon is biztosított, miközben a működést főként a humánerőforrás-hiány és a fluktuáció, a hozzáférést pedig a település mérete és a közlekedési nehézség befolyásolja. A klienskörben leginkább nők és fogyatékkal élők jelennek meg, a hozzáférési esélyeket pedig minden vizsgált csoport esetében kedvezőnek ítélik. A fejlesztési igények közül a szakemberlétszám bővítése, a gyakoribb települési jelenlét és az informatikai eszközök fejlesztése emelkedik ki.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A szociális települési alapszolgáltatások fent részletezett formái mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Szekszárdi Járás

Járás települései	Falugondnoki szolgáltatás	Tanyagondnoki szolgáltatás	Szociális étkeztetés	Házi segítségnyújtás	Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás	Utcai szociális munka
Alsónána	x	-	x	-	-	-
Alsónyék	x	-	x	-	-	-
Báta	-	-	x	-	-	-
Bátaszék	-	-	x	-	-	x
Decs	-	-	x	x	-	x
Harc	x	-	x	x	x	x
Kistormás	x	-	-	x	-	-
Kölesd	-	x	-	x	-	-
Medina	-	-	-	x	x	-
Ócsény	-	-	-	x	x	x
Pörboly	x	-	x	-	-	-
Sárpilis	x	-	x	-	-	-
Sióagárd	-	-	-	x	x	-
Szálka	-	-	-	x	x	x

Szedres	-	x	-	x	x	-
Szekszárd	-	-	x	x	x	x
Várdomb	-	-	x	-	-	-

Forrás: SZÁP

A Szekszárdi járásban 17 településből 12 népessége 1500 fő alatt van, tehát a járás jelentős részét kistelepülések alkotják. A **falu- és tanyagondnoki szolgáltatás** 9 településen érhető el, ami azt jelenti, hogy a 12 kistelepülés közül már több mint kétharmada részesül a szolgáltatásban. Ez a járásban a legmagasabb fedést mutatja a korábbiakhoz képest, bár a maradék 3 kistelepülésen további bővítés hozzájárulhatna a vidéki lakosság teljes körű támogatásához. A kérelem és a teljesítés között jellemzően 2–3 nap telik el, hétvégén és ünnepnapokon viszont többnyire nem működik. A faluvezetők a hozzáférhetőséget és a minőséget egyöntetűen megfelelőnek tartják.

A működés fő akadályai az adminisztratív terhek, a finanszírozási gondok és az infrastrukturális hiányosságok; a humán erőforrás-problémák és a fluktuáció kisebb súlyúak. A hozzáférést általában nem a stigma vagy a bizalmatlanság nehezíti, inkább a közlekedési gondok, a szállítás hiánya és a térítési díj okoz némi nehézséget. Az igénylők között leginkább nők, gyermekek és mélyszegénységben élők jelennek meg, a romák és a fogyatékkal élők kevésbé.

A Szekszárdi járásban 17 településből 15-ben elérhető a **szociális étkeztetés**, tehát a szolgáltatás a járás többségéhez hozzáférhető, bár néhány településen még bővíteni kell a lefedettséget. A kérelem és a szolgáltatás biztosítása között átlagosan 1 hét telik el, ami gyors reagálást jelez; hétvégén és ünnepnapokon a szolgáltatás jellemzően nem elérhető.

A szolgáltatók a hozzáférést összességében teljes mértékben megfelelőnek, a minőséget pedig többnyire magas színvonalúnak értékelik. A működést leginkább a finanszírozási elégtelenség nehezíti, míg humán erőforrás, fluktuáció, adminisztráció és infrastrukturális hiányosságok általában kisebb vagy ritkább problémát jelentenek. A lakosság hozzáférést leginkább a betegségbelátás hiánya és a térítési díj korlátozza kis-közepes mértékben; közlekedési és humán erőforrás-problémák is előfordulnak, de a többi tényező általában nem jelent akadályt. Igénylők között a mélyszegénységben élők gyakran, a nők és férfiak rendszeresen jelennek meg; mozgáskorlátozottak és fogyatékkal élők is előfordulnak, a gyermekek viszont ritkák. A szolgáltatók szerint minden vizsgált célcsoport hozzáférési esélye összességében kedvező vagy teljes mértékben kedvező, bár a gyermekeknél vannak hiányzó adatok.

A diétás étkeztetés bevezetésére kevés konkrét terv van; a szolgáltatók inkább belső optimalizálásra (adminisztráció, logisztika) és pályázati források bevonására fókuszálnak.

A **házi segítségnyújtás** a járás minden településén elérhető, társulási formában működik, és a kérelem után általában egy héten belül elindul. Hozzáférhetősége és minősége itt is kiváló, de a működést főként a finanszírozás és a humán erőforrás korlátozza. A szolgáltatásban főként nők, illetve részben mozgáskorlátozottak jelennek meg, míg a mélyszegénységben élők és a romák alulreprezentáltak. Fejlesztési igényként leginkább a szakemberlétszám bővítése, a képzés és az adminisztráció csökkentése jelenik meg.

A **jelzőrendszeres házi segítségnyújtás** a hétvégén és ünnepnapokon is biztosított. A működést főként az infrastrukturális hiányosságok és részben a finanszírozási, humán erőforrás- és fenntartói korlátok nehezítik, miközben a hozzáférést leginkább a település mérete befolyásolja. Az igénylői körben a nők dominálnak, a mélyszegénységben élők és a roma származásúak kevésbé jelennek meg, a hozzáférési esélyek számukra kedvezőtlenebbek. A fejlesztési igények közül a szakemberlétszám bővítése, a szupervízió, az adminisztratív terhek csökkentése, az informatikai fejlesztés és a pályázati forrás bevonása emelkedik ki.

Az **utcai szociális szolgáltatás** célcsoportját azok a hajléktalan emberek jelentik, akik éjszakáikat közterületen, vagy nem lakhatás céljára szolgáló vagy lakhatásra nem alkalmas

helyen töltik Tolna megyében az utcai szociális szolgáltatást jelenleg a Szekszárd Megyei Jogú Város Humánszolgáltató Központja biztosítja, meghatározott települési körben: Bátaszék, Decs, Felsőnána, Harc, Kéty, Murga, Őcsény, Szálka, Szekszárd és Zomba területén. Ez a lefedettség a megye délkeleti–középső térségére koncentrálódik, és alapvetően Szekszárd város vonzáskörzetéhez kapcsolódik.

A megye egészét tekintve ugyanakkor megállapítható, hogy az utcai szociális szolgáltatás csak korlátozott területi lefedettséggel működik. A megye más városaiban és járásközpontjaiban – így például Bonyhádon, Dombóváron, Tamásiban, Pakson vagy Tolnán – nem működik önálló utcai szociális szolgáltatás. Ez a hiány különösen annak fényében figyelemre méltó, hogy ezekben a településeken is megjelenhetnek olyan utcai, közterületi élethelyzetek, amelyek szakmai beavatkozást igényelnének.

Fontos hangsúlyozni, hogy az utcai szociális munka hiánya nem feltétlenül jelenti azt, hogy az érintett településeken nincs hajléktalanság vagy utcán megjelenő krízishelyzet. Sokkal inkább arra utalhat, hogy ezek a problémák:

Sokkal inkább arra utalhat, hogy ezek a problémák:

- kevésbé látható formában jelennek meg,
- informálisan kezelődnek,
- vagy más alapszolgáltatások próbálják meg pótolni az utcai jelenlétet.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A szociális települési alapszolgáltatások fent részletezett formái mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tamási Járás

A járás települési	Falugondnoki szolgáltatás	Tanyagondnoki szolgáltatás	Szociális étkeztetés	Házi segítségnyújtás	Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás	Utcai szociális munka
Belecska	x	-	-	x	-	-
Diósberény	x	-	x	x	-	-
Duzs	x	-	x	x	-	-
Értény	x	-	x	x	-	-
Felsőnyék	-	-	x	x	-	-

Fürged	x	-	-	x	-	-
Gyönk	-	-		x	-	-
Hőgyész	-	-	x	x	-	-
Iregszemcse	-		x	x	-	-
Kalaznó	x	-	x	x	-	-
Keszőhidegkút	x	-	x	x	-	-
Kisszékely	x	-	x	x	-	-
Koppányszántó	x	-	x	x	-	-
Magyarkeszi	-	-	x	x	-	-
Miszla	x	-	-	x	-	-
Mucsi	x	-	x	x	-	-
Nagykónyi	-	-	x	x	-	-
Nagyszékely	x	-	x	x	-	-
Nagyszokoly	x	-	x	x	-	-
Ozora	-	-	x	x	-	-
Pári	x	-	x	x	-	-
Pincehely	-	-	x	x	-	-
Regöly	-	-	x	x	-	-
Simontornya	-	-	x	x	-	-
Szakadát	x			x	-	-
Szakály	-	-	x	x	-	-
Szárazd	x	-		x	-	-
Tamási	-	-	x	x	-	-
Tolnanémedi	x	-	x	x	-	-
Udvardi	x	-		x	-	-
Újireg	x	-	x	x	-	-
Varsád	x	-		x	-	-

Forrás: SZÁP

A Tamási járásban 32 településből 26 népessége 1500 fő alatt van, tehát a járás döntő többségét kistelepülések alkotják. A **falu- és tanyagondnoki szolgáltatás** 21 településen érhető. A kérelem és a teljesítés között többnyire 2–3 nap telik el, hétvégén viszont csak korlátozottan működik. A hozzáférhetőség és a minőség kedvező, a fő akadályok pedig a humánerőforrás-hiány, az adminisztráció, valamint a finanszírozási gondok.

A **szociális étkeztetés** 26 településen biztosított, a kérelem után jellemzően 1 héten belül indul, de hétvégén és ünnepnapokon nem jellemző. A szolgáltatók szerint a hozzáférés és a minőség jó, a működést inkább a pénzügyi és személyi feltételek, a hozzáférést pedig főként a térítési díj és a betegségbelátás hiánya nehezíti.

A **házi segítségnyújtás** minden településen elérhető, több intézmény együttműködésében működik, és a szolgáltatás általában 1–2 héten belül indul. A hozzáférési feltételek összességében kedvezők, de a betegségbelátás hiánya, a finanszírozási gondok és a humánerőforrás-hiány még mindig korlátozó tényezők; fejlesztési igényként főként a képzés, a logisztika és a diétás étkeztetés jelenik meg.

A Tamási járásban a **jelzőrendszeres házi segítségnyújtás** szintén nem külön, csak ehhez a járáshoz tartozó szolgáltató révén működik, hanem összetettebb intézményi vagy térségi

keretben érhető el. Ez alapján a szolgáltatás jelenléte inkább a térségi ellátási struktúrához kapcsolódik, mintsem egy önálló járási szolgáltatási modellhez. A járás elemzésében ezért azt lehet kiemelni, hogy az ellátás hozzáférhető, ugyanakkor a szervezeti háttér miatt a lefedettség és a működési kapacitás pontos járási megítélése korlátozott. A hangsúly tehát nem a teljes körű helyi jelenléten, hanem a szolgáltatás biztosított voltán és az intézményi szerkezet sajátosságain van.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A szociális települési alapszolgáltatások fent részletezett formái mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tolnai járás

A járás települései	Falugondnoki szolgáltatás	Tanyagondnoki szolgáltatás	Szociális étkeztetés	Házi segítségnyújtás	Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás	Uteai szociális munka
Bogyiszló	-	x	x	x	-	-
Fácánkert	-	x	x	x	-	-
Fadd	-	-	x	x	-	-
Tolna	-	-	x	x	-	-

Forrás: SZÁP

A Tolnai járásban egyetlen egy település lélekszáma 1500 fő alatti, a **falugondnoki szolgáltatás** elérhető. Gyors (2–3 napos) reagálással, részben hétvégén is, kiváló hozzáférhetőséggel és minőséggel. Működése és hozzáférése problémamentes minden tényezőben, kivéve a humánerőforrás-hiányt; igénybe vevői főként mélyszegénységben élők, nők és mozgáskorlátozottak, hozzáférésük esélye maximálisan kedvező minden csoportnál.

A **szociális étkeztetés** teljes lefedettségű (4/4 település), 1 hetes indulással munkanapokon, magas minőséggel és zavartalan hozzáféréssel. Működés és jutás akadálymentes, igénybe vevők közt nők, férfiak, mozgáskorlátozottak gyakoriak, mélyszegénységben élők ritkábbak; hozzáférés teljes mértékben kedvező.

A **házi segítségnyújtás** minden településen társulásban működik, 1 hét alatt indul munkanapokon; hozzáférése akadálymentes, igénybe vevők főként nők és mozgáskorlátozottak. Működését humánerőforrás-hiány jelentősen nehezíti; fejlesztésként szupervízió és képzés prioritás.

A Tolnai járás esetében a **jelzőrendszeres házi segítségnyújtás** ugyancsak nem olyan formában jelenik meg, mint egy kifejezetten járási szolgáltató által működtetett rendszer. A szolgáltatás inkább egy tágabb intézményi hálózaton keresztül érhető el, ami miatt a járási szintű elemzésnél fontos különbséget tenni a formális elérhetőség és a tényleges, települési szintű lefedettség között. Ez a megközelítés lehetővé teszi annak bemutatását, hogy a szolgáltatás ugyan nem hiányzik a térségből, de a szervezési forma nem teszi lehetővé a

Bonyhádhoz hasonló, egységes járási modellként való értelmezést. Így a Tolnai járásnál inkább a szolgáltatás intézményi jelenlétét és a járási lefedettség korlátozottan értelmezhető jellegét érdemes megfogalmazni.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A szociális települési alapszolgáltatások fent részletezett formái mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

2.1.2. Családsegítés

A családsegítés a szociális vagy mentálhigiénés problémák, illetve egyéb krízishelyzet miatt segítségre szoruló személyek, családok számára az ilyen helyzethez vezető okok megelőzése, a krízishelyzet megszüntetése, valamint az életvezetési képesség megőrzése céljából nyújtott szolgáltatás. A családok segítése érdekében veszélyeztetettséget és krízishelyzetet észlelő jelzőrendszer működik. A családsegítés keretében biztosítani kell: a szociális, életvezetési és mentálhigiénés tanácsadást, az anyagi nehézségekkel küzdők számára a pénzbeli, természetbeni ellátásokhoz, továbbá a szociális szolgáltatásokhoz való hozzájutás megszervezését, a szociális segítőmunkát, így a családban jelentkező működési zavarok, illetve konfliktusok megoldásának elősegítését, a közösségfejlesztő programok szervezését, valamint egyéni és csoportos készségfejlesztést, a tartós álláskeresőket, a fiatal álláskeresőket, az adósságterhekkel és lakhatási problémákkal küzdők, a fogyatékkal élők, a krónikus betegek, a szenvedélybetegek, a pszichiátriai betegek, a kábítószer-problémával küzdők, illetve egyéb szociálisan rászorult személyek és családtagjaik részére tanácsadás nyújtását, a kríziskezelést, valamint a nehéz élethelyzetben élő családokat segítő szolgáltatásokat, emellett készenléti szolgálatot.

A Családsegítés a gyermekjóléti szolgáltatással egy szolgáltató – a család- és gyermekjóléti szolgálat keretében működtethető. A család- és gyermekjóléti szolgálat látja el a családsegítés feladatait, illetve a gyermekjóléti szolgáltatási feladatokat. A szolgáltatás *A szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló törvény* értelmében mindenki számára hozzáférhető, életkorhoz, jövedelemhez, szakértői véleményhez nem kötött, önkéntesen és térítésmentesen igénybe vehető szociális alapszolgáltatás.

Tolna Vármegye

	2020	2021	2023
Családsegítő szolgálatok által ellátott település (db)	109	109	109
Családsegítő szolgálattal kapcsolatban álló összes igénybe vevő (a szolgálat telephely szerint (fő))	9649	nincs adat	9803
Családsegítő szolgálattal kapcsolatban álló összes igénybe vevő (igénybe vevők lakóhely szerint (fő))	9649	nincs adat	9803
Családsegítő szolgáltatást igénybe vevő (fő)	3600	nincs adat	2904
Családsegítő szolgáltatást igénybe vevők hozott problémáinak összesen (eset)	4015	nincs adat	3257

Forrás: Ksh

A teljes igénybe vevők száma 9649 főről 9803-ra stabilizálódott 2023-ra, tükrözve a járási heterogenitást (Szekszárd vs. peremvidék) és szociális kockázatokat (szegénység, krízisek). Párhuzamosan a tényleges szolgáltatásban részesülők 3600-ról 2904-re, a hozott problémák 4015-ről 3257-re csökkentek, jelezve a célzott esetkezelés preventív hatékonyságát a Tolna vármegyei vidékfejlesztési és koordinációs támogatással.

Tekintettel arra, hogy a családsegítő szolgáltatás igénybevétele önkéntes, az ellátásban részt vevők számának csökkenése mögött az együttműködési hajlandóság visszaesése is állhat, nem csupán a szükségletek csökkenése. Ez különösen az elhúzódó, komplex problémákkal küzdő ügyfelek esetében jelenthet kockázatot.

Bonyhádi járás

A bonyhádi járás adatai alapján a működést elsősorban a finanszírozási elégtelenség, a humánerőforrás-hiány és a fluktuáció befolyásolja jelentős, illetve súlyos mértékben. Ugyancsak erős korlátozó tényező az adminisztratív terhek növekedése, a társadalmi stigma, valamint a gyenge intézményközi együttműködés. A hozzáférés oldaláról a településméretből és földrajzi távolságokból fakadó nehézségek inkább közepes súlyúak, míg az információhiány és a közlekedési akadályok ebben az adatsorban nem látszanak meghatározónak. A legjellemzőbb problémátípusok közé az anyagi és megélhetési gondok, a lakhatási instabilitás, a gyermeknevelési nehézségek, a mentális egészségi problémák, a családon belüli konfliktusok és az elhanyagolás tartoznak, vagyis a szolgáltatás egyszerre kezel szociális, relációs és krízisjellegű eseteket. Az ügyfélkörben kiemelten meghatározó a mélyszegénységben élők, a romák és a gyermekek jelenléte, ami a szolgáltatás erősen sérülékeny célcsoportokra irányuló szerepét mutatja. Fejlesztési oldalról egyértelműen kirajzolódik a szakemberlétszám bővítésének, a továbbképzéseknek, a jelzőrendszeri együttműködés erősítésének és az adminisztratív terhek csökkentésének igénye. Emellett fontosnak jelenik meg az informatikai eszközök fejlesztése, a prevenciós programok bővítése és a hátrányos helyzetű csoportokra célzott beavatkozások erősítése. Összességében a kép azt mutatja, hogy a bonyhádi járásban a szolgáltatás működésének fő korlátja nem egyetlen tényező, hanem egymást erősítő finanszírozási, szervezeti és társadalmi akadályrendszer.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A családsegítés mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Dombóvár járás

A Dombóvári járásban a családsegítő szolgáltatás ellátását egyetlen szolgáltató, a Dombóvár Egyesített Humán Szolgáltató Intézmény biztosítja, összesen 16 település vonatkozásában. Dombóvár járásban a működést elsősorban a finanszírozási elégtelenség, a humánerőforrás-hiány és a fenntartói forráshiány befolyásolja súlyos mértékben, míg a fluktuáció és az adminisztratív terhek közepes, az infrastrukturális hiányosságok pedig szintén erős korlátot jelentenek. A területi hozzáférési nehézségek, a társadalmi stigma és a hosszú várakozási idő ugyanakkor kevésbé meghatározók, inkább kiegészítő tényezőként jelennek meg. A hozzáférésben a településméret és a földrajzi távolság, valamint a szolgáltatás időszakos jelenléte a kistélepüléseken okoz jelentős akadályt, továbbá a humánerőforrás-hiány és a stigmatizációtól való félelem is érdemben nehezíti az elérést. A legjellemzőbb problémátípusok az anyagi és megélhetési gondok, a lakhatási instabilitás, a munkanélküliség, a

gyermeknevelési nehézségek, az iskolai hiányzás, a mentális egészségi problémák és a családon belüli konfliktusok. Az ügyfélkörben kiemelten meghatározó a mélyszegénységben élők, a romák, a gyermekek és a nagycsaládosok jelenléte, ami a szolgáltatás erősen sérülékeny célcsoportok felé irányuló szerepét mutatja. Fejlesztési szempontból egyértelműen szükséges a szakemberlétszám bővítése, a rendszeres szupervízió, a továbbképzés, a gyakoribb települési jelenlét és a mobil ügyfélfogadási pontok kialakítása. Ugyancsak fontos a jelzőrendszeri együttműködés erősítése, az informatikai fejlesztés és a prevenciók programok bővítése. Összességében a dombóvári járásban a szolgáltatás működését főként erőforrás- és szervezeti korlátok terhelik, nem pedig a szükségletek hiánya.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A családsegítés mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Paks járás

Paks járásban a családsegítő szolgáltatás ellátása három szolgáltató között oszlik meg. A járás településeinek többségét – összesen 17 települést – a járásközpontban működő Paks Kistérségi Szociális Központ látja el, míg Dunaföldvár és Bölske önállóan biztosítja a saját településére vonatkozó ellátást.

Paks járásban a működést leginkább a humánerőforrás-hiány, a fluktuáció, az adminisztratív terhek, valamint a gyenge intézményközi együttműködés terheli, míg a finanszírozási és fenntartói forráshiány inkább közepes vagy eltérő súlyú tényezőként jelenik meg. A hozzáférési oldalon különösen a szolgáltatásról szóló információhiány, a humánerőforrás-hiány, a stigmatizációtól való félelem és az időszakos jelenlét okoz problémát, miközben a földrajzi távolság és a közlekedés kevésbé meghatározó. A problématípusok közül az anyagi nehézségek, a lakhatási instabilitás, a gyermeknevelési gondok, a mentális egészségi problémák, a szenvedélybetegségek, a családon belüli konfliktusok és az elhanyagolás emelkednek ki. Az ügyfélkörben a mélyszegénységben élők, a romák, a gyermekek, a nagycsaládosok, az egyedülálló szülők, valamint a szenvedélybeteg és pszichiátriai érintettségű személyek jelenléte a szolgáltatás komplex, többszörösen sérülékeny célcsoportjait jelzi. A fejlesztési igények világosan a szakemberlétszám bővítése, a szupervízió és a továbbképzés, az esetmegbeszélés és a jelzőrendszeri együttműködés erősítése, valamint a prevenciók programok bővítése felé mutatnak. Ugyancsak fontosnak látszik az adminisztratív terhek csökkentése, az informatikai eszközök fejlesztése és a közösségi, illetve célzott programok megerősítése. A kép alapján a járásban nem egyetlen domináns akadály, hanem több, egymást erősítő szervezeti és társadalmi tényező korlátozza a szolgáltatás működését. Ugyanakkor a települési távolság és a közlekedés nem jelenik meg fő gátként, ami Paks térszerkezetéhez mérten árnyaltabb helyzetet jelez. Összességében a szolgáltatás működése szakmailag indokolt, de az erőforrás- és együttműködési korlátok miatt fejlesztésre szorul.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A családsegítés mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Szekszárd járás

Szekszárd járásban a családsegítő szolgáltatás ellátása két szolgáltató között megosztva történik, társulási keretben, ugyanakkor önálló szervezeti működéssel. A Bátaszéki Gondozási Központ öt település (Bátaszék, Alsónána, Alsónyék, Sárpilis, Várdomb) ellátásáért felel, míg a Szekszárd Megyei Jogú Város Humánszolgáltató Központja nyolc településen (Báta, Decs, Őcsény, Pörboly, Sióagárd, Szálka, Szedres, Szekszárd) biztosítja a szolgáltatást. Ez a megoldás formálisan biztosítja az ellátás elérhetőségét, ugyanakkor a tényleges hozzáférés időben és intenzitásban eltér a járásközponttól.

A működést leginkább az adminisztratív terhek befolyásolják súlyos mértékben, míg a finanszírozási elégtelenség és a humánerőforrás-hiány inkább közepes súlyú tényezőként jelenik meg. A fluktuáció, az infrastrukturális hiányosságok, a területi hozzáférési nehézségek és a hosszú várakozási idő nem látszanak meghatározó problémának. A hozzáférés szempontjából a bizalmatlanság, a stigmatizáció és a településszerkezet sem jelent érdemi akadályt, ugyanakkor az intézményi tájékoztatás hiánya és a társadalmi félelem valamelyest mégis nehezítheti az elérést. A problémaképben az anyagi nehézségek, a munkanélküliség, a gyermeknevelési gondok, az iskolai hiányzás, a mentális egészségi problémák, a családon belüli konfliktusok és az elhanyagolás jelennek meg meghatározóan. Az ügyfélkörben különösen a mélyszegénységben élők, a romák, a nagycsaládosok, az egyedülálló szülők és a pszichiátriai betegek vannak jelen erősebben, ami összetett szociális igényeket jelez. Fejlesztési oldalon egyértelműen szükséges a szakemberlétszám bővítése, a rendszeres szupervízió, a gyakoribb települési jelenlét, az adminisztratív terhek csökkentése és a prevenció programok erősítése. Emellett fontosnak látszik a közösségi terek javítása, a közösségfejlesztés és az adósságkezelési, lakhatási támogatási eszközök bővítése is. Összességében Szekszárd járásban a szolgáltatás működését nem a térbeli elérhetőség, hanem inkább a szervezeti terhelés és a belső kapacitáskorlátok szorítják.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A családsegítés mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tamási Járás

Tamási járásban a **családsegítő szolgáltatás** ellátása öt különböző szolgáltató bevonásával valósul meg, amelyek eltérő településszámú ellátási körrel rendelkeznek. A járás ellátási struktúrája ebből adódóan erősen széttagolt, ugyanakkor jól tükrözi a térség sajátos, aprófalvas településszerkezetét és kiterjedt földrajzi adottságait.

A legnagyobb ellátási körrel a Tamási és Városkörnyéki Önkormányzati Szociális Központ rendelkezik, amely 15 település családsegítő feladatait látja el. Emellett a Lackner Aladár Evangélikus Szeretetszolgálat hat településen biztosít ellátást, míg a Hőgyész Szociális Központ öt, a Simontornya Öszikék Szociális Szolgáltató Központ négy, a Pincehelyi Önkormányzat Gondozási Központja pedig két településen lát el feladatokat. Ez a megosztás lehetővé teszi, hogy a szolgáltatók kisebb, kezelhetőbb területi egységekre koncentráljanak.

Tamási járásban a működést vegyesen, de inkább közepes és jelentős mértékben terhelik az erőforrás- és szervezeti tényezők. A finanszírozási elégtelenség, a humánerőforrás-hiány, a fluktuáció, az infrastrukturális hiányosságok és a fenntartói forráshiány együtt azt jelzik, hogy a szolgáltatás működése több ponton is sérülékeny. A hozzáférésnél a települési távolság, a

közlekedés és a nyelvi-kulturális akadályok nem meghatározók, viszont az időszakos jelenlét a kistelepüléseken, a stigma és a bizalmatlanság bizonyos mértékben mégis korlátozó tényező. A problémaképben az anyagi nehézségek, a lakhatási instabilitás, a munkanélküliség, a gyermeknevelési gondok, az iskolai hiányzás, a mentális egészségi problémák, a családon belüli konfliktusok és az elhanyagolás dominálnak. Az ügyfélkörben különösen a mélyszegénységben élők, a romák, a gyermekek, a nagycsaládosok és az egyedülálló szülők jelenléte meghatározó. Fejlesztési irányként a szakemberlétszám bővítése, a rendszeres szupervízió, a települési jelenlét erősítése, a prevenciós programok bővítése és az adósságkezelési, lakhatási eszközök fejlesztése jelenik meg. Ugyanakkor az intézményközi együttműködés és a jelzőrendszer erősítése nem kap egységes támogatást, ami arra utal, hogy a hálózati működés még nem kellően stabil. Összességében Tamási járásban a szolgáltatás fő gondja nem egyetlen kiemelt probléma, hanem az, hogy több, egymással összefüggő terhelés egyszerre van jelen. A kép alapján a rendszer működik, de a tartós ellátási biztonsághoz komolyabb kapacitásbővítésre lenne szükség.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A családsegítés mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tolna járás

Tolna járásban a működést elsősorban az adminisztratív terhek, a munkanélküliségből fakadó nehézségek és a gyermeknevelési, illetve családon belüli konfliktusok terhelik, miközben a finanszírozási elégtelenség és a fluktuáció inkább közepes súlyú tényezőként jelenik meg. A humánerőforrás-hiány itt nem válik domináns korláttá, viszont a fenntartói forráshiány és az adósságkezelési eszközök fejlesztésének igénye azt mutatja, hogy az anyagi erőforrások mégis fontos háttérfeltételt jelentenek. A hozzáférés szempontjából a területi távolság, a nyelvi-kulturális akadályok és a nyitvatartás nem látszanak érdemi problémának, ugyanakkor a humánerőforrás-hiány, a stigmatizációtól való félelem és az időszakos jelenlét valamelyest mégis nehezítheti az elérést. A problématípusok közül az anyagi megélhetési gondok, a lakhatási instabilitás, a munkanélküliség, a gyermeknevelési problémák, az iskolai hiányzás, a mentális egészségi gondok és a családon belüli konfliktusok a legjellemzőbbek. Az ügyfélkörben különösen a mélyszegénységben élők, a nők, a romák és a gyermekek jelenléte meghatározó, ami a szolgáltatás erősen sérülékeny célcsoportokra irányuló szerepét jelzi. Fejlesztési oldalról egyértelmű a szakemberlétszám bővítésének, a szupervíziónak, a települési jelenlét erősítésének, a prevenciós programoknak és az adósságkezelési támogatásoknak a szükségessége. Ugyanakkor a mobil pontok, a digitális ügyintézés és a közösségfejlesztési programok nem jelennek meg hangsúlyos fejlesztési irányként, ami arra utal, hogy a válaszadók inkább a meglévő szolgáltatás stabilizálását tartják elsődlegesnek. Összességében Tolna járásban a szolgáltatás működését nem a térbeli elérhetőség, hanem inkább a szervezeti terhelés és a szociális problémák összetettsége határozza meg.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A családsegítés mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

2.1.3. Szociális Nappali Ellátások

Bonyhád Járás

Járás települései	Idősek nappali ellátásában részeseülők száma (fő)	Fogyatékos nappali ellátásban részeseülők száma (fő)	Pszichiátriai betegek nappali ellátásban részeseülők száma (fő)	Szenvedélybetegek nappali ellátásban részeseülők száma (fő)	Hajléktalanok nappali intézményeinek napi átlagos fogalma (fő)	Demens személyek nappali ellátása(fő)
Bonyhád	66	24	-	-	-	17

A Bonyhád Járás **idősek nappali** ellátásának elemzése alapján a szolgáltatás belső működését jelentős mértékben a férőhelyhiány, adminisztratív terhek és fenntartói forráshiány nehezíti, míg a hozzáférést területi, közlekedési vagy információs akadályok nem korlátozzák érdemben.

A Bonyhádi járásban az „Együtt 1 másért” Nappali Intézmény biztosítja a **fogyatékos személyek** nappali ellátását

A szolgáltatás belső működését finanszírozási elégtelenség, fenntartói forráshiány közepes mértékben és humánerőforrás-, adminisztratív terhek, stigma enyhén érintik. Míg fluktuáció, infrastruktúra, férőhelyhiány, együttműködés, bizalmatlanság, várólista egyáltalán nem okoz gondot, így összességében hatékony és jó hírű a rendszer.

A szolgáltatás jól működik: a pénzügyi gondok és némi humánerőhiány, adminisztráció, társadalmi előítélet csak kis-közepes mértékben zavarja, a többi tényező (pl. fluktuáció, infrastruktúra, együttműködés, várólista) pedig egyáltalán nem jelent problémát. A hozzáférés is gördülékeny – közlekedés, szállítás, férőhelyek bőségesek –, csak a stigma, a tudatlanság a betegségről, az információhiány és nyelvi akadályok okoznak csekély gondot; az ellátottak közt nők, férfiak, szegénységben élők közepesen, mozgáskorlátozottak és fogyatékosok gyakran fordulnak meg, romák ritkán. Fejlesztésre főleg több szakember, jobb jármű- és számítástechnikai kapacitás kell, másra (pl. prevenció, mobil ügyfélszolgálat) nem – ez mutatja a helyi modell fenntarthatóságát Tolna megyében.

A bonyhádi járás **demens nappali ellátása** egy jól körülhatárolt, de szűk kapacitású szolgáltatásként jelenik meg: a járásközponti intézmény 17 fő számára nyújt nappali ellátást, miközben maga is jelentős terhelésről számol be. A válaszok alapján a mindennapi működésben egyszerre vannak jelen a folyamatos, „közepes” nehézségek és a kifejezetten súlyosnak érzékelt terhek. A finanszírozási elégtelenség, a humánerőforrás-hiány, a fluktuáció és az infrastrukturális hiányosságok mindenütt közepes mértékű problémaként jelennek meg, ami arra utal, hogy a szolgáltatás nem ideális erőforrás-feltételek között működik, de ezek a tényezők önmagukban nem teszik lehetetlenné a működést. Ezzel szemben a férőhelyhiány, a fenntartói forráshiány és az adminisztratív terhek már jelentős mértékben nehezítik az ellátást: a szolgáltató saját tapasztalata szerint a rendelkezésre álló kapacitás, a mögötte álló források és a bürokratikus teher azok a pontok, ahol a rendszer ténylegesen feszül.

A hozzáférés dimenziójában más kép rajzolódik ki. A szolgáltató nem érzékeli meghatározó akadályként sem a település méretét, sem a közlekedési nehézségeket, sem a szállítás hiányát, és nem jelöl problémát az információhiány, a várólista, a térítési díj, a stigmatizáció vagy az intézményekkel szembeni bizalmatlanság terén sem. Ez azt mutatja, hogy a demens nappali ellátás ebben a járásban – a szakembernézőpont szerint – nem elsősorban „megközelíthetetlen” vagy informálisan elzárt szolgáltatás. A hozzájutást inkább három tényező befolyásolja: a betegségbelátás hiánya, a férőhelyszám korlátai és a humánerőforrás-hiány mindenütt közepes mértékű nehézségként szerepel. Vagyis a hozzáférés szűk keresztmetszete nem annyira külső infrastrukturális körülményekben, mint inkább az intézmény befogadóképességében és a demenciához való viszonyulásban jelenik meg.

A klienskör összetétele szintén markáns mintázatot mutat. A szolgáltatás igénybevételénél a nők megjelenése nagyon gyakori, a férfiaké közepes, ami illeszkedik az időskori nemi arányokhoz és a gondozási mintázatokhoz. A mélyszegénységben élők, a romák és a fogyatékkal élők megjelenése viszont csak kis mértékben jellemző, azaz a válasz alapján a leginkább hátrányos helyzetű társadalmi csoportok kevésbé vannak jelen az ellátásban. A mozgáskorlátozottak megjelenése közepes mértékű, ami összhangban állhat azzal, hogy a demenciával élő idősök körében gyakori a fizikai mobilitást érintő korlátozottság, de a szolgáltatás mégis elérhető számukra. A gyermekek megjelenéséről nem áll rendelkezésre érvényes válasz, ami a profilból adódóan nem meglepő: a demens nappali ellátás célcsoportja az időskorú demenciával élő személyek.

A fejlesztési igényekre adott válaszok arról adnak képet, hogy a szolgáltató saját helyzetében hol lát beavatkozási pontot. Három elemet emel ki: a szakemberlétszám bővítését, a rendszeres szupervízió biztosítását és az adminisztratív terhek csökkentését. Ez alapján a mindennapi működés kulcsterülete a személyi állomány teherbírása és támogatása, valamint a bürokratikus kötelezettségek enyhítése. Ugyanakkor a férőhelybővítést, a pályázati források bevonását, a településeken történő gyakoribb jelenlétet, a mobil ügyfélfogadást, a gépjárműkapacitás bővítését, az informatikai fejlesztéseket, a prevenciós programokat és a hátrányos helyzetű csoportok célzott támogatását mind „nem” válasz kíséri. Így egy olyan szolgáltatói attitűd rajzolódik ki, amely a meglévő struktúrán belül, elsősorban a humán erőforrások és a munkaterhelés területén tartja szükségesnek a változtatást, miközben a kapacitás és a források bővítésére irányuló külső fejlesztési lehetőségeket nem tekinti elsődleges iránynak.

Így a bonyhádi járás demens nappali ellátása az adatok alapján olyan ellátásnak látszik, amelyben a mindennapi működést alapvetően a férőhelyek, a fenntartói források és az adminisztratív kötelezettségek terhelik, a kliensek fizikai hozzáférését azonban a válaszadó nem tartja problémásnak. A szolgáltatásba elsősorban nők lépnek be, a klasszikus értelemben vett hátrányos helyzetű csoportok pedig csak kis arányban jelennek meg, miközben a fejlesztési elképzelések a személyi feltételek javítására és a szervezeti terhek csökkentésére koncentrálnak, és kevésbé irányulnak a kapacitás vagy a célcsoport szélesítésére.

A nappali ellátás tekintetében kapacitás elsődlegesen idősekre és szenvedélybetegekre fókuszál, kisebb mértékben fogyatékosokra és demensekre miközben pszichiátriai és hajléktalanellátás hiányzik, ami specializációs lyukakat tükröz. A klienskörben nők és mozgáskorlátozottak dominálnak, mélyszegénység és roma érintettség csekély, összhangban az önellátásra képes idősök támogatásával. Fejlesztési igényként szakemberbővítés, szupervízió, adminisztrációscsökkentés és pályázati források merülnek fel, noha a férőhelyhiány ellentmond a bővítési igény hiányának.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A nappali ellátások nem mindenki számára egyenlő

hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Dombóvár járás

Járas települései	Idősek nappali ellátásában részeseülők száma (fő)	Fogyatékos nappali ellátásban részeseülők száma (fő)	Pszichiátriai betegek nappali ellátásban részeseülők száma (fő)	Szenvedélybetegek nappali ellátásban részeseülők száma (fő)	Hajléktalanok nappali intézményeinek napi átlagos fogalma (fő)	Demens személyek nappali ellátása(fő)
Dombóvár	35	68	52	45	-	-

A Dombóvár Járas **idősek nappali** ellátásának elemzése a működési nehézségek közül a területi hozzáférést, intézményközi együttműködést, településméretet, szállítási hiányt, betegségbelátás hiányát, férőhely- és humánerőforrás-problémákat, valamint információhiányt mutatja kiemelkedően súlyosnak, míg a finanszírozás, humánerő és adminisztráció kisebb mértékben terheli a szolgáltatást.

A Dombóvári járásban a **fogyatékosok nappali** ellátását elsősorban a Dombóvári Egyesített Humán Szolgáltató Intézmény biztosítja. A szolgáltatás simán működik: pénzügyi gondok, humánerőhiány, fluktuáció, infrastruktúra, fenntartói támogatás, együttműködés, bizalomvesztés, várólista egyáltalán nem zavarja, csak a férőhelyek hiánya meg az adminisztráció közepesen, a társadalmi előítélet pedig alig nehezíti. A hozzáférésnél nagy baj a szállítás hiánya, erős a stigma, közepes a közlekedés nehézsége meg a férőhely- és településméret szerinti korlát; információhiány meg betegségtudás hiánya csak kis mértékben zavar, a többi semmi gond – az ellátottak közt szegénységben élők, nők közepesen jönnek, férfiak, romák, mozgáskorlátozottak ritkán, fogyatékosok viszont nagyon gyakran. Fejlesztésre rendszeres szupervízióra, több utazási kapacitásra és férőhelybővítésre van szükség.

A **pszichiátriai betegek nappali ellátása** kizárólag a Dombóvári járásban működik, ahol 50 fő részeseül ilyen jellegű ellátásban. Új Esély Központ működési területe az egész vármegyére kiterjed. Ez az adat önmagában azt jelzi, hogy a szolgáltatás ebben a térségben intézményesen jelen van, és képes a gondozási szükségletek egy részének kezelésére. Pozitívként értékelhető, hogy egyáltalán létezik nappali ellátási forma, amely strukturált napirendet, közösségi jelenléte és folyamatos szakmai támogatást biztosít.

Ugyanakkor a megye többi járásában nulla ellátotti létszám szerepel, ami nem értelmezhető a pszichiátriai problémák hiányaként. Sokkal inkább arra utal, hogy a nappali ellátás mint szolgáltatási forma nem hozzáférhető, vagy nem épült be a helyi ellátórendszerbe. Ez különösen problematikus azokban a járásokban, ahol az elöregedés, a szociális izoláció és az egészségügyi ellátások korlátozott elérhetősége fokozza a mentális problémák kockázatát.

A szolgáltatási hiány következtében feltételezhető, hogy az érintett személyek ellátása más, kevésbé adekvát formákra terelődik át (például alapellátásra, családi gondozásra), vagy teljes mértékben ellátatlan marad. Ez hosszabb távon növelheti az állapotromlás, a krízishelyzetek kialakulásának, valamint az intézményi (pl. fekvőbeteg-ellátás) igénybevételének kockázatát.

Emellett a nappali ellátás hiánya a prevenció és rehabilitációs lehetőségek beszűkülését is jelenti, ami különösen hátrányosan érinti a társadalmi reintegráció esélyeit. Mindez arra utal, hogy a szolgáltatás területi egyenlőtlensége nemcsak hozzáférési kérdés, hanem az ellátórendszer hatékonyságát és fenntarthatóságát is befolyásoló strukturális probléma.

A **szenvedélybetegek nappali ellátása** Dombóvári járásban a járásközpontban elhelyezkedő Új Esély Központ biztosítja 50 fős ellátotti létszámmal, működési területe az egész vármegyére kiterjed, ami tovább erősíti azt a mintázatot, hogy a szolgáltatás elsősorban városi központokban vagy erős intézményi háttérrel rendelkező helyszíneken jelent meg Tolna vármegyében, összhangban a Szekszárd járási (70 fős) megyei központi modelljével. Ezek az adatok empirikusan alátámasztják a szolgáltatás hierarchikus elhelyezkedését, ahol a városközponti funkciók – jobb infrastruktúra, elérhetőség és koordinációs kapacitás révén – lehetővé teszik a nagyobb volumenű ellátást, miközben a periférikus járások, mint Paks, alacsony kapacitású, lokális szolgáltatásokra szorúlnak. Ugyanakkor ez a centralizáció jelentős hiányosságokat hordoz: a távolabbi települések lakossága számára a közlekedési és szállítási akadályok felerősödnek, növelve a területi egyenlőtlenségeket, miközben a stigma és betegségbelátás hiánya – mindhárom vizsgált járásban domináns tényezőként azonosítva – tovább rontja a tényleges elérhetőséget, hangsúlyozva a decentralizált, mobil szolgáltatások bevezetésének szükségességét a vármegyei ellátási egyensúly érdekében.

Összességében a kapacitás vegyes: idősokra korlátozott, de fogyatékosokra pszichiátriai és szenvedélybetegekre erősebb, hajléktalanokra mérsékelt, demens ellátás hiányzik, ami a klienskör sokszínűségét jelzi, ám mélyszegénység és roma érintettség nem jellemző. A nők dominanciája (nagyon gyakran) és férfiak/mozgáskorlátozottak közepes jelenléte mellett a fejlesztési igények szélesek: szakemberbővítés, szupervízió, képzések, helyi jelenlét, koordináció, jármű- és informatikai fejlesztések, közösségi terek, prevenció, férőhelybővítés, pályázatok szükségesek, miközben mobil pontok, adminisztrációcsökkentés és célzott programok nem prioritások. Ez a járás kontrasztja a Bonyhádra képest, ahol a belső kapacitáskorlátok domináltak a külső hozzáférési krízis helyett.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A nappali ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Paks Járás

Járás települései	Idősok nappali ellátásában részeseülők száma (fő)	Fogyatékos nappali ellátásban részeseülők száma (fő)	Pszichiátriai betegek nappali ellátásban részeseülők száma (fő)	Szenvedélybetegek nappali ellátásban részeseülők száma (fő)	Hajléktalanok nappali intézményeinek napi átlagos fogalma (fő)	Demens személyek nappali ellátása(fő)
Bölcse	25	-	-	-	-	-
Dunaföldvár	51	-	-	10	-	-
Kajdacs	25	-	-	-	-	-
Madocsa	17	-	-	-	-	-
Nagydorog	31	-	-	-	-	-

Paks	34	24	-	-	11	-

A Paks Járás **idősek nappali ellátása** elsősorban finanszírozási nehézségekkel küzd működésben, míg férőhelyhiány, adminisztráció, területi hozzáférés és várólista vegyesen súlyos, a humánerő-, fluktuáció- és infrastrukturális problémák csekélyek, hozzáférésben pedig közlekedés, szállítás, stigma vagy bizalmatlanság nem akadályoz.

A **fogyatékosok nappali ellátásában** a szolgáltatás hozzáférését a betegségbelátás hiánya közepesen nehezíti, de településméret, közlekedés, szállítás, stigma, intézményi bizalmatlanság, férőhely-, humánerő- vagy információhiány, illetve várólista egyáltalán nem okoz gondot. Az ellátottak körében mozgáskorlátozottak és súlyosan fogyatékosok nagyon gyakran jelennek meg, mélyszegénységben élők meg időse nők egyáltalán nem, idősebb férfiak csak ritkán fordulnak elő, romák pedig soha nem kérnek szolgáltatást.

A működésnél közepesen zavaró a szakmai együttműködés hiánya, miközben a fejlesztések közül kiemelkedik a munkavállalási lehetőségek bővítése fogyatékosok számára, a szükségletfókuszú szolgáltatások bevezetése, a lakhatási nehézségek kezelése, valamint pályázati források bevonása – ezek adják a helyi ellátás fő irányát.

A Paks járás **szenvedélybetegek nappali ellátása** egy szűk körű, lokális szolgáltatás, amelyet a Dunaföldvári Család- és Gyermejkölési Szolgálat és Alapszolgáltatási Központ működtet kizárólag saját településére, 10 fős engedélyezett kapacitással, ami járási szinten jelentős ellátási hézagot eredményez.

A szolgáltatás belső működését elsősorban erőforrás-alapú és szubjektív tényezők nehezítik jelentősen: a finanszírozási elégtelenség, a humánerőforrás-hiány, az adminisztratív terhek, a társadalmi stigma és az intézménnyel szembeni bizalmatlanság mind súlyos akadályként azonosul, míg a fluktuáció, infrastrukturális hiányosságok, férőhelyhiány, területi hozzáférési nehézségek, valamint az intézményközi együttműködés gyengesége közepes mértékű problémaként jelenik meg; érdekes kontrasztként a fenntartói forráshiány csak kis mértékben érinti a működést, a várakozási idő pedig egyáltalán nem jelent akadályt, ami a alacsony kihasználtságra és a korlátozott lefedettségre utal.

Ugyanez a mintázat érvényesül a szolgáltatáshoz való hozzáférésben is, ahol a kliensek oldalán gyökerező tényezők dominálnak: a betegségbelátás hiánya kiemelkedően súlyos akadályként, a stigmatizáció és a humánerőforrás-hiány jelentős mértékben, a bizalmatlanság pedig közepes mértékben nehezíti a hozzáférést, miközben strukturális elemek (közlekedés, szállítás, várólista, férőhelyhiány, térítési díj) egyáltalán nem problémásak; az ellátotti összetétel közepes mértékű mélyszegénység-jelenlétet, férfiak, romák részvételét mutatja, kis mértékű női és mozgáskorlátozott, valamint gyakori fogyatékos kliensekkel, gyermekekről hiányzó adat mellett.

A fejlesztési prioritások ebből következnek: egyértelműen szükséges a szakemberlétszám bővítése, rendszeres szupervízió, továbbképzések, esetmegbeszélő fórumok erősítése, jelzőrendszeri együttműködés fejlesztése, adminisztratív terhek csökkentése, informatikai eszközök bővítése, közösségi terek javítása, prevenciók és célzott programok erősítése, valamint pályázati források bevonása – ezzel szemben nincs igény férőhelybővítésre, mobil ügyfélfogadásra, gyakoribb települési jelenlétre vagy járműkapacitás növelésre, ami megerősíti a szolgáltatás jelenlegi lokális, minőségi fókuszú jellegét.

A **hajléktalan személyek nappali ellátását** a Paksi Kistérségi Szociális Központ biztosítja. Az intézmény 10 működési férőhellyel rendelkezik, és kizárólag Paks település lakossága számára nyújt szolgáltatást. A nappali ellátás napi átlagos forgalma 11 fő.

A járás nappali ellátási kapacitása szétagolt. Az idősek számára viszonylag erős, a fogyatékos emberek számára csak korlátozott lehetőségek vannak, a hajléktalanellátás pedig csak nagyon kis mértékben jelenik meg. A kisebb településeken egyáltalán nincs nappali ellátás pszichiátriai

betegeknek, szenvedélybetegeknek és demens személyeknek, vagyis ezek a célcsoportok ott teljesen ellátatlanok maradnak.

Összességében a Paks járási eset empirikusan alátámasztja a szenvedélybetegek nappali ellátásának tipikus paradoxonát Tolna megyében: a kis kapacitás elkerüli a kvantitatív túlterhelést, de mélyíti a területi egyenlőtlenségeket, miközben a kvalitatív fejlesztések (személyi erőforrások, együttműködések, stigma-csökkentés) lennének a kulcsa a fenntartható bővülésnek, hangsúlyozva a regionális szociális politika erőforrás-újraosztásának szükségességét.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A nappali ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Szekszárd Járás

Járás települései	Idősek nappali ellátásában részesülők száma (fő)	Fogyatékos nappali ellátásban részesülők száma (fő)	Pszichiátriai betegek nappali ellátásban részesülők száma (fő)	Szenvedélybetegek nappali ellátásban részesülők száma (fő)	Hajléktalanok nappali intézményeinek napi átlagos fogalma (fő)	Demens személyek nappali ellátása(fő)
Bátaszék	43	-	-	-	-	-
Decs	27	16	-	-	-	-
Szekszárd	77	33	-	68	43	-

A Szekszárd Járás **idősek nappali ellátása** közepes-súlyos finanszírozási, humán-erő-, infrastrukturális és fenntartói forráshiányt mutat működésben, míg férőhelyhiány, adminisztráció, területi elérhetőség csekély, hozzáférésben településméret, közlekedés, szállítás, várólista minimális akadály.

A Szekszárd járásban a **fogyatékosok nappali ellátását** a Szekszárd Megyei Jogú Város Szociális Központja.

A szolgáltatás alapvetően jó: pénzügy, humán-erőhiány, fluktuáció, fenntartói forrás csak alig zavarja, infrastruktúra, férőhely, hozzáférés, együttműködés, bizalom, stigma, várólista pedig egyáltalán nem – kivéve az adminisztráció, ami nagyon súlyosan nehezíti a munkát. Hozzáférésnél minden sima: közlekedés, szállítás, stigma, bizalom, betegségtudás, férőhely, információ, várólista, nyelv, díj egyáltalán nem gond – az ellátottak közt szegénységben élők, nők, férfiak közepesen, mozgáskorlátozottak, romák ritkán, fogyatékosok nagyon gyakran jönnek. Fejlesztésre csak az adminisztráció csökkentésére van szükség.

A Szekszárd járás **szenvedélybetegek nappali ellátása** egy megyei lefedettségű, nagyobb kapacitású szolgáltatás, amelyet a Szent Anna Római Katolikus Gondnokság RÉV Szenvedélybeteg-segítő Szolgálat működtet Szekszárd székhellyel, 70 fős engedélyezett létszámmal, ami jelentős különbség a Paks járási kis léptékű modelljéhez képest, és járási szinten megfelelőbb elérhetőséget biztosít.

A szolgáltatás belső működését elsősorban humán- és szociális tényezők nehezítik kiemelkedően vagy jelentősen: a humánerőforrás-hiány és a társadalmi stigma súlyos akadályként, a fluktuáció, intézményközi együttműködés gyengesége, adminisztratív terhek jelentősen, míg a finanszírozás, területi hozzáférés és fenntartói forráshiány közepes mértékben hatnak negatívan; ezzel szemben az infrastrukturális hiányosságok csak kis mértékben, a férőhelyhiány és várakozási idő pedig egyáltalán nem jelent problémát, ami a nagyobb kapacitás hatékonyságát tükrözi.

Ez a minta erősödik meg a hozzáférési oldalon is, ahol a stigmatizáció kiemelkedően súlyos, a szállítás hiánya, intézménybeli bizalmatlanság, betegségbelátás hiánya, humánerőforrás-hiány és információhiány jelentősen, a közlekedési nehézségek pedig közepesen akadályoznak, miközben településméret, várólista, férőhelyhiány, térítési díj egyáltalán nem, nyelvi akadályok pedig csak kis mértékben érintettek; az ellátotti összetételben nagyon gyakran jelennek meg férfiak, közepesen nők, mélyszegénységben élők és romák, míg mozgáskorlátozottak nem jellemzőek, fogyatékkal élők és gyermekek csak kis mértékben.

A fejlesztési igények átfogóak és mobilitás-orientáltak: egyértelműen szükséges a szakemberlétszám bővítése, szupervízió, továbbképzések, települési jelenlét erősítése, mobil ügyfélfogadás, esetforumok, jelzőrendszer, adminisztráció csökkentése, járműkapacitás, informatika fejlesztése, prevenció és célzott programok, pályázati források – szemben a közösségi terek, digitális ügyintézés és férőhelybővítés hiányával, ami rámutat a szolgáltatás jelenlegi kapacitásának megfelelőségére, de a perifériás elérés és szakmai támogatás bővítésének kulcsszerepére.

Összességében a Szekszárd járási eset a megyei központi modell előnyeit (nincs kapacitásprobléma) és korlátait (stigma, szállítási és együttműködési hiányok) mutatja, empirikusan alátámasztva Tolna vármegye szenvedélybetegek ellátásának hierarchikus egyenlőtlenségét, ahol a fejlesztéspolitika a humán erőforrások és mobilitási infrastruktúra erősítésére koncentrálhat a tartós hatékonyság érdekében.

A bemutatott adatok alapján a **hajléktalan személyek nappali ellátása** egy alacsony küszöbű, rugalmas hozzáférésű szolgáltatásként működik, amely országos lefedettségéből adódóan területi korlátozás nélkül fogad ellátottakat. Ez a nyitottság alapvetően kedvez a célcsoport elérésének, és jól illeszkedik a nappali ellátás funkciójához, amely nem tartós elhelyezést, hanem alapvető szükségletek kielégítését és szociális támogatást biztosít.

A szolgáltatás hozzáférhetősége kifejezetten kedvezőnek tekinthető. A várólista hiánya, valamint az, hogy az ellátásba kerülés átlagosan néhány napon belül megtörténik, arra utal, hogy az intézmény kapacitása és működési gyakorlata jelenleg képes rugalmasan reagálni az igényekre. Ezt erősíti az is, hogy a férőhelyhiány és a hosszú várakozási idő egyáltalán nem jelent problémát.

Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy ez a kedvező hozzáférési helyzet nem feltétlenül jelenti azt, hogy a szolgáltatás minden rászorulókat elér. A lakosság tényleges hozzáférését vizsgáló adatok szerint például a betegségbelátás hiánya közepes mértékben akadályozza az ellátás igénybevételét, ami arra utal, hogy a szolgáltatáson kívüli tényezők – különösen az egyéni motiváció és pszichoszociális állapot – továbbra is jelentős korlátot képeznek.

A szolgáltatás működését elsősorban strukturális és finanszírozási problémák terhelik. A legkritikusabb tényezők:

- Finanszírozási elégtelenség és fenntartói forráshiány: ezek kiemelkedően súlyos problémát jelentenek, ami hosszú távon a szolgáltatás fenntarthatóságát és minőségét is veszélyeztetheti.
- Infrastrukturális hiányosságok és adminisztratív terhek: jelentős problémaként jelennek meg, ami a napi működés hatékonyságát csökkenti.

- Humánerőforrás-hiány , fluktuáció és társadalmi stigma: közepes mértékű nehézségek, amelyek a szolgáltatás minőségére és az ellátottakkal való munkára egyaránt hatással vannak.

Ezzel szemben több klasszikus hozzáférési akadály – például területi elérhetőség, férőhelyhiány vagy intézményi bizalmatlanság – nem jelenik meg problémaként, ami a szolgáltatás alacsony küszöbű jellegét és beágyazottságát jelzi.

Az ellátottak összetétele egyértelműen a legsérülékenyebb társadalmi csoportokra koncentrál:

- Mélyszegénységben élők: meghatározó célcsoport.
- Férfiak és nők: a férfiak dominanciája mellett a nők is jelentős arányban jelen vannak.
- Mozgáskorlátozottak és fogyatékkal élők : alacsonyabb arányban jelennek meg, ami felvetheti az akadálymentesítés vagy a célzott elérés kérdését.

A lakossági hozzáférést vizsgáló skála alapján a legtöbb tényező nem jelent érdemi akadályt. Ez különösen a következőkre igaz:

- Területi és közlekedési tényezők
- Információhoz jutás
- Térítési díj
- Várólista

Az egyetlen hangsúlyosabb tényező a betegségbelátás hiánya, míg a stigmatizáció kisebb, de jelen lévő akadály. Ez arra utal, hogy a hozzáférés fő korlátai nem rendszerszintűek, hanem inkább egyéni és társadalmi jellegűek.

A válaszok alapján a fejlesztési igények nem a kapacitásbővítésre, hanem a működés minőségének javítására irányulnak. A legfontosabb prioritások:

- Adminisztratív terhek csökkentése
- Informatikai eszközök fejlesztése
- Rendszeres szupervízió biztosítása
- Prevenációs programok erősítése
- Célzott programok hátrányos helyzetű csoportok számára

Figyelemre méltó, hogy sem a férőhelybővítés, sem a humánerőforrás növelése nem jelenik meg igényként, ami összhangban áll a várólista hiányával és a gyors bekerülési idővel. Ugyanakkor ez nem zárja ki, hogy a humánerőforrás minőségi fejlesztése (pl. szupervízió) szükséges.

A vizsgált nappali ellátás egy jól hozzáférhető, alacsony küszöbű szolgáltatásként működik, amely képes gyorsan reagálni az igényekre, és nem küzd kapacitáshiánnyal. A működés fő kihívásai nem a hozzáférés, hanem a finanszírozási és szervezeti feltételek oldalán jelentkeznek. Ez a kettősség – jó hozzáférés, de gyenge strukturális háttér – tipikus jelenség a hajléktalanellátásban: a szolgáltatások rövid távon hatékonyan működnek, de hosszú távon sérülékenyek a forráshiány és a működési nehézségek miatt.

Az intézmény szakmai megítélése szerint a legsürgetőbb fejlesztési területek közé tartozik az ellátottak továbblépési lehetőségeinek javítása, különösen a tartós bentlakásos intézményekbe történő elhelyezés elősegítése. Jelenleg jelentős problémát jelent, hogy a nappali ellátásban megjelenő személyek egy része olyan komplex – például pszichiátriai, szenvedélybetegséggel

összefüggő vagy időskori – problémákkal küzd, amelyek kezelése már meghaladja az alapszolgáltatás kereteit.

Ezzel összefüggésben kiemelt fejlesztési szükséglet a különböző szakellátási formák (pszichiátriai betegek otthona, szenvedélybetegek intézményei, idősek otthona, hajléktalanok átmeneti vagy tartós elhelyezést nyújtó intézményei) közötti átjárhatóság és kapacitás bővítése. A jelenlegi rendszerben gyakran tapasztalható, hogy az ellátottak „beragadnak” az alacsony küszöbű szolgáltatásokban, mivel nem biztosított számukra a megfelelő továbblépési út.

További sürgető fejlesztési területként jelenik meg azoknak a problémáknak a kezelése, amelyek a hajléktalanellátó intézményrendszer keretei között nem, vagy csak korlátozottan kezelhetők. Ide tartoznak különösen a súlyos mentális zavarok, addiktológiai problémák, illetve az egészségi állapotból fakadó gondozási szükségletek. Ezek hatékony kezelése csak integrált, több ágazat együttműködésén alapuló ellátórendszerben valósítható meg.

Kapacitása kiemelkedik a többi járáséhoz képest. Erős az idősek ellátása ami a legnagyobb volumenű szolgáltatás, alapvető fókuszaként szolgálva a társas támogatást és napi ritmust. Kiemelkedő a szenvedélybetegek kapacitása míg jelentős a hajléktalanellátás és megfelelő a fogyatékosoké pszichiátriai és demens ellátás viszont hiányzik.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A nappali ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tamási Járás

Járás települései	Idősek nappali ellátásában részesülők száma (fő)	Fogyatékos nappali ellátásban részesülők száma (fő)	Pszichiátriai betegek nappali ellátásban részesülők száma (fő)	Szenvedélybetegek nappali ellátásban részesülők száma (fő)	Hajléktalanok nappali intézményeinek napi átlagos fogalma (fő)	Demens személyek nappali ellátása(fő)
Diósberény	31	-	-	-	-	-
Gyöng	13	-	-	-	-	-
Hőgyész	56	-	-	-	-	-
Iregszemcse	43	-	-	-	-	-
Magyarkeszi	35	-	-	-	-	-
Ozora	31	-	-	-	-	-
Pári	33	-	-	-	-	-
Pincehely	21	-	-	-	-	-
Simontornya	26	-	-	-	-	-
Szakadát	22	-	-	-	-	-
Tamási	38	-	-	-	-	8
Varsád	22	-	-	-	-	-

A Tamási Járás **idősek nappali ellátása** meglehetősen stabil: működésben minden akadály (finanszírozás, humán erő, férőhelyhiány, adminisztráció, stigma, várakozás) csekély vagy nem

létező – ez a legkevésbé problémás a vizsgált járások közül –, hozzáférésben szintén minimálisak a gondok (betegségbelátás közepes mértékben).

Klienskörben nők abszolút dominálnak (nagyon gyakran), férfiak/mozgáskorlátozottak kis-közepesen jellemzőek, mélyszegénység/romák/fogyatékosok csekélyek vagy nem jellemzőek. Fejlesztési igények szerények: csak továbbképzések egyöntetűen szükségesek, részben szupervízió, jelzőrendszer, adminisztrációcsökkentés, járműbővítés, informatika, prevenció és pályázatok, míg szakemberbővítés, helyi jelenlét, mobil pontok, koordináció, közösségi terek, célzott programok, férőhelybővítés egyáltalán nem prioritás.

A Tamási járásban a **demens személyek nappali ellátását** egyetlen szolgáltató, a járásközpontban működő Tamási és Városkörnyéke Szociális Központ biztosítja, mindössze nyolc fő ellátotti létszámmal. Ez a korlátozott kapacitás már önmagában azt jelzi, hogy a szolgáltatás inkább kisméretű, specializált ellátási formaként van jelen a járás szociális struktúrájában, nem pedig tömeges igényeket kiszolgáló intézményként. Az intézményi válaszok alapján a működést nehezítő tényezők többsége ugyanakkor nem szélsőségesen súlyos: a finanszírozási elégtelenség, a humánerőforrás-hiány, az infrastrukturális hiányosságok, a férőhelyhiány és a fenntartói forráshiány egyaránt „kis mértékben” befolyásolják a szolgáltatás mindennapi működését, míg a fluktuáció és a hosszú várakozási idő ebben a járásban „egyáltalán nem” jelent problémát. A válaszadó a társadalmi stigmat nevesíti „jelentős mértékben” nehezítő tényezőként, az adminisztratív terheket pedig „közepes mértékű” nehézségként értékeli, ami arra utal, hogy a szervezeti működés belső oldalán inkább a formális elvárások és a stigmatizációval való folyamatos megküzdés jelentenek kihívást, nem pedig a nyers forráshiány.

A hozzáférés oldaláról vizsgálva a szolgáltatást, a tamási adatok finoman árnyalt, de viszonylag kedvező képet mutatnak. A település mérete, a szállítás hiánya, a várólista és a nyelvi-kulturális akadályok „egyáltalán nem” nehezítik a szolgáltatáshoz való hozzájutást, a közlekedési nehézségek és a térítési díj pedig csak „kis mértékben” jelennek meg akadályként. A válaszadó szerint az intézményekkel szembeni bizalmatlanság sem befolyásolja a hozzáférést, ugyanakkor két tényező „jelentős mértékben” nehezíti az ellátáshoz jutást: a betegségbelátás hiánya és az ellátásról való információhiány. A férőhelyszám és a humánerőforrás-hiány ebben a dimenzióban legfeljebb „egyáltalán nem”, illetve „kis mértékben” befolyásolja a hozzájutást, vagyis a szolgáltató nem tartja őket komoly hozzáférési szűk keresztmetszetnek. Így Tamásiban a hozzáférés adatai azt rajzolják ki, hogy a fizikai-infrastrukturális akadályok és a formális kapacitáskorlátok kevésbé, míg a demencia felismeréséhez és az információáramláshoz kapcsolódó tényezők sokkal inkább meghatározzák, hogy ki jut el ténylegesen a szolgáltatásig. A klienskör összetétele alapján a tamási demens nappali ellátás nem kifejezetten a leginkább marginalizált társadalmi csoportokat éri el. A szolgáltató szerint sem a mélyszegénységben élők, sem a romák megjelenése nem jellemző az ellátás igénylésekor, a fogyatékkal élők és a mozgáskorlátozottak jelenléte pedig legfeljebb „kis mértékben” tapasztalható. A nemek tekintetében a nők és a férfiak megjelenése egyaránt „közepes mértékben” jellemző, ami kiegyenlítettebb nemi képet ad, mint a bonyhádi járás női túlsúlya. A gyermekek megjelenésére itt sincs érvényes adat, ami a szolgáltatás profilját tekintve várható. Összességében az adatok azt mutatják, hogy a tamási ellátásba elsősorban nem a társadalmi értelemben vett legrosszabb helyzetű csoportok lépnek be, hanem egy vegyes, de nem kifejezetten hátrányos helyzetű klienskör, amelyben a nemek nagyjából hasonló arányban jelennek meg.

A fejlesztési igényekre adott válaszokból egy visszafogott, de néhány ponton egyértelműen megfogalmazott jövőkép rajzolódik ki. A szolgáltató nem tartja szükségesnek sem a szakemberlétszám bővítését, sem a rendszeres szupervízió biztosítását, sem a településeken gyakoribb jelenlétet, sem a mobil/kihelyezett ügyfélfogadási pontok kialakítását, sem a jelzőrendszeri együttműködés fejlesztését, és „nem” választ ad a férőhelybővítésre és a

prevenációs programok erősítésére is. Ugyanakkor igény mutatkozik a továbbképzések és kompetenciafejlesztés iránt, az esetmegbeszélő és koordinációs fórumok erősítése, az adminisztratív terhek csökkentése, a digitális ügyintézési lehetőségek bővítése, a közösségi terek és csoportfoglalkozások feltételeinek javítása, valamint a pályázati források bevonása iránt. Ez a kombináció olyan szolgáltatói attitűdöt tükröz, amely a meglévő kis kapacitású ellátás szakmai minőségének, belső együttműködésének és adminisztratív környezetének fejlesztésére törekszik, miközben a bővítés és a kifejezetten hátrányos helyzetű csoportok célzott elérése nem kap kiemelt hangsúlyt.

A járásra vonatkozóan a kapacitás korlátozott, de egysíkú: kizárólag idősekre fókuszál, demensek nappali ellátását leszámítva minden más ellátás (fogyatékos, pszichiátriai, szenvedélybeteg, hajléktalan) hiányzik, szemben Szekszárd diverzitásával vagy Dombóvár vegyes kínálatával.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A nappali ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tolna Járás

Járás települései	Idősek nappali ellátásában részesülők száma (fő)	Fogyatékos nappali ellátásban részesülők száma (fő)	Pszichiátriai betegek nappali ellátásban részesülők száma (fő)	Szenvedélybetegek nappali ellátásban részesülők száma (fő)	Hajléktalanok nappali intézményeinek napi átlagos fogalma (fő)	Demens személyek nappali ellátása(fő)
Fadd	32	-	-	-	-	-
Tolna	46	-	-	-	-	-

A Tolna Járás **idősek nappali ellátása** a legstabilabb a megyében: működésben szinte minden akadály csekély vagy nem létezik (finanszírozás, humán erő, infrastruktúra, stigma, együttműködés, várakozás nullák), csak férőhelyhiány, területi elérhetőség és adminisztráció kis mértékű – még Tamási járásnál is kevesebb feszültség. Hozzáférésben teljes bőség: közlekedés, szállítás, információ, várólista, stigma egyáltalán nem nehezít.

Klienskörben nők nagyon gyakran, férfiak és mozgáskorlátozottak gyakran jelennek meg, mélyszegénység nem jellemző, romák/fogyatékosok kis mértékben. Fejlesztési igények személyi jellegűek: szakemberbővítés, szupervízió, továbbképzések, közösségi terek, prevenció szükségesek, míg helyi jelenlét, mobil pontok, koordináció, adminisztrációscsökkentés, jármű/informatika/digitális fejlesztések, célzott programok, férőhelybővítés, pályázatok nem prioritások – ez a legkevésbé ambiciózus a járások közül.

Kapacitás minimális és egysíkú: csak idősekre szorítkozik minden egyéb ellátás (fogyatékos, pszichiátriai, szenvedélybeteg, hajléktalan, demens) hiányzik, hasonlóan Tamásihoz, de kisebb volumenben.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A nappali ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

2.1.4. Községi ellátások

Községi ellátások Tolna Vármegyei adatai	2020	2023	2024
Községi ellátásban részesülő pszichiátriai betegek száma (fő)	146	141	180
Községi ellátásban részesülő szenvedély betegek száma (fő)	95	91	126
Támogató Szolgáltatásban részesülők száma (fő)	230	215	245

Forrás: KSH

Községi ellátások a pszichiátriai, illetve a szenvedélybetegek részére nyújtott ellátás a jogszabályok előírják a pszichiátriai és szenvedélybetegek közösségi alapellátásának biztosítását, ez az ellátási forma kistérségi/térségi szinten szerveződik, nem minden településen van önálló szolgálat. Ebből fakadóan nem elvárás, hogy minden településen önálló szolgálat működjön – ugyanakkor elvárás, hogy térségi szinten ténylegesen hozzáférhető legyen. Az összesített adatok alapján megállapítható, hogy Tolna megyében a pszichiátriai és a szenvedélybetegek közösségi ellátása megyei szinten jelen van, ugyanakkor a hozzáférés nem minden járásban azonos módon és teljességgel biztosított. A szolgáltatások térségi szinten szerveződnek, ami megfelel a jogszabályi kereteknek, azonban a járások közötti különbségek a tényleges elérés szempontjából érdemi hatással bírnak.

A rendelkezésre álló adatok alapján a közösségi ellátások igénybevételében mérsékelt ingadozás, majd 2024-re egyértelmű növekedés figyelhető meg. A **pszichiátriai betegek** közösségi ellátásában részesülők száma 2020 és 2023 között enyhén csökkent majd 2024-re jelentősen emelkedett Hasonló tendencia rajzolódik ki a **szenvedélybetegek esetében** is. A **támogató szolgáltatást** igénybe vevők száma szintén visszaesést mutatott 2023-ra, majd 2024-ben ismét növekedett meghaladva a 2020-as értéket is.

Összességében a 2023-ig tartó enyhe visszaesést követően 2024-ben minden vizsgált ellátási formában növekedés látható, ami utalhat a szükségletek erősödésére, az ellátásokhoz való hozzáférés javulására, vagy a szolgáltatások kapacitásának bővülésére.

A **pszichiátriai betegek** közösségi ellátásának területi lefedettsége Tolna vármegyében jelentős egyenlőtlenségeket mutat. A **Dombóvári járás** teljes területén a szolgáltatást a Dombóvár Egyesített Humán Szolgáltató Intézmény biztosítja, míg a Kék Madár Integrált Szociális Intézmény – szekszárdi székhellyel – több járásra kiterjedően (**Paks, Szekszárd, Tamási, Bonyhád**) nyújt ellátást. Emellett a Szekszárd Megyei Jogú Város Humánszolgáltató Központja **korlátozott területi hatókörrel működik**, kizárólag Szekszárd és néhány környező település (Decs, Harc, Ócsény, Sárpilis, Zomba) lakossága számára biztosít szolgáltatást.

A jelenlegi ellátórendszer területi szerveződése következtében a vármegye több járása, illetve azok egyes települései nem részesülnek a pszichiátriai betegek közösségi ellátásából. Ez a lefedettségi hiány arra utal, hogy a szolgáltatások elérhetősége nem egyenletes, ami potenciálisan növeli az ellátatlanság kockázatát, és területi alapú hozzáférési egyenlőtlenségeket eredményez a pszichiátriai gondozás terén.

A jelenlegi ellátórendszer területi szerveződése következtében a vármegye több járása, illetve azok egyes települései nem részesülnek a pszichiátriai betegek közösségi ellátásából. Ez a lefedettségi hiány arra utal, hogy a szolgáltatások elérhetősége nem egyenletes, ami

potenciálisan növeli az ellátatlanság kockázatát, és területi alapú hozzáférési egyenlőtlenségeket eredményez a pszichiátriai gondozás terén.

A teljes mintára vonatkozó eredmények szerint a szolgáltatás működését főként közepes finanszírozási és fenntartói forráshiány, valamint adminisztratív terhek terhelik, miközben a társadalmi stigma kiemelkedően súlyos problémát jelent. A hozzáférést leginkább a közlekedési nehézségek és a szállítás hiánya korlátozza, továbbá a betegségbelátás hiánya és információhiány jelentős pszichoszociális akadályokat eredményez. A szolgáltatást igénybe vevők között kiegyensúlyozott a nemek aránya, de a mélyszegénységben élők, az idősek, a romák és a fogyatékkal élők megjelenése vegyes képet mutat, ami rejtett szükségletekre utalhat. Fejlesztési igényként egyértelműen megjelenik a rendszeres szupervízió, továbbképzések, járműkapacitás növelése, valamint célzott programok és közösségi terek erősítése; a szolgáltatásba bevont személyek növelése és a digitális ügyintézés bővítése kevésbé hangsúlyos.

Tolna vármegyében a **szenvedélybetegek közösségi ellátásának** területi lefedettsége jelentős egyenlőtlenségeket mutat. A szolgáltatás biztosítása több intézmény között oszlik meg: a Dombóvári Egyesített Humán Szolgáltató Intézmény a dombóvári járásban lát el feladatokat, míg a Szent Anna Római Katolikus Gondnokság RÉV Szenvedélybeteg-segítő Szolgálat szekszárdi székhellyel a **szekszárdi, tolnai és bonyhádi járásokra** terjed ki. Ezzel párhuzamosan a Zsibriki Drogterápiás Intézet a bonyhádi és szekszárdi járásokban biztosít ellátási hozzáférést, amely részben átfedést eredményez a szolgáltatási területek között. Ugyanakkor a vármegye további járásai kimaradnak a közösségi ellátásból, ami a szolgáltatáshoz való hozzáférés területi hiányosságaira és az ellátórendszer egyenlőtlen struktúrájára utal.

Mindez különösen aggályos annak fényében, hogy az alkoholproblémákkal küzdők száma növekvő tendenciát mutat, ami a szolgáltatások iránti igény fokozódását vetíti előre, miközben az ellátórendszer jelenlegi területi lefedettsége nem biztosít egyenlő esélyű hozzáférést a rászorulóknak számára.

A szolgáltatás működését leginkább a humánerőforrás-hiány és a társadalmi stigma nehezíti, mindkettő kiemelkedően súlyos problémaként jelenik meg. Ehhez kapcsolódik a fluktuáció, valamint az adminisztratív terhek és az intézményközi együttműködés hiányosságai, amelyek jelentős mértékben akadályozzák a hatékony működést. A finanszírozási és fenntartói forráshiány közepes mértékű problémaként jelenik meg, ami arra utal, hogy bár nem ez a legsúlyosabb tényező, mégis érdemben befolyásolja a szolgáltatás stabilitását. Ezzel szemben a férőhelyhiány, az alacsony igénybevétel és a várakozási idő nem jelennek meg problémaként, ami arra enged következtetni, hogy a kapacitások formálisan rendelkezésre állnak, ugyanakkor a hozzáférést más, elsősorban strukturális és társadalmi tényezők korlátozzák.

A hozzáférési akadályok vizsgálata megerősíti ezt a képet. A stigmatizáció itt is kiemelkedően súlyos gátként jelenik meg, amelyhez a betegségbelátás hiánya, az információhiány, valamint a humánerőforrás-hiány és a szállítás hiánya jelentős mértékű akadályként társul. A közlekedési nehézségek és a bizalmatlanság közepes mértékben, míg a nyelvi-kulturális akadályok csak kis mértékben befolyásolják a hozzáférést. A térítési díj, a várólista és a településméret nem jelentenek érdemi korlátot, ami ismét azt erősíti meg, hogy a problémák nem elsősorban formális hozzáférési, hanem inkább szociális és rendszerszintű jellegűek.

A szolgáltatást igénybe vevő célcsoportok összetétele alapján a férfiak és a mélyszegénységben élők nagyon gyakran jelennek meg, az idősek gyakran, míg a nők közepes mértékben. A romák és a fogyatékossgal élők megjelenése alacsonyabb arányú. A hozzáférési esélyek megítélése szerint a nők és az idősek inkább kedvezőtlen helyzetben vannak, míg a többi vizsgált csoport esetében közepes esélyek rajzolódnak ki. Ez arra utal, hogy bizonyos társadalmi csoportok esetében rejtettebb hozzáférési egyenlőtlenségek is jelen lehetnek.

A fejlesztési igények rendkívül markánsan jelennek meg: szinte minden vizsgált területen szükségesnek tartják a beavatkozást. Kiemelten jelenik meg a szakemberlétszám bővítése, a szupervízió és a továbbképzések biztosítása, valamint a szolgáltatás területi elérhetőségének javítása (gyakoribb jelenlét, mobil szolgáltatások). Emellett hangsúlyos az intézményközi együttműködés és a jelzőrendszer fejlesztése, az adminisztratív terhek csökkentése, valamint az infrastrukturális és közlekedési feltételek javítása. A prevenció erősítése és a pályázati források bevonása szintén fontos fejlesztési irányként jelenik meg. Ugyanakkor a digitális ügyintézés, a közösségi terek fejlesztése, valamint egyes célzott programok és kapacitásbővítések nem jelennek meg prioritásként, ami arra utal, hogy a szolgáltató elsősorban az alapműködés stabilizálását és a személyes jelenlét erősítését tartja kulcsfontosságúnak.

Az eredmények összességében egy olyan ellátórendszeri képet rajzolnak ki, ahol a formális kapacitások megléte mellett a működés hatékonyságát elsősorban humánerőforrás-problémák, társadalmi attitűdök (különösen a stigma), valamint a hozzáférést befolyásoló strukturális tényezők korlátozzák. Ez különösen aggályos annak fényében, hogy – ahogyan a korábbi területi elemzés is rámutatott – a szolgáltatások vármegyei lefedettsége eleve hiányos, miközben az alkoholproblémákkal küzdők számának növekedése a jövőben várhatóan tovább növeli az ellátórendszerre nehezedő nyomást.

A **támogató szolgáltatás célja** a fogyatékos személyek lakókörnyezetben történő ellátása, elsősorban a lakáson kívüli közszolgáltatások elérésének segítése, valamint életvitelük önállóságának megőrzése mellett a lakáson belüli speciális segítségnyújtás biztosítása révén.

Bár a támogató szolgáltatás megszervezése nem közvetlen, kötelező önkormányzati feladat, a szociális alapszolgáltatások részeként a rászorulóknak számára biztosítani kell.

Szolgáltatók	Támogató szolgáltatás
Dombóvári Egyesített Humán Szolgáltató Intézmény	Dombóvár járás
Bonyhádi Gondozási Központ	Bonyhád járás
Magyar Máltai Szeretetszolgálat Dunaföldvár Sorstárs Támogató Szolgálat	Bölcske, Dunaföldvár, Madocsa
Paks Kistérségi Szociális Központ	Paks település
Simontornyai Ószikék Szociális Szolgáltató Központ	Belecska, Kisszékely, Nagyszékely, Simontornya, Tolnanémedi települések
Szociális Ellátó Központ Decs	Bonyhád, Paks, Szekszárd, Tolna járások

Forrás: SZÁP

A megyei ellátási struktúra alapján megállapítható, hogy a támogató szolgáltatás térségi és járási szinten szerveződik, és nem minden településen önálló szolgáltató biztosítja. Ez a szervezési mód összhangban áll a szolgáltatás speciális jellegével, ugyanakkor a hozzáférés területi egyenlőtlenségeit is magában hordozza.

A szolgáltatás fő problémája humán és szervezeti jellegű: súlyos humánerőforrás-hiány, erős stigmatizáció és jelentős fluktuáció, amelyek mellett adminisztratív terhek és gyenge intézményközi együttműködés tovább rontják a működést. Infrastrukturális és férőhelyproblémák kevésbé hangsúlyosak, tehát a tárgyi feltételek nagyjából adottak. A hozzáférést leginkább a stigma, szállítási hiányok és információhiány akadályozzák; várólisták, térítési díjak vagy településméret nem jelentenek jelentős korlátot. A szolgáltatást főként férfiak és mélyszegénységben élők veszik igénybe, míg romák és fogyatékkal élők alulreprezentáltak,

ami hozzáférési egyenlőtlenségekre utal. Fejlesztési prioritások: szakemberbővítés, szupervízió és képzések, jelzőrendszeri és koordinációs erősítés, mobilitás (gépjármű/kihelyezés) és adminisztráció csökkentése.

Összességében a támogató szolgáltatás egy olyan rendszer képét mutatja, amely alapvető infrastrukturális feltételek mellett működik, de jelentős humánerőforrás- és szervezeti kihívásokkal küzd. A működés és a hozzáférés problémái szorosan összekapcsolódnak, különösen a stigma, az információhiány és a mobilitási akadályok mentén, ami komplex, több szinten beavatkozást igénylő helyzetet jelez.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A közösségi ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

2.2 Szakosított ellátás

	Kirendeltség: Tolna Vármegyei Kirendeltség	Székhelyenként telephelyenként	Tartós bentlakásos ellátás					Rehabilitációs intézmény		Átmeneti elhelyezést			Támogatott lakhatás
			Idősek otthona	Fogyatékos sz. otthona	b. Pszichiátriai otthona	Szenvedélybetegek otthona	Hajléktalanok otthona	Fogyatékos sz. rehabilitációs int.	Szenvedélybetegek rehabilitációs int.	Időskorúak gondozóháza	Éjjeli menedékhely	Hajléktalanok átmeneti szállása	
	SZGYF Fenntartásában működő Intézmények	Szakegységhez tartozó eng. férőhelyek száma											Fogyatékos személyek részére
	Árpád-házi Szent Erzsébet Otthon Bonyhád 7150 Bonyhád, Schweitzertanya 51	170		90	80								
	Tölgyfa Otthon Pálfa 7042 Pálfa, Alkotmány u. 20.	150		150									
	Szivárvány Idősek Otthona Bátaszék 7140 Bátaszék, Bezerédj u. 13.	133	133										
	Szent András Otthon Bölske 7025 Bölske, András pusztá 1.	60			60								
	Margaréta Otthon Regöly 7193 Regöly, Majsapuszta, hrsz.: 0153/1	92						92					
	Hétszínvilág Otthon Szekszár												
	Csilla von Boeselager Otthon Tengeic 7054 Tengelice, ótengelice 14.	60							60				
	Mechwart András Otthon Beleska 7061 Beleska, Petőfi telep 2.	115		115									
	Boróka Idősek Otthona Dunaföldvár 7020 Dunaföldvár, Paksi u. 70.	60	60										
	Szociális Szakápolási Központ Pincehely 7084 Pincehely Gróf Széchenyi I. u.92	39	39										

Forrás: SZGYF Tolna Vármegyei Kirendeltség

A Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Tolna Vármegyei Kirendeltségének fenntartásában lévő szociális intézmények által biztosított szakellátásokat összesen 879 férőhely szolgálja

2.2.1. Tartós bentlakásos ellátások

A tartós bentlakásos ellátások (személyes gondoskodást nyújtó ellátás) közé az időskorúak otthona, a fogyatékos személyek otthona, a pszichiátriai betegek otthona, a szenvedélybetegek otthona és a hajléktalan személyek otthonaiban nyújtott ellátások tartoznak. A tartós bentlakásos ellátásokat a KSH Tájékoztatási adatbázisa 2024-es adatai alapján mutatjuk be. A KSH a tartós bentlakás elhelyezést nyújtó intézményekre vonatkozó adatokat összegezve kezeli, az ötféle tartós bentlakásos ellátás közül egyedül az időskorúak otthonai vonatkozásában nyújt férőhely és ellátottak száma tekintetében adatokat, így a bemutatás ez alapján történik.

Tolna vármegye járásai	Tartós bentlakásos elhelyezést nyújtó intézmények működő férőhelyeinek száma (db)	Tartós bentlakásos elhelyezést nyújtó intézményekben gondozottak száma (fő)	Kapacitás kihasználtság (%)	Tartós bentlakásos elhelyezést nyújtó intézményekben a 65 éves és idősebb gondozottak száma (fő)
Bonyhád járás	305	271	88,8	147
Dombóvár járás	259	256	98,8	240
Paks járás	548	496	90,5	292
Szekszárd járás	613	605	98,6	466
Tamási járás	672	605	90	426
Tolna járás	42	43	102,3	43

A táblázat adatai alapján Tolna vármegyében a tartós bentlakásos ellátórendszer összességében magas kapacitáskihasználtsággal működik, de a járások között jól látható profil- és terhelésszerű különbségek rajzolódhatnak ki. A férőhelyek térbeli eloszlása, a kihasználtság és a 65 év feletti gondozottak aránya együtt olyan mintázatot mutat, amely egyszerre jelez ellátási koncentrációt, bizonyos térségekben jelentkező feszültségeket, illetve tartalékokat más járásokban.

A férőhelyek száma alapján a tartós bentlakásos ellátás súlypontja Tamási, Szekszárd és Paks járásban található: itt működik a legtöbb férőhely, ami azt jelenti, hogy a megye kapacitásainak döntő része ezekben a térségekben koncentrálódik. Ezzel szemben Tolna járás mindössze 42 férőhellyel rendelkezik, ami a többi járáshoz viszonyítva elenyésző, miközben a kihasználtság 102,3%, vagyis a formális kapacitáshoz képest túltöltöttség figyelhető meg. Ez erősen arra utal, hogy a helyi igények meghaladják az elérhető kapacitást: a térségben élő ellátandók számára vagy várólista, vagy túlterhelt intézményrendszer lehet a jellemző, illetve feltételezhető egyfajta „rejtett” szükséglet, amely a kis kapacitás ellenére magas benntartózkodó létszámban csapódik le.

Dombóvár és Szekszárd járásban szintén a határértékhez közeli, 98% feletti kapacitáskihasználtság látszik, ami azt jelenti, hogy érdemi tartalékok nincsenek, az intézmények gyakorlatilag tele működnek. Ezzel szemben Bonyhád, Paks és részben Tamási járásban valamivel alacsonyabb (90–91% körüli) kihasználtság figyelhető meg, tehát nominálisan léteznek szabad férőhelyek. Ez a megyei ellátórendszer szempontjából két dolgot jelezhet: egyrészt ezek a járások potenciálisan „tehermentesíthetnék” a túlterhelt térségeket, másrészt felmerül a hozzáférés, a földrajzi mobilitás, illetve az ellátási profil problémája – hiába vannak férőhelyek, ha az ellátás típusa vagy a területi elérhetőség nem illeszkedik a más járásokban jelentkező igényekhez.

Az idősok arányát tekintve éles különbségek láthatók a járások között. Dombóvár és Tolna járás adatai olyan intézményi profilt jeleznek, ahol szinte kizárólag 65 év feletti személyek élnek; a

gondozottak döntő többsége, illetve Tolna esetében teljes köre ebbe a korcsoportba tartozik. Ez klasszikus idősellátó profilra utal, ahol az intézmények egyértelműen idősök otthonaként funkcionálnak, és a férőhelyeket ezt a célcsoportot szem előtt tartva szervezték. Szekszárd és Tamási járás hasonlóan magas, de valamivel vegyesebb korösszetételt mutat: a gondozottak többsége itt is idős, ugyanakkor számottevő a 65 év alattiak jelenléte, ami a célcsoportok bizonyos keveredését, illetve komplexebb ellátási feladatot jelez.

Ezzel szemben Bonyhád és Paks járásban a 65 év felettiek aránya csak valamivel haladja meg az 50%-ot, vagyis az ellátórendszer itt egyértelműen vegyes profilt mutat. Ezekben a járásokban a tartós bentlakásos férőhelyek egy részét nem idősök, hanem más célcsoportok – például fogyatékos személyek, pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek – igénylik. Ez egyrészt jelzi, hogy a tartós bentlakásos ellátás nem azonosítható automatikusan az idősellátással, másrészt magyarázza a viszonylag alacsonyabb kihasználtságot is: a specializált célcsoportokban az igények területileg szétagoltabbak, nehezebb a férőhelyek optimális „feltöltése”.

A kapacitás, a kihasználtság és a korösszetétel együttes vizsgálata így azt mutatja, hogy a megye idősellátási terhelése elsősorban Dombóvár, Szekszárd, Tamási és Tolna járásban koncentrálódik, miközben Bonyhád és Paks inkább „vegyes ellátási” csomópontként működik. Ez az eloszlás szakmai szempontból egyszerre jelent lehetőséget és kockázatot. Lehetőséget abban az értelemben, hogy a vegyes profilú járások – megfelelő szakmai koncepcióval és elérhetőségi feltételekkel – bizonyos mértékig képesek levezetni a túlterhelt, idősellátásra specializálódott járások feszültségeit. Kockázatot pedig abban, hogy az idősödő népesség növekvő igényei mellett a már most is magas kihasználtságú, idősekre fókuszáló térségekben tartós kapacitáshiány alakulhat ki, különösen a kisméretű, mégis túltöltött Tolna járásban.

Összességében a táblázat alapján egy olyan ellátórendszer rajzolódik ki, amely strukturálisan erősen kihasznált, területileg koncentrált, és egyes járásokban kifejezetten idősellátó jellegű. A jövőbeli tervezésben ezért egyszerre kell számolni a kapacitásbővítés igényével az idősellátásban érintett, már most határterhelésen működő térségekben, valamint a meglévő, de kevésbé kihasznált férőhelyek funkcionális és területi integrálásával a megyei szintű ellátási egyenlőtlenségek enyhítése érdekében.

Bonyhád járás

Terület	Időskorúak otthonainak száma (db)	Fogyatékos személyek otthonainak száma (db)	Pszichiátriai betegek otthonainak száma (db)	Szenvedélybetegek otthonainak száma (db)	Hajléktalanok otthonainak száma (db)
Bonyhád	2	1	1	-	-
Nagymányok	1	-	-	-	-
Mőcsény	-	-	-	1	-
Váralja	1	-	-	-	-

Összességében a bonyhádi járás tartós bentlakásos ellátórendszere egy centrális mag (Bonyhád), néhány specializált periférikus pont (Nagymányok, Váralja az idősök, Mőcsény a szenvedélybetegek ellátásában) és egy markáns hiányterület (hajléktalanellátás) együttese. Az ellátások földrajzi koncentrációja a járásközpontban és egyetlen kisebb településen (Mőcsény) a speciális célcsoportok számára egyszerre teremthet szakmai fókuszot és okozhat hozzáférési egyenlőtlenségeket. A rendszer jelenlegi struktúrája inkább egy „minimális” ellátási hálót rajzol ki: minden főbb gondozási profilhoz kapcsolódik valamilyen tartós intézmény (kivéve a hajléktalanokét), de a kínálat településenként és célcsoportonként nem sokszínű, a választási lehetőségek szűkösek, és a kapacitások sérülékenyek a túlzott centralizáció miatt. Kutatási szempontból a következő lépés az lehet, ha mindezt férőhelyszámokkal, kihasználtsággal, a kliensek társadalmi-demográfiai profiljával és a közlekedési elérhetőséggel is összekapcsolod,

mert ezek mutatják meg igazán, hogy a formálisan meglévő ellátások mennyire képesek ténylegesen lefedni a járás szükségleteit.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A tartós bentlakásos ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Dombóvár járás

Terület	Időskorúak otthonainak száma (db)	Fogyatékos személyek otthonainak száma (db)	Pszichiátriai betegek otthonainak száma (db)	Szenvedély betegek otthonainak száma (db)	Hajléktalanok otthonainak száma (db)
Dombóvár	2	-			-
Gyulaj	1	-			-
Kaposszekcső	2	-			-
Szakcs	1	-			-

A dombóvári járás tartós bentlakásos ellátórendszerét az idősek otthonainak egyértelmű túlsúlya, valamint a fogyatékos, pszichiátriai, szenvedélybeteg és hajléktalan célcsoportok teljes intézményi lefedetlensége jellemzi a megadott adatok alapján. A táblázat szerint a járásban négy településen – Dombóvár, Gyulaj, Kaposszekcső, Szakcs – működik tartós bentlakásos intézmény, és ezek kizárólag időskorúak otthonai: Dombóváron 2, Gyulajon 1, Kaposszekcsőn 2, Szakcsen 1 intézmény, miközben a többi ellátástípus minden településnél üresen vagy „-” jellel szerepel. Ez azt jelenti, hogy a járáson belüli tartós bentlakásos kapacitások funkcionálisan egyetlen célcsoportra, az idősekre koncentrálnak, és nincsenek helyben elérhető, bentlakásos jellegű intézmények sem a fogyatékos emberek, sem a pszichiátriai betegek, sem a szenvedélybetegek, sem pedig a hajléktalan személyek számára.

Területileg nézve a rendszer többpólusú, de homogén profilú: nem csak a járásközpont (Dombóvár), hanem kisebb települések (Gyulaj, Kaposszekcső, Szakcs) is bekapcsolódnak az idősellátásba, ami azt mutatja, hogy az időskorúak tartós gondozása a járás egész területén kiemelt funkció. Ugyanakkor ez a többpólusúság csak mennyiségi és nem minőségi értelemben sokszínű: a települések mind ugyanahhoz az ellátástípushoz járulnak hozzá, eltérő kapacitással, de azonos profilban. A dombóvári járás így egy olyan ellátási képet rajzol, ahol a tartós gondozás valójában „idősek otthona rendszerként” jelenik meg, miközben a szociális ellátórendszer más, súlyos szükségletű célcsoportjai tartós intézményi háttér nélkül maradnak a járás határain belül.

Strukturális szempontból ez többféle következménnyel járhat. Egyrészt az idősellátás erős jelenléte feltehetően a járás demográfiai folyamataira (idősödő népesség, elöregedő falvak) reagál, és azt jelzi, hogy az önkormányzatok és fenntartók ebben a szegmensben vállaltak tartós felelősséget. Másrészt a fogyatékos, pszichiátriai és szenvedélybeteg személyek, illetve a hajléktalan emberek ellátása várhatóan más szintre (megyei, regionális intézményekre) vagy más ellátási formákra (nappali ellátás, alapszolgáltatások, átmeneti intézmények) tolódik, ami a helyben maradás, a családi kapcsolatok és a közösségi integráció szempontjából hátrányos lehet. A járás tartós bentlakásos struktúrája tehát egy erősen egyoldalú, időscentrikus ellátási modellt mutat: formailag több település is részt vesz a kapacitások biztosításában, de funkcionálisan egyetlen problématerület kerül a középpontba, miközben a többi, hasonlóan súlyos szociális kockázattal járó élethelyzet bentlakásos szinten „láthatatlan” marad.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A tartós bentlakásos ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Paks járás

Terület	Időskorúak otthonainak száma (db)	Fogyatékos személyek otthonainak száma (db)	Pszichiátriai betegek otthonainak száma (db)	Szenvedélybetegek otthonainak száma (db)	Hajléktalanok otthonainak száma (db)
Bölcske	-	-	1	-	-
Dunaföldvár	2	-	-	-	-
Paks	1	-	-	-	-
Pálfa	-	1	-	-	-
Tengelic	-	-	-	2	-

A paksi járás tartós bentlakásos ellátórendszere a megadott adatok alapján szerkezetileg sokszínűbb, mint több más járásé, ugyanakkor itt is jól láthatók bizonyos célcsoportok intézményi hiányai. A rendszerben több, egymástól funkcionálisan eltérő települési szerep rajzolódik ki: Dunaföldvár és Paks elsősorban az idősek tartós ellátásában jelenik meg (előbbiben 2, utóbbiban 1 idősek otthona található), Böcske a pszichiátriai betegek otthonával kapcsolódik be, Pálfa a fogyatékos személyek otthonának települése, míg Tengelic a szenvedélybetegek ellátásában játszik központi szerepet két szenvedélybetegek otthonával. Mindez azt mutatja, hogy a paksi járásban szinte minden fő bentlakásos ellátástípus megjelenik – idősek, fogyatékos személyek, pszichiátriai betegek és szenvedélybetegek számára is van helyben intézmény –, ugyanakkor a hajléktalan emberek számára tartós bentlakásos otthon továbbra sem érhető el egyik településen sem.

Területi szempontból a járásra egyfajta funkcionális munkamegosztás jellemző. A klasszikus idősotthoni ellátás Dunaföldvár és Paks között oszlik meg, ahol több intézmény is működik, így ezek a települések a járás idősellátási magterületeinek tekinthetők. Ezzel párhuzamosan a speciális célcsoportok ellátása erősen specializált települési profilokhoz kötődik: Böcske a pszichiátriai bentlakásos ellátás kizárólagos helyszíne, Pálfa a fogyatékos személyek otthonának ad teret, Tengelic pedig – két intézménnyel – a szenvedélybetegek tartós ellátásának központja. Ez a konfiguráció egyszerre növeli a szakosodást (egy-egy település egy adott terület „szakértőjévé” válhat), és hordozza a sérülékenység kockázatát (ha az adott település intézménye túlterhelt vagy problémákkal küzd, az egész járás ellátása meginog az adott célcsoportban).

Célcsoportok szerinti nézőpontból a paksi járás kiemelkedik azzal, hogy – a hajléktalanellátást leszámítva – minden fontos bentlakásos ellátási forma jelen van a járáson belül. Ez kedvezőbb képet mutat, mint olyan járások, ahol például a fogyatékos vagy pszichiátriai betegek számára egyáltalán nincs saját otthon. Ugyanakkor a specializáció ára, hogy egy-egy ellátástípusból csak egy település biztosít kapacitást (pszichiátriai ellátás: Böcske; fogyatékos személyek: Pálfa; szenvedélybetegek: Tengelic), vagyis nincs valódi szolgáltató-választási lehetőség, és a járáson belüli utazási távolságok a rászoruló és családtagjaik számára komoly gyakorlati nehézséget jelenthetnek. A kliensoldali „kényszerű mobilitás” különösen azoknál a célcsoportoknál

problemátikus, ahol a családi, közösségi kapcsolatok, a stabil környezet és a rendszeres látogatás fontos része a rehabilitációnak (pszichiátriai, szenvedélybetegek ellátása).

A hajléktalan emberek tartós bentlakásos otthonának teljes hiánya visszatérő mintázatként jelenik meg: a paksi járás – a korábban vizsgált járásokhoz hasonlóan – nem rendelkezik ilyen típusú intézménnyel. Ez azt valószínűsíti, hogy a hajléktalanellátás legfeljebb más formában (pl. átmeneti szállás, éjjeli menedékhely más településen vagy megyeszékhelyen) és nem tartós bentlakásos keretek között szerveződik, illetve a legmélyebb egzisztenciális krízisben lévő személyek ellátása a járáson kívüli intézményrendszerre támaszkodik. A paksi járás tartós bentlakásos térképe így egyszerre mutat egy viszonylag teljes – több célcsoportra kiterjedő – intézményi palettát, és egyben rávilágít azokra az egyensúlytalanságokra is, amelyek a települési specializáció, az egypólusú ellátások és a hajléktalanellátás hiánya miatt keletkeznek. Kutatói szempontból a kép akkor válik igazán árnyalttá, ha mindezt férőhelyszámokkal, kihasználtsági mutatókkal és a kliensek területi megoszlásával egészítjük ki – ez mutatná meg, hogy a formálisan meglévő ellátások ténylegesen hogyan fedik le a járás szükségleteit.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A tartós bentlakásos ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Szekszárd járás

Terület	Időskorúak otthonainak száma (db)	Fogyatékos személyek otthonainak száma (db)	Pszichiátriai betegek otthonainak száma (db)	Szenvedélybetegek otthonainak száma (db)	Hajléktalanok otthonainak száma (db)
Bátaszék	1	-	-	-	-
Decs	2	-	-	-	-
Szekszárd	4	3	-	-	-

A szekszárdi járás tartós bentlakásos ellátórendszerét a jelentős idősothoni kapacitás, a fogyatékos személyek ellátásának részben specializált, de erősen Szekszárd-központú megjelenése, valamint a pszichiátriai, szenvedélybeteg és hajléktalan célcsoportok teljes intézményi hiánya jellemzi az általad megadott adatok alapján. A táblázat szerint három település – Bátaszék, Decs és Szekszárd – kapcsolódik be a tartós bentlakásos ellátásokba, azonban nagyon eltérő intézményi súllyal és profillal: Bátaszéken 1, Decsen 2 idősek otthona található, míg Szekszárd 4 idősek otthonával és 3 fogyatékos személyek otthonával a járás egyértelmű ellátási központja.

Területi szempontból a rendszer két szinten szerveződik. Egyrészt jelen van egy „vidéki” idősellátási réteg: Bátaszék és Decs kizárólag időskorúak otthonával szerepelnek, ami arra utal, hogy ezek a települések a helyi, elsősorban idősödő lakosság tartós gondozására specializálódtak. Másrészt Szekszárd mint járásközpont egy komplexebb, sokszínűbb portfólióval bír: a négy idősek otthona mellett három fogyatékos személyek otthona működik, vagyis itt koncentrálódnak mind az általános idősellátási, mind a speciális fogyatékosügyei tartós ellátások. Ez a centralizáció egyrészt szakmai előnyöket hozhat (erősebb szakmai stáb, több szolgáltató, potenciális együttműködések), másrészt a járás kisebb településein élő érintettek számára az elérhetőség és a családi kapcsolattartás szempontjából többlet lehet jelenthet.

Célcsoportok szerint nézve a szekszárdi járás ellátórendszere egyértelműen időscentrikus, de a fogyatékos emberek ellátásában is kiemelkedő szerepet tölt be a megyei kontextusban. Az időotthonok száma (összesen 7: Bátaszék 1, Decs 2, Szekszárd 4) azt mutatja, hogy a tartós bentlakásos kapacitások gerincét az időskorúak gondozása adja, ami jól illeszkedik az általános demográfiai trendekhez (idősödő népesség, növekvő gondozási igény). A három fogyatékos személyek otthona – mind Szekszárdon – azt jelzi, hogy a járás nemcsak „minimálisan” jeleníti meg ezt az ellátástípust, hanem koncentráltan, több intézménnyel is jelen van ezen a területen. Ugyanakkor a pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek és hajléktalan emberek számára egyetlen tartós bentlakásos intézmény sem szerepel a táblázatban, ami azt jelenti, hogy ezeknek a különösen sérülékeny csoportoknak az ellátása valószínűleg más járásokba, megyei/regionális intézményekbe vagy nem bentlakásos, ill. átmeneti ellátásokba szorul.

Strukturális szempontból tehát a szekszárdi járás tartós bentlakásos ellátórendszere egyszerre erős és egyoldalú. Erős abban az értelemben, hogy a járásközpontban jelentős idő- és fogyatékoságügyi kapacitás koncentrálódik, és a kisebb települések (Bátaszék, Decs) is bekapcsolódnak az időotthoni gondozásba. Egyoldalú viszont abban, hogy bizonyos problématerületek – pszichiátriai zavarok, szenvedélybetegség, krónikus hajléktalanság – bentlakásos formában egyáltalán nem jelennek meg a járáson belül. Ez a „részben fejlett, részben hiányos” struktúra azt eredményezi, hogy míg egy idős, illetve fogyatékos személy számára viszonylag jól körülírható, helyben vagy közelben elérhető tartós ellátási útvonalak léteznek, addig más típusú, súlyos szociális és egészségügyi problémák esetén a rászoruló a járás határain kívülre kényszerülnek, ami növeli a területi egyenlőtlenségeket és gyengíti a helyi társadalmi beágyazottságot.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A tartós bentlakásos ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tamási járás

Terület	Időskorúak otthonainak száma (db)	Fogyatékos személyek otthonainak száma (db)	Pszichiátriai betegek otthonainak száma (db)	Szenvedély betegek otthonainak száma (db)	Hajléktalanok otthonainak száma (db)
Belecska		1	-	-	-
Értény	1	-	-	-	1
Gyönk	3	-	-	-	-
Hőgyész	1	-	-	-	-
Nagykónyi	1	-	-	-	-
Pincehely	1	-	-	-	-
Simontornya	1	-	-	-	-
Regöly	-	2	-	-	-

A tamási járás tartós bentlakásos ellátórendszerét az idősek otthonainak kifejezetten sűrű, sok településre kiterjedő jelenléte, a fogyatékos személyek ellátásának szűk, de látható kínálata, valamint a pszichiátriai, szenvedélybeteg és hajléktalan célcsoportok teljes intézményi hiánya jellemzi a megadott adatok alapján. A táblázat szerint a járásban több település is részt vesz a tartós ellátások biztosításában: Értény, Gyönk, Hőgyész, Nagykónyi, Pincehely és Simontornya mind idősek otthonával jelenik meg, míg Belecska egy fogyatékos személyek otthonának ad helyet, Regöly pedig két fogyatékos személyek otthonával a fogyatékosellátás egyik

kulcstelepülése. Értény különlegessége, hogy itt egyszerre van idősek otthona és hajléktalanok otthona, vagyis a járás egyetlen hajléktalanellátó bentlakásos intézménye is itt található. Területi szempontból ez egy többközpontú, de profiljában jól körülhatárolható idősellátási hálót rajzol ki: a tartós bentlakásos kapacitások gerincét az idősothonok alkotják, amelyek több, kisebb településen is működnek. Gyöngy három idősek otthonával a járás idősellátásának egyik súlypontja, hozzá csatlakozik Hőgyész, Nagykónyi, Pincehely és Simontornya egy-egy intézménnyel, ami azt jelzi, hogy az idősödő lakosság ellátása szinte „falusi hálózatként” szerveződik. Ez csökkentheti a területi egyenlőtlenségeket az időskorúak számára, hiszen több településen elérhető helyben, vagy viszonylag közel tartós gondozási lehetőség, nem csak a járásközpontban vagy egyetlen nagy intézményben. Ugyanakkor az, hogy ezek jellemzően kisebb települések intézményei, felveti a férőhelyszám, a szakember-ellátottság és a hosszú távú fenntarthatóság kérdését is.

A fogyatékos személyek ellátása a tamási járásban koncentráltabb, de nem kizárólagos jellegű: Belecska egy, Regöly két fogyatékos személyek otthonával vesz részt a hálózatban. Ez azt jelzi, hogy a járás – a legtöbb más járáshoz képest – nem csak „minimális”, egyetlen intézményre szűkített fogyatékosellátással rendelkezik, hanem több telephelyből álló, de így is korlátozott számú intézményi bázissal. A fogyatékos személyek szempontjából ez egyszerre jelent jobb formális ellátási lefedettséget (több intézmény, több férőhely valószínű), ugyanakkor a települések koncentrációja (elsősorban Regölyben) azt is jelenti, hogy a járás többi részéről ide kell költözni vagy rendszeresen utazni a tartós ellátásért. A pszichiátriai betegek és szenvedélybetegek számára viszont egyáltalán nem jelenik meg tartós bentlakásos otthon a táblázatban, ami súlyos strukturális hiányt jelez ezeknél a célcsoportoknál: ellátásuk feltehetően megyei, regionális intézményekhez, illetve más ellátási formákhoz kötődik.

Külön figyelmet érdemel Értény, ahol az idősek otthona mellett hajléktalanok otthona is működik. Ez egyedi pont a járás térképén, hiszen a hajléktalanellátás tartós intézményi formája gyakran hiányzik járási szinten. Értény ebben a modellben egyfajta „kapu” a leginkább egzisztenciális krízisben lévő személyek számára: az egyetlen hely, ahol a hajléktalan emberek tartós bentlakásban gondozáshoz, lakhatási stabilitáshoz juthatnak. Ez ugyanakkor erős területi koncentrációt is jelent: a járás többi településéről érkező hajléktalan személyeknek ide kell kerülniük, ha tartós ellátást szeretnének, ami a távolságok és a kapcsolathálók szempontjából megterhelő lehet.

Összességében a tamási járás tartós bentlakásos ellátórendszere egy időscentrikus, falusiasan szétterülő intézményi hálózat képe, amelyhez egy viszonylag markáns – de településileg koncentrált – fogyatékosellátás, valamint egyetlen, Értényhez kötött hajléktalan-otthon kapcsolódik. A pszichiátriai és szenvedélybetegek tartós ellátásának hiánya jelentős szakpolitikai és szociális kockázatot hordoz: ezek a csoportok a járáson belül nem találnak saját bentlakásos intézményt, így ellátásuk más területekre tolódik át. A rendszer egyszerre mutat erősséget az idősek és a fogyatékos személyek ellátásában, és komoly hiányokat a pszichoszociálisan legsérülékenyebb csoportok terén. Kutatói szempontból a kép árnyalásához érdemes lenne a férőhelyszámokat, kihasználtságot, valamint az egyes intézményekbe érkező kliensek területi és társadalmi hátterét is bevonni, mert ezek mutatják meg, hogy a formális intézményi jelenlét mennyiben párosul valódi hozzáféréssel és szükséglet-lefedéssel.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A tartós bentlakásos ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tolna járás

Terület	Időskorúak otthonainak száma (db)	Fogyatékos személyek otthonainak száma (db)	Pszichiátriai betegek otthonainak száma (db)	Szenvedély betegek otthonainak száma (db)	Hajléktalanok otthonainak száma (db)
Tolna	1	-	-		

A Tolnai járás tartós bentlakásos ellátórendszere a megadott adatok alapján rendkívül egyszerű és egyvonalú struktúrát mutat: a járásban mindössze egyetlen tartós bentlakásos intézmény jelenik meg, egy idősek otthona Tolna városában, miközben fogyatékos, pszichiátriai, szenvedélybeteg és hajléktalan célcsoportokra irányuló otthon egyáltalán nem szerepel. Ez azt jelenti, hogy a járásban a tartós intézményi rendszer gyakorlatilag az idősellátás minimumára szűkül, és még ezen belül is kizárólag a járásközpontban érhető el elhelyezést nyújtó szolgáltatás.

Területi szempontból ez egy erősen központosított, de valójában „alulszolgáltatott” kép: a négy településből (Tolna és a hozzá tartozó kisebb községek) csak Tolna város jelenik meg a tartós bentlakásos térképen, a többi település sem idő-, sem más típusú otthonnal nem kapcsolódik be a rendszerbe. Ez különösen annak fényében fontos, hogy maga a járás is kisméretű, alacsony lakosságszámú egység: a helyben működő, tartós elhelyezést nyújtó kapacitás ehhez igazodva „minimalista”, gyakorlatilag csak azt a funkciót vállalja, hogy az időskorúak egy szűk, intézményi ellátást igénylő részének biztosít elhelyezést.

Célcsoportok szerint nézve a Tolnai járás tartós bentlakásos ellátórendszere egyértelműen időscentrikus, de még ezen a területen is csak jelzésszerűen van jelen: egyetlen idősek otthona működik, miközben a szociális ellátórendszer más, tipikusan bentlakásos formában is megjelenő célcsoportjai – fogyatékos személyek, pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek, hajléktalan emberek – formálisan teljesen láthatatlanok a járáson belüli tartós ellátási térképen. Ez azt jelzi, hogy az ő ellátásuk nagy valószínűséggel más járásokba, megyei vagy regionális intézményekbe szerveződik ki, illetve nem tartós, hanem átmeneti, alapszolgáltatási vagy nappali ellátási formákhoz kötődik.

Strukturális értelemben tehát a Tolnai járás egy olyan kisméretű járás példája, ahol a tartós bentlakásos ellátórendszer a jogszabályi és demográfiai minimumhoz igazodik: jelen van egy alapvető időotthoni kapacitás a járásközpontban, de nincs törekvés egy „teljes spektrumú” intézményi hálózat kiépítésére. Ez egyrészt érthető a járás kis lélekszáma és szűk településszerkezete miatt, másrészt viszont azt is jelenti, hogy a komplexebb, nagyobb szakmai és infrastrukturális igényű célcsoportok ellátása a helyi közösségek számára kevésbé látható, és a rászorulóknak számára nagyobb fizikai és szimbolikus távolságot jelent – hiszen az ő tartós ellátásuk már a járáson kívül, más intézményi terekben valósul meg.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sor: A tartós bentlakásos ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben

élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tolna vármegyében a szociális szakosított ellátások intézményrendszere erősen centralizált szerkezetet mutat. Az **SZGYF** fenntartásában működő Galagonya Integrált Szociális Intézmény biztosítja a rehabilitációs intézményi ellátásokat, beleértve a fogyatékos személyek, a szenvedélybetegek, valamint a pszichiátriai betegek ellátását. A tartós bentlakásos ellátások tekintetében – az idősek otthonának kivételével – szintén ez az intézmény látja el a feladatokat, ugyanakkor az idősek otthoni ellátásából is két intézményt tart fenn.

Az átmeneti elhelyezést nyújtó szolgáltatások közül az éjjeli menedékhely és a hajléktalan személyek átmeneti szállása Szekszárdon, a Szekszárdi Humánszolgáltató Központ fenntartásában működik; egyéb átmeneti elhelyezést biztosító intézménytípus a vármegyében nem található.

A támogatott lakhatás területén kizárólag a fogyatékos személyek számára biztosított ellátás jelenik meg, amelyet a Kék Madár Alapítvány működtet, míg a támogatott lakhatás további formái nem érhetők el. Lakóotthoni ellátás a vármegyében nem működik.

A fenti intézményi struktúrából következően – az idősek otthoni ellátásának kivételével – nem indokolt a járási szintű elemzés alkalmazása. A tartós bentlakásos és rehabilitációs intézményi ellátások kialakítása ugyanis nem járási szinten történt, hanem centralizált, vármegyei, illetve regionális logika mentén szerveződik, így azok területi összehasonlítása járási bontásban nem adna releváns eredményeket.

A **pszichiátriai betegek** tartós bentlakásos ellátását vizsgáló adatok alapján egy erősen túlterhelt, ugyanakkor szakmailag stabilan működő ellátórendszer képe rajzolódik ki, amelyben a kapacitáskorlátok és az erőforráshiány egyaránt meghatározó tényezők.

Az ellátáshoz való hozzáférés egyik legmarkánsabb jellemzője a várólisták jelenléte és kiterjedtsége. Az intézmények beszámolóí szerint jelentős számú ellátásra váró személy halmozódik fel, és a bekerüléshez szükséges idő akár egy évet is meghaladó lehet. Ez a jelenség nem csupán adminisztratív problémaként jelenik meg, hanem a rendszer strukturális kapacitáshiányára utal. A hosszú várakozási idő önmagában is az ellátáshoz való hozzáférés egyik legfontosabb akadályává válik, amit az intézmények működését értékelő válaszok is megerősítenek.

A működési nehézségek közül kiemelkedik a férőhelyhiány és az infrastrukturális hiányosságok kérdése. Az ellátórendszer nem képes lépést tartani az igényekkel, ami a várólisták tartós fennmaradását eredményezi. Az infrastruktúra állapotával kapcsolatos értékelések egyértelműen arra utalnak, hogy az intézmények tárgyi feltételei nem minden esetben felelnek meg a korszerű ellátás követelményeinek. Ezzel párhuzamosan a finanszírozás megítélése ambivalens képet mutat: bár nem minden esetben jelenik meg kritikus problémaként, a minőségi működés biztosítására való alkalmasságát illetően már megosztottabbak a vélemények.

A humán erőforrás helyzete szintén meghatározó tényező. A szakemberhiány minden esetben komoly problémaként jelenik meg, amelyhez a fluktuáció és a kiégés kockázata is társul. Bár a szakemberek felkészültségének megítélése alapvetően kedvező, a gondozásra fordítható idő elégtelensége arra utal, hogy a rendelkezésre álló kapacitások nem elegendőek az ellátotti szükségletek kielégítésére. Az adminisztratív terhek szintén jelentős mértékben terhelik a szakmai munkát, ami tovább csökkenti a tényleges gondozási időt és hozzájárul a túlterheltséghez.

Az ellátáshoz való hozzáférést befolyásoló tényezők közül elsősorban a strukturális akadályok dominálnak. A férőhelyhiány és a várólisták kiemelkedő súlyú akadályt jelentenek, míg a társadalmi stigma, a bizalmatlanság vagy az információhiány nem tekinthető meghatározónak ebben az ellátási formában. A betegségbelátás hiánya ugyanakkor érzékelhető nehézségként jelenik meg, ami a pszichiátriai ellátások sajátos jellemzőivel hozható összefüggésbe. A területi tényezők közül a közlekedés és a szállítás bizonyos mértékig nehezítik a hozzáférést, azonban ezek szerepe elmarad a kapacitásbeli problémák mögött.

Az ellátotti kör összetételét tekintve kiegyensúlyozott kép rajzolódik ki: több társadalmi csoport jelenléte egyaránt jellemző, különösen a középkorú és idősebb korosztályok, valamint mindkét nem képviselője. A mélyszegénységben élők jelenléte közepes mértékű, ami arra utal, hogy az ellátás nem kizárólag a legdepriváltabb csoportokra korlátozódik. Egyes speciális csoportok – például mozgáskorlátozott személyek, roma származású ellátottak vagy fogyatékossággal élők – jelenléte változó, ami az ellátási profil differenciáltságára utal.

A fejlesztési szükségletek egyértelműen a rendszer kapacitásának és működési feltételeinek megerősítésére irányulnak. A szakemberlétszám bővítése, az adminisztratív terhek csökkentése, valamint az eszköz- és infrastrukturális fejlesztések kiemelt igényként jelennek meg. A közösségi terek fejlesztése és a pályázati források bevonása szintén fontos irányként azonosítható. Ugyanakkor kevésbé jelenik meg igényként a szakmai együttműködések, képzések vagy új szolgáltatási formák bővítése, ami arra utal, hogy az intézmények elsődlegesen nem a szakmai módszertani megújulásban, hanem a működési feltételek stabilizálásában látják a fejlődés kulcsát.

Összességében a pszichiátriai betegek otthonának rendszere olyan ellátási területként írható le, ahol a szakmai munka alapjai biztosítottak, azonban a kapacitáshiány, az infrastruktúra korlátai és a humán erőforrás terheltsége jelentősen korlátozza a szolgáltatás hozzáférhetőségét és hatékonyságát. A legfőbb kihívást nem a szakmai minőség hiánya, hanem az ellátórendszer strukturális szűkössége jelenti.

A szenvedélybetegek tartós bentlakásos ellátását vizsgáló adatok alapján egy olyan intézményi működés képe rajzolódik ki, amelyben a szakmai munka stabil alapokon nyugszik, ugyanakkor több, egymással összefüggő működési nehézség is azonosítható.

Az ellátáshoz való hozzáférés tekintetében jelen van a várólista, amely mérsékelt nagyságú, ugyanakkor a bekerüléshez szükséges idő kifejezetten hosszú, akár egy évet meghaladó. Ez arra utal, hogy bár a kapacitások nem teljes mértékben telítettek a pszichiátriai ellátáshoz hasonló mértékben, a bekerülési folyamat lassúsága mégis jelentős akadályt képez. A hosszú várakozási idő a működés során is problémaként jelenik meg, ami a rendszer áteresztőképességének korlátaira utal.

A működési feltételek közül az infrastrukturális hiányosságok és az adminisztratív terhek emelkednek ki. Az infrastruktúra állapotát az intézmény egyértelműen problémásnak ítéli meg, ami a tárgyi feltételek megítélésében is visszaköszön. Az adminisztratív terhek szintén jelentős mértékben nehezítik a szakmai munkát, még akkor is, ha azok megítélése árnyaltabb a működés egészét tekintve. Ezzel szemben a finanszírozás közvetlenül nem jelenik meg súlyos akadályként, ugyanakkor a minőségi működés biztosításában betöltött szerepe már kevésbé egyértelműen pozitív.

A humán erőforrás helyzete összetett képet mutat. A szakemberhiány közepes mértékű problémaként jelenik meg, ugyanakkor a fluktuáció már komolyabb nehézséget jelent. A szakemberek felkészültségének megítélése kedvező, ami arra utal, hogy a rendelkezésre álló humán erőforrás szakmailag megfelelő, azonban mennyiségi és stabilitási szempontból kihívásokkal terhelt. Ezt erősíti a kiegészítő kockázatának jelenléte, valamint az a megállapítás, hogy a gondozásra fordítható idő nem elegendő az ellátottak szükségleteinek kielégítésére.

Az ellátáshoz való hozzáférést befolyásoló tényezők közül a strukturális és fizikai akadályok dominálnak. A férőhelyhiány ebben az esetben nem jelenik meg közvetlen működési problémaként, ugyanakkor a hozzáférés szempontjából mégis jelentős korlátozó tényezőként értelmezhető. A közlekedési nehézségek közepes mértékben befolyásolják a hozzáférést, míg a szállítás hiánya kisebb akadályként jelenik meg. A társadalmi stigma, a bizalmatlanság, az információhiány vagy a térítési díj nem tekinthetők meghatározó gátló tényezőknél, ami arra utal, hogy az ellátás társadalmi elfogadottsága és elérhetősége ezen dimenziók mentén viszonylag kedvező.

Az ellátotti kör összetétele kiegyensúlyozottnak tekinthető, több társadalmi csoport egyaránt jelen van az ellátásban. A mélyszegénységben élők, a nők, az idősek, valamint a férfiak jelenléte egyaránt jellemző, ami arra utal, hogy az ellátás nem egy szűk célcsoportra koncentrál. A mozgáskorlátozott személyek, a roma származású ellátottak és a fogyatékossgal élők szintén megjelennek az ellátotti körben, ami a szolgáltatás komplex szükségletekre való reagálóképességét jelzi.

A fejlesztési igények elsősorban a működési feltételek javítására irányulnak. Kiemelt szükségletként jelenik meg a szakemberlétszám bővítése, az adminisztratív terhek csökkentése, valamint az eszköz- és infrastrukturális fejlesztések megvalósítása. A közösségi terek fejlesztése, a prevenciós programok erősítése és a pályázati források bevonása szintén hangsúlyos irányként jelenik meg. Ezzel szemben kevésbé jelenik meg igényként a szakmai együttműködések, képzések vagy új ellátási formák bővítése, ami arra utal, hogy az intézmény elsősorban a meglévő működés stabilizálásában és tárgyi feltételeinek javításában látja a fejlődés lehetőségét.

Összességében a szenvedélybetegek otthonának ellátása egy működőképes, szakmailag megalapozott rendszerként írható le, amely azonban strukturális és működési korlátokkal küzd. A legfontosabb kihívások az infrastruktúra hiányosságaihoz, az adminisztratív terheléshez, valamint a humánerőforrás stabilitásához kapcsolódnak, miközben a hozzáférést elsősorban nem társadalmi, hanem rendszerbeli tényezők korlátozzák.

A **fogyatékos személyek** tartós bentlakásos ellátását vizsgáló adatok alapján egy összetett, több szempontból terhelt, ugyanakkor szakmailag stabilan működő ellátórendszer képe bontakozik ki, ahol a működési nehézségek elsősorban a humánerőforrás és az infrastruktúra területén koncentrálnak.

Az ellátáshoz való hozzáférés tekintetében vegyes kép rajzolódik ki. A legtöbb intézményben jelen van várólista, ugyanakkor ennek mértéke nem mindenhol azonos, és olyan működési helyzet is megjelenik, ahol a várakozás nem jellemző. A bekerüléshez szükséges idő jelentős szórást mutat: rövidebb, néhány hónapos várakozási idő mellett a hosszabb, akár egy évet meghaladó időtartam is előfordul. Ez arra utal, hogy az ellátórendszer kapacitása és terheltsége intézményenként eltérő, ami területi és szervezeti különbségekre vezethető vissza.

A működési nehézségek közül egyértelműen kiemelkedik a humánerőforrás-hiány, a fluktuáció és az infrastrukturális hiányosságok problémaköre. Ezek minden vizsgált intézményben hangsúlyosan jelennek meg, ami rendszerszintű kihívásokra utal. A szakemberhiány nem csupán mennyiségi problémát jelent, hanem a munkaszervezésre és az ellátás minőségére is hatással van. Ezzel összefüggésben a gondozásra fordítható idő egyértelműen elégtelennek bizonyul az ellátotti szükségletekhez képest. Az infrastruktúra állapotának kedvezőtlen megítélése tovább erősíti azt a képet, hogy a tárgyi feltételek nem minden esetben felelnek meg a korszerű ellátás követelményeinek.

A finanszírozás megítélése mérsékelt problémás: közvetlen működési akadályként nem jelenik meg erőteljesen, ugyanakkor a minőségi működés biztosításában betöltött szerepe már nem egyértelműen kielégítő. A fenntartói források kapcsán is megfigyelhető bizonyos fokú

bizonytalanság. Ezzel szemben az intézményközi együttműködés stabilnak tekinthető, és nem jelent akadályt a működés során.

A szakmai munka megítélése alapvetően pozitív. Az intézmények egyetértenek abban, hogy a szolgáltatás szakmai színvonala magas, és a szakemberek felkészültsége megfelelő. Ugyanakkor a kiégés kockázata egyértelműen jelen van, ami a túlterheltséggel és a humánerőforrás-hiánnyal áll összefüggésben. Az adminisztratív terhek szintén jelentős mértékben nehezítik a szakmai munkát, tovább csökkentve a tényleges gondozási kapacitást.

Az ellátáshoz való hozzáférést befolyásoló tényezők közül a strukturális akadályok kevésbé dominánsak, mint más ellátási formák esetében. A férőhelyhiány nem általános probléma, és a várólista sem minden esetben jelent komoly akadályt. A közlekedési és szállítási nehézségek ugyanakkor változó mértékben jelennek meg, ami a területi elhelyezkedés szerepére utal. A társadalmi stigma, a bizalmatlanság, az információhiány vagy a térítési díj nem tekinthetők meghatározó tényezőknek, ami az ellátás viszonylag stabil társadalmi beágyazottságát jelzi.

Az ellátotti kör összetétele kiegyensúlyozott és sokszínű. A mélyszegénységben élők, a nők, az idősek, valamint a mozgáskorlátozott személyek egyaránt jellemzően megjelennek az ellátásban. A roma származású ellátottak jelenléte szintén érzékelhető, bár nem domináns. A fogyatékossgal élő személyek természetesen meghatározó csoportot alkotnak, ami az ellátás profiljából fakad. Az adatok arra utalnak, hogy az intézmények heterogén szükségletű ellátotti körrel dolgoznak, ami növeli a gondozási feladatok komplexitását.

A fejlesztési igények egyértelműen kirajzolják a rendszer fő problématerületeit. Kiemelt szükségletként jelenik meg a szakemberlétszám bővítése, az adminisztratív terhek csökkentése, valamint az infrastrukturális és eszközfejlesztések megvalósítása. A közösségi terek fejlesztése és a prevenciós programok erősítése szintén hangsúlyos igényként jelenik meg, csakúgy, mint a pályázati források bevonása. Ezzel szemben kevésbé jelenik meg igényként a képzések, a szupervízió vagy az intézményközi együttműködések fejlesztése, ami arra utal, hogy az intézmények elsősorban nem a szakmai módszertan megújításában, hanem a működési feltételek javításában látják a fejlődés kulcsát.

Összességében a fogyatékos személyek otthonainak rendszere olyan ellátási területként értelmezhető, ahol a szakmai munka minősége biztosított, azonban a humánerőforrás hiánya, az infrastruktúra elégtelensége és az adminisztratív terhelés jelentős mértékben korlátozza a hatékony működést. A rendszer legfőbb kihívása nem elsősorban a hozzáférés biztosítása, hanem az ellátás minőségi fenntartásához szükséges feltételek megerősítése.

Idősek otthona vármegyei szintű összeglése

Az adatok alapján az idősotthoni ellátás működésének fő akadályai a finanszírozási és fenntartói forráshiány, a humánerőforrás-hiány, valamint a férőhelyek korlátozott száma, miközben a területi és közlekedési hozzáférés, illetve a térítési díj inkább csak eseti problémaként jelenik meg a mintában.

A válaszok szerint a szolgáltatás működését leginkább a finanszírozási elégtelenség, a fenntartói forráshiány és a klasszikus humánerőforrás-problémák nehezítik. Az intézmények egy része már jelenleg is jelentős akadályként érzékeli a források szűkösségét, másik része pedig közepes mértékű, de tartós nyomásról számol be, ami jól illeszkedik az országos tapasztalatokhoz az idősotthonok alulfinanszírozottságáról és az előregedett infrastruktúráról. A személyzeti hiány ugyan a legtöbb helyen „csak” kis vagy közepes mértékű nehézségként

jelenik meg, de a fluktuációval együtt nézve egy olyan rendszer rajzolódik ki, ahol a dolgozói állomány folyamatos utánpótlása, megtartása és szakmai támogatása kulcskérdés.

Ehhez képest az infrastrukturális hiányosságok megítélése megosztott: vannak intézmények, amelyek egyáltalán nem jelzik akadályként, míg mások közepes vagy jelentős problémát látnak benne. Ez arra utal, hogy a vármegye időszothonai között markáns különbségek vannak az épületállomány, felszereltség, eszközpark minősége terén, ami összhangban áll az országos ellenőrzések megállapításaival az előregedett, részben csak ideiglenes engedéllyel működő kapacitásokról. A férőhelyhiányt a válaszadók többsége nem tekinti kiemelkedően súlyos akadálnak a működés szempontjából, de közepes–jelentős nehézségként több intézményben megjelenik, ami arra utal, hogy a mindennapi szervezést inkább a személyzeti és finanszírozási korlátok gátolják, míg a férőhelykérdés inkább a hozzáférés, mintsem a belső működés oldalán válik hangsúlyossá.

A területi hozzáférési nehézségek, a gyenge intézményközi együttműködés, az intézménnyel szembeni bizalmatlanság és a társadalmi stigma a legtöbb válaszadó szerint legfeljebb kis mértékben nehezíti az otthonok működését, ugyanakkor minden tényezőnél megjelennek olyan intézmények, ahol ezek „jelentős” vagy „kiemelkedően súlyos” akadályt jelentenek. Ez azt jelzi, hogy a vármegyében inkább lokálisan, bizonyos településeken vagy ellátási körzetekben válnak meghatározóvá ezek a szociális-kulturális nehezítő körülmények, nem pedig egységes, rendszer-szintű akadályként. A hosszú várakozási időt a többség egyáltalán nem tartja működést nehezítő tényezőnek, ami arra utal, hogy a vizsgált intézményekben inkább a kapacitások kihasználtságának ingadozása és a személyzeti hiány, semmint a „túlkereslet” okoz problémát.

A hozzáférést befolyásoló tényezők közül a település mérete, a közlekedési nehézségek és a szállítás hiánya a mintában többnyire nem jelennek meg általános akadályként, ugyanakkor minden esetben van egy olyan intézményi kör, amely kiemelkedően súlyos problémaként érzékeli őket. Ez a kép jól illeszkedik a vármegye térszerkezetéhez: a nagyobb városokban elérhetőbb az ellátás, míg a kisebb településeken, különösen a gyengébb tömegközlekedési kapcsolatokkal bíró térségekben a fizikai eljutás ténylegesen gátja lehet az időszothoni igénybevételnek. A nyelvi és kulturális akadályok viszont szinte sehol nem jelennek meg komoly nehézségként, ami arra utal, hogy az időszothoni ellátásba bekerülő populáció etnikai-kulturális szempontból viszonylag homogén, és a szolgáltatások jellemzően magyar nyelven, a többségi normák mentén szerveződnek.

A stigmatizáció és az intézményekkel szembeni bizalmatlanság a legtöbb helyen nem, vagy csak kis mértékben korlátozza a hozzáférést, ugyanakkor néhány szolgáltató esetében jelentős akadályként jelenik meg. Ez arra utal, hogy az intézménnyel kapcsolatos félelmek, a „bekerülés” negatív társadalmi jelentése, illetve a korábbi rossz tapasztalatok lokálisan koncentrálódhatnak, és bizonyos csoportok (például roma, mélyszegénységben élő vagy mentális betegséggel küzdő idősök) esetében tartósan csökkenthetik az igénybevételi hajlandóságot. A térítési díjat a válaszadók egyöntetűen alig érzékelik hozzáférést nehezítő tényezőnek, ami az időszothonok esetében arra utal, hogy a bekerülők többsége rendelkezik olyan nyugdíjjal vagy családi háttérrel, amely mellett a befizetés még vállalható, illetve a leginkább rászorulóknál más források (hozzátartozói támogatás, kiegészítő jövedelmek) mérsékelhetik a díjfizetési akadályt.

A betegségbelátás hiányát a válaszadók már kifejezetten problémásnak látják, több intézményben közepes vagy kiemelkedően súlyos akadályként jelenik meg. Ez különösen a demenciával, pszichiátriai zavarral vagy súlyos függőséggel élő idősök körében jelenthet gondot, akiknek ellátásba vonása gyakran családi konfliktusokkal, ellenállással és halogatással jár, s csak előrehaladott állapotban kerülnek intézménybe. A férőhelyszám és a várólista ezzel

párhuzamosan kettős képet ad: a többség szerint nem nehezíti, vagy csak kis mértékben nehezíti az ellátáshoz jutást, ugyanakkor egy kisebb intézményi kör kiemelkedően súlyos problémaként érzékeli a férőhelyhiányt. Ez arra utal, hogy a vármegyén belül bizonyos, nagyobb vonzású intézményekre koncentrálódhat a kereslet, míg más otthonokban kihasználatlan férőhelyek maradnak, ami országos szinten is megjelenő jelenség a területi egyenlőtlenségek és az eltérő intézményi profilok miatt

A szolgáltatás igénybevételekor egyértelműen kirajzolódik a nők dominanciája: a válaszadók szinte mindegyike szerint a nők gyakran vagy nagyon gyakran jelennek meg az ellátásban. Ez részben az időskori nemi arányokból, részben a gondozási szükségletek és életpályák nemi különbségeiből fakad, hiszen a nők hosszabb ideig élnek, ugyanakkor magasabb krónikus betegségi teherrel és gyakoribb özvegyiséggel, ami növeli az intézményi ellátás iránti igényt. A férfiak esetében a legtöbb válaszadó közepes mértékű megjelenésről számol be, ami egy összességében férfit alulreprezentáló, de nem marginális jelenlétre utal.

A társadalmilag sérülékenyebb csoportok – mélyszegénységben élők, romák, fogyatékkal élők – megjelenése visszafogottabb. A válaszok alapján a mélyszegénységben élők többségükben legfeljebb kis vagy közepes mértékben jelennek meg, tehát nem ők alkotják az ellátás fő célcsoportját, jóllehet egyes intézményekben markánsan jelen vannak. A roma lakosság esetében a válaszadók többsége nem jellemzőnek vagy csak kis mértékben jellemzőnek írja le megjelenésüket, ami jelzi, hogy a vármegye idősotthoni ellátása csak korlátozottan éri el ezt a csoportot, jóllehet országos szinten a roma népesség idősödése és ápolási szükségletének növekedése már érzékelhető tendencia

A fogyatékkal élők és a mozgáskorlátozottak megjelenése a legtöbb intézményben kis vagy közepes mértékű. Ez egyrészt azt tükrözi, hogy az idősotthonok jelentős része olyan krónikus, mozgásában korlátozott időseket lát el, akikben formálisan is megállapítható fogyatékkal, másrészt azt is, hogy a súlyosabb, fiatalabb életkorban jelentkező fogyatékkal élők gyakran más típusú bentlakásos intézményekben vagy családi gondozásban élnek. A gyermekek megjelenésére vonatkozó kérdésre nem érkezett értékelhető válasz, ami érthető, hiszen a vizsgált intézménytípus életkori profilja miatt a gyermekpopuláció az ellátásból alapvetően kizárt.

A fejlesztési elemekre vonatkozó kérdésblokk jól rávilágít arra, hogyan „fordítják le” az intézmények a tapasztalt nehézségeket konkrét fejlesztési szükségletekké. A válaszok alapján a szakemberlétszám bővítésére, a továbbképzésekre és kompetenciafejlesztésre, valamint a rendszeres szupervízió biztosítására egyértelmű igény mutatkozik: a többség szerint ezekre szükség van. Ez szorosan összefügg a humán erőforrás-hiány, a fluktuáció és a pszichésen megterhelő gondozási munka által okozott kiegészítő kockázattal, amely országos szinten is az idősellátás egyik legfontosabb strukturális problémája.

Ugyanakkor több, a hozzáférés bővítését célzó elem – mobil/kihelyezett ügyfélfogadás, gyakoribb települési jelenlét, digitális ügyintézés – iránt alig mutatkozik igény. Ez arra utal, hogy az idősotthonok saját működésük szempontjából elsősorban a már bekerült lakók ellátására fókuszálnak, és kevésbé tekintik feladatuknak a proaktív elérés, illetve az innovatív, digitális csatornák fejlesztését. A szolgáltatók többsége nem tartja szükségesnek a jelzőrendszeri együttműködés erősítését sem, ami azt jelezheti, hogy a jelenlegi, viszonylag formális jelzőrendszeri kapcsolatok elegendőnek tűnnek, vagy egyszerűen nem itt érzik a legégetőbb problémákat.

Az adminisztratív terhek csökkentésére, a gépjármű- és utazási kapacitás bővítésére, valamint az informatikai eszközök fejlesztésére inkább megosztottak az igények: több intézmény fontos fejlesztési irányként jelöli meg ezeket, de a mintában jelentős azok aránya is, akik nem látnak

ilyen szükségletet. Ez arra utal, hogy a vármegye idősotthonai között komoly különbségek vannak a szervezeti kapacitások, a dokumentációs terhelés szubjektív megélése, illetve a rendelkezésre álló eszközpark korszerűsége tekintetében. A közösségi terek, csoportfoglalkozások feltételeinek javítására, a prevenciós programok erősítésére és a hátrányos helyzetű csoportokat célzó programokra a legtöbb intézmény nem tart igényt, ami azt mutatja, hogy a szakmai fókusz inkább az alapellátási funkciók (ápolás, gondozás, mindennapi szükségletek kielégítése) biztonságos fenntartásán van, és kevésbé a közösségi, inklúziós, illetve prevenciós dimenziók erősítésén.

A férőhelybővítés és a pályázati források iránti igény szintén megosztott: több intézmény látna szívesen bővítést és plusz pályázati forrást, de a többség nem jelzi ezt elsődleges fejlesztési irányként. Ez összhangban áll azzal a képpel, hogy a működtetés legnagyobb nehézségeit jelenleg nem a formális kapacitáskeretek szűkössége, hanem a személyi és anyagi feltételek hiányosságai jelentik. Országos szinten is az látszik, hogy az idősotthonok finanszírozása nagy mértékben a központi költségvetéstől függ, miközben a rendelkezésre álló források csak korlátozottan teszik lehetővé a hosszabb távú, stratégiai fejlesztéseket, így a pályázatok sokszor ad hoc jellegű, projektalapú megoldásokra szűkülnek.

A leírtak alapján úgy tűnik, hogy a vármegye idősotthoni ellátása egyszerre küzd a hagyományos, forráshiányból és munkaerő-hiányból fakadó problémákkal, miközben a hozzáférési és társadalmi akadályok inkább intézményspecifikusan, egyes csoportoknál éleződnek ki. Egy következő lépésben érdemes lehet külön alfejezetben bemutatni, hogyan illeszkednek ezek az eredmények a vármegye más szociális szolgáltatásainak (házi segítségnyújtás, idősek nappali ellátása) tapasztalataihoz, hogy láthatóvá váljon: az idősellátás mely szintjein halmozódnak a leginkább a terhek.

2.2.2. Átmeneti elhelyezés

Az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények nevüknek megfelelően ideiglenes jelleggel biztosítják a teljes körű ellátást az igénybevevőknek. Az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények típusai:

Intézmény típusai.

- **Időskorúak gondozóháza**

Az idősek gondozóházába azok az időskorúak vehetők fel, valamint azok a 18. életévüket betöltött beteg személyek, akik önmagukról betegségük miatt vagy más okból otthonukban időlegesen nem képesek gondoskodni.

- **Fogyatékos személyek gondozóháza**

A gondozóházban azon fogyatékos személyek helyezhetők el, akiknek ellátása családjukban nem biztosított, vagy az átmeneti elhelyezést a család tehermentesítése teszi indokolttá. Az intézményben lehetőség szerint a fogyatékoság jellege szerint elkülönített gondozási egységekben kell az ellátást megszervezni, az intézmény vezetője a gondozási egységeket az ellátást igénybe vevők életkora és fejlettségi szintje szerint alakítja ki.

- **Pszichiátriai betegek átmeneti otthona**

A pszichiátriai betegek átmeneti intézménye a mentális és pszichiátriai problémákkal küzdő személy részére nyújt ideiglenes elhelyezést, ha ellátásuk átmenetileg más intézményben vagy a családjában nem oldható meg, de tartós bentlakásos intézményi elhelyezése vagy fekvőbeteg-gyógyintézeti kezelése nem indokolt. Az intézményi munka célja az önálló életvitel feltételeinek fenntartása a szociális segítségnyújtás lehetőségeinek felhasználásával és speciális programok szervezésével.

- **Szenvedélybetegek átmeneti otthona**

A szenvedélybetegek átmeneti intézménye az alkohol-, drog- és egyéb függőségi problémával küzdő személy részére nyújt ideiglenes elhelyezést. Az intézményben az a személy helyezhető el, akinél szakorvosi (addiktológus, pszichiáter) szakvélemény alapján szenvedélybetegség került megállapításra, és ellátása átmeneti jelleggel családjában vagy lakóköznyezetében nem oldható meg. Az intézményi munka célja itt is az önálló életvitel feltételeinek fenntartása.

- **Éjjeli menedékhely**

Önellátásra és a közösségi együttélés szabályainak betartására képes hajléktalan személyek éjszakai pihenését, valamint krízishelyzetben éjszakai szállás biztosítását lehetővé tevő szolgáltatás.

- **Hajléktalan személyek átmeneti szállása**

Az átmeneti szállása az önellátásra képes hajléktalan személyeknek biztosít lakhatási szolgáltatást, vagy és az önálló életvitel fenntartása érdekében szükség szerinti mértékű esztvitelt (szociális munkát). Ha csak lakhatási szolgáltatást nyújtanak, az külső férőhelyeken biztosítható. A lakhatási szolgáltatás időtartama nem haladhatja meg a három évet.

Külső férőhelyen nyújtott lakhatási szolgáltatás nappali melegedőhöz kapcsolódóan is létrehozható olyan településen, ahol a települési önkormányzat nem köteles átmeneti szállás biztosítására.

A hajléktalan személyek éjjeli menedékhelye és átmeneti szállása kivételével az átmeneti szállások **legfeljebb egyévi időtartamra** biztosítanak ellátást. Az elhelyezés különös méltánylást érdemlő esetben **egy alkalommal, egy évvel meghosszabbítható**. Idős, fogyatékos, pszichiátriai vagy szenvedélybeteg személyek részére átmeneti elhelyezést nyújtó intézményekben a 6 hónapot elérő tartózkodás esetén gondozási tervet kell készíteni, mely egyénre szabottan határozza meg az ellátásban részesülő állapotának megfelelő gondozási, ápolási, fejlesztési feladatokat és azok megvalósításának módszereit.

Az adatok alapján a hajléktalan személyek átmeneti szállása esetében a szolgáltatáshoz való hozzáférés összességében gyors és közvetlen, miközben a működés fő korlátját nem a férőhelyhiány, hanem elsősorban a finanszírozási elégtelenség és az adminisztratív terhelés jelenti. A szolgáltatás szakmai profilja illeszkedik a magyar szabályozás alaplogikájához is, amely szerint az átmeneti szállás az önellátásra képes hajléktalan személyek számára biztosít lakhatási és kapcsolódó szociális támogatást.

A vizsgált intézményben nincs várólista, és a kérelem, valamint a szolgáltatás tényleges biztosítása között jellemzően azonnali vagy néhány napos átfutási idő telik el, ami kifejezetten jó hozzáférési helyzetre utal. Ez arra enged következtetni, hogy a belépés adminisztratív és

kapacitásoldali akadályai alacsonyok, tehát a szolgáltatás a jelentkező szükségletekre rövid időn belül képes reagálni.

A szolgáltatás működését leginkább a finanszírozási elégtelenség nehezíti, amely 5-ös értéket kapott, tehát kiemelkedően súlyos problémaként jelenik meg. Emellett az adminisztratív terhek 4-es értéke arra utal, hogy a napi működésben a dokumentációs, nyilvántartási és szervezési kötelezettségek számottevően terhelik az intézményt.

Ezzel szemben a humánerőforrás-hiány, a fluktuáció, az infrastrukturális hiányosságok, a társadalmi stigma és az intézménnyel szembeni bizalmatlanság csak kisebb mértékű problémaként jelennek meg. Különösen fontos, hogy a férőhelyhiány, a területi hozzáférési nehézség, a gyenge intézményközi együttműködés és a hosszú várakozási idő egyáltalán nem vagy alig terhelik a működést, ami egy viszonylag stabil, alapfeladatait ellátni képes intézményi működés képét rajzolja ki.

A lakosság tényleges szolgáltatáshoz jutását leginkább a betegségbelátás hiánya akadályozza, amely 4-es értéket kapott. Ez azt jelzi, hogy a hozzáférés egyik fő korlátja nem kívülről, hanem az érintettek állapotából, motivációjából vagy problématudatának hiányából fakad.

Közepes akadályként jelenik meg a településméret, ami arra utalhat, hogy a kisebb vagy periférikus településeken nehezebb az ellátás észlelhetősége vagy elérhetősége. Ugyanakkor a közlekedési nehézség, a szállítás hiánya, a férőhelyszám, az információhiány, a várólista és a térítési díj alacsony problémaszintje alapján a formális hozzáférési akadályok itt sem meghatározók.

A szolgáltatásban gyakran jelennek meg a mélyszegénységben élők, valamint a nők és a férfiak is, mindhárom csoport 4-es értéket kapott. Ez arra utal, hogy az átmeneti szállás nem egy szűk, homogén klienskört szolgál ki, hanem a hajléktalansággal összefüggő szegénységi helyzetek szélesebb társadalmi bázisát éri el.

A fogyatékossgal élők közepes gyakorisággal, a mozgáskorlátozott személyek pedig ritkábban jelennek meg. Ennek szakmai jelentősége az, hogy bár az intézmény elsődleges célcsoportja továbbra is az önellátásra képes hajléktalan személyek köre, az ellátotti összetételben megjelennek olyan szükségletek is, amelyek differenciált támogatást és érzékenyebb gondozási megközelítést igényelhetnek.

A megjelölt fejlesztési szükségletek közül három elem emelkedik ki: a rendszeres szupervízió biztosítása, az adminisztratív terhek csökkentése és az informatikai eszközök fejlesztése. Ezek alapján az intézmény nem elsősorban létszámbővítést vagy férőhelyfejlesztést tart sürgetőnek, hanem a munkaszervezés, a szakmai tehermentesítés és a működési hatékonyság javítását.

Ez a mintázat összhangban áll azzal, hogy a kapacitásoldali mutatók kedvezőek, miközben a működés minőségét inkább a finanszírozási nyomás és a bürokratikus terhelés korlátozza. Szakdolgozati szövegként ezt úgy lehet összefoglalni, hogy az átmeneti szállás esetében nem a hozzáférés bővítése, hanem a szolgáltatás fenntartható és szakmailag támogató működési környezetének megerősítése tűnik elsődleges feladatnak.

A szolgáltatás jelenlegi erőssége, hogy a bekerülés gyors, nincs várólista, és az ellátás viszonylag rugalmasan képes reagálni a jelentkező szükségletekre. Pozitívként emelhető ki az is, hogy a férőhelyhiány nem jelent érdemi problémát, és a működés szakmai oldalról stabilnak tűnik. Fejlődési irányt elsősorban a finanszírozás megerősítése, az adminisztratív terhek csökkentése, valamint az informatikai háttér fejlesztése jelenthet.

A mindennapi működést főként a forráshiány és a túlzott adminisztráció nehezíti, kisebb mértékben pedig a humánerőforrás-problémák és az intézményi terheltség. A rendszerben ugyanakkor megjelenik a hajléktalanellátó intézményben önmagában nem kezelhető problémák továbbküldése is, például pszichiátriai, szenvedélybetegségi vagy idősellátási irányba, ami jelzi a társszakmák közötti együttműködés fontosságát. Ez azt mutatja, hogy a szolgáltatás erős

alapokra épül, de a komplex esetek kezeléséhez több intézményi kapcsolatra és jobb rendszerkoordinációra lenne szükség

Átmeneti elhelyezés intézményrendszere Tolna Vármegyében

Járás	Idős korúak gondozóháza	Fogyatékos személyek átmeneti otthona	Pszichiátriai betegek átmeneti otthona	Szenvedélybetegek átmeneti otthona	Éjjeli menedékhely	Hajléktalan személyek átmeneti szállása
Bonyhád	-	-	-	-	-	-
Dombóvár	x	-	-	-	-	-
Paks	x	-	-	-	-	-
Szekszárd	-	-	-	-	x	x
Tamási	-	-	-	-	-	-
Tolna	-	-	-	-	-	-

„A vizsgált adatok alapján Tolna vármegye átmeneti elhelyezést nyújtó ellátórendszere egyszerre mutat célcsoport- és területi egyenlőtlenségeket. Néhány, szigetszerűen elhelyezkedő szolgáltatás (időskorúak gondozóháza Dombóváron és Pakson, hajléktalanellátás Szekszárdon) mellett több járás teljesen ellátatlan marad, és a fogyatékos személyek, pszichiátriai betegek, valamint szenvedélybetegek számára a vármegyében sehol nem biztosított átmeneti intézményi elhelyezés. Ez a struktúra jelentősen korlátozza az átmeneti ellátások eredeti funkciójának – a krízishelyzetekre adott rugalmas, időben korlátozott intézményi válasz – érvényesülését.”

Dombóváron a Dombóvári Egyesített Humán Szolgáltató Intézmény működteti az időskorúak gondozóházát 10 férőhellyel, míg Pakson a Paks Kistérségi Szociális Központ 13 férőhelyes időskorúak gondozóházát tart fenn, és mindkét intézmény teljes kapacitással, maximális kihasználtság mellett működik. Szekszárdon a Humán Szolgáltató Központ biztosítja a hajléktalan személyek ellátását: a hajlék átmeneti szállása 6 fő elhelyezésére alkalmas, az éjjeli menedékhelyen 20 férfi és 5 nő számára van férőhely, emellett nappali melegedőt is működtet, amely akár 50 fő befogadására is képes.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: Az átmeneti elhelyezést biztosító ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

2.2.3 Lakóotthonok

A lakóotthon 8-12 (a külön jogszabályban meghatározott esetben 14) személyt befogadó intézmény, amely az ellátást igénybevevő részére életkorának, egészségi állapotának és önellátása mértékének megfelelő ellátást biztosít. A lakóotthonok típusai a következők:

- fogyatékos személyek lakóotthona, mely lehet rehabilitációs célú vagy ápoló-gondozó lakóotthon.
- pszichiátriai betegek rehabilitációs célú lakóotthona;
- szenvedélybetegek rehabilitációs célú lakóotthona.

Regöly községben egy 8 férőhelyes, fogyatékos személyek ápoló-gondozó célú lakóotthona működik, ahol a lakók mindennapjaikat a segítő munkatársak támogatásával, ugyanakkor önállóan szervezik. Szekszárdon, a Hétszínvilág Otthonban két, fogyatékos személyek ápoló-gondozó célú lakóotthon található, egy 10 férőhelyes és egy 14 férőhelyes egység.

A megadott adatok alapján a szolgáltatás alapvetően működőképes, de több, egymással összefüggő strukturális és kapacitásbeli probléma terheli, amelyek a mindennapi működésben és a lakosság ellátáshoz jutásában is érzékelhetők. A legsürgetőbb fejlesztési igények (adminisztratív terhek csökkentése, gépjármű/utazási kapacitás bővítése, informatikai eszközök fejlesztése) jól illeszkednek a feltárt nehézségekhez, és egyértelműen a kapacitás- és hatékonyságnövelést célozzák.

A szolgáltatás esetében nem tapasztalható várólista, a kérelem és az ellátásba kerülés között átlagosan 1–3 hónap telik el. Ez azt jelzi, hogy formálisan a belépés nem elhúzódó, ugyanakkor a 1–3 hónapos időtáv már érezhető késlekedést jelenthet egy akutabb gondozási szükséglet esetén, különösen, ha a lakosság számára egyéb alternatív ellátási formák nem állnak rendelkezésre. A „nincs várólista” és a hosszú várakozási idő problémaként való megjelölése (5-ös súlyosság) arra utal, hogy a mindennapi tapasztalatban az ellátás tényleges „hozzáférése” – például férőhelyhiány vagy szervezési nehézségek miatt – mégis szűkös, függetlenül a formális adminisztratív várólistától.

A működést leginkább nehezítő tényezők között kiemelkedik a férőhelyhiány, a fenntartói forráshiány és a hosszú várakozási idő. Ez egyértelműen kapacitás- és finanszírozási válsághelyzetre utal: a rendelkezésre álló férőhelyek száma nem követi az igényeket, miközben a fenntartó forrásai sem elegendőek a bővítéshez vagy minőségi fejlesztésekhez. A humán erőforrás-hiány, a fluktuáció és az infrastrukturális hiányosságok (mind 3-as szinten) közepes mértékű, de tartós és rendszerszintű problémaként jelennek meg. Ezek együttese hosszú távon a szolgáltatás minőségének romlásához, a dolgozók fokozott terheléséhez és kiegészéhez vezethet. Jelentős nehézségként jelenik meg továbbá az adminisztratív terhek magas szintje (4), ami a szakmai munkától vonja el az időt, csökkentve a közvetlen gondozásra fordítható energiát.

A lakosság szolgáltatáshoz jutását leginkább a férőhelyhiány és a várólista korlátozza, ami azt jelenti, hogy a formális eljárások ugyan nem feltétlenül húzódnak el, de a tényleges elhelyezés kapacitáshiányba ütközik. A közlekedési nehézségek és a település mérete nem jelentenek komoly akadályt, ugyanakkor a szállítás hiánya közepes mértékben nehezíti a hozzáférést, ami különösen a mozgásukban korlátozott vagy kíséretre szoruló ellátottak esetében jelenthet gondot. A stigmatizáció, bizalmatlanság, betegségbelátás hiánya és információhiány alacsony értékei azt jelzik, hogy elsősorban nem attitűd- vagy információs problémák, hanem strukturális és kapacitásbeli tényezők korlátozzák az ellátáshoz jutást.

A társadalmi csoportok megjelenése minden vizsgált csoport esetében közepesen jellemző, legyen szó mélyszegénységben élőkről, nőkről, férfiakra, mozgáskorlátozott személyekről, roma származásúakról vagy fogyatékossgal élőkről. Ez arra utal, hogy a szolgáltatás nem

egyetlen szűk célcsoportra koncentrálnak, hanem heterogén ellátotti kört ér el. Ugyanakkor a közepes értékek arra is rámutathatnak, hogy a leginkább rászoruló, halmozottan hátrányos csoportok elérése nem teljes körű, és potenciálisan maradnak ellátatlan szükségletek a térségben.

A megjelölt fejlesztési igények elsősorban a kapacitásbővítésre és a működési hatékonyság javítására irányulnak. A szakemberlétszám bővítése és a férőhelybővítés igénye jól illeszkedik a humánerőforrás-hiány és férőhelyhiány problémáihoz, míg a pályázati források bevonása a fenntartói forráshiány kezelésének egyik lehetséges eszköze lehet. Kiemelt fejlesztési területként jelent meg az adminisztratív terhek csökkentése, a gépjármű/utazási kapacitás bővítése és az informatikai eszközök fejlesztése. Ezek olyan horizontális fejlesztések, amelyek egyszerre javíthatják a szolgáltatás belső működését (adminisztratív tehercsökkentés, informatikai fejlesztés) és a külső hozzáférhetőséget (szállítási, mobilitás). Az adminisztratív terhek csökkentése közvetlenül növelheti a szakmai munka időkeretét, míg a gépjárműkapacitás bővítése javíthatja az ellátottak mozgását, a települések közötti kapcsolattartást és a szolgáltatáshoz való eljutást. Az informatikai eszközök fejlesztése pedig a dokumentáció, az adatkezelés, a kommunikáció és az esetmenedzsment hatékonyságát erősítheti.

A bemutatott adatok alapján a szolgáltatás elsősorban kapacitás- és forráshiányos környezetben működik, ahol a férőhelyszűkösség, a finanszírozási korlátok és a humánerőforrás-problémák együttesen csökkentik a rendszer rugalmasságát. Mindez úgy jelenik meg, hogy formális várólista ugyan nincs, de a férőhely- és forráshiány miatt a tényleges hozzáférés mégis korlátozott, és a hosszú várakozási idő a mindennapi működésben tapasztalt problémaként jelenik meg. A javasolt fejlesztési irányok – különösen az adminisztratív terhek mérséklése, a közlekedési/szállítási kapacitás és az informatikai háttér erősítése – arra utalnak, hogy a szolgáltatás a meglévő keretek között igyekszik a hatékonyságot és a hozzáférést javítani, miközben hosszabb távon elkerülhetetlennek tűnik a férőhely- és szakemberállomány bővítése is.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A lakóotthonok nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

2.2.4. Rehabilitációs Intézmények

Tolna vármegyében két rehabilitációs intézmény működik. A paksi járásban, Tengelicen szenvedélybetegek számára fenntartott rehabilitációs intézmény található, 60 férőhellyel. A tamási járásban, Regöly településhez tartozó Majsapusztán pedig fogyatékos személyek rehabilitációs intézménye működik, 92 férőhellyel.

A tengelici intézmény 1948 óta nyújt bentlakásos szociális ellátást az Alsó-Tengelicen található kastélyban, amely a településtől mintegy 5 kilométerre helyezkedik el. Kezdetben idősek otthonaként működött, majd 1999-ben egy 40 férőhelyes, szenvedélybetegeket ellátó részleget hoztak létre. Ezt követően, 2002-ben indult el a jelenlegi, 60 férőhelyes szenvedélybeteg-rehabilitációs ellátás.

A regölyi intézmény egy Eszterházy-kastélyban működik Majsapusztán. Szociális intézményként 1959 óta működik, 1993-tól pedig kifejezetten értelmi fogyatékos személyek rehabilitációjával foglalkozik. Az intézmény 92 férőhellyel rendelkezik.

Az intézmény fő célja, hogy segítse a bentlakók önálló életvitelének kialakítását, helyreállítását és fejlesztését. Emellett támogatja a társadalomba, valamint a családi és lakókörnyezetbe való visszailleszkedést, és biztosítja az utógondozást is.

A rehabilitáció érdekében a fejlesztő központban pedagógusok foglalkoznak a lakókkal. A felkészítés során többek között alapvető ismereteket (írás, olvasás, számolás), önellátási készségeket, egészséges életmódot, háztartási ismereteket és alapvető számítástechnikai tudást tanítanak. Ezek a fejlesztések hozzájárulnak ahhoz, hogy a lakók nagyobb eséllyel tudjanak önálló életet élni és sikeresen visszailleszkedni a társadalomba.

A **szenvedélybetegek** rehabilitációs intézményi ellátásának vizsgálata alapján egy olyan ellátási forma körvonalazódik, amelyben a szakmai működés stabil, ugyanakkor több, egymással összefüggő strukturális és működési kihívás is azonosítható.

Az ellátáshoz való hozzáférést tekintve jelen van a várólista, amely mérsékelt nagyságú, és a bekerüléshez szükséges idő több hónapot vesz igénybe. Ez arra utal, hogy az ellátás iránti igény folyamatos, ugyanakkor a rendszer kapacitása még képes bizonyos mértékben kezelni a jelentkező szükségleteket. A várakozási idő ugyanakkor már működési nehézségként is megjelenik, ami jelzi, hogy a bekerülési folyamat időigénye az ellátás hatékonyságát is befolyásolja.

A működési feltételek közül kiemelkednek az infrastrukturális hiányosságok, az adminisztratív terhek, valamint a fluktuáció. Az infrastruktúra állapotát az intézmény egyértelműen problémásnak ítéli meg, ami a tárgyi feltételek általános elégtelenségében is megmutatkozik. Az adminisztratív terhek szintén jelentős mértékben nehezítik a szakmai munkát, még akkor is, ha azok megítélése nem teljesen egyértelműen negatív minden dimenzióban. A fluktuáció kifejezetten komoly problémaként jelenik meg, ami a szervezeti stabilitást és a folyamatosságot is veszélyezteti.

A humán erőforrás helyzete közepes terheltséget mutat, ugyanakkor a szakemberek megtartása és a kiegészítő kockázata már érzékelhető problémát jelent. A szakmai felkészültség megítélése kedvező, ami arra utal, hogy a rendelkezésre álló szakemberek megfelelő kompetenciákkal rendelkeznek. Ugyanakkor a gondozásra fordítható idő nem elegendő az ellátotti szükségletek teljes körű kielégítésére, ami a kapacitások korlátozottságát jelzi.

A finanszírozás közvetlen működési akadályként nem jelenik meg, azonban a minőségi működés biztosításában betöltött szerepe már csak részben tekinthető kielégítőnek. A fenntartói források szintén inkább mérsékelt problémás tényezőként jelennek meg. Ezzel szemben az intézményközi együttműködés nem jelent akadályt, ami a szakmai kapcsolatrendszer stabilitására utal.

Az ellátáshoz való hozzáférést befolyásoló tényezők közül elsősorban a strukturális és fizikai akadályok emelhetők ki. A férőhelyekhez való hozzáférés jelentős mértékben korlátozza a bekerülést, még akkor is, ha a férőhelyhiány a működés során nem jelenik meg közvetlen problémaként. A közlekedési nehézségek közepes, míg a szállítás hiánya kisebb akadályként jelenik meg. A társadalmi stigma, a bizalmatlanság, az információhiány, valamint a térítési díj nem tekinthetők meghatározó tényezőnek, ami az ellátás társadalmi elfogadottságát és hozzáférhetőségét erősíti.

Az ellátotti kör összetétele kiegyensúlyozott és heterogén. A különböző társadalmi csoportok – beleértve a mélyszegénységben élőket, a nőket, az időseket, valamint a férfiakat – egyaránt jelen vannak az ellátásban. Emellett más sérülékeny csoportok megjelenése is jellemző, ami a rehabilitációs ellátás komplex szükségletű célcsoportjára utal. Az ellátotti igények összetettségének növekedése egyértelműen érzékelhető, ami további szakmai kihívásokat eredményez.

A fejlesztési szükségletek egyértelműen a működési feltételek javítására koncentrálnak. Kiemelt igényként jelenik meg a szakemberlétszám bővítése, az adminisztratív terhek csökkentése, valamint az infrastrukturális és eszközfejlesztések megvalósítása. A közösségi terek fejlesztése, a prevenciós programok erősítése és a pályázati források bevonása szintén fontos fejlesztési irányként jelenik meg. Ugyanakkor a képzések, szupervízió vagy intézményközi együttműködések fejlesztése kevésbé hangsúlyos, ami arra utal, hogy az intézmény elsősorban nem a szakmai módszertani megújulásban, hanem a működés stabilizálásában látja a fejlődés lehetőségét.

Összességében a szenvedélybetegek rehabilitációs intézményi ellátása egy működőképes, szakmailag megalapozott rendszerként értelmezhető, amely azonban infrastrukturális hiányosságokkal, adminisztratív terheléssel és humánerőforrás-stabilitási problémákkal küzd. A legfőbb kihívást a működési feltételek megerősítése és az ellátás hatékonyságának javítása jelenti, nem pedig a szakmai alapok hiánya.

A **fogyatékos személyek** rehabilitációs intézményi ellátásának vizsgálata alapján egy olyan ellátási forma képe rajzolódik ki, amelyben a szakmai működés stabil, ugyanakkor markáns működési és erőforrásbeli kihívások határozzák meg a mindennapi gyakorlatot. Az ellátáshoz való hozzáférés tekintetében mérsékelt várólista jellemző, amely ugyan nem tekinthető extrém mértékűnek, de folyamatos jelenléte jelzi az ellátás iránti stabil keresletet. A bekerüléshez szükséges idő viszonylag kiegyensúlyozott, jellemzően néhány hónapot vesz igénybe, ami a rendszer működőképességére utal. A várakozási idő ugyanakkor csak korlátozott mértékben jelenik meg működési problémaként, ami azt jelzi, hogy az intézmények képesek viszonylag kiszámítható módon kezelni a jelentkező igényeket.

A működési nehézségek közül egyértelműen kiemelkedik a humánerőforrás-hiány, a fluktuáció, valamint az infrastrukturális hiányosságok. Ezek minden esetben hangsúlyosan jelennek meg, ami rendszerszintű problémákra utal. A szakemberhiány és a fluktuáció együttesen a szervezeti stabilitást és az ellátás folyamatosságát is veszélyeztetik, miközben az infrastruktúra hiányosságai a szolgáltatás tárgyi feltételeinek elégtelenségét jelzik. Ezt erősíti az is, hogy a tárgyi feltételek megítélése egyértelműen negatív.

A finanszírozás közvetlen működési akadályként nem jelenik meg, azonban a minőségi működés biztosítására való alkalmassága már csak részben tekinthető kielégítőnek. A fenntartói források inkább kisebb mértékű problémaként értelmezhetők. Ezzel szemben az adminisztratív terhek jelentős mértékben nehezítik a szakmai munkát, még akkor is, ha azok megítélése nem minden dimenzióban egységes.

A szakmai munka megítélése összességében kedvező. Az intézmények szerint a szolgáltatás szakmai színvonala magas, és a szakemberek felkészültsége megfelelő. Ugyanakkor a gondozásra fordítható idő nem elegendő az ellátotti szükségletek kielégítésére, ami a kapacitások korlátozottságára utal. A kiegészítő kockázata szintén jelen van, ami szorosan összefügg a humánerőforrás-hiánnyal és a munkaterheléssel. Emellett a szakmai állomány elöregedése is egyértelmű problémaként jelenik meg, ami hosszabb távon tovább súlyosbíthatja a munkaerőhiányt.

Az ellátáshoz való hozzáférést befolyásoló tényezők közül a legtöbb akadály nem tekinthető meghatározónak. A társadalmi stigma, a bizalmatlanság, az információhiány, valamint a térítési díj nem jelentenek érdemi korlátot. A közlekedési és szállítási nehézségek csak kisebb vagy közepes mértékben jelennek meg, ami a területi elérhetőség viszonylagos stabilitását jelzi. A férőhelyhiány hatása megosztott képet mutat: egyes esetekben nem jelent problémát, míg más esetekben már komolyabb akadályként jelenik meg. A várólista hatása összességében mérsékelt.

Az ellátotti kör összetétele kiegyensúlyozott és több szempontból homogénnek tekinthető. A különböző társadalmi csoportok – így a mélyszegénységben élők, a nők, az

idősek, valamint a férfiak – egyaránt jelen vannak az ellátásban. A roma származású ellátottak és a mozgáskorlátozott személyek jelenléte szintén jellemző, ami az ellátotti kör sokszínűségét mutatja. A fogyatékkal élő személyek természetesen meghatározó csoportot alkotnak, és az ellátotti szükségletek összetettségének növekedése egyértelműen érzékelhető.

A fejlesztési szükségletek világosan kijelölik a rendszer fő beavatkozási pontjait. Kiemelt igényként jelenik meg a szakemberlétszám bővítése, az adminisztratív terhek csökkentése, valamint az infrastrukturális és eszközfejlesztések megvalósítása. A közösségi terek fejlesztése és a prevenciós programok erősítése szintén hangsúlyos fejlesztési irány. A pályázati források bevonása egyértelműen fontos eszközként jelenik meg a fejlesztések megvalósításában. Ugyanakkor a szakmai együttműködések, képzések vagy új szolgáltatási formák bővítése kevésbé jelenik meg prioritásként.

Összességében a fogyatékos személyek rehabilitációs ellátása egy szakmailag stabil, de erőforrás-hiányokkal és infrastrukturális korlátokkal terhelt ellátási forma. A legfőbb kihívást nem a hozzáférés biztosítása, hanem a működés minőségi feltételeinek megerősítése jelenti, különös tekintettel a humánerőforrás helyzetére és a tárgyi feltételek fejlesztésére.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A rehabilitációs intézmények nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

2.2.5. Támogatott lakhatás

A vármegyében csak a Kék Madár Integrált Szociális Intézmény támogatott lakhatási szolgáltatást 17 férőhellyel. Működését elsősorban a finanszírozási elégtelenség és az adminisztratív terhek befolyásolják. Olyan tényezők mint a humánerőforrás-hiány, területi hozzáférési nehézsége, gyenge intézményközi együttműködés, társadalmi stigma stb jelenleg nem jelent érdemi problémát.

A támogatott lakhatási szolgáltatásának igénybevétele során a mélyszegénységben élők ritkán jelentkeznek szolgáltatáskérőként. Nők és férfiak, valamint mozgáskorlátozottak és romák közepes mértékben, jellemzően kiegyensúlyozott arányban jelennek meg igénylőként. Ez a felhasználói összetétel jól tükrözi a szolgáltatás célzott elérhetőségét a megyei lakosság körében.

A tapasztalt problémák – elsősorban a finanszírozási elégtelenség és az adminisztratív terhek – megoldásához az alábbi fejlesztésekre és erőforrásokra lenne szükség: az adminisztratív terhek csökkentése (pl. digitális rendszerek bevezetésével), valamint a gépjárművel biztosított utazási kapacitás bővítése. Ezek prioritizált intézkedések a szolgáltatás hatékonyságának javítására és a napi működés rugalmasságának növelésére.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A szociális települési alapszolgáltatások fent részletezett formái mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Vármegyei szociális alap és szakellátás összegzése

Szociális alapszolgáltatások

Tolna megye járásaiban a települési alapszolgáltatások – falugondnoki ellátás, szociális étkeztetés, házi segítségnyújtás és jelzőrendszeres támogatás – kistélepülési súlyuknál fogva kiemelten támogatják a vidéki lakosság önállóságát, noha lefedettségük területenként eltérő. Központi járásokban, mint Bonyhád, ahol a falugondnoki szolgáltatás 20 településen, az étkeztetés 19 településen érhető el a 25-ből, vagy Paks, ahol az étkeztetés 14 településen működik a 15-ből, magas a szolgáltatási sűrűség társulási modellekben, például a Bonyhád Gondozási Központ vagy a Paks Kistérségi Központ révén. Peremjárásokban, mint Dombóvár, ahol a falugondnoki ellátás csak 4 településen érhető el a 16-ból, illetve Tamási, ahol ez 21 településen a 32-ből, bővítés szükséges a gyakran 1500 fő alatti kistélepülések teljes körű ellátásához, míg Tolnában és Szekszárdon, ahol a falugondnoki szolgáltatás 9 településen működik a 17-ből, közel teljes a fedés.

Az igényekre adott reakcióidő általánosan gyors: a falugondnoki szolgáltatásnál jellemzően 2–3 nap, az étkeztetésnél és a házi segítségnyújtásnál körülbelül egy hét munkanapon, miközben a szolgáltatások minősége túlnyomórészt magas vagy kiváló, és a hozzáférés alapvetően megfelelő, bár hétvégén és ünnepnapokon korlátozott. Közös kihívásként jelennek meg a finanszírozási és humánerőforrás-hiányok, az adminisztratív terhek és az infrastrukturális problémák; kisebb mértékben a fluktuáció, a stigma vagy a várakozási idő terheli őket. A hozzáférést leggyakrabban a térítési díj, a közlekedési nehézségek, a szállítás hiánya, a betegségelátás hiánya vagy a bizalmatlanság korlátozza, miközben a szolgáltatók hatékonyságát a jó kommunikáció és a stabil személyi erőforrások biztosítják.

Az igénybevevői körben nők és mozgáskorlátozottak mindenhol dominálnak, ami egy idősödő, gondozási szükségletű klienskörre utal; a férfiak aránya kiegyensúlyozott vagy magasabb a központi területeken. A mélyszegénységben élők, romák és fogyatékos személyek megjelenése vegyes vagy ritkább, a gyermekek pedig alig jelennek meg, ami arra utal, hogy a szolgáltatások elsősorban az önellátást közvetlenül érintő hátrányokra reagálnak, szemben a klasszikus szociális mélyszegénység kezelésével. A vezetői percepció szerint a hozzáférés összességében inkluzív, a legtöbb csoport számára kedvező vagy kiváló esélyeket biztosít, ugyanakkor a romák és a gyermekek esetében árnyaltabb, sérülékenyebb képet mutat.

A fejlesztési prioritások nagyfokú hasonlóságot mutatnak: általános igény az adminisztratív terhek csökkentése, a szakemberlétszám bővítése (beleértve a szupervíziót és képzést), a pályázati források bevonása, valamint az informatikai és logisztikai háttér fejlesztése. Járásspecifikusan Bonyhádon a szállítási kapacitás bővítése, Dombóváron a koordináció erősítése, Tamásiban pedig a diétás étkeztetés fejlesztése jelenik meg hangsúlyosan.

Tolna megye járásaiban a családsegítő szolgáltatás – egyetlen vagy társulási szolgáltató által biztosított formában (például Dombóvár Egyesített Humán Szolgáltató 16 településen, Paks Kistérségi Központ 17 településen, Tamási járásban többes, megosztott struktúrában) – elsősorban anyagi nehézségeket, lakhatási instabilitást, munkanélküliséget, gyermeknevelési problémákat, iskolai hiányzásokat, mentális nehézségeket, családi konfliktusokat és elhanyagolást kezel. Fókuszában a mélyszegénységben élők, romák, gyermekek, nagycsaládosok, egyedülálló szülők, szenvedélybetegek és pszichiátriai érintettek állnak.

Működését minden járásban erősen korlátozza a finanszírozási elégtelenség, a humánerőforrás-hiány, a fluktuáció, az adminisztratív terhek és a fenntartói forrásproblémák – Bonyhádon, Dombóváron és Pakson súlyos mértékben, Szekszárdon és Tamásiban inkább közepes szinten –, míg az infrastrukturális hiányok, a stigma, a gyenge intézményközi együttműködés és a területi távolság kiegészítő akadályokként jelennek meg. A hozzáférést leggyakrabban az információhiány, a bizalmatlanság, az időszakos jelenlét és a településméret (különösen kistélepülések esetében) nehezíti.

A fejlesztési igények itt is viszonylag egységesek: szakemberbővítés, szupervízió és továbbképzés, a jelzőrendszer erősítése, az adminisztráció csökkentése, informatikai fejlesztések, prevenció és közösségi programok, valamint pályázati források bevonása. A peremjárásokban (Dombóvár, Tamási) különösen fontos a mobil pontok és kihelyezett szolgáltatások erősítése, míg a központi területeken az adósságkezelés és a komplex esetkezelés kap nagyobb hangsúlyt. Összességében a családsegítés erősen sérülékeny csoportokra specializálódott, de az egymást erősítő erőforrás- és szervezeti korlátok miatt célzott kapacitásbővítés és szervezeti megerősítés nélkül nehezen tud tartósan hatékony maradni.

Tolna megye járásaiban a nappali ellátás – idősekre, fogyatékos személyekre, demens betegek, szenvedélybetegek, pszichiátriai és hajléktalan személyekre fókuszálva – specializált kapacitással működik. A központi járáásokban (Bonyhád: Együtt 1 másért; Dombóvár: Egyesített Humán Szolgáltató 50 férőhelyes pszichiátriai és szenvedélybetegek nappali ellátása; Paks: Kistérségi Központ; Szekszárd: 70 férőhelyes RÉV, Megyei Jogú Város Szociális Központ) erősebb a profil-diverzitás, míg a peremjárásokban (Tamási: 8 férőhelyes demens nappali ellátás; Tolna járásban minimális kapacitás) szűkebb, sokszor kizárólag idősekre koncentráló kínálat jelenik meg, amely jól tükrözi a területi egyenlőtlenségeket.

A hajléktalan személyek nappali ellátása a bemutatott adatok szerint egy alacsony küszöbű, rugalmas hozzáférésű szolgáltatásként működik, amely országos lefedettségéből adódóan területi korlátozás nélkül fogad ellátottakat. Ez a nyitottság kedvez a célcsoport elérésének, és jól illeszkedik a nappali ellátás funkciójához, amely nem tartós elhelyezést, hanem alapvető szükségletek kielégítését (melegedés, higiéné, étkezés) és szociális támogatást (ügyintézés, tanácsadás, kapcsolattartás) biztosít. A hozzáférhetőség kifejezetten kedvező: nincs várólista, és az ellátásba kerülés átlagosan néhány napon belül megtörténik, ami arra utal, hogy az intézmény kapacitása és működési gyakorlata jelenleg képes rugalmasan reagálni az igényekre, miközben a férőhelyhiány és a hosszú várakozási idő egyáltalán nem jelent problémát.

Ugyanakkor ez a kedvező hozzáférési helyzet nem jelenti automatikusan azt, hogy a szolgáltatás minden rászoruló eléri. A lakosság tényleges hozzáférését vizsgáló adatok szerint a betegségbelátás hiánya közepes mértékben akadályozza az ellátás igénybevételét, ami arra utal, hogy a szolgáltatáson kívüli tényezők – különösen az egyéni motiváció, pszichoszociális állapot és problématudat – továbbra is jelentős korlátot képeznek. Emellett a társadalmi stigma szintén jelen lévő, bár nem meghatározó akadály, ami a hajléktalansághoz kapcsolódó negatív attitűdökre és önstigmára utal.

A szolgáltatás működését elsősorban strukturális és finanszírozási problémák terhelik. A legkritikusabb tényezők közé tartozik a finanszírozási elégtelenség és a fenntartói forráshiány, amelyek kiemelkedően súlyos problémát jelentenek, és hosszú távon a szolgáltatás fenntarthatóságát és minőségét is veszélyeztethetik. Jelentős problémaként jelennek meg továbbá az infrastrukturális hiányosságok és az adminisztratív terhek, amelyek a napi működés hatékonyságát csökkentik, valamint közepes mértékű nehézséget okoz a humán erőforrás-hiány, a fluktuáció és a társadalmi stigma. Ezzel szemben több klasszikus hozzáférési akadály – például a területi elérhetőség, a férőhelyhiány vagy az intézménnyel szembeni bizalmatlanság – nem, vagy csak alacsony mértékben jelenik meg problémaként, ami a szolgáltatás alacsony küszöbű jellegét és beágyazottságát jelzi.

Az ellátottak összetétele egyértelműen a legsérülékenyebb társadalmi csoportokra koncentrál: meghatározó csoportot jelentenek a mélyszegénységben élők, miközben a férfiak dominanciája mellett a nők is jelentős arányban jelen vannak. A mozgáskorlátozott és más fogyatékossgal élő személyek alacsonyabb arányú jelenléte felveti az akadálymentesítés, illetve a célzott elérés kérdését, különösen ott, ahol a fizikai vagy kommunikációs akadályok még nem teljes körűen felszámoltak.

A lakossági hozzáférést vizsgáló skálák alapján a legtöbb tényező – például a területi és közlekedési tényezők, az információhoz jutás, a térítési díj vagy a várólista – nem jelent érdemi

akadályt. Az egyetlen hangsúlyosabb tényező a betegségelátás hiánya, míg a stigmatizáció kisebb, de jelen lévő nehézség, ami azt jelzi, hogy a hozzáférés fő korlátai nem a rendszer strukturális oldalán, hanem inkább az egyéni és társadalmi szinten jelentkeznek.

A fejlesztési igények elsősorban nem a kapacitásbővítésre, hanem a működés minőségének javítására irányulnak. A legfontosabb prioritások közé tartozik az adminisztratív terhek csökkentése, az informatikai eszközök fejlesztése, a rendszeres szupervízió biztosítása, a prevenciós programok erősítése, valamint célzott programok kialakítása hátrányos helyzetű csoportok számára. Figyelemre méltó, hogy sem a férőhelybővítés, sem a humánerőforrás-növelés nem jelenik meg elsődleges igényként, ami összhangban áll a várólista hiányával és a gyors bekerülési idővel, ugyanakkor a humánerőforrás minőségi fejlesztése (például szupervízió, képzés) továbbra is szükséges.

A vizsgált hajléktalan nappali ellátás tehát egy jól hozzáférhető, alacsony küszöbű szolgáltatásként működik, amely képes gyorsan reagálni az igényekre, és jelenleg nem küzd kapacitáshiánnyal. A működés fő kihívásai nem a hozzáférésben, hanem a finanszírozási és szervezeti feltételek oldalán jelentkeznek. Ez a kettősség – jó hozzáférés, de gyenge strukturális háttér – tipikus jelenség a hajléktalanellátásban: a szolgáltatások rövid távon hatékonyan működnek, de hosszú távon sérülékenyek a forráshiány és a működési nehézségek miatt.

Az intézmény szakmai megítélése szerint a legsürgetőbb fejlesztési területek közé tartozik az ellátottak továbblépési lehetőségeinek javítása, különösen a tartós bentlakásos intézményekbe történő elhelyezés elősegítése. Jelenleg jelentős problémát jelent, hogy a nappali ellátásban megjelenő személyek egy része olyan komplex – például pszichiátriai, szenvedélybetegséggel összefüggő vagy időskori – problémákkal küzd, amelyek kezelése már meghaladja az alapszolgáltatás kereteit. Ezzel összefüggésben kiemelt fejlesztési szükséglet a különböző szakellátási formák (pszichiátriai betegek otthona, szenvedélybetegek intézményei, idősek otthona, hajléktalanok átmeneti vagy tartós elhelyezést nyújtó intézményei) közötti átjárhatóság és kapacitás bővítése. A jelenlegi rendszerben gyakran tapasztalható, hogy az ellátottak „beragadnak” az alacsony küszöbű szolgáltatásokban, mivel nem biztosított számukra a megfelelő továbblépési út, illetve a társszakmák közötti együttműködés és a rendszerkoordináció hiányosságai akadályozzák a komplex esetek hatékony kezelését.

Szakosított ellátások

Tolna vármegye tartós bentlakásos és kapcsolódó szakellátási rendszere olyan struktúraként rajzolódik ki, amely egyszerre erősen kihasznált, területileg koncentrált és célcsoportonként egyenlőtlenül kiépített. A vármegye idősödő népességi folyamataihoz jól illeszkedve a kapacitások gerincét szinte minden járásban az idősotthonok adják, miközben több más, tartós ellátást igénylő célcsoport – különösen a pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek és a hajléktalan emberek – számos térségben teljesen intézményi háttér nélkül marad. A kapacitáskihasználtság általánosan magas, több járásban a határértéket megközelítő vagy azt meghaladó terhelés figyelhető meg, ami arra utal, hogy a formálisan rendelkezésre álló férőhelyek gyakorlatilag folyamatosan igénybe vannak véve, és nem állnak rendelkezésre érdemi tartalékok.

A járási képek ugyanakkor jelentősen eltérnek egymástól. A megye tartós ellátásának súlypontja Tamási, Szekszárd és Paks járásban koncentrálódik, ahol a férőhelyek száma és az ellátási profilok sokszínűsége is kiemelkedő. Ezzel szemben a kisméretű Tolnai járás egyetlen idősotthonra épülő, kifejezetten „minimalista” szerkezetet mutat: itt a tartós bentlakásos ellátórendszer a demográfiai és jogszabályi minimumot teljesíti, miközben sem fogyatékos, sem pszichiátriai, sem szenvedélybeteg, sem hajléktalan célcsoportra irányuló bentlakásos intézmény nem jelenik meg. A járásra jellemző, hogy már a meglévő idősotthoni kapacitás is túltelített, ami egyszerre jelzi a helyi igények erősségét és a területi hozzáférés szűkösét.

A dombóvári járás ellátási képe szintén erősen időscentrikus, de itt a több településre (Dombóvár, Gyulaj, Kaposszekcső, Szakcs) kiterjedő idősothoni hálózat ellenére a tartós bentlakásos ellátás funkcionálisan gyakorlatilag kizárólag az idősekre koncentrál. A fogyatékos, pszichiátriai, szenvedélybeteg és hajléktalan célcsoportok számára helyben nem érhető el bentlakásos intézmény, ami azt eredményezi, hogy e csoportok ellátása más járásokba, megyei vagy regionális intézményekbe tolódik át. Ez a struktúra azt a paradox helyzetet teremti, hogy miközben az idősödő lakosság ellátása szervezetten jelenik meg, a hasonlóan súlyos szociális kockázatokkal élő csoportok a járáson belül „láthatatlanná” válnak a tartós ellátási térképen.

A paksi járás ezzel szemben szerkezetileg sokszínűbb, és szinte az összes fontos tartós ellátási forma – idős, fogyatékos, pszichiátriai és szenvedélybeteg célcsoport – jelen van a járáson belül. Dunaföldvár és Paks a klasszikus idősellátás magterületeiként funkcionálnak, míg Bölcse, Pálfa és Tengelic specializált települési szerepeket töltenek be a pszichiátriai, fogyatékos és szenvedélybeteg ellátásban. Ugyanakkor a specializáció ára az ellátás egypólusú jellege: egy-egy ellátástípus jellemzően egy településhez kötődik, így a járáson belüli szolgáltatóválasztás korlátozott, a rászorulóknak és családjaik számára pedig a távolság és az utazási kényszer mindennapi nehézséggé válik. A hajléktalan emberek tartós bentlakásos ellátása itt sem jelenik meg, ami összhangban áll a megye több járására jellemző mintázattal.

A szekszárdi járás egy, a megye szempontjából kiemelkedő, de részlegesen hiányos ellátási csomópontként írható le. Bátaszék és Decs elsősorban vidéki idősellátási szerepet töltenek be idősothonaikkal, míg Szekszárd négy idősothona és három fogyatékos személyek otthona révén a megye egyik legfontosabb tartós ellátási központja. A járás ellátórendszere így egyszerre időscentrikus és erősen jelen lévő a fogyatékos személyek tartós gondozásában, miközben a pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek és hajléktalan személyek tartós bentlakásos ellátása teljesen hiányzik. Ez a „részben fejlett, részben hiányos” szerkezet azt eredményezi, hogy míg idős és fogyatékos személyek számára jól körvonalazható ellátási pályák léteznek, más, pszicho-szociálisan kiemelten sérülékeny csoportok inkább a megyei határokon túlnyúló intézményrendszerre kényszerülnek támaszkodni.

A tamási járás tartós bentlakásos ellátórendszerét az idősellátás falusiasan szétterülő, több településre kiterjedő hálózata, a fogyatékos személyek koncentrált, de több helyszínen megjelenő ellátása, valamint a pszichiátriai és szenvedélybetegek intézményi hiánya határozza meg. Gyöngyös, Hógyész, Nagykónyi, Pincehely és Simontornya idősothonai a járás idősellátási gerincét alkotják, míg Belecska és Regöly a fogyatékosellátás szűk, de látható bázisát adják. Különös jelentősége van Érténynek, ahol a járás egyetlen hajléktalanok otthona működik, így ez a település a hajléktalan személyek tartós ellátásának kizárólagos helyi pontja. A rendszer egyszerre csökkenti az idősellátás területi egyenlőtlenségeit – hiszen több kisebb településen is elérhető helyben vagy közel az idősothon –, és új feszültségeket hoz létre a pszichiátriai és szenvedélybeteg célcsoportok teljes bentlakásos lefedetlenségével.

A megye szakellátási térképét kiegészítik az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények, a rehabilitációs ellátások és a támogatott lakhatás. Az átmeneti elhelyezés kifejezetten szigetszerűen jelenik meg: időskorúak gondozóháza csak Dombóváron és Pakson működik, mindkét helyen maximális kapacitáskihasználtsággal, míg a hajléktalanellátás Szekszárdra koncentrálódik, ahol átmeneti szállás, éjjeli menedékhely és nagy befogadóképességű nappali melegedő biztosítja a szolgáltatást. A fogyatékos, pszichiátriai és szenvedélybeteg személyek számára a vármegyében sehol nem érhető el átmeneti intézményi elhelyezés, ami alapvetően korlátozza az átmeneti ellátások kríziskezelő, rugalmas funkciójának érvényesülését.

A hajléktalan személyek átmeneti szállásának működése ugyanakkor több szempontból kedvező hozzáférési képet mutat: a vizsgált intézményben nincs várólista, a kérelem és az ellátásba kerülés között jellemzően azonnali vagy néhány napos átfutási idő telik el, ami arra utal, hogy a szolgáltatás rugalmasan és gyorsan képes reagálni a jelentkező szükségletekre. A

működés fő korlátját nem a férőhelyhiány, hanem elsősorban a finanszírozási elégtelenség és az adminisztratív terhelés jelenti, miközben a humánerőforrás-hiány, a fluktuáció, az infrastrukturális hiányosságok, a társadalmi stigma és az intézménnyel szembeni bizalmatlanság csak kisebb mértékű problémaként jelennek meg. A lakosság tényleges szolgáltatáshoz jutását leginkább a betegségbelátás hiánya akadályozza, míg a formális hozzáférési akadályok – például a közlekedési nehézség, a szállítás hiánya, információhiány vagy térítési díj – csak alacsony szinten jelennek meg. Az ellátotti kör heterogén: a mélyszegénységben élők, valamint a nők és férfiak egyaránt gyakran jelen vannak, a fogyatékossgal élők közepes, a mozgáskorlátozott személyek pedig ritkább előfordulással jellemzik a szolgáltatást, ami arra utal, hogy az önellátásra képes hajléktalan személyek mellett egyre inkább megjelennek olyan szükségletek is, amelyek differenciált támogatást igényelnek. A megjelölt fejlesztési irányok – a rendszeres szupervízió biztosítása, az adminisztratív terhek csökkentése és az informatikai eszközök fejlesztése – azt jelzik, hogy az intézmény nem elsősorban kapacitásbővítést, hanem a működési feltételek javítását tekinti elsődlegesnek, vagyis a hozzáférés bővítése helyett a fenntartható, szakmailag támogató működési környezet megerősítése áll a fókuszban.

A rehabilitációs intézmények közül kettő bír meghatározó szereppel: Tengelicen egy 60 férőhelyes szenvedélybeteg-rehabilitációs intézmény működik, míg Regöly–Majsapusztán 92 férőhelyes, értelmi fogyatékos személyekre specializálódott rehabilitációs otthon lát el megyei szintű feladatokat. Mindkét intézmény történetileg kastélyépülethez kötődik, régóta működő, intézményesült formában, és a klasszikus gondozási funkció mellett a fejlesztésre, önálló életvitel kialakítására, társadalmi és családi reintegrációra helyezi a hangsúlyt. A rehabilitációs munka keretében alapvető ismeretek, önellátási készségek, háztartásvezetés és alapvető számítástechnikai tudás átadása zajlik, ami arra utal, hogy az ellátás nem pusztán „örző”, hanem kifejezetten kompetenciafejlesztő logikára épül. Regöly községben emellett egy 8 férőhelyes, ápoló-gondozó céllal működő lakóotthon is működik, ahol a bentlakók mindennapjaikat a segítő munkatársak támogatásával, de nagyfokú önállósággal szervezik, így a klasszikus intézményi ellátás és a közösségi alapú, önállóbb életvitel közötti átmenetet képviseli.

A támogatott lakhatás Tolna vármegyében rendkívül szűk kapacitással van jelen: egyetlen szolgáltató, a Kék Madár Integrált Szociális Intézmény biztosít 17 férőhelyet. A működés fő akadályai nem elsősorban a klasszikus szociális problémákhoz – például szakemberhiányhoz vagy erőteljes társadalmi stigmához – kötődnek, hanem inkább a finanszírozási elégtelenséghez és az adminisztratív terhekhez, amelyek a szolgáltatás bővíthetőségét és mindennapi rugalmasságát korlátozzák. A felhasználói körben a mélyszegénységben élők ritkán jelennek meg, míg nők, férfiak, mozgáskorlátozottak és romák közepes, nagyjából kiegyensúlyozott arányban vannak jelen, ami azt mutatja, hogy a támogatott lakhatás elsősorban nem a legsúlyosabb egzisztenciális krízishelyzetekre, hanem inkább stabilizálható, részben erőforrásokkal rendelkező felhasználókra épül.

A megadott adatok alapján a szolgáltatások egy része – különösen a bentlakásos idősellátás és a fogyatékos személyek ellátása – alapvetően működőképes, de több, egymással összefüggő strukturális és kapacitásbeli probléma terheli, amelyek a mindennapi működésben és a lakosság ellátáshoz jutásában is érzékelhetők. Egyes intézményekben – így például egyes ápoló-gondozó otthonokban – formális várólista ugyan nincs, de a kérelem és az ellátásba kerülés között átlagosan 1–3 hónap telik el, ami a hosszú várakozási idő problémaként való megjelölésével együtt arra utal, hogy a tényleges hozzáférést a férőhelyszűkösség és a szervezési nehézségek érdemben korlátozzák. A működést leginkább nehezítő tényezők között kiemelkedik a férőhelyhiány, a fenntartói forráshiány és a hosszú várakozási idő, miközben a humánerőforrás-hiány, a fluktuáció és az infrastrukturális hiányosságok közepes mértékű, de tartós problémaként jelennek meg, amely hosszabb távon a szolgáltatás minőségének romlásához és a dolgozók fokozott terheléséhez vezethet. Jelentős nehézségként jelenik meg továbbá az

adminisztratív terhek magas szintje, amely a szakmai munkától vonja el az időt, csökkentve a közvetlen gondozásra fordítható energiát.

A lakosság szolgáltatáshoz jutását a bentlakásos ellátások egy részében leginkább a férőhelyhiány és a várólista – illetve a várakozási idő – korlátozza, míg más esetekben (például a hajléktalanok átmeneti szállásánál) a hozzáférés formálisan és ténylegesen is gyors és közvetlen. A közlekedési nehézségek és a településméret általában nem jelentenek meghatározó akadályt, ugyanakkor a szállítás hiánya közepes mértékben nehezítheti a hozzáférést, különösen a mozgásukban korlátozott vagy kíséretre szoruló ellátottak számára. A stigmatizáció, bizalmatlanság, betegségbelátás hiánya és információhiány jellemzően alacsonyabb értékekkel jelennek meg, ami arra utal, hogy elsősorban nem attitűd- vagy információs, hanem strukturális és kapacitásbeli tényezők korlátozzák az ellátáshoz jutást.

A társadalmi csoportok megjelenése a legtöbb vizsgált szolgáltatásban heterogén képet mutat: a mélyszegénységben élők, nők, férfiak, mozgáskorlátozott személyek, roma származásúak és fogyatékkal élők egyaránt jelen vannak, többnyire közepes gyakorisággal. Ez arra utal, hogy a szolgáltatások nem egy-egy szűk célcsoportra koncentrálnak, hanem szélesebb ellátotti kört érnek el, ugyanakkor a közepes értékek arra is rámutatnak, hogy a leginkább rászoruló, halmozottan hátrányos helyzetű csoportok elérése nem teljes körű, és potenciálisan maradnak ellátatlan szükségletek a térségben.

A megjelölt fejlesztési igények elsősorban a kapacitásbővítésre és a működési hatékonyság javítására irányulnak: a szakemberlétszám növelése, a férőhelybővítés és a pályázati források bevonása mellett kiemelten jelenik meg az adminisztratív terhek csökkentése, a gépjármű/utazási kapacitás bővítése és az informatikai eszközök fejlesztése. Ezek olyan horizontális fejlesztések, amelyek egyszerre javíthatják a szolgáltatások belső működését (adminisztratív tehercsökkentés, informatikai fejlesztés) és a külső hozzáférhetőséget (szállítás, mobilitás), miközben hosszabb távon elkerülhetetlennek tűnik a férőhely- és szakemberállomány bővítése is.

Az időszotthoni ellátás működését elsősorban a finanszírozási és fenntartói forráshiány, a humánerőforrás-hiány és a fluktuáció, valamint a férőhelyek korlátozott száma nehezíti, miközben a területi és közlekedési hozzáférés, illetve a térítési díj általában csak eseti problémaként jelenik meg. A válaszok egy olyan rendszert rajzolnak ki, ahol a mindennapi működést kevésbé a formális „túlkereslet”, mint inkább a szűkös anyagi és személyi kapacitások korlátozzák, és ahol a dolgozói állomány utánpótlása, megtartása és szakmai támogatása kulcskérdés. Az infrastruktúrális hiányosságok és a férőhelyszűkösség megítélése erősen szór, ami a vármegye időszotthonai között fennálló jelentős különbségekre utal az épületállomány, a felszereltség és a kapacitások kihasználtsága terén. A területi távolság, a közlekedési nehézségek, a stigma, az intézményekkel szembeni bizalmatlanság és a nyelvi-kulturális akadályok többnyire csak kis mértékben korlátozzák a hozzáférést, de egy szűk intézményi körben – különösen kisebb településeken, gyengébb közlekedési kapcsolatok mellett – kiemelkedően súlyos problémaként jelenhetnek meg.

A hozzáférést érdemben befolyásolja a betegségbelátás hiánya, amely különösen a demenciával, pszichiátriai zavarral vagy súlyos függőséggel élő idősök körében akadályozza az időben történő intézménybe kerülést. A férőhelyszám és a várólista kettős képet ad: a legtöbb intézmény szerint ezek csak korlátozottan nehezítik az ellátáshoz jutást, ugyanakkor egy kisebb körben kiemelkedően súlyos akadályként jelennek meg, ami a kereslet bizonyos, nagyobb vonzású otthonokra való koncentrálódására utal. Az igénybevevői körben egyértelmű a nők dominanciája, a férfiak közepes arányban jelennek meg, míg a mélyszegénységben élők, romák, fogyatékkal élők és mozgáskorlátozottak inkább kisebb-közepes súllyal vannak jelen az ellátásban. Ez arra utal, hogy az időszotthonok nem elsősorban a legsúlyosabban deprivált, hanem inkább olyan idősöket érnek el, akiknek gondozási szükséglete magas, de valamilyen – nyugdíjhoz, családi háttérhez kötődő – erőforrásuk még rendelkezésre áll.

A fejlesztési igények elsősorban a szakemberlétszám bővítésére, a továbbképzésekre és a rendszeres szupervízióra irányulnak, kiegészülve az adminisztratív terhek mérséklésének, a gépjármű-/utazási kapacitás és az informatikai eszközök fejlesztésének igényével. A hozzáférést bővítő, proaktív elérést vagy digitális innovációt célzó eszközök (mobil jelenlét, online ügyintézés, jelzőrendszer-erősítés) iránt jóval kisebb az igény, ami jól mutatja, hogy az intézmények szakmai fókuszja elsősorban az alapellátási funkciók biztonságos fenntartásán van, és kevésbé a közösségi, prevenciós vagy inklúziós dimenziók erősítésén.

Összességében egy olyan vármegyei szakellátási rendszer rajzolódik ki, amelyben az idősellátás több járásban is erős, sőt sokszor domináns pozíciót foglal el, miközben a pszichiátriai, szenvedélybeteg és hajléktalan célcsoportok ellátása többnyire szórványos, specializált pontokra koncentrált vagy teljesen hiányzik. A részletesebb adatok árnyalják a hozzáférés kérdését: miközben egyes szolgáltatásoknál a bekerülés gyors és rugalmas, más területeken a formális várólista hiánya ellenére is jelentős, akár több hónapos várakozási idő tapasztalható, ami arra utal, hogy a hozzáférés korlátai sokszor a férőhelyszűkösségekben, a finanszírozási korlátokban és a szervezési kapacitásokban gyökereznek. A tartós, átmeneti, rehabilitációs és támogatott lakhatási formák közötti kapcsolat jelenleg inkább széttagolt, mint integrált: az ellátások közötti átjárhatóságot a területi egyenlőtlenségek, a minimális kapacitások és a finanszírozási, adminisztratív korlátok egyaránt szűkítik. Kutatói szempontból a következő lépést az jelentené, ha a most kirajzolódó térképet férőhelyszámokkal, kihasználtsági mutatókkal, a kliensek társadalmi-demográfiai profiljával és a közlekedési elérhetőséggel is összekapcsolnád, mert csak így válik pontosan láthatóvá, hogy a formálisan meglévő ellátási struktúrák mennyiben képesek ténylegesen lefedni a vármegye sokszínű szükségleteit.

2.3 Gyermekjóléti alapellátás

A gyermekjóléti alapellátás, a szakellátás, a hatósági intézkedések, valamint a pénzbeli és természetbeni ellátások egységes gyermekvédelmi rendszert alkotnak, amelynek kereteit főként az 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) határozza meg.

A gyermekvédelmi rendszer alapvető jogszabálya a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.). A Gyvt. szerint a gyermekek védelme a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítésére, veszélyeztetettségének megelőzésére és megszüntetésére, valamint a családból kikerülő gyermek helyettesítő védelmének biztosítására irányul.

A törvényességi keret azért szükséges, mert a gyermekvédelmi beavatkozások mélyen érintik a szülői jogokat, a gyermek alapvető jogait és a család autonómiáját, ezért pontosan rögzíteni kell a szereplők feladatait, a beavatkozás fokozatait és garanciáit. A Gyvt. ehhez differenciált ellátórendszert épít fel: pénzbeli és természetbeni ellátásokat, személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátásokat, gyermekvédelmi szakellátásokat, valamint hatósági intézkedéseket.

A Gyvt. a gyermekek védelmét négy fő eszközcsoporttal biztosítja: pénzbeli ellátásokkal, természetbeni ellátásokkal, gyermekjóléti alapellátásokkal (személyes gondoskodás), valamint gyermekvédelmi szakellátásokkal és meghatározott hatósági intézkedésekkel. A hangsúly a megelőzésen és a családban történő nevelkedés támogatásán van, a szakellátás és a hatósági beavatkozás elvileg „utolsó eszközként” jelenik meg.

A gyermekvédelmi rendszer fontos része a **pénzbeli és természetbeni** ellátások köre, amelynek célja elsősorban a gyermek anyagi típusú veszélyeztetettségének megelőzése és csökkentése. A pénzbeli ellátásokhoz tartoznak többek között

- rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény
- gyermektartásdíj megelőlegezése
- otthonteremtési támogatás

A természetbeni ellátások formái lehetnek például az ingyenes vagy kedvezményes étkeztetés, tankönyv, a közgyógyellátás, vagy akár a helyi szinten biztosított, célzott segítség (élelmiszer-csomag, tüzelő, ruha, tanszer-csomag). A természetbeni ellátás lényege, hogy nem pénzben, hanem konkrét javakban vagy szolgáltatásban nyújt segítséget, ezzel csökkentve a gyermek és a család létbizonytalanságát.

A személyes gondoskodás keretébe tartozó **gyermekjóléti alapellátások** célja, hogy a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, jólétét és a családban történő nevelését elősegítsék, illetve megelőzzék a veszélyeztetettséget. A Gyvt. a gyermekjóléti alapellátásokat négy fő kategóriába sorolja:

- gyermekjóléti szolgáltatás
- gyermekek napközbeni ellátása
- gyermekek átmeneti gondozása
- gyermekek esélynövelő szolgáltatásai (2019-től)

A gyermekjóléti szolgáltatás keretében működő család- és gyermekjóléti szolgálat/ központ települési szinten koordinálja a gyermekvédelmi jelzőrendszert, tanácsadást, esetkezelést, családgondozást, kríziskezelést, és segíti a szolgáltatásokhoz való hozzáférést. A gyermekek napközbeni ellátása – például bölcsőde, óvoda, egyéb napközbeni felügyelet – a szülők munkavállalását is támogatja, miközben biztonságos ellátást nyújt a gyermeknek.

A gyermekek átmeneti gondozása (gyermekek átmeneti otthona, családok átmeneti otthona, helyettes szülői ellátás) akkor lép be, ha a gyermek átmenetileg ellátás és felügyelet nélkül marad, vagy a család életvezetési, lakhatási krízise miatt veszélyeztetett a gyermek nevelkedése. Ezek az ellátások a család együtt maradását próbálják megőrizni, miközben teljes körű ellátást biztosítanak meghatározott időtartamra. A gyermekek esélynövelő szolgáltatásai speciális programokkal (pl. tanoda jellegű, felzárkóztató, szabadidős, kompetenciafejlesztő tevékenységek) a hátrányos helyzetű gyermekek esélyeit javítják.

A **szakellátás** akkor kerül előtérbe, ha a gyermek nem maradhat a vér szerinti családban, és helyettesítő védelemre van szüksége. A gyermekvédelmi szakellátások körébe tartozik többek között

- az otthont nyújtó ellátások
- az utógondozói ellátás
- a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás

A szakellátás keretében a gyermek teljes körű ellátást kap (lakhatás, étkezés, ruházat, fejlesztés, oktatás segítése, egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés), miközben cél a visszagondozás a családba, vagy – ha ez nem lehetséges – tartós nevelés, örökbefogadás, fiatal felnőtté válás támogatása. A Gyvt. a bíróság által javítóintézeti nevelésre utalt, illetve letartóztatásba helyezett fiatakorúak javítóintézeti ellátását is a gyermekvédelmi rendszer részének tekinti.

A gyermekvédelmi rendszerben a **hatósági intézkedések** a gyermek veszélyeztetettségének súlyosságától és tartósságától függően, fokozatosan erősödő eszközökként jelennek meg. ezek a következők:

- védelembe vétel
- családba fogadás

- ideiglenes hatályú elhelyezés
- nevelésbe vétel
- utógondozás elrendelése
- utógondozói ellátás elrendelése
- megelőző pártfogás elrendelése

A hatósági intézkedések lényege, hogy a gyermek védelme érdekében – ha az önkéntes együttműködés elégtelen – a gyámhatóság, bíróság kötelező erejű döntéseket hoz a szülői felügyelet korlátozásáról, a gyermek elhelyezéséről, illetve felügyeletéről. Ezek a döntések mindig jogorvoslati lehetőségekkel, határidőkkel és felülvizsgálati kötelezettséggel járnak, hogy garantálják a gyermek és a szülők jogainak védelmét.

A rendszer logikája szerint a megelőzés és a család támogatása (pénzbeli, természetbeni ellátások, gyermekjóléti alapellátások) az első szint, a szakellátás és a hatósági intézkedések pedig a súlyosabb, tartós veszélyeztetettségi helyzetek kezelésére szolgáló eszközök. Ideális esetben a jól működő alapellátási hálózat, a megfelelő szociális és gyermekjóléti szolgáltatások, valamint az elérhető anyagi támogatások együttesen képesek megelőzni, hogy a gyermek a rendszer „keményebb” szintjeibe, azaz szakellátásba vagy kényszerű hatósági intézkedés alá kerüljön.

Az alábbiak során a Tolna Vármegye gyermekjóléti alapellátásra vonatkozó a módszertani útmutató által elvárt település adatai kerülnek bemutatásra a KSH, 20224-es statisztikai adatai alapján.

Bonyhád járás

Járás települései	Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek havi átlagos szám (fő)	Szüniidei étkeztetésben részesült gyermek (fő)	Megállapított hátrányos helyzetű gyermekek és nagykorúvá vált gyermekek (fő)	Megállapított és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek és nagykorúvá vált gyermekek (fő)	Védelembe vett gyermekek (fő)	Veszélyeztetett kiskorú gyermekek (2016-tól érvényesített módszertan)
Aparhant	15,5	1	1	0	0	1
Bátaapáti	6,5	6	2	4	0	1
Bonyhád	67,5	26	56	2	11	43
Bonyhádvarasd	0	0	0	0	0	0
Cikó	12	15	19	3	0	7
Felsőnána	18	10	15	0	8	16
Grábóc	7	0	0	0	4	4
Györe	0	0	0	0	0	0
Izmény	22,5	13	17	0	6	11
Kakasd	3	0	0	0	1	3
Kéty	10	0	6	0	0	1

Kisdorog	5,5	0	1	0	1	1
Kismányok	0,5	0	0	0	0	0
Kisvejke	54	55	45	7	11	24
Lengyel	17	10	13	0	0	9
Mórág	42,5	35	35	0	2	8
Mócsény	4	0	0	0	0	0
Mucsfa	3	0	0	0	0	2
Murga	0	0	0	0	0	1
Nagymányok	14,5	0	0	0	0	12
Nagyvejke	2	0	0	0	0	1
Tevel	54	17	38	0	0	8
Váralja	26	12	19	1	5	11
Závod	8,5	7	10	0	0	7
Zomba	8,5	0	7	0	1	16

Forrás: TEIR

A Bonyhádi járás gyermekjóléti adatai alapján a szociális rászorultság és a gyermekvédelmi problémák területi eloszlása egyenetlen képet mutat, amelyben a járásközpont mellett több kisebb település is jelentős érintettséget jelez. A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők magas száma nemcsak Bonyhádon, hanem több kistépülésen is megjelenik, ami arra utal, hogy a jövedelmi szegénység nem kizárólag városi jelenség. Ezzel párhuzamosan a szünidei étkeztetés igénybevételének eltérő mintázata arra enged következtetni, hogy a szolgáltatásokhoz való hozzáférés nem mindenhol igazodik a szükségletekhez. A hátrányos helyzetű gyermekek magas száma különösen a járásközpontban és néhány periférikus településen koncentrálódik, míg a halmozottan hátrányos helyzet kisebb esetszámban, de jól körülhatárolható gócpontokban jelenik meg. A gyermekvédelmi alapellátás egyik fontos indikátora, a védelembe vétel, nem minden esetben követi a rászorultsági mutatókat, ami a jelzőrendszer működésének vagy az esetkezelési gyakorlatok különbségeire utalhat. A veszélyeztetett kiskorúak száma több településen meghaladja az anyagi alapú mutatók által indokolt szintet, ami arra hívja fel a figyelmet, hogy a problémák jelentős része nem pusztán gazdasági eredetű. Különösen figyelemre méltó, hogy egyes településeken alacsony támogatási arány mellett is magas veszélyeztetettség mutatkozik, ami rejtett szociális és családi problémák jelenlétére utal. Összességében a járásban a gyermekjóléti helyzet komplex, többdimenziós megközelítést igényel, ahol a szolgáltatások területi kiegyenlítése és a korai jelzőrendszer hatékonyságának erősítése kulcsfontosságú. Az adatok alapján indokolt a célzott, településszintű beavatkozások tervezése, különösen azokban a községekben, ahol több kockázati tényező egyidejűleg van jelen.

Dombóvár járás

Járás települései	Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek havi átlagos szám (fő)	Szüniidei étkeztetésben részesült gyermekek (fő)	Megállapított hátrányos helyzetű gyermekek és nagykorúvá vált gyermekek (fő)	Megállapított és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek és nagykorúvá vált gyermekek (fő)	Védelembe vett gyermekek (fő)	Veszélyeztetett kiskorú gyermekek (2016-tól érvényesített módszertan)
Attala	16	0	5	0	0	4
Csibrák	1	0	0	0	2	2
Csikóstóttós	9,5	10	13	0	3	8
Dalmand	80,5	9	46	10	1	9
Dombóvár	189	45	74	61	28	33
Döbrököz	127	62	69	16	10	13
Gyulaj	120,5	66	88	17	7	16
Jágónak	8,5	12	4	13	6	10
Kapospula	3,5	0	0	0	3	3
Kaposszekcső	19	12	8	0	3	3
Kocsola	145	24	72	30	4	7
Kurd	33,5	1	13	1	8	8
Lápafő	18	18	17	0	0	4
Nak	17	0	5	4	3	9
Szakcs	51	4	31	4	4	8
Várong	8	0	6	0	0	1

Forrás: TEIR

A Dombóvári járás adatai alapján a gyermekjóléti helyzet erőteljesen differenciált, ugyanakkor több településen halmozott problémák azonosíthatók. Kiemelkedő eset Dombóvár, ahol a legtöbb mutató magas értéket vesz fel, különösen a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek száma (61 fő), ami a járásban koncentrálódó, súlyos szociális hátrányokra utal. Hasonlóan figyelemre méltó Gyulaj és Kocsola helyzete, ahol a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők, valamint a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek száma is kiemelkedő, ami tartósan hátrányos társadalmi struktúrára utal. Döbrököz és Dalmand esetében szintén jelentős rászorultság figyelhető meg, azonban itt a gyermekvédelmi beavatkozások aránya mérsékeltebb, ami az ellátórendszer eltérő működését vagy hozzáférési különbségeket jelezhet. Ezzel szemben több kisebb településen alacsony esetszámok jelennek meg, ugyanakkor ezek nem feltétlenül jelentenek kedvezőbb helyzetet, hanem inkább a problémák rejtettségére vagy az alacsonyabb intézményi jelenlétre utalhatnak. Különösen érdekes Jágónak esete, ahol a halmozottan hátrányos helyzetűek száma (13 fő) meghaladja a hátrányos helyzetűek számát, ami módszertani vagy nyilvántartási sajátosságokra, esetleg speciális helyi társadalmi viszonyokra utalhat. A szüniidei étkeztetés igénybevételeiben is jelentős különbségek láthatók, egyes településeken magas részvétellel, míg máshol teljes hiánnyal, ami a szolgáltatások elérhetőségének egyenlőtlenségét jelzi. A védelembe vétel és a veszélyeztetettség mutatói nem minden esetben követik a szociális rászorultság szintjét, ami arra utal, hogy a gyermekvédelmi jelzőrendszer működése

településenként eltérő hatékonyságú lehet. Összességében a járásban a gyermekjóléti problémák koncentráltan, de eltérő mintázatok mentén jelennek meg, ami differenciált, település specifikus beavatkozásokat tesz szükségessé.

Paks járás

Járás települései	Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek havi átlagos szám (fő)	Szünidei étkeztetésben részesült gyermekek (fő)	Megállapított hátrányos helyzetű gyermekek és nagykorúvá vált gyermekek (fő)	Megállapított és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek és nagykorúvá vált gyermekek (fő)	Védelembe vett gyermekek (fő)	Veszélyeztetett kiskorú gyermekek (2016-tól érvényesített módszertan)
Bikács	7,5	8	10	5	0	3
Bölcske	51	25	27	15	2	13
Dunaföldvár	122	46	60	34	36	54
Dunaszentgyörgy	21	6	0	6	2	28
Gerjen	28	13	16	12	0	6
Györköny	12	8	8	0	6	7
Kajdacs	27,5	12	14	2	4	15
Madocsa	7	1	1	2	6	13
Nagydorog	83	10	56	5	5	36
Németkér	45	11	36	3	7	8
Paks	127,5	34	51	23	10	96
Pálfa	40	58	6	24	0	2
Pusztahencse	43	8	20	12	7	20
Sárszentlőrinc	74	44	53	4	2	9
Tengelic	48	16	13	7	4	25

Forrás: TEIR

A Paksi járás gyermekjóléti mutatói alapján erőteljesen kirajzolódik a szociális problémák koncentrációja, ugyanakkor a települések között jelentős különbségek figyelhetők meg az egyes indikátorok mentén. Paks és Dunaföldvár kiemelkednek mind a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők, mind a veszélyeztetett kiskorúak számát tekintve, utóbbi esetben különösen magas értékek láthatók (Paks: 96 fő, Dunaföldvár: 54 fő), ami komplex, többtényezős problématerheltségre utal. Nagydorog szintén jelentős rászorultságot mutat, különösen a hátrányos helyzetű gyermekek magas száma révén, ami tartós szociális hátrányok jelenlétét jelzi. Ezzel párhuzamosan egyes településeken feltűnő aránytalanságok figyelhetők meg: Dunaszentgyörgyön például nincs kimutatott hátrányos helyzetű gyermek, miközben a veszélyeztetett kiskorúak száma magas, ami a problémák nem anyagi természetű összetevőire utal. Hasonlóan sajátos Madocsa helyzete, ahol alacsony rászorultsági mutatók mellett viszonylag magas a védelembe vett és veszélyeztetett gyermekek száma, ami intenzívebb gyermekvédelmi jelenlétet feltételez. Pálfa esete különösen kirívó, ahol a szünidei

étkeztetésben részesülők száma (58 fő) meghaladja a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülőkét, ami a szolgáltatás kiterjesztett vagy célzott alkalmazására utalhat. A védelemben vétel száma Dunaföldváron kiemelkedően magas (36 fő), ami aktív gyermekvédelmi beavatkozási gyakorlatot jelez. Több településen ugyanakkor alacsony intézkedési számok mellett is jelen van számottevő veszélyeztetettség, ami a jelzőrendszer esetleges alulműködését vagy a problémák rejtettségét valószínűsíti. Összességében a járásban a gyermekjóléti helyzet komplex és heterogén, ahol az anyagi rászorultság, a strukturális hátrányok és a gyermekvédelmi kockázatok nem minden esetben fedik egymást, így a beavatkozások differenciált, településspecifikus megközelítést igényelnek.

Szekszárd járás

Járás települései	Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek havi átlagos szám (fő)	Szülinidei étkeztetésben részesült gyermekek (fő)	Megállapított hátrányos helyzetű gyermekek és nagykorúvá vált gyermekek (fő)	Megállapított és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek és nagykorúvá vált gyermekek (fő)	Védelemben vett gyermekek (fő)	Veszélyeztetett kiskorú gyermekek (2016-tól érvényesített módszertan)
Alsónána	19,03	11	12	0	9	13
Alsónyék	18	11	14	0	0	6
Báta	53	1	22	11	12	18
Bátaszék	103	28	70	4	30	37
Decs	272,5	104	248	19	10	59
Harc	10,5	1	12	0	0	8
Kistormás	13,5	15	16	0	0	2
Kölesd	71,5	38	51	0	0	1
Medina	54,5	27	24	9	0	3
Őcsény	35	11	19	0	0	20
Pörboly	4	0	7	0	0	3
Sárpilis	49,5	36	38	6	0	11
Sióagárd	2	0	0	0	0	4
Szálka	0	0	0	0	0	1
Szedres	21,5	4	17	0	0	3
Szekszárd	300	86	97	112	116	282
Várdomb	13,5	9	5	2	0	6

Forrás: TEIR

A Szekszárdi járás gyermekjóléti adatai erőteljes koncentrációt mutatnak, amelyben a megyeszékhely domináns szerepe egyértelműen kirajzolódik. Szekszárdon minden vizsgált mutató kiemelkedően magas értéket vesz fel, különösen a halmozottan hátrányos helyzetű (112 fő), a védelemben vett (116 fő) és a veszélyeztetett gyermekek száma (282 fő), ami komplex és

kiterjedt gyermekvédelmi problémarendszer jelenlétére utal. A járás többi települése közül Decs emelkedik ki markánsan, ahol a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők és a hátrányos helyzetű gyermekek száma rendkívül magas, ami tartósan kedvezőtlen szociális struktúrát jelez. Bátaszék szintén jelentős esetszámokat mutat, különösen a védelemben vétel tekintetében, ami aktív gyermekvédelmi beavatkozási gyakorlatra utal. Több településen – például Kölesd vagy Medina esetében – magas rászorultsági mutatók mellett alacsony a gyermekvédelmi intézkedések száma, ami a jelzőrendszer eltérő működésére vagy a problémák aluldetektáltságára utalhat. Ezzel szemben Alsónána esetében viszonylag mérsékelt rászorultság mellett is magasabb a védelemben vett és veszélyeztetett gyermekek száma, ami intenzívebb szakmai jelenlétet feltételez. Öcsényben a veszélyeztetettség emelkedik ki, ami nem jár együtt kiemelkedő anyagi hátránnyal, így a problémák komplexebb, nem kizárólag jövedelmi eredetűre utal. A szünidei étkeztetés igénybevételében is jelentős különbségek figyelhetők meg, különösen Decs és Sárpilis esetében magas értékekkel, míg más településeken ennek hiánya mutatkozik. Összességében a járásban a gyermekjóléti problémák erősen differenciáltak, ahol a nagyvárosi koncentráció mellett több kisebb településen is súlyos, gyakran halmozott hátrányok jelennek meg, ami célzott, helyi sajátosságokra építő beavatkozásokat indokol.

Tamási járás

Járási települések	Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek havi átlagos szám (fő)	Szünidei étkeztetésben részesült gyermekek (fő)	Megállapított hátrányos helyzetű gyermekek és nagykorúvá vált gyermekek	Megállapított és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek és nagykorúvá vált gyermekek (fő)	Védelemben vett gyermekek (fő)	Veszélyeztetett kiskorú gyermekek (2016-tól érvényesített módszertan)
Belecska	6	0	3	0	0	0
Diósberény	5	6	6	0	0	5
Dúzs	10	10	10	0	0	1
Értény	102	59	45	36	7	14
Felsőnyék	57	25	40	11	0	4
Füged	112	48	79	19	2	5
Gyöngy	21	4	4	0	1	0
Högyész	99,5	70	109	0	6	27
Iregszemcse	100	29	30	18	9	23
Kalaznó	9	9	9	0	0	3
Keszőhidegkút	4	0	2	0	0	2
Kisszekely	5	0	0	0	0	0
Koppányszántó	16	11	0	11	1	9
Magyarkeszi	98	50	29	39	1	13
Miszla	10	5	6	0	2	0
Mucsi	74	64	58	6	1	14

Nagykónyi	67	49	56	1	4	3
Nagyszékely	16	3	14	0	1	2
Nagyszokoly	141,5	95	99	9	7	9
Ozora	216,5	68	14	204	22	48
Pári *	47,5	46	36	9	3	16
Pincehely	47	40	22	13	3	7
Regöly	22,5	0	9	0	5	2
Simontornya	131	57	76	28	12	17
Szakadát	2,5	0	0	0	0	0
Szakály	66	0	0	48	7	10
Szárazd	10,5	2	2	0	0	0
Tamási *	113,5	14	66	19	9	18
Tolnanémedi	22	0	6	2	0	12
Udvari	22	12	14	3	0	0
Újireg	10	7	0	5	0	1
Varsád	8,5	0	0	0	0	0

Forrás: TEIR

A Tamási járás gyermekjóléti mutatói alapján egy erősen szegénység- és hátránykoncentrált térség rajzolódik ki, amelyben több településen kifejezetten halmozott problémák jelentkeznek. A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők száma különösen magas Ozorán, Nagyszokolyban, Simontornyán, Tamásiban és Fürgeden, ami tartós jövedelmi szegénység jelenlétére utal, ugyanakkor a hátrányos helyzetű és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek településenként eltérő módon követik ezt a mintázatot. Ozora esete különösen kirívó: itt a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek száma szélsőségesen magas, miközben a hátrányos helyzetűként nyilvántartottak száma ehhez képest alacsony, ami egyrészt a hátrányok rendkívüli mélységére, másrészt a nyilvántartási és besorolási gyakorlat sajátosságaira utal. Hasonlóan problémás mintázat figyelhető meg Nagyszokoly, Hőgyész, Iregszemcse, Magyarkeszi és Simontornya esetében, ahol magas a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők és a hátrányos helyzetű gyermekek száma, és ezzel párhuzamosan számottevő a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek aránya és a gyermekvédelmi beavatkozások jelenléte is.

A védelembe vett és veszélyeztetett gyermekek száma több településen – mindenekelőtt Ozorán, Hőgyészen, Iregszemcsén, Simontornyán és Tamásiban – kiemelkedik, ami arra utal, hogy itt nem pusztán anyagi jellegű, hanem komplex, családi és életmódbeli kockázatok is jelen vannak. Ezzel szemben több kisebb településen (például Varsád, Szakadát, Kisszékely) alacsonyak a mutatók, ami értelmezhető valóban kedvezőbb helyzetként, de legalább ennyire utalhat a problémák rejtettségére, az ellátórendszer korlátozott hozzáférhetőségére vagy a gyermekvédelmi jelzőrendszer alacsony aktivitására is. A szünidei étkeztetés igénybevételének településenkénti eltérései – különösen Nagyszokoly, Hőgyész, Fürged és Ozora magas értékei – arra mutatnak rá, hogy a szolgáltatás több helyen fontos kiegészítő védőfaktor, ugyanakkor máshol a szükségletekhez képest alulhasznált marad. Összességében a Tamási járásban a gyermekjóléti mutatók olyan heterogén, de jól körvonalazható hátrányzónákat jeleznek, amelyekben az anyagi depriváció, a strukturális hátrányok és a gyermekvédelmi kockázatok egyidejű jelenléte indokoltá teszi a célzott, településspecifikus, komplex beavatkozások tervezését, a helyi gyermekvédelmi jelzőrendszer működésének tudatos erősítésével együtt.

Tolna járás

Járás települései	Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek havi átlagos szám (fő)	Szűnidei étkeztetésben részesült gyermek (fő)	Megállapított hátrányos helyzetű gyermekek és nagykorúvá vált gyermekek (fő)	Megállapított és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek és nagykorúvá vált gyermekek (fő)	Védelembe vett gyermekek (fő)	Veszélyeztetett kiskorú gyermekek (2016-tól érvényesített módszertan)
Bogyiszló	50	22	28	8	10	19
Fácánkert	16	9	17	0	2	9
Fadd	203	106	131	53	30	82
Tolna	235,5	73	164	23	37	74

Forrás: TEIR

A Tolnai járás – a rendelkezésre álló három település adatai alapján – egyértelműen Fadd központi szerepét mutatja a gyermekjóléti problémák koncentrációja szempontjából. Faddon kiemelkedően magas a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők, a hátrányos helyzetű és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek száma, ami tartós, kiterjedt jövedelmi szegénységre és strukturális hátrányokra utal. A védelembe vett gyermekek és a veszélyeztetett kiskorúak magas esetszáma Faddon azt jelzi, hogy a szociális problémák túlmutatnak az anyagi depriváción, és a családi működés, életmód, nevelési minták területén is súlyos kockázatok jelennek meg. Bogyiszló helyzete szintén jelentős problématerheltségre utal: a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők és a hátrányos helyzetű gyermekek száma, valamint a védelembe vett és veszélyeztetett gyermekek előfordulása is azt mutatja, hogy itt is komplex beavatkozási igény áll fenn.

Fácánkert esetében mérsékeltebb, de nem elhanyagolható mértékű rászorultság és gyermekvédelmi kockázat rajzolódik ki: a hátrányos helyzetű gyermekek száma meghaladja a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülőkét, miközben a halmozottan hátrányos helyzet nem jelenik meg, ami enyhébb, de mégis tartós hátrányokra utalhat. A szűnidei étkeztetés igénybevétele mindhárom településen jelen van, Faddon különösen magas esetszámmal, ami azt jelzi, hogy ez a szolgáltatás fontos kiegészítő védőfaktoroként működik a gyermeki szükségletek kielégítésében. Összességében a Tolnai járásban – a vizsgált települések adatai alapján – Fadd tekinthető a gyermekjóléti szempontból leginkább terhelt településnek, míg Bogyiszló és Fácánkert kisebb léptékben, de szintén jól körvonalazható szociális és gyermekvédelmi problémákkal küzdenek. Szakdolgozati szinten ezek az adatok egy olyan, erősen hierarchizált járáson belüli struktúrát jeleznek, ahol a beavatkozások tervezésénél különösen Faddra kell fókuszálni, miközben a kisebb településeken a korai jelzés és a szolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása lehet a fő cél.

2.3.1. Gyermekjóléti szolgáltatások

2016. január 1-től a gyermekjóléti szolgáltatás családsegítés új szervezeti struktúrával és feladatmegosztással, **család- és gyermekjóléti szolgáltatásként** összevonásra került. Emellett járási szinten megjelentek a **család- és gyermekjóléti központok**, melyek átfogó szakmai támogató és koordinációs feladatokat látnak el. Az új rendszerben a szolgáltatások tartalma és az igénybevétel lehetőségei és formája jelentősen megváltozott, szakmai és területi alapon is egymást kiegészítő feladatok és tevékenységek kialakítása volt a cél, melyek azonban a gyakorlatban (különösen a kezdeti időszakban) komoly problémákat generáltak (Kopasz 2017, Takács 2016). Összességben a család- és gyermekjóléti szolgálatok és központok működése egy új szolgáltatásszervezési rendszert jelent a magyar ellátórendszerben.

Emellett a központok egyfajta **univerzális szolgáltatói platformmá** is váltak, hiszen a családsegítői és gyermekjóléti alapeladatokon túl, de azokhoz kapcsolódóan **további szociális és gyermekjóléti feladatokat integrálnak** a rendszerbe (*speciális szolgáltatások, fogyatékosügyei tanácsadó, szociális diagnózis, óvodai- és iskolai szociális segítség*).

A 2016-tól megszülető új szervezeti koncepcióban egyesülnek a szociális és gyermekjóléti feladatok, integrálja magában az alapvető prevenciós működéseket és a hatósági döntések végrehajtásához szükséges feladatokat is, illetve az általános családsegítésen túl célcsoport-specifikus tevékenységeket is. A család- és gyermekjóléti intézményhálózatot így akár a szociális alapszolgáltatások, akár a gyermekjóléti szolgáltatások között is tárgyalhatnánk. Mivel a két tevékenységi kör a gyakorlatban nehezen szétválasztható, a két rendszert önállóan, egységesen mutatom be.

A kétszintű, de integráltan működő családsegítő és gyermekjóléti szolgáltatási rendszer szakmailag komplex tevékenységet végez, mely több jogszabály és a hozzájuk kapcsolódó szakmai iránymutatások együttes alkalmazását jelenti.

Családsegítési feladatkör

A családsegítés a szociális vagy mentálhigiénés problémák, illetve egyéb krízishelyzet miatt segítségre szoruló személyek, családok számára az ilyen helyzethez vezető okok megelőzése, a krízishelyzet megszüntetése, valamint az életvezetési képesség megőrzése céljából nyújtott szolgáltatás. A családsegítés keretében biztosítani kell

- a szociális, életvezetési és mentálhigiénés tanácsadást,
- az anyagi nehézségekkel küzdők számára a pénzübeli, természetbeni ellátásokhoz, továbbá a szociális szolgáltatásokhoz való hozzájutás megszervezését,
- a szociális segítőmunkát, így a családban jelentkező működési zavarok, illetve konfliktusok megoldásának elősegítését,
- a közösségfejlesztő programok szervezését, valamint egyéni és csoportos készségfejlesztést,
- a tartós munkanélküliek, a fiatal munkanélküliek, az adósságterhekkel és lakhatási problémákkal küzdők, a fogyatékossgal élők, a krónikus betegek, a szenvedélybetegek, a pszichiátriai betegek, a kábítószer-problémával küzdők, illetve egyéb szociálisan rászorult személyek és családtagjaik részére tanácsadás nyújtását,
- a kríziskezelést, valamint a nehéz élethelyzetben élő családokat segítő szolgáltatásokat,

Gyermekjóléti feladatkör

A gyermekjóléti szolgáltatás olyan, a gyermek érdekeit védő speciális személyes szociális szolgáltatás, amely a szociális munka módszereinek és eszközeinek felhasználásával szolgálja a gyermek testi és lelki egészségének, családban történő nevelkedésének elősegítését, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzését, a kialakult veszélyeztetettség megszüntetését, illetve a családjából kiemelt gyermek visszahelyezését.

A gyermekjóléti szolgáltatás feladata a gyermek testi, lelki egészségének, családban történő nevelésének elősegítése érdekében

- a gyermeki jogokról és a gyermek fejlődését biztosító támogatásokról való tájékoztatás, a támogatásokhoz való hozzájutás segítése,
- a családtervezési, a pszichológiai, a nevelési, az egészségügyi, a mentálhigiénés és a káros szenvedélyek megelőzését célzó tanácsadás vagy az ezekhez való hozzájutás megszervezése,
- a válsághelyzetben lévő várandós anya támogatása, segítése, tanácsokkal való ellátása, valamint szociális szolgáltatásokhoz és gyermekjóléti alapellátásokhoz, különösen a családok átmeneti otthonában igénybe vehető ellátáshoz történő hozzájutásának szervezése,
- a szabadidős programok szervezése,
- a hivatalos ügyek intézésének segítése.

Bonyhád járás

Járás települései	Családsegítő –és gyermekjóléti központ (db)	Család és gyermekjóléti szolgálat (db)
Bonyhád	1	1

A Bonyhádi járásban a járásközponton kívül nem működik olyan intézmény, amely egyidejűleg ellátná a család- és gyermekjóléti központ, valamint a szolgálat feladatait. Ezeket a feladatokat kizárólag Bonyhádon biztosítják, ahol 1 család- és gyermekjóléti központ és 1 család- és gyermekjóléti szolgálat működik.

A bonyhádi Család- és Gyermekjóléti Központ és Szolgálat 2024-ben stabil szakmai háttérrel látta el feladatait: a központban esetmenedzserek és tanácsadó, a szolgálatnál családsegítők, valamint külön szakemberek végezték az iskolai és óvodai szociális segítő munkát. A szakmai munkát vezetők irányították, és pszichológus is segítette a családokat a problémák kezelésében. A működés egyik kulcseleme a jól szervezett jelzőrendszer, amely rendszeres esetmegbeszélésekkel és szakmaközi együttműködéssel biztosította a veszélyeztetett gyermekek helyzetének kezelését. Az intézmény Bonyhádon és a Völgység 25 településén élők számára nyújt szolgáltatásokat, krízishelyzetben pedig bárki számára elérhető.

A klienskör jelentős része hátrányos helyzetű: magas az inaktívak, munkanélküliek, megváltozott munkaképességűek, valamint pszichiátriai és szenvedélybetegséggel küzdők aránya. Bár az ellátottak száma összességében nem változott jelentősen, az új esetek száma növekedett. A térségben leggyakrabban megjelenő problémák közé tartozik a munkanélküliség, a lakhatási nehézségek, az eladósodás, a családi konfliktusok és az életvezetési gondok.

Az intézmény hangsúlyt fektetett a prevencióra és a közösségi programokra is, szoros együttműködésben civil szervezetekkel. Játszóházakat, kirándulásokat és nyári programokat szerveztek, emellett jelentős adománygyűjtési és ételmiszer-elosztási tevékenységet végeztek.

Az élelmiszermentés keretében több tízezer kilogramm élelmiszert juttattak el rászorulókhöz, és ebbe önkéntesek is bekapcsolódtak.

A növekvő esetszám mellett a szakemberhiány kezelése érdekében az intézmény gyakorlati képzési helyet biztosított szociális szakmunkástanulók számára, ami hosszabb távon a munkaerő-utánpótlást is segítheti.

A jövőre vonatkozó célok között szerepel a jelenlegi szakmai színvonal fenntartása, a biztonságos működés és a lakosság igényeire való reagálás. Fontos törekvés, hogy a rászoruló családok és idősök továbbra is biztonságban érezzék magukat. Ugyanakkor hangsúlyosan jelenik meg a szociális ágazat országos szintű megbecsülésének és a bérek rendezésének igénye, mivel ennek hiánya hosszú távon veszélyeztetheti a szakemberállomány megtartását.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A gyermekjóléti szolgáltatások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Dombóvár járás

Járás települései	Családsegítő –és gyermekjóléti központ (db)	Család és gyermekjóléti szolgálat (db)
Dombóvár	1	1

A Dombóvári járásban a családok körében leggyakrabban megjelenő problémák a megélhetési nehézségek, a munkanélküliség és az inaktivitás, valamint a gyermeknevelési hiányosságok. Gyakori a pénzkezelési problémák jelenléte, a szülői elhanyagolás – mind fizikai, mind érzelmi értelemben –, továbbá a családi konfliktusok és a nem megfelelő életvitel. Ezek következményeként a gyermekeknél magatartási és viselkedési zavarok is gyakran jelentkeznek. Hatósági beavatkozásra jellemzően a szülői együttműködés hiánya, a gyermekek normaszegő viselkedése, illetve a tankötelezettség elmulasztása miatt kerül sor.

A család- és gyermekjóléti szolgáltatás keretében a központ és a szolgálat szorosan együttműködik: a védelemben vett gyermekek esetében közös esetkezelés valósul meg, és már a problémák korai szakaszában bevonják a szükséges szakembereket. Az esetkezelés gyakran hosszabb folyamat, mivel sok családnál tartós, összetett problémák állnak fenn, amelyek kezelése időigényes és folyamatos szakmai jelenlétet igényel.

A gondozott családok száma összességében emelkedő tendenciát mutat, részben az újonnan bevont települések miatt, részben pedig azért, mert számos esetben hosszabb távú gondozásra van szükség. Az ügyfelek jelentős része alacsony iskolai végzettséggel és korlátozott ügyintézési kompetenciákkal rendelkezik, ezért gyakran kérnek segítséget különböző ellátások igénylésében, hivatalos ügyek intézésében és a szükséges információk megszerzésében.

Az intézmény fontos szerepet tölt be az adományok közvetítésében is: a rászoruló családok számára rendszeresen biztosítanak élelmiszeradományokat, különösen napi szinten kiosztott pékárut, zöldséget és egyéb alapvető élelmiszereket.

A tapasztalatok szerint a problémák egyre inkább halmozottan jelentkeznek a családokban, ami megnehezíti az okok pontos feltárását és a hatékony beavatkozást. A legjellemzőbb veszélyeztető tényezők továbbra is az anyagi és lakhatási nehézségek, valamint a szülők életviteléből fakadó hiányosságok. Ezekhez gyakran társul a következtelen, elhanyagoló nevelési gyakorlat, amely hosszabb távon a gyermekek társadalmi beilleszkedését is kedvezőtlenül befolyásolja. Az inaktivitás nemcsak anyagi problémákat okoz, hanem pszichés és életviteli leépüléssel is együtt jár, ami tovább nehezíti a családok helyzetének javulását.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A gyermekjóléti szolgáltatások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Paks járás

Járás települései	Családsegítő –és gyermekjóléti központ (db)	Család és gyermekjóléti szolgálat (db)
Paks	1	1
Bölcske	0	1
Dunaföldvár	0	1

A Paksi járásban a család- és gyermekjóléti központ kizárólag Pakson működik, ahol emellett a család- és gyermekjóléti szolgálat is elérhető. A járás további településein, így Bölcskén és Dunaföldváron önálló központ nem működik, azonban a család- és gyermekjóléti szolgálat mindkét településen biztosított.

A Paksi járásban a család- és gyermekjóléti szolgáltatások működését jól szervezett szakmai együttműködés jellemzi. A jelzőrendszer tagjaival rendszeres szakmaközi megbeszéléseket tartanak, amelyek biztosítják a hatékony információáramlást és a problémák időben történő felismerését. A munkatársak feladatellátását megfelelő infrastrukturális háttér segíti, többek között szolgálati járművek és egyéb közlekedési lehetőségek biztosításával. A speciális szolgáltatások – például tanácsadás és kapcsolattartási ügyelet – hozzájárulnak a komplex segítségnyújtáshoz, míg a készenléti szolgálat a munkaidőn túli krízishelyzetek kezelését teszi lehetővé. A szakemberek folyamatos képzése és szupervíziója támogatja a magas színvonalú szakmai munkát. A nyári időszakban szervezett táborok a gyermekek számára biztosítanak felügyeletet, élményeket és közösségi programokat, egyben tehermentesítik a családokat.

Bölcskén az alapellátásban gondozott gyermekek esetében leggyakrabban anyagi problémák, szülői elhanyagolás és a szülők életviteléből fakadó nehézségek jelennek meg. Egyre gyakoribb a szenvedélybetegséggel vagy pszichés problémákkal küzdő szülők jelenléte, valamint a konfliktusokkal terhelt családi háttér. Problémát jelent, hogy a fiatalok egy része korán megjelenik szórakozóhelyeken, ahol az alkoholfogyasztás és dohányzás is jelen van, miközben a szülők sok esetben nem rendelkeznek megfelelő információval gyermekeik mindennapjairól. A szakemberek a problémák kezelése érdekében együttműködnek más jelzőrendszeri tagokkal, például védőnővel és rendőrséggel.

Dunaföldváron a szolgáltatás azokra a családokra és egyénekre irányul, akik szociális, mentális vagy életvezetési problémák miatt segítségre szorulnak. A célcsoportba elsősorban hátrányos helyzetű családok, munkanélküliek, egyedülálló szülők, nagycsaládosok, valamint mentális problémákkal vagy szenvedélybetegséggel küzdők tartoznak. A térségben meghatározó problémák a szegénység, a munkanélküliség, a lakhatási nehézségek és a családi működési zavarok. A családoknál gyakran halmozott problémák jelentkeznek, amelyek kezelése komplex, hosszabb folyamatot igényel.

A szolgálat kiemelt feladata a megfelelő ellátásokhoz való hozzájutás segítése, az ügyintézés támogatása, valamint a krízishelyzetek kezelése. Emellett pszichológiai tanácsadás és családterápiás lehetőségek is rendelkezésre állnak, amelyek erősítik a szolgáltatás komplexitását. A jelzőrendszerrel való folyamatos kapcsolattartás és a szakmaközi együttműködés biztosítja a hatékony esetkezelést.

A gyermekek számára szervezett szabadidős programok fontos szerepet töltenek be a prevencióban: ezek célja a készségek fejlesztése, a közösségi élmények biztosítása és a hátrányos helyzetből fakadó különbségek csökkentése. A szolgáltatás törekszik arra, hogy minél szélesebb körben elérje a lakosságot, és különböző kommunikációs csatornákon keresztül tájékoztatást nyújtson az igénybe vehető lehetőségekről.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sor: A gyermekjóléti szolgáltatások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Szekszárd Járás

Járás települései	Családsegítő –és gyermekjóléti központ (db)	Család és gyermekjóléti szolgálat (db)
Szekszárd	1	1
Bátaszék	0	1

A Szekszárdi járásban a Humánszolgáltató Központ beszámolója alapján az utóbbi időszakban új tendencia figyelhető meg: a problémák egyre inkább a középosztály körében is megjelennek. Gyakoribbá váltak a párkapcsolati és gyermeknevelési nehézségek, amelyek hátterében sok esetben súlyos megélhetési gondok, eladósodás és lakhatási bizonytalanság áll. A helyzetet tovább nehezíti, hogy megszűnt az adósságkezelési támogatás, és a települési támogatások csak a legsúlyosabb helyzetben lévők számára nyújtanak segítséget. A lakhatási krízisek átmeneti kezelésére elsősorban a családok átmeneti otthona jelent rövid távú megoldást.

Az előző évekhez képest jelentősen nőtt az árverezésekkel és kilakoltatásokkal kapcsolatos jelzések száma, miközben emelkedett a mentális és pszichés problémákkal küzdő kliensek aránya is. A jelzőrendszer működése intenzívebbé vált: a beérkező jelzések száma számottevően emelkedett, amelyek többsége a köznevelési intézményektől érkezett, de a rendőrség és a jegyzői hivatal is aktív szerepet vállal. A szakmai együttműködést rendszeres tanácskozások és szakmaközi megbeszélések erősítik.

A kliensek körében hosszabb ideje megfigyelhető az alacsony iskolai végzettség növekvő aránya, valamint az életviteli, gyermeknevelési és beilleszkedési problémák erősödése. Különösen aggasztó az elhanyagolás és a családon belüli erőszak jelentős növekedése, miközben sok családnál az ügyintézési és érdekérvényesítési képességek is hiányosak. A gyermekek veszélyeztetettsége szempontjából meghatározó tényező a szülők életvitele, amely gyakran együtt jár a tankötelezettség elmulasztásával, tanulási nehézségekkel és intézményi beilleszkedési problémákkal.

A szolgáltatás fontos eleme a közösségi és csoportmunka: felnőttek számára művészeti jellegű foglalkozásokat, gyermekek számára kézműves és szabadidős programokat szerveznek. A prevenciós tevékenységek között családi napok és évszakokhoz kapcsolódó játszóházak szerepelnek, amelyek a gyermekek fejlődését és a családok támogatását szolgálják. A hatékony működést széles körű civil együttműködés segíti, többek között karitatív és alapítványi partnerekkel.

A jövőre nézve továbbra is meghatározó kihívást jelent az anyagi és lakhatási problémák súlyosbodása, a családi működési zavarok erősödése, valamint a speciális szükségletű gyermekek számának növekedése és a családon belüli erőszak jelenléte. Ezek a jelenségek összefüggésben állhatnak a városias környezet sajátosságaival, és komplex, több területet érintő beavatkozást igényelnek.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A gyermekjóléti szolgáltatások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tamási járás

Járás települései	Család és gyermekjóléti központ	Család-és gyermekjóléti szolgálat
Tamási	1	1
Hőgyész	0	1
Gyöngy	0	1
Simontornya	0	1

A Tamási járásban a közölt települési adatok alapján egyetlen család- és gyermekjóléti központ működik, mégpedig Tamásiban, miközben a család- és gyermekjóléti szolgálat Tamásiban, Hőgyészen, Gyöngyön és Simontornyán, Pincehelyen jelenik meg. A szervezeti felépítésből az következik, hogy a járásban a speciális, magasabb szintű szakmai feladatok egy központba koncentrálódnak, miközben az alapellátási jelenlét részben több településre kiterjed. Ez a modell javíthatja a szakmai koordinációt és az esetkezelés egységességét, ugyanakkor növelheti a területi egyenlőtlenségek kockázatát azokban a községekben, ahol az ellátás nem vagy csak közvetett formában érhető el. A járási esélyteremtő programterv jelzi, hogy a térségben jelentős a társadalmi kirekesztődéssel, szegénységgel, elöregedéssel és infrastrukturális hátrányokkal küzdő kistérségek aránya, ami a gyermekjóléti szolgáltatások elérését is befolyásolja. Ebben a kontextusban a járási szintű, központi szolgáltatások Tamásiba koncentrálása egyszerre jelent szakmai erőforrás-koncentrációt és területi elérhetőségi kockázatot.

A járás egyes településein a gyermekjóléti szolgáltatás keretében valósulnak meg programok és csoportos készségfejlesztések, ám a humán- és anyagi erőforrások szűkössége miatt nem mindenhol adottak ezek feltételei. Azokon a településeken, ahol mégis meg tudnak valósulni ilyen programok, azok jellemzően a gondozásban részesülő családokra koncentrálnak, miközben szélesebb, prevenciós hatókörben is indokolt lenne a megvalósításuk. A gyermekek számára elérhető (szünidei) szabadidős programok fontos szerepet töltenek be a hátránykompenzációban; a térségben vannak olyan kezdeményezések, amelyek kifejezetten a hátrányos helyzetű gyerekeket célozzák, ugyanakkor a különböző önköltséges nyári táborok esetében a rászoruló családok számára anyagi támogatásra lenne szükség ahhoz, hogy a részvétel biztosítható legyen.

A szülők számára szervezett, prevenciós szemléletű programok – különösen az életvezetés, háztartásvezetés, gyermeknevelés és gondozás, konfliktuskezelés, készségfejlesztés, személyiségfejlesztés és önismeret területén – jelenleg csak szórványosan, néhány településen érhető el, holott a hátrányos helyzetű családok szempontjából ezek biztosítása kiemelt szükségletként jelenik meg. A megvalósítás alapfeltétele az anyagi háttér és a megfelelően képzett humán erőforrás biztosítása.

Az óvodai és iskolai szociális segítők tevékenységének támogatása a járásban elsősorban a szabadidős, közösségi tevékenységek lebonyolításában és a segítők számára nyújtott képzésekben jelenik meg, azonban a visszajelzések alapján indokolt lenne a szerepük erősítése, további közösségi programok szervezése és ezekhez a szükséges források biztosítása. Emellett a szakmai munka minőségbiztosításának szempontjából kiemelt jelentősége lenne a rendszeres

szupervízió bevezetésének vagy kiterjesztésének, amelyre több intézményben jelenleg nincs megfelelő anyagi és személyi kapacitás.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A gyermekjóléti szolgáltatások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tolna járás

Járás települései	Család és gyermekjóléti központ	Család-és gyermekjóléti szolgálat
Tolna	1	1

A Tolnai járás család- és gyermekjóléti ellátórendszere területi elhelyezkedése és településszerkezete miatt kedvező működési feltételekkel rendelkezik. A járáshoz mindössze négy település tartozik – Tolna, Fadd, Bogyiszló és Fácánkert –, amelyek a járásközponthoz viszonylag rövid távolságra helyezkednek el, ami az ellátások megszervezését és a szolgáltatásokhoz való hozzáférést egyaránt megkönnyíti.

A szolgálat ellátási területe Tolna, Fácánkert, Bogyiszló és Fadd közigazgatási területére terjed ki, míg a központ ellátási területe a teljes Tolnai járás. Tolnán a Családsegítő Központ működteti a Család- és Gyermekjóléti Szolgálatot és a Család- és Gyermekjóléti Központot is, emellett a társtelepüléseken rendszeres ügyfélfogadási rend szerint biztosít helyi jelenlétet, például Bogyiszlón, Fácánkerten és Faddon.

A kis területi kiterjedésből adódóan a munkaszervezés a járásban ideálisnak tekinthető, mivel a szakemberek számára a települések közötti mozgás jól tervezhető, a családlátogatások, esetkezelések és jelzőrendszeri egyeztetések pedig aránylag kevés utazási teher mellett megvalósíthatók. Ez a közelség a gyermekjóléti munka szempontjából különösen előnyös, mert elősegíti a gyors reagálást, a személyes kapcsolatok fenntartását, valamint az óvodákkal, iskolákkal, védőnői szolgálattal és más helyi intézményekkel való együttműködés folyamatosságát.

A járás ellátási szerkezete ezért nemcsak a problémák kezelésére, hanem a preventív és közösségi jellegű beavatkozások erősítésére is kedvező keretet biztosít. A szünidei időszakban megszervezett gyermekprogramok, kézműves és szabadidős foglalkozások, illetve közösségi rendezvények a kisebb távolságok miatt jól összehangolhatók, és alkalmasak lehetnek arra, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek számára is elérhető, részvételt ösztönző programkínálat jöjjön létre.

Összességében a Tolnai járásban a családsegítő és gyermekjóléti gondozás működési feltételei kedvezőbbek, mint a nagyobb, szétagoltabb járásokban. A kompakt településszerkezet, a járásközpontozás való közelség és a helyi ügyfélfogadási rendszer együttesen olyan szervezeti környezetet teremtenek, amelyben a szolgáltatások hozzáférhetősége, koordinációja és szakmai hatékonysága is kedvezőbben alakulhat.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A gyermekjóléti szolgáltatások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

2.3.2. Gyermek napközbeni ellátás

A gyermek napközbeni ellátásai egy olyan szolgáltatás és intézménycsomag, ami kifejezetten a gyermek szükségleteire fókuszál. Elsődlegesen a köznevelési intézményrendszerbe belépés előtti időszakra (20 hetes kortól 3 éves korig) nyújt szolgáltatást ez az ellátás, de a jogszabályokban meghatározott esetekben bizonyos szolgáltatási formákban végigkíséri a gyermeket egészen a tankötelezettségi időszak végéig. Az ellátások közös jellemzője, hogy a gyermek a családjában él, az ellátások csak a nappali időszakra (illetve annak egy részére) szólnak. Az igénybevétel a szülő kérelmére, önkéntes alapon történik.

A gyermek napközbeni ellátásának formái – a gyermek életkorának megfelelően –

- a) a bölcsődei ellátás,
- b) a napközbeni gyermekfelügyelet, és
- c) az alternatív napközbeni ellátás.

A **bölcsődei ellátás** keretében – ha e törvény kivételt nem tesz – a három éven aluli gyermek napközbeni ellátását kell biztosítani. Bölcsődei ellátást biztosíthat a bölcsőde, a mini bölcsőde, a munkahelyi bölcsőde és a családi bölcsőde.

A napközbeni gyermekfelügyelet keretében – nem nevelési-oktatási céllal – a szolgáltatás nyújtója az életkornak megfelelő napközbeni ellátást biztosít

- a) a bölcsődei ellátásban, óvodai nevelésben nem részesülő gyermek számára,
- b) a kötelező óvodai nevelésben való részvétel alól felmentett gyermek számára,
- c) az óvodai nevelésben részesülő gyermek számára a kötelező óvodai nevelésben való részvételének idején kívül,
- d) az egyéni munkarenddel rendelkező tanuló számára,
- e) az iskolai oktatásban részesülő tanuló számára az Nktv. szerinti kötelező tanórai és egyéb foglalkozásokon való részvételének idején kívül, valamint a tanítási szünetekben, és
- f) az Nktv. rendelkezései szerint az általános iskolában a tizenhat óra előtt megszervezett egyéb foglalkozás alól felmentett gyermek számára.

Alternatív napközbeni ellátás a játszótéri program, játszóház, klubfoglalkozás keretében nyújtott,

- a) a szülő és a gyermek kapcsolatát erősítő, a gyermek szocializációját támogató, valamint egyéb szabadidős és prevenciós szolgáltatás,
- b) a csellengő vagy egyéb okból veszélyeztetett iskoláskorú gyermekek számára biztosított nappali felügyelet, sport-, illetve egyéb foglalkozás és étkeztetés.

Bonyhád járás

Járási települések	Bölcsődébe beírt gyerekek (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a családi bölcsődékben (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a munkahelyi bölcsődékben (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a mini bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a családi bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a munkahelyi bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a mini bölcsődékben (fő)
Bonyhád	47	24	0	0	48	24	0	0
Kakasd	0	0	0	7	0	0	0	7
Nagymányok	12	0	0	0	14	0	0	0
Tevel	0	0	0	7	0	0	0	8
Zomba	0	0	0	8	0	0	0	8

A gyermekek napközbeni ellátásának – a Gyvt. szerinti – szolgáltatástípusai közül a Szociális Ágazati Portál szakmai intézménykeresője alapján a vizsgált járásban nem azonosítható sem napközbeni gyermekfelügyelet, sem alternatív napközbeni ellátás; e szolgáltatások a hivatalos nyilvántartásban nem szerepelnek.

A rendelkezésre álló adatok alapján a bölcsődei kapacitások a járásban erősen koncentráltak, és ez jelentős területi egyenlőtlenségeket eredményez a kisgyermekek napközbeni ellátásához való hozzáférésben. Bonyhádon és Nagymányokon jelenik meg klasszikus bölcsődei ellátás: Bonyhádon 47 beírt gyermekre 48 működő bölcsődei férőhely jut, részben családi bölcsődében, míg Nagymányokon 12 beírt gyermek számára 14 férőhely áll rendelkezésre. Ezek a települések a járáson belül ellátási központokká válnak a 0–3 éves korosztály szempontjából, hiszen a formális napközbeni ellátás gyakorlatilag itt koncentrálódik.

Kakasd, Tevel és Zomba esete már árnyaltabb: a nyilvántartás szerint ezeken a településeken csak mini bölcsődei férőhelyek szerepelnek (7–8 férőhely), ugyanakkor beírt gyermek nincs feltüntetve. Ez utalhat arra, hogy a szolgáltatás újonnan létrehozott és még feltöltés alatt áll, vagy a helyi igénybevétel egyelőre alacsony, esetleg adminisztratív okok miatt nem jelennek meg beírt gyermekek az adott időpontban. A számok mindenesetre arra mutatnak rá, hogy a mini bölcsődei forma inkább kiegészítő, kisméretű kapacitást teremt, és önmagában nem oldja meg a járás egészére kiterjedő hozzáférési problémákat.

A járás többi településén a jelenlegi adatok szerint sem beírt gyermek, sem működő férőhely nem található, vagyis a formális bölcsődei ellátás teljes mértékben hiányzik. Ez azt jelenti, hogy a kisebb, ellátás nélküli falvakban élő családok számára a 0–3 éves gyermekek napközbeni gondozása alapvetően informális megoldásokra épül: a szülők saját otthoni gondozására, a nagyszülők, rokonok bevonására vagy – ha anyagilag megengedhetik maguknak – piaci, fizetős szolgáltatásokra. Mindez közvetlenül befolyásolja a kisgyermekes szülők, különösen az anyák munkavállalási lehetőségeit. Ahol nincs helyben elérhető bölcsődei férőhely, ott a munkába állás sokszor csak ingázással, hosszabb utazással, bonyolult logisztikai szervezéssel oldható meg, ami időben, költségben és érzelmi terhelésben is jelentős többletet jelent a családoknak.

A járáson belüli területi különbségek így az esélyegyenlőség szempontjából is markánsan kirajzolódnak. Azok a családok, akik Bonyhádon vagy Nagymányokon élnek, vagy reálisan tudják igénybe venni az ottani férőhelyeket, jóval nagyobb eséllyel tudják összehangolni a gyermeknevelést és a munkavállalást, mint azok, akik kistelepülésen, ellátás nélkül élnek. Az

utóbbiak számára a bölcsődei ellátás hiánya nemcsak praktikus nehézséget jelent, hanem hosszabb távon a munkaerő-piaci pozíció gyengüléséhez, a gyermekek korai szocializációs és fejlesztő lehetőségeinek szűkösségéhez is hozzájárulhat. A térség struktúrája így egyfajta „kettős” ellátási képet mutat: néhány központi településen intézményes ellátás, a járás jelentős részén pedig ennek teljes vagy csak jelképes, mini férőhelyekre korlátozódó hiánya.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sor: A gyermekek napközbeni ellátása nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Dombóvár

Járási települések	Bölcsődébe beírt gyerekek (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a családi bölcsődékben (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a munkahelyi bölcsődékben (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a mini bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a családi bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a munkahelyi bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a mini bölcsődékben (fő)
Dombóvár	85	0	0	0	84	0	0	0

A gyermekek napközbeni ellátásának – a Gyvt. szerinti – szolgáltatástípusai közül a Szociális Ágazati Portál szakmai intézménykeresője alapján a vizsgált járásban nem azonosítható sem napközbeni gyermekfelügyelet, sem alternatív napközbeni ellátás; e szolgáltatások a hivatalos nyilvántartásban nem szerepelnek.

A dombóvári járásra vonatkozóan az általad hozott adatsor alapján Dombóváron klasszikus, önkormányzati/állami bölcsőde működik, 85 beírt gyermekkel és 84 működő férőhellyel, míg családi, munkahelyi és mini bölcsődei formák nem jelennek meg. Ez azt jelenti, hogy a járás bölcsődei ellátása gyakorlatilag egyetlen településhez, a járásközpontozott köthető, és ott is egy hagyományos bölcsődei intézményre koncentrálódik.

A beíratott gyermekek száma valamelyest meghaladja a működő férőhelyekét, ami arra utal, hogy a dombóvári bölcsőde közel a kapacitási felső határán működik, sőt, kis mértékű túltöltöttség is feltételezhető. Ez a mindennapi működésben zsúfoltságot, a csoportlétszámok emelkedését, illetve a rugalmas igénybevétel korlátozottságát eredményezheti. Mivel más bölcsődetípus (családi, munkahelyi, mini) nem áll rendelkezésre, sem a városon belül, sem – a jelenlegi adatsor szerint – a járás más településein, a családok választási lehetőségei igen szűkek: gyakorlatilag egyetlen intézményes csatornán keresztül tudják biztosítani a 0–3 éves gyermek napközbeni ellátását.

Dombóvár ezzel a járás egyértelmű ellátási központjává válik, ugyanakkor az egylábas struktúra sérülékeny: ha a helyi bölcsőde kapacitása telítődik, a környező települések kisgyermekes családjai számára az ellátáshoz való hozzáférés még nehezebbé válik. A járás többi településén élők számára a gyermek napközbeni intézményes ellátása így elsősorban

ingázással, megnövekedett utazási idővel, illetve informális gondoskodási megoldásokkal (rokonok, nagyszülők bevonása) kombinálva valósulhat meg, ami különösen a nők munkaerőpiaci részvételét szűkíti. A dombóvári járás képe tehát abból a szempontból is jellegzetes, hogy a bölcsődei ellátás jelen van ugyan, de erősen koncentrált, a szolgáltatás diverzifikációja (családi, mini, munkahelyi formák) pedig egyelőre hiányzik.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sor: A gyermekek napközbeni ellátása nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Paks járás

Járási települések	Bölcsődébe beírt gyerekek (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a családi bölcsődékben (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a munkahelyi bölcsődékben (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a mini bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a családi bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a munkahelyi bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a mini bölcsődékben (fő)
Bölcske	23	0	0	0	24	0	0	0
Dunaföldvár	40	0	0	0	40	0	0	0
Gerjen	12	0	0	0	14	0	0	0
Paks	105	10	15	0	104	10	16	
Dunaszentgyörgy	0	0	0	7	0	0	0	7
Kajdacs	0	0	0	7	0	0	0	7
Madocsa	0	0	0	8	0	0	0	8
Nagydorog		0	0	7	0	0	0	7
Tengelic	0	0	0	7	0	0	0	7

A gyermekek napközbeni ellátásának – a Gyvt. szerinti – szolgáltatástípusai közül a Szociális Ágazati Portál szakmai intézménykeresője alapján a vizsgált járásban nem azonosítható sem napközbeni gyermekfelügyelet, sem alternatív napközbeni ellátás; e szolgáltatások a hivatalos nyilvántartásban nem szerepelnek.

A Paks járás bölcsődei ellátása a rendelkezésre álló adatok alapján viszonylag sokszínű és erősen tagolt, ugyanakkor területileg itt is jól látható koncentráció figyelhető meg. A klasszikus, önkormányzati bölcsődei formák Bölske, Dunaföldvár, Gerjen és Paks településeken jelennek meg. Bölcskén 23 beírt gyermekre 24 férőhely jut, Dunaföldváron 40 beírt gyermekre 40 férőhely, Gerjenben 12 beírt gyermek mellett 14 férőhely áll rendelkezésre. Ezeken a településeken tehát a férőhelyek száma nagyjából megfelel a beírt gyermekek számának, kisebb tartalékokkal, ami a kapacitások viszonylag kiegyensúlyozott kihasználtságára utal.

Paks helyzete sajátos: itt 105 beírt gyermek jelenik meg, miközben a működő bölcsődei férőhelyek száma 104. Emellett Pakson családi bölcsődében 10 beírt gyermek és 10 férőhely, valamint munkahelyi bölcsődében 15 beírt gyermek és 16 férőhely található. Ez arra utal, hogy Paks nemcsak klasszikus bölcsődei férőhelyekkel, hanem alternatív (családi és munkahelyi) formákkal is bővíti a kapacitást, és a város térségi ellátó központként működik. A beírt

gyermek számának összességében itt is gyakorlatilag kitölti a rendelkezésre álló férőhelyeket, a rendszer tehát közel teljes kihasználtsággal üzemel.

A járás másik csoportját azok a települések alkotják, ahol csak mini bölcsődei férőhelyek jelennek meg: Dunaszentgyörgy, Kajdacs, Madocsa, Nagydorog és Tengelic esetében 7–8 férőhelyes mini bölcsődék szerepelnek az adatok között. Ezek a települések ugyanakkor beírt gyermekek nem jelennek meg a táblázatban, ami utalhat frissen létrehozott, még feltöltés alatt álló kapacitásokra, alacsony kihasználtságra, vagy bizonyos adminisztratív sajátosságokra. A mini bölcsődék kis méretük miatt inkább lokális, kiegészítő megoldásokat jelentenek, és nem pótolják teljes mértékben a klasszikus bölcsődei infrastruktúrát.

A Paks járás képe így kettős: egyrészt több településen is elérhető valamilyen formájú bölcsődei ellátás (hagyományos, családi, munkahelyi vagy mini), másrészt az érdemi kapacitások elsősorban Pakson, Bölcskén, Dunaföldváron és Gerjenben koncentrálódnak. A mini bölcsődék jelenléte azt mutatja, hogy történtek lépések a kisebb települések ellátásának javítására, de ezek volumene korlátozott, és kérdéses, mennyire tudják ténylegesen lefedni a helyi igényeket. A járáson belül Paks egyértelműen központi szerepet tölt be, ahol a szolgáltatás típusaiban is megjelenik a diverzifikáció (családi és munkahelyi bölcsőde), ami rugalmasabb alkalmazkodást tesz lehetővé a szülők munkaerő-piaci helyzetéhez.

Összességében a Paks járásban a bölcsődei ellátás formálisan több településen jelen van, de a szolgáltatások kapacitása és típusa erősen eltér. A központi településeken élő családok számára jóval stabilabb és kiszámíthatóbb az ellátás, míg a mini bölcsődék által lefedett falvakban a kis kapacitás és a bizonytalan kihasználtság miatt a szülők továbbra is nagyjából informális gondoskodási megoldásokra, illetve ingázásra kényszerülhetnek.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sorra: A gyermekek napközbeni ellátása nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Szekszárd járás

Járási települések	Bölcsődébe beírt gyerekek (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a családi bölcsődékben (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a munkahelyi bölcsődékben (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a mini bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a családi bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a munkahelyi bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a mini bölcsődékben (fő)
Báta	8	0	0	0	12		0	0
Bátaszék	24	0	0	0	24		0	0
Szekszárd	128	73	5	24	165	75	8	28
Várdomb	10	0	0	0	12	0	0	0
Öcsény	0	12	0	0	0	12	0	0
Decs	0	0	0	8	0	0	0	7
Harc	0	0	0	7	0	0	0	7
Medina	0	0	0	7	0	0	0	7
Sióagárd	0	0	0	5	0	0	0	7
Szedres	0	0	0	7	0	0	0	7

Járás település	Napközbeni gyermekfelügyelet	Alternatív napközbeni gyermekfelügyelet
Szekszárd	-	x

A Szekszárdi járás adatai alapján a bölcsődei ellátás erősen központi jellegű, de a szolgáltatásformák tekintetében viszonylag sokszínű struktúra rajzolódik ki. Báta, Bátaszék, Szekszárd és Várdomb esetében klasszikus bölcsődei ellátás jelenik meg: Bátán 8 beírt gyermekre 12 férőhely, Bátaszéken 24 gyermekre 24 férőhely, Várdombon 10 gyermekre 12 férőhely jut. Ezeken a településeken a bölcsődei kapacitás nagyjából illeszkedik a beírt gyermekek számához, kisebb tartalékkal, ami a stabil működés és mérsékelt tartalék jelenlétére utal.

A járás központja, Szekszárd különösen összetett ellátási képet mutat. Itt 128 beírt gyermek szerepel, miközben 165 működő férőhely áll rendelkezésre. A beírt gyermekek jelentős része – 73 fő – családi bölcsődében jelenik meg, 5 gyermek munkahelyi bölcsődében, 24 pedig mini bölcsődében. A férőhelyek oldalon 75 családi bölcsődei, 8 munkahelyi és 28 mini bölcsődei férőhely található. Ez azt jelzi, hogy Szekszárdon a klasszikus bölcsőde mellett erőteljesen jelen vannak az alternatív formák is, különösen a családi bölcsőde, amely a város ellátási rendszerének meghatározó pillérévé vált. A kapacitások összességében meghaladják a beírt gyermekek számát, ami némi rugalmasságot biztosít az igények követésére.

Öcsény esete sajátos: itt beírt gyermek ugyan nincs a „klasszikus” bölcsődei sorban, viszont 12 gyermek és 12 férőhely szerepel családi bölcsődében. Ez arra utal, hogy a településen a gyermekek napközbeni ellátása kifejezetten a családi bölcsődei forma keretében valósul meg, ami egy decentralizáltabb, rugalmasabb megoldást kínál, miközben intézményes, engedélyezett ellátásról van szó.

A járás másik csoportját azok a települések alkotják, ahol a klasszikus bölcsőde hiányzik, de mini bölcsődei férőhely jelenik meg: Decs, Harc, Medina, Sióagárd és Szedres esetében 5–8 férőhelyes mini bölcsődék által biztosított kapacitás látható, beírt gyermek azonban az adott adatsorban nem jelenik meg. Ez hasonló mintázatot mutat, mint más járásokban: a mini bölcsőde mint kis kapacitású, sokszor új vagy még ki nem használt forma kiegészítő szerepet tölt be, de volumene korlátozott, és kérdéses, mennyiben képes érdemben lefedni a helyi igényeket.

A Szekszárdi járás képe tehát kettős: egyrészt erősen centralizált, hiszen a legnagyobb és legdiverzebb kapacitások Szekszárdon koncentrálódnak, amely regionális ellátóközpontként funkcionál. Másrészt a járás több kisebb településén is megjelennek alternatív formák, különösen a családi és a mini bölcsődék, ami arra utal, hogy történtek lépések a helyben elérhető szolgáltatási kínálat bővítésére. Mindez azonban nem szünteti meg teljesen a területi egyenlőtlenségeket: a stabil, nagyobb kapacitású ellátáshoz való hozzáférés szempontjából továbbra is előnyösebb helyzetben vannak a szekszárdi, bátaszéki vagy várdombi családok, míg a mini bölcsődék által lefedett településeken a kis kapacitás, az időszakos vagy alacsony kihasználtság miatt a szülők döntéseiben továbbra is jelentős szerepet játszanak az informális gondoskodási formák és az ingázás.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sor: A gyermekek napközbeni ellátása nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tamási járás

Járási települések	Bölcsődébe beírt gyerekek (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a családi bölcsődékben (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a munkahelyi bölcsődékben (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a mini bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a családi bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a munkahelyi bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a mini bölcsődékben (fő)
Simontornya	12	0	0	0	14	0	0	0
Tamási	54	0	10	0	55	0	16	0
Gyöng	0	0	0	8	0	0	0	8
Högyész	0	0	0	7	0	0	0	8
Iregszemcse	0	0	0	7	0	0	0	8
Pincehely	0	0	0	5	0	0	0	6

A gyermekek napközbeni ellátásának – a Gyvt. szerinti – szolgáltatástípusai közül a Szociális Ágazati Portál szakmai intézménykeresője alapján a vizsgált járásban nem azonosítható sem napközbeni gyermekfelügyelet, sem alternatív napközbeni ellátás; e szolgáltatások a hivatalos nyilvántartásban nem szerepelnek.

A Tamási járás adatai alapján jól kirajzolódik a bölcsődei ellátás koncentrált, ugyanakkor részben diverzifikált szerkezete. A klasszikus bölcsődei ellátás két településhez, Simontornyához és Tamásihoz kötődik: Simontornyán 12 beírt gyermekre 14 működő férőhely jut, míg Tamásiban 54 beírt gyermek szerepel 55 férőhely mellett. Ez azt jelzi, hogy mindkét településen a kapacitás nagyjából igazodik a kereslethez, kisebb tartalékokkal, ami stabil, de érdemben nem túl tág mozgásterű ellátást jelent.

Tamási helyzete annyiban sajátos, hogy itt munkahelyi bölcsődei férőhelyek is megjelennek: 10 beírt gyermekre 16 ilyen férőhely jut. Ez arra utal, hogy a városban a kisgyermekes szülők – feltehetően a helyi munkaadókhoz, intézményekhez kötődően – egy olyan ellátási formát is elérnek, amely közvetlenül kapcsolódik a szülők munkavégzéséhez, és támogatja a munka és a családi élet összeegyeztetését. Ugyanakkor családi bölcsődei forma a járásban az adatsor alapján nem jelenik meg, a szolgáltatás diverzifikációja tehát csak részleges.

A járás másik „blokkját” azok a települések alkotják, ahol klasszikus bölcsőde ugyan nincs, de mini bölcsődei férőhelyek megjelennek: Gyöngön 8, Högyészen és Iregszemcsén 7–8, Pincehelyen 5–6 férőhelyes mini bölcsőde szerepel. Ezeken a településeken a beírt gyermekek száma az adatsorban nulla, ami arra utalhat, hogy a mini bölcsődék vagy újonnan létrejött, még feltöltés alatt álló szolgáltatások, vagy a kihasználtságuk alacsony, illetve időben ingadozó. Mivel a mini bölcsődék kapacitása eleve korlátozott, szerepük inkább kiegészítő, és nem helyettesítő teljes mértékben egy nagyobb, városi bölcsőde kínálatát.

Összességében a Tamási járás képe egy erősen centralizált ellátási struktúrát mutat, amelyben Tamási és Simontornya látja el a klasszikus bölcsődei funkciókat, míg néhány további településen kis kapacitású mini bölcsődék próbálják enyhíteni a területi hátrányokat. Ahol nincs helyben nagyobb bölcsődei kapacitás, ott a kisgyermekes szülők mindennapi döntéseiben továbbra is nagy súllyal esnek latba az informális gondoskodási formák (család, rokonok), illetve az ingázás lehetőségei. Ez a struktúra a munkaerő-piaci részvétel és a korai

gyermekellátáshoz való hozzáférés szempontjából egyaránt érzékelhető különbségeket hoz létre a járás települései között.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sorra: A gyermekek napközbeni ellátása nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tolna járás

Járási települések	Bölcsődébe beírt gyerekek (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a családi bölcsődékben (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a munkahelyi bölcsődékben (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a mini bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a családi bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a munkahelyi bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a mini bölcsődékben (fő)
Fadd	30	0	0	8	28	0	0	8
Tolna	22	40	0	0	28	40	0	0
Bogyiszló	0	0	0	6	0	0	0	7

A gyermekek napközbeni ellátásának – a Gyvt. szerinti – szolgáltatástípusai közül a Szociális Ágazati Portál szakmai intézménykeresője alapján a vizsgált járásban nem azonosítható sem napközbeni gyermekfelügyelet, sem alternatív napközbeni ellátás; e szolgáltatások a hivatalos nyilvántartásban nem szerepelnek.

A Tolnai járás adatai alapján a bölcsődei ellátás erősen központosított, ugyanakkor formailag részben diverzifikált képet mutat. Faddon 30 beírt gyermekre 28 működő férőhely jut, ami enyhe kapacitáshiányra, túltöltöttségre utal, miközben mini bölcsődei forma is jelen van 8 férőhellyel. Ez azt jelenti, hogy a településen a klasszikus bölcsődei ellátás önmagában szűkös, a mini bölcsőde pedig részben erre a feszültségre reagál, kismértékben bővítve a helyi kínálatot. A mindennapi működés szempontjából ez zsúfoltságot, kevés mozgásteret, és korlátozott rugalmasságot eredményezhet az új igények befogadásában.

Tolna város adatai azt mutatják, hogy itt a családi bölcsődei forma kiemelkedő szerepet játszik. A beírt gyermekek száma a „klasszikus” bölcsődei sorban 22 fő, miközben családi bölcsődében 40 gyermek szerepel, és ugyanezen számú, 40 családi bölcsődei férőhely is rendelkezésre áll. A működő férőhelyek összességében meghaladják a beírt gyermekek számát, ami viszonylag stabil, kiszámítható ellátási helyzetet jelez, és némi tartalékot hagy a jövőbeli igények számára. Tolna esetében így egy kettős szerkezet rajzolódik ki: kisebb kapacitású, hagyományos bölcsődei ellátás és mellette egy erős, meghatározó családi bölcsődei szegmens, amely rugalmasabb, „családiasabb” keretek között biztosítja a napközbeni ellátást.

Bogyiszlóval kapcsolatban az adatok azt mutatják, hogy a településen klasszikus bölcsődei ellátás nem érhető el, viszont mini bölcsőde formájában 6–7 férőhely jelenik meg. Beírt gyermek ugyanakkor nem szerepel az adott sorban, ami arra utalhat, hogy a szolgáltatás még bevezetési fázisban van, alacsony a kihasználtsága, vagy időben ingadozó a gyermeklétszám. A mini bölcsődei forma itt is kiegészítő jelleggel van jelen, volumene önmagában nem elég

ahhoz, hogy a környékbeli családok számára ugyanolyan biztonságot és kiszámíthatóságot nyújtson, mint egy nagyobb, városi bölcsőde.

Összességében a Tolnai járásban a bölcsődei ellátás három különböző helyi mintázatban jelenik meg: Faddon enyhén túlterhelt, klasszikus bölcsődei ellátás és kiegészítő mini férőhelyek; Tolnán egy viszonylag stabil, részben klasszikus, részben erős családi bölcsődei pillérre épülő struktúra; Bogyiszlón pedig kizárólag kis kapacitású mini bölcsőde. Ez a szerkezet egyszerre jelzi a szolgáltatásfejlesztésre irányuló törekvéseket (alternatív formák jelenléte, mini bölcsődék), és a fennmaradó területi egyenlőtlenségeket is. A stabil, nagyobb kapacitású intézményi ellátáshoz való hozzáférés továbbra is elsősorban Tolna és részben Fadd felé húz, míg Bogyiszlón a kis kapacitás, illetve a bizonytalan igénybevétel miatt a családok mindennapjaiban nagyobb szerep jut az informális gondoskodási megoldásoknak és az ingázásnak.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sor: A gyermekek napközbeni ellátása nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

A bölcsődei ellátás kapacitásának vármegyei szintű összegzése

Járások	Bölcsődébe beírt gyerekek (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a családi bölcsődékben (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a munkahelyi bölcsődékben (fő)	Bölcsődébe beírt gyerekek a mini bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a családi bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a munkahelyi bölcsődékben (fő)	Működő bölcsődei férőhelyek a mini bölcsődékben (fő)
Bonyhád	54	24	0	0	48	24	0	0
Dombóvár	85	0	0	0	84	0	0	0
Paks	180	10	15	36	182	10	16	36
Szekszárd	170	85	5	58	213	87	8	63
Tamási	66	0	10	27	69	0	16	30
Tolna	52	40	0	14	56	40	0	15

A táblázat alapján Tolna vármegye járásaiban a bölcsődei ellátás egyrészt erősen centralizált, másrészt a szolgáltatásformák (klasszikus, családi, munkahelyi, mini bölcsőde) mentén jól láthatóan differenciált szerkezet rajzolódik ki. A beírt gyermekek és a működő férőhelyek száma járási szinten többnyire közel esik egymáshoz, ami a kapacitások feszes, magas kihasználtságára utal, miközben a mini és a családi bölcsődék megjelenése arra szolgál, hogy a helyi igényekhez rugalmasabban alkalmazkodó, kisebb léptékű megoldásokat kínáljanak.

Bonyhád és Dombóvár járásaiban a bölcsődei ellátás klasszikus formái dominálnak, alternatív ellátástípus nélkül. Bonyhád járásban 54 beírt gyermekre 48 férőhely jut, részben családi bölcsődében, míg Dombóvár járásban 85 beírt gyermekre 84 férőhely áll rendelkezésre,

kizárólag hagyományos bölcsődében. Mindkét térségben a kapacitás gyakorlatilag teljesen kitöltött, ami a szolgáltatás telítettségét, a további bővítés szükségességét jelzi. Az alternatív formák hiánya egyben azt is jelenti, hogy a szülők választási lehetősége szűkebb, a 0–3 éves gyermekek napközbeni ellátása egy fő intézménytípushoz kötődik.

Ezzel szemben Paks és Szekszárd járásai sokkal diverzifikáltabb képet mutatnak. Paks járásban 180 beírt gyermek mellett 182 férőhely működik, és a klasszikus bölcsőde mellett családi, munkahelyi és mini bölcsődék is megjelennek; ezek együttesen regionális ellátó központtá teszik a járást. Szekszárd járásban 170 beírt gyermekre 213 férőhely jut, a családi és mini bölcsődék jelentős szerepével, ami a klasszikus bölcsődei struktúrát részben tehermentesíti, részben pedig differenciáltabb, a szülők élethelyzetéhez jobban illeszkedő megoldásokat nyújt. E két járás esetében a kapacitások nemcsak mennyiségileg nagyobbak, hanem szerkezetileg is összetettebbek, ami csökkenti a rendszer sérülékenységét.

Tamási és Tolna járásaiban átmeneti típusú mintázat figyelhető meg. Tamási járás 66 beírt gyermekére 69 férőhely jut, döntően klasszikus bölcsődében, de munkahelyi és mini bölcsődei férőhelyekkel kiegészülve. Ez azt mutatja, hogy a járásban már megjelennek a munkaerő-piaci részvételt közvetlenebbül támogató ellátásformák, a kapacitás azonban szűkös, közel a kihasználtság felső határán működik. Tolna járásban 52 beírt gyermekre 56 férőhely jut, a klasszikus és a családi bölcsődék együttes jelenlétével, valamint mini férőhelyekkel. Itt a családi bölcsőde kiemelt jelentőségű, ami a gondozás „családiasabb”, rugalmasabb modellje felé való elmozdulást jelzi, miközben a teljes kapacitás még mindig feszes.

Összességében a vármegye járásai között jól látható területi egyenlőtlenségek jelennek meg a gyermekek napközbeni ellátásához való hozzáférésben. A nagyobb, járásközponti települések (például Paks, Szekszárd, részben Tolna és Tamási) nemcsak több férőhellyel, hanem sokszínűbb szolgáltatásstruktúrával rendelkeznek, míg a kisebb, periférikus települések gyakran csak szórványos, mini bölcsődei kapacitásokkal vagy egyáltalán nem rendelkeznek. Ez a szerkezet a szülők, különösen a nők munkaerő-piaci részvételét, a családok mindennapi életének szervezését, valamint a gyermekek korai neveléshez és fejlesztéshez való hozzáférését is meghatározza, tartósan újratermelve a térségi különbségeket.

Gyermekek napközbeni ellátásnak vármegyei szintű összegzése

Tolna vármegyében a gyermekek napközbeni ellátását biztosító intézmények visszajelzései alapján a szolgáltatások működése összességében stabil, ugyanakkor több, egymással összefüggő nehézség rajzolódik ki, amelyek főként a speciális szükségletű gyermekek ellátásához, az adminisztratív terhekhez, valamint a hozzáférés feltételeihez kapcsolódnak. A legkomplexebb, rendszerszintű problémaként az ellátási területi kötöttségek és a gyermek-elhelyezés szabályozása jelenik meg, amely a szülői választási szabadságot érdemben korlátozza, és egyes, jó gyakorlatokkal működő intézmények elérését nehezíti.

Az intézmények többsége magas kihasználtsággal működik, több helyen gyakorlatilag teljes kapacitás-közel állapotot jelezve. Ez azt mutatja, hogy a meglévő férőhelyekre markáns igény mutatkozik, a szolgáltatás beágyazott és keresett a helyi családok körében. A férőhelyhiány megítélése ugyan megosztott: több intézmény szerint ez egyáltalán nem vagy csak kevésbé jelent problémát, de több jelzés utal arra is, hogy bizonyos településeken már most érezhetően nehezíti a működést, vagy kifejezetten súlyosként értékelik. Ez különösen a jó hírű, vonzó intézményeknél emelkedik ki, ahol az ellátási területi korlátok miatt a szülők egy része nem tudja az általa preferált intézményt igénybe venni.

A szakemberhiány a többség megítélése szerint jelen van, de többnyire nem extrém mértékű: vannak intézmények, ahol nem jelent gondot, máshol közepes vagy jelentős nehézségként jelenik meg. A finanszírozási korlátokat a válaszadók hasonlóan árnyaltan látják: egyes ellátások számára nem, mások számára már érdemben nehezíti a működést, több helyen közepes vagy jelentős problémaként azonosítva. Az infrastruktúra és tárgyi feltételek esetében inkább az a kép rajzolódik ki, hogy sok intézménynél nincsenek drasztikus hiányosságok, de számos esetben érzékelnek kisebb-nagyobb pótlásra, korszerűsítésre szoruló területeket (pl. udvari játékok állapota), amelyek már a szolgáltatás minőségét, vonzerejét érintik.

A speciális szükségletű (pl. sajátos nevelési igényű, fogyatékkal élő) gyermekek ellátási feltételei a válaszok alapján több intézménynél komolyabb feszültséget jelentenek. Van, ahol ez egyáltalán nem megterhelő, más intézmények ugyanakkor közepes, jelentős vagy súlyos nehézségként írják le a helyzetet, ami arra utal, hogy az inkluzív nevelés-ellátás infrastrukturális, szakmai és humán erőforrás-feltételei területileg erősen differenciáltak. A szöveges megjegyzések is alátámasztják, hogy egyes helyeken a speciális szükségletű gyermekek fogadása jelenleg nem megoldott, illetve a megfelelő eszközök, személyi feltételek, képzések hiánya akadályozza a befogadó ellátás kiteljesedését.

A közlekedési nehézségek a többség szerint nem mindenhol jelentik a legfőbb akadályt, de több intézmény esetében közepes vagy jelentős nehezítő tényezőként jelennek meg, ami főként a kisebb, periférikus települések lakóinak esélyeit rontja. A gyermekek napközbeni ellátásához való tényleges hozzáférés tehát nem csak intézményi jelenlét, hanem az odajutás feltételei (tömegközlekedés, távolság, költségek) mentén is egyenlőtlen. A családok információhiánya hasonló mintázatot mutat: több intézmény szerint nem jelent problémát, ugyanakkor mások szerint észrevehetően nehezíti a szolgáltatás igénybevételét, ami arra utal, hogy a tájékoztatás, kommunikáció színvonala és intenzitása településenként eltérő.

A szöveges válaszok kiemelik a bizalmatlanságot az intézményekkel szemben, az információhiányt és az anyagi nehézségeket mint olyan tényezőket, amelyek visszatartják a hátrányos helyzetű családokat a szolgáltatás igénybevételétől. A bizalmi töke hiánya különösen a hátrányos helyzetű és roma családok esetében jelenthet akadályt, ahol a közintézményekkel szembeni korábbi negatív tapasztalatok, vagy a „nem nekünk való” intézménykép visszatartó erőként hat. Az anyagi nehézségek – utazási költségek, étkezési díjak, rejtett költségek – szintén szűkítik a hozzáférést, különösen a mélyszegénységben élő háztartásokban.

Az adatok szerint több intézmény esetében a sajátos nevelési igényű, a korai fejlesztésre jogosult, a tartósan beteg vagy fogyatékkal élő gyermekek jelenléte ritka vagy közepes mértékű. Ez kettős értelemben is értelmezhető: egyrészt utalhat arra, hogy a célcsoport reálisan kisebb arányban van jelen a helyi gyermekpopulációban, másrészt arra is, hogy az érintett családok nem, vagy csak korlátozottan érnek el a napközbeni ellátást nyújtó intézményekhez. A mélyszegénységben élő családok és roma gyermekek megjelenésében szintén erős területi különbségek érzékelhetők: vannak intézmények, ahol gyakorlatilag nem jellemző, máshol ritkábban, esetenként közepes vagy kifejezetten jellemző mértékben vannak jelen. Ez a térbeli szelekció a helyi társadalomszerkezeti sajátosságokra, illetve a szolgáltatásokhoz való hozzáférés társadalmi egyenlőtlenségeire mutat rá.

A „Mi a legnagyobb probléma...?” jellegű nyitott kérdésre adott válaszok különösen jól rávilágítanak a rendszer strukturális feszültségeire. Egyes intézmények a mindennapi működéshez kapcsolódó, inkább „mikroszintű” nehézségeket emelnek ki (udvari játékok korszerűsítése, ingyenes szakmai képzések hiánya), amelyek elsősorban a szolgáltatás minőségére és szakmai fejlesztésére vonatkoznak. Várdomb válasza ugyanakkor már kifejezetten rendszerszintű problémát nevez meg: az ellátási területhez kötött beíratási szabályokat, amelyek értelmében az intézmény legfeljebb a csoportlétszám egy részét fogadhatja ellátási területen kívülről. A jelzés szerint a szülők gyakran szeretnék a gyermeküket az adott, jó hírű intézménybe beíratni, de a jogszabályi-kapacitásbeli korlátok ezt

megakadályozzák. Ez nem pusztán adminisztratív probléma, hanem a szülői választási szabadság, a szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés és a minőségi ellátáshoz való jog kérdését is érinti.

A válasz azt is hangsúlyozza, hogy ez nem egyedi támponthoz köthető, hanem „általános probléma”, vagyis a vármegye más településein is tapasztalható feszültség. Mindez arra utal, hogy a gyermekek napközbeni ellátása esetében az ellátási területek merev szabályozása és a férőhelyszámokhoz kötött kvóták nem minden esetben igazodnak a szülői preferenciákhoz, a szolgáltatások minőségi különbségeihez és a települések közötti mobilitási mintázatokhoz.

Bár jelen elemzésben nem cél részletes fejlesztési javaslatok megfogalmazása, az intézmények jelzései alapján kirajzolódik néhány olyan terület, amelyre a szereplők maguk is fejlesztési igényt fogalmaznak meg. Több intézmény nem tartja szükségesnek a férőhelybővítést vagy új intézmény létrehozását, ami azt jelzi, hogy strukturális férőhelyhiány nem mindenütt áll fenn, ugyanakkor a területi kötöttségek miatt a „népszerű” intézmények helyzete feszítettebb. A szakemberlétszám növelése, a képzések és továbbképzések biztosítása, valamint a speciális szükségletű gyermekek ellátásához szükséges eszközök, akadálymentesítés iránti igény több helyen megjelenik, ami a humánerőforrás és szakmai kapacitások erősítésének fontosságát húzza alá.

A városokban inkább a magas kihasználtságból adódó férőhelyfeszültség, az intézmények közötti választás és a minőségi elvárások kialakulása a meghatározó, míg a kisebb településeken a hozzáférés fizikai (közlekedési) és információs akadályai, illetve a szolgáltatási paletta szűkössege lehet meghatározóbb. A speciális szükségletű gyermekek ellátása is különböző kihívásokat mutathat: a városokban inkább a nagyobb esetszám, szakmai differenciáltság iránti igény, míg a falvakban a hiányzó eszközök, képzett szakemberek és támogató hálózatok jelentenek korlátot.

Összefoglalva, Tolna vármegye gyermekek napközbeni ellátásában a legmarkánsabb problémaként az ellátási területi kötöttségek és a szülői választási szabadság korlátozása jelenik meg, amely a szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés szempontjából különösen kritikus. Emellett fontos, de részben településtípus-függő nehézségek a közlekedési és információs akadályok, a speciális szükségletű gyermekek fogadásának hiányos feltételrendszere, valamint a finanszírozási, szakember- és infrastrukturális korlátok. A szöveges megjegyzések (udvari játékok korszerűsítése, ingyenes szakmai képzés, területi kötöttségek oldása) azt jelzik, hogy az intézmények jól érzékelik a helyi szükségleteket, de a strukturális, szabályozási keretek több ponton behatárolják a rugalmas, valóban szükséglet-alapú működés lehetőségeit.

2.3.3. Gyermekek átmeneti gondozása

Az 1997. évi XXXI. törvény értelmében a gyermekek átmeneti gondozása keretében – kivéve, ha a gyermek átmeneti gondozását családok átmeneti otthona biztosítja – a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését elősegítő, az életkorának, egészségi állapotának és egyéb szükségleteinek megfelelő étkeztetéséről, ruházattal való ellátásáról, mentálhigiénés és egészségügyi ellátásáról, gondozásáról, neveléséről, lakhatásáról (a továbbiakban: teljes körű ellátás) kell gondoskodni.

A gyermek átmeneti gondozása megszervezhető a szolgáltató, intézmény által kijelölt helyettes szülőnél, gyermekek átmeneti otthonában vagy családok átmeneti otthonában.

A **helyettes szülő** a családban élő gyermek átmeneti gondozását – a helyettes szülői hálózatot működtető szolgáltató, intézmény által készített egyéni gondozási-nevelési terv alapján – saját háztartásában biztosítja. A **gyermekek átmeneti otthonában** az a családban élő, tizenkettedik

életévét betöltött vagy tizenkettedik életévét be nem töltött, nem helyettes szülőnél elhelyezett gyermek helyezhető el, aki átmenetileg ellátás és felügyelet nélkül marad, vagy elhelyezés hiányában ezek nélkül maradna, valamint akinek ellátása a család életvezetési nehézségei miatt veszélyeztetett. A gyermekek átmeneti otthona segítséget nyújt – a gyermekjóléti szolgálattal együttműködve – a gyermek családjába történő visszatéréséhez.

Az otthontalanná vált szülő kérelmére a **családok átmeneti otthonában** együttesen helyezhető el a gyermek és szülője, valamint legfeljebb 21. életévének betöltéséig vagy – ha tanulói jogviszonyban, hallgatói jogviszonyban vagy felnőttképzési jogviszonyban áll –, legfeljebb 24. életévének betöltéséig a gyermek nagykorú testvére, feltéve, hogy elhelyezés hiányában lakhatásuk nem lenne biztosított, és a gyermeket emiatt el kellene választani szülőjétől, családjától. A családok átmeneti otthona legalább tizenkettő, de legfeljebb negyven felnőtt és gyermek együttes ellátását biztosítja.

A gyermekek átmeneti gondozása – a Gyvt. szerinti – szolgáltatástípusai közül a Szociális Ágazati Portál szakmai intézménykeresője alapján a Tolna Vármegye valamennyi járásban nem azonosítható sem helyettes szülő sem gyermekek átmeneti otthona sem e szolgáltatások a hivatalos nyilvántartásban nem szerepelnek.

A gyermekvédelmi törvény előírásai alapján a gyermekek átmeneti otthonának működtetése a 20 000 főnél nagyobb lélekszámú települések számára kötelező, míg a családok átmeneti otthonának fenntartása 30 000 fő feletti lakosságszám esetén írható elő. A SZÁP-nyilvántartás adatai szerint a vizsgált vármegyében a személyes gondoskodás körébe tartozó gyermekjóléti alapellátások közül helyettes szülői hálózat nem működik. Ugyanakkor családok átmeneti otthona Szekszárdon – mint megyeszékhelyen – rendelkezésre áll, valamint Dombóváron is működik ilyen szolgáltatás, annak ellenére, hogy a település lakosságszáma nem éri el a jogszabályban meghatározott kötelező fenntartási küszöböt. A vármegye településszerkezetét és lakosságszám-adatait figyelembe véve megállapítható, hogy több település esetében a szolgáltatás biztosítása nem kötelező, ennek következtében a szolgáltatáshoz való hozzájutás területileg egyenlőtlen és jelentős mértékben korlátozott. Egyes városok – így Dombóvár – ugyanakkor önként vállalt feladatként gondoskodnak a szolgáltatás működtetéséről.

Családok átmeneti otthona a dombóvári és szekszárdi járásban található

Dombóvári járás

A dombóvári járásban működő, a Dombóvár Egyesített Humán Szolgáltató által fenntartott családok átmeneti otthona több, egymással összefüggő strukturális és hozzáférési kihívással szembesül, amelyek együttesen befolyásolják a szolgáltatás hatékonyságát és elérhetőségét.

A szolgáltatás működését leginkább a finanszírozási elégtelenség és az infrastruktúra súlyos hiányosságai korlátozzák, utóbbi kiemelkedően súlyos problémaként jelenik meg. Ezzel párhuzamosan a férőhelyhiány szintén kritikus, amely várólisták kialakulásához vezet, jelentősen szűkítve a krízishelyzetben lévő családok azonnali ellátáshoz jutását. A humánerőforrás-hiány csak kis mértékben érzékelhető, ugyanakkor a dolgozói kiégés közepes szintje már a szolgáltatás minőségére is hatással lehet.

Pozitívként jelenik meg, hogy az intézményközi együttműködés nem jelent problémát, és az adminisztratív terhek sem akadályozzák érdemben a működést.

A fizikai elérhetőség (távolság) nem jelent akadályt, és a közlekedési nehézségek, stigmatizáció, valamint nyelvi-kulturális különbségek is csak kis mértékben befolyásolják az igénybevételt. Ezzel szemben a bizalmatlanság az intézménnyel szemben, a krízishelyzetek késői felismerése, valamint az ellátásról való információhiány közepes mértékű problémaként jelenik meg, ami késlelteti a segítségkérést.

Az ellátásban leggyakrabban megjelenő csoportok a mélyszegénységben élők, az egyedülálló szülők és a többgyermekes családok. A roma származásúak és a fogyatékossgal élők közepes arányban vannak jelen.

A hátrányos helyzetű csoportok hozzáférését több tényező közepes mértékben nehezíti:

- anyagi nehézségek
- közlekedési akadályok
- információhiány
- intézményi bizalmatlanság
- diszkrimináció

Kiemelendő, hogy a speciális szükségletekhez igazodó ellátások hiánya jelentős akadályt jelent, ami különösen a komplex problémákkal küzdő családok esetében rontja a szolgáltatás hatékonyságát.

A szakemberek több kulcsfontosságú beavatkozási pontot azonosítanak:

- férőhelyek bővítése a várólisták csökkentése érdekében
- célzott szolgáltatások kialakítása speciális szükségletű családok számára
- pályázati források bevonása az infrastruktúra és működés fejlesztésére
- szakmai továbbképzések és rendszeres szupervízió biztosítása a kiégés mérséklésére

Ez az összkép arra utal, hogy bár az intézményi működés bizonyos elemei stabilak, a kapacitás- és infrastruktúra hiány, valamint a célzott ellátások korlátozott elérhetősége rendszerszintű fejlesztést igényel.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sorra: A gyermekek átmeneti gondozása mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Szekszárd járás

A szekszárdi járás adatai alapján egy viszonylag stabilan működő szolgáltatás képe rajzolódik ki, ahol a klasszikus kapacitás- és erőforrás-problémák nem dominálnak, inkább kisebb, részben látens akadályok jelennek meg.

A legtöbb vizsgált tényező egyáltalán nem vagy csak kis mértékben jelent problémát. A finanszírozás, a humán erőforrás-helyzet és a kiégés sem jelenik meg érdemi nehézségként, ami kifejezetten kedvező működési környezetre utal. Ugyanez igaz az intézményközi együttműködésre és az adminisztratív terhekre is.

Kiseb mértékű problémaként jelenik meg:

- az infrastruktúra állapota
- a férőhelyhiány

Ez arra utal, hogy bár a kapacitások alapvetően elegendőek, bizonyos helyzetekben már érzékelhető a rendszer határterhelése.

A lakosság szolgáltatáshoz jutását alapvetően kevés tényező akadályozza. A távolság, stigmatizáció, intézményi bizalmatlanság, információhiány és a krízishelyzetek felismerése nem vagy alig jelent problémát.

Kisebb nehézségek:

- közlekedési problémák
- férőhelyhiány és várólista

Ez azt mutatja, hogy a hozzáférés szerkezeti akadályai gyengék, inkább praktikus (pl. közlekedési) jellegű tényezők jelennek meg.

A szolgáltatást nagyon jellemzően az alábbi csoportok veszik igénybe:

- mélyszegénységben élők
- egyedülálló szülők
- többgyermekes családok
- roma származású családok

Ezzel szemben a fogyatékossgal élő személyeket nevelő családok csak ritkán jelennek meg, ami arra utalhat, hogy számukra a szolgáltatás kevésbé hozzáférhető vagy kevésbé adekvát.

Itt már árnyaltabb a kép. Bár több tényező egyáltalán nem jelent akadályt (pl. közlekedés, bizalmatlanság, diszkrimináció, digitális ügyintézés), néhány közepes vagy kisebb nehézség mégis megjelenik:

- anyagi nehézségek: kis mértékű akadály
- információhiány: közepes mértékű probléma
- speciális szükségletekhez igazodó ellátás hiánya: szintén közepes akadály

Ez különösen fontos jelzés: a rendszer általánosságban jól működik, de nem minden célcsoport igényeire reagál egyformán.

A válaszok alapján nem egy általános rendszerkrízis, hanem inkább célzott fejlesztési szükségletek jelennek meg:

Legfontosabb igény:

- átmeneti lakhatási kapacitás bővítése

További fejlesztési irány:

- informatikai fejlesztés

Érdekes, hogy sem a szakemberhiány, sem a képzés vagy szupervízió nem került megjelölésre, ami tovább erősíti azt a képet, hogy a humán működés stabil, a fejlesztési igény inkább technikai és kapacitásjellegű.

A szekszárdi járásban a családok átmeneti otthona egy jól működő, viszonylag kiegyensúlyozott rendszerben működik, ahol:

- nincsenek súlyos működési zavarok
- a hozzáférés alapvetően biztosított
- a fő kihívás a finomhangolás (kapacitás, specifikus szükségletek kezelése)

Egy egyszerű példával: ez nem egy túlterhelt, alulfinanszírozott rendszer képe, hanem inkább egy „működik, de bizonyos csoportokra még nem eléggé optimalizált” szolgáltatásé.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A gyermekek átmeneti gondozása mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Területi egyenlőtlenségek a családok átmeneti otthona ellátásban Tolna vármegyében

Tolna vármegyében a családok átmeneti otthona szolgáltatás jelenleg két járásban – Szekszárdon (20 férőhely) és a dombóvári járásban (21 férőhely) – érhető el. Bár ez formálisan biztosítja az ellátás jelenlétét a megyében, a szolgáltatási kapacitások és azok földrajzi elhelyezkedése nem biztosítanak kiegyensúlyozott hozzáférést a teljes vármegye lakossága számára.

A Bonyhádi, Paksi és Tamási járások – jelentős területi kiterjedésük és lakosságszámuk ellenére – helyben nem rendelkeznek ilyen típusú ellátással, így az ott élő, krízishelyzetbe került családok számára a szolgáltatáshoz való hozzáférés közvetett módon, más járások intézményein keresztül valósul meg. Ez a rendszer rejtett hozzáférési akadályokat, területi egyenlőtlenségeket, valamint a meglévő intézmények kapacitásainak fokozott igénybevételét eredményezheti.

Mindezek alapján indokolt egy további, térségi szinten szervezett családok átmeneti otthona létrehozásának megfontolása a vármegye egy másik járásában (különösen a jelenleg ellátatlan térségek egyikében), amely hozzájárulhatna a szolgáltatási lefedettség kiegyensúlyozásához, a hozzáférés javításához és a meglévő kapacitások tehermentesítéséhez.”

2.3.4. Gyermekek esélynövelő szolgáltatásai

A Biztos Kezdet Gyerekház olyan szolgáltatáshiányos településeken működő kora gyermekkori szolgáltatás, amelyek lakosságszáma 1000 és 4000 fő között van, és az óvodáskor alatti gyermeket nevelő családokat támogatja a korai esélyteremtésben. A gyerekházat rendszeresen látogató gyermekek legalább fele vagy rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesül, vagy a település integrált településfejlesztési stratégiája szerint szegregált vagy szegregációval veszélyeztetett területen él, vagy pedig külterületi lakott helyen, azaz településrész jellege szerint külterületen lakik. A Biztos Kezdet Gyerekházak (BKGYH) feladata az óvodáskor alatti gyermekek és szüleik számára különféle programok és fejlesztések biztosítása; a szocio-kulturális hátrányok kompenzálása, a gyermekek egészséges fejlődésének biztosítását támogató foglalkozások elérhetővé tétele, a szülői kompetenciák erősítése, a szülő és az óvodába még nem járó gyermek együttes támogatása, a helyi közösség mozgósítása.

Tanoda: Az iskolai követelményekhez történő alkalmazkodást a társadalmi-gazdasági háttér alapvetően meghatározza, ezért azok a gyerekek, akik hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű és/vagy roma családból érkeznek az iskolába, sok esetben nehezen alkalmazkodnak az iskola elvárásaihoz és sok esetben az iskola sem alkalmazkodik hozzájuk. A nehézségek jelentős része megfelelő pedagógiai, szociális támogatással, a hátrányok kompenzálását célzó fejlesztésekkel kiküszöbölhető – a tanoda ezt kívánja elősegíteni. A tanoda, mint az inkluzív nevelés szemlélete mentén kialakított és alkalmazott extrakurrikuláris pedagógiai tevékenységek rendszere, hozzájárul ahhoz, hogy az alap- és középfokú köznevelési intézményekben tanuló, különböző társadalmi helyzetű, kulturális hovatartozású és egyéni

adottságú tanulók tanulmányaikban sikeresen haladjanak előre az iskolában és ezen keresztül megvalósuljon társadalmi mobilitásuk. A tanoda a gyermek szükségleteire reagáló, elsősorban tanulmányi, szociális, kulturális és lelki segítséget nyújt. Ennek kerete az a „selfhelp” (önsegítő) szemléletű kortárs-közösség, mely közösséget támogató pedagógusok, segítő szakemberek, szülők és más felnőttek segítenek. A tanoda-program nem a tanulókat csoportosítja tantárgyak, szaktanárok köré, hanem éppen fordítva: a tanulók egyéni fejlettsége és szükségletei alapján határozza meg, hogy melyek azok a területek, ahol fejlesztésre, segítségre van szükség.

A dombóvári járásban, Gyulaj községben egyaránt működik **Tanoda** és **Biztos Kezdet Gyerekház**, míg a paksi járáshoz tartozó Bogyiszlón ÉS Dunaföldváron van tanodai szolgáltatás érhető el. A vármegye többi járásában jelenleg nem működik a gyermekek iskolai és társadalmi esélyeit növelő ilyen típusú szolgáltatás.

Dombóvár járás

A járás települése	Biztos kezdet Gyerekház	Tanoda
Gyulaj	x	x

A településen 2019 óta működő Biztos Kezdet Gyerekház a gyermekek esélynövelő szolgáltatásainak viszonylag friss, de már több éve folyamatosan jelen lévő formája, amely azonban csak a saját település lakosai számára elérhető, és kizárólag hétköznapi, hétfői nyitvatartás nélkül. Ez önmagában is szűkíti a potenciális igénybevevők körét, hiszen a földrajzi vonzáskörzet mesterségesen leszűkül, és a munkaidőben, hétköznapi elérhető szolgáltatás kevésbé igazodik azokhoz a családokhoz, ahol a szülők munkarendje rugalmatlanabb. A szolgáltatás használatát több, egymást erősítő akadály nehezíti: a lakosság körében tapasztalható ismertség hiánya, a közlekedési nehézségek, a pénzügyi korlátok (például az étkezés, szállítás költségei vagy esetleges térítési díjak), a bizalmatlanság az intézménnyel szemben, valamint a szakemberhiány. Ezek a tényezők együtt azt eredményezik, hogy bár a szolgáltatás formálisan jelen van, de a leginkább rászoruló családok egy része nem, vagy csak részben tud bekapcsolódni.

A működést nehezítő tényezők értékelése azt mutatja, hogy nem egyetlen szűk keresztmetszet, hanem több, egymással összefüggő probléma terheli az ellátást. A szakemberhiány közepes mértékű akadályként jelenik meg, miközben a finanszírozási korlátok már inkább erősebb nehezítő tényezőként vannak jelen, ami arra utal, hogy a stabil működtetéshez szükséges források biztosítása nem magától értetődő. A tárgyi és infrastrukturális hiányosságok, a közlekedési és területi elérési problémák, a családok információhiánya, a szülői igények és az intézményi lehetőségek eltérése, az adminisztratív terhek, valamint a gyenge intézményközi együttműködés mind a legerősebb akadályok közé sorolódnak. Ez a kép egy olyan szolgáltatási környezetet rajzol fel, ahol a mindennapi működés folyamatos „ellenállással” szemben zajlik: nehéz az eljutás, hiányos a lakossági informáltság, nincs teljes összhang a helyi családok igényei és az intézmény kínálata között, miközben a szakemberek adminisztratív terhelése magas, és a más intézményekkel való együttműködés sem elég hatékony.

A célcsoportok megjelenése alapján a Biztos Kezdet Gyerekház elsősorban a mélyszegénységben élő és roma gyermekeket éri el: esetükben a szolgáltatás igénybevétele gyakori, illetve nagyon jellemző. Ezzel szemben a sajátos nevelési igényű és tartósan beteg gyermekek csak ritkán jelennek meg, a fogyatékkal élő gyermekek pedig gyakorlatilag egyáltalán nem jelennek meg a szolgáltatásban. Ez arra utal, hogy a gyerekház jól kapcsolódik a település legszegényebb, etnikailag hátrányos helyzetű csoportjaihoz, ugyanakkor a speciális szükségletű gyerekek integrálásában komoly hiányosságok vannak. Ezt erősíti az a megítélés is, amely a hozzáférési esélyeket értékeli: a mélyszegénységben élő családok gyermekeinek

hozzáférése teljes mértékben biztosítottnak látszik, míg a sajátos nevelési igényű és fogyatékossgal élő gyerekek esetében a hozzáférés inkább vagy kifejezetten kedvezőtlennek minősül. A rendszer tehát egyértelműen fókuszál a szegénységi dimenzióra, miközben a fogyatékossgal, tartós betegséggel, sajátos nevelési igényvel élő gyerekek számára kevésbé képes inkluzív módon működni.

A hátrányos helyzetű csoportok hozzáférését nehezítő akadályok listája – férőhelyhiány, szakemberhiány, speciális feltételek hiánya, közlekedési akadályok, a családok anyagi nehézségei, információhiány, bizalmatlanság, alacsony intézményhasználat, illetve egyéb helyi okok – jól rímél a korábban jelzett strukturális problémákra. Különösen a speciális feltételek hiánya és a közlekedés mutatkozik kulcstényezőnek, ami magyarázza, miért maradnak távol azok a gyermekek, akiknek valamilyen fogyatékossguk, tartós betegségük vagy sajátos nevelési igényük van: számukra egyszerre hiányozhat a megfelelő szakmai kompetencia, az akadálymentes vagy rugalmas környezet, illetve a biztonságos eljutás feltételei. Ugyanakkor a bizalmatlanság és az alacsony intézményhasználat is arra utal, hogy a szolgáltatás és a helyi közösség között még nem minden csoportnál alakult ki stabil, kölcsönös bizalomra épülő kapcsolat.

A szükséges fejlesztésekre vonatkozó válaszok alapján a helyi szereplők jól érzékelik, hogy a problémák nem oldhatók meg pusztán egy-egy részterület javításával. Egyszerre merül fel igény a szakemberlétszám bővítésére, a rendszeres szupervízióra és a továbbképzésekre, ami a humánerőforrás megerősítésének igényét jelzi; a gépjármű- és utazási kapacitás bővítésére, valamint az informatikai eszközök fejlesztésére, ami a mobilitás és a modern munkafeltételek biztosításának szükségességét emeli ki; továbbá a prevenciós programok és a hátrányos helyzetű csoportokra szabott célzott programok erősítésére, amely a szolgáltatás proaktív, közösségbe ágyazott, hosszabb távú hatásaira helyezi a hangsúlyt. A pályázati források bevonásának igénye pedig arra utal, hogy a helyi fenntartó saját erejéből csak korlátozottan tudná finanszírozni ezeket a fejlesztéseket, ezért külső, projektalapú források bevonására számítanak. Összességében az adatok egy olyan Biztos Kezdet Gyerekház képét rajzolják meg, amely fontos szerepet tölt be a mélyszegénységben élő és roma családok elérésében, de működését erős, strukturális jellegű akadályok terhelik, és különösen a speciális szükségletű gyermekek bevonása szorul további, célzott fejlesztésekre.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A gyermekek esélynevelő szolgáltatásai nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Paks járás

A járás települése	Biztos kezdet Gyerekház	Tanoda
Bogyiszló	-	x
Dunaföldvár-	-	x

Bogyiszlón a tanoda 2012 óta működik, tehát több mint egy évtizede folyamatosan jelen van a település gyermekek esélynevelését célzó szolgáltatásai között. A tanoda csak a saját településen élő gyermekeket fogadja, és a szolgáltatás igénybevétele hétvégén nem biztosított, kizárólag hétköznapiokon érhető el. A kínált tevékenységek széles skálát fednek le: tanulássegítés és tantárgyi támogatás, pályaorientáció, mentori tevékenység, különféle szakkörök és tehetséggondozás, uzsonna program, családi és közösségi programok, valamint

tanodán kívüli programok, kirándulások és táborozás, tehát egyszerre van jelen tanulmányi, szociális és közösségfejlesztő funkció.

A szolgáltatás működését több strukturális tényező is nehezíti. A visszajelzések szerint a szakemberhiány már az enyhébb, de érzékelhető akadályok közé tartozik, miközben a finanszírozási korlátok és a tárgyi-infrastrukturális hiányosságok a felsőbb nehézségi szinteken jelennek meg, vagyis a stabil anyagi háttér és az eszköz- illetve térbeli feltételek biztosítása komoly kihívást jelent. A speciális szükségletű gyermekek ellátásának feltételei inkább gyengébben biztosítottak, ami arra utal, hogy bár van némi kapacitás ezen a téren, a rendszer nem kifejezetten rájuk optimalizált. A közlekedési és területi elérési problémák közepes mértékben nehezítik a működést, a családok információhiánya szintén inkább visszafogott, de jelen lévő akadály. Ezzel szemben a szülői igények és az intézményi lehetőségek eltérése, valamint az adminisztratív terhek már a legerősebb nehezítő tényezők között szerepelnek, vagyis egyrészt nem mindig találkozik a családok elvárása a tanoda reális kapacitásaival, másrészt a dolgozók adminisztrációs terhelése kifejezetten magas. A gyenge intézményközi együttműködés szintén problémaként jelenik meg, ami tovább szűkítheti a komplex, több szereplőre építő segítségnyújtás lehetőségét.

A célcsoportok megjelenése alapján a tanoda elsősorban a „klasszikus” iskolai felzárkóztatási profilnak megfelelő csoportokat éri el. A sajátos nevelési igényű gyermekek esetében inkább ritka részvétel látszik, míg a tartósan beteg és fogyatékossgal élő gyermekek szinte egyáltalán nem jelennek meg a szolgáltatásban, ami arra utal, hogy számukra a jelenlegi működési forma és feltételrendszer nem kellően befogadó vagy elérhető. A mélyszegénységben élő családok gyermekeinek részvétele közepesen jellemző, tehát ők jelentős, de nem kizárólagos részét adják a tanodai populációnak. A roma gyermekek megjelenése gyakori, ami azt jelzi, hogy a tanoda fontos eszköz a helyi roma gyerekek iskolai támogatásában és közösségi integrációjában. A hátrányos helyzetű csoportok hozzáférését a felsorolt akadályok – férőhelyhiány, szakemberhiány, speciális feltételek és közlekedési lehetőségek hiányosságai, a családok anyagi nehézségei, információhiány, bizalmatlanság, alacsony intézményhasználat, illetve egyéb helyi tényezők – összességében több ponton is korlátozhatják, még akkor is, ha a tanoda alapvetően nyitott ezek felé a csoportok felé.

A problémák kezelésére megjelölt fejlesztési igények jól tükrözik a működést nehezítő tényezők szerkezetét. Egyrészt hangsúlyosan jelenik meg a szakemberlétszám bővítésének igénye, ami a humánerőforrás-krízis enyhítését célozza. Másrészt fontosnak tartják az esetmegbeszélő és koordinációs fórumok erősítését, ami a szakmai reflektivitást és az intézményközi kapcsolatokat fejlesztheti, továbbá az adminisztratív terhek csökkentését, amely a mindennapi munkavégzés tehermentesítését szolgálná. Jelentős igény mutatkozik a gépjármű- és utazási kapacitás, valamint az informatikai eszközök fejlesztésére, ami a gyerekek elérését és a tanoda működésének technikai hátterét egyaránt javítaná. A prevenciós programok erősítése a problémák korai kezelésére, a kockázatok megelőzésére irányul, míg a pályázati források bevonásának igénye arra utal, hogy a tanoda további fejlődése nagymértékben függ a külső, projektalapú finanszírozási lehetőségektől. Összességében Bogysiszló tanodája hosszú ideje működő, sokféle szolgáltatást nyújtó, a roma és részben a mélyszegénységben élő gyerekeket is elérő esélynövelő intézmény, amely azonban személyi, tárgyi, finanszírozási és együttműködési szempontból is több, egymást erősítő strukturális korláttal küzd, és különösen a speciális szükségletű gyermekek bevonásában mutat érdemi hiányokat.

Dunaföldváron a tanoda 2016 óta működik, és nemcsak a helyi, hanem a környező települések – Böleske, Madocsa és Solt – gyermekeit is fogadja, vagyis kistérségi szintű esélynövelő szolgáltatásként funkcionál. A tanoda komplex támogatást nyújt: segíti a rendszeres résztvevők tanulását, továbbtanulását, pályaválasztását és életpálya-építését, iskolai lemorzsolódást megelőző programokat szervez, méri az egyéni fejlődést, biztosítja a szabadidő hasznos eltöltését, valamint rendszeresen kínál a tanodán kívüli sport- és kulturális programokat,

családi-közösségi alkalmakat, nyitott tanodai programokat, családlátogatást, adományozási együttműködést és napközis táborozási lehetőségeket is. A szolgáltatás hétvégén alapvetően hétköznapi-központú, de programok esetén részben elérhető, ami valamelyest rugalmasabb, mint a kizárólag hétköznapi működő tanodák gyakorlata.

A családok/gyermek részvételét akadályozó okok között megjelenik az ismertség hiánya, a közlekedési nehézség, a pénzügyi korlátok (közlekedés, étkezés, esetleges térítési díjak), a bizalmatlanság az intézménnyel szemben, a szakemberhiány, valamint egy speciális, helyi tényező: a szülői együttműködés hiánya. Ezek a válaszok arra utalnak, hogy a tanoda nemcsak strukturális, hanem kapcsolati, bizalmi és motivációs akadályokkal is szembesül, különösen akkor, amikor több településről próbálja elérni a célcsoportot. A működést nehezítő tényezők skálázása alapján a szakemberhiány, a tárgyi és infrastrukturális hiányosságok, valamint a speciális szükségletű gyermekek ellátásának feltételei inkább enyhébb, de érezhető nehézséget jelentenek (2-es értékelés), míg a közlekedési problémák, a családok információhiánya és a szülői igények-intézményi lehetőségek eltérése közepes mértékű akadályként jelennek meg (3–4-es szint). A finanszírozási korlátok, az adminisztratív terhek és a gyenge intézményközi együttműködés ugyanakkor a súlyosabban terhelő tényezők közé sorolódnak, ami összhangban áll országos tapasztalatokkal is: a tanodák működését általában jelentősen befolyásolja a projektalapú finanszírozás bizonytalansága, az adminisztrációs terhelés és az, hogy mennyire tudnak az iskolarendszerrel és más helyi szolgáltatókkal együttműködni.

A célcsoportok észvételének megítélése alapján Dunaföldvár tanodájában a sajátos nevelési igényű, a tartósan beteg és a fogyatékkal élő gyermekek megjelenése ritkán vagy legfeljebb közepesen jellemző (2–3-as értékek), ami arra utal, hogy a szolgáltatás elvileg nyitott feléjük, de a tényleges bevonásuk korlátozott. Ezzel szemben a mélyszegénységben élő családok gyermekei gyakran jelennek meg a tanodában (4-es), a roma gyermekek pedig nagyon jellemzően igénybe veszik a szolgáltatást (5-ös), ami illeszkedik ahhoz az országos mintázathoz, hogy a tanodák fő célcsoportját a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű, köztük jelentős arányban roma tanulók alkotják. A hátrányos helyzetű csoportok hozzáférését nehezítő akadályok felsorolásában a férőhelyhiány, a szakemberhiány, a speciális feltételek hiánya, a közlekedési akadályok, a családok anyagi nehézségei, az információhiány, a bizalmatlanság/alacsony intézményhasználat, valamint a szülői együttműködés hiánya szerepelnek, ami egy komplex, több szinten jelentkező akadályrendszert jelez.

A fejlesztési igények ugyanakkor jól mutatják, hogy a tanoda szakmai szereplői nem egyszerűen a hiányokat látják, hanem konkrét irányokat is megfogalmaznak a javításra. A rendszeres szupervízió iránti igény a szakmai munka minőségének, a kiegészítésének és a reflexív gyakorlat megerősítésének szükségességét jelzi. A jelzőrendszeri együttműködés fejlesztése arra utal, hogy a gyermekvédelmi, oktatási és szociális szereplők közti információ- és feladatmegosztás erősítésével hatékonyabban lehetne azonosítani és támogatni a veszélyeztetett gyerekeket. Az adminisztratív terhek csökkentése a működés tehermentesítését célozza, hogy a szakemberek több időt és energiát fordíthassanak közvetlen pedagógiai és szociális munkára. Az informatikai eszközök fejlesztése a digitális tanulást, a programok dokumentálását és a kapcsolattartást is javíthatja, míg a pályázati források bevonásának igénye egyértelműen jelzi, hogy a tanoda hosszú távú stabilitása és fejlesztése külső, projekt- és pályázati forrásoktól is erősen függ, ami tipikus jellemzője a hazai tanodai szektornak.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sorra: A gyermekek esélynevelő szolgáltatásai nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Esélynövelő szolgáltatások területi egyenlőtlenségei Tolna vármegyében

Tolna vármegye gyermekek esélynövelő szolgáltatásokkal való lefedettsége jelenleg kifejezetten alacsony: mindössze egy Biztos Kezdet Gyerekház és két tanoda működik, ráadásul csak néhány kijelölt településen. Ez azt jelenti, hogy a vármegye nagy részén a hátrányos helyzetű, mélyszegénységben élő vagy roma gyermekek számára nem elérhetők olyan célzott programok, amelyek az iskolai sikerességet, a korai készségfejlesztést vagy a lemorzsolódás megelőzését szolgálnák. A szolgáltatások területi koncentrációja különösen problematikus ott, ahol a kistelepülések szerkezete, a közlekedési nehézségek és a strukturális szegénység egymást erősítik. Ilyen környezetben az, hogy egy-egy szolgáltatás formálisan „van a megyében”, valójában csak korlátozottan növeli a gyermekek esélyeit, mert a tényleges elérhetőség erősen lakóhely-függő. Kritikus szempont, hogy a jelenlegi kapacitások nem elsősorban hálózati logikában, megyei szintű lefedettségre törekedve épültek ki, hanem egyedi pályázatok, helyi kezdeményezések mentén. Ennek következtében „fehér foltok” maradtak a térképen, ahol a gyerekek esélynövelő szolgáltatások nélkül nőnek fel, miközben problémáik hasonlóak a szolgáltatással rendelkező térségekben élő társaikéihoz. A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy a meglévő intézmények is jelentős finanszírozási, szakember- és infrastrukturális nehézségekkel küzdenek, így mozgásterük a terjeszkedésre, új célcsoportok bevonására erősen korlátozott. Összességében megalapozott kritika, hogy Tolna vármegye esélynövelő szolgáltatási rendszere jelen formájában nem képes érdemben csökkenteni a területi és társadalmi egyenlőtlenségeket, sőt bizonyos szempontból konzerválja azokat. Ez a kép erősen alátámasztja egy tudatos, megyei szintű szolgáltatásfejlesztési stratégia szükségességét, amely a jelenlegi szigetszerű kezdeményezéseket egy koherens, elérhető hálózattá szervezné.

2.4. Gyermekvédelmi szakellátások

Tolna vármegye gyermekvédelmi szakellátásában a nevelőszülői férőhelyek biztosítása és működtetése a Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató feladata, amely a vármegyében működő nevelőszülői hálózat szervezését, szakmai irányítását és koordinációját látja el.

A vármegyében gyermekotthoni elhelyezés és utógondozást az alábbi intézmények biztosítják.

- Aprajaháza Lakásotthon Fadd
- Pillangó Lakásotthon Fadd
- Napfény Lakásotthon Kéty
- Szederfa Lakásotthon Szedres
- Rózsakert Gyermekotthona Hőgyész
- Holdsugár Különleges Lakásotthon Kapospula
- Kék Ég Különleges Lakásotthon Iregszemcse
- Üstökös Különleges Lakásotthon Tamási
- Csillagpor Különleges Lakásotthon Szekszárd
- Napkelte Különleges Lakásotthon Szekszárd
- Szívárvány Különleges Lakásotthon Szekszárd
- Horizont Különleges Lakásotthon Szekszárd
- Bezerédj-Kastélyterápia Alapítvány Szedresi Speciális Gyermekotthona
- Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Szentmiklósi Befogadó Gyermekotthon Tolna Vármegy

2.4.1. Otthont Nyújtó ellátások

Az 1997. évi XXXI. törvény értelmében a szakellátás keretében kell biztosítani az ideiglenes hatállyal elhelyezett, a nevelésbe vett gyermek otthont nyújtó ellátását, a fiatal felnőtt további utógondozói ellátását, valamint a szakellátást más okból igénylő gyermek teljes körű ellátását. Otthont nyújtó ellátás keretében biztosítani kell az ideiglenes hatállyal elhelyezett, a nevelésbe vett gyermek számára a) a 45. § (1) bekezdése szerinti teljes körű ellátást, b) a családi környezetébe történő visszahelyezését előkészítő, családi kapcsolatainak ápolását segítő családgondozást, vagy ha ez nem lehetséges, az örökbefogadásának elősegítését, c) a családjába történő visszailleszkedéshez, önálló életének megkezdéséhez szükséges utógondozást.

Az otthont nyújtó ellátás keretében a) különleges ellátást kell biztosítani

- aa) a tartósan beteg, a fogyatékos,
- ab) a három év alatti gyermek számára;
- b) speciális ellátást kell biztosítani
 - ba) a súlyos személyiségfejlődési, érzelmi élet- és impulzuskontroll-zavarokkal küzdő, illetve súlyos pszichotikus vagy neurotikus tüneteket mutató gyermek (súlyos pszichés tüneteket mutató gyermek),
 - bb) a súlyos magatartási és beilleszkedési zavarokat vagy súlyos antiszociális viselkedésformákat tanúsító gyermek (súlyos disszociális tüneteket mutató gyermek),
 - bc) az alkohol, drog és egyéb pszichoaktív szert használó gyermek (pszichoaktív szert használó gyermek),
 - bd) a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló törvényben meghatározott szexuális szolgáltatásra felajánlkozás tilalmát megszegő gyermek (emberkereskedelem feltételezett áldozatává vált gyermek) számára;
- c) különleges és speciális ellátást együttesen kell biztosítani a különleges és speciális szükségletet egyidejűleg mutató gyermek (kettős szükségletű gyermek) számára.

48/A § A befogadó szülő átmeneti vagy tartós jelleggel saját háztartásában nyújt teljes körű ellátást az általa befogadott gyermeknek és fiatal felnőttnek. Befogadó szülő a helyettes szülő, a nevelőszülő, a speciális nevelőszülő és a különleges nevelőszülő. A nevelőszülő tevékenységét nevelőszülői hálózat keretében végzi a nevelés célját, alapelvét és módszereit tartalmazó szakmai program alapján. 55. § (1) A nevelőszülő – egyéni gondozási-nevelési terv alapján – a saját háztartásában nyújt teljes körű ellátást az ideiglenes hatállyal elhelyezett, a nevelésbe vett gyermeknek. Ennek érdekében különösen

- a) elősegíti a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, személyisége kibontakozását,
- b) elősegíti – a nevelőszülői hálózat támogatásával – a gyermek vér szerinti családjába való visszakerülését és ennek érdekében együttműködik a családdal, vagy ha ez nem lehetséges, illetve ez nem áll a gyermek érdekében, örökbefogadó családnál történő elhelyezését,
- c) elősegíti a gyermek vallási vagy lelkiismereti meggyőződésének szabad megválasztását, kinyilvánítását, gyakorlását, hit- és vallásoktatásban való részvételét,
- d) felkészíti a gyermeket az önálló életvezetésre, alapvető személyes ügyeinek intézésére.

A nevelőszülői hálózat és a gyermekotthonokban történő gondoskodás Tolna vármegyében alapvetően vármegyei szinten szerveződik, a fenntartó egységes, ezért az ellátás értelmezése is

elsősorban vármegyei keretben indokolt. A járási szintű bontás inkább elaprózza a képet: van olyan járás, ahol egyáltalán nincs ellátóhely, míg más járásokban csak egy-két gyermeketthon működik, miközben mindegyik ugyanahhoz a fenntartóhoz tartozik. A járási szintű kiemelés így nem a struktúra jobb megértését szolgálja, hanem könnyen félrevezető és nehezen értelmezhető különbségeket sugall. Mindezek miatt szakmailag megalapozottabb és áttekinthetőbb a gyermekvédelmi szakellátás vizsgálata és értékelése vármegyei szinten.

Nevelőszülői hálózat

A nevelőszülői ellátás azt jelenti, hogy a családjukból kiemelt gyermekek nem intézményben, hanem erre felkészített és engedéllyel rendelkező nevelőszülők családjában kapnak otthont és gondoskodást. A nevelőszülők a gyermek mindennapi szükségleteiről, fejlődéséről és érzelmi biztonságáról gondoskodnak, miközben szakemberek (pl. nevelőszülői tanácsadó, pszichológus) támogatják őket. A cél az, hogy a gyermek minél inkább egy családhoz hasonló, stabil és szeretetteljes környezetben nőjön fel, akár átmenetileg, akár hosszabb távon.

	2021	2022	2023	2024	2025
Gondozottak száma	345	326	324	294	267
Nevelőszülők száma	118	110	108	99	-

Forrás: Ksh, Szent Ágota gyermekvédelmi szolgáltató

A 2021 és 2025 közötti adatok alapján egyértelműen kirajzolódik a nevelőszülői ellátásban részesülő gyermekek számának folyamatos csökkenése, párhuzamosan a nevelőszülők létszámának mérséklődésével. A gondozottak száma 2021-ben még 345 fő volt, amely 2022-ben és 2023-ban csak kismértékben változott (326, illetve 324 fő), majd 2024-től markánsabb visszaesés figyelhető meg: 2024-re 294-re, 2025-re pedig 267 főre csökkent a létszám. Ez a vizsgált időszak egészét tekintve közel nyolcvan fős, mintegy egynegyedest csökkenést jelent, ami a nevelőszülői ellátásban részesülő gyermekek számának tartós mérséklődésére utal.

A nevelőszülők száma ezzel párhuzamosan szintén csökkenő tendenciát mutat: 2021-ben 118 nevelőszülő állt rendelkezésre, 2022-ben már csak 110, 2023-ban 108, 2024-ben pedig 99 fő. A 2025. évre vonatkozóan nincs adat, de a megelőző évek folyamatos létszámcsökkenése alapján feltételezhető, hogy a nevelőszülői kapacitás tovább szűkült. A két mutató alakulása együtt azt jelzi, hogy a rendszerben egyszerre van jelen a gondozotti létszám mérséklődése és a befogadó kapacitás csökkenése. Nehezen választható szét, hogy a nevelőszülői hálózat fokozatos szűkülése mennyiben oka vagy következménye a kevesebb gondozott gyermeknek: elképzelhető, hogy a gyermekvédelmi gyakorlatban erősödik a családban történő megtartás, a visszagondozás vagy az örökbefogadás szerepe, ugyanakkor az is valószínű, hogy a nevelőszülői pálya utánpótlási nehézségei, a lemorzsolódás és az előregedő állomány a kapacitások beszűküléséhez vezetnek.

Mindez a mindennapi működés szempontjából azt jelentheti, hogy bár a gondozottak száma csökken, ez nem feltétlenül jár együtt a nevelőszülők terheinek érdemi mérséklődésével. Ha a nevelőszülők létszáma gyorsabban esik vissza, mint a gondozott gyermekeké, akkor egy nevelőszülőre továbbra is jelentős számú gyermek juthat, ami fenntarthatósági és minőségbiztosítási kérdéseket is felvet. Az adatok tehát egy olyan időszakot rajzolnak ki, amelyben a nevelőszülői ellátásban részt vevő gyermekek és nevelőszülők száma egyaránt csökken, miközben a hálózat stabilitása és hosszú távú utánpótlása kiemelt szakmai figyelmet igényel.

A leírtak alapján a Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató helyzete Tolna vármegyében kettős képet mutat: a működés alapfeltételei alapvetően stabilak, ugyanakkor a férőhelyek

elégtelensége és az ellátotti igények bonyolultsága egyre nagyobb nyomást helyez a rendszerre. A válaszok szerint a humánerőforrás- és finanszírozási feltételek jelenleg nem jelentenek közvetlen problémát, ugyanakkor a nevelőszülők száma „inkább nem elegendő”, és új nevelőszülők toborzása közepesen nehéznek ítélt. Ez arra utal, hogy formálisan biztosítható a működés, de a kapacitás már most a határait feszegeti, különösen úgy, hogy a férőhelyhiány „már nagy problémát jelent”. A férőhelyek szűkössége azt is jelzi, hogy az ellátórendszer nehezen tud rugalmasan reagálni a beutalási igényekre és a gyermekek szükségleteire.

A szakemberek kiégésének kockázatát közepesnek, az adminisztratív terheket szintén közepes jelentőségűnek látják, miközben az ellátotti igények összetettsége az elmúlt években inkább növekedett. Ez egy olyan helyzetet rajzol ki, amelyben a mindennapi munkaterhelés minőségi értelemben erősödik (összetettebb problémák, komplexebb esetkezelés), miközben a formális erőforrások – szakemberlétszám, finanszírozás – a szereplők percepciója szerint még nem tekinthetők kritikussnak. A közepes kiégési kockázat és adminisztratív teher azonban azt jelzi, hogy ha a férőhelyhiány és a komplex igények tartósan fennmaradnak, a jelenlegi erőforrás-szint hosszabb távon könnyen a kimerülés, túlterhelődés irányába tolhatja a rendszert.

Érdekes jelenség, hogy a fejlesztési igényeket feltáró kérdésnél – ahol több, célzott beavatkozási lehetőséget soroltak fel – az intézmény nem jelölt meg egyetlen konkrét fejlesztési irányt sem, hanem általánosan azt jelezte, hogy a fejlesztés és a férőhelybővítés folyamatos. Ez egyrészt értelmezhető úgy, hogy az intézmény saját önértékelése szerint jelenleg is aktívan dolgozik a kapacitásbővítésen és minőségfejlesztésen, másrészt viszont arra is utalhat, hogy a kínált válaszlehetőségek nem fedik le pontosan azt a komplex fejlesztési logikát, amelyben ők gondolkodnak. Az is lehetséges, hogy az intézmény nem kívánt egy-egy területet kiemelni, mert a fejlesztési szükségleteket átfogó, több elemet érintő, integrált folyamatként látja.

Az a tény, hogy a férőhelyhiányt már most jelentős problémaként érzékelik, miközben sem a szakemberlétszám-bővítés, sem a helyettes szülők toborzása, sem a férőhelybővítés, sem a pályázati forrás bevonása nincs külön megjelölve igényként, egyfajta „belső megoldáskereső” szemléletre is utalhat: mintha az intézmény úgy értelmezné, hogy a folyamatban lévő fejlesztések hosszabb távon képesek kezelni a feszültségeket. Ugyanakkor szakmai szempontból ez feszültséget hordoz: a férőhelyhiány konkrét, rövid távú ellátásszervezési problémákat okoz, amelyek kezeléséhez általában célzott kapacitásbővítésre, intenzívebb toborzásra, a nevelőszülői pálya vonzerejének erősítésére, illetve akár adminisztratív tehercsökkentésre vagy célzott szakmai támogatásra van szükség.

Összességében a válaszok azt a képet erősítik, hogy a Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató a megye egyetlen szakellátó szereplőjeként viszonylag stabil humán és finanszírozási háttérrel működik, miközben a férőhelyhiány és az ellátotti szükségletek növekvő komplexitása már most komoly kapacitásfeszülést okoz. A közepes kiégési kockázat és adminisztratív terhelés arra utal, hogy még nem beszélhetünk krízishelyzetről, de a rendszer tartalékai végesek. Ebben a helyzetben a „folyamatos fejlesztés” önmagában kevésbé átlátható szakmai kategória: érdemes lenne konkrétabban is körvonalazni, hogy a már zajló fejlesztések milyen módon járulnak hozzá a férőhelyhiány csökkentéséhez, az új nevelőszülők bevonásához és a komplex ellátotti igényekre adott válaszok erősítéséhez.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgálatához történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: Az otthont nyújtó ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

2.4.2. Utógondozói ellátás

Az adatok forrása: a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Tolna Vármegyére vonatkozó, 2026. május 20-i nyilvántartása alapján készült kimutatás.

Gyermekotthon engedélyezett férőhelyek száma	Ellátottak száma	Ebből utógondozói ellátottak száma
141	137	18

A rendelkezésre álló adatok alapján a gyermekotthoni ellátás kapacitása és kihasználtsága között viszonylag szoros az összhang. Az engedélyezett 141 férőhelyből 137 betöltött, ami azt jelenti, hogy a férőhelyek döntő többsége folyamatosan foglalt, és a kapacitáskihasználtság nagyon magas. Ez kevés „mozgásteret” hagy az elhelyezések szervezésében, és arra utal, hogy a rendszer közel a maximális kapacitásán működik.

A 137 ellátott közül 18 fő utógondozói ellátásban részesül, vagyis olyan fiatal felnőttől van szó, akik már nagykorúak, de az önálló életkezdéshez még támogatásra szorulnak. Ez jelzi, hogy a gyermekotthon nemcsak klasszikus értelemben vett gyermekvédelmi ellátást nyújt, hanem jelentős szerepet vállal az iskolából, rendszerből kilépő fiatalok fokozatos leválásának és társadalmi beilleszkedésének segítésében is. Az utógondozottak jelenléte a férőhelyek között ugyanakkor tovább szűkíti az azonnal felszabadítható kapacitásokat, ami az újonnan bekerülő gyermekek elhelyezése szempontjából okozhat nehézségeket.

A gyermekotthoni és utógondozói ellátásról kirajzolódó kép egyszerre mutat magas leterheltséget és jelentős társadalmi kitettséget. A 30 fő feletti várólista, valamint az, hogy a bekerülésre átlagosan 1–2 hónapot kell várni, egyértelműen jelzi: a férőhelyhiány nemcsak strukturális, hanem a mindennapi működést is érdemben nehezítő probléma. Mindez annak ellenére van így, hogy ideiglenes elhelyezés esetén az intézmény igyekszik azonnali gondozási helyet biztosítani, tehát a sürgős krízishelyzetekre a rendszer még reagálni tud. A hosszabb távú, stabil elhelyezés azonban komoly kapacitáskorlátokba ütközik.

A működést nehezítő tényezők értékelése alapján egy nagyon komplex terhelési mintázat rajzolódik ki. A humán erőforrás-hiány, a fluktuáció, a férőhelyhiány, a fenntartói forráshiány és a hosszú várakozási idő egyaránt „jelentős” mértékű problémaként jelennek meg (4-es érték), ami arra utal, hogy a rendszer egyszerre küzd kapacitás- és stabilitási nehézségekkel. A finanszírozási elégtelenség, az infrastrukturális hiányosságok, a területi hozzáférési nehézség, a gyenge intézményközi együttműködés és az adminisztratív terhek „közepes” problémaként jelennek meg, vagyis nem extrém, de tartósan terhelő tényezők. Kiemelkedik közülük a társadalmi stigma, amelyet „kiemelkedően súlyos” problémaként (5) jelöltek meg, illetve a bizalmatlanság az intézménnyel szemben, amely szintén jelentős (4-es) akadály. Ez jól mutatja, hogy az ellátás működését nemcsak belső kapacitás- és erőforrásproblémák terhelik, hanem markáns társadalmi-mentális gátak is.

A szolgáltatáshoz való tényleges hozzáférést nehezítő tényezők értékelése ugyanezt a képet erősíti. A közlekedési nehézségek, a férőhelyhiány, a humán erőforrás-hiány, a várólista, a betegségelátás hiánya és a bizalmatlanság az intézményekkel szemben mind jelentős akadályként jelennek meg (többnyire 4-es értékeléssel). A stigmatizáció ismét kiemelkedően súlyos (5-ös) problémaként tűnik fel, ami arra utal, hogy a gyermekotthoni és utógondozói ellátás igénybevétele erősen megkérdőjelezett, és ez mind a családok, mind a fiatalok döntéseit, együttműködési hajlandóságát negatívan befolyásolja. A közepes mértékben nehezítő tényezők – településméret, szállítás hiánya, információhiány, nyelvi/kulturális akadályok – azt jelzik,

hogy a hozzáférés földrajzi és információs értelemben sem egyenletes, de a legnagyobb akadályt mégis a társadalmi viszonyulás és a kapacitáshiány jelenti.

A szolgáltatást igénybe vevő csoportok összetétele alapján egyértelmű, hogy az ellátottak jelentős része halmozottan hátrányos helyzetű. A mélyszegénységben élők megjelenése „nagyon jellemző” (5), ahogyan a lányoké és fiúk is, ami azt jelzi, hogy az ellátás nem nemspecifikus, hanem mindkét nem esetében erőteljesen érintett csoportokról van szó. A mozgáskorlátozottak és más fogyatékossgal élők jelenléte „közepesen jellemző” (3), ami egyrészt azt mutatja, hogy velük is számolni kell a célcsoportban, másrészt felveti a speciális szükségletekhez igazodó, célzott ellátási formák kérdését.

Az új szolgáltatásokra vonatkozó javaslatok világosan reagálnak ezekre a kihívásokra. A kettős szükségletű – például gyermekvédelmi és pszichiátriai/pszichoszociális – ellátást igénylő gyermekek számára fenntartott otthon, az autista gyermekekre szakosodott intézmény, az utógondozottak számára létrehozandó „fecskeház” jellegű lakhatási forma, valamint a tartós lakásbérleti programok mind azt célozzák, hogy az ellátás jobban igazodjon a célcsoport összetett szükségleteihez és az önálló életkezdés támogatásához. Ezek a javaslatok egyszerre reagálnak a férőhelyhiányra, a szükségletek komplexitására és a stigmatizációra is: a speciális ellátási formák és a lakhatási programok enyhíthetik az intézményesítésből fakadó terheket, és javíthatják a társadalmi beilleszkedés esélyeit.

A problémák kezelésére javasolt fejlesztési irányok szintén koherens módon illeszkednek a feltárt nehézségekhez. A szakemberlétszám növelése, a rendszeres szupervízió és továbbképzések elsősorban a humán erőforrás-hiányra, a kiégés kockázatára és a komplex esetek kezelésére adhatnak választ. A közösségi terek és csoportfoglalkozások feltételeinek javítása, a prevenciós programok és a hátrányos helyzetű csoportokra célzott programok erősítése a mélyszegénységben élő, erősen stigmatizált célcsoport támogatását szolgálják, és hosszabb távon a problémák újratermelődését is mérsékelhetik. Az informatikai eszközök fejlesztése, valamint a pályázati források bevonása pedig a működési hatékonyság és a pénzügyi stabilitás erősítését célozza, ami elengedhetetlen ahhoz, hogy a tervezett fejlesztések valóban megvalósuljanak.

Összességében egy olyan ellátórendszer képe rajzolódik ki, amely egyszerre küzd strukturális kapacitáshiánnyal (férőhely, humán erőforrás), erős társadalmi stigmával és egyre összetettebb szükségleteket hordozó célcsoporttal, miközben az intézmény a fejlesztési irányokat tudatosan kijelöli: a szakmai minőség, a humán erőforrás megerősítése és a célzott, speciális ellátási formák bevezetése felé mozdul el.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A szociális települési alapszolgáltatások fent részletezett formái mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

3. Oktatás és oktatási intézmények

3.1. Köznevelési alapfeladatok és szakképzési alapfeladat-ellátás

Tolna vármegye oktatási rendszere a magyar köznevelés egységes keretei között működik, ugyanakkor a térség településszerkezete és társadalmi sajátosságai révén egyedi jellemzőkkel bír. A rendelkezésre álló intézményhálózat biztosítja a köznevelési alapfeladatok ellátását: az óvodai nevelést, az általános iskolai oktatást, a középfokú nevelést-oktatást (gimnáziumi és szakmai képzéseket), valamint a sajátos nevelési igényű gyermekek ellátását és a pedagógiai szakszolgálati feladatokat. Ezek az intézmények a kisebb településektől a városi központokig – különösen Szekszárd, Paks és Dombóvár – fedik le a vármegye területét.

A köznevelési feladatokon túl jelentős szerepet kapnak az egyéb oktatási és képzési tevékenységek is. Ide tartozik a szakképzés és felnőttképzés, amely a helyi gazdasági igényekhez igazodva támogatja a munkaerőpiaci alkalmazkodást, valamint az alacsony műveltségi oktatás, a sportiskolai képzések és a különféle tehetséggondozó programok. Emellett fontos szerepet töltenek be a nem formális és informális tanulási lehetőségek, például a közművelődési intézmények és civil kezdeményezések által kínált képzések.

Tolna vármegyében az oktatási rendszer működését befolyásolják a demográfiai tendenciák, különösen a tanulólétszám csökkenése és az elvándorlás, amelyek kihívások elé állítják az intézményfenntartást és intézményfejlesztést azzal együtt, hogy a helyi közösségekben működő oktatási intézmények nemcsak tudásátadó szerepet töltenek be, hanem meghatározó közösség-szervező erő is képviselnek.

3.1.1. Óvodai ellátás

Az óvodai ellátás a Bonyhádi járásban

A Bonyhádi járás Tolna megye egyik sajátos térsége, ahol az óvodai ellátás elérhetősége és minősége jelentős különbségeket mutat a települések eltérő helyzete miatt. A járás központja, Bonyhád város, viszonylag kedvezőbb helyzetben van, míg a kisebb, periférikus falvak esetében az ellátáshoz való hozzáférés gyakran korlátozottabb.

A járás településein az óvodai ellátás alapvetően biztosított, az óvodai férőhelyek összességében elegendőek a gyermeklétszám ellátására, így a problémák nem elsősorban kapacitáshiányból fakadnak. Sokkal inkább a területi különbségek, a társadalmi hátrányok, valamint a szolgáltatásokhoz való tényleges hozzáférés kérdései határozzák meg az ellátás működését.

A térség óvodai rendszere erősen központosított: a központi szerepet Bonyhád városa tölti be, ahol egy nagyobb intézményhálózat – több telephellyel és tagóvodával – biztosítja az ellátást nemcsak a város, hanem a környező települések számára is. Ez a szerveződés lehetővé teszi a szakmai munka összehangolását és az erőforrások hatékonyabb felhasználását, ugyanakkor függőségi viszonyt is kialakít a kisebb települések és a központ között. Bonyhádon és néhány nagyobb községben jól felszerelt, több csoporttal működő óvodák találhatók, amelyek stabil szakemberállománnyal rendelkeznek. Ezekben az intézményekben az infrastruktúra fejlettebb, és több lehetőség is van speciális pedagógiai programok megvalósítására.

Az aprófalvas településeken jellemzően csak egycsoportos óvodák működnek, vagy egyáltalán nincs is helyben ilyen intézmény, így a gyermekek más településekre járnak óvodába. Ez a helyzet különösen érzékennyé teszi az ellátást a közlekedési feltételekre és a családok mobilitására. Az óvodai elérhetőséget befolyásolják továbbá a helyi közlekedési viszonyok is. A napi ingázás megszervezése sok család számára nehézséget okoz, különösen ott, ahol nincs megfelelő tömegközlekedés vagy az önkormányzat nem tudja biztosítani a gyermekek

szállítását. Ez fokozottan érinti a hátrányos helyzetű családokat, akiknek korlátozottabb erőforrásaik vannak.

A járásban az óvodák szakmai színvonala alapvetően megfelelő, egységes pedagógiai program szerint működnek, biztosítják a gyermekek érzelmi, értelmi és szociális fejlődését, és - indokoltság esetén - törekednek a befogadó, a különböző igényekhez alkalmazkodó nevelés megvalósítására. Az intézmények tárgyi feltételei általában kielégítőek, az eszközellátottság folyamatos fejlesztése zajlik. Ugyanakkor az intézmények között különbségek is mutatkoznak mind méretben, mind felszereltségben, ami hatással lehet az egyes szolgáltatások minőségére is.

Az óvodai ellátás egyik leghangsúlyosabb problémája a szakemberhiány. A kisebb települések nehezen tudnak óvodapedagógusokat vonzani és megtartani, ami az ellátás minőségére is hatással van. Emellett gondot jelent az intézmények közötti egyenlőtlenség, valamint az infrastruktúra eltérő színvonala is.

Az óvodai ellátás általános jellemzője még, hogy a járásban az előregedő, elnéptelenedő falvakban csökken a gyermeklétszám, ami így az intézmények fenntarthatóságát veszélyezteti, ezért az egyik legfontosabb összefüggés az, hogy a település gazdasági helyzete és népességmegtartó képessége szorosan összekapcsolódik az elérhető óvodai ellátás színvonalával, hiszen a gyermeklétszám csökkenése - gyakran - összevonásokhoz vagy bezárásokhoz vezet, ami tovább rontja a helyi ellátottságot. Ezzel szemben a stabilabb demográfiai helyzetű településeken, például Bonyhádon, az óvodák hosszabb távon is működőképesekek tudnak maradni.

A köznevelési alapfeladatokat betöltő óvodai szolgáltatások terén az egyik legfontosabb kihívás a térségben a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek óvodai ellátása. A járás több településén élnek olyan családok, akik számára az óvoda nemcsak nevelési, hanem szociális funkciót is betölt. Ugyanakkor ezek a családok gyakran nehezebben érik el az intézményeket, ami részben a közlekedési nehézségekre, részben a szülők alacsonyabb iskolázatottságára, vagy az információhiányára vezethető vissza, ugyanakkor az óvodai részvételt az is befolyásolhatja, hogy a szülők nem ismerik, esetlegesen nem tartják fontosnak az óvodáztatás jelentőségét, vagy egyszerűen csak nem tudják biztosítani a rendszeres bejárást. Ez mellett további probléma, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek fejlesztéséhez szükséges speciális szakemberek (pl. fejlesztőpedagógus, logopédus vagy pszichológus) nem minden intézményben érhetők el helyben, így az ellátásuk – alkalmanként - hiányos vagy rendszertelen. Ez különösen a kisebb települések esetében okoz nehézséget, ahol a szolgáltatások gyakran csak utazó szakemberek révén biztosítottak, ami így rendszertelenséghez vezethet, és hosszútávon az iskolai lemaradás kockázatát is növeli.

Fontos tény, hogy a járási intézmények vállalják a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek integrált nevelését, ugyanakkor kiemelt célként jelenik meg a célcsoport tekintetében a lemaradások csökkentése, a felzárkóztatás, valamint az esélyegyenlőség biztosítása. Így a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetűek kapcsán az óvodák különösen fontos szerepet töltenek be a szociális hátrányok kompenzálásában, hiszen sok családnál ezek az intézmények jelentik az első olyan közeget, ahol a gyermekek strukturált fejlesztésben részesülhetnek, ugyanakkor a szolgáltatáshoz való hozzáférés nem minden esetben egyenlő.

A járási szolgáltatási paraméterek rámutatnak arra is, hogy a korai fejlesztést támogató szolgáltatások hiánya tovább nehezíti az egyéni problémák időben történő felismerését és kezelését.

Összességében a Bonyhádi járás óvodai ellátásának alapstruktúrája kiépített, ami stabil alapokon nyugszik, de ez mellett több kihívással küzdő rendszerként is értelmezhető. A legfontosabb összefüggés, hogy bár az intézményi háttér és a férőhelyek rendelkezésre állnak, a tényleges esélyegyenlőséget a területi különbségek és a társadalmi hátrányok jelentősen

befolyásolják. A legnagyobb kihívást a kistelepülések ellátottságának javítása, a szakemberhiány kezelése, valamint a hátrányos helyzetű gyermekek esélyegyenlőségének biztosítása jelenti, így a jövő szempontjából kulcsfontosságú a hozzáférés javítása, a hátrányos helyzetű családok támogatása, valamint a kiegészítő szolgáltatások és szakemberek elérhetőségének bővítése.

	Óvodai feladatellátási helyek (db)	Óvodai férőhelyek (fő)	Óvodapedagógusok (fő)	Óvodai gyermekcsoportok (db)	Sajátos nevelési igényű óvodás gyermekek (fő)	Hátrányos helyzetű óvodás gyermekek (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű óvodás gyermekek (fő)	Gyógypedagógiai oktatásban részesülő óvodás gyermekek (integráltan oktatott sajátos nevelési igényű gyermekek nélkül) (fő)	Óvodába beírt gyermekek (fő)
Aparhant	1	45	2	2	0	0	0	0	24
Bátaapáti	1	24	1	1	1	0	2	0	21
Bonyhád	6	474	36	17	13	7	0	0	359
Bonyhádvarasd	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Cikó	1	40	6	2	0	4	0	0	40
Felsőnána	1	25	2	1	1	4	0	0	14
Grábóc	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Györe	1	22	1	1	1	0	0	0	16
Izmény	1	22	1	1	2	3	0	0	16
Kakasd	1	60	5	3	0	0	0	0	41
Kéty	1	25	2	1	0	3	0	0	17
Kisdorog	1	25	2	1	1	0	0	0	17
Kismányok	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisvejke	1	25	1	1	0	5	0	0	10
Lengyel	1	25	1	1	0	0	0	0	16
Mórág	1	40	2	1	0	3	0	0	16
Mőcsény	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mucsfa	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Murga	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagymányok	1	120	9	4	3	0	2	0	83
Nagyvejke	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tevel	1	50	4	2	1	2	0	0	36
Váralja	1	50	2	2	1	8	0	0	36
Závod	1	25	1	1	1	0	0	0	11
Zomba	1	75	6	3	2	0	0	0	57

Forrás: TEIR (2024.)

Az óvodai ellátás a Dombóvári járásban

A Dombóvári járás településein az óvodai ellátás alapvetően kiépített és a köznevelési alapfeladatok részeként minden gyermek számára biztosított, ugyanakkor erősen függ a települések méretétől és népességétől. A szolgáltatások szervezése erősen igazodik a járás aprófalvas településszerkezetéhez és a csökkenő gyermeklétszámhoz. A nagyobb központokban és településeken – mindenekelőtt Dombóvár – több intézmény és férőhely áll rendelkezésre stabil szervezeti háttérrel, míg a kisebb falvakban jellemzően egy-egy tagóvoda működik, vagy a gyermekek ellátása társulási formában, más település intézményéhez kapcsolódva történik. Az ellátás formálisan, területileg, mindenhol elérhető és lefedett, ugyanakkor nem minden esetben helyben, ami különösen a periférikus falvakban élők számára jelent kihívást. Az óvodai férőhelyek összességében elegendőek, sőt több településen akár kihasználatlanság is tapasztalható, ami szoros összefüggésben áll a kedvezőtlen demográfiai folyamatokkal.

A járáson belül az óvodai ellátás legfontosabb összekapcsolódása a kedvezőtlen demográfiai helyzet okán mutatkozik meg, azaz a születésszám csökkenése és a bekövetkező elvándorlások közvetlen hatással vannak az óvodai ellátásra. A térségben folyamatosan mérséklődő óvodáskorú gyermekek száma miatt egyes intézmények fenntarthatósága bizonytalanná vált, így ez hosszabb távon olyan racionalizált döntéseken alapuló intézkedések meghozatalát indokolhatja, mely akár csoport-és intézményi összevonásokhoz vagy megszüntetéséhez vezethet. Ez a körülmény egyúttal tovább rontja a helyben elérhető szolgáltatások körét. A területen több településen – ugyanakkor - megfigyelhető a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek arányának növekedése, ami viszont fokozott pedagógiai és szociális támogatást igénylő körülmény.

A ellátási elérhetőséget jelentősen befolyásolja a településszerkezet is. A szórt, aprófalvas jelleg miatt a Bonyhádi járásban is több helyen utazni kell az óvodai szolgáltatás igénybevételéhez, ami különösen a hátrányos helyzetű családok számára okoz nehézséget.

A hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek óvodai ellátáshoz való hozzáférése a járásban kiemelt kérdés, hiszen e csoportok aránya - különösen a kisebb, gazdaságilag elmaradottabb településeken - magasabb. Számukra az óvodai nevelés nemcsak oktatási, hanem szociális és felzárkóztató funkciót is betölt. Ugyanakkor a szolgáltatás elérhetőségének terén több probléma is kirajzolódik: a közlekedési nehézségek, a családok alacsony mobilitása, valamint az információhiány egyaránt akadályozhatja a rendszeres óvodába járást. Ráadásul egyes településeken az is gondot jelent, hogy a szülők nem minden esetben élnek a kisgyermekkorú intézményi nevelés lehetőségével, vagy nem tudják biztosítani oda a rendszeres bejárást.

A területen elhelyezkedő települések között jelentős differenciák tapasztalhatók, a települések helyzete eltérő egymástól. Míg a jobb infrastrukturális és gazdasági adottságokkal rendelkező lakóhelyeken – különösen Dombóvár esetében – az intézmények felszereltsége, a szakember-ellátottság és a kiegészítő szolgáltatások (fejlesztő pedagógus, logopédus, szociális segítség) kedvezőbb képet mutatnak, azzal szemben a kisebb falvakban gyakrabban jelentkezik szakemberhiány, korlátozottabbak a fejlesztési lehetőségek, és az infrastruktúra is sok esetben elavultabb.

Az óvodapedagógusok és dajkák utánpótlásának nehézségei a járási településeket valós kihívások elé állítják, hiszen a képzett dolgozók hiánya hosszabb távon az ellátás minőségére jelentős befolyásoló hatással lehet.

A járás legfontosabb összefüggései tehát a demográfiai csökkenés, az aprófalvas településszerkezet és a társadalmi hátrányok térbeli koncentrációja köré rendeződnek. Ezek együttesen alakítják az óvodai ellátás működését és hozzáférhetőségét. A legsúlyosabb problémák közé tartozik továbbá az intézmények fenntarthatóságának kérdése a csökkenő gyermeklétszám mellett, a területi egyenlőtlenségek megoldása az ellátási elérhetőségben,

illetve a hátrányos helyzetű gyermekek rendszeres óvodába járásának biztosítása, valamint a szakemberhiány. Mindezeket egészíti ki a rendelkezésre álló infrastruktúra helyzete, ami településenként eltérő: míg egyes intézmények korszerűek, máshol felújításra szorulnak.

Összességében a Bonyhádi járásban az óvodai ellátás működőképes, de célzott fejlesztésekre és összehangolt beavatkozásokra van szükség annak érdekében, hogy minden gyermek – lakóhelyétől és társadalmi helyzetétől függetlenül – azonos eséllyel férjen hozzá a minőségi koragyermekkori neveléshez, ami hosszabb távon alkalmazkodást igényel a változó társadalmi és demográfiai viszonyokhoz.

	Óvodai feladatellátási helyek (db)	Óvodai férőhelyek (fő)	Óvodai gyermekcsoportok (db)	Óvodába beírt gyermekek (fő)	Gyógypedagógiai oktatásban részesülő óvodás gyermekek (integráltan oktatott sajátos nevelési igényű gyermekek nélkül) (fő)	Hátrányos helyzetű óvodás gyermekek (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű óvodás gyermek (fő)	Sajátos nevelési igényű óvodás gyermek (fő)	Óvodapedagógusok (fő)
Attala	1	50	2	45	nincs adat	0	1	0	3
Csibrák	0	0	0	0	nincs adat	0	0	0	0
Csikóstóttós	1	25	1	22	nincs adat	0	0	2	2
Dalmand	1	60	2	49	nincs adat	8	1	0	4
Dombóvár	5	664	24	589	nincs adat	17	11	10	53
Döbrököz	1	75	3	65	nincs adat	20	2	4	6
Gyulaj	1	80	3	43	nincs adat	19	0	0	5
Jágónak	0	0	0	0	nincs adat	0	0	0	0
Kapospula	0	0	0	0	nincs adat	0	0	0	0
Kaposszekcső	1	60	2	51	nincs adat	0	3	1	5
Kocsola	1	50	2	41	nincs adat	8	0	3	3
Kurd	1	50	2	43	nincs adat	1	1	0	4
Lápafő	0	0	0	0	nincs adat	0	0	0	0
Nak	1	25	1	18	nincs adat	0	0	2	2
Szakcs	1	50	2	31	nincs adat	7	4	0	3
Várong	0	0	0	0	nincs adat	0	0	0	0

Forrás: TEIR (2024.)

Az óvodai ellátás a Paksi járásban

A Paksi járás óvodai ellátása összességében stabil és működőképes rendszert alkot, ugyanakkor jól kirajzolódnak benne azok a területi különbségek, amelyek a vidéki térségek közszolgáltatásaira általában jellemzőek. A járás központja, Paks meghatározó szerepet tölt be az ellátás szervezésében és minőségében, hiszen itt koncentrálódnak a legjobban felszerelt intézmények, valamint a magasabb szintű szakmai szolgáltatások.

A városi óvodák jellemzően korszerű infrastruktúrával rendelkeznek, és szélesebb körű pedagógiai, illetve fejlesztői háttérrel biztosítanak a gyermekek számára. A szakképzett óvodapedagógusok mellett gyakran elérhetők olyan szakemberek is, mint a logopédusok vagy fejlesztőpedagógusok, ami különösen fontos a korai felismerés és a hátránykompenzáció szempontjából. Emellett a férőhelyek száma is kedvezőbb, ami rugalmasabb beiskolázást és kisebb mértékű túlterheltséget eredményez. Az ellátórendszer egyik fontos jellemzője a több telephelyen működő, összehangolt intézményi struktúrával való ellátottság. A nagyobb intézmények több tagóvodával működnek, ami lehetővé teszi a városon belüli rugalmas hozzáférést és a különböző pedagógiai programok megvalósítását. Például a Paksi Napsugár Óvoda több feladatellátási helyen, több csoporttal is működik, és még nemzetiségi nevelést is biztosít. Ez a szervezettség hozzájárul ahhoz, hogy a gyermekek számára megfelelő személyi és tárgyi feltételek álljanak rendelkezésre.

Ezzel szemben a járás kisebb településein működő óvodák eltérő adottságokkal rendelkeznek. Ezek az intézmények általában kisebb létszámúak, gyakran összevont csoportokkal működnek, és nem csupán nevelési, hanem közösségi szerepet is betöltenek a helyi társadalomban. Bár a férőhelyek száma sok esetben elegendő, a demográfiai változások – például a népességcsökkenés vagy az elvándorlás – hosszabb távon bizonytalanságot okozhatnak a fenntarthatóságban.

A szolgáltatásokhoz való hozzáférés szintén differenciált képet mutat. A központi településen élők számára az óvodák könnyen elérhetők, míg a kisebb falvakban élő családok gyakran szembesülnek közlekedési nehézségekkel. Sok esetben a szülők saját maguk oldják meg a gyermekek szállítását, vagy az önkormányzatok biztosítanak valamilyen formában utaztatást. A speciális fejlesztő szolgáltatások – például a sajátos nevelési igényű gyermekek ellátása vagy a korai fejlesztés – többnyire a központban koncentrálódnak. Ezeket, elsődlegesen, a Tolna Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat Paksi Tagintézménye biztosítja, amely – egyúttal - a térség egészére kiterjedő szakmai támogatást is nyújt, azonban a szolgáltatások igénybevétele a periférikus településeken élők számára (mindenképpen) többletterhet jelent.

A szolgáltatáshoz való hozzáférés tekintetében a járásban fontos tényezőt jelentenek a szociális és gazdasági körülmények is. Az óvodai ellátás a hátrányos helyzetű családok gyermekei számára kulcsszerepet játszik a társadalmi felzárkózásban, emellett az óvodai nevelés meghatározó eleme az esélyegyenlőség megteremtésének is, ami különösen igaz a hátrányos helyzetű és a roma gyermekek körére. A Paks városban működő intézmények – elsősorban a Paksi Napsugár Óvoda és a Paksi Benedek Elek Óvoda – biztosítják az óvodai férőhelyeket, és lehetőséget adnak a gyermekek integrált nevelésére, beleértve a sajátos nevelési igényű gyermekeket is. Az ingyenes vagy kedvezményes étkezés, valamint az intézményi támogatások mind segítik a hozzáférés javítását a hátrányos helyzetű célcsoportokra fókuszálva, ugyanakkor a szülők együttműködése és az oktatás fontosságának felismerése elengedhetetlen a rendszer hatékony működéséhez.

A járáson belül megfigyelhető intézményi – különösen a pedagógiai szakszolgálatokkal történő – együttműködés részben tudja csak enyhíteni a területi különbségeket, így az utazó szakemberek jelenléte teszi lehetővé azt, hogy a kisebb települések gyermekei is részesüljenek bizonyos fejlesztésekben, bár ezek gyakorisága és elérhetősége nem minden esetben azonos a városi intézményekével.

Összességében elmondható, hogy a Paksi járás óvodai ellátása lényegében kiépített, és minden gyermek számára elérhető közszolgáltatásként jelenik meg, amely így lehetővé teszi az alapvető szolgáltatásokat minden településen, ugyanakkor a hozzáférés és a szolgáltatások minősége terén jelentős területi és társadalmi különbségek figyelhetők meg.

A járásban fő kihívásként jelenik meg a területi egyenlőtlenség és a szociális háttérből fakadó különbségek fennállásának feloldása, míg a járás kisebb településein az intézmények fenntarthatósága és a szakember-ellátottság vár hathatós és hosszútávú megoldásra. A

fejlesztési irányok ezért elsősorban az inkluzív nevelés erősítésére, a hátrányos helyzetű gyermekek korai támogatására, valamint a szolgáltatások térbeli egyenlőtlenségeinek csökkentésére irányulnak.

	Óvodai feladatellátási helyek (db)	Óvodai férőhelyek (fő)	Óvodai gyermekcsoporthok (db)	Óvodába beírt gyermekek (fő)	Gyógynevelési oktatásban részesülő óvodás gyermekek (integráltan oktatott sajátos nevelési igényű gyermekek nélkül) (fő)	Hátrányos helyzetű óvodás gyermekek (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű óvodás gyermekek (fő)	Sajátos nevelési igényű óvodás gyermekek (fő)	Óvodapedagógusok (fő)
Bikács	1	25	1	10	nincs adat	2	1	0	1
Bölcske	1	145	4	90	nincs adat	7	2	4	10
Dunaföldvár	4	329	13	323	nincs adat	8	6	15	28
Dunaszentgyörgy	2	100	4	74	nincs adat	0	0	4	6
Gerjen	1	75	3	61	nincs adat	5	3	1	5
Györköny	1	52	2	49	nincs adat	2	1	0	4
Kajdacs	1	50	2	33	nincs adat	4	2	4	4
Madocsa	1	80	3	84	nincs adat	0	6	10	5
Nagydorog	2	100	4	95	nincs adat	3	3	2	8
Németkér	1	60	2	46	nincs adat	4	1	4	4
Paks	8	983	29	639	nincs adat	7	6	15	72
Pálfa	1	50	2	51	nincs adat	2	9	4	3
Pusztahencse	1	50	2	24	nincs adat	4	2	5	2
Sárszentlőrinc	1	50	2	53	nincs adat	8	0	2	2
Tengelic	1	69	3	64	nincs adat	2	4	3	6

Forrás: TEIR (2024.)

Az óvodai ellátás a Szekszárdi járásban

A Szekszárdi járás óvodai alapfeladatainak jellemvonásai jól körülhatárolhatók, és egy olyan rendszert rajzolnak ki, amely egyszerre törekszik a nevelési alapfeladatok ellátására és a társadalmi különbségek mérséklésére.

Az óvodák elsődleges feladata a három és hat év közötti gyermekek nevelése, amely a személyiség komplex fejlesztésére irányul. A járás intézményeiben hangsúlyos a játékra épülő tanulás, a szociális készségek kialakítása, valamint az érzelmi biztonság megteremtése. Ezek az alapfeladatok minden településen megjelennek, függetlenül az intézmény méretétől vagy felszereltségétől.

A járás központja, Szekszárd kiemelt szerepet tölt be az alapfeladatok magasabb szintű megvalósításában, amihez korszerűbb infrastrukturális feltételek társulnak. Az itt működő óvodák között több tagintézménnyel működő hálózat alakult ki, amely lehetővé teszi a gyermekek rugalmasabb elhelyezését, valamint különböző pedagógiai programok megvalósítását is. Nem ritkák a többszörös tagintézmények sem a településen, ahol szélesebb szakmai háttér áll így rendelkezésre. Ennek köszönhetően az köznevelési alapfeladatok kiegészülnek különféle fejlesztő tevékenységekkel, például logopédiai ellátással vagy fejlesztőpedagógiai támogatással. Fontos jellemző továbbá az inkluzív nevelés megvalósítása is, melynek keretében az óvodák törekednek arra, hogy együtt neveljék a különböző társadalmi háttérű, illetve a sajátos nevelési igényű gyermekeket. Ez nemcsak pedagógiai feladat, hanem esélyegyenlőségi cél is, amely a hátrányos helyzetű gyermekek felzárkóztatását szolgálja. Az alapfeladatok része tehát a differenciált fejlesztés és az egyéni szükségletekhez igazodó nevelési gyakorlat alkalmazása.

A hozzáférés kérdése a Szekszárdi járásban szorosan összefügg a földrajzi és társadalmi adottságokkal. Míg a városi környezetben élő családok számára az óvodák könnyen elérhetők, addig a kisebb falvakban élők esetében a közlekedés jelent akadályt. Fontos aspektus az utazó szakemberhálózat és a pedagógiai szakszolgálatok jelenléte, amik részben enyhítik ugyan a meglévő különbségeket, azonban az ellátás színvonalában így is megmaradnak az eltérések a hozzáférés tekintetében.

A helyben megvalósuló programok szerint az óvodai nevelés az egyik legfontosabb eszköze lehet a társadalmi felzárkóztatásnak, hiszen már korai életkorban lehetőséget ad a készségek fejlesztésére és a szocializáció erősítésére, ami különösen fontos a hátrányos helyzetű és/vagy a roma gyermekek szemszögéből. A programok önmagukban azonban nem elegendők, hiszen a családi háttérből fakadó különbségek továbbra is jelentősen befolyásolják az óvodai részvétel eredményességét a járásban. Ezen gyermekek intézményi nevelésének részvételét az ingyenes vagy kedvezményes étkezés, valamint az inkluzív pedagógiai gyakorlatok alkalmazása növeli.

A járás kisebb településein működő óvodák esetében az alapfeladatok ellátása gyakran egyszerűbb szervezeti keretek között történik. Az összevont csoportok és a kisebb létszám ellenére ezek az intézmények is biztosítják a gyermekek napközbeni ellátását, nevelését és fejlesztését. Ugyanakkor a speciális szolgáltatások – például a sajátos nevelési igényű gyermekek ellátásához szükséges szakemberi háttér – sok esetben csak külső segítséggel, utazó szakemberek bevonásával, vagy esetlegesen családi erőből történő utazás révén érhetők el.

Az óvodai alapfeladatok közé tartozik az egészséges életmódra nevelés, a rendszeres étkezés és a napi rutin biztosítása is. A járás intézményeiben törekednek a megfelelő tárgyi feltételek biztosítására, bár ezek színvonala településenként eltérő lehet. A gyermekvédelem szintén szerves része az alapfeladatoknak: az óvodák jelzőrendszeri szerepet töltenek be, és együttműködnek a szociális és gyermekjóléti szolgáltatókkal.

Összességében megállapítható, hogy a Szekszárdi járás óvodai ellátása intézményesen biztosított és széles körben hozzáférhető, ami különösen igaz a központi településekre. A lokáció óvodai alapfeladatait az egységes szakmai célok és a helyi adottságokhoz való alkalmazkodás kettőssége jellemzi. Az intézmények mindenhol biztosítják a nevelés alapvető feltételeit, ugyanakkor az ellátás színvonala és a kiegészítő szolgáltatások elérhetősége területenként különbözik.

A rendszer erőssége a kiépített intézményi hálózat, a stabil működés és a szakmai együttműködések megléte, ugyanakkor kihívást jelentenek a területi egyenlőtlenségek csökkentése, a szakemberhiány, valamint a társadalmi különbségek feloldása.

	Óvodai feladatellátási helyek (db)	Óvodai férőhelyek (fő)	Óvodai gyermekcsoportok (db)	Óvodába beírt gyermekek (fő)	Gyógypedagógiai oktatásban részesülő óvodás gyermekek (integráltan oktatott sajátos nevelési igényű gyermekek nélkül) (fő)	Hátrányos helyzetű óvodás gyermekek (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű óvodás gyermek (fő)	Sajátos nevelési igényű óvodás gyermek (fő)	Óvodapedagógusok (fő)
Alsónána	1	20	1	19	0	1	0	0	2
Alsónyék	1	30	1	21	0	3	0	0	2
Báta	1	60	2	33	0	0	2	1	3
Bátaszék	1	225	9	196	0	10	0	4	18
Decs	1	130	4	93	0	45	4	4	9
Harc	1	48	2	33	0	1	3	0	3
Kistormás	1	25	1	9	0	3	1	1	3
Kölesd	1	70	3	61	0	12	1	4	5
Medina	1	25	1	25	0	9	3	0	2
Őcsény	1	100	3	67	0	5	0	0	6
Pörbölly	1	25	1	19	0	1	0	0	2
Sárpilis	1	50	1	16	0	4	2	1	2
Sióagárd	1	50	1	16	0	0	0	0	1
Szálka	1	30	1	26	0	0	0	1	2
Szedres	1	75	3	66	0	1	1	0	5
Szekszárd	13	1244	49	898	13	11	13	34	101
Várdomb	1	50	2	41	0	1	0	1	4

Forrás: TEIR (2024.)

Az óvodai ellátás a Tamási járásban

A Tamási járás óvodáztatásának jellemzői több szempontból hasonlítanak a vármegyén belül más térségekhez, ugyanakkor a helyi társadalmi és gazdasági viszonyok sajátos mintázatot alkotnak.

A járásban az óvodai ellátás intézményesen biztosított, azaz a legtöbb településen működik óvoda, vagy társulás keretében oldott meg a gyermekek ellátása. A központi település, Tamási kiemelt szerepet tölt be: itt nagyobb, jobban felszerelt intézmények működnek, és több szakmai szolgáltatás érhető el, mint a kisebb falvakban, valamint a tárgyi-és személyi feltételek is adottak.

A járasszékhelyen többszintű óvodai ellátás is működik, amely az önkormányzati, egyházi és alapítványi szektorokra épül, lefedve a város és a környék igényeit. A legfőbb intézmény a Tamási Aranyerdő Óvoda és Bölcsőde, de, emellett elérhető a katolikus és a Waldorf-pedagógia is.

Az óvodai ellátáshoz való hozzáférés mindenki részére biztosított, de nem minden esetben egyenlő feltételekkel. A közlekedési nehézségek, a szülők anyagi helyzete vagy a szolgáltatások térbeli koncentrációja befolyásolhatja, hogy a gyermekek milyen színvonalú ellátásban részesülnek.

A járás kisebb településein működő óvodákra jellemző a kis létszám és az összevont csoportok. Ezek az intézmények gyakran családiasabb légkört biztosítanak, ugyanakkor korlátozottabb erőforrásokkal is rendelkeznek. A speciális fejlesztések elérése – például logopédiai ellátás vagy sajátos nevelési igényű gyermekek támogatása – sok esetben utazó szakemberek segítségével tud megvalósulni, ami így a járási ellátás egyenlőtlenségét eredményezi. A periférikus településeken élő családok számára a közlekedés, valamint a szolgáltatások központi koncentrációja nehézséget jelent, ezt ugyan részben enyhíti az intézmények és a pedagógiai szakszolgálatok közötti együttműködés, de feloldani nem tudja.

A gyermekek óvodai részvételét a járásban erősen befolyásolja a társadalmi háttér is. A járás több településén jelentős arányban élnek hátrányos helyzetű családok, ami az óvodába járás rendszerességére és minőségére is hatással van. Bár a jogszabályok szerint hároméves kortól kötelező az óvodába járás, a gyakorlatban előfordul a hiányzás, illetve az sem ritka, hogy a beíratott gyermekek eltérő fejlettségi szintről indulnak neki az óvodai ellátásnak.

A hátrányos helyzetű célcsoport körében az óvodának fontos szerepe van a felzárkóztatásban is. Itt a köznevelési intézmény nem csak nevelési feladatot lát el, hanem szociális és fejlesztő funkciót is betölt, azaz segíti a gyermekek alapvető készségeinek kialakulását, a közösségi normák elsajátítását, valamint a későbbi iskolai beilleszkedést. Ennek a szerepnek különösen nagy jelentősége van a hátrányos helyzetű és roma gyermekek esetében. Az óvodák ebben a kontextusban kulcsszerepet játszanak a felzárkóztatásban, hiszen biztosítják a rendszeres napirendet, az étkezést, valamint a szociális és kognitív készségek fejlesztését. A Tamási járás intézményei is törekednek a befogadó nevelés megvalósítására, ugyanakkor ennek feltételei – például a megfelelő számú szakember és fejlesztő eszköz – nem mindenhol adóttak.

A járás óvodai ellátásának fő kihívása a szakemberhiány kezelése és az egyes intézmények közötti infrastrukturális különbségek rendezése, míg néhány helyen az óvodák fenntartása jelent problémát a csökkenő gyermeklétszám mellett, de vannak olyan területek is, ahol a hátrányos helyzetű gyermekek magas aránya jelent többletfeladatot az óvodák számára.

Összességében a Tamási járás óvodai ellátása működőképes és mindenki számára hozzáférhető rendszerként írható le, amely azonban – kétséget kizáróan - jelentős kihívásokkal küzd.

	Óvodai adatellátási helyek	Óvodai férőhelyek (fő)	Óvodai gyermek csoportok (db)	Óvodába beírt gyermek ek (fő)	Gyógypedagógiai oktatásban részesülő óvodás gyermekek (integráltan oktatott sajátos nevelési igényű gyermekek nélkül) (fő)	Hátrányos helyzetű óvodás gyermek ek (fő)	Halmazot- tan hátrányo- s helyzetű óvodás gyermek (fő)	Sajátos nevelési igényű óvodás gyermek (fő)	Óvodaped- agógusok (fő)
Belecska	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Diósberény	1	25	1	22	0	3	1	0	2
Dúzs	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Értény	1	50	2	40	0	15	5	0	3
Felsőnyék	1	50	2	41	0	11	1	0	1

Fürged	1	50	2	34	0	22	3	1	2
Gyönk	1	75	3	63	0	1	0	6	6
Hőgyész	1	87	3	63	0	15	4	4	5
Iregszemcs e	2	115	6	122	15	6	5	19	11
Kalaznó	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Keszőhide gkút	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisszekely	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Koppánysz ántó	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Magyarkes zi	1	50	2	42	0	0	1	1	3
Miszla	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mucsi	1	30	1	21	0	13	0	1	1
Nagykónyi	1	45	1	21	0	8	0	1	2
Nagyszéke ly	1	25	1	17	0	2	0	0	3
Nagyszoko ly	1	45	2	44	0	21	4	2	3
Ozora	1	75	3	53	0	2	42	1	5
Pári	1	25	1	25	0	9	3	0	2
Pincehely	1	75	3	44	0	6	2	1	5
Regöly	1	25	1	24	0	1	0	3	2
Simontorn ya	1	120	6	133	0	18	3	4	12
Szakadát	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szakály	1	55	2	42	0	0	6	2	3
Szárazd	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tamási	3	357	14	307	0	9	0	2	26
Tolnanéme di	1	50	2	38	0	0	0	3	2
Udvari	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Újireg	1	25	1	9	0	1	0	0	2
Varsád	1	25	1	16	0	3	0	2	2

Forrás: TEIR (2024.)

Az óvodai ellátás a Tolnai járásban

A Tolnai járás óvodai ellátása a magyar köznevelési rendszer szerves részeként alapvetően stabil és kiépített, ugyanakkor több olyan társadalmi és területi tényező befolyásolja, amelyek a hozzáférés és a minőség kérdéseit árnyalják. Az óvodai intézményrendszer nemcsak pedagógiai, hanem szociális

szempontból is kiemelt jelentőségű a járásban, ahol valamennyi településen elérhető az óvodai ellátás. A területen működő óvodák döntően önkormányzati fenntartásban vannak, és Tolna városában több telephelyes szerkezetet alkotnak. A járási férőhelyek száma összességében elegendő, ugyanakkor a kihasználtság nem teljes, emellett a rendszer – összességében és látszólag – mégis kiegyensúlyozottságot mutat.

Ez a látszólagos egyensúly ugyanakkor nem jelenti azt, hogy az ellátás mindenki számára azonos feltételekkel érhető el. A járásban a legfőbb szolgáltató a Wosinsky Mór Óvoda, amely Tolnán több tagintézménnyel és közel 400 férőhellyel biztosítja az ellátást, de a járáshoz tartozó kisebb települések intézményeiben is megvalósulnak a köznevelési alapfeladatok. A Tolnai járás településszerkezete – amelyhez három kisebb falu és a központibb szerepet betöltő Tolna város tartozik – eleve hordozza a területi különbségek lehetőségét. A nagyobb településeken az óvodai szolgáltatások stabilabbak, több csoporttal, jobb infrastruktúrával és szélesebb szakmai háttérrel működnek. Ezzel szemben a kisebb településeken sérülékenyebb a rendszer, amennyiben a gyermeklétszám csökken, az intézmény fenntartása gazdaságilag nehezebbé válik; ha viszont nő, gyorsan kapacitáshiány alakulhat ki.

A hozzáférés kérdését tovább árnyalja a közlekedés és az elérhetőség problémája. Bár a településeken helyben is működik óvoda, nem minden esetben biztosított a könnyű hozzáfutás, különösen a hátrányos helyzetű családok számára. A közlekedési lehetőségek korlátozottsága vagy a szülők munkarendje mind olyan tényezők, amelyek befolyásolhatják a gyermekek rendszeres óvodába járását. Ez rávilágít arra az alapvető összefüggésre, hogy a férőhelyek megléte önmagában nem elegendő: az ellátás tényleges hozzáférhetősége legalább ilyen fontos.

A társadalmi egyenlőtlenségek, legyen szó szegénységről, alacsony szülői iskolázottságról vagy jelentős kulturális különbségekről, a közszolgáltatások igénybevételében szintén jelentkeznek, ezért a járásra is igaz az a megállapítás, hogy az óvodák nem csupán nevelési intézmények, hanem a szociális ellátórendszer fontos kapcsolódási pontjai. Együttműködnek családszolgálatokkal, jelzőrendszeri feladatokat látnak el, és gyakran elsőként észlelik a gyermekekkel kapcsolatos problémákat. Ez a szerep különösen felértékelődik a hátrányos helyzetű csoportok esetében, ahol az óvoda sokszor az egyetlen olyan intézmény, amely rendszeres kapcsolatban áll a családdal.

Mindezek mellett számos kihívás is jelen van a területi rendszerben. A finanszírozási korlátok sok esetben befolyásolják az intézmények működését: az infrastruktúra fejlesztése, az eszközellátottság javítása vagy a szakemberhiány kezelése gyakran pályázati forrásoktól függ. A demográfiai folyamatok – különösen a népesség csökkenése és elöregedése – hosszú távon szintén hatnak az ellátórendszerre. Egyes településeken a gyermeklétszám csökkenése az intézmények megszűnésének kockázatát hordozza, míg máshol a koncentráció okozhat túlterheltséget.

Összességében a Tolnai járás óvodai ellátása mennyiségi szempontból megfelelően kiépített, azonban a minőségi és hozzáférési kérdések továbbra is meghatározóak. A legfontosabb összefüggés az, hogy az ellátás hatékonysága nem pusztán a férőhelyek számán múlik, hanem azon is, hogy ezek mennyire érhetőek el minden gyermek számára egyenlő feltételek mellett.

	Óvodai feladatellátási helyek (db)	Óvodai férőhelyek (fő)	Óvodai gyermekcsoportok (db)	Óvodába beírt gyermekek (fő)	Gyógypedagógiai oktatásban részesülő óvodás gyermekek (integráltan oktatott sajátos nevelési igényű gyermekek nélkül) (fő)	Hátrányos helyzetű óvodás gyermekek (fő)	Halmozottan hátrányos helyzetű óvodás gyermekek (fő)	Sajátos nevelési igényű óvodás gyermekek (fő)	Óvodapedagógusok (fő)

Bogyiszló	1	100	4	70	0	8	1	2	6
Fácánkert	1	25	1	23	0	2	2	0	2
Fadd	1	125	5	116	0	20	7	1	12
Tolna	5	397	16	342	0	21	5	11	34

Forrás: TEIR (2024.)

3.1.2. Általános iskolai ellátás

Tolna vármegyében az általános iskolai ellátás jellemzője, hogy alapvetően és teljes körűen, biztosított a településhálózathoz igazodó intézményrendszer. A legtöbb településen működik helyben általános iskola (legalább alsó tagozat), míg a kisebb falvak gyakran a közeli nagyobb települések intézményeire támaszkodnak, ami utazási kényszerszerű eredményez az érintettek körében.

A vármegyére jellemző ugyanakkor a csökkenő gyermeklétszám, ami egyes iskolák összevonásához vagy megszüntetéséhez vezetett, miközben más településeken koncentrálódik a tanulói létszám. Emiatt a rendszer egyszerre küzd kihasználatlansággal és területi egyenlőtlenségekkel is.

A Helyi Esélyegyenlőségi Programok (HEP) alapján fontos probléma a hátrányos helyzetű tanulók aránya, valamint az ebből fakadó tanulási lemaradás és szegregáció kockázata. Az iskolák szerepe ezért nemcsak oktatási, hanem felzárkóztató és szociális is.

Összességében Tolna vármegyében az általános iskolai ellátás intézményileg biztosított, de a fő kihívások a demográfiai csökkenés, a területi különbségek és az esélyegyenlőség megteremtése.

Az általános iskolai ellátás a Bonyhádi járásban

A Bonyhádi járás általános iskolai ellátása alapvetően kiépített és intézményesen biztosított, ugyanakkor több, egymással összefüggő társadalmi és területi tényező határozza meg a működését és a hozzáférés valóságos feltételeit.

A járás központja, Bonyhád, meghatározó szerepet tölt be az oktatásban. Itt több intézmény is működik, például a Bonyhádi Általános Iskola, Gimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola, valamint a Petőfi Sándor Evangélikus Általános Iskola, amelyek nemcsak a város, hanem a környező települések tanulóit is fogadják. Ez azt jelenti, hogy a járásban egyfajta központi iskolarendszer alakult ki, és az sem ritka, hogy a kisebb települések gyakran a járásszékhely intézményeire támaszkodnak.

Az ellátás tehát formálisan biztosított, azonban az elérhetőség erősen differenciált. A nagyobb településeken – elsősorban Bonyhádön – többféle intézmény közül lehet választani, míg a kisebb falvakban gyakran csak alsó tagozat működik, vagy egyáltalán nincs helyben iskola. Ilyen esetekben a tanulók napi ingázásra kényszerülnek. Az iskolabuszok és közlekedési megoldások ugyan segítik ezt, de a hozzáférés így is függ a közlekedési infrastruktúrától és a családok erőforrásaitól. Ez különösen a hátrányos helyzetű családok számára jelent akadályt.

A járásban megfigyelhető egy általános, országosan is jellemző tendencia: a gyermeklétszám csökkenése. Ez a kisebb települési iskolák fenntarthatóságát veszélyezteti, és hosszabb távon az intézmények összevonásához vagy megszüntetéséhez vezethet. Ezzel párhuzamosan a tanulók egyre inkább a központi intézményekbe koncentrálódnak, ami növeli azok terhelését, ugyanakkor javíthatja a szakmai feltételeket. A fejlesztési projektek – például iskolafelújítások – is ezt a központosodást erősítik, és céljuk a minőség javítása, valamint a területi különbségek csökkentése.

A járásban a legfontosabb problémák közé tartozik tehát a területi egyenlőtlenség kérdése és a demográfiai csökkenés helyzete, valamint az ebből fakadó intézményi bizonytalanság. Emellett gyakran megjelenik az infrastruktúra fejlesztésének szükségessége és a pedagógusellátottság dilemmája is, különösen a kisebb iskolákban.

A hátrányos helyzetű csoportok szempontjából az ellátás sajátos kihívásokat mutat. Számukra az oktatáshoz való hozzáférést nemcsak a fizikai elérhetőség befolyásolja, hanem a szociális és kulturális tényezők is. A napi utazás költségei, a családi háttér, a szülők iskolázottsága vagy a támogató környezet hiánya mind hozzájárulhatnak ahhoz, hogy ezek a tanulók nehezebben tudnak bekapcsolódni az oktatásba. Ugyanakkor a központi, nagyobb intézmények bizonyos szempontból lehetőséget is jelentenek számukra, hiszen itt szélesebb a szolgáltatási kör, és a fejlesztő program, illetve a különböző szakemberek is elérhetők, ami segítheti ezen célcsoport felzárkózását.

Összességében a Bonyhádi járás általános iskolai ellátása intézményesen stabil, de térben egyenlőtlen rendszerként írható le. A központi település erős oktatási szerepe biztosítja az ellátás színvonalát, ugyanakkor a kisebb települések lakói számára a hozzáférés gyakran nehezebb. A legfontosabb kihívás az, hogy a meglévő intézményi struktúra mellett miként biztosítható minden gyermek számára az egyenlő esélyű, ténylegesen hozzáférhető oktatás, különösen a hátrányos helyzetű csoportok esetében.

	Általános iskolai feladatellátási helyek (db)	Általános iskolai osztályok a nappali oktatásban (db)	Általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmazot tan hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Sajátos nevelési igényű általános iskolai száma a nappali oktatásban (fő)	Általános iskolai főállású pedagógusok (fő)
Aparhant	2	6	81	52	21	3	9	9
Bátaapáti	1	1	23	9	0	1	1	2
Bonyhád	2	44	967	300	33	6	92	103
Bonyhádvárosd	0	0	0	0	0	0	0	0
Cikó	1	8	136	72	14	2	28	12
Felsőnána	1	1	8	0	1	0	2	1
Grábóc	0	0	0	0	0	0	0	0
Györe	1	8	113	87	10	2	22	11
Izmény	0	0	0	0	0	0	0	0
Kakasd	1	8	122	0	0	2	11	12
Kéty	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisdorog	0	0	0	0	0	0	0	0
Kismányok	0	0	0	0	0	0	0	0

Kisvejké	0	0	0	0	0	0	0	0
Lengyel	0	0	0	0	0	0	0	0
Mórág	1	6	61	37	18	0	16	9
Mőcsény	0	0	0	0	0	0	0	0
Mucsfa	0	0	0	0	0	0	0	0
Murga	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagymányok	1	8	148	43	5	4	26	15
Nagyvejké	0	0	0	0	0	0	0	0
Tevel	1	8	152	77	48	7	25	17
Váralja	0	0	0	0	0	0	0	0
Závod	0	0	0	0	0	0	0	0
Zomba	2	20	282	163	24	20	81	32

Forrás: TEIR (2024.)

Az általános iskolai ellátás a Dombóvári járásban

A Dombóvári járás általános iskoláiról elmondható, hogy az ellátás részeként többféle fenntartású, és eltérő profilú iskola van működtetve a területen. Ebben a térségben mintegy 16 általános iskola van, ugyanakkor több településen nincs helyben oktatás. A legtöbb intézmény Dombóvár városában koncentrálódik, ami meghatározza a járás teljes oktatási szerkezetét. Itt működik például a Dombóvári József Attila Általános Iskola, a Dombóvári Cséry Lajos Evangélikus Általános Iskola és AMI, valamint a Szent Orsolya Bencés Iskolaközpont és egy gyógypedagógiai intézmény, a Móra Ferenc Általános Iskola (EGYMI tagintézmény) is. Ezek az intézmények különböző pedagógiai kínálatot biztosítanak (pl. egyházi nevelés, művészeti képzés, speciális fejlesztés), így a városon belül viszonylag széles választék áll rendelkezésre. A járás egészét tekintve azonban megállapítható, hogy a rendszer erősen központosodott. A kisebb településeken kevesebb iskola működik, vagy csak alsó tagozatos képzés érhető el, ezért sok tanuló naponta bejár a városi intézményekbe. Ez azt jelenti, hogy bár minden gyermek számára adott az iskolába járás lehetősége, az elérhetőség gyakran közlekedésfüggő. A vidéki tanulók számára az iskolabusz vagy a tömegközlekedés játszhat kulcsszerepet az ellátáshoz való hozzáférésben.

A járásszékhelyen az intézmények, jellemzően, több funkciót is ellátnak. Például a Dombóvári Cséry Lajos Evangélikus Általános Iskola és AMI nemcsak általános iskolai képzést nyújt, hanem művészeti oktatást és nemzetiségi (német) nyelvi programot is kínál, ami a térség kulturális sajátosságaihoz kapcsolódik. Ehhez hasonlóan, más intézmények is igyekeznek speciális profilokkal (pl. tehetséggondozás, versenyek, szakkörök) vonzóbbá válni, és ezáltal növelni az oktatotti létszámot.

A lokáció egyik legfontosabb sajátossága a kisméretű iskolák magas aránya a területen. Az adatok szerint a települések többségében az egy osztályra jutó tanulók száma nem éri el a 20 főt. Ez annak a demográfiai csökkenésnek a következménye, amely Tolna vármegyében általános jelenségnek tekinthető, és egyben általános kihívásként is értelmezhető. A kis létszámú osztályok pedagógiai szempontból akár kedvezőek is lehetnek, ugyanakkor gazdasági és fenntarthatósági problémákat vetnek fel: az intézmények működtetése költségesebb, és gyakran szükségessé válik az összevonás vagy a részben osztott (összevont évfolyamú) oktatás.

A pedagógus-ellátottság kérdése szintén megoldásra váró problémaként van jelen a térségben, ami a kisebb szervezetek teljes szakos lefedettségének problematikájával hatványozódik.

A hátrányos helyzetű tanulók szempontjából a hozzáférés különösen összetett. Számukra az oktatás elérését nemcsak a fizikai távolság befolyásolja, hanem a szociális háttér is. A napi utazás, a családi erőforrások hiánya, valamint a tanulást támogató környezet korlátozottsága mind nehezítő tényezők. Ugyanakkor a dombóvári központi iskolák bizonyos előnyöket is kínálnak: több fejlesztő szolgáltatás, szakszolgálati háttér és szélesebb programkínálat érhető el, ami segítheti a felzárkózást.

A térségre jellemző köznevelési problémák közül a legszámottevőbb a demográfiai fogyás folyamata, a szétaggolt intézményhálózati struktúra, valamint a területi egyenlőtlenségek jelensége, de - emellett – időről-időre megjelenik a szakemberellátottság kérdése is, ami különösen igaz a kisebb intézményekre, ahol jóval nehezebb biztosítani a megfelelő számú és szakos pedagógust, illetve a speciális fejlesztő szolgáltatásokat.

Ezen a ponton válik különösen fontossá a pedagógiai szakszolgálat szerepe, amely a járás egészét lefedve biztosít olyan szolgáltatásokat, mint a logopédia, a nevelési tanácsadás vagy a gyógypedagógiai fejlesztés. Ez a szolgáltatás igyekszik kompenzálni az intézmények közötti különbségeket, egyúttal segíti a sajátos nevelési igényű vagy tanulási nehézségekkel küzdő gyermekeket is.

Összességében a Dombóvári járás általános iskolái egy több intézménytípusból álló, központilag szerveződő rendszert alkotnak, amelyek biztosítják az alapfokú oktatást, de hozzáférésben és lehetőségekben jelentős különbségek rajzolódnak ki az egyes települések között. Így a legfontosabb kérdés a járásban nem az intézmények megléte, hanem az, hogy ezek mennyire érhetők el egyenlő feltételekkel minden gyermek számára.

	Általános iskolai feladatellátási helyek (db)	Általános iskolai osztályok a nappali oktatásban (db)	Általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Sajátos nevelési igényű általános iskolai száma a nappali oktatásban (fő)	Általános iskolai főállású pedagógusok (fő)
Attala	1	3	46	24	1	0	6	5
Csibrák	0	0	0	0	0	0	0	0
Csikóstóttós	1	1	18	0	3	0	2	2
Dalmand	1	3	59	12	14	4	1	6
Dombóvár	4	63	1278	273	49	62	131	148
Döbrököz	1	7	95	3	30	9	13	11
Gyulaj	2	8	100	10	41	15	20	17
Jágónak	0	0	0	0	0	0	0	0
Kapospula	0	0	0	0	0	0	0	0

Kaposszekcső	1	9	214	129	7	5	10	22
Kocsola	1	6	73	1	31	11	6	11
Kurd	2	7	119	52	13	1	9	16
Lápafő	0	0	0	0	0	0	0	0
Nak	0	0	0	0	0	0	0	0
Szakcs	1	6	87	43	35	5	13	8
Várong	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: TEIR (2024.)

Az általános iskolai ellátás a Paksi járásban

A Paksi járás Tolna vármegye egyik meghatározó térsége, központja Paks városa, amely gazdasági és infrastrukturális szempontból is kiemelt szerepet tölt be, különösen az atomerőmű jelenléte miatt. Ez a fejlettség azonban nem egyenletesen oszlik meg a járás egészében.

Az általános iskolai ellátáshoz való hozzáférés tekintetében meghatározó szempontként van jelen a térség településszerkezete, annak demográfiai sajátosságai, valamint a lakosság körében meglévő társadalmi egyenlőtlenség.

Az általános iskolai ellátást a járásszékhelyen négy intézmény biztosítja különböző telephelyeken, de a járás többi településén is megoldott az általános iskolai ellátás. Paks városában több színvonalas általános iskola működik, amelyek alapfokú oktatást, sport- és művészeti lehetőségeket kínálnak. A Paksi Deák Ferenc Általános Iskola a város egyik meghatározó oktatási intézménye, amely naprakész információkkal várja a diákokat a mindennapi életről. A Paksi II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola a város lakótelepi részén található, csendes környezetben működő oktatási intézmény, amely felszerelt szaktantermekkel, könyvtárral, sportcsarnokkal igyekszik hozzájárulni a színvonalas oktatáshoz, ahol nagy hangsúlyt kap a nyelvoktatás és tehetséggondozás. A nagy (130 éves) múltra visszatekintő Paksi Bezerédj Általános Iskola Paks egyik meghatározó oktatási intézménye, amely a tanévet az elmúlt évben négyszáz diákkal indította el. Ez az iskola is kiemelt figyelmet fordít a tehetséggondozásra és a modern pedagógiai módszerekre, miközben őrzi a múltját és hagyományait. A Paksi Balogh Antal Katolikus Óvoda, Általános Iskola és Gimnázium 1993-ban alapított intézmény, amely katolikus szellemiségű nevelést és oktatást biztosít az ide járó gyermekek részére.

A járásszékhely Helyi Esélyegyenlőségi Programja (HEP) a köznevelési intézmények tekintetében elsősorban a hátránykompenzációra, a tehetséggondozásra és az integrált oktatásra helyezi a fókuszot. Az önkormányzat a tankerülettel együttműködve kiemelt figyelmet fordít a hátrányos helyzetű és roma származású gyermekek felzárkóztatására és beilleszkedésére. A városban elérhető speciális gyógypedagógiai támogatás (például a Tolna Vármegyei EGYMI Gazdag Erzsébet Általános Iskolája révén), amely az esélyegyenlőség egyik alapköve. A helyi intézmények módszertanára a sokszínűség jellemző, az iskolák (például a Bezerédj Általános Iskola) nagy hangsúlyt fektetnek a differenciált oktatásra és a reflektív pedagógiai módszerekre, de több intézmény is rendelkezik tehetségpont akkreditációval, ami a kiemelkedő képességű tanulók támogatását szolgálja. A modern oktatási eszközök és a digitális kompetenciafejlesztés központi eleme a városi stratégiáknak.

Az intézmények többségében a tárgyi feltételek és az eszközellátottság jónak mondható, bár a szakos ellátottság, pedagógushiány, egyes esetekben kihívást jelent. A város intézményrendszere stabil, de a társadalmi különbségek kezelése folyamatos feladatot jelent.

A járás kisebb falvaiban az általános iskolai ellátás árnyaltabb képet mutat, ahol – jellemzően - egy-egy általános iskola látja el a helyi gyermekeket, vagy társulási formában szervezik meg az oktatást. Az intézményhálózat viszonylag sűrű, ugyanakkor a kisebb lélekszámú településeken az alacsony gyermeklétszám miatt gyakoriak az összevont osztályok alkalmazása, ami pedagógiai kihívásokat hordoz magában az ott dolgozók részére.

A vidéki gyermekek részére a hozzáférhetőség szempontjából a közlekedési lehetőségek játszanak kulcsszerepet. Bár a járásban a közúti infrastruktúra viszonylag fejlett, a tömegközlekedés ritkább járatai és az esetenként hosszú utazási idők nehezíthetik a diákok iskolába jutását, különösen a periférikus településeken élők számára. Ez a probléma fokozottan érinti a hátrányos helyzetű családokat, akik gyakran nem rendelkeznek saját közlekedési eszközzel.

A hátrányos helyzetű csoportok – köztük az alacsony jövedelmű családok, a roma közösségek, valamint az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekei – esetében az oktatáshoz való hozzáférés nem csupán fizikai, hanem szociokulturális kérdés is. Ezekben a családokban gyakran hiányoznak azok az erőforrások (például tanulási környezet, digitális eszközök, szülői támogatás), amelyek elősegítik a sikeres iskolai előmenetelt. Ennek következtében nagyobb a lemorzsolódás és a tanulmányi elmaradás kockázata.

A járási iskolák részéről többféle kompenzációs intézkedés figyelhető meg, mint például a napközis ellátás, a tanulószobai foglalkozások, a fejlesztő pedagógiai programok és az ingyenes étkeztetés biztosítása. Ezek célja a hátrányok csökkentése és az esélyegyenlőség növelése. Ugyanakkor az intézmények erőforrásai korlátozottak, és nem minden esetben tudják teljes mértékben ellensúlyozni a társadalmi különbségekből fakadó hátrányokat.

Összességében elmondható, hogy a Paksi járásban az általános iskolai ellátás alapvetően kiépített és működőképes, azonban a hozzáférés egyenlőtlenségei továbbra is jelen vannak. A hátrányos helyzetű csoportok esetében komplex, több szektort érintő beavatkozásokra van szükség ahhoz, hogy az oktatás valóban mindenki számára egyenlő esélyeket biztosítson.

	Általános iskolai feladatellátási helyek (db)	Általános iskolai osztályok a nappali oktatásban (db)	Általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Sajátos nevelési igényű általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Általános iskolai főállású pedagógusok (fő)
Bikács	0	0	0	0	0	0	0	0
Bölske	1	8	198	7	13	14	11	18
Dunaföldvár	2	27	598	31	35	19	23	51
Dunaszentgyörgy	1	8	165	1	0	4	2	15
Gerjen	1	8	111	20	8	9	9	15
Györköny	1	8	142	68	10	10	7	19

Kajdacs	1	2	28	0	2	4	4	4
Madocsa	1	8	125	13	0	0	9	14
Nagydorog	2	15	296	132	53	29	17	24
Németkér	0	0	0	0	0	0	0	0
Paks	6	73	1636	288	53	21	134	153
Pálfa	2	6	83	17	11	14	9	9
Pusztahencse	0	0	0	0	0	0	0	0
Sárszentlőrinc	0	0	0	0	0	0	0	0
Tengelic	1	8	118	0	7	5	14	13

Forrás: TEIR (2024.)

Az általános iskolai ellátás a Szekszárdi járásban

A Szekszárdi járás általános iskolai ellátása Tolna vármegye egyik leginkább szervezett és intézményileg kiépített oktatási rendszerei közé tartozik, amelynek központja Szekszárd, mint megyeszékhely. A járás településszerkezete vegyes képet mutat: a városi központ mellett számos kisebb község is része a térségnek, ami erőteljesen befolyásolja az oktatási szolgáltatások elérhetőségét és minőségét.

Az általános iskolai ellátás paramétereit tekintve elmondható, hogy a járásban többcélú, állami fenntartású intézmények működnek, amelyek megfelelő infrastrukturális háttérrel rendelkeznek, különösen a központi településen. Szekszárdon több általános iskola is elérhető, korszerű tantermekkel, digitális eszközökkel és szakképzett pedagógusállománnyal.

A városban jelen van az integrált oktatás és gyógypedagógiai támogatás is, a sajátos nevelési igényű tanulók (SNI-s) integrációja kiemelten fontos, amelyet a Tolna Vármegyei EGYMI (Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény) koordinál és támogat. Több általános iskola is felkészült a speciális szükségletű gyermekek befogadására, például a Baka István Általános Iskolában valósul meg az autizmus spektrumzavarral élő gyermekek oktatása. A helyi iskolákban fő szempontként jelenik meg a hátránykompenzáció és a lemorzsolódás elleni küzdelem, melynek célja kettős: egyrészt cél a korai iskolaelhagyás megelőzése egyéni fejlesztési tervekkel, másrészt szeretnék elérni, hogy a hátrányos helyzetű tanulók aránya egyenletesen oszadjon el az intézmények között, amely így az antiszegregációs irányelvekhez való hozzájárulást tenné lehetővé. Az oktatás terén nagy fókusz helyeződik a tehetséggondozásra és a szakmai sokszínűsége, működik alapfokú művészeti iskola is a városban, ahol a tehetségek korai felismerése a cél.

Ellentétben a járásszékhellyel, a kisebb településeken az intézményi kínálat szűkösebb. Itt gyakoriak az alacsony létszámú osztályok vagy az összevont évfolyamok, amelyek bár gazdaságos megoldást jelentenek, pedagógiai szempontból többletterhet rónak a tanárookra és a diákokra egyaránt.

A szekszárdi járás vidéki általános iskolái hasonló szerkezeti és társadalmi kihívásokkal néznek szembe, mint az ország más periférikus területei. A társadalmi és gazdasági különbségek erőteljesen érezhetőek a lokációban. A kistelepüléseken magasabb a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya, de itt gyakoribb probléma a szülők alacsonyabb iskolázottsága is, ami gátolja az otthoni tanulást és a továbbtanulási motivációt.

Az infrastrukturális és szakmai kihívások is számottevőek a térségben. Több kistelepülési iskola épülete is felújításra szorul, ugyanakkor a szakemberhiány sem ismeretlen. A vidéki intézmények nehezebben vonzanak be pedagógusokat, és gyakori a szakos ellátottság anomáliája is, ami nehezítő körülményként van jelen a napi feladatellátásban. A speciális szolgáltatások elérése, a gyermekek vizsgálata és fejlesztése gyakran körülményes a távolság és a pedagógiai szakszolgálatok korlátozott kapacitása miatt.

A demográfiai adottságok befolyásolják az intézményi működést is. A falvak elöregedése miatt csökken a beiratkozó gyermekek száma, veszélyeztetve ezáltal a kisiskolák fenntarthatóságát, ugyanakkor a területre jellemző gyengébb szociokulturális háttér miatt a vidéki tanulók körében magasabb a lemorzsolódás vagy a teljesítményromlás kockázata.

A Helyi Esélyegyenlőségi Programok (HEP) alapján a járásban az oktatáshoz való hozzáférés alapvetően biztosított, ugyanakkor több strukturális nehézség is azonosítható. Az egyik legfontosabb kihívás a területi egyenlőtlenség: a kisebb, periférikus falvakból az iskolába jutás sok esetben hosszabb utazási idővel és korlátozott tömegközlekedési lehetőségekkel jár. Bár az iskolabusz-szolgáltatások részben enyhítik ezt a problémát, nem minden településen érhetők el megfelelő gyakorisággal.

A hátrányos helyzetű csoportok – különösen a roma lakosság, az alacsony jövedelmű családok, valamint a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek – esetében az oktatáshoz való hozzáférés nemcsak fizikai, hanem társadalmi és kulturális dimenzióban is értelmezendő.

A problémák mögött gyakran komplex okok állnak: a szülők alacsony iskolai végzettsége, a nem megfelelő otthoni tanulási környezet, a digitális eszközökhöz való korlátozott hozzáférés, valamint az iskolai kudarcélmények halmozódása. Ezen túlmenően a szegregáció veszélye is megjelenik egyes intézményekben vagy osztályokban, ami tovább mélyítheti az egyenlőtlenségeket.

A járás iskolái különböző eszközökkel igyekeznek kezelni ezeket a kihívásokat. Ilyenek például a felzárkóztató programok, a tanodák, a napközis és tanulószobai ellátás, valamint az ingyenes vagy kedvezményes étkeztetés biztosítása. Emellett fontos szerepet kapnak a pedagógiai szakszolgálatok, a gyermekjóléti szolgálatok és a civil szervezetek is, amelyek együttműködve próbálják csökkenteni a hátrányos helyzetből fakadó lemaradásokat.

Összességében a Szekszárdi járás általános iskolai ellátása stabil alapokon nyugszik, azonban a hozzáférés és az esélyegyenlőség terén továbbra is jelentős kihívások állnak fenn. A köznevelési intézmények a társadalmi felzárkózás és a hátránykompenzáció kulcsszereplői, melyek révén a cél a városban élő különböző célcsoportok – különösen a mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők – esélyeinek javítása az oktatásban.

	Általános iskolai feladatellátási helyek (db)	Általános iskolai osztályok a nappali oktatásban (db)	Általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	településről bejáró általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmozottan hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Sajátos nevelési igényű általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Általános iskolai főállású pedagógusok (fő)
Alsónána	1	1	12	0	1	0	1	4

Alsónyék	0	0	0	0	0	0	0	0
Báta	1	5	74	4	14	14	6	8
Bátaszék	1	18	388	82	41	2	17	41
Decs	1	8	144	10	101	10	11	17
Harc	0	0	0	0	0	0	0	0
Kistormás	0	0	0	0	0	0	0	0
Kölesd	1	7	104	15	18	0	9	9
Medina	0	0	0	0	0	0	0	0
Ócsény	2	9	190	69	34	15	11	18
Pörbölly	1	2	34	19	1	0	0	4
Sárpilis	0	0	0	0	0	0	0	0
Sióagárd	1	2	39	9	0	0	4	7
Szálka	0	0	0	0	0	0	0	0
Szedres	1	8	130	43	16	5	14	14
Szekszárd	9	124	2655	796	46	88	187	292
Várdomb	1	7	126	76	22	2	12	14

Forrás: TEIR (2024.)

Az általános iskolai ellátás a Tamási járásban

A Tamási járás általános iskolai oktatási rendszere egy olyan sajátos, kistélepülési hálózatra épül, amelynek központjában a járásközpont, Tamási városa áll. A rendszer legfőbb jellemzője a kettősség: miközben a városi intézmények modern eszközparkkal és széles körű szolgáltatásokkal rendelkeznek, a járás 32 településének jelentős része küzd a demográfiai fogyás és a földrajzi távolságok okozta nehézségekkel.

A központi szerepkört a járásszékhely iskolái töltik be, amelyek a legtöbb diákot fogadják, és itt koncentrálódik a szakmai és infrastrukturális erőforrások jelentős része is. Tamási járás oktatására jellemző, hogy hatalmas a szakadék a "kiváló" és a "hátrányos" helyzet között, azaz: a járásban vannak nagyon jól felszerelt, modern városi iskolák, és vannak szegényebb, szakemberhiánnyal küzdő falusi kisiskolák is, a kettő között pedig kevés az átlagos helyzetű intézmény. A képzési rendszerben a városi központ nyújtja a stabilitást, míg a peremterületek iskolái a fennmaradásért és az esélyegyenlőség megteremtéséért küzdenek.

Tamásiban az általános iskolai oktatást két nagy intézmény, valamint egy speciális gyógypedagógiai központ határozza meg, amelyek eltérő fenntartói háttérrel és pedagógiai profillal rendelkeznek. A Würtz Ádám Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola a város legnagyobb, állami fenntartású intézménye, amely alapfokú művészeti képzést is nyújt, hangsúlyt fektetve a kreatív képességek fejlesztésére. Az intézmény több vidéki tagintézménnyel is rendelkezik (például Nagykönyiban és Szakályban), így a járás meghatározó oktatási csomópontja. A Béri Balogh Ádám Katolikus Gimnázium, Általános Iskola és Óvoda egyházi fenntartású (Pécsi Egyházmegye) többcélú intézmény, amely óvodától az érettségiig kínál képzést. Itt a pedagógiai munka keresztény értékrend alapú, amely családi légkörre törekszik. A Tamási EGYMI (Móra Ferenc Általános Iskolája) speciális nevelési igényű (SNI) gyermekek számára nyújt szakértő oktatást és fejlesztést. Az intézmény az utazó gyógypedagógusi hálózaton keresztül is segíti a térség iskoláit.

A járásban megfigyelhetők az oktatási infrastrukturális egyenlőtlenségek. Mostanra több vidéki iskola (pl. Szakcs és Regöly) épülete és eszközparkja újult meg, ugyanakkor a kistélepülési

iskolák digitális eszközellátottsága és modern sporteszközökhöz való hozzáférése még mindig fejlesztésre szorul. A kistélepi iskolák egy részén jelenleg is működnek alsó tagozatos tagintézmények vagy teljes nyolcosztályos iskolák, de a demográfiai fogyás miatt a többcélú közös igazgatású intézmények jellemzőek. A Halmazottan hátrányos helyzet vidéki koncentrációja is tetten érhető. A kistélepiéseken élő családok körében még mindig magas a szülők alacsony iskolai végzettsége és az ebből fakadó alacsony foglalkoztatottság közvetlenül kihat a gyermekek iskolai sikerességére. E célcsoportban a magasabb lemorzsolódás egyértelműen megmutatkozik, melynek okán a korai iskolaelhagyás megelőzése az egyik fő oktatási kihívás.

A pedagógushány jelenése a Tamási járást is érinti, amely különösen a szaktárgyi oktatásban (nyelv, matematika, természettudományok) érezhető, és ez leginkább a távolabbi falvakat sújtja.

A Tamási járás oktatási rendszere jelenleg a megtartó erő és a minőségi fejlesztés egyensúlyát keresi. A hátrányos helyzetű csoportok számára a hozzáférést nem csupán a fizikai távolság, hanem a szociokulturális háttér különbségei is nehezítik. A Szegregációmentességre és felzárkóztatásra való törekvés érdekében cél a roma származású és hátrányos helyzetű tanulók túlzott koncentrációjának elkerülése egy-egy intézményben, bár az egyiskolás kistélepiéseken a demográfiai adottságok miatt ez fokozottan komoly kihívást jelent. A digitális oktatásra való átállás mellett az együttoktatás és a tehetség gondozás összekapcsolása is kiemelt feladat a járásban, hozzájárulva ezáltal a vidékieket érintő lemaradás csökkentéséhez, a vidéki gyermekek sikeres középiskolai továbbtanulásához.

	Általános iskolai feladatellátási helyek (db)	Általános iskolai osztályok a nappali oktatásban (db)	Általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Sajátos nevelési igényű általános iskolai száma a nappali oktatásban (fő)	Általános iskolai főállású pedagógusok (fő)
Belecska	0	0	0	0	0	0	0	0
Diósberény	0	0	0	0	0	0	0	0
Dúzs	0	0	0	0	0	0	0	0
Értény	0	0	0	0	0	0	0	0
Felsőnyék	1	6	92	23	18	7	9	8
Fürged	0	0	0	0	0	0	0	0
Gyönk	1	14	253	159	21	10	25	22
Högyész	1	8	179	16	42	11	10	16
Iregszemcse	2	25	371	179	90	41	108	54
Kalaznó	0	0	0	0	0	0	0	0

Keszőhidegkút	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisszékely	0	0	0	0	0	0	0	0
Koppányszántó	0	0	0	0	0	0	0	0
Magyarkeszi	2	6	70	3	15	17	8	11
Miszla	0	0	0	0	0	0	0	0
Mucsi	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagykónyi	1	6	76	27	34	6	10	9
Nagyszékely	1	1	23	8	2	0	2	3
Nagyszokoly	0	0	0	0	0	0	0	0
Ozora	1	8	124	6	8	97	13	12
Pári *	0	0	0	0	0	0	0	0
Pincehely	2	5	49	4	15	3	14	6
Regöly	1	1	21	0	0	2	4	1
Simontornya	2	16	299	92	49	7	37	31
Szakadát	0	0	0	0	0	0	0	0
Szakály	2	8	120	42	3	27	13	13
Szárazd	0	0	0	0	0	0	0	0
Tamási *	4	44	874	349	77	31	52	80
Tolnanémedi	0	0	0	0	0	0	0	0
Udvari	0	0	0	0	0	0	0	0
Újireg	0	0	0	0	0	0	0	0
Varsád	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: TEIR (2024.)

Az általános iskolai ellátás a Tolnai járásban

A Tolnai járás általános iskolai helyzete jól tükrözi a kisebb vidéki térségek közoktatásának általános kihívásait és sajátosságait. A járás településszerkezete – aprófalvas jelleg, alacsony népsűrűség, valamint a fiatal népesség fokozatos csökkenése – jelentősen befolyásolja az iskolahálózat működését és a pedagógiai munka feltételeit.

A járáshoz tartozó települések tekintetében, Fácánkertet leszámítva, működik általános iskola, ahol az egyik legmeghatározóbb jellemző a tanulólétszám folyamatos csökkenése. A demográfiai hanyatlás következtében egyre kevesebb gyermek születik, ami az iskolák összevonásához vagy tagintézménnyé alakításához vezet. Ez nemcsak szervezeti változásokat jelent, hanem hatással van a közösségi életre is: az iskola gyakran a helyi társadalom egyik utolsó megtartó ereje. Ha megszűnik vagy leépül, az a település elnéptelenedését is gyorsíthatja.

A pedagógushiány szintén komoly probléma a térségben. A fiatal tanárok kevésbé választják a kisebb falvak iskoláit, mivel a nagyobb városok – például Szekszárd – több szakmai és anyagi lehetőséget kínálnak. Emiatt gyakori, hogy egy pedagógus az átlagnál több tantárgyat tanít, vagy több intézmény között ingázik. Ez hosszú távon túlterheltséghez és a szakmai munka minőségének romlásához vezethet.

Az oktatási struktúrában a kisebb iskolák előnyei is megfigyelhetők. A családias légkör, az alacsony osztálylétszámok és a tanulók személyesebb ismerete lehetőséget ad a differenciált oktatásra és az egyéni fejlődés támogatására. Az itt dolgozó pedagógusok gyakran szorosabb kapcsolatot ápolnak a szülőkkel, ami elősegítheti a tanulók eredményességét is.

Tolna városában az általános iskolai ellátás koncentrált: nem sok különálló intézmény működik, hanem egy központi iskola több telephellyel és tagintézménnyel látja el a feladatokat. A város meghatározó alapfokú oktatási intézménye a Wosinsky Mór Általános Iskola, amely több épületben és szervezeti egységben működik, így gyakorlatilag a teljes település általános iskolai oktatását lefedi.

Faddon a Gárdonyi Géza Általános Iskola biztosítja a községben az alapfokú oktatást 1–8. évfolyamon. A kisebb településekhez hasonlóan az iskola viszonylag alacsonyabb létszámmal működik, ugyanakkor jelentős arányban tanulnak itt hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek. A Bogyiszlói Általános Iskola szintén kis létszámú oktatási intézmény, amely a helyi tanulók részére teszi lehetővé az alapfokú oktatást. Az iskola működési feltételei általánosságban biztosítottak, de jóval korlátozottabb erőforrásokkal dolgozik, mint egy városi intézmény. Ezen vidéki intézményekben erőteljesebb a szakos tanárhiány jelensége, illetve az, hogy egyes pedagógusok több, a megszokottól eltérő számú tantárgyat is taníthatnak párhuzamosan.

Infrastrukturális szempontból a járás közoktatási intézményei vegyes képet mutatnak. Vannak felújított, korszerű eszközökkel felszerelt iskolák, de több helyen még mindig hiányoznak a modern oktatáshoz szükséges digitális eszközök vagy a megfelelő állapotú épületek. Az elmúlt évek fejlesztései javítottak a helyzeten, de az egyenlőtlenségek továbbra is fennállnak.

A térségben jelentős kihívást jelent a társadalmi különbségek kezelése is. Egyes településeken magasabb a hátrányos helyzetű tanulók aránya, ami speciális pedagógiai módszereket és többletforrásokat igényel. Az integráció és a felzárkóztatás azonban sok esetben nehézségekbe ütközik, különösen ott, ahol az intézmények erőforrásai korlátozottak.

A Tolnai járás általános iskolai helyzete a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók szempontjából több, egymással összefüggő problémára mutat rá, amelyek részben a térség társadalmi-gazdasági sajátosságaiból fakadnak. Tolna vármegyére általában jellemző, hogy sok olyan család él itt, ahol az alacsony iskolázottság, a munkanélküliség vagy a kedvezőtlen szociális körülmények meghatározzák a gyermekek tanulási esélyeit, így az iskolák itt nem csak oktatási, hanem szociális feladatokat is ellátnak. A térségben viszonylag magas azon hátrányos helyzetű tanulók aránya, akiknek a jelentős része otthonról nem kap megfelelő tanulási támogatást, így a tanulmányi lemaradás már az általános iskola során kialakul, és később csak tovább mélyül. Ez a körülmény idővel fokozottan befolyásolja a továbbtanulási esélyeket. A Tolnai járásban így ennek kezelése különösen fontos kérdés, mert a térségből sok tehetségesebb tanuló elvándorol, míg a hátrányos helyzetűek nagyobb arányban maradnak helyben, ami tovább hatványozza az iskolák közötti különbségeket.

A rendelkezésre álló erőforrások korlátozottsága szintén probléma a lokációban. Bár léteznek felzárkóztató programok és fejlesztési koncepciók, ezek gyakran nem elegendőek a mélyen gyökerező társadalmi hátrányok kompenzálására. A helyi fejlesztési tervek is azt hangsúlyozzák, hogy szükség van a lemorzsolódás csökkentésére és a hátrányos helyzetű csoportok munkaerőpiaci esélyeinek további javítására.

Ugyanakkor pozitívként megemlíthető, hogy az intézmények és kiegészítő szervezetek (például kollégiumi programok) igyekeznek célzottan támogatni a hátrányokkal küzdő

tanulókat külön foglalkozásokkal és speciális programokkal. Ez azt mutatja, hogy a rendszer reagál a problémákra, még ha nem is mindig elég hatékonyan.

Összességében a Tolnai járás általános iskolai rendszere egyszerre hordozza a vidéki oktatás erősségeit és gyengeségeit. Mindez azt eredményezi, hogy az iskolarendszer csak részben képes betölteni esélykiegyenlítő szerepét, ami hosszú távon a térség társadalmi felzárkózását is lassítja. A jövő szempontjából kulcsfontosságú a pedagógushiány kezelése, a demográfiai folyamatokhoz való alkalmazkodás, valamint a hátrányos helyzetű tanulók támogatása.

	Általános iskolai feladatellátási helyek (db)	Általános iskolai osztályok a nappali oktatásban (db)	Általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Sajátos nevelési igényű általános iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Általános iskolai főállású pedagógusok (fő)
Bogyiszló	1	8	139	19	15	6	16	15
Fácánkert	0	0	0	0	0	0	0	0
Fadd	2	14	260	4	65	46	21	30
Tolna	4	28	677	49	98	36	29	69

Forrás: TEIR (2024.)

3.1.3. Középfokú oktatás

Tolna vármegye középfokú oktatási helyzete az elmúlt években több szempontból is figyelmet érdemel. A térség demográfiai, gazdasági és társadalmi sajátosságai jelentős hatással vannak az iskolák működésére, a tanulói összetételre és az oktatás minőségére is. A vármegye viszonylag alacsony népességszáma és az elöregedés folyamata már önmagában is kihívásokat teremt: csökken a középiskolás korosztály létszáma, ami intézményi összevonásokat vagy a képzési kínálat szűkülését eredményezheti.

A középfokú oktatás intézményrendszere Tolna vármegyében alapvetően három típusra épül: gimnáziumokra, technikumokra és szakképző iskolákra. Szekszárd, mint megyeszékhely kiemelt szerepet tölt be, hiszen itt koncentrálódik a legtöbb intézmény és a legszélesebb képzési kínálat. Emellett olyan városok, mint Dombóvár, Paks vagy Bonyhád is fontos oktatási központok. A technikumi és szakképzési rendszer különösen jelentős, mivel a térség gazdasága – például az ipari és mezőgazdasági ágazatok – erősen igényli a gyakorlati tudással rendelkező munkaerőt. Ugyanakkor komoly területi egyenlőtlenségek figyelhetők meg. A kisebb településeken élő diákok számára az oktatáshoz való hozzáférés sokszor nehezebb, mivel naponta kell ingázniuk a városi iskolákba. Ez nemcsak időbeli és anyagi terhet jelent a családoknak, hanem a tanulmányi eredményekre és a lemorzsolódás kockázatára is hatással lehet.

Az oktatás terén kiemelt figyelmet érdemelnek a hátrányos helyzetű csoportok is, hiszen a vármegyében jelentős számban élnek olyan tanulók, akik alacsony jövedelmű családokból származnak, vagy akiknek a szülei alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek. E tényezők gyakran együtt járnak azzal, hogy a diákok kevesebb támogatást kapnak otthon a tanuláshoz,

ami rontja a továbbtanulási esélyeiket. A roma közösségekhez tartozó tanulók esetében a társadalmi hátrányok gyakran halmozottan jelentkeznek, ami különösen indokolttá teszi a célzott felzárkóztató programok működtetését.

A hátrányos helyzetű tanulók oktatási integrációja részben valósul meg, azonban még mindig tapasztalhatók szegregációs jelenségek, különösen a szakképzés bizonyos területein. Sok esetben ezek a diákok kisebb presztízsű képzésekbe kerülnek csak be, ami hosszú távon korlátozza munkaerőpiaci lehetőségeiket, ugyanakkor a lemorzsolódás aránya is magasabb körökben, tovább mélyítve így a társadalmi különbségeket.

A Bonyhádi járás középfokú oktatása

A Bonyhádi járás középfokú oktatási rendszere a viszonylag kis területhez képest jól kiépített, ugyanakkor erősen központosított rendszer. A lokációban a középfokú képzés döntő része Bonyhád városában található, amely az oktatás központi szerepét tölti be.

E terület középfokú oktatási kínálata teljesnek tekinthető, mivel megtalálhatók benne a gimnáziumi, a technikumi és a szakképző iskolai képzések is. A gimnáziumok elsősorban az érettségire és a továbbtanulásra készítik fel, míg a technikumok egyszerre adnak érettségit és szakmai végzettséget is. A szakképző iskolák pedig inkább gyakorlatorientált képzést biztosítanak, ahol a tanulók rövidebb idő alatt szakmát szerezhetnek.

	Gimnáziumi feladatellátási helyek (db)	Gimnáziumi főállású pedagógusok (fő)	Gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Szakisikolai és készségfejlesztő iskolai feladatellátási helyek (db)	Szakisikolai és készségfejlesztő iskolai főállású pedagógusok (fő)	Szakisikolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Technikumi, szakgimnáziumi feladatellátási helyek (db)	Technikumi, szakgimnáziumi főállású pedagógusok, oktatók (fő)	Technikumi, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Szakképző iskolai feladatellátási helyek (db)	Szakképző iskolai főállású pedagógusok, oktatók (fő)	Szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)
Aparhant	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bátaapáti	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bonyhád	2	66	933	0	0	0	1	23	171	1	0	91
Bonyhádv arasd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Cikó	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Felsőnána	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Grábóc	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Györe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Izmény	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kakasd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kéty	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisdorog	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kismányo k	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisvejke	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lengyel	0	0	0	0	0	0	1	8	55	1	9	74

Mórággy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mőcsény	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mucsfa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Murga	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagymányok	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagyvejke	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tevel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Váralja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Závod	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zomba	0	0	0	1	12	41	0	0	0	0	0	0

Forrás: TEIR (2024.)

A járás gimnáziumi oktatásának legfontosabb jellemzője, hogy a képzés szinte teljes egészében Bonyhádra koncentrálódik. A környező kisebb településeken nincs gimnázium, ezért a diákok jelentős része naponta bejár a városba tanulni. Ez a rendszer tehát erősen ingázásra épül, és Bonyhádot regionális oktatási központtá teszi. Bonyhádon két fő - hagyományos és jó színvonalúnak tartott - gimnáziumi intézmény működik. Az egyik a Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium és Kollégium, amely történelmi múlttal rendelkező, nagy presztízsű iskola, ahol 4 és 6 osztályos gimnáziumi képzés érhető el. A több száz fős intézmény hagyományosan magas szintű oktatást nyújt (akár kollégiumi elhelyezéssel együtt), egyben többcélú képzőként funkcionál, ami azt jelenti, hogy nem csak gimnáziumként működik, hanem komplex oktatási központként. A Bonyhádi járás egyik legfontosabb középiskolája, amely sok diák számára teszi lehetővé a legmagasabb szintű helyi továbbtanulási lehetőséget, hozzájárulva ezáltal a térség értelmiségi utánpótlásához. Az oktatási hangsúly az erős nyelvi képzésen (angol, német) és az emelt szintű érettségire történő felkészítésen van, az ide járó diákok körében kimagaslóan erős a továbbtanulási arány.

A másik gimnáziumi képzést a Bonyhádi Általános Iskola, Gimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola Arany János Gimnáziumi tagozata biztosítja, amely egy többcélú intézmény részeként működik. Itt is érettségit adó gimnáziumi oktatás folyik (4 évfolyamos), emellett az iskola más profilokkal (általános iskola és művészeti képzés) is kiegészül. A hagyományos állami gimnáziumba főleg helyi és környékbeli diákok járnak, a képző esetében nem jellemző a nagy regionális beiskolázás. A gimnázium oktatási struktúrájában az általános tanterv és az emelt szintű angol nyelvi képzés érhető el. A gimnáziumi tagozaton kevesebb diák (100-200 fő között) tanul, ugyanakkor az ide járók stabil érettségi képzésben részesülnek.

A Bonyhádi járás szakiskolai és készségfejlesztő iskolai rendszere a középfokú oktatás speciális, gyakorlatorientált és sajátos nevelési igényekhez igazodó területét foglalja magában. A térség oktatási szerkezete ebben a tekintetben is erősen központosított, és elsősorban a járásszékhelyre épül.

A szakiskolai képzés Bonyhádon a Tolna Vármegyei Szakképzési Centrum Perczel Mór Technikum és Kollégium keretein belül férhető hozzá. Ez a képző intézmény Bonyhád egyik legmeghatározóbb középfokú oktatási intézménye, amely a szakképzés és a technikumi képzés központjaként működik a járásban, így technikumként és szakképző iskolaként is működik egyszerre, azaz két fő képzési utat is kínál. A technikumi képzés öt évig tart, és egyszerre biztosít érettségit és szakmai végzettséget. Ez a képzési forma azok számára ideális, akik szeretnék továbbtanulni a felsőoktatásban, de közben szakmát is szeretnék szerezni. A szakképző iskolai képzés ezzel szemben hároméves, és elsősorban a gyorsabb,

gyakorlatorientált szakmaszerzést helyezi előtérbe, amely közvetlen belépést biztosít a munka világába. A képzési kínálatban a műszaki, gazdasági, informatikai és építőipari területek dominálnak. Az oktatás egyik legfontosabb jellemzője a gyakorlatorientáltság, amelyet a duális képzés is erősít, vagyis a tanulók egy része vállalati környezetben is gyakorlatot szerezhethet. Az iskola kollégiummal is rendelkezik, amely lehetővé teszi, hogy a járás kisebb településeiről vagy akár távolabbról érkező diákok is tanuljanak itt. Az oktatási intézmény szerepe kiemelkedő, mivel a térség egyik legfontosabb szakképzési feladatát látja el, amely révén a helyi gazdaság számára is képez szakembereket, akik aztán (nagy számban) a régióban helyezkednek el. Emellett az iskola hozzájárul ahhoz is, hogy a fiatalok helyben találjanak tanulási és szakmai lehetőségeket, csökkentve az elvándorlás mértékét. Az ide járó tanulói létszám – hozzávetőlegesen - 450 fő körül mozog, beleértve a technikumi, a szakképző és a felnőttképzésen tanulókat is.

A gazdasági szempontokon túl, ezen szakképzés, társadalmi szempontból is fontos szerepet tölt be a hátrányos helyzetű tanulók integrációjában. Az iskola egy olyan alternatívát kínál, amely a gyakorlati készségekre épít, és sok esetben nagyobb sikerélményt nyújt azoknak a diákoknak, akik a hagyományos, elméleti képzésben kevésbé eredményesek. Ugyanakkor fennáll annak a veszélye, hogy a hátrányos helyzetű tanulók az átlaghoz viszonyítva magasabb arányban vannak jelen ezen kisebb presztízsű képzésekben, ami így hosszú távon újratermelheti a társadalmi különbségeket.

	Más településről bejáró gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmozottan hátrányos helyzetű gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmozottan hátrányos helyzetű szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmozottan hátrányos helyzetű szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró technikumi, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű technikumi, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmozottan hátrányos helyzetű technikumi, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)
Aparhant	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bátaapáti	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bonyhád	346	10	3	58	6	4	0	0	0	91	2	1
Bonyhádvarasd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Cikó	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Felsőnána	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Grábóc	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Györe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Izmény	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kakasd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kéty	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Kisdorog	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kismányok	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisvejke	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lengyel	0	0	0	54	17	1	0	0	0	27	2	0
Mórággy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mőcsény	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mucsfa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Murga	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagymányok	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagyvejke	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tevel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Váralja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Závod	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zomba	0	0	0	0	0	0	21	0	11	0	0	0

Forrás: TEIR (2024.)

A Bonyhádi járás készségfejlesztő iskolája a szakképző iskolákkal szemben egy speciálisabb oktatási területet képvisel. Ezek a típusú intézmények elsősorban a sajátos nevelési igényű, értelmi vagy tanulási nehézségekkel küzdő tanulók számára biztosítanak képzést. A cél nem a hagyományos értelemben vett érettségi vagy szakma megszerzése, hanem az alapvető készségek fejlesztése, az önálló életvitelhez szükséges kompetenciák kialakítása és a társadalmi beilleszkedés segítése.

A Bonyhádi járásban a készségfejlesztő iskolai ellátás Zombán érhető el, amely a járás sajátos nevelési igényű tanulóit ellátó oktatási rendszerének az egyik fontos intézménye, ahol a térségben élő, tanulási vagy értelmi akadályozottsággal küzdő fiatalok számára biztosítanak speciális fejlesztést. A Tolna Megyei Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény Berkes János Általános Iskolája, Készségfejlesztő Iskolája és Kollégiuma fő feladatai közé tartozik a tanulók szociális, kommunikációs és gyakorlati készségeinek fejlesztése. A tanítás középpontjában az életvitelhez szükséges kompetenciák állnak, például az önellátás, az egyszerű munkafolyamatok megtanulása, valamint a közösségi viselkedési normák elsajátítása. A képzés során nagy hangsúlyt kap az egyéni fejlesztés, mivel a tanulók képességei és szükségletei nagyon eltérőek lehetnek. A zombai készségfejlesztő iskola egy kis létszámú, speciális célcsoportot ellátó intézmény, ahol körülbelül 50–60 fő tanul, a tanulói kör erősen heterogén, de minden esetben sajátos nevelési igényű fiatalokról van szó. Az iskola működése szorosan kapcsolódik a gyógypedagógiai szakemberek munkájához, akik kis létszámú csoportokban, személyre szabott módszerekkel tanítanak. A tanulási környezet általában nyugodtabb, lassabb tempójú és gyakorlatorientált, mint a hagyományos iskolákban. A Bonyhádi járásban azért is fontos ez az intézmény, mert a kisebb településeken élő, sajátos nevelési igényű tanulók számára helyben vagy közeli elérhetőséggel biztosít oktatási lehetőséget, így nem kell távoli intézményekbe utazniuk, így ez hozzájárul a társadalmi esélyegyenlőség erősítéséhez is.

A Tolna vármegyei Lengyel egy kicsi település a Bonyhádi járásban, a település legfontosabb oktatási intézménye a Déli ASzC Apponyi Sándor Mezőgazdasági Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium. Az 1946-ban alapított intézmény fő profilja a mezőgazdasági és agrárszakképzés, de többféle képzési forma is elérhető az iskolában, mint pl: technikumi képzés (érettségit és szakmát ad), szakképző iskolai képzés (3 év tartamú, szakmaszerzés a cél) és

felnőttoktatás. Az iskola erősen gyakorlatorientált jellegű, saját kertészeti területekkel (több hektár) rendelkezik és mezőgazdasági földekkel, továbbá tanüzemekkel és tankonyhák működtetésével teremti meg a valódi munkakörnyezetet a diákjai számára, biztosítva ezáltal a komplex oktatási struktúrát az intézményben.

A Bonyhádi járás középiskoláiban a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók jelenlétével kapcsolatban több fontos tendencia is kirajzolódik. A vizsgálatok szerint a célcsoportba tartozó tanulók aránya a középfokú oktatásban csökkenő tendenciát mutat, ami arra utalhat, hogy ezek a fiatalok egy része nem jut el a középiskolai képzésig, illetve idő előtt lemorzsolódik az oktatási rendszerből. A jelenség hosszabb távon azért is kedvezőtlen, mert az alacsony iskolai végzettség korlátozza a munkaerőpiaci lehetőségeket, és növeli a társadalmi leszakadás veszélyét.

A problémák egyik legjelentősebb formája a korai iskolaelhagyás és a lemorzsolódás. A hátrányos helyzetű tanulók körében nagyobb annak a kockázata, hogy nem jutnak el érettségig, vagy már a szakmai képzés során megszakítják tanulmányaikat. Gyakori, hogy a családok anyagi helyzete miatt a fiatalok viszonylag korán munkába állnak, ami rövid távon segítséget jelenthet a család számára, hosszabb távon azonban megnehezíti a stabil megélhetéshez szükséges szakképzettség megszerzését.

A szociális háttérből fakadó hátrányok szintén jelentős szerepet játszanak az iskolai eredményességben. Sok tanuló esetében megfigyelhető a hiányos alapkészségek megléte, a gyengébb szövegértés és kommunikációs készség, valamint az alacsonyabb tanulási motiváció. Több családban a szülők nem tudnak megfelelő tanulási támogatást nyújtani, részben saját alacsony iskolai végzettségük, részben nehéz anyagi vagy lakhatási körülményeik miatt. Emellett a digitális eszközökhöz és kulturális lehetőségekhez való korlátozott hozzáférés tovább növeli az oktatási különbségeket.

A járásban megjelenik az oktatási szegregáció problémája is. A kedvezőbb társadalmi helyzetű családok gyakran más településeken működő gimnáziumokat vagy magasabb presztízsű intézményeket választanak gyermekeik számára, így egyes helyi intézményekben nagyobb arányban koncentrálódhatnak a hátrányos helyzetű tanulók. Ez megnehezítheti az iskolák felzárkóztató munkáját, és tovább erősítheti a tanulók közötti különbségeket.

A nehézségek kezelését az is befolyásolja, hogy a kisebb vidéki járásokban gyakran korlátozottak a pedagógiai és szociális támogató szolgáltatások. Több intézményben hiányozhatnak a fejlesztő pedagógusok, iskolapszichológusok vagy mentorprogramok, amelyek segíthetnék a célcsoportba tartozó tanulók sikeres iskolai előrehaladását.

Mindezek mellett pozitívumként említhető, hogy a térségben működő kollégiumi ellátás és technikumi képzések bizonyos tanulók számára lehetőséget teremtenek a társadalmi mobilitásra és a munkaerőpiacon hasznosítható szakképesítés megszerzésére. A megfelelő támogatási rendszerek erősítésével és az egyéni fejlesztésre építő pedagógiai megoldásokkal javítható lenne a hátrányos helyzetű tanulók középiskolai sikeressége.

	Integráltan oktatott sajátos nevelési igényű tanulók száma					Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményekben részesülő tanulók száma				
	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakiskolákban	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakiskolákban
Aparhant	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bátaapáti	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bonyhád	23	0	0	0	0	17	0	0	0	0
Bonyhádvarasd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Cikó	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Felsőlána	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Grábóc	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Györe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Izmény	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kakasd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kéty	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisdorog	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kismányok	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisvejlke	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lengyel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mórág	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mőcsény	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mucsfa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Murga	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagymányok	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagyvejlke	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tevel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Váralja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Závod	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zomba	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: Oktatási Hivatal (2024/2025. II. félév)

	Beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő tanulók száma				
	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakiskolákban
Aparhant	0	0	0	0	0
Bátaapáti	0	0	0	0	0
Bonyhád	25	0	0	0	0
Bonyhádvarasd	0	0	0	0	0
Cikó	0	0	0	0	0
Felsőlána	0	0	0	0	0
Grábóc	0	0	0	0	0
Györe	0	0	0	0	0
Izmény	0	0	0	0	0
Kakasd	0	0	0	0	0
Kéty	0	0	0	0	0
Kisdorog	0	0	0	0	0
Kismányok	0	0	0	0	0
Kisvejte	0	0	0	0	0
Lengyel	0	0	0	0	0
Mórág	0	0	0	0	0
Mőcsény	0	0	0	0	0
Mucsfa	0	0	0	0	0
Murga	0	0	0	0	0
Nagymányok	0	0	0	0	0
Nagyvejte	0	0	0	0	0
Tevel	0	0	0	0	0
Váralja	0	0	0	0	0
Závod	0	0	0	0	0
Zomba	0	0	0	0	0

Forrás: Oktatási Hivatal (2025/2026. I. félév)

Összességében a Bonyhádi járás középfokú oktatási rendszere teljes kínálatot biztosít a diákok számára, ugyanakkor erősen Bonyhádra koncentrálódik, és jelentős mértékben az ingázó tanulóira épül.

A Paksi járás középfokú oktatása

A Paksi járás középfokú oktatása sajátos helyet foglal el a térség oktatási rendszerében, hiszen egyszerre formálja azt a helyi társadalmi szerkezet és a meghatározó gazdasági környezet. A járás központja, Paks, nem csupán közigazgatási értelemben kiemelt település, hanem gazdasági súlya révén is jelentős hatást gyakorol az oktatási kínálatra és annak irányaira. A térségben működő középfokú intézmények – gimnáziumok, technikumok és szakképző iskolák – ennek megfelelően részben a helyi munkaerőpiac igényeihez, részben pedig az általános továbbtanulási elvárásokhoz igazodnak.

	Gimnáziumi feladatellátási helyek (db)	Gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Gimnáziumi főállású pedagógusok (fő)	Szakisikolai és készségfejlesztő iskolai feladatellátási helyek (db)	Szakisikolai és készségfejlesztő iskolai főállású pedagógusok (fő)	Szakisikolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Technikumi, szakgimnáziumi feladatellátási helyek (db)	Technikumi, szakgimnáziumi főállású pedagógusok, oktatók (fő)	Technikumi, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Szakképző iskolai feladatellátási helyek (db)	Szakképző iskolai főállású pedagógusok, oktatók (fő)	Szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)
Bikács	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bölcske	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dunaföldvár	2	118	16	0	0	0	1	0	0	2	13	136
Dunaszentgyörgy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gerjen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Györköny	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kajdacs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Madocsa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagydorog	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Németkér	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Paks	2	481	47	0	0	0	2	64	676	1	11	139
Pálfa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pusztahencse	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sárszentlőrinc	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tengelic	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: TEIR (2024.)

A területen a középfokú oktatásban jól megfigyelhető a kettősség, amely a mai magyar oktatási rendszer egészét is jellemzi: az általános műveltséget nyújtó, felsőoktatásra felkészítő képzések és a gyakorlatorientált, szakmaszerzésre irányuló utak egyidejű jelenléte. E kettősség nemcsak az intézményi struktúrában, hanem a tanulói pályák alakulásában és a társadalmi különbségek újratermelődésében is megmutatkozik.

	Más településről bejáró gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmozottan hátrányos helyzetű gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmozottan hátrányos helyzetű szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmozottan hátrányos helyzetű szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró technikum, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű technikum, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmozottan hátrányos helyzetű technikum, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)
Bikács	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bölske	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dunaföldvár	60	0	0	86	4	11	0	0	0	0	0	0
Dunaszentgyörgy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gerjen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Györköny	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kajdacs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Madocsa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagydorog	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Németkér	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Paks	163	3	0	69	11	16	0	0	0	311	2	0
Pálfa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pusztahencse	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sárszentlőrinc	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tengelic	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: TEIR (2024.)

A Paksi járás gimnáziumi oktatása viszonylag koncentrált, de tartalmilag sokszínű rendszert alkot, amelyben a helyi gazdasági sajátosságok és a továbbtanulási igények egyaránt meghatározó szerepet játszanak. A járás központja, Paks, a gimnáziumi képzés legfontosabb helyszíne, ahol több különböző profilú intézmény is működik, így a diákok számára – a térség méretéhez képest – viszonylag széles választék áll rendelkezésre.

A legjelentősebb gimnázium a Paksi Vak Bottyán Gimnázium, amely a város hagyományos, általános képzést nyújtó középiskolája. Az intézmény klasszikus gimnáziumi struktúrában működik, ahol a cél az érettségi megszerzése és a felsőoktatásra való felkészítés. Az iskola

erőssége az általános műveltség széles körű biztosítása, valamint az, hogy többféle fakultációs lehetőséget kínál a diákoknak, például humán és reál irányokban. A gimnázium fontos szerepet tölt be a járásban azok számára, akik nem konkrét szakmát szeretnének tanulni, hanem egyetemi továbbtanulásban gondolkodnak.

A másik meghatározó intézmény a Paksi Energetikai Technikum és Kollégium (korábbi szakgimnáziumi jelleggel működő iskola), amely bár alapvetően szakképzési profilú, érettségit adó képzései miatt a gimnáziumi oktatás határterületéhez is kapcsolódik. Az iskola sajátossága, hogy erősen specializált: a képzések jelentős része az energetikai és műszaki területekhez kötődik, ami szorosan kapcsolódik a Paksi Atomerőmű jelenlétéhez. Ez a gazdasági háttér meghatározza az iskola profilját, és egyben egyedivé is teszi a térség oktatási kínálatában.

A gimnáziumi oktatás Pakson tehát két fő irány között oszlik meg: az egyik a klasszikus, általános műveltséget és egyetemi továbbtanulást elősegítő Vak Bottyán Gimnázium, a másik pedig a műszaki-energetikai irányultságú, inkább szakmai orientációt is adó technikumi rendszer. Ez a kettősség jól tükrözi a város sajátos helyzetét, hiszen Paks gazdasági életében kiemelt szerepet játszik az ipari, különösen az energetikai szektor.

A járás gimnáziumi oktatásának egyik fontos jellemzője, hogy erősen kapcsolódik a helyi munkaerőpiaci viszonyokhoz. Míg a gimnáziumi képzés hagyományosan a felsőoktatás felé vezető utat jelenti, addig a technikumi irányok már közvetlenebbül reagálnak a térség gazdasági igényeire. Ez a párhuzamos rendszer lehetőséget ad a diákoknak arra, hogy eltérő életpályák közül válasszanak, ugyanakkor kihívást is jelent, mivel a pályaválasztás viszonylag korai életkorban eldől.

A Paksi járás szakiskolai és készségfejlesztő oktatása sajátos szerkezetet mutat. A két oktatási terület – bár céljaiban eltérő – közös pontja, hogy mindkettő a fiatalok társadalmi beilleszkedését és munkavállalási esélyeit kívánja erősíteni, különböző eszközökkel.

A szakiskolai, mai nevén szakképző iskolai oktatás központja a Paksi járásban a Tolna Vármegyei Szakképzési Centrum I. István Szakképző Iskolája Pakson. Ez az intézmény a térség legfontosabb szakképző bázisa, amely több ágazatban kínál gyakorlatorientált képzéseket. A tanulók hároméves képzési rendszerben sajátíthatják el választott szakmájuk alapjait, amelyet jelentős mértékben duális formában, vállalati gyakorlati helyeken egészítenek ki. Az iskola különösen szorosan kapcsolódik a helyi gazdasághoz, elsősorban a Paksi Atomerőmű és a hozzá kapcsolódó ipari és szolgáltató szektor munkaerőigényéhez. Ennek megfelelően a képzési kínálatban jelentős szerepet kapnak a műszaki, gépészeti, építőipari és kereskedelmi szakmák, amelyek a térség foglalkoztatási szerkezetéhez igazodnak.

A szakképző iskola működésének egyik legfontosabb jellemzője a gyakorlatorientáltság. A tanulók nem csupán elméleti ismereteket szereznek, hanem valós munkakörnyezetben is tapasztalatot gyűjtenek, ami elősegíti a munkaerőpiacra való közvetlen belépést. Ez különösen fontos egy olyan járásban, ahol a nagy ipari létesítmények jelenléte stabil foglalkoztatási lehetőségeket biztosít, és így a szakmunkásképzés közvetlen gazdasági jelentőséggel bír.

A járás másik fontos oktatási területe a készségfejlesztő oktatás, amely a Tolna vármegyei Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény rendszeréhez kapcsolódik. Ez az ellátási forma elsősorban azoknak a tanulóknak szól, akik értelmi akadályozottságuk vagy egyéb sajátos nevelési igényük miatt nem tudnak részt venni a hagyományos középfokú képzésben. A készségfejlesztő iskolák célja nem a klasszikus értelemben vett szakmaszerzés vagy érettségi megszerzése, hanem az önálló életvitelhez szükséges alapvető készségek kialakítása.

A képzés során a tanulók olyan gyakorlati ismereteket sajátítanak el, mint a mindennapi életvitelhez kapcsolódó tevékenységek, egyszerű munkafolyamatok elvégzése, valamint a szociális és kommunikációs készségek fejlesztése. A cél az, hogy a tanulók lehetőség szerint védett vagy támogatott munkahelyeken, illetve részben önálló élethelyzetekben is megállják a helyüket. Ez az oktatási forma tehát erősen rehabilitációs és integrációs jellegű, és szorosan kapcsolódik a szociális ellátórendszerhez is.

A Paksi járás középfokú oktatása több szempontból kedvezőbb helyzetben van az ország számos más vidéki térségéhez képest, ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy ne lennének jól azonosítható hiányosságai. Ezek részben strukturálisak, részben a helyi gazdasági specializációból, illetve a társadalmi különbségekből fakadnak.

Az egyik legszembevetőbb probléma az oktatási kínálat beszűkülése és egyoldalúsága. A Paks központú képzési struktúra erősen igazodik a műszaki és ipari igényekhez, különösen az atomerőmű munkaerőpiaci hatásai miatt. Ez önmagában előny, ugyanakkor háttérbe szorít más képzési területeket (például humán, művészeti vagy társadalomtudományi irányokat). Ennek következtében azok a tanulók, akik nem műszaki érdeklődésűek, gyakran kénytelenek más városokba – például Szekszárd vagy Pécs – ingázni vagy elköltözni, ami növeli a területi egyenlőtlenségeket.

Szintén jelentős hiányosság a gimnáziumi képzés korlátozott súlya és presztízse a járásban. A középfokú oktatás súlypontja inkább a technikumi és szakképzési irányba tolódik, ami bár jól szolgálja a helyi gazdaság igényeit, hosszabb távon beszűkítheti a felsőoktatási továbbtanulás lehetőségeit. Ez különösen azok számára kedvezőtlen, akik szélesebb akadémiai pályák felé orientálódna.

Pedagógiai szempontú problémának tekinthető, hogy a technikumi képzés kettős célja – érettségi és szakma megszerzése – komoly terhelést jelent a tanulók számára, különösen azoknak, akik gyengébb alapkészségekkel érkeznek. Így a differenciált oktatás és a felzárkóztatás nem minden esetben tud elég hatékony lenni, ami növeli a lemorzsolódás kockázatát. Ez a probléma a hátrányos helyzetű tanulókat érinti a leginkább, akik számára a rendszer gyakran nem tud elegendő egyéni támogatást biztosítani.

A társadalmi különbségek kezelése szintén kihívást jelent. Bár a paksi járás gazdaságilag viszonylag fejlettebb, a hátrányos helyzetű tanulók itt sem tűnnek el a rendszerből. Számukra a szakképzés valóban kínálhat mobilitási lehetőséget, de ennek sikere nagymértékben függ a támogató programok (mentorálás, ösztöndíjak, szociális segítség) elérhetőségétől és minőségétől. Ezek azonban nem minden esetben elég erősek vagy széles körűek.

További hiányosként jelenik meg a pedagógushiány és az oktatói utánpótlás kérdése, amely országos probléma, de a kisebb térségekben fokozottabban jelentkezik. A speciális szaktudást igénylő műszaki tárgyak oktatásához nehéz megfelelő szakembereket találni, különösen akkor, ha a versenyszféra – például az energetikai ipar – magasabb béreket kínál.

Végül, de nem utolsósorban, a rendszer rugalmassága is korlátozott. A gyorsan változó gazdasági és technológiai környezethez való alkalmazkodás – például új szakmák bevezetése, digitális kompetenciák fejlesztése – nem mindig elég gyors vagy hatékony. Ez hosszabb távon versenyképességi problémákhoz vezethet.

	Integráltan oktatott sajátos nevelési igényű tanulók száma					Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményekben részesülő tanulók száma				
	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakiskolákban	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakiskolákban
Bikács	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bölcske	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dunaföldvár		0	0	0	0		0	0	0	0
Dunaszentgyörgy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gerjen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Györköny	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kajdacs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Madocsa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagydorog	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Németkér	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Paks	13	0	0	0	0	5	0	0	0	0
Pálfa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pusztahencse	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sárszentlőrinc	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tengelic	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: Oktatási Hivatal (2024/2025. II. félév)

	Beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő tanulók száma				
	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakiskolákban
Bikács	0	0	0	0	0
Bölcske	0	0	0	0	0
Dunaföldvár	0	0	0	0	0
Dunaszentgyörgy	0	0	0	0	0
Gerjen	0	0	0	0	0
Györköny	0	0	0	0	0
Kajdacs	0	0	0	0	0
Madocsa	0	0	0	0	0
Nagydorog	0	0	0	0	0
Németkér	0	0	0	0	0
Paks	8	0	0	0	0
Pálfa	0	0	0	0	0
Pusztahencse	0	0	0	0	0
Sárszentlőrinc	0	0	0	0	0
Tengelic	0	0	0	0	0

Forrás: Oktatási Hivatal (2025/2026. I. félév)

Összességében tehát a paksi járás középfokú oktatásának legfőbb hiányosságai az egyoldalú képzési szerkezet, a korlátozott gimnáziumi jelenlét, a társadalmi különbségek kezelésének nehézségei, valamint a pedagógiai és humán erőforrás-problémák. Ezek kezelése nélkül a rendszer előnyei – különösen a gazdasági beágyazottság – nem tudnak teljes mértékben érvényesülni.

A Dombóvári járás középfokú oktatása

A Dombóvári járás középfokú oktatási rendszere alapvetően erősen központosított, hiszen a középiskolai képzés szinte teljes egészében Dombóvár városába koncentrálódik. Ez a szerkezet önmagában meghatározza a rendszer működésének erősségeit és hiányosságait is, különösen a kisebb településeken élő tanulók és a hátrányos helyzetű csoportok szempontjából.

	Gimnáziumi feladatellátási helyek (db)	Gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Gimnáziumi főállású pedagógusok (fő)	Szakiskolai és készségfejlesztő iskolai feladatellátási helyek (db)	Szakiskolai és készségfejlesztő iskolai főállású pedagógusok (fő)	Szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Technikumi, szakgimnáziumi feladatellátási helyek (db)	Technikumi, szakgimnáziumi főállású pedagógusok, oktatók (fő)	Technikumi, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Szakképző iskolai feladatellátási helyek (db)	Szakképző iskolai főállású pedagógusok, oktatók (fő)	Szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)
Attala	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Csibrák	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Csikóstótt ős	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dalmand	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dombóvár	2	467	35	0	0	0	3	52	715	2	23	231
Döbrököz	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gyulaj	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jágónak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kapospula	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kaposszek cső	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kocsola	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kurd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lápafő	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szakcs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Várong	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: TEIR (2024.)

A térség gimnáziumi oktatása jól tükrözi a kisebb, vidéki térségek középfokú oktatási rendszerének általános sajátosságait. A járás központja, Dombóvár ad otthont a térség meghatározó gimnáziumi képzésének. A Dombóvári Illyés Gyula Gimnázium a járás egyetlen önálló gimnáziuma, amely többféle, hagyományos, képzési formát kínál (4, 5 és 8 évfolyamos gimnáziumi képzés). Az itt elérhető oktatási formák általános műveltséget nyújtanak, és csak korlátozott mértékben kínálnak specializációt. Ez a kínálat elmarad a közeli, nagyobb városok – például Pécs vagy Kaposvár – sokszínűbb és gyakran magasabb presztízsű gimnáziumaihoz képest, ami hozzájárul ahhoz, hogy a jobb tanulmányi eredményű tanulók egy része elhagyja ezt a térséget. Éppen ezért a gimnázium tanulói összetétele sajátos képet mutat. Egyrészt jelen van egy stabil középréteg, amely számára a gimnázium a felsőoktatásba vezető hagyományos út. Másrészt, jóval kisebb arányban, találunk kimagasló teljesítményű diákokat is, ami részben a már említett elszívó hatással magyarázható. A továbbtanulási arány ugyan nem alacsony, de gyakran a kevésbé szelektív felsőoktatási intézmények felé irányul. A járás társadalmi szerkezete jelentős hatással van az oktatásra, különösen a hátrányos helyzetű tanulók részvételére. A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű diákok aránya a térségben az

országos átlag felett van, ugyanakkor ők a gimnáziumi képzésben alulreprezentáltak. Ennek egyik fő oka, hogy az oktatási szelekció már az általános iskola során megkezdődik: ezek a tanulók gyakran gyengébb tanulmányi eredményeket érnek el, és kisebb eséllyel választják vagy tudják választani a gimnáziumi továbbtanulást. Így nagyobb arányban kerülnek a szakképzésbe, ami hosszabb távon újratermeli a társadalmi különbségeket.

Azok a hátrányos helyzetű diákok, akik mégis gimnáziumba kerülnek, sajátos kihívásokkal szembesülnek. Gyakran első generációs értelmiséginek készülnek, ami egyszerre jelent lehetőséget és kockázatot. Számukra az iskolai siker nemcsak egyéni teljesítmény kérdése, hanem nagymértékben függ a rendelkezésre álló támogatásoktól is. A családi háttérből fakadó erőforráshiány – például a tanulást segítő környezet vagy a kulturális tőke hiánya – miatt nagyobb a lemorzsolódás veszélye, és bizonytalanabb a felsőoktatásba való belépés is.

A területi egyenlőtlenségek tovább árnyalják a képet. A kisebb településekről bejáró tanulók számára a mindennapi közlekedés idő- és költségigényes, ami csökkenti az iskolai életben való aktív részvétel lehetőségét. Emellett a digitális eszközökhöz és tanórán kívüli programokhoz való hozzáférés is korlátozottabb lehet, ami tovább növeli a különbségeket. Ezek a tényezők különösen súlyosan érintik a mélyszegénységben élő és roma származású tanulókat.

	Más településről bejáró gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró technikum, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű technikum, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű technikum, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)
Attala	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Csibrák	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Csikóstóttós	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dalmand	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dombóvár	196	2	0	18	9	7	0	0	0	321	35	24
Döbrököz	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gyulaj	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jágónak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kapospula	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kaposszekcső	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kocsola	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kurd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lápaforó	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szakcs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Várong	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

A járásban a szakiskolai, illetve szakképző jellegű képzést elsősorban a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Esterházy Miklós Technikum, Szakképző Iskola és Kollégiuma biztosítja, amely hagyományos értelemben vett szakmai oktatást nyújt a tanulók számára. Emellett fontos szerepet tölt be a Herceg Esterházy Miklós Szakképző Iskola, Speciális Szakiskola és Kollégium is. Ez a képző intézmény nemcsak szakképző iskolaként működik, hanem speciális szakiskolai feladatokat is ellát, és különösen jelentős abból a szempontból, hogy sajátos nevelési igényű tanulók számára is biztosít szakmai képzési lehetőségeket, ezzel hozzájárulva a társadalmi integrációhoz és a munkaerőpiaci esélyek javításához. Az iskola több szakmacsoportban biztosít képzést, és erősen épít a gyakorlatorientált oktatásra, különösen a szakmai készségek fejlesztésére.

A technikumi rendszerben működő oktatási intézmények tekintetében a legjelentősebb iskola a Tolna Vármegyei SZC Apáczai Csere János Technikum és Kollégium. Az intézmény több ágazatban kínál képzést, például informatika és távközlés, közlekedés és szállítmányozás, gépészet, rendészet és közszolgálat területeken, ahol a képzések célja, hogy az érettségi mellett piacképes szakmai végzettséget is kapjanak az itt tanulók, amivel a diákok közvetlenül beléphetnek a munkaerőpiacra vagy továbbtanulhatnak.

A készségfejlesztő iskolák tekintetében a járás képe koncentráltabb. Önálló, kizárólag készségfejlesztő iskolaként működő intézmény nem található a térségben, helyett a készségfejlesztő iskolai feladatellátás EGYMI (egységes gyógypedagógiai intézmény) keretében jelenik meg, melyet a Mosoly Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Készségfejlesztő Iskola és Kollégium lát el.

A járás középfokú oktatási rendszere sem mentes a hiányosságoktól. Az egyik legfontosabb helyi probléma a területi egyenlőtlenség. Mivel Dombóváron kívül gyakorlatilag nincs középiskola, így a környező települések diákjainak naponta be kell utazniuk a városba. Ez nemcsak idő- és költségigényes, hanem logisztikai nehézséget is jelent, különösen azoknak a családoknak, ahol nincs állandó autóhasználat vagy megfelelő tömegközlekedési kapcsolat. A közlekedési függőség sok esetben már önmagában korlátozza az iskolaválasztást.

A rendszer másik jelentős hiányossága a választási lehetőségek korlátozottsága. Bár Dombóváron több középfokú intézmény is működik, a kínálat nem fedi le a teljes tanulói igényt, különösen a modern, digitális vagy speciális képzési területeken. Ez azt eredményezi, hogy egyes tanulók már 14–15 éves korban kompromisszumra kényszerülnek a továbbtanulás irányát illetően.

A hátrányos helyzetű tanulók esetében ezek a problémák még hangsúlyosabban jelennek meg, hiszen több településen is magasabb a szociálisan sérülékeny családok aránya, ahol a tanulók számára a napi utazás költsége, az eszközök beszerzése vagy akár az utazási idő is komoly akadályt jelenthet. Sok esetben a családi háttér nem tudja biztosítani a rendszeres bejárást, ami növelheti a lemorzsolódás kockázatát, különösen a szakképző iskolák első éveiben.

További probléma a korai pályaorientáció hiányossága. A hátrányos helyzetű tanulók gyakran kevesebb információval rendelkeznek a továbbtanulási lehetőségekről, így nagyobb eséllyel választanak nem tudatosan szakmát vagy iskolatípust. Ez hosszabb távon munkaerőpiaci hátrányt is okozhat, mivel kevésbé piacképes vagy nem a képességeikhez illeszkedő irányba kerülhetnek.

	Integráltan oktatott sajátos nevelési igényű tanulók száma					Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményekben részesülő tanulók száma				
	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakiskolákban	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakiskolákban
Attala	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Csibrák	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Csikóstóttós	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dalmand	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dombóvár	4	0	0	0	0	3	0	0	0	0
Döbrököz	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gyulaj	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jágónak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kapospula	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kaposszekcső	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kocsola	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kurd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lápafő	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szakcs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Várong	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: Oktatási Hivatal (2024/2025. II.félév)

	Beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő tanulók száma				
	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakiskolákban
Attala	0	0	0	0	0
Csibrák	0	0	0	0	0
Csikóstóttós	0	0	0	0	0
Dalmand	0	0	0	0	0
Dombóvár	7	0	0	0	0
Döbrököz	0	0	0	0	0
Gyulaj	0	0	0	0	0
Jágónak	0	0	0	0	0
Kapospula	0	0	0	0	0
Kaposszekcső	0	0	0	0	0
Kocsola	0	0	0	0	0
Kurd	0	0	0	0	0
Lápafő	0	0	0	0	0
Nak	0	0	0	0	0
Szakcs	0	0	0	0	0
Várong	0	0	0	0	0

Forrás: Oktatási Hivatal (2025/2026. I. félév)

Összességében a Dombóvári járás középiskolai rendszere működőképes, de erősen központosított és területileg egyenlőtlen. A legnagyobb kihívások közé tartozik a vidéki települések tanulóinak elérése, a közlekedési és anyagi akadályok kezelése, valamint a hátrányos helyzetű diákok esélyegyenlőségének biztosítása. A rendszer fejlesztése szempontjából kulcsfontosságú lenne a hozzáférhetőség javítása és a tanulói támogatási rendszerek további erősítése.

A Szekszárdi járás középfokú oktatása

A járásban a középfokú oktatás több típusban jelenik meg: gimnáziumi, technikumi és szakképző iskolai formában. A Szekszárdi járás gimnáziumi oktatása erősen Szekszárd városára koncentrálódik, ahol a térség teljes érettségire felkészítő képzése megvalósul. A

gimnáziumok szerepe kiemelt, hiszen nemcsak a helyi diákokat szolgálják ki, hanem a környező településekről érkező tanulók továbbtanulási lehetőségeit is biztosítják.

	Gimnáziumi feladatellátási helyek (db)	Gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Gimnáziumi főállású pedagógusok (fő)	Szakiskolai és kérszégfejlesztő iskolai feladatellátási helyek (db)	Szakiskolai és kérszégfejlesztő iskolai főállású pedagógusok (fő)	Szakiskolai és kérszégfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Technikumi, szakgimnáziumi feladatellátási helyek (db)	Technikumi, szakgimnáziumi főállású pedagógusok, oktatók (fő)	Technikumi, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Szakképző iskolai feladatellátási helyek (db)	Szakképző iskolai főállású pedagógusok, oktatók (fő)
Alsónána	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Alsónyék	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Báta	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bátaszék	1	262	19	0	0	0	0	0	0	0	0
Decs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Harc	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kistormás	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kölesd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Medina	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Őcsény	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pörboly	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sárpilis	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sióagárd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szálka	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szedres	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szekszárd	5	893	91	1	9	48	5	149	1736	5	58
Várdomb	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: TEIR (2024.)

	Más településről bejáró gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró technikum, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű technikum, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű technikum, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)
Alsónána	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Alsónyék	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Báta	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bátaszék	128	8	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Decs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Harc	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kistormás	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kölesd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Medina	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ócsény	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pörboly	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sárpilis	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sióagárd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szálka	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szedres	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szekszárd	345	17	14	534	81	40	32	4	10	944	51	26
Várdomb	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: TEIR (2024.)

A járás egyik legmeghatározóbb intézménye a Garay János Gimnázium, amely hagyományosan magas színvonalú, erős érettségi felkészítést nyújt, különösen a humán és reál területeken. A viszonylag stabil, közepes méretű intézménybe 500-600 diák tanul, és az iskola története több mint 120–130 évre nyúlik vissza. A Garay mellett fontos szerepet tölt be az I. Béla Gimnázium is, amely szélesebb tanulói réteget fogad, és többféle tagozattal – például nyelvi és természettudományos irányokkal – biztosítja a továbbtanulás alapját. Az iskola több mint 500 fős nappali gimnáziumi tanulói létszámmal működik, és több évfolyamos (4 és 5 éves) képzési formákat is kínál. A tanulók jelentős része helyi, de körülbelül 10% a megye távolabbi településeiről érkezik, ami jelzi a regionális vonzerejét is.

A harmadik jelentősebb intézmény a Bátaszéki II. Géza Gimnázium, amely hagyományosan, és jelenleg is a kisebb létszámú gimnáziumok közé tartozik a vármegyében, ennek ellenére az

iskola mind tanulmányi, mind pedig sportversenyek terén jó eredményeket ér el. Ez a képző intézmény - nagyrészt - a településen élő és annak közelében fekvő falvak diákjait tanítja a 4 és 6 évfolyamos gimnáziumi képzésein. A tanulói létszám évfolyamonként változik, de kb. 200–300 fő körül mozog a nappali gimnáziumi képzésben tanulók száma.

A szakiskolák, szakképző intézmények és készségfejlesztő iskolák együtt alkotják a gyakorlatorientált és sajátos nevelési igényeket kiszolgáló oktatási hálózatot. Ezek az intézmények kulcsszerepet játszanak abban, hogy a tanulók ne csak érettségit, hanem piacképes szakmát vagy alapvető munkavállalási készségeket is elsajátíthassanak.

A térségben több jelentős szakképző intézmény működik, amelyek közül kiemelkedik a Szekszárdi SZC Ady Endre Szakképző Iskolája és Kollégiuma, amely hagyományosan sokféle szakmát kínál. Az iskola fő jellemzője az erős műszaki és ipari képzési profil, népszerűek a gépészet, az elektronika és járműtechnika irányok, de nem elhanyagolható információ az iskoláról az a tény sem, hogy hosszú múltra visszatekintően folytatja a szakmunkások képzését a lokációban, és diákjainak száma eléri a több száz fős nagyságrendet.

Fontos képzési szereplő a Szekszárdi Kolping Katolikus Szakképző Iskola, amely gyakorlatorientált, többek között vendéglátóipari és szakmai alapképzéseket biztosít tanulói számára, ugyanakkor a nevelési szemléletében hangsúlyosan van jelen a keresztény értékrend megjelenése. Az intézmény jelentős szerepet vállal a hátrányos helyzetű és sajátos nevelési igényű tanulók oktatásában és felzárkóztatásában, kisebb létszámú, családiasabb légkörű iskolának számít, ahol nagyobb figyelem jut az egyéni fejlesztésre.

A lokációban tekintélyes intézménynek minősül még a Tolna Vármegyei SZC Hunyadi Mátyás Technikum és Szakképző Iskola is, ahol a képzés fő iránya a vendéglátás és turizmus. Ez az iskola egy jól meghatározott profilú, gyakorlatorientált intézmény, amely a vendéglátás és turizmus területén biztosít szakember-utánpótlást. Jelentősége abban áll, hogy a térség gazdaságának egyik fontos pillérét képező szolgáltató szektort látja el képzett munkaerővel, miközben a tanulók számára is kézzelfogható, piacképes szakmát biztosít. A képzési kínálatnak köszönhetően a tanulók többek között szakács, cukrász, pincér, valamint turisztikai technikus szakmák közül választhatnak, a technikumi képzésben pedig érettségit is szerezhetnek. Ez a kettős képzési szerkezet lehetőséget ad arra, hogy a diákok akár közvetlenül a munkaerőpiacra lépjenek, akár később felsőoktatásban folytassák tanulmányaikat. A tanulói összetétel alapján az intézményt elsősorban olyan fiatalok választják, akik gyakorlati jellegű szakmát szeretnének tanulni, és fontos számukra a gyors munkába állás lehetősége. A hátrányosabb helyzetű tanulók számára is reális továbbhaladási utat kínál, mivel a szakmaszerzés rövidebb idő alatt biztosíthat elhelyezkedést, ugyanakkor a képzés sikeressége nagymértékben függ a tanulók motivációjától és kitartásától.

A Bezerédj István Technikum a Tolna Vármegyei Szakképzési Centrum szintén fontosabb „KERI” néven is ismert iskolája, ahol a gazdasági, pénzügyi és kereskedelmi képzések dominálnak. A Bezerédj egyik legfontosabb jellemzője, hogy erősen munkaerőpiac-orientált intézmény. A képzések folyamatosan alkalmazkodnak a gazdaság igényeihez, így a tanulók olyan szakmákat sajátíthatnak el, amelyekkel viszonylag gyorsan el tudnak helyezkedni. Ide tartozik például a pénzügyi-számviteli ügyintéző, logisztikai technikus vagy kereskedelmi szakirány. Statisztikai és működési szempontból az iskola közepes–nagy méretű szakképző intézménynek számít, több száz tanulóval. A gazdasági képzések miatt a diákok összetétele viszonylag erősen a „gyakorlatias pályaválasztás” felé tolódik: sokan nem feltétlenül felsőoktatásba, hanem közvetlen munkavállalásra készülnek, míg mások üzleti, gazdasági egyetemek felé haladnak tovább. Az iskola erőssége a duális képzés, vagyis az, hogy a tanulók jelentős része külső cégeknél is gyakorlatot szerez. Ez növeli az elhelyezkedési esélyeket, és erős kapcsolatot teremt a helyi gazdasági szereplőkkel.

A mezőgazdasági és ipari irányú képzésekben meghatározó a Csapó Dániel Mezőgazdasági Technikum és Szakképző Iskola, amely elsősorban agrár- és élelmiszeripari szakképzéssel

foglalkozik. A Csapó Dániel Mezőgazdasági Technikum és Szakképző Iskola a Szekszárdi járás egyik meghatározó középfokú intézménye, és hosszú múltra tekint vissza: már 1929-ben megkezdte működését, így közel egy évszázada képez szakembereket a mezőgazdaság számára. A képzési kínálata kifejezetten gyakorlatorientált. Az intézményben két fő képzési forma érhető el: a technikumi képzés (5 év, érettségivel és szakmai végzettséggel), valamint a szakképző iskolai képzés (3 év, szakmai bizonyítvánnyal). Az iskola egyik legfontosabb sajátossága a gyakorlati képzés erőssége, hiszen itt a diákok nemcsak tantermi oktatásban vesznek részt, hanem saját tangazdaságban, tanműhelyekben (pl. élelmiszeripari műhely), illetve külső gyakorlati helyeken is tanulnak párhuzamosan. Az intézmény kollégiumot is biztosít a vidéki tanulóknak, továbbá ösztöndíjlehetőséget kínál, és felnőttképzést is folytat.

A Pécsi Tudományegyetem Kelemen Endre Egészségügyi Technikum és Szakképző Iskola a Szekszárdi járás meghatározó középfokú intézménye, amely elsősorban az egészségügyi és szociális területre készíti fel a tanulókat. Az iskola Szekszárdon működik, és különlegessége, hogy a Pécsi Tudományegyetem fenntartásában áll, azon belül is az Egészségtudományi Karhoz kapcsolódik. Ez a háttér stabil szakmai alapot biztosít, és megkönnyíti a diákok számára a felsőoktatásba való továbblépést. Az intézmény több évtizedes múltra tekint vissza, és hosszú ideje képez szakembereket a segítő hivatások számára. A képzés középpontjában a technikumi forma áll, amely öt év alatt egyszerre biztosít érettségit és szakmai végzettséget. A tanulók olyan területeken szerezhetnek ismereteket, mint az egészségügyi ellátás, a betegápolás vagy a rehabilitáció.

A képzés felépítése fokozatos: az első években inkább általános és alapozó tantárgyak dominálnak, majd később egyre nagyobb hangsúlyt kap a szakmai képzés. Az iskola egyik legnagyobb erőssége a gyakorlati oktatás, amely kórházakban és szociális intézményekben zajlik, így a diákok valós környezetben szerezhetnek tapasztalatot. Összességében az intézmény egy speciális profilú, gyakorlatorientált középiskola, amely egyszerre készít fel a munkaerőpiacra és a továbbtanulásra. A Szekszárdi járásban kiemelt szerepet tölt be, mivel az egészségügyi képzés egyik legfontosabb helyi központja.

A Szekszárdi járás középfokú oktatása alapvetően stabil és több képzési típust kínáló rendszer, ugyanakkor számos olyan szerkezeti és társadalmi probléma jellemzi, amelyek befolyásolják a tanulók esélyeit. Ezek a hiányosságok különösen erősen érintik a hátrányos helyzetű csoportokat.

Az egyik legfontosabb probléma a területi központosítás. A gimnáziumi, technikumi és szakképző iskolák döntő többsége Szekszárdon található, a járás kisebb településein nincs is középiskola, ezért a tanulók napi bejárásra vagy kollégiumi elhelyezésre kényszerülnek. Ez idő- és költségigényes, és már önmagában szűkíti a ténylegesen elérhető iskolák körét.

Ehhez kapcsolódik a közlekedési és infrastrukturális nehézségek problémája. A tömegközlekedés nem minden településről ideális, a hosszú utazási idő pedig fárasztó, ami ronthatja a tanulási teljesítményt. A hátrányos helyzetű családok számára az utazás költsége is megterhelő lehet, így előfordul, hogy a diák nem a számára legmegfelelőbb iskolát választja, hanem azt, amelyik könnyebben elérhető.

További hiányosság a korlátozott intézményi és képzési választék. Bár Szekszárdon több középiskola működik, a kínálat mégsem fedi le teljes mértékben a modern gazdaság minden területét. Egyes speciális vagy magas presztízsű képzések hiányoznak, ezért a tanulóknak más városokba kell menniük, ami tovább növeli az egyenlőtlenségeket.

A rendszer egyik súlyosabb problémája a társadalmi különbségek újratermelődése. A hátrányos helyzetű tanulók – például alacsony jövedelmű családok gyermekei vagy egyes roma közösségek tagjai – gyakran kevesebb információval rendelkeznek a továbbtanulási lehetőségekről, és kisebb támogatást kapnak a családtól. Emiatt nagyobb eséllyel kerülnek szakképző iskolába akkor is, ha képességeik alapján más képzési forma is szóba jöhetne.

Szintén jelentős probléma a lemorzsolódás kockázata, amely főként a szakképzésben jelenik meg. A hosszú bejárás, a motiváció hiánya, a tanulási nehézségek és a családi háttérből fakadó problémák együtt növelik annak esélyét, hogy a tanuló idő előtt elhagyja az iskolát. Ez hosszú távon rontja a munkaerőpiaci kilátásokat, és erősíti a társadalmi hátrányokat.

	Integráltan oktatott sajátos nevelési igényű tanulók száma					Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményekben részesülő tanulók száma				
	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakiskolákban	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakiskolákban
Alsónána	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Alsónyék	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Báta	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bátaszék	14	0	0	0	0	12	0	0	0	0
Decs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Harc	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kistormás	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kölesd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Medina	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ócsény	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pörboly	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sárpilis	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sióagárd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szálka	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szedres	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szekszárd	19	0	0	29	0	33	0	0	7	4
Várdomb	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: Oktatási Hivatal (2024/2025. II. félév)

	Beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő tanulók száma				
	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakiskolákban
Alsónána	0	0	0	0	0
Alsónyék	0	0	0	0	0
Báta	0	0	0	0	0
Bátaszék	16	0	0	0	0
Decs	0	0	0	0	0
Harc	0	0	0	0	0
Kistormás	0	0	0	0	0
Kölesd	0	0	0	0	0
Medina	0	0	0	0	0
Öcsény	0	0	0	0	0
Pörboly	0	0	0	0	0
Sárpilis	0	0	0	0	0
Sióagárd	0	0	0	0	0
Szálka	0	0	0	0	0
Szedres	0	0	0	0	0
Szekszárd	25	0	0	6	0
Várdomb	0	0	0	0	0

Forrás: Oktatási Hivatal (2025/2026. I. félév)

Összességében a Szekszárdi járás középfokú oktatása megfelelő intézményi háttérrel rendelkezik, de erősen központosított és nem teljesen egyenlő hozzáférést biztosít. A hátrányos helyzetű tanulók számára a közlekedési, anyagi és információs akadályok halmozottan jelentkeznek, ami korlátozza az esélyeiket a sikeres iskolai előrehaladásra és a későbbi társadalmi mobilitásra.

Tamási járás középfokú oktatása

A Tamási járás középfokú oktatása egy központilag szervezett, erősen Tamásira koncentrálódó rendszer, amely elsősorban a városban működő gimnáziumi és szakképző intézményekre épül. A járás kisebb településein nincs jelentős középfokú oktatási kínálat, ezért a tanulók nagy része naponta bejárással vagy kollégiumi elhelyezéssel jut el az iskolákba. A képzési struktúrában megtalálhatók a gimnáziumi, technikumi és szakképző iskolai formák is, amelyek célja az érettségire, illetve a szakmai végzettség megszerzésére való felkészítés. A rendszer fontos

szerepet tölt be a térség munkaerő-utánpótlásában, ugyanakkor a földrajzi koncentráció miatt különösen érinti a vidéki és hátrányos helyzetű tanulókat is.

	Gimnáziumi feladatellátási helyek (db)	Gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Gimnáziumi főállású pedagógusok (fő)	Szakiskolai és készségfejlesztő iskolai feladatellátási helyek (db)	Szakiskolai és készségfejlesztő iskolai főállású pedagógusok (fő)	Szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Technikumi, szakgimnáziumi feladatellátási helyek (db)	Technikumi, szakgimnáziumi főállású pedagógusok, oktatók (fő)	Technikumi, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Szakképző iskolai feladatellátási helyek (db)	Szakképző iskolai főállású pedagógusok, oktatók (fő)	Szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)
Belecska	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Díósberény	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dúzs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Értény	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Felsőnyék	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Füreged	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gyöng	1	72	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hőgyész	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Iregszemcse	0	0	0	2	6	28	0	0	0	0	0	0
Kalaznó	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Keszőhidegkút	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisszekely	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Koppányszántó	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Magyarkeszi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Miszla	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mucsi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagykónyi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagyszekely	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagyszokoly	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ozora	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pári	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pincehely	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Regöly	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Simontornya	1	72	8	0	0	0	0	0	0	1	7	84
Szakadát	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szakály	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szárazd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tamási	1	265	33	0	0	0	1	7	27	1	21	213
Tolnanémedi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Udvari	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Újireg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Varsád	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: TEIR (2024.)

	Más településről bejáró gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró technikum, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű technikum, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmazottan hátrányos helyzetű technikum, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)
Belecska	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Diósberény	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dúzs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Értény	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Felsőnyék	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fürged	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gyönk	68	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hőgyész	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Iregszemcse	0	0	0	0	0	0	18	2	6	0	0	0
Kalaznó	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Keszőhidegkút	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisszéckely	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Koppányszántó	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Magyarkeszi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Miszla	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mucsi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagykónyi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagyszékely	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagyszokoly	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ozora	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pári *	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pincehely	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Regöly	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Simontornya	41	5	1	62	7	2	0	0	0	0	0	0
Szakadát	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szakály	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szárazd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tamási *	132	0	2	149	18	22	0	0	0	16	1	3
Tolnanémedi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Udvari	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Újireg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Varsád	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: TEIR (2024.)

A Tamási járás egyik meghatározó gimnáziumi intézménye a Béri Balogh Ádám Katolikus Gimnázium, amely egy katolikus fenntartású köznevelési intézmény. A szervezet több feladatot is ellát, mert párhuzamosan biztosítja az általános iskolai, gimnáziumi és óvodai oktatást is. A gimnáziumi képzésben 4 és 8 évfolyamos formában is tanulhatnak a diákok, így az intézmény rugalmasan alkalmazkodik a különböző életkorú tanulók igényeihez.

A gimnázium egyik fontos jellemzője, hogy nemcsak Tamásiból, hanem a környező településekről is sok tanuló érkezik ide. Az iskola így térségi központként működik, és kulcsszerepet játszik a továbbtanulás biztosításában, mely kapcsán fő cél az érettségi megszerzése és a felsőoktatásra való felkészítés, miközben az intézmény hangsúlyt fektet a katolikus értékrendre, közösségépítésre és nevelésre is. A diákok nyelvi, humán és reál irányokban is fejlődhetnek, és lehetőség van emelt szintű képzésre is. Statisztikai szempontból az intézmény egy közepes méretű, több száz tanulót ellátó iskola, amely az óvodai és általános iskolai egységekkel együtt működik egy intézményi rendszerben.

Gyönkön működik a Tolnai Lajos Gimnázium, amely a település és a környező kisebb falvak egyik fontos oktatási intézménye. Az iskola gimnáziumi képzést nyújt, vagyis elsődleges célja az érettségire való felkészítés és a továbbtanulás megalapozása. A gimnázium nem nagyvárosi típusú intézmény, hanem inkább térségi szerepet tölt be, mivel Gyönk és a környező települések

– például Hőgyész, Szakadát vagy Regöly – tanulói számára biztosít középfokú oktatási lehetőséget. Az intézmény jelentősége abban áll, hogy csökkenti a bejárási távolságokat, így sok diák számára helyben teszi elérhetővé a gimnáziumi tanulmányokat.

A Simontornyai középfokú gimnáziumi oktatást a Vak Bottyán Általános Iskola és Gimnázium látja el, amely egy többcélú köznevelési intézmény. Az iskola alapvetően általános iskolai és gimnáziumi feladatokat is ellát, így a középfokú képzés nem önálló gimnáziumban, hanem egy összevont intézményi struktúrában működik. Itt a gimnáziumi képzésben 4 és 6 évfolyamos formák is megjelennek, amelyek célja az érettségi megszerzése és a felsőoktatásba való továbbtanulás előkészítése. Az iskola fontos szerepet tölt be a környék oktatási rendszerében, mivel nemcsak Simontornyáról, hanem a környező kisebb településekről is fogad tanulókat. Ez különösen jelentős egy olyan térségben, ahol kevés a középiskolai intézmény.

Az oktatási intézményrendszerben a szakiskolák és készségfejlesztő iskolák fontos szerepet töltenek be, különösen azoknak a fiataloknak az esetében, akik gyakorlatorientált képzésben szeretnének részt venni, vagy sajátos nevelési igényük miatt speciális pedagógiai támogatást igényelnek.

A Tolna Vármegyei SZC Vályi Péter Szakképző Iskola és Kollégium többféle szakmai képzést kínál, és a térség egyik meghatározó szakképző intézménye. Az iskola célja, hogy a tanulók piacképes szakmát szerezzenek, miközben fejlesztik gyakorlati készségeiket és munkavállalási kompetenciáikat. Az intézményben olyan szakmák oktatása zajlik, amelyek igazodnak a helyi gazdasági igényekhez, például építőipari, vendéglátóipari és műszaki területeken.

Az iskola több mint egy évszázados múltat tekint vissza, és az itt tanulók választhatnak technikumi képzést, amely érettségit és szakmát is ad, illetve szakképző iskolai képzést, amely elsősorban gyakorlati szakmatanulásra épül. A több száz fős oktatási intézményben a technikumi képzésen 5 év alatt, a szakképző iskolában 3 év alatt szerezhetnek piacképes végzettséget a diákok, emellett az iskola felnőttképzéssel is foglalkozik, így nemcsak a fiatalok, hanem az átképzésben részt vevő felnőttek számára is biztosít lehetőséget. A képzés fontos eleme a duális rendszer, amelynek keretében a diákok különböző vállalkozásoknál szerezhetnek gyakorlati tapasztalatot, így már tanulmányaik alatt kapcsolatba kerülnek a munka világával. Az iskola jól felszerelt infrastruktúrával rendelkezik: tanműhelyek, informatikai termek, tankonyha és tanterem segítik a gyakorlati oktatást. Emellett kollégiumot is működtet, ami lehetővé teszi, hogy a távolabbról érkező tanulók is részt vehessenek a képzésekben. A diákéletet sportolási lehetőségek, szakkörök és különböző közösségi programok színesítik.

Az Iregszemcsén található készségfejlesztő iskola fontos szerepet tölt be a sajátos nevelési igényű tanulók oktatásában és fejlesztésében. Az intézmény – amely a Iregszemcsei Deák Ferenc Általános Iskola és Készségfejlesztő Iskola keretében működik – elsősorban azoknak a fiataloknak nyújt képzést, akik értelmi akadályozottság vagy más tanulási nehézségek miatt speciális pedagógiai támogatást igényelnek. Az iskola célja nem csupán az alapvető ismeretek átadása, hanem a mindennapi élethez szükséges készségek fejlesztése is. A tanulók egyéni képességeikhez igazított oktatásban részesülnek, amelynek középpontjában az önállóság növelése, a kommunikációs és szociális készségek erősítése, valamint az egyszerű munkafolyamatok elsajátítása áll. A képzés során nagy hangsúlyt kap a gyakorlati tevékenység, például háztartási ismeretek, kézműves foglalkozások és alapvető munkavégzési készségek fejlesztése.

A támasi járás középfokú oktatási rendszere sem mentes a kihívásoktól, amelyek részben a térség földrajzi, gazdasági és társadalmi adottságaiból fakadnak. Ezek a hiányosságok különösen erősen érintik a hátrányos helyzetű tanulókat.

Az egyik legfontosabb probléma az intézményi kínálat szűkössége. A járásban a szakképzés gyakorlatilag egyetlen intézményhez, a Tolna Vármegyei SZC Vályi Péter Szakképző Iskola és Kollégium-hoz kötődik, míg gimnáziumi képzésből is korlátozott a választék. Ez azt jelenti, hogy a tanulók számára kevés alternatíva áll rendelkezésre, különösen akkor, ha speciális

érdeklődési területük vagy magasabb szintű képzési igényük van. Sokan emiatt kénytelenek a járason kívül eső nagyobb városokban folytatni tanulmányaikat, ami nem minden család számára megoldható.

További hiányosság a szakmai kínálat beszűkültsége. Bár az iskola több ágazatban is indít képzéseket, ezek főként a hagyományos, helyi gazdasághoz kapcsolódó szakmákra korlátozódnak. Kevésbé jelennek meg a korszerű, magasabb hozzáadott értékű vagy digitális kompetenciákat igénylő szakmák, ami hosszabb távon csökkentheti a fiatalok versenyképességét a munkaerőpiacon.

Jelentős problémát jelent a közlekedés és a területi elérhetőség is. A járás aprófalvas szerkezete miatt sok tanulónak naponta nagy távolságokat kell megtennie a gyakran korlátozott tömegközlekedési lehetőségek mellett. Ez különösen megterhelő a hátrányos helyzetű diákok számára, akiknek családja nem tudja támogatni az utazást vagy a kollégiumi elhelyezést.

A hátrányos helyzetű csoportok – köztük alacsony jövedelmű családok gyermekei és roma származású tanulók – többféle akadállyal szembesülnek. Gyakran alacsonyabb tanulmányi előképzettséggel érkeznek a középfokú oktatásba, ami növeli a lemorzsolódás kockázatát. Emellett korlátozottabbak a továbbtanulási lehetőségeik, és nagyobb eséllyel választanak rövidebb, kevésbé piacképes képzéseket. A családi háttér, a tanulást támogató környezet hiánya, valamint az anyagi nehézségek tovább erősítik ezeket a hátrányokat.

Hiányossággént említhető továbbá a pályaaorientáció és a tanulói támogatórendszerek fejlesztésének szükségessége is. Sok diák nem kap elegendő segítséget a megfelelő szakma kiválasztásához, illetve a tanulmányi nehézségek leküzdéséhez. Bár léteznek felzárkóztató és fejlesztő programok, ezek kapacitása és elérhetősége nem minden esetben elegendő.

	Integráltan oktatott sajátos nevelési igényű tanulók száma					Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményekben részesülő tanulók száma				
	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakiskolákban	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakiskolákban
Belecska	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Diósberény	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dúzs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Értény	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Felsőnyék	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fürged	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gyönk	12	0	0	0	0	4	0	0	0	0
Hőgyész	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Iregszemcse	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kalaznó	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Keszőhidegkút	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisszékely	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Koppányszántó	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Magyarkeszi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Miszla	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mucsi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagykónyi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagyszékely	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nagyszokoly	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ozora	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pári	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pincehely	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Regöly	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Simontornya	5	0	0	0	0	7	0	0	0	0
Szakadát	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szakály	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szárazd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tamási	6	0	0	0	0	4	0	0	0	0
Tolnanémedi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Udvari	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Újireg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Varsád	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: Oktatási Hivatal (2024/2025.II. félév)

	Beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő tanulók száma				
	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakisiskolákban
Belecska	0	0	0	0	0
Diósberény	0	0	0	0	0
Dúzs	0	0	0	0	0
Értény	0	0	0	0	0
Felsőnyék	0	0	0	0	0
Fürged	0	0	0	0	0
Gyöng	1	0	0	0	0

Hőgyész	0	0	0	0	0
Iregszemcse	0	0	0	0	0
Kalaznó	0	0	0	0	0
Keszőhidegkút	0	0	0	0	0
Kisszékely	0	0	0	0	0
Koppányszántó	0	0	0	0	0
Magyarkeszi	0	0	0	0	0
Miszla	0	0	0	0	0
Mucsi	0	0	0	0	0
Nagykónyi	0	0	0	0	0
Nagyszékely	0	0	0	0	0
Nagyszokoly	0	0	0	0	0
Ozora	0	0	0	0	0
Pári	0	0	0	0	0
Pincehely	0	0	0	0	0
Regöly	0	0	0	0	0
Simontornya	7	0	0	0	0
Szakadát	0	0	0	0	0
Szakály	0	0	0	0	0
Szárazd	0	0	0	0	0
Tamási	11	0	0	0	0
Tolnanémedi	0	0	0	0	0
Udvari	0	0	0	0	0
Újireg	0	0	0	0	0
Varsád	0	0	0	0	0

Forrás: Oktatási Hivatal (2025/2026.I. félév)

Összességében a Tamási járás középfokú oktatásának legfőbb hiányosságai a korlátozott intézményi és képzési kínálat, a területi elérhetőség problémái, valamint a hátrányos helyzetű tanulók támogatásának hiányosságai. Ezek együttesen hozzájárulnak ahhoz, hogy a térség fiataljainak egy része nehezebben jut versenyképes tudáshoz és stabil munkaerőpiaci pozícióhoz.

A Tolnai járás középfokú oktatása

A Tolnai járás középfokú oktatási rendszere sajátos helyzetben van, mivel a járás településszerkezete inkább kisvárosi és falusias jellegű, ezért a középfokú képzési lehetőségek korlátozottan és elsősorban a közeli városokra koncentrálódva érhetők el. A járás települései – Tolna, Bogyiszló, Fadd és Fácánkert – esetében a középfokú oktatás jellemzően nem helyben, hanem a környező nagyobb oktatási központokban valósul meg.

A rendszer fő sajátossága, hogy a helyi településeken általában csak alapfokú oktatási intézmények működnek, míg a középfokú képzést biztosító gimnáziumok, technikumok és

szakképző iskolák a térségi központokban találhatók. Ez azt jelenti, hogy a diákok jelentős része naponta ingázik, vagy kollégiumi elhelyezést vesz igénybe a továbbtanulás érdekében. A középfokú oktatás így szorosan kapcsolódik a térség közlekedési lehetőségeihez és a családok szociális helyzetéhez is.

	Gimnáziumi feladatellátási helyek (db)	Gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Gimnáziumi főállású pedagógusok (fő)	Szakiskolai és készségfejlesztő iskolai feladatellátási helyek (db)	Szakiskolai és készségfejlesztő iskolai főállású pedagógusok (fő)	Szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Technikumi, szakgimnáziumi feladatellátási helyek (db)	Technikumi, szakgimnáziumi főállású pedagógusok, oktatók (fő)	Technikumi, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Szakképző iskolai feladatellátási helyek (db)	Szakképző iskolai főállású pedagógusok, oktatók (fő)	Szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)
Bogyiszló	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fácánkert	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fadd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tolna	1	280	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: TEIR (2024.)

	Más településről bejáró gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmozottan hátrányos helyzetű gimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban	Hátrányos helyzetű szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmozottan hátrányos helyzetű szakképző iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmozottan hátrányos helyzetű szakiskolai és készségfejlesztő iskolai tanulók a nappali oktatásban (fő)	Más településről bejáró technikumi, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Hátrányos helyzetű technikumi, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)	Halmozottan hátrányos helyzetű technikumi, szakgimnáziumi tanulók a nappali oktatásban (fő)
Bogyiszló	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fácánkert	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fadd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tolna	120	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: TEIR (2024.)

A Tolnai járás középfokú oktatásának szűk kínálata különösen a pályaválasztás előtt álló tanulók számára jelent kihívást, hiszen gyakran a lakóhelyhez közeli intézmények hiánya miatt kell kompromisszumot kötniük az érdeklődési területük és az elérhető képzések között.

A térségben mindösszesen egy intézmény biztosít középfokú oktatást, ez a Tolnai Szent István Katolikus Gimnázium. Az iskola katolikus fenntartású, és fő célja az általános műveltség biztosítása, valamint a felsőoktatásra való felkészítés. Az intézmény hagyományos gimnáziumi képzést nyújt, ahol a diákok érettségi vizsgára készülnek, és jellemzően továbbtanulnak egyetemeken vagy főiskolákon.

A gimnázium hosszabb múltra tekint vissza, az 1950-es évektől kezdődően működik különböző szervezeti formákban, és az évtizedek során több átalakuláson ment keresztül. Ma modern oktatási környezetben működik, nyelvi, természettudományos és humán irányultságú képzésekkel. Kiemelt hangsúlyt fektet az idegennyelv-oktatásra és a tehetséggondozásra, amit a külön programok és a versenyfelkészítések is támogatnak. A tanulói létszám évente változik, ugyanakkor annak nagyságrendje 300 fő körül mozog, így inkább a közepes méretű intézmények közé sorolható. 4 és 6 évfolyamos gimnáziumi oktatást kínál az érdeklődők részére. Az iskolában az ismeretek átadásán túl hangsúlyt fektetnek még a versenyeken való részvételre, a nyelvvizsgára való felkészítésre, valamint a közösségi és kulturális programok szervezésére is. A tanulók többsége a felsőoktatási irányba megy tovább, így az iskola erősen „továbbtanulás-orientált” intézményként működik.

A Tolnai járás középfokú oktatásában a hátrányos helyzetű tanulók részben azonos nehézségekkel szembesülnek, mint a célcsoporton kívül eső diáktársaik. A járás településszerkezete és a középfokú intézmények térségi koncentrációja miatt sok hátrányos helyzetű tanuló -szintén - csak ingázással vagy kollégiumi elhelyezéssel tud részt venni a középiskolai oktatásban, ami anyagi és szervezési terhet jelent családjaik számára.

Ezen tanulók egy részénél hatványozott a lemorzsolódás kockázata, melynek hátterében a korábbi iskolai kimaradásokból fakadó lemaradás, a gyengébb alapkompentenciák és a támogató családi háttér hiánya áll. Emellett a továbbtanulási lehetőségek tudatos tervezése sem mindig megfelelő esetükben, így sokan rövidebb, kevésbé versenyképes szakmai képzéseket tudnak csak választani. Bár léteznek felzárkóztató és támogatási programok, ezek hatékonyságát gyakran korlátozza a kapacitáshiány és az egyéni fejlesztés korlátozott lehetősége.

	Integráltan oktatott sajátos nevelési igényű tanulók száma					Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményekben részesülő tanulók száma				
	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakiskolákban	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakiskolákban
Bogyiszló	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fácánkert	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fadd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tolna	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Forrás: Oktatási Hivatal (2024/2025. II. félév)

	Beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő tanulók száma				
	Gimnáziumokban	Technikumokban, szakgimnáziumokban	Készségfejlesztő iskolákban	Szakképző iskolákban	Szakiskolákban
Bogyiszló	0	0	0	0	0
Fácánkert	0	0	0	0	0
Fadd	0	0	0	0	0
Tolna	14	0	0	0	0

Forrás: Oktatási Hivatal (2024/2025. II. félév)

Összességében a Tolnai járás középfokú oktatási rendszere erősen központosított, az a térségi központokra épül, és jelentős mértékben függ az ingázás lehetőségétől. Ez a struktúra egyszerre biztosít hozzáférést a középfokú képzéshez, ugyanakkor kihívásokat is jelent a tanulók és családjaik számára a mindennapi elérhetőség és esélyegyenlőség szempontjából.

3.1.4. További köznevelési feladatok

A „további köznevelési feladatok” a köznevelési intézmények alaptevékenységén túl ellátott kiegészítő pedagógiai, nevelési és szolgáltatási feladatokat jelenti. Az intézmények alapfeladata általában az óvodai nevelés, illetve az általános vagy középiskolai oktatás, azonban emellett számos olyan tevékenységet is végezhetnek, amelyek a tanulók speciális szükségleteihez, fejlesztéséhez vagy szociális helyzetéhez kapcsolódnak.

Ide tartozhat például a sajátos nevelési igényű tanulók ellátása, a beilleszkedési, tanulási vagy magatartási nehézséggel küzdő gyermekek fejlesztése, valamint a gyógypedagógiai és fejlesztő pedagógiai foglalkozások biztosítása. További köznevelési feladatnak számíthat a kollégiumi ellátás, a tehetséggondozás, a felzárkóztató programok működtetése, továbbá a gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenység is. Egyes intézmények nemzetiségi nevelést, felnőttoktatást vagy pedagógiai szakszolgálati feladatokat is elláthatnak.

Összességében a további köznevelési feladat alatt az olyan kiegészítő szolgáltatásokat és támogatási formákat értjük, amelyek elősegítik a tanulók fejlődését, esélyegyenlőségét és sikeres iskolai előrehaladását.

Tolna vármegyében ezeknek a feladatoknak az ellátása részben az állami intézményfenntartó rendszerhez, részben a szakképzési centrumokhoz és egyházi fenntartású intézményekhez kapcsolódik. A cél az, hogy a különböző szociális, tanulási vagy egészségügyi nehézségekkel küzdő gyermekek számára is biztosított legyen az esélyegyenlőség és a megfelelő fejlesztés.

Így a térségben fontos szerepet kap a gyermek- és ifjúságvédelem, a hátrányos helyzetű tanulók támogatása, továbbá a pedagógiai szakszolgálati feladatok – például a logopédiai ellátás, a korai fejlesztés és a nevelési tanácsadás – biztosítása is.

A Bonyhádi járás további köznevelési feladatai

A Bonyhádi járás térségében fontos szerepet töltenek be a művészeti nevelést biztosító intézmények. Ezen a területen több intézmény is biztosít művészeti nevelést, elsősorban zene, tánc- és képzőművészeti képzések formájában. A térség meghatározó művészeti oktatási intézménye a Bartók Béla Alapfokú Művészeti Iskola, ahol hangszeres zeneoktatás mellett képző- és iparművészeti, valamint táncművészeti tanszakok is működnek. Az iskola több településen kihelyezett foglalkozásokat is szervez, így a kisebb falvakban élő gyermekek számára is elérhetővé a művészeti képzés.

E téren hangsúlyos jelentőségű még a Bonyhádi Általános Iskola, Gimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola, Széchenyi István Iskola. Az intézményben a művészeti oktatás célja a tehetséggondozás, a kreativitás fejlesztése és a kulturális értékek közvetítése.

A járásban működik továbbá a Bonyhádi Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium, Kollégium, Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola is, amely szintén kínál alapfokú művészetoktatást a tanulók számára. Az intézmény egyházi fenntartásban működik, és a közismereti nevelés mellett hangsúlyt fektet a művészeti és közösségi értékek fejlesztésére.

Győren a művészeti oktatás elsősorban a Győrei Templom Általános Iskola keretében jelenik meg. Az iskola nem önálló művészeti iskola, azonban több művészeti és kreatív fejlesztő programot érhető itt el. Az intézmény a Kapronczai Művészeti Iskola telephelyeként is működik, így a gyermekek számára társastánc-oktatás is elérhető helyben, ugyanakkor az néptánc, színjátszó szakkör és különféle tehetséggondozó foglalkozások is működnek itt, amelyek hozzájárulnak a gyermekek kreativitásának, önkifejezésének és közösségi készségeinek fejlesztéséhez. A művészeti nevelés itt nemcsak külön tantárgyként jelenik meg, hanem az iskola közösségi életének fontos része is egyben.

Nagymányokon a művészeti oktatás központi szereplője a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola, amely az általános iskolai nevelés mellett alapfokú művészetoktatást is biztosít, elsősorban zeneművészeti ágon. Az intézmény a Tamási Tankerületi Központ fenntartásában működik, és a környező települések gyermekei számára is elérhető művészeti képzést nyújt.

A képző intézményben hangszeres zeneoktatás folyik, amelynek célja nemcsak a zenei készségek fejlesztése, hanem a gyermekek kreativitásának, önfegyelmének és közösségi készségeinek erősítése is. A művészeti nevelés részeként a tanulók rendszeresen szerepelnek helyi rendezvényeken, ünnepségeken és kulturális programokon, amik erősítik a település közösségi életét és hagyományait. Nagymányok térségében a művészeti oktatás kapcsolatban áll más környékbeli intézményekkel is, például a Bartók Béla Alapfokú Művészeti Iskola bonyhádi intézménnyel, amely szélesebb körű zene-, tánc- és képzőművészeti képzéseket kínál a térség tanulóinak. A nagymányoki művészeti oktatás egyik fontos értéke, hogy a hátrányos helyzetű és kisebb településen élő gyermekek számára is hozzáférhető kulturális és művészeti lehetőségeket biztosít. Ugyanakkor kihívást jelenthet a szakember-utánpótlás, valamint az, hogy a vidéki térségekben korlátozottabbak a hangszer- és infrastruktúra-fejlesztési lehetőségek. Ennek ellenére az intézmény fontos szerepet tölt be a helyi közösség kulturális életében és a gyermekek személyiségfejlesztésében.

A pedagógiai szakszolgálati feladatokat a Pedagógiai Szakszolgálat látja el Bonyhádön. Az intézmény logopédiai ellátást, nevelési tanácsadást, korai fejlesztést, pszichológiai támogatást, gyógytestnevelést és tehetséggondozást biztosít a járás gyermekei számára. A szakszolgálat különösen fontos szerepet játszik a sajátos nevelési igényű, valamint a tanulási és magatartási nehézségekkel küzdő gyermekek támogatásában. A szakemberek – gyógypedagógusok, pszichológusok, logopédusok – rendszeresen együttműködnek az óvodákkal és iskolákkal annak érdekében, hogy a problémák minél korábban felismerhetők és kezelhetők legyenek.

A térségben ugyanakkor nehézséget jelent a szakemberhiány, különösen a gyógypedagógusok és pszichológusok területén. A kisebb településeken élő gyermekek esetében előfordulhat, hogy hosszabb várakozási idő szükséges egy-egy fejlesztés vagy vizsgálat igénybevételéhez. Emellett a hátrányos helyzetű családoknál gyakran gondot okoz a rendszeres részvétel biztosítása, főként közlekedési és anyagi okok miatt. Ennek ellenére a járás intézményei igyekeznek olyan támogató rendszert működtetni, amely elősegíti a gyermekek esélyegyenlőségét és a sikeres iskolai előmenetelt.

A Bonyhádi járásban a kollégiumi ellátás elsősorban Bonyhádön érhető el, mivel itt találhatók a térség legfontosabb középfokú oktatási intézményeihez kapcsolódó kollégiumok. A járás legjelentősebb kollégiumi intézményei közé tartozik a Perczel Mór Technikum és Kollégium, amely a szakképzésben tanuló diákok számára biztosít bentlakásos elhelyezést, valamint a Bonyhádi Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium kollégiuma, amely a gimnáziumi tanulók számára nyújt lakhatási és tanulási lehetőséget. A kollégiumok rendelkezésre állása az aprófalvas településszerkezet miatt kiemelkedően fontos, hiszen az itt élő tanulók számára a napi bejárás nehézkesen lenne kivitelezhető, vagy egyáltalán nem is lenne megoldható. A kollégiumi ellátás így hozzájárul az esélyegyenlőség biztosításához, különösen a vidéki, hátrányos helyzetű családok gyermekei esetében.

Zombán a kollégiumi ellátás nem „hagyományos” középiskolai kollégiumként működik, hanem egy speciális intézményhez kapcsolódik. A településen a kollégiumi elhelyezést a Tolna Vármegyei Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény Berkes János Általános Iskolája, Készségfejlesztő Iskolája és Kollégiuma biztosítja, amely Zomba–Paradicsompusztán található. Ebbe az intézménybe sajátos nevelési igényű tanulók járnak, tehát a szolgáltatás nem általános gimnáziumi vagy technikumi kollégium, hanem egy bentlakásos ellátást és fejlesztő nevelést is nyújtó intézmény, ahol egyéni fejlesztési programokkal és készségfejlesztéssel segítik a tanulókat. Az ide járók elsősorban Tolna vármegyéből érkeznek, de férőhely esetén máshonnan is fogad diákokat az intézmény. A kollégium így nem egy klasszikus „városi diákkollégium”, hanem egy gyógypedagógiai intézmény része, ahol a lakhatás szorosan összekapcsolódik a fejlesztő oktatással és terápiás támogatással is.

A Bonyhádi járásban az utazó gyógypedagógusi és konduktori hálózat az integráltan tanuló, sajátos nevelési igényű gyermekek helybeni ellátását biztosítja. A rendszer lényege, hogy a szakemberek utaznak ki a gyermek saját óvodájába vagy iskolájába, így a családnak nem kell speciális intézménybe ingáznia.

Az ellátás főbb jellemzői a térségben: az utazó hálózatot vármegyei szinten a Tolna Vármegyei Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény irányítja, a diagnosztikát és a közvetlen tanácsadást a Tolna Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat Bonyhádi Tagintézménye végzi, ugyanakkor a szakmai munkát és a szakemberek kirendelését a Szekszárdi Tankerületi Központ felügyeli.

A foglalkozások a befogadó többségi intézményben (saját iskola/óvoda) zajlanak, az ellátás feltétele a Vármegyei Szakértői Bizottság érvényes szakvéleménye, amely rögzíti a fejlesztési óraszámot. A szakember heti rendszerességgel látogatja az intézményt, ahol egyéni vagy kiscsoportos foglalkozás keretében foglalkozik a diákokkal. Elérhető szakterületek a járásban: gyógypedagógiai segítség, melynek keretében a tanulásban akadályozott vagy autizmus spektrum zavarral élő gyermekek fejlesztése történik, a konduktív pedagógia a központi

idegrendszeri sérültek mozgásfejlesztését teszi lehetővé, valamint rendelkezésre áll a logopédia és gyógytestnevelés is, amely a járás szinte minden köznevelési intézményében elérhető szakszolgálati feladat.

	Készségfejlesztő iskolai nevelés-oktatás	Fejlesztő nevelés oktatás	Alapfokú művészetoktatás	Kollégiumi ellátás	Kiegészítő nemzeti nyelvoktatás	Hídprogramok	Pedagógiai szakszolgáltatás	Utazó gyógypedagógusi, utazó konduktori hálózat működtetése	Tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek, tanulók nevelése, oktatása
Aparhant									
Bátaapáti									
Bonyhád			X	X			X		
Bonyhádvarasd									
Cikó									
Felsőnána									
Grábóc									
Györe			X						
Izmény									
Kakasd									
Kéty									
Kisdorog									
Kismányok									
Kisvejlke									
Lengyel									
Mórág									
Mőcsény									
Mucsfa									
Murga									
Nagymányok			X						
Nagyvejlke									
Tevel									
Váralja									
Závod									
Zomba	X	X	X	X				X	

Forrás: Oktatási Hivatal (2025.)

A Bonyhádi járás köznevelési rendszerének legnagyobb hiátusai elsősorban a szakemberhiányból, az infrastrukturális egyenlőtlenségekből és a társadalmi hátrányok kezelésének nehézségeiből adódnak. A térségben a legkritikusabb problémát a gyógypedagógusok és iskolapszichológusok alacsony száma jelenti, ami miatt a sajátos nevelési igényű gyermekek gyakran nem jutnak hozzá a szakvéleményükben előírt fejlesztési óraszámhoz. Bár az utazó szakemberek hálózata működik, a szakemberek leterheltsége és a diagnosztikai várólisták hossza jelentősen lassítja a korai fejlesztés és a hatékony integráció folyamatát.

Az infrastrukturális állapotok terén jelentős különbségek mutatkoznak a járásközpont és a kisebb települések intézményei között. Több iskolaépületben továbbra is megoldatlan a teljes körű akadálymentesítés, ami fizikai korlátokat állít a mozgáskorlátozott tanulók elé, emellett az épületek energetikai korszerűsítése és a digitális eszközpark frissítése is sok helyen elmarad az optimálistól. Ez az eszközbeli különbség felerősíti a kistelepüléseken élő gyermekek hátrányait, akik a közlekedési nehézségek miatt a délutáni tehetséggondozó és sportprogramokhoz is nehezebben férnek hozzá.

Végül komoly kihívást jelent a hátrányos helyzetű tanulók aránya és a korai iskolaelhagyás kockázata. A pedagógusoknak a szakos ellátottság hiányosságai mellett – ami főként a természettudományos tárgyakat érinti – a mélyszegénységből fakadó szociális problémákkal is meg kell küzdeniük. A meglévő felzárkóztató programok és a szakszolgálati kapacitások jelenleg nem képesek teljes mértékben ellensúlyozni ezeket a társadalmi különbségeket, így a járás oktatási rendszerének jövőbeli hatékonysága nagyban függ a szakember-utánpótlás és a célzott épületfelújítások sikerétől.

A Paksi járás további köznevelési feladatai

A Paksi járás köznevelési környezetét alapvetően meghatározza a térség stratégiai gazdasági szerepe és az ezzel járó dinamikus társadalmi változások. Míg a járásközpont intézményei az országos átlagnál kedvezőbb anyagi lehetőségekkel és infrastruktúrával gazdálkodhatnak, a kistelepülések iskolái és óvodái komoly kihívásokkal néznek szembe. Az egyéb köznevelési feladatok körében a legnagyobb feszültséget a speciális szakértelmet igénylő területek, így a sajátos nevelési igényű gyermekek integrációja, a korai fejlesztés és a mentálhigiénés támogató hálózat működtetése jelenti. A hálózati működés hatékonyságát a szakemberhiány mellett a települések közötti infrastrukturális és elérhetőségi különbségek is nehezítik, ami szükségessé teszi az ellátórendszer folyamatos szakmai és módszertani megújítását.

A Paksi járás alapfokú művészetoktatása Tolna vármegye egyik legjelentősebb és legszervezettebb művészeti nevelési rendszere, amelynek központi intézménye a Pro Artis Alapfokú Művészeti Iskola. Az intézmény több évtizedes múltra tekint vissza, és a térség meghatározó kulturális szereplőjének számít. A művészetoktatás Pakson nemcsak az iskolai képzés része, hanem a város és a járás kulturális életének egyik alapvető pillére is.

A Pro Artis Alapfokú Művészeti Iskola különlegessége, hogy önálló művészeti intézményként működik, ami országos szinten is ritkább modellnek számít. Az iskola több művészeti ágon biztosít képzést: zeneművészeti, táncművészeti, képző- és iparművészeti, valamint szín- és bábművészeti területen is fogad tanulókat. A gyermekek hangszeres képzésben, klasszikus és népzenei oktatásban, balett- és modern táncoktatásban, valamint vizuális művészeti képzésben vehetnek részt.

A járásban a művészeti oktatás nem kizárólag Pakson érhető el. Az intézmény kihelyezett telephelyeket működtet több környező településen, például Böleskén, Madocsán és Nagydorogon. Ez különösen fontos a kisebb településeken élő gyermekek számára, mert így helyben vagy a lakóhelyükhöz közel kapcsolódhatnak be a művészeti nevelésbe. A kihelyezett

képzések hozzájárulnak az esélyegyenlőség erősítéséhez, hiszen csökkentik az utazási nehézségeket és a családokra nehezedő anyagi terheket.

A paksi művészetoktatás egyik legfontosabb jellemzője a magas szakmai színvonal és az aktív közösségi jelenlét. A növendékek rendszeresen szerepelnek városi és térségi rendezvényeken, koncerteken, kiállításokon és kulturális eseményeken. Az intézmény gyakran szervez fesztiválokat, nyári táborokat és szakmai találkozókat is. A zenei képzés különösen erős, amit jól mutat, hogy a Pro Artis rendszeresen kapcsolódik országos és nemzetközi zenei programokhoz, például rézfűvós és harmonikátáborokhoz.

A művészeti oktatás a Paksi járásban nemcsak tehetséggondozó szerepet tölt be, hanem közösségformáló és személyiségfejlesztő funkcióval is rendelkezik. A művészeti tevékenységek fejlesztik a gyermekek kreativitását, önkifejezését, együttműködési készségeit és önbizalmát. Különösen fontos ez a hátrányos helyzetű vagy kisebb településeken élő tanulók esetében, akik számára a művészeti nevelés sokszor a közösségi kapcsolatok és a kulturális élmények egyik legfontosabb forrása.

A rendszer ugyanakkor kihívásokkal is szembesül. A vidéki térségekhez hasonlóan a Paksi járásban is jelentkezhet szakemberhiány bizonyos művészeti ágakban, különösen a speciális hangszeres oktatás területén. Emellett a kisebb telephelyeken korlátozottabb lehet az infrastruktúra és az eszközellátottság. A gyermeklétszám csökkenése és a vidéki települések elöregedése hosszabb távon szintén kihívást jelenthet az intézmények számára.

Összességében a járás művészetoktatása jól szervezett, sokszínű és magas színvonalú rendszerként működik, amely fontos szerepet játszik a térség kulturális életében, a gyermekek tehetséggondozásában és a közösségi értékek erősítésében.

A Paksi járásban a kollégiumi ellátás elsősorban Pakson érhető el, ahol a középfokú oktatási intézményekhez kapcsolódó kollégiumok működnek. A térség legjelentősebb kollégiumi intézménye az Energetikai Technikum és Kollégium, amely országosan is ismert középiskola és kollégium. Az intézmény elsősorban az energetikai és műszaki képzésben tanuló diákok számára biztosít bentlakásos elhelyezést, de más képzési területekről érkező tanulókat is fogad. A kollégium több száz diák elhelyezésére alkalmas, tanulószobákkal, közösségi terekkel és szervezett kollégiumi programokkal működik.

A kollégiumi ellátás fontos szerepet tölt be a Paksi járásban, mivel a környező kisebb településekről – például Madocsáról, Bölcskéről vagy Nagydorogról – sok tanuló jár Pakson középiskolába. A bentlakásos elhelyezés lehetőséget biztosít arra, hogy a diákok napi hosszú utazás nélkül vehessenek részt az oktatásban és az iskolai közösségi életben.

A kollégiumi rendszer ugyanakkor kihívásokkal is szembesül. A vidéki tanulók esetében fontos szempont a férőhelyek száma, a megélhetési költségek és a családtól való távolság kezelése. Emellett a hátrányos helyzetű tanulók számára különösen fontos a támogató pedagógiai és közösségi környezet biztosítása, amely segíti a tanulmányi előrehaladást és a társadalmi beilleszkedést.

A Paksi járásban korlátozottan, de elérhető a készségfejlesztő iskolai nevelés-oktatás, elsősorban gyógypedagógiai intézményi keretek között. A térség meghatározó speciális intézménye a Tolna Megyei EGYMI Gazdag Erzsébet Általános Iskolája és Kollégiuma, amely sajátos nevelési igényű gyermekek oktatásával és fejlesztésével foglalkozik Pakson. Az intézmény gyógypedagógiai ellátást, fejlesztő nevelést és kollégiumi ellátást is biztosít.

A klasszikus készségfejlesztő iskolai képzés – amely elsősorban középsúlyos értelmi fogyatékossgal élő fiatalok munkára és önálló életvitelre való felkészítését szolgálja – nem jelenik meg nagy számban a Paksi járás intézményrendszerében. A tanulók egy része ezért más Tolna vármegyei vagy vármegyén kívüli gyógypedagógiai intézményekbe kerül továbbtanulás céljából.

Összességében elmondható, hogy a Paksi járásban jelen van a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztése és támogatása, ugyanakkor a teljes körű készségfejlesztő iskolai ellátás inkább regionális szinten, más gyógypedagógiai intézmények bevonásával biztosított.

A térségben a pedagógiai szakszolgálati feladatokat elsősorban a Tolna Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat Paksi Tagintézménye látja el, amely a járás gyermekei, családjai és oktatási intézményei számára biztosít ingyenes szakmai segítséget. Az intézmény központja Pakson található, de működési területe a teljes Paksi járásra kiterjed, többek között Bölcskére, Madocsára, Dunaföldvárra, Nagydorogra, Tengelice és Gerjenre is.

A szakszolgálat legfontosabb feladata a gyermekek fejlődésének támogatása és a különböző tanulási, magatartási vagy pszichés problémák korai felismerése. Az intézményben gyógypedagógusok, logopédusok, pszichológusok, fejlesztőpedagógusok, konduktorok és pedagógiai asszisztensek dolgoznak együtt annak érdekében, hogy a gyermekek megfelelő fejlesztést kapjanak.

A szakszolgálat különösen fontos szerepet tölt be a sajátos nevelési igényű, beilleszkedési, tanulási vagy magatartási nehézséggel küzdő gyermekek támogatásában. A szakemberek együttműködnek az óvodákkal, iskolákkal és a családokkal annak érdekében, hogy a problémák minél korábban felismerhetők és kezelhetők legyenek. A szolgáltatások hozzájárulnak az esélyegyenlőség biztosításához és a gyermekek sikeres iskolai előmeneteléhez.

A járásban ugyanakkor kihívást jelenthet a szakemberhiány, különösen a gyógypedagógiai és pszichológiai területen. A kisebb településeken élő családok számára az ellátások elérése időnként nehezebb lehet, különösen közlekedési problémák vagy hosszabb várólisták miatt. Ennek ellenére a paksi szakszolgálat fontos és stabil támogató rendszert biztosít a térség köznevelési intézményei számára.

Az utazó gyógypedagógusi és utazó konduktori hálózat – szintén - a pedagógiai szakszolgálati rendszer részeként működik, és a sajátos nevelési igényű gyermekek helyben történő fejlesztését biztosítja. Az utazó szakemberek – gyógypedagógusok és konduktorok – nemcsak a szakszolgálati központban dolgoznak, hanem rendszeresen kijárnak a járás óvodáiba és iskoláiba. Az utazó konduktorok főként a mozgásfejlesztést igénylő gyermekekkel foglalkoznak, segítve az idegrendszeri érés támogatását és a mozgáskoordináció fejlesztését. A gyógypedagógusok pedig egyéni vagy kiscsoportos formában végzik a fejlesztést, szorosan együttműködve az óvodapedagógusokkal és tanítókkal. Ez a rendszer a járásban azért különösen fontos, mert a településszerkezet miatt sok kisebb falu van, és így a fejlesztés helyben, utazás nélkül is elérhető. Ugyanakkor itt is kihívásként van jelen a szakemberhiány és az a körülmény, hogy bizonyos speciális fejlesztések esetén kevesebb óraszám áll rendelkezésre, mint amire a gyermekeknek szükségük lenne.

Összességében az utazó gyógypedagógusi és konduktori hálózat a Paksi járásban az esélyegyenlőséget erősítő kulcsfontosságú szolgáltatás, amely biztosítja, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekek a lakóhelyük közelében kapjanak szakmai támogatást.

	Készségfejlesztő iskolai nevelés-oktatás	Fejlesztő nevelés oktatás	Alapfokú művészetoktatás	Kollégiumi ellátás	Kiegészítő nemzeti nyelvoktatás	Hidprogramok	Pedagógiai szakszolgáltatás	Utazó gyógypedagógusi, utazó konduktori hálózat működtetése	Tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek, tanulók nevelése, oktatása
Bikács							X	X	
Bölcske			X				X	X	
Dunaföldvár			X				X	X	
Dunaszentgyörgy							X	X	
Gerjen			X				X	X	
Györköny							X	X	
Kajdacs							X	X	
Madocsa			X				X	X	
Nagydorog			X				X	X	
Németkér							X	X	
Paks	X		X	X			X	X	
Pálfa							X	X	
Pusztahencse							X	X	
Sárszentlőrinc							X	X	
Tengelic							X	X	

Forrás: Oktatási Hivatal (2025.)

A Paksi járás köznevelési rendszere jelenleg egy sajátos kettősség mentén formálódik: miközben a térség dinamikus fejlődést mutat, és népességnövekedést vetítenek előre, az oktatási infrastruktúrájának és a humán erőforrás-kapacitásnak komoly strukturális hiányosságokkal kell megküzdenie.

A térség egyik legégetőbb problémája a speciális szakemberhiány, amely különösen a sajátos nevelési igényű gyermekek ellátását nehezíti meg, a gyakorlatban az utazó gyógypedagógusi és konduktori rendszer továbbra is leterheltséggel küzd. A diagnosztikai várólisták hossza és a helyben elérhető fejlesztőpedagógusok alacsony száma miatt fennáll annak a veszélye, hogy a szükséges támogatást csak késve kerül biztosításra, ami hosszú távon ronthatja az esélyegyenlőséget és az integrált oktatás hatékonyságát is. Ezt a humánpolitikai űrt az iskolapszichológusi hálózat hézagossága is tetézi, ami a mentális egészségmegőrzés és a prevenció terén okoz jelentős hiátust.

Társadalmi szempontból a járás erősen polarizált képet mutat. Paks városa és a közvetlen vonzáskörzete modern, jól felszerelt intézményrendszerrel rendelkezik, ugyanakkor a periférikusabb településeken élő, gyakran halmozottan hátrányos helyzetű tanulók esélyei jelentősen rosszabbak. A digitális eszközpark megújulása ugyan folyamatos, de az infrastrukturális és módszertani különbségek továbbra is konzerválják a társadalmi szakadékokat.

A Dombóvári járás további köznevelési feladatai

A Dombóvári járás alapfokú művészetoktatása fontos szerepet tölt be a gyermekek és fiatalok személyiségfejlődésében, tehetséggondozásában és közösségi életében. A járás intézményeiben a művészeti nevelés elsősorban zenei, táncművészeti, képző- és iparművészeti ágakon valósul meg, lehetőséget biztosítva arra, hogy a tanulók érdeklődésüknek és képességeiknek megfelelően fejlődhessenek.

A járás alapfokú művészetoktatási feladatellátásában több intézmény vesz részt. A város és a térség művészeti nevelésének egyik jelentős intézménye a Dombóvári Cséry Lajos Evangélikus Iskola Alapfokú Művészeti Iskolája, amely hosszú évek óta biztosít lehetőséget a zene-, tánc-, valamint szín- és bábművészeti képzésben részt vevő tanulók számára. Az intézmény kiemelt feladata a tehetséggondozás, valamint a művészeti nevelés közösségformáló szerepének erősítése.

Művészetoktatási feladatot lát el továbbá a Szent Orsolya Bencés Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola és Kollégium is, amely elsősorban zeneművészeti képzést biztosít a tanulók számára, emellett kollégiumi ellátást is nyújt. Az intézmény egyházi fenntartásban működik, és kiemelten hasznos a város kulturális és oktatási életében is.

A művészetoktatás sajátossága a járásban, hogy nemcsak Dombóváron, hanem több kisebb településen is igyekeznek elérhetővé tenni a képzéseket kihelyezett foglalkozások és utazó pedagógusok segítségével. A képzések hozzájárulnak a tanulók kreativitásának, önkifejezésének és közösségi készségeinek fejlődéséhez, valamint a helyi kulturális hagyományok ápolásához.

Döbröcköz településen az Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Oktatási Intézmény, Óvoda keretében érhető el az artisztikai nevelés, amely a Dombóvári járás köznevelési és kulturális feladatellátásának fontos része. A kisebb települési környezet sajátossága, hogy a művészetoktatás különösen fontos szerepet játszik a helyi kulturális élet fenntartásában és a gyermekek számára biztosított helyi lehetőségek bővítésében.

Kaposszekcső, Kocsola és Szakcs sajátossága, hogy a település mérete miatt a művészetoktatás elsősorban kihelyezett foglalkozásokkal vagy bejárással valósul meg. Ez egyszerre jelent lehetőséget és nehézséget: a gyermekek számára elérhetővé válik a művészeti nevelés, ugyanakkor kihívást okoz az utazás, a csoportlétszámok fenntartása és a megfelelő szakos pedagógusok biztosítása.

A művészetoktatási feladatellátás helyi szintű problémája a csökkenő gyermeklétszám, a megfelelő szakos pedagógusok biztosítása, valamint a művészeti képzéshez szükséges infrastruktúra és eszközök folyamatos fejlesztése. Ennek ellenére a járás intézményrendszere törekszik arra, hogy a gyermekek számára elérhető és színvonalas művészeti képzést biztosítson.

A Dombóvári járás további köznevelési feladatainak ellátását – így különösen a kollégiumi ellátást, a készségfejlesztő iskolai nevelés-oktatást, valamint az utazó gyógypedagógusi hálózat működését – alapvetően a járás aprófalvas településszerkezete és a gyermeklétszám folyamatos változása határozza meg. A szolgáltatások biztosítása során kiemelt cél, hogy a kisebb településeken élő gyermekek is hozzáférjenek a speciális fejlesztésekhez és a tehetséggondozási lehetőségekhez.

A kollégiumi ellátás fontos szerepet tölt be a távolabbról bejáró tanulók számára, ugyanakkor a csökkenő tanulólétszám és a fenntartási költségek folyamatos kihívást jelentenek. A készségfejlesztő iskolai nevelés-oktatás területén egyre nagyobb hangsúlyt kap az egyéni fejlesztés és a munkaerőpiaci beilleszkedést segítő kompetenciák kialakítása, miközben a megfelelő szakemberek biztosítása sok esetben nehézséget okoz.

Az alapfokú művészetoktatás a járás kulturális életének meghatározó része, amely hozzájárul a tanulók személyiségfejlődéséhez és közösségi aktivitásához, ugyanakkor a kisebb

telephelyeken a csoportlétszámok és az oktatói kapacitások fenntartása egyre összetettebb feladat. Az utazó gyógypedagógusi hálózat működtetését szintén nehezíti a nagy földrajzi lefedettség, az intézmények közötti távolság, valamint a gyógypedagógus és fejlesztő szakemberek hiánya. A járás intézményei ennek ellenére törekednek arra, hogy a sajátos nevelési igényű és különleges bánásmódot igénylő gyermekek számára is biztosított legyen a megfelelő szakmai támogatás és az esélyegyenlőség.

A kollégiumi ellátás a járásban kiemelten fontos feladat, mivel több kisebb településről Dombóvárra járnak a középfokú intézmények tanulói. A kollégiumok szerepe nemcsak a lakhatás biztosítása, hanem a tanulók tanulmányi támogatása, közösségi nevelése és esélyegyenlőségének segítése is. A feladatellátás során ugyanakkor kihívást jelent a változó tanulólétszám, az épületfenntartási költségek növekedése, valamint a vidéki térségek népességsökkenéséből adódó beiskolázási nehézségek.

Az utazó gyógypedagógiai hálózat a sajátos nevelési igényű gyermekek integrált nevelésének és oktatásának támogatásában végez hatható tevékenységet. A feladatellátás elsősorban a Tamási Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény és a Tolna Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat Dombóvári Tagintézménye együttműködésében valósul meg.

A Tamási EGYMI utazó gyógypedagógusai a dombóvári járás intézményeiben is biztosítják az integráltan nevelt sajátos nevelési igényű gyermekek rehabilitációs és rehabilitációs ellátását. Az utazó gyógypedagógusok nemcsak egyéni és kiscsoportos fejlesztéseket végeznek, hanem szakmai támogatást nyújtanak a befogadó pedagógusok számára is, segítik a szakértői vélemények értelmezését, valamint módszertani tanácsokat adnak az inkluzív nevelés megvalósításához. A Dombóvári Pedagógiai Szakszolgálat emellett gyógypedagógiai tanácsadást, korai fejlesztést, logopédiai ellátást és egyéb fejlesztő szolgáltatásokat biztosít a járás gyermekei számára.

A járás településszerkezete és a földrajzi lefedettség miatt az utazó hálózat működtetése jelentős szervezési feladatot igényel. Nehézséget okoz a gyógypedagógusok és fejlesztő szakemberek hiánya, az intézmények közötti nagy távolság, valamint az ellátandó gyermekek növekvő száma és egyre összetettebb fejlesztési igényei. Különösen fontos feladat a korai felismerés, a rendszeres fejlesztés biztosítása és az esélyegyenlőség támogatása a kisebb településeken élő gyermekek számára is. A nehézségek ellenére a járás intézményei és szakemberei törekednek arra, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekek megfelelő szakmai támogatásban részesüljenek, és integrált nevelésük minél sikeresebben valósuljon meg.

	Készségfejlesztő iskolai nevelés-oktatás	Fejlesztő nevelés oktatás	Alapfokú művészetoktatás	Kollégiumi ellátás	Kiegészítő nemzeti nyelvoktatás	Hídprogramok	Pedagógiai szakszolgáltatás	Utazó gyógypedagógusi, utazó konduktori hálózat működtetése	Tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek, tanulók nevelése, oktatása
Attala							X	X	
Csibrák							X	X	
Csikóstóttós							X	X	
Dalmand							X	X	
Dombóvár		X	X	X			X	X	
Döbrököz			X				X	X	

Gyulaj							X	X	
Jágónak							X	X	
Kapospula							X	X	
Kaposszekcső			X				X	X	
Kocsola			X				X	X	
Kurd							X	X	
Lápafő							X	X	
Nak							X	X	
Szakcs			X				X	X	
Várong							X	X	

Forrás: Oktatási Hivatal (2025.)

A Szekszárdi járás további köznevelési feladatai

A Szekszárdi járás kötelező köznevelési alapfeladatain túli tevékenységek sokrétű intézményi rendszeren keresztül valósulnak meg, amelyek a térség oktatási kínálatának teljességét és hozzáférhetőségét biztosítják. Ide tartozik többek között a kollégiumi ellátás megszervezése, az alapfokú művészetoktatás működtetése, valamint a sajátos nevelési igényű tanulók ellátását segítő utazó gyógypedagógusi és fejlesztőpedagógiai hálózat.

A járás központi szerepe miatt Szekszárdon koncentrálódnak a középfokú intézmények és a speciális feladatellátások is, ami jelentős bejáró tanulói létszámot eredményez a környező településekről. A feladatellátást egyszerre jellemzi a magasabb intézményi kapacitás és a folyamatosan változó igényekhez való alkalmazkodás kényszere, különösen a szakember-ellátottság és az egyenlő hozzáférés biztosítása terén.

A Szekszárdi járásban a készségfejlesztő iskolai nevelés-oktatás sajátos szerepet tölt be a súlyosabb értelmi fogyatékossgal élő, illetve halmozottan sérült tanulók fejlesztésében. A képzés jellemzője a gyakorlatorientált, készségfejlesztő szemlélet, amely a mindennapi életben szükséges kompetenciák – önkiszolgálás, kommunikáció, szociális viselkedés, munkajellegű tevékenységek – kialakítására helyezi a hangsúlyt. A tanulók egyéni fejlesztési tervek alapján, kis létszámú csoportokban vesznek részt az oktatásban, ahol kiemelt szerepet kap a gyógypedagógiai, konduktív és fejlesztői támogatás.

Szekszárdon a készségfejlesztő iskolai nevelés-oktatás feladatellátása egy központi, több telephelyen működő egységes gyógypedagógiai intézményhez kapcsolódik. Az intézmény teljes neve: Szekszárdi Óvoda, Általános Iskola, Készségfejlesztő Iskola, Fejlesztő Nevelés-Oktatást Végző Iskola, Kollégium és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény. Ez az intézmény a Szekszárdi EGYMI (Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény), alkotóelemeként működik, de a rendszer része a Tolna Vármegyei EGYMI hálózat, amely gyógypedagógiai módszertani központként segíti a környék többi iskolájában az integráltan tanuló gyermekek ellátását is, beleértve a készségfejlesztő iskolai képzésbe tartozó tanulókat.

A térség sajátossága, hogy a szolgáltatás iránti igény nemcsak Szekszárdról, hanem a környező településekről is érkezik, így a bejáró tanulók ellátása és a napi utazás megszervezése is fontos tényező. A feladatellátásban itt is kihívást jelent a szakember-utánpótlás biztosítása, a speciális eszköz- és infrastruktúraigény, valamint a tanulók sokszor komplex, változó támogatási szükséglete. Mindezek ellenére a járás intézményei arra törekednek, hogy biztonságos, támogató és fejlesztő környezetet biztosítsanak a készségfejlesztő iskolai tanulók számára, elősegítve önállóságuk és életminőségük javulását.

A pedagógiai szakszolgáltatási ellátást a Tolna Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat Szekszárdi Tagintézménye koordinálja, amely Szekszárdon található, és innen szervezi a járás teljes területének szolgáltatásait (pl. logopédia, nevelési tanácsadás, szakértői bizottsági vizsgálat, korai fejlesztés, gyógytestnevelés). A kisebb településeken, jellemzően, nem működik állandó szakszolgálati iroda, viszont kihelyezett ellátás, utazó szakemberek vagy intézményi együttműködés útján biztosítják a szolgáltatásokat, esetlegesen a gyermekeket Szekszárdra vagy járási központi helyszínekre hívják be vizsgálatra, fejlesztésre. Összességében a járás minden településén elérhető a szolgáltatás, de nem helyben mindenhol, hanem központilag szervezett, beutazással vagy kihelyezett formában.

Az utazó gyógypedagógusi és utazó konduktori hálózat működtetésének központi intézménye a Szekszárdi EGYMI, amely a járás, illetve a vármegye több településén biztosít gyógypedagógiai támogatást. Tevékenységük fókuszában a többségi óvodákban és iskolákban integráltan nevelt sajátos nevelési igényű gyermekek állnak, akik számára biztosítják a szakértői véleményben előírt habilitációs és rehabilitációs fejlesztéseket. Az utazó gyógypedagógusok rendszeresen járnak a különböző intézményeket, és egyéni vagy kiscsoportos foglalkozások keretében segítik a tanulók fejlesztését.

A feladatellátásban nagyon fontos a különböző szervezetek közötti együttműködés, amely a befogadó intézmények pedagógusain túl a szülőket is érinti. Az utazó szakemberek nemcsak közvetlen fejlesztést végeznek, hanem módszertani segítséget, tanácsadást és konzultációt is biztosítanak az inkluzív nevelés sikeres megvalósítása érdekében.

A Szekszárdi járás sajátossága, hogy a városi intézmények mellett számos kisebb településen is szükség van az ellátás biztosítására, ezért az utazó hálózat működtetése jelentős szervezési és humán erőforrás-kihívást jelent. Nehézséget okoz a gyógypedagógus- és konduktorhiány, az intézmények közötti nagy távolság, valamint az egyre növekvő számú és összetettebb fejlesztési igényű gyermek ellátása. Mindezek ellenére a járásban működő szakmai hálózat fontos szerepet játszik az esélyegyenlőség biztosításában és az integrált nevelés támogatásában. A Szekszárdi járás alapfokú művészetoktatását sokszínű intézményi kínálat, magas tanulói részvétel és erős kulturális beágyazottság jellemzi. A járás központi szerepe miatt Szekszárdon koncentrálódnak a művészetoktatási intézmények, amelyek zeneművészeti, táncművészeti, képző- és iparművészeti, valamint szín- és bábművészeti képzéseket kínálnak a tanulók számára. Az alapfokú művészetoktatás fontos szerepet tölt be a tehetséggondozásban, a személyiségfejlesztésben és a helyi kulturális élet erősítésében.

Szekszárdon több alapfokú művészetoktatási intézmény működik, amelyek különböző művészeti ágakon biztosítanak képzést a gyermekek és fiatalok számára.

Az egyik legjelentősebb intézmény a Szekszárdi Liszt Ferenc Alapfokú Művészeti Iskola, amely a város meghatározó zeneművészeti intézménye. Itt lehetőség van hangszeres oktatásra, továbbá az intézmény zeneelméleti képzést és művészeti programokat is kínál. A Szekszárdi Garay János Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola több művészeti ágon működik, így zeneművészeti, táncművészeti, képző- és iparművészeti, valamint szín- és bábművészeti képzést is biztosít. A PTE Illyés Gyula Gyakorlóiskola, Alapfokú Művészeti Iskolában az általános iskolai nevelés mellett képző- és táncművészeti oktatás is folyik. A Szekszárdi Waldorf Óvoda, Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola alternatív pedagógiai szemlélettel működő intézmény, amelyben a művészeti nevelés kiemelt szerepet kap. A Szekszárdi Kolping Katolikus Szakképző Iskola, Gimnázium, Szakgimnázium, Szakiskola és Alapfokú művészeti Iskola a szakképzés mellett alapfokú művészetoktatási feladatokat is ellát. Erre a járásra is jellemző, hogy a kisebb településekről a tanulók bejárással vagy kihelyezett foglalkozásokon keresztül kapcsolódnak be a művészetoktatásba, amely ugyanazon kihívásokkal küzd, mint a többi Tolna vármegyei járás: itt is probléma a szakos művészetpedagógusok rendelkezésre állása vagy utánpótlása, különösen bizonyos hangszeres vagy speciális művészeti területeken, továbbá az infrastruktúra és az eszközállomány

folyamatos fejlesztésre szorul. A csökkenő gyermeklétszám egyes telephelyeken szintén befolyásolhatja a csoportok fenntarthatóságát.

Mindezek ellenére a Szekszárdi járás alapfokú művészetoktatása stabil intézményi háttérrel működik, és továbbra is meghatározó szerepet játszik a térség oktatási és kulturális életében.

	Készségfejlesztő iskolai nevelés-oktatás	Fejlesztő nevelés oktatás	Alapfokú művészetoktatás	Kollégiumi ellátás	Kiegészítő nemzeti nyelvoktatás	Hídprogramok	Pedagógiai szakszolgáltatás	Utazó gyógypedagógusi, utazó konduktori hálózat működtetése	Tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek, tanulók nevelése, oktatása
Alsónána							X	X	
Alsónyék							X	X	
Báta			X				X	X	
Bátaszék			X				X	X	
Decs							X	X	
Harc							X	X	
Kistormás							X	X	
Kölesd							X	X	
Medina							X	X	
Őcsény							X	X	
Pörboly							X	X	
Sárpilis							X	X	
Sióagárd							X	X	
Szálka							X	X	
Szedres							X	X	
Szekszárd	X	X	X	X			X	X	
Várdomb							X	X	

Forrás: Oktatási Hivatal (2025.)

Összességében elmondható, hogy a Szekszárdi járásban az alapeladatokon túli köznevelési szolgáltatások működése több területen még hiányosságokat mutat. Korlátozott a speciális pedagógiai és fejlesztő szolgáltatások elérhetősége, különösen a kisebb településeken, ahol nehézséget jelent a szakemberek biztosítása és a rendszeres ellátás megszervezése. Hiány tapasztalható a pszichológiai, mentálhigiénés és pályaorientációs támogatások terén is, miközben egyre növekvő igény jelentkezik ezekre a szolgáltatásokra. A tehetséggondozó és felzárkóztató programok hozzáférése intézményenként eltérő, ezért nem minden tanuló számára biztosított az egyenlő esélyű részvétel. Az intézmények közötti együttműködés és az információáramlás fejlesztése szintén indokolt, különösen a gyermekvédelmi és szociális szereplőkkel való kapcsolattartásban. A jövőbeni fejlesztések során kiemelt feladat a szolgáltatási egyenlőtlenségek csökkentése, a szakemberhiány mérséklése és a helyi szükségletekre épülő, fenntartható köznevelési támogatórendszer kialakítása.

A Tamási járás további köznevelési feladatai

A Tamási járás köznevelési intézményrendszere az alapfeladatokon túl számos olyan kiegészítő szolgáltatást és támogatási formát biztosít, amelyek a gyermekek és tanulók komplex fejlődését, esélyegyenlőségét és társadalmi beilleszkedését segítik elő. A járás intézményei kiemelt figyelmet fordítanak a hátrányos helyzetű, sajátos nevelési igényű és beilleszkedési nehézségekkel küzdő gyermekek támogatására, valamint a tehetséggondozás és a felzárkóztatás erősítésére. Az alapfeladatokon túli köznevelési tevékenységek körébe tartoznak többek között a pedagógiai szakszolgálati ellátások, a pályaorientációs programok, a mentálhigiénés támogatások, továbbá a közösségfejlesztő és kulturális kezdeményezések is. E feladatok megvalósítása hozzájárul a helyi köznevelési rendszer hatékony működéséhez, ugyanakkor rámutat azokra a területekre is, ahol további fejlesztések és szolgáltatásbővítések szükségesek a térségi igények teljesebb kielégítése érdekében.

A térségben a művészetoktatás meghatározó szerepet tölt be a gyermekek kulturális nevelésében, készségfejlesztésében és közösségi életében. A járás művészetoktatási feladatainak központi intézménye a Würtz Ádám Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola, amely a térség több településén biztosít művészeti képzést. Az intézmény székhelye Tamásiban található, azonban a művészetoktatás több kapcsolódó tagintézményben és telephelyen is jelen van. A járásban működő feladatellátási helyek közé tartozik többek között a Würtz Ádám Általános Iskola Tamási Lajos Tagiskolája, ahol képző- és iparművészeti oktatás folyik, valamint a Würtz Ádám Általános Iskola Szakályi Tagiskolája, amely zeneművészeti és képzőművészeti képzést is biztosít. A művészeti képzés telephelyi formában jelen van továbbá Regölyben, Iregszemcsén, Gyönkön, Hőgyészen és Simontornyán is, amely lehetővé teszi, hogy a kisebb településeken élő tanulók számára is elérhető legyen az alapfokú művészetoktatás.

A Würtz Ádám Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola a zeneművészeti, képző- és iparművészeti, valamint szín- és bábművészeti ágban kínál oktatást az érdeklődők részére, és járási szinten összehangolt szakmai irányítással működteti a művészeti képzést.

A jelenlegi rendszer egyik erőssége az egységes szakmai irányítás és a széles területi lefedettség, ugyanakkor továbbra is kihívást jelent a szakember-utánpótlás biztosítása, az infrastruktúra folyamatos fejlesztése és a kisebb települések tanulóinak egyenlő hozzáférése. A jövőbeni fejlesztések célja a művészeti ágak további bővítése, a tehetséggondozás erősítése és a modern művészetpedagógiai módszerek szélesebb körű alkalmazása.

A készségfejlesztő iskolai nevelés-oktatási feladatok ellátásának legfőbb szereplője a térségben a Tamási Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Készségfejlesztő Iskola, Fejlesztő Nevelést-Oktatást Végző Iskola és Kollégium, amely Iregszemcsén működik, és komplex gyógypedagógiai ellátást biztosít. Az iskola vármegyei beiskolázású, de férőhely esetén a vármegye határán túlról is fogadnak tanulókat. Az intézmény feladatai közé tartozik a készségfejlesztő iskolai nevelés-oktatás, a fejlesztő nevelés-oktatás, valamint a kollégiumi ellátás és az utazó gyógypedagógusi hálózat működtetése is.

A készségfejlesztő iskolai nevelés-oktatás fontos eleme a személyre szabott fejlesztés, az önálló életvitelre való felkészítés, valamint a munkaerőpiaci beilleszkedés támogatása. A Tamási járás intézményei törekednek arra, hogy a tanulók számára biztonságos, támogató és fejlesztő környezetet biztosítsanak, ugyanakkor általános probléma itt is szakember-utánpótlás, a speciális fejlesztő eszközök bővítése és a szolgáltatások hosszú távú fenntarthatóságának kérdése.

A járásban több köznevelési intézmény működtet kollégiumi ellátást, elsősorban a középfokú oktatásban részt vevő, távolabbról érkező tanulók számára. A kollégiumok fontos szerepet töltenek be a vidéki településeken élő diákok esélyegyenlőségének biztosításában, valamint a

tanulási és szociális feltételek támogatásában. Az egyik meghatározó kollégiumi intézmény a Béri Balogh Ádám Katolikus Gimnázium, Kollégium, Általános Iskola és Óvoda Tamásiban, amely a gimnáziumi képzés mellett kollégiumi elhelyezést is biztosít. Az intézmény egyházi fenntartásban működik, és a kollégiumi nevelés keretében tanulást segítő, közösségépítő és szabadidős programokat is szervez. Szintén jelentős kollégiumi feladatellátó intézmény a Tolna Vármegyei SZC Vályi Péter Szakképző Iskola és Kollégium, amely a szakképzésben részt vevő diákok számára biztosít kollégiumi férőhelyeket. Az intézmény korszerű szakmai képzési infrastruktúrával, tanműhelyekkel és közösségi terekkel rendelkezik, a kollégium pedig elsősorban a járás kisebb településeiről érkező tanulók elhelyezését szolgálja.

A lokációban Gyönkön működik még kollégium, amely a Tolnai Lajos Gimnázium tanulói számára nyújt ellátást. Az intézmény regionális szerepet tölt be a középiskolai oktatásban és a diákok bentlakásos elhelyezésében. A kollégiumi intézmények hozzájárulnak a térség köznevelési feladatellátásának stabil működéséhez, ugyanakkor a férőhelyek korszerűsítése, az infrastruktúra fejlesztése és a tanulói igényekhez igazodó szolgáltatások bővítése hosszú távon továbbra is fontos fejlesztési területet jelent.

Az utazó gyógypedagógiai és utazó konduktori hálózatnak a sajátos nevelési igényű gyermekek integrált nevelésének támogatásában van kiemelt jelentősége. Az utazó gyógypedagógusok és konduktorok révén a mai köznevelési rendszer biztosítani tudja, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekek ne elkülönítve, hanem helyben, a közösségben kapjanak fejlesztést és támogatást.

A szolgáltatás nemcsak a tanulók egyéni fejlesztésére terjed ki, hanem szakmai támogatást nyújt a befogadó intézmények pedagógusai számára is. Az utazó szakemberek segítséget adnak a szakértői vélemények értelmezéséhez, az egyéni fejlesztési tervek elkészítéséhez, valamint módszertani és óraszervezési tanácsokkal támogatják az integráló pedagógusok munkáját. A hálózat fontos szerepet vállal a szülőkkel való kapcsolattartásban és a gyermekek fejlődésének nyomon követésében is.

	Készségfejlesztő iskolai nevelés-oktatás	Fejlesztő nevelés oktatás	Alapfokú művészetoktatás	Kollégiumi ellátás	Kiegészítő nemzeti nyelvoktatás	Hídprogramok	Pedagógiai szakszolgáltatás	Utazó gyógypedagógusi, utazó konduktori hálózat működtetése	Tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek, tanulók nevelése, oktatása
Belecska							X	X	
Diósberény							X	X	
Dúzs							X	X	
Értény							X	X	
Felsőnyék							X	X	
Fürged							X	X	
Gyönk			X	X			X	X	
Hőgyész				X			X	X	
Iregszemcse	X	X	X	X			X	X	
Kalaznó							X	X	
Keszőhidegkút							X	X	
Kisszékely							X	X	
Koppányszántó							X	X	

Magyarkeszi							X	X	
Miszla							X	X	
Mucsi							X	X	
Nagykónyi							X	X	
Nagyszékely							X	X	
Nagyszokoly							X	X	
Ozora							X	X	
Pári							X	X	
Pincehely							X	X	
Regöly							X	X	
Simontornya			X				X	X	
Szakadát							X	X	
Szakály			X				X	X	
Szárazd							X	X	
Tamási			X	X			X	X	
Tolnanémedi							X	X	
Udvari							X	X	
Újireg							X	X	
Varsád							X	X	

Forrás: Oktatási Hivatal (2025.)

A Tolnai járás további köznevelési feladatai

Tolna településen az alapfokú művészetoktatás a Wosinsky Mór Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskolában érhető el. Az intézmény integrált formában biztosítja a közismereti és művészeti nevelést, így a tanulók foglalkozások keretében kapcsolódhatnak be a művészeti képzésbe. A művészeti oktatás több művészeti ágra kiterjed, így a zeneművészeti, a képző- és iparművészeti, valamint a táncművészeti területeken is lehetőséget biztosít a tehetséggondozásra és a készségfejlesztésre. Az intézmény fontos szerepet tölt be a helyi kulturális életben is, hiszen a tanulók rendszeresen részt vesznek városi rendezvényeken, fellépéseken és kiállításokon, ezáltal hozzájárulva a település kulturális értékeinek gazdagításához. Bogyiszlón a Gemenc Alapfokú Művészeti Iskola biztosítja a művészeti képzést, amely táncművészeti ágon nyújt oktatást a tanulóknak. Az iskola nem önálló művészeti iskola formájában, hanem telephelyi képzésként működik, így a gyerekek helyben tudnak bekapcsolódni a művészeti foglalkozásokba.

A térségben elérhető pedagógiai szakszolgáltatási rendszer a vármegyei szervezet részeként működik, és a gyermekek, tanulók fejlődését támogató komplex ellátásokat biztosít a járás teljes területén. A szakszolgálat központi intézménye Szekszárdon található, de a feladatellátás több járási tagintézményen keresztül valósul meg, így Tolnán is elérhetők a szolgáltatások.

A rendszer alapfeladatai közé tartozik a gyógyypedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés és gondozás, a nevelési tanácsadás, a logopédiai ellátás, a gyógytestnevelés, a konduktív pedagógiai ellátás, valamint a szakértői bizottsági tevékenység, amely a gyermekek sajátos nevelési igényének megállapítását és a megfelelő fejlesztési irányok meghatározását végzi. Emellett kiemelt feladat a tehetséggondozás és az iskolapszichológiai, óvodapszichológiai ellátás koordinációja is. Az utazó gyógyypedagógiai és utazó konduktori hálózat az integráltan nevelt sajátos nevelési igényű gyermekek ellátását biztosítja a helyi óvodákban és iskolákban.

Az utazó hálózat működése jelentősen hozzájárul az esélyegyenlőség erősítéséhez és az inkluzív nevelés megvalósításához a járás intézményeiben.

Tolna vármegyében az alapfeladatokon túlmutató köznevelési feladatok megvalósulása összességében sokrétű intézményi rendszerben, több szereplő együttműködésével történik. A pedagógiai szakszolgálatok, az utazó gyógypedagógiai és konduktori hálózat, a kollégiumi ellátás, valamint az alapfokú művészetoktatás együttesen járulnak hozzá a tanulók egyéni szükségleteihez igazodó fejlesztési és nevelési lehetőségek biztosításához. Ezek a szolgáltatások fontos szerepet töltenek be a tanulói életutak támogatásában, a tehetséggondozásban, valamint a sajátos nevelési igényű gyermekek integrált nevelésének megvalósításában.

A rendszer kiemelt jelentősége abban is megmutatkozik, hogy hozzájárul a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségének erősítéséhez. A szolgáltatások, különösen az utazó szakemberhálózat és a járási szintű szakszolgálati ellátások, lehetővé teszik, hogy a földrajzilag vagy szociálisan hátrányos helyzetben élő gyermekek is hozzáférjenek a szükséges fejlesztésekhez, támogatásokhoz és kulturális lehetőségekhez. A kollégiumi férőhelyek és a telephelyi művészetoktatás szintén azt szolgálja, hogy a kisebb településeken élő tanulók se kerüljenek hátrányba a szolgáltatások elérhetőségében.

Összességében elmondható, hogy Tolna vármegyében az alapfeladatokon túli köznevelési ellátórendszer stabil szakmai alapokon nyugszik, ugyanakkor folyamatos fejlesztést igényel a szakemberellátottság erősítése, a szolgáltatások területi egyenlőségének további javítása és a társadalmi esélykülönbségek mérséklése érdekében.

	Készségfejlesztő iskolai nevelés-oktatás	Fejlesztő nevelés oktatás	Alapfokú művészetoktatás	Kollégiumi ellátás	Kiegészítő nemzeti nyelvoktatás	Hídprogramok	Pedagógiai szakszolgáltatás	Utazó gyógypedagógusi, utazó konduktori hálózat működtetése	Tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek, tanulók nevelése, oktatása
Bogyiszló			X				X	X	
Fácánkert							X	X	
Fadd							X	X	
Tolna			X				X	X	

Forrás: Oktatási Hivatal (2025.)

3.1.5. Felnőttoktatás

A felnőttoktatás a köznevelési és szakképzési rendszer fontos kiegészítő pillére, amely lehetőséget biztosít a tanulmányaikat korábban megszakító vagy újrakezdő felnőttek számára az alap- és középfokú végzettség megszerzésére, valamint a munkaerőpiaci esélyek javítására. A felnőttoktatási formák rugalmas tanulásszervezéssel, esti vagy levelező munkarendben segítik a különböző élethelyzetben lévő tanulók bekapcsolódását a köznevelésbe és a szakképzésbe. A vármegyében működő intézmények – elsősorban szakképzési centrumok és középiskolák – jelentős szerepet vállalnak a felnőttképzési igények kielégítésében,

hozzájárulva a társadalmi felzárkózáshoz, az élethosszig tartó tanulás támogatásához és a helyi gazdaság munkaerő-ellátottságának erősítéséhez.

A Bonyhádi járás felnőttoktatása

A Bonyhádi járás felnőttoktatási lehetőségei a központban, Bonyhádön összpontosulnak, igazodva a helyi munkaerőpiaci igényekhez és a környékbeli lakosok képzési szükségleteihez. A felnőttoktatás elsősorban az iskolarendszerű tanulást jelenti felnőttek számára. Ilyenkor valaki például általános iskolai végzettséget szerez, érettségit tesz, szakmát tanul iskolarendszerben, esti vagy levelező tagozaton tanul. Ez tipikusan egy iskola keretei között zajlik, tanévvel, bizonyítvánnyal, jogviszonnyal.

A felnőttképzés célja az átképzés, a szakképesítés megszerzése, valamint az alapfokú végzettség pótlása a régióban. A járásban a szakképzési centrumok tagintézményei kínálnak felnőttoktatási formákat (esti vagy levelező tagozat), különösen a műszaki, gazdasági és szolgáltatási szektorokban, összhangban a Tolna Vármegyei Kormányhivatal álláskeresőknél szóló programjaival. A képzések rugalmas időbeosztással kerülnek megvalósításra, mert céljuk a munkavállalók munka melletti tanulásának támogatása. A Bonyhádi Járási Hivatal foglalkoztatási osztálya aktívan segíti a felnőtteket a képzési lehetőségek megtalálásában és a munkaerőpiacra való visszatérésben.

A Perczel Mór Technikum és Kollégium, a Tolna Vármegyei Szakképzési Centrum részeként a felnőttek számára is indít szakmai oktatásokat és esti rendszerű képzéseket. Az iskola több ágazatban is indít szakmai oktatást és felnőttképzést, például: gépészet, elektronika és elektrotechnika, kereskedelem, mechatronika, informatika és műszaki szakmák. Ezen képzések előnye, hogy a képzések általában esti vagy rugalmas órarendben zajlanak, munka mellett is végezhetők, részben gyakorlatorientáltak és államilag elismert képesítést adnak.

A Pannon Kincstár Humán Szakképző Központ elsősorban nem önálló bonyhádi iskolaként, hanem rugalmas online és távoktatási formáiról ismert, amelyek Bonyhádön és környékén is elérhetőek. A képzések elméleti és gyakorlati órái munka mellett is könnyen teljesíthetőek, és egészségügyi, szociális és pedagógiai jellegű felnőttképzési lehetőséget biztosítanak az érdeklődők részére.

A Bonyhádi járás felnőttoktatása és felnőttképzése alapvetően stabil intézményi háttérrel rendelkezik, ugyanakkor több strukturális hiányosság is megfigyelhető, amelyek a hozzáférést és az esélyegyenlőséget is befolyásolják. A térség képzési kínálata nagyrészt Bonyhád központjára koncentrálódik, így a kisebb településeken élők számára a részvétel gyakran nehézkes. A közlekedési lehetőségek korlátozottsága és az utazási költségek sok esetben akadályt jelentenek, különösen azok számára, akik munka mellett vagy alacsony jövedelemből próbálnak tanulni.

A képzési struktúra másik hiányossága, hogy a kínálat viszonylag szűk, és főként néhány szakmacsoportra – például műszaki, ipari és kereskedelmi területekre – összpontosul. Ez részben igazodik a helyi munkaerőpiaci igényekhez, ugyanakkor kevésbé biztosít alternatívát azoknak, akik szolgáltatási, szociális vagy kreatív területeken szeretnének elhelyezkedni vagy váltani. Emellett a felnőttképzésben is jellemző a lemorzsolódás, amelyet a munkahelyi terhelés, a családi kötelezettségek és az anyagi nehézségek egyaránt erősítenek.

A hátrányos helyzetű csoportok – különösen az alacsony iskolai végzettségűek, a romák, a tartósan munkanélküliek és az alacsony jövedelmű családok – fokozottan érintettek ezekben a problémákban. Számukra több akadály is nehezíti a bekapcsolódást: az alapkompenciák (írás, olvasás, digitális készségek) hiányosságai, a tanulási tapasztalatok hiánya, valamint a képzésekhez szükséges eszközök és anyagi források hiánya. Emellett sok esetben a motiváció is alacsonyabb, amelyet korábbi iskolai kudarcok és szociális hátrányok tovább erősítenek.

Összességében a Bonyhádi járás felnőttképzése biztosít ugyan lehetőséget a szakmaszerzésre és a továbbtanulásra, de a rendszerben jelen vannak hozzáférési és esélyegyenlőségi korlátok. A képzések térbeli koncentrációja, a szűkebb kínálat és a hátrányos helyzetű csoportok bevonásának nehézségei miatt a felnőttoktatás felzárkóztató szerepe csak részben tud érvényesülni a térségben.

A Paksi járás felnőttoktatása

A Paksi járás felnőttoktatása fontos szerepet tölt be a térség gazdasági és társadalmi fejlődésében. A járás központja, Paks, Tolna vármegye egyik meghatározó ipari és energetikai központja, ezért a felnőttek számára elérhető oktatási lehetőségek elsősorban a munkaerőpiaci igényekhez igazodnak.

A járásban működő középiskolák, szakképző intézmények és nyelviskolák többféle képzési formát kínálnak, köztük esti és levelező oktatást, szakmai tanfolyamokat, technikai képzéseket, valamint nyelvi és informatikai képzéseket. A felnőttoktatás különösen fontos azok számára, akik munka mellett szeretnének tanulni, új szakmát elsajátítani vagy alkalmazkodni a gyorsan változó munkaerőpiaci elvárásokhoz.

Köznevelési intézményi keretek között, iskolarendszerű tanulásra biztosít lehetőséget a Dunaföldváron is működő, és a Dunavecsei Református Egyházközség által fenntartott Dunavecsei Református Kollégium - Általános Iskola, Középiskola és Kollégium. Itt az iskola felnőttoktatása elsősorban azok számára nyújt lehetőséget, akik munka mellett szeretnének érettségit szerezni vagy továbbtanulási esélyeiket javítani. Az intézmény a Dunavecsei Református Kollégium hálózatához tartozik, amely több telephelyen – köztük Dunaföldváron is – is biztosít esti munkarendű oktatást. A felnőttoktatás gimnáziumi és technikumi formában működik. Az esti képzés heti két délutáni oktatással zajlik, így a dolgozó felnőttek számára is elérhető. A jelentkezés feltétele általában a 16. életév betöltése, valamint lehetőség van a korábbi tanulmányok beszámítására is. A dunaföldvári telephely a református oktatási rendszer részeként nemcsak tudást közvetít, hanem közösségi és értékalapú nevelési szerepet is betölt. A képzések célja, hogy segítsék a felnőtt tanulók munkaerőpiaci érvényesülését, továbbtanulását és személyes fejlődését a térségben.

Köznevelési intézményben, felnőttoktatásban tanulók, valamint felnőttképzési jogviszonyban munkarend nélküli képzés szerint tanulók létszámadata, feladatellátási hely szerint, a feladat típusa szerint, tanulói létszámadatokkal					
	Általános iskola	Gimnázium	Technikum, szakgimnázium	Szakképző iskola (szakközépiskola)	Szakiskola
Bikács	0	0	0	0	0
Bölcske	0	0	0	0	0
Dunaföldvár	0	80	0	0	0

Dunaszentgyörgy	0	0	0	0	0
Gerjen	0	0	0	0	0
Györköny	0	0	0	0	0
Kajdacs	0	0	0	0	0
Madocsa	0	0	0	0	0
Nagydorog	0	0	0	0	0
Németkér	0	0	0	0	0
Paks	0	0	0	0	0
Pálfa	0	0	0	0	0
Pusztahencse	0	0	0	0	0
Sárszentlőrinc	0	0	0	0	0
Tengelic	0	0	0	0	0
Mórág	0	0	0	0	0
Mőcsény	0	0	0	0	0
Mucsfa	0	0	0	0	0
Murga	0	0	0	0	0
Nagymányok	0	0	0	0	0
Nagyvejke	0	0	0	0	0
Tevel	0	0	0	0	0
Váralja	0	0	0	0	0
Závod	0	0	0	0	0
Zomba	0	0	0	0	0

Forrás: Oktatási Hivatal (2026.)

Tolna Vármegyei SZC Magyar László Szakképző Iskola (Dunaföldvár), felnőttképzési jogviszonyban, elsősorban szakmai oktatást kínál felnőttek számára, különösen a műszaki és ipari szakmák területén. Az intézmény célja, hogy a munkaerőpiacon keresett, gyakorlati tudással rendelkező szakembereket képezzen. A képzések rugalmas formában zajlanak, így munka mellett is elvégezhetők. Az órákat jellemzően esti időpontokban vagy hétvégén tartják, az elméleti oktatás egy része online történik.

A paksi felnőttképzés, felnőttképzési jogviszonyába bevontak tekintetében elmondható, hogy a város ipari és energetikai szerepe jelentősen meghatározza a részükre nyújtott képzési kínálatot. A helyi intézmények elsősorban műszaki, energetikai, kereskedelmi és nyelvi területeken kínálnak képzéseket, de emellett érettségire felkészítő és rövidebb szakmai tanfolyamok is elérhetők. A térség legfontosabb felnőttképző intézménye a Tolna Vármegyei Szakképzési Centrum I.István Szakképző Iskola, ahol technikai és szakmai oktatás folyik felnőttképzési jogviszonyban. Az iskola szakmai oktatása felnőttképzési keretek között öt ágazatban kínál lehetőséget az érdeklődők részére: építőipar, épületgépészet, gépészet, kereskedelem és közlekedés és szállítmányozás, amelyek (jellemzően) rövidebb idő alatt, esti vagy rugalmas munkarendben végezhetők el.

Az intézmény emellett kétéves, ingyenes érettségi vizsgára felkészítő képzést is indít szakmunkás vagy szakiskolai végzettséggel rendelkezők számára. Ez különösen fontos lehet azoknak, akik később technikai képzésben vagy felsőoktatásban szeretnének továbbtanulni.

A paksi felnőttképzési képzési kínálatban meghatározó szerepe van az Energetikai Technikum és Kollégium intézménynek is, amely országosan ismert műszaki és energetikai oktatási központ, de nem külön „felnőttképző intézményként” működik, hanem az iskola rendszerén belül érhető el ezen képzés. A paksi felnőttképzés egyik legfontosabb jellemzője a munka melletti tanulás támogatása. Az esti és rugalmas képzési formák lehetővé teszik, hogy a résztvevők munka mellett szerezzenek új szakmát, érettségit vagy speciális szakképesítést. Több program államilag támogatott vagy első szakmaként ingyenesen elérhető. A helyben működő intézmények célja, hogy lehetőséget biztosítsanak a szakmaszerzésre, az érettségi megszerzésére, az átképzésre és a folyamatos szakmai fejlődésre.

A Paksi járás felnőttképzése alapvetően erős ipari és energetikai háttérre épül, azonban több olyan gyengeség is azonosítható, ami nagyfokú hasonlóságot mutat a vármegyei felnőttoktatás hiátusaival. A képzési kínálat ugyan a műszaki és energetikai szektorhoz igazodik, de erősen szakmaspecifikus és szűk fókuszú, ami azt jelenti, hogy elsősorban ezekben az ágazatokban kínál elhelyezkedési lehetőséget, miközben más területek – például szociális, szolgáltatási vagy kreatív szakmák – kevésbé jelennek meg a képzési palettán.

Itt is problémát jelent a területi koncentráció, ami az utazás idő- és költségvonzattal bír, és ez sok esetben csökkenti a részvételi hajlandóságot. Emellett a képzések időbeosztása – bár rugalmasabb a nappali oktatásnál – nem minden esetben igazodik teljes mértékben a több műszakban dolgozók vagy ingázók élethelyzetéhez.

A rendszerben itt is jelen van a lemorzsolódás problémája, amelyet a munka melletti tanulás terhei, a családi kötelezettségek és az anyagi nehézségek egyaránt erősítenek. A hosszabb, technikus jellegű képzések különösen nagy terhelést jelentenek a felnőtt tanulók számára, ami sokaknál a képzés megszakításához vezet.

A hátrányos helyzetű csoportok – például az alacsony iskolai végzettségűek, a tartósan munkanélküliek, a romák és az alacsony jövedelmű háztartásokban élők – különösen érintettek ezekben a problémákban. Esetükben hatványozottak az akadályozó körülmények, ami nem csak az egyéni, személyes paramétereket foglalja magába, hanem azokon túlmutatnak, hiszen esetükben a tanulóhoz szükséges eszközök hiánya, valamint az anyagi bizonytalanság is meghatározó élethelyzet. Emellett a korábbi iskolai kudarcok is csökkentik a célcsoport motivációját, ami így tovább nehezíti a képzések sikeres elvégzését.

Összességében a Paksi járás felnőttképzése erős munkaerőpiaci kapcsolatokkal rendelkezik, azonban a szűk képzési kínálat, a területi hozzáférési nehézségek és a hátrányos helyzetű csoportok alacsonyabb részvételi aránya miatt a rendszer nem minden társadalmi csoport számára biztosít egyformán hatékony felzárkózási lehetőséget.

A Dombóvári járás felnőttoktatása

A Dombóvári központja, Dombóvár, Tolna vármegye egyik jelentősebb közlekedési és gazdasági csomópontja, ahol több olyan középiskola és szakképző intézmény működik, amely a felnőttek számára is biztosít tanulási lehetőségeket. A helyi felnőttoktatás célja, hogy segítse a lakosság szakmai fejlődését, az elhelyezkedési esélyek javítását, valamint az élethosszig tartó tanulás megvalósítását.

A járásban elérhető képzések között megtalálhatók az érettségire felkészítő programok, a technikumi és szakképző oktatások, valamint különféle szakmai tanfolyamok. A képzések többsége esti vagy rugalmas munkarendben zajlik, így lehetőséget biztosít azok számára is, akik munka vagy család mellett szeretnének új végzettséget szerezni.

A Pannon Oktatási Központ dombóvári telephelyén felnőtt gimnáziumi oktatás és esti általános iskolai képzés is működik. Az intézmény elsősorban azoknak nyújt lehetőséget, akik korábban félbehagyták tanulmányaikat, vagy munka mellett szeretnének érettségit szerezni. Az esti

gimnáziumi képzés heti néhány nap tanítási nappal működik, amik – általában – a délutáni–esti időpontokban zajlanak, így azok a munka és család mellett is elvégezhetők. Az iskola beszámítja a korábbi középiskolai tanulmányokat, ezért a képzési idő rövidülhet. Az intézmény szerint azoknak is jó lehetőség, akik szakmunkás-bizonyítvány mellé szeretnének érettségit szerezni vagy később felsőoktatásban továbbtanulni. Az oktatás a Dombóvári Evangélikus Általános Iskola és AMI épületében zajlik.

Felnőttoktatásban tanulók, valamint felnőttképzési jogviszonyban munkarend nélküli képzés szerint tanulók létszámadata, feladatellátási hely szerint, a feladat típusa szerint, tanulói létszámadatokkal					
	Általános iskola	Gimnázium	Technikum, szakgimnázium	Szakképző iskola (szakközépiskola)	Szakiskola
Attala	0	0	0	0	0
Csibrák	0	0	0	0	0
Csikóstóttós	0	0	0	0	0
Dalmand	0	0	0	0	0
Dombóvár	48	80	0	0	0
Döbrököz	0	0	0	0	0
Gyulaj	0	0	0	0	0
Jágónak	0	0	0	0	0
Kapospula	0	0	0	0	0
Kaposszekcső	0	0	0	0	0
Kocsola	0	0	0	0	0
Kurd	0	0	0	0	0
Lápafő	0	0	0	0	0
Nak	0	0	0	0	0
Szakcs	0	0	0	0	0
Várong	0	0	0	0	0

Forrás: Oktatási Hivatal (2026.)

A járásban a felnőttoktatás keretében elsősorban műszaki, kereskedelmi, szolgáltatási és egészségügyi területeken indulnak képzések, igazodva a térség gazdasági igényeihez. A Tolna Vármegyei SZC Apáczai Csere János Technikum és Kollégium felnőttképzési kínálata a gazdálkodási és menedzsment ágazatban, az informatika és távközlés ágazatban, a kereskedelmi ágazatban, valamint az oktatási ágazatban kínálja képzéseit. Ennek megfelelően

az érdeklődők választhatnak a vállalkozási ügyviteli ügyintéző vagy Pénzügyi-számviteli ügyintéző, a szoftverfejlesztő és -tesztelő technikus vagy informatikai rendszer és alkalmazás-üzemeltető technikus, a kereskedelmi értékesítő, illetve az oktatási szakasszisztens szakirányok közül.

Az MMSZ Esterházy Miklós Technikum (Dombóvár) felnőttképzése egy iskolarendszerű, felnőttoktatási jogviszonyban működő képzési forma, amely lehetőséget ad arra, hogy a résztvevők munka mellett is szakmát szerezzenek. A képzések itt rugalmasabb tanrendben zajlanak, felnőttekhez igazított időbeosztással, így a tanulók könnyebben össze tudják egyeztetni a munkával és a családi kötelezettségekkel. A képzési idő sok esetben rövidebb is lehet, mivel bizonyos korábbi tanulmányokat vagy szakmai tapasztalatot beszámítanak.

Az intézmény több szakmai területen is képez tanulókat. Az építőipari szakmák közé tartozik például a kőműves, az épület- és szerkezetlakatos, az asztalos, valamint a festő, mázoló és tapétázó szakma. A gépészeti és műszaki területen elérhető például a hegesztő vagy a gépjármű-mechatronikus képzés, emellett vendéglátóipari szakmák, például szakács, cukrász és pincér is választhatók, valamint szociális területen is indulhat alapápolási munkatárs képzés. A képzések gyakorlat-orientáltak, vagyis a tanulók nemcsak elméleti ismereteket szereznek, hanem tanműhelyben vagy külső gyakorlati helyeken valós munkakörnyezetben sajátítják el a szakma alapjait.

A Dombóvári járás felnőttoktatásának egyik fontos feladata a munkaerőpiaci alkalmazkodás támogatása. Az intézmények olyan gyakorlatorientált képzéseket kínálnak, amelyek segítik a résztvevőket a szakmaváltásban, az átképzésben vagy a magasabb szintű végzettség megszerzésében. Emellett a felnőttoktatás közösségi szerepet is betölt, hiszen lehetőséget teremt a személyes fejlődésre, a társadalmi felzárkózásra és a továbbtanulásra a járás lakossága körében.

A járás felnőttoktatását és felnőttképzését ugyanakkor több hiányosság is jellemzi, amelyek befolyásolják a hozzáférést és a hatékonyságot. Az egyik legfontosabb probléma, hogy a képzési lehetőségek erősen Dombóvár központjára koncentrálódnak, így a kisebb településeken élők számára a részvétel nehezebb, különösen a korlátozott közlekedési lehetőségek miatt. Emellett a képzési kínálat is viszonylag szűkebb a nagyobb városokhoz képest, és főként néhány szakmacsoportra, például az informatikai, kereskedelmi és alap műszaki területekre korlátozódik, ami nem minden esetben fedí le a munkaerőpiac változó igényeit.

További nehézséget jelent a lemorzsolódás, amely gyakran abból adódik, hogy a résztvevők munka és családi kötelezettségek mellett tanulnak, így sokan nem tudják befejezni a megkezdett képzéseket. A hátrányos helyzetű csoportok, például az alacsony iskolai végzettségűek, a romák, a tartósan munkanélküliek és az alacsony jövedelmű családok különösen érintettek. Számukra több akadály is nehezíti a bekapcsolódást, például az alapvető tanulási készségek hiánya, a digitális eszközök és kompetenciák alacsony szintje, az anyagi nehézségek, valamint a földrajzi elszigeteltség a kisebb településeken.

Összességében a Dombóvári járás felnőttképzése biztosít ugyan lehetőséget a szakmaszerzésre és az érettségi megszerzésére, de a rendszer még mindig erősen központosított és részben korlátozott kínálatú. A hátrányos helyzetű csoportok bevonása továbbra is kihívást jelent, mivel számukra a legnagyobb akadályt a hozzáférés nehézségei, az anyagi korlátok és a készséghiányok jelentik, így a felnőttoktatás felzárkóztató szerepe csak részben tud érvényesülni.

A Szekszárdi járás felnőttoktatása

A Szekszárdi járás felnőttoktatása a vármegye egyik legösszetettebb és legszervezettebb képzési rendszere, amely a térség lakosságának lehetőséget biztosít arra, hogy munka mellett is megszerezzenek egy új szakmát, érettségit vagy további szakképesítést. A képzési kínálat központja Szekszárd, ahol több szakképző intézmény és felnőttképzési program működik.

A Pannon Oktatási Központ szekszárdi felnőttképzése elsősorban azok számára kínál lehetőséget, akik munka mellett szeretnék érettségit vagy szakmai végzettséget szerezni. Az intézmény rugalmas oktatási formáival igyekszik alkalmazkodni a felnőtt tanulók élethelyzetéhez, ezért a képzések jellemzően esti vagy felnőttoktatási munkarendben zajlanak.

A szekszárdi telephelyen elsősorban gimnáziumi felnőttoktatás működik, amely lehetőséget biztosít az érettségi megszerzésére, és a rendszer egyik fontos sajátossága, hogy a korábbi tanulmányokat és teljesített évfolyamokat beszámítják, így a képzési idő rövidülhet.

A felnőttképzésben hangsúlyos a személyre szabott támogatás és a rugalmas tanulási környezet. Az intézmény célja, hogy azok számára is elérhetővé tegye a tanulást, akik család vagy munka mellett szeretnék továbbtanulni. Az oktatás kisebb csoportokban zajlik, ami segíti a felzárkózást és a tanulók egyéni támogatását.

A Pannon Oktatási Központ fontos szerepet tölt be a térség felzárkóztató oktatásában is, mivel több hátrányos helyzetű tanuló számára biztosít második esélyt az érettségi megszerzésére. A felnőttoktatás lehetőséget ad arra, hogy a résztvevők javítsák munkaerőpiaci esélyeiket, illetve később akár felsőoktatásban vagy további szakképzésben tanuljanak tovább.

A Kálvin János Református Gimnázium szekszárdi telephelye (illetve kihelyezett képzései) keretében működik esti munkarend szerinti felnőttoktatás, ahol a résztvevők gimnáziumi érettségi bizonyítványt szerezhetnek ingyenesen, és célcsoportjukba azok a 16 év feletti felnőttek tartoznak, akik munka és család mellett szeretnék befejezni tanulmányaikat.

Köznevelési intézményben, felnőttoktatásban tanulók, valamint felnőttképzési jogviszonyban munkarend nélküli képzés szerint tanulók létszámadata, feladatellátási hely szerint, a feladat típusa szerint, tanulói létszámadatokkal					
	Általános iskola	Gimnázium	Technikum, szakgimnázium	Szakképző iskola (szakközépiskola)	Szakiskola
Alsónána	0	0	0	0	0
Alsónyék	0	0	0	0	0
Báta	0	0	0	0	0
Bátaszék	0	0	0	0	0
Decs	0	0	0	0	0

Harc	0	0	0	0	0
Kistormás	0	0	0	0	0
Kölesd	0	0	0	0	0
Medina	0	0	0	0	0
Őcsény	0	0	0	0	0
Pörböly	0	0	0	0	0
Sárpilis	0	0	0	0	0
Sióagárd	0	0	0	0	0
Szálka	0	0	0	0	0
Szedres	0	0	0	0	0
Szekszárd	0	233	0	109	0
Várdomb	0	0	0	0	0

Forrás: Oktatási Hivatal (2026.)

A felnőttoktatás a járásban elsősorban iskolarendszerű szakmai oktatás formájában jelenik meg, amely rugalmasan szervezett esti vagy felnőttképzési jogviszonyban zajló tanulási lehetőséget kínál.

A Tolna Vármegyei SZC Ady Endre Technikum és Kollégium felnőttképzési kínálatában elérhető az elektrotechnikus, a gépjármű mechatronikai technikus, illetve a szépipari ágazatban a fodrász vagy kozmetikus technikus képzések. A Tolna Vármegyei SZC Bezerédj István Technikumot választók felnőttképzés keretében tanulhatnak logisztikai technikusnak, kereskedő és webáruházi technikusnak, pénzügyi-számviteli ügyintézőnek vagy vállalkozási ügyviteli ügyintézőnek. A Tolna Vármegyei SZC Hunyadi Mátyás Vendéglátó és Turisztikai Technikum és Szakképző Iskolába jelentkezők cukrász szaktechnikus, szakács szaktechnikus, turisztikai technikus vagy vendégtéri szaktechnikus mellett cukrász, szakács vagy pincér-vendégtéri szakemberekké válhatnak. Az itt tanulók (jellemzően) 2–3 éves technikumi vagy rövidebb szakképző programokban vehetnek részt, amelyek piacképes szakmát és államilag elismert végzettséget biztosítanak.

A Szekszárdi járás felnőttképzésének fontos sajátossága, hogy szorosan kapcsolódik a helyi munkaerőpiac igényeihez. A gazdasági és szolgáltató szektor mellett jelentős szerepet kapnak a kereskedelmi, pénzügyi, informatikai és műszaki területek, valamint a logisztikai és ügyviteli szakmák. Emellett a felnőttek számára elérhetők érettségi megszerzését célzó programok is, amelyek lehetőséget teremtenek a továbbtanulásra vagy magasabb szintű szakképzésbe való belépésre.

A térség felnőttoktatása tehát nemcsak a szakmaszerzést szolgálja, hanem az élethosszig tartó tanulás szemléletét is erősíti, hozzájárulva a lakosság foglalkoztathatóságának javításához és a gazdasági versenyképesség fenntartásához.

A Szekszárdi járás felnőttképzési rendszere Tolna vármegye egyik legfejlettebb képzési központjának tekinthető, ugyanakkor több olyan probléma és hiányosság is megfigyelhető, amelyek korlátozzák a szolgáltatások hatékonyságát és társadalmi elérhetőségét. Bár Szekszárdon szélesebb képzési kínálat érhető el, mint a megye kisebb járásaiban, a lehetőségek döntően a járásközpontokra koncentrálódnak, ami a kisebb településeken élők számára nehezebb hozzáférést eredményez. A közlekedési nehézségek, az utazási költségek és az időhiány különösen azok számára jelentenek akadályt, akik munka vagy családi kötelezettségek mellett szeretnének részt venni képzésekben.

A felnőttképzési szolgáltatások helyi problémája, hogy a kínálat jelentős része még mindig elsősorban a hagyományos szakmai irányokra épül, miközben a gyorsan változó munkaerőpiaci igények – például a digitális kompetenciák, az új technológiai területek vagy a rugalmas online munkavégzéshez szükséges készségek – nem minden esetben jelennek meg megfelelő súllyal. Bár több intézmény kínál informatikai és ügyviteli képzéseket, a modern digitális készségek fejlesztése sok esetben még nem elegendő mélységű.

A rendszer másik jelentős, de nem újkeletű problémája a lemorzsolódás. A felnőtt tanulók nagy része munka mellett tanul, sokan családot tartanak fenn, ezért a hosszabb képzések befejezése komoly terhet jelenthet számukra. A motiváció csökkenése, az anyagi bizonytalanság és a túlterheltség gyakran vezet a képzések megszakításához. E téren különösen nehéz helyzetben vannak a hátrányos helyzetű csoportok, mint például az alacsony iskolai végzettségűek, a romák, a tartósan munkanélküliek, valamint a szegénységben élő családok. Esetükben a hiányzó alapkompentenciák és digitális készségek mellett további hátráltató körülmény az alacsony iskolázottsági transzgenerációs minta, azaz a szülők alacsony iskolai végzettsége nemzedékről nemzedékre történő öröklődése, a kevésbé támogató otthoni szocializációs környezet, valamint az oktatás alacsony presztízsértéke a családban. A képzésekhez kapcsolódó járulékos költségek – utazás, taneszközök, kieső munkaidő – is visszatartó tényezőt jelentenek. Bár a járásban működnek felzárkóztató és támogatott programok, ezek kapacitása és elérhetősége sokszor nem elegendő ahhoz, hogy minden érintett számára valódi segítséget nyújtsanak.

Összességében a Szekszárdi járás felnőttképzési rendszere viszonylag fejlett és sokrétű, ugyanakkor továbbra is jelentős kihívást jelent a szolgáltatások területi egyenlőtlensége, a lemorzsolódás csökkentése, valamint a hátrányos helyzetű csoportok hatékony bevonása és támogatása.

A Tamási járás felnőttoktatása

A Tamási járás felnőttoktatási és felnőttképzési központja a Tolna Vármegyei SZC Vályi Péter Szakképző Iskola és Kollégium. Az intézmény a térség legnagyobb szakképző bázisaként kiemelt szerepet játszik a felnőtt lakosság gimnáziumi képzésében, átképzésében, az iskolai lemorzsolódás kezelésében és a munkaerőpiaci igények kiszolgálásában, amely rugalmas, modern oktatási formákkal reagál a felnőtt lakosság, valamint a helyi munkaerőpiac igényeire. (A felnőttképzésben tanulók létszáma 128 fő - 2024. adat)

A felnőttek gimnáziumi és szakmai oktatása – jellemzően - esti vagy hétvégi időbeosztású, kevert rendszerben valósul meg. Ez a támogatás lehetővé teszi, hogy a résztvevők az elméleti tananyag jelentős részét online, önállóan sajátítsák el, így a képzések sikeresen összeegyeztethetők a munkavállalással és a családi kötelezettségekkel. Azok a felnőttek, akik már rendelkeznek szakmai bizonyítvánnyal, egy intenzív, kétéves, szombati napokra szervezett esti képzés keretében szerezhethetnek érettségi tanúsítványt. Ebben a formában a diákoknak csupán a négy kötelező közismereti tantárgyból kell vizsgázniuk, mivel a meglévő szakmájuk kiváltja az ötödik érettségi tárgyat.

Az iskola szakmai felnőttképzési kínálatában (többek között) a hegesztő és épület-és szerkezetlakatos képzés szerepel, ahol a gyakorlati tanulmányok az intézmény korszerűen felszerelt tanműhelyeiben, illetve a járás duális vállalati partnereinél zajlanak. A képzés során kiemelt előnyt jelent a felnőttképzési jogviszonyban a korábban megszerzett kompetenciák és munkatapasztalatok beszámításának lehetősége, ami akár jelentősen lerövidítheti a képzési időt. A járás periférikus, aprófalvas településein – mint például Értényben, Fürgeden, Páron vagy Ozorán – komoly kihívást jelent a hátrányos helyzetű, köztük a roma lakosság körében tapasztalható alacsony iskolázottsági transzgenerációs minta és a végzettség nélküli

iskolaelhagyás. Emiatt a helyi felnőttoktatás szorosan együttműködik a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Jelenlét Programjával és a „Tamási Szakképzéséért” Alapítvánnyal. Ezek a szervezetek mentorálással és egyéni felzárkóztatással segítik a rendszerből korábban kiesett felnőttek visszatérését az oktatásba olyan módon, hogy a program szociális munkásai és mentorai közvetlen hidat képeznek a mélyszegénységben élő, sokszor analfabéta vagy korai iskolaelhagyó felnőttek és a szakképző intézmények között. Fentiekén túl motiválják a felnőtteket a tanulásra, segítenek a beiratkozási dokumentumok kitöltésében, sőt, szükség esetén logisztikai támogatást nyújtanak (pl. eljutás a vizsgákra), vagy helyben biztosítanak internetet és számítógépet a digitális tananyagok elsajátításához.

Ezt a rendszert egészítik ki a Tamási Járási Hivatal Foglalkoztatási Osztálya által koordinált, regisztrált álláskeresőknak szóló, támogatott, rövid ciklusú tanfolyamok, amelyek célzottan a helyi mezőgazdasági, ipari és szolgáltató szektor aktuális munkaerő-igényeit szolgálják ki.

A térség felnőttoktatásának és felnőttképzésének rendszerében több olyan strukturális és szociokulturális hiátus azonosítható, amely jelentősen korlátozza a képzések hatékonyságát és a lakosság elérését. Az egyik legsúlyosabb probléma a földrajzi és közlekedési izoláció. A járás aprófalvas szerkezetéből adódóan a periférikus kistépelülésekről a késő délutáni vagy hétvégi órákban a tömegközlekedés szinte teljesen hiányzik. Autó és jogosítvány híján sok hátrányos helyzetű felnőtt fizikailag képtelen eljutni a tamási központú tanórákra és vizsgákra, így az utazási logisztika a képzésben való részvétel elsődleges gátjává válik. Ezt a nehézséget a rendszer a kevert, digitális (e-learning) oktatás bevezetésével próbálja áthidalni, ami viszont élesíti a digitális szakadékokat. A leginkább felzárkóztatásra szoruló, mélyszegénységben élő rétegek körében kritikus az eszközhiány (számítógép, stabil internet hiánya), és sok esetben a funkcionális analfabétizmussal párosuló digitális írástudatlanság is jelen van. Emiatt a tanulók jelentős része már az online felületek használatának nehézségei miatt lemorzsolódik a képzés legelején. Továbbá komoly hiányossággént jelentkezik a motiváció hiánya és az azonnali megélhetési kényszer is. Ezt tetézi az iskolázottság alacsony családi presztízse, a generációkon át öröklődő negatív minták miatt ugyanis az oktatást sokan nem látják valós kitörési pontnak.

A képzési paletta strukturális zártsága szintén akadállyal tekinthető, hiszen a helyi szakképzés a domináns ágazatokra fókuszál, miközben teljesen hiányoznak a nők számára vonzóbb szociális, gondozási, vagy a modernebb szolgáltatóipari és informatikai szakmák. A merev létszámkeretek miatt a speciálisabb képzések el sem indulnak, a vármegyeszékhelyre való bejárás költségeit és idővonzatát pedig kevesen tudják vállalni.

A rendszer további gyengesége magába foglalja az alapkompenciák fejlesztésének elmaradását is. A szakképző intézményeknek nincs külön humánerőforrásuk és kapacitásuk arra, hogy a szakmai tananyag átadása előtt a hiányzó matematikai és szövegértési alapokat kompenzálják. Bár a civil szervezetek mentorai próbálják áthidalni ezeket a réseket, a terepen dolgozó szakemberek túlterheltsége miatt nem jut minden rászoruló felnőtt mellé folyamatos, személyre szabott kísérés.

A Tolnai járás felnőttoktatása

A Tolnai járás felnőttoktatási és felnőttképzési struktúráját alapvetően meghatározza a térség sajátos gazdaságföldrajzi elhelyezkedése, a vármegyeszékhely, Szekszárd közvetlen közelsége, valamint a Paksi Atomerőmű bővítéséhez kapcsolódó térségi munkaerőpiaci igények. A járásban (amely Tolna, Fadd, Bogyiszló és Fácánkert településeket foglalja magában) nincs önálló, fizikai székhelyű intézmény a felnőttoktatásra és felnőttképzésre, ezért az érdeklődőknek a közeli településekre kell utazni a képzés érdekében. A Szekszárdi járáshoz hasonlóan e célcsoport oktatását és képzését is elsősorban a Tolna Vármegyei Szakképzési Centrum (TMSZC) és intézményhálózata határozza meg azonos képzési kínálattal.

A terület felnőttoktatásának legfontosabb hiányosságai közé tartozik a korlátozott képzési kínálat, a közlekedési nehézségek megléte és az alacsony részvétel a hátrányos helyzetű csoportok körében. Ezek mellett egyéni szinten itt is fellelhetők a digitális infrastruktúrát és online tanulást korlátozó egyéni paraméterek, amik erőteljesen befolyásolják a részvételi hajlandóságot, ugyanakkor a személyes motivációs körülmények (megélhetési kényszer, önbizalomhiány, iskolai kudarcok) és társadalmi akadályok (területi hátrányok, családi kötelezettségek) jelentős kockázati faktornak minősülnek a lemorzsolódás kapcsán.

3.2. Egyéb-oktatási-képzési feladatok

Az egyéb oktatási-képzési feladatok olyan kiegészítő, fejlesztő és támogató jellegű oktatási szolgáltatásokat jelentenek, amelyek nem tartoznak szorosan a hagyományos köznevelési alapfeladatok körébe. Ezen feladatok elsődleges célja az esélyegyenlőség elősegítése, a lemaradók támogatása, valamint a speciális készségek fejlesztése.

Ide tartozik a sajátos nevelési igényű gyermekek korai fejlesztése és gondozása, a beszédhibák javítását célzó logopédiai ellátás, valamint a mozgásszervi vagy egyéb egészségügyi problémákkal küzdő tanulók számára szervezett gyógytestnevelés. Szintén e kategória részét képezi az iskolapszichológusi és mentálhigiénés támogatás, a kiemelkedő képességű diákokat támogató tehetséggondozás, valamint a továbbtanulást és a munkaerőpiaci elhelyezkedést segítő pályaválasztási tanácsadás.

Ezek a szolgáltatások leggyakrabban a pedagógiai szakszolgálatokon keresztül vagy helyi esélyteremtő és felzárkóztató programok formájában érhetők el a gyermekek és családjaik számára.

Az óvodapszichológusok elsősorban preventív, azaz megelőző és támogató funkciót töltenek be a kisgyermek fejlődése során. Feladataik közé tartozik a vármegyei szinten koordinált szűrések elvégzése, amelyekkel korán azonosíthatók a fejlődésbeli elakadások vagy a magatartási nehézségek. Emellett rendszeresen konzultálnak az óvodapedagógusokkal a csoporton belüli konfliktusok kezeléséről, és tanácsal segítik a szülőket a nevelési kérdésekben, illetve a családot érintő krízishelyzetekben. A gyermekekkel közvetlenül is foglalkoznak, egyéni vagy kiscsoportos játékos alkalmak keretében támogatva az érzelmi és szociális fejlődésüket, valamint a szorongásaik oldását.

Az iskolapszichológus feladatellátása alapvetően megelőző, támogató és kríziskezelő tevékenységekből áll a köznevelési intézményekben. Elsődleges célja a diákok lelki egészségének megőrzése, a tanulási és beilleszkedési nehézségek feltárása, valamint a harmonikus iskolai légkör támogatása.

A napi munka során a szakember egyéni és csoportos formában is foglalkozik a tanulókkal. Feladatai közé tartozik a diákok érzelmi és magatartási problémáinak szűrése, a szorongásoldás, a konfliktuskezelés, a pályaválasztási tanácsadás, valamint a hirtelen fellépő iskolai krízishelyzetek kezelése. A gyermekek közvetlen segítése mellett az iskolapszichológus rendszeresen konzultál a pedagógusokkal és a szülőkkel is, nevelési tanácsokat adva és támogatva őket a felmerülő nehézségek megoldásában. Amennyiben a probléma súlyossága meghaladja az iskolai kereteket, a pszichológus feladata a gyermek továbbirányítása a pedagógiai szakszolgálatokhoz vagy a klinikai ellátórendszerhez.

Az óvoda- és iskolapszichológusi feladatok összefogását a pedagógiai szakszolgálatok rendszerén belül az iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátora látja el. A vármegyei hálózat központja Szekszárdon működik, de a szolgáltatások a különböző járási tagintézményeken keresztül a vármegye egész területén elérhetők a családok és az óvodák számára. Ez a szakmai pozíció alapvető fontosságú, mivel biztosítja, hogy a különböző nevelési

és oktatási intézményekben dolgozó pszichológusok ne egymástól elszigetelten, hanem egységes szakmai elvek és protokollok mentén végezzék a mindennapi munkájukat.

A koordinátor tevékenysége és a feladatok szakmai összefogása több kulcsfontosságú területre terjed ki. Elsőként a szakember rendszeres hálózati egyeztetéseket, esetmegbeszéléseket és szupervíziókat szervez a területen dolgozó pszichológusok számára, ami lehetőséget ad a jó gyakorlatok megosztására és a komplex esetek közös elemzésére. Emellett a koordinátor szervezi meg a járási vagy tankerületi szintű preventív óvodai és iskolai szűréseket, valamint felügyeli az alkalmazott pszichológiai mérőeszközök és módszertanok egységességét. Fontos szerepet játszik összekötő kapocsként is, hiszen közvetlen hidat képez a helyi óvodák, az iskolák, a szakszolgálat diagnosztikai bizottságai, valamint a külső gyermekpszichiátriai és egészségügyi ellátórendszer között.

A vármegyében az óvoda- és iskolapszichológusi ellátás jól szervezett, azonban a rendszer az országos tendenciákhoz hasonlóan komoly strukturális és infrastrukturális kihívásokkal küzd.

A vármegyei hálózat egyik legnagyobb pozitívuma és működő pillére a jól felépített koordinátori rendszer. A járásokban dolgozó szakemberek szoros együttműködésben vannak a koordinátorral, melynek köszönhetően rendszeresek a szakmai konzultációk, az esetmegbeszélések, valamint az egységes protokollok szerint zajló preventív óvodai és iskolai szűrések. Emellett komoly előny, hogy azok a kistélepülési intézmények, amelyek nem rendelkeznek állandó saját pszichológussal, a szakszolgálat utazó szakemberein keresztül igény szerint hozzájuthatnak az időszakos krízistanácsadáshoz és a szükséges vizsgálatokhoz.

Az elért szakmai eredmények mellett ugyanakkor jelentős rendszerszintű hiányosságok és problémák nehezítik a mindennapi feladatellátást. A legégetőbb gondot a súlyos szakemberhiány és a fluktuáció jelenti, amely túlterheltséggel társul. Egy-egy pszichológusra gyakran irreálisan magas tanulólétszám jut, így az idejük nagy részét felemésztí a kötelező adminisztráció és az azonnali beavatkozást igénylő akut krízishelyzetek kezelése, ami miatt a hosszú távú prevenció vagy egyéni terápiás munkára alig marad kapacitásuk.

A rendszerben komoly földrajzi egyenlőtlenségek is tapasztalhatók. Míg a vármegyeszékhelyen és a gazdaságilag erősebb városokban könnyebb megoldani az ellátást, a hátrányos helyzetű falvak óvodáiba és iskoláiba csak ritkán jut el segítség, ami rontja az ott élő gyermekek esélyegyenlőségét. Végül a hiányosságok sorát gyarapítja a diagnosztikai várólisták hossza. Amikor az intézményi pszichológus úgy ítéli meg, hogy a gyermeknek mélyebb, szakszolgálati szintű vizsgálatra lenne szüksége a speciális nevelési igény megállapításához, a szakértői bizottságok leterheltsége miatt a családoknak gyakran hónapokat kell várniuk a hivatalos szakvéleményre és a fejlesztések megkezdésére.

Az oktatási-képzési szolgáltatások Tolna vármegyei szintű összességé

Tolna vármegye oktatási és képzési rendszere alapvetően biztosítja a köznevelési és szakképzési szolgáltatások teljes spektrumát az óvodától a felnőttképzésig. A térség intézményrendszere viszonylag stabil, ugyanakkor erősen érzékelhetők azok a területi, társadalmi és demográfiai különbségek, amelyek különösen a kisebb településeken élő, alacsony jövedelmű vagy hátrányos helyzetű csoportok oktatási hozzáférését nehezítik. A vármegye sajátossága, hogy a nagyobb oktatási központok – elsősorban Szekszárd, Bonyhád, Paks és Tamási – mellett számos aprófalvas térség található, ahol az intézményi ellátottság és a szolgáltatások elérhetősége korlátozottabb.

Az óvodai ellátás területén a vármegyében alapvetően biztosított az intézményi hozzáférés, azonban a kisebb települések esetében gyakori a tagóvodai működés vagy az összevont intézményi rendszer. A csökkenő gyermeklétszám miatt több helyen nehézzé vált az intézmények fenntarthatósága, miközben a sajátos nevelési igényű és hátrányos helyzetű

gyermek integrációjához szükséges szakemberekből – gyógypedagógusokból, fejlesztő pedagógusokból, pszichológusokból – hiány mutatkozik. A korai fejlesztéshez való hozzáférés különösen a periférikus településeken korlátozott, ami hosszú távon növeli az iskolai lemaradás kockázatát. A hátrányos helyzetű családok esetében problémát jelenthet a közlekedés, a szülői együttműködés hiánya, illetve az, hogy a családok egy része kevésbé tudja támogatni a gyermekek korai készségfejlődését. Emiatt az óvodák szerepe nem csupán nevelési, hanem szociális és felzárkóztató funkcióvá is vált a térségben.

Az általános iskolai ellátásban Tolna vármegye intézményhálózata széles körű, ugyanakkor jelentős különbségek tapasztalhatók a városi és vidéki intézmények között. A nagyobb városok iskolái jellemzően jobb infrastruktúrával, szélesebb pedagógiai kínálattal és kedvezőbb humánerőforrás-helyzettel rendelkeznek, míg a kisebb falvakban működő intézmények gyakran pedagógushiánnyal és forrásszűkével küzdenek. Országos tendencia a tanárihiány, amely a vármegye kisebb településein különösen erősen jelentkezik természettudományos, idegen nyelvi és fejlesztő pedagógiai területeken. A digitális infrastruktúra fejlődött ugyan az elmúlt években, de az online oktatás időszaka rámutatott arra, hogy sok családnál hiányzik a megfelelő internetkapcsolat vagy az önálló tanulást támogató eszközpark. Ez különösen a hátrányos helyzetű tanulókat érintette érzékenyen. A társadalmi háttér jelentős mértékben meghatározza a tanulmányi eredményeket és a továbbtanulási esélyeket is. Olyan is előfordul, hogy a hátrányos helyzetű tanulók integrációja az intézményben nehézségekbe ütközik, miközben a pedagógusokra egyre nagyobb szociális és mentális terhelés hárul.

A középfokú oktatásban Tolna vármegye viszonylag sokszínű kínálattal rendelkezik. A gimnáziumi, technikumi és szakképző iskolai képzések elsősorban Szekszárdon, Bonyhádon, Pakson és Tamásiban koncentrálódnak. A Tolna Vármegyei Szakképzési Centrum több intézményt fog össze, és számos technikumi, illetve szakmai képzést kínál a tanulók számára. A szakképzés erőssége, hogy igyekszik alkalmazkodni a térség munkaerőpiaci igényeihez, különösen az ipari, logisztikai, vendéglátási és mezőgazdasági területeken, ugyanakkor problémát jelent, hogy a kisebb településekről a középiskolák napi elérése idő- és költségigényes, ami növeli a lemorzsolódás kockázatát. A hátrányos helyzetű tanulók gyakran alacsonyabb presztízsű képzésekbe kerülnek, és kisebb arányban jutnak el az érettségiig vagy a felsőoktatásba. A családi háttér, a közlekedési nehézségek, valamint az anyagi bizonytalanság együttesen szűkítik a mobilitási lehetőségeket.

A további köznevelési feladatok szintén fontos szerepet töltenek be a vármegyében. A pedagógiai szakszolgálatok iránti igény folyamatosan növekszik, különösen a tanulási nehézségek, magatartási problémák és mentális egészségügyi kihívások miatt. Ugyanakkor a szakemberhiány ezen a területen is jelentős. A korai diagnózis és fejlesztés sok esetben lassan vagy nehezen elérhető, főként a kisebb településeken élők számára. A kollégiumi rendszer részben enyhíti a közlekedési problémákat, de nem minden család számára elfogadható vagy finanszírozható megoldás. A sajátos nevelési igényű tanulók integrációja sok intézményben megoldott, de az ehhez szükséges személyi és tárgyi feltételek gyakran hiányosak.

A felnőttoktatás és felnőttképzés területén Tolna vármegyében elsősorban a szakképzési centrumok és néhány magánképző intézmény kínál lehetőségeket. A Tolna Vármegyei Szakképzési Centrum több esti, levelező vagy rövidebb szakmai képzést is működtet vármegyei szinten. A rendszer előnye, hogy rugalmasabb tanulási formákat kínál, és lehetőséget teremt szakmaváltásra vagy második szakma megszerzésére, azonban a részvételi arányt itt is jelentősen csökkentik a társadalmi és motivációs akadályok. A hátrányos helyzetű vagy alacsony végzettségű felnőttek gyakran nem rendelkeznek megfelelő digitális készségekkel, korlátozott az önbizalmuk, illetve nehezen tudják összeegyeztetni a tanulást a munkával és a családi kötelezettségekkel. A kisebb településeken élők számára az utazás és a képzési helyszínek távolsága szintén komoly akadállyal minősül. A digitális oktatási formák

elméletileg javíthatnák az elérést, azonban az internet-hozzáférés és a digitális kompetenciák hiánya – szintén - korlátozó tényező lehet.

Az egyéb oktatási és képzési feladatok között fontos szerepet játszanak a munkaerőpiaci programok, a civil szervezetek által nyújtott felzárkóztató képzések, valamint az informális tanulási lehetőségek. Ezek különösen a tartós munkanélküliek, a roma lakosság, a megváltozott munkaképességű személyek vagy az alacsony végzettségű felnőttek számára jelenthetnek kitörési lehetőséget. A probléma azonban az, hogy ezek a programok sokszor projektalapúak, időszakosak és területileg egyenetlenül hozzáférhetők. Hiányzik a hosszú távon stabil, komplex támogatási rendszer, amely egyszerre kezelné az oktatási, szociális és munkaerőpiaci hátrányokat.

Összességében Tolna vármegye oktatási és képzési rendszere működőképes és intézményileg viszonylag jól kiépített, ugyanakkor erősen érzékelhetők a vidéki térségek strukturális problémái. A legnagyobb kihívást a pedagógushiány, a területi egyenlőtlenségek, a közlekedési nehézségek, a digitális különbségek és a hátrányos helyzetű csoportok korlátozott hozzáférése jelenti. A jövő szempontjából kiemelten fontos lenne a helyi szolgáltatások megerősítése, a korai fejlesztés bővítése, a mentorálási rendszerek fejlesztése, valamint a rugalmas és közösségközpontú oktatási formák támogatása.

4. Lakhatás, közszolgáltatások, infrastruktúra

4.1. Lakásállomány, lakáskörülmények

Tolna vármegye lakásállományát és lakáskörülményeit alapvetően a családi házas, falusias településszerkezet határozza meg. A vármegye számos településén a lakóépületek jelentős része régi, 1970 előtt épült, ezért műszaki állapotuk vegyes: sok lakás elöregedett, korszerűtlen fűtési rendszerrel és felújításra szoruló nyílászárókkal rendelkezik, ugyanakkor a nagyobb településeken és a központi részeken már magasabb a modernizált ingatlanok aránya. A lakások többsége tágas, kertes családi ház, ami kedvező lakáskörülményeket biztosít, és a túlszűfoltóság általában nem jellemző, bár egyes szegregált területeken még előfordul.

Tolna vármegye egészében a lakhatási költségek országos összevetésben alacsonyabbak, így a lakások megfizethetősége javul, ugyanakkor a helyi jövedelmi viszonyok miatt a rezsiköltségek aránya sok háztartásnak még így is jelentős terhet jelenthet. A megújuló energiahasználat – például a napelemes rendszerek telepítése – lassan, de érezhetően terjed. A vármegyében az infrastruktúra, mint a víz-, szennyvíz- és gázhálózat elérhetősége általában megfelelő, de kisebb, periférikus településeken még mindig előfordul hiányos csatornázottság.

A lakáskörülményekben jelentős települési különbségek figyelhetők meg: míg a járásközpontokban és nagyobb városokban jobb minőségű és korszerűbb lakóállomány található, addig a kisebb településeken gyakran elöregedett népesség, rosszabb műszaki állapotú használatban lévő ingatlanok, illetve alacsonyabb felújítási aktivitás jellemző. Egyes térségekben a társadalmi hátrányok térben is koncentrálnak, ami a lakáskörülmények romlásával is együtt jár. Összességében azonban a vármegye lakásai nagy arányban komfortosak vagy összkomfortosak, és a lakosság túlnyomó része saját tulajdonú otthonban él, ami stabil lakhatást biztosít.

A Bonyhádi járás jellemzői a lakásállomány és lakáskörülmények tekintetében

A Bonyhádi járás lakásállományára alapvetően a családi házas, kertvárosias–falusias beépítés a jellemző. A járás településeinek többségében a lakóépületek nagy része régebbi építésű, sokszor még az 1970-es éveket megelőzően készült, ami miatt a műszaki állapot és az energetikai jellemzők vegyes képet mutatnak. A korszerűsítések aránya elsősorban a nagyobb

településeken – mindenekelőtt a járásközpontban – magasabb, míg a kisebb falvakban sok épület felújításra, energetikai fejlesztésre szorul. Az új építésű lakások száma és aránya mérsékelten növekszik, de összességében alacsonyabb az országos átlagnál.

A lakáskörülmények tekintetében a járás lakásainak nagy része komfortos vagy összkomfortos, és a háztartások döntő hányada saját tulajdonú ingatlanban él. A túlzsúfoltság a járás többségén nem jellemző, ugyanakkor egyes, társadalmi hátrányokkal érintett településrészekben vagy kisebb falvakban még előfordulhatnak alacsony komfortfokozatú, korszerűtlen közművekkel rendelkező lakások is. A közműellátottság – különösen a víz- és villamosenergia-hálózat – jó szintű, azonban a csatornázottság településenként eltérő, és több helyen még fejlesztési igény mutatkozik.

A lakhatási költségek a járásban általában mérsékeltebbek, mint a megyei vagy országos átlag, ugyanakkor a jövedelmi viszonyok miatt a rezsiterhek aránya sok család számára még így is jelentős terhet jelenthet. A megújuló energiaforrások – például napelemes rendszerek – terjedése különösen a települések központi részein figyelhető meg, míg a kisebb, hátrányosabb településekre ez kevésbé jellemző.

A hátrányos helyzetű csoportok lakhatása a járásban markánsan elkülönül. A hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű lakossággal rendelkező településrészekben gyakran rosszabb műszaki állapotú, felújítatlan, alacsony komfortfokozatú lakások fordulnak elő. Ezekben a háztartásokban gyakoribb a túlzsúfoltság, a korszerűtlen fűtési módok (pl. fa tüzelésű kályhák), és sokszor a lakók számára az ingatlan fenntartása aránytalanul magas költségeket jelent. A rászoruló családok számára az önkormányzati bérlakás-állomány korlátozott, és gyakran szintén felújításra szorul.

Összességében a Bonyhádi járás lakásállományára jellemző a régi, de jellemzően családi házas szerkezet, amely sok helyen kedvező élettérrel párosul, ugyanakkor a kisebb, hátrányosabb helyzetű településeken vagy településrészekben továbbra is jelentős a korszerűtlen lakások aránya, és az ott élők lakhatási terhei nagyobbak. A HEP-ek alapján a járásban szükség van a lakásállomány célzott korszerűsítésére, a közműfejlesztések folytatására, valamint a hátrányos helyzetű csoportok lakhatási támogatásának erősítésére.

	Lakások száma	Nem lakott lakások száma	Komfort nélküli, szükség-és egyéb lakások száma	Vízvezetékekkel ellátott lakások száma	Csatornával rendelkező lakások száma	Lakások száma, ahol 10 nm-nél kisebb terület jut egy lakóra	Vezetékes internettel ellátott lakások száma	Háztartási villamosenergia fogyasztók	Háztartási gázfogyasztókból fűtési fogyasztók	Távfűtésbe bekapcsolt lakás
Aparhant	385	23	7	380	378	0	274	13	253	0
Bátaapáti	146	10	7	139	138	0	100	11	44	0
Bonyhád	5545	422	63	5490	5487	15	3968	360	3958	793
Bonyhádvarasd	159	10	0	159	159	0	108	7	112	0
Cikó	355	15	11	344	343	0	224	10	205	0

Felsőnána	233	21	23	219	212	0	159	6	152	0
Grábóc	84	9	7	78	76	0	36	6	0	0
Györe	250	15	4	246	246	0	175	9	146	0
Izmény	198	22	10	187	187	0	115	9	82	0
Kakasd	627	33	9	621	618	0	449	38	444	0
Kéty	265	23	4	263	261	0	183	15	183	0
Kisdorog	283	26	12	272	271	0	177	6	185	0
Kismányok	131	8	0	129	129	0	100	13	64	0
Kisvejte	140	10	21	134	119	3	98	3	56	0
Lengyel	235	31	14	221	220	0	125	11	85	0
Mórág	296	26	25	273	271	0	173	21	117	0
Mőcsény	143	22	9	134	134	0	78	5	35	0
Mucsfa	148	16	18	137	130	0	76	9	68	0
Murga	49	19	6	43	43	0	15	4	18	0
Nagymányok	915	52	6	909	909	7	657	52	613	0
Nagyvejte	93	26	5	89	89	0	46	3	37	0
Tevel	560	35	10	552	550	0	357	22	331	0
Váralja	359	43	18	345	341	3	218	13	180	0
Závod	141	28	6	135	135	0	69	6	75	0
Zomba	822	72	26	799	798	0	568	44	604	0

Forrás: KSH (2022.)

A Dombóvári járás jellemzői a lakásállomány és lakáskörülmények tekintetében

A Dombóvári járás lakásállományát és lakáskörülményeit is – alapvetően - a falusias, családi házas településszerkezet határozza meg. A lakóterületi adottságok fő jellemzője az erős széttagoltság, hiszen azok túlnyomórészt falusias karakterűek, amelyet egyetlen város, Dombóvár, mint járásközpont egészít ki. A települések nagy része kis lélekszámú község, jelentős külterületekkel és tanyás beépítéssel. A térségben található lakóépületek nagy hányada régi, gyakran az 1970-es éveket megelőzően épültek, ezért állapotuk jelentősen eltérő: míg Dombóváron és a nagyobb településeken több a korszerűsített, energetikailag javított lakás, addig számos kisebb faluban továbbra is sok a felújítatlan, rossz energetikai adottságú épület. Az új lakások építése visszafogott, amit a népességfogyás és az elvándorlás is befolyásol.

A járásban élők többsége komfortos vagy összkomfortos, saját tulajdonú ingatlanban lakik, és a zsúfoltság általában nem jellemző. Ennek ellenére a kisebb, hátrányosabb helyzetű településeken, illetve egyes szegregáltabb részekben előfordulnak komfort nélküli, elavult fűtésű és korszerűtlen közművekkel rendelkező lakások is, ahol a régebbi lakások alapterülete gyakran nem felel meg a mai igényeknek. Itt, egyes helyeken, túl kicsik a konyhák, a nappalik vagy kevés a tárolóhely, de van olyan is, ahol még egy légterű, minimális komfortfokozatú lakásokban élnek a helyiek.

A járásban a közműellátottság összességében megfelelő, a víz- és villamosenergia-hálózat szinte teljes körű, azonban a csatornázottság mértéke településenként változó, és több helyen további fejlesztésekre lenne szükség.

A lokációban a lakhatási költségek összességében mérsékeltek, főként a kisebb településeken, de a helyi jövedelmi viszonyok okán a fenntartás így is sok háztartásnak jelent nehézséget, főleg azoknál az ingatlanoknál, ahol gyenge a hőszigetelés, elavultak a nyílászárók vagy a régi fűtési rendszer miatt magasabb a kiadások is.

A megújuló energia – például a napelemek – alkalmazása lassan terjed, elsősorban a nagyobb településeken, míg a hátrányosabb térségekben kevésbé elterjedt.

Dombóváron, a kisvárosokra jellemző módon, korlátozottabb a kiadó lakások száma, így magasabb árak alakulhatnak ki a szűk kínálat miatt, ugyanakkor, ezen ingatlanok körében, kevés a minőségi, frissen felújított bérlemény.

A hátrányos helyzetű lakosság lakáskörülményei a járáson belül szembetűnő különbségeket mutatnak. A HEP-ek szerint több településen vagy településrészen fellelhetők szegregált vagy szegregációval veszélyeztetett területek, ahol a lakások műszaki állapota és komfortfokozata jóval kedvezőtlenebb. Ezeken a helyeken gyakori a zsúfoltság, a komfort nélküli lakás, a korszerűtlen, sokszor egyetlen kályhára épülő fűtés, valamint a hiányos vagy részleges közmű-csatlakozás. A rászoruló családok számára az önkormányzati bérlakások száma kicsi, és sok esetben maguk az önkormányzati lakások is felújításra szorulnak, így nem jelentenek megfelelő megoldást minden érintettnek.

Összességében a Dombóvári járás lakásállományára a többségében régi építésű, családi házas struktúra jellemző, amely a nagyobb településeken sokszor megfelelő életkörülményekkel párosul, ugyanakkor a kisebb, leszakadó falvakban illetve a hátrányos helyzetű településrészekben továbbra is nagy arányban fordulnak elő rossz állapotú, alacsony komfortú lakások. A HEP-ek alapján a járás egyik kiemelt feladata a lakóépületek korszerűsítése, a közműfejlesztések bővítése, valamint a hátrányos helyzetű lakosok lakhatásának célzott támogatása.

	Lakások száma	Nem lakott lakások száma	Komfort nélküli, szükség-és egyéb lakások száma	Vízvezetékkel ellátott lakások száma	Csatornával rendelkező lakások száma	Lakások száma, ahol 10 nm-nél kisebb terület jut egy lakóra	Vezetékes internettel ellátott lakások száma	Háztartási villamosenergia fogyasztók	Háztartási gázfogyasztókból fűtési fogyasztók	Távfűtésbe bekapcsolt lakás
Attala	346	47	5	295	294	0	196	13	121	0
Csibrák	126	13	13	106	103	0	67	9	0	0
Csikóstóttós	354	49	14	290	290	0	195	23	118	0
Dalmand	499	27	7	467	465	6	298	31	159	0
Dombóvár	8830	1128	86	7639	7629	51	5494	702	3751	1690
Döbrököz	942	192	44	720	706	3	474	42	261	0
Gyulaj	316	45	48	240	223	4	132	4	36	0
Jágónak	140	38	11	92	91	0	56	11	0	0
Kapospula	360	23	4	334	333	0	237	31	159	0

Kaposszekcső	670	58	8	605	605	6	455	65	395	0
Kocsola	476	20	48	435	408	3	304	8	88	0
Kurd	466	50	14	407	402	4	278	12	181	0
Lápafő	84	27	8	50	49	0	32	0	0	0
Nak	271	60	15	201	196	0	122	17	0	0
Szakcs	441	107	40	314	294	0	191	15	0	0
Várong	87	33	4	51	50	0	32	5	0	0

Forrás: KSH (2022.)

A Paksi járás jellemzői a lakásállomány és lakáskörülmények tekintetében

A Paksi járás lakásállománya és lakáskörülményei összességében kedvezőbb képet mutatnak Tolna vármegye számos más egységeihez képest, elsősorban a Paks térségében tapasztalható gazdasági erő és folyamatos fejlesztések miatt. A járásban a lakásállomány nagyobb része jó állapotú, a lakások jelentős hányada téglalapítványú, közművesített és megfelelő komfortfokozatú. Pakson és a környező nagyobb településeken – például Dunaföldvár – a lakások felszereltsége korszerűbb, és az energetikai felújítások aránya is magasabb, ami a lakhatási minőséget érezhetően javítja az ott élők körében. Ezeken a területeken szép számmal valósultak meg korszerű energetikai beruházások, vagy kerültek felújításra panel- és családi házak. A térségben az új építésű lakások megjelenése tovább javította az otthonok – általános - energiahatékonyságát, csökkentve ez által a rezsiköltségeket, azzal együtt, hogy növelte az ingatlanok értékét. Ezzel szemben a járás kisebb falvaiban - ugyanakkor - még mindig jelen van a vegyes állapotú, részben elavult, korszerűtlen ingatlanállomány, ahol a hőszigetelés, a nyílászárók és a fűtési rendszerek fejlesztése elmaradt. Itt a komfort nélküli vagy alacsony komfortfokozatú lakások aránya ugyan csökkenő tendenciát mutat, de még mindig jóval magasabb, mint a járás központjában. A lakáskörülményeket a településszerkezet is befolyásolja: a külterületi ingatlanoknál gyakoribbak a közműhiányok, a rosszabb útviszonyok és a távolságból fakadó szolgáltatáshiányok.

A hátrányos helyzetű lakosság számára a legnagyobb nehézséget az elavult, energiapazarló lakások fenntartási költségei, a felújítási források hiánya, valamint a szűkös megfizethető bérletlakás kínálat jelentik. Több kisebb településen előfordul, hogy a rossz állapotú, alacsony értékű ingatlanok jelentik az egyetlen reális lakhatási lehetőséget, ami konzerválja a szegregációt és a szociális hátrányokat. A hátrányos helyzetűek lakáskörülményeit gyakran a túlzásfokosság, az energiahatékonysági problémák, a korszerű fűtés hiánya és a karbantartási elmaradások jellemzik. A járásban a rászorulóknak részére elérhetők az aktív lakhatási támogatási rendszer és szociális programok, amelyek segítik a rászorulóknak lakásmegőrzését, a rezsiterhek enyhítését vagy a felújításokat. Emellett a térség stabil gazdasági helyzete és a munkahelyek elérhetősége mérsékli az elvándorlást, ami a lakásállomány állapotára és értékére is kedvezően hat.

Összességében a Paksi járás lakásállománya kettős képet mutat: a gazdaságilag erősebb településeken korszerűbb, jó minőségű és felújított lakások jellemzők, míg a kisebb falvakban továbbra is jelentős a korszerűtlen, felújítást igénylő ingatlanok aránya. A legnagyobb kihívások a hátrányos helyzetű háztartások lakhatási feltételeiben, az energetikai hiányosságokban és a lakásminőség településenkénti erős különbségeiben mutatkoznak meg.

	Lakások száma	Nem lakott lakások száma	Komfort nélküli, szükség-és egyéb lakások száma	Vízvezetékekkel ellátott lakások száma	Csatornával rendelkező lakások száma	Lakások száma, ahol 10 nm-nél kisebb terület jut egy lakóra	Vezetékes internettel ellátott lakások száma	Háztartási villamosenergia fogyasztók	Háztartási gázfogyasztókból fűtési fogyasztók	Távfűtésbe bekapcsolt lakás
Bikács	194	40	13	180	179	0	100	7	76	0
Bölcske	1238	159	66	1185	1175	5	753	99	834	0
Dunaföldvár	4007	527	146	3903	3867	29	2428	488	2615	0
Dunaszentgyörgy	1042	67	26	1021	1019	3	698	177	646	0
Gerjen	552	83	26	531	524	0	314	22	269	0
Györköny	469	61	28	442	439	0	278	45	280	0
Kajdacs	514	91	35	482	479	0	273	24	216	0
Madocsa	822	103	18	807	804	4	539	82	603	0
Nagydorog	1062	66	42	1034	1020	4	695	90	531	0
Németkér	755	93	38	724	716	3	424	43	463	0
Paks	8547	955	61	8505	8491	32	6278	1499	4144	2299
Pálfa	646	87	67	586	579	0	299	36	305	0
Pusztahencse	365	14	6	362	359	3	211	14	140	0
Sárszentlőrinc	475	76	51	432	423	3	229	25	140	0
Tengelic	980	166	56	929	922	0	540	66	480	0

Forrás: KSH (2022.)

A Szekszárdi járás jellemzői a lakásállomány és lakáskörülmények tekintetében

A Szekszárdi járás lakásállományára és lakáskörülményeire általánosan az jellemző, hogy a térségen belül meghatározó szerepet betöltő Szekszárd súlya erősen meghatározza a járási tendenciákat. A lakások döntő többsége magántulajdonban van, ami stabilitást ad a lakhatási viszonyoknak, ugyanakkor korlátozza a rugalmasabb lakhatási lehetőségek – különösen a bérlakások – elérhetőségét. A lakásállomány szerkezete jellemzően közepes méretű, családok számára is megfelelő lakásokból áll, és a megfizethetőség tekintetében a járás kedvezőbb helyzetben van, mint más megyeszékhelyek vagy más, dinamikusan fejlődő térségek. A lakókönyezet általában rendezett, a települések infrastruktúrája kielégítő, és a városközponti területeken a szolgáltatások megfelelően elérhetők. A helyi ingatlanárak a fiatalabb generációk számára is elérhetővé teszik az otthonteremtést, és a járás központi településének intézményi, gazdasági szerepe szintén előnyt jelent a lakhatási feltételek szempontjából.

A lakásállomány minősége jelentős szórást mutat: a városok régebbi társasházi lakásai között vannak alacsonyabb komfortfokozatú, energiahatékonysági szempontból elavult ingatlanok is,

amelyek felújításra szorulnak. A lokáció demográfiai folyamatai – az országos vidéki trendeknek megfelelően – az előregedés és a népesség csökkenése irányába mutatnak, ami hosszabb távon a lakáspiac keresleti oldalának gyengülését eredményezi.

A járási lakáskörülmények, lakásviszonyok tekintetében érzékelhetően alacsony a piaci alapú bérlakáskínálat, ami különösen a fiatalok, az alacsonyabb jövedelműek vagy a mobilitásra kényszerülő háztartások számára jelent hátrányt.

A járás központi településén, Szekszárdon túlmutatóan, a kisebb településeken a hátrányos helyzetű lakosság lakáskörülményei sokkal sérülékenyebbek. A térségben élő alacsony jövedelmű családok, romák, idősek, tartós munkanélküliek és a szociálisan rászorulóak gyakran az átlagosnál jóval rosszabbak paraméterekkel rendelkező lakhatási körülmények között élnek, ami a lakásminőségre, a komfortfokozatra, a fenntarthatóságra és a lakhatási biztonságra egyaránt kihat.

E célcsoportot érintő lakásállomány egyik legfőbb jellemzője a régi, alacsony komfortfokozatú ingatlanok magas aránya, amelyek műszaki állapota leromlott, energiahatékonysága gyenge, és felújításuk anyagi okokból késik vagy teljesen elmarad. A nem megfelelő szigetelés, az elégtelen fűtési rendszerek és a korszerűtlen nyílászárók miatt a lakások fenntartási költségei – a jövedelmekhez viszonyítva – aránytalanul magasak, ami tovább növeli a lakhatási szegénység kockázatát. Ezek a problémák különösen a kisebb falvakban élő, mélyszegénységben élő családokat érintik, ahol a lakásállomány megújulási üteme rendkívül alacsony.

Itt nem ritkák a zsúfolt lakáskörülmények, a rászoruló családok gyakran több generációval együttesen kényszerülnek egyetlen ingatlanba beköltözni. A zsúfoltság nem csupán fizikai, hanem pszichoszociális hátrányokat is okoz: romlik az életminőség, nő a konfliktusok esélye, a gyermekek tanulási lehetőségei is szűkülnek. A szoba-konyhás, vagy csak alapkomfortot nyújtó ingatlanok különösen problematikusak ott, ahol többgyermekes vagy nagycsaládos háztartások élnek.

A járás területén kevés önkormányzati bérlakás érhető el, és ezek többsége pedig rossz műszaki állapotú, felújításra szoruló ingatlan. A rászorulóak számára a piaci bérleti díjak megfizethetetlenek, így a lakhatási mobilitás nagyon alacsony. A hátrányos helyzetűek körében a bizonytalan, sokszor informális vagy szívésségi lakáshasználat sem ismeretlen jelenség, ami főként azokra a családokra jellemző, ahol munkajövedelemmel alig vagy egyáltalán nem rendelkeznek, illetve rendszeres szociális ellátásokból élnek.

A lakhatási körülmények minőségével együtt a települési környezet is meghatározza a hátrányos helyzetű csoportok életét. A járás több falujában kevésbé kiépített a közműhálózat, előfordulhatnak hiányzó közszolgáltatások, korlátozott közlekedési kapcsolatok, és kevesebb az elérhető munkahely. Ezek a tényezők tovább erősítik azokat a területi egyenlőtlenségeket, amelyek a lakásállomány minőségével együtt a társadalmi leszakadás irányába hatnak.

Összességében elmondható, hogy a Szekszárdi járás általános lakáshelyzete kiegyensúlyozott, az stabil alapokon nyugszik, de számos tényező van, amely fejlesztést, célzott támogatást és stratégiai tervezést igényel. A hátrányos helyzetű csoportok lakhatási körülményeit erős kiszolgáltatottság övezi, melynek fő tulajdonsága a rossz általános állapot, a zsúfoltság, ami magas költségeket von maga után. A probléma komplexitásához hozzátartozik a korlátozott bérlakáskínálat és a települési hátrányok együttese is, amely átfogó, hosszú távú lakáspolitikai és szociális beavatkozást igényel a járás esélyegyenlőségi céljainak megvalósításához.

	Lakások száma	Nem lakott lakások száma	Komfort nélküli, szükség-és egyéb lakások száma	Vízvezetékekkel ellátott lakások száma	Csatornával rendelkező lakások száma	Lakások száma, ahol 10 nm-nél kisebb terület jut egy lakóra	Vezetékes internettel ellátott lakások száma	Háztartási villamosenergia fogyasztók	Háztartási gázfogyasztókból fűtési fogyasztók	Távfűtésbe bekapcsolt lakás
Alsónána	281	12	8	276	273	0	181	14	163	0
Alsónyék	301	29	31	274	270	0	172	20	171	0
Báta	736	137	46	695	690	0	368	21	359	0
Bátaszék	2516	157	61	2466	2461	15	1724	147	1769	0
Decs	1523	58	85	1452	1440	4	947	79	744	0
Harc	327	23	14	314	313	0	216	25	203	0
Kistormás	126	8	11	115	114	0	66	3	33	0
Kölesd	592	64	45	548	545	5	340	42	228	0
Medina	327	50	25	306	303	4	164	21	147	0
Öcsény	915	51	29	890	886	5	628	64	509	0
Pörboly	233	21	13	220	220	0	144	20	0	0
Sárpilis	209	20	16	195	192	4	131	15	86	0
Sióagárd	536	47	9	531	526	0	360	60	384	0
Szálka	250	24	3	247	247	0	200	36	181	0
Szedres	783	31	22	765	760	3	532	50	504	0
Szekszárd	15942	1944	467	15585	15540	132	10745	1107	8047	5234
Várdomb	440	15	3	436	436	0	320	40	308	0

Forrás: KSH (2022.)

A Tamási járás jellemzői a lakásállomány és lakáskörülmények tekintetében

A Tamási járás térsége alapvetően vidéki jellegű, aprófalvas szerkezetű, amely meghatározza a lakhatási feltételek minőségét, a lakások állapotát, valamint a hátrányos helyzetű csoportok lakhatási lehetőségeit. A járás központja, Tamási, ugyan fejlettebb lakásállománnyal rendelkezik, de összességében a településszerkezetből fakadó területi különbségek jelentősek. A területen a lakásállományra általánosságban jellemző, hogy nagy arányban találhatók régebbi építésű, családi házas jellegű ingatlanok. Ezek többsége a 70-es, 80-as években vagy még korábban épült, így műszaki állapotuk gyakran elavult, energiahatékonyságuk alacsony. A települések jó részén a felújítások üteme lassabb, mivel a helyi lakosság anyagi lehetőségei korlátozottak, ezért a lakóépületek korszerűsítése sokszor halasztódik. A lakások fűtése sok helyen még mindig hagyományos módon – fával vagy vegyes tüzelésű kazánnal – történik, ami a rezsiterhek szempontjából kiszolgáltatottabbá teszi a háztartásokat.

A járás előnyei között említhető, hogy a települések nagy részén a lakások mérete megfelelő, a magántulajdon aránya magas, és a lakásköltségek – országos összevetésben – még mindig megfizethetőnek számítanak. A tágas telkek, vidéki környezet és alacsonyabb zaj- és légszennyezettség kedvezően hat a lakhatási komfortérzetre. Ugyanakkor a közműellátottság és az infrastrukturális adottságok településenként eltérőek; a kisebb falvakban még előfordul hiányos vagy részleges közműhálózat, ami szintén hat a lakhatás minőségére.

A hátrányos helyzetű csoportok lakáskörülményei azonban jóval problematikusabb képet mutatnak. A járás több településén élnek olyan alacsony jövedelmű családok – köztük nagy arányban romák, idősek, tartós munkanélküliek –, akik gyakran leromlott állapotú, alacsony komfortfokozatú lakásokban élnek. Ezek az otthonok sok esetben hiányos fűtéssel, rossz szigeteléssel, korszerűtlen víz- vagy elektromos hálózattal rendelkeznek, és a felújításra a háztartások többségének nincs elegendő anyagi erőforrása.

A hátrányos helyzetűeket különösen sújtja a zsúfolt együttélés jelensége is, amely elsősorban a nagycsaládosok körében gyakori. Több generáció él egy fedél alatt, sokszor a lakás alapterületéhez képest túl sok fővel, ami fizikai és pszichoszociális szempontból is hátrányos.

A bérlakásállomány a járásban elenyésző, az önkormányzati bérlakások száma kicsi, és állapotuk sok esetben felújításra szoruló. A rászorulóknak számára a piaci alapú bérleti konstrukciók elérhetetlenek, így a lakhatás gyakran informális megoldásokon alapul, itt is elterjedt a szívdességi lakhatás.

Összességében a járásban az átlag lakosság körében a lakhatás alapvetően stabil képet mutat, míg a hátrányos helyzetű csoportok körülményei jóval bizonytalanabbak és szegényesebbek, ahol az ingatlanállomány fő paraméterét a vidékies jellegű, régi, elavult épületekből álló lakhatási körülmények adják, melyeket a lassú megújulási ütem jellemez.

A Tamási járás lakhatási helyzete egyértelműen beavatkozást igényel több ponton: ilyen a felújítások ösztönzése, a korszerűtlen lakások energiahatékonysági javítása, a bérlakás kínálat bővítése, valamint a hátrányos helyzetű csoportok számára célzott támogatások biztosítása. Ezek hiányában a lakhatási egyenlőtlenségek tovább mélyülhetnek, a lakásállomány minősége tovább romolhat, és a társadalmi felzárkózás lehetőségei tovább szűkülnek.

	Lakások száma	Nem lakott lakások száma	Komfort nélküli, szükség-és egyéb lakások száma	Vízvezetékekkel ellátott lakások száma	Csatornával rendelkező lakások száma	Lakások száma, ahol 10 nm-nél kisebb terület jut egy lakóra	Vezetékes internettel ellátott lakások száma	Háztartási villamosenergia fogyasztók	Háztartási gázfogyasztókból fűtési fogyasztók	Távfűtésbe bekapcsolt lakás
Belecska	146	39	4	105	104	0	64	8	25	0
Diósberény	181	45	10	132	126	0	71	12	61	0
Dúzs	110	12	7	94	91	0	55	8	23	0
Értény	262	38	56	195	170	8	87	8	19	0
Felsőnyék	488	64	29	401	394	0	272	29	141	0
Fürged	248	9	25	231	218	4	135	11	0	0
Gyönk	679	79	6	598	594	0	417	48	323	0

Hőgyész	1103	77	16	1008	1008	6	689	47	528	0
Iregszemcse	1057	78	18	970	960	12	627	51	406	0
Kalaznó	102	45	11	48	46	0	28	6	18	0
Keszőhidegkút	116	30	4	84	82	0	37	10	37	0
Kisszékely	184	43	10	135	132	0	80	16	49	0
Koppányszántó	204	58	18	135	128	0	81	5	40	0
Magyarkeszi	582	127	58	426	397	7	269	24	132	0
Miszla	176	65	6	108	107	0	63	4	31	0
Mucsi	199	36	27	141	136	5	70	4	39	0
Nagykónyi	496	83	56	383	357	3	223	22	112	0
Nagyszékely	229	61	17	157	153	0	106	17	61	0
Nagyszokoly	415	72	26	328	317	8	171	11	62	0
Ozora	719	120	78	564	524	11	367	39	187	0
Pári	270	38	7	227	225	0	120	33	0	0
Pincehely	1019	151	35	844	834	0	562	61	392	0
Regöly	521	107	11	405	402	0	274	36	177	0
Simontornya	1845	190	80	1595	1577	11	1071	310	624	0
Szakadát	146	47	0	98	98	0	68	8	54	0
Szakály	595	66	20	515	508	3	310	35	179	0
Szárazd	121	35	4	83	82	0	57	6	29	0
Tamási	3824	481	80	3284	3264	24	2350	596	1637	0
Tolnanémedi	507	89	43	385	375	0	278	50	122	0
Udvari	137	27	12	100	98	3	58	3	0	0
Újireg	133	23	3	107	107	0	67	3	36	0
Varsád	175	35	11	129	129	0	79	9	48	0

Forrás: KSH (2022.)

A Tolnai járás jellemzői a lakásállomány és lakáskörülmények tekintetében

A Tolnai járás lakáskörülményei is szorosan összefüggenek a térség településszerkezetével, demográfiai sajátosságaival és gazdasági helyzetével. A járás települései eltérő adottságokkal rendelkeznek, ám lakáskörülményeikben számos közös vonás figyelhető meg. A térség alapvetően vidéki jellegű, családi házas beépítéssel, tágas telkekkel és viszonylag nagy arányú magántulajdonnal bír, ami stabil lakhatási alapokat teremt ugyan, de több szerkezeti problémát is felszínre hoz.

A járás egészére jellemző, hogy a lakásállomány jelentős része régebbi építésű, sok épület még a 20. század közepén vagy második felében készült. Ezeknek a lakóházaknak a műszaki állapota vegyes képet mutat: számos ingatlan felújításra szorul, különösen az energetikai korszerűsítés és a szerkezeti megerősítés terén. A fűtési mód gyakran hagyományos – fával, vegyes tüzeléssel vagy régebbi gázkazánokkal –, ami az emelkedő energiaárak mellett egyre nagyobb terhet ró a háztartásokra. A korszerűsítés tempója lassú, mivel a lakosság egy részének anyagi lehetőségei korlátozottak.

A települések közül Tolna viszonylag fejlettebb lakásállománnyal és jobb infrastruktúrával rendelkezik, több újabb építésű lakóházat és felújított ingatlant találni itt. Ezzel szemben Faddot, Bogyiszlót és Fácánkertet inkább tradicionális, falusias szerkezetű lakások alkotják. Itt igen gyakoriak a régi típusú, nagyobb alapterületű és korszerűtlen épületek. A nagyobb telkek

és az alacsony beépítettség kedvez a nyugodt lakókörnyezetnek, ugyanakkor több helyen a közműhálózat fejlettsége, az úthálózat vagy a szolgáltatások elérhetősége korlátozottabb is, ami a lakhatás minőségét is befolyásolja.

A lakáskörülmények fontos sajátossága, hogy a járásban szintén kevés a bérlakás, különösen az önkormányzati tulajdonú ingatlan. A piaci bérleti díjak ugyan mérsékeltebbek, mint a vármegyeszékhelyen, azonban a kínálat korlátozottabb is, ami nehezíti a mobilitást és a rugalmas lakhatási formák elérését. Az emberek többsége tulajdonos, ami stabilitást jelent, de ez a tényező korlátozza az elköltözés vagy lakáscsere lehetőségét is.

A hátrányos helyzetű csoportok lakáskörülményei elmaradottabbak. Az alacsony jövedelmű, idős, megváltozott munkaképességű vagy roma családok gyakran leromlott állapotú, alacsony komfortfokozatú lakásokban élnek, ahol hiányos a szigetelés, korszerűtlen a fűtés vagy nem megfelelő a nyílászárók állapota, esetenként itt is tetten érhető a zsúfoltság.

A szociálisan hátrányos helyzetűek számára további nehézség, hogy kevés a valóban megfizethető, jó állapotú bérlakás, és a felújításhoz szükséges támogatások vagy önerő sok esetben hiányzik. A lakhatási bizonytalanság a járás azon részein a legszembetűnőbb, ahol a foglalkoztatási lehetőségek szűkösek, a közlekedés kevésbé megoldott, és a helyi infrastruktúra fejletlenebb.

Összességében a Tolnai járás lakáskörülményeit a vidéki településszerkezet előnyei és hátrányai egyaránt meghatározzák. A tágas, nyugodt lakókörnyezet, a viszonylag megfizethető ingatlanok és a magántulajdon magas aránya kedvező tényezők, ugyanakkor a régi lakásállomány korszerűtlensége, a felújítások elmaradása, a bérlakások hiánya és a hátrányos helyzetű csoportok lakhatási problémái olyan kihívások, amelyek átgondolt fejlesztéseket és célzott társadalompolitikai beavatkozásokat igényelnek. A lakhatási egyenlőtlenségek mérséklése, az energiahatékonysági fejlesztések és a szociális támogatások erősítése kulcsfontosságú lehet a térség életminőségének javításában.

	Lakások száma	Nem lakott lakások száma	Komfort nélküli, szükség-és egyéb lakások száma	Vízvezetékekkel ellátott lakások száma	Csatornával rendelkező lakások száma	Lakások száma, ahol 10 nm-nél kisebb terület jut egy lakóra	Vezetékes internettel ellátott lakások száma	Háztartási villamosenergia fogyasztók	Háztartási gázfogyasztókból fűtési fogyasztók	Távfűtésbe bekapcsolt lakás
Bogyiszló	901	110	49	745	741	0	459	46	432	0
Fácánkert	277	16	0	258	258	0	168	21	160	0
Fadd	1641	82	63	1516	1501	14	1062	121	942	0
Tolna	4565	171	40	4360	4355	22	3149	407	3506	0

Forrás: KSH (2022.)

4.2. Közfoglaltatások

Tolna vármegye térsége hagyományosan kiegyensúlyozott, többnyire kis- és középvárosi, valamint falusias településszerkezetű terület, amelyben a közszolgáltatások elérhetősége általában stabil, bár településenként jelentős különbségek figyelhetők meg. A vármegye központi és jobb infrastruktúrával ellátott településein — elsősorban Szekszárdon és a nagyobb járásközpontokban — a lakosság széles körben, jó minőségben fér hozzá az alapvető közszolgáltatásokhoz. Ugyanakkor a kisebb, periférikus falvakban a szolgáltatások hozzáférhetősége szűkebb, gyakran időszódó és csökkenő népességű közösségek élnek, ami külön kihívásokat jelent a helyi közügyek kezelése terén.

A térség településein az alapvető közszolgáltatások — ivóvízellátás, csatornahálózat, hulladékgađdálkodás, közvilágítás — többnyire kiépítettek és megbízhatóan működnek. A nagyobb településeken az ellátórendszerek korszerűsítése folyamatos, míg a kisebb falvakban a rendszerek állapota vegyes képet mutat. A közlekedési infrastruktúra elsősorban a főbb útvonalak mentén jó minőségű, de számos kisebb település elérését keskeny, időnként leromló állapotú összekötő utak nehezítik, ami befolyásolja a szolgáltatásokhoz való fizikai hozzáférést. Az egészségügyi és szociális közszolgáltatások terén jelentős területi különbségek jellemzőek. A járási és központi települések rendelőintézetei jól felszereltek, szakellátások széles köre érhető el, míg a kisebb falvakban gyakoriak a heti néhány óras háziorvosi rendelési idők, korlátozott védőnői jelenlét és a szociális gondozói kapacitás szűkössége. Az idők száma magas, ami növeli az otthoni és intézményi gondozási szolgáltatások iránti igényt.

A köznevelési intézmények a nagyobb településeken stabilan működnek, modern infrastruktúrával és szélesebb képzési kínálattal. A kisebb falvakban azonban gyakran összevont osztályokkal vagy tagintézményi formában működik az általános iskola, ami korlátozza a pedagógiai programok szélességét, és hosszabb ingázást igényelhet a tanulóktól. A kulturális és közösségi szolgáltatások — művelődési házak, könyvtárak, faluházak — jelen vannak, de kapacitásuk és programkínálatuk erősen függ a település méretétől és erőforrásaitól. A hátrányos helyzetű, sérülékeny csoportok (alacsony jövedelműek, tartósan munkanélküliek, romák, idők, alacsony iskolai végzettségűek) közszolgáltatásokhoz való hozzáférése sokszor akadályozott, különösen a kisebb falvakban és a szociálisan leszakadó településrészekben. Itt a problémák több szinten jelentkeznek. Nehézséget jelentenek a földrajzi hozzáférési korlátok, hiszen a szolgáltatási központok zömében távoliak, a tömegközlekedés általánosságban ritkán jár, így a háziorvosi ellátás, a szociális szolgáltatások vagy egy egyszerűbb ügyintézés fizikai elérése nehézkes. Bár sok önkormányzati ügy ma már online intézhető, a digitálisan alacsony kompetenciájú vagy eszközzel nem rendelkező háztartások kimaradnak ezekből a lehetőségekből, tehát a járásban a digitális egyenlőtlenség jelen van, amit hatványoznak az anyagi és társadalmi korlátok. Átfogó problémának tekinthető az is, hogy a hátrányos helyzetű családok rendszerint kevesebb információval rendelkeznek a különböző szolgáltatásokról, nehezebben jutnak el az egyes támogatási formákhoz, és korlátozottabbak az érdekképviselőik a helyi közügyekben. A szociális szolgáltatók kapacitáshiánya is tetten érhető, ami érinti az idősellátást, a családsegítést és a gyermekjóléti szolgáltatások körét bizonyos településeken, ez a körülmény lassabb ügyvitelt és korlátozottabb személyes támogatást eredményez.

Összességében Tolna vármegye települési közszolgáltatásai alapvetően stabilak és jól szervezettek, azonban a területi egyenlőtlenségek egyértelműen megmutatkoznak. Az elérhető szolgáltatások minősége és köre nagymértékben függ a település méretétől, annak földrajzi helyzetétől és infrastruktúrájától. A hátrányos helyzetű csoportok szempontjából kiemelten fontos intézkedésekre lenne szükség, melyek magukba foglalják a közlekedési kapcsolatok

javítását, a szociális szolgáltatási háló erősítését, a digitális felzárkóztatást és a helyben elérhető alapellátások fejlesztését is. A helyi közügyek szintjén a közösségi részvétel, a partnerség és a célzott támogatási programok segíthetik leginkább a társadalmi egyenlőtlenségek csökkenését és a térség hosszú távú fenntartható fejlődését.

A Bonyhádi járás közszolgáltatásai

	Nyilvános könyvtári ellátás	Filmszínház, mozi (állandó)	Színház	Közművelődési intézmény (művelődési ház, közösségi ház, faluház)	Helyi közösségi közlekedés	Bankautomata	Posta	Élelmiszer vásárlási lehetőségek	Vendéglátó egységek, vendéglátóhelyek (étterem, büfé, cukrászda, "kocsmák", kávézó, italüzlet/bár, zenés-táncos szórakozóhely, munkahelyi/közéleti szórakozó hely...)	Szálláshely (szálloda, panzió, kemping, üdülő, közösségi szálláshely, magán szálláshely...)	Munkásszálló bel-és külföldi vendégmunkások számára
Aparhant	X			X		X	X	X	X	X	
Bátaapáti	X			X		X	Mobil	X	X	X	
Bonyhád	X			X	X	X	X	X	X	X	
Bonyhádvarasd	X			X			Mobil	X		X	
Cikó	X			X			X	X			
Felsőnána	X			X		X	Mobil	X	X	X	
Grábóc	X			X			Mobil	X		X	
Györe	X			X			X	X	X		
Izmény	X			X			Mobil	X	X	X	
Kakasd	X			X		X	X	X	X	X	
Kéty	X			X		X	X	X	X		
Kisdorog	X			X			X	X	X		
Kismányok	X			X			Mobil	X		X	
Kisvejke	X			X			Mobil	X	X		
Lengyel	X			X			Mobil	X	X	X	
Mórág	X			X		X	X	X	X	X	
Möcsény	X			X			Mobil	X	X		
Mucsfa	X			X			Mobil	X	X		
Murga	X			X			Mobil			X	
Nagymányok	X			X		X	X	X	X	X	
Nagyvejke	X			X				X	X	X	
Tevel	X			X		X	X		X	X	
Váralja	X			X			X	X	X	X	
Závod	X			X			Mobil	X		X	
Zomba	X			X		X	X	X	X	X	

A Bonyhádi járás közszolgáltatásai alapvetően a járásközpont, Bonyhád köré szerveződnek. A járás központi szerepe miatt viszonylag jó az intézményi ellátottság, azonban a kisebb települések esetében már jelentősebb különbségek figyelhetők meg.

Bonyhád közösségi közlekedését elsősorban a helyközi autóbusz-közlekedés határozza meg, amely biztosítja a város kapcsolatát a környező településekkel és más térségi központokkal. A közlekedési rendszer alapvetően biztosítja a munkába járás, az oktatás és az ügyintézés feltételeit, ugyanakkor hiányosságként jelentkezik a járatok korlátozott sűrűsége, különösen az esti és hétvégi időszakokban, valamint a környező kisebb települések elérhetőségének egyenetlensége. Fejlesztési igény mutatkozik továbbá egyes megállóhelyek állapotának javítása, az utastájékoztató korszerűsítése és az akadálymentes közlekedési feltételek további bővítése terén.

A nyilvános könyvtári ellátás mindenhol biztosított, de a lokációban a legmeghatározóbb intézmény a Bonyhádon található Solymár Imre Városi Könyvtár, amely nemcsak a város, hanem a környező települések kulturális életében is fontos szerepet tölt be. A közművelődési feladatokat művelődési házak, kulturális rendezvények és helyi közösségi programok segítik, amelyek hozzájárulnak a térség hagyományainak megőrzéséhez és a közösségi kapcsolatok erősítéséhez.

A pénzügyi szolgáltatások megfelelően jelen vannak a járásban. Egyes, nagyobb településeken több bankautomata is működik, azonban vannak olyan helyek is, ahol ez nem áll rendelkezésre, főként a kisebb falvakban korlátozott a banki szolgáltatások elérése, ezért innen a lakosoknak Bonyhádra kell utazni a pénzügyek intézéséhez.

A postai szolgáltatások - elsősorban – a járásszékhelyre koncentrálódnak, a városban több posta is működik. Bár a postai ellátás jelen van a térségben, sok helyen csak mobilposta biztosított, amely egy előre meghatározott időpontban érkezik a településre, és a járműnél teszi lehetővé a postai szolgáltatásokat. Az itt élő lakosok ebben a formában tudják személyesen intézni ügyeiket, azonban csak korlátozottabb időintervallumban tehetik ezt meg.

Az élelmiszervásárlási lehetőségek kedvezőek a járásközpontban, ahol több szupermarket, diszkontüzlet és kisebb helyi bolt is működik. A lakosság számára a napi bevásárlás könnyen megoldható, azonban a kisebb településeken jóval szűkebb a választék, ezért sokan rendszeresen Bonyhádra járnak át a nagyobb bevásárlások lebonyolítása érdekében.

A vendéglátóhelyek száma és minősége a járás méretéhez képest kedvezőnek tekinthető. Ezek a helyek nemcsak a helyi lakosságot szolgálják ki, hanem a térségbe érkező turistákat és üzleti utazókat is fogadják, azonban – szintén a kisebb falvakban – nem találhatók meg egyáltalán a vendéglátóegységek.

A szálláshely-kínálat Bonyhádon megfelelő, de a járás főbb turisztikai térségeiben is elérhető ez a közszolgáltatás, azzal együtt, hogy néhány településen - a turisztikai vendégforgalom hiánya miatt - semmilyen szálláshely-szolgáltatás sincsen.

Összességében a Bonyhádi járásra az jellemző, hogy a közszolgáltatások és kereskedelmi szolgáltatások többsége a járásközpontban összpontosul. Ez kedvező a városi lakosság számára, ugyanakkor a kisebb falvakban élők számára nehézséget jelenthet az elérhetőség, aminek a háttérében a közlekedési kapcsolatok korlátozottsága áll. A kisebb települések és a járásközpont közötti közösségi közlekedés nem minden esetben biztosít gyors és kényelmes hozzáférést a szolgáltatásokhoz, ami különösen fontos a hátrányos helyzetű csoportok – például az idősek, az alacsony jövedelmű családok, a munkanélküliek, a fogyatékkal élők és a roma lakosság egy része – szempontjából. Számukra a szolgáltatások távolsága, a közlekedés költsége vagy a digitális ügyintézéshez szükséges eszközök hiánya komoly akadályt jelent. Emiatt nőhet a társadalmi kirekesztődés veszélye, csökkenhet az információhoz való hozzáférés, és romolhatnak az életminőségi mutatók.

A térség legfőbb gyengesége tehát a szolgáltatások területi koncentrációja, a népesség elöregedése, valamint az, hogy a kisebb településeken szűkebb a választék mind a kereskedelem, mind a pénzügyi és közösségi szolgáltatások területén.

A Dombóvári járás közszolgáltatásai

	Nyilvános könyvtári ellátás	Filmszínház, mozi (állandó)	Színház	Közművelődési intézmény (művelődési ház, közösségi ház, faluház)	Helyi közösségi közlekedés	Bankautomata	Posta	Élelmiszer vásárlási lehetőségek	Vendéglátó egységek, vendéglátóhelyek (étterem, büfé, cukrászda, "kocsmák", kávézó, italüzlet/bár, zenés-táncos szórakozóhely, munkahelyi/közétkeztetést végző hely...)	Szálláshely (szálloda, panzió, kemping, üdülő, közösségi szálláshely, magánszálláshely...)	Munkásszálló bel-és külföldi vendégmunkások számára
Attala	X			X		X	X	X	X		
Csibrák	X			X			Mobil	X	X	X	
Csikóstóttós	X			X				X			
Dalmand	X			X		X	Mobil	X	X		
Dombóvár	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Döbrököz	X			X		X	X	X	X	X	
Gyulaj	X			X			X	X			
Jágónak	X			X			Mobil	X	X	X	
Kapospula	X			X			Mobil	X	X		
Kaposszekcső	X			X		X	X	X	X	X	
Kocsola	X			X		X	X	X			
Kurd	X			X		X	Mobil	X	X		
Lápafő	X			X			Mobil				
Nak	X			X			Mobil	X			
Szakcs	X			X			Mobil	X	X	X	
Várong	X			X			Mobil			X	

Forrás: települési kérdőív

A Dombóvári járás közszolgáltatásai a térség központja, Dombóvár köré szerveződnek. A város fontos gazdasági és szolgáltató szerepet tölt be Tolna vármegye nyugati részén, így a lakosság számára a legtöbb alapvető szolgáltatás helyben vagy a közeli településeken elérhető. Dombóvár Tolna vármegye egyik legfontosabb közlekedési csomópontja, ahol az autóbusszal és a vasúti közlekedés egyaránt jelentős szerepet tölt be. A város jó vasúti kapcsolatokkal rendelkezik, amelyek biztosítják az összeköttetést több regionális és országos központtal, míg az autóbusszjáratok a környező települések elérését segítik. A közösségi közlekedés alapvetően

megfelelő elérhetőséget biztosít, ugyanakkor hiányosságként jelentkezik a járatsűrűség csökkenése az esti és hétvégi időszakokban, valamint egyes külterületi és kisebb települések korlátozott megközelíthetősége. Fejlesztési igény mutatkozik továbbá az utastájékoztatás, a megállóhelyi infrastruktúra és az akadálymentes közlekedési feltételek további korszerűsítése terén.

A könyvtári ellátást elsősorban a Dombóváron működő városi könyvtár, valamint a kisebb településeken működő könyvtári szolgáltató helyek biztosítják. A közművelődési feladatokat művelődési házak, közösségi színterek és kulturális rendezvények látják el, amelyek hozzájárulnak a helyi közösségi élet fenntartásához. A járásban több bankautomata és pénzügyi szolgáltató található, elsősorban Dombóváron, míg a kisebb falvakban ezek elérhetősége korlátozottabb. A postai szolgáltatások szintén a nagyobb településeken koncentrálódnak, de a legtöbb községben biztosított valamilyen postai ügyintézési lehetőség mobilizált típusú ellátás formájában.

Az élelmiszervásárlás feltételei kedvezőek a járásközpontban, ahol szupermarketek, diszkontáruházak és kisebb üzletek is működnek. A kisebb településeken azonban szűkebb a választék, ezért a lakosság gyakran Dombóvárra utazik nagyobb bevásárlások céljából. A vendéglátóhelyek kínálata változatos, éttermek, cukrászdák és kávézók egyaránt megtalálhatók, különösen a városban és a Gunarasfürdő környékén. A szálláshelyek közül kiemelkednek a fürdőturizmushoz kapcsolódó hotelek, panziók és magánszállások, amelyek a térség idegenforgalmát erősítik.

A járás legfontosabb jellemzője, hogy a szolgáltatások többsége Dombóváron összpontosul, amely kedvező ellátottságot biztosít a város lakóinak. Ugyanakkor a kisebb települések esetében hátrányt jelenthet a szolgáltatások korlátozott elérhetősége. A térség gyengeségei közé tartozik a népességfogyás, az előregedés, valamint a fiatalok elvándorlása. Emellett a falvakban élők számára a közlekedési nehézségek és a szolgáltatások távolsága akadályozhatja a könnyű hozzáférést.

Ezek a problémák legintenzívebben a hátrányos helyzetű csoportokat érintik. Az idősek, az alacsony jövedelmű családok, a munkanélküliek, a fogyatékkal élők és a társadalmi szempontból sérülékeny lakossági csoportok számára a szolgáltatások elérhetősége alapvető fontosságú. Ha egy településen nincs bankautomata, posta, megfelelő üzlet vagy közösségi intézmény, akkor ezek az emberek nagyobb nehézségek árán jutnak hozzá a mindennapi élethez szükséges szolgáltatásokhoz. A közlekedési költségek, az információhiány vagy a digitális eszközök korlátozott használata tovább növelheti a hátrányokat. A könyvtárak és közművelődési intézmények szerepe nagyon fontos a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi integrációjában, mivel lehetőséget teremtenek a tanulásra, a digitális kompetenciák fejlesztésére és a közösségi kapcsolatok építésére. Az élelmiszerüzletek, posták és pénzügyi szolgáltatások jelenléte pedig hozzájárul a mindennapi élet biztonságához és az alapvető szükségletek kielégítéséhez.

Összességében a Dombóvári járás közszolgáltatási rendszere stabilnak mondható, azonban a kisebb települések ellátottságának javítása és a szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés biztosítása a jövő egyik fontos feladata.

A Paksi járás közszolgáltatásai

	Nyilvános könyvtári ellátás	Filmszínház, mozi (állandó)	Színház	Közművelődési intézmény (művelődési ház, közösségi ház)	Helyi közösségi közlekedés	Bankautomata	Posta	Élelmiszer vásárlási lehetőségek	Vendéglátó egységek, vendéglátóhelyek (étterem, büfé, cukrászda, "kocsmá", kávézó, italüzlet/bár, zenés-táncos	Szálláshely (szálloda, panzió, kemping, üdülő, közösségi szálláshely, magánszálláshely...)	Munkásszálló bel-és külföldi vendégmunkások számára
Bikács	X			X			X	X	X	X	
Bölcske	X	X		X		X	X	X	X	X	
Dunaföldvár	X			X		X	X	X	X	X	
Dunaszentgyörgy	X			X		X	X	X	X	X	
Gerjen	X			X		X	X	X	X	X	
Györköny	X			X		X	X	X	X	X	
Kajdacs	X			X		X	X	X	X	X	
Madocsa	X			X		X	X	X	X	X	
Nagydorog	X			X		X	X	X	X	X	
Németkér	X			X		X	X	X	X	X	
Paks	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Pálfa	X			X		X	X	X	X	X	
Pusztahencse	X			X			X	X	X		
Sárszentlőrinc	X			X				X	X	X	
Tengelic	X			X		X	X	X	X	X	

Forrás: települési kérdőív

A Paksi járás Tolna vármegye egyik gazdaságilag legjelentősebb térsége, amelynek központja Paks városa. A járás fejlődésére jelentős hatást gyakorol az atomerőmű jelenléte, amely a foglalkoztatásban, az infrastruktúra fejlesztésében és a szolgáltatások színvonalában egyaránt fontos szerepet játszik. Ennek következtében a közszolgáltatások ellátottsága általában kedvezőbb, mint a vármegye többi más járásában.

Paks közösségi közlekedése a helyi és helyközi autóbuszjáratokra épül, amelyek biztosítják a városon belüli közlekedést, valamint a kapcsolatot a környező településekkel és a térség nagyobb városaival. A város gazdasági jelentősége okán, különösen az ipari és energetikai létesítmények jelenléte miatt, a munkába járás szempontjából kiemelt szerepe van a közösségi közlekedésnek.

Hiányossággént jelentkezik, hogy egyes városrészek és a környező települések elérhetősége nem minden időszakban megfelelő, különösen az esti és hétvégi órákban. További fejlesztési igény mutatkozik a járatok összehangolása, a megállóhelyi infrastruktúra korszerűsítése,

valamint az akadálymentes közlekedési feltételek és az utastájékoztatási rendszerek fejlesztése terén.

A könyvtári ellátás központja a paksi városi könyvtár, amely korszerű szolgáltatásokkal, kulturális programokkal és digitális hozzáférési lehetőségekkel várja a lakosságot. A kisebb településeken könyvtári szolgáltató helyek működnek, biztosítva az információhoz és a tudáshoz való hozzáférést. A közművelődési intézmények, művelődési házak és közösségi terek szintén aktív szerepet töltenek be a helyi kulturális életben, számos rendezvény, kiállítás és közösségi program szervezésével.

A járás pénzügyi szolgáltatásai jól kiépítettek. Pakson több bankfiók és bankautomata működik, míg a nagyobb településeken is elérhetők alapvető pénzügyi szolgáltatások. A postai ellátás szintén megfelelőnek mondható, bár a kisebb falvakban a nyitvatartási idő korlátozottabb lehet. Az élelmiszervásárlási lehetőségek kedvezőek, hiszen a városban és több településen szupermarketek, diszkontáruházak és kisebb üzletek állnak a lakosság rendelkezésére.

A vendéglátóhelyek száma a járás gazdasági jelentőségéhez igazodik. Éttermek, cukrászdák, kávézók és egyéb vendéglátóegységek széles választéka található Pakson, amelyeket a helyi lakosok mellett az üzleti célból érkezők és a turisták is igénybe vesznek. A szálláshelyek kínálata szintén fejlett, a szállodáktól kezdve a panziókon át a magánszállásokig többféle lehetőség áll rendelkezésre.

A térség legfontosabb jellemzője a viszonylag jó infrastruktúra és a szolgáltatások magasabb szintű koncentrációja. A gazdasági fejlődés kedvezően hatott a közszolgáltatások minőségére és elérhetőségére. Ugyanakkor a kisebb települések esetében itt is megfigyelhető, hogy egyes szolgáltatások csak a járásközpontban érhetők el, ami utazási kényszert jelenthet a lakosság számára.

A járás gyengeségei között említhető a települések közötti szolgáltatási különbség, az előregedő népesség egyes falvakban, valamint az, hogy a kisebb településeken korlátozottabb a közösségi közlekedés és a helyben elérhető szolgáltatások köre. Ezek a problémák különösen érzékenyen érintik a hátrányos helyzetű csoportokat.

A hátrányos helyzetű csoportok számára kiemelten fontos a közszolgáltatások könnyű elérhetősége. A könyvtárak és közművelődési intézmények lehetőséget biztosítanak a tanulásra, az információszerzésre és a társadalmi kapcsolatok erősítésére. A bankautomaták, posták és üzletek jelenléte a mindennapi ügyintézés és a megélhetés alapfeltétele. Amennyiben ezek a szolgáltatások csak távolabb érhetők el, az többletköltséget és nehézséget jelenthet azok számára, akik korlátozott anyagi vagy közlekedési lehetőségekkel rendelkeznek.

Összességében a Paksi járás közszolgáltatásai kedvezőbb helyzetet mutatnak a megye számos más térségéhez képest, azonban a szolgáltatásokhoz való hozzáférés egyenlőtlenségei itt is megjelennek. A hátrányos helyzetű csoportok társadalmi integrációja és életminőségének javítása érdekében fontos a helyi szolgáltatások fejlesztése, a közlekedési kapcsolatok erősítése és a közösségi programok támogatása.

A Szekszárdi járás közszolgáltatásai

	Nyilvános könyvtári ellátás	Filmszínház, mozi (állandó)	Színház	Közművelődési intézmény (művelődési ház, közösségi ház, faluház)	Helyi közösségi közlekedés	Bankautomata	Posta	Élelmiszer vásárlási lehetőségek	Vendéglátó egységek, vendéglátóhelyek (étterem, büfé, cukrászda, "kocsmák", kávézó, italüzlet/bár, zenés-táncos szórakozóhely, munkahelyi/közéleti közterület végző hely...)	Szálláshely (szálloda, panzió, kemping, üdülő, közösségi szálláshely, magán-szálláshely...)	Munkásszálló bel- és külföldi vendégmunkások számára
Alsónána	X			X			X	X	X	X	
Alsónyék	X			X			X	X	X	X	
Báta	X			X		X	X	X	X	X	
Bátaszék	X			X		X	X	X	X	X	
Decs	X			X			X	X	X	X	
Harc	X			X			X	X	X		
Kistormás	X			X				X			
Kölesd	X			X		X	X	X	X	X	
Medina	X			X			X	X		X	
Ócsény	X			X		X	X	X	X	X	
Pörboly	X			X		X	X	X	X	X	
Sárpilis	X			X			X	X	X		
Sióagárd	X			X		X	X	X	X	X	
Szálka	X			X			X	X	X	X	
Szedres	X			X		X	X	X	X		
Szekszárd	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Várdomb	X			X		X	X	X	X		

Forrás: települési kérdőív

A Szekszárdi járás közszolgáltatási ellátottsága Tolna vármegye viszonylatában kedvezőnek tekinthető, ugyanakkor jelentős különbségek figyelhetők meg a járásközpont, Szekszárd és a kisebb települések között. A szolgáltatások többsége a járás központjában koncentrálódik, míg a falvakban jellemzően alapellátási szintű hozzáférés biztosított.

A térség kulturális életének meghatározó intézménye a Babits Mihály Kulturális Központ, amely közművelődési, közösségi és rendezvényszervező feladatokat lát el, és rendszeresen ad otthont különböző társulatok és színházak előadásainak is. Az intézmény koncert-, kiállítás-, konferencia- és közösségi programoknak ad helyet, emellett itt működik a város mozija is. Színházi funkciót tölt be még Szekszárdon a Deutsche Bühne Ungarn, amely nemcsak kulturális, hanem identitásmegőrző szerepet is ellát a térség német nemzetiségi közössége számára.

A könyvtári szolgáltatások központja az Illyés Gyula Könyvtár, a Szekszárd Tudásközpont épülete, amely a hagyományos kölcsönzés mellett digitális szolgáltatásokat, gyermekprogramokat, rendezvényeket és a kistépülési könyvtári ellátórendszer koordinációját is biztosítja. A könyvtár jelentős szerepet játszik az információs esélyegyenlőség megteremtésében, különösen az idősek, a diákok és az internet-hozzáféréssel nem rendelkező lakosok számára.

A kisebb településeken a művelődési házak jelentik a kulturális infrastruktúra alapját. Ezek az intézmények helyet biztosítanak civil szervezeteknek, kluboknak, idősek közösségeinek és helyi rendezvényeknek is.

A járás pénzügyi infrastruktúrája elsősorban Szekszárdon és a nagyobb településeken koncentrálódik. A kisebb falvakban korlátozottabb a banki szolgáltatásokhoz vagy bankautomatákhoz való hozzáférés, ezért a lakosság gyakran a közeli városokba kénytelen utazni készpénzfelvétel céljából. Ez különösen az időseket, az alacsony jövedelmű háztartásokat és a saját gépjárművel nem rendelkezőket érinti hátrányosan.

A postai hálózat legfontosabb szolgáltatóhelyei közé tartozik a Szekszárd Főposta, de több kisebb postapartneri szolgáltatóhely is elérhető a járás településein. A posták szerepe továbbra is jelentős az idősebb korosztály számára, akik sok esetben itt intézik pénzügyi tranzakcióikat, nyugdíjfelvételüket vagy csekkbefizetéseiket. Ezek a szolgáltatások a kisebb településeken, jellemzően, limitált nyitvatartással üzemelnek, ugyanakkor az egyes ügýtípusok fokozatos centralizációja nehezítheti a hozzáférést.

A vármegyeszékhelyen több országos üzletlánc és szupermarket működik, míg a falvakban a kisebb vegyesboltok és egyéb élelmiszerüzletek biztosítják az alapellátást. A nagyobb települések jelentik a térségi bevásárlóközpontokat, azzal együtt, hogy a perifériás településeken élők számára problémát jelenthet a korlátozott választék, illetve az, hogy egyes speciális termékek vagy kedvezőbb árú üzletek csak utazással érhetők el. Ez különösen az alacsony jövedelmű családokat és a mobilitási nehézségekkel küzdő időseket érinti.

A vendéglátó egységek szélesebb kínálata Szekszárdra koncentrálódik, míg a csekélyebb lélekszámú helyeken többnyire falusi kocsmák, presszók vagy fogadók működnek, amelyek nemcsak vendéglátóhelyként, hanem közösségi találkozási pontként is szolgálnak. A vendéglátás jelentős szerepet játszik a helyi társadalmi kapcsolatok fenntartásában, különösen a vidéki településeken. A járás turisztikai kínálata elsősorban a borvidékre, a Gemenc térségére és a falusi turizmusra épül. A kisebb településeken elsősorban vendégházak és falusi szálláshelyek működnek, amelyek hozzájárulnak a helyi gazdaság diverzifikációjához és a vidéki turizmus fejlődéséhez.

Szekszárd közösségi közlekedésének gerincét a helyi és helyközi autóbusz-közlekedés adja. A városban több helyi buszjárat működik, amelyek összekötik a lakóterületeket, a belvárost, az autóbusz-állomást, az intézményeket és a külterületi városrészeket. A helyi közlekedés központi csomópontja az autóbusz-állomás, ahonnan a járatok a város különböző részeire közlekednek. Emellett Szekszárd vasúti kapcsolatokkal is rendelkezik, bár a helyi közlekedésben a buszok szerepe meghatározóbb.

A közösségi közlekedés alapvetően biztosítja a városrészek elérhetőségét, ugyanakkor több hiányosság is azonosítható. A kisebb utasforgalmú városrészek és külterületek esetében a járatsűrűség sokszor alacsony, különösen esti és hétvégi időszakokban, ami korlátozhatja a munkába járást, az ügyintézkést vagy a kulturális és közösségi programokon való részvételt. A periférikus területeken élők számára a közösségi közlekedés nem minden esetben jelent kellően rugalmas alternatívát az egyéni közlekedéssel szemben. További problémát jelenthet az, hogy a közlekedési infrastruktúra és az utastájékoztató egyes elemeit még mindig az elavultság jellemzi. Az autóbusz-megállók és váróhelyek állapota nem mindenhol megfelelő, illetve időszakosan problémák merültek fel az utastájékoztató rendszerek működésével kapcsolatban is.

A fogyatékkal élők és az idősek szempontjából szintén vannak fejlesztendő területek. Nem minden megálló és közlekedési csomópont akadálymentesített teljeskörűen, így a mozgásukban korlátozott személyek számára a szolgáltatások igénybevétele nehezebb lehet. Emellett a külterületeken élők esetében a közlekedési kapcsolatok korlátozott száma hozzájárulhat a társadalmi és szolgáltatási elszigetelődéshez.

Összességében Szekszárd közösségi közlekedése biztosítja a város alapvető mobilitási igényeit, ugyanakkor fejlesztési igény mutatkozik a járatsűrűség növelése, a külterületi kapcsolatok javítása, az akadálymentesítés bővítése, az utastájékoztatási rendszerek korszerűsítése és a közlekedési infrastruktúra folyamatos megújítása terén. Ezek a fejlesztések hozzájárulhatnak a közösségi közlekedés vonzerejének és elérhetőségének növeléséhez.

A járásban élő hátrányos helyzetű csoportok – különösen az idősek, a fogyatékkal élők, az alacsony jövedelmű háztartások, valamint a közlekedési szempontból periférikus falvak lakói – számára a szolgáltatásokhoz való hozzáférés több tényező miatt is korlátozott. Nehézség, hogy a szolgáltatások térbeli koncentrációja Szekszárdon és a nagyobb településeken van, így ehhez csak utazás révén férnek hozzá, ugyanakkor egyes falvaknak csak mérsékelt a tömegközlekedési kapcsolatai, ami az itt élők részére hatványozott problémát jelent. A járási intézmények és szolgáltatások körében az akadálymentesítés szintje is eltérő, illetve az ATM-ek, bankfiókok és egyes postai szolgáltatások fokozatos centralizációja (a fizikailag távolabb esők esetében) körülményessé teszi a mindennapi életvitelt.

Összességében a Szekszárdi járás közszolgáltatási rendszere megfelelő alapellátást biztosít a lakosság számára, azonban a szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés érdekében továbbra is fontos feladat a kistépülések elérhetőségének javítása, az akadálymentesítés fejlesztése és a digitális felzárkóztatás támogatása.

A Tamási járás közszolgáltatásai

A Tamási járás közszolgáltatási ellátottsága összességében megfelelőnek tekinthető, azonban a szolgáltatások jelentős része Tamási városában koncentrálódik, míg a kisebb településeken korlátozottabb az elérhetőség. A járás kulturális életének központja Tamási, ahol működik a Tamási Könyv László Városi Könyvtár és a Tamási Művelődési Központ, amelyek könyvtári, közösségi, kulturális és rendezvényszervezési feladatokat látnak el. A könyvtár digitális szolgáltatásokat, internet-hozzáférést, közösségi programokat és idősek számára hához szállított könyvtári szolgáltatást is biztosít.

A járás településeinek többségén könyvtári szolgáltató helyek, közösségi színterek vagy művelődési házak működnek, azonban a kulturális kínálat itt szegényesebb, a kulturális programok jelentős része időszakos rendezvények, vendégelőadások és közösségi események formájában érhető el.

Tamásiban jelenleg nincs helyi autóbusz-közlekedés. A korábban működő helyi buszjáratok megszűntek, így a városban a helyi közlekedési igényeket elsősorban a helyközi autóbuszjáratok, a gyalogos és kerékpáros közlekedés, valamint az egyéni gépjárműhasználat elégíti ki. Ez különösen az idősek, a fogyatékkal élők, a gépjárművel nem rendelkezők és a külterületi városrészekben élők számára okoz nehézséget az intézmények, egészségügyi szolgáltatások és közösségi programok elérésében. A megszűnt helyi járatok egy részének szerepét a tanyagondnoki szolgálat igyekszik pótolni a rászorulóknak számára.

A pénzügyi szolgáltatások tekintetében a járásközpontban több helyen is biztosított az ATM-k rendelkezésre állása, ugyanakkor a kisebb falvakban gyakran nincs helyben bankautomata, így a lakosoknak a közeli városokba kell utazniuk készpénzfelvétel céljából.

A postai szolgáltatások a nagyobb településeken szintén helyben biztosítottak, ezzel szemben van olyan település is, ahol csak csökkentett működési idővel vagy mobilpostai megoldásokkal érhető el ez a fajta ellátás.

Az élelmiszer-vásárlási lehetőségek Tamásiban a legkedvezőek, ahol több nagyobb üzlet és élelmiszerlánc is működik, a kisebb településeken azonban és jellemzően csak egy-egy bolt áll rendelkezésre, ami szűkebb választékot és korlátozottabb üzemeltetést jelent.

A vendéglátóhelyek elsősorban Tamásiban és a turisztikailag frekvenciált településekre összpontosulnak, míg a kisebb falvakban a vendéglátási szolgáltatások köre esetleges, ami csökkenti a helyi közösségi és turisztikai lehetőségeket.

A járás legfontosabb hiátusai közé tartozik a kulturális szolgáltatások területi koncentrációja, a helyi közlekedési járatok hiánya a kisebb településeken elérhető közösségi programok korlátozott száma, az ATM- és postai szolgáltatások egyenetlen elérhetősége, valamint az, hogy több faluban szűkös az élelmiszer- és vendéglátóipari kínálat. Emellett a kulturális és közösségi intézmények működését sok esetben forráshiány, szakemberhiány és az infrastruktúra korszerűsítésének igénye nehezíti. Ezek a tényezők hozzájárulnak a járáson belüli szolgáltatási különbségek fennmaradásához.

	Nyilvános könyvtári ellátás	Filmszínház, mozi (állandó)	Színház	Közművelődési intézmény (művelődési ház, közösségi ház, faluház)	Helyi közösségi közlekedés	Bankautomata	Posta	Élelmiszer vásárlási lehetőségek	Vendéglátó egységek, vendéglátóhelyek (étterem, büfé, cukrászda, "kocsmák", kávézó, italüzlet/bár, zenés-táncos szórakozóhely, munkahelyi/közéleti szórakozást végző hely...)	Szálláshely (szálloda, panzió, kemping, üdülő, közösségi szálláshely, magánszálláshely...)	Munkásszálló bel- és külföldi vendégmunkások számára
Belecska	X			X			Mobil	X		X	
Diósberény	X			X				X	X	X	
Dúzs	X			X		X	Mobil	X	X		
Értény	X			X			X	X			
Felsőnyék	X			X		X	X	X		X	
Fürged	X			X			X	X			
Gyöng	X			X		X	X	X	X	X	
Hőgyész	X			X		X	X	X	X	X	
Iregszemcse	X			X		X	X	X	X		
Kalaznó	X			X			Mobil	X		X	
Keszőhidegkút	X			X				X		X	
Kisszéckely	X			X			Mobil	X	X	X	
Koppányszántó	X			X						X	
Magyarkeszi	X			X		X		X			
Miszla	X			X			Mobil	X			
Mucsi	X			X			Mobil	X	X	X	
Nagykónyi	X			X		X	X	X		X	

Nagyszékely	X			X				X			
Nagyszokoly	X			X			X	X			
Ozora	X			X			X	X	X	X	
Pári	X			X		X	X	X	X		
Pincehely	X			X		X	X	X	X		
Regöly	X			X			X	X	X	X	
Simontornya	X			X		X	X	X	X	X	
Szakadát	X			X				X		X	
Szakály	X			X		X	X	X	X	X	
Szárazd	X			X				X			
Tamási	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X
Tolnanémedi	X			X			X	X	X	X	
Udvari	X			X			Mobil	X	X		
Újireg	X			X				X		X	
Varsád	X			X				X		X	

Forrás: települési kérdőív

A Tolnai járás közszolgáltatásai

A Tolnai járás települései viszonylag jó alapellátottsággal rendelkeznek, ugyanakkor a térség szolgáltatási központjának egyértelműen Tolna városa tekinthető. A közszolgáltatások, kulturális intézmények, kereskedelmi és pénzügyi szolgáltatások jelentős része itt koncentrálódik, míg a kisebb települések elsősorban az alapvető lakossági igényeket szolgálják ki.

Tolna város közösségi közlekedését elsősorban a helyközi autóbusz-közlekedés biztosítja, amely összeköti a települést Szekszárddal és a környező községekkel. A város közlekedési kapcsolatai alapvetően megfelelőek a napi munkába járás, az oktatás és az ügyintézés szempontjából, különösen a vármegyeszékhely irányába, azonban itt is hiátusnak tekinthető az, hogy a közösségi közlekedési lehetőségek korlátozottabban érhetők el az esti és hétvégi időszakokban, valamint a járatok sűrűségében az egyenatlenség is megtalálható. Az infrastruktúra egyes elemei – például bizonyos megállóhelyek és várók – korszerűsítésre szorulnak, továbbá az akadálymentes hozzáférés és az utastájékoztató területén is indokoltak további fejlesztések.

A kulturális és közösségi élet központja Tolnán a Tolnai Művelődési Központ és Könyvtár, amely egyszerre lát el könyvtári, közművelődési és rendezvényszervezési feladatokat. Az intézmény rendszeresen ad otthont különböző előadásoknak, koncerteknek, kiállításoknak, és civil szervezetek programjainak. A városban emellett több közösségi tér és művelődési célú létesítmény is működik. Faddon, Bogyiszlón és Fácánkerten szintén rendelkezésre állnak közösségi házak, faluházak vagy művelődési házak, amelyek a helyi rendezvények, ünnepségek és közösségi programok helyszínei. Könyvtári szolgáltatások valamennyi településen elérhetők, bár a könyvvállomány és a szolgáltatások köre a kisebb községekben korlátozottabb. Önálló mozi egyik településen sem működik, és állandó színház sincs a térségben, ezért a lakosság a nagyobb kulturális eseményekért elsősorban Szekszárdra utazik.

A pénzügyi szolgáltatások közül a bankautomaták elsősorban Tolnán érhetők el, ahol több pénzügyi intézet ATM-je is működik. A kisebb településeken az ATM-hálózat szűkebb, ezért sok lakos Tolnán vagy Szekszárdon intézi banki ügyeit. A postai szolgáltatás ugyanakkor minden településen biztosítottak, ami hozzájárul az alapvető közigazgatási és pénzügyi ügyintézés helyben történő eléréséhez.

Az élelmiszer-ellátás szempontjából Tolna városa rendelkezik a legszélesebb választékkal. A városban több szupermarket, élelmiszerlánc és kisebb üzlet is működik, amelyek a mindennapi vásárlási igényeket elégíti ki. Faddon, Bogyiszlón és Fácánkerten elsősorban helyi vegyesboltok és kisebb élelmiszerüzletek szolgálják ki a lakosságot. Ezek biztosítják a napi szükségletek beszerzését, míg a nagyobb bevásárlásokhoz sokan Tolnára vagy Szekszárdra utaznak.

A vendéglátás területén szintén Tolna kínálja a legtöbb lehetőséget. A városban több étterem, kávézó és egyéb vendéglátóegység működik, amelyek a helyi lakosság és az átutazók igényeit egyaránt kiszolgálják. Fadd turisztikai szempontból kedvező helyzetben van a Duna és a holtág közelsége miatt, ezért a nyári időszakban több szezonális vendéglátóhely is fogadja a látogatókat. Bogyiszló elsősorban halászati hagyományairól ismert, amely a helyi gasztronómiában és a rendezvényekhez kapcsolódó étkezési kínálatban is megjelenik. Fácánkerten a vendéglátó szolgáltatások szerényebb mértékben vannak jelen, de a közeli települések kínálata könnyen elérhető.

A szálláshely-kínálat a járásban elsősorban vendégházakra, panziókra és kisebb magánszálláshelyekre épül. Tolnán több vendégház és kereskedelmi szálláshely található, amelyek elsősorban üzleti utazókat, turistákat és a környékre érkező vendégeket fogadják. Faddon a vízparti turizmushoz kapcsolódóan számos apartman és üdülő jellegű szállás működik. Bogyiszlón főként falusi vendégházak és kisebb magánszálláshelyek állnak rendelkezésre.

Összességében elmondható, hogy a Tolnai járás közszolgáltatásokkal rendelkezik, ugyanakkor több területen azért hiányosságok figyelhetők meg. Ezek a hiátusok különösen érzékenyen érintik a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat. A legjelentősebb problémák közé tartoznak a területre jellemző közlekedési paraméterek, a magasabb szintű kulturális szolgáltatások hiánya, valamint a demográfiai és gazdasági kihívások területi jelenléte.

A járás egyik legfontosabb problémája a települések közötti közlekedési kapcsolatok korlátozottsága. Bár valamennyi település elérhető autóbusszal, a járatok gyakorisága sok esetben nem teszi lehetővé a rugalmas munkába járást, ügyintézészt vagy egészségügyi ellátás igénybevételét. Ez különösen nehézséget jelent az idősek, az alacsony jövedelmű családok, a fogyatékkal élők és a gépkocsival nem rendelkező lakosok számára. A járásban Tolna városa tölti be az ellátási központ szerepét, ezért a kisebb településeken élők számos szolgáltatásért kénytelenek utazni.

Kulturális szempontból a járásban hiányzik az állandó mozi és a hivatásos színház. A kulturális programok többsége a művelődési házakban és közösségi terekben zajlik, míg a szélesebb kulturális kínálatért a lakosság jellemzően Szekszárdra utazik. Ez különösen a fiatalok számára jelent korlátozott szabadidős lehetőségeket, ami hozzájárulhat az elvándorláshoz. A kisebb települések könyvtári és közösségi szolgáltatásai működnek, de kapacitásuk és programkínálatuk korlátozottabb.

A digitális infrastruktúra fejlesztése folyamatos, amit az is mutat, hogy a járás több településén zajlanak szélessávú internetfejlesztési programok. Ugyanakkor a kisebb településeken továbbra is előfordulhatnak digitális hozzáférési különbségek, amelyek elsősorban az idősebb korosztályt és az alacsonyabb jövedelmű háztartásokat érintik.

A gazdasági és társadalmi kihívások között kiemelendő az elöregedés, a fiatal népesség elvándorlása és az alacsonyabb iskolai végzettségű lakosság aránya.

Összességében a Tolnai járás legfontosabb közszolgáltatási hiányai a korlátozott közösségi közlekedésben, a kulturális szolgáltatások szűkebb választékában és a gazdasági lehetőségek korlátozottságában mutatkoznak meg. Ezek a hiányosságok különösen az időseket, a fogyatékkal élőket, az alacsony jövedelmű családokat, a munkanélkülieket és a gépkocsival nem rendelkező lakosokat érintik, akik számára az alapvető szolgáltatások elérése gyakran nagyobb anyagi és időbeli terhet jelent.

Tolna vármegye közszolgáltatásainak összefoglalója

Tolna vármegye közszolgáltatási ellátottsága összességében megfelelő, ugyanakkor a szolgáltatások területi eloszlása nem egyenletes. A könyvtári ellátás megoldott, még a kisebb települések lakói számára is hozzáférhetők az alapvető könyvtári szolgáltatások. A kulturális infrastruktúra részét képezik a művelődési házak, közösségi házak és kulturális központok, amelyek a helyi közösségi élet fontos színterei. Állandó mozi és hivatásos színház elsősorban a vármegye nagyobb városaiban, különösen Szekszárdon található, míg a kisebb településeken kulturális programok és időszakos színházi-és mozi előadások biztosítják a kulturális kínálatot. A pénzügyi és közigazgatási szolgáltatások a városokban és nagyobb községekben jól elérhetők, bankautomaták és postahivatalok a legtöbb településen működnek. Az élelmiszer-ellátás alapvetően biztosított, a városokban nagyobb üzletláncok, a kisebb településeken helyi boltok szolgálják ki a lakosságot. A vendéglátóhelyek és szálláshelyek kínálata elsősorban Szekszárdra, a Duna menti üdülőterületekre, valamint a turisztikailag frekventált településekre összpontosul.

A szolgáltatási hiányok elsősorban a kisebb falvakban jelentkeznek, ahol korlátozottabb a kulturális kínálat, szűkebb a kereskedelmi és pénzügyi szolgáltatások köre, valamint nehezebb a magasabb szintű ellátások elérése. A közösségi közlekedés hiányosságai tovább növelhetik a települések közötti különbségeket. Ezek a problémák különösen érzékenyen érintik az időseket, a fogyatékossgal élőket, az alacsony jövedelmű családokat, a munkanélkülieket és a gépjárművel nem rendelkező lakosokat, akik számára a szolgáltatások elérése nagyobb idő- és költségáfordítást igényel. A vármegye egyik fontos fejlesztési feladata ezért a szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés javítása, különösen a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok és a kisebb településeken élők számára.

4.3. Infrastruktúra

A Bonyhádi járás infrastruktúrája

A Bonyhádi járás infrastruktúrája alapvetően jól kiépítettnek tekinthető, ugyanakkor a települések méretéből, gazdasági helyzetéből és földrajzi adottságaiból fakadóan jelentős különbségek figyelhetők meg az egyes települések között. A járás központja, Bonyhád fejlettebb közlekedési és közterületi infrastruktúrával rendelkezik, míg a kisebb falvakban az infrastruktúra állapota és annak szolgáltatási színvonala szerényebb. A közúti infrastruktúra gerincét az önkormányzati tulajdonú belterületi utak, valamint az országos közúthálózathoz kapcsolódó útszakaszok alkotják. A települések többségében a főbb utcák burkolt úttal rendelkeznek, ugyanakkor az úthálózat tekintetében hiányosságot jelent, hogy egyes önkormányzati utak burkolata elöregedett, felújításra szorul, illetve több településen még mindig található kiépítetlen vagy rossz állapotú mellékutak és külterületi útszakaszok. A járdahálózat elsősorban a településközpontokban, intézmények és közszolgáltatások környezetében kiépített, azonban számos kisebb utcában hiányos vagy felújításra szorul. Az infrastruktúra fejlettsége nem minden társadalmi csoport számára jelent egyenlő hozzáférést. A hátrányos helyzetű lakosság, különösen az idősek, a fogyatékossgal élő személyek, az alacsony jövedelmű családok és a közlekedési eszközzel nem rendelkezők számára problémát jelent a szolgáltatások elérhetősége. Több helyen a járdák állapota, az akadálymentesítés hiányosságai, valamint a közösségi közlekedési kapcsolatok korlátozottsága nehezítheti a mindennapi közlekedést.

A járásban az elmúlt években fejlődött a kerékpáros infrastruktúra, Bonyhád és több környező település esetében önálló kerékpárutak, illetve közös gyalog- és kerékpárutak segítik a biztonságos közlekedést. Ezek fenntartása és tulajdonjoga megoszlik az állam és az

önkormányzat között, azonban a kerékpáros közlekedés fejlesztése nemcsak a környezetbarát mobilitás szempontjából fontos, hanem hozzájárul a települések közötti kapcsolatok erősítéséhez és a szabadidős lehetőségek bővítéséhez is. A kerékpáros infrastruktúra fejlesztése ellenére a járásban még nem minden település kapcsolódik össze biztonságos kerékpárúton vagy közös gyalog- és kerékpárúton. Több település esetében hiányoznak a kerékpáros közlekedést segítő összeköttetések, ami korlátozza a fenntartható közlekedési formák elterjedését és a települések közötti biztonságos eljutást.

A köztérek és önkormányzati tulajdonú zöldterületek jelentős szerepet töltenek be a települések életében. A parkok, közparkok, fasorok és egyéb zöldfelületek hozzájárulnak a településkép javításához, a környezeti fenntarthatósághoz és a lakosság életminőségének növeléséhez. A legtöbb település rendelkezik játszótérrel, amelyek a gyermekes családok számára biztosítanak rekreációs lehetőséget. Emellett egyre több helyen találhatók szabadtéri fitneszparkok, tornapályák és pihenőhelyek, amelyek a szabadidős tevékenységek és az egészséges életmód támogatását szolgálják, ugyanakkor az is elmondható, hogy a közterületek és zöldfelületek állapota csak általánosságban felel meg a követelményeknek, illetve számos településen szükség lenne a parkok, játszótérek, pihenőhelyek és szabadtéri sportlétesítmények korszerűsítésére vagy bővítésére. Hiátusnak tekinthető az is, hogy a kisebb falvakban gyakran korlátozott a közösségi és rekreációs célú terek száma, ami csökkentheti a helyi közösségi élet lehetőségeit. A fiatalok számára elérhető szabadidős infrastruktúra több járási településen szűkös, ami hozzájárulhat a fiatal korosztály elvándorlásához.

Összességében a Bonyhádi járás legfontosabb infrastrukturális hiátusai az úthálózat és járdák állapotával, a kerékpáros kapcsolatok hiányosságával, az akadálymentesítés részleges megvalósulásával, valamint a kisebb települések közösségi és rekreációs infrastruktúrájának korlátozott kapacitásaival kapcsolatosak. E hiányosságok leginkább az időseket, a fogyatékosokkal élőket, az alacsony jövedelmű családokat, a gyermekeket és a közlekedési eszközzel nem rendelkező lakosokat érintik, ezért a jövőbeni fejlesztések során kiemelt figyelmet érdemelnek.

	Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	Önkormányzati kiépítetlen út és köztér hossza (km)	Önkormányzati kiépített járda hossza (km)	Önkormányzati kiépítetlen járda hossza (km)	Önkormányzati kerékpárút, közös gyalog- és kerékpárút hossza (km)	Önkormányzati tulajdonú összes zöld terület (m ²), 2022. évi adat	Játszóterek, tornapályák, pihenőhelyek (db), 2022. évi adat
Aparhant	9,5	39,8	7,5	1,7	0	0	0
Bátaapáti	5,1	13,3	4,4	0,2	0	20854	0
Bonyhád	52	120,1	69,1	0,3	2,7	135361	4
Bonyhádvarasd	2,1	25,7	3,2	0	0	1256	0
Cikó	13,5	46,3	9,3	0	0	2267	0
Felsőnána	8,7	61,7	8,4	0	0	2003	0
Grábóc	3,6	12,8	2,6	0	0	21269	0
Györe	2,8	25,2	5,7	0,9	0	8677	1
Izmény	2,5	40,4	2,8	0	0	0	0
Kakasd	11,5	46,2	17,6	0,5	0,8	2749	0
Kéty	5,3	53,1	6,3	0	0	26591	2

Kisdorog	4,2	18,3	5,7	2,1	0	1525	1
Kismányok	1,5	10,3	2,4	0,3	0	3235	1
Kisvejke	2,9	24,2	2,6	1,1	0	0	0
Lengyel	5,1	10,1	3,8	0,8	0	27241	0
Mórággy	9,5	28,8	4,5	0,9	0	0	0
Mócsény	4,5	16,1	2,7	0,1	2,8	2157	0
Mucsfa	2,2	28,1	3,1	1	0	0	0
Murga	6,3	22,8	0,6	0	0	0	0
Nagymányok	16,2	32,7	13,7	1,7	0	120819	2
Nagyvejke	2	18,7	3,1	0	0	0	0
Tevel	8,2	36,9	14,6	0	0	1936	1
Váralja	3,2	39,2	3,8	10	0	10557	0
Závod	5,8	28,3	3,3	0	0	600	0
Zomba	21,5	7,9	12	5,2	0	2828	0

Forrás: TEIR (2024.)

A Paksi járás infrastruktúrája

A Paksi járás Tolna vármegye egyik gazdaságilag legjelentősebb térsége, amelynek infrastruktúráját alapvetően a járásközpont, Paks fejlettsége, valamint az atomerőműhöz kapcsolódó beruházások és közlekedési fejlesztések határozzák meg. A járás települései általában megfelelő műszaki infrastruktúrával rendelkeznek, ugyanakkor a kisebb községek és a járásközpont között jelentős különbségek figyelhetők meg az infrastruktúra minőségében és elérhetőségében.

Az önkormányzati úthálózat a települések belterületi közlekedésének alapját képezi. Paks városában és a nagyobb településeken a belterületi utak döntő többsége szilárd burkolattal ellátott, ugyanakkor több kisebb településen és külterületi részen még előfordulnak kiépítetlen vagy rosszabb állapotú önkormányzati utak. Az utak állapotának megőrzése és fejlesztése folyamatos önkormányzati feladatot jelent, különösen a növekvő gépjárműforgalom és a nehézgépjármű-közlekedés miatt. A csapadékvíz-elvezető rendszerek állapota egyes településrészekben fejlesztést igényel, mivel a szélsőséges időjárási események fokozott terhelést jelentenek az infrastruktúrára.

A járdahálózat elsősorban a településközpontokban, intézmények és szolgáltatóhelyek környezetében kiépített. Paks városában a gyalogos infrastruktúra fejlettebb, míg a kisebb településeken helyenként hiányos vagy felújításra szoruló járdaszakaszok találhatók. Az akadálymentesítés több helyen megvalósult, ugyanakkor nem tekinthető teljes körűnek a járás vonatkozásában.

A kerékpáros közlekedés feltételei az elmúlt években jelentősen javultak. A járásban több önálló kerékpárút és közös gyalog- és kerékpárút épült, amelyek hozzájárulnak a biztonságos közlekedéshez és a rekreációs célú kerékpározás népszerűsítéséhez. Különösen Paks és a Duna menti térségek esetében jelentős a kerékpáros infrastruktúra szerepe, ugyanakkor a hálózat folytonossága még nem mindenhol biztosított, így több helyen szükség lenne további összekötő szakaszok kiépítésére.

A járás települései jelentős önkormányzati tulajdonú zöldterületekkel rendelkeznek, és itt is a legtöbb településen működnek játszóterek, amelyek a gyermekes családok számára biztosítanak szabadidős lehetőségeket. Emellett számos helyen találhatóok szabadtéri fitnessparkok,

tornapályák, sportudvarok és pihenőhelyek, amelyek támogatják az egészséges életmódot és a közösségi aktivitásokat. A járás infrastruktúrájában ugyanakkor több hiátus is azonosítható. A kisebb települések esetében gyakran korlátozottak a fejlesztési források, ami lassíthatja az utak, járdák és közterületek korszerűsítését. Több helyen szükség lenne a járdák felújítására, az akadálymentesítés bővítésére, valamint a kerékpáros hálózat hiányzó szakaszainak kiépítésére. A közösségi terek, játszóterek és szabadtéri sportlétesítmények állapota településenként eltérő, és egyes kisebb községekben a kínálat korlátozottabb. A hiányosságok különösen a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat érintik. Az idősek számára a rossz állapotú járdák, a hiányos akadálymentesítés és a közterületek egyenetlen minősége jelenthet problémát. A fogyatékkal élő személyek számára az akadálymentes közlekedési kapcsolatok hiánya korlátozhatja az önálló ügyintézését és a közszolgáltatások elérését. Az alacsony jövedelmű családok és a gépjárművel nem rendelkező lakosok számára a biztonságos gyalogos és kerékpáros közlekedés különösen fontos, ezért az infrastruktúra minősége közvetlenül befolyásolja életminőségüket. A gyermekek és fiatalok esetében a kisebb településeken korlátozott számú rekreációs és sportcélú létesítmény szűkítheti a helyben elérhető szabadidős lehetőségeket. Összességében a Paksi járás infrastruktúrája a vármegyei átlagnál kedvezőbb képet mutat, különösen a járásközpont fejlettsége miatt. Ugyanakkor továbbra is szükség van az önkormányzati utak és járdák korszerűsítésére, az akadálymentesítés fejlesztésére, a kerékpárút-hálózat bővítésére, valamint a kisebb települések közterületi és rekreációs infrastruktúrájának megerősítésére annak érdekében, hogy valamennyi társadalmi csoport számára biztosított legyen az egyenlő hozzáférés és az élhető települési környezet.

	Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	Önkormányzati kiépített járda hossza (km)	Önkormányzati kiépített járda hossza (km)	Önkormányzati kerékpárút, közös gyalog- és kerékpárút hossza (km)	Önkormányzati tulajdonú összes zöld terület (m2), 2022. évi adat	Játszóterek, tornapályák, pihenőhelyek (db), 2022. évi adat
Bikács	4,3	20,7	4,6	0	0	33890	0
Bölcske	26,6	140,9	19,2	1,1	0	10057	7
Dunaföldvár	83,7	271,5	51,3	4,5	2	105570	9
Dunaszentgyörgy	11,8	66,8	11,1	0	0	41778	1
Gerjen	12	27,8	13,5	0,1	0	11864	2
Györköny	20,5	54,8	6,9	0,4	0	13153	0
Kajdacs	8,9	58,6	0,9	4,7	0	46061	0
Madocsa	20,8	53,9	18,3	0	0	12983	2
Nagydorog	11,8	94,1	15,2	0,9	0,2	9342	0
Németkér	9,7	61,2	14,6	0	0	3855	1
Paks	93,7	199,4	105,4	0	9,4	403242	15
Pálfa	19,2	54,2	2,1	0	0	0	0
Pusztahencse	10,2	35,7	6	0	0	6480	1
Sárszentlőrinc	3,9	58,5	6,3	0	0	3683	0
Tengelic	13,6	78,3	13	0	0	362	2

Forrás: TEIR (2024.)

A Dombóvári járás infrastruktúrája

A dombóvári járás - és különösen Dombóvár városa - az elmúlt években jelentős infrastrukturális megújuláson ment keresztül, ám a látványos beruházások, útfelújítások és parkosítások mellett komoly strukturális hiányosságok is terhelik a térséget. A Dombóvári Helyi Esélyegyenlőségi Program (HEP) helyzetelemzése pontosan rávilágít arra, hogy a fizikai és környezeti fejlesztések előnyei nem egyenlően oszlanak meg a lakosság között, és a külterületek, valamint a hátrányos helyzetű csoportok gyakran kimaradnak a modernizációból. Az úthálózat és a járdák állapota terén éles kontraszt figyelhető meg a frekvenciált központi részek és a perifériák között. Miközben a belvárosban folyamatosan zajlik a régi, elavult gyalogutak cseréje korszerű, térköves vagy öntött aszfalt burkolatokra, a járás kistelepülésein és Dombóvár peremkerületein a járdák sok helyen töredezetek és elhanyagoltak. A közszolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés elve sérül, mivel számos régebbi középület, egészségügyi és szociális intézmény, valamint az azokhoz vezető gyalogutak teljes körű fizikai és infokommunikációs akadálymentesítése még várat magára. Ez a szakadozott hálózat mindennapi mobilitási akadályt jelent a kerekesszékekkel vagy babakocsival közlekedők számára.

Hasonló egyenlőtlenségek jellemzik a kerékpáros infrastruktúrát és a zöldterületeket is. Bár a kerékpárút-hálózat fejlesztése és a turisztikai célú szakaszok építése fejlődésnek tekinthető, azonban a kerékpáros összeköttetés hiányos egyes városrészek és a környező kistelepülések között. Ez a közúti izoláció, a tömegközlekedés hiányosságaival párosulva, fizikailag is elvágja a mélyszegénységben élő, autóval nem rendelkező lakosságot a munkahelyektől. Ezzel párhuzamosan a fásítási és parkosítási programok is elsősorban a centrumra koncentrálódnak, miközben a szegregációval veszélyeztetett lakóövezetek környékén a zöldterületek gondozatlanok, ami jelentősen rontja az ott élők biztonságérzetét és életminőségét.

A közösségi terek, így a játszóterek és tornapályák eloszlása szintén hordoz esélyegyenlőségi problémákat. A legkorszerűbb, európai uniós szabványoknak megfelelő, komplex játékelemekkel felszerelt játszóparkok és szabadtéri kondipályák a városközpontban vagy a jobb módú lakónegyedekben koncentrálódnak. A perifériákon élő fiataloknak alig jut lehetőség az ilyen jellegű, ingyenes és minőségi szabadtéri sportolásra. Emellett komoly hiátus, hogy a térségben szinte teljesen hiányoznak az integrált vagy inkluzív játszóterek, ahol a fogyatékkal élő (például mozgáskorlátozott vagy látássérült) gyermekek ép társaikkal együtt tudnának játszani, így az infrastruktúra jelenlegi formájában inkább konzerválja, semmint oldja a társadalmi különbségeket.

Így Dombóvár és térségének infrastrukturális helyzetét egyértelműen egy olyan kettősség jellemzi, ahol a látványos fejlődés és a rendszerszintű hiányosságok élesen elválnak egymástól. Ami pozitívumként kiemelhető, az a városközpont és a frekvenciáltabb lakóövezetek megújulása, a belvárosban folyamatosak az útfelújítások, és a régi gyalogutakat modern, esztétikus burkolatokra cserélik. Emellett a központi parkok és zöldterületek gondozottak, a családokat pedig korszerű, a szabványoknak megfelelő, jól felszerelt játszóterek és szabadtéri kondipályák várják. A térségi turizmus szempontjából szintén komoly előrelépés a kerékpárút-hálózat ütemes fejlesztése. Ezzel szemben a járásban komoly problémát jelent a perifériák leszakadása és az esélyegyenlőség hiánya, ami a tömegközlekedés hiátusaival együtt fizikailag is elszigeteli az autóval nem rendelkező, szegényebb lakosságot.

	Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	Önkormányzati kiépítetlen út és köztér hossza (km)	Önkormányzati kiépített járda hossza (km)	Önkormányzati kiépítetlen járda hossza (km)	Önkormányzati kerékpárút, közös gyalog- és kerékpárút hossza (km)	Önkormányzati tulajdonú összes zöld terület (m ²), 2003. évi adat	Játszóterek, tornapályák, pihenőhelyek (db), 2022. évi adat
Attala	7	32	8,8	0	0	n.a.	0
Csibrák	4,3	11,7	8,2	0	0	n.a.	1
Csikóstóttós	5,4	20,5	7,5	0,3	2,8	n.a.	2
Dalmand	6,3	16,9	12	0,3	0	n.a.	1
Dombóvár	82,2	106,1	146,5	0	4,4	872	11
Döbrököz	19,6	89,7	21,1	0,3	0	n.a.	3
Gyulaj	12,6	73,2	12,8	0	0	n.a.	1
Jágónak	2,4	32,9	2,9	0	0	n.a.	0
Kapospula	3,9	37,8	10,8	0,3	0	n.a.	2
Kaposszekcső	22,6	32,5	9,3	0,2	5,1	n.a.	3
Kocsola	7,8	75,2	13,8	0,6	0	n.a.	1
Kurd	17,2	45,3	4,5	0	0	n.a.	1
Lápafő	3,3	33,8	1,5	0	0	n.a.	0
Nak	5,1	80,8	7,1	0	0	n.a.	0
Szakcs	22,1	179,2	13,2	0,8	0	n.a.	1
Várong	8	17,6	1,2	0	0	n.a.	0

Forrás: TEIR (2024.)

A Szekszárdi járás infrastruktúrája

A Szekszárdi járás és a megyeszékhely, Szekszárd közterületi infrastruktúrája – az önkormányzati utak, járdák, gyalog- és kerékpárutak, valamint a zöldterületek, játszóterek és pihenőhelyek állapota – szoros összefüggést mutat a társadalmi kihívásokkal. Miközben a térségben komoly erőfeszítések történnek a fenntartható városfejlesztési stratégiák és a kerékpárforgalmi hálózati tervek mentén, az infrastruktúra fizikai állapota és hozzáférhetősége jelentős területi és társadalmi egyenlőtlenségeket tükröz, amelyek közvetlenül érintik a hátrányos helyzetű csoportokat, különösen a mélyszegénységben élőket, a roma lakosságot, az idősebb generációt és a fogyatékkal élőket.

Az önkormányzati utak és járdák helyzete komoly kettősséget mutat a járásban. Szekszárd belvárosi és frekventált részei jól karbantartottak, ám a történelmi belváros sűrű beépítettsége és a dombvidéki, szőlőhegyi területek nehéz terepviszonyai strukturális hátrányt jelentenek. A fizikai és az infokommunikációs akadálymentesítés hiánya közvetlenül korlátozza a fogyatékkal élők és az idős, mozgásukban korlátozott emberek egyenlő esélyű hozzáférését a közszolgáltatásokhoz, az egészségügyi vagy szociális intézményekhez. A kistelepüléseken és a külvárosi részeken a járdák sok helyen töredezetek vagy teljesen

hiányoznak, ami a babakocsival közlekedő, hátrányos helyzetű családok és a kerekesszékesek mindennapi közlekedését nehezíti.

A gyalogos- és kerékpáros infrastruktúra fejlesztése kiemelt cél a térségben, Bár a belvárosi kerékpáros átvezetések és a turisztikai célú utak folyamatosan épülnek ki, a mindennapi, hivatásforgalmi kerékpárutak hiánya esélyegyenlőségi problémát vet fel. A járás külső részein és az izolációban élő, alacsony jövedelmű vagy roma lakosság körében az autó hiánya miatt a kerékpár és a gyaloglás lenne a legfőbb alternatíva a munkába és iskolába járáshoz. Megfelelő és biztonságos kerékpárutak híján azonban ezek a csoportok közlekedésileg elválasztódnak a gazdasági centrumtól, ami konzerválja a munkanélküliséget és a mélyszegénységet.

A zöldterületek nagysága és minősége terén szintén tetten érhető a területi egyenlőtlenség. Szekszárd belvárosában a meglévő városi parkok kis méretűek, túlterheltek és korlátozott ökoszisztéma-szolgáltatást nyújtanak, miközben a lakossági igény folyamatosan nő az ilyen jellegű rekreációs felületekre. A hátrányos helyzetű lakókörnyezetekben és a szegregációval sújtott peremterületeken a közterületi zöldterületek gyakran elhanyagoltak, hiányoznak a fásított fasorok és a rendezett parkok, ami negatívan befolyásolja az ott élők életminőségét, mentális egészségét és csökkenti a lakókörnyezet általános biztonságérzetét.

Hasonló problémák övezik a játszóterek, tornapályák és közterületi pihenőhelyek eloszlását is. Bár a városközpontban található korszerű, az uniós biztonsági előírásoknak megfelelő, komplex játékelemekkel felszerelt játszóparkok és szabadtéri fitneszparkok, ezek földrajzi elérhetősége a periferián élők számára korlátozott. Itt is megállapítható az inkluzív közösségi terek hiátusa, szinte teljesen hiányoznak a térségből az olyan integrált játszóterek és pihenőhelyek, amelyek a fogyatékossgal élő gyermekek vagy a speciális igényű felnőttek igényeit is kiszolgálnák. A szegregált övezetekben élő hátrányos helyzetű fiatalok számára a szervezett vagy biztonságos, ingyenes szabadtéri sportolási és szabadidő-eltöltési lehetőségek hiánya növeli a strukturális lemaradást, így a szabadidős infrastruktúra jelenlegi egyenlőtlen struktúrája a társadalmi integráció elősegítése helyett inkább tovább mélyíti a meglévő szakadékokat.

A járás közterületi infrastruktúráját egyértelmű kettősség jellemzi, ahol a pozitív és negatív tendenciák éles területi és társadalmi különbségeket mutatnak. A fejlesztések legfőbb előnye a megyeszékhely belvárosi és frekventált övezeteinek folyamatos megújulása, a modern játszóterek és fitneszparkok kialakítása, valamint a turisztikai célú kerékpárutak ütemes kiépítése a népszerű kirándulóhelyek felé. Ezzel szemben komoly hiányosság, hogy a dombvidéki, szőlőhegyi részek és a külső és vidéki járási területek útjai, járdái töredezetten vagy hiányosak, a mindennapi munkába járást szolgáló hivatásforgalmi kerékpárutak pedig fejletlenek. A Helyi Esélyegyenlőségi Program rávilágít, hogy a fizikai akadálymentesítés elmaradása elszigeteli a fogyatékossgal élőket és az időseket, a periferiák elhanyagolt zöldterületei és az inkluzív, integrált játszóterek teljes hiánya pedig tovább mélyíti a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi lemaradását.

	Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	Önkormányzati kiépítetlen út és köztér hossza (km)	Önkormányzati kiépített járda hossza (km)	Önkormányzati kiépítetlen járda hossza (km)	Önkormányzati kerékpárút, közös gyalog- és kerékpárút hossza (km)	Önkormányzati tulajdonú összes zöld terület (m2), 2022. évi adat	Játszóterek, tornapályák, pihenőhelyek (db), 2022. évi adat
Alsónána	2,2	15,2	7,2	3,3	0	2006	1
Alsónyék	9,6	235,6	6,5	0,3	1,6	13237	1
Báta	12,1	205,5	14,2	1,8	0	39471	0
Bátaszék	43	88,2	52,5	0,1	0,6	46896	31
Decs	31,6	107,4	33,2	0	0	67814	1
Harc	10	21,5	8,4	0	0	103579	1
Kistormás	0,4	25,4	4,5	0	0	2194	1
Kölesd	10,7	71,8	8,7	0	1,9	27846	1
Medina	4,5	48	7,3	0	0	3227	0
Őcsény	16,4	55,5	19,7	0,6	0	71695	1
Pörböly	2,7	8,2	6,3	0	0	0	0
Sárpilis	3,7	16,5	4,9	0,4	0	4625	1
Sióagárd	9,9	56,2	8,3	0	0	37680	1
Szálka	6,6	8,2	2,2	0	0	0	0
Szedres	8,9	56,7	14,4	0,1	0	1198	0
Szekszárd	157,1	74,7	118,6	0	10	473524	66
Várdomb	3,6	12,2	4,6	0	0	0	0

Forrás: TEIR (2024.)

A Tamási járás infrastruktúrája

A Tamási járás közterületi infrastruktúrája – az önkormányzati utak, járdák, gyalog- és kerékpárutak, valamint a parkok, játszóterek, tornapályák és pihenőhelyek hálózati adottsága - komoly társadalmi és strukturális kettősséget mutat. A térség sajátossága, hogy a Tamási járás a komplex programmal fejlesztendő, hátrányos helyzetű térség, ahol az infrastruktúra állapota közvetlenül meghatározza a mélyszegénységben élők, a roma lakosság, az idősek és a fogyatékkal élők mindennapi életminőségét.

A lokáció legnagyobb infrastrukturális előnye a turisztikai célú kerékpárutak és szabadidős létesítmények dinamikus fejlődése. Tamásiban a helyi termál- és gyógyfürdő környezete kiemelt figyelmet kap, így modern, esztétikus gyalogos- és kerékpáros kapcsolatok épültek ki. Az önkormányzat a forgalmasabb belterületi szakaszokon és területeken járdarekonstrukciós programokat hajtott végre, amely során jelentős burkolat újult meg a lakossági igények alapján. A város központi zöldterületeinek nagysága és gondozottsága kielégítő, a frekvenciált helyeken található játszóterek, pihenőhelyek és szabadtéri sportparkok pedig kiválóan szolgálják a gyermekes családok és az aktív fiatalok kikapcsolódását.

Ezzel éles ellentétben súlyos elmaradások is tetten érhetők a járásban, különösen a hátrányos helyzetű csoportok egyenlő esélyű hozzáférése terén. A legnagyobb kritika a járdák és közparkok akadálymentesítését érinti, amely közvetlenül diszkriminálja a fogyatékkal élőket és az idős, mozgásukban korlátozott embereket, elvágva őket a létfontosságú egészségügyi és szociális intézményektől. Bár a turisztikai kerékpárutak fejlődnek, a külterületeken, a szőlőhegyi zártkertekben és a járás kistéleplési szegregátumaiban élő mélyszegény és roma lakosság számára a mindennapi hivatásforgalmi (munkába járást szolgáló) gyalog- és kerékpárutak hiányoznak.

Autó hiányában ezek a csoportok kénytelenek balesetveszélyes, burkolatlan vagy töredezett útpadkákon közlekedni, ami fokozza a fizikai elszigeteltségüket és konzerválja a munkaerőpiaci hátrányaikat. A szegregált lakóövezetek peremén a zöldterületek nagysága elmarad a szükségéstől, a meglévő felületek gondozatlanok, és teljesen hiányoznak a biztonságos, felszerelt játszóterek, tornapályák vagy pihenőhelyek, így a hátrányos helyzetű gyermekek és fiatalok kiszorulnak a minőségi, ingyenes szabadidős tevékenységekből.

	Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	Önkormányzati kiépített járda hossza (km)	Önkormányzati kiépített járda hossza (km)	Önkormányzati kerékpárút, közös gyalog- és kerékpárút hossza (km)	Önkormányzati tulajdonú összes zöld terület (m2), 2022. évi adat	Játszóterek, tornapályák, pihenőhelyek (db), 2022. évi adat
Belecska	1,7	12	1,9	0	0	0	0
Diósberény	6,7	10,8	3,6	0	0	0	0
Dúzs	1,7	7,5	1,4	0	0	0	0
Értény	5,9	55,2	6,9	0,3	0	7150	0
Felsőnyék	8,6	47,9	13	0	0	0	0
Fürged	18,1	95,8	12	0	0	12006	10
Gyönk	9,8	57,2	10,6	1	0	6005	4
Högyész	12,9	62,8	19,4	0,4	0	22475	1
Iregszemcse	20,1	129,4	26,6	0,3	0	94049	3
Kalaznó	3,4	2,6	3,6	0,2	0	0	0
Keszőhidegkút	2,1	7,1	1,7	0	0	0	0
Kisszékely	3,6	56,6	5,7	0	0	67538	1
Koppányszántó	3,5	56,7	3,5	0,1	0	24572	1
Magyarkeszi	18,6	84,4	16,8	0,2	0	36424	1
Miszla	5,6	48,6	5,4	0	0	976	0
Mucsi	5,6	7,1	3,2	0,2	0	2736	1
Nagykónyi	5,5	148,7	11,7	0,3	0	4714	0
Nagyszékely	6,2	60,2	2,8	3,4	0	10174	0
Nagyszokoly	9,7	54,7	7	0	0	600	0
Ozora	50,2	191,8	15,2	1	0	48693	2

Pári	4,2	34,6	5	0,3	0	5087	0
Pincehely	13,4	135,8	17,4	0	0	29818	6
Regöly	17	95,8	11,5	1,9	5	1858	0
Simontornya	31,1	52,8	24,4	5,2	0	3219	1
Szakadát	3,5	13,1	4,2	0,1	0	6081	0
Szakály	19,6	10,4	27,8	2,3	0	0	0
Szárazd	1,9	15,8	2,2	0	0	0	0
Tamási	64,6	207,4	45,5	0,2	11,4	181990	21
Tolnanémedi	22,9	64,2	12,4	0	0	0	0
Udvari	3,6	14,9	4,8	0	0	2595	0
Újireg	8	21,8	2	0	0	10382	22
Varsád	4	27,2	4,9	0,2	0	629	1

Forrás: TEIR (2024.)

A Tolnai járás infrastruktúrája

Egy település infrastrukturális helyzete befolyásolja az ott élők közszolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférését, a biztonságos közlekedést, de hatással van az egészséges életmód feltételeinek megteremtésére és a közösségi integráció erősítésére is.

A járás települései közül Tolna városa rendelkezik a térség legkiterjedtebb önkormányzati úthálózatával, itt a kiépített utak mellett több alacsonyabb forgalmú, részben burkolatlan vagy felújításra szoruló önkormányzati út is megtalálható. A járdahálózat biztosítja a lakóterületek, intézmények és közszolgáltatások megközelíthetőségét, ugyanakkor egyes szakaszokon folyamatos felújítási és akadálymentesítési igény mutatkozik. A városban jelentős fejlesztések történtek a Duna-parti közösségi terek, sétányok, zöldfelületek és sportolási lehetőségek fejlesztése érdekében, ahol a rekreációs területeken játszótér, sportpálya, sétány és megújított zöldterület szolgálja ki a lakosságot.

Fadd település közlekedési infrastruktúrájában meghatározó szerepet töltenek be a belterületi önkormányzati utak és járdák, amelyek összekötik a település központját, intézményeit és lakóterületeit. A település kiemelt rekreációs területe a Dombori üdülőkörzet és a Duna-holtág környezete. Az önkormányzati tulajdonú zöldterületek közül kiemelkedik a Bartal-park, ahol sétány, játszótér és szabadtéri edzőrész került kialakításra. A park jelentős közösségi és szabadidős funkciót lát el, emellett hozzájárul a település környezeti minőségének javításához. Bogyiszló községben az önkormányzati közúthálózat elsősorban a település belső kapcsolatainak biztosítását szolgálja. A településen több zöldfelület, közpark és közösségi tér található, amelyek fenntartása és fejlesztése az önkormányzat feladata. A település természeti környezete, a Duna közelsége és az ártéri területek jelentős rekreációs potenciált képviselnek. A település fejlesztési programjai a természetközeli turizmus és a közösségi terek fejlesztését is előtérbe helyezik.

Fácánkert községben az önkormányzati utak és járdák biztosítják az alapvető közlekedési kapcsolatokat a lakóterületek és az intézmények között. A kisebb településméret ellenére az önkormányzat fenntart közterületi zöldfelületeket, parkosított területeket és közösségi tereket. A játszóterek és szabadtéri közösségi helyszínek fontos szerepet töltenek be a gyermekek és családok szabadidős tevékenységeinek támogatásában, valamint a helyi közösségi élet erősítésében.

A térség fenntartható közlekedésének fejlesztésében kiemelt jelentősége van annak az elmúlt években átadott fejlesztésnek, melynek köszönhetően elkészült a Tolna–Fadd–Fadd-Dombori településeket összekötő kerékpárút-hálózat, amely szolgálja a környezetbarát közlekedést, támogatja a települések közötti elérhetőséget, valamint segíti a turizmust és az egészséges életmódot. A fejlesztések eredményeként mintegy 12,5 kilométer hosszú kerékpárforgalmi útvonal áll rendelkezésre a térség lakossága és látogatói részére.

A pozitívumok ellenére ez a járás sem mentes a hiátusoktól, a közúti infrastruktúra területén több településen még mindig találhatók kiépítetlen vagy rossz műszaki állapotú önkormányzati utak, igaz ez különösen a lakóövezetek kisebb utcáira. A külterületi kapcsolatok esetében jelent a burkolathiány jelent problémát, de a kátyúsodás sem ismeretlen, ami sok helyen a csapadékvíz-elvezetés hiányossága. Ez a körülmény kedvezőtlenül érinti az időseket, a mozgásukban korlátozott személyeket, valamint a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést. A járdahálózat esetében gyakori hiányosság a töredezett burkolat, a hiányzó járdaszakaszok és az akadálymentesítés elégtelen szintje. Több helyen hiányoznak a szabványos rámpák, taktilis vezetősávok, illetve a babakocsival vagy kerekesszékekkel történő biztonságos közlekedést segítő megoldások. Ez különösen a fogyatékkal élő személyek és az idősek számára jelent akadályt.

A kerékpáros közlekedés területén bár a Tolna–Fadd–Dombori térségben jelentős fejlesztések történtek, a járás települései között még nem minden esetben alakult ki összefüggő, biztonságos kerékpárút-hálózat. Bogyiszló és Fácánkert esetében különösen fontos lenne a térségi kapcsolatok további fejlesztése, valamint a kerékpártárolók és kerékpáros pihenőpontok számának növelése.

A gyalogos infrastruktúra hiátusai közé tartozik a településrészeket összekötő gyalogutak és rekreációs sétányok korlátozott száma, valamint az, hogy a természetközeli területek, vízpartok és zöldfelületek sok esetben nem - vagy csak részben akadálymentesen - közelíthetők meg.

A zöldterületek esetében több településen szükség lenne a parkok és közkertek megújítására, a növényállomány fiatalítására, öntözőrendszerek kiépítésére és az árnyékolási megoldások fejlesztésére. A játszóterek vonatkozásában jellemző hiátus a korosztályi kínálat egyenetlensége. Több helyen elsősorban a kisgyermek számára állnak rendelkezésre eszközök, míg a nagyobb gyermekek és fiatalok számára kevesebb szabadidős lehetőség biztosított. Emellett nem minden játszótér rendelkezik megfelelő árnyékolással, ivóvízvételi lehetőséggel vagy akadálymentes elemekkel. A szabadtéri sport- és tornapályák területén a kisebb településeken korlátozott a kínálat. Bár az elmúlt években több helyen létesültek kültéri fitneszeszközök, ezek száma és területi elérhetősége nem mindenhol megfelelő, különösen a fiatalok és az idősebb korosztály igényeihez képest.

	Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	Önkormányzati kiépítetlen út és köztér hossza (km)	Önkormányzati kiépített járda hossza (km)	Önkormányzati kiépítetlen járda hossza (km)	Önkormányzati kerékpárút, közös gyalog- és kerékpárút hossza (km)	Önkormányzati tulajdonú összes zöld terület (m2), 2003. évi adat	Játszóterek, tornapályák, pihenőhelyek (db).
Bogyiszló	19	15,1	27,6	0	0	n.a.	0
Fácánkert	4,6	16,5	10,3	0	0	n.a.	2
Fadd	25,2	62,8	29,3	0	0	n.a.	0
Tolna	47,4	13,3	81,5	5,3	15,5	195	0

Forrás: TEIR (2024.)

4.4. Bűnmegelőzést és közbiztonság javítását segítő programok

A közbiztonság és a bűnmegelőzés a települések életminőségét, társadalmi kohézióját és esélyegyenlőségi viszonyait alapvetően befolyásoló tényezők közé tartozik.

Tolna vármegye közbiztonsági helyzete országos összehasonlításban kedvezőnek tekinthető, a lokáció hagyományosan az alacsonyabb bűnözési mutatókkal rendelkező térségek közé tartozik. Az elmúlt évtizedben a regisztrált bűncselekmények száma összességében csökkenő tendenciát mutatott, ami a rendészeti szervek, az önkormányzatok, a polgárőr szervezetek és a helyi közösségek együttműködésének is köszönhető. A lakosság biztonságérzetét erősíti, hogy a súlyos, személy elleni erőszakos bűncselekmények száma viszonylag alacsony, a települések többsége pedig nyugodt, élhető lakókörnyezetet biztosít.

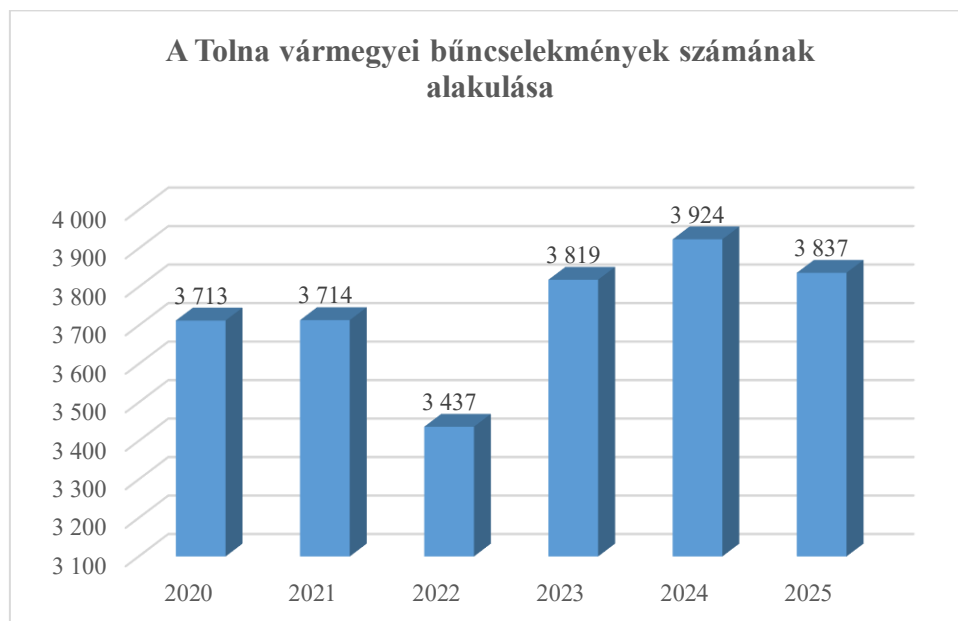
Az utóbbi években ugyanakkor a kedvező tendencia némileg megtorpant, és ismét fókuszba kerültek a vagyon elleni bűncselekmények, valamint az online térben elkövetett csalások és visszaélések. Az internetes vásárlásokhoz, banki tranzakciókhoz és elektronikus kommunikációhoz kapcsolódó csalási formák egyre nagyobb kihívást jelentenek a bűnmegelőzés számára. Ezen a téren különösen veszélyeztetettek az időskorúak, akik gyakran válnak telefonos vagy internetes megtévesztések áldozataivá.

Tolna vármegye településein a közbiztonság általánosságban kedvezőnek mondható, azonban a közbiztonság ma már nem kizárólag a hagyományos bűnözési formákhoz kapcsolódik. Egyre nagyobb hangsúlyt kap a digitális biztonság, a gyermekek és fiatalok online veszélyeztetettségének csökkentése, a kábítószerrel kapcsolatos prevenciós tevékenységek erősítése, valamint az idősök áldozattá válásának megelőzése. Emellett fontos cél a lakosság szubjektív biztonságérzetének fenntartása és javítása, amelyet a megfelelő közvilágítás, a rendezett közterületek, a térfigyelő rendszerek működtetése, valamint a közösségi jelenlét erősítése egyaránt támogat. A bűnmegelőzési tevékenységben meghatározó szerepet töltenek be a rendőrség, az önkormányzatok, a polgárőr szervezetek, az oktatási és szociális intézmények, valamint a civil szervezetek együttműködései.

Pozitívum, hogy Tolna vármegyében az áldozatsegítő tevékenység az elmúlt években jelentősen fejlődött. A legfontosabb változás, hogy a közelmúltban megnyílt a szekszárdi Áldozatsegítő Központ, amely helyben biztosít komplex segítséget a bűncselekmények

áldozatai számára. A központ jogi tájékoztatást, érzelmi támogatást, ügyintézési segítséget és (szükség esetén további) szolgáltatásokhoz történő közvetítést nyújt.

A feladatellátáshoz a Tolna Vármegyei Kormányhivatal Igazságügyi Osztálya is kapcsolódik, ahol az áldozatsegítő szolgálat révén a bűncselekmények és egyes tulajdon elleni szabálysértések sértettjei juthatnak segítséghez. Bár a vármegyében az áldozatsegítő rendszer intézményi háttere megerősödött, továbbra is szükséges a szolgáltatások ismertségének növelése, a kistelepülések elérésének javítása, valamint a sérülékeny társadalmi csoportok számára célzott, könnyen hozzáférhető támogatási formák fejlesztése

Forrás: KSH

Összességében megállapítható, hogy Tolna vármegye kriminalitási mutatói továbbra is kedvezőek, azzal együtt, hogy a bűnözés szerkezete átalakulóban van. A hagyományos közterületi és erőszakos bűncselekmények helyett egyre nagyobb jelentőséget kapnak a vagyon elleni, illetve az online térben elkövetett jogsértések. A jövőben ezért a bűnmegelőzési tevékenységeknek a klasszikus közbiztonsági feladatok mellett fokozott figyelmet kell fordítaniuk a digitális tudatosság fejlesztésére, az idősek és a fiatalok védelmére, valamint a helyi közösségek biztonság tudatosságának erősítésére.

A Bonyhádi járás bűnmegelőzési tevékenysége és közbiztonságának jellemzői

A közbiztonság és a bűnmegelőzés a Bonyhádi járás társadalmi életének, lakossági jóllétének és esélyegyenlőségi viszonyainak meghatározó tényezői. A lokáció közbiztonsági helyzete a vármegye viszonylatában megfelelőnek tekinthető. A térség településein a súlyos, erőszakos bűncselekmények száma alacsony, a közterületi bűnözés mértéke mérsékelt, a lakosság szubjektív biztonságérzete pedig általában pozitív. A helyi közbiztonság fenntartásában meghatározó szerepet töltenek be a rendőrség, az önkormányzatok, a polgárőr szervezetek, a köznevelési intézmények, valamint a civil szervezetek közötti együttműködések.

	Regisztrált bűncselekmények (az elkövetés helye szerint) (db)
Aparhant	6
Bátaapáti	9
Bonyhád	178
Bonyhádvarasd	1
Cikó	18
Felsőnána	5
Grábóc	3
Györe	4
Izmény	9
Kakasd	15
Kéty	8
Kisdorog	7
Kismányok	5
Kisvejke	10
Lengyel	6
Mórágyp	9
Mőcsény	1
Mucsfa	4
Murga	1
Nagymányok	43
Nagyvejke	0
Tevel	16
Váralja	8
Závod	3
Zomba	16

Forrás: TEIR (2024.)

Az elmúlt években az elkövetett bűncselekményi típusok körében itt is változás volt érzékelhető. Az úgymond hagyományos, vagyon elleni bűncselekmények mellett egyre nagyobb jelentőséggel bírnak az online térben elkövetett csalások, internetes visszaélések és pénzügyi megtévesztések. E téren kifejezetten veszélyeztetettek az időskorú lakosok, akik gyakran válnak telefonos vagy internetes csalások célpontjaivá. Emiatt a térségi bűnmegelőzési tevékenységek egyre nagyobb hangsúlyt helyeznek az idősek tájékoztatására és a digitális tudatosság fejlesztésére, azonban ezek köre még mindig nem fedi az érintett célcsoportokat teljes egészében. A működő bűnmegelőzési programok az idősek mellett a gyermekek és fiatalok védelmére, az iskolai prevenciós tevékenységekre, a közlekedésbiztonsági ismeretek fejlesztésére, valamint a szenvedélybetegségek és a kábítószer-fogyasztás megelőzésére is kiterjednek. A rendőrség rendszeresen szervez tájékoztató programokat az oktatási intézményekben, amelyek célja a jogkövető magatartás erősítése, az áldozattá válás megelőzése

és a digitális biztonsággal kapcsolatos ismeretek bővítése. A hatóság munkáját kiegészítve ilyen típusú tevékenységet végeznek még az állami és civil szervezetek, és az oktatási intézmények, a polgárőrség pedig a helyi közösségekben járőrözve lát el vagyonvédelmi és bűnmegelőző feladatokat.

A Bonyhádi járásban önálló áldozatsegítő központ nem működik, az áldozatsegítési feladatokat elsősorban a Szekszárdi Áldozatsegítő Központ és a Tolna Vármegyei Kormányhivatal látja el. A helyi ellátórendszer hiányossága, hogy a speciális áldozatsegítő szolgáltatások és a krízisintervenció nem érhetők el közvetlenül, ami csökkentheti a segítséghez való gyors hozzáférést. Amennyiben a lokációban élő embereknek ilyen típusú specifikus segítségre van szüksége, akkor a helyi szociális és családsegítő intézmények, például a Bonyhádi Gondozási Központ, közvetett támogatást nyújtanak a krízishelyzetben lévő személyek számára, illetve - indokolt esetben – tovább irányítják őket a megfelelő szakellátáshoz.

Annak ellenére, hogy a járás közbiztonsági helyzete összességében kedvező, ugyanakkor több olyan hiátus is azonosítható a térségben, amelyek különösen az esélyegyenlőségi szempontból kiemelt célcsoportokat érintik.

A bűnmegelőzési programok elérése nem minden településen és társadalmi csoport számára egyformán biztosítottak, a kisebb településeken korlátozottabbak a prevenciós programok, ritkábbak a lakossági tájékoztatók, és kevesebb lehetőség nyílik a rendőrséggel vagy a bűnmegelőzési szakemberekkel való közvetlen kapcsolattartásra.

Jelentős hiátusként jelenik meg az online bűnözéssel kapcsolatos ismeretek hiánya. Az internetes csalások, adathalász támadások, hamis webáruházak és banki visszaélések számának növekedése ellenére az idősek és a digitális készségekkel kevésbé rendelkező lakosok számára nem minden esetben áll rendelkezésre megfelelő tájékoztatás vagy képzési lehetőség, aminek következtében a kiszolgáltatottság jelen van. A fiatalok prevenciós programjai elsősorban az iskolai keretek között valósulnak meg, ugyanakkor szükséges volna olyan folyamatos közösségi programokra és szabadidős lehetőségekre, amelyek hosszabb távon is hozzájárulhatnak a deviáns magatartások, a szenvedélybetegségek és a fiatalkori jogsértések megelőzéséhez. A közbiztonság szempontjából több településen fejlesztendő területet jelent a közvilágítás és a közterületi megfigyelőrendszerek lefedettsége. Bár az elmúlt években számos fejlesztés történt, egyes külterületi vagy kevésbé frekvenciált területeken továbbra is hiányozik a megfelelő megvilágítás vagy a kamerás megfigyelés, ami ronthatja a lakosság biztonságérzetét. Probléma továbbá a hátrányos helyzetű és elszigetelten élő személyek elérésének nehézsége. Az idősek, egyedül élők, fogyatékossgal élők és szociálisan hátrányos helyzetű családok esetében gyakran korlátozott a hozzáférés a bűnmegelőzési információkhoz, valamint az áldozatsegítő szolgáltatásokhoz. Annak ellenére, hogy a járásban működő polgárőr szervezetek fontos szerepet töltenek be a közbiztonság fenntartásában, ugyanakkor több településen tapasztalható az önkéntes utánpótlás és az aktív tagság csökkenése, ami hosszabb távon negatívan befolyásolhatja a helyi bűnmegelőzési kapacitásokat. A fogyatékossgal élő személyek számára készített könnyen érthető tájékoztatók, illetve speciális prevenciós programok száma is korlátozott.

A Paksi járás bűnmegelőzési tevékenysége és közbiztonságának jellemzői

A Paksi járás közbiztonsági helyzete szintén kedvezőnek tekinthető, aminek hátterében a térség gazdasági jelentősége, a fejlett infrastruktúra és a jó intézményi ellátottság áll. A járás közbiztonsági helyzetét sajátos módon befolyásolja a térség kiemelt gazdasági szerepe és a Paksi Atomerőmű jelenléte. A jelentős beruházásokhoz, az ipari fejlesztésekhez és a növekvő munkaerőmozgáshoz kapcsolódóan a közrend és közbiztonság fenntartása fokozott figyelmet igényel, hiszen a rendészeti és bűnmegelőzési szervezetek számára új kihívást jelent a

lakosságszám időszakos növekedése, a munkavállalói mobilitás és a közlekedési terhelés emelkedése.

	Regisztrált bűncselekmények (az elkövetés helye szerint) (db)
Bikács	10
Bölcske	22
Dunaföldvár	154
Dunaszentgyörgy	34
Gerjen	13
Györköny	9
Kajdacs	13
Madocsa	12
Nagydorog	38
Németkér	8
Paks	239
Pálfa	18
Pusztahencse	13
Sárszentlőrinc	23
Tengelic	22

Forrás: TEIR (2024.)

A közbiztonsági szolgáltatások jól szervezettek a térségben, azzal együtt, hogy a rendőrség, az önkormányzatok, a polgárőrség, az oktatási intézmények és civil szervezetek közötti együttműködés fontos szerepet játszik a helyi bűnmegelőzési feladatok ellátásában, aminek érdekében prevenciós programok, közlekedésbiztonsági kampányok, ifjúságvédelmi előadások és áldozatvédelmi tájékoztatók kerülnek lebonyolításra.

A bűnmegelőzési tevékenység kiemelt területe a gyermek- és ifjúságvédelem. Az oktatási intézményekben megvalósuló prevenciós programok célja a jogkövető magatartás erősítése, a szenvedélybetegségek megelőzése, az internetbiztonsággal kapcsolatos ismeretek fejlesztése, valamint az erőszak és zaklatás különböző formáinak visszaszorítása. Emellett jelentős hangsúlyt kap az időskorú lakosság védelme is, különösen az áldozattá válás megelőzése és a csalásokkal szembeni tudatosság növelése érdekében, ugyanakkor a járás szolgáltatási hiányosságai közé tartozik, hogy helyben nem működik önálló áldozatsegítő központ, így a speciális szolgáltatások jelentős része csak Szekszárdon érhető el. Korlátozott a helyi pszichológiai és krízisintervenciós ellátás, valamint a kisebb településeken élők számára

nehezebb a szolgáltatásokhoz való hozzáférés is. További problémát jelenthet az, hogy még mindig alacsony az áldozatsegítő lehetőségekkel kapcsolatos lakossági tájékozottság és a szakmai kapacitások is szűkösek.

Az elmúlt években a bűnözés szerkezetében a Paksi járásban is változás figyelhető meg, hiszen itt is emelkedett a kiberbűnözés gyakorisága, melynek potenciális célcsoportjába az időskorú lakosság és a digitális készségekkel kevésbé rendelkező társadalmi csoportok vannak. Ők azok, akik ezen a területen fokozottan és elsődlegesen veszélyeztetettek, így a járásban az egyik legfontosabb kihívást a digitális bűnözés kezelése, és az online biztonsággal kapcsolatos lakossági ismeretek fejlesztés jelenti.

Hiányosságként jelenik meg továbbá, hogy a járás kisebb településein a bűnmegelőzési programok és tájékoztató rendezvények elérhetősége korlátozottabb, mint a járásközpontban. A települések közötti eltérő intézményi kapacitások miatt a prevenciós szolgáltatásokhoz való hozzáférés sem egyenletes mindenhol.

A fiatalok esetében szintén fejlesztendő terület a rendszeres közösségi és szabadidős programok bővítése, amelyek hosszú távon hozzájárulhatnak a deviáns magatartásformák, a szenvedélybetegségek és a társadalmi kirekesztődés megelőzéséhez. A kisebb településeken a szabadidős infrastruktúra és az ifjúsági közösségi terek korlátozott száma csökkentheti a megelőző programok hatékonyságát. Bár a fejlesztéseknek köszönhetően a közbiztonságot és a szubjektív biztonságérzetet pozitívan befolyásolta a hatékony rendészeti jelenlét, az erős szociális háló, a jó közvilágítás és a rendezett lakókörnyezet, azonban a digitális térben elkövetett csalások visszaszorítása, a külterületek és peremkerületek infrastrukturális felzárkóztatása, valamint a lakossági prevenciós programok további erősítése még komoly, megoldásra váró feladat elé állítja a hatóságokat és a helyi közösségeket.

A Dombóvári járás bűnmegelőzési tevékenysége és közbiztonságának jellemzői

A Dombóvári járás kriminalitása összességében mérsékelt, kiegyensúlyozott és a hazai átlaghoz képest optimistább képet mutat, így a kistérség közbiztonsági helyzete hosszú távon stabilnak tekinthető. Az objektív bűnügyi mutatók javuló tendenciát jeleznek, ami pozitívan hat a lakosság szubjektív biztonságérzetére is. A térség bűnözési struktúrájára egyáltalán nem jellemzőek a jelentős tárgyi súlyú, élet és testi épség elleni durva erőszakos cselekmények vagy a szervezett bűnözés, az elszigetelten előforduló súlyosabb eseteket pedig a hatóságok gyorsan és magas felderítési aránnyal kezelik. A regisztrált jogsértések döntő többségét a kisebb súlyú vagyon elleni cselekmények adják, amelyek főként bolti lopásokban, besurranásokban, valamint a külterületi zártkerteket és tanyákat érintő terménylopásokban vagy rongálásokban merülnek ki. A köztéri biztonság fenntartását és a lakosságot leginkább zavaró garázdaságok visszaszorítását a rendőrség és a polgárőrség hétvégi, fokozott jelenléte hatékonyan biztosítja a városközpontban és a szórakozóhelyek környékén. Bár a három vármegye találkozásánál fekvő vasúti és közúti csomópont miatt a járás forgalma jelentős, a közlekedésbiztonsági helyzet baleseti szempontból szintén jól ellenőrzött. Ezzel a stabil képpel szemben a térség legnagyobb bűnügyi kihívását jelenleg a digitális térben elkövetett csalások és az online adathalászat jelenti, amelyek növekvő tendenciát mutatnak ebben a járásban is, és leginkább a digitálisan kevésbé képzett, sérülékenyebb lakossági csoportokat veszélyeztetik. Éppen ezért a helyi szinten megvalósuló bűnmegelőzési tevékenység kiemelten fókuszál a mélyszegénységben élőkre, a roma közösségekre, az egyedülálló idősekre és a fiatalkorúakra, akiket a különböző bűnmegelőzési feladatokat ellátó szervezetek közvetlenül igyekeznek elérni.

A pozitív eredmények ellenére a térségben több olyan strukturális hiányosság és hiátus is azonosítható, amely gátolja a megelőző munka maximális hatékonyságát. Az egyik súlyos probléma a kapacitáshiány, ami a bűnmegelőzési és áldozatsegítési feladatok mellé van rendelve, ugyanakkor a lokáción belül komoly infrastrukturális és területi egyenlőtlenségek

tapasztalható. Miközben Dombóvár városközpontja modern térfigyelő kamerákkal védett, a kistelepülések előregedő zártkertjei és a külterületi tanyavilág védelme a ritkább körzeti megbízotti jelenlét miatt jóval védtelenebb marad. Emellett az online csalások elleni kampányok gyengesége pont az, hogy azokat érik el legnehezebben, akik ebből a szempontból a leginkább kiszolgáltatottak.

A járásban a már áldozattá váltak megsegítése érdekében működtetve van ugyan áldozatsegítő tevékenység, azonban itt is szolgáltatási hiánynak tekinthető, hogy nincs önálló áldozatsegítő központ, ami okán a speciális ellátásokért és a krízishelyzetben nyújtott specifikus segítségért utazni szükséges az érintetteknek.

	Regisztrált bűncselekmények (az elkövetés helye szerint) (db)
Attala	7
Csibrák	6
Csikóstöttős	10
Dalmand	16
Dombóvár	404
Döbrököz	36
Gyulaj	17
Jágónak	2
Kapospula	8
Kaposszekcső	22
Kocsola	16
Kurd	8
Lápafő	1
Nak	12
Szakcs	4
Várong	4

Forrás: TEIR (2024.)

A Szekszárdi járás bűnmegelőzési tevékenysége és közbiztonságának jellemzői

A Szekszárdi járás Tolna vármegye közigazgatási, gazdasági és intézményi központjának térsége, ezért a közbiztonsági feladatok összetettebbek, mint a kisebb lélekszámú járások esetében. A térség közbiztonsági helyzete más vármegyeszékhelyek viszonylatában bizakodásra adnak okot, azonban itt a bűnözés szerkezete és volumene eltér a kisebb járási településektől.

	Regisztrált bűncselekmények (az elkövetés helye szerint) (db)
Alsónána	8
Alsónyék	9
Báta	26
Bátaszék	204
Decs	47
Harc	20
Kistormás	2
Kölesd	19
Medina	6
Ócsény	20
Pörboly	8
Sárpilis	6
Sióagárd	9
Szálka	1
Szedres	42
Szekszárd	770
Várdomb	13

Forrás: TEIR (2024.)

A bűnmegelőzésben és a közbiztonság fenntartásában a rendőrség, az önkormányzatok, a polgárőr szervezetek, a szociális és oktatási intézmények, valamint a civil szervezetek együttműködése fontos szerepet játszik, melynek értelmében gyakoriak a különböző gyermek- és ifjúságvédelmi programok, a közlekedésbiztonsági kampányok, a drogprevenciós előadások, valamint az idősek biztonságát szolgáló tájékoztató rendezvények. A bűnmegelőzési tevékenységek kiemelt célja az áldozattá válás megelőzése, a jogkövető magatartás erősítése, valamint a lakosság biztonság tudatosságának növelése. A Szekszárdi Áldozatsegítő Központ 2026-os megnyitásával jelentősen javult az áldozatsegítő szolgáltatások elérhetősége Tolna vármegyében. Ugyanakkor továbbra is szolgáltatási hiányként értékelhető a kisebb településeken élők korlátozott hozzáférése, a speciális pszichológiai ellátások szűkebb kapacitása, valamint az áldozatsegítő lehetőségekkel kapcsolatos lakossági tájékozottság teljes körű információs hiányossága.

A lokációban a közbiztonság fenntartását segítik a rendelkezésre álló térfigyelő kamerarendszerek, a közterület-felügyeleti tevékenységek, amit a polgárőrség jelenléte egészít ki, ugyanakkor a közvilágítás fejlesztései is ide tartoznak. A járásban itt is tetten érhető, hogy a hagyományos vagyon elleni bűncselekmények mellett egyre nagyobb teret kapnak az online csalások, az internetes visszaélések, az adathalász támadások és az elektronikus pénzügyi bűncselekmények, ami okán a digitális bűnözés visszaszorítása és a lakosság informatikai és pénzügyi biztonsági ismereteinek a kiszélesítése a fő kihívás. Ezen kívül több további olyan

gyengeség és fejlesztendő terület is azonosítható a lokációban, amely hosszútávon hatványozottan befolyásolja a közbiztonság alakulását. A prevenciós rendezvények, lakossági fórumok és képzések gyakran a járásközpontra koncentrálódnak, ezáltal a kisebb településeken élők elérése korlátozott, ami a bűnmegelőzési szolgáltatásokhoz és programokhoz való hozzáférés tekintetében területi alapú differenciáltságot eredményez. Megoldásra váró próbatétel az idősök egyedülléte, és az elszigetelődésük helyzetéhez kapcsolódó beavatkozások kivitelezése, ami csökkenthetné az áldozattá válás kockázatát, ezért - ezen a területen - további közösségfejlesztő és megelőző intézkedések szükségesek.

Összességében a Szekszárdi járás közbiztonsági helyzete stabil és kedvező, a bűnmegelőzési tevékenységek széles körű intézményi együttműködésre épülnek. A legfontosabb kihívásokat a digitális bűnözés terjedése, a társadalmi hátrányokkal érintett csoportok sérülékenysége, a kisebb települések prevenciós kapacitásainak korlátai, valamint az idősök és fiatalok speciális kockázatainak kezelése jelenti.

A Tamási járás bűnmegelőzési tevékenysége és közbiztonságának jellemző

A Tamási járás közbiztonsági és bűnmegelőzési helyzetét alapvetően a térség kedvezőtlenebb társadalmi-gazdasági adottságai, az aprófalvas településszerkezet, valamint a hátrányos helyzetű lakosság magasabb aránya határozza meg. A járás központja Tamási város, de a járáshoz számos kisebb település tartozik, amelyek közül több esetében a népességfogyás, az előregedés, a munkanélküliség és a szociális problémák együttesen vannak jelen. A térségre jellemző, hogy a foglalkoztatás, a szociális biztonság, az oktatás, az egészségügy és a lakhatás területén jelentkező egyenlőtlenségek kezelése kiemelt feladat, különös tekintettel a mélyszegénységben élőkre, a roma lakosságra, a gyermekekre, az idősekre, a nőkre és a fogyatékkal élőkkel.

	Regisztrált bűncselekmények (az elkövetés helye szerint) (db)
Belecska	4
Diósberény	6
Dúzs	2
Értény	16
Felsőnyék	28
Fürged	25
Gyönk	20
Hőgyész	59
Iregszemcse	55
Kalaznó	1
Keszőhidegkút	4
Kisszékely	7
Koppányszántó	7
Magyarkeszi	27
Miszla	7

Mucsi	14
Nagykónyi	42
Nagyszékely	1
Nagyszokoly	24
Ozora	63
Pári	11
Pincehely	30
Regöly	6
Simontornya	113
Szakadát	0
Szakály	14
Szárazd	1
Tamási	166
Tolnanémedi	13
Udvari	0
Újireg	4
Varsád	6

Forrás: TEIR (2024.)

A járás közbiztonsági helyzete összességében stabilnak mondható, ugyanakkor a bűnözést befolyásoló társadalmi kockázati tényezők erősebben vannak jelen, mint Tolna vármegye fejlettebb térségeiben. A regisztrált bűncselekmények között elsősorban a vagyon elleni cselekmények fordulnak elő, de a közlekedési szabálysértések és az ittas járművezetés is visszatérő problémát jelent. Az utóbbi években a kiberbűnözés mértéke a lokációban is emelkedett, aminek fókuszában az idősebb korosztály áll.

A bűnmegelőzés szempontjából pozitívum, hogy a rendvédelmi szerv és a különböző állami intézmények, valamint civil szervezetek közötti jó együttműködés lehetővé teszi a problémák korai felismerését. A gyermekvédelmi jelzőrendszer, az iskolai prevenciós programok és a családsegítő szolgáltatások fontos szerepet töltenek be a veszélyeztetett fiatalok támogatásában. A bűnmegelőzési tevékenység azonban sok esetben nehezebb feladatot jelent, mint a vármegye kedvezőbb helyzetű térségeiben, mivel a társadalmi hátrányok és a szegénység bizonyos településeken koncentráltan vannak jelen.

E tekintetben külön figyelmet érdemelnek a mélyszegénységben élők és a roma lakosság. A járás több településén jelentős a hátrányos helyzetű családok aránya, ahol az alacsony iskolai végzettség, a tartós munkanélküliség, a kedvezőtlen lakhatási körülmények és az alacsony jövedelmi szint együttesen jelentkezik. Ezek a tényezők önmagukban nem okoznak bűnözést, ugyanakkor növelik a társadalmi kirekesztődés, a deviáns magatartásformák és a generációkon át öröklődő hátrányok kialakulásának kockázatát. A gyermekek esetében külön problémát jelent a korai iskolaelhagyás veszélye, a tanulási nehézségek, valamint a szabadidős és fejlesztő programokhoz való korlátozott hozzáférés.

Az időskorú lakosság szintén kiemelt figyelmet igényel. A járás számos településén magas az idősek aránya, akik közül sokan egyedül élnek, korlátozott közlekedési lehetőségekkel rendelkeznek, és fokozottan ki vannak téve a csalásoknak, megtévesztéseknek, illetve a társadalmi elszigetelődésnek. A bűnmegelőzési programok egyik fontos célja ezért az idősek tájékoztatása és biztonság tudatosságának növelése. A Tamási járásban is elérhető az

áldozatsegítő tevékenység, amely a bűncselekmények sértettjeinek tájékoztatását, támogatását és a megfelelő szolgáltatásokhoz való hozzáférés elősegítését szolgálja, de a helyi áldozatsegítő központ hiánya utazási kényszert eredményez a speciális segítségnyújtásra szoruló körében.

A nők vonatkozásában elsősorban a családon belüli erőszak, a gazdasági függőség és az egyedülálló szülők nehézségei jelennek meg olyan problémaként, amely közvetetten a közbiztonság és a társadalmi biztonság kérdésköréhez is kapcsolódik.

A járás legfontosabb hiányosságai közé tartozik a korlátozott rendőri és szociális kapacitás, a külterületek nehézkes ellenőrizhetősége, a közlekedési infrastruktúra egyes hiányosságai, valamint a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi integrációját segítő programok forráshiánya. Több településen problémát jelent a fiatalok elvándorlása, ami gyengíti a helyi közösségeket és hosszabb távon csökkenti a társadalmi kohéziót. Emellett a közterületi kamerarendszerek és más technikai bűnmegelőzési eszközök fejlettsége sem egységes a járás egész területén.

Összességében a Tamási járás közbiztonsági helyzete alapvetően kezelhető és stabil, ugyanakkor a bűnmegelőzés eredményessége szorosan összefügg a társadalmi felzárkóztatással és az esélyegyenlőség előmozdításával. A mélyszegénységben élők, a roma lakosság, a gyermekek, az idősek, a nők és a fogyatékkal élők helyzetének javítása nemcsak szociálpolitikai, hanem közbiztonsági szempontból is kulcsfontosságú feladat, mivel a társadalmi hátrányok mérséklése hosszú távon hozzájárul a bűnözési kockázatok csökkentéséhez és a helyi közösségek biztonságának erősítéséhez.

A Tolnai járás bűnmegelőzési tevékenysége és közbiztonságának jellemzői

A Tolnai járás, amelyhez Tolna város mellett Bogyiszló, Fadd és Fácánkert települések tartoznak, közbiztonsági szempontból általában jó helyzetű térségnek tekinthető. A bűnözés mértéke országos, és vármegyei összehasonlításban sem kiemelkedő, és a súlyos, erőszakos bűncselekmények ritkán fordulnak elő. A térség településeinek jelentős részét a kisvárosi, illetve falusias jelleg határozza meg, ami hozzájárul ahhoz, hogy a lakosság tagjai jól ismerik egymást, így a közösségi kontroll erősebb, mint a nagyobb városokban. Ez önmagában is fontos bűnmegelőzési tényező, mivel a gyanús események, idegen személyek vagy rendellenes helyzetek gyorsabban feltűnnek a helyi lakosok számára.

	Regisztrált bűncselekmények (az elkövetés helye szerint) (db)
Bogyiszló	32
Fácánkert	16
Fadd	99
Tolna	205

Forrás: TEIR (2024.)

A közbiztonság fenntartásában itt is meghatározó szerepet játszik a rendőrség, az önkormányzatok, valamint a szociális és gyermekvédelmi intézmények együttműködése, de a

településeken működő család- és gyermekjóléti szolgálatok, oktatási intézmények, egészségügyi szolgáltatók és civil szervezetek részt vesznek a veszélyeztetett gyermekek, fiatalok és családok problémáinak korai felismerésében, ami a megelőzés egyik legfontosabb eszköze. A rendőrség rendszeresen szervez tájékoztató programokat az idősek, a fiatalok és a lakosság számára, különösen a vagyonvédelem, a közlekedésbiztonság és az internetes csalások megelőzése érdekében.

A járásban előforduló bűncselekmények között elsősorban a vagyon elleni cselekmények jellemzők. Ide tartoznak a lopások, alkalmi betörések, külterületi és mezőgazdasági területeken elkövetett károkozások, valamint az illegális hulladéklerakás. Az utóbbi években országos tendenciához hasonlóan egyre nagyobb jelentőséget kaptak az online térben elkövetett csalások, az adathalász kísérletek, a hamis internetes vásárlások és a telefonos megtévesztések. Ezek különösen az idősebb korosztályt érintik érzékenyen, mivel sok esetben nehezebben ismerik fel a digitális veszélyforrásokat.

A kedvező közbiztonsági helyzet ellenére több hiányosság és kockázati tényező is azonosítható. Az egyik legfontosabb probléma a rendőri erőforrások korlátozottsága. A kisebb településeken nincs folyamatos helyi rendőri jelenlét, ezért a külterületek és a ritkábban lakott részek ellenőrzése nehezebb feladat. Ez különösen Bogyiszló és Fadd kiterjedt külterületein jelenthet kihívást, ahol a mezőgazdasági területek, tanyák és üdülőingatlanok fokozottabb vagyonvédelmi kockázatnak vannak kitéve. További problémát jelent a térség népességének elöregedése és csökkenése. Az egyedül élő idősek száma magas, ami növeli a kiszolgáltatottságot mind a vagyon elleni bűncselekményekkel, mind az úgynevezett „unokázós” vagy telefonos csalásokkal szemben. Az idősek biztonságérzetének javítása érdekében folyamatos tájékoztatásra és közösségi támogatásra van szükség.

A fiatalok körében szintén megfigyelhetők olyan jelenségek, amelyek hosszabb távon közbiztonsági kockázatot hordozhatnak. Ilyen az alkoholfogyasztás korai megjelenése, egyes tudatmódosító szerek használata, az iskolai konfliktusok, valamint az online zaklatás és a digitális térben megjelenő veszélyek. Bár ezek jelenleg nem számítanak tömeges problémának, a megelőző programok további erősítése indokolt lenne. A már áldozattá vált emberek helyzetét pozitívan befolyásolja a Szekszárdi Áldozatsegítő Központ közelsége, azzal együtt, hogy hiátusként jelen van az, hogy ehhez a szolgáltatáshoz a kisebb települések lakóinak nehezebb hozzáférni, valamint helyben nem megoldott a speciális pszichológiai és krízisellátás.

Hiányosságként említhető továbbá a közterületi kamerarendszerek egyenetlen fejlettsége is a lokációban. Míg Tolna városban több helyszínen működik kamerás megfigyelés, addig a kisebb településeken és a külterületeken a technikai védelem korlátozottabb. A rendszer fejlesztése hozzájárulhatna a bűncselekmények megelőzéséhez és felderítéséhez, valamint növelhetné a lakosság biztonságérzetét.

A közbiztonság szempontjából kiemelt figyelmet érdemel a közlekedésbiztonság helyzete is. A térség útjain jelentős a mezőgazdasági járművek, személygépkocsik, kerékpárosok és gyalogosok vegyes forgalma, ami különösen a betakarítási időszakokban növeli a balesetek kockázatát. Az ittas járművezetés, a gyorsajtás és a közlekedési szabályok megsértése továbbra is olyan terület, ahol a megelőző és ellenőrző tevékenység fenntartása szükséges.

Összességében megállapítható, hogy a Tolnai járás közbiztonsági helyzete stabil és alapvetően kedvező, amelyet a helyi közösségek összetartása, az intézmények együttműködése és a viszonylag alacsony bűnözési mutatók jellemeznek. Ugyanakkor a rendőri jelenlét korlátai, a külterületek védelme, az időskorú lakosság fokozott sérülékenysége, az online csalások terjedése, a fiatalokat érintő kockázatok, valamint a technikai biztonsági rendszerek fejlesztésének szükségessége olyan területek, amelyek további figyelmet és fejlesztést igényelnek a jövőben.

A lakhatás, közszolgáltatások, infrastruktúra vármegyei szintű összegzése

Tolna vármegye lakhatási, közszolgáltatási, infrastrukturális és közbiztonsági helyzetét alapvetően a kedvező természeti adottságok, a kis- és középvárosi településszerkezet, valamint a népességfogyás és elöregedés együttes hatásai alakítják. A vármegye településeinek többsége élhető, nyugodt környezetet biztosít lakói számára, ugyanakkor a kisebb falvak és a periférikus térségek esetében számos fejlesztési igény is megfogalmazható.

A lakhatási helyzet összességében kedvezőnek tekinthető, mivel az ingatlanárak az országos átlaghoz és a nagyvárosi térségekhez képest mérsékeltebbek, így a lakosság jelentős része számára elérhetőbb a saját tulajdonú lakás vagy családi ház megszerzése. A települések jelentős részén a közműellátottság megfelelő, biztosított a vezetékes ivóvíz-, villamosenergia-, földgáz- és szennyvízhálózati szolgáltatás. Ezzel szemben, egyes kisebb településeken és külterületeken, még előfordulnak korszerűsítésre szoruló lakóingatlanok, valamint az energiahatékonysági fejlesztések iránt is jelentős igény mutatkozik. A népesség elöregedése és csökkenése következtében számos településen nő az üresen álló ingatlanok száma, ami hosszabb távon településképi és gazdasági kihívásokat is jelenthet.

A közszolgáltatások elérhetősége a vármegye nagyobb városaiban – különösen Szekszárdon, Pakson, Bonyhádon, Tamásiban és Dombóváron – kedvező, azonban a csekélyebb lélekszámú helyeken a szolgáltatások köre szűkebb. A könyvtári ellátás valamennyi járásban biztosított, a települési könyvtárak és a könyvtári szolgáltató rendszer hozzájárulnak a kulturális javakhoz való hozzáféréshez. Színházi szolgáltatások elsősorban Szekszárdon érhető el, ugyanakkor a művelődési házak és kulturális központok – lehetőségeikhez mérten - szerveznek előadásokat és közösségi programokat. A moziellátottság elsősorban Szekszárdra és egy-két nagyobb városra koncentrálódik, de Pakson és Bölcskén is működik mozi, azonban a legtöbb vármegyei település esetében az ilyen szolgáltatások elérése érdekében gyakran utazni kell az érdeklődőknek.

A pénzügyi és kereskedelmi szolgáltatások területén jelentős különbségek figyelhetők meg. A bankautomaták és bankfiókok elsősorban a városokban és nagyobb községekben találhatók meg, míg több kisebb településen korlátozott vagy teljesen hiányzó az ATM-szolgáltatás. A bankautomatához való hozzáférés, több település esetében is, kialakítás alatt vagy tervben van. Az élelmiszerellátás alapvetően biztosított, azonban vannak olyan lakóhelyek is, ahol csak kisebb vegyesboltok működnek, és az ott élőknek - a szélesebb választék érdekében - a közeli városokba kell utaznia. Hasonló folyamat figyelhető meg a postai szolgáltatások esetében is, ahol az utóbbi években több helyen csökkent a nyitvatartási idő vagy partnerpostai, mobil postai megoldások váltották fel a hagyományos postahivatalokat. A vendéglátóhelyek és szálláshelyek kínálata különösen a turisztikailag frekvenciált térségekben – például a Szekszárdi borvidéken, a Gemenci térségben vagy a Duna mentén – kedvező, ugyanakkor a kisebb települések esetében a kínálat korlátozottabb.

Az infrastruktúra állapota vegyes képet mutat. Az önkormányzati utak egy része megfelelő állapotú, azonban számos településen szükség van útfelújításokra, burkolatjavításokra és csapadékvíz-elvezetési fejlesztésekre. A járdahálózat állapota szintén differenciált: a városokban és a közelmúltban fejlesztett településrészekben korszerűbb, míg több faluban hiányos vagy felújításra szoruló szakaszok találhatók. A települések többsége nagy hangsúlyt fektet a zöldterületek fenntartására, parkok, fasorok és közösségi terek kialakítására, amelyek hozzájárulnak az élhető környezet megteremtéséhez. A játszótérek száma az elmúlt évek fejlesztéseinek köszönhetően növekedett, ugyanakkor vannak olyan elmaradások is, ahol korszerűsítésre és új eszközök telepítésére lenne szükség. A kerékpárutak hálózata folyamatosan fejlődik, különösen a Duna menti és turisztikai szempontból jelentős térségekben, de az összefüggő (településeket összekötő) kerékpáros kapcsolatok kiépítése még nem mindenütt megoldott.

A bűnmegelőzés és a közbiztonság területén Tolna vármegye országos viszonylatban kedvező helyzetűnek tekinthető. A súlyos, erőszakos bűncselekmények száma alacsony, a közrend alapvetően stabil. A rendőrség, az önkormányzatok, a polgárőrségek, az oktatási intézmények és a szociális szolgáltatók együttműködése fontos szerepet játszik a bűnmegelőzésben. A települések jelentős részén működnek közterületi kamerarendszerek, amelyek hozzájárulnak a vagyon elleni cselekmények visszaszorításához és a lakosság biztonságérzetének növeléséhez. A bűncselekmények között elsősorban a vagyon elleni jogsértések, a kisebb lopások, a besurranásos cselekmények, valamint az internetes és telefonos csalások fordulnak elő. Az időskorú lakosság különösen veszélyeztetett az online és telefonos megtévesztések szempontjából, ezért a prevenciós programok egyik kiemelt célcsoportját jelentik.

A közbiztonság szempontjából kihívást jelent a népesség előregedése, a fiatalok elvándorlása, valamint egyes hátrányos helyzetű térségek társadalmi problémái. A külterületek és a ritkábban lakott településrészek ellenőrzése a korlátozott rendészeti kapacitások miatt nehezebb feladat, ezért a polgárőrségek és a helyi közösségek szerepe igen fontos. A bűnmegelőzés hosszú távú sikerének alapját nemcsak a rendészeti intézkedések, hanem a társadalmi felzárkóztatás, a foglalkoztatás javítása, a fiatalok helyben tartása, valamint a közösségi összetartozás erősítése jelenti.

Összességében Tolna vármegye lakhatási és életminőségi szempontból kedvező adottságokkal rendelkezik, a közszolgáltatások alapvetően biztosítottak, az infrastruktúra folyamatos fejlesztés alatt áll, a közbiztonsági helyzet pedig stabil. A jövő legfontosabb feladatai közé tartozik a szolgáltatások területi egyenlőtlenségeinek csökkentése, az infrastruktúra további korszerűsítése, a vidéki települések népességmegtartó képességének erősítése, valamint a bűnmegelőzés-és áldozattá válást megelőző, illetve közösségfejlesztési programok folytatása.

5. Közösségi programok

A fejezet a települések közösségi programjainak és szolgáltatásainak átfogó elemzését nyújtja, amely magában foglalja a mélyszegénységben élő és roma gyermekek támogatását, a sajátos nevelési igényű és pszichés fejlődési zavarral küzdő gyerekek helyben történő fejlesztését és tanításának támogatását, az ifjúságot célzó tevékenységeket, a helyi kulturális közösségfejlesztési folyamatokat, a roma nők foglalkoztatását elősegítő felzárkózási programokat, valamint a digitális kompetenciafejlesztést.

Az elemzés során a kérdőíves felmérés adatain túl többféle forrást használtam a teljesebb és megbízhatóbb helyzetkép kialakítása érdekében. A primer adatgyűjtést kiegészítettem a KIR (Köznevelési Információs Rendszer) adataival, a települések Helyi Esélyegyenlőségi Programjaival, fejlesztési terveivel és egyéb stratégiai dokumentumokkal. Ez a trianguláció módszere lehetővé tette, hogy azokban a járásokban is megalapozott elemzést készítsek, ahol a kérdőíves válaszadási arány alacsony volt. A különböző adatforrások együttes alkalmazása növeli a kutatás validitását és árnyaltabb képet ad a települések közösségi szolgáltatásairól és programjairól.

A dokumentumban alkalmazott célcsoportok egyértelmű azonosítása és következetes használata érdekében szükséges a használt fogalmak rögzítése. Az alábbi meghatározások a dokumentum teljes terjedelmében egységes értelmezési keretet biztosítanak, elősegítve a helyzetelemzés, a tervezési folyamatok, valamint a különböző szakmai beavatkozások célcsoportjainak pontos meghatározását.

Fiatal személy: 14-24 éves személyek a betöltött éveik számát tekintve.

Gyermekkorú személyek: 0-14 éves személyek a betöltött éveik számát tekintve.

Ifjúság: gyermekkorú személyek, ill. fiatal személyek.

Időskorú személyek: Öregségi nyugdíjkorhatárt betöltött személy.

5.1. Mélyszegénységben élő gyermekek , roma gyermekek, illetve felnőttek számára nyújtott szolgáltatások

Bonyhád járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben
Bonyhád	x	-	-
Grábóc	x	-	-
Kisdorog	x	-	-
Závod	x	-	-

A Bonyhád járásban a válaszadó települések – városi és kistéleplési környezetben egyaránt – adatai alapján elemezhető a mélyszegénységben élő roma gyerekek és fiatal felnőttek számára nyújtott közösségi programok helyzete. A megfigyelt tendenciák feltételezhetően jellemzőek a járás más, hasonló lélekszámú településeire is.

Alapvető elérhetőség és célcsoport-lefedettség

A válaszadó településeken a közösségi programok alapvetően elérhetők a mélyszegénységben élők számára helyben. A digitális kompetenciafejlesztő programok elérhetősége azonban korlátozott, a települések többsége közepesen vagy alacsonyabban értékeli ezt a szolgáltatási területet, részben hiányoznak a pontos információk e programtípusról.

A korai gyermekkori és kisgyermekes szülőket támogató közösségi formák, így a baba-mama körök vagy klubok működése rendkívül korlátozott a járásban. A kisebb településeken jellemzően nem működik ilyen közösségi forma, de a városi környezetben sem általános. Ahol mégis létezik baba-mama klub, ott megfigyelhető, hogy a mélyszegénységben élő és roma családok jelenléte inkább nem jellemző, szemben a fiatal anyákkal, az első gyerekes szülőkkel és a többgyermekes családokkal, akik jellemzően részt vesznek ezekben a közösségekben. Ez arra utal, hogy a baba-mama klubok jelenlegi formájukban nem érik el kellőképpen a leginkább rászorult célcsoportokat.

Tanórán kívüli programok spektruma , Kompetenciafejlesztő és oktatástámogató programok

A tanulást segítő, pályaorientációs, önismereti, tehetséggondozó, valamint a pénzügyi tudatosságot és kommunikációt fejlesztő programok jelentős hiányosságokat mutatnak a járásban. Ezek a programtípusok jellemzően nem tartoznak a rendszeres programkínálat részéhez, ahol egyáltalán megvalósulnak, ott is csak ritkán vagy alkalmanként. A válaszadók körében gyakori, hogy nem rendelkeznek pontos információval ezekről a szolgáltatásokról, ami egyrészt a programok tényleges hiányára, másrészt az információáramlás gyengeségére utalhat.

Egészség- és életmódfejlesztő, készségfejlesztő programok

Az egészséges életmódot támogató programok szintén inkább ritkán vagy alkalmanként valósulnak meg a településeken, bár a válaszok alapján van némi aktivitás ezen a területen. A sport- és mozgásprogramok valamivel gyakoribbak a járásban, jellemzően alkalmanként szerveződnek, ami pozitívabb képet mutat, de még mindig nem jelent rendszeres, kiszámítható programkínálatot. A közlekedésbiztonsági programok és elsősegélynyújtási ismeretek átadása szórványos jellegű, sok esetben egyáltalán nem valósul meg.

Közösségi és élményalapú programok

Ez a programtípus-csoport markánsan erősebb jelenlétet mutat a járásban, és kifejezetten kiemelkedik a többi programtípushoz képest. Az élményt nyújtó kézműves foglalkozások jellemzően alkalmanként elérhetők a településeken. A közösségi rendezvények (például falunap, ünnepek) különösen fontos szerepet töltenek be a helyi közösségépítésben, ezek többnyire rendszeresen megvalósulnak. A kulturális és szabadidős programok (zene, film) szintén jellemzően alkalmanként szerveződnek.

A táncoktatás és táncfoglalkozások elérhetősége vegyes képet mutat a járásban: vannak települések, ahol rendszeresen vagy alkalmanként megvalósulnak, míg másutt egyáltalán nem érhetők el. A családi napok jellemzően ritkábban vagy alkalmanként szerveződnek, míg az önkéntes akciók (például faluszépítés) változó gyakorisággal, de viszonylag széles körben jelen vannak a települések programkínálatában.

Szervezői szerkezet és intézményi háttér

A közösségi programok szervezői háttérben erős és stabil intézményi jelenlét mutatkozik. Az önkormányzatok és a könyvtárak vagy művelődési házak a járásban központi szerepet töltenek be a programszervezésben, minden válaszadó településen meghatározó szervezőként működnek. Ez stabil intézményi keretet biztosít a közösségi programok számára, ugyanakkor erős függőséget is jelent ezektől az intézményektől.

Az iskolák és a civil szervezetek szerepe változó a járásban. Vannak települések, ahol jelentős szervezői szerepet töltenek be, másutt kevésbé vagy egyáltalán nem jelennek meg programszervezőként. Ez heterogén képet mutat, amely részben a települések eltérő civil szervezeti kapacitásaival és az iskolák eltérő közösségi szerepvállalásával magyarázható.

Az egyházi szervezetek nem jelennek meg jellemző programszervezőként a járásban, szerepük elhanyagolható. A közösségi terek vagy tanodák szervezői szerepe szintén minimális, csak elszórtan fordul elő, hogy ezek az intézmények vállalnak aktív szerepet a programszervezésben.

A programok fontossága és a megvalósítás korlátai

A programterületek megítélése

A válaszadók a tanulást és kompetenciafejlesztést segítő programokat jellemzően inkább fontosnak vagy közepesen fontosnak tartják, van településenként eltérés a fontosság megítélésében. Az egészség- és életmódfejlesztő programokat szintén jellemzően közepesen vagy inkább fontosnak minősítik. A közösségi és élményalapú programok megítélése hasonló fontossági szintet mutat, bár vannak települések, amelyek különösen fontosnak tartják ezt a területet. Mindhárom programterület fontosságának elismerése ellenére jelentős eltérés mutatkozik a tényleges megvalósítás és a fontosságmegítélés között, különösen a kompetenciafejlesztő és egészségfejlesztő programok esetében.

Megvalósítást gátló tényezők

A pénzügyi forrás hiánya minden válaszadó település szerint alapvető korlátja a programok megvalósításának. Ez a legkritikusabb tényező, amely átfogóan érinti a járásban a programfejlesztési lehetőségeket. A szakemberek hiánya szintén kritikus korlátként jelenik meg, a települések többsége szerint ez alapvető feltétele lenne a színvonalas programoknak. A szervező vagy koordinátor személye szintén fontos feltételként azonosítható, ami arra utal, hogy nem elegendő a pénzügyi forrás és a szakembergárda, hanem konkrét szervezői kapacitásra is szükség van.

Ezzel szemben a helyszín (közösségi tér, terem) és az eszközök (digitális eszközök, tananyagok) többnyire nem jelentenek elsődleges korlátot a települések számára. Ez arra utal, hogy az infrastrukturális feltételek részben adottak a járásban, a probléma elsősorban az emberi erőforrások és a finanszírozás területén mutatkozik. A partnerek közötti együttműködés szükségességének megítélése megosztott: vannak települések, amelyek kritikusnak tartják, míg mások nem tekintik központi jelentőségűnek.

Következtetések

A Bonyhád járásban a mélyszegénységben élő roma gyerekek és fiatal felnőttek számára a közösségi és élményalapú programok viszonylag széles körben elérhetők, különösen a hagyományos közösségi rendezvények, kézműves foglalkozások és kulturális programok terén. Ezzel szemben a kompetenciafejlesztő, pályaaorientációs, pénzügyi és egészségtudatosítási programok jelentős hiányosságokat mutatnak. A korai gyermekkori támogatási formák, különösen a baba-mama körök szinte teljesen hiányoznak, és ahol

léteznek, ott sem érik el a mélyszegénységben élő és roma családokat, ami különösen kritikus a fiatal szülők korai támogatása szempontjából.

A szervezői háttérrel stabil intézményi keretek (önkormányzat, művelődési ház) biztosítják, miközben az egyházi és közösségi tér alapú szervezés marginális, a civil szervezetek és iskolák szerepe pedig változó. A legnagyobb megvalósítási korlátot a pénzügyi források, a szakemberek és a koordinátorok hiánya jelenti, nem pedig az infrastrukturális feltételek. Ez arra utal, hogy a járásban a programfejlesztés nem elsősorban eszköz- vagy helyszínhiányban, hanem humán és pénzügyi kapacitáshiányban akadályozott.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A mélyszegénységben élő gyermekek, roma gyermekek, illetve fiatal felnőttek számára nyújtott szolgáltatások, ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Dombóvár járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Csibrák			x

A rendelkezésre álló adatok alapján a Dombóvári járásban a mélyszegénységben élő, illetve roma gyermekek és fiatal felnőttek számára nyújtott közösségi programok és fejlesztő szolgáltatások elsősorban szórványos, alkalmi jelleggel jelennek meg, miközben a rendszeres, célzott kompetenciafejlesztés és korai családtámogatás súlyos hiányokkal terhelt. Az alábbiakban a kért szerkezet szerint, összefüggő, szakdolgozati hangnemben foglalható össze a helyzet.

Alapvető elérhetőség és célcsoport-lefedettség

A járási településeinek elérhető programkínálat alapján a mélyszegénységben élő és roma gyermekek, fiatalok számára elsősorban olyan szolgáltatások biztosítottak, amelyek hagyományos közösségi alkalmakhoz, ünnepekhez vagy eseményekhez kapcsolódnak, illetve természetbeni juttatások formájában nyújtanak támogatást. A gyermekek részére szervezett húsvéti és mikulás rendezvények, az ezekhez kapcsolódó kiscsomagok, szaloncukor, valamint a kreativitást, olvasást, írást népszerűsítő alkalmak alkalmanként biztosítanak élményt és minimális fejlesztési tartalmat, de nem alkotnak rendszeres, strukturált szolgáltatási rendszert. A településen élő fiatalok számára szervezett programokban megjelennek könyvek, írószerek, kreatív eszközök, színházbelépők, ugyanakkor ezek inkább eseti, projektszerű beavatkozások, mintsem egy tudatosan felépített, célcsoport-specifikus fejlesztési pálya elemei. A krízishelyzetbe került családoknak nyújtott élelmiszer-csomagok jelenléte arra utal, hogy a rendszer a legsúlyosabb anyagi nehézségek esetén képes reaktív támogatást nyújtani, de a folyamatos, megelőző jellegű, helyben elérhető szolgáltatások kínálata korlátozott. Kiemelt hiányterületet jelent a baba–mama körök és hasonló, kisgyermekes szülőket támogató közösségi formák hiánya, ami a korai intervenció gyengeségére utal, és valószínűsíthetően azt

eredményezi, hogy a leginkább rászoruló családok nem kapnak elég korán strukturált támogatást.

Tanórán kívüli programok spektruma, kompetenciafejlesztő és oktatástámogató programok

A tanórán kívüli, iskolai előrehaladást segítő programok spektruma a járásban összességében szűk és rendszertelen. A tanulást és kompetenciafejlesztést segítő programok nem valósulnak meg, így a hátrányos helyzetű tanulók számára nincs olyan rendszeres, szervezett tanulástámogatási forma, amely az iskolai lemaradások csökkentésére, a kulcskompetenciák fejlesztésére irányulna. Pályaorientációs programok hiánya azt jelzi, hogy a fiatalok pályaválasztási döntéseit kevésbé segíti intézményesített, helyben elérhető szolgáltatás, ami a későbbi munkaerőpiaci érvényesülés szempontjából jelent hátrányt. Az önismereti programok csak ritkán jelennek meg, tehetséggondozó foglalkozások pedig legfeljebb alkalmanként valósulnak meg, ami azt mutatja, hogy a személyiségfejlesztés és a kiemelkedő képességű, de hátrányos helyzetű tanulók támogatása nem épül be a helyi ellátási rutinba. A pénzügyi tudatosságot fejlesztő és kommunikációfejlesztő programok hiánya különösen kritikus, mert ezek a készségek a mindennapi életvezetés, az önállósodás és a munkaerőpiaci beilleszkedés szempontjából meghatározóak lennének a mélyszegénységben élő, illetve roma fiatalok esetében. Összességében az oktatástámogató és kompetenciafejlesztő programok rendszerszintű hiánya arra utal, hogy a járásban nincs kialakult, átfogó tanórán kívüli támogatási struktúra, amely tudatosan törekedne a hátrányok csökkentésére.

Egészség- és életmódfejlesztő, készségfejlesztő programok

Az egészség- és életmódfejlesztő programok a járásban inkább eseti jelleggel vannak jelen, ami a programkínálat korlátozottságát jelzi. Az egészséges életmódot támogató programok – például táplálkozásra, mozgásra, prevencióra fókuszáló kezdeményezések – általában alkalmanként valósulnak meg, nem képeznek folyamatos, előre tervezett, jól követhető programcsomagot. A sport- és mozgásprogramok szintén alkalmanként jelennek meg, ami ugyan pozitívként értékelhető a fizikai aktivitás ösztönzése szempontjából, de nem biztosítja azt a rendszerességet és következetességet, amely tartós életmódbeli változásokat hozhatna a célcsoport körében. Közlekedésbiztonsági programok és elsősegélynyújtási ismeretek átadása elsősorban ritkán vagy egyáltalán nem valósul meg, ami azt jelenti, hogy a gyerekek és fiatalok biztonság tudatos magatartására, baleset-megelőzésére és alapvető segítségnyújtási készségeire irányuló fejlesztés nem kap érdemi hangsúlyt. Ezek együtt azt mutatják, hogy az egészség- és életmódfejlesztés területén a programok inkább szigetszerűek, projektszerű jellegűek, és nem állnak össze egy olyan, mélyszegénységben élőket is elérő, integrált szemléletű ellátási struktúrává, amely a hosszú távú egészségmagatartás-formálást célozná.

Közösségi és élményalapú programok

A közösségi és élményalapú programok a járásban a vizsgált programtípusok közül a legerősebb, leginkább látható területet jelentik. Élményt nyújtó kézműves foglalkozások

alkalmanként jelennek meg, hozzájárulva a gyerekek kreativitásának és manuális készségeinek fejlesztéséhez, ugyanakkor nem feltétlenül kifejezetten a mélyszegénységben élő vagy roma gyerekekre szabott módon. A közösségi rendezvények – például falunapok, ünnepek – rendszeresen megvalósulnak, és fontos szerepet töltenek be a települési identitás és a helyi kohézió erősítésében. Kulturális és szabadidős programok, így különböző zenei, filmes, kulturális alkalmak szintén jelen vannak, általában alkalmanként, amelyek a kulturális tőke bővítéséhez járulhatnak hozzá. A táncoktatás és táncfoglalkozások inkább ritkán jellemzők, a családi napok szervezése pedig szintén esetleges, alkalmankénti. Az önkéntes akciók – például faluszépítés – megjelenése arra utal, hogy a közösségi részvétel bizonyos formái élők, de nem minden településen és nem egyenletes intenzitással. Összességében a közösségi és élményalapú programok olyan, jórészt hagyományos rendezvényekre épülő kínálatot alkotnak, amely képes ugyan közösségépítő funkciót betölteni, de kevésbé célzottan irányul a hátrányos helyzetű gyermekek és fiatalok felzárkózására.

Szervezői szerkezet és intézményi háttér

A programok szervezői háttérét a járásban elsősorban az önkormányzatok és a könyvtárak, közművelődési intézmények adják, amelyek meghatározó szereplőként jelennek meg a programkínálat kialakításában és lebonyolításában. Ezek az intézmények stabil keretet biztosítanak a közösségi programok szervezéséhez, ugyanakkor egyfajta függőségi helyzetet is teremtenek, mivel a programok döntő része e szűk intézményi kör aktivitásától és kapacitásaitól függ. A civil szervezetek szintén azonosíthatók potenciális szervezőként, de szerepük inkább kiegészítő jellegű, településenként és időszakonként változó intenzitással. Az iskolák közvetlen programszervezői szerepéről a rendelkezésre álló adatok kevés információt tartalmaznak, ugyanakkor a tanórán kívüli oktatástámogató programok hiánya arra utal, hogy e szerepük nem erős. Egyházi szervezetek, tanodák, alternatív közösségi terek szervezői jelenléte a vizsgált adatok alapján nem számottevő, ami arra enged következtetni, hogy a programstruktúra kevésbé diverz, és a formális önkormányzati-közművelődési tengelyre koncentrálódik.

A programok fontossága és a megvalósítás korlátai – A programterületek megítélése

A rendelkezésre álló információk alapján a helyi szereplők a különböző programterületeket – tanulást és kompetenciát támogató, egészség- és életmódfejlesztő, valamint közösségi és élményalapú programokat – jellemzően fontosnak vagy legalább közepesen fontosnak ítélik meg, ami azt jelzi, hogy a szükségletek tudatosítása a települési szinten alapvetően jelen van. Ennek ellenére a tényleges programkínálat és a fontosság-megítélés között jelentős eltérés tapasztalható, különösen a kompetenciafejlesztő és egészségfejlesztő területeken, ahol a programok hiánya vagy eseti jellege szemben áll a deklaráltan magas prioritással. Ez az ellentmondás arra utal, hogy a helyi döntéshozók és szakemberek érzékelik ugyan a programok szükségességét, de a megvalósítást korlátozó erőforráshiányok és szervezeti akadályok miatt csak korlátozottan képesek ezt átültetni gyakorlati beavatkozásokba.

Megvalósítást gátló tényezők

A programok megvalósítását gátló tényezők több, egymással összefonódó dimenzióban jelennek meg. A kínálati oldalon a legfontosabb korlátozó tényező a pénzügyi források elégtelensége és a megfelelően képzett szakemberek hiánya, amelyek a programok tervezését, fenntarthatóságát és minőségét egyaránt befolyásolják. Emellett a szervezői, koordinátori kapacitások korlátozottsága is akadályozhatja új programok elindítását, különösen kisebb településeken, ahol egy-egy kulcsszereplő túlterheltsége könnyen a kezdeményezések

beszűküléséhez vezethet. A hozzáférés oldalán a mélyszegénységben élő és roma gyermekek, fiatalok szolgáltatáshoz jutását olyan tényezők nehezítik, mint a szolgáltatások helyben való hiánya, az információhiány, az alacsony iskolai végzettségből eredő hátrányok, az anyagi nehézségek, a közlekedési akadályok, a motiváció hiánya, a családi háttérből fakadó problémák, a diszkrimináció és kirekesztés, a szakemberhiány, valamint az intézmények közötti együttműködés hiányosságai. Ezek a tényezők halmozódva jelennek meg, így a programok tervezésekor nemcsak a kínálat bővítése, hanem a célcsoport tényleges elérését akadályozó komplex struktúra tudatos kezelése is szükséges.

Következtetések

A Dombóvári járásban a mélyszegénységben élő, illetve roma gyermekek és fiatal felnőttek számára nyújtott programkínálat jelenlegi formájában elsősorban a közösségi és élményalapú, ünnepekhez és hagyományos rendezvényekhez kötődő elemekre támaszkodik, amelyek helyi közösségépítő szerepe jelentős, de csak korlátozottan járulnak hozzá a társadalmi felzárkózáshoz. A korai gyermekkorú célzó szolgáltatások, különösen a baba–mama körök hiánya, az oktatástámogató és kompetenciafejlesztő programok szinte teljes hiánya, valamint az egészség- és életmódfejlesztő beavatkozások szigetszerű jelenléte egyaránt arra utal, hogy a jelenlegi rendszer nem képes kellő mértékben ellensúlyozni a mélyszegénység és etnikai hátrányokból fakadó kockázatokat. A szervezői háttér ugyan stabil önkormányzati és közművelődési intézményi bázisra épül, de kevésbé diverz, a civil, egyházi és alternatív közösségi szereplők potenciálja csak részben hasznosul. A programok fontosságának elismerése és a tényleges programkínálat közötti szakadék, valamint a pénzügyi, humán és hozzáférést érintő korlátok együttes jelenléte azt jelzi, hogy a járásban komplex, több szinten beavatkozó programfejlesztésre van szükség, amely egyszerre erősíti az ellátórendszer kapacitásait és kezeli a hátrányos helyzetű célcsoportok részvételét akadályozó tényezőket.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sor: A mélyszegénységben élő gyermekek, roma gyermekek, illetve fiatal felnőttek számára nyújtott szolgáltatások, ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Paks járás

Járás települése	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben
Bölcske		x	
Dunaföldvár		x	
Györköny	x		
Madocsa		x	
Sárszentlőrinc	x		

Alapvető elérhetőség és célcsoport-lefedettség

A válaszadó településeken túlnyomórészt helyben elérhetők a közösségi programok a mélyszegénységben élők számára, bár vannak olyan települések is, ahol csak részben biztosított az elérhetőség. A digitális kompetenciafejlesztő programok elérhetősége korlátozott, a települések jellemzően részben vagy közepesen értékelik ezt a szolgáltatási területet, részben hiányoznak a pontos információk e programtípusról.

A korai gyermekkori és kisgyermekes szülőket támogató közösségi formák helyzete a járásban kedvező képet mutat. A válaszadó települések többségén működik baba-mama kör vagy klub, ami pozitív lehetőséget kínál a korai családtámogatásra. Ugyanakkor kritikus probléma, hogy ahol működnek baba-mama klubok, ott a mélyszegénységben élő családok jelenléte jellemzően egyáltalán nem vagy inkább nem jellemző. A roma családok részvétele még ennél is alacsonyabb – jellemzően egyáltalán nem jellemző, ami jelentős célcsoport-elérési problémát jelez.

Ezzel szemben a fiatal anyák, az első gyerekes szülők és a többgyermekes családok nagyon jellemzően vesznek részt a baba-mama klubokban. Az alacsony iskolai végzettségű családok jelenléte változó: van, ahol inkább nem jellemző, másutt közepesen vagy inkább jellemző a részvételük. Ez arra utal, hogy a baba-mama klubok jelenlegi formájukban elsősorban a stabil családi helyzetű, nem roma és nem mélyszegénységben élő fiatal szülőket éri el, miközben a leginkább rászorult célcsoportok kimaradnak.

Tanórán kívüli programok spektruma

Kompetenciafejlesztő és oktatástámogató programok

A járásban a kompetenciafejlesztő és oktatástámogató programok viszonylag széles körben elérhetők. A tanulást segítő programok jellemzően rendszeresen vagy alkalmanként megvalósulnak a településeken, bár vannak települések, ahol egyáltalán nem elérhetők. A pályaaorientációs programok változatos képet mutatnak: vannak települések, ahol rendszeresen vagy alkalmanként szerveződnek, másutt ritkán vagy egyáltalán nem.

Az önismereti programok jellemzően alkalmanként valósulnak meg a járásban. A tehetséggondozó foglalkozások szintén viszonylag széles körben elérhetők – jellemzően rendszeresen vagy alkalmanként megvalósulnak, bár vannak települések, ahol ezek hiányoznak.

A pénzügyi tudatosságot fejlesztő programok jellemzően ritkán vagy alkalmanként szerveződnek, ami korlátozott, de legalább létező programkínálatot jelent. A kommunikációfejlesztő programok helyzete változó: vannak települések, ahol rendszeresen vagy alkalmanként megvalósulnak, másutt ritkán vagy egyáltalán nem.

Egészség- és életmódfejlesztő, készségfejlesztő programok

Az egészséges életmódot támogató programok jellemzően alkalmanként vagy rendszeresen megvalósulnak a járásban, ami viszonylag kiszámítható programkínálatot biztosít. A sport- és mozgásprogramok különösen erős jelenlétet mutatnak: jellemzően rendszeresen vagy alkalmanként szerveződnek a településeken, ami stabil programkínálatot jelent.

A közlekedésbiztonsági programok változó gyakorisággal, de szélesebb körben elérhetők – rendszeresen, alkalmanként vagy ritkán szerveződnek, bár vannak települések, ahol ezek hiányoznak. Az elsősegélynyújtási ismeretek átadása jellemzően alkalmanként vagy ritkán valósul meg, ami korlátozott, de létező programkínálatot jelent.

Közösségi és élményalapú programok

Ez a programtípus-csoport erős jelenlétet mutat a járásban, és kifejezetten kiemelkedik. Az élményt nyújtó kézműves foglalkozások jellemzően rendszeresen vagy alkalmanként elérhetők a településeken, ami stabil programkínálatot biztosít. A közösségi rendezvények (például falunap, ünnepek) kiemelkedő szerepet töltenek be: jellemzően rendszeresen vagy alkalmanként megvalósulnak, ami erős közösségépítő funkciót tölt be.

A kulturális és szabadidős programok (zene, film) elérhetősége változatos: vannak települések, ahol rendszeresen, másutt alkalmanként vagy ritkán szerveződnek. A táncoktatás és táncfoglalkozások elérhetősége vegyes képet mutat: vannak települések, ahol rendszeresen vagy alkalmanként megvalósulnak, míg másutt egyáltalán nem vagy csak ritkán érhetők el.

A családi napok kiemelkedően erős jelenlétet mutatnak a járásban: jellemzően rendszeresen vagy alkalmanként szerveződnek. Az önkéntes akciók (például faluszépítés) jellemzően alkalmanként valósulnak meg, bár vannak települések, ahol rendszeresen vagy ritkán, illetve egyáltalán nem szerveződnek.

Szervezői szerkezet és intézményi háttér

A járásban a közösségi programok szervezői háttere sokszínű és erős. Az iskolák minden válaszadó településen jellemzően szerveznek programokat, ami stabil és kiszámítható intézményi keretet biztosít. A könyvtárak vagy művelődési házak szintén minden településen meghatározó szervezőként működnek.

Az önkormányzatok túlnyomó többsége jellemzően szervez programokat, bár van olyan település, ahol ez kevésbé jellemző. A civil szervezetek minden válaszadó településen jellemzően szervezőként jelennek meg, ami erős civil aktivitást és kapacitást jelez a járásban.

Az egyházi szervezetek szerepe megosztott: vannak települések, ahol jellemzően szerveznek programokat, másutt nem. A közösségi terek vagy tanodák szerepe változó: vannak települések, ahol jellemzően szerveznek programokat, de a településeken többségében ez nem jellemző.

A programok fontossága és a megvalósítás korlátai

A programterületek megítélése

A válaszadók a tanulást és kompetenciafejlesztést segítő programokat jellemzően nagyon fontosnak vagy inkább fontosnak tartják. Az egészség- és életmódfejlesztő programokat túlnyomórészt nagyon fontosnak minősítik, ami kiemelkedően magas fontosság-megítélést mutat. A közösségi és élményalapú programokat minden válaszadó település nagyon fontosnak tartja, ami egyöntetű konszenzust jelez e programterület prioritásáról.

Mind a három programterület fontosságának megítélése magas, és a tényleges programkínálat is viszonylag széles körű, ami összhangot mutat a fontosság-megítéssel.

Megvalósítást gátló tényezők

A pénzügyi forrás hiánya minden válaszadó település szerint alapvető korlátja a programok megvalósításának. Ez a legkritikusabb tényező a járásban. A szakemberek hiánya szintén kritikus korlát: a települések túlnyomó többsége szerint ez alapvető feltétele lenne a színvonalas programoknak.

Az eszközök (digitális eszközök, tananyagok) hiánya szintén jelentős korlátként jelenik meg: a települések túlnyomó többsége szerint szükségesek lennének. A helyszín (közösségi tér, terem) szükségességének megítélése megosztott: vannak települések, amelyek kritikusnak tartják, míg mások nem.

A szervező vagy koordinátor személye megosztott megítélést kap: a települések fele szerint szükséges, fele szerint nem elsődleges korlát. A partnerek közötti együttműködés

szükségességének megítélése szintén megosztott: vannak települések, amelyek kritikusnak tartják, míg mások nem tekintik központi jelentőségűnek.

Következtetések

A Paks járásban a mélyszegénységben élő roma gyerekek és fiatal felnőttek számára széles és viszonylag rendszeres programkínálat érhető el. A közösségi és élményalapú programok mellett a kompetenciafejlesztő, oktatástámogató, egészség- és életmódfejlesztő programok is viszonylag széles körben jelen vannak, bár változó rendszerességgel. A baba-mama körök működnek a járás településein, ami pozitív, azonban kritikus probléma, hogy a mélyszegénységben élő és roma családokat nem érik el ezek a programok.

A szervezői háttér sokszínű és erős: az iskolák, könyvtárak, önkormányzatok és civil szervezetek egyaránt aktív szereplők, az egyházak szerepvállalása változó, de helyenként jelentős. A legnagyobb megvalósítási korlátot a pénzügyi források, a szakemberek és az eszközök hiánya jelenti. Az eszközhány mint korlát jelentősen megjelenik, ami arra utalhat, hogy a járásban magasabb színvonalú, eszközigényesebb programokat terveznek vagy működtetnek.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A szociális települési alapszolgáltatások fent részletezett formái mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A mélyszegénységben élő gyermekek, roma gyermekek, illetve fiatal felnőttek számára nyújtott szolgáltatások, ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Szekszárd járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Alsónyék		x	
Bátaszék	x		
Őcsény		x	
Pörboly		x	
Szekszárd		x	
Várdomb		x	

Alapvető elérhetőség és célcsoport-lefedettség

A válaszadó településeken jellemzően csak részben elérhetők a közösségi programok a mélyszegénységben élők számára, ami kritikus problémára utal. Csupán kisebb részük jelezte, hogy helyben teljes körűen elérhetők ezek a szolgáltatások. A digitális kompetenciafejlesztő programok elérhetősége korlátozott, a települések jellemzően közepesen vagy csak részben értékelik ezt a szolgáltatási területet.

A korai gyermekkori és kisgyermekes szülőket támogató közösségi formák helyzete kedvező képet mutat a járásban. A válaszadó települések túlnyomó többségén működik baba-mama kör vagy klub, ami pozitív alapot jelent a korai családtámogatásra. A baba-mama klubok célcsoport-összetétele azonban rendkívül heterogén képet mutat a járásban.

A mélyszegénységben élő családok jelenléte a baba-mama klubokban vegyes: vannak települések, ahol egyáltalán nem vagy inkább nem jellemző a részvételük, míg másutt közepesen vagy akár nagyon jellemzően jelen vannak. A roma családok részvétele változatos: vannak települések, ahol egyáltalán nem jellemző, de a települések többségénél közepesen jellemző, sőt van olyan település is, ahol nagyon jellemzően részt vesznek.

A fiatal anyák jelenléte szintén változó: van, ahol egyáltalán nem jellemző, másutt közepesen, inkább vagy nagyon jellemzően vesznek részt. Az első gyerekes szülők jellemzően inkább vagy nagyon jellemzően jelen vannak a klubokban. A többgyermekes családok jellemzően közepesen, inkább vagy nagyon jellemzően részt vesznek. Az alacsony iskolai végzettségű családok jelenléte vegyes: van, ahol inkább nem jellemző, másutt közepesen vagy nagyon jellemzően jelen vannak.

Ez rendkívül heterogén képet mutat, ami arra utal, hogy a járásban településenként jelentősen eltérő a baba-mama klubok célcsoport-összetétele és elérési gyakorlata.

Tanórán kívüli programok spektruma

Kompetenciafejlesztő és oktatástámogató programok

A kompetenciafejlesztő és oktatástámogató programok helyzete a járásban változatos, de többségében korlátozott. A tanulást segítő programok változó képet mutatnak: vannak települések, ahol egyáltalán nem elérhetők, másutt rendszeresen vagy alkalmanként megvalósulnak, illetve ritkán szerveződnek.

A pályaaorientációs programok szintén heterogén elérhetőséget mutatnak: vannak települések, ahol nem elérhetők, másutt rendszeresen vagy ritkán szerveződnek. Az önismereti programok jellemzően nem érhetők el a járásban, csak kisebb részük szervez ilyet alkalmanként.

A tehetséggondozó foglalkozások változó elérhetőséget mutatnak: vannak települések, ahol nem elérhetők, másutt rendszeresen vagy alkalmanként, illetve ritkán megvalósulnak. A pénzügyi tudatosságot fejlesztő programok jellemzően nem érhetők el, csak kisebb részük szervez ilyet alkalmanként vagy ritkán.

A kommunikációfejlesztő programok jellemzően nem érhetők el a járásban, bár vannak települések, ahol rendszeresen, alkalmanként vagy ritkán szerveződnek.

Egészség- és életmódfejlesztő, készségfejlesztő programok

Az egészséges életmódot támogató programok változó elérhetőséget mutatnak: vannak települések, ahol nem elérhetők, másutt rendszeresen, alkalmanként vagy ritkán megvalósulnak. A sport- és mozgásprogramok viszonylag erős jelenlétet mutatnak: jellemzően rendszeresen vagy alkalmanként szerveződnek, bár van olyan település, ahol nem elérhetők.

A közlekedésbiztonsági programok változó gyakorisággal érhetők el: vannak települések, ahol nem szerveződnek, másutt alkalmanként vagy ritkán megvalósulnak. Az elsősegélynyújtási ismeretek átadása szintén változó: vannak települések, ahol nem elérhetők, másutt alkalmanként vagy ritkán szerveződnek.

Közösségi és élményalapú programok

Ez a programtípus-csoport változatos, de általában jobb elérhetőséget mutat a járásban. Az élményt nyújtó kézműves foglalkozások jellemzően rendszeresen vagy alkalmanként elérhetők, bár vannak települések, ahol nem szerveződnek vagy csak ritkán.

A közösségi rendezvények (például falunap, ünnepek) változó elérhetőséget mutatnak: vannak települések, ahol nem vagy csak ritkán szerveződnek, másutt rendszeresen vagy alkalmanként megvalósulnak. A kulturális és szabadidős programok (zene, film) jellemzően rendszeresen vagy alkalmanként elérhetők, bár van olyan település, ahol nem szerveződnek.

A táncoktatás és táncfoglalkozások viszonylag erős jelenlétet mutatnak: jellemzően rendszeresen vagy alkalmanként megvalósulnak, bár van olyan település, ahol nem elérhetők. A családi napok változó elérhetőséget mutatnak: jellemzően alkalmanként szerveződnek, vannak települések, ahol rendszeresen vagy ritkán, illetve egyáltalán nem.

Az önkéntes akciók (például faluszépítés) jellemzően alkalmanként valósulnak meg, bár van olyan település, ahol nem szerveződnek.

Szervezői szerkezet és intézményi háttér

A járásban a közösségi programok szervezői háttere viszonylag erős, de nem egyöntetű. Az iskolák jellemzően szerveznek programokat a települések többségén, bár vannak olyan települések, ahol ez nem jellemző. A könyvtárak vagy művelődési házak túlnyomó többsége jellemzően szervez programokat, bár van olyan település, ahol ez kevésbé jellemző.

Az önkormányzatok túlnyomó többsége jellemzően szervez programokat, bár van olyan település, ahol ez kevésbé jellemző. A civil szervezetek jellemzően szervezőként jelennek meg a települések többségén, bár vannak települések, ahol ez nem jellemző.

Az egyházi szervezetek szerepe marginális: a települések túlnyomó többségén nem jellemző szervező, csak elvétve van olyan település, ahol jellemzően szerveznek programokat. A közösségi terek vagy tanodák szerepe szintén minimális: a települések túlnyomó többségén nem jellemző szervező, csak elvétve van olyan település, ahol jellemzően programszervezést végeznek.

A programok fontossága és a megvalósítás korlátai

A programterületek megítélése

A válaszadók a tanulást és kompetenciafejlesztést segítő programokat jellemzően nagyon fontosnak vagy inkább fontosnak tartják. Az egészség- és életmódfejlesztő programokat túlnyomórészt nagyon fontosnak minősítik. A közösségi és élményalapú programokat jellemzően nagyon fontosnak vagy inkább fontosnak tartják.

Mind a három programterület fontosságának megítélése magas, azonban a tényleges programkínálat változatos és gyakran korlátozott, ami eltérést mutat a fontosság-megítéssel.

Megvalósítást gátló tényezők

A pénzügyi forrás hiánya minden válaszadó település szerint alapvető korlátja a programok megvalósításának. Ez a legkritikusabb tényező a járásban. Ezzel szemben a szakemberek hiánya a települések túlnyomó többsége szerint nem jelent elsődleges korlátot, ami eltér más járásokban tapasztaltaktól.

A helyszín (közösségi tér, terem) hiánya egyetlen település szerint sem jelent korlátot, ami azt jelzi, hogy az infrastrukturális feltételek adottak a járásban. Az eszközök (digitális eszközök,

tananyagok) hiánya változó megítélést kap: a települések többsége szerint nem jelent elsődleges korlátot, kisebb része szerint azonban szükséges lenne.

A szervező vagy koordinátor személye a települések túlnyomó többsége szerint nem jelent elsődleges korlátot. A partnerek közötti együttműködés szintén a települések túlnyomó többsége szerint nem elsődleges korlát.

Következtetések

A Szekszárd járásban a mélyszegénységben élő roma gyerekek és fiatal felnőttek számára a közösségi programok elérhetősége jellemzően csak részben biztosított, ami kritikus hiányosságra utal. A programkínálat rendkívül heterogén településenként: vannak olyan települések, ahol viszonylag széles és rendszeres programkínálat érhető el, míg másutt jelentős hiányosságok mutatkoznak. A baba-mama körök működnek a járás településeinek túlnyomó többségén, és a célcsoport-elérés rendkívül változatos – vannak települések, ahol a mélyszegénységben élő és roma családok is jellemzően részt vesznek, míg másutt egyáltalán nem vagy alig érhető el.

A szervezői háttér viszonylag erős: az iskolák, könyvtárak, önkormányzatok és civil szervezetek többnyire aktív szereplők, az egyházak és közösségi terek szerepvállalása minimális. A legnagyobb megvalósítási korlátot kizárólag a pénzügyi források hiánya jelenti. Figyelemre méltó, hogy a szakemberek, a helyszín, az eszközök, a szervező/koordinátor és a partnerkapcsolatok hiánya nem jelenik meg elsődleges korlátként, ami arra utal, hogy a járásban az infrastrukturális és humán feltételek többnyire adottak, a probléma elsősorban a finanszírozásban mutatkozik.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A mélyszegénységben élő gyermekek, roma gyermekek, illetve fiatal felnőttek számára nyújtott szolgáltatások, ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tamási járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Felsőnyék	x		
Gyöng	x		
Iregszemcse		x	
Szárazd		x	
Simontornya		x	
Szakadát	x		

Udvardi	x		
Varsád		x	

Alapvető elérhetőség és célcsoport-lefedettség

A válaszadó településeken változó képet mutat a közösségi programok elérhetősége a mélyszegénységben élők számára: vannak települések, ahol helyben elérhetők, míg másutt csak részben biztosított az elérhetőség. A digitális kompetenciafejlesztő programok elérhetősége korlátozott, a települések jellemzően közepesen vagy alacsonyabban értékelik ezt a szolgáltatási területet.

A korai gyermekkorai és kisgyermekes szülőket támogató közösségi formák helyzete kritikus a járásban. A válaszadó települések túlnyomó többségén nem működik baba-mama kör vagy klub, ami jelentős hiányosságot jelent a korai családtámogatás terén. Ahol mégis működik baba-mama klub, ott a mélyszegénységben élő családok jelenléte egyáltalán nem vagy inkább nem jellemző. A roma családok részvétele szintén egyáltalán nem vagy inkább nem jellemző. A fiatal anyák jelenléte közepesen vagy inkább jellemző az elérhető klubokban. Az első gyerekes szülők közepesen vagy nagyon jellemzően vesznek részt. A többgyermekes családok közepesen jellemzően jelen vannak. Az alacsony iskolai végzettségű családok jelenléte inkább nem jellemző. Ez arra utal, hogy ahol működnek baba-mama klubok, azok elsősorban a stabil családi helyzetű, nem roma és nem mélyszegénységben élő szülőket érik el.

Tanórán kívüli programok spektruma

Kompetenciafejlesztő és oktatástámogató programok

A kompetenciafejlesztő és oktatástámogató programok helyzete a járásban rendkívül gyenge. A tanulást segítő programok jellemzően nem érhetők el a településeken, kisebb részük szervez ilyet alkalmanként. A pályaorientációs programok túlnyomórészt nem elérhetők, csak kisebb részük szervez ilyet alkalmanként.

Az önismereti programok túlnyomórészt nem érhetők el a járásban, kisebb részük szervez ilyet ritkán. A tehetséggondozó foglalkozások változó elérhetőséget mutatnak: vannak települések, ahol nem elérhetők, másutt alkalmanként vagy ritkán megvalósulnak.

A pénzügyi tudatosságot fejlesztő programok egyáltalán nem érhetők el a járásban, egyetlen település sem szervez ilyet. A kommunikációfejlesztő programok jellemzően nem érhetők el, kisebb részük szervez ilyet alkalmanként vagy ritkán.

Egészség- és életmódfejlesztő, készségfejlesztő programok

Az egészséges életmódot támogató programok minden településen csak ritkán valósulnak meg, ami rendkívül korlátozott programkínálatot jelent. A sport- és mozgásprogramok változatosabb képet mutatnak: vannak települések, ahol rendszeresen vagy alkalmanként szerveződnek, másutt ritkán vagy egyáltalán nem.

A közlekedésbiztonsági programok jellemzően nem érhetők el a járásban, kisebb részük szervez ilyet alkalmanként vagy ritkán. Az elsősegélynyújtási ismeretek átadása szintén jellemzően nem elérhető, kisebb részük szervez ilyet alkalmanként vagy ritkán.

Közösségi és élményalapú programok

Ez a programtípus-csoport lényegesen erősebb jelenlétet mutat a járásban. Az élményt nyújtó kézműves foglalkozások jellemzően rendszeresen, alkalmanként vagy ritkán elérhetők a településeken, ami viszonylag széles körű programkínálatot jelent.

A közösségi rendezvények (például falunap, ünnepek) erős jelenlétet mutatnak: jellemzően rendszeresen vagy alkalmanként megvalósulnak, ami stabil közösségépítő funkciót tölt be. A kulturális és szabadidős programok (zene, film) szintén viszonylag széles körben elérhetők: jellemzően rendszeresen vagy alkalmanként, ritkábban pedig ritkán szerveződnek.

A táncoktatás és táncfoglalkozások jellemzően nem érhetők el a járásban, bár vannak települések, ahol rendszeresen vagy alkalmanként megvalósulnak. A családi napok jellemzően alkalmanként vagy ritkán szerveződnek. Az önkéntes akciók (például faluszépítés) jellemzően alkalmanként vagy ritkán valósulnak meg.

Szervezői szerkezet és intézményi háttér

A járásban a közösségi programok szervezői háttére viszonylag korlátozott diverzitást mutat. Az önkormányzatok minden válaszadó településen jellemzően szerveznek programokat, ami univerzális intézményi jelenlétet biztosít. A könyvtárak vagy művelődési házak túlnyomó többsége jellemzően szervez programokat, bár van olyan település, ahol ez kevésbé jellemző.

Az iskolák szerepe korlátozott: a települések kisebb részén jellemzően szerveznek programokat, míg a többségében ez nem jellemző. A civil szervezetek szerepe megosztott: a települések felében jellemzően szervezőként jelennek meg, felében nem.

Az egyházi szervezetek egyáltalán nem jelennek meg jellemző programszervezőként a járásban, ami teljes hiányt jelent ezen a területen. A közösségi terek vagy tanodák szerepe szintén minimális: a települések túlnyomó többségén nem jellemző szervező, csak elvétve van olyan település, ahol programszervezést végeznek.

A programok fontossága és a megvalósítás korlátai

A programterületek megítélése

A válaszadók a tanulást és kompetenciafejlesztést segítő programokat jellemzően nagyon fontosnak vagy inkább fontosnak tartják. Az egészség- és életmódfejlesztő programokat szintén jellemzően nagyon fontosnak vagy inkább fontosnak minősítik. A közösségi és élményalapú programokat túlnyomórészt nagyon fontosnak vagy inkább fontosnak tartják.

Mind a három programterület fontosságának megítélése magas, azonban különösen a kompetenciafejlesztő és egészségfejlesztő programok esetében jelentős eltérés mutatkozik a fontosság-megítélés és a tényleges programkínálat között.

Megvalósítást gátló tényezők

A pénzügyi forrás hiánya minden válaszadó település szerint alapvető korlátja a programok megvalósításának. Ez a legkritikusabb tényező a járásban. A szakemberek hiánya jellemzően kritikus korlát: a települések többsége szerint ez alapvető feltétele lenne a színvonalas programoknak, bár kisebb részük szerint nem elsődleges korlát.

A helyszín (közösségi tér, terem) hiánya egyetlen település szerint sem jelent korlátot, ami azt jelzi, hogy az infrastrukturális feltételek adottak a járásban. Az eszközök (digitális eszközök, tananyagok) hiánya megosztott megítélést kap: a települések fele szerint szükséges lenne, fele szerint nem jelent elsődleges korlátot.

A szervező vagy koordinátor személye a települések túlnyomó többsége szerint nem jelent elsődleges korlátot. A partnerek közötti együttműködés szintén a települések túlnyomó többsége szerint nem elsődleges korlát.

Következtetések

A Tamási járásban a mélyszegénységben élő roma gyerekek és fiatal felnőttek számára a közösségi programok elérhetősége rendkívül korlátozott. A kompetenciafejlesztő, oktatástámogató és egészségfejlesztő programok szinte teljesen hiányoznak vagy csak minimális szinten érhetők el. A pénzügyi tudatosságot fejlesztő programok teljes hiánya különösen kritikus. A baba-mama körök túlnyomórészt nem működnek a járásban, és ahol mégis, ott nem érik el a mélyszegénységben élő és roma családokat.

A közösségi és élményalapú programok viszonylag szélesebb körben elérhetők, különösen a hagyományos közösségi rendezvények, kézműves foglalkozások és kulturális programok terén, ami pozitív elem a járás programkínálatában. A szervezői háttér korlátozott: az önkormányzatok univerzálisan jelen vannak, a könyvtárak többnyire aktívak, de az iskolák szerepe korlátozott, a civil szervezetek jelenléte megosztott, az egyházak egyáltalán nem szerveznek programokat.

A legnagyobb megvalósítási korlátot a pénzügyi források és jellemzően a szakemberek hiánya jelenti. A helyszín nem jelent korlátot, az eszközhiány megosztott megítélést kap. A szervező/koordinátor és a partnerkapcsolatok hiánya nem elsődleges korlát, ami arra utal, hogy a járásban a szervezési kapacitások részben adóttak, de a pénzügyi és szakemberi erőforrások kritikus hiánya akadályozza a színvonalas programok megvalósítását.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A mélyszegénységben élő gyermekek, roma gyermekek, illetve fiatal felnőttek számára nyújtott szolgáltatások, ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tolna járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Bogyiszló	x		
Fadd	x		

Alapvető elérhetőség és célcsoport-lefedettség

A válaszadó településeken helyben elérhetőek a közösségi programok a mélyszegénységben élők számára. A digitális kompetenciafejlesztő programok elérhetőségéről korlátozott információ áll rendelkezésre, ahol értékelték, ott közepesen értékelték ezt a szolgáltatási területet.

A korai gyermekkori és kisgyermekes szülőket támogató közösségi formák vonatkozásában a településeken nem működik baba-mama kör vagy klub, ami jelentős hiányosságot jelent a korai családtámogatás terén.

Tanórán kívüli programok spektruma

Kompetenciafejlesztő és oktatástámogató programok

A kompetenciafejlesztő és oktatástámogató programok korlátozott elérhetőségűek. A tanulást segítő programok, a pályaorientációs programok ahol elérhetők, alkalmanként megvalósulnak. Az önismereti, pénzügyi tudatosságot fejlesztő és kommunikációfejlesztő programok nem érhetők el. A tehetséggondozó foglalkozások ritkán valósulnak meg.

Egészség- és életmódfejlesztő programok

Az egészséges életmódot támogató programok ahol elérhetők, alkalmanként megvalósulnak. A sport- és mozgásprogramok rendszeresen szerveződnek. A közlekedésbiztonsági programok alkalmanként, az elsősegélynyújtási ismeretek nem érhetők el.

Közösségi és élményalapú programok

Az élményt nyújtó kézműves foglalkozások rendszeresen vagy alkalmanként elérhetők. A közösségi rendezvények rendszeresen vagy alkalmanként megvalósulnak. A kulturális programok alkalmanként vagy ritkán szerveződnek. A táncoktatás vegyes: van ahol nem érhető el, másutt rendszeresen. A családi napok alkalmanként, az önkéntes akciók alkalmanként vagy ritkán valósulnak meg.

Szervezői szerkezet

Az iskola, az önkormányzat, a könyvtár vagy művelődési ház és a civil szervezetek mindkét településen jellemzően szerveznek programokat. Az egyházi szervezetek és a közösségi terek nem jellemző szervezők.

Megvalósítást gátló tényezők

A pénzügyi forrás és a szakemberek hiánya mindkét település szerint alapvető korlát. A helyszín nem jelent korlátot. Az eszközök, a szervező/koordinátor és a partnerkapcsolatok megítélése megosztott.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A szociális települési alapszolgáltatások fent részletezett formái mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A mélyszegénységben élő gyermekek, roma gyermekek, illetve fiatal felnőttek számára nyújtott szolgáltatások, ellátások nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Mélyszegénységben élő gyermekek, roma gyermekek, illetve felnőttek számára nyújtott szolgáltatások vármegyei szintű összegzése

Tolna vármegyére összefűzve az látszik, hogy a mélyszegénységben élő, köztük roma gyerekek és fiatal felnőttek számára nyújtott közösségi programkínálat erősen járási lejtőt mutat, és alapvetően a közösségi-élményalapú, hagyományos rendezvények irányába tolódik, miközben a hosszú távú felzárkózást szolgáló kompetenciafejlesztő elemek több járásban súlyosan hiányosak.

A legtöbb járásban helyben elérhetők valamilyen közösségi programok a mélyszegénységben élők számára, de az elérhetőség minősége és teljessége jelentősen eltér: Pakson és részben Bonyhádon viszonylag széles és rendszeres a kínálat, Szekszárd körzetében csak részben biztosított, Tamásiban pedig kifejezetten korlátozott, sok településen minimális vagy hiányzó programokkal. A digitális kompetenciafejlesztő programok vármegye-szerte gyengén jelennek meg: legfeljebb közepesre értékelt, szórványos kínálat látszik, több járásban információhiánnyal terhelve. A korai gyermekkori, kisgyermekes szülőket célzó közösségi formák (baba-mama körök, klubok) terén kettős kép rajzolódik ki: Pakson és Szekszárdon a települések többségén működnek ilyen formák, míg Tamásiban és a kisebb települések járásokban szinte teljesen hiányoznak, vagy csak elszigetelten vannak jelen. Még ott is, ahol léteznek baba-mama klubok, erős strukturális torzulás figyelhető meg: jellemzően a stabilabb családi helyzetű, nem roma, nem mélyszegénységben élő fiatal, gyakran első gyermekes szülők és többgyermekes családok jelennek meg, miközben a leginkább rászorult, mélyszegénységben élő és roma családok részvétele a legtöbb járásban alacsony vagy kifejezetten nem jellemző. A Szekszárdi járás a célcsoport-elérés szempontjából heterogén: vannak települések, ahol a célcsoport jelenléte kimondottan erős, más településeken viszont szinte teljesen hiányzik, ami településszintű gyakorlatok közti éles különbségekre utal.

A tanórán kívüli, oktatást támogató és kompetenciafejlesztő programok vármegyei szinten kifejezetten széttartó képet mutatnak. Paks járásban viszonylag széles a spektrum: tanulást segítő, pályaorientációs, önismereti, tehetséggondozó, pénzügyi tudatosságot és kommunikációt fejlesztő programok legalább alkalmanként vagy több helyen rendszeresen elérhetők. Bonyhádon ezek a programok már érezhető hiányokkal, szórványosan jelennek meg: jellemzően nem részei a folyamatos, kiszámítható kínálatnak, inkább ritka, eseti események, és maga az információ is hiányos róluk. A Szekszárdi járásban a helyzet „többségében korlátozott”: több programtípus – különösen önismereti, pénzügyi tudatosságot és kommunikációt fejlesztő tevékenységek – vagy egyáltalán nem érhető el, vagy csak nagyon szórványosan, alkalmanként jelenik meg. Tamási és a legkisebb települések körzetében a kép már „rendkívül gyenge”: a tanulást segítő, pályaorientációs és önismereti programok túlnyomórészt hiányoznak, a pénzügyi tudatosságot fejlesztő programok gyakorlatilag sehol nem futnak, kommunikációfejlesztő foglalkozások csak elvétve fordulnak elő, ami vármegyei szinten nagyon alacsony „minimumszintet” jelez ezen a területen. A kompetenciafejlesztő tengely tehát strukturálisan alulfejlett: ahol jelen van (elsősorban Paks, részben Bonyhád), ott is sokszor eseti, projektjellegű; a hátrányosabb, szegényebb térségekben pedig épp ezek a hosszú távú felzárkózást támogató programok hiányoznak a leginkább.

Az egészség- és életmódfejlesztő, készségfejlesztő programok eloszlása hasonló logikát követ. Paks járásban az egészséges életmódot támogató programok és különösen a sport- és mozgásprogramok erős, rendszeres vagy legalább alkalmanként stabil kínálatot adnak. Bonyhádon, Szekszárdon és a kisebb járásokban ez a kép már visszafogottabb: a sport- és mozgásprogramok többnyire jelen vannak valamilyen formában, de az egészséges életmódot célzó programok inkább ritkák; Tamásiban az egészségfejlesztés jellemzően csak eseti jelleggel, ritkán jelenik meg. A közlekedésbiztonsági és elsősegélynyújtási programok

vármegye-szerte szórványosak: minden járásban inkább ritka, alkalmanként szervezett tevékenységekről van szó, több településen teljes hiánnyal – vagyis ezek a témák a közösségi programok peremén maradnak.

A közösségi és élményalapú programok ezzel szemben Tolna vármegye valamennyi járásában a legerősebben jelen lévő programtípus-csoportot alkotják. A kézműves foglalkozások, falunapok, ünnepi rendezvények, kulturális és szabadidős programok (zene, film), valamint a különböző családi napok a legtöbb járásban rendszeresen vagy legalább alkalmanként megvalósulnak, így viszonylag stabil közösségépítő háttérrel adnak. Paks és a kisebb települések járások esetében a családi napok és önkéntes akciók is erős jelenlétet mutatnak, míg más járásokban ezek gyakorisága inkább alkalmankénti vagy ritka. A táncoktatás és táncfoglalkozások elérhetősége vármegye-szinten heterogén: egyes járásokban és településeken rendszeres, másutt csak ritkán vagy egyáltalán nem jelenik meg, de összességében inkább kiegészítő, mintsem alapvető elem. A közösségi-élményalapú kínálat tehát erősebb és általánosabb, mint a tanulást, életpálya-építést, pénzügyi tudatosságot vagy egészségtudatosságot célzó programok, ami hosszú távon a hátránykompenzáció szempontjából strukturális aránytalanságot jelez.

A szervezői és intézményi háttér vonatkozásában a vármegye egészében stabil, de területileg differenciált kép rajzolódik ki. Minden járásban meghatározó programszervezők az önkormányzatok és a könyvtárak/művelődési házak; több körzetben gyakorlatilag univerzális az önkormányzati jelenlét. Az iskolák szerepe Pakson és Bonyhádon kifejezetten erős, Szekszárd térségében és a kisebb járásokban már korlátozottabb: van, ahol rendszeres, máshol csak eseti vagy hiányzó az iskolai programszervezés. A civil szervezetek Paks járásban szinte minden településen aktív szervezők, Bonyhádon és Szekszárdon vegyes, Tamásiban és néhány kisebb településen pedig megosztott vagy gyenge a jelenlét. Az egyházi szervezetek szervezői szerepe összességében marginális, csak néhány településen bírnak érdemi közösségsszervező súllyal. A közösségi terek és tanodák programszervezőként – néhány kivételtől eltekintve – vármegyei szinten is alacsony súllyal jelennek meg. Ez azt jelenti, hogy a programkínálat döntő részben a klasszikus közintézményi struktúrákra (önkormányzat, iskola, művelődési ház) és néhány járásban erősebb civil szektorra épül, miközben a kifejezetten hátrányos helyzetű gyerekekkel dolgozó, célzott közösségi terek (tanodák, Biztos Kezdet jellegű szolgáltatások) ritkán válnak meghatározó szervezővé.

A programterületek fontosságának megítélése vármegye-szerte magas: a tanulást és kompetenciafejlesztést segítő, az egészség- és életmódfejlesztő, valamint a közösségi és élményalapú programokat minden járásban inkább fontosnak vagy nagyon fontosnak tartják. Vannak különbségek az egyes járások között abban, hogy melyik területet tekintik kiemeltebbnek, de összességében nincs olyan programtípus, amelyet a válaszadók nagy arányban lényegtelennek ítélnének. A tényleges programkínálat ugyanakkor nem mindenütt követi ezt a fontosság-megítélést: Bonyhádon, Szekszárdon és különösen Tamásiban jól látszik a rés a deklarált fontosság és a kompetencia- illetve egészségfejlesztő programok alacsony gyakorisága, hiánya között. Paks ebben a tekintetben kedvezőbb: ott a fontosság magas megítélését viszonylag széles és gyakori programkínálat kíséri, bár a célcsoport-elérés (főként a mélyszegénységben élő, roma családok bevonása) itt is gyenge pont marad.

A megvalósítást gátló tényezők szintjén a pénzügyi forráshiány minden járásban és szinte minden településen elsődleges, alapvető korlátként jelenik meg, ez vármegyei szinten is domináns üzenet. A szakemberhiány megítélése már differenciáltabb: Bonyhádon, Tamásiban és a kisebb települések körzetekben jellemzően kritikus korlátnak tartják, míg Szekszárd egyes részein és Paks járásban a válaszadók jelentős része szerint nem elsődleges gátló tényező – noha az országos tapasztalatok alapján ez inkább percepciók különbséget, mint valós szakemberbővséget valószínűsít. A helyszín (közösségi tér, terem) hiánya Tolna vármegye járásainak többségében nem jelenik meg korlátként; ez arra utal, hogy az infrastruktúra

alapszinten adott, ugyanakkor az eszközhiány (digitális eszközök, tananyagok) Paks járásban markánsabban, máshol megosztottan jelenik meg. A szervező/koordinátor személye és a partnerek közötti együttműködés szükségessége településenként eltérő jelentőséggel bír: van, ahol kritikusnak, máshol másodlagosnak tartják, de összességében nem ezeket tekintik elsődleges akadállyal.

Összességében Tolna vármegye képe az, hogy a mélyszegénységben élő, köztük roma gyerekek és fiatal felnőttek számára léteznek közösségi és élményalapú programok, amelyek a helyi társadalmi kohéziót és közösséghez tartozás élményét valamelyest erősítik, ugyanakkor a társadalmi befogadást, iskolai előrehaladást, munkaerőpiaci kompetenciákat és pénzügyi tudatosságot célzó, strukturált tanórán kívüli programok kifejezetten egyenlőtlenül, járási és települési lejtő mentén érhetők el. Ez azt jelenti, hogy az „általános közösségépítés” mellett külön, célzott módon kellene erősíteni az iskolai felzárkóztatást, pályaorientációt, pénzügyi és kommunikációs készségeket fejlesztő, valamint a korai gyermekkori támogatást nyújtó programokat, különösen a Tamási és Szekszárd járás hátrányos településein, miközben a meglévő közösségi-élményalapú kínálatot tudatosan kellene „felhúzni” kompetenciafejlesztő tartalmakkal.

5.2. A sajátos nevelési igényű, pszichés fejlődési zavarral küzdő gyermekek helyben történő fejlesztésének, tanításának támogatása

Bonyhád járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Bonyhád	x		
Grábóc			x
Kisdorog			x
Závod			x

SNI-tanulók száma integrált és külön csoportos ellátásban nevelési-oktatási szintenként

	Óvoda	Általános iskola	Középiskola
Külön csoportban nevelhető, oktatható SNI-s tanulók száma	0	58	0
Többi gyermekkel, tanulóval együtt nevelhető, oktatható SNI-s tanulók száma	29	249	30

Forrás: KIR

A KIR adatai alapján a vizsgált járásban az SNI gyermekek intézményi megoszlása eltérő képet mutat az egyes nevelési-oktatási szinteken. Az óvodai ellátásban kizárólag az integrált nevelés formája jelenik meg, ahol a sajátos nevelési igényű gyermekek a többi gyermekkel együtt vesznek részt a mindennapi tevékenységekben. A külön csoportban történő nevelés hiánya arra utal, hogy ebben az életkorban a befogadó pedagógiai gyakorlat dominál, illetve a szükséges fejlesztések jellemzően az intézményen belül, integrált keretek között valósulnak meg.

Az általános iskolai szinten már differenciáltabb struktúra rajzolódik ki. Itt egyaránt jelen van a külön csoportban történő oktatás és az integrált nevelés-oktatás gyakorlata. Ez arra utal, hogy a tanulók szükségletei ezen az oktatási szinten nagyobb szórást mutatnak, és egyes esetekben indokolttá válik az elkülönített fejlesztési környezet biztosítása. Ugyanakkor az integrált formában tanulók magasabb száma azt jelzi, hogy a többségi intézmények jelentős szerepet vállalnak az SNI tanulók ellátásában, ami a befogadó oktatás intézményi szintű megerősödésére utal.

A középiskolai szinten ismét az integrált oktatás válik kizárólagossá, a külön csoportban történő nevelés hiányával. Ez a tendencia összefügghet egyrészt azzal, hogy a középfokú oktatásban szűkebb körben állnak rendelkezésre elkülönített képzési formák, másrészt azzal, hogy az ide eljutó SNI tanulók esetében nagyobb arányban valósul meg az együttnevelés. Az integrált jelenlét ugyanakkor kihívásokat is hordozhat, különösen a differenciált oktatási módszerek és a megfelelő szakember-ellátottság tekintetében.

Összességében megállapítható, hogy a vizsgált járásban az SNI gyermekek ellátása döntően az integrált nevelés-oktatás keretei között valósul meg, különösen az óvodai és középiskolai szinteken, míg az általános iskolában a kettős struktúra együttes jelenléte figyelhető meg. Ez a minta jól tükrözi a hazai köznevelési rendszer azon törekvését, amely az inkluzív pedagógiai gyakorlat erősítésére irányul, ugyanakkor rámutat a különböző életkori szakaszokhoz kapcsolódó eltérő szükségletekre és intézményi válaszokra is.

A közösségi programok és az SNI-tanulók támogatása a vizsgált járásban elsősorban településtípus szerint mutat eltérő mintázatot. A városi környezetben a sajátos nevelési igényű gyermekek számára szervezett programok jellemzően helyben elérhetők, míg az 1000 fő alatti kistételek esetében sokkal gyakoribb, hogy a családok csak más településen tudják igénybe venni ezeket a lehetőségeket. Ez arra utal, hogy a közösségi, inkluzív programkínálat inkább a térségi központokhoz kapcsolódik, miközben a kisebb falvak inkább ellátási perifériaként jelennek meg.

Az SNI-támogatás formái szintén településkategória szerint differenciálódnak. A helyben, az oktatási intézményben biztosított szakmai támogatás (gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus) inkább a jobb erőforrás-ellátottságú településeken jellemző, míg a kisebb falvak között vannak olyanok, ahol az SNI-tanulók támogatása nem tekinthető megoldottnak. Utazó gyógypedagógiai hálózat bevonásáról egyik kategóriában sem számolnak be, ami különösen a kistételek körében jelent komoly hiányt, mivel a szakirodalom szerint ez a forma kifejezetten a periférikus térségek ellátásának egyik kulcseleme lehetne. A pedagógiai szakszolgálat, illetve a más településen elérhető szolgáltatások igénybevétele inkább kiegészítő csatornaként jelenik meg, míg civil szervezetek, alapítványok és egyéni (magán) fejlesztések egyik településkategóriában sem bírnak érdemi súllyal.

A fejlesztő eszközök iránti igények alapján mind városi, mind kistételek körében erősen megjelenik a fejlesztő játékok és készségfejlesztő eszközök, valamint a mozgásfejlesztő eszközök hiánya. A digitális és diagnosztikai eszközök, illetve a speciális terápiás eszközök (például szenzoros eszközök) iránti igény differenciáltabban, de több településtípusban is megfigyelhető, ami a komplexebb, terápiás jellegű ellátási formák iránti igényt jelzi. A tanulást segítő eszközök (speciális tankönyvek, segédanyagok) és a fejlesztő terek kialakításához kapcsolódó bútorok, berendezések hiánya inkább látens, részben ki nem mondott problémaként jelenik meg, ami összhangban áll azzal, hogy a hazai irányelvek gyakran hívják fel a figyelmet az SNI-ellátás tárgyi feltételeinek alulfejlettségére.

A szolgáltatások elérését akadályozó tényezők értékelése jól mutatja, hogy a településtípusok között nem csak erőforrás-, hanem hozzáférési különbségek is érvényesülnek. A helyben elérhető szolgáltatások és a szakszemélyzet hiányát több válaszadó legalább közepesen jellemző problémának tartja, különösen a kisebb falvakra vonatkozóan. A más településre való utazás szükségessége és az ezzel összefüggő közlekedési nehézségek inkább a kistételek

környezetben jelennek meg akadályként, míg a városi közegben kevésbé hangsúlyosak. Az információhiány, az anyagi terhek és az intézmények közötti együttműködés hiánya mindkét településtípus esetében jelen van, de eltérő intenzitással; ez összhangban áll azokkal az országos elemzésekkel, amelyek az SNI-ellátás területi széttagoltságát és a koordináció hiányosságait hangsúlyozzák.

Az adatokból az is látható, hogy több kérdésben – például a hosszú várakozási idők vagy egyes akadályozó tényezők megítélésénél – gyakran jelenik meg a „nem tudja” válaszkategória, ami a bizonytalanság és az információs aszimmetria jelenlétére utal. Ez arra enged következtetni, hogy a települési szereplők – különösen a kistelepüléseken – sokszor nem látnak rá teljes egészében a térségi szolgáltatási hálózatra, illetve az SNI-tanulók számára elérhető lehetőségek teljes spektrumára, ami tovább nehezíti a tudatos, inkluzív fejlesztési stratégia kialakítását.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sor: A sajátos nevelési igényű, pszichés fejlődési zavarral küzdő gyerekek helyben történő fejlesztésének, tanításának támogatása nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Dombóvár járás

Járás települése	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben
Csibrák			x

SNI-tanulók száma integrált és külön csoportos ellátásban nevelési-oktatási szintenként

	Óvoda	Általános iskola	Középiskola
Külön csoportban nevelhető, oktatható SNI-s tanulók száma	0	84	0
Többi gyermekkel, tanulóval együtt nevelhető, oktatható SNI-s tanulók száma	21	114	4

Forrás: KIR

A Dombóvári járásra vonatkozó KIR-adatok azt mutatják, hogy az SNI-tanulók ellátása elsősorban az általános iskolai szinten koncentrálódik, és ott egyszerre van jelen az elkülönített és az integrált oktatási forma. Az óvodai és középiskolai szinteken ezzel szemben kizárólag az integrált nevelés-oktatás jelenik meg, külön csoport nem működik.

Óvodai szinten a sajátos nevelési igényű gyermekek a többi gyermekkel együtt vesznek részt a nevelésben. Ez arra utal, hogy ebben az életkori szakaszban a járásban az inkluzív, befogadó szemlélet dominál, és a szükséges fejlesztések – ha rendelkezésre állnak – integrált keretek között valósulnak meg, a csoportokból történő elkülönítés nélkül. A korai integráció egyrészt a közösségi tapasztalatokat, másrészt az SNI-gyermekek stigmatizációjának mérséklését is támogathatja. Az általános iskolai szinten jóval összetettebb képet látunk. Itt egyszerre van jelen

a külön csoportban történő oktatás és az integrált nevelés: jelentős számú SNI-tanuló tanul a többségi tanulókkal együtt, miközben egy másik részük számára elkülönített csoportokat hoztak létre. Ez arra utal, hogy a járásban az általános iskolai szinten a szükségletek széles spektruma jelenik meg: vannak olyan tanulók, akik integrált keretek között, megfelelő támogatással beilleszthetők a többségi osztályokba, és vannak olyanok, akik számára a szakmai megítélés szerint indokolt az elkülönített, kisebb létszámú, speciális pedagógiai módszereket alkalmazó csoport. Az is látható, hogy az integráltan tanulók száma az elkülönítetten tanulókhoz képest kiemelkedő, ami a befogadó oktatási gyakorlat erősödésére utal, ugyanakkor felveti a személyi és tárgyi feltételek (gyógypedagógus, asszisztens, differenciált tananyag) elégségességének kérdését is.

Középiskolai szinten ismét az integrált oktatás válik kizárólagossá: a KIR-adatok szerint nem működik külön SNI-csoport, a sajátos nevelési igényű tanulók a többi diákkal együtt vesznek részt a tanórákon. Ez részben tükrözheti azt, hogy középfokon eleve kevesebb SNI-fiatal jut el valamilyen képzési formába, így a speciális, elkülönített csoportok szervezése nehezebben megoldható; részben pedig azt, hogy akik továbbtanulnak, jellemzően az integrációra alkalmasabb funkcionális állapotú tanulók közül kerülnek ki. Mindehhez a középiskolai intézményeknek olyan pedagógiai gyakorlatot kell kialakítaniuk, amely képes a heterogén tanulói összetétel kezelésére, az egyéni szükségletekre reagáló, rugalmas tanulásszervezéssel. Összességében a Dombóvári járás mintázata azt mutatja, hogy az SNI-tanulók ellátása döntően integrált keretek között valósul meg, különösen az óvodai és középiskolai szinteken, míg az általános iskolában egy kettős struktúra rajzolódik ki, ahol az elkülönített és az integrált formák egymás mellett vannak jelen. Ez a szerkezet egyfelől a befogadó oktatás térnyerésére utal, másfelől ugyanakkor jelzi azt is, hogy a rendszernek a súlyosabb, komplexebb szükségletű tanulók számára továbbra is elkülönített megoldásokat kell biztosítania. Az, hogy a hangsúly az integráción van, alapvetően kedvező irány, ugyanakkor a háttérben meghúzódó feltételrendszer – szakember-ellátottság, fejlesztő eszközök, intézményközi együttműködések – minősége alapvetően meghatározza, hogy ez az integráció mennyire valósul meg érdemi, pedagógiaiilag is eredményes inklúzióként.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A sajátos nevelési igényű, pszichés fejlődési zavarral küzdő gyerekek helyben történő fejlesztésének, tanításának támogatása nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Paks járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Bölcske		x	
Dunaföldvár	x		
Györköny			x
Madocsa		x	
Sárszentlőrinc			x

SNI-tanulók száma integrált és külön csoportos ellátásban nevelési-oktatási szintenként

	Óvoda	Általános iskola	Középiskola
Külön csoportban nevelhető, oktatható SNI-s tanulók száma	0	82	0
Többi gyermekkel, tanulóval együtt nevelhető, oktatható SNI-s tanulók száma	65	186	15

Forrás: KIR

A Paks járásra vonatkozó adatok alapján az SNI-gyermekek és -tanulók ellátása minden nevelési-oktatási szinten túlnyomórészt integrált formában történik, és csak az általános iskolai képzésben jelenik meg elkülönített csoportos oktatás. Az óvodákban és a középiskolákban egyáltalán nem működnek külön SNI-csoportok, ott a sajátos nevelési igényű gyermekek a többi gyermekkel, illetve tanulóval együtt vesznek részt a mindennapi nevelési-oktatási folyamatban.

Óvodai szinten az adatok azt jelzik, hogy az SNI-gyermekek kizárólag integrált csoportokban vannak jelen. Ez azt valószínűsíti, hogy a járásban az óvodai gyakorlat kifejezetten a befogadó nevelésre épül, és az esetleges fejlesztések, speciális foglalkozások a meglévő óvodai csoportokhoz kapcsolódva, nem pedig különválasztva valósulnak meg. Ez a megoldás kedvez a korai közösségi beágyazódásnak, csökkenti a stigmatizáció kockázatát, ugyanakkor feltételezi, hogy rendelkezésre állnak azok a személyi (gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus, asszisztens) és módszertani kapacitások, amelyek az integrációt valóban inkluzívvá teszik.

Az általános iskolai szinten jelenik meg egyedül a kettős struktúra, ahol az SNI-tanulók egy része külön csoportban, másik – számottevően nagyobb – része integráltan, a többségi tanulókkal együtt tanul. Ez arra utal, hogy az SNI-tanulók szükségletei ezen az iskolafokon különösen sokfélék: vannak olyan tanulók, akik számára a többségi osztályokban, megfelelő támogatás mellett biztosítható az eredményes részvétel, míg mások esetében a szakmai megítélés szerint indokolt a kisebb létszámú, elkülönített csoportban történő fejlesztés. Az integráltan tanulók számának túlsúlya azt jelzi, hogy a Paks járás általános iskolái jelentős mértékben vállalnak szerepet az inkluzív oktatás megvalósításában. Ez ugyanakkor komoly feladatot ró az intézményekre: a differenciált tanítás, az egyéni fejlesztési tervek, a támogató szakemberek jelenléte és a megfelelő taneszközök biztosítása nélkül az integráció könnyen formálissá, a mindennapi gyakorlatban nehezen fenntarthatóvá válhat.

Középiskolai szinten az adatok szerint ismét kizárólag integrált oktatás valósul meg, azaz az SNI-tanulók nem külön csoportokban, hanem a többségi tanulókkal együtt vesznek részt a képzésben. Ez egyrészt arra utal, hogy középfokon jellemzően azok a sajátos nevelési igényű fiatalok jutnak el valamilyen középfokú intézménybe, akik integrált keretek között is képesek bekapcsolódni a tanulásba. Másrészt viszont felveti azt a kérdést is, hogy a középiskolák

ennyire tudják a mindennapi működésükben kezelni azokat a speciális igényeket (tanulásszervezés, értékelés, rugalmas tanulmányi utak), amelyek az SNI-tanulók tartós bennmaradását és sikerességét biztosítanák.

Összességében a Paks járás mintázata egy erősen integráció-központú ellátási struktúrát mutat. A hangsúly minden szinten – különösen az óvodákban és a középfokú képzésben – az együttnevelésen, együttoktatáson van, az elkülönített csoportos oktatás csak az általános iskolai szinten jelenik meg, ott is az integráltan tanulók mellett és nem helyettük. Ez a szerkezet kedvező irányt jelez az inkluzív oktatáspolitikai törekvések szempontjából, ugyanakkor a háttérfeltételek (szakember-ellátottság, fejlesztő szolgáltatások elérhetősége, intézményi együttműködések) minősége döntően meghatározza, hogy az integráció mennyiben valósul meg tényleges, a gyermekek szükségleteire reagáló inklúzióként, és mennyiben marad meg formális, adminisztratív kategóriának.

A vizsgált járásban a különböző településtípusok (város, nagyobb és kisebb községek) válaszai alapján az SNI-gyermekek számára elérhető közösségi programok lefedettsége formálisan széles, de a tényleges hozzáférés erősen differenciált. A válaszok azt mutatják, hogy van olyan településtípus, ahol a programok kifejezetten helyben elérhetők, máshol csak részben, illetve akad olyan kategória is, ahol a családok már csak más településen tudnak ilyen szolgáltatásokat igénybe venni. Mindez jól illeszkedik ahhoz az országos tendenciához, hogy a közösségi, inkluzív programok elsősorban a nagyobb, erősebb intézményi háttérrel bíró településeken koncentrálódnak, míg a kisebb falvak inkább a térségi kínálatához kapcsolódva, utazással juthatnak hozzá ezekhez.

Az SNI-támogatás formái településtípusonként eltérő erősséggel jelennek meg. A helyben, az oktatási intézményben biztosított szakmai támogatás (gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus) több településkategóriában is jellemző, ugyanakkor nem mindenhol; egyes településtípusoknál továbbra is kimondottan hiányzik a helyi szakmai háttér. Utazó gyógypedagógiai hálózat bevonásáról csak egyes településtípusok esetében számolnak be, míg máshol ez a forma egyáltalán nem jelenik meg, annak ellenére, hogy a szakirodalom kifejezetten a kistelepülési SNI-ellátás kulcselemeként tekint az utazó hálózatra. A pedagógiai szakszolgálat, illetve a más településen elérhető szolgáltatások igénybevétele szintén szórtan, inkább kiegészítő jelleggel mutatkozik, miközben a civil szervezetek és alapítványok bevonása gyakorlatilag egyetlen településtípusban sem bír meghatározó szereppel. Egyes településkategóriákban ugyanakkor megjelenik az egyéni, magán keretek között szervezett fejlesztés, míg máshol ez sem jellemző, és előfordul, hogy az SNI-támogatás a válaszadók szerint összességében nem tekinthető megoldottnak.eurydice.

A fejlesztő eszközök iránti igényekből az látszik, hogy több településtípusban is felmerül szükséglet fejlesztő játékokra, mozgásfejlesztő eszközökre, tanulást segítő, digitális és diagnosztikai eszközökre, valamint speciális terápiás eszközökre. Ezek az igények teljes összhangban állnak azzal, hogy az SNI-gyermekek inkluzív nevelése nemcsak megfelelő személyi, hanem tárgyi feltételeket is megkövetel: differenciált tanulástámogató eszközöket, vizsgálati és terápiás eszköztárat, illetve a fejlesztő terekhez kapcsolódó bútorzatot. Ugyanakkor nem minden településtípusban jelenik meg artikulált formában az igény, ami részben arra utalhat, hogy a szükségletek egy része rejtve marad, részben pedig arra, hogy a válaszadók nem mindenhol rendelkeznek teljes képpel a lehetséges eszköz- és szolgáltatáskínálatról.

A szolgáltatások elérését akadályozó tényezők értékelése jól kirajzolja a településtípusok közötti különbségeket. A helyben elérhető szolgáltatások hiányát és a szakemberek (pl. gyógypedagógus, pszichológus) hiányát egyes településkategóriákban egyáltalán nem, máshol viszont inkább vagy erősebben jellemző problémaként érzékelik. Ez arra utal, hogy míg a nagyobb, jobb erőforrás-ellátottságú települések viszonylag stabil SNI-támogatási háttérrel rendelkeznek, addig a kisebb falvakban gyakran strukturális szintű hiányok jelennek meg. A

más településre való utazás szükségessége, a közlekedési nehézségek és az anyagi terhek több településtípusban is megjelennek akadályként, de intenzitásuk eltérő: bizonyos kategóriákban alig, másokban kifejezetten jellemzően jelennek meg ezek a korlátok. Az információhiány és az intézmények közötti együttműködés hiánya általában inkább enyhébben vagy közepesen jellemző problémaként jelenik meg, de egyik településtípusban sem tekinthető teljesen marginálisnak, ami összhangban van azzal a szakirodalmi megállapítással, hogy az SNI-ellátás egyik tartós gyengesége az intézményközi koordináció és kommunikáció hiányossága.

Az egyéni fejlesztési lehetőségek korlátozottságát a településtípusok egy része nem tartja jellemző akadálnak, más kategóriákban viszont inkább jellemzőként értékelik. Ez a kettősség rámutat arra, hogy ahol erősebb az intézményi háttér, ott a rendszer valamelyest képes kompenzálni az egyéni fejlesztés hiányát, míg a kisebb, erőforráshiányosabb településtípusokban az egyéni fejlesztési utak korlátozottsága az ellátási egyenlőtlenségek egyik fontos tünete.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A sajátos nevelési igényű, pszichés fejlődési zavarral küzdő gyerekek helyben történő fejlesztésének, tanításának támogatása nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Szekszárd járás

Járás települése	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben
Alsónyék			x
Bátaszék		x	
Ócsény		x	
Pörboly			x
Szekszárd		x	
Várdomb	x		

SNI-tanulók száma integrált és külön csoportos ellátásban nevelési-oktatási szintenként

	Óvoda	Általános iskola	Középiskola
Külön csoportban nevelhető, oktatható SNI-s tanulók száma	16	73	0
Többi gyermekkel, tanulóval együtt nevelhető, oktatható SNI-s tanulók száma	38	210	54

Forrás: KIR

A Szekszárdi járásra vonatkozó adatok alapján az SNI-gyermekek és -tanulók ellátása mindhárom nevelési-oktatási szinten alapvetően az integrált nevelésre és oktatásra épül, miközben az elkülönített csoportos oktatás csak az óvodai és az általános iskolai szinten jelenik meg. Az adatsor összességében egy olyan struktúrát jelez, amelyben a befogadó, együttnevelésre törekvő gyakorlat dominál, de bizonyos életkori szakaszokban továbbra is jelen van az elkülönítés, mint pedagógiai válasz a súlyosabb vagy komplexebb szükségletekre.

Az óvodai szinten kettős rendszer látható: egyrészt működnek külön csoportok SNI-gyermekek számára, másrészt számottevő azoknak a gyerekeknek a köre is, akik a többi gyermekkel együtt, integrált csoportokban vesznek részt a nevelésben. Ez arra utal, hogy a járás óvodai intézményei egyszerre próbálnak reagálni a magasabb támogatási igényű, intenzívebb, speciális fejlesztést igénylő gyermekek szükségleteire – számukra külön csoportot biztosítva –, és azokéra is, akiknél az integrált elhelyezés megfelelő szakmai háttér mellett megvalósítható. A korai életkorban alkalmazott kettős struktúra egyfelől a szakmai differenciálás jele, másfelől viszont azt is jelzi, hogy a valóban inkluzív óvodai nevelés feltételrendszere még nem minden esetben teszi lehetővé, hogy minden SNI-gyermek kizárólag integrált keretek között kapjon megfelelő támogatást.

Az általános iskolai szinten szintén egyértelműen megjelenik az elkülönített és az integrált oktatás párhuzamos léte, ugyanakkor itt az integráltan tanulók száma jóval meghaladja a külön csoportban oktatott tanulókét. Ez arra enged következtetni, hogy a Szekszárdi járás általános iskolái jelentős szerepet vállalnak az SNI-tanulók befogadásában, és a tanulók túlnyomó része a többségi osztályokban tanul. Az elkülönített csoportok jelenléte ugyanakkor azt mutatja, hogy a pedagógiai gyakorlat továbbra is számol azokkal a tanulókkal, akik számára a kisebb létszámú, speciális módszertannal működő csoport jelenti a leginkább adekvát ellátási formát. A kettős struktúra itt is felveti a kérdést, hogy a személyi és tárgyi feltételek – gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus, pedagógiai asszisztensek, differenciált tananyag és eszközpark – mennyiben képesek megtámogatni az integrált osztályok mindennapi működését, hogy az ne csak formális integráció, hanem érdemi inklúzió legyen.

A középiskolai szinten ezzel szemben már kizárólag az integrált oktatási forma jelenik meg: a sajátos nevelési igényű tanulók mindannyian a többi diákkal együtt vesznek részt a tanulási folyamatban, külön SNI-csoportot a járás középfokú intézményei nem működtetnek. Ennek egyik lehetséges magyarázata, hogy középfokra jellemzően azok az SNI-fiatalok jutnak el, akik állapotuk, képességeik és korábbi iskolai pályafutásuk alapján alkalmasak az integrált keretek közötti továbbtanulásra. Másrészt azonban azt is jelenti, hogy a középiskoláknak – akár általános gimnáziumi, akár szakképzési profilról van szó – olyan pedagógiai és szervezeti megoldásokat kell alkalmazniuk, amelyek biztosítják az eltérő szükségletekhez igazodó tanulásszervezést (rugalmas követelmények, egyéni tanulási utak, differenciált értékelés). Ha ezek a feltételek csak részben adóttak, fennáll annak a veszélye, hogy az integrált jelenlét nem párosul tényleges esélynövekedéssel és tanulmányi sikerrel.

Összességében a Szekszárdi járás adatai egy olyan rendszert rajzolnak ki, ahol az SNI-gyermekek és -tanulók ellátása döntően az integrált nevelés-oktatás keretei között történik, különösen az általános iskolai és a középfokú szinteken. Az óvodai és az általános iskolai szinten ugyanakkor továbbra is jelen vannak az elkülönített csoportok, ami a súlyosabb, komplexebb igényű gyermekek és tanulók ellátásának intézményesített formájára utal. A struktúra iránya alapvetően a befogadás felé mutat, de a valódi inklúzió megvalósulása nagymértékben függ attól, hogy a járás intézményeiben milyen mértékben állnak rendelkezésre a megfelelő szakemberek, fejlesztő szolgáltatások és tanulástámogató eszközök, illetve mennyire sikerül a mindennapi gyakorlatban az egyéni szükségletekre építő, rugalmas pedagógiai megoldásokat alkalmazni.

A vizsgált járásban a településszerkezet vegyes: jelen van járásközponti város, néhány nagyobb, 1000 fő feletti község, valamint több kis lélekszámú település. Ez a szerkezet önmagában is

jelzi, hogy az SNI-gyermekek számára elérhető közösségi programok és támogatási formák eltérő módon szerveződnek: a városi és nagyobb községi környezet jellemzően több intézményi erőforrással rendelkezik, míg a kisebb falvak gyakrabban szorulnak térségi szolgáltatásokra. Egy járásközponti településen – például Tamásiban – inkább koncentrálnak a szolgáltatások, míg a környező aprófalvak inkább ellátási perifériaként jelennek meg.

A sajátos nevelési igényű gyermekek számára elérhető közösségi programok kapcsán többféle helyzet rajzolódik ki. Vannak olyan települések, ahol a közösségi programok kifejezetten helyben elérhetők az SNI-gyermekek számára: ez általában a városi vagy erősebb intézményi háttérrel rendelkező településtípusokra jellemző, ahol működnek olyan intézmények (óvoda, iskola, művelődési ház, családsegítő), amelyek saját programokat tudnak szervezni. Más településeken a programok csak részben érhetők el, ami jellemzően azt jelenti, hogy bizonyos tevékenységek, rendezvények időszakosan vagy csak meghatározott célcsoportok számára valósulnak meg. Végül vannak olyan településtípusok is, ahol a válaszadók szerint a programok ugyan elérhetők, de nem helyben, hanem más településen: itt az SNI-gyermekek és családjaik a járásközpont vagy a nagyobb községek irányába kénytelenek mobilizálódni, ha közösségi, inkluzív programokban szeretnének részt venni.

Az SNI-támogatás formáit vizsgálva látható, hogy a helyben, az oktatási intézményben nyújtott szakmai támogatás (gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus) több településtípusban jelen van, de nem általánosan. A járási központ és néhány nagyobb település esetében az iskolák és óvodák rendelkeznek saját szakemberekkel, míg kisebb falvakból érkező visszajelzések arra utalnak, hogy ott ez a forma hiányos vagy egyáltalán nem elérhető. Az utazó gyógypedagógiai hálózat és a pedagógiai szakszolgálat bevonása kiegyenlítettebb képet mutat: vannak települések, ahol mindkét forma jelen van, máshol csak az egyik, illetve olyan helyek is, ahol egyik csatorna sem működik. Mindez arra utal, hogy a járásban az SNI-támogatás egyszerre támaszkodik helyi kapacitásokra és térségi szolgáltatókra, de a hozzáférés intenzitása településtípusonként jelentősen eltér.

A más településen elérhető szolgáltatások igénybevételéről szórványosan számolnak be a válaszadók, ami arra enged következtetni, hogy ugyan léteznek térségi szakmai centrumok (például a nagyobb városban működő szakszolgálat vagy szakértői bizottság), ezek igénybevételét azonban nem minden település tudja rendszeresen biztosítani. Civil szervezetek és alapítványok bevonása a válaszok alapján gyakorlatilag nem jellemző, ami a helyi civil kapacitások korlátozottságára, illetve az SNI-ellátás civil bázisának gyengeségére utal. Az egyéni fejlesztés (magánszolgáltató) szintén csak néhány településen jelenik meg, elsősorban ott, ahol a családok anyagi erőforrásai, illetve a szolgáltatók fizikai elérhetősége ezt lehetővé teszik. Bár a legtöbb válaszból az olvasható ki, hogy az SNI-támogatás valamilyen formában megoldott, van olyan település is, ahol a válaszadó kifejezetten úgy látja, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekek támogatása helyben nem tekinthető biztosítottnak.

A fejlesztő eszközökkel kapcsolatos igények alapján a járásban több településtípusban is jelen van a szükséglet. Fejlesztő játékok és készségfejlesztő eszközök iránt több településről is jeleznek igényt, ugyanakkor akad olyan hely, ahol ezt nem tekintik hiányterületnek. A mozgásfejlesztő eszközök – például labdák, egyensúlyozó eszközök – iránti igény erősebben jelenik meg, ami arra utal, hogy a gyermekek motoros fejlesztése mind az óvodai, mind az iskolai gyakorlatban hangsúlyos, de nem mindenhol áll rendelkezésre a szükséges eszköztár. A digitális eszközök (tablet, számítógép, fejlesztő szoftverek), a diagnosztikai eszközök és a tanulást segítő eszközök iránti válaszok inkább széttagoltságot mutatnak: egyes települések esetében nem jelzik ezeket kiemelt hiányként, mások viszont kifejezetten szükségesnek tartanák beszerzésüket. Ez arra utal, hogy a korszerű, inkluzív pedagógiai eszközhasználat nem egységes szinten áll a járásban. A bútorok és berendezések – például fejlesztő szoba kialakítása – iránt több visszajelzés is igényt jelez, ami azt mutatja, hogy több intézményben gondolkodnak a fejlesztés térbeli-infrastrukturális feltételeinek javításán. Speciális terápiás eszközök (pl.

szenzoros eszközök) kapcsán a válaszok inkább hiányt, mint igényelt fejlesztési irányt tükröznek, ami valószínűsíti, hogy ez a terület jelenleg kevésbé tudatosan jelenik meg a fejlesztési prioritások között.

A szolgáltatások elérését akadályozó tényezők megítélése alapján a járáson belül érezhetően különböző tapasztalatok élnek. A helyben elérhető szolgáltatások hiányát többen közepesen vagy inkább jellemző problémaként írják le, míg más települések szerint ez egyáltalán nem jellemző, és van, ahol bizonytalanságot jeleznek. A szakemberek hiánya – különösen a gyógypedagógusok és pszichológusok esetében – több válasz szerint közepesen jellemző akadály, ami arra utal, hogy a humánerőforrás-ellátottság még a járási központ környezetében sem tekinthető egyenletesnek. A hosszú várakozási idők megítélése széles skálán mozog: az „egyáltalán nem jellemző” választól az „inkább” és „nagyon jellemző” értékelésekig, kiegészülve a „nem tudja” válaszokkal. Ez arra utal, hogy bizonyos települések tapasztalatai szerint az SNI-ellátás viszonylag gyorsan elérhető, mások viszont jelentős várakozási időket érzékelnek.

A más településre való utazás szükségessége és a közlekedési nehézségek inkább a kisebb falvak számára jelent akadályt: míg egyes válaszok szerint ez egyáltalán nem, vagy csak kismértékben jellemző, más településtípusok esetében inkább jellemző tényezőként jelenik meg. Az információhiányról vegyes kép rajzolódik ki: vannak települések, ahol nem érzékelik problémaként, máshol inkább vagy közepesen jellemzőnek tartják, ami azt jelzi, hogy az SNI-ellátásról szóló tájékoztatás és kommunikáció nem egységesen erős. A családok anyagi terhei kapcsán a válaszok kifejezetten azt mutatják, hogy ez több helyen is komoly akadályként jelenik meg: a szolgáltatások igénybevétele – utazás, kiegészítő fejlesztések, eszközvásárlás – anyagi korlátokba ütközhet. Az intézmények közötti együttműködés hiányát és az egyéni fejlesztési lehetőségek korlátozottságát többen enyhébben vagy közepesen jellemző problémaként látják, miközben több válaszadó bizonytalan. Ez arra utal, hogy a hálózatos, jól koordinált, személyre szabott SNI-ellátás még nem minden településtípusban vált a mindennapi gyakorlat szerves részévé.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A sajátos nevelési igényű, pszichés fejlődési zavarral küzdő gyerekek helyben történő fejlesztésének, tanításának támogatása nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tamási járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Felsőnyék			x
Gyöng		x	
Iregszemcse	x		
Szárazd			x
Simontornya		x	
Szakadát		x	

Udvardi		x	
Varsád			x

SNI-tanulók száma integrált és külön csoportos ellátásban nevelési-oktatási szintenként

	Óvoda	Általános iskola	Középiskola
Külön csoportban nevelhető, oktatható SNI-s tanulók száma	14	96	0
Többi gyermekkel, tanulóval együtt nevelhető, oktatható SNI-s tanulók száma	36	186	19

A Tamási járásra vonatkozó adatok alapján az SNI-gyermekek és -tanulók ellátása mindhárom nevelési-oktatási szinten elsősorban az integrált nevelésre és oktatásra épül, ugyanakkor az óvodai és az általános iskolai szinten továbbra is jelen van az elkülönített, külön csoportos forma is. Ez egy olyan kettős struktúrát jelez, amelyben a befogadó, együttnevelésre törekvő gyakorlat és a súlyosabb, komplexebb szükségletű gyermekek elkülönített ellátása egyszerre vannak jelen.

Óvodai szinten az adatok arra utalnak, hogy az SNI-gyermekek jelentős része a többi gyermekkel együtt, integrált csoportokban vesz részt a mindennapi óvodai életben, miközben egy kisebb, de nem elhanyagolható csoportjuk számára külön csoportokat szerveznek. Ez azt jelzi, hogy a Tamási járás óvodáiban megjelent az inkluzív nevelés gyakorlata, de az intézmények egy része továbbra is szükségesnek tartja elkülönített csoportok fenntartását azoknak a gyermekeknek, akik intenzívebb, speciálisabb pedagógiai támogatást igényelnek. A kettős modell egyfelől lehetőséget ad arra, hogy a közösségben nevelhető gyermekek együtt fejlődjenek társaikkal, másfelől biztosít teret a súlyosabb állapotú gyermekek számára is egy strukturáltabb, személyre szabottabb fejlesztési környezetben.

Az általános iskolai szinten hasonló kettős szerkezet figyelhető meg, de itt már jól látszik az integrált oktatás túlsúlya. A sajátos nevelési igényű tanulók nagyobb része a többségi tanulókkal együtt tanul, míg kisebb részük számára külön csoportokat hoznak létre. Ez a kép azt mutatja, hogy a járás általános iskolái érdemi szerepet vállalnak az SNI-tanulók befogadásában, és az együttoktatás a domináns ellátási forma. Ugyanakkor az elkülönített csoportok jelenléte jelzi, hogy a pedagógiai gyakorlat továbbra is számol azokkal a tanulókkal, akiknek állapotuk miatt a kisebb létszám, a speciális módszertan és az intenzívebb fejlesztési támogatás külön csoportban biztosítható a leghatékonyabban. A kettős struktúra sikeressége nagymértékben függ attól, hogy az integrált osztályok milyen mértékben rendelkeznek megfelelő szakmai háttérrel (gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus, asszisztens), valamint differenciált tanítási és értékelési gyakorlatokkal.

A középiskolai szinten a Tamási járás adatai már kizárólag az integrált ellátási formát mutatják: a sajátos nevelési igényű tanulók mindannyian a többi diákkal együtt vesznek részt a képzésben, elkülönített SNI-csoport nem jelenik meg. Ennek egyik lehetséges magyarázata, hogy középfokra alapvetően azok az SNI-fiatalok jutnak el, akik a korábbi iskolafokokon már integrált keretek között is képesek voltak helytállni, illetve funkcionális állapotuk lehetővé teszi a többségi tanulócsoporthoz való részvételt. Másrészt ez azt is jelenti, hogy a középiskolai intézményeknek olyan rugalmas tanulásszervezési, tantárgyi és értékelési gyakorlatokat kell alkalmazniuk, amelyek képesek figyelembe venni a tanulók eltérő szükségleteit – például egyéni tanulási utak, hosszabb felkészülési idő, alternatív értékelési formák biztosításával. Ha ezek a feltételek nem kellően kiépültek, fennáll a veszélye annak, hogy az integráció inkább formális, mint ténylegesen támogató, inkluzív gyakorlat.

Összességében a Tamási járás SNI-ellátásának mintázata jól illeszkedik ahhoz az országos tendenciához, amelyben az integrált nevelés-oktatás egyre meghatározóbbá válik, miközben az elkülönített, külön csoportos formák elsősorban az alsóbb iskolafokokon maradnak meg. A járásban az óvodák és általános iskolák szintjén egy olyan kettős rendszer működik, amely egyszerre szolgálja az inklúzió erősítését és a súlyosabb, komplexebb szükségletű gyermekek speciális ellátását, míg középfokon már egyértelműen az integrált jelenlét válik kizárólagossá. A struktúra iránya alapvetően kedvező az esélyegyenlőség szempontjából, ugyanakkor a valós inklúzió megvalósulása azon múlik, hogy a helyi intézmények mennyire tudják biztosítani az egyéni szükségletekre építő, jól felszerelt, szakmailag támogatott pedagógiai gyakorlatot.

A Tamási járásban a településszerkezet vegyes: jelen van járásközponti város, néhány nagyobb, 1000 fő feletti község, valamint több kisebb lélekszámú falu. Ez a struktúra már önmagában meghatározza, hogy az SNI-gyermekek számára elérhető közösségi programok és szakmai támogatási formák térben egyenlőtlenül oszlanak meg: a szolgáltatások jellemzően a városban és a nagyobb községekben koncentrálódnak, míg a kisebb települések sokszor csak térségi szinten, utazással kapcsolódnak be a rendszerbe.

A közösségi programok elérhetősége szempontjából a válaszok egy többpólusú helyzetet rajzolnak ki. A sajátos nevelési igényű gyermekek számára vannak olyan települések, ahol a programok kifejezetten helyben elérhetők, elsősorban ott, ahol működnek olyan intézmények és szolgáltatók (óvoda, iskola, művelődési ház, család- és gyermekjóléti szolgálat), amelyek képesek önálló programkínálatot fenntartani. Más településeken a programok csak részben elérhetők, ami a kínálat esetlegességére, alkalmi jellegére utal. Emellett több olyan településtípus is van, ahol a programok formálisan elérhetők ugyan, de nem helyben, hanem más településen – jellemzően a járásközpontban – biztosítottak, ami a családok számára rendszeres utazást feltételez, és ezzel többletterheket jelent.

Az SNI-támogatás formái a Tamási járásban több csatornán keresztül jelennek meg, de településtípusonként eltérő hangsúllyal. Helyben, az oktatási intézményben biztosított szakmai támogatás (gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus) több településen rendelkezésre áll, elsősorban a városi és nagyobb községi környezetben, míg a kisebb falvak esetében gyakoribb a hiány vagy a korlátozott jelenlét. Az utazó gyógypedagógiai hálózat és a pedagógiai szakszolgálat bevonása vegyes képet mutat: vannak települések, ahol mindkettő jelen van, máshol csak az egyik, és olyanok is, ahol egyik sem játszik érdemi szerepet. Ez azt jelzi, hogy a járásban az SNI-támogatás részben a helyi erőforrásokra, részben pedig széttagolt térségi szolgáltatásokra támaszkodik, egységes, minden települést elérő rendszer nélkül. A más településen elérhető szolgáltatások igénybevételét több válaszadó is említi, ami azt mutatja, hogy a kisebb települések sokszor a járásközpont vagy más nagyobb települések intézményeihez fordulnak fejlesztésért, vizsgálatért. Civil szervezetek, alapítványok bevonása gyakorlatilag nem jelenik meg, az egyéni (magán) fejlesztés pedig csak szóróványosan fordul elő, ami a civil és piaci kapacitások, illetve a családok anyagi lehetőségeinek korlátozottságára

utal. Összességében a legtöbb településen valamilyen formában megoldottnak látják az SNI-támogatást, ugyanakkor legalább egy válasz jelzi, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekek támogatása helyben egyáltalán nem tekinthető biztosítottnak.

A fejlesztő eszközökkel kapcsolatos igények alapján a Tamási járás intézményei több területen is hiányt érzékelnek. Több településen megfogalmazódik az igény fejlesztő játékokra és készségfejlesztő eszközökre, ami azt jelzi, hogy a kognitív és szociális készségek célzott fejlesztéséhez szükséges eszköztár nem mindenhol áll rendelkezésre. A mozgásfejlesztő eszközök – például labdák, egyensúlyozó eszközök – iránti igény különösen erős, ami a motoros fejlődés fontosságát, ugyanakkor az eszközpark hiányosságait emeli ki. A digitális eszközök (tablet, számítógép, fejlesztő szoftverek), a diagnosztikai eszközök és a tanulást segítő eszközök esetében eltérő mintázat látszik: egyes települések nem tekintik ezeket elsődleges fejlesztési iránynak, míg mások kifejezetten hiányként említik. Ez arra utal, hogy a korszerű, inkluzív pedagógiai gyakorlat tárgyi feltételei településenként nagyon különböző szinten állnak. A bútorok és berendezések – például fejlesztő szoba kialakítása – iránti igény, valamint a speciális terápiás eszközökre (szenzoros eszközök) vonatkozó igények azt mutatják, hogy több intézmény szeretne dedikált, fejlesztésre alkalmas környezetet és komplexebb terápiás eszköztárat kiépíteni.

A szolgáltatások elérését akadályozó tényezők megítélése a Tamási járásban markánsan rámutat az ellátási egyenlőtlenségekre. A helyben elérhető szolgáltatások hiányát többen közepesen vagy inkább, sőt nagyon jellemző akadályként jelölik meg, ugyanakkor vannak olyan települések is, ahol ez kevésbé jelent problémát. A szakemberek – különösen gyógypedagógusok és pszichológusok – hiánya több válaszadó szerint szintén komoly, gyakran nagyon jellemző akadály, ami alátámasztja, hogy a humánerőforrás a járás egyik kulcshiányterülete. A hosszú várakozási idők értékelése széles skálán mozog: egyesek szerint inkább nem, mások szerint közepesen vagy nagyon jellemző korlát, és megjelenik a bizonytalanság is. A más településre való utazás szükségessége és a közlekedési nehézségek különösen a kisebb falvak esetében jelentik a legnagyobb terhet, több válasz ezeket inkább vagy nagyon jellemző akadályként írja le. Az információhiány a szolgáltatásokról a legtöbb válasz alapján legalább közepesen vagy inkább jellemző, ami azt mutatja, hogy az SNI-ellátás elérhetőségéről, formáiról és igénybevételi módjairól nem mindig áll rendelkezésre átlátható, jól közvetített információ. A családok anyagi terheit többen sorolják a súlyosabb akadályok közé, utalva arra, hogy az utazás, kiegészítő fejlesztések és eszközök költségei sok esetben befolyásolják a szolgáltatások igénybevételét. Az intézmények közötti együttműködés hiánya és az egyéni fejlesztési lehetőségek korlátozottsága szintén több válaszban jelenik meg, inkább vagy közepesen jellemző problémaként, ami arra utal, hogy a hálózatos, személyre szabott SNI-ellátás csak részben valósul meg a járás egészében.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A sajátos nevelési igényű, pszichés fejlődési zavarral küzdő gyerekek helyben történő fejlesztésének, tanításának támogatása nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tolna járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások,	Közösségi programok,	Közösségi programok, szolgáltatások,

	ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	ellátások elérhetőek , de nem helyben
Bogyiszló	x		
Fadd	x		

SNI-tanulók száma integrált és külön csoportos ellátásban nevelési-oktatási szintenként

	Óvoda	Általános iskola	Középiskola
Külön csoportban nevelhető, oktatható SNI-s tanulók száma	0	0	0
Többi gyermekkel, tanulóval együtt nevelhető, oktatható SNI-s tanulók száma	14	62	6

A Tolnai járásra vonatkozó KIR-adatok azt mutatják, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekek és tanulók ellátása minden nevelési-oktatási szinten kizárólag integrált formában valósul meg. Az óvodában, az általános iskolában és a középiskolában egyaránt csak olyan SNI-gyermekek és -tanulók jelennek meg, akik a többi gyermekkel, tanulóval együtt vesznek részt a nevelésben-oktatásban; külön, elkülönített SNI-csoportot egyik szinten sem szerveznek.

Óvodai szinten ez azt jelenti, hogy az SNI-gyermekek a többségi óvodai csoportok tagjaiként vesznek részt a mindennapi tevékenységekben. Ez kedvez a korai integrációnak, a közösségi kapcsolatok kialakulásának, és csökkentheti a stigmatizáció kockázatát, ugyanakkor feltételezi, hogy az óvodák rendelkeznek legalább alapvető szakmai kapacitással (gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus, asszisztensek, fejlesztő eszközök), amely az integrált nevelést valóban támogató, nem csupán formális együttneveléssé teszi. Ha ezek a feltételek nem kellően biztosítottak, fennáll annak a veszélye, hogy az SNI-gyermekek ugyan fizikailag jelen vannak a csoportokban, de valójában nem kapják meg a szükséges, célzott fejlesztést.

Az általános iskolai adatok alapján a Tolnai járásban az SNI-tanulók ellátása szintén teljes mértékben integrált keretek között történik. Az, hogy egyetlen tanuló esetében sem jelenik meg külön csoportos oktatás, arra utal, hogy a járás általános iskolái a sajátos nevelési igényű tanulók befogadását kizárólag a többségi osztályokba való beillesztéssel oldják meg. Ez egyrészt a befogadó, inkluzív oktatáspolitikai irányoknak megfelelő mintázat, másrészt azonban komoly kihívást is jelent az intézmények számára: a differenciált oktatás, az egyéni fejlesztési tervek, az alkalmazkodó értékelési gyakorlat és a támogató szakemberek jelenléte nélkül az integráció könnyen pusztán adminisztratív kategóriává válhat, amely nem biztosít valódi esélynövekedést az érintett tanulóknak.

A középiskolai szinten a járás adatai ugyanezt a mintázatot erősítik: a sajátos nevelési igényű fiatalok teljes mértékben integráltan vesznek részt a középfokú képzésben, külön SNI-csoport létrehozása nélkül. Ez részben tükrözi azt, hogy középfokra jellemzően azok az SNI-tanulók jutnak el, akik a korábbi iskolafokokon már integráltan is képesek voltak helytállni.

Ugyanakkor azt is jelenti, hogy a középiskolai intézményeknek – legyen szó gimnáziumi vagy szakképzési képzési formákról – olyan rugalmas tanulásszervezési és értékelési gyakorlatokat kell alkalmazniuk, amelyek figyelembe veszik az eltérő szükségleteket (pl. egyéni tanulmányi utak, hosszabb felkészülési idők, alternatív számonkérési formák).

Összességében a Tolnai járás mintázata egy erősen integráció-központú rendszert rajzol ki, ahol az SNI-gyermekek és -tanulók minden szinten a többségi csoportokban, osztályokban tanulnak, elkülönített csoportok nélkül. Ez az irány alapvetően összhangban van az inkluzív nevelés céljaival, ugyanakkor a háttérfeltételek minősége – a szakember-ellátottság, a fejlesztő szolgáltatások elérhetősége, az intézmények közötti együttműködés – dönti el, hogy az integráció ténylegesen esélynövelő, támogató inklúzióként, vagy inkább csak formális együttnevelésként valósul-e meg.

A Tolnai járás közösségi SNI-ellátására vonatkozó válaszok alapján egy olyan helyzet rajzolódik ki, amelyben a sajátos nevelési igényű gyermekek számára formálisan helyben elérhetők bizonyos szolgáltatások és programok, ugyanakkor ezek köre és minősége korlátozott, és a hozzáférést több, egymást erősítő akadály terheli. A járás településszerkezetét alapvetően közepes és nagyobb lélekszámú községek, valamint egy város határozza meg, ami kedvezőbb kiindulási pontot jelenthetne az SNI-ellátás szempontjából, mégis erőteljes erőforráshiány és területi kitettség rajzolódik ki.

A válaszok szerint a sajátos nevelési igényű gyermekek számára a közösségi programok az érintett településeken helyben elérhetők, tehát nem kizárólag más településre utazva biztosított a részvétel. Ez arra utal, hogy az intézményi háttér – óvodák, iskolák, művelődési vagy közösségi terek – képes bizonyos mértékig SNI-gyermekekre is nyitott programokat kínálni. Ugyanakkor az SNI-támogatás formáinak részletei azt mutatják, hogy ez a helyi ellátás nem egységesen stabil: egyes településeken az oktatási intézményben elérhető szakmai támogatás (gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus) jelen van, máshol hiányzik, és a pedagógiai szakszolgálat bevonása is csak részlegesen jelenik meg. Utazó gyógypedagógiai hálózat a válaszok alapján egyáltalán nem kapcsolódik be a járási ellátásba, a civil szervezetek és alapítványok bevonása sem jellemző, az egyéni (magán) fejlesztés pedig csak szóróványosan bukkan fel. Mindez egy olyan struktúrát jelez, amelyben ugyan formálisan „van ellátás”, de az SNI-gyermekek támogatása kevésbé szervezett, erősen intézmény- és településfüggő.

A fejlesztő eszközökkel kapcsolatos visszajelzések alapján a járásban elsősorban az alapvető fejlesztő eszközök iránt jelenik meg artikulált igény. A válaszok jelzik a fejlesztő játékok és mozgásfejlesztő eszközök szükségességét, ami arra utal, hogy a kognitív és motoros készségek célzott fejlesztéséhez nem mindenhol áll rendelkezésre megfelelő eszköztár. Ugyanakkor a digitális, diagnosztikai, tanulást segítő eszközök, a fejlesztő bútorok és speciális terápiás eszközök hiánya kevésbé jelenik meg explicit módon, ami nem feltétlenül a tényleges szükséglet hiányát jelzi, sokkal inkább azt, hogy ezek a modern, komplexebb eszközök kevésbé vannak jelen a helyi szakmai gondolkodásban, ezért igényként is nehezebben fogalmazódnak meg.

A szolgáltatások elérését akadályozó tényezők értékelése a Tolnai járásban kifejezetten súlyos problémakört rajzol fel. A helyben elérhető szolgáltatások hiányát a válaszok erősen jellemző akadályként írják le, ami arra utal, hogy a formálisan létező kínálat sok esetben nem fedi le az SNI-ellátás teljes spektrumát. A szakemberek hiánya – különösen a gyógypedagógusok és pszichológusok hiánya – szintén komolyan érzékelt probléma: a visszajelzések alapján a járásban ez nem elszigetelt, hanem rendszerszintű hiányterület. A hosszú várakozási idők szintén inkább vagy kifejezetten nagyon jellemző akadályként jelennek meg, ami a szakszolgálati kapacitások terheltségét és az ellátórendszer lassúságát tükrözi.

A más településre való utazás szükségessége ebben a járásban különösen erős akadályként jelenik meg: a válaszadók azt jelzik, hogy ez szinte minden esetben nagyon jellemző nehézséget jelent az SNI-ellátáshoz való hozzáférésben. Ez arra utal, hogy a helyben elérhető

szolgáltatások mellett számos olyan vizsgálat, fejlesztés, szakellátás van, amelyet a családok csak más településen tudnak igénybe venni, rendszeres utazás és ezzel együtt jelentős idő- és költségáfordítás árán. Ehhez kapcsolódóan az anyagi terhek is markánsan jelennek meg: a válaszok szerint a családok számára az SNI-ellátás igénybevétele anyagilag is megterhelő, és önmagában is visszatartó tényező lehet.

Az információhiány megítélése ugyan megosztott – van, ahol inkább, máshol kevésbé jellemzőnek tartják –, de már ez a kettősség is arra utal, hogy a járásban az SNI-ellátásról szóló tájékoztatás minősége, elérhetősége településenként eltérő. Az intézmények közötti együttműködés hiányát és az egyéni fejlesztési lehetőségek korlátozottságát is akadályként jelzik: az előbbi esetében a válaszok inkább enyhébb, közepes nehézséget, az utóbbiaknál viszont már erősebben érzékelhető korlátozottságot mutatnak. Ez azt jelenti, hogy még ott is, ahol formálisan elérhető valamilyen helyi SNI-támogatás, a hálózatos, jól koordinált, személyre szabott ellátás csak részben valósul meg.

Összességében a Tolnai járás közösségi SNI-ellátásáról az rajzolódik ki, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekek számára ugyan vannak helyben is elérhető programok és támogatási formák, de ezek kapacitása és minősége korlátozott, és a hozzáférést egyszerre nehezíti a szolgáltatások hiányossága, a szakemberhiány, a hosszú várakozási idők, az utazási kényszer és a családok anyagi terhelése. A járásban így egy olyan ellátási struktúra körvonalazódik, amelyben a formális integráció és a tényleges, mindennapi értelemben vett inklúzió között érezhető szakadék húzódik.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A sajátos nevelési igényű, pszichés fejlődési zavarral küzdő gyerekek helyben történő fejlesztésének, tanításának támogatása nem mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatás. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

A sajátos nevelési igényű, pszichés fejlődési zavarral küzdő gyermekek helyben történő fejlesztésének, tanításának támogatásának vármegyei szintű összessége

	Külön csoportban nevelhető, oktatható SNI-s tanulók száma			Többi gyermekkel, tanulóval együtt nevelhető, oktatható SNI-s tanulók száma		
	Óvoda	Általános iskola	Középiskola	Óvoda	Általános iskola	Középiskola
Bonyhád járás	0	58	0	29	249	30
Dombóvár járás	0	84	0	21	114	4
Paks járás	0	82	0	65	186	15
Szekszárd Járás	16	73	0	38	210	54
Tamási járás	14	96	0	36	186	19
Tolna járás	0	0	0	14	62	6

A táblázat azt mutatja, hogy a vármegyében az SNI-s tanulók döntő többsége integráltan, a többi gyermekkel együtt vesz részt az óvodai és iskolai nevelésben-oktatásban. Külön csoportban, szegregált formában elsősorban az általános iskolai korosztály jelenik meg, az

óvodában és középiskolában alig vagy egyáltalán nincs elkülönített SNI-s csoport. Járási bontásban a szegregált ellátás az óvodában csak a Szekszárdi és Tamási járásban látható, a többiben zéró a külön csoportban nevelt gyermekek száma, ami részben értelmezhető progresszív integrációnak, részben viszont szolgáltatáshiánynak is. Az általános iskolákban minden járásban vannak külön csoportban oktatott SNI-s tanulók, de a középiskolai szinten már sehol sem jelenik meg ilyen típusú szegregált ellátás, ami országos trendbe illeszkedik: a felsőbb szinteken gyakoribb az integrált oktatás.]

Az integráltan nevelt SNI-s tanulók száma minden járásban többszöröse a szegregáltan oktatottakénak, különösen az általános iskolákban, ahol például Bonyhádon 58 külön csoportos tanulóra 249 integráltan tanuló jut. Szekszárd járásban a középiskolai integráció kiugró (54 tanuló), ami azt jelzi, hogy itt a középfokú intézményekben számottevően jelen van az SNI-s populáció, míg más járásokban ez a szám jóval alacsonyabb. A Tamási és Paks járás általános iskoláiban viszonylag magas a szegregáltan tanuló SNI-s diákok száma, ugyanakkor a velük együtt nevelt társaik száma is jelentős, ami differenciált, vegyes szerkezetű ellátásra utal. A Tolna járás extrém: itt a táblázat szerint egyáltalán nincs külön csoportban nevelt SNI-s tanuló sem óvodában, sem iskolában, csak integrált formában, ami felveti a kérdést, hogy ez a diagnosztizálás, a szakértői javaslatok, vagy az intézményi kapacitás korlátainak következménye-e. Összességében a struktúra erősen integráció-központú, kevés, főként alsóbb szinten megjelenő szegregált ellátással, miközben országosan folyamatosan nő az SNI-s gyerekek száma, különösen a pszichés fejlődési zavarokkal (tanulási, figyelem-, magatartásszabályozási zavar) diagnosztizált csoportban. Ez arra utal, hogy a vármegye intézményeiben egyre nagyobb pedagógiai és gyógypedagógiai terhelés koncentrálódik az integrált csoportokban, ami célzott szakmai támogatást és kapacitásfejlesztést tesz szükségessé.

A vármegyei adatok és a kérdőíves visszajelzések együttese egy alapvetően integráció-központú, de erőforrás-hiányokkal terhelt SNI-ellátási rendszert rajzolnak ki, amelyben a formális együttnevelés sokszor nem párosul teljes értékű, inkluzív támogatással. Az SNI-gyermekek és -tanulók ellátása minden járásban döntően az óvodai, általános iskolai és középiskolai intézmények integrált csoportjaiban valósul meg, a külön csoportos, szegregált ellátás inkább csak az alsóbb iskolafokokon jelenik meg, és ott is korlátozottan.

Vármegyei szinten az SNI-tanulók túlnyomó többsége integráltan vesz részt a nevelésben-oktatásban, különösen az óvodákban és a középfokú intézményekben, míg az általános iskolákban jellemző a kettős struktúra (külön és integrált csoportok együttes jelenléte). Ez a mintázat illeszkedik az országos tendenciához, amelyben a befogadó, együttnevelésre építő pedagógiai gyakorlat erősödik, ugyanakkor a súlyosabb, komplexebb szükségletű gyermekek számára továbbra is szükség van speciális, kisebb létszámú csoportokra.

A középfokú képzésben a vármegye egészére az jellemző, hogy az SNI-fiatalok teljes mértékben integráltan vesznek részt a tanulásban, külön SNI-csoportok szervezése nélkül. Ez egyrészt azt valószínűsíti, hogy középfokra elsősorban azok az SNI-tanulók jutnak el, akik integrált keretek között is képesek bekapcsolódni a képzésbe, másrészt komoly alkalmazkodási feladatot jelent az intézményeknek a rugalmas tanulásszervezés, értékelés és egyéni tanulási utak biztosítása terén.

A kérdőíves válaszok alapján a közösségi programok és az SNI-támogatási formák elérhetősége erősen településtípus-függő: a városok és nagyobb községek jellemzően több helyben elérhető programmal és szakmai háttérrel rendelkeznek, míg a kisebb falvak gyakran ellátási perifériaként jelennek meg. Több településtípusban a családok csak más településen tudják igénybe venni az SNI-gyermekek számára releváns közösségi programokat és fejlesztéseket, ami utazási és anyagi terheket generál.]

A helyben biztosított szakmai támogatás (gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus) elsősorban a jobb erőforrás-ellátottságú településeken jellemző, míg számos kisebb településen az SNI-támogatás a válaszadók szerint nem tekinthető megoldottnak. Utazó gyógypedagógiai hálózat bevonása a vármegyében csak szórványosan vagy egyáltalán nem jelenik meg, holott a szakirodalom ezt a periférikus térségek ellátásának kulcselemeként emeli ki.

A fejlesztő eszközök iránti igények vármegyei szinten széleskörűek: visszatérően jelentkezik a fejlesztő játékok, készség- és mozgásfejlesztő eszközök hiánya, kiegészülve a digitális, diagnosztikai és speciális terápiás (pl. szenzoros) eszközök iránti igénnyel. Több helyen igény mutatkozik fejlesztő terek, fejlesztő szobák kialakításához szükséges bútorokra és berendezésekre is, ami azt jelzi, hogy intézményi szinten megjelenik a fejlesztés térbeli-infrastrukturális feltételeinek tudatosítására irányuló szándék. Ugyanakkor nem minden településtípusban fogalmazódik meg expliciten valamennyi modern eszköztípus iránti igény, ami részben rejtett szükségletekre, részben pedig arra utalhat, hogy a korszerű, inkluzív pedagógiai eszköztár elemei nem mindenhol jelennek meg a helyi szakmai gondolkodásban. Ez összhangban áll azzal az országos tapasztalattal, hogy az SNI-ellátás tárgyi feltételei gyakran elmaradnak a szabályozásban és szakirodalomban rögzített ajánlásoktól.

A szolgáltatások elérését akadályozó tényezők értékelése vármegyei szinten egyértelművé teszi, hogy nemcsak erőforrás-, hanem hozzáférési egyenlőtlenségek is jelen vannak. A helyben elérhető szolgáltatások és a szakszemélyzet hiányát többen közepesen vagy erősen jellemző problémának tartják, a hosszú várakozási időket, az utazási kényszert és a családok anyagi terheit pedig több válasz kimondottan súlyos akadályként jelzi. Az információhiány és az intézmények közötti együttműködés hiánya szinte minden településtípusban megjelenik, bár eltérő intenzitással, ami az SNI-ellátás területi széttagoltságára és gyenge koordinációjára utal. A „nem tudja” válaszok gyakori előfordulása több kérdésnél (pl. várakozási idők, akadályozó tényezők) az információs aszimmetria, a szolgáltatási hálózatra való korlátozott rálátás és a tudatos, inkluzív helyi stratégia hiányának jelzője.

Összességében a vármegyei kép azt mutatja, hogy a formális integráció – az SNI-gyermekek és -tanulók többségi csoportokban, osztályokban való jelenléte – széles körben megvalósul, ám ennek minősége erősen függ a személyi és tárgyi feltételektől. A szakemberhiány, a fejlesztő eszközök és terek hiánya, a szolgáltatásokhoz való nehézkes hozzáférés, valamint az intézményközi együttműködés gyengeségei miatt sok esetben fennáll a veszélye annak, hogy az integráció inkább adminisztratív kategória marad, és nem válik teljes értékű, esélynővelő inklúzióvá.

5.3 Ifjúságot célzó tevékenységek

Bonyhád járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Bonyhád	x	-	-
Grábóc	x	-	-
Kisdorog		x	-
Závod	x	-	-

Településszerkezeti jellemzők és közösségi szolgáltatások

A Bonyhádi járás településhálózata erősen fragmentált, amelyben egyetlen városi szintű központ mellett túlzóan az ezer fő alatti aprófalvak dominálnak. Ez a településszerkezet alapvetően meghatározza az ifjúsági szolgáltatások elérhetőségének mintázatát és korlátait. A közösségi programok és szolgáltatások alapvetően elérhetőek a járásban, ugyanakkor a kisebb településeken inkább részleges jelenlétről beszélhetünk, ami a szolgáltatások térbeli koncentrációjára utal.

Hagyományos kézműves programok és kulturális áthagyományozás

A helyi hagyományokra épülő kézműves tudás átadása változó intenzitással, de jelen van a járásban. A népi kézművesség viszonylag széles körben elérhető, ami a kulturális identitás megőrzésének fontos eszköze lehet a kistelepüléseken. Ugyanakkor egyes speciális kézműves ágazatok – mint a kosárfonás, a kerámia vagy a modern kézművesség – teljesen hiányoznak a térségből, ami a szakmai diverzitás korlátaira és az átadható tudás szűkülésére utal.

A famegmunkálás csak elvétve jelenik meg, jelezve, hogy a hagyományos mesterségek közül csupán válogatott elemek maradtak fenn. A helyi szakemberek megosztottak abban a kérdésben, hogy mennyire lenne indokolt új kézműves foglalkozások indítása – a válaszok alapján inkább semleges vagy bizonytalan a megítélés, ami arra enged következtetni, hogy nem egyértelmű sem a szakmai kapacitás, sem a fiatalok érdeklődése ezen a területen.

Foglalkoztathatóság és munkaerő-piaci felkészítés

A munkaerő-piaci felkészítés és a vállalkozói kompetenciák fejlesztése teljes mértékben hiányzik a járásból. Ez különösen súlyos hiányosság a kistelepüléseken élő fiatalok perspektívája szempontjából, ahol a helyi munkalehetőségek szűkösek, és a mobilizáció, ingázás vagy elvándorlás szükségessége fokozottan előtérbe kerül. A válaszadók többsége szerint szükség lenne ilyen jellegű programok indítására, különösen a pályaorientáció és a gyakorlati tapasztalatszerzés terén.

Szakmai képzések és tréningek iránti igény megjelenik, bár nem általánosan. A vállalkozói készségek fejlesztése kevésbé prioritás, ami azzal magyarázható, hogy a kistelepülések gazdasági környezete nem kedvez az önálló vállalkozások indításának. A soft skillek – mint a kommunikáció vagy együttműködés – fejlesztése szintén háttérbe szorul, holott ezek a készségek bármilyen munkaerő-piaci helyzetben alapvető fontosságúak lennének.

Intézményi együttműködés és szakmai kapacitások

Az ifjúsági, oktatási és foglalkoztatási szereplők közötti együttműködés szinte nem létezik a járásban, ami a rendszerszintű koordináció hiányára utal. Az ifjúsági táborok ugyanakkor viszonylag rendszeresen megjelennek, ami azt jelzi, hogy a szabadidős programok szervezésére van kapacitás, de ez nem párosul strukturált munkaerő-piaci vagy kompetenciafejlesztő elemekkel.

A civil szervezetek jelenléte korlátozott, ami különösen a kistelepüléseken jelent kapacitáshiányt. Az ifjúsági munkával foglalkozó szakemberek többnyire más feladatok mellett látják el ezt a funkciót, ami arra enged következtetni, hogy a fiatalokkal való foglalkozás nem önálló szakmai terület, hanem inkább kiegészítő tevékenység a járásban.

Prevenációs és egészségfejlesztő programok hiánya

A felvilágosító és prevenációs programok szinte teljes mértékben hiányoznak a járásból. A szenvedélybetegség-megelőzés, a mentális egészségfejlesztés, a szexuális felvilágosítás és a digitális biztonság témakörében egyetlen településen sincsenek rendszeres programok. Ez különösen aggasztó a serdülőkorú és fiatal felnőtt korosztály szempontjából, akik számára ezek a témák életkori sajátosságaik miatt kiemelt jelentőséggel bírnának.

Az egészségmegőrzés területén is csak szórványosan jelennek meg kezdeményezések, míg a bűnmegelőzés terén is hasonló a helyzet. Ez a hiány nemcsak a szakmai kapacitások szűkösségére utal, hanem arra is, hogy az ifjúságvédelemnek és az egészségfejlesztésnek nincs stabil intézményi beágyazottsága a járásban.

Az elérést akadályozó tényezők

Az anyagi akadályok és a motiváció hiánya kiemelt akadályozó tényezők a járásban, ami a szociális hátrányok és az apátia összefüggésére utal. A szakember-hiány szintén gyakran megjelenő probléma, ami megerősíti azt a képet, hogy az ifjúsági munka nem rendelkezik megfelelő humánerőforrás-bázissal a térségben.

Az ifjúsági programok és a szabadidős lehetőségek hiánya mérsékelten jelenik meg, ami arra enged következtetni, hogy alapvető kulturális és közösségi tevékenységek elérhetők, de ezek nem fedik le a fiatalok összetett igényeit. Az információhiány szintén közepes mértékben akadályozza az elérést, ami kommunikációs és tájékoztatási problémákra utal.

A közösségi terek hiánya kevésbé akadályozó tényező, ami meglepő lehet, de valószínűsíthetően azzal magyarázható, hogy a kistélepüléseken rendelkezésre állnak alapvető közösségi helyszínek (művelődési házak, iskolák), még ha azok felszereltsége és funkcionális alkalmasságuk korlátozott is. A közlekedési nehézségek szintén nem jelentenek elsődleges akadályt, bár a járási szinten ez várhatóan nagyobb problémát jelentene a központi településektől távolabbi falvakban élő fiatalok számára.

Az együttműködés hiánya megosztó megítélésű – vannak, akik szerint ez nem különösebben jellemző, mások szerint viszont jelentős akadály. Ez arra utal, hogy a helyi szereplők közötti koordináció esetleges és nem intézményesült.

Következtetések

A Bonyhádi járásban az ifjúságot célzó tevékenységek alapvetően a kulturális és szabadidős dimenzióban jelennek meg, míg a munkaerő-piaci, prevenációs és kompetenciafejlesztő szolgáltatások szinte teljesen hiányoznak. Ez a leszűkült szolgáltatási spektrum jellemző lehet a hasonló méretű, aprófalvas településszerkezettel rendelkező járásokra is, ahol a szakmai kapacitások, az intézményi keretek és az anyagi források szűkösek.

A kistélepüléseken a hagyományos közösségi formák még működnek, de nem képesek átfordulni olyan modern, strukturált szolgáltatásokká, amelyek a fiatalok összetett munkaerő-piaci, egészségügyi és szociális igényeire válaszolnának. A szakember-hiány, a civil szektor gyengesége és az intézményi együttműködés hiánya együttesen azt eredményezi, hogy az ifjúsági munka fragmentált, esetleges jellegű marad, és nem tud rendszerszintű hatást elérni.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: Az ifjúságot célzó tevékenységek mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben, de nem teljeskörűen elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Dombóvár Járás

Járás települése	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben
Csibrák		x	

Településszerkezeti jellemzők és a szolgáltatások alaphelyzete

A Dombóvári járás településhálózata vegyes karakterű, ahol a városi központ mellett kisebb és közepméretű települések is megtalálhatók. A vizsgált kistépülésen a közösségi programok és szolgáltatások alapvetően elérhetőek, azonban nem helyben, hanem más településeken, ami a kis lélekszámú falvak jellemző helyzetére utal. Ez a térségi függőség alapvető korlátot jelent az ifjúsági szolgáltatások hozzáférhetőségében, különösen azok számára, akik mobilitási nehézségekkel küzdenek.

Kézműves programok és kulturális átadás teljes hiánya

A helyi hagyományokra épülő kézműves tudás átadása teljesen hiányzik a vizsgált településről. Sem a népi kézművesség, sem a kosárfonás, famegmunkálás, kerámia, sem a modern kézműves tevékenységek nem érhetőek el. Ez a teljes hiány a kis lélekszámú települések egyik legjellemzőbb problémájára utal – a szakmai kapacitások hiányára és arra, hogy nincs olyan helyi közösség vagy intézmény, amely ezeket a hagyományokat tovább tudná adni.

Ugyanakkor igény mutatkozik további kézműves foglalkozások indítására, ami jelzi, hogy van tudatosság a kulturális átadás fontosságáról, de nincs helyi kapacitás ennek megvalósítására. A kistépülésen élő fiatalok számára ez azt jelenti, hogy a kulturális identitás megőrzése és a kreatív készségek fejlesztése terén alapvető lehetőségek hiányoznak.

Foglalkoztathatóság és munkaerő-piaci felkészítés hiánya

A munkaerő-piaci felkészítő programok teljes mértékben hiányoznak a településről. Egyáltalán nem érhetőek el olyan programok, amelyek a fiatalok foglalkoztathatóságát vagy vállalkozói készségeit fejlesztenék. A válaszadó szerint szükség lenne ilyen programok indítására, ami egyértelmű fejlesztési igényt jelez.

A pályaorientáció és karrier-tanácsadás, valamint a gyakorlati tapasztalatszerzés területén mutatkozik prioritás, míg a szakmai képzések, a vállalkozói készségek és a soft skilllek fejlesztése nem jelenik meg igényként. Ez arra utal, hogy a legnagyobb probléma nem a speciális kompetenciák hiánya, hanem az alapvető tájékozódás, az életpálya-tervezés és a munkaerő-piaci orientáció hiánya. A kistépülésen élő fiatalok számára különösen kritikus, hogy nincs helyben elérhető szakmai támogatás a továbbtanulási vagy munkavállalási döntésekhez.

Intézményi együttműködés és szervezeti háttér teljes hiánya

Az ifjúsági, oktatási és foglalkoztatási szereplők közötti együttműködés teljesen hiányzik a településről, bár szükségesnek tartják ilyen programok szervezését. Ez jelzi, hogy van

tudatosság az integrált megközelítés fontosságáról, de nincs helyi vagy járási szintű koordináció ennek megvalósítására.

Az ifjúsági táborok egyáltalán nem szerveződnek, és nem működnek ifjúsággal foglalkozó civil szervezetek sem. Ez a teljes intézményi vákuum súlyos problémát jelent a közösségi munka szempontjából. A kis lélekszámú településeken a civil szektor gyengesége vagy hiánya tipikus jelenség, de ez alapvetően korlátozza a közösségi aktivitás lehetőségeit.

A szakember-ellátottság kritikus hiányosság. Nincs olyan szakember a településen, aki kifejezetten ifjúsági munkával, a fiatalok támogatásával foglalkozna. Ez azt jelenti, hogy az ifjúsági munka nem intézményesült formában, nem szakmai keretek között zajlik, és a fiatalok nincsenek rendszeres szakmai támogatásban.

Prevenációs és egészségfejlesztő programok töredékes jelenléte

A prevenációs programok terén vegyes képet mutat a település. Az egészségmegőrzés és a bűnmegelőzés területén elérhetők felvilágosító programok, ami pozitív elem. Ugyanakkor a szenvedélybetegség-megelőzés, a mentális egészségfejlesztés, a szexuális felvilágosítás és a digitális biztonság témakörében teljesen hiányoznak a kezdeményezések.

Ez azt jelzi, hogy vannak alapvető prevenációs törekvések, de ezek nem fedik le az ifjúság összetett egészségvédelmi igényeit. A mentális egészség és a szenvedélybetegség-megelőzés hiánya különösen problematikus a serdülők és fiatal felnőttek szempontjából, akik számára ezek a témák életkori sajátosságaik miatt kiemelt jelentőséggel bírnának.

Az elérést akadályozó tényezők súlyossága

A motiváció hiánya és a szakember-hiány nagyon jellemző akadályozó tényezők, ami a legsúlyosabb strukturális problémákra utal. A motivációhiány nem pusztán egyéni apátiát jelent, hanem a perspektívák és lehetőségek hiányából fakadó társadalmi jelenséget. A szakember-hiány pedig megerősíti azt, hogy nincs professzionális kapacitás a fiatalok támogatására.

Az ifjúsági programok hiánya, a szabadidős lehetőségek hiánya, az információhiány és a közösségi terek hiánya kifejezetten jellemző akadályok. Ez azt jelzi, hogy a kistélepülésen élő fiatalok számára szinte minden dimenzióban korlátozottak a lehetőségek – nincs hova menniük, nincs mit csinálniuk, és nincs információjuk arról, hogy máshol milyen lehetőségek léteznének. A közlekedési nehézségek és az anyagi akadályok közepes mértékben jellemzők, ami azt jelzi, hogy bár ezek is problémát jelentenek, nem ezek az elsődleges akadályok. Az együttműködés hiánya szintén közepes mértékben akadályozó, ami arra utal, hogy van bizonyos szintű informális együttműködés, de ez nem intézményesült.

Következtetések

A vizsgált kistélepülés helyzetképe rávilágít a kis lélekszámú, periférikus falvak alapvető problémáira. A közösségi szolgáltatások ugyan elérhetők, de nem helyben, ami mobilitási és hozzáférési korlátokat jelent. Az ifjúsági munka szinte minden területen hiányzik vagy rendkívül gyenge – nincs kézműves átadás, nincs munkaerő-piaci felkészítés, nincsenek táborok, nincs civil szektor és nincs szakember.

Az ezer fő alatti kistélepüléseken jellemző, hogy a szolgáltatások centralizáltak, és a fiataloknak el kell hagyniuk a falut, ha bármilyen programban, képzésben vagy közösségi tevékenységben részt szeretnének venni. Ez fokozza az elvándorlást és a perspektíva hiányt.

A motiváció hiánya és a szakember-hiány együttesen olyan spirált eredményeznek, ahol a lehetőségek hiánya apátiához vezet, az apátia pedig tovább csökkenti a helyi kezdeményezések

esélyét. A járásban olyan járási szintű szolgáltatásokra lenne szükség, amelyek a kistelepüléseket is elérik – mobil ifjúsági szolgáltatások, járási szintű koordináció és a települések közötti együttműködés erősítése nélkül a perifériális falvak fiataljai továbbra is hátrányos helyzetben maradnak.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sor: Az ifjúságot célzó tevékenységek mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben, de nem teljeskörűen elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Paks járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Bölcske	x		
Dunaföldvár	x		
Györköny	x		
Madocsa		x	
Sárszentlőrinc		x	

Településszerkezeti jellemzők és a szolgáltatások alaphelyzete

A Paksi járás településhálózata vegyes képet mutat. A városi központ mellett jelen vannak középméretű, ezer főnél nagyobb lélekszámú települések is, amelyek potenciálisan stabilabb intézményi háttérrel biztosíthatnak az ifjúsági szolgáltatások számára. A közösségi programok és szolgáltatások többségében elérhetőek helyben, bár egyes településeken csak részlegesen érhetők el, ami arra utal, hogy a kisebb falvakban továbbra is korlátozottabb a kínálat.

Kézműves programok és kulturális átadás jellemzői

A helyi hagyományokra épülő kézműves tudás átadása változó intenzitással jelenik meg a járásban. Egyes településeken rendszeres, máshol csak alkalmanként elérhető, van olyan település is, ahol egyáltalán nem érhető el ilyen programok. A népi kézművesség jelen van, de nem általánosan elérhető a járásban. Feltűnő, hogy a modern kézművesség több településen is elérhető, ami arra utal, hogy a hagyományos kulturális tartalmak kortárs formákban is megjelennek.

A kosárfonás, a fémgyártás és a kerámia teljes mértékben hiányzik a kínálatból, ami a speciális mesterségek átadásának strukturális akadályaira utal. A további kézműves foglalkozások indítása megosztó megítélésű – van, ahol egyáltalán nem tartják szükségesnek, míg más településeken kifejezett igény mutatkozik rá. Ez a heterogenitás valószínűleg a települési jellemzőkkel, a helyi hagyományok életerősségével és a fiatalok érdeklődésével függ össze.

Foglalkoztathatóság és munkaerő-piaci felkészítés

A munkaerő-piaci felkészítő programok elérhetősége rendkívül korlátozott a járásban. A legtöbb településen egyáltalán nem érhető el olyan programok, amelyek a fiatalok foglalkoztathatóságát vagy vállalkozói készségeit fejlesztenék. Egyes településeken alkalmanként vagy más településen való elérhetőséggel találkozhatunk, ami azt jelzi, hogy léteznek kezdeményezések, de nem helyben és nem rendszeresen. A válaszadók túlnyomó többsége szerint szükség lenne ilyen programok indítására vagy fejlesztésére.

A szakmai képzések és tréningek iránti igény erőteljesen jelenik meg, ami azt sugallja, hogy a járásban élő fiatalok számára fontos lenne a szakmai kompetenciák fejlesztése. A pályaorientáció és karrier-tanácsadás szintén prioritásként jelenik meg több településen, ami jelzi, hogy a fiatalok életpálya-tervezésében komoly támogatási igény van. A vállalkozói készségek fejlesztése kevésbé hangsúlyos, ami azzal magyarázható, hogy a helyi gazdasági környezet nem feltétlenül kedvez az önálló vállalkozások indításának. A gyakorlati tapasztalatszerzés ritkán jelenik meg igényként, a soft skillek fejlesztése pedig változó megítélésű, ami arra utal, hogy ezek az igények településspecifikusak lehetnek.

Intézményi együttműködés és szervezeti háttér

Az ifjúsági, oktatási és foglalkoztatási szereplők közötti együttműködés alapvetően hiányzik a járásban. Egyetlen településen működnek rendszeresen ilyen jellegű összehangolt programok, ami azt jelzi, hogy van lehetőség erre, de ez nem általános gyakorlat. Az ifjúsági táborok rendszeresen működnek a járás településeinek többségében, ami stabil szabadidős infrastruktúrára utal és a közösségi munka élő hagyományára.

A civil szervezetek jelenléte vegyes képet mutat – van, ahol aktív civil szektor támogatja az ifjúsági munkát, máshol viszont hiányzik. A legproblematisabb ugyanakkor, hogy egyetlen településen sincs olyan szakember, aki kifejezetten ifjúsági munkával foglalkozna. Ez azt jelenti, hogy még akkor is, ha vannak programok, azok nem specializált szakmai keretek között valósulnak meg, hanem más feladatkörök mellett, esetlegesen szerveződnek.

Prevenációs és egészségfejlesztő programok megjelenése

A Paksi járás jelentős aktivitást mutat a prevenációs programok terén. Az egészségmegőrzés széles körben elérhető a járásban, ami tudatos és jól szervezett közösségi egészségügyi szemléletre utal. A bűnmegelőzés és a digitális biztonság témakörében is szinte általánosan elérhetőek felvilágosító programok, ami a modern kihívásokra adott szakmai válaszokat jelzi.

A szenvedélybetegség-megelőzés és a szexuális felvilágosítás területén már kevésbé általános a lefedettség – egyes településeken elérhetőek, máshol hiányoznak. A mentális egészségfejlesztés a legkevésbé lefedett terület, csak elvétve találkozhatunk ilyen jellegű prevenációs programokkal. Ez jelzi, hogy a pszichoszociális támogatás és a lelki egészség témája nehezebben integrálódik a járási szintű szolgáltatásokba, holott a serdülők és fiatal felnőttek körében a mentális egészség kiemelt fontosságú lenne.

Az elérést akadályozó tényezők

A motiváció hiánya kiemelt akadályozó tényező a járásban, ami azt jelzi, hogy a fiatalok bevonása és aktivizálása nehézségekbe ütközik. Ez nem pusztán a szolgáltatások hiányának

kérdése, hanem az érdeklődés felkeltésének és a részvétel ösztönzésének problémája is. A motivációhiány közepes vagy erős mértékben jellemző, ami strukturális problémára utal.

A közösségi terek hiánya közepes mértékben akadályozó tényező, ami arra utal, hogy bár léteznek közösségi helyszínek, azok minősége, felszereltsége vagy funkcionális alkalmassága nem feltétlenül felel meg az ifjúsági tevékenységek igényeinek. Az ifjúsági programok hiánya változó mértékben jelenik meg – egyes településeken egyáltalán nem probléma, míg máshol kifejezett akadály.

A szabadidős lehetőségek korlátozottsága kevésbé jellemző probléma, ami azt jelzi, hogy alapvető szórakozási és közösségi lehetőségek rendelkezésre állnak. Az információhiány szintén nem általános akadály, ami arra utal, hogy a kommunikációs csatornák többnyire működnek.

Az anyagi akadályok nem jelentenek elsődleges problémát a járásban, ami kedvező körülményre utal a lakosság jövedelmi helyzetét vagy a szolgáltatások ártámogatását tekintve. A közlekedési nehézségek szintén nem akadályozó tényezők, ami azt jelzi, hogy a települések közötti mobilitás vagy a helyi elérhetőség megoldott.

A szakember-hiány megosztó megítélésű – van, ahol egyáltalán nem probléma, míg máshol kifejezett akadály. Ez összefügghet azzal, hogy egyes településeken erősebb az intézményi háttér vagy a civil szervezetek kapacitása. Az együttműködés hiánya szintén vegyes képet mutat, közepes mértékben jelenik meg, ami arra utal, hogy van bizonyos szintű koordináció, de ez nem általános vagy nem intézményesült.

Következtetések

A Paksi járás az ifjúsági szolgáltatások terén kettős képet mutat. Erősségként jelenik meg a prevenciós programok széles körű elérhetősége, különösen az egészségmegőrzés, a bűnmegelőzés és a digitális biztonság területén, valamint a rendszeres ifjúsági táborok megléte. A modern kézművesség jelenléte arra utal, hogy van törekvés a kulturális tartalmak kortárs formában való átadására.

Ugyanakkor súlyos hiányosság, hogy egyetlen településen sincs dedikált szakmai kapacitás – nincs olyan szakember, aki kifejezetten az ifjúsági munkával foglalkozna. Ez azt eredményezi, hogy a programok esetlegesek, nem integráltak egységes rendszerbe, és nem épülnek szakmai standardokra. A munkaerő-piaci felkészítés terén szükség lenne helyben elérhető, rendszeres programokra, különösen a pályaaorientáció és a szakmai képzések területén.

A motiváció hiánya kulcsfontosságú akadály, ami arra figyelmeztet, hogy a szolgáltatások pusztán meglétén túl szükség van olyan közösségi és pedagógiai stratégiákra is, amelyek a fiatalokat valóban bevonják és megszólítják. Az intézményi együttműködés hiánya szintén strukturális probléma, amely akadályozza azt, hogy az ifjúsági munka átfogó, integrált rendszerként működjön a járásban.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sor: Az ifjúságot célzó tevékenységek mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben, de nem teljes körűen elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Szekszárd járás

Járási települések	Közösségi programok, szolgáltatások,	Közösségi programok,	Közösségi programok, szolgáltatások,

	ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	ellátások elérhetőek , de nem helyben
Alsónyék	x		
Bátaszék	x		
Ócsény		x	
Pörböly		x	
Szekszárd		x	
Várdomb	x		

Településszerkezeti jellemzők és a szolgáltatások alaphelyzete

A Szekszárdi járás településhálózata jelentős városias jelleget mutat, ami megkülönbözteti a vármegye többi járásától. A városi települések domináns jelenléte mellett közepméretű és kisebb falvak is részét képezik a járásnak. A közösségi programok és szolgáltatások elérhetősége megosztott – a települések felében teljes körűen elérhetőek helyben, míg a másik felében csak részlegesen, ami a településméret és az intézményi kapacitások közötti különbségeket tükrözi.

Kézműves programok és kulturális átadás sokszínűsége

A helyi hagyományokra épülő kézműves tudás átadása változatos képet mutat a járásban. Túlnyomórészt alkalmanként elérhetőek ilyen programok, de van olyan település is, ahol rendszeresen működnek, és olyan is, ahol egyáltalán nem. A népi kézművesség többségében elérhető, ami a kulturális hagyományok megőrzésének igényét jelzi.

Figyelemre méltó, hogy a kerámia és agyagozás több településen is jelen van, ami ritkaságnak számít a vármegyében. A modern kézművesség szintén széles körben elérhető, jelezve a kortárs alkotási formák iránti nyitottságot. A famegmunkálás elvétve fordul elő, a kosárfonás viszont teljesen hiányzik a járásból.

A további kézműves foglalkozások indítása iránt erőteljes igény mutatkozik – a települések többsége szükségesnek vagy inkább szükségesnek tartja új programok elindítását. Ez arra utal, hogy a meglévő kínálat nem elégíti ki a helyi igényeket, és van társadalmi támogatottság a kulturális átadás bővítésére.

Foglalkoztathatóság és munkaerő-piaci felkészítés korlátai

A munkaerő-piaci felkészítő programok elérhetősége rendkívül korlátozott a járásban. A települések többségében egyáltalán nem érhető el olyan programok, amelyek a fiatalok foglalkoztathatóságát vagy vállalkozói készségeit fejlesztenék. Elvétve találkozhatunk alkalmi jellegű vagy más településen elérhető programokkal, ami azt jelzi, hogy a rendszeres, helyben hozzáférhető képzések hiányoznak.

A válaszadók többsége szerint szükség lenne ilyen programok indítására, bár van olyan település is, ahol vagy nem tartják szükségesnek, vagy úgy vélik, hogy a meglévő programok megfelelőek. A pályaaorientáció és karrier-tanácsadás területén megosztottak a vélemények – a települések fele igényli, fele viszont nem tartja prioritásnak. A szakmai képzések és a soft skilllek fejlesztése kevésbé hangsúlyos, míg a vállalkozói készségek fejlesztése és a gyakorlati tapasztalatszerzés szinte egyáltalán nem jelenik meg igényként.

Intézményi együttműködés és szervezeti kapacitások

Az ifjúsági, oktatási és foglalkoztatási szereplők közötti együttműködés vegyes képet mutat. Vannak települések, ahol időnként szerveznek ilyen jellegű programokat, máshol szükségesnek tartják, de nem valósul meg, és olyan település is van, ahol sem nem szerveznek, sem nem tartják szükségesnek. Ez a heterogenitás arra utal, hogy nincs egységes járási szintű koordináció vagy stratégia ezen a területen.

Az ifjúsági táborok többségében rendszeresen működnek, ami stabil szabadidős infrastruktúrára utal. A civil szervezetek jelenléte erőteljes a járásban – a települések többségében működnek ifjúsággal foglalkozó civil szervezetek, ami jelentős erőforrást és társadalmi tőkét jelent az ifjúsági munka számára.

A szakember-ellátottság azonban kritikus probléma. Szinte minden településen hiányzik a kifejezetten ifjúsági munkával foglalkozó szakember, egyetlen településen látnak el ilyet más feladatok mellett. Ez azt eredményezi, hogy még a létező programok sem szakmai keretek között, hanem esetleges, voluntarista alapon szerveződnek.

Prevenációs és egészségfejlesztő programok kiterjedt jelenléte

A Szekszárdi járás kiemelkedő aktivitást mutat a prevenációs programok terén. Az egészségmegőrzés szinte általánosan elérhető a járásban, ami tudatos közegészségügyi szemléletre utal. A bűnmegelőzés és a digitális biztonság témakörében is többségében elérhetők felvilágosító programok, ami a modern kihívásokra adott szakmai válaszokat jelzi.

A szenvedélybetegség-megelőzés és a mentális egészségfejlesztés egyaránt jelen van a járásban, bár nem általánosan – egyes településeken működnek ilyen programok, máshol hiányoznak. A szexuális felvilágosítás a legkevésbé lefedett terület, csak elvétve találkozhatunk vele. Mindazonáltal a prevenációs paletta összességében széles és változatos, ami jelentős előrelépés az ifjúság egészségvédelmében.

Az elérést akadályozó tényezők sokszínűsége

A szabadidős lehetőségek hiánya és a motiváció hiánya változó mértékben jelenik meg akadályként. Vannak települések, ahol egyáltalán nem probléma, míg máshol kifejezetten vagy nagyon jellemző. Ez arra utal, hogy a járáson belül jelentős különbségek vannak a helyi fiatalok aktivitási szintjében és a rendelkezésre álló lehetőségekben.

A közösségi terek hiánya szintén vegyes képet mutat – van, ahol nem jelent akadályt, máshol viszont nagyon jellemző probléma. Ez összefügghet a települések infrastrukturális felszereltségével és a meglévő közösségi helyszínek állapotával, funkcionális alkalmasságával. Az anyagi akadályok közepes vagy erősebb mértékben jelennek meg, jelezve, hogy a családok jövedelmi helyzete vagy a szolgáltatások ártámogatása nem mindenütt megfelelő. Az ifjúsági programok hiánya és az információhiány kevésbé jellemző akadály, ami arra utal, hogy alapvető programok léteznek és a tájékoztatás többnyire működik.

A közlekedési nehézségek nem jelentenek elsődleges problémát, ami a járási szintű mobilitás megfelelő voltára utal. A szakember-hiány közepes mértékben akadályozó tényező, ami megerősíti azt a képet, hogy bár civil szervezetek aktívak, a professzionális ifjúságsegítő kapacitás korlátozott. Az együttműködés hiánya kevésbé jellemző, ami arra utalhat, hogy bizonyos informális koordináció létezik a szereplők között.

Következtetések

A Szekszárdi járás az ifjúsági szolgáltatások terén komplex és sokszínű képet mutat. Erősségként jelenik meg a prevenció programok kiterjedt elérhetősége, a civil szervezetek aktív jelenléte, a kézműves tevékenységek változatossága és az ifjúsági táborok rendszeres működése. A városi jelleg és a nagyobb települések jelenléte stabilabb intézményi háttérrel biztosít a programok szervezéséhez.

Ugyanakkor súlyos hiányosság a dedikált ifjúsági szakemberek szinte teljes hiánya, ami miatt még a létező programok sem épülnek szakmai standardokra és nem integrálódnak egységes rendszerbe. A munkaerő-piaci felkészítés terén jelentős fejlesztési igény mutatkozik, különösen a pályaaorientáció és a szakmai képzések területén.

A járás települései közötti heterogenitás markáns – vannak olyan települések, ahol az ifjúsági munka viszonylag fejlett, míg máshol alapvető hiányosságok tapasztalhatók. A motiváció hiánya, a közösségi terek problémái és az anyagi akadályok településenként változó mértékben jelennek meg, ami arra figyelmeztet, hogy nincs egységes járási szintű megközelítés vagy stratégia az ifjúsági szolgáltatások terén.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sor: Az ifjúságot célzó tevékenységek mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben, de nem teljes körűen elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tamási járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Felsőnyék		x	
Gyöng		x	
Iregszemcse		x	
Szárazd	x		
Simontornya		x	
Szakadát	x		
Udvardi		x	
Varsád		x	

Településszerkezeti jellemzők és a szolgáltatások alaphelyzete

A Tamási járás településhálózata erősen aprófalvas jellegű, ahol az ezer fő alatti kistelepülések dominálnak, két városi központ és egy közepes méretű település mellett. Ez a településszerkezet alapvetően meghatározza az ifjúsági szolgáltatások elérhetőségének korlátait. A közösségi programok és szolgáltatások túlnyomórészt csak részlegesen érhetők el helyben, ami a fragmentált településhálózat és a szűkös intézményi kapacitások következménye. Csak elvétve találkozhatunk olyan településsel, ahol teljes körűen elérhetők ezek a szolgáltatások.

Kézműves programok és kulturális átadás jellemzői

A helyi hagyományokra épülő kézműves tudás átadása alapvetően alkalmi jellegű a járásban. A legtöbb településen csak időnként elérhetők ilyen programok, van olyan település is, ahol egyáltalán nem, vagy csak más településen érhetők el. A népi kézművesség viszonylag széles körben jelen van, ami a kulturális identitás megőrzésének törekvését jelzi a kistérségeken. A modern kézművesség több településen is elérhető, ami arra utal, hogy van törekvés a kortárs alkotási formák bevezetésére. A speciális kézműves ágazatok – mint a kosárfonás, a famegmunkálás vagy a kerámia – szinte teljesen hiányoznak, csak elvétve fordulnak elő. Ez a szakmai diverzitás szűkülésére és a hagyományos mesterségek átadásának nehézségeire utal. További kézműves foglalkozások indítása iránt többségében igény mutatkozik, bár vannak olyan települések is, ahol nem tartják szükségesnek. Ez arra enged következtetni, hogy a meglévő kulturális programok nem fedik le teljes mértékben a helyi közösségek igényeit, és lenne társadalmi támogatottság a bővítésre.

Foglalkoztathatóság és munkaerő-piaci felkészítés súlyos hiányosságai

A munkaerő-piaci felkészítő programok elérhetősége rendkívül korlátozott a járásban. A települések többségében egyáltalán nem érhetők el olyan programok, amelyek a fiatalok foglalkoztathatóságát vagy vállalkozói készségeit fejlesztenék. Elvétve előfordul, hogy alkalmanként elérhetők helyben, vagy csak más településen. A válaszadók túlnyomó többsége szerint sürgősen szükség lenne ilyen programok indítására.

A szakmai képzések és tréningek iránti igény kiemelkedően erőteljes a járásban, ami jelzi, hogy a fiatalok munkaerő-piaci integrációja súlyos problémát jelent. A pályaaorientáció és karrier-tanácsadás szintén többségi igényként jelenik meg. A vállalkozói készségek fejlesztése és a soft skilllek területén megosztottak a vélemények, míg a gyakorlati tapasztalatszerzés kevésbé prioritás. Ez arra utal, hogy a helyi gazdasági környezet nem kedvez az önálló vállalkozásoknak, és a fiatalok elsősorban munkavállalóként próbálnak integrálódni.

Intézményi együttműködés és szervezeti háttér gyengesége

Az ifjúsági, oktatási és foglalkoztatási szereplők közötti együttműködés szinte teljesen hiányzik a járásból. A települések többségében nem szerveznek ilyen jellegű programokat, de szükségesnek tartják. Egyetlen településen működik alkalmanként ilyen jellegű koordináció. Ez rendszerszintű problémára utal – nincs járási szintű stratégia vagy koordináció az ifjúsági munka terén.

Az ifjúsági táborok változó képet mutatnak – vannak települések, ahol rendszeresen vagy alkalmanként működnek, de többen egyáltalán nem szerveznek ilyen táborokat. A civil szervezetek jelenléte gyenge, több településen egyáltalán nem működnek ifjúsággal foglalkozó civil szervezetek.

A szakember-ellátottság kritikus probléma. A települések többségében nincs olyan szakember, aki akár más feladatok mellett is foglalkozna az ifjúsági munkával. Ahol van, ott is csak kiegészítő jelleggel, nem önálló szakmai területként. Ez azt eredményezi, hogy az ifjúsági munka szakmai standardok és rendszeres keretek nélkül, esetlegesen működik.

Prevenációs és egészségfejlesztő programok szinte teljes hiánya

A Tamási járás a prevenációs programok terén rendkívül gyenge helyzetben van. Az egészségmegőrzés területén is csak megosztott a kép – a települések körülbelül fele egyáltalán nem szervez ilyen programokat. A szenvedélybetegség-megelőzés, a mentális egészségfejlesztés és a szexuális felvilágosítás szinte teljesen hiányzik a járásból.

A bűnmegelőzés és a digitális biztonság témakörében is csak elvétve találkozhatunk kezdeményezésekkel. Ez súlyos hiányosság, hiszen ezek a témák a fiatalok életkori sajátosságai miatt kiemelt jelentőséggel bírnának. A prevenciós munka hiánya nemcsak szakmai kapacitások szűkösségére, hanem az ifjúságvédelem intézményi beágyazottságának hiányára is utal.

Az elérést akadályozó tényezők összetettsége

Az ifjúsági programok hiánya kifejezetten vagy nagyon jellemző akadály a járás településeinek többségében, ami összhangban van a szolgáltatások alacsony elérhetőségével. A motiváció hiánya szintén kiemelt problémát jelent – közepes vagy erős mértékben akadályozza a fiatalok elérését, ami strukturális apátiára és perspektíva-hiányra utal.

A szabadidős lehetőségek hiánya vegyes képet mutat – vannak települések, ahol egyáltalán nem probléma, míg máshol nagyon jellemző. Az információhiány közepes mértékben jelenik meg, ami arra utal, hogy a kommunikációs csatornák nem mindig működnek hatékonyan.

A közösségi terek hiánya többségében nem jelent elsődleges akadályt, ami azzal magyarázható, hogy a kistelepüléseken rendelkezésre állnak alapvető közösségi helyszínek, még ha azok felszereltsége korlátozott is. A közlekedési nehézségek megosztó megítélésűek – van, ahol egyáltalán nem probléma, máshol viszont kifejezetten jellemző, ami a járás belső területi különbségeire utal.

Az anyagi akadályok változó mértékben jelennek meg, egyes településeken kifejezetten vagy nagyon jellemző probléma. A szakember-hiány erőteljesen megjelenik akadályként, ami megerősíti a humán erőforrás-bázis gyengeségét. Az együttműködés hiánya szintén közepes vagy erős mértékben akadályozza a szolgáltatások elérését, jelezve, hogy a helyi szereplők közötti koordináció esetleges vagy nem létezik.

Következtetések

A Tamási járás az ifjúsági szolgáltatások terén a vármegye leggyengébb helyzetében lévő járásának tekinthető. A fragmentált, aprófalvas településszerkezet, a szakmai kapacitások súlyos hiánya, a prevenciós programok szinte teljes hiánya és az intézményi együttműködés hiánya együttesen azt eredményezik, hogy a fiatalok számára elérhető szolgáltatások minimálisak.

A munkaerő-piaci felkészítés terén rendkívül erőteljes igény mutatkozik, különösen a szakmai képzések és a pályaaorientáció területén, ami jelzi, hogy a helyi fiatalok munkaerő-piaci integrációja súlyos problémát jelent. A kulturális és szabadidős programok alkalmi jellegűek, nem képesek átfordulni strukturált, rendszeres szolgáltatásokká.

A motiváció hiánya és az ifjúsági programok hiánya egymást erősítő problémák – a szolgáltatások hiánya apátiához vezet, az apátia pedig tovább csökkenti a programok iránti érdeklődést. A szakember-hiány és az együttműködés hiánya strukturális akadályok, amelyek megakadályozzák, hogy az ifjúsági munka integrált rendszerként működjön. A járásban sürgős szükség lenne járási szintű stratégia kidolgozására, szakmai kapacitások kiépítésére és az intézményi együttműködés erősítésére.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sor: Az ifjúságot célzó tevékenységek mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben, de nem teljes körűen elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tolna járás

Járás települése	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben
Bogyiszló	x		
Fadd	x		

Településszerkezeti jellemzők és a szolgáltatások alaphelyzete

A Tolnai járás a vármegye legkisebb járása, mindössze négy közepméretű településből áll: Tolna, Bogyiszló, Fadd és Fácánkert. Ezek a települések egyaránt az ezer főnél nagyobb kategóriába tartoznak, ami viszonylag homogén településszerkezetet eredményez. A közösségi programok és szolgáltatások teljes körűen elérhetőek helyben, ami kedvező kiindulópont az ifjúsági munka szempontjából. A kis településszám és a közepes méret lehetővé teszi a járási szintű koordinációt és az erőforrások hatékonyabb felhasználását.

Kézműves programok és kulturális átadás korlátozott jelenléte

A helyi hagyományokra épülő kézműves tudás átadása csak alkalmi jelleggel érhető el a járásban. A népi kézművesség és a modern kézművesség egyaránt megosztott jelenlétű – van, ahol elérhető, máshol hiányzik. A speciális kézműves ágazatok – mint a kosárfonás, a famegmunkálás vagy a kerámia – teljes mértékben hiányoznak a járásból.

További kézműves foglalkozások indítása iránt vegyes a megítélés – van, ahol szükségesnek tartják, máshol viszont nem. Ez arra utal, hogy a kulturális programok iránti igény nem egyértelmű, vagy a meglévő alkalmi kínálat részben kielégíti a helyi közösségek igényeit. A kézműves tevékenységek nem képezik az ifjúsági munka központi elemét a járásban.

Foglalkoztathatóság és munkaerő-piaci felkészítés teljes hiánya

A munkaerő-piaci felkészítő programok teljes mértékben hiányoznak a járásból. Egyetlen településen sincsenek elérhető olyan programok, amelyek a fiatalok foglalkoztathatóságát vagy vállalkozói készségeit fejlesztenék. Mindkét település szerint szükség lenne ilyen programok indítására, ami egyértelmű fejlesztési igényt jelez.

A pályaorientáció és karrier-tanácsadás minden településen prioritásként jelenik meg, ami azt mutatja, hogy a fiatalok életpálya-tervezésében komoly támogatási igény van. A szakmai képzések, a vállalkozói készségek fejlesztése és a soft skillek területén megoszlának a vélemények, míg a gyakorlati tapasztalatszerzés nem jelenik meg igényként. Ez arra utal, hogy elsősorban az általános tájékozódás és orientáció hiányzik, nem pedig a speciális kompetenciafejlesztés.

Intézményi együttműködés és szervezeti háttér teljes hiánya

Az ifjúsági, oktatási és foglalkoztatási szereplők közötti együttműködés teljes mértékben hiányzik a járásból. Minden településen szükségesnek tartják ilyen programok szervezését, de

jelenleg nem valósulnak meg. Ez azt jelzi, hogy van tudatosság az együttműködés fontosságáról, de nincs járási szintű koordináció vagy kezdeményezés ennek megvalósítására. Az ifjúsági táborok alkalmanként szerveződnek, ami bizonyos szintű közösségi aktivitást jelez. A civil szervezetek jelenléte bizonytalan – a válaszok nem adnak egyértelmű képet arról, hogy működnek-e aktívan ifjúsággal foglalkozó civil szervezetek.

A szakember-ellátottság kritikus probléma. Egyetlen településen sincs olyan szakember, aki kifejezetten ifjúsági munkával, a fiatalok támogatásával foglalkozna. Ez alapvető strukturális hiányosság, ami megakadályozza, hogy az ifjúsági munka szakmai keretek között, rendszeresen és tervszerűen működjön.

Prevenációs és egészségfejlesztő programok töredékes jelenléte

A prevenációs programok terén rendkívül gyenge a helyzet. Az egészségmegőrzés területén megosztott a kép – van, ahol szerveznek ilyen programokat, máshol nem. A szenvedélybetegség-megelőzés, a mentális egészségfejlesztés és a szexuális felvilágosítás teljes mértékben hiányzik a járásból.

A bűnmegelőzés és a digitális biztonság témakörében megosztott a helyzet – az egyik településen elérhető, a másikon nem. Ez arra utal, hogy nincs járási szintű prevenációs stratégia, és a programok szervezése pusztán a helyi kezdeményezésektől függ. A prevenációs munka töredékes jelenléte komoly hiányosságot jelent, különösen a fiatalok életkori sajátosságait tekintve.

Az elérést akadályozó tényezők drámai jellege

Az ifjúsági programok hiánya minden településen nagyon jellemző akadály, ami az egyik legsúlyosabb probléma a járásban. Ez összhangban van azzal, hogy bár a közösségi szolgáltatások általában elérhetők, az ifjúság-specifikus programok hiányoznak. A motiváció hiánya szintén minden településen nagyon jellemző, ami súlyos strukturális apátiára és perspektíva-hiányra utal.

A szabadidős lehetőségek hiánya közepes vagy nagyon erős mértékben akadályozó tényező, jelezve, hogy a fiatalok számára kevés lehetőség áll rendelkezésre a szabadidő hasznos eltöltésére. A szakember-hiány minden településen nagyon jellemző probléma, ami megerősíti a humánerőforrás-bázis teljes hiányát.

Az együttműködés hiánya közepes vagy nagyon jellemző akadály, ami azt jelzi, hogy a helyi szereplők között nincs rendszeres koordináció vagy közös munka. Az információhiány közepes mértékben jelenik meg, míg a közösségi terek hiánya megosztott megítélésű.

A közlekedési nehézségek és az anyagi akadályok nem jelentenek elsődleges problémát, ami kedvező körülményre utal. A járás kis mérete és a középmező telephelyek jelenléte valószínűleg biztosítja a mobilitást és a megfelelő jövedelmi helyzetet.

Következtetések

A Tolnai járás paradox helyzetben van – bár a településszerkezet kedvező lenne az ifjúsági szolgáltatások szervezéséhez (kis településszám, középmező falvak, teljes körűen elérhető közösségi szolgáltatások), mégis súlyos hiányosságok jellemzik az ifjúsági munkát. A legnagyobb problémák az ifjúsági programok szinte teljes hiánya, a szakemberek teljes hiánya, a motivációs válság és az intézményi együttműködés hiánya.

A munkaerő-piaci felkészítés teljes hiánya különösen súlyos, különösen, hogy minden településen egyértelmű igény mutatkozik a pályaorientációra és karrier-tanácsadásra. A prevenációs programok töredékes jelenléte szintén komoly hiányosság.

A járás kis mérete lehetőséget teremtene arra, hogy járási szintű koordinációval, közös szakember alkalmazásával és intézményi együttműködés kialakításával jelentős előrelépést lehessen elérni. A motivációs válság és a programhiány egymást erősítő problémák, amelyek megoldásához átfogó járási stratégiára és dedikált szakmai kapacitásra lenne szükség.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sor: Az ifjúságot célzó tevékenységek mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben, de nem teljeskörűen elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Ifjúságot célzó tevékenységek vármegyei összegzése

Természetesen, ebből össze lehet állítani egy vármegyei, összefüggő szöveges értékelést. Az anyag alapján Tolna vármegyében az ifjúságot célzó tevékenységek összképe erősen településszerkezet-függő: a városiasabb, nagyobb intézményi háttérrel rendelkező járásokban sokkal inkább megjelennek a szervezett programok, a prevenció, a civil jelenlét és az együttműködések, míg az aprófalvas, periférikus térségekben a szolgáltatások szűkösek, esetlegesek vagy helyben egyáltalán nem érhetők el. A járások közötti különbségek nem csupán a programok számában, hanem azok szervezettségében, szakmai beágyazottságában és a fiatalok elérésének esélyében is megmutatkoznak.

A vármegyében az ifjúsági munka alapvetően két eltérő mintázatot követ. Egyrészt vannak olyan térségek, ahol a közösségi és szabadidős programok, a prevenciós kezdeményezések és a civil szervezetek jelenléte viszonylag stabil háttérrel ad a fiatalok eléréséhez, másrészt több járásban a szolgáltatások erősen hiányosak, és a fiatalok számára inkább a hiány, mintsem a kínálat a jellemző. A városiasabb Szekszárdi és részben Paksi járásban szélesebb a programkínálat, különösen a prevenció és a közösségi aktivitások terén, míg a Tamási és több kisebb, aprófalvas járásban az ifjúsági munka sokszor nem jut túl az alkalmi, töredezett jelenlétre. A Tolnai járás mérete miatt kedvezőbb szervezési környezetet mutatna, mégis komoly hiányosságokkal küzd, ami arra utal, hogy a településszerkezet önmagában nem elég, szükség van dedikált szakmai kapacitásra és tudatos koordinációra is.

A kzmves és hagyományörző programok több járásban jelen vannak, de ezek inkább kulturális és identitáserősítő szerepet töltenek be, mintsem komplex ifjúságfejlesztési funkciót. A munkaerő-piaci felkészítés és a vállalkozói kompetenciák fejlesztése azonban a legtöbb térségben gyenge pont, sok helyen teljesen hiányzik, vagy csak nagyon szóróványosan érhető el. Ez különösen azért probléma, mert a fiatalok helyben tartása és a perspektívák erősítése szempontjából éppen ezek a beavatkozások lennének kulcsfontosságúak.

A legmarkánsabb megyei probléma a szakemberhiány és az intézményesített ifjúsági munka gyengesége. A szöveg alapján szinte minden járásban megjelenik az a jelenség, hogy az ifjúsági feladatok nem önálló szakmai területként működnek, hanem más feladatok mellett, esetlegesen jelennek meg. Emiatt a programok gyakran nem épülnek egymásra, nem kapcsolódnak egységes logikába, és nem tudnak tartós hatást kiváltani. Az ifjúsági, oktatási és foglalkoztatási szereplők együttműködése több térségben hiányzik vagy csak részleges, ami tovább gyengíti a szolgáltatások rendszerjellegét.

Különösen hiányos a prevenciós paletta a kisebb és periférikus járásokban. A mentális egészségfejlesztés, a szenvedélybetegség-megelőzés, a szexuális felvilágosítás és a digitális biztonság témái sok helyen vagy teljesen hiányoznak, vagy csak elvétve jelennek meg. Ez azért

kiemelten fontos, mert ezek a témák épp a serdülő és fiatal felnőtt korosztály számára lennének a legrelevánsabbak. Ahol a prevenció erősebb, ott általában a települési vagy járási intézményi háttér is stabilabb, és a civil szereplők is aktívabbak.

Vármegyei szinten az látszik, hogy az ifjúsági tevékenységek fejlesztésének legfontosabb iránya nem pusztán új programok indítása, hanem a meglévő elemek összekapcsolása és szakmai rendszerbe rendezése lenne. Azokon a területeken, ahol vannak közösségi terek, táborok vagy civil kezdeményezések, ezekre érdemes lenne ráépíteni a kompetenciafejlesztő, prevenciós és pályaorientációs elemeket. A kisebb járásokban különösen fontos lenne a mobil ifjúsági szolgáltatások erősítése, mert ott a helyben elérhető kapacitások önmagukban nem képesek lefedni a fiatalok szükségleteit.

Összességében a vármegye ifjúsági képe vegyes, de jól körvonalazhatóan fejlesztésorientált. Vannak működőképes, sőt több elemükben erős járások, ugyanakkor a területi egyenlőtlenségek, a szakemberhiány, a prevenció hiányosságai és a munkaerő-piaci felkészítés gyengeségei miatt az ifjúsági munka még nem alkot egységes vármegyei rendszert.

5.4 Helyi kulturális közösségfejlesztési folyamatok

Bonyhád járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Bonyhád	x		
Grábóc	x		
Kisdorog	x		
Závod	x		

A bonyhádi járásra vonatkozó adataid alapján egy kisméretű, döntően aprófalvas térség képe rajzolódik ki, ahol a közösségi és kulturális programok **formailag** jelen vannak, de a közösségfejlesztés szempontjából inkább az alkalmi, rendezvényjellegű működés a meghatározó, mintsem egy tudatos, átfogó, bevonó folyamat. A települések többsége ezer fő alatti, ami jól illeszkedik a magyar kistéleplési mintázathoz: van helyi aktivitás és hagyományörzés, de a részvételiség, a stratégiai gondolkodás és az erőforrás-biztonság korlátozott, ezért a közösségfejlesztés inkább „események sorozata”, mint folyamat.

Közösségi programok jelenléte és jellege

A járási településeken elvileg helyben elérhetőek a közösségi programok és szolgáltatások, vagyis a kínálat nem hiányzik teljesen, nem kell feltétlenül a járásközpontba vagy más városba utazni a részvételhez. A válaszadók szerint szerveznek olyan programokat, amelyek a helyi közösségi együttműködést erősítik, de ezek elsősorban hagyományos, rendezvényjellegű formákhoz kötődnek. Ilyen stabil elemek a családi napok és a falunapok, amelyek kifejezetten a közösség együttlétét, a találkozást, a közös ünneplés lehetőségét biztosítják, és a kistéleplési lét szimbolikus eseményei.

A közösségfejlesztés szempontjából ezek a rendezvények fontos „kapunyitó” események: jelenlétet, bizalmi tereket teremtenek, legitimálják a helyi szereplők (önkormányzat, civil szervezetek, intézmények) közösség-szervező szerepét, ugyanakkor önmagukban nem feltétlenül hoznak létre hosszú távú, strukturált részvételiséget. A bonyhádi járásban a kép inkább olyan, hogy van egy aktív rendezvénynapotár, amelyre rá lehetne építeni egy tudatosabb

közösségfejlesztési folyamatot, de a jelenlegi gyakorlat még csak korlátozottan tekinthető közösségfejlesztésnek szakmai értelemben.

Részvételi formák: hagyományok, fórumok, lokális értékek

A válaszok alapján több településen jelen vannak a helyi hagyományok vagy értékek feltárását célzó programok, ami arra utal, hogy létezik identitás-alapú közösségi működés. Ez a kulturális közösségfejlesztés szempontjából kulcsfontosságú: ahol a helyi értékek tudatosítása elindult, ott az identitásra, „helyben maradásra”, lokálpatriotizmusra építő kezdeményezések jobban megalapozhatók. Ugyanakkor a helyi értékeket bemutató kiadvány (falukönyv, kalendárium stb.) jóval ritkábban jelenik meg, ami arra utal, hogy a hagyományörzés sokszor inkább informális, eseményekben megjelenő, mintsem dokumentált, reflektált forma.

A közösségi problémamegoldás irányába mutató fórumok és találkozók alkalmanként megjelennek, de nem állandó gyakorlatként. Ez arra utal, hogy a helyi döntéshozatalban és tervezésben a lakosság bevonása inkább epizodikus: akkor válik hangsúlyossá, ha valamilyen konkrét ügy, fejlesztés vagy konfliktus szükségessé teszi. Ez a minta jól illik a kistelepülési valósághoz: a személyes ismeretségi hálók és informális csatornák erősek, de a formális, rendszeresen szervezett részvételi fórumok még nem váltak a helyi kormányzás rutinszerű elemévé.

Kommunikációs csatornák és digitális jelenlét

A járásban egyáltalán nem jellemző a helyi rádió, és a helyi televízió is csak szórványosan jelenik meg, ami a településméretből is következik. A hagyományos tömegkommunikációs csatornák fenntartása ilyen léptékben költséges, ezért ezek hiánya nem meglepő a bonyhádi járás típusú térségekben. Helyi újság viszont több településen is működik, másutt hiányzik, ami differenciált képet mutat: egyes falvak továbbra is ragaszkodnak a nyomtatott tájékoztatáshoz, míg máshol vagy nincs rá erőforrás, vagy a kereslet szűkebb.

Sokkal markánsabb a digitális jelenlét: a települések döntő többsége rendelkezik helyi honlappal, és a közösségi média használata általános. Ez arra utal, hogy a helyi kommunikáció súlypontja eltolódott az online tér irányába, különösen a közösségi média felületek felé, amelyek rugalmas, gyors és olcsó kommunikációt tesznek lehetővé. A YouTube mint önálló helyi kommunikációs csatorna ritkábban jelenik meg, ami összefügghet azzal, hogy a videós tartalom gyártása időigényesebb és specifikusabb kompetenciákat igényel.

Összességében a bonyhádi járásban a kommunikációs infrastruktúra vegyes: hiányoznak a nagyobb elérést biztosító tradicionális médiumok, de a honlap és különösen a közösségi média alkalmas arra, hogy a közösségi programokról és fejlesztési kezdeményezésekről tájékoztassák a lakosságot. Közösségfejlesztési szempontból ez egyszerre erőforrás (gyors, széles elérés) és korlát (az online tér nem feltétlenül aktivizál, inkább tájékoztat).

Közösségfejlesztési igény és akadályok

A bonyhádi járás településeinek megítélése szerint van igény egy átfogó közösségfejlesztési folyamat megvalósítására, de ez az igény differenciáltan jelenik meg. Vannak olyan települések, ahol ezt teljes mértékben szükségesnek tartják, máshol inkább részben, illetve van olyan szereplő is, aki jelenleg nem látja ennek szükségességét. Ez a kettősség azt jelzi, hogy a járáson belül különböző „fejlettségi szinteken” állnak a települések közösségfejlesztési tudatosság és tapasztalat szempontjából.

Az akadályok megítélésében több tényező rajzolódik ki. A közösségi programok hiánya és a közösségi terek hiánya jellemzően nem tekinthető súlyos, mindenütt meghatározó

problémának, inkább közepes, illetve településenként eltérő súlyú nehézséget jelent. Ez arra utal, hogy fizikai értelemben általában rendelkezésre állnak olyan helyszínek és programok, amelyekre építve egy fejlesztési folyamat felépíthető. Ezzel szemben a pénzügyi források hiánya erősebben jelenik meg gátló tényezőként: a helyi szereplők úgy érzik, hogy a meglévő kezdeményezések, programok bővítésének, rendszeressé tételének, illetve új típusú, innovatív programok bevezetésének anyagi feltételei bizonytalanok.

A szakemberhiány inkább mérsékelten jelent problémát, ami arra enged következtetni, hogy valamilyen szintű kompetencia (művelődésszervező, civil szervezetek, önkormányzati munkatársak) jelen van, de nem minden településen azonos mértékben, és nem feltétlenül közösségfejlesztő szakmai logikával dolgoznak. Az alacsony lakossági részvétel, az együttműködés hiánya és a helyi kezdeményezések hiánya vegyes megítélést kapnak: vannak települések, ahol ez inkább nem jellemző, máshol inkább vagy közepesen gátló tényező. Ez a heterogenitás arra utal, hogy a bonyhádi járáson belül is vannak aktívabb, erősebb civil bázissal rendelkező falvak, illetve olyanok, ahol a „megszokott” passzivitás, a bizalmatlanság vagy a kiégés jobban érezhető.

A hagyományokra épülő kezdeményezések hiánya sem tekinthető egyöntetűen súlyos problémának, de több jelzés szerint akadályozhatja a közösségfejlesztési folyamatokat. Ez azt jelenti, hogy bár jelen vannak hagyományörző programok, nem minden település építi be ezeket tudatosan a fejlesztési logikába, inkább „ünnepi díszletként” működnek, mint a közösségi identitást és cselekvőképességet erősítő strukturáló erőként.

Következtetések a bonyhádi járás és hasonló kistélepléses térségek számára

A bonyhádi járás adatai alapján az a kép rajzolódik ki, hogy a helyi kulturális és közösségi élet alap-infrastruktúrája létezik: vannak programok, helyszínek, kommunikációs csatornák, és a települések egy részében már hagyományfeltáró, identitás-erősítő kezdeményezések is jelen vannak. A közösségfejlesztés azonban jelenleg inkább rendezvényközpontú, alkalmi, mintsem tudatosan tervezett, folyamatszerű. A legmarkánsabb gátló tényező a pénzügyi erőforrások szűkössége, míg a szakemberhiány és az együttműködés, illetve részvétel problémái településenként eltérő mértékben, de kezelhető szinten vannak.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sor: A helyi kulturális közösségfejlesztési folyamatok mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben, de nem teljeskörűen elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Dombóvár Járás

Járás települése	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben
Csibrák	x		

Településjellemzők és programkínálat

A dombóvári járásból vizsgált település kistelepülés, ahol csak alkalmanként szerveznek közösségi együttműködést erősítő programokat. Nincs jelen rendszeres, folyamatos programkínálat, inkább eseményszerű, alkalmi aktivitásról beszélhetünk. A klasszikus közösségi rendezvények közül falunap van, családi nap viszont nincs, ami arra utal, hogy az éves közösségi „csúcspont” egyetlen nagyobb, ünnepi alkalomhoz kötődik, miközben a családokra, kisebb közösségekre célzott, differenciáltabb programkínálat hiányzik.

A közösségi cselekvésre építő programtípusok (szemétszedés, közösségi futás, főzőverseny) egyáltalán nem jelennek meg ezen a településen. Ez azt jelenti, hogy a közösségi együttlét elsősorban az ünnepi, reprezentatív eseményhez kapcsolódik, a mindennapokhoz kötődő, közös munkára vagy sporttevékenységre épülő formák nélkül. Ez a kép nagyon közel áll a tamási járás több aprófalvára jellemző mintázathoz: van egy-két hagyományos rendezvény, de a folyamatos, részvételre épülő közösségfejlesztés tere szűk.

Hagyományok, közösségi fórumok, részvételiség

A településen nem működnek olyan programok, amelyek kifejezetten a helyi hagyományok vagy értékek feltárását célozzák, és nem készült helyi értékeket bemutató kiadvány sem. Ez azt mutatja, hogy a kulturális örökség, helyi identitás tudatosítása még nem jelent meg szervezett formában, ami a kulturális közösségfejlesztés egyik alapvető pillérének hiányát jelzi. A hagyományok ugyan informálisan létezhetnek, de nem válnak reflektált, fejlesztési erőforrássá. Ugyanakkor a településen alkalmanként szerveznek olyan közösségi fórumot vagy találkozót, ahol a helyi problémákat közösen vitatják meg. Ez fontos, mert azt jelzi, hogy a részvételi formák nem teljesen hiányoznak: van tapasztalat a közös ügykezelés, közös beszélgetés gyakorlatával kapcsolatban. Ez a tamási járás néhány településéhez hasonló helyzet: a fórumok nem rendszeresek, de időről időre megjelennek, és potenciális alapot adnak egy tudatosabban felépített közösségfejlesztési folyamat számára.

Kommunikációs csatornák

A vizsgált településen nem működik helyi rádió, helyi televízió és helyi újság sem, ami jól tükrözi a kistelepülések korlátozott erőforrásait. A formális, intézményesített helyi média hiánya azt jelenti, hogy nincsen saját, nyomtatott vagy elektronikus „hivatalos” csatorna, amely rendszeresen közvetítené a helyi híreket, programokat, folyamatokat.

Ezzel szemben van helyi honlap és helyi közösségi média, amelyek a kortárs kistelepülési kommunikáció jellegzetes eszközei. A honlap minimális, strukturált tájékoztatást tesz lehetővé, míg a közösségi média rugalmas, gyors, informális kommunikációt biztosít. YouTube-csatorna nincs, vagyis a videós tartalom-előállítás nem jellemző. Ez a kommunikációs profil nagyon hasonlít több tamási és bonyhádi kistérségi település gyakorlatához: a költségesebb, „klasszikus” médiumok hiánya mellett a honlap–közösségi média kettőse épül a helyi láthatóság.

Közösségfejlesztési igény és érzékelt akadályok

A településen a válaszadó részben szükségesnek tartja egy átfogó közösségfejlesztési folyamat megvalósítását. Ez óvatos, de pozitív jelzés: felismerik, hogy a helyi közösségi szövet erősítésére szükség van, de a „teljes mértékben szükséges” megfogalmazás hiánya azt is jelezheti, hogy a közösségfejlesztés iránti tudatosság még formálódik, vagy bizonytalanok a megvalósíthatóság feltételeiben.

Az akadályok közül több kifejezetten markánsan jelenik meg.

- A közösségi programok hiánya közepesen jellemző gátló tényezőként jelenik meg: vagyis a meglévő, elszórt programok mellett a helyi szereplők is érzékelik, hogy mennyiségben és sokszínűségben is szűk a kínálat.
- Az alacsony lakossági részvételt nagyon jellemző akadálynak tartják, ami azt mutatja, hogy a településen a passzivitás, érdektelenség, esetleg bizalmi hiány erősen korlátozza a közösségi kezdeményezések sikerét.

Információhiány a programokról inkább nem jellemző problémaként jelenik meg, vagyis a részvétel hiánya nem kommunikációs, hanem mélyebb motivációs, társadalmi okokkal függ össze. A közösségi terek hiányát egyáltalán nem tartják akadálynak, ami arra utal, hogy fizikai értelemben van hol találkozni, programot szervezni (pl. művelődési ház, kultúrterem, közösségi tér).

A szakemberhiány inkább nem jellemző, tehát a településen legalább egy-két olyan személy vagy intézmény van, aki/ami képes a programok szervezésére, a folyamatok koordinálására. Ez a tamási járás egyik feléhez hasonlítható, ahol szintén településenként nagy a szórás a szakember-ellátottságban.

Ezzel szemben a pénzügyi források hiánya nagyon jellemző akadályként jelenik meg. Ez tipikus kistelepülési helyzet: a humánkapacitás és legalább minimális infrastruktúra jelen van, de a források hiánya megakadályozza a programkínálat bővítését, rendszeressé tételét, új típusú, fejlesztő jellegű aktivitások bevezetését.

Az együttműködés hiánya és a helyi kezdeményezések hiánya inkább nem jellemző akadály, ami fontos pozitív jel: bár a részvétel alacsony, a válaszadó nem érzi úgy, hogy a településen teljesen hiányozna az együttműködési készség vagy az alulról jövő kezdeményezés. Ez értelmezhető úgy is, hogy „csírái” megvannak az együttműködésnek és a kezdeményezőkézségnek, de ezek kevésbé látszanak, nehezen válnak szélesebb közösségi folyamattá.

A hagyományokra épülő kezdeményezések hiányát inkább jellemző akadályként értékelik, ami egybecseng azzal, hogy nincsenek hagyományfeltáró programok és helyi értékeket bemutató kiadványok. Vagyis a helyi kulturális örökség potenciális erőforrás marad, de nem épül be tudatosan a közösségfejlesztés logikájába. Ez a helyzet jól illeszkedik a perifériusabb, aprófalvas térségek azon mintázatához, ahol az identitás „megvan”, de nem jelenik meg sem módszeres feltárásban, sem fejlesztési eszközként.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sor: A helyi kulturális közösségfejlesztési folyamatok mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben, de nem teljeskörűen elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Paks járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Bölske	x		
Dunaföldvár	x		

Györköny	x		
Madocsa		x	
Sárszentlőrinc	x		

A Paks járásra vonatkozó adatok alapján egy olyan térség képe rajzolódik ki, ahol a közösségi-kulturális kínálat alapvetően jelen van, a településszerkezet pedig vegyes: a város mellett közepes és ezer fő alatti települések is szerepelnek. Ez a szerkezet eltér a kifejezetten aprófalvas járásoktól, és inkább egy „félvárosias-félfalusias” közegre utal, ahol a közösségfejlesztési folyamatok esélyei és korlátai egyszerre kötődnek a meglévő intézményi-kulturális infrastruktúrához és a lakossági részvétel hullámzó szintjéhez.

Településszerkezet és a programok elérhetősége

A válaszok szerint a mintában város, ezer fő alatti és ezer fő feletti települések egyaránt jelen vannak, ami jól leképezi a Paks járás differenciált településszerkezetét. A közösségi programok és szolgáltatások túlnyomórészt helyben elérhetők, csak egy település jelzi úgy, hogy ezek inkább csak részben érhetők el a helyszínen. Ez azt sugallja, hogy a járásban általában nem a kínálat teljes hiánya a központi probléma, hanem annak formája, minősége, illetve az, hogy milyen mértékben kapcsolódik tényleges közösségfejlesztési célokhoz.

A közösségi együttműködést erősítő programokat több településen rendszeresen, máshol alkalmanként szervezik. Ez arra utal, hogy a rendezvényalapú közösségi élet stabil része a helyi társadalomnak, ugyanakkor a város–falu különbségek itt is megjelenhetnek: a nagyobb településeken jellemzően strukturáltabb, intézményesebb keretek között, a kisebbeken inkább néhány kulcsszereplő aktivitására építve szerveződnek ezek az alkalmak.

Programtípusok és hagyományalapú kezdeményezések

A konkrét programtípusok vizsgálata alapján a Paks járásban is jól látszik a rendezvényközpontú, hagyományokon alapuló közösségi élet. Falunap minden válaszadó településen van, a családi nap jelenléte településenként váltakozik, de több helyen erősen jelen van. A szemétszedési akciók és a főzőversenyek ezzel szemben kifejezetten hiányoznak vagy csak elvétve fordulnak elő, ami arra utal, hogy a közösségi aktivitás inkább az ünnepi, ünnepélyesebb eseményekhez, mintsem a mindennapokhoz kapcsolódó, részvételiségre építő akciókhoz kötődik.

A közösségi futás már megjelenik néhány településen, ami a sporthoz kapcsolódó közösség szervezés felé tett lépésként értelmezhető, de nem általánosan elterjedt. Összességében a programstruktúra olyan képet mutat, amelyben a hagyományos falusi-kistelepülési eseménytípusok dominálnak, kiegészülve néhány modern, életmódhoz kötődő elemmel, de a részvételre, közös cselekvésre épülő, folyamatos közösségfejlesztő gyakorlat csak korlátozottan rajzolódik ki.

A helyi hagyományok vagy értékek feltárását célzó programok több településen jelen vannak, máshol hiányoznak, ami vegyes képet mutat az identitásalapú közösségfejlesztés területén. Helyi értékeket bemutató kiadvány (falukönyv, kalendárium stb.) már kevesebb helyen készült, de így is látszik, hogy a járásban létezik olyan kulturális kapacitás, amely a helyi tudás és emlékezet strukturált rögzítését vállalja. Ez a hasonló méretű településekre általánosítva azt sugallja, hogy a Paks járásban nem teljesen hiányzik a reflexív, dokumentáló hagyományápolás, de nem is válik univerzális gyakorlattá.

Részvételi fórumok és kommunikációs infrastruktúra

A települések jelentős része szervez közösségi fórumokat vagy találkozókat, ahol a helyi problémákat közösen vitatják meg, ráadásul nem csupán alkalmanként, hanem néhány helyen rendszeresen is. Ez a bonyhádi járáshoz képest valamivel „intézményesebb” vagy tudatosabb részvételiségre utal: megjelennek olyan formák, amelyek közelebb állnak a közösségfejlesztés klasszikus eszköztárához (közös tervezés, közös problémamegbeszélés). Ugyanakkor azok a települések, ahol ilyen fórumok egyáltalán nincsenek, arra jelzik a figyelmet, hogy a járáson belül jelentős eltérések lehetnek a helyi társadalmi tőke és a részvételi kultúra szintje között. Kommunikációs csatornák tekintetében a Paks járás képe a jelenkori magyar gyakorlatnak megfelelően alakul. Helyi rádió sehol nem működik, helyi televízió is csak egy településen jelenik meg, ami a fenntarthatósági és költség-hatékonysági szempontokat tükrözi. Ugyanakkor a helyi újság több településen is működik, máshol nincs, ami a nyomtatott sajtóhoz való eltérő kötődést jelzi.

Szinte mindenhol van helyi honlap, és minden válaszadó szerint működik helyi közösségi média, ami arra utal, hogy a települési kommunikáció elsődleges csatornáit már egyértelműen az online térhez kötődnek. A YouTube mint helyi információs csatorna ugyanakkor sehol nem jelenik meg, ami azt jelzi, hogy bár a digitális infrastruktúra megvan, a videós tartalom mint kommunikációs forma még nem épült be a helyi gyakorlatba. Ez a tapasztalat a hasonló méretű településeknél is jól általánosítható: a honlap és a közösségi média már rutinszerű, a „profi” médiatartalom viszont ritka.

Közösségfejlesztési igények és érzékelt akadályok

A Paks járásban a válaszadók többsége valamilyen formában szükségesnek látja egy átfogó közösségfejlesztési folyamat elindítását: vannak, akik inkább, mások teljes mértékben indokoltnak tartják, és csak egyetlen vélemény jelez kifejezett elutasítást vagy közönyt. Ez arra utal, hogy a járásban a közösségfejlesztés iránti nyitottság alapvetően jelen van, ugyanakkor eltérő motivációs szintek és eltérő tapasztalatok húzódnak meg a háttérben.

Az akadályok közül a közösségi programok hiánya itt nem tűnik súlyos, mindenütt jelen lévő problémának: több település egyáltalán nem, vagy csak kevésbé érzi ezt gátló tényezőnek. Ez összhangban van azzal, hogy a programkínálat alapvetően létezik, és inkább a részvétel mélysége és minősége kérdéses. Ezt támasztja alá, hogy az alacsony lakossági részvétel már sokkal markánsabban jelenik meg akadályként: több település közepesen vagy nagyon jellemzőnek tartja, hogy a lakosság aktivitásának hiánya korlátozza a közösségfejlesztési kezdeményezések sikerességét.

Az információhiány a programokról ezzel szemben kevésbé problémásnak látszik: a válaszadók többsége szerint ez nem, vagy csak alig jellemző. Ez logikusan illeszkedik a fejlett online kommunikációs infrastruktúrához: a lakosok elvileg tudhatnak a programokról, de ez önmagában nem garancia a részvételre. A közösségi terek hiánya inkább alacsony vagy közepes akadályként jelenik meg, és legalább egy településnél hiányzó adat is szerepel, ami azt is jelentheti, hogy a kérdés bizonyos helyeken kevésbé értelmezhető probléma („van valami terem, megoldjuk”).

A szakemberhiány a legtöbb válasz szerint nem vagy csak mérsékelten gátló tényező, ami azt sugallja, hogy a járásban rendelkezésre állnak olyan szereplők – önkormányzati dolgozók, művelődésszervezők, civil szervezetek –, akik képesek programokat szervezni. Ugyanakkor a közösségfejlesztés speciális szaktudása nem feltétlenül jelenik meg mindenhol, inkább általános szervezési és kulturális kompetenciákra lehet következtetni.

A pénzügyi források hiánya a Paksi járásban is releváns akadály, de nem minden településen ugyanazzal a súllyal. Van, ahol inkább nem tartják meghatározónak, máshol közepes vagy kifejezetten erős gátként érzékelik. Ez feltehetően összefügg a települések eltérő pályázati és erőforrás-bevonási képességével, illetve azzal, hogy melyik község mennyire tud kapcsolódni térségi vagy országos programokhoz.

Az együttműködés hiánya és a helyi kezdeményezések hiánya többnyire nem, vagy csak közepesen jellemző akadályként jelenik meg, de találunk olyan települést is, ahol inkább gátló tényezőként látják ezeket. Ez azt mutatja, hogy a járásban alapvetően léteznek együttműködési alapok, de nem minden településen azonos mértékben. A hagyományokra épülő kezdeményezések hiánya inkább enyhe vagy közepes akadályként jelenik meg, ami azt jelzi, hogy a hagyományokra építés fontos lenne, de a meglévő programok nem mindenhol integrálják ezt elég tudatosan.

Következtetések Paks járásra és a hasonló település-struktúrájú térségekre

A Paks járás adatai alapján a helyi kulturális közösségfejlesztési folyamatok egyik legfőbb jellemzője, hogy a programkínálat és a kommunikációs infrastruktúra viszonylag erős, viszont a lakossági részvétel és az elmélyült, folyamatszerű közösségfejlesztés korlátozott. A települések nagy része rendelkezik saját honlappal és közösségi médiás jelenléttel, rendszeres vagy alkalmankénti közösségi programokkal, és több helyen közösségi fórumokkal is, ami jó kiindulópontot jelent a tudatos közösségfejlesztés számára.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sor: A helyi kulturális közösségfejlesztési folyamatok mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben, de nem teljeskörűen elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Szekszárd járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Alsónyék	x		
Bátaszék	x		
Ócsény	x		
Pörböly	x		
Szekszárd	x		

A szekszárdi járás adatai alapján egy kifejezetten erős közösségi-kulturális infrastruktúrával rendelkező térség rajzolódik ki, ahol a városi központ, több városias jellegű település és kisebb falvak együttese egy komplex, de viszonylag jól szervezett közösségi életet tart fenn. A közösségfejlesztés ugyanakkor itt is alapvetően rendezvény- és projektalapú, de a hagyományokra épülő, dokumentált helyi identitás és az alkalmi részvételi fórumok viszonylagos sűrűsége miatt a járás a közösségfejlesztési folyamatok számára kedvezőbb kiinduló helyzetet mutat, mint több más, inkább aprófalvas térség.

Településszerkezet és elérhetőség

A szekszárdi járás mintájában több város is megjelenik, emellett ezer fő feletti és ezer fő alatti települések is szerepelnek, ami egy funkcionálisan erősen differenciált, de központba szerveződő térséget jelez. A közösségi programok és szolgáltatások jellemzően helyben elérhetők, mindössze egy település jelzi azt, hogy azok csak részben állnak rendelkezésre. Ez arra utal, hogy a járás egészében nem a kínálat hiánya, hanem inkább annak minősége, struktúrája és a lakosság bevonódásának módja az, ami a közösségfejlesztési folyamatok szempontjából kérdésessé válhat.

Közösséget erősítő programokat a települések túlnyomó részében rendszeresen szerveznek, másutt alkalmanként, ami azt jelzi, hogy a közösségépítés rendezvényközpontú formái stabilan jelen vannak a járásban. A városiasabb települések feltehetően több, intézményesített programmal, a kisebb falvak inkább néhány kulcsszereplőhöz és hagyományos eseménytípushoz kötődően tartanak fenn ilyen alkalmakat.

Programtípusok: ünnepek, mindennapi részvétel és hagyomány

A programstruktúrában egyszerre jelennek meg a klasszikus falusi-községi ünnepek és a részvételibb, közösségi együttműködést igénylő formák. Családi napot és falunapot szinte mindenhol szerveznek, vagyis a törzsesemények stabilan megvannak, amelyek köré a helyi közösségi élet jelentős része szerveződik. Ezek a rendezvények egyszerre szolgálják a találkozást, az ünneplést, a generációk közötti kapcsolatok fenntartását, és szimbolikusan is kijelölik azokat az időszakokat, amikor a közösség „egybegyűlik”.

Érdekes sajátosság, hogy a társas estek és a főzőversenyek a szekszárdi járásban sokkal szélesebb körben jelennek meg, mint a korábbi járásokban: több településen szervezik ezeket, mint közösséget erősítő eseményeket. Ez a programstruktúra azt mutatja, hogy a közösségi élet nem csak az ünnepi falunapra szűkül, hanem kialakulnak olyan, inkább kötetlen, kiscsoportos vagy tematikus alkalmak, amelyek erősítik a mindennapibb, kapcsolatszerű részvételt. A szemétszedési akciók és a közösségi futások ezzel szemben kevésbé stabilan jelennek meg: egyik-másik településen van, de nem általános gyakorlat, ami jelzi, hogy a „közös cselekvés” környezetvédelmi vagy sportalapú formái még nem váltak mindenhol beágyazott gyakorlattá.

A hagyományokra épülő aktivitások tekintetében a szekszárdi járás különösen erősnek tűnik. A települések többségén vannak olyan programok, amelyek a helyi hagyományok és értékek feltárását célozzák, és több helyen készült már a helyi értékeket bemutató kiadvány (falukönyv, kalendárium stb.). Ez arra utal, hogy a kulturális közösségfejlesztés egyik fontos pillére – a helyi identitás tudatosítása, rögzítése, láthatóvá tétele – sok településen már intézményesen is megjelent. A hasonló méretű, városközpontú, de sok kisebb települést magába foglaló járásokra ez óvatosan általánosítható: ahol erős a központi kulturális intézményhálózat, ott a dokumentált hagyományápolás is gyakrabban fordul elő a vonzáskörzet falvaiban.

Részvételi fórumok és helyi kommunikáció

A szekszárdi járás egyik sajátossága, hogy a közösségi fórumok és problémamegbeszélő találkozók mindegyik vizsgált településen jelen vannak, igaz, mindenhol alkalmankénti jelleggel. Ez azt jelzi, hogy a helyi döntéshozatalhoz, problémafeltáráshoz kapcsolódó részvételi formák léteznek, de nem intézményesültek olyan mértékben, hogy rendszeres, előre tervezett, ciklikus folyamatként jelenjenek meg. A közösségfejlesztés szempontjából viszont kiemelt jelentőségű, hogy a „formátum” már ismert és kipróbált: ezekre az alkalmakra könnyebb ráépíteni egy átgondoltabb, módszertanilag megalapozott bevonási folyamatot.

Kommunikációs csatornáknak a járás erős, de differenciált képet mutat. A helyi rádió és helyi televízió többnyire hiányzik, de legalább egy településen mégis jelen vannak, ami valószínűsíthetően városi vagy térségi központi szereplőhöz köthető. Helyi újság a települések

többségén működik, máshol nem, ami eltéréseket jelez abban, hogy mennyire tudnak vagy akarnak a települések nyomtatott sajtót fenntartani.

A digitális kommunikáció gyakorlatilag általános: minden vizsgált település rendelkezik honlappal, és mindenhol használnak helyi közösségi médiafelületeket. Ez egy erős, modern kommunikációs alapot teremt a közösségfejlesztés számára, hiszen a programok meghirdetése, a beszámolók, fényképek, felhívások eljutnak a lakossághoz. A YouTube csatornák jelenléte még itt is inkább kivétel, mint szabály: egy település használja, a többiek nem, ami megerősíti, hogy a videós tartalom még nem vált a helyi kommunikáció általános eszközévé.

Közösségfejlesztési igények és akadályok

A szekszárdi járásban a válaszok alapján erős, de differenciált igény mutatkozik egy átfogó közösségfejlesztési folyamat iránt. Több település teljes mértékben szükségesnek látja, mások részben tartják indokoltnak, és csak egy válasz jelzi, hogy egyáltalán nem tartja ezt szükségesnek. Ez arra utal, hogy a járásban már létezik egyfajta fejlesztési tudatosság, ugyanakkor a települések kiinduló helyzete, tapasztalatai és motivációi eltérők.

Az érzékelt akadályok közül a közösségi programok hiánya itt is inkább ritkán, és legfeljebb mérsékeltén jelenik meg korlátozó tényezőként. A többség szerint nem vagy csak alig jellemző probléma, ami összhangban van a gazdag programkínálattal. A lakossági részvétel megítélése már jóval ambivalensebb: vannak települések, ahol inkább nem jellemző akadályként jelenik meg, máshol viszont inkább vagy kifejezetten nagyon gátló tényezőnek tartják. Ez a járáson belüli különbségekre utal: valahol a kulturális és közösségi intézményrendszer jobban be tudja vonni az embereket, máshol a részvételi kultúra gyengébb.

Az információhiány a programokról többnyire nem jelent komoly akadályt, legfeljebb egy helyen jelenik meg közepesen jellemző problémaként. Ez jól illeszkedik a fejlett kommunikációs háttérhez: a lakosság alapvetően értesül a programokról, a részvétel hiánya inkább motivációs, időbeli vagy bizalmi tényezőkre utal. A közösségi terek hiánya viszont a szekszárdi járásban markánsabb akadály: a válaszok többsége szerint közepesen gátló tényezőként van jelen. Ez azt jelzi, hogy bár intézmények, épületek léteznek, a közösségi használatra alkalmas, rugalmasan működtethető terek száma vagy állapota nem mindenhol kielégítő.

A szakemberhiány itt kevésbé tűnik súlyos problémának: a települések többsége szerint egyáltalán nem vagy inkább nem jellemző akadály, ami arra utal, hogy a járás kulturális, közművelődési és civil szférájában van humánerőforrás. Ugyanakkor az is lehetséges, hogy ez a jelenlegi rendezvény- és projektalapú működéshez elegendő, de egy mélyebb, módszertanilag megalapozott közösségfejlesztési folyamat esetén már szűkösebbé válna.

A pénzügyi források hiánya ezzel szemben egyértelműen erős gátló tényező: a válaszok alapján legalább közepesen, de sok helyen inkább vagy nagyon jellemző akadályként jelenik meg. Ez azt mutatja, hogy a gazdag programkínálat fenntartása, bővítése, illetve a hosszabb távú fejlesztési logikába illesztése a rendelkezésre álló források szűkössége miatt bizonytalan. Az együttműködés hiánya, valamint a helyi kezdeményezések hiánya többnyire nem vagy csak mérsékeltén jellemző probléma, ami pozitív jel: a járás alapvetően rendelkezik olyan társadalmi tőkével, együttműködési hajlandósággal és alulról jövő kezdeményezésekkel, amelyekre építkezni lehet. A hagyományokra épülő kezdeményezések hiánya is jellemzően enyhe vagy közepes akadály, ami beleillik abba a képbe, hogy a hagyományápolás jelen van, de nem mindenhol válik a közösségfejlesztés tudatos tengelyévé.

Összegzés: Szekszárd járás közösségfejlesztési potenciálja

A szekszárdi járás a közösségi-kulturális infrastruktúra, a hagyományalapú programok és a kommunikációs csatornák szempontjából kedvezőbb helyzetben van, mint egy tipikus aprófalvas térség. Városok, közép- és kistelepülések együttese olyan hálózatot alkot, amelyben a közösségi programkínálat gazdag, a lakosság tájékoztatása megoldott, és a közösségi fórumok, részvételi alkalmak is jelen vannak – még ha egyelőre csak alkalmi jelleggel is. A legfőbb kihívást a pénzügyi erőforrások szűkössége, a közösségi terek korlátozott rendelkezésre állása és a lakossági részvétel településenként változó, helyenként alacsony szintje jelenti.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra kerültek sor: A helyi kulturális közösségfejlesztési folyamatok mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben, de nem teljeskörűen elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tamási járás

Járás települése	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben
Felsőnyék	x		
Gyönk	x		
Iregszemcse	x		
Szárazd	x		
Simontornya	x		
Szakadát	x		
Udvardi	x		
Varsád	x		

A tamási járásra vonatkozó adataid alapján egy tipikusan aprófalvas, részben városias elemekkel kiegészült térség képe rajzolódik ki, ahol a közösségi-kulturális kínálat alapja jelen van, de az elérhetőség, a szakmai kapacitás és különösen a pénzügyi erőforrások egyenetlensége erősen meghatározza a közösségfejlesztési folyamatok lehetőségeit. A járás inkább „sebezhető”, de nem passzív: vannak programok, vannak hagyományokra építő kezdeményezések és fórumok, ugyanakkor a lakossági részvétel, a szakember-ellátottság és a forráshiány miatt a folyamatok sokszor megrekednek az alkalmi rendezvények szintjén.

Településszerkezet és a kínálat elérhetősége

A minta városokat, ezer fő feletti és jelentős számban ezer fő alatti településeket tartalmaz, ami jól tükrözi a tamási járás aprófalvas jellegét, egy-két erősebb központtal. A közösségi programok és szolgáltatások több településen helyben elérhetőek, másutt csak részben; ez már önmagában jelzi, hogy a járáson belül erős térbeli egyenlőtlenségek vannak a kulturális és közösségi hozzáférésben. Ahol a kínálat csak részben elérhető helyben, ott a lakosok feltehetően a nagyobb központok irányába kénytelenek „ingázni” a kulturális szolgáltatásokért, ami a gyengébb mobilitási lehetőségekkel rendelkező csoportok (idősek, szegényebbek, fiatalok) esetében tényleges kizáródást is eredményezhet.

Közösségi együttműködést erősítő programokat minden településen szerveznek, de inkább alkalmanként, és csak kevesebb helyen rendszeresen. Ez arra utal, hogy a közösségi élet „nem nulláról indul”, vannak hagyományos programok és szervezeti gyakorlatok, de a folyamatosság és a tudatos építkezés többnyire hiányzik. A tamási járásban a kiinduló helyzet ezért kevésbé stabil, mint például a szekszárdi járásban: a programkínálat és az elérhetőség térben és időben is széttöredezettebb.

Programtípusok: hagyományos rendezvények és részvételi lehetőségek

A programstruktúra azt mutatja, hogy a járásban jelen vannak a klasszikus falusi-közösségi rendezvények, de nem minden településen azonos intenzitással. Családi napot és falunapot több település is szervez, de nem mindegyik, ami arra utal, hogy a közösségi ünnepek fenntartása is erőforrásfüggő: ahol gyengébb az önkormányzati vagy civil kapacitás, ott ez is könnyebben marad el. A társas estek és főzőversenyek inkább szórványosan jelennek meg, ami azt sugallja, hogy az olyan, rendszeresebb, kisebb létszámú, kapcsolatsűrítő alkalmak, amelyek a mindennapi közösségi kapcsolódást erősítenék, nem általánosak.

Közösségi futás a tamási járás településein nem jellemző, a szemétszedő akciók is inkább kivételesen jelennek meg. Ez azt jelzi, hogy a „közös cselekvésre”, aktív, munkán vagy sporton keresztüli együttműködésre építő programformák nem igazán épültek be a helyi gyakorlatba. A közösségi élet így jelentős mértékben továbbra is az ünnepi eseményekre, rendezvényekre, kevésbé a mindennapi részvételre és felelősségvállalásra épül.

A helyi hagyományok és értékek feltárását célzó programok, illetve a helyi értékeket bemutató kiadványok több, de nem minden településen jelennek meg. Ez egy kettős képet rajzol: vannak falvak, ahol a kulturális örökségre, identitásra építő munka már intézményes formát kapott (például falukönyv, kalendárium), máshol viszont ez még nem történt meg. A hasonló méretű, aprófalvas, periférikusabb helyzetű településeken ez a kettősség gyakori: ahol van egy erős helyi „motor” (tanító, lelkész, polgármester, civil vezető), ott létrejönnek ezek a kiadványok, máshol rejtve marad a helyi tudás.

Részvételi fórumok és kommunikációs csatornák

A közösségi fórumok vagy találkozók, ahol a helyi problémákat közösen vitatják meg, Tamásiban vegyesen vannak jelen. Van olyan település, ahol egyáltalán nem szerveznek ilyet, máshol alkalmanként, egy helyen rendszeresen. Ez arra utal, hogy a lakosság bevonása a helyi döntéshozatalba, tervezésbe nem általános gyakorlat, inkább eseti jellegű, és erősen függ az adott település vezetésének attitűdjétől, valamint a civil szféra erejétől.

Kommunikációs infrastruktúrában a járás – a méretviszonyokhoz képest – viszonylag jól ellátott, de nem egyenletesen. Helyi rádió sehol nem működik, helyi televízió viszont néhány településen elérhető, ami valószínűleg inkább térségi vagy városi kezdeményezéshez kötődik. Helyi újság a települések egy részében van, máshol hiányzik, ami a nyomtatott sajtó fenntartásával kapcsolatos anyagi és kapacitásbeli különbségeket tükrözi.

Digitális térben a kép árnyalt: a települések jelentős részének van honlapja, de nem mindegyiknek, ami fontos eltérés a szekszárdi járáshoz képest. Ugyanakkor a helyi közösségi média használata minden településen megjelenik, ami azt jelenti, hogy valamilyen online kommunikációs felület (tipikusan közösségi oldal) mindenhol eszközként szolgál. YouTube-

csatorna sehol nem működik helyi információs csatornaként, így a videós kommunikáció itt sem vált általánossá.

Összességében a járás kommunikációs tere kettős: van egy mindenhol jelenlévő, informálisabb, gyors közösségi médiás kommunikáció, és településenként változóan elérhető formálisabb csatornarendszer (honlap, újság, tv). Közösségfejlesztési szempontból ez azt jelenti, hogy a lakosság elérésére a legtöbb település rendelkezik minimumszintű eszközzel, de a strukturált, átlátható, archiválható kommunikációs gyakorlat nem egységes.

Közösségfejlesztési igény és észlelt akadályok

A támasi járásban a válaszadók mindegyike valamilyen mértékben szükségesnek tart egy átfogó közösségfejlesztési folyamatot: van, aki részben, mások inkább vagy teljes mértékben szükségesnek látják. Ez arra utal, hogy a településvezetők, intézmény- vagy civil szereplők érzékelik a közösségi szövet meggyengülését, a részvétel, összefogás problémáit, és nyitottak lennének egy tudatosabb beavatkozásra.

Az akadályok közül a közösségi programok hiánya itt sem tekinthető általános, súlyos problémának: több település szerint egyáltalán nem vagy inkább nem jellemző, és csak kevés helyen látják közepesen akadálnak. Ez összhangban van azzal, hogy programok formailag vannak, még ha nem is mindenhol azonos sűrűséggel és minőségben. Ezzel szemben az alacsony lakossági részvétel kifejezetten erős gátló tényezőként jelenik meg: több település nagyon jellemzőnek, mások közepesen vagy inkább jellemzőnek tartják. Ez azt jelzi, hogy a járásban – a meglévő programkínálat ellenére – a részvételi motiváció, a bizalom, az időráfordítás vagy akár a társadalmi feszültségek erősen korlátozzák a közösségfejlesztési gyakorlatokat.

Az információhiány a programokról inkább enyhe vagy közepes akadály: sok település szerint nem vagy alig jellemző, néhányan közepesen problémásnak érzik. Ez azt mutatja, hogy bár a kommunikáció nem tökéletes, önmagában nem ez magyarázza a részvétel alacsony szintjét. A közösségi terek hiánya a legtöbb helyen nem jelent éles akadályt, több település egyáltalán nem érzi problémának, és csak néhány helyen jelenik meg közepesen gátló tényezőként. Ugyanakkor az, hogy van jelzés térhiányra, arra utal, hogy egyes falvakban a megfelelő, többfunkciós, korszerű közösségi terek kialakítása továbbra is feladat.

A szakemberhiány a támasi járásban jóval élesebben kirajzolódik, mint több más járásban. Bár van, ahol nem vagy inkább nem jellemző akadály, több település közepesen vagy inkább jellemző, illetve nagyon jellemző problémaként tekint rá. Ez arra utal, hogy a járásban erősen differenciált a humánerőforrás-helyzet: vannak települések, ahol van közösség-szervezéshez értő személy vagy csapat, máshol viszont kifejezett hiány mutatkozik. A hasonló aprófalvas, periférikus térségekben ez gyakori minta: a szakemberek inkább a központi településekhez kötődnek, a kisebb falvakba csak esetlegesen jutnak el.

A pénzügyi források hiánya Tamásiban szinte mindenhol súlyos akadályként jelenik meg. Több település inkább jellemzőnek, a többség nagyon jellemzőnek tartja, hogy a forrásszűke akadályozza a közösségfejlesztési folyamatokat. Ez a válaszstruktúra jól tükrözi a kistelepülések sebezhetőségét: az önkormányzati költségvetések szűkösek, a pályázati forrásokhoz való hozzáférés egyenetlen, és a civil szféra is korlátozottan tud önálló, fenntartható programokat működtetni.

Az együttműködés hiánya és a helyi kezdeményezések hiánya többnyire nem vagy csak közepesen jellemző akadályként jelenik meg. Vannak települések, ahol egyáltalán nem látják

problémának az együttműködés hiányát, másutt közepes akadályt jelent, ami arra utal, hogy az alapszintű kapcsolati tőke és együttműködési hajlandóság sok helyen adott. A hagyományokra épülő kezdeményezések hiánya szintén inkább enyhe vagy közepes akadály: több település szerint alig jellemző, és csak egy-egy településen érezhető közepesen gátló tényezőként. Ez arra enged következtetni, hogy a hagyományokra épülő programok elvileg rendelkezésre állnak, de ezek strukturált közösségfejlesztési folyamatba illesztése még nem automatizálódott.

Következtetések a tamási járás közösségfejlesztési helyzetéről

A tamási járás egy olyan aprófalvas térség képét mutatja, ahol a közösségi programkínálat és a hagyományokra épülő kulturális tevékenységek több településen jelen vannak, de a hozzáférés, az intenzitás és a folyamatszerűség erősen ingadozik. A települések közötti különbségek jelentősek: van, ahol a programok könnyen elérhetők, van, ahol csak részben; van, ahol rendszerese a részvételi fórumok és vannak kiadványok, máshol ezek hiányoznak.

A közösségfejlesztés legmarkánsabb gátjai a lakossági részvétel alacsony szintje, a szakemberhiány és a kiemelten súlyos pénzügyi erőforráshiány. A közösségi terek hiánya kevésbé átfogó, inkább településspecifikus problémaként jelenik meg, az információhiány pedig csak korlátozottan magyarázza a részvétel hiányát. Összességében Tamási olyan járásként írható le, ahol a közösségfejlesztési folyamatok iránti igény jelen van, a hagyományokra épülő, identitáserősítő alapok több településen adóttak, de a fenntartható, módszertanilag megalapozott folyamatok megvalósítása jelentős többlet-erőforrásokat és tudatos, járási szintű támogatást igényelne.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A helyi kulturális közösségfejlesztési folyamatok mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben, de nem teljeskörűen elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Tolna járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Bogyiszló	x		
Fadd	x		

Településjellemzők és programkínálat

A rendelkezésre álló adatok szerint mindkét vizsgált település ezer fő feletti, tehát nem aprófalvakról, hanem valamivel nagyobb községekről beszélhetünk, ahol elvileg kedvezőbbek a szervezeti és intézményi feltételek a közösségi élet fenntartásához. A közösségi programok elérhetőségével kapcsolatos válaszok alapján legalább az egyik településen helyben elérhető a programkínálat, a másik esetben hiányos vagy bizonytalan az elérhetőség, ami már jelzi az egyenlőtlenséget.

Mindkét településen rendszeresen szerveznek olyan közösségi programokat, amelyek a helyi együttműködést hivatottak erősíteni. A programtípusok azonban vegyes képet mutatnak: a családi nap és a falunap az egyik helyen jelen van, a másikon hiányzik, társas estek szintén csak

az egyik településen fordulnak elő, miközben a főzőverseny mindkét településen jelen van, mint közösséget erősítő forma. Ez egy olyan struktúrát sejtet, ahol a klasszikus falusi-közösségi rendezvények részben jelen vannak, de nem mindenhol azonos intenzitással, és bizonyos településeken inkább egy-egy típusú esemény köré szerveződik a közösségi élet.

A közösségi futás egyik helyen sem jelenik meg, a szemétszedési akciók is hiányoznak, ami arra utal, hogy a közös cselekvésre, önszerveződő munkára építő programok még nem váltak a helyi közösségi gyakorlat szerves részévé. Közösségi felmérés egyik településen sem készült, ami jól jelzi, hogy a részvételiséghez, közös tervezéshez kapcsolódó, módszeres, adat alapú gondolkodás még nem kezdett el strukturálisan beépülni a helyi működésbe.

Hagyományokra épülő kezdeményezések és fórumok

A helyi hagyományok és értékek feltárására irányuló programok, valamint a helyi értékeket bemutató kiadványok (falukönyv, kalendárium) tekintetében a két település eltérő utat jár be. Az egyik településen mindkettő hiányzik, a másikon jelen van. Ez a különbség a kulturális identitás tudatosításának és dokumentálásának eltérő szintjére utal: az egyik községben már megindult egy reflexív, értékfeltáró folyamat, a másikon ez még nem jelent meg intézményes formában.

Közösségi fórumot vagy találkozót, ahol a helyi problémákat közösen vitatják meg, az egyik település nem tart, a másik alkalmanként szervez ilyen alkalmakat. Ez azt jelenti, hogy a részvételi kormányzás, a közös ügykezelés gyakorlata csak részlegesen van jelen, és már településen belüli eltérést látunk két nagyon hasonló méretű település között is. A közösségfejlesztés szempontjából ez a különbség lényeges: ott, ahol már létezik – akár eseti – fórumgyakorlat, könnyebb elindítani tudatosabb, folyamatszerű fejlesztési lépéseket.

Kommunikációs csatornák

A tolna járás vizsgált településein nem működik helyi rádió vagy helyi televízió, ami a településmérethez és a fenntarthatósági szempontokhoz igazodik. Helyi újság viszont mindkét településen jelen van, ami arra utal, hogy a nyomtatott, strukturált tájékoztatásnak van hagyománya és szervezeti háttere.

Digitális téren a kép kedvező: mindkét település rendelkezik helyi honlappal, és mindkét helyen működik közösségi média, mint információs és kommunikációs csatorna. A YouTube egyik településen sem jelenik meg, ami egybevág azzal a tágabb tapasztalattal, hogy a videós tartalom-előállítás nagyobb erőforrást igényel, és ritkábban válik helyi kommunikációs eszközzé. Összességében a kommunikációs infrastruktúra tehát formálisan megfelelő: többféle csatornán keresztül is el lehet jutni a lakossághoz, ami elvileg jó alapot ad a közösségfejlesztési folyamatok láthatóvá tételéhez és támogatásához.

Közösségfejlesztési igény és akadályok

Mindkét településen jelen van az igény egy átfogó közösségfejlesztési folyamatra: az egyik inkább szükségesnek, a másik teljes mértékben szükségesnek tartja. Ez a kettős jelzés arra utal, hogy a helyi szereplők – eltérő mértékben ugyan, de – érzékelik a közösségi szövet problémáit, és nyitottak lennének strukturáltabb beavatkozásokra.

Az akadályok megítélése viszont kifejezetten súlyos képet mutat. A közösségi programok hiánya mindkét településen legalább közepesen, illetve nagyon jellemző akadályként jelenik meg, ami azt jelzi, hogy a formálisan létező programkínálat mennyisége vagy tartalma még

mindig elégtelennek érződik. Az alacsony lakossági részvétel mindkét településen nagyon jellemző gátló tényezőként jelenik meg, ami azt fogalmazza meg, hogy a programokhoz való csatlakozás, az aktivizálódás, a közösségi jelenlét hiánya a közösségfejlesztés egyik legmarkánsabb korlátja.

Az információhiány megítélése differenciált: az egyik településen egyáltalán nem jellemző, a másikon közepesen gátló tényező. Ez arra utal, hogy ahol a kommunikáció jobban működik, ott a részvétel hiánya nem magyarázható pusztán információs okokkal, ahol viszont kommunikációs zavarok vannak, ott ez ráerősíthet a passzivitásra. A közösségi terek hiánya szintén megosztottan jelenik meg: az egyik településen nem tekintik problémának, a másikon közepesen gátló tényező. Ez a konkrét infrastruktúra-állapot különbségeire mutat rá: adott-e olyan tér, amely befogadja a közösségi folyamatokat, vagy sem.

A szakemberhiány mindkét településen közepesen jellemző akadályként jelenik meg, ami arra utal, hogy a közösségfejlesztéshez, programok szervezéséhez szükséges humánerőforrás nem kielégítő. A pénzügyi források hiánya is érezhetően korlátozó: az egyik településen közepesen, a másikon inkább jellemző akadályként jelenik meg, vagyis a forrásszűke a közösségi élet fejlesztésének stabilan jelen lévő gátja.

Különösen figyelemre méltó, hogy az együttműködés hiánya mindkét településen legalább közepesen, illetve nagyon jellemző problémaként jelenik meg. Ez azt sugallja, hogy nem csupán erőforrás- és kapacitásgondokról van szó, hanem a helyi szereplők közötti kapcsolatok, bizalom, partnerség szintje is alacsony. Ehhez kapcsolódik a helyi kezdeményezések hiányának megítélése is: mindkét településen inkább vagy nagyon jellemző akadályként szerepel, ami a civil és lakossági aktivitás gyengeségére, fáradtságára vagy motivációhiányára utal.

A hagyományokra épülő kezdeményezések hiánya a két településen ellentétes módon jelenik meg: az egyik helyen egyáltalán nem jellemző problémaként, a másikon nagyon jellemző akadályként értelmezik. Ez jól mutatja, mennyire településspecifikus, hogy a meglévő kulturális örökséget mennyire sikerül beépíteni a közösségfejlesztési gyakorlatba.

Következtetések a tolna járásra

A nagyon kis elemszám miatt a tolna járásra vonatkozóan inkább „pillanatfelvételtől” beszélhetünk két község helyzetéről, mint tipikus járási képről. Mégis kirajzolódik egy fontos mintázat: olyan településekről van szó, ahol a közösségi-kulturális programok formailag léteznek, a kommunikációs csatornák (honlap, közösségi média, újság) működnek, és bizonyos hagyományokra épülő kezdeményezések, illetve közösségi fórumok is jelen vannak.

Ennek ellenére a közösségfejlesztési folyamatok legfontosabb akadályai a részvétel nagyon alacsony szintje, az együttműködés és a helyi kezdeményezések hiánya, a szakember- és forrásszűke, valamint helyenként a programkínálat elégtelensége. Ez a kombináció azt jelzi, hogy a közösségfejlesztés itt nem a „semmiből” indulna, de a meglévő struktúrák még nem teremtenek olyan támogató közeget, amelyben a lakosság szélesebb körei bekapcsolódnának a helyi közösségi élet alakításába.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A helyi kulturális közösségfejlesztési folyamatok mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben, de nem teljeskörűen elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Helyi kulturális közösségfejlesztési folyamatok vármegyei szintű összegzése

Tolna vármegyében a járási elemzések alapján a helyi kulturális és közösségi élet alap-infrastruktúrája szinte minden vizsgált térségben jelen van: vannak programok, rendezvények, kommunikációs csatornák és többnyire olyan helyi szereplők is, akik képesek a közösségi aktivitás szervezésére. A közösségfejlesztés azonban jelenleg elsősorban rendezvény- és eseményközpontú, vagyis a hangsúly a falunapokon, családi napokon, időszakos akciókon és ünnepi alkalmakon van, miközben a tudatosan felépített, folyamatszerű, részvételre építő közösségfejlesztési gyakorlat csak ritkábban rajzolódik ki. A városiasabb, erősebb intézményi háttérrel rendelkező térségek – különösen a szekszárdi és a paksi járás – kedvezőbb helyzetet mutatnak: itt gazdagabb a programkínálat, gyakoribbak a hagyományokra építő kezdeményezések, erősebb a helyi kommunikációs infrastruktúra, és több településen tapasztalhatóak olyan közösségi fórumok, ahol a lakosok közösen vitatják meg a helyi ügyeket. Az aprófalvasabb, forrásszűkebb járások – mindenekelőtt a tamási és több szempontból a bonyhádi térség – inkább sebezhető, de nem passzív képet mutatnak: itt is jelen vannak a közösségi programok és a hagyományok, viszont erősebben érezhető az, hogy a szakmai kapacitások, a pénzügyi források és a lakossági részvétel hiányosságai miatt a kezdeményezések gyakran megrekednek az alkalmi rendezvények szintjén. A hagyományokra, helyi értékekre építő tevékenységek járásonként eltérő intenzitással vannak jelen: a szekszárdi járásban több településen folynak tudatos értékfeltáró programok és készülnek a helyi identitást dokumentáló kiadványok, míg más térségekben a hagyomány inkább informális módon, eseményekhez kötődve jelenik meg, és kevésbé válik tudatosan kezelt, fejlesztési erőforrássá. A részvételi fórumok és lakossági problémamegbeszélések több járásban előfordulnak, de általános jellemzőjük az eseti, nem intézményesült jelleg: a lakosság bevonása nem vált a helyi kormányzás és fejlesztés rutinszerű elemévé, hanem inkább konkrét ügyekhez, konfliktusokhoz vagy projektekhez kötődik. A kommunikációs rendszer vármegyei szinten kettős képet mutat: a hagyományos helyi médiumok (rádió, televízió) gyakorlatilag alig vannak jelen, a helyi újság településenként eltérő mértékben működik, viszont a honlap és különösen a közösségi média használata szinte általános, ami azt jelzi, hogy a települési kommunikáció súlypontja az online térbe tolódott át. Ez a digitális jelenlét megfelelő alapot ad a programok gyors meghirdetésére és a lakosság tájékoztatására, ugyanakkor önmagában nem oldja meg a részvétel mélységének problémáját, és nem feltétlenül éri el azokat a csoportokat, akik hagyományosan is kevésbé aktívak. A járási elemzések egyik legerősebb közös üzenete, hogy a pénzügyi források hiánya minden térségben meghatározó akadály: a helyi szereplők széles körben úgy érzik, hogy a meglévő kezdeményezések fenntartása, bővítése, illetve az új, innovatív, folyamatszerű közösségfejlesztési programok elindítása bizonytalan anyagi háttérre támaszkodik. Ezzel párhuzamosan szinte minden járásban visszatérő probléma az alacsony lakossági részvétel: sok helyen nem a programok hiányát, hanem az érdeklődés, motiváció és elköteleződés gyengeségét tekintik a fő akadálynak, ami arra utal, hogy a közösségfejlesztés kulcskérdése egyre inkább az, miként lehet a lakosokat aktív szereplővé tenni, nem pedig pusztán a „kínálat” bővítése. A szakemberhiány térségenként eltérő mértékben jelenik meg, de az aprófalvas járásokban – különösen Tamásiban – erősebben érzékelhető: több településen hiányzik az a stabil, szakmailag felkészült közösségsszervező erő, amely képes lenne a programok koordinálására és a részvételi folyamatok menedzselésére. Mindezek alapján Tolna vármegyéről olyan össz kép rajzolódik ki, ahol a közösségi és kulturális élet alapjai többnyire adottak, ugyanakkor a gyakorlat ma még inkább széttöredezett programok, rendezvények és részben dokumentált hagyományok halmaza, mintsem koherens, hosszú távra tervezett közösségfejlesztési folyamat. A vármegyei szintű beavatkozások szempontjából ezért nem egy „üres tér” feltöltéséről, hanem meglévő, de egyenetlenül fejlett helyi kezdeményezések összekapcsolásáról, megerősítéséről, forrás- és szakember-bázisának stabilizálásáról, valamint a részvételiség tudatos építéséről érdemes gondolkodni: olyan fejlesztési irányokról, amelyek a már működő rendezvényeket és kulturális gyakorlatokat fokozatosan képesek átalakítani

folyamatszerű, bevonó, a helyi társadalmi kohéziót célzottan erősítő közösségfejlesztési pályává.

5.5 Vármegyei és térségi identitás erősítése, térségfejlesztési együttműködések

Bonyhád járás

Járás települése	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben
Bonyhád	x		
Grábóc			x
Kisdorog			x
Závod			x

Településszerkezet és közösségi programkínálat

A járásra vonatkozó válaszok alapján egy városi központ és több, ezer fő alatti település együttese rajzolódik ki, ami a bonyhádi térség tipikus aprófalvas szerkezetének felel meg. A közösségi és kulturális programok szervezése alapvetően nem hiányzik: a települések többsége egyszerre kínál helyben szerveződő programokat és bekapcsolódik térségi vagy vármegyei rendezvényekbe, ami arra utal, hogy a helyi közösségi élet és a tágabb, vármegyei horizontot megnyitó események egymást kiegészítve vannak jelen. Ugyanakkor már ebben a kis mintában is van olyan település, ahol nem jellemző a közösségi programok szervezése, ami a járás egészére vetítve jól jelzi a térségen belüli különbségeket: a városi-központi maghoz képest a legkisebb települések egy része jóval sérülékenyebb közösségi szempontból.

A közösségi programok kapcsán a válaszok kettőssége fontos: egyrészt a meglévő kínálat többnyire elfogadott és működő keret, másrészt már ekkora adatbázisban is megjelenik a programhiány, ami a közösségi élet „lekapcsolódásának” kockázatát jelzi egyes településeken. Ez a kettősség – aktívabb, térségi szinten is kapcsolódó központok, illetve passzívabb, önszerveződési deficittel küzdő kistelepülések – jellemző mintázatnak tekinthető más, hasonló méretű járásokban is.

Információs csatornák és láthatóság

A bonyhádi járás településein – a válaszok alapján – rendelkezésre állnak olyan kommunikációs felületek (honlap, közösségi média, egyéb online/offline csatornák), amelyeken a közösségi programokkal kapcsolatos információk elérhetőek. A többség több felületet is használ, míg kisebb részben az információmegosztás inkább korlátozott, ami a települések közötti láthatóság és a térségi kapcsolódás szempontjából különbségeket teremthet. Ez arra utal, hogy a járásban

nem általános hiány az információs infrastruktúra, inkább minőségi és intenzitásbeli különbségek vannak abban, hogy mennyire tudják ezeket a felületeket stratégiailag a térségi identitás és együttműködés szolgálatába állítani.

Érdekes, hogy a későbbi akadálytényezőknél az információhiány inkább kevésbé jellemző, illetve csak részben jelenik meg problémaként. Ez a mintázat jól illeszkedik ahhoz a megyei szintű tapasztalathoz, hogy a helyi identitás és kohézió gyengesége ma már kevésbé az információhoz jutás technikai hiányain, hanem inkább a tartalmak relevanciáján, a közösségi aktivitás minőségén és a motiváltságon múlik.

Térségi együttműködési programok és fejlesztési részvétel

A térségi (járási) együttműködést támogató programok és képzések kapcsán a bonyhádi járásban megjelenik az aktív részvétel és a szervezői jelenlét is: a válaszadók egy része nemcsak résztvevőként, hanem szervezőként is jelen van ilyen programokban. Ez azt jelzi, hogy a járásban létezik egy olyan „mag” a szakmai és civil szereplők körében, amely képes a térségi együttműködés kezdeményezésére, fenntartására és bizonyos mértékű intézményesítésére.

Ugyanakkor a válaszok alapján nem minden település kapcsolódik be ilyen folyamatokba, sőt van olyan szereplő, aki sem szervezőként, sem résztvevőként nem jelenik meg térségi programokban. Ez a járás szintjén kettős képet ad: a központi település(ek) és néhány aktív kisközség képesek térségi szintű hálózatokba bekapcsolódni, míg a periférián lévő, legkisebb községek egy része inkább befogadó, passzív, vagy akár teljesen kimaradó státuszban marad. A térségi fejlesztésekhez kapcsolódó tanulmányok, kiadványok készítésében való részvétel sem általános, de jelen van: ez a részvételi forma tipikusan a magasabb adminisztratív kapacitással és jobb szakértői kapcsolatokkal rendelkező településekhez köthető, ami a bonyhádi térségben elsősorban a járási központ és néhány erősebb infrastruktúrával rendelkező település esetében valószínűsíthető.

Akadálytényezők: aktivitás, érdeklődés, identitás és együttműködés

Az akadályozó tényezők értékelése alapján jól látható, hogy a helyi identitás és a települések közötti együttműködés gyengesége összetett, több dimenzióban megjelenő probléma. A lakossági aktivitás és érdeklődés szintjét a válaszok nem tekintik egységesen kritikusnak: inkább közepes mértékben vagy inkább jellemző akadályként jelenik meg, de jelen van a „nem vagy alig akadályozó” értelmezés is. Ez arra utal, hogy a járáson belül a közösségi aktivitás és az identitást erősítő részvétel településenként jelentősen eltér; a kisebb falvak egy részében nagyobb a passzivitás kockázata, míg más, erősebb hagyományú vagy jobb erőforrásokkal rendelkező községekben stabilabb a részvétel.

A helyi identitás gyengesége, a helyi szereplők együttműködésének hiánya és a települések közötti együttműködés hiánya szintén nem mindenhol tekinthető szélsőségesen súlyos akadálnak, de a válaszok jelzik, hogy ezek a tényezők tartósan és érzékelhetően jelen vannak. A „közepes” és „inkább jellemző” minősítések dominanciája arra utal, hogy a térségi identitás még sok szálon épülő, részben fragmentált, helyenként személyfüggő folyamat, amelyet a meglévő formális struktúrák (önkormányzat, intézmények, civil szervezetek) nem mindenhol tudnak egységesen hordozni.

A szakemberek hiánya és a pénzügyi források korlátozottsága a válaszok alapján inkább a közepes–inkább jellemző kategóriában mozog, egyes esetekben kifejezetten erős akadályként jelenik meg. Ez a mintázat egybevág más Tolna vármegyei programok tapasztalataival, ahol a humán és anyagi erőforrások hiánya a helyi identitást erősítő tevékenységek fenntarthatóságának egyik kulcskockázata. A bonyhádi járásban tehát a közösségi és térségi programok nem elsősorban az ötletek vagy kezdeményezések hiányán, hanem sokszor a

kivitelezéshez szükséges szakmai kapacitás és biztos pénzügyi háttér korlátozottságán akadnak el.

A bonyhádi járás mintázatai és lehetséges következtetések

A fenti adatok alapján a bonyhádi járásban a vármegyei és térségi identitás erősítését szolgáló folyamatok alapvetően jelen vannak, de mozaikos jellegűek: a városi központ és néhány aktívabb település körül koncentrálódnak, míg a legkisebb falvak egy része lazábban kapcsolódik be ezekbe. A közösségi és kulturális programok, a térségi rendezvényekhez való kapcsolódás, valamint a kommunikációs felületek megléte kedvező kiindulópontot teremtenek, ugyanakkor az identitás és együttműködés szempontjából a lakossági érdeklődés, a szereplők közötti kooperáció és az erőforráshiány tartósan jelen lévő kockázati tényezők.

Mindez arra utal, hogy hasonló méretű és szerkezetű járásokban a vármegyei és térségi identitás erősítése nem valamiféle „hiányból” indul, hanem egy részben már működő, ám egyenlőtlenül eloszló közösségi és együttműködési infrastruktúrára épül. A bonyhádi adatok alapján az is valószínűsíthető, hogy a településtípus szerinti különbségek – város vs. aprófalvak – jelentősen meghatározzák, mennyire válik a vármegyei identitás a mindennapi gyakorlatban is megélt, programokban, részvételben, közös projektekben látható valósággá. A járás egészére nézve a vármegyei és térségi identitás ma inkább sok, különböző intenzitású lokális kezdeményezés hálózataként értelmezhető, semmint egységes, minden településen azonos erővel jelen lévő közös narratívaként.

Dombóvár Járás

Járás települése	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben
Csibrák		x	

Településszerkezet és közösségi programkínálat

A Dombóvári járás a vármegyén belül olyan térségként ragadható meg, amelyet egy városi központ és több, döntően kisebb népességű község alkot, a közlekedési és szolgáltatási kapcsolatok pedig alapvetően a központ felé szerveződnek. Ebben a térszerkezeti közegben a helyi közösségi élet formális keretei – közösségi és kulturális programok, valamint a térségi vagy vármegyei rendezvényekhez való kapcsolódás – jelen vannak, vagyis a járás települései nem elszigetelten, hanem a tágabb térségi közegbe ágyazottan szervezik közösségi mindennapjaikat. A közösségi programokhoz fűződő megítélés ugyanakkor arra utal, hogy a meglévő kínálatot inkább egy minimális, fenntartó jellegű alapnak tekintik, amelyre további, a közösségi életet és együttműködést erősítő programok építhetők lennének. Az aprófalvas, részben periférikus helyzetű települések esetében ez különösen fontos, mivel a demográfiai folyamatok (előregedés, elvándorlás) és a szolgáltatások térségi koncentrációja miatt a közösségi programok sokszor az utolsó olyan nyilvános tereket jelentik, ahol a helyi identitás és a térségi kapcsolatok egyszerre tudnak megjelenni.

Információs csatornák és láthatóság

A járás települései általában rendelkeznek olyan információs felületekkel – honlap, közösségi média, hirdetőfelületek, helyi sajtó –, amelyeken keresztül a közösségi programokról szóló

információk eljutnak a lakossághoz. Ez azt jelzi, hogy az információáramlás technikai feltételei alapvetően adottak, és a települések nem „információs szigetként” működnek, hanem hozzáférnek a modern kommunikációs eszközökhöz és csatornákhöz. Értelmezés szintjén ugyanakkor az látszik, hogy az információhiányt inkább másodlagos akadályként érzékelik: önmagában nem ez a legfontosabb gátló tényező. Az aprófalvas kontextusban ez úgy értelmezhető, hogy a csatornák megléte önmagában nem garantálja a bekapcsolódást: ha a lakosság aktivitása alacsony, az érdeklődés visszafogott, vagy a mindennapi megélhetési terhek magasak, akkor a rendelkezésre álló információk sem vezetnek automatikusan nagyobb részvételhez. A térségi és vármegyei identitás szempontjából ezért nemcsak az a kérdés, hogy a programok láthatók-e, hanem az is, hogy az üzenetek mely csoportokat, milyen minőségben érik el.

Térségi együttműködési programok és fejlesztési részvétel

A térségi (járási) együttműködést támogató programok és képzések jelenléte – a rendelkezésre álló információk alapján – inkább szórványosnak tekinthető. A mindennapi gyakorlatban a térségi kapcsolódás sokszor a rendezvényeken való részvételhez kötődik, miközben a kifejezetten hálózatépítő, együttműködés-erősítő programok kevésbé látszanak beágyazott gyakorlatnak. A járási fejlesztésekhez kapcsolódó tanulmányok, kiadványok készítésében való részvétel szintén válogatott: vannak települések és szereplők, amelyek bekapcsolódnak ezekbe a folyamatokba, mások inkább a fejlesztéspolitikai beavatkozások címzettjeiként jelennek meg. Mindez arra utal, hogy a fejlesztéspolitikai gondolkodás és a stratégiai tervezés elérhető ugyan a járásban, de nem egyenletesen oszlik meg a települések között, és nem mindenhol válik a helyi identitás és térségi öntudat formálásának szerves részévé.

Akadálytényezők: aktivitás, érdeklődés, identitás és együttműködés

Az akadálytényezők között kiemelt szerepet kap az alacsony közösségi aktivitás és a lakossági érdeklődés hiánya. A közösségi és identitásépítő kezdeményezések sok esetben egy szűk, elkötelezett csoport részvételével valósulnak meg, miközben a lakosság jelentős része távol marad ezektől. Ez a helyzet oda vezethet, hogy a programok inkább egy „magközösség” belső tereivé válnak, és kevésbé képesek a tágabb társadalmi kör bevonására. A helyi identitást a legtöbb településen nem érzékelik kifejezetten gyengének; a „mi falunk” élménye, az érzelmi kötődés alapvetően jelen van, ugyanakkor kérdéses, hogy ez mennyire képes térségi, járási, vármegyei szintre tágulni, és mennyiben jelenik meg közösségi cselekvésben, közös projekteken, együttműködésekben.

A szereplők közötti együttműködés differenciáltabb képet mutat. A településen belüli intézményi és civil együttműködést többnyire működőnek látják: az önkormányzat, az intézmények és a civil szereplők közötti kapcsolatrendszer alapvető kiindulópontot biztosít a helyi kezdeményezések számára. Ezzel szemben a települések közötti együttműködés hiányát jóval erősebb akadályként jelenítik meg. A kis lélekszámú falvak és a járási központ között fennálló távolságok, az elérhetőség, a mindennapi megélhetési terhek, valamint a szolgáltatások központi koncentrációja együttesen ahhoz vezethet, hogy a horizontális, falvak közötti kapcsolatok gyengék, eseti jellegűek, vagy alig léteznek. Ez közvetlenül hátráltatja a térségi identitás erősödését, mert a járási összetartozás gyakorlati terepe éppen a településközi együttműködésekben, közös programokban és projekteken formálódhatna.

Az erőforrások oldaláról a szakemberek hiánya és a pénzügyi források szűkössége a legmarkánsabb akadályok közé tartozik. A közösség-szervezés, pályázat- és projektmenedzsment, kulturális és közösségfejlesztő munka sokszor néhány kulcsszereplőre épül, akik túlterheltsége, előregedése vagy fluktuációja azonnal érezhető visszaesést okozhat a

programok szintjén. A szűk önkormányzati költségvetés, a korlátozott saját bevételek és a külső – többnyire pályázati – forrásokhoz való nehezebb hozzáférés együttesen olyan forráshiányos környezetet teremtenek, amelyben a közösségi és identitásépítő programok fenntartása is kihívás, a hosszabb távú, térségi szintű kezdeményezések pedig különösen nehezen szervezhetők. A közösségi programok hiánya ilyenkor nem feltétlenül abszolút értelemben vett hiányt jelent, inkább azt, hogy a meglévő események kiterjesztésére, rendszeressé tételére, új célcsoportok bevonására nincs elegendő kapacitás.palyazat.

A dombóvári járás mintázatai és lehetséges következtetések

Összességében a Dombóvári járás olyan térségként értelmezhető, ahol a közösségi élet formális keretei, az információs csatornák és bizonyos fejlesztéspolitikai kapcsolódások már jelen vannak, de a vármegyei és járási identitás mindennapi megélését a lakossági aktivitás korlátozottsága, a települések közötti együttműködés gyengesége, valamint a szakmai és pénzügyi erőforrások szűkössége érdemben behatárolja. A térségi identitás erősítése ebben a közegben elsősorban azon múlik, hogy a meglévő programstruktúrákra építve sikerül-e szélesebb körű, valódi részvételt generáló közösségi folyamatokat, illetve tartós, átlátható és minden érintett számára érzékelhető településközi együttműködések kialakítani.

Paks járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben
Bölcske			x
Dunaföldvár		x	
Györköny	x		
Madocsa			x
Sárszentlőrinc			x

Településszerkezet és közösségi programok

A válaszok egy városi központ, több ezer fő feletti, valamint ezer fő alatti település jelenlétét jelzik, ami egy differenciált, de nem szélsőségesen aprófalvas településszerkezet képét adja. A közösségi és kulturális programok szervezése a többség szerint egyaránt jellemző helyben és térségi szinten is, ami arra utal, hogy a települések nem izoláltak, hanem egymáshoz és a tágabb vármegyei rendezvényekhez is kapcsolódva működtetik a közösségi életet. Ugyanakkor megjelenik olyan válasz is, amely szerint „nem jellemző” a közösségi programok szervezése, ami arra figyelmeztet, hogy a járáson belül a közösségi aktivitás intenzitása településenként eltérő, és egyes helyeken a közösségi tér sérülékenyebb.

A közösségi élet minősége szempontjából fontos, hogy a válaszadók többsége kifejezetten szükségesnek tartja a közösségi életet és együttműködést erősítő programok számának növelését. Ez azt jelzi, hogy a meglévő programkínálatot inkább fejleszthető alapnak tekintik, mintsem lezárt, kielégítő állapotnak: a helyi szereplők érzékelik a további bővítés, tematikai gazdagítás és célcsoport-szélesítés lehetőségét.

Információs felületek és kommunikáció

A Paksi járás egy markáns sajátossága, hogy valamennyi érintett település rendelkezik több olyan felülettel (honlap, közösségi média, egyéb kommunikációs csatornák), amelyeken a közösségi programokról információt osztanak meg. Ez arra utal, hogy az információs infrastruktúra kiépítettsége kifejezetten kedvező, és a közösségi programok nemcsak léteznek, hanem kommunikációs szempontból is láthatóvá válnak.

Az információhiány, mint akadály, ennek megfelelően vegyesen, de összességében nem kiemelkedően súlyos problémaként jelenik meg: egyes értékelések szerint egyáltalán nem vagy inkább nem akadályozza az identitás és az együttműködés erősödését, máshol közepes akadályként jelenik meg. Ez arra utal, hogy a Paksi járásban a helyi és térségi identitás erősítésének korlátai kevésbé a technikai értelemben vett hozzáférés hiányából fakadnak, és inkább az a kérdés, hogy a meglévő csatornákon milyen típusú üzenetek, milyen gyakorisággal és kiket elérve jelennek meg, illetve mennyire képesek érzelmi kötődést is kialakítani a térséghez és a vármegyéhez.

Térségi együttműködés és fejlesztési részvétel

A térségi (járási) együttműködést támogató programok és képzések terén a válaszok tükrében visszafogottabb kép rajzolódik ki. A legtöbb település esetében nem jelenik meg ilyen típusú aktivitás, csak egy szereplő jelzi kifejezettebb részvételét. Ez azt jelenti, hogy bár a helyi közösségi programkínálat élénk, a kifejezetten térségi szintű, a települések közötti együttműködést strukturáltan erősítő programok kevésbé beágyazottak a mindennapi gyakorlatba.

A térségi fejlesztésekhez kapcsolódó tanulmányok, kiadványok készítésében való részvétel sem általános, inkább egy szűkebb körre jellemző. Ez arra utal, hogy a fejlesztéspolitikai diskurzusok és tervezési folyamatok elsősorban azokhoz a településekhez kötődnek, amelyek megfelelő adminisztratív, szakmai és kapcsolati erőforrásokkal rendelkeznek, míg a többi település inkább „közösségi fogyasztóként”, semmint aktív térségi tervezőként jelenik meg.

Akadálytényezők: aktivitás, érdeklődés, identitás, együttműködés, erőforrások

Az alacsony közösségi aktivitás és a lakossági érdeklődés hiánya a válaszok szerint többnyire közepes, egy esetben kifejezetten erős akadályként befolyásolja a helyi identitás és a települések közötti együttműködés alakulását. Ez a kép arra utal, hogy bár a formális struktúrák (programok, információs csatornák, intézmények) megvannak, a lakosság szélesebb körének bevonása továbbra is kihívás: az identitást erősítő kezdeményezések nem mindenhol válnak a mindennapi részvétel természetes terepévé.

A helyi identitás gyengesége, a helyi szereplők együttműködésének hiánya, valamint a települések közötti együttműködés hiánya a válaszok szerint ugyan többnyire nem extrém módon súlyos akadály, de visszatérően jelen van „inkább nem” és „közepes” kategóriákban. Ez olyan helyzetre utal, ahol a már meglévő identitás- és együttműködési mintákra lehet építeni, de ezek nem egységesen erősek, és településenként, szereplőnként eltérő a kohézió szintje. A térségi identitás részben már kialakult, de még nem tekinthető stabil, minden települést egyformán átfogó keretnek.

A szakemberek hiánya és a pénzügyi források korlátozottsága a Paksi járásban is jól érzékelhető akadály. A válaszok alapján ezek a tényezők gyakran közepes vagy inkább jellemző mértékben hátráltatják a helyi identitás és a települések közötti együttműködés erősítését, és előfordul, hogy nagyon erős gátló tényezőként jelennek meg. Ez azt jelzi, hogy a közösségi és

identitásépítő programok nem elsősorban az ötletek, hanem a kivitelezéshez szükséges humán kapacitás és biztos finanszírozási háttér hiánya miatt maradnak el vagy szorúlnak korlátozott keretek közé.

A közösségi programok hiánya, mint közvetlen akadály, a többség szerint inkább nem vagy legfeljebb közepes mértékben gátolja az identitás és az együttműködés erősödését, ugyanakkor jelen van olyan értékelés is, amely ezt „inkább jellemző” problémaként jelöli meg. Ez a kettősség arra utal, hogy a járáson belül különbség van a programkínálat mennyisége, minősége és elérhetősége között: vannak települések, ahol a programok száma és típusa elégséges keretet ad az identitás erősítéséhez, és vannak olyanok, ahol a kínálat korlátozottsága már érezhetően visszafogja az együttműködési hajlandóságot és a közösségi kötődést.

Összegző értelmezés

A Paksi járásban a vármegyei és térségi identitás erősítésének feltételrendszere tehát összességében kedvező: létező, több szinten működő közösségi programkínálat, jól kiépült információs felületek és bizonyos, már kialakult együttműködési elemek jellemzik a térséget. Ugyanakkor a térségi szintű, tudatosan szervezett együttműködések, a lakosság szélesebb körének bevonása, valamint a szakmai és pénzügyi erőforrások kiegyenlítettebb elosztása továbbra is kulcskérdés marad. A jelenlegi állapot inkább egy fejleszthető, potenciált hordozó, de részvételi és erőforrásbeli feszültségekkel terhelt rendszer, amelyben az identitásépítés sikere nagyban függ attól, hogy a meglévő formális keretekhez mennyire sikerül valódi, tartós és széles körű lakossági kapcsolódást társítani.

Szekszárd járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Alsónyék		x	
Bátaszék		x	
Ócsény		x	
Pörbölly			x
Szekszárd	x		
Várdomb	x		

A Szekszárdi járás adatai egy erősen városiasodott, ugyanakkor jelentős kistérségi-állománnyal rendelkező térséget rajzolnak ki, ahol a közösségi programok és az információs felületek döntően rendelkezésre állnak, de a vármegyei és térségi identitás mélyítését a lakossági érdeklődés, az aktivitás ingadozása és a pénzügyi korlátok érezhetően befolyásolják.

Településszerkezet és közösségi programok

A járás válaszaiból egy több városból, néhány nagyobb és kisebb községből álló, erősen differenciált településszerkezet képe bontakozik ki. A közösségi és kulturális programok szervezése szinte minden válaszban megjelenik: a települések többsége úgy írja le magát, mint ahol mind helyi, mind térségi/vármegyei szinten aktív programélet van, és csak egy település marad meg a kizárólag helyi programok szintjén. Ez arra utal, hogy a járásban a közösségi élet

alapvető keretei nem hiányoznak, sőt a térségi kapcsolódások is mindennapi gyakorlatként jelennek meg.

A közösségi élet fejlesztési igénye ugyanakkor markánsan jelen van: a válaszadók túlnyomó része szükségesnek tartja, hogy több, a közösségi életet és együttműködést erősítő program valósuljon meg a településen. Ez azt jelzi, hogy a meglévő programkínálatot nem tekintik lezártnak vagy elégségesnek; a helyi szereplők érzékelik a további bővítés, minőségi fejlesztés és a közösségi kohézió erősítésének lehetőségét. A közösségi programok itt nem „hiányzó elemként”, hanem fejlesztendő erőforrásként jelennek meg.

Információs felületek és kommunikáció

A Szekszárdi járásban a települések mind rendelkeznek olyan felületekkel, ahol a közösségi programokról információt osztanak meg (honlap, közösségi média, hírlevél, helyi sajtó stb.), de ezek használatának intenzitása és kapacitása eltérő. A válaszok egy része több, aktívan működő felületet említ, míg más esetekben csak korlátozott információközlésről számolnak be. Ez azt jelzi, hogy az információáramlás technikai feltételei alapvetően adottak, de a települések között különbség van abban, mennyire képesek ezeket a felületeket stratégiai módon használni a közösségi élet és a térségi identitás erősítésére.

Az információhiány, mint akadály, a járásban inkább alacsony vagy közepes súlyú problémaként jelenik meg. Több válasz szerint egyáltalán nem, vagy inkább nem hátráltatja a helyi identitás és a települések közötti együttműködés alakulását, és csak ritkábban jelenik meg közepes mértékű gátló tényezőként. Ez arra utal, hogy a Szekszárdi járásban a helyi és térségi identitás gyengesége nem elsősorban a kommunikáció hiányára vezethető vissza, hanem sokkal inkább a tartalmak, az elérés és a részvételi hajlandóság kérdéseire.

Térségi együttműködés és fejlesztési részvétel

A térségi (járási) együttműködést támogató programok és képzések szervezése tekintetében vegyes kép rajzolódik ki. A válaszok többsége szerint ilyen jellegű aktivitás nem jellemző, ugyanakkor a mintában megjelennek olyan szereplők is, akik valamilyen formában kapcsolódnak ezekhez a folyamatokhoz – akár rendszeres részvétellel, akár aktív szervezői szereppel. Ez azt jelzi, hogy a járásban jelen vannak térségi együttműködési kezdeményezések, de ezek nem fedik le egységesen az összes települést, és erősen függnek egy-egy aktív szereplő vagy intézmény jelenlététől.

A térségi fejlesztésekhez kapcsolódó tanulmányokban, kiadványokban való részvétel szintén részleges. A válaszok többsége ilyen típusú részvétel hiányáról számol be, míg egy szűkebb kör jelzi, hogy bekapcsolódott ezekbe a folyamatokba. Ez a mintázat azt mutatja, hogy a fejlesztéspolitikai és stratégiai szintű gondolkodás elsősorban néhány erősebb kapacitású településhez kötődik, míg mások inkább a programok célcsoportjaként, nem pedig tervező-partnerként vannak jelen. A térségi identitás így elsősorban az események, programok és informális kapcsolatok szintjén szerveződik, kevésbé jelenik meg tudatos, közösen formált fejlesztési vízióként.

Akadálytényezők: aktivitás, érdeklődés, identitás, együttműködés

Az alacsony közösségi aktivitás a válaszokban többféle súllyal jelenik meg: vannak települések, ahol inkább nem tekintik meghatározó akadálnak, másutt közepes, „inkább jellemző” vagy kifejezetten „nagyon jellemző” akadályként írják le. Ez a szórás arra utal, hogy a járáson belül jelentős különbségek vannak a közösségi részvétel szintjében: míg bizonyos helyeken stabil

közösségi mag működik, addig máshol a passzivitás erőteljesen visszafogja a helyi identitást és a települések közötti együttműködést.

A lakossági érdeklődés hiánya hasonlóan rétegzett képet mutat. A válaszok egy része szerint inkább nem jelent problémát, mások közepes vagy inkább jellemző akadályként értékeli, és találunk olyan megítélést is, amely szerint nagyon erős gátló tényező. Ez arra mutat rá, hogy a közösségi programok pusztá léte nem garantálja a vármegyei vagy térségi identitás erősödését: a lakossági elérés, a motiváció felkeltése és fenntartása kulcskérdés, és ez nem minden településen sikerül azonos szinten.

A helyi identitás gyengése a válaszok alapján általában nem a legsúlyosabb akadály, de érezhetően jelen van. Többnyire „inkább nem” vagy „közepes” akadályként jelenik meg, egy esetben pedig „inkább jellemző” problémaként. Ez olyan helyzetre utal, ahol a lokális kötődés alapjai megvannak, de nem mindenhol alakul ki olyan erős, reflektált identitás, amely természetes módon tágulna térségi, vármegyei szintre. Az identitás tehát inkább adott, mint teljesen hiányzó, de sok helyen fejleszthető és megerősíthető.

A helyi szereplők (önkormányzatok, intézmények, civilek) együttműködésének hiánya a válaszok többsége szerint egyáltalán nem vagy inkább nem akadályozza az identitás és az együttműködés alakulását. Ez arra utal, hogy a járásban léteznek olyan lokális hálózatok, együttműködési gyakorlatok, amelyek működő keretet adnak a programok szervezéséhez és a közös gondolkodáshoz. Amikor mégis megjelenik probléma, az inkább az együttműködés intenzitásáról, strukturáltságáról és hosszú távú fenntarthatóságáról szól, nem pedig a teljes hiányról.

A települések közötti együttműködés hiányát a válaszok többsége közepes mértékű, vagy csak bizonyos esetekben „inkább jellemző” akadálnak látja. Ez olyan állapotot jelez, ahol léteznek településközi kapcsolatok és közös ügyek, de ezek nem mindenhol válnak a térségi identitás tartós, mindennapi szintű hordozóivá. A térségi kapcsolatok inkább projektszerűen, alkalmi jelleggel, mintsem stabil, intézményesült együttműködések formájában jelennek meg.

Erőforrások: információ, szakemberek, pénzügyi háttér

Az információhiány, ahogy fentebb is látszik, a járásban általában nem számít meghatározó akadálnak, sok válasz egyáltalán nem vagy inkább nem tekinti problémának. Ez alátámasztja azt az értelmezést, hogy a Szekszárdi járásban az identitásépítés szempontjából a fő kérdés már nem a kommunikációs csatornák megléte, hanem az, hogy ezek mennyire tudnak valódi közösségi élményt és térségi narratívát közvetíteni.

A szakemberek hiánya szintén alacsonyabb súlyú problémaként jelenik meg: a válaszok szerint többnyire egyáltalán nem vagy inkább nem akadályozza az identitás és együttműködés erősítését. Ez arra utal, hogy a járásban rendelkezésre áll egy olyan szakmai bázis (művelődésszervezők, közösségfejlesztők, önkormányzati munkatársak, civil szakemberek), amely képes a közösségi programok szervezésére és a kapcsolódó feladatok ellátására. A kihívás itt inkább a kapacitások terhelése, illetve a szakemberek hosszú távú megtartása lehet, mintsem a teljes szakemberhiány.

Ezzel szemben a pénzügyi források hiánya kifejezetten erős és visszatérő akadályként jelenik meg. A válaszok szerint a pénzügyi korlátok többnyire közepes vagy inkább jellemző, sok esetben pedig nagyon jellemző módon nehezítik a helyi identitást és a települések közötti együttműködést erősítő kezdeményezések megvalósítását. Ez jól mutatja, hogy a Szekszárdi járásban a közösségi és identitásépítő folyamatoknak nem elsősorban koncepcionális, hanem erőforrásbeli plafonja van: a szakmai és közösségi potenciál mellé nem mindenhol társul elégséges, kiszámítható finanszírozás.

A közösségi programok hiánya, mint közvetlen akadály, a válaszok többsége szerint egyáltalán nem vagy inkább nem jelent súlyos problémát, ugyanakkor egy esetben nagyon jellemző

akadályként jelenik meg. Ez a kettősség arra utal, hogy a járásban általánosságban adott a programkínálat, de vannak olyan települések vagy közösségek, ahol a programok szükségessége mégis érdemben visszafogja az identitásépítést és az együttműködést.

Összegző értelmezés

A Szekszárdi járásban a vármegyei és térségi identitás erősítésének feltételei alapvetően kedvezőek: több városi központ, aktív közösségi és kulturális programok, működő információs felületek, valamint jórészt együttműködő helyi szereplők jellemzik a térséget. A kihívások elsősorban a lakossági érdeklődés és aktivitás egyenlőtlenségeiben, a településközi együttműködések nem teljes mértékben kiforrott struktúráiban, valamint a pénzügyi erőforrások szükségességében ragadhatók meg.

Egy szakdolgozati fejezetben ez a járás úgy írható le, mint olyan térség, ahol a közösségi infrastruktúra és a szakmai alapok már rendelkezésre állnak, de a vármegyei és térségi identitás további erősítéséhez elengedhetetlen a lakosság mélyebb bevonása, a településközi együttműködések tartósabbá tétele és a pénzügyi stabilitás kérdésének kezelése. Ha szeretnéd, a következő lépésben szívesen átfogalmazom ezt a részt kifejezetten fejezetcímekkel, bevezető–záró bekezdéssel, hogy közvetlenül be tud illeszteni a dolgozatodba

Tamási járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Felsőnyék		x	
Gyöng			x
Iregszemcse	x		
Szárazd		x	
Simontornya			x
Szakadát	x		
Udvardi		x	
Varsád		x	x

A Tamási járás adatai alapján egy kiterjedt, döntően aprófalvas, de több városi központtal rendelkező térség képe rajzolódik ki, ahol a közösségi élet formális keretei többnyire adottak, ugyanakkor a helyi és térségi identitás erősítését a lakossági érdeklődés, a közösségi aktivitás, az információhiány és az erőforráshiány különösen élesen befolyásolja. A járás településszerkezete – néhány város és nagyközség mellett sok kistelepülés – eleve érzékenyebb a közösségi és térségi kohézió törekénységére, amit a válaszok kifejezetten vissza is igazolnak.

Településszerkezet és közösségi programok

A válaszok alapján a Tamási járásban jelen vannak városok, nagyobb és ezer fő alatti települések, ami jól illeszkedik a járás ismert aprófalvas jellegéhez, ahol Tamási, Gyöng és Simontornya alkotják a városi magot. A közösségi és kulturális programok szervezése a legtöbb településen egyaránt kiterjed helyi és térségi/vármegyei rendezvényekre, ami azt mutatja, hogy a járásban nem hiányzik a közösségi élet formális infrastruktúrája és a tágabb térségi

kapcsolódás sem. Ezzel együtt megjelennek olyan válaszok is, amelyekben nem jellemző a programok szervezése, vagy bizonytalanság tapasztalható e téren, ami nyíltan jelzi, hogy a legkisebb települések közösségi tere jóval sérülékenyebb, és könnyebben alakul ki „programhiányos” helyzet.

A közösségi élet fejlesztése iránti igény a Tamási járásban különösen egyértelmű: valamennyi válaszadó szükségesnek tartja, hogy több, a közösségi életet és együttműködést erősítő program valósuljon meg a településen. Ez azt jelzi, hogy a helyi szereplők nem pusztán a meglévő eseményeket kívánják fenntartani, hanem kifejezett bővítési és minőségi fejlesztési igényük van, amely a közösségi identitás, az összetartozás és a településközi kapcsolatok erősítését célozza.

Információs felületek és kommunikáció

A járás településeinek többsége rendelkezik valamilyen felülettel (honlap, közösségi média, hirdetőtáblák, helyi sajtó), ahol a közösségi programokról információt osztanak meg, de a kapacitások és a működés intenzitása erősen eltérő. Vannak olyan települések, ahol több, aktívan működő felület biztosítja, hogy a programok láthatóvá váljanak, más esetekben azonban csak korlátozott kommunikáció zajlik, sőt előfordul olyan válasz is, amely szerint egyáltalán nincs ilyen felület.

Az információhiány, mint akadály, a Tamási járásban már nem marginális kérdés: a válaszok jelentős része közepes vagy kifejezetten erős akadályként értékeli, és csak kisebb részben jelenik meg a „nem akadályozó” megítélés. Ez arra utal, hogy az aprófalvas térségben, ahol a fizikai távolságok és a mobilitási nehézségek eleve korlátozzák a kapcsolódást, az információ áramlásának hiányosságai közvetlenül gyengítik a helyi identitás és a települések közötti együttműködés alakulását. Az identitásépítés és a térségi kapcsolódás szempontjából így nemcsak az információs csatornák léte, hanem azok folyamatos, célzott és befogadható használata válik meghatározóvá.

Térségi együttműködés és fejlesztési részvétel

A térségi (járási) együttműködést támogató programok és képzések szervezése terén a Tamási járásban vegyes, de összességében aktívabb kép rajzolódik ki. A válaszok fele nem jelez ilyen típusú tevékenységet, ugyanakkor több település részvételről, sőt magasabb szintű bekapcsolódásról számol be. Ez azt jelzi, hogy a járásban létezik egy olyan település- és szereplői kör, amely tudatosan keresi a térségi együttműködési formákat, akár közös programok, akár képzések révén, miközben más települések inkább kívül maradnak ezeken a folyamatokon.

A térségi fejlesztésekhez kapcsolódó tanulmányok, kiadványok készítésében való részvétel szintén erőteljesebben jelenik meg: a válaszok mintegy fele valamilyen formájú részvételt jelez, a másik fele pedig kimaradást. Ez arra mutat, hogy a Tamási járásban a fejlesztéspolitikai gondolkodás és a stratégiai tervezési folyamatok nem kizárólag néhány központi szereplőhöz kötődnek, hanem több település is bekapcsolódik, akár adatközlőként, akár partnerségben. A térségi identitás ebben az értelemben nemcsak programok és rendezvények, hanem közösen formált fejlesztési dokumentumok, tervek és esélyteremtő programok szintjén is megjelenik.

Akadálytényezők: aktivitás, érdeklődés, identitás, együttműködés

Az alacsony közösségi aktivitás a válaszok alapján a Tamási járásban nagyon markánsan jelenik meg, mint az identitást és az együttműködést hátráltató tényező. Bár vannak települések, ahol

egyáltalán nem vagy inkább nem tekintik fontos akadálnak, a minta jelentős része közepes, „inkább jellemző” vagy kifejezetten „nagyon jellemző” akadályt lát benne. Ez arra utal, hogy különösen a kisebb községekben a mindennapi részvétel, az önszerveződő aktivitás, a civil jelenlét hiánya vagy gyengesége közvetlenül korlátozza a közösségi identitás alakulását.

A lakossági érdeklődés hiánya még erősebb akadályként jelenik meg: több válaszadó szerint „nagyon jellemző”, mások közepes vagy „inkább jellemző” problémaként értékelik, és alig akad olyan település, ahol nem vagy alig számít akadálnak. Ez a mintázat azt mutatja, hogy az identitásépítő programok nem az ötletek vagy a formális keretek, hanem sokkal inkább a lakosság bevonhatósága, motiválhatósága miatt ütköznek falakba. A közösségi részvételt korlátozó élethelyzetek, demográfiai sajátosságok, szociális problémák, illetve az érdektelenség mögötti bizalmi és kiegészítő tényezők a Tamási járásban kifejezetten erősen befolyásolják a folyamatokat.

A helyi identitás gyengesége szintén hangsúlyos akadálytényező. A válaszok között megjelenik a „egyáltalán nem” és az „inkább nem” megítélés is, ugyanakkor a közepes, „inkább jellemző” és „nagyon jellemző” válaszok együttese azt jelzi, hogy a járás jelentős részén a helyi identitás még nem elég erős ahhoz, hogy természetes módon támuljon térségi, vármegyei szintre. Az identitás „gyengesége” itt nem feltétlenül a kötődés teljes hiányát, hanem inkább annak sebezhetőségét, alacsony reflexivitását és korlátozott közösségi artikulációját jelenti.

A helyi szereplők együttműködésének hiánya a válaszok szerint kevésbé, de nem elhanyagolhatóan járul hozzá az identitás és együttműködés gyengeségéhez. A többség szerint legfeljebb közepes akadály, egy válasz szerint kifejezetten nagyon jellemző, míg mások egyáltalán nem tekintik problémának. Ez olyan helyzetre utal, ahol a lokális intézményi és civil hálózatok több településen működnek, de vannak olyan községek, ahol az együttműködés hiánya a kezdeményezések széttöredezéséhez, a rivalizálás vagy a bizalmatlanság felerősödéséhez vezethet.

A települések közötti együttműködés hiánya a válaszok szerint széles spektrumon mozog: vannak települések, ahol nem jelent akadályt, máshol inkább nem, közepes, „inkább jellemző” vagy „nagyon jellemző” problémaként jelenik meg. Ez a szórt minta jól mutatja, hogy a Tamási járásban a településközi kapcsolatok egyenetlenül fejlettek: bizonyos mikro-régiókban és településcsoportokban léteznek közös ügyek és hálózatok, míg más települések részben vagy egészen izoláltan működnek, ami gyengíti a térségi identitás szövetét.

Erőforrások: információ, szakemberek, pénzügyi háttér, programkínálat

Az információhiány – ahogy fentebb is látható – a Tamási járásban kifejezetten meghatározó akadály: a válaszok többsége közepes vagy „nagyon jellemző” problémaként jelöli meg, és csak kisebb részben jelenik meg a „nem vagy inkább nem akadályozó” megítélés. Az aprófalvas térségekben ez különösen kritikus, mert a közlekedési és elérhetőségi nehézségek mellett az információhoz jutás hiányosságai tovább mélyítik a periférikus helyzet élményét, és ezzel gyengítik a vármegyei és térségi identitáshoz való kötődést.

A szakemberek hiánya a válaszok szerint erősen jelen lévő akadálytényező. Bár vannak települések, ahol egyáltalán nem jelent problémát, a minta nagy részében közepes, „inkább jellemző” vagy „nagyon jellemző” gátló tényezőként jelenik meg. Ez arra utal, hogy a járásban a közösségi és kulturális programok, valamint az identitásépítő és térségi együttműködések támogató projektek megvalósítása sokszor egy-egy kulcsszemélyre, vagy szűk szakmai körre épül, ami sérülékenységet tesz a folyamatokat, és korlátozza a bővíthetőséget.

A pénzügyi források hiánya a Tamási járásban extrém módon kiemelkedő akadály: minden válasz szerint „nagyon jellemző”, vagyis egyöntetűen, erősen gátló tényezőként jelenik meg a helyi identitás és a települések közötti együttműködés erősítése szempontjából. Ez a helyzet azt jelzi, hogy az ötletek, a közösségi igény és sok helyen a szakmai háttér is jelen van, de a

kezdeményezések finanszírozási plafonba ütköznek. A fenntartható, rendszeres, térségi szintű identitásépítő programok megvalósítása csak stabil, kiszámítható erőforrások mellett lehetséges, ami jelenleg a járás szereplői szerint súlyosan korlátozott.

A közösségi programok hiánya, mint akadály, a válaszok szerint vegyesen jelenik meg: vannak települések, ahol egyáltalán nem vagy inkább nem számít problémának, máshol közepes, „inkább jellemző” vagy „nagyon jellemző” gátló tényezőként értelmezik. Ez a kép arra utal, hogy a járáson belül egyenetlen a programkínálat eloszlása: vannak települések, ahol a közösségi aktivitás kellő mennyiségű és minőségű programon keresztül szerveződik, és vannak olyanok, ahol a programhiány már közvetlenül gyengíti a közösségi identitást és a térségi kapcsolódást.

Összegző értelmezés

A Tamási járásban a vármegyei és térségi identitás erősítése olyan közegben zajlik, ahol a településszerkezet aprófalvas jellege, a lakossági aktivitás és érdeklődés ingadozása, az információhoz jutás nehézségei, a szakemberhiány és a pénzügyi korlátok egyszerre vannak jelen. Ugyanakkor a közösségi és kulturális programok sok településen működnek, a fejlesztéspolitikai folyamatokba több szereplő is bekapcsolódik, és a válaszadók körében egyértelmű, közös igény mutatkozik a közösségi élet és együttműködés erősítésére.

Egy szakdolgozati szintű értelmezésben a Tamási járás olyan térségként írható le, ahol az identitás- és közösségépítéshez szükséges alapok (települési értékek, hagyományok, már meglévő programok, intézményi és civil szereplők) rendelkezésre állnak, de ezek mozgósítása erősen függ a helyi erőforrások koncentrációjától és a települések közötti együttműködés minőségétől. A vármegyei és térségi identitás erősítésének szempontjából a Tamási járásban különösen látványos, hogy az anyagi és humán erőforrások hiánya, valamint a lakossági érdeklődés gyengése egyszerre jelentenek strukturális kihívást, miközben a helyi szereplők deklarálta nyitottság a közösségi élet fejlesztésére és a szorosabb együttműködésre.

Tolna járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Bogyiszló		x	
Fadd		x	

Településszerkezet és közösségi programok

A járás településszerkezetét tekintve egy városi központ (Tolna) és néhány, ezer fő feletti község (pl. Fadd, Bogyiszló, Fácánkert) alkotja a térséget, vagyis nem aprófalvas, hanem inkább közepes népességű településekből álló járásról beszélünk. A most vizsgált két válasz egyaránt ezer fő feletti településhez kötődik, így a közösségi életet egy alapvetően nem perifériás, hanem inkább stabilabb szolgáltatási környezettel bíró településtípus felől látatják. A közösségi és kulturális programok szervezését a válaszok egyértelműen megerősítik: mindkét településen jelen vannak olyan programok, amelyek egyrészt helyi szinten, másrészt térségi vagy vármegyei rendezvényekhez kapcsolódva szerveződnek. Ez arra utal, hogy a közösségi élet formális keretei nem hiányoznak, és a települések – legalábbis a válaszadók értelmezésében

– nem zárkoznak be, hanem aktív részesei a tágabb, járási és vármegyei szintű eseményeknek is.

A közösségi élet fejlesztése iránti igény a Tolnai járás esetében is markáns: mindkét válaszadó szükségesnek tartja, hogy több, a közösségi életet és együttműködést erősítő program valósuljon meg a településen. Ez arra mutat, hogy a meglévő programkínálatot nem tekintik lezártnak; a helyi szereplők érzékelik a további bővítés, célcsoport-szélesítés és tematikus gazdagítás lehetőségét, amely a vármegyei identitás és a térségi kohézió szempontjából is fontos tartalékokat hordoz.

Információs felületek és kommunikáció

Az információközlés szempontjából a két vizsgált település kedvező képet mutat: mindkét esetben több olyan felület működik (honlap, közösségi média, hirdetőfelületek stb.), ahol a közösségi programokkal kapcsolatos információk megjelennek. Ez jól illeszkedik ahhoz, hogy a Tolnai járás települései – város és nagyközségek – általában jobb információs infrastruktúrával rendelkeznek, mint az aprófalvas térségek.

Ennek ellenére az információhiány, mint akadály, a válaszok szerint közepes mértékben gátolja a helyi identitást és a települések közötti együttműködést. Ez azt jelzi, hogy nem annyira a csatornák fizikai hiányáról, hanem inkább a tartalmak eléréséről, a kommunikáció célzottságáról, rendszerességéről és befogadhatóságáról van szó. A közepes akadályértékelés arra utal, hogy a meglévő felületek használata még nem minden esetben képes áthidalni a társadalmi távolságokat, informális szakadékokat, és nem mindig segíti hatékonyan a térségi identitás „összekötő szövetének” erősödését.

Térségi együttműködés és fejlesztési részvétel

A térségi (járási) együttműködést támogató programok és képzések szervezése a két vizsgált település esetében nem jellemző: mindkét válasz „nem” választ jelöl ezen a területen. Ez azt jelenti, hogy bár a közösségi programkínálat és a térségi rendezvényekhez való kapcsolódás jelen van, a kifejezetten együttműködést támogató, hálózatépítő, képzéshez kötött programok még nem épültek be ezeknek a településeknek a mindennapjaiba. A vármegyei identitás és a járási szintű kohézió így inkább a rendezvényeken való részvétel, és kevésbé a strukturált, hálózatosodó együttműködések irányából erősödik.

A térségi fejlesztésekhez kapcsolódó tanulmányok, kiadványok készítésében ugyanakkor mindkét település jelzett valamilyen részvételt, még ha eltérő kódolással is. Ez arra utal, hogy a Tolnai járás települései – legalább a vizsgált esetekben – bekapcsolódtak a fejlesztéspolitikai gondolkodásba, a stratégiai dokumentumok előkészítésébe vagy megvalósításába, például adatközlőként, partnerként vagy véleményezőként. A vármegyei identitás ebben az értelemben nemcsak kulturális és közösségi, hanem fejlesztéspolitikai szinten is kapcsolódási pontot jelent a települések számára

Akadálytényezők: aktivitás, érdeklődés, identitás, együttműködés

Az alacsony közösségi aktivitás a két válasz alapján egyértelműen, nagyon erős akadályként jelenik meg a helyi identitás és a települések közötti együttműködés szempontjából. Ez különösen figyelemre méltó annak fényében, hogy formálisan vannak programok és információs csatornák: a probléma nem a struktúrák hiánya, hanem az, hogy ezekbe a lakosság mekkora része és milyen intenzitással kapcsolódik be. Az alacsony aktivitás közvetlenül

gyengíti az identitás mindennapi megélését, és visszafogja a településközi együttműködések erősödését.

A lakossági érdeklődés hiánya szintén komoly akadály: az egyik válasz közepes, a másik kifejezetten nagyon erős gátló tényezőnek látja. Ez a kettős kép arra utal, hogy a közösségi és identitásépítő programok egyes csoportokat elérnek, de a teljes lakosságot nem. A motivációs, bizalmi, idő- és erőforrásbeli korlátok, a szociális terheltség vagy akár a „túlintézményesítettség” élménye mind hozzájárulhatnak ahhoz, hogy az identitást erősítő programok nem tudnak széles körű részvételi bázist teremteni.

A helyi identitás gyengesége a két válasz szerint közepes, illetve nagyon erős akadályként jelenik meg, ami azt jelzi, hogy az identitás nem stabil, magától értetődő, mindenki által osztott erőforrás. Inkább olyan, részben meglévő, de sok szempontból sebezhető kötődésről beszélhetünk, amelyet nem minden lakos él meg azonos intenzitással, és amely nehezen távol térése, vármegyei szintre. A vármegyei identitás erősítése ilyen közegben csak akkor lehet sikeres, ha egyben a helyi, településszintű identitás megerősítését is célozza.

A helyi szereplők együttműködésének hiánya, valamint a települések közötti együttműködés hiánya a válaszok szerint mindkét településen közepes vagy nagyon erősen akadályozza az identitás és az együttműködés alakulását. Ez azt mutatja, hogy a formális struktúrák mellett az informális hálózatok, a településvezetés, intézmények és civil szereplők közötti bizalom és koordináció szintje is meghatározó. Ha az együttműködés hiányos vagy konfliktusos, az közvetlenül gátolja a közös programok kialakítását és a vármegyei identitás gyakorlati „lefordítását” helyi szintre.

Erőforrások: információ, szakemberek, pénzügyi háttér, programkínálat

Az információhiány mindkét válasz szerint közepes súlyú akadály: önmagában nem bénítja meg a folyamatokat, de érezhetően visszafogja az identitás és az együttműködés erősödését. Ez arra utal, hogy az információhoz jutásban, a csatornák használatában és a célzott kommunikációban vannak hiányosságok, még akkor is, ha formálisan több felület működik. A közepes akadályértékelés azt jelzi, hogy az információhiány olyan „lappangó” tényező, amely más problémákkal (passzivitás, bizalmi deficit) együtt erősíti az elszigetelődést.

A szakemberek hiánya szintén közepes mértékű gátló tényezőként jelenik meg mindkét település esetében. Ez arra mutat, hogy a közösség-szervezés, projektmenedzsment, kulturális és közösségfejlesztő szakértelem ugyan jelen van, de korlátozott kapacitásokkal. A programok megvalósítása sokszor néhány kulcsszereplőre épül, ami sérülékennyé teszi a folyamatokat, és csökkenti a hosszú távú fenntarthatóságot.

A pénzügyi források hiánya a Tolnai járásban is erős akadály: az egyik válasz „inkább jellemző”, a másik „nagyon jellemző” problémaként írja le. Ez azt jelzi, hogy a helyi identitást és településközi együttműködést célzó programok nem elsősorban a koncepciók hiánya miatt maradnak el, hanem a szűkös, bizonytalan vagy projektalapú források miatt. A kiszámítható finanszírozás hiánya visszatartja a hosszabb távú, komplexebb, térségi szintű kezdeményezések elindítását.

A közösségi programok hiánya mindkét válasz szerint közepes akadály: ez arra utal, hogy bár vannak programok, ezek mennyisége, eloszlása, tematikája vagy elérhetősége nem minden igényt elégít ki. A közepes akadályértékelés mintha azt üzenne, hogy a programkínálat bővítése – a meglévő erőforrásokhoz igazodva – közvetlenül hozzájárulhatna a helyi identitás és a települések közötti együttműködés erősítéséhez.

Összegző értelmezés

A Tolnai járásra vonatkozó – nagyon korlátozott elemszámú – adatok olyan képet rajzolnak ki, amelyben ezer fő feletti településeken a közösségi és kulturális programok, valamint az információs felületek formális rendszere már kialakult, a szereplők részt vesznek térségi rendezvényeken és fejlesztéspolitikai folyamatokban, ugyanakkor a mindennapi identitás- és közösségépítést komoly akadályok nehezítik. Ezek közül kiemelkedik az alacsony közösségi aktivitás, a lakossági érdeklődés hiánya, a helyi identitás gyengesége, az együttműködési nehézségek és a pénzügyi források szűkössége, amelyek együtt olyan környezetet teremtenek, ahol a vármegyei és térségi identitás erősítése csak tudatos, hosszabb távú, erőforrásokra támaszkodó beavatkozásokkal lehet igazán hatékony.

A hátrányos helyzetű célcsoportok szolgáltatáshoz történő hozzáféréseinek vizsgálata esetében az adatszolgáltatások és a Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban: HEP-ek) az alábbi megállapításokra került sor: A szociális települési alapszolgáltatások fent részletezett formái mindenki számára egyenlő hozzáférés mellett, helyben elérhető szolgáltatások. A gyermekek, mélyszegénységben élők, romák és fogyatékkal élők esetében fent ismertetett problémák és hiányosságok merülnek fel.

Vármegyei és térségi identitás erősítése, térségfejlesztési együttműködések vármegyei szintű összegzése

A beérkezett válaszok alapján a vármegye egy differenciált településszerkezetű térségként írható le, ahol a városi központok, nagyobb községek és kiterjedt aprófalvas területek egyszerre vannak jelen. A közösségi és kulturális programok szervezése a legtöbb helyen alapvetően adott: jellemző, hogy a települések helyben is szerveznek programokat, és kapcsolódnak térségi vagy vármegyei rendezvényekhez is. Ugyanakkor a válaszokban következetesen megjelenik, hogy vannak olyan települések, ahol a közösségi programkínálat gyenge vagy esetleges, ami a közösségi élet és a lokális identitás sérülékenységét jelzi.

A kitöltők többsége úgy látja, hogy a meglévő programkínálat inkább egy fenntartó jellegű minimumot jelent, amelyre lehetne és kellene is építeni. Szinte minden térségtípusban visszatérő igény, hogy több, a közösségi életet és az együttműködést erősítő program valósuljon meg. Ez arra utal, hogy a helyi szereplők nem hiányként, hanem fejleszthető erőforrásként értelmezik a közösségi programokat: az alapok adottak, de a közösségi és térségi identitás erősítéséhez mind mennyiségi, mind minőségi bővítésre szükség lenne.

Rendelkezésre állnak az alapvető információs csatornák (honlap, közösségi média, hirdetőfelületek, helyi sajtó stb.), amelyeken a közösségi programokkal kapcsolatos információk eljuthatnak a lakossághoz. Városiasabb és jobb erőforrásokkal bíró térségekben több, aktívan működő kommunikációs felület is jelen van, míg az aprófalvas, periférikus részeken gyakoribb a korlátozott információközlés vagy akár az ilyen felületek hiánya.

Értelmezés szintjén ugyanakkor jól látható egy elmozdulás: a megkérdezettek jelentős része az információhiányt nem tekinti elsődleges akadállynak a vármegyei vagy térségi identitás erősödése szempontjából. Ott is, ahol a technikai feltételek alapvetően adottak, a problémát inkább abban látják, hogy milyen típusú tartalmak, milyen gyakorisággal és mely társadalmi csoportokat elérve jelennek meg. Az aprófalvas, hátrányosabb helyzetű térségekben viszont az információhiány – a fizikai távolságokkal és mobilitási nehézségekkel együtt – kifejezetten erős gátló tényezővé válik, tovább erősítve a perifériára szorultság élményét.

A térségi együttműködést támogató programok és képzések jelenléte mozaikos a vármegyében. Vannak olyan térségek, ahol legfeljebb eseti részvétel vagy alig érzékelhető hálózatosodás jelenik meg, míg máshol kirajzolódik egy aktívabb, szervező szereplőkből álló „mag”, amely

képes térségi programokat kezdeményezni és fenntartani. Ez a mag többnyire a városi központokhoz, nagyobb településekhez, jobb adminisztratív és szakmai kapacitásokhoz kötődik.

A fejlesztéspolitikai folyamatokhoz (tanulmányok, kiadványok, stratégiák készítése) való kapcsolódás szintén differenciált. Egyes települések aktív partnerként vagy adatközlőként vesznek részt ezekben a folyamatokban, míg mások inkább a fejlesztési beavatkozások címzettjeként, nem pedig alakítójaként jelennek meg. Mindez azt jelzi, hogy a vármegyei és térségi identitás ma még elsősorban programok, rendezvények és informális kapcsolatok szintjén szerveződik, és csak bizonyos térségekben kapcsolódik össze tudatos, közösen formált fejlesztési vízióval.

Az akadálytényezők értékelése alapján a vármegyében több, egymással összefüggő, de térségenként eltérő súlyú probléma rajzolódik ki. A leggyakrabban említett gátló tényezők az alábbiak:

- A lakossági aktivitás és érdeklődés hiánya: sok településen a közösségi és identitásépítő kezdeményezések egy szűk, elkötelezett körre támaszkodnak, miközben a lakosság nagyobb része távol marad. A városiasabb térségekben ez inkább hullámmozgás, differenciált, az aprófalvas területeken viszont gyakran „nagyon jellemző” akadályként jelenik meg.
- A helyi identitás gyengesége: a lokális kötődés alapjai általában megvannak, de sok helyen nem elég erősek ahhoz, hogy természetes módon táguljanak térségi vagy vármegyei szintre. A gyengeség nem feltétlenül a kötődés hiányát, inkább annak sebezhetőségét, alacsony reflexivitását és korlátozott közösségi artikulációját jelenti.
- A helyi és településközi együttműködés hiányosságai: településen belül többnyire léteznek működő együttműködések az önkormányzat, intézmények és civil szereplők között, de ezek intenzitása és tartóssága eltérő. A települések közötti együttműködések sok esetben szórványosak, projektszerűek, és különösen a kisebb falvak és központi települések viszonyában gyakori az aszimmetria vagy a laza kapcsolódás.
- Erőforráshiány (szakemberek, pénzügyi források): a szakemberhiány elsősorban a kisebb, periférikus térségekben jelenik meg erősebben, ahol a közösségfejlesztés, kulturális szervezés, pályázat- és projektmenedzsment sokszor egy-két kulcsszemélyre épül. A pénzügyi források szűkössége ugyanakkor a vármegye egészében markáns: számos válasz szerint ez az egyik legfontosabb, sok helyen „nagyon jellemző” gátló tényező, amely konkrétan behatárolja a programok rendszerességét, kiterjeszthetőségét és a célcsoportok bevonhatóságát.

Mindezek mellett az információhiány – különösen az aprófalvas térségekben – önálló, erős akadályként jelenik meg, míg a jobb információs infrastruktúrával rendelkező területeken inkább másodlagos, a tartalmak minőségéhez és eléréséhez kapcsolódó problémaként értelmeződik.

A vármegye olyan térségként írható le, ahol a közösségi élet formális keretei, a programkínálat és az információs csatornák többségükben rendelkezésre állnak, és több helyen már léteznek térségi együttműködések és fejlesztéspolitikai kapcsolódások is. A vármegyei és térségi identitás erősítése tehát nem „nullpontról” indul, hanem egy már működő, de egyenlőtlenül eloszló közösségi és együttműködési infrastruktúrára épül.

A legfontosabb kihívások a lakossági érdeklődés és aktivitás egyenlőtlenségeiben, a településközi együttműködések részleges, gyakran projektszerű voltában, valamint a szakmai és pénzügyi erőforrások szűkösségében ragadhatók meg. Különösen az aprófalvas, periférikus térségekben látható, hogy az információhozzáférés, a szakemberellátottság és a finanszírozás

korlátai együtt olyan környezetet teremtenek, ahol a közösségi és térségi identitás könnyen fragmentálódik, és a megyei szintű összetartozás kevésbé válik a mindennapi gyakorlatban is megélt valósággá.

Egy vármegyei esélyegyenlőségi vagy fejlesztési program számára ez azt jelzi, hogy a tervezett beavatkozásoknak érdemes a már meglévő erősségekre támaszkodni – a működő programokra, az aktív helyi szereplőkre és a rendelkezésre álló kommunikációs felületekre –, miközben fokozatosan olyan területekre is figyelmet fordítanak, ahol a közösségi és térségi identitás erősítése jelenleg nehezebben valósul meg.

5.6 Roma nők foglalkoztatását elősegítő felzárkóztató programok

Bonyhád járás

Járás települése	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben
Bonyhád			x
Grábóc			x
Kisdorog			x
Závod			x

Településtípus és kontextus

A megkérdezett települések döntő része nagyon kis lélekszámú, ezer fő alatti település, mellettük egy városi jogállású település jelenik meg a mintában. Ez azt jelenti, hogy a vizsgált válaszok elsősorban aprófalvas, jellemzően erősen korlátozott munkaerőpiaci és szolgáltatási környezetet tükröznek, amely Tolna vármegye hátrányos helyzetű térségeire általánosságban is jellemző. A hazai szakirodalom és a vármegyei dokumentumok is kiemelik, hogy az ilyen kistelepüléseken a roma közösségek koncentráltan jelennek meg, ugyanakkor a foglalkoztatási lehetőségek szűkösek, az elérhető szolgáltatások köre beszűkült, és a közlekedési kapcsolatok is gyakran hiányosak. Ennek megfelelően a Bonyhádi járásra vonatkozó adatok nemcsak egyedi helyi sajátosságokat, hanem egy tágabb, hasonló népességszámú és településszerkezetű térségekre is jellemző mintázatot rajzolnak ki.

A roma nők foglalkoztatását segítő programok elérhetősége és jelenléte

A válaszok alapján a roma nők foglalkoztatását kifejezetten célzó programok helyben jellemzően nem működnek, ugyanakkor bizonyos programok más településeken elérhetőek. Ez arra utal, hogy a járásban létezhetnek olyan térségi vagy megyei szintű kezdeményezések, amelyek formálisan hozzáférhetőek lennének a roma nők számára, de azok tényleges, helyben tapasztalt elérhetősége korlátozott. A válaszadók visszajelzései azt sugallják, hogy a helyi intézmények és szolgáltatók inkább külső, más településen megvalósuló projektekre hivatkoznak, mintsem hogy saját településen megjelenő, folyamatosan működő programokról számolhatnának be. paktum.

Érdekes, hogy a megkérdezettek szerint a roma nők foglalkoztatását segítő program elindításához nem feltétlenül tartják szükségesnek a többlet-információt vagy kifejezetten

motivációs programokat. Ez arra utalhat, hogy a helyi szakemberek saját megítélésük szerint rendelkeznek elegendő háttértudással a probléma természetéről, és inkább más jellegű feltételek hiányát érzékelik meghatározónak. Ugyanakkor az a válasz, hogy többen azt sem tudják pontosan, mire lenne szükség egy ilyen program elindításához, finoman jelzi a bizonytalanságot, a stratégiai gondolkodás és a strukturált programtervezés hiányát is.

Percepciók a szükséges erőforrásokról és együttműködésekről

A programindításhoz szükséges feltételek megítélése vegyes képet mutat. Vannak, akik nem látnak szükségét külön szakember-bevonásra, míg mások kifejezetten igényelnék a külső vagy plusz szakmai kapacitást. Ez a kettősség jól illeszkedik ahhoz a jelenséghez, amelyet országos és megyei szinten is azonosítottak: az önkormányzati és szociális intézményrendszer egy része túlterhelt és alulfinanszírozott, miközben a helyi szereplők sokszor belső erőforrásból próbálják megoldani a roma nők is érintő foglalkoztatási és szociális problémákat.btk.

A pénzügyi források tekintetében sem egyértelmű a domináns igény a többletforrásokra; vannak olyan válaszadók, akik nem a finanszírozást látják a legfőbb akadálnak, míg mások kifejezetten szükségesnek tartanak a plusz forrásokat. Ez arra enged következtetni, hogy a helyi intézmények a mindennapi működésben jórészt projektalapú finanszírozáshoz, pályázati logikához szoktak, ugyanakkor a rendszeres, hosszú távú foglalkoztatási programok stabil anyagi háttére ritkán áll rendelkezésre. A helyi együttműködések megítélése hasonlóan megosztott: bár nem minden válaszadó tartja szükségesnek az együttműködések erősítését, a válaszokból kiolvasható, hogy a járás települései között jelentős különbségek vannak a partnerségi struktúrák fejlettségében és a hálózatos működés gyakorlatában.

A foglalkoztatást akadályozó tényezők helyi megítélése

A roma nők foglalkoztatását akadályozó tényezők közül a válaszadók kiemelik az alacsony iskolai végzettséget, amelyet többnyire közepesen vagy inkább jellemzőnek írnak le. Ez összhangban áll a roma nőkre vonatkozó hazai és európai adatokkal, amelyek szerint az alacsony iskolai végzettség az egyik legfontosabb strukturális akadály a stabil foglalkoztatás felé vezető úton. A Bonyhádi járás kistelepülésein ez gyakran együtt jár a korai iskolaelhagyással, a szakképzettség hiányával és azzal, hogy a nők jellemzően a családon belüli gondoskodó szerepekhez kötődnek, ami tovább szűkíti a munkaerőpiaci mozgásteret.

A munkaerő-piaci lehetőségek hiányát a válaszadók részben jellemzőnek, részben kevésbé jellemzőnek tartják, ami arra utal, hogy a térségen belül is vannak különbségek a munkalehetőségek elérhetősége kapcsán. A járás központjához közelebb eső településeken – például ahol foglalkoztatási paktum vagy egyéb munkaerő-piaci projektek futottak – a lehetőségek valamivel kedvezőbbnek tűnhetnek, míg a periférikus, aprófalvas térségekben a kínálat szűkösebb. A diszkriminációt a válaszadók inkább gyengébb, közepes mértékű akadályként azonosítják, ami azt jelentheti, hogy formális, nyílt elutasítást ritkábban tapasztalnak, ugyanakkor a rejtett, strukturális megkülönböztetés (például a kiválasztási folyamatokban, munkaszervezésben) továbbra is jelen lehet, amit más kutatások is alátámasztanak.

A gyermekfelügyelet hiányát a válaszadók nem a legerősebb akadályok egyikeként jelölik meg, inkább közepes vagy enyhébb mértékben tartják jellemzőnek. Ez részben magyarázható azzal, hogy a kistelepüléseken sokszor informális családi, rokoni gondoskodási hálók működnek, amelyek részben pótolják a formális gyermekellátó intézményeket. Ugyanakkor a rugalmatlan munkaidő, a közeli munkahely hiánya és a közlekedési nehézségek miatt a gyermekfelügyelet hiánya sokszor csak „közvetett” akadályként jelenik meg, amely a többi tényezővel együtt korlátozza a roma nők munkavállalási esélyeit. A közlekedési nehézségeket a válaszadók

többsége inkább kevésbé hangsúlyos akadálnak látja, ami arra utalhat, hogy a járáson belüli alapvető közlekedési infrastruktúra – legalábbis a mindennapi ügyintézés szintjén – valamelyest biztosított, ugyanakkor tágabb térségi, ingázásos foglalkoztatási lehetőségekhez való hozzáférés már jóval korlátozottabb lehet.

Az információhiány és a motiváció hiánya kapcsán a válaszok szintén nem egyértelműen szélsőségesek: a tájékoztatás hiányát többen nem tartják elsődleges akadálnak, míg a motiváció hiánya inkább közepes vagy erősebb gátló tényezőként jelenik meg. Ez jól illeszkedik azokhoz a kutatási eredményekhez, amelyek szerint a roma nők számára a tartósan szegénységben élő, alacsony iskolai végzettséggel rendelkező családi környezet gyakran nem közvetít pozitív munkaerő-piaci mintákat, így a munkavállalással kapcsolatos motiváció és jövőkép is korlátozottan alakul ki. A szakmai képzésekhez való hozzáférést a válaszadók jellemző akadályként jelenítik meg, ami arra utal, hogy a helyben vagy ésszerű távolságon belül elérhető, képzettségnövelő programok hiánya komoly strukturális korláttá válik a roma nők számára.

Végül a szociális problémák jelenlétét a válaszadók erőteljesebben érzékelik, közepesen vagy erősen jellemzőnek tartva. Ez magában foglalhatja a jövedelmi szegénységet, lakhatási nehézségeket, egészségügyi problémákat, adósságspirált és különféle családi kríziseket, amelyek együtt „beszorítják” a roma nőket a mindennapi túlélés szintjére, és minimálisra csökkentik a munkaerőpiaci részvételre fordítható energiákat. A megyei és országos stratégiák is kiemelik, hogy a roma nők munkaerőpiaci integrációja csak komplex, szociális, egészségügyi, oktatási és foglalkoztatási elemeket kombináló beavatkozásokkal érhető el tartósan.

Értelmező következtetés a Bonyhádi járásra

Összességében a Bonyhádi járásra vonatkozó adatok egy olyan helyi valóságot tükröznek, ahol a roma nők foglalkoztatását segítő programok döntően nem a településeken belül, hanem legfeljebb más településeken érhetők el, miközben a helyi intézmények egy része nem látja világosan, milyen konkrét feltételek megléte tenne lehetővé egy hatékony programindítást. A válaszokból az rajzolódik ki, hogy a roma nők foglalkoztatását elsősorban strukturális tényezők – alacsony iskolai végzettség, szakképzetlenség, a szakmai képzésekhez való korlátozott hozzáférés és a halmozott szociális problémák – akadályozzák, míg az olyan tényezők, mint a nyílt diszkrimináció vagy a formális szolgáltatási hiányok, inkább „háttérben maradó”, de nem elhanyagolható szereplők.

A nagyon kis elemszám miatt a bonyhádi adatok elsősorban kvalitatív jellegű, iránymutató információként értelmezhetők, ugyanakkor a településtípusok és a megyei háttéranyagok alapján feltételezhető, hogy a hasonló népességszámú, hasonló társadalmi-gazdasági helyzetű településeken a roma nők foglalkoztatási helyzete és a kapcsolódó akadályok szerkezete nagyban hasonló. Ez a járási szintű adatsor tehát jól beágyazható a Tolna vármegyei és országos kontextusba: leképezi azt a helyzetet, amelyben a roma nők foglalkoztatása egyszerre igényel helyi szinten elérhető, célzott programokat és tágabb, strukturális szintű felzárkóztatási beavatkozásokat.

Dombóvár Járás

Járás települése	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben

Csibrák			x

Kistelepülési mintázat – roma nők foglalkoztatása aprófalvas környezetben

A vizsgált adatok egy olyan, ezer fő alatti, aprófalvas környezetre jellemző mintázatot rajzolnak ki, ahol a roma nők foglalkoztatását érintő nehézségek szinte sűrítve tartalmazzák mindazokat a hátrányokat, amelyeket a kistelepülésekre vonatkozó hazai kutatások azonosítottak. A hasonló településtípusok közös jellemzője a korlátozott helyi munkaerő-piaci kínálat, a gyenge szolgáltatási infrastruktúra, a közlekedési nehézségek és a hátrányos helyzetű – köztük roma – családok koncentrált jelenléte.

Programok elérhetősége és hiánya

Az adatok azt mutatják, hogy az ilyen kisebb településeken a roma nők felzárkóztatását elősegítő programok általában nem helyben, hanem más településeken érhetők el. Ez jól illeszkedik ahhoz a képhez, amit országos szinten is látunk: a komplex, roma közösségeket célzó programok többnyire városi vagy járási központokban jelennek meg, míg a kistelepülések lakói sokszor csak elméletileg férnek hozzá ezekhez a szolgáltatásokhoz. A felmérés szerint az ilyen típusú településeken élő szakemberek kifejezetten több információt és tájékoztatást tartanak szükségesnek egy program beindításához, ami arra utal, hogy a rendelkezésre álló pályázati, program- és forráslehetőségek átláthatósága alacsony.

Ezekon a településeken tipikusan szakemberhiányról számolnak be, és erősen megfogalmazódik az igény motivációs programokra is. A helyi tapasztalatok szerint egy roma nőkre fókuszáló program elindításához elengedhetetlen lenne a plusz szaktudás és a személyre szabott, motivációt erősítő beavatkozások jelenléte, miközben a pénzügyi forrásokat és a helyi együttműködések erősítését kevésbé azonosítják kulcstényezőként. Ez a gondolkodás jól rezonál azokra a vizsgálatokra, amelyek szerint a kistelepüléseken a problémákat a helyi szereplők sokszor „szakmai kapacitáshiányként” élik meg, miközben a forráshiány és a gyenge intézményközi együttműködés strukturális háttére kevésbé tudatosul.

A foglalkoztatást akadályozó tényezők jellemző szerkezete

A kistelepülési mintázatban az alacsony iskolai végzettség egyértelmű és meghatározó akadályként jelenik meg a roma nők foglalkoztatása szempontjából. Ez szorosan egybevág az országos képpel: a roma nők körében a középfokú végzettség és a szakképzettség hiánya az egyik legfontosabb tényező, amely a formális munkaerőpiacról való kiszorulást okozza. A kistelepülési környezetben mindezt erősíti a gyengébb iskolai infrastruktúra, a szűk továbbtanulási utak és a korai családalapítás gyakorlata.

A munkaerő-piaci lehetőségek hiánya ebben a struktúrában különösen erős, „nagyon jellemző” akadályként jelenik meg: az ilyen településeken jellemzően nincs stabil, bejelentett, egész éves foglalkoztatást kínáló munkáltató, legfeljebb közfoglalkoztatás, időnymunka vagy alkalmi, informális munkalehetőségek állnak rendelkezésre. Ez a szerkezet azt eredményezi, hogy a roma nők számára a munkavállalás gyakran nem egy „normál”, hosszú távú foglalkoztatási pályát, hanem rövid, megszakított, bizonytalan munkaszakaszokat jelent.

A diszkrimináció, bár nem a legerősebb, mégis érzékelhető akadályként jelenik meg: a helyi tapasztalatok közepes mértékű, de jelen lévő megkülönböztetést jeleznek. Ez illeszkedik azokhoz a kutatásokhoz, amelyek szerint a romákat gyakran nem látványos, hanem rejtett, indirekt módon éri hátrányos megkülönböztetés a munkaerőpiacon – például a kiválasztási döntéseknél, a munkakörök elosztásánál vagy a munkafeltételek alakításánál.

A gyermekfelügyelet hiánya és a közlekedési nehézségek ebben a típusú környezetben kifejezetten erős, meghatározó akadályok. Az aprófalvas térségekben a bölcsődei, óvodai, iskolai ellátás szerkezete, a nyitvatartási idők és a férőhelyek száma sokszor nem igazodik a munkavállalás igényeihez, miközben az ingázási lehetőségek – ritka buszjáratok, magas utazási költségek – a környező városok munkahelyeit is távoli célponttá teszik. Ez a kombináció különösen a kisgyermekes roma nőket szorítja a háztartás, illetve az informális megélhetési stratégiák keretei közé.

Az információhiány – bár nem mindenütt ugyanakkora súllyal – jellemző problémaként jelenik meg: a roma nők csak töredékesen, esetlegesen jutnak hozzá a foglalkoztatási, képzési, támogatási programokról szóló információkhoz, amelyek sokszor nehezen értelmezhetők és kevéssé alkalmazhatók a mindennapi élethelyzetre. Ezzel párhuzamosan a motiváció hiánya nagyon erősen, szinte kulcsakadályként rajzolódik ki: a tartós szegénység, a negatív munkaerőpiaci tapasztalatok, a folyamatos elutasítottság és a jövőtlenség élménye olyan mértékben rögzül, hogy a munka világa távoli, elérhetetlen térnek tűnik.

A szakmai képzésekhez való hozzáférés szintén erős, „nagyon jellemző” akadályként jelenik meg. Az ilyen kistelepüléseken a képzési kínálat fizikailag is távoli, az utazás költséges, az időbeosztás nem illeszkedik a családi terhekhez, és a belépési feltételek (például alapkompenciák hiánya) is korlátozzák a részvételt. A szociális problémák – bár az adatokban közepesen jellemzőként látszanak – a szakirodalom alapján ezekben a közösségekben jellemzően magukban foglalják a mélyszegénységet; a bizonytalan lakhatást, az adósságspirált és az egészségügyi hátrányokat, amelyek a foglalkoztatási esélyeket tovább szűkítik.

Értelmező következtetés

Ez a kistelepülési minta jól mutatja, hogy az aprófalvas, hátrányos helyzetű térségekben a roma nők foglalkoztatási esélyeit nem egy-egy elszigetelt tényező, hanem egymást erősítő strukturális akadályok rendszere határozza meg: alacsony iskolai végzettség, szűk munkaerőpiaci kínálat, közlekedési korlátok, gyermekfelügyeleti nehézségek, információ- és motivációhiány, képzési hozzáférési problémák és halmozott szociális hátrányok együtt rajzolják ki a foglalkoztatási kirekesztettség szerkezetét.

Paks járás

Járás települése	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben
Bölcske			x
Dunaföldvár			x
Györköny			x
Madocsa			x
Sárszentlőrinc			x

Településszerkezet és járási kontextus

A válaszok szerint a Paksi járásban a minta egy várost, valamint kisebb és közepes településeket is lefed. Ez a településszerkezet megfelel a járás valós képének, ahol Paks és Dunaföldvár mellett számos kisebb község található, eltérő foglalkoztatási potenciállal. A megyei

helyzetelemzések kiemelik, hogy a járásban a Paksi Atomerőmű és a kapcsolódó gazdasági szereplők meghatározó foglalkoztatók, ugyanakkor a roma nők számára ezek a munkaerő-piaci csatornák sok esetben nehezen elérhetők az alacsony iskolai végzettség és a szakképzettség hiánya miatt.

A Paksi Járási Hivatal foglalkoztatási osztálya, valamint a Paksi Roma Nemzetiségi Önkormányzat jelenléte jelzi, hogy intézményes keretek között is léteznek olyan szereplők, amelyek elvben támogathatnák a roma nők munkaerőpiaci integrációját. Ugyanakkor a mostani adatok arra utalnak, hogy kifejezetten a roma nők foglalkoztatását célzó, helyben működő programok nem alakultak ki széles körben.

Programok elérhetősége és a helyi jelenlét hiánya

A válaszok alapján a roma nők felzárkóztatását elősegítő programok elérhetők ugyan, de más településeken, míg a településeken belül a megkérdezettek nem számolnak be kifejezetten roma nőkre irányuló foglalkoztatási programokról. Ez arra utal, hogy a járásban inkább megyei vagy országos szintű, esetleg projektalapú programok érhetők el, de ezek helyi „lehorgonyzása” csak korlátozottan valósul meg. A TEF „Nő az esély – képzés és foglalkoztatás” típusú programjai például országos szinten bizonyítottan sok roma nő képzését és elhelyezkedését segítették, de nem minden járásban és településen jelentek meg közvetlen, helyben tapasztalható formában.

A válaszok azt mutatják, hogy a települések többségén ugyan tisztában vannak a programindítás általános lehetőségével, de a konkrét, helyben működő foglalkoztatási kezdeményezések hiánya a mindennapi gyakorlatban azt eredményezi, hogy a roma nők számára leginkább távolabbi, más településen futó szolgáltatások jelentenek opciót. Ez különösen a kisebb községek lakói számára jelent akadályt, mivel az utazási idő, költség és a gondoskodási feladatok összehangolása a gyakorlatban sokszor ellehetetleníti a részvételt.

Percepciók a szükséges feltételekről és erőforrásokról

A programindításhoz szükséges feltételek értékelése vegyes: egyes válaszadók szerint nincs szükség több információra, mások viszont kifejezetten igényelnék a nagyobb tájékoztatást. Ez a kettősség arra utal, hogy a helyi intézmények egy részében megvan a problémaérzékenység és a tudás, de nem minden szereplő rendelkezik egyformán átlátható képpel a rendelkezésre álló forrásokról, programlehetőségekről és jó gyakorlatokról. Hasonló a helyzet a személyes kapcsolattartás és a szakemberek bevonása kapcsán: egyes települések a meglévő humán erőforrást elegendőnek tartják, míg mások egyértelműen szakemberhiányról számolnak be.

A pénzügyi források tekintetében már erőteljesebb az igény a többletforrásokra: több válaszadó szerint a programok elindítása és fenntartása nem képzelhető el a jelenlegi forrásstruktúra mellett. Ez jól rezonál a megyei foglalkoztatási stratégiában megfogalmazott diagnózissal, amely szerint a térségi paktumok és foglalkoztatási együttműködések egyik kulcsfeladata éppen a források koncentrálása és a célzott csoportok – köztük roma nők – bevonása lenne. Ugyanakkor a válaszok arról is tanúskodnak, hogy a helyi együttműködések erősítését a települések többsége nem tartja elsődleges feltételnek, ami arra utalhat, hogy vagy alulértékelik a hálózatos működés jelentőségét, vagy a meglévő, informális együttműködési formákat tartják elegendőnek.

A motivációs programokkal kapcsolatban határozottabb igény fogalmazódik meg: több válaszadó szerint szükség lenne olyan beavatkozásokra, amelyek kifejezetten a roma nők munkaerőpiaci részvétellel kapcsolatos attitűdjeire, önbizalmára, jövőképre hatnak. Ez összhangban áll azzal a tapasztalattal, amelyet országos és nemzetközi vizsgálatok is kiemelnek: a tartósan hátrányos helyzetben élő roma nők számára nem csupán a munkahelyek

és képzések fizikai elérhetősége, hanem a pozitív minták, a támogató kapcsolati háló és a belső motiváció erősítése is kulcsfontosságú.

A foglalkoztatást akadályozó tényezők értelmezése

A roma nők foglalkoztatását akadályozó tényezők közül a Paksi járás települései kifejezetten erősen jelzik az alacsony iskolai végzettség és a munkaerő-piaci lehetőségek hiányának súlyát. Az iskolai végzettség hiányát a válaszok egyértelműen meghatározó, nagyon jellemző akadályként írják le, ami összhangban van a roma népesség oktatási mutatóira vonatkozó hazai és európai adatokkal. A Paksi járásban ez a tényező különösen élesen rajzolódik ki, mert a térségben működő nagy foglalkoztatók jellemzően legalább alapfokú szakképzettséget, sőt gyakran magasabb végzettséget igényelnek, ami a képzetlen roma nők számára strukturális kizáródást eredményez.

A munkaerő-piaci lehetőségek hiányát szintén erőteljes akadályként érzékelik a válaszadók. Ez látszólag ellentmondhat annak, hogy a járásban jelentős ipari, energiatermelő kapacitás koncentrálódik, ugyanakkor a rendelkezésre álló munkahelyek profilja nem illeszkedik a roma nők végzettségéhez, élethelyzetéhez, mobilitási lehetőségeihez. A nagy foglalkoztatók jelenléte tehát önmagában nem oldja meg a roma nők foglalkoztatási problémáit, sőt, bizonyos szempontból felerősíti az alacsony képzettség miatti kirekesztettség élményét.

A diszkrimináció megítélése itt is árnyalt: megjelenik olyan tapasztalat, amely egyáltalán nem vagy inkább nem tartja jellemzőnek, ugyanakkor a közepes mértékű diszkriminációt jelző válasz is jelen van. Ez arra utal, hogy a nyílt, deklarált elutasítás mellett a rejtettebb, informális elzárkózás és sztereotípiák is alakíthatják a roma nők munkaerőpiaci esélyeit, még akkor is, ha a helyi szereplők ezt nem mindenhol azonosítják elsődleges problémaként.

A gyermekfelügyelet hiányát a válaszadók többnyire közepes vagy inkább gyengébb akadályként értékelik. Ez hasonló a Bonyhádi járásban látott mintázathoz: a családi, rokoni gondoskodási hálók valamelyest enyhítik a formális gyermekellátó intézmények korlátait. Ugyanakkor a modern foglalkoztatási környezet – különösen a több műszakos vagy rugalmatlan munkarendű állások – nehezen egyeztethetők össze a kisgyerekes roma nők mindennapjaival.

A közlekedési nehézségek megítélése szórta: vannak válaszadók, akik kevéssé tartják jellemzőnek, mások közepes vagy erős akadályként jelzik. Ez a járáson belüli térbeli különbségekre utal: a járásszékhelyhez közelebb, jobb közúti és autóbusz-kapcsolatokkal rendelkező települések lakói másképp érzékelik a mobilitási lehetőségeket, mint a perifériusabb falvakban élők.

Az információhiány értékelése szintén megosztott: a válaszadók egy része szerint nem jellemző, mások nagyon jellemző akadályként jelölik. Ez arra utal, hogy egyes településeken – feltehetően ott, ahol aktívabb a foglalkoztatási osztály, a helyi önkormányzat vagy a roma nemzetiségi önkormányzat – jobban működnek a tájékoztatási csatornák, míg máshol a roma nők csak szórványos információkhoz jutnak a képzésekről, támogatott foglalkoztatási formákról.

A motiváció hiányát több válaszadó erősebb, meghatározó akadályként jelzi. Ez összefüggésben állhat a tartós szegénység, a generációkon átöröklődő inaktivitás és a negatív munkaerő-piaci tapasztalatok hatásával, amelyről több kutatás is beszámol a roma közösségek esetében. A szakmai képzések korlátozott elérhetőségét ugyanakkor nem minden település tartja egyformán súlyos akadálnak, ami arra utalhat, hogy bizonyos képzési kínálat – legalább formálisan – jelen van a járásban vagy annak elérhető környezetében, de a roma nők tényleges részvétele ezekben mégis alacsony.

A szociális problémák megítélése itt kevésbé egységes, mint Bonyhád esetében: vannak települések, ahol kevésbé tartják jellemzőnek, máshol viszont nagyon erősen érzékelik ezeket.

Ez a Paksi járás kettős szerkezetét tükrözi: a jobb gazdasági helyzetű településeken a szociális depriváció kevésbé látványos, míg a sérülékenyebb falvakban a roma családok mindennapjait továbbra is markánsan meghatározzák a jövedelmi, lakhatási és egészségügyi problémák.

Összegző értelmezés a Paksi járásról

A Paksi járás adatai alapján olyan térségi struktúra rajzolódik ki, ahol a roma nők foglalkoztatását egyszerre határozza meg a térségben jelen lévő nagy foglalkoztatók, a településszerkezetből adódó különbségek és a roma közösségek halmozott hátrányai. A településeken belül jellemzően nem működnek kifejezetten roma nőkre szabott foglalkoztatási programok, miközben a válaszokból egyértelműen kirajzolódik az alacsony iskolai végzettség, a szűk munkaerő-piaci lehetőségek, a motiváció hiánya és a szociális problémák jelentősége. Ez a kép jól illeszkedik a Tolna vármegyéről és országos szinten a roma nők foglalkoztatásáról készült szakirodalmi és stratégiai anyagok megállapításaihoz, amelyek szerint a foglalkoztatási integráció nem önmagában a munkahelyek számán, hanem az oktatási, szociális és közösségi tényezők együttesén múlik. A Paksi járás példája azt mutatja, hogy még egy gazdaságilag erősebbnek tekintett térségben is fennmaradhat a roma nők tartós munkaerő-piaci kirekesztődése, ha nem társul mellé célzott, helyben elérhető, a motivációt és a képzettséget egyszerre erősítő felzárkóztatási program.

Szekszárd járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Alsónyék			x
Bátaszék			x
Ócsény			x
Pörboly			x
Szekszárd			x

Településszerkezet és intézményi háttér

A minta városi, ezer fő feletti és ezer fő alatti településeket egyaránt tartalmaz, ami jól tükrözi a járás vegyes településszerkezetét: a megyeszékhely, Szekszárd mellett több kisebb város és község is szerepel. A járásban jelentős intézményi háttér áll rendelkezésre: működik járási hivatal, foglalkoztatási osztály, humán- és szociális szolgáltató intézmény, valamint kiterjedt szociális és gyermekvédelmi ellátórendszer. Ez azt jelenti, hogy formálisan adott egy olyan intézményi infrastruktúra, amely képes lenne fogadni és működtetni roma nőket célzó felzárkóztatási programokat.

Ugyanakkor a mostani válaszok arról tanúskodnak, hogy a roma nők foglalkoztatását kifejezetten célzó programok nem települési szinten, helyben működnek, hanem legfeljebb más településen érhetőek el. Ez a helyzet különösen élesen veti fel a hozzáférés, az eljutás, és a roma nők napi életviteléhez igazodó programstruktúra kérdését, hiszen a járás magasabb fejlettségi szintje és intézményi sűrűsége önmagában nem garantálja a célcsoport tényleges elérését.

Programok elérhetősége és a helyi hiány

A válaszadók egyértelműen úgy érzékelik, hogy a roma nők felzárkóztatását elősegítő programok más településeken elérhetők, de a saját településükön nem működnek kifejezetten ilyen programok. Ez a minta arra utal, hogy a járásban inkább regionális vagy megyei szintű, esetleg projektjellegű kezdeményezések futnak, a helyi „lehorgonyzás” azonban hiányos. A válaszokban visszatérő elem, hogy a programindításhoz – a megkérdezettek többsége szerint – nincs külön szükség további információra, ami arra enged következtetni, hogy a helyi szereplők nagy része tisztában van a probléma természetével és nagy vonalakban az eszköztárral is. szervezet.

Érdemi különbség, hogy a személyes kapcsolattartás, a szakember-bevonás és a pénzügyi források tekintetében már határozottabb igény jelenik meg. A települések többsége szerint szükség lenne több szakemberre és több pénzügyi forrásra a programok elindításához, miközben a helyi együttműködések erősítésének fontosságát inkább alacsonyabba pozicionálják. Ez azt jelzi, hogy a szereplők elsősorban kapacitáshiányban, forráshiányban gondolkodnak, és kevésbé a partnerségi hálózatok, együttműködések fejlesztésében látják a megoldás kulcsát – noha a megyei és országos foglalkoztatási stratégiák éppen a hálózatos, partnerségi modell fontosságát hangsúlyozzák.

A motivációs programok megítélése visszafogottabb: a válaszadók egy része szerint nem szükségesek, mások szerint igen, de ez nem jelenik meg olyan erőteljes igényként, mint például a szakember- és pénzügyi erőforrások bővítése. Ez különbségként értelmezhető a Paksi járáshoz képest, ahol a motivációs elemek hangsúlyosabban jelennek meg; Szekszárd térségében a struktúrális, intézményi feltételek kerülnek inkább a gondolkodás előterébe.

A foglalkoztatást akadályozó tényezők járási mintázata

A roma nők foglalkoztatását akadályozó tényezők közül a válaszadók Szekszárd járásában is kiemelik az alacsony iskolai végzettséget, de árnyaltabb megítéléssel, mint a Paksi járásban. A válaszok skálája az „inkább nem jellemzőtől” a „nagyon jellemzőig” terjed, ami arra utal, hogy a járáson belül jelentős különbségek vannak: a megyeszékhelyen és néhány nagyobb településen a képzettségi szint valamelyest kedvezőbb lehet, míg a kisebb községekben továbbra is markáns probléma az alacsony iskolai végzettség. Ez összhangban van a megyei helyzetelemzés megállapításaival, amelyek szerint a Szekszárdi járásban koncentrálódik a vállalkozások és a foglalkoztatók jelentős része, de a járáson belüli belső különbségek nem elhanyagolhatók.

A munkaerő-piaci lehetőségek hiányát a válaszadók többsége inkább jellemzőnek vagy nagyon jellemzőnek tartja, miközben kisebb részük enyhébb problémaként látja. Ez a kettősség abból fakadhat, hogy míg Szekszárdon és néhány környező településen a formális munkahelyek száma magasabb, addig bizonyos periférikus községekben a roma nők számára releváns, elérhető munkahelyek köre továbbra is nagyon szűk. A diszkriminációt a válaszok egyértelműen „inkább nem jellemző” kategóriába sorolják, ami arra utal, hogy a válaszadók a nyílt, egyértelmű megkülönböztetést nem tekintik a legmarkánsabb akadálynak. Ez összhangban áll ugyan egy olyan helyi diskurzussal, amely inkább a struktúrális tényezőkre fókuszál, ugyanakkor más kutatások alapján feltételezhető, hogy a rejtett, indirekt diszkrimináció továbbra is jelen van a munkaerő-piaci folyamatokban.

A gyermekfelügyelet hiánya a válaszokban közepes vagy inkább enyhébb akadályként jelenik meg. A „közepesen jellemző” válaszok túlsúlya arra utal, hogy a gyermekellátó rendszer és a családi-rokon gondoskodási háló bizonyos mértékig enyhíti a problémát, de teljesen nem oldja meg. Hasonló a helyzet a közlekedési nehézségekkel: a válaszok az „egyáltalán nem jellemzőtől” a „közepesen jellemzőig” terjednek, ami a járáson belüli közlekedési adottságok

különbözőségét tükrözi – Szekszárd környezetében jobb, a távolabbi kistelepüléseken korlátozottabb a mobilitási lehetőség.

Az információhiány megítélése inkább enyhébb akadályként jelenik meg: a válaszadók nagyobb része szerint ez egyáltalán nem, vagy inkább nem jellemző, míg csak kevesebben jelzik közepes vagy inkább jellemző problémaként. Ez arra utal, hogy a járásban – különösen Szekszárd központi szerepe miatt – az információs csatornák formálisan működnek, elérhetők a foglalkoztatási osztály, szociális intézmények, civil szervezetek által. Ugyanakkor nem biztos, hogy ezek a csatornák a roma nők számára ténylegesen befogadható, személyre szabott formában jelennek meg.

A motiváció hiányának értékelése szintén differenciált: az „egyáltalán nem jellemzőtől” a „nagyon jellemzőig” minden válasz megjelenik. Ez arra utal, hogy a járáson belül egyes településeken a roma nők körében relatíve erősebb a munkavállalási szándék és motiváció, míg más közösségekben – valószínűleg a halmozott szociális hátrányok, a negatív tapasztalatok és az alacsony jövőkép miatt – sokkal inkább jellemző a motiváció hiánya. A szakmai képzésekhez való hozzáférést a válaszadók többnyire közepesen vagy inkább jellemző akadályként jelölik meg, ami jelzi, hogy bár a megyeszékhelyen és környékén formálisan jelen vannak különféle képzési lehetőségek, ezek a roma nők számára nem mindig elérhetők földrajzi, anyagi vagy motivációs okok miatt.

A szociális problémák esetében a teljes skála megjelenik: van, ahol egyáltalán nem, máshol közepesen, inkább vagy nagyon jellemző akadályként értékelik ezeket. Ez a Szekszárdi járás belső társadalmi polarizációját tükrözi: a megyeszékhely fejlettebb városi környezetével szemben több olyan település is található, ahol a roma családok életét továbbra is a jövedelmi szegénység, lakhatási problémák és egészségügyi hátrányok határozzák meg.

Rövid következtetés a Szekszárdi járásról

A Szekszárdi járás adatai egy olyan térséget írnak le, ahol a fejlettebb gazdasági környezet, a sűrű intézményi háló és a munkaerőpiac nagyobb potenciálja ellenére a roma nők foglalkoztatási integrációja továbbra is jelentős strukturális akadályokba ütközik. A településeken belül nem működnek célzott, roma nőkre szabott foglalkoztatási programok, miközben a válaszokból egyértelműen kirajzolódik az alacsony iskolai végzettség, a munkaerőpiaci lehetőségek hiánya, a képzésekhez és erőforrásokhoz való korlátozott hozzáférés, valamint a szociális problémák meghatározó szerepe.

A járás belső differenciáltsága miatt a roma nők helyzete nem egységes: a megyeszékhelyhez és a szolgáltatási központokhoz közelebb élők számára valamivel több lehetőség kínálkozik, míg a kisebb településeken a halmozott hátrányok erősebben jelentkeznek. Ez a kép jól beilleszthető a megyei és országos szintű roma foglalkoztatási és felzárkózási stratégiák által leírt tendenciákba, és megerősíti azt a szakmai felismerést, hogy a roma nők munkaerőpiaci integrációja még egy erősebb intézményi háttérrel rendelkező járásban sem valósul meg automatikusan, célzott, helyben elérhető programok nélkül.

Tamási járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Felsőnyék			x
Gyönk			x

Iregszemcse			X
Szárazd		X	
Simontornya			X
Szakadát		X	
Udvardi		X	
Varsád			X

A Tamási járás adatai egy olyan, erősen aprófalvas, jelentős roma népességet is érintő térségi képet rajzolnak ki, ahol a roma nők foglalkoztatását segítő programok részben már megjelentek helyben, ugyanakkor a foglalkoztatási esélyeket alapvetően továbbra is strukturális hátrányok korlátozzák.

Településszerkezet és járási kontextus

A mintában döntően ezer fő alatti települések jelennek meg, mellettük néhány városi és ezer fő feletti településsel, ami jól tükrözi a Tamási járás valós településszerkezetét. A járás székhelye Tamási, mellette több kisebb város (például Gyöngyös, Simontornya) és kiterjedt községállomány alkotja azt a társadalmi teret, ahol a roma lakosság jelentős része hátrányos helyzetű, amit a járási esélyteremtő programterv is hangsúlyoz.

Intézményi szempontból a térségben jelen van a járási hivatal foglalkoztatási osztálya, a hatósági és gyámügyi osztály, továbbá működik roma nemzetiségi önkormányzat és roma koordinátori szereplő is, ami formálisan kedvező háttérrel biztosíthatna a roma nők foglalkoztatására fókuszáló beavatkozások számára. A helyi dokumentumok a roma lakosság munkaerő-piaci és szociális helyzetét kiemelt célcsoportként kezelik, ugyanakkor a mostani adatokból az látszik, hogy ez a stratégiai kiemeltség csak részben fordult át a mindennapokban tapasztalható, célzott programokká.

Programok elérhetősége és helyi jelenlét

A válaszok alapján a Tamási járás településein a roma nők felzárkóztatását elősegítő programok elérhetősége differenciált: vannak települések, ahol helyben vagy részben helyben elérhetők ilyen programok, míg más esetekben elsősorban más településen működnek. Ez a kép már eltér a Bonyhádi és részben a Paksi, Szekszárdi járásban látott mintázattól, ahol inkább a máshol elérhető, de helyben hiányzó programok domináltak. A Tamási járásban tehát megjelentek olyan kezdeményezések, amelyek valamely formában helyben is jelen vannak – például közösségi házban, helyi projekteken, vagy roma önkormányzattal együttműködve.

Ugyanakkor a válaszok alapján még itt is az a jellemző, hogy a települések többségén nem működik kifejezetten a roma nők foglalkoztatását segítő program. A kép vegyes: egy településen számolnak be működő programról, míg több településen ilyenről nincs tapasztalat, ami arra utal, hogy a járáson belül koncentráltan, néhány ponton vannak jelen ezek a beavatkozások. Ez összhangban van az esélyteremtő programterv megállapításaival, amely szerint a járásban elsősorban projektalapú, időben korlátozott kezdeményezések indultak, és nem épült ki egységes, tartós programstruktúra.

Percepciók a programindítás feltételeiről

A programindításhoz szükséges feltételek megítélése Tamásiban részben hasonló a többi járáshoz, részben azonban markánsabb elvárásokat tükröz. A válaszadók döntő többsége nem tartja szükségesnek a több információt egy program elindításához; ez arra utal, hogy a helyi

szereplők – polgármesterek, intézményvezetők, szakemberek – magukat elég tájékozottnak érzik a probléma természetével és az elérhető támogatási eszközökkel kapcsolatban. Ugyanakkor a személyes kapcsolattartás, a szakemberek és a pénzügyi források tekintetében már erősebb igény jelenik meg: többen tartják szükségesnek a plusz szakemberek bevonását és a többlet forrásokat, mint ahányan ezeket fölöslegesnek gondolják.

Ez a minta összhangban van azzal, hogy a Tamási járásban a foglalkoztatási és szociális feladatokat ellátó intézmények gyakran túlterheltek, és a roma lakossághoz kapcsolódó ügyek ellátása egy szűk; gyakran személyfüggő szakembergárdára hárul. A helyi együttműködések erősítésének szükségességét ugyanakkor itt is csak kisebb részben jelölik meg, ami arra utal, hogy a hálózatos gondolkodás, a települések közötti partnerség, vagy a szociális–foglalkoztatási–oktatási szereplők integrált együttműködése még nem vált egyértelműen belső igénnyé.

A motivációs programok iránti igény közepes erősséggel jelenik meg: a válaszadók egy része szükségesnek tartja, más részük nem, ami jól illeszkedik ahhoz a járási képhez, amelyben a roma közösségek motiváltsága településenként erősen változik. A „nem tudja, mire lenne szükség” válaszok jelenléte azt jelzi, hogy a programtervezési kapacitások és a stratégiai gondolkodás még Tamásiban is korlátozott, annak ellenére, hogy itt több esélyteremtő dokumentum és program is született az utóbbi években.

A foglalkoztatást akadályozó tényezők értelmezése

A roma nők foglalkoztatását akadályozó tényezők közül Tamási járásban is kiemelt szerepet kap az alacsony iskolai végzettség, de a válaszok egy skálán, az enyhébbtől az erősen jellemzőig terjednek. Ez arra utal, hogy a járáson belül vannak olyan települések, ahol a roma nők iskolai végzettsége valamivel kedvezőbb, míg más településeken továbbra is meghatározó az alacsony végzettség és a szakképzetlenség. Ez egybecseng az országos képpel, amely szerint a roma nők körében a foglalkoztatási ráta elmarad a nem roma nőkéthöz, elsősorban az alacsony iskolázottság és a munkaerő-piaci tapasztalat hiánya miatt.

A munkaerő-piaci lehetőségek hiányát a válaszadók még erőteljesebb akadályként jelölik: a legtöbb válasz szerint ez nagyon jellemző, ami az aprófalvas struktúrára, a korlátozott helyi foglalkoztatókra és a mezőgazdasági, illetve alacsony presztízsű munkalehetőségek túlsúlyára utal. A Tamási járási esélyteremtő program is kiemeli, hogy a térség gazdasági szerkezete csak korlátozottan kínál stabil, bejelentett munkahelyet a hátrányos helyzetű csoportoknak, köztük a roma nőknek, és a védett foglalkoztatók jelentős része más célcsoportokra specializálódik.

A diszkriminációt a válaszadók túlnyomórészt „egáltalán nem jellemző” vagy „inkább nem jellemző” akadályként értékelik. Ez első ránézésre kedvező kép, ugyanakkor más kutatásokból tudjuk, hogy a romákat érintő diszkrimináció gyakran rejtett, indirekt formában jelenik meg, így a helyi szereplők percepciója nem feltétlenül fedi a roma nők szubjektív tapasztalatait. A gyermekfelügyelet hiánya vegyesen jelenik meg: vannak települések, ahol inkább nem jellemző, máshol közepesen vagy inkább jellemző akadályként értékelik. Ez jelzi, hogy a formális gyermekellátó intézmények, valamint az informális családi gondoskodási hálóak lefedettsége és minősége településenként jelentősen eltér.

A közlekedési nehézségek esetében is széles skálát látunk: az „inkább nem jellemzőtől” a „nagyon jellemzőig” minden válasz megjelenik, ami az aprófalvas szerkezetből fakadó mobilitási egyenlőtlenségekre utal. A járás egyes részein elfogadható a közlekedési ellátottság, míg más, perifériusabb térségekben a napi ingázás vagy a képzési helyszínek elérése a roma nők számára reálisan nem vállalható.

Az információhiány a lehetőségekről inkább közepesen jellemző akadályként jelenik meg: több településen úgy látják, hogy a roma nők csak részben, szórványosan jutnak hozzá a munkaerő-piaci programokkal, támogatott foglalkoztatással, képzésekkel kapcsolatos információkhoz. A

motiváció hiánya ezzel párhuzamosan erőteljes akadályként rajzolódik ki: a válaszok döntő többsége közepesen vagy inkább jellemzőnek, illetve nagyon jellemzőnek írja le ezt a tényezőt. Ez tükrözi azt a jelenséget, amelyet több országos elemzés is kiemel: a tartós szegénység, a generációkon átívelő inaktivitás, az alacsony jövőkép és a negatív munkaerő-piaci tapasztalatok erősen visszafogják a roma nők munkavállalási motivációját.

A szakmai képzések korlátozott elérhetőségét a válaszok többsége közepesen vagy inkább, illetve nagyon jellemző akadályként értékeli. Ez arra utal, hogy bár formálisan léteznek felnőttképzési lehetőségek, ezek térben, időben vagy feltételeikben nem illeszkednek a roma nők élethelyzetéhez. A szociális problémák esetében a „inkább jellemző” és a „nagyon jellemző” válaszok túlsúlya arra utal, hogy a járásban – különösen a kisebb falvakban – a roma nők életét jelentősen meghatározzák a jövedelmi szegénység, lakhatási nehézségek, adósságproblémák és egészségügyi hátrányok, amelyek a foglalkoztatási esélyeket is erősen korlátozzák.

Tolna járás

Járás települése	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben
Bogyiszló			x
Fadd			x

Települési és intézményi kontextus

A Tolnai járás kisvárosi központtal és néhány, ezer fő feletti községgel bíró térség, ahol a foglalkoztatási, közlekedési és szolgáltatási kapcsolatok szorosan összefonódnak. A járásban működő járási hivatal, foglalkoztatási ellátás és szociális szolgáltatások formálisan olyan intézményi háttérrel biztosítanak, amelyre fel lehetne építeni a hátrányos helyzetű csoportok – köztük a roma nők – foglalkoztatási felzárkóztatását. A megyei helyzetelemzések ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy Tolna vármegye egészében a foglalkoztatási mutatók az országos átlagnál gyengébbek, a munkaerőpiacról tartósan kiszoruló csoportok aránya magas, és ebben a roma népesség kiemelkedő súlya.

Ebben a kontextusban a Tolnai járás települései egy olyan „átmeneti” zónát képviselnek, ahol a megyeszékhelyhez képest szűkösebbek a gazdasági lehetőségek, ugyanakkor a kistérségi, aprófalvas problémák sem jelennek meg olyan koncentráltan, mint például Tamási térségében. Mindez azt eredményezi, hogy a roma nők foglalkoztatási helyzete sokszor „láthatatlan” marad: a statisztikai mutatók nem különösebben szélsőségesek, ugyanakkor a hétköznapi munkaerő-piaci részvétel szintjén tartós kirekesztettség tapasztalható.

Programok elérhetősége és a helyi kínálat hiánya

A járás településein a roma nők felzárkóztatását elősegítő programok alapvetően nem helyben, hanem más településeken érhetőek el. Ez azt jelenti, hogy a foglalkoztatást, képzést vagy komplex felzárkóztatást célzó kezdeményezések térben el vannak tolva a potenciális célcsoporttól, és az eljutás – utazási költség, idő, családi kötelezettségek – miatt sok roma nő számára csak elméleti lehetőség marad. A válaszokból az is kirajzolódik, hogy a helyi szereplők nem érzik úgy, hogy több információra lenne szükség egy program elindításához: a probléma természetével és a beavatkozási irányokkal alapvetően tisztában vannak.

Ugyanakkor egyértelműen megfogalmazódik az igény a nagyobb szakmai kapacitás iránt: a programindításhoz több szakember bevonását tartják szükségesnek. Ez arra utal, hogy a helyi önkormányzatok, szociális és oktatási intézmények jelenlegi humánerőforrása nem elegendő egy célzott, roma nőkre fókuszáló program szakszerű megtervezéséhez és működtetéséhez. A pénzügyi források és a helyi együttműködések kapcsán megosztott a kép, ami azt jelzi, hogy a települések egy része elsősorban kapacitásproblémaként, mások inkább forráskérdésként értelmezik a programindítás nehézségeit. A motivációs programok iránti erős igény ugyanakkor közös nevező: a válaszadók szerint a roma nők munkaerőpiaci részvételének ösztönzéséhez szükség van olyan beavatkozásokra, amelyek a belső motivációt, az önbizalmat és a jövőképet erősítik, nem csak a formális kínálatot bővítik.

A foglalkoztatást akadályozó tényezők szerkezete

A foglalkoztatást akadályozó tényezők közül a Tolnai járásban az alacsony iskolai végzettség és a munkaerő-piaci lehetőségek hiánya jelenik meg meghatározó, erősen jellemző tényezőként. Ez jól illeszkedik ahhoz a tágabb magyarországi képhez, amely szerint a roma nők foglalkoztatási rátája tartósan elmarad a nem roma nőkéttől, és ebben kiemelt szerepet játszik az alacsony iskolázottság, a szakképzettség hiánya, valamint a munkaerőpiac alsó szegmenseinek szükségessége. A Tolnai járás gazdasági szerkezete – korlátozott számú ipari és szolgáltatási munkáltatóval, valamint jórészt alacsony hozzáadott értékű, szezonális vagy részmunkaidős lehetőségekkel – nem képes széles körben felszívni a roma női munkaerőt.

A diszkrimináció a helyi szereplők percepciója szerint nem tartozik a legerősebb akadályok közé. A válaszok inkább azt tükrözik, hogy a nyílt, direkt elutasítást nem tekintik meghatározó problémának; ugyanakkor ez nem zárja ki, hogy a strukturális, rejtett megkülönböztetés a kiválasztási gyakorlatban, a munkaszervezésben vagy a bérszintekben jelen legyen. A gyermekfelügyelet hiánya ezzel szemben határozottan előtérbe kerül: a településeken úgy látják, hogy a gyermekek ellátásának szervezése – a formális intézmények kapacitásai és a családi háttér együttesen – komoly korlátot jelent a roma nők munkavállalása szempontjából.

A közlekedési nehézségek megítélése árnyalt: van, ahol nem, máshol közepesen jellemző akadályként jelennek meg. Ez a járáson belüli térbeli különbségeket tükrözi: a jobb közlekedési kapcsolatokkal rendelkező településeken a foglalkoztatási centrumokhoz való eljutás kevésbé kritikus, míg más településeken az utazási idő és költség a roma nők számára reálisan vállalhatatlan terhet jelent. Az információhiány ugyanakkor egyértelműen jelen van: a foglalkoztatási programokról, képzésekről, támogatásokról szóló információk nem jutnak el kellő minőségben és formában a roma nőkig, vagy ha eljutnak, sokszor nehezen értelmezhetők, kevéssé „lefordítottak” az érintettek hétköznapi élethelyzetére.

A motiváció hiánya a válaszadók szerint kiemelkedően erős akadály. Ez jelzi, hogy a roma nők egy részénél a tartós szegénység, a munkaerőpiacról való generációs kiszorulás, a negatív tapasztalatok és a munkavállalással kapcsolatos kudarcélmények olyan mértékben rögzültek, hogy a munka világa távolinak, elérhetetlennek tűnik. Ebben a helyzetben az önmagában kínált álláslehetőség vagy képzés nem elegendő, ha nem párosul bizalomépítéssel, személyes támogatással és hosszabb távú kíséréssel. A szakmai képzésekhez való hozzáférést szintén komoly akadályként látják: bár megyei és országos szinten működnek különböző programok, ezekhez a Tolnai járásban élő roma nők tényleges hozzáférése sokszor korlátozott a földrajzi elérhetőség, a belépési feltételek, vagy a mindennapi élet összeegyeztethetősége miatt.

A szociális problémák – jövedelmi szegénység, lakhatási nehézségek, adósságspirál, egészségügyi problémák – a helyi szereplők értékelése szerint szintén erősen jelen vannak, és alapvetően meghatározzák a roma nők mozgásterét. A mindennapi túlélés kényszere mellett kevés erőforrás marad a képzésre, rendszeres munkavégzésre, utazásra, a munka és családi élet összehangolására.

Értelmező következtetés

A Tolnai járás adatai összességében egy olyan térségi mintázatot mutatnak, ahol a roma nők foglalkoztatási felzárkóztatása jelenleg nem épül stabil, helyben működő programokra, miközben az akadályozó tényezők szerkezete jól illeszkedik a megyei és országos tendenciákhoz. A településtípus és a gazdasági-szociális háttér alapján nagy valószínűséggel feltételezhető, hogy a Tolnai járáshoz hasonló népességszámú, hasonló munkaerő-piaci adottságú településeken a roma nők helyzete és az akadályok struktúrája nagyon hasonlóan alakul.

A szakdolgozati elemzésben érdemes ezt a járási képet úgy használni, mint egy jellegzetes példát arra, hogy egy látszólag „átlagos” mutatókkal bíró, kisvárosi térségben is fennmaradhat a roma nők tartós munkaerő-piaci kirekesztettsége, ha az alacsony iskolai végzettség, a szűk munkaerő-piaci kínálat, az információ- és motivációhiány, a képzési hozzáférés korlátai és a halmozott szociális problémák együttesen, egymást erősítve vannak jelen.

Roma nők foglalkoztatását elősegítő felzárkóztató programok vármegyei szintű összegzése

A járási visszajelzések összevont értelmezése alapján Tolna vármegyében a roma nők foglalkoztatási helyzetét alapvetően nem egyetlen, jól körülhatárolható probléma, hanem egymást erősítő strukturális hátrányok együttese határozza meg. A beérkezett válaszokból kirajzolódó összkép szerint a foglalkoztatási kirekesztettség legfontosabb tényezői az alacsony iskolai végzettség, a szakképzettség hiánya, a helyben elérhető munkalehetőségek korlátozottsága, a képzésekhez való nehéz hozzáférés, valamint a tartós szociális problémák jelenléte. A járási anyagok egybevetése azt mutatja, hogy a roma nők munkaerőpiaci integrációja a vármegyében nem értelmezhető pusztán foglalkoztatáspolitikai kérdésként, hanem szorosan összekapcsolódik a szegénység, a területi hátrányok, a gondoskodási terhek, az intézményi hozzáférés és a közlekedési lehetőségek problémakörével is.

A járási elemzések alapján Tolna vármegye településszerkezete erősen befolyásolja a roma nők foglalkoztatási esélyeit, mivel a vizsgált térségek jelentős részében aprófalvas, kis lélekszámú, korlátozott szolgáltatási és munkaerőpiaci adottságokkal rendelkező települések találhatók. A válaszokból az látható, hogy még azokban a térségekben sem automatikus a roma nők munkaerőpiaci bevonódása, ahol gazdasági szempontból kedvezőbb adottságok vagy fejlettebb intézményi háttér áll rendelkezésre, mert a helyi munkaerőpiac szerkezete sok esetben nem illeszkedik a célcsoport végzettségéhez, élethelyzetéhez és mobilitási lehetőségeihez. A vármegyei mintázat tehát kettős: egyfelől jelen van a munkahelyhiányos, periférikus kistelepülési közeg, másfelől azok a fejlettebb térségek is, ahol ugyan több munkalehetőség adódna, de azok a roma nők számára strukturális okokból csak korlátozottan hozzáférhetők.

Ez a szerkezet azt eredményezi, hogy a roma nők foglalkoztatási helyzete Tolna vármegyében erősen területfüggő, ugyanakkor az akadályok logikája vármegyei szinten mégis hasonló mintázatot mutat. A kisebb településeken a helyi munkaerő-piaci kínálat szűkösége, az ingázási nehézségek és a szolgáltatáshiány erősebben jelenik meg, míg a nagyobb központokhoz kapcsolódó térségekben inkább az válik láthatóvá, hogy a formálisan meglévő lehetőségek ténylegesen nem nyílnak meg a roma nők előtt. Összességében a vármegyei helyzetet olyan egyenlőtlen hozzáférési rendszer jellemzi, amelyben a roma nők foglalkoztatása nemcsak egyéni, hanem markánsan térségi és intézményi meghatározottságú kérdésként jelenik meg.

A járási válaszok értelmezése alapján a roma nők foglalkoztatását elősegítő, kifejezetten célzott programok Tolna vármegyében többnyire nem helyben, a települések mindennapi intézményi terében jelennek meg, hanem inkább más településeken, járási központokban vagy projektjelleggel elérhető formában. Ez azt jelenti, hogy a programok formális létezése sok esetben nem jár együtt valódi helyi hozzáféréssel, így a roma nők számára a szolgáltatások jelentős része csak elméleti lehetőségként jelenik meg. A válaszokból egyértelműen kirajzolódik, hogy a helyi szinten stabilan működő, célzott, hosszabb távú roma női foglalkoztatási programstruktúra nem tekinthető általánosnak a vármegyében.

A beérkezett elemzések ugyanakkor arra is rámutatnak, hogy a programhiány nem mindenütt azonos módon jelenik meg: inkább egy olyan széttagolt rendszer érzékelhető, ahol egyes helyeken időszakos vagy részben helyben megjelenő kezdeményezések léteznek, de ezek nem szerveződnek egységes vármegyei lefedettségű, kiszámítható beavatkozási hálózattá. A helyi szereplők percepciója alapján a programindításhoz szükséges feltételek megítélése is vegyes képet mutat: egyes településeken inkább szakembert, másutt forrást, tájékoztatást vagy motivációs elemeket tartanak szükségesnek, ami arra utal, hogy a probléma felismerése jelen van, de a megoldási utak intézményesítése még nem egységes. Vármegyei szinten ebből az következik, hogy a roma nők foglalkoztatását célzó beavatkozások jelenleg nem rendszerszerűen, hanem mozaikszerűen, eltérő intenzitással és eltérő szakmai háttérrel működnek.

A járási elemzések alapján a roma nők foglalkoztatását gátló tényezők közül vármegyei szinten az alacsony iskolai végzettség és a szakképzettség hiánya emelkedik ki az egyik legstabilabban megjelenő akadályként. Ez nem csupán az elsődleges munkaerőpiachoz való hozzáférést nehezíti, hanem a képzési programokba való belépést, a stabil munkaviszony megszerzését és a hosszabb távú mobilitási pályák kialakítását is korlátozza. A válaszok alapján szintén meghatározó tényező a helyben vagy ésszerű távolságban elérhető munkalehetőségek szűkösége, különösen azokban a települési közegekben, ahol a foglalkoztatás főként alacsony presztízsű, időszakos vagy informális munkákra szűkül.

Ugyancsak hangsúlyosan jelenik meg a szakmai képzésekhez való korlátozott hozzáférés, amely több esetben nem pusztán földrajzi távolságot, hanem időbeli, anyagi és élethelyzeti akadályokat is jelent. A roma nők foglalkoztatási helyzetét ezen túlmenően erősen befolyásolják a szociális problémák: a jövedelmi szegénység, a lakhatási bizonytalanság, az adósságterhek, az egészségügyi nehézségek és a családi krízisek olyan terhelő tényezők, amelyek a munkavállalást sok esetben másodlagos túlélési kérdéssé teszik. A vármegyei összkép tehát azt mutatja, hogy a roma nők foglalkoztatási hátrányai nem elszigetelten, hanem egymásra rakódó és egymást erősítő mechanizmusok mentén értelmezhetők.

A gyermekfelügyelet és a közlekedési lehetőségek kérdése a járási anyagokban eltérő erősséggel jelenik meg, de vármegyei szinten mindkettő fontos közvetítő akadályként értelmezhető. A gyermekellátási kapacitások formális megléte sok esetben nem jelenti azt, hogy azok a roma nők munkavállalásához szükséges időrendben, rugalmassággal és hozzáférhetőséggel rendelkezésre is állnak. Hasonlóképpen a közlekedési kapcsolatok sem önmagukban minősíthetők kedvezőnek vagy kedvezőtlennek, hanem aszerint, hogy lehetővé teszik-e a napi munkába járást, a képzések látogatását és a gondoskodási feladatokkal összehangolt mobilitást.

A járási adatok összegzése alapján Tolna vármegyében a roma nők foglalkoztatásának támogatása nem oldható meg kizárólag munkaerő-piaci eszközökkel, mert a problémák természete egyértelműen komplex és több szakterületet átfogó beavatkozást igényel. A foglalkoztatási integráció feltétele a szociális, oktatási, közlekedési, gyermekjóléti és közösségi

szolgáltatások összehangoltabb működése, valamint az, hogy a célcsoport számára a programok ne csupán létezzenek, hanem ténylegesen hozzáférhetők, értelmezhetők és bizalmi alapon elérhetők legyenek. A válaszokból az is kitűnik, hogy a helyi szereplők gyakran inkább kapacitás- és forráshiányként érzékelik a problémát, miközben az együttműködési hálózatok fejlesztésének szükségessége kevésbé jelenik meg hangsúlyosan.

Ez a megközelítés ugyan érthető a mindennapi intézményi terheltség felől, de egyben arra is rámutat, hogy a roma nők foglalkoztatásának előmozdítása vármegyei szinten csak akkor lehet eredményes, ha a beavatkozások nem elszigetelt projektek, hanem összehangolt partnerségi keretben valósulnak meg. A járási anyagok tanúsága szerint különösen fontos a személyes elérésre, motivációerősítésre, mentorálásra és hosszabb távú kísérésre épülő szemlélet, mivel a formális programkínálat önmagában nem elegendő a tartósan hátrányos helyzetben élő roma nők munkaerő-piaci bevonásához. Vármegyei összegzésként ezért az állapítható meg, hogy a roma nők foglalkoztatási helyzetének javítása Tolna vármegyében nem egy-egy különálló hiányterület kezelésén, hanem a strukturális akadályok összehangolt, területileg érzékeny és célcsoport specifikus mérséklésén múlik

5.7 Digitális kompetenciafejlesztés

Bonyhád járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben
Bonyhád		x	
Grábóc			x
Kisdorog			x
Závod			x

A Bonyhádi járásban a válaszok alapján a digitális kompetencia helyzete kettős képet mutat. A települések többsége kisméretű, ezer fő alatti falu, egy városi településsel, ami eleve arra utal, hogy az ellátottság és a szervezett programok inkább szórványosan, részben más településre támaszkodva érhetők el. A digitális kompetenciafejlesztő programok jellemzően nem helyben, hanem más településen vagy csak részben helyben elérhetőek, ami a kistéleplési struktúrában élők számára többlettutázást, szervezési terhet és potenciális lemorzsolódást jelent.

A válaszok szerint a lakosság digitális eszközökhöz való hozzáférése összességében kedvezőnek mondható, bár inkább közepes, illetve kedvező, nagyon kedvező megítélések keverednek, ami a mindennapi eszközhasználat (okostelefon, számítógép, egyéb okoseszközök) viszonylag jó elterjedtségét valószínűsíti. Az internet-hozzáférés megítélése ennél vegyesebb: megjelenik az inkább kedvezőtlen értékelés is, közepes és kedvező minősítésekkel együtt, ami arra utal, hogy a hozzáférés minősége (sávszélesség, stabilitás, lefedettség) településen belül is differenciált. A lakosság digitális kompetenciáját a válaszadók döntően közepesnek látják, inkább kedvezőtlen elemmel kiegészülve; ez azt jelzi, hogy bár eszköz és részben internet rendelkezésre áll, a készségek szintje nem éri el azt a szintet, amely a magabiztos, önálló digitális ügyintézéshez, tanuláshoz vagy tartalomfogyasztáshoz ideális lenne.

A célcsoportok szerinti bontásnál a kép erősen bizonytalan. A gyerekek esetében a válaszok között szerepel, hogy egyáltalán nincs szükség fejlesztésre, ugyanakkor a többség nem tudja megítélni a helyzetet, ami arra utal, hogy a döntéshozók, intézményvezetők nincsenek közvetlen, szisztematikus rálátással a fiatalok digitális készségszintjére. Az idősek esetében ezzel szemben egyértelmű, hogy a válaszok jelentős része nagyon magas fejlesztési igényt jelez, ami jól illeszkedik ahhoz az országos tapasztalathoz, hogy az idős korosztály a digitális kirekesztettség egyik fő kockázati csoportja. A nők digitális kompetenciáját a kitöltők inkább kis vagy közepes mértékű fejlesztési igényűnek látják, de itt is hangsúlyos a „nem tudja” válasz, ami a nemi szerepekhez, munkamegosztáshoz és láthatósághoz kapcsolódó bizonytalanságot tükrözheti. A fogyatékossgal élők, a roma lakosság, a mélyszegénységben élők és a munkanélküliek tekintetében a válaszadók kizárólag „nem tudja” választ jelöltek, ami nemcsak adat- és információhiányra, hanem a hátrányos helyzetű csoportok digitális helyzetének láthatatlanságára is rámutat. Ez különösen problematikus, mert éppen ezek a csoportok a digitális leszakadás szempontjából a leginkább veszélyeztetettek.

A digitális kompetenciafejlesztő programok szervezettsége a járásban részleges. Digitális kompetenciafejlesztő programokat jellemzően csak alkalmanként, „néha” szerveznek, ami időszakos, projektalapú működésre utal, stabil, folyamatos jelenlét helyett. Az alapvető digitális készségek fejlesztése csak egyes településeken valósult meg, máshol nem, ugyanakkor az idősek digitális képzése már több helyen megjelent, ami azt mutatja, hogy az idős korosztály problémája a helyi döntéshozók számára is láthatóvá vált. Ezzel szemben az online ügyintézésre irányuló képzések, valamint a digitalizáció témaköréhez kapcsolódó oktatási célú programok lényegében hiányoznak, ami azt jelzi, hogy a digitális készségek fejlesztése nem kapcsolódik össze következetesen a mindennapi élethelyzetekhez (ügyintézés, szolgáltatásigénybevétel, tanulás).

Az erőforrásigényre vonatkozó válaszok azt mutatják, hogy a települések tisztán látják: a digitális kompetenciák fejlesztéséhez eszközre, képzésre és különösen szakemberekre lenne szükségük. Az eszközigény, valamint a képzés, oktatás iránti igény hangsúlyos, de a legmarkánsabban a szakemberek iránti szükséglet jelenik meg, ami rámutat a helyi humánerőforrás-kapacitások korlátozottságára. Helyszín, tájékoztatás és motiváció tekintetében viszont a válaszadók nem látnak érdemi akadályt, ami arra utal, hogy a közösségi terek, illetve az információ eljuttatásának technikai feltételei kevésbé problémásak, sokkal inkább az a kérdés, hogy ki és milyen szakmai tartalommal tudná megtölteni a rendelkezésre álló kereteket. Az együttműködés iránti igény vegyesen jelenik meg: van, ahol nem tartják szükségesnek, máshol viszont igen, ami azt mutatja, hogy a települések közötti vagy helyi intézmények közötti kooperáció még nem kiforrott, inkább esetleges.

A digitális kompetencia fejlesztését akadályozó tényezők megítélése alapján a Bonyhádi járásban a probléma nem elsősorban a klasszikus infrastrukturális hiányokban ragadható meg. A digitális eszközhiány leginkább közepes mértékű akadályként jelenik meg, az internet-hozzáférés hiánya vagy gyengesége többnyire inkább nem vagy közepesen jellemző akadály, ami összhangban áll a korábban jelzett vegyes, de alapvetően nem drámaian kedvezőtlen helyzettel. Ezzel szemben az alacsony digitális készség már közepes–inkább jellemző korlátként jelenik meg, ami azt jelzi, hogy a felhasználói oldal tudása, gyakorlata és biztonságérzete érdemben befolyásolja a programok elérhetőségét és hatékonyságát. A motiváció hiánya vegyes képet mutat, a válaszok a kevésbé jellemzőtől a közepesig és inkább jellemzőig terjednek, ami arra utal, hogy van olyan települési környezet, ahol a lakosság részéről a belső indíttatás, érdeklődés is korlátozott.

Az információhiány megítélése inkább enyhébb probléma: több helyen egyáltalán nem vagy inkább nem jellemzőként értékelik, legfeljebb közepes akadályként. Ezzel szemben a szakemberek hiánya és a képzés hiánya már közepes–inkább jellemző korlátként rajzolódik ki, ami visszaigazolja azt a helyi tapasztalatot, hogy a digitalizáció nem pusztán eszköz- és hálózatkérdés, hanem egyre inkább szaktudás-, pedagógiai és segítőmunka-függő terület. A legmarkánsabb akadály az anyagi források hiánya, amelyet a válaszadók következetesen meghatározó, inkább jellemző korlátnak tekintenek. Ez arra utal, hogy még ha a helyi elköteleződés, bizonyos infrastrukturális feltételek és részben a motiváció rendelkezésre is állna, a programok fenntartása, eszközbeszerzés, szakemberek bevonása és képzése pénzügyi okokból ütközik határba. A közösségi terek hiánya ezzel szemben csak településenként eltérően, egyáltalán nem, inkább nem vagy közepesen jellemző akadályként jelenik meg, ami arra utal, hogy a fizikai tér sok esetben adott lenne, inkább a tartalom és az erőforrás hiányzik.

Összességében a Bonyhádi járásban – különösen a kistelepülési struktúrára tekintettel – a digitális kompetencia és hozzáférés helyzete inkább átmeneti, közepes ellátottságú képet mutat. A lakosság jelentős része rendelkezik eszközökkel és valamilyen szintű internet-hozzáféréssel, de a készségszint és a szervezett programok folyamatos jelenléte hiányos. Különösen az idős korosztály szorul egyértelműen fejlesztésre, míg a hátrányos helyzetű csoportok (romák, mélyszegénységben élők, fogyatékkal élők, munkanélküliek) digitális helyzete a helyi döntéshozók szemében gyakorlatilag láthatatlan. A legnagyobb fékező tényezőt a humánerőforrás- és képzéshiány, egyúttal az anyagi erőforrások tartós elégtelensége jelenti, amely a települések méretéhez hasonló más községekben is hasonló szerkezeti problémákat valószínűsít.

Dombóvár Járás

Járás települése	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben
Csibrák			x

A Dombóvári járásra vonatkozó adatok alapján egy tipikusan kistelepüléses, periférikus digitális helyzet rajzolódik ki, amely sok tekintetben emlékeztet a Tamási járás aprófalvas településszerkezetére. A lakosság digitális eszközökhöz és internethez való hozzáférését közepesnek értékelik, ami arra utal, hogy a háztartások jelentős része ugyan rendelkezik valamilyen eszközzel és kapcsolattal, de ezek minősége, elérhetősége és használhatósága nem tekinthető egyértelműen kedvezőnek. A digitális kompetenciák szintje szintén közepesnek tűnik: a lakosság egy része valószínűleg elboldogul az alapvető feladatokkal, ugyanakkor a bonyolultabb online ügyintézéshez, tanuláshoz vagy szolgáltatáshoz való kapcsolódáshoz szükséges magabiztos tudás sokaknál hiányzik.

A digitális kompetenciafejlesztő programok elérhetősége ebben a járásban inkább külső, térségi erőforrásokra támaszkodó módon jelenik meg. A válaszok szerint a digitális kompetenciafejlesztő programok nem helyben, hanem más településen érhetőek el, ami azt jelzi, hogy a kistelepülési lakosság számára a részvétel utazási, idő- és költségterhekkel jár, és így eleve szűkebb kör számára válik reális lehetőséggé. Helyben nem szerveznek digitális

kompetenciafejlesztő programokat, alapvető digitális készségfejlesztésről, idősek képzéséről, online ügyintézésre irányuló kurzusokról vagy digitalizációs tematikájú oktatási programokról sincs adat, ami alapján feltételezhető, hogy ilyen jellegű tevékenység legfeljebb szórványosan, esetleges formában fordulhat elő.

A célcsoportok szerinti megítélés jól kirajzolja a digitális lemaradás társadalmi mintázatait. A gyermekek esetében kis mértékű fejlesztési igény látszik, ami arra utal, hogy a fiatalabb korosztály alapvető digitális jártassággal többnyire rendelkezik, részben az iskolarendszer és a mindennapi eszközhasználat következtében. Ezzel szemben az idősek esetében nagyon magas fejlesztési igény jelenik meg, ami egyértelművé teszi, hogy a korosztály digitális kirekesztettsége ebben a járásban is meghatározó probléma. A nők digitális kompetenciáját közepes fejlesztési igényűnek látják, ami arra utalhat, hogy a mindennapi életvitelhez szükséges digitális feladatok egy részét ugyan ellátják, de a tudásszint nem tekinthető stabilan magasnak.

A fogyatékossgal élők esetében a válaszok szerint nincs szükség fejlesztésre, ami inkább információhiányra vagy láthatatlanságra, mint valós problémamentességre utal. A roma lakosság, a mélyszegénységben élők és a munkanélküliek esetében viszont már megjelenik a kis vagy közepes mértékű fejlesztési igény, ami arra mutat rá, hogy ezek a csoportok a digitális lemaradás szempontjából is sérülékenyek. Összességében a kép azt erősíti, hogy a társadalmilag hátrányos csoportok digitális felzárkóztatása itt sem megoldott, és a problémák inkább a felszín alatt, keveset tematizálva vannak jelen.

A fejlesztéshez szükséges feltételek megítélése nagyon egyértelmű. A válasz alapján a digitális kompetenciák fejlesztéséhez eszközökre, képzésre, szakemberekre, megfelelő helyszínre, tájékoztatásra és motivációra, valamint együttműködésekre egyaránt szükség lenne. Ez azt mutatja, hogy a járás szempontjából nem egy-egy elemi hiányról, hanem egy átfogóan alulfinanszírozott és alulkapacitált digitális környezetről beszélhetünk, ahol gyakorlatilag minden kulcstényező megerősítésre szorul. Pozitívum, hogy a válasz szerint egyértelmű elképzelés van arról, milyen típusú erőforrásokra lenne szükség, ugyanakkor a jelenlegi helyzetben ezek csak igényként, nem pedig megvalósult kapacitásként jelennek meg.

A digitális kompetenciafejlesztést akadályozó tényezők értékelése alapján a Dombóvári járásban erős, többszintű akadályrendszer látható. A digitális eszközök hiánya inkább jellemző korlát, ami egyértelműen jelzi, hogy a lakosság egy része számára a belépéshez szükséges minimális eszközpark (megfelelő okoseszköz, számítógép, tablet) sem áll rendelkezésre. Az internet-hozzáférés hiánya vagy gyengesége ezzel szemben inkább nem jellemző akadály, ami arra utal, hogy hálózati szinten a lefedettség nem kirívóan rossz, ugyanakkor az eszközök hiánya és a tudásszint korlátai miatt ez a potenciál nem tud érvényesülni. Az alacsony digitális készség inkább jellemző akadályként jelenik meg, ami rámutat arra, hogy a meglévő eszközök és hozzáférés sem fordítható automatikusan digitális előnnyé, ha a felhasználói oldal nem rendelkezik megfelelő tudással.

A motiváció hiánya kifejezetten erős, nagyon jellemző akadályként jelenik meg, ami azt jelzi, hogy a lakosság egy része nemcsak eszközben és tudásban, hanem belső indíttatásban is távol van a digitális világ aktív használatától. Az információhiány, a szakemberek hiánya, a képzés hiánya, az anyagi források hiánya és a közösségi terek hiánya mind nagyon jellemző akadályokként tűnnek fel, ami egy olyan települési környezet képét erősíti, ahol a digitális felzárkóztatás szinte minden alapfeltétele egyszerre gyenge. Mindez azt jelenti, hogy a Dombóvári járás – különösen a kistelepülési térségekhez hasonló szerkezetű részei – a digitális

kirekesztettség szempontjából az egyik legkockázatosabb zónának tekinthetők, még akkor is, ha a rendelkezésre álló adatok csak korlátozottan reprezentálják a teljes járást.

Összefoglalva a Dombóvári járás olyan, döntően kistelepülésekből álló térségként írható le, ahol a digitális eszköz- és internethozzáférés közepes szinten biztosított, a lakosság digitális kompetenciája szintén közepesnek tekinthető, ugyanakkor a strukturális akadályok – eszközhiány, motivációs és készségproblémák, szakember- és képzéshiány, forráshiány és a közösségi terek korlátozott elérhetősége – egymásra rakódva tartósan fennálló digitális hátrányt eredményeznek. A helyzet számos elemében hasonlít a Tamási járás aprófalvas térségeinek problémáira, ugyanakkor a Dombóvári járásban különösen erősen érzékelhető az, hogy a digitális felzárkóztatás nemcsak infrastruktúra-, hanem motiváció- és kapacitáskérdés is.

Paks járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Bölcske	x		
Dunaföldvár	x		
Györköny	x		
Madocsa			x
Sárszentlőrinc			x

A Paksi járásra vonatkozó adatok alapján a digitális kompetencia és hozzáférés helyzete összességében valamivel kedvezőbb képet mutat, mint amit egy tipikus, többségében kistelepülésekből álló térségtől várnánk, de erősen rétegzett és több ponton sérülékeny. A mintában város, ezer fő feletti és ezer fő alatti települések egyaránt jelen vannak, ami arra utal, hogy a járáson belül különböző településtípusok digitális infrastruktúrája és programkínálata együttesen jelenik meg. A digitális kompetenciafejlesztő programok elérhetősége alapvetően biztosított: a települések többségében helyben is elérhetőek ilyen programok, más esetekben pedig egy közeli településen hozzáférhetőek, ami azt jelzi, hogy a térségben kialakult egy legalább részben működő, több települést lefedő programstruktúra.

A lakosság digitális eszközökhöz és internethez való hozzáférését a válaszadók többsége inkább kedvezőnek, sőt esetenként nagyon kedvezőnek látja, ugyanakkor megjelenik a nagyon kedvezőtlen és inkább kedvezőtlen megítélés is az eszközök, illetve az internet esetében. Ez arra utal, hogy a járás egészét tekintve az ellátottság nem rossz, de településenként, sőt településen belül is jelentős különbségek lehetnek a háztartások eszközhasználatában és hálózati hozzáféréseiben. A digitális kompetenciák szintjét a válaszadók többsége inkább kedvezőnek értékeli, de ezzel együtt jelen van a közepes és az inkább kedvezőtlen minősítés is, ami egy átlagosan elfogadható, de nem kiemelkedő felhasználói tudásszintet jelez. A kép tehát inkább pozitív: az eszköz- és internethozzáférés, valamint az alapvető készségek többnyire adottak, ugyanakkor a járáson belül található olyan települési vagy társadalmi csoportok, ahol ezek a feltételek még mindig csak részlegesen teljesülnek.

A célcsoportok szerinti bontás már jóval differenciáltabb képet ad. A gyerekek digitális kompetenciájának megítélése erősen megosztott: van, ahol egyáltalán nincs szükség fejlesztésre, máshol közepes, illetve kifejezetten jelentős fejlesztési igényt látnak. Ez azt sugallja, hogy a helyi oktatási, családi és közösségi környezet jelentősen befolyásolja, mennyire tartják problémának a digitális készségfejlesztést – városi környezetben például sokszor természetesnek tekintik a gyerekek digitális jártasságát, míg más településeken tudatosabban érzékelik az esélykülönbségeket. Az idősök esetében a kép ennél egyértelműbb: bár van olyan település, ahol nem látnak fejlesztési igényt, a válaszok többsége nagyon vagy jelentősen szükségesnek tartja az idősök digitális kompetenciafejlesztését. Ez illeszkedik ahhoz a tapasztalathoz, hogy az idősebb korosztály a digitális szolgáltatásokhoz, online ügyintézéshez és kommunikációhoz továbbra is nehezebben kapcsolódik.

A nők, a fogyatékossgal élők, a roma lakosság, a mélyszegénységben élők és a munkanélküliek esetében a válaszok alapján a digitális kompetenciafejlesztés iránti igény többnyire a „kis mértékben” és a „közepes” vagy a „jelentősen” kategóriák között oszlik meg. A nők, a fogyatékkal élők, a romák és a mélyszegénységben élők körében a közepes, illetve egyes esetekben a jelentős fejlesztési igények megjelenése arra utal, hogy a válaszadók érzékelik e csoportok sérülékenységet, ugyanakkor néhány településen egyáltalán nem tartják őket célcsoportnak. A munkanélküliek esetében a közepes és nagyon magas fejlesztési igények dominálnak, ami azt jelzi, hogy a foglalkoztatási és digitális kompetenciaproblémák egymást erősítik: a digitális készségek hiánya rontja az elhelyezkedési esélyeket, miközben a tartós munkanélküliség csökkenti az eszköz- és szolgáltatáshoz jutás lehetőségét. Összességében a Paksi járásban a válaszok azt mutatják, hogy a döntéshozók itt jobban „látják” a hátrányos helyzetű csoportok digitális helyzetét, mint például egy olyan térségben, ahol a „nem tudja” válaszok dominálnak.

A programkínálat tekintetében a Paksi járás viszonylag aktív képet mutat. Digitális kompetenciafejlesztő programokat nem minden településen, de több helyen is szerveznek, jellemzően „néha”, ami projekt- vagy pályázati forrásokhoz kötődő, időszakos megvalósulást valószínűsít. Az alapvető digitális készségek fejlesztése több településen már megvalósult, és az idősök digitális képzésére irányuló programok is több helyen megjelentek, ami fontos reakció a korábban jelzett magas idős fejlesztési igényre. Az online ügyintézésre fókuszáló képzések részben jelen vannak, részben hiányoznak, ami arra utal, hogy a digitális kompetenciafejlesztés nem mindenhol kapcsolódik közvetlenül a hétköznapi, gyakorlati feladatokhoz. A digitalizáció témaköréhez kapcsolódó oktatási célú programok inkább kivételnek számítanak, ami azt jelzi, hogy a digitalizációval kapcsolatos tágabb szemléletformálás, kritikai gondolkodás és médiatudatosság kevésbé beágyazott.

Az erőforrásigényre adott válaszok egyértelműen mutatják, hogy a települések tisztában vannak a digitális kompetenciák fejlesztéséhez szükséges feltételekkel. A Paksi járásban valamennyi válaszadó eszközigényt jelez, ami a meglévő infrastruktúra hiányosságaira, elavult eszközökre vagy jelentős kapacitáshiányra utalhat. Képzési, oktatási igény tekintetében a települések egy része nem lát további szükségletet, de a többség szerint a képzés továbbra is fontos fejlesztési terület, ami arra utal, hogy a már meglévő programok nem elegendők, vagy nem érik el a teljes célcsoportot. A szakemberek iránti igény itt is erősen megjelenik: több település szerint szükség lenne szakemberekre, mások szerint viszont a jelenlegi humán erőforrás elegendő. Ez arra utal, hogy a helyi intézményi struktúrák, szervezeti kultúra és meglévő szakembergárda településenként jelentősen eltér.

Helyszín tekintetében a járásban nem látnak érdemi korlátot, ami azt jelzi, hogy közösségi terek, intézményi helyiségek elvileg rendelkezésre állnak. A tájékoztatás, motiváció iránti igény vegyes: több település szerint nincs szükség külön motiváló, informáló tevékenységre, míg mások felismerték, hogy a lakosság aktivizálásához önmagában a programok és eszközök léte nem elég. Az együttműködések iránti igény szintén megosztott, ami azt jelzi, hogy egyes településeken már kiépültek partnerségek (például iskolákkal, könyvtárakkal, civil szervezetekkel), míg máshol inkább önállóan próbálkoznak vagy még nem tematizálták a közös fellépés szükségességét.

A digitális kompetenciafejlesztést akadályozó tényezők közül a Paksi járásban a digitális eszközök hiánya, az alacsony digitális készség, a motiváció hiánya, az információhiány, a szakemberek és képzések hiánya, valamint az anyagi források elégtelensége mind olyan akadályok, amelyek legalább közepes, sok esetben inkább vagy nagyon jellemző mértékben jelennek meg. Ez azt jelenti, hogy a járásban a digitális felzárkóztatást nem egyetlen, hanem több, egymást erősítő tényező korlátozza: az eszköz- és tudáshiány, a motivációs problémák és a finanszírozási, valamint humán erőforrás-korlátok egyszerre vannak jelen. Az internet-hozzáférés hiánya vagy gyengesége ezzel szemben inkább kevésbé jellemző akadályként jelenik meg, ami arra utal, hogy hálózati szinten a helyzet nem kirívóan rossz, ugyanakkor a hozzáférés minősége és a lakosság tényleges használata között továbbra is szakadék húzódhat.

A közösségi terek hiánya a Paksi járásban már komolyabb akadályként is megjelenik: miközben vannak települések, ahol egyáltalán nem vagy inkább nem jellemző korlát, máshol közepes vagy inkább jellemző problémaként említik. Ez azt jelzi, hogy a járáson belül településtípus szerint is eltérő, mennyire könnyen alakítható ki olyan fizikai tér, amely alkalmas digitális kompetenciafejlesztő programok szervezésére; a kisebb települések esetében egyes közösségi terek hiánya vagy túlterheltsége valós akadályt jelenthet.

Összességében a Paksi járás digitális helyzete – különösen a hozzáférés, az eszközellátottság és a programok jelenléte szempontjából – az átlagosnál kedvezőbb képet mutat, ugyanakkor erős belső differenciákat és több ponton koncentrált kockázatot hordoz. A lakosság jelentős része rendelkezik eszközökkel, eléri az internetet, és több településen már működnek digitális kompetenciafejlesztő programok, különösen az alapvető készségek és az idősok képzése terén. Ugyanakkor a hátrányos helyzetű csoportok – különösen a munkanélküliek és a mélyszegénységben élők – esetében a közepes és jelentős fejlesztési igények arra utalnak, hogy a digitális szakadék helyben is újratermeli a társadalmi egyenlőtlenségeket. A szakember- és képzéshiány, valamint az anyagi források tartós elégtelensége a Paksi járásban is kulcsfontosságú korlátozó tényező, amely a hasonló méretű és szerkezetű településeken is hasonló szerkezeti problémák jelenlétét valószínűsíti.

Szekszárd járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Alsónyék			x
Bátaszék	x		

Öcsény			x
Pörboly			x
Szekszárd			x
Alsónyék		x	

A Szekszárdi járásra vonatkozó adatok alapján a digitális kompetencia és hozzáférés helyzete alapvetően kedvező, de erősen rétegzett és több ponton sérülékeny. A mintában város, ezer fő feletti és ezer fő alatti települések egyaránt jelen vannak, ami jól tükrözi a járás vegyes településszerkezetét, és azt is jelzi, hogy a digitális szolgáltatások területi elérhetősége ennek megfelelően különböző mintázatot mutat. A digitális kompetenciafejlesztő programok elérhetősége többnyire nem közvetlenül helyben biztosított: csak kevés településen érhető el helyben, illetve részben helyben, a többség számára inkább más településen elérhető kínálat áll rendelkezésre. Ez arra utal, hogy a járásban a digitális felzárkóztató kínálat inkább központi vagy térségi szinten szerveződik, a kistelepülések pedig ráutaltak a nagyobb központok programjaira.

A lakosság digitális eszközökhöz való hozzáférése összességében kedvezőnek tekinthető, de településtípusonként eltérő megítélés mellett. A válaszok között megjelenik az inkább kedvezőtlen és a közepes értékelés is, ugyanakkor többségben vannak az inkább és a nagyon kedvező minősítések. Ez arra utal, hogy a járás nagyobb településein a digitális eszközhasználat már a mindennapok része, ugyanakkor kisebb településeken még előfordulnak eszközellátottságbeli hiányosságok, amelyek egyes háztartásokat vagy társadalmi csoportokat érinthetnek. Az internet-hozzáférés megítélése is hasonló: jelen van az inkább kedvezőtlen minősítés, de a válaszok többsége inkább vagy nagyon kedvező, ami arra utal, hogy a hálózati infrastruktúra alapvetően kiépült, de helyenként továbbra is jelentkeznek minőségi vagy lefedettség problémák. A lakosság digitális kompetenciáját a kitöltők többnyire közepesnek vagy inkább kedvezőnek látják, egy inkább kedvezőtlen értékeléssel kiegészülve, ami azt jelzi, hogy a járásban a digitális készségek alapvető szintje már kialakult, de nem általánosan magas, és különösen a sérülékenyebb társadalmi csoportok esetében maradnak fejlesztendő területek.

A célcsoportok szerinti bontás ezt a képet tovább árnyalja. A gyerekek digitális kompetenciája tekintetében a válaszok a „nem szorulnak fejlesztésre” és a kis, közepes, illetve nagyon magas fejlesztési igény kategóriái között oszlanak meg. Ez arra utal, hogy egyes településeken a gyerekek digitális felkészültségét megfelelőnek ítélik, másutt viszont már érzékelik a lemaradást, ami részben a családi háttérrel, részben az oktatási intézmények felszereltségével és digitális pedagógiai gyakorlatával függhet össze. Az idősek esetében a kép sokkal egyértelműbb: a válaszok alapján a közepes, nagyon magas és jelentős fejlesztési igények dominálnak, ami azt jelzi, hogy a járás településein az idős korosztály digitális lemaradása súlyos problémaként jelenik meg. A nők és a fogyatékkal élők esetében a válaszok többsége kis mértékű vagy közepes fejlesztési igényt jelez, helyenként teljes hiányt vagy bizonytalanságot is tükrözve. Ez arra utal, hogy e csoportok digitális helyzete nem feltétlenül a teljes kirekesztettség, hanem inkább egyfajta „közepes tudásszint” mentén írható le, ugyanakkor a valós hátrányok egy része rejtve maradhat.

A roma lakosság, a mélyszegénységben élők és a munkanélküliek esetében a válaszok már jóval erősebb fejlesztési igényre utalnak. A romák és a mélyszegénységben élők csoportjánál a kis, közepes és jelentős fejlesztési igények vegyesen jelennek meg, ami arra utal, hogy a járáson belül több olyan település vagy településrész van, ahol a társadalmi hátrányok digitális

hátránnyal párosulnak. A munkanélküliek esetében a kép hasonló: a kis és közepes igények mellett megjelenik a nagyon magas fejlesztési szükséglet is, ami a foglalkoztatási problémák és a digitális esélykülönbségek kölcsönhatására mutat rá. Összességében a Szekszárdi járásban a döntéshozók a hátrányos helyzetű csoportok digitális kompetenciahiányát nem csupán marginális problémaként, hanem több településen is jelen lévő, strukturális kérdésként érzélik.

A digitális kompetenciafejlesztő programok szervezettsége a járásban vegyes képet mutat. Digitális kompetenciafejlesztő programokat a települések egy részén nem, más részén időszakosan, „néha” szerveznek, ami azt mutatja, hogy a kínálat inkább eseti, pályázati vagy projektalapú, mintsem stabilan beágyazott. Az alapvető digitális készségek fejlesztése csak néhány településen valósult meg, máshol hiányzik, miközben az idős emberek digitális képzésére több helyen is sor került. Ez jól illeszkedik ahhoz a képhez, hogy az idős korosztály problémáját a helyi szereplők egyre erősebben érzékelik, ugyanakkor a szükségletekhez képest a válasz továbbra is szűk körű. Az online ügyintézésre irányuló képzések és a digitalizáció témájú oktatási programok kifejezetten ritkák, ami arra utal, hogy a kompetenciafejlesztés nem kapcsolódik szisztematikusan a mindennapi élethelyzetekhez, az önkormányzati, szociális vagy egészségügyi ügyintézés digitalizációjához, illetve az oktatási rendszerben zajló változásokhoz.

A fejlesztéshez szükséges erőforrások megítélése alapján a Szekszárdi járás települései tisztában vannak a digitális felzárkóztatás fő feltételeivel. Jelentős részük eszközigeny fogalmaz meg, ami az elavult, hiányzó vagy túl szűk kapacitású digitális infrastruktúrára utal, ugyanakkor vannak települések, ahol ezt nem érzik elsődleges problémának. Hasonló a kép a képzés és oktatás tekintetében: több település további képzési szükségletet jelez, mások viszont úgy látják, hogy a meglévő programok elegendőek, vagy már nem tudják, hogyan lehetne őket hatékonyan bővíteni. A szakemberek iránti igény megosztott: egyes települések egyértelműen hiányt jeleznek, míg máshol úgy vélik, a meglévő személyi állomány elegendő a feladatok ellátására. Közös vonás ugyanakkor, hogy helyszínhiányt sehol nem érzékelnek érdemi akadályként, ami arra utal, hogy a közösségi terek, intézményi helyiségek elvileg rendelkezésre állnak.

A tájékoztatásra és motivációra, valamint az együttműködésre vonatkozó válaszok azt mutatják, hogy a járásban ezek a tényezők nem mindenhol tekinthetők kulcskérdésnek. Több település szerint nincs szükség külön motivációs vagy tájékoztató tevékenységre, míg mások igenis hiányolják ezt, ami arra utal, hogy helyi szinten eltérő mértékben tartják fontosnak a lakosság aktív bevonását. Hasonlóan megosztott az együttműködések iránti igény is: van, ahol a települések önállóan próbálják megoldani a digitális kompetenciafejlesztést, máshol viszont felismerték, hogy intézményi, civil vagy járási szintű partnerségek nélkül a programpaletta és az elérés szűk marad.

Az akadályozó tényezők értékelése alapján a Szekszárdi járásban a digitális kompetenciafejlesztést nem egyetlen, hanem több, egymásra rakódó korlát nehezíti. A digitális eszközök hiánya a legtöbb válasz szerint legfeljebb közepes vagy inkább jellemző akadály, de helyenként nagyon jellemző korlátként is megjelenik, ami azt jelzi, hogy bizonyos településeken vagy társadalmi csoportokban az eszközellátottság továbbra is kritikus kérdés. Az internet-hozzáférés hiánya vagy gyengesége településenként erősen differenciált: egyes helyeken egyáltalán nem vagy inkább nem jellemző akadály, míg máshol közepes vagy nagyon jellemző problémaként jelenik meg. Ez a járás heterogén infrastrukturális helyzetére mutat rá, ahol különösen a peremhelyzetű, kisebb települések maradhatnak le.

Az alacsony digitális készség, a motiváció hiánya és az információhiány már kifejezetten a lakosság oldaláról fakadó akadályként jelennek meg. Az alacsony digitális készséget a települések többsége közepesen vagy inkább jellemző korlátnak tekinti, a motiváció hiányát pedig középestről inkább jellemző akadályig értékeli, ami arra utal, hogy a lakosság egy része nemcsak tudásban, hanem belső indíttatásban is elmarad a kíváncsától. Az információhiány megítélése vegyes: több település szerint nem vagy inkább nem jellemző, máshol viszont inkább jellemző korlátként jelenik meg, ami azt jelzi, hogy a digitális programokról, lehetőségekről és azok hasznosságáról szóló kommunikáció nem egyenletes.

A szakemberek hiánya, a képzés hiánya és az anyagi források elégtelensége a Szekszárdi járásban egyértelműen strukturális akadályként rajzolódik ki. A szakemberhiányt a válaszadók egy része inkább nem jellemzőnek látja, de sok település közepes vagy inkább jellemző korlátnak tartja, ami arra utal, hogy a digitális kompetenciafejlesztés nem csak „jó szándék” kérdése, hanem szaktudást, szervezési kapacitást és hosszú távú szakmai jelenlétet igényel. A képzés hiánya többnyire közepes vagy inkább jellemző akadály, az anyagi források hiánya pedig sok esetben inkább vagy nagyon jellemző problémaként jelenik meg. Ez azt jelzi, hogy a települések egy része már felismerte ugyan a digitális felzárkóztatás fontosságát, de a programok fenntartása és bővítése finanszírozási korlátokba ütközik. A közösségi terek hiánya ezzel szemben inkább településspecifikus: egyes helyeken egyáltalán nem vagy inkább nem jellemző, máshol nagyon jellemző akadály, ami rávilágít arra, hogy a fizikai infrastruktúra rendelkezésre állása és minősége is fontos tényező.

Összességében a Szekszárdi járásban a digitális kompetencia és hozzáférés helyzete átmenetileg kedvező, de jelentős belső különbségekkel terhelt. A lakosság többsége rendelkezik eszközökkel és legalább alapvető internet-hozzáféréssel, és több településen már megjelentek digitális kompetenciafejlesztő programok, különösen az idősek célzásával. Ugyanakkor a hátrányos helyzetű csoportok – romák, mélyszegénységben élők, munkanélküliek – esetében a közepes és jelentős fejlesztési igények azt jelzik, hogy a digitális szakadék a társadalmi egyenlőtlenségek egyik új dimenziójaként jelenik meg. A szakember- és képzéshiány, valamint az anyagi források tartós elégtelensége olyan strukturális korlátokat jelent, amelyek a hasonló településszerkezetű járásokban is nagy valószínűséggel fennállnak, és amelyek kezelése nélkül a meglévő programok inkább eseti, mintsem rendszerszerű megoldásokat kínálnak.

Tamási járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek , de nem helyben
Felsőnyék			x
Gyöng			x
Iregszemcse		x	
Szárazd			x
Simontornya			x
Szakadát			x
Udvardi		x	
Varsád			x

A Tamási járásra vonatkozó adatok alapján a digitális kompetencia és hozzáférés helyzete erősen kettős képet mutat, amelyben egyszerre jelenik meg egy alapvetően kiépült infrastruktúra és markáns, több szinten jelentkező lemaradás. A járás településszerkezete döntően kistelepülésszerű: a válaszok többsége ezer fő alatti falvakból származik, kisebb részben városból és ezer fő feletti településről, ami önmagában is azt vetíti előre, hogy a digitális szolgáltatások elérhetősége térben széttagolt, a helyi kínálat gyakran külső, más településen szerveződő programokra támaszkodik. Ezt támasztja alá, hogy a digitális kompetenciafejlesztő programok döntően nem helyben, hanem más településen érhetők el, és legfeljebb részben jelennek meg helyben; a járás kistelepülései tehát digitális szempontból is erősen centrum-periféria viszonyba rendeződnek.

A lakosság digitális eszközökhöz és internethez való hozzáféréseinek megítélése egyszerre tartalmaz kedvező és kedvezőtlen elemeket. A digitális eszköz-hozzáférés esetében a válaszok a nagyon kedvezőtlen, az inkább kedvezőtlen, a közepes, az inkább kedvező és a nagyon kedvező kategóriák között oszlanak meg, ami arra utal, hogy a járásban vannak olyan települési vagy társadalmi csoportok, ahol a digitális eszközök megléte egyáltalán nem magától értetődő, miközben máshol a hozzáférés már kielégítőnek tekinthető. Az internet-hozzáférés megítélése valamivel kedvezőbb: bár itt is megjelenik a nagyon kedvezőtlen minősítés, a válaszok többsége a közepes, az inkább kedvező és a nagyon kedvező kategóriák között helyezkedik el, ami arra utal, hogy a hálózati infrastruktúra nagy vonalakban kiépült, de minőségében és stabilitásában településenként jelentős különbségek tapasztalhatók. A lakosság digitális kompetenciáját a válaszadók többsége közepesnek, kisebb részben inkább kedvezőtlennek, egyetlen esetben nagyon kedvezőnek látja, ami egyértelműen arra utal, hogy a járásban az alapvető digitális készségek ugyan jelen vannak, de nem széles körben és nem olyan szinten, hogy a digitális szolgáltatásokhoz való magabiztos, önálló hozzáférést mindenki számára biztosítsák.

A célcsoportok szerinti bontás jól mutatja, kik szorulnak leginkább digitális kompetenciafejlesztésre a Tamási járásban. A gyermekek esetében a válaszok szerint a fejlesztési igény széles skálán mozog: vannak települések, ahol egyáltalán nem tartják szükségesnek a fejlesztést, míg máshol kis, közepes, sőt nagyon magas fejlesztési igény jelenik meg. Ez azt jelzi, hogy a gyermekek digitális felkészültsége erősen függ a családi háttértől, az iskolák felszereltségétől és a helyi közösségi programoktól, és a járáson belül éles különbségek alakulhatnak ki. Az idősek esetében a kép sokkal egyértelműbb: a válaszok kizárólag nagyon magas vagy jelentős fejlesztési igényt jeleznek, ami azt mutatja, hogy az idős korosztály szinte minden településen a digitális kirekesztődés elsődleges kockázati csoportjának tekinthető. A nők, a fogyatékkal élők, a roma lakosság, a mélyszegénységben élők és a munkanélküliek esetében a válaszok többsége kis, közepes, illetve nagyon magas fejlesztési igényeket jelez, időnként „nem tudja” válasszal kiegészülve. Ez arra utal, hogy a járásban széles körben érzékelik ezen hátrányos helyzetű csoportok digitális lemaradását, ugyanakkor egyes településeken még mindig hiányos a rálátás a valós szükségletekre.

Különösen figyelemre méltó, hogy a roma lakosság, a mélyszegénységben élők és a munkanélküliek körében több településen is közepes vagy nagyon magas fejlesztési igény jelenik meg. Ez arra mutat rá, hogy a Tamási járásban a társadalmi hátrányok és a digitális hátrányok erősen összekapcsolódnak: azok, akik amúgy is gazdasági, foglalkoztatási vagy társadalmi értelemben periférián vannak, nagy valószínűséggel digitális értelemben is marginalizálódnak. Ez nemcsak az információhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférést

korlátozza, hanem a foglalkoztatási esélyeket, az oktatási és egészségügyi rendszerekhez való kapcsolódást, valamint a szociális ellátórendszer digitalizációjához való igazodást is jelentősen nehezíti.

A digitális kompetenciafejlesztő programok elérhetősége a Tamási járásban inkább hiányos és esetleges, mintsem stabil és rendszerbe szervezett. A válaszok szerint a települések felén egyáltalán nem szerveznek ilyen programokat, a másik felén csak időszakosan, „néha” kerül sor digitális kompetenciafejlesztésre. Az alapvető digitális készségek fejlesztése is csak néhány településen valósult meg, miközben több helyen teljesen hiányzik. Az idős emberek digitális képzésére irányuló programok jelenléte megosztott: vannak települések, ahol szerveztek ilyen képzéseket, és vannak, ahol egyáltalán nem. Az online ügyintézésre fókuszáló képzések, valamint a digitalizáció témájú oktatási programok gyakorlatilag hiányoznak, ami arra utal, hogy a digitális kompetenciafejlesztés még nem kapcsolódik strukturáltan a mindennapi élethelyzetekhez, az elektronikus ügyintézéshez és a szolgáltatások digitalizációjához.

Az erőforrásigényekre adott válaszok jól mutatják, hogy a települések maguk is érzékelik a digitális kompetenciafejlesztés strukturális feltételeinek hiányát. A legtöbb válaszadó eszközigényt jelez, ami az elavult vagy hiányzó informatikai eszközparkra, illetve a korlátozott kapacitásokra utal. A képzések, oktatások iránti igény szintén erős: a legtöbb település további képzéseket tart szükségesnek, ami azt tükrözi, hogy a meglévő programok vagy nem elégségesek, vagy nem érik el a célcsoportokat. A szakemberek iránti igény is markánsan megjelenik: több település szerint szükség lenne kifejezetten a digitális fejlesztésre specializálódott szakemberekre, másutt ugyanakkor úgy látják, hogy erre nincs külön igény – ez utóbbi inkább a problématudat hiányára, semmint a valós szakmai bőségre utal. Helyszínen tekintetében a járás településeinek többsége nem érzékel komoly korlátot, vagyis az alapvető közösségi terek rendelkezésre állnak, és csak elvétve jelenik meg a helyszínhány, mint akadály.

A tájékoztatás, motiváció és együttműködés megítélése arra utal, hogy a digitális kompetenciafejlesztés sok helyen még nem vált a helyi közpolitika tudatosan menedzselt területévé. Több település szerint nincs szükség külön motivációs vagy tájékoztató tevékenységre, másutt viszont igényként jelenik meg, hogy a lakosságot jobban be kellene vonni, meg kellene nyerni a digitális programok számára. Az együttműködés iránti igény szintén inkább elutasító, mint támogató: több település nem tartja szükségesnek a partnerségeket, ami arra utal, hogy a járáson belüli horizontális kapcsolatok, intézményi és civil együttműködések még kevésbé kiforrottak a digitális felzárkóztatás területén.

A digitális kompetenciafejlesztést akadályozó tényezők között a Tamási járásban különösen markánsan jelenik meg az eszközhiány, az alacsony digitális készség, a motiváció hiánya, a szakemberek és képzések hiánya, valamint az anyagi források elégtelensége. A digitális eszközök hiányát a válaszadók többsége közepes, inkább jellemző vagy nagyon jellemző akadálnak tartja, ami arra utal, hogy az eszközellátottság több településen is strukturális korlátot jelent. Az internet-hozzáférés hiánya vagy gyengesége valamivel kevésbé kritikus, de a közepes és inkább jellemző értékelések itt is arra utalnak, hogy a hálózati infrastruktúra minősége nem mindenhol elegendő a korszerű digitális szolgáltatások használatához. Az alacsony digitális készség a legtöbb válasz szerint közepesen vagy inkább jellemző akadály, ami megerősíti azt a képet, hogy a járásban nem pusztán eszköz- vagy hálózathiányról, hanem komoly tudás- és készségmaradásról is beszélhetünk.

A motiváció hiánya szintén meghatározó akadályként jelenik meg: a válaszok többsége közepes vagy inkább jellemző korlátnak tartja, ami arra utal, hogy a lakosság egy része nemcsak

eszközökkel és tudással, hanem belső indíttatással sem rendelkezik a digitális világba való bekapcsolódáshoz. Az információhiány valamivel enyhébb, de több településen közepes vagy inkább jellemző akadályként jelenik meg, ami azt jelzi, hogy a digitális lehetőségekről, programokról és azok hasznosságáról szóló kommunikáció nem éri el megfelelően a lakosságot. A szakemberek és képzések hiánya, valamint az anyagi források elégtelensége különösen erős strukturális korlátnak tűnik: a válaszok többsége szerint ezek a tényezők inkább vagy nagyon jellemző akadályok, ami a Tamási járást a digitális felzárkózás szempontjából az egyik legkitettebb térséggé teszi. A közösségi terek hiánya ezzel szemben csak korlátozottan jelenik meg problémaként: több település szerint egyáltalán nem vagy inkább nem jellemző akadály, ami arra utal, hogy a fizikai infrastruktúra alapvetően adott, de a tartalom, az erőforrás és a szakmai kapacitás hiányzik.

Összességében a Tamási járás digitális helyzete olyan térségként írható le, ahol a lakosság egy része már rendelkezik eszközökkel, internet-hozzáféréssel és alapvető digitális készségekkel, ugyanakkor a járás településszerkezete, a programok hiányos elérhetősége, valamint a hátrányos helyzetű csoportok koncentrált digitális lemaradása miatt a digitális szakadék kifejezetten erősen rajzolódik ki. Különösen az idősek, a fogyatékkal élők, a roma lakosság, a mélyszegénységben élők és a munkanélküliek tekintetében jelenik meg magas fejlesztési igény, miközben a digitális kompetenciafejlesztő programok túlnyomórészt más településeken érhetők el, és a helyi programkínálat esetleges. A szakember-, képzés- és forráshiány, valamint a motiváció és készségek hiánya együtt olyan szerkezeti akadályrendszert alkot, amely a Tamási járáshoz hasonló, túlnyomórészt aprófalvas térségekben nagy valószínűséggel másutt is hasonló módon jelentkezik.

Tolna járás

Járási település	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek helyben az érintett célcsoport számára	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások részben elérhetőek helyben	Közösségi programok, szolgáltatások, ellátások elérhetőek, de nem helyben
Bogyiszló			x
Fadd			x

A Tolnai járás adatai alapján egy kifejezetten ellentmondásos digitális helyzet rajzolódik ki: a felszínen viszonylag kedvező hozzáférési mutatók látszanak, ugyanakkor a digitális kompetenciák fejlesztését gátló strukturális akadályok nagyon erősen jelen vannak. A válaszok mindkét esetben nagyobb, ezer fő feletti településről származnak, ami önmagában is arra utal, hogy nem a legapróbb falvak perspektívája jelenik meg, hanem inkább olyan településeké, ahol az infrastruktúra elvileg jobban kiépült. A digitális kompetenciafejlesztő programok elérhetősége ugyanakkor még ebben a kontextusban is korlátozott: az egyik település esetében csak más településen elérhetőek ilyen programok, a másiknál pedig hiányzó adat utal arra, hogy a kínálat nem átlátható vagy esetleges.

A lakosság digitális eszközökhöz és internethez való hozzáférést a válaszadók mindkét településen kifejezetten kedvezőnek ítélik meg. Az eszközhozzáférést és az internetkapcsolatot egyaránt inkább kedvezőnek, illetve nagyon kedvezőnek tartják, ami arra utal, hogy a háztartások többsége rendelkezik valamilyen digitális eszközzel és megfelelő minőségű

hálózati hozzáféréssel. A lakosság digitális kompetenciáját ugyanakkor már árnyaltabban látják: az egyik helyen közepesnek, a másikon inkább kedvezőnek minősítik. Ez azt jelenti, hogy bár az eszköz- és internet-hozzáférés lényegében adott, a felhasználói tudás szintje nem egységesen magas, inkább egy közepes–elfogadható szint körül koncentrálódik.

A célcsoportok szerinti bontás egyértelműen megmutatja, hol érzékelik a legnagyobb fejlesztési igényt. A gyerekek esetében az egyik településen nem látnak szükségletet, a másikon kis mértékű fejlesztési igény jelenik meg, ami arra utal, hogy a fiatalabb korosztály digitális felkészültségét összességében megfelelőnek érzékelik, legfeljebb kisebb finomhangolásra lenne szükség. Az idősek ezzel szemben mindkét településen nagyon vagy jelentősen szorulnak digitális kompetenciafejlesztésre, ami egyértelművé teszi, hogy ebben a járásban is az időskorú lakosság a digitális lemaradás egyik fő kockázati csoportja. A nők esetében kis mértékű fejlesztési igényt jeleznek, illetve bizonytalanság jelenik meg („nem tudja”), ami arra utal, hogy a döntéshozók nem látják olyan súlyosnak a nők digitális helyzetét, vagy nincs elég információjuk róla. A fogyatékkal élőkről, a roma lakosságról, a mélyszegénységben élőkről és a munkanélküliekről viszont egyértelműen az derül ki, hogy legalább közepes, több esetben nagyon magas fejlesztési igény mutatkozik: a fogyatékkal élők esetében közepes igény, a romák, a mélyszegénységben élők és a munkanélküliek esetében közepes és nagyon magas szükséglet jelenik meg. Ez arra utal, hogy bár a fizikai hozzáférés kedvezőbb, a társadalmilag hátrányos helyzetű csoportok digitális felzárkózása ezen a térségen belül is elmarad.

A digitális kompetenciafejlesztő programok szervezettsége Tolnai járásban inkább hiányos, mintsem stabil. A két település közül az egyik esetében nem szerveznek ilyen programokat, a másikban csak alkalmasszerűen, „néha” jelenik meg valamilyen tevékenység. Ugyanakkor az alapvető digitális készségek fejlesztése és az idősek digitális képzése már legalább az egyik településen megvalósult, ami arra utal, hogy részben reagáltak az idősek körében érzékelt magas fejlesztési igényre. Online ügyintézésre irányuló képzésről és a digitalizáció témájában szervezett oktatási programokról ugyanakkor nem számolnak be, ami azt jelzi, hogy a digitális készségek fejlesztése még nem kapcsolódik szisztematikusan a mindennapi, gyakorlati élethelyzetekhez.

Az erőforrásokra vonatkozó válaszok alapján a Tolnai járás települései tisztán látják, milyen feltételek hiányoznak a hatékony digitális kompetenciafejlesztéshez. Mindkét település szerint eszközökre, képzésre és szakemberekre egyaránt szükség lenne, miközben helyszínhianyot nem érzékelnek, vagyis a fizikai terek rendelkezésre állnak. Ez arra utal, hogy az infrastruktúra „hardver” része (épületek, termek) kevésbé problémás, sokkal inkább az eszközpark, a szakmai tudás és a képzési kapacitás jelenti a szűk keresztmetszetet. A tájékoztatásra, motivációra vonatkozóan mindkét település igényt jelez, ami fontos jelzés: a lakosság aktivizálása, a digitális tanulás iránti motiváció erősítése önmagában is fejlesztési feladatként jelenik meg. Az együttműködés iránti igény megosztott: egyik helyen nem látják szükségét, a másikon igen, ami arra utal, hogy a járáson belüli, illetve települések közötti, intézményi vagy civil partnerségek még kimunkálatlanok, de van, ahol már felismerik a közös fellépés fontosságát.

Az akadályozó tényezők értékelése Tolnai járás esetében különösen élesen mutatja a strukturális problémákat. A digitális eszközök hiánya mindkét településen inkább vagy nagyon jellemző akadály, vagyis a lakosság egy része annak ellenére sem jut eszközhez, hogy a járás egészét tekintve a hozzáférés kedvezőbb. Az internet-hozzáférés hiánya vagy gyengesége ezzel szemben nem jelenik meg súlyos korlátnak: az egyik településen egyáltalán nem jellemző, a másikon inkább nem jellemző, ami arra utal, hogy a hálózati infrastruktúra ténylegesen jobb

helyzetben van, mint az eszköz- vagy tudásszint. Az alacsony digitális készség már erősebb korlátnak számít: közepes és nagyon jellemző akadályként jelenik meg, ami mutatja, hogy a lakosság egy része a meglévő eszközöket és hozzáférést sem tudja megfelelően kihasználni.

Különösen beszédes a motiváció hiányának megítélése: mindkét településen nagyon jellemző akadályként jelölik meg, ami azt jelzi, hogy a digitális kompetenciafejlesztés nemcsak eszköz- és tudáshiány, hanem attitűd- és motivációs probléma is. Az információhiány kevésbé egyértelmű: az egyik válasz inkább nem jellemzőként értékeli, míg a másik hiányzó, bizonytalan adatot jelez, ami arra utal, hogy a digitális lehetőségekről szóló kommunikáció nem kiforrott. Ezzel szemben a szakemberek hiánya, a képzések hiánya és az anyagi források hiánya a legmarkánsabb szerkezeti akadályok közé tartozik: mindkét településen nagyon jellemző korlátnak tartják őket. Ez azt jelenti, hogy a digitális felzárkóztatás Tolnai járásban elsősorban nem a fizikai hozzáféréseken bukik el, hanem a humán erőforrás és a finanszírozás elégtelenségén. A közösségi terek hiánya ezzel szemben egyik településen sem jelenik meg érdemi problémaként, ami megerősíti, hogy a „hely” adott lenne, de a tartalom és a kapacitás hiányzik.

Összességében a Tolnai járás olyan térségként írható le, ahol a digitális hozzáférés mutatói (eszköz- és internethozzáférés, alapvető kompetenciaszint) kedvezőbb képet mutatnak, ugyanakkor a digitális felzárkóztatás peremfeltételei – az eszközök egyenlőtlen eloszlása, a motiváció és a készségek hiánya, a szakember- és képzéshiány, valamint a pénzügyi korlátok – rendkívül erősen jelen vannak. Az idősek, a fogyatékkal élők, a roma lakosság, a mélyszegénységben élők és a munkanélküliek esetében közepes és magas fejlesztési igények mutatkoznak, így a társadalmi egyenlőtlenségek digitális szempontból is újratermelődnek. Mindez jól illeszkedik ahhoz a tágabb megállapításhoz, hogy a Tolnai járáshoz hasonló, kisebb, de nem aprófalvas településszerkezetű térségekben a digitális kihívások nem elsősorban a lefedettség, hanem a társadalmi beágyazottság, a motiváció és a szakmai kapacitások hiányosságai mentén jelentkeznek.

Digitális kompetenciafejlesztést célzó programok vármegyei szintű összességé

A járási elemzések alapján Tolna vármegye digitális helyzete összességében „közepes–inkább kedvező” hozzáférés mellett, erős és sokszor halmozódó strukturális akadályokkal jellemezhető, amelyek a hátrányos helyzetű csoportok digitális felzárkózását minden járásban korlátozzák. Az idősek és a társadalmi szempontból sérülékeny csoportok digitális kirekesztettsége vármegyei szinten is következetesen kirajzolódik, miközben a programkínálat széttöredezett, projektszerű és térben erősen egyenlőtlenül elosztott.

Vármegyei szinten a digitális eszközökhöz és internethez való hozzáférés többnyire közepes vagy inkább kedvező, de járáson belül és településtípusonként jelentős különbségekkel. A kistelepüléssel, periférius térségekben (különösen Dombóvári, Tamási, részben Bonyhádi járás) a háztartások egy részénél a belépéshez minimálisan szükséges eszközpark is hiányzik, miközben a hálózati lefedettség sokszor technikailag adott. A városokat és nagyobb településeket magukban foglaló járásokban (Szekszárdi, Paksi, részben Tolnai) az eszköz- és internethozzáférés átlagosan kedvezőbb, de a településen belüli egyenlőtlenségek itt is erősek. Összességében a fizikai hozzáférés nem egységesen rossz, de a területi és társadalmi rétegződés minden járásban érzékelhető.[

A lakosság digitális kompetenciáját minden járásban jellemzően közepesnek, helyenként inkább kedvezőtlennek ítélik, vagyis az alapvető használat sokaknál megvan, a magabiztos,

önálló ügyintézéshez és tanuláshoz szükséges tudás viszont széles körben hiányzik. Vármegyei mintázat, hogy a gyermekek digitális készségeit több helyen elfogadhatónak látják, de települések között nagy különbségek vannak, a családi háttér és iskolai ellátottság erősen befolyásolja az esélyeket. Az idősök esetében minden járásban nagyon magas vagy jelentős fejlesztési igény jelenik meg, ami a digitális kirekesztettség egyik legkonzisztensebb kockázati csoportját jelöli ki. A nők, a fogyatékossgal élők, a roma lakosság, a mélyszegénységben élők és a munkanélküliek esetében járástól függetlenül kis, közepes és sokszor nagyon magas fejlesztési igények rajzolódnak ki, miközben egyes térségekben („nem tudja” válaszok) ezek a csoportok gyakorlatilag láthatatlanok maradnak. Ez a láthatatlanság különösen azokban a járásokban problémás, ahol a társadalmi hátrányok koncentrálnak, mert a digitális lemaradás itt a már meglévő egyenlőtlenségeket erősíti tovább.

A digitális kompetenciafejlesztő programok elérhetősége vármegyei szinten esetleges és erősen térségi központokra szerveződő: több járásban a kisebb települések csak más településen vagy „néha” elérhető programokra támaszkodhatnak. Az alapvető digitális készségfejlesztés és az idősök képzése több járásban már jelen van, de általában szórványosan, projektalapon, nem pedig stabil, folyamatos kínálatként. Az online ügyintézés célzó képzések, illetve a tágabb digitalizációs, médiatudatossági programok szinte mindenhol hiányosak vagy ritkák, ezért a fejlesztés nem kapcsolódik elég következetesen a hétköznapi élethelyzetekhez és az e-közigazgatás terjeszkedéséhez. A települések döntő többsége egyértelmű erőforráshiányt jelez: eszközre, képzésre és különösen szakemberekre lenne szükségük, miközben fizikai helyszín általában rendelkezésre áll. A motiváció, tájékoztatás és együttműködés iránti igény megítélése megosztott, ami arra utal, hogy a digitalizáció helyi „ügyként kezelése” településenként nagyon eltérő fejlettségű.

Minden járásban többszintű akadályrendszer rajzolódik ki, amelynek elemei az eszközhiány, az alacsony digitális készség, a motiváció hiánya, a szakember- és képzéshiány, valamint az anyagi források elégtelensége. A periférikus, kistelepülési térségekben ezek az akadályok halmozottan jelentkeznek, míg a kedvezőbb hozzáférésű járásokban inkább a tudás, motiváció és humán erőforrás hiánya válik meghatározóvá. A közösségi terek hiánya vármegyei szinten kevésbé kritikus, több járásban egyáltalán nem vagy csak közepesen jellemző akadályként jelenik meg, ami megerősíti, hogy elsősorban nem a fizikai tér hiánya, hanem a tartalom, kapacitás és finanszírozás szűkössége gátolja a programok bővítését. Összességében a digitális szakadék Tolna vármegyében nem elsősorban hálózati lefedettségként, hanem társadalmi és településszerkezeti egyenlőtlenségként, motivációs és kapacitásbeli deficitek halmozódásaként jelenik meg.

IV. ILLESZKEDÉS ORSZÁGOS ÉS VÁRMEGYEI STRATÉGIAI DOKUMENTUMOKHOZ

A Tolna vármegyei Szolgáltatási Út Térkép (SZÚT) szervesen illeszkedik a társadalmi felzárkózást, az esélyegyenlőséget, a társadalmi befogadást és a területi kohézió erősítését célzó országos, európai és vármegyei stratégiai dokumentumokhoz. A dokumentum alapvető célja a humán közszolgáltatásokhoz való hozzáférés területi egyenlőtlenségeinek feltárása, a szolgáltatási hiányok azonosítása, valamint a hátrányos helyzetű lakossági csoportok felzárkózását támogató fejlesztési szükségletek meghatározása.

A SZÚT összhangban áll a **Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiával**, a **„Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégiával**, az **Új Roma Stratégiával**, a **Nemzeti Ifjúsági Stratégiával**, az **Országos Fogyatékossgügyi Programmal**, valamint a **köznevelési, egészségügyi és tartós ápolás-gondozási ágazati stratégiákkal**. Ezekkel összhangban hozzájárul a szegénység és a társadalmi kirekesztettség mérsékléséhez, a gyermekek, fiatalok, romák, idősök és fogyatékossgal élő személyek számára elérhető szolgáltatások fejlesztéséhez, továbbá az oktatási, egészségügyi és szociális ellátásokhoz való egyenlő hozzáférés elősegítéséhez. A dokumentum célkitűzései megfelelnek az **Európai Unió Duna Régió Stratégiájában** megfogalmazott társadalmi befogadási és területi kohéziós

elveknek, valamint **Magyarország Alaptörvényében** rögzített, az esélyegyenlőség és a társadalmi felzárkózás előmozdítására vonatkozó kötelezettségeknek is.

A SZÚT egyúttal szoros összhangban áll Tolna vármegye fejlesztéspolitikai dokumentumaival. A **Tolna Vármegye Területfejlesztési Koncepciójának** céljaival összhangban támogatja az életminőség javítását, a népességmegtartó képesség erősítését és a területi különbségek csökkentését. A **Területfejlesztési Stratégiai Program** prioritásaihoz kapcsolódva feltárja a humán szolgáltatások hiányosságait és fejlesztési szükségleteit, megalapozva a társadalmi befogadást és a humán erőforrások fejlesztését szolgáló beavatkozásokat. A **Területfejlesztési Operatív Program** számára szakmai alapot biztosít a közszolgáltatások és a humán infrastruktúra célzott fejlesztéséhez, míg a **Tolna Vármegyei Foglalkoztatási Paktum** célkitűzéseit azzal támogatja, hogy azonosítja a foglalkoztathatóságot és a munkaerőpiaci részvételt akadályozó szolgáltatási és területi problémákat.

Összességében a Tolna vármegyei SZÚT olyan komplex helyzetfeltáró és tervezési dokumentum, amely megalapozza a társadalmi felzárkózást, az esélyegyenlőséget, a szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférést és a fenntartható területi fejlődést szolgáló beavatkozások tervezését. Ezáltal jelentős mértékben hozzájárul az országos, európai és vármegyei fejlesztéspolitikai célok megvalósításához, valamint a területi és társadalmi egyenlőtlenségek mérsékléséhez Tolna vármegyében.

TOLNA VÁRMEGYEI ESÉLYTEREMTŐ PAKTUM

Tolna Vármegye Önkormányzata

Felülvizsgálatot készítette: Tolna Vármegye Önkormányzata

Elfogadva: Tolna Vármegye Önkormányzata Közgyűlésének 22/2026. (VI.26.) határozatával

Hatályos: 2026. 06. 26-tól

Tartalomjegyzék

I. BEVEZETÉS.....	4
II. SZOLGÁLTATÁSI HIÁNYOK.....	6
II.I.EGÉSZSÉGÜGY.....	6
II.I.1. Egészségügyi alapellátások.....	6
II.I.2. Egészségügyi szakellátások.....	44
II.I.3. Egyéb egészségügyi ellátások, szolgáltatások	65
II.II.SZOCIÁLIS SZOLGÁLTATÁSOK, GYERMEKJÓLÉTI ALAPELLÁTÁS ÉS GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÁS.....	84
SZOCIÁLIS ALAP-ÉS SZAKELLÁTÁS.....	84
II.II.1.Szociális alapszolgáltatások.....	84
II.II.2. Szociális szakosított ellátások.....	116
GYERMEKJÓLÉTI ALAPELLÁTÁS ÉS GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÁS.....	141
II.II.3. Gyermekjóléti alapellátások.....	141
II.II.4. Gyermekvédelmi szakellátások.....	169
II.III.OKTATÁS-KÉPZÉS TELJES KÖRÉNEK KERETÉBEN NYÚJTOTT SZOLGÁLTATÁSOK.....	180
II.III.1. Köznevelési alapeladatok.....	180
II.III.2. Egyéb oktatási, képzési feladatok.....	211
II.IV.LAKHATÁS, KÖZSZOLGÁLTATÁSOK, INFRASTRUKTÚRA, KÖZBIZTONSÁG.....	216
II.IV.1. Lakhatásállomány, lakáskörülmények.....	216
II.IV.2. Közszolgáltatások.....	222
II.IV.3. Infrastruktúra.....	233
II.IV.4. Bűnmegelőzést és közbiztonság javítását segítő programok.....	242
II.V. KÖZÖSSÉGI PROGRAMOK A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ CSOPORTOKAT ÉRINTŐEN A TÁRSADALMI BEFOGADÁS, TÁRSADALMI KOHÉZIÓ ÉS IDENTITÁS, MUNKAERŐPIACI KOMPETENCIÁK, EGYÜTTMŰKÖDÉS ERŐSÍTÉSÉRE.....	249
II.V.1. Mélyszegénységben élő gyermekek, roma gyermekek, illetve fiatal felnőttek számára nyújtott szolgáltatások, ellátások.....	249

II.V.2. Sajátos nevelési igényű, pszichés fejlődési zavarral küzdő gyermekek számára nyújtott szolgáltatások, ellátások.....	260
II.V.3. Ifjúságot célzó tevékenységek.....	264
II.V.4. Helyi kulturális közösségfejlesztési folyamat.....	273
II.V.5. Vármegyei és térségi identitás erősítése, térségfejlesztési együttműködések...	285
II.V.6. Roma nők foglalkoztatását elősegítő felzárkózási programok.....	300
II.V.7. Digitális kompetenciafejlesztés.....	309
III. ÖSSZEGZÉS – A VÁRMEGYÉBEN ÉLŐ HÁTRÁNYOS HELYZETŰ CSOPORTOK KÖRÉBEN FELTÁRT SZOLGÁLTATÁSI HIÁNYOK, MEGOLDÁSI/BEAVATKOZÁSI LEHETŐSÉGEK ÁTFOGÓ, ÖSSZEGZŐ BEMUTATÁSA.....	317

BEVEZETÉS

A Tolna Vármegyei Esélyteremtő Paktum (VEP) a vármegye társadalmi felzárkózását, a hátrányos helyzetű csoportok esélyeinek javítását, valamint a területi és társadalmi egyenlőtlenségek csökkentését szolgáló stratégiai együttműködési keret. A paktum célja, hogy összehangolja a helyi és térségi szereplők erőforrásait, fejlesztési elképzeléseit és beavatkozásait annak érdekében, hogy a vármegye valamennyi lakosa számára javuljanak a társadalmi, gazdasági és munkaerőpiaci részvétel feltételei.

A VEP szakmai megalapozását a Szolgáltatási Út Térkép (SZÚT) adja, amely feltárja a vármegye területén működő humán közszolgáltatások, szociális, egészségügyi, oktatási, foglalkoztatási és közösségi szolgáltatások rendszerét, azok kapcsolódásait, valamint az ellátási hiányokat és fejlesztési szükségleteket. A SZÚT segítségével azonosíthatók azok a kritikus pontok, ahol az érintett célcsoportok számára a szolgáltatások elérése akadályokba ütközik, továbbá kijelölhetők azok a fejlesztési irányok, amelyek hozzájárulnak az ellátórendszerek hatékonyabb működéséhez és az ügyfelek sikeresebb életút-támogatásához.

A paktum célja, hogy elősegítse a vármegye területén élő hátrányos helyzetű személyek és közösségek társadalmi és gazdasági felzárkózását, különös figyelemmel a mélyszegénységben élőkre, a romákra, a gyermekekre és fiatalokra, az idősekre, a fogyatékossgal élő személyekre, valamint a munkaerőpiacon hátrányokkal küzdő csoportokra. A VEP a problémák komplex kezelésére törekszik, összekapcsolva a foglalkoztatási, oktatási, egészségügyi, szociális és közösségfejlesztési beavatkozásokat.

A Tolna Vármegyei Önkormányzat közvetlen szerepet vállal a szereplők közötti együttműködés megszervezésében, a fejlesztési folyamatok összehangolásában, valamint a vármegyei szintű tapasztalatok és jó gyakorlatok megosztásában. A paktum eredményes megvalósításának alapja a széles körű partnerség, amelyben önkormányzatok, járási és kormányhivatali szervezetek, szociális és gyermekjóléti intézmények, egészségügyi szolgáltatók, oktatási és képzési intézmények, civil és egyházi szervezetek, gazdasági szereplők, valamint a helyi közösségek képviselői egyaránt részt vesznek.

A partnerségi együttműködés célja olyan összehangolt intézkedések és fejlesztések megvalósítása, amelyek hosszú távon hozzájárulnak a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentéséhez, az életminőség javításához és Tolna vármegye fenntartható társadalmi fejlődéséhez. A VEP ennek megfelelően nem csupán stratégiai dokumentum, hanem a vármegye szereplőinek közös elköteleződését és cselekvési keretét is megtestesíti az esélyteremtés és a társadalmi felzárkózás érdekében.

A dokumentumban alkalmazott célcsoportok egyértelmű azonosítása és következetes használata érdekében szükséges a használt fogalmak rögzítése. Az alábbi meghatározások a dokumentum teljes terjedelmében egységes értelmezési keretet biztosítanak, elősegítve a helyzetelemzés, a tervezési folyamatok, valamint a különböző szakmai beavatkozások célcsoportjainak pontos meghatározását.

Fogyatékkal élő személy: A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény 4.§ a) bekezdése alapján az a személy, aki tartósan vagy véglegesen olyan érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi, pszichoszociális károsodással – illetve ezek bármilyen halmozódásával – él, amely a környezeti, társadalmi és egyéb jelentős akadályokkal kölcsönhatásban a hatékony és másokkal egyenlő társadalmi

részvételt korlátozza vagy gátolja a bevonás időpontjában és állapotát az alábbi dokumentumok valamelyikével igazolja:

- 1998. évi XXVI. törvény 23. § (1) bekezdése alapján fogyatékosági támogatásban részesül, vagy az I. fokú rehabilitációs hatóság nyilvántartásában, mint együttműködő, vagy rehabilitációs szolgáltatást kérőként szerepelnek, vagy

- a 2011. évi CXCI. törvény 22. § a) – d) pontja és 22/A. § (1) bekezdése alapján megváltozott munkaképességű személy, vagy a 38/C. § (1) bekezdése alapján részére rokkantsági vagy rehabilitációs ellátás került továbbfolyósításra

Fiatal személy: 14-24 éves személyek a betöltött éveik számát tekintve.

Gyermekkorú személyek: 0-14 éves személyek a betöltött éveik számát tekintve.

Ifjúság: gyermekkorú személyek, ill. fiatal személyek.

Időskorú személyek: Öregségi nyugdíjkorhatárt betöltött személy.

Mélyszegénységben élő felnőttek: A Felhívás keretében azokat soroljuk a mélyszegénységben élők közé, akik az alábbiak közül legalább kettő kritériumnak megfelelnek:

- a) súlyosan hátrányos helyzetű munkavállaló vagy legfeljebb olyan közfoglalkoztatott, aki az EFOP Plusz 3.1.2. kiemelt projektben részt vett, fejlesztési programját sikeresen befejezte;

- b) legfeljebb az általános iskola 9-10. osztályát végezték el, ami mellett esetleg nem piacképes szakképzettséget vagy OKJ-s képzést szereztek,

- c) aktív korú inaktívak ,

- d) kettőnél több gyermeket nevelnek. Igazolási mód: a kritériumnak való megfelelés alátámasztásával (pl.: iskolai bizonyítvány, területileg illetékes foglalkoztatási osztályok által kiállított dokumentumok, jegyzői igazolások, stb.)

Mélyszegénységben élő gyermekek, fiatal felnőttek: A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 67/A.§-a szerinti hátrányos helyzetű, valamint halmozottan hátrányos helyzetű fogalomnak megfelelő személyek. Hátrányos helyzetű a 1997. évi XXXI. törvény 67/A.§ (1) bekezdése alapján az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek és nagykorúvá vált gyermek, aki esetében az alábbi körülmények közül egy fennáll:

- a) a szülő vagy a családbafogadó gyám alacsony iskolai végzettsége, ha a gyermeket együtt nevelő mindkét szülőről, a gyermeket egyedül nevelő szülőről vagy a családbafogadó gyámról – önkéntes nyilatkozata alapján – megállapítható, hogy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésekor legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezik,

- b) a szülő vagy a családbafogadó gyám alacsony foglalkoztatottsága, ha a gyermeket nevelő szülők bármelyikéről vagy a családbafogadó gyámról megállapítható, hogy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésekor az Szt. 33. §-a szerinti aktív korúak ellátására jogosult vagy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésének időpontját megelőző 16 hónapon belül legalább 12 hónapig álláskeresőként nyilvántartott személy,

- c) a gyermek elégtelen lakókörnyezete, illetve lakáskörülményei, ha megállapítható, hogy a gyermek a településre vonatkozó integrált településfejlesztési stratégiában szegregátumnak nyilvánított lakókörnyezetben vagy félkomfortos, komfort nélküli vagy szükséglakásban, illetve

olyan lakáskörülmények között él, ahol korlátozottan biztosítottak az egészséges fejlődéséhez szükséges feltételek.

Hátrányos helyzetű csoportok: A Vármegyei Esélyteremtő Paktumban megjelölt, az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény 31. § (2) bekezdésében nevesített csoportok: kiemelten a nők, a mélyszegénységben élők, romák, a fogyatékkal élő személyek, valamint a gyermekek és idősek csoportja

A dokumentumban hátrányos helyzetűnek tekintjük továbbá mindazon gyermekeket, fiatalokat, nőket, időseket, fogyatékossgal élő és mélyszegénységben élő személyeket, akik esetében a

jövedelmi, lakhatási, foglalkoztatási, oktatási vagy egészségi hátrányok halmozottan jelentkeznek, és ezáltal a szolgáltatásokhoz – különösen az oktatási, szociális, egészségügyi és közösségi programokhoz – való hozzáférésük, valamint társadalmi részvételük az átlagosnál kedvezőtlenebb.

Halmozottan hátrányos helyzetű:

- a) az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek és nagykorúvá vált gyermek, aki esetében a 1997. évi XXXI. törvény 67/A.§ (1) bekezdés a)-c) pontjaiban meghatározott körülmények közül legalább kettő fennáll,
- b) a nevelésbe vett gyermek,
- c) az utógondozói ellátásban részesülő és tanulói vagy hallgatói jogviszonyban álló fiatal felnőtt

II. SZOLGÁLTATÁSI HIÁNYOK

II.1.EGÉSZSÉGÜGY

II.1.1. Egészségügyi alapellátás

a) HIÁNYOSSÁGOK

Az egészségügyi alapellátás az állampolgárok egészségi állapotának megőrzésében és a krónikus, valamint preventív ellátások biztosításában kulcsfontosságú szerepet tölt be.

Tolna vármegye egészségügyi alapellátása számos tekintetben kihívásokkal küzd, amelyek mind a lakosság hozzáférését, mind az ellátás minőségét érintik. A problémák járasonként eltérő módon, de hasonló gyökerekkel jelennek meg. A demográfiai folyamatok, az orvoshiány, az infrastruktúra elavultsága és a területi egyenlőtlenségek mind hozzájárulnak ahhoz, hogy az ellátás színvonala nem mindenhol felel meg a lakosság szükségleteinek. Az alapellátás hozzáférhetősége és minősége jelentős eltéréseket mutat települési, járási és vármegyei szinten is, ami különösen érzékenyen érinti a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat.

A lokációban – jellemzően – a területi koncentráció, a kapacitások korlátozottsága és a hátrányos helyzetű csoportok számára jelentkező akadályok teszik érzékelhetővé a problémákat.

Vármegyei szinten az egészségügyi alapellátás rendszere strukturális és humán erőforrás-jellegű kihívásokkal küzd, amit összetett tényezők eredményeznek, és amelyek – különösen – a vidéki, aprófalvas térségekben jelentkeznek. Az ellátórendszer működését kedvezőtlen demográfiai folyamatok, tartós orvoshiány, az infrastruktúra elavultsága, valamint a területi egyenlőtlenségek együttesen terhelik.

Az alapellátási hálózat elavult infrastruktúrája, a praxisok közötti kapacitásbeli különbségek, valamint a szolgáltatások földrajzi koncentrációja összességében mérsékli a lakosság egészségügyi ellátáshoz való hozzáférését. A hiányosságok különösen érintik a gyermekeket, időseket, nőket, fogyatékkal élőket, mélyszegénységben élőket és romákat, akik számára a fizikai, anyagi és információs akadályok együttesen gátolják az alapellátás igénybevételét.

Járási szinten a hozzáférés egyenlőtlenségei tovább erősödnek. A járásközpontokban koncentrálódó szolgáltatások mellett a periférikus települések lakói számára a közlekedési korlátok és az utazási költségek jelentős akadályt jelentenek. A praxisok zsúfoltsága, a szakdolgozói és orvosi kapacitás hiányosságai, valamint a prevenció és szűrőprogramokhoz való korlátozott hozzáférés a járás egész területén érzékelhető, különösen a hátrányos helyzetű csoportok számára.

Települési szinten a kisebb falvak és aprófalvas településrészek esetében az alapellátás szolgáltatásai gyakran korlátozottak. A praxisok elérhetősége, a rendelési időpontok rugalmassága és a helyi humánerőforrás kapacitása nem mindig biztosítja a folyamatos, tervezhető ellátást. Sok településen hiányoznak a gyermek- és háziorvosi működési helyek, vagy a meglévők helyettesítéssel működnek, ami bizonytalanságot és hosszabb várakozási időket eredményez.

Összegzés

A vármegyében az egészségügyi alapellátásának hiányosságai járasonként eltérő mértékben, de hasonló problémák mentén jelennek meg. A lokáció egészségügyi alapellátásának legfőbb hiányosságai az orvos- és szakdolgozói hiány, az előregedő humánerőforrás, a területi egyenlőtlenségek, valamint a megelőzés és egészségfejlesztés alacsony szintje.

A területen a különböző szolgáltatási hiányok széles spektrumot fednek le, a prevenció szűrésektől kezdve a háziorvosi és gyermekorvosi ellátáson át a fogorvosi, ügyeleti, védőnői, iskola-egészségügyi és otthoni gondozási szolgáltatásokig. A hiányosságok különösen a hátrányos helyzetű csoportok – gyermekeket, időseket, nőket, fogyatékkal élőket, mélyszegénységben élőket és romákat – körében drasztikusak, így azok összetett akadályokat jelentenek a hozzáférésben.

A probléma kezelése integrált fejlesztési beavatkozást igényel, különös tekintettel a humánerőforrás-megtartásra, az infrastruktúra korszerűsítésére, valamint az alapellátás és a népegészségügyi szolgáltatások megerősítésére, annak érdekében, hogy a lakosság egészségügyi ellátásokhoz való hozzáférése javulhasson.

Az egészségügyi alapellátás hiányosságai szolgáltatások szerint

1. Szűrővizsgálatok és prevenció

Tolna vármegye településein a szűrővizsgálatok elérhetősége és igénybevétele területi és társadalmi egyenlőtlenségeket is mutat. A kisebb településeken élők, a perifériás falvak lakói, valamint a hátrányos helyzetű csoportok (mélyszegénységben élők, romák, alacsony iskolai végzettségűek) körében a szűrőprogramokhoz való hozzáférés korlátozott, ami a betegségek késői felismerését eredményezheti. A prevenció kampányokhoz és a szervezett szűrésekhez kapcsolódó információhiány tovább súlyosbítja ezt a helyzetet.

2. Egyéni egészségfejlesztés

Az egyéni egészségfejlesztési szolgáltatások (pl. életmód-tanácsadás, krónikus betegségek gondozása, személyre szabott edukáció) terén is hiányosságok mutatkoznak a vármegyében. A szakemberhiány, a praxisok túlterheltsége és a finanszírozási korlátok miatt a személyre szabott fejlesztési programokhoz való hozzáférés nem egyenletes, különösen a kisebb településeken élő idősök, nők és fogyatékkal élők esetében.

3. Háziorvosi alapellátás és házi gyermekorvosi ellátás

A háziorvosi és házi gyermekorvosi ellátás terén a legnagyobb kihívás a praxisok területi egyenlőtlensége. A vármegyeszékhelyen és a nagyobb városokban a lakosság viszonylag könnyen hozzáfér az alapellátáshoz, azonban a kisebb falvakban a rendelők száma kevés, az orvosok kapacitása pedig szűkös. Ennek következtében a betegek hosszú várakozási idővel, esetenként, túlszűfolt rendelőkkel találkozhatnak.

A felnőtt háziorvosi ellátásban a vármegye több járásában, különösen az aprófalvas településeken, tapasztalható praxis-betöltetlenség vagy gyakori helyettesítés. Itt a praxisok zsúfoltsága miatt a rendszeres kontroll és az akut ellátás igénybevétele nehézkes, ami az idősebb

korosztály, a krónikus betegek és a hátrányos helyzetű családok számára jelentős akadályt képez.

A gyermekorvosi alapellátás több településen sem folyamatos. A védőnői hálózat kiegészítő szerepe ellenére a prevenciós és szűrőprogramok igénybevétele alacsony, különösen a hátrányos helyzetű családokban élő gyermekek körében. A praxisok általános zsúfoltsága és a gyermekorvos-hiány miatt a korai életkorban szükséges egészségügyi beavatkozások késlekedhetnek.

4. Fogorvosi alapellátás

A fogorvosi alapellátás kapacitása a vármegye több településén sem kielégítő, így a szűrések és a korai beavatkozások elmaradása hosszú távon egészségromláshoz vezethet. A fogorvosi ellátás terén a vármegye kisebb településein hiányos főként a szolgáltatás, és a praxisok egy része itt is túlterheltnak tekinthető. A hátrányos helyzetű lakosság – különösen a gyermekek és idősek – számára az elérhetőség és a rendszeres ellenőrzés biztosítása jelentős kihívást jelent. A szociális és anyagi korlátok tovább csökkentik a fogorvosi szolgáltatások igénybevételét. Az ügyeleti ellátás elérhetősége szintén területi eltéréseket mutat: a központi városokban gyors a hozzáférés, míg a kisebb településekről élők számára a fizikai távolság és a közlekedési nehézségek jelentős akadályokat generálnak.

5. Védőnői és iskola-egészségügyi ellátás

A védőnői és iskola-egészségügyi szolgáltatások esetében szintén tapasztalhatók hiányosságok, amelyek a gyermekek és fiatalok egészségfejlesztését érintik.

Ezen szolgáltatások kapacitása és elérhetősége is eltérő a vármegye településein. A kisebb településeken a védőnői hálózat nem minden esetben biztosítja a rendszeres tanácsadást és gondozást, tekintettel arra, hogy a védőnői létszám korlátozott. A területi lefedettség hiátusai a rendszeres látogatások megvalósulására vannak hatással. Ez különösen a hátrányos helyzetű családok és a romák számára okoz problémát, mivel a prevenciós lehetőségekhez való hozzáférés így – esetükben – korlátozottabb. Az iskola-egészségügyi ellátás terén az infrastruktúra és a humán erőforrás hiányosságai miatt a gyermekek egészségügyi szűrése és prevenciója sem teljes körű.

6. Alapellátáshoz kapcsolódó ügyeleti ellátás

A járásonként szervezett ügyeleti ellátásban a vármegye több területén jelentkeznek hiányosságok. A települések közötti távolságok és a közlekedési nehézségek miatt a sürgősségi ellátás időben történő elérése nem mindig biztosított. A hátrányos helyzetű, mozgáskorlátozott, idős és periférikus településeken élő lakosság számára ez komoly akadályt jelent.

7. Otthoni szakápolás

Az otthoni szakápolási szolgáltatásokhoz való hozzáférés települési differenciákat mutat. A kisebb településeken élő krónikus betegek és idősek számára a házhoz menő szakápolás korlátozottan érhető el. A helyzetet súlyosbítja, hogy a szolgáltatások kapacitása és finanszírozása gyakran nem elegendő a folyamatos gondozás biztosításához, ami így hátrányosan érinti a betegeket. Az otthoni szakápolás feltételei összességében hézagosak, ami az idősek és krónikus betegek számára komoly nehézséget jelent. A hátrányos helyzetű idősek és a mozgáskorlátozott lakosok esetében a helyben nem elérhető szolgáltatások miatt a megfelelő szakellátás igénybevétele nehézkessé válik.

8. Otthoni hospice ellátás

Az otthoni hospice szolgáltatások Tolna vármegye településein csak részben elérhetők, elsősorban a járásközpontokban. A periférikus településeken élő súlyos állapotú betegek és

családjaik számára a hospice gondozás hozzáférése korlátozott, ami a végstádiumú ellátás minőségét és a családok támogatottságát jelentősen befolyásolja.

Tolna vármegye egészségügyi alapellátásának hiányosságai járásonként

Szekszárdi járás

A Szekszárdi járás helyzete a vármegyén belül viszonylag kedvező, hiszen Szekszárd, mint vármegyeszékhely koncentrálja az egészségügyi szolgáltatásokat. A terület a vármegye egészségügyi központjaként viszonylag kedvezőbb ellátottsággal is rendelkezik, azonban az alapellátás túlterheltsége jelentős problémát jelent. A járáshoz tartozó kisebb települések lakossága nagy arányban a járásközpont szolgáltatásait veszi igénybe, ami a háziorvosi és gyermekorvosi praxisok kapacitásainak kimerüléséhez vezet. A megnövekedett betegforgalom következtében a várakozási idők hosszúak, az orvos-beteg találkozások ideje gyakran rövid, az ellátás személyre szabottsága korlátozott, amik összességben az ellátás minőségének romlását eredményezik. A város peremén és a külterületeken élők számára az alapellátáshoz való hozzáférés nem problémamentes, hanem nehézkes.

Bonyhádi járás

A Bonyhádi járás alapellátását elsősorban az orvoshiány és az elöregedő praxisok jellemzik. A járásban az alapellátás egyik markáns problémája a háziorvosi és gyermekorvosi praxisok betöltetlensége, illetve helyettesítéssel történő működtetése, amik az ellátás folyamatossága szempontjából jelentenek kockázati tényezőt. A járás demográfiai összetételéből adódóan magas az időskorú és krónikus betegek aránya, miközben a rendszeres gondozás és prevenció kapacitásai korlátozottak, így a már amúgy is túlterhelt alapellátás ezt csak részben tudja biztosítani. A gyermekorvosi ellátás stabilabb működtetése érdekében gyakoriak az összevont körzetek. Valójában az orvosi humán erőforrás elöregedése, illetve az utánpótlás hiánya hosszú távon kihat az ellátás tervezhető működtetésére.

Paksi járás

A Paksi járás ellátottsága a járásközpontban megfelelőbb, azonban a kisebb településeken az alapellátás hozzáférhetősége egyenetlen. A járás, úgy mond, speciális helyzetben van, mivel Paks városa viszonylag jó infrastrukturális adottságokkal rendelkezik. Ennek ellenére a járás kisebb településein az alapellátás hozzáférhetősége korlátozott. A háziorvosok leterheltek, a szakdolgozói létszám sok esetben nem elegendő. A prevenció és az egészségmegőrző programok háttérbe szorulnak, pedig a munkaképes korú lakosság egészségi állapotának megőrzése kiemelt jelentőségű lenne. Ezek a hiátusok hosszú távon növelik a krónikus megbetegedések előfordulását és az ellátórendszer terhelését.

Tamási járás

A Tamási járás Tolna vármegye egyik legkedvezőtlenebb helyzetű térsége az alapellátás szempontjából. Az aprófalvas településszerkezet, a rossz közlekedési adottságok és az orvoshiány együttesen nehezítik az ellátást, egyben rontják az ellátáshoz való hozzáférést. Így az alapellátás sok esetben csak korlátozott időben biztosított, ami különösen az idős és hátrányos helyzetű lakosság számára jelent problémát. A helyzetet hatványozza az a körülmény, hogy több praxis tartósan betöltetlen, és a helyettesítő orvosok csak korlátozott időben érhetők el. A járási lakosság egészségi állapota az országos átlagnál rosszabb, miközben a megelőző és szűrőprogramok elérése alacsony szintű a lokációban.

Dombóvári járás

A Dombóvári járás esetében az alapellátás problémái, leginkább, a kórházi ellátás bizonytalanságaival függnek össze. A járásban az alapellátás működését az elöregedő praxisstruktúra, a szakdolgozói hiány és a finanszírozási korlátok nehezítik. A járás vidéki településeinek élők számára az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés idő- és utazásigényes. Az orvoshoz jutás hosszadalmas megvalósulása különösen az idősek és mozgásukban korlátozottak esetében jelent kiemelt problémát.

Az alapellátás és a szakellátás közötti együttműködés nem minden esetben megfelelően szervezett, esetenként zökkenőmentes, ami az ellátás hatékonyságát csökkenti.

Tolnai járás

Az alapellátás sérülékenysége jellemzi a járást. A háziiorvosi ellátásban korlátozottak a keretek és a bizonytalanság sem ismeretlen. Tolna településén több háziiorvosi körzet működik, ezek azonban rendszeresen változhatnak a helyettesítések, szabadságok és orvosváltások miatt. A rendelési idők sok esetben szűk intervallumban érhetők el, de ezek is sokszor módosulnak a praxisvezető orvosok egyéni gyakorlatától vagy helyettesítési megállapodásoktól függően, ami így kiszámíthatatlanságot okozhat a betegek számára (rövidebb időablak, más praxisba irányítás stb.).

Fácánkert is része a Tolnai praxisok ellátási területének, így a helyben elérhető rendelési idő és szolgáltatás kiterjedése itt is korlátozott. Ez a gyakorlat azzal jár, hogy a lakosoknak előre szervezett időpontokra vagy akár tolnai ellátásra kell utazniuk, ami nehezíti a spontán, akut egészségügyi problémák ellátását. Bogyiszlón és Faddon nincs önálló háziiorvosi praxis, hanem a körzetet Tolna város praxisai látják el (összevont ellátással). Ebből adódóan a helyi ellátás a főleg akut, azaz a nem időpontra érkező betegek esetén nehézkes, hiszen nem minden napon van helyi rendelés, és sokszor előre egyeztetett időpont kell. Ez az állapot különösen problémás lehet az idősek, mozgáskorlátozottak számára, akiknek nehezebb a jelentős távolságú utazás. Ráadásul a vidéki praxisok esetén gyakoribb, hogy az orvos rendelési időben is kimegy betegeket látogatni, vagy más ellátási feladatokat végez, ami tovább csökkentheti a rendelőben töltött tényleges időt. Az alapellátás szervezése a járásban, gyakran, nincs összhangban a helyi igényekkel, ami az ellátás lakosság általi hozzáférhetőségét negatívan befolyásolja.

Az egészségügyi alapellátás a szolgáltatási hiányai a hátrányos helyzetű célcsoportok esetében

Tolna vármegye hátrányos helyzetű lakossági csoportjai esetében az egészségügyi alapellátáshoz való hozzáférést járásonként eltérő mértékű, de hasonló szerkezetű akadályok nehezítik. A területi hátrányok, a szociális problémák és az ellátórendszer kapacitásának korlátai egymást felerősítve vannak jelen.

Szekszárdi járás

Szekszárd, a vármegyeszékhely és a járás központja, az alapellátás szempontjából a legnagyobb kapacitású település Tolna vármegyében.

A Szekszárdi járásban az alapellátás fizikai elérhetősége összességében kedvezőbb, azonban a hátrányos helyzetű célcsoportok számára az ellátáshoz való hozzáférést elsősorban az ellátás túlterheltsége és az ebből fakadó hosszú várakozási idők akadályozzák. Az alacsony jövedelmű, idős vagy krónikus beteg lakosság számára a zsúfolt rendelési idők, valamint a gyors, kevésbé személyre szabott ellátás csökkenti az ellátás igénybevételének esélyét. A járás peremterületein

élő hátrányos helyzetű csoportok esetében a közlekedési nehézségek és az információhiány tovább rontják a hozzáférést.

A gyermekek esetében a gyermekgyógyászati és védőnői szolgáltatások ugyan elérhetők, de a praxisok kapacitása szűkös, így a rendszeres szűrések és prevenciós vizsgálatok gyakran késve történnek, különösen a hátrányos helyzetű gyermekek számára.

Az idősek számára a rendelők fizikai akadálymentessége részleges, a krónikus betegek kontrollvizsgálatai sokszor hosszú várakozással járnak. A nők számára, különösen kisgyermekes anyák esetében, a rugalmatlan rendelési idő korlátozza a nőgyógyászati és szűrővizsgálatokhoz való hozzáférést. A fogyatékkal élők a rendelők részleges akadálymentesítése miatt nehezen vehetik igénybe az ellátást, míg a mélyszegénységben élő és roma lakosok számára az anyagi és információhiány tovább csökkenti a szűrési és alapellátási lehetőségeket.

A járáson belüli kisebb települések nem rendelkeznek helyi alapellátási szakrendelésekkel, így a hátrányos helyzetű csoportoknak Szekszárdra kell utazniuk, ami jelentős logisztikai és anyagi terhet jelent.

Bonyhádi járás

Bonyhád városa a járás szakellátási központja, azonban a hátrányos helyzetű csoportok számára számos korlátozó tényező van jelen.

A Bonyhádi járás hátrányos helyzetű lakosságát különösen érzékenyen érinti az orvoshiány és a helyettesítéssel működő praxisok magas aránya. Az ellátás kiszámíthatatlansága, a korlátozott rendelési idők és a gyakori orvosváltás bizalomvesztést eredményez az érintett csoportok körében. Az alacsony jövedelmű és idős lakosság számára az utazási költségek és a mobilitási korlátok jelentős visszatartó tényezőt jelentenek, ami a megelőző ellátások és szűrések alacsony igénybevételéhez vezet.

A gyermekek számára a helyi gyermekorvosi ellátás kapacitása nem elegendő a rendszeres szűrésekhez, a hátrányos helyzetű gyermekek gyakran csak késve jutnak szakellátáshoz. Az idősek számára a perifériás településekről történő eljutás nehézkes, ami a krónikus betegségek kontrolljának elmaradásához vezethet. A nők, különösen kisgyermekes anyák számára a rugalmatlan rendelési idő itt is jelen van, ami a prevenciós vizsgálatok igénybevételére hat negatívan. A fogyatékkal élők részére a rendelők akadálymentesítése kardinális, ami összefügg a vizsgálati elérhetőségekkel. A mélyszegénységben élő és roma lakosok körében az anyagi és információhiány miatt az alapellátás igénybevétele alacsonyabb, ami növeli az egészségügyi egyenlőtlenségeket.

A járás kisebb településein a helyi alapellátás hiánya miatt a hátrányos helyzetűeknek Bonyhádra kell utazniuk, ami idő- és költségigényes, különösen gyermekek és idősek számára.

Paksi járás

Paks városa a járás központja, ami biztosítja az alap gyermek- és felnőtt szakellátást.

A Paksi járásban a hátrányos helyzetű célcsoportok hozzáférését elsősorban a járásközpont és a kisebb települések közötti ellátási különbségek akadályozzák. Míg Paks városában az alapellátás szervezettebb, a perifériás településeken élők számára az orvosi ellátás elérése idő- és utazásigényes. Az alacsony iskolai végzettségű és alacsony egészségértési szinttel rendelkező csoportok esetében a prevenciós szolgáltatások iránti kereslet alacsony, amit a célzott tájékoztatás hiánya tovább erősít.

A gyermekek számára a helyi gyermekgyógyászati ellátás csak alap szintű, speciális vizsgálatokhoz a lakosoknak Szekszárdra kell utazniuk, ami a hátrányos helyzetű gyermekek

számára jelentős akadály. Az idősek számára a krónikus betegségek rendszeres kontrollja nehezen biztosítható a rendelő korlátozott kapacitása miatt. A nők, különösen kisgyermekes anyák számára a rugalmatlan rendelési idő itt is akadályt képez. A fogyatékkal élők részére a rendelők részleges akadálymentesítése és a speciális vizsgálati eszközök hiánya nehezíti a hozzáférést. A mélyszegénységben élő és roma lakosok számára az anyagi és utazási korlátok miatt az alapellátás igénybevétele alacsony. A járás kisebb településeinek esetében a helyi szolgáltatások hiánya tovább növeli a hátrányos helyzetű csoportok hozzáférési nehézségeit.

Tamási járás

Tamási városa a járás egészségügyi ellátási központja, azonban a hátrányos helyzetű csoportok számára a hozzáférés több hiányosság miatt korlátozott.

Ez a járás a vármegye egyik legkedvezőtlenebb helyzetű térsége a hátrányos helyzetű célcsoportok alapellátáshoz való hozzáférése szempontjából. Az aprófalvas településszerkezet, a rossz közlekedési adottságok és a tartósan betöltetlen praxisok együttesen súlyos ellátási akadályokat jelentenek. A hátrányos helyzetű, gyakran idős és krónikus beteg lakosság számára az ellátás sok esetben csak időszakosan érhető el. Az alacsony egészségértési szint és a szociális problémák halmozódása miatt az ellátás igénybevétele gyakran késik, ami rontja az egészségi állapotot. A gyermekek számára a gyermekgyógyászati és védőnői szolgáltatások kapacitása nem elégséges a rendszeres szűrésekhez, így a hátrányos helyzetű gyermekek gyakran késve jutnak ellátáshoz. Az idősek számára a perifériás településekről való utazás nehézsége miatt a krónikus betegségek kontrollja gyakran elmarad. A nők számára, különösen a kisgyermekes anyák esetében, a rugalmatlan rendelési idő csökkenti a prevenció vizsgálatok igénybevételét. A rendelők részleges akadálymentesítése és a vizsgálati eszközök hiánya a fogyatékkal élők szempontjából jelent akadályt. A mélyszegénységben élő és roma lakosok számára az anyagi és információk hiánya miatt az alapellátás igénybevétele korlátozott.

A járás kisebb településein a helyi alapellátás hiánya tovább nehezíti a hátrányos helyzetű csoportok hozzáférését a szakellátáshoz.

Dombóvári járás

Dombóvár városa a járás ellátási központja, ahol a kórház és a járóbeteg-szakrendelő biztosítja az alapellátás főbb szolgáltatásait. A járásban a hátrányos helyzetű célcsoportok hozzáférését az elöregedő praxisok, a szakdolgozói kapacitáshiány és a vidéki települések elszigeteltsége nehezíti. Az időskorú és mozgásukban korlátozott személyek számára az utazás és az időpontokhoz való alkalmazkodás jelent komoly akadályt, ami a kontrollvizsgálatok elmaradásához vezethet. Az alapellátás és a kapcsolódó szociális szolgáltatások együttműködése nem minden esetben kellően szervezett, ami tovább csökkenti az ellátás hatékonyságát a hátrányos helyzetű csoportok körében.

A gyermekek számára a gyermekgyógyászati és védőnői ellátás tekintetében vannak hiányosságok, ami miatt előfordulhat, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek késve jutnak szűréshez. A Dombóvári járás több települése kis lélekszámú, periférikus fekvésű, ahol nincs helyben nőgyógyászati vagy szakellátás. A szakrendelések többsége Dombóváron vagy más városban érhető el, ami a térségre jellemző tömegközlekedési viszonyok miatt különösen érzékenyen érinti a kisgyermekes anyákat és nőket, akik esetében a rugalmatlan rendelési idő korlátozza egyúttal a nőgyógyászati vizsgálatokhoz való hozzáférést.

A fogyatékkal élők részére a rendelők akadálymentesítése szintén nem teljes körű, de a vizsgálati eszközök hiánya is hatással van az ellátás hozzáférhetőségére. A mélyszegénységben élők és a romák esetében az alapellátás igénybevétele alacsonyabb az anyagi és utazási akadályok okán.

A járás kisebb településeiről a hátrányos helyzetű csoportoknak Dombóvárra kell utazniuk, ami jelentős logisztikai és anyagi terhet jelent.

Tolnai járás

Tolna városa a járás ellátási központja. A Tolnai járást a területi szóródás és az egyenlőtlen ellátás jellemzi. Ez az akadály különösen nehézé teszi a hátrányos helyzetű csoportok számára az ellátás elérését, akiknek kisebb a mobilitásuk és kevesebb az erőforrásuk a rendszeres utazásra. A tolnai járás települései közötti közlekedési infrastruktúra sajátosságai – alacsony buszjárat-szám, nehezen elérhető vagy költséges tömegközlekedés – tovább rontják az alapellátáshoz való hozzáférést. Ez a tényező nagyobb terhet ró a szegényebb, idős vagy mozgáskorlátozott lakosokra. A járás hátrányos helyzetű csoportjainál gyakori az alacsony iskolai végzettség, a korlátozott egészségügyi ismeret, amiből kifolyólag nehezebb esetükben az egészségügyi rendszer működésének megértése, így ez gátolhatja a megelőző vizsgálatok igénybevételét, a krónikus betegségek folyamatos gondozását, vagy az orvosi utasítások betartását. Nem ritka, hogy a hátrányos helyzetűek gyakran csak súlyos állapotban fordulnak orvoshoz, amikor a probléma már nem kezelhető egyszerűen az alapellátásban.

Összegzés

Tolna vármegye járaásaiban a hátrányos helyzetű célcsoportok egészségügyi alapellátáshoz való hozzáférést elsősorban a területi egyenlőtlenségek, az orvos- és szakdolgozói hiány, a közlekedési és anyagi korlátok, valamint az alacsony egészségértési szint akadályozza. Ezek a problémák különösen erősen jelentkeznek a Tamási és Bonyhádi járásban, ugyanakkor a kedvezőbb helyzetű térségekben is jelen vannak. A fogyatékkal élők számára a fizikai és akadálymentesítési problémák (azaz a nehezen hozzáférhető rendelők) jelentenek kihívást az ellátáshoz való hozzáférésben.

A hátrányos helyzetűek egészségügyi alapellátásához való hozzáférést akadályozó tényezők

Tolna vármegye hátrányos helyzetű társadalmi csoportjai esetében az egészségügyi alapellátáshoz való hozzáférést több, egymást erősítő tényező korlátozza. Ezek az akadályok nem kizárólag egészségügyi jellegűek, hanem szorosan összefüggnek a szociális, gazdasági és területi hátrányokkal. A problémák halmozódása következtében ezen csoportok egészségi állapota kedvezőtlenebb, miközben az ellátórendszerhez való kapcsolódásuk rendszerszinten gyengébb.

1. Területi és közlekedési hátrányok

A hátrányos helyzetű célcsoportok jelentős része Tolna vármegye aprófalvas, periférikus térségeiben él, ahol az alapellátási szolgáltatások fizikai elérhetősége korlátozott. A ritka vagy hiányzó tömegközlekedés, a nagy távolságok, valamint az egyéni közlekedési eszközök hiánya jelentős akadályt jelent az orvosi ellátás igénybevételében. Ez különösen az idősek, a mozgásukban korlátozott személyek és az alacsony jövedelmű családok esetében jelentenek fokozott kockázatot.

2. Anyagi és megélhetési korlátok

Az alacsony jövedelemmel rendelkező háztartások esetében az egészségügyi ellátás igénybevétele gyakran közvetett költségekkel jár (utazás, gyógyszerek, kieső munkaidő), amelyek visszatartó erőt jelentenek. A hátrányos helyzetű célcsoportok esetében gyakori, hogy

az egészségügyi problémák csak előrehaladott állapotban kerülnek ellátásra, mivel a megelőzés és a rendszeres kontroll háttérbe szorul.

3. Humánerőforrás-hiány és ellátási bizonytalanság

A hátrányos helyzetű térségekben nagyobb arányban fordulnak elő betöltetlen vagy helyettesítéssel működő háziorvosi praxisok. Az ellátás időszakossága, a gyakori orvosváltás és a korlátozott rendelési idők csökkentik a bizalmat az ellátórendszer iránt. Ez különösen hátrányosan érinti azokat a csoportokat, amelyek fokozott egészségügyi és szociális támogatásra szorulnak.

4. Egészségügyi információkhoz való hozzáférési akadály

A hátrányos helyzetű célcsoportok körében gyakran alacsonyabb az egészségértési szint, ami megnehezíti az egészségügyi információk értelmezését és a szolgáltatások tudatos igénybevételét. A szűrőprogramokról, prevenciók lehetőségeiről és ellátási jogosultságokról szóló információk sok esetben nem jutnak el hatékonyan az érintettekhez, vagy nem az ő igényeikhez igazított formában.

5. Szociális problémák és halmozott hátrányok

A munkanélküliség, az alacsony iskolai végzettség, a lakhatási bizonytalanság és a rossz egészségi állapot gyakran együttesen jelentkeznek. Ezek a halmozódások csökkentik az egyének képességét arra, hogy proaktívan kapcsolatba lépjenek az egészségügyi ellátórendszerrel, de az sem ritka, hogy a mindennapi megélhetési problémák, sok esetben, elsőbbséget élveznek az egészségmegőrzéssel szemben.

6. Időskorú és krónikus betegek speciális nehézségei

A hátrányos helyzetű idősök és krónikus betegek esetében az alapellátáshoz való hozzáférést a mozgáskorlátozottság, a digitális eszközök használatának nehézségei, valamint a gyakori kontrollvizsgálatok szükségessége tovább nehezíti. A rendszeres gondozás hiánya növeli az állapotromlás és az elkerülhető kórházi ellátások kockázatát.

7. Bizalomhiány és alacsony ellátásigénybevétel

Egyes hátrányos helyzetű csoportok körében tapasztalható az egészségügyi intézményekkel szembeni bizalmatlanság, amely korábbi negatív tapasztalatokra, kommunikációs nehézségekre vagy társadalmi kirekesztettségre vezethető vissza. Ez a bizalomhiány csökkenti az ellátások igénybevételének gyakoriságát és a prevenciók programokban való részvételt.

Összegzés

A hátrányos helyzetű célcsoportok egészségügyi alapellátáshoz való hozzáférést Tolna vármegyében komplex, egymással összefüggő akadályok nehezítik. A területi, anyagi és erőforrásbeli hiányosságok, valamint az alacsony egészségértési szint és a szociális problémák együttesen indokolják a célzott, felzárkóztatást szolgáló beavatkozások megvalósítását.

1. sz. táblázat:

Az egészségügyi alapellátások LAKOSSÁGI hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok az egészségügyi alapellátásban	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együttműködésben valósul-e meg
1	Területi egyenlőtlenségek a szűrővizsgálatokhoz való hozzáférésben. Alacsony lakossági részvétel a szűrővizsgálatokon. Humán erőforrás-hiány az egészségügyben	A vármegye kisebb településein és a perifériás falvakban élők utazási, anyagi, technikai és időbeli akadályokkal küzdenek a szűrésekhez való hozzáférés tekintetében. Az egészségtudatosság alacsony szintű a lakosság körében, illetve a diagnózistól való egyéni félelmek is visszatartó erővel bírnak. Az időhiány szintén negatívan befolyásolja a részvételi arányt, valamint a szűrések jelentőségének alulértékelése is eredményezi a csekély mértékű szűrési igénybevételt. A megelőző ellátások hatékonyságát az egészségügyi dolgozók hiánya is befolyásolja,	Mobil szűrőszolgáltatások körének (szűrőállomások, mobil szűrőbuszok vagy ideiglenes szűrőpontok felállítása) bővítése. Az egészségügyi alapellátók és az önkormányzatok együttműködésének erősítésével, a szolgáltatások helyszínre történő kivitelével az utazási akadályok minimalizálhatók. Rugalmas időpontfoglalás és online rendszerek: munkaidőn túli vizsgálatok, hétvégi szűrések lehetősége. Az utazással járó egyéni költségek (kieső munkajövedelem, tömegközlekedés díja, üzemanyag ára) tehermentesítésére megoldást jelent a kitelepülés révén elérhető helyi szolgáltatás, vagy a szűrőközpontokba történő eljutás támogatása (utazásszervezés, autóbusz, kisbusz biztosítása sofőrrel). Automatikus meghívók alkalmazása, emlékeztetőkkel: a szervezett szűrések meghívólevelét SMS-ben vagy e-mailben is meg kellene küldeni, nemcsak postán. A digitális időpontfoglalás alkalmazásával és a szűrések koordinált szervezésével az időbeli akadályok feloldhatók. Széles körű lakossági tájékoztatás megvalósítása, a lakosság érzékenyítése és szemléletformálása a megelőző szűrésekkel kapcsolatos hiedelmek megszüntetésére. (Helyi médiakampányok, iskolai és munkahelyi egészségprogramok, települési egészségnapok, közösségi rendezvényekhez kapcsolódó vizsgálatok megvalósítása) A települési önkormányzatok, egészségügyi intézmények és szolgáltatók, valamint egészségügyi szakemberek együttműködésének fejlesztése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

	A szűrővizsgálatok szervezéséhez és lebonyolításához szükséges források korlátozottak, finanszírozási problémák nehezítik a végrehajtást.	ami hatással van a lakosság megszólítására és a szűrések hatékony szervezésére. A települési önkormányzatok számára nincs elegendő anyagi keret ilyen célú programokra/rendezvényekre, és a fellelhető pályázati lehetőségek is szűkösek.	Megfelelő szakember-ellátottság biztosítása, az egészségügyi szakdolgozók közötti feladatmegosztás racionalizálása. A szűrések ütemezésében, szervezésében, koordinációjában való vármegyei, települési önkormányzati szerepvállalás erősítése. A rendelkezésre álló erőforrások hatékony felhasználása, új finanszírozási és szervezési lehetőség bevonása. Partnerségek kialakítása, így az együttműködések révén megoszthatók a költségek. Szponzoráció és vállalati társadalmi felelősségvállalás erősítése, mely során a helyi vállalatok támogatást nyújthatnak az egészségügyi programokhoz a társadalmi hozzájárulás keretében.			
2.	Orvoshiány és előregedő orvostársadalom Túlterheltség és időhiány Adminisztrációs terhek Elavult infrastruktúra és eszközhiány	Sok körzet tartósan betöltetlen, különösen vidéki térségekben. Emellett az előregedés is súlyos probléma: sok praktizáló orvos közel van a nyugdíjhoz, miközben a fiatal utánpótlás nem elegendő Létszámhiány: sok településen vannak betöltetlen praxisok valamint gyakoriak a helyettesítési feladatok és a praxisösszevonások. A háziorvosok és gyermekorvosok jelentős időt töltenek adminisztrációval (jelentések, dokumentáció, igazolások), ami csökkenti a betegellátásra fordítható időt. A sok esetben elégtelen infrastruktúra és eszközhiány lassú ügyintézéshez vezet, illetve ellátási problémát generál, ami kieső szolgáltatást eredményez. A régi eszközök és rendszerek miatt csökkent a kapacitás, az	A praxisok betöltésének ösztönzése (pl. támogatásokkal, juttatásokkal), csoportpraxisok és praxisközösségek fejlesztése, vidéki praxisokra célzott támogatások Egészségügyi feladatok újraelosztása, több szerep a szakápolóknak, asszisztenseknek. A prevenció fokozása és a lakossági egészségjavítás is csökkenti a leterheltséget. Adminisztráció csökkentése, digitalizációra való nagyobb áttérés. Adminisztratív személyzet bevonása, egyszerűbb digitális felület alkalmazása. Célzott állami beruházási programok igénybevétele, rendelők felújítása, alapeszközök biztosítása, mobil diagnosztika és központi szolgáltatások, utazó szakemberek/eszközök (pl. mobil ultrahang), közös eszközhasználat (praxisközösségek),	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

	elavult infrastruktúra és eszközhiány lassítja az ügyvitelt, növeli a hibákat, és korlátozza a szolgáltatások körét is.	több háziorvos közösen használ drágább eszközöket, Pl. ultrahang, diagnosztikai eszközök. A helybe vihető szűrővizsgálatok, kiegészítő vizsgálatok háziorvosi rendelőbe való befogadásának támogatása, ösztönzése, motiválása, az egészségfejlesztési irodákkal való együttműködés erősítése. Az életképtelen, kis méretű, vagy tartósan csak helyettesítéssel ellátott praxisok összevonása, azokban vegyes ellátások kialakítása, a háziorvosok szakmai támogatása ahhoz, hogy gyermekek háziorvosi ellátását is el tudják látni. A feladatkörök egyértelmű meghatározása, valamint a területi hozzáférés javítása elősegítheti, hogy a praktizáló háziorvosok és az EFI-k közelebb kerüljenek egymáshoz, ami hozzájárulhat a betegellátás színvonalának és a prevenciós tevékenységek hatékonyságának növeléséhez. Az EFI-ekkel való együttműködés ösztönzése. Együttműködésre irányuló koordináció erősítése az egészségügyi szolgáltatók között, a partnerek közötti kommunikáció fejlesztése, az erőforrások racionalizálása és az ösztönzőrendszer (melynek fókuszában a háttérbe szorult prevenciós munka jutalmazása áll) fejlesztésére. Lakossági bevonás és szemléletformálás: betegeducáció erősítése (életmód, szűrések fontossága), célzott népegészségügyi kampányok szervezése, a betegek aktívabb bevonása saját egészségük menedzselésébe. Több gyermekorvos alkalmazása a túlterhelt praxisokban, különösen vidéki településeken. Asszisztensek vagy szakápolók bevonása a prevenciós és edukációs feladatokba, hogy a gyermekorvosra maradjon a speciális szakmai munka. Speciális tréningek és workshopok a gyakorlati készségek gyors és hatékony fejlesztésére.			
Finanszírozási problémák	Széttagolt a rendszer, sok a kis, önálló praxis, kevés az együttműködés, méretgazdaságosság hiánya, elavult költségstruktúra, a finanszírozás sokszor nem követi a valós költségek növekedését.				
Az egészségügyi szereplők közötti együttműködések területileg változó intenzitásúak és nem feltétlenül egységesen működnek.	Eltérő szakmai prioritások és megközelítések az egyes egészségügyi szereplők között, valamint hiányoznak az egységes együttműködési protokollok és standardok.				
Szemléletbeli tényezők: mind az ellátórendszerben, mind a lakosság körében még mindig erősebb a gyógyító szemlélet, mint a megelőzésre fókuszáló megközelítés.	A háziorvosok jelentős betegforgalmat látnak el, így korlátozott idő jut a prevencióra, például életmód-tanácsadásra vagy szűrések szervezésére.				
Gyermekorvosi ellátás speciális kihívásai	Gyermeke ellátásban különleges szakmai ismeretekre van szükség (pl. fejlődésneurológia, táplálkozás, prevenció), ami növeli a terhelést. A gyermekorvosi praxisok finanszírozása nem mindig fedezi a vidéki praxis fenntartási költségeit.				

		Kevés ösztönzés van a fiatal orvosoknak a vidéki településekre való letelepedésre. Szórt települések: a gyermekorvosi rendelők nagy távolságra vannak a lakosságtól. Közlekedési nehézségek: hiányos vagy ritka tömegközlekedés, főleg vidéken, ami csökkenti az ellátás elérhetőségét.	Online képzési platformok a folyamatos tanulás és szakmai frissítés támogatására, így nem kell a rendelési időt megszakítani. Feladatmegosztás optimalizálása: a védőnők, a dietetikusok, a fejlesztőpedagógusok és a gyógytornászok bevonása a prevencióba és szűrésekbe. Rendszeres és ütemezett prevenciós napok szervezése a praxisokban, így a speciális feladatok előre tervezetten történhetnek.			
3.	Sok településen nem, vagy csak nehezen érhető el a megelőzést segítő, a lakosság egészségét védő, valamint az online (távgyógyászati) egészségügyi szolgáltatások.	A megelőzést szolgáló programok (szűrések, egészségfejlesztés) gyakran háttérbe szorulnak az egészségügyi ellátáshoz képest. A távgyógyászat bevezetése sok helyen még kezdeti szakaszban van (szabályozás, finanszírozás, képzés hiányosságai miatt).	Lakossági digitális és egészségügyi edukációján belül képzések, kampányok megvalósítása az online egészségügyi szolgáltatások használatáról, idősök célzott támogatása (pl. „digitális segítők” bevonása) és a lakosság egészségtudatosságának növelése, hogy többen vegyék igénybe a megelőző szolgáltatásokat. Kedvezményes vagy támogatott okoseszközök (tablet, vérnyomásmérő, okosóra) biztosítása rászorulóknak. Háziorvosok és rendelők felszerelése távdiagnosztikai eszközökkel (pl. digitális sztetoszkóp, EKG). Több szakember (pl. védőnők, egészségfejlesztők, dietetikusok) bevonása, akik kifejezetten a megelőzésre fókuszálnak, tehermentesítve az orvosokat. Mobil szűrések, helyi programok, munkahelyi és iskolai egészségfejlesztési kezdeményezések révén csökkenteni lehet a részvételi akadályokat.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
4.	Sok településen hozzáférési problémák vannak az ügyeleti ellátás terén. Különösen vidéken nehezebb eljutni az ellátáshoz, esetenként az ellátás minőségét befolyásolja a hosszú várakozási idő. Leterhelt a	Számos település esetében az ügyeleti ellátás túl nagy távolságra érhető el, és a hiányos közösségi közlekedés, valamint az akadálymentesítés elégtelensége miatt az odajutás nehezen megszervezhető és időigényes.	Új ügyeleti helyszínek kialakítása a rosszul ellátott térségekben, illetve mobil ügyeleti egységek (kiszálló orvos, szűrőbusz) bevezetése a kisebb települések elérésére. Szervezett, akár ingyenes vagy támogatott betegszállító szolgáltatások biztosítása (pl. ügyeleti járat, települési kisbusz), különösen idősök és mozgáskorlátozottak számára.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit	Nem

	rendszerben jelen lévő humán erőforrás, szervezési és működési problémák is akadályozzák a szolgáltatást. A betegbiztonság (pl: gyermekellátásban nem jártas orvos az ügyeletes) esetenként aggályos, valamint a betegúttal kapcsolatos tájékoztatói nehézségek (a betegen nem tudják hova forduljanak) lassítják a célzott ellátást és sokszor plusz terhet generálnak a rendszerben dolgozók számára.		A menetrendek igazítása az ügyeleti időkhöz, éjszakai vagy hétfélig járatok bővítése az érintett térségekben. Telefonos vagy online konzultációk bevezetése (triázs), amelyek segítenek eldönteni, hogy szükséges-e a személyes megjelenés, így csökkenthető a felesleges utazás. Könnyen elérhető információk biztosítása arról, hogy hova kell fordulni, milyen módon lehet eljutni, illetve milyen alternatívák (pl. kiszállítás) állnak rendelkezésre.		gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	
5.	Vidéki, kisebb településeken kevés vagy egyáltalán nincs fogorvos. TB-finanszírozott rendeléseken gyakori a hosszú várakozási idő. Sok esetben csak sürgősségi ellátás érhető el gyorsan, emiatt sokan halogatják a kezelést. Kevés hangsúly van a megelőzésen (szűrések, szájhygiénés edukáció). A lakosság gyakran csak fájdalom esetén fordul orvoshoz. Fogorvos- és asszisztenshiány van egyes térségekben, a szakma	Alacsony páciensforgalom: kis településeken kevesebb a beteg, így a praxis jövedelmezősége alacsonyabb. Magas fenntartási költségek: eszközök, anyagok, bérköltségek és rezsi nem csökken a település méretével arányosan. Gyenge közlekedés: Nehéz megközelíteni a települést a páciensek és a szakemberek számára egyaránt. Korlátozott szakmai fejlődési lehetőségek vidéken (továbbképzés, konferenciák, modern technológiák). Sok fiatal szakember nem kíván vidéken letelepedni a városi élet lehetőségei (kultúra, szórakozás, oktatás) hiánya miatt. Asszisztensek és higiénikusok hiánya:	Mobil fogászati egységek indítása vidéki vagy elmaradott térségekbe. Támogatott praxisnyitás vidéken (pl. bérkiegészítés, rezidensprogram). Telemedicina: távoli konzultációk és triázs a helyi asszisztensek bevonásával. Időpontfoglaló rendszerek modernizálása (online és SMS emlékeztetők). Ellátás átcsoportosítása: sürgősségi esetek gyorsabb kezelése, rutin kezelések ütemezése. Részmunkaidős fogorvosok vagy praxisok bővítése a túlterhelt körzetekben. Fiatal fogorvosok ösztöndíjprogramjai vidéki elhelyezkedéshez.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

	előregedő és utánpótlási gondokkal küzd. Nem mindenhol biztosított megfelelő gyermekfogászati ellátás. Iskolai szűrések rendszere nem mindenhol hatékony. Az alapellátás és a szakellátás közötti együttműködés nem mindig zökkenőmentes. Egyes rendelőkben elavult eszközök, másutt modern technológia, egyenlőtlen ellátási minőség.	Gyermekfogászat speciális felkészültséget igényel, ami nem mindenhol adott. Nem egységes rendszer: Az iskolai szűrések gyakran helyi szinten szerveződnek, az országos standard protokoll hiátusokkal küzd. Gyenge a koordináció az alapellátással: a gyermekek szűrésének eredményei nem mindig jutnak el a házi gyermekorvoshoz vagy a fogorvoshoz. Elavult rendelők: A kisebb települések rendelői sokszor nem felelnek meg a modern felszereltség követelményeinek.	Iskolai és közösségi szűrések rendszeres bevezetése. Szájhygiénés edukációs programok (online és személyes) a lakosság minden korosztályának. Ingyenes vagy kedvezményes fogkefék, fluoridos készítmények kiosztása hátrányos térségekben. Szakmai protokollok és betegutak kidolgozása az alapellátás és a szakorvosi ellátás között. Asszisztensek képzése és továbbképzése a prevenció és mobil ellátási feladatokra. Mentorprogramok az előregedő praxisok átadásához. Rendelők modernizálása pályázati vagy állami támogatással. Egységes minimumfelszereltség biztosítása a praxisokban a biztonság és minőségi ellátás érdekében			
6.	Kevés védőnő a szükséges létszámhoz képest, különösen kisebb településeken. Részmunkaidős vagy több települést ellátó védőnők: egy-egy védőnő túl sok településért felelős. Előregedő szakmai állomány, nehéz az utánpótlás biztosítása. Nem mindennapos jelenlét: a védőnői szolgáltatás gyakran csak heti néhány alkalommal érhető el. Vidékies, elmaradott térségek: hosszú utazás szükséges a lakosoknak,	Kevés új belépő a szakmába: a védőnői pálya iránti érdeklődés korlátozott, és a képzés is viszonylag szűk kapacitású. Előregedő szakmai állomány: sok védőnő közelít a nyugdíjkorhatárhoz, de nincs megfelelő utánpótlás. Finanszírozási és anyagi okok jelenléte a rendszerben. Nehezítő körülmény a településszerkezeti és földrajzi ok, a szórt településszerkezet: sok kis falut, tanyát vagy külterületet kell ellátni, amelyek messze vannak az egészségügyi központoktól.	Praxisok újraszervezése, hogy egy védőnő kisebb számú települést lásson el, így csökken az ingázás és nő az ellátás minősége. Mobil védőnői szolgálatok: egy-egy védőnő kis településeket lát el ütemezett, rövid időre, modern eszközökkel. Telemedicina és online konzultációk alkalmazása, ahol a prevenció és tanácsadói feladatokat részben távolról lehet ellátni. Önkormányzati vagy állami támogatással költségtérítés biztosítása a teljes munkaidős foglalkoztatáshoz. Helyi segítők bevonása (pl. iskolai egészségfelelősök, önkéntesek) a prevenció feladatok kiegészítésére, így a védőnő napi jelenléte hatékonyabb lehet a legfontosabb feladatokra.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

	ami csökkenti az igénybevételt. Leterheltség és túlmunka nehezíti a feladatellátást. Szervezési és adminisztratív hiányosságok A feladatok koordinációja nem mindig hatékony az alapellátás és a szakellátás között. A védőnők nincs elegendő idejük a megelőző programokra (pl. egészséges életmód, táplálkozás, szűrések népszerűsítése). Kevés a lakossági edukáció és felvilágosítás, különösen a veszélyeztetett csoportokban.	Sok esetben a feladat- és felelősségmegosztás nem tisztázott, ami késedelmekhez és párhuzamossághoz vezet. A sürgős és napi szintű feladatok (pl. oltások, gondozások) elszívják az időt a prevenciós programoktól. A megelőző tevékenységek nem mindig kapnak külön támogatást vagy ösztönzést, így a védőnők a kötelező gondozási feladatokra koncentrálnak.	Koordinációs felelősök vagy esetmenedzserek alkalmazása a nagyobb praxisokban vagy települési körzetekben. Továbbképzések és tréningek az alap- és szakellátási személyzet számára az együttműködés és betegút-kezelés fejlesztésére. Elektronikus dokumentáció és adminisztrációs rendszerek fejlesztése, hogy csökkenjen az időigényes papírmunkából fakadó túlterheltség. Rendszeres egyeztetések és team-megbeszélések a házi orvosok, védőnők és szakellátó intézmények között. Digitális kommunikációs csatornák (pl. belső üzenetküldés, online konzultációk) a gyorsabb információáramlásért. A védőnői feladatoknak helyt adó épületek bővítése, átalakítása, állapotának fejlesztése, korszerűsítése, új infrastruktúra kialakítása, pályázati források biztosításával.			
7.	Kevés tematikus, rendszeres egészségfejlesztő program működik a lakosság számára. A meglévő programok gyakran nem elérhetők minden településen, főleg vidéki és hátrányos helyzetű térségekben. Az egészségtudatosság növelését célzó tevékenységek nem részei a napi kötelező feladatoknak, ezért háttérbe szorulnak.	Hiányzik az országos és helyi koordináció, így a programok tervezése és megvalósítása nem mindig hatékony. Az intézmények közötti együttműködés (iskolák, önkormányzatok, egészségügyi szolgáltatók) nem mindig jól szervezett. Az egészségfejlesztő és edukációs programokhoz kevés forrás áll rendelkezésre, így nem tudnak fenntarthatóan működni. Nincs megfelelő ösztönzés az egészségügyi szakemberek és helyi közösségek számára az egészségtudatosság növelésére. A veszélyeztetett csoportok (pl. hátrányos helyzetűek, idősek, fiatalok) gyakran nem jutnak el a programokhoz, vagy nem kapják meg a megfelelő információt.	Egységes tematikus stratégia kidolgozása a prevencióra, egészségtudatosságra és edukációra, amely irányt ad a helyi kezdeményezéseknek. Helyi egészségfejlesztési koordinátorok alkalmazása minden járásban vagy településen. Rendszeres egyeztetések az alapellátás, iskolák, önkormányzatok és civil szervezetek között. Mentorprogramok és jó gyakorlatok megosztása, hogy a hatékony programok más településeken is adaptálhatók legyenek. Pályázatok és támogatások a helyi koordináció és programok fenntarthatóságára.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

8.	Az óvodai mozgásfejlesztésre irányuló, a prevenciót és az egészségfejlesztést szolgáló programok, eszközök és lehetőségek köre alacsony, vagy hiányos.	A környezeti tényezők korlátozottak mind a szabadtéri lehetőségek (kevés játszótér, park, biztonságos udvar vagy zöld terület a közelben), mind az óvodai mozgástér (kicsi termek, zsúfolt csoportszobák, kevés mozgásra alkalmas eszköz) kapcsán. Negatív társadalmi minták (túlzott digitális eszközhasználat) és családi szokások (mozgásszegény életmód). Hiátusok vannak az óvodai és a szervezési tényezők terén: kevés mozgásidő a napirendben, nincs napi rutinba ágyazott, tematikus mozgásfejlesztés, a tanulási és foglalkozási blokkok sokszor háttérbe szorítják a mozgást.	Közösségi szereplők (szülők és családok) és külső erőforrások bevonása: eszközugyjtés, közös udvarrendezés. Pályázatok, támogatások fejlesztésekhez (pl. udvari játékok és bentiek eszközök). Helyi együttműködések erősítése: pl: sportegyesülettel, önkormányzattal. Óvodai mozgásfejlesztés biztosítása programok, előadások, gyakorlati oktatások, online és/vagy papír alapú kiadványok, mozgásfejlesztő tevékenységek lebonyolításával.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
9.	Az iskolai, tanórán kívüli mozgásfejlesztésre irányuló, a prevenciót és az egészségfejlesztést szolgáló programok, eszközök és lehetőségek köre alacsony, vagy hiányos.	Anyagi és infrastrukturális hiányosságok: forráshiány, az iskolák költségvetése gyakran nem teszi lehetővé új programok, eszközök finanszírozását. Jelentős az eszközhány: kevés sporteszköz, illetve a felszerelések nagy része is sok helyen elavult. Létesítménybeli (nincs tornaterem vagy túlterhelt, vagy tanórán kívül nem használható) problémák. Szakemberhiány: kevés testnevelő vagy mozgásfejlesztésben jártas szakember, nincs külön koordinátor az egészségfejlesztési programokra. Motivációs és szemléletbeli problémák (alacsony tanulói érdeklődés, digitális eszközök előnyben vannak a mozgással szemben). A környezeti tényezők (kevés helyi sportolási lehetőség) gátolják a fizikai aktivitást.	Célzott pályázatok és támogatások biztosítása iskolák számára sporteszközök beszerzésére és fejlesztésekre. Közösségi és önkormányzati együttműködések: helyi sportegyesületek, civil szervezetek bevonása eszköz- és helyszínelhasználatba. Meglévő infrastruktúra jobb kihasználása: tornatermek, udvarok tanórán kívüli megnyitása (pl. délutáni sportkörök). Alacsony költségű mozgásformák bevezetése (pl. szabadtéri edzések, játékos mozgásprogramok). Szponzoráció és helyi támogatók bevonása (pl. vállalkozások, sportegyesületek). Szabadtéri mozgásprogramok fejlesztése (udvar, park, sportpálya használata). Hosszú távon: tornaterem-fejlesztési programok indítása. Egészségfejlesztési koordinátorok alkalmazása iskolai vagy járási szinten. Külső szakemberek bevonása (edzők, gyógytornászok, sportoktatók). Élményalapú mozgásprogramok (nem versenysport, hanem játékos, sikerélményt adó aktivitások). Közösségi események (sportnapok, családi mozgásprogramok) szervezése. Iskola-közösség együttműködés a mozgásprogramok kiterjesztésére tanórán kívül is.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

10.	A mozgáskultúrához, a fizikai aktivitást támogató egészségügyi ellátórendszerhez kapcsolódó szolgáltatásokhoz való korlátozott hozzáférés a lakosság körében. (A mozgásfejlesztés és funkcionális rehabilitációhoz kapcsolódó, a mozgásalapú prevenció és rehabilitációs ellátásokhoz való hozzáférés egyenlőtlenségei.)	Az egészségügyi rendszer korlátozott (hosszú várólisták, szakemberhiány, valamint nem minden kezelés támogatott TB módon). Vidéki vagy kisebb településeken kevesebb szakember (gyógytornász, sportorvos) érhető el. Lakossági információhiány. Hiányos egészségtudatosság, Mozgásszegény életmód „normalizálódása”. Infrastrukturális problémák: kevés a megfelelő sport- és rehabilitációs létesítmény. Fogyatékoság esetén speciális szolgáltatások hiánya.	Vidéki ellátás fejlesztése (pl. mobil szolgáltatások, helyi rendelők), az online/telemedicinás mozgásprogramok bevezetése, illetve kedvezményes vagy ingyenes programok biztosítása hátrányos helyzetűeknek. Munkahelyi egészségprogramok (pl. aktív szünetek, céges sportlehetőségek) szervezése, lakossági kampányok kivitelezése a mozgás fontosságáról. Tájékoztatás és szemléletformálás a lakosság körében, informálás az elérhető szolgáltatásokról, az egészségtudatosság és a motiváció erősítése a népesség körében (pl. közösségi programok, kihívások). Közösségi sportlétesítmények akadálymentesítése (parkok, futópályák, tornatermek) vagy kialakítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
11.	Egészségügyi szolgáltatáshoz való hozzáférés hiánya; fejlesztő szolgáltatások (pl.: gyógytorna, gyógypedagógia stb.) hiánya	Magas arányú a tartáshibák, mozgásszervi eltérések és mozgásszervi problémák a gyermekek körében.	A korai szűrések arányának növelése és időbeli diagnosztika, Iskolai és óvodai szűrések (testtartás, gerincvizsgálat). Egészségi és fizikai állapotnak megfelelő mozgásformák tanítása. Ergonómiai ismeretek elméleti és gyakorlati oktatása (tartásjavító gyakorlatok, törzsizom-erősítés, koordinációfejlesztés). Mozgásszervi rehabilitáció és fejlesztés (gyógytorna: egyéni vagy csoportos tartásjavító programok, illetve, szükség esetén, komplex mozgásszervi rehabilitáció). Ergonomikus környezet kialakítása, eszközbeszerzések. Egészségnevelés és szemléletformálás: gyermekek, szülők és pedagógusok edukációja.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

2. sz. táblázat:

Az egészségügyi alapellátások LAKOSSÁGI hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok az egészségügyi alapellátásban	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek A megvalósításért felelős személy(ek)	Vármegyei együttműködésben valószínűleg
GYERMEKEK						
1.	Az egészségtudatosság fejlesztésére irányuló, tematikusan felépített programok korlátozott elérhetősége. A célzott egészségfejlesztési programok rendszerszintű hiánya az egészségtudatosság erősítése terén.	A gyermekpopuláció jelentős része nem rendelkezik az egészséges táplálkozásra és a balesetmegelőzésre vonatkozó alapvető prevenciós ismeretekkel, ami hátráltatja az egészségi állapot megőrzését és növeli a sérülések kockázatát. E hiányosságok mellett az egészségtudatosság és az egészséges életmód kialakítását célzó nevelés sem a családi, sem az iskolai szinten nem valósul meg rendszerszerűen, ami a hátrányos helyzetű gyermekek körében hatványozottan érzékelhető.	Egészségfejlesztő és prevenciós programok bevezetése: tematikus, életkornak megfelelő programok iskolában és óvodában. Alapvető ismeretek bővítése az egészséges táplálkozás, a higiénia, a balesetmegelőzés és a testmozgás terén. Interaktív, élménypedagógiai módszerek alkalmazása a hatékony tudásátadás érdekében. Olyan programok szervezése, amely támogatja a családi nevelést: szülők bevonása képzéseken, workshopokon keresztül, illetve egészséges életmód és balesetmegelőzési minták bemutatása. Prevenciós és egészségtudatosságot erősítő tananyagok integrálása az oktatásba, az iskolai tantervbe beépített modulok: táplálkozás, mozgás, biztonság témakörökben. Digitális és nyomtatott segédanyagok, játékos formátumok a gyermekek motiválására. Hosszú távú szemléletformálás: az egészségtudatosság erősítése közösségi programokkal, egészségnapokkal. Példamutató pedagógusok és szülők szerepét hangsúlyozó érzékenyítő foglalkozások szervezése az érintettek körében.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

2.	Az egészségtudatosság fejlesztésére irányuló, tematikusan felépített programok hiánya a pszichoszociális (különösen a digitális környezeti kockázatok) és a viselkedésből adódó veszélyek kapcsán	Tematikus programok hiánya: a meglévő egészségnevelési programok gyakran általánosak, nem specifikusan a pszichoszociális vagy viselkedésből adódó veszélyekre fókuszálnak, így nincs elég fókusz a digitális környezeti kockázatokra (pl. online zaklatás, túlzott képernyőhasználat). További oka a szolgáltatási hiánynak a digitális gyorsulás: a technológia gyors ütemű változása miatt a programok gyorsan változnak, így nehéz naprakész, valóban hathatós programot fejleszteni. Erőforráshiány: kevés pénzügyi forrás áll rendelkezésre a fejlesztő programokra, szakemberekre, eszközökre Szakemberhiány: pedagógusok, pszichológusok és egészségfejlesztők leterheltek, kevés a képzett szakember a digitális veszélyek kezelésére.	Tematikus programok bevezetése: moduláris, életkorhoz igazított foglalkozások az online biztonságról, médiahasználatról, stresszkezelésről, viselkedésből adódó veszélyekről. Interaktív és játékos módszerek alkalmazása az oktatás során: digitális szimulációk, szerepjátékok, kvízek a figyelem és motiváció növelésére. Integráció a tantervbe: ne csak opcionális programként legyen, hanem a tanórák részeként is jelenjen meg. Szakemberképzés (pedagógusok, pszichológusok, iskolai egészségfejlesztők) képzésének átstrukturálása a digitális veszélyek és pszichoszociális problémák kezelésére. Digitális platformok és applikációk alkalmazása az oktatás során: online kurzusok, tananyagok, figyelemfelhívó applikációk, amelyek a fiatalokat bevonják, érzékenyítik a veszélyforrásokra. Közösségi kampányok szervezése: média- és közösségi hálózatok használata a digitális veszélyekről való tájékoztatásra. Szülők és gondviselők képzése: hogyan kezeljék a digitális környezeti kockázatokat, hogyan támogassák gyermekeik egészségtudatosságát. Iskolai és helyi közösségi programok: workshopok, klubok, közösségi események, amelyek erősítik a pszichoszociális kompetenciákat.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

3.	A közösség és az egészség erősítését szolgáló sport- és fizikai aktivitásra irányuló programok hiánya, valamint az óvodai mozgásfejlesztés és a tanórán kívüli sportolási lehetőségek elégtelensége.	Kevés a központilag szervezett, finanszírozott program a közösségi és egészségfejlesztő sportokra. Infrastruktúra hiánya: kevés tornaterem, játszótér, sportpálya vagy biztonságos kültéri mozgási lehetőség az óvodák és iskolák környezetében. Szakemberhiány a területen: kevés testnevelő, gyógytornász, mozgásfejlesztő szakember az óvodákban és iskolákban. Korlátozott költségvetés az óvodai és közösségi sportprogramokra. Magánprogramokhoz való hozzáférés gyakran anyagi akadályokba ütközik. Pedagógiai és szemléletbeli ok (mozgásfejlesztés nem mindig prioritás.). Mozgásszegény életmód "normalizálódása" a családi és közösségi környezetben.	Központi programok fejlesztése: állami és önkormányzati támogatással tematikus mozgás- és sportprogramok bevezetése óvodákban és iskolákban. Környezeti akadályok csökkentése: biztonságos közlekedés a sporthelyszínekhez, akadálymentesítési lehetőségek. Szakemberek (testnevelők, gyógytornászok és mozgásfejlesztők) továbbképzése célorientáltan. Tanórán kívüli sportprogramok szervezése: délutáni klubok, sportfoglalkozások óvodásoknak és kisiskolásoknak. Játékos és motiváló mozgásfejlesztő tevékenységek: akadálypályák, mozgásos játékok, zenés foglalkozások kivitelezése, ezekhez eszközbeszerzés. Integráció a mindennapokba: rövid mozgásprogramok beiktatása a napi rutinba. Támogatások és ösztönzők: szülőknek, közösségi szervezeteknek, civil szervezeteknek pályázati lehetőségek a sportprogramokhoz. Szülői és közösségi bevonás: családi sportnapok, közösségi események, amelyek erősítik a mozgás iránti motivációt.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
4.	A közösségi és egészségfejlesztő célú fizikai aktivitás hiánya, valamint az iskolai tanórán kívüli sportolási lehetőségek elégtelensége.	Szakemberhiány: kevés testnevelő, edző vagy mozgásfejlesztő szakember van az iskolákban, különösen a hátrányos helyzetű településeken. Infrastruktúra hiánya: kevés tornaterem, sportpálya vagy biztonságos kültéri mozgási lehetőség az iskolák és közösségek környezetében. Alacsony programellátottság: kevés tematikus, hátrányos helyzetű	Szociális támogatáshoz való hozzáférés növelése a családoknak (ingyenes étkezés, tanszertámogatás, sportszer-sportruházat támogatás) Mentori vagy felzárkóztató programok szervezése az iskolákban a témához kötötten Közösségi alapú programok indítása a motiváció növelésére a célcsoport körében	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

		gyermeknek szóló közösségi és egészségfejlesztő program érhető el. Helyi erőforrások hiányosak: kevés a támogatott vagy ingyenes közösségi sportprogram, ami rendelkezésre áll a hátrányos helyzetű közösségekben. Elégtelen családi vagy szociális tényezők (iskolakerülő magatartás).	Rugalmas tanulási formák és egyéni fejlesztési lehetőségeinek a bővítése.			
5.	Egészségügyi szolgáltatáshoz való hozzáférés hiánya; gyógytornászi szolgáltatás hiánya egyes településeken.	Szolgáltatói hiány: kevés gyógytornász és egészségügyi szakember dolgozik bizonyos településeken, főleg kistérségeken vagy hátrányos helyzetű térségekben. Intézményi ellátottság alacsony szintje: kevés rendelő, rehabilitációs központ vagy iskolai egészségügyi program áll rendelkezésre. Anyagi korlátok: a családok nem tudják finanszírozni a magánszolgáltatásokat vagy utazást a távoli ellátóhelyekre. Korlátozott állami támogatás: kevés az ingyenes vagy támogatott gyógytorna lehetőség a hátrányos helyzetű településeken. Szülői egészségtudatosság hiánya.	Szakemberképzés és ösztönzés: több gyógytornász, egészségügyi szakember toborzása, különösen hátrányos helyzetű vagy kistérségeken, például ösztöndíjak, pályázati támogatás vagy lakhatási kedvezmények biztosításával. Intézményi bővítés: új rendelők, rehabilitációs központok, mozgásfejlesztő programok létrehozása az iskolákban és közösségi terekben. Mobil szolgáltatások: mozgó gyógytornász egységek vagy látogatások a településekre, hogy a gyerekek ne kelljen utazniuk.. Ingyenes vagy támogatott programok: állami támogatás bővítése, térítési díj csökkentése a hátrányos helyzetű családok számára. Pályázatok és ösztöndíjak: civil szervezetekkel és önkormányzatokkal együttműködve ingyenes gyógytorna, sport- és mozgásprogramok biztosítása. Szülői egészségtudatosságot növelő programok indítása: szülői tájékoztató programok, workshopok a mozgásfejlesztés fontosságáról és a szolgáltatások elérhetőségéről. Közösségi programok: helyi közösségi központokban szervezett mozgás- és egészségfejlesztő foglalkozások, családi sportnapok. Iskolai mozgásprogramok: a gyógytorna elemeit integrálni a testnevelés órákba vagy tanórán kívüli foglalkozásokba. Digitális támogatás: online mozgás- és rehabilitációs programok, amelyek otthon is végezhetők, a szülők irányításával.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

6.	Speciális szolgáltatásokhoz való hozzáférés hiánya (A gyermekek értelmi és kognitív fejlesztését, valamint a pszichoszociális és viselkedésfejlesztését támogató szolgáltatásokhoz való hozzáférés hiányos vagy korlátozott.)	Fejlődési és tanulási, viselkedési- és szociális problémák jelenléte a gyermekek körében.	Fejlesztő pedagógus, logopédus, gyermekpszichológus és pszichopedagógus foglalkoztatása, különösen a hátrányos helyzetű településeken. Speciális fejlesztő tematikájú, iskolai integrált programok megvalósítása. Mobilizált fejlesztő „egységek” vagy látogatások biztosítása a távoli településeken élő gyermekek számára. Önkéntesség szerepének erősítése a szolgáltatások elérhetőségének javítása érdekében.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
7.	A települési fogászati szűrések és alapellátás biztosítása, valamint a házi gyermekorvosi szolgálat és ügyelet igénybevétele során a hozzáférésben és elérhetőségben akadályok vannak. Iskola fogászati szűréseken való megjelenés alacsony szintű, ugyanakkor kevés az iskola fogászati program, főleg a kisebb településeken.	Jelentős szakember- és intézményi (infrastrukturális) hiány van ezen az egészségügyi területen, ami nehezíti az ellátáshoz a hozzáférést. Kevés az ingyenes, támogatott prevenció program, ami a hátrányos helyzetű gyermekek számára különösen problémás. A családok anyagi helyzete jelentősen befolyásolja, korlátozza a magánellátás vagy kiegészítő kezelések igénybe vételét. Szervezési és információs hiányosságok: a családok nem mindig tudják, mikor és hol vehetik igénybe a szűréseket vagy ügyeleti ellátást.	Állami vagy önkormányzati finanszírozású ingyenes szűrések és prevenció programok biztosítása. Iskolai szájhygiéniai oktatás és rendszeres fogászati szűrés integrálása a tanórákba. Digitális prevenció lehetőségek (oktató applikációk, videós útmutatók) a gyermekek és családok számára. Mobil fogászati egységek és ügyeleti szolgálatok létrehozása a kistérségeken. Egységes tájékoztatás biztosítása a családok számára a helyi szűrésekről, ügyeleti ellátásról és támogatott programokról. Időpontfoglalási rendszerek egyszerűsítése, pl. online foglalás, mobil applikációk használata. Közösségi koordináció: helyi pedagógusok, védőnők és önkéntesek bevonása a gyermekek eljuttatásában az ellátáshoz.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
8.	A hátrányos helyzetű gyermekek orvosi hozzáférése gyakran korlátozott: nehezebben vagy ritkábban jutnak el a szükséges egészségügyi ellátásokhoz (pl. gyermekorvos, szakorvos, szűrések).	Szociális és szemléletbeli tényezők: alacsony egészségtudatosság, a prevenció jelentőségének alulértékelése. Földrajzi és anyagi akadályok, információs és szervezési hiányosságok. A családok nem mindig tudják, milyen ellátások érhetők el, hol és mikor.	Egészségtudatosság fejlesztése: szülői edukációs programok (előadások, workshopok) a prevenció fontosságáról. Iskolai és óvodai egészségtanítás erősítése (szűrések, higiéniai oktatás). Közösségi kampányok az egészséges életmód és a rendszeres orvosi ellenőrzés népszerűsítésére. Hozzáférés javítása (földrajzi és anyagi akadályok csökkentése): mobil egészségügyi	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

			szolgáltatások (pl. szűrőbuszok, helyszíni vizsgálatok). Utazási támogatás a rászoruló családoknak. Helyi (iskolai, óvodai) szűrések és alapellátás megszervezése, hogy ne kelljen utazni.			
IDŐSEK						
1.	Az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés akadályozott fizikailag, gazdaságilag, szociálisan és közlekedésileg is.	Mozgáskorlátozottság, krónikus betegségek miatt nehéz eljutni az ellátóhelyekre. Gyengébb az idősek állóképessége, ami megnehezíti a várakozást és az utazást. Az ellátóhelyek gyakran távol vannak, főleg vidéki területeken. Korlátozott tömegközlekedés, nehéz utazási lehetőségek. Nehéz finanszírozni a gyógyszereket, magánellátást és az utazásnak járulékos költségei is terhet jelentenek. Nehézségek az online időpontfoglalásban vagy digitális rendszerek használatában	Fizikai akadályok csökkentése: akadálymentesített egészségügyi intézmények (rampák, liftek, könnyű megközelíthetőség) és az otthoni ellátás és háziorvosi látogatások bővítése. Telemedicina (telefonos/online konzultáció) bevezetése és fejlesztése. Gyógyszertámogatás növelése, a rászorulók számára kedvezményes vagy térítésmentes szolgáltatások biztosítása. Betegszállítási szolgáltatások fejlesztése, utazási támogatás biztosítása (pl. költségtérítés). Helyi, könnyebben elérhető rendelők és mobil egészségügyi szolgáltatások kialakítása. Szociális támogatás és közösségi segítség: családsegítő és szociális háló erősítése (segítség az időpontfoglalásban, eljutásban). Önkéntesek bevonása az idősek és rászorulók támogatására. Információs és szervezési fejlesztések: egyszerű, érthető tájékoztatás az elérhető ellátásokról (időpontfoglalás megkönnyítése (telefonos segítség, személyes ügyintézés), egészségtudatosság növelése (prevenációs programok, edukáció).	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
2.	Tematizált egészségfejlesztő és	Fizikai és egészségi akadályok nehezítik az idősek hozzáférését, főleg mozgáskorlátozottság vagy krónikus	Helyi egészségfejlesztési stratégiák kialakítása, amelyek kifejezetten az idősek igényeire épülnek.	Javasolt ütemezés:	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és	Nem

	egészségtudatosságot erősítő programok helyben nem elérhetők vagy hiányosak.	betegségek esetén. Szociális és motivációs tényezők is szűkítik a hozzáférést (elszigeteltség, egyedüllét). Információs és digitális akadályok vannak jelen az elérésben: nehézségek az online információk és jelentkezés használatában.	Az egészségügy, szociális szféra és önkormányzatok együttműködésének erősítése. Tematikus, rendszeres programok (pl. mozgás, táplálkozás, mentális egészség) bevezetése. Több egészségfejlesztő szakember (gyógytornász, dietetikus, pszichológus) bevonása a folyamatba. Önkéntesek és közösségi segítők szerepének növelése. Pályázati és állami források biztosítása a programok fenntartására. Helyben elérhető programok szervezése (pl. idősök klubja, közösségi ház). Mobilizált szolgáltatások (pl. kiszálló programok, szűrések) prioritizálása. Utazási támogatás vagy közösségi szállítás biztosítása. Egyszerű, érthető tájékoztatás a programokról (pl. helyi hirdetések, védőnők, házi orvosok). Digitális segítségnyújtás az idősök számára (pl. regisztrációban segítség) és motiváció növelése közösségi eseményekkel.	éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	
3.	Mentális egészségfejlesztő és senior egészségmegőrző programok hiányoznak, aktív idősök program és senior tornák, közösségi és szabadidős tevékenységek nagyságrendje igen elenyésző a vármegyében.	A vármegye településeinek jelentős részében nincs összefogás az egészségügy, szociális ellátás és civil szervezetek között. Sok helyen nincs, aki programokat kezdeményezzen és fenntartson a célcsoport számára. Kevés a kifejezetten idősekre specializálódott szakember (pl. gerontológus, mentálhigiénés szakember, gyógytornász). Az időügyi ellátás és programok finanszírozása alacsony prioritást élvez, a szociális és gondozási rendszer forrásai korlátozottak.	A célcsoport minél szélesebb körű elérhetőségének javítása érdekében különböző időseknek szóló programok „házhöz vitele” (kistépeléseken rotációs rendszerben) vagy közösségi busz / telekocsi szervezése rendezvényhez kötötten. Program időpontok igazítása az idősök napirendjéhez, így pl: séta klubok, közösségi torna programok megtartása, illetve a mentális egészség és kognitív fejlesztés érdekében: memóriatréning, beszélgetőkörök (pl. életút-megosztás), stresszkezelő és relaxációs foglalkozások, kreatív írás, rejtvényklub foglalkozás szervezése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

		A civil szervezetek gyakran kevés önkéntes támogatással és forrásteremtő nehézségekkel küzdenek.	A Községi és társas programok (klubdelutánok, teadélutánok, táncestek, nyugdíjas bálók, kirándulások, ünnepek közös megélése) kiszélesítése. Játék klubok kialakítása: Játékok fejlesztése enyhe kognitív zavarokkal küzdő vagy magányos idős egyének számára, a fizikai, szociális és kognitív jólét elősegítése, a befogadás elősegítése és a magány csökkentése érdekében. Kreatív és kulturális tevékenységek megtartása (kézműves foglalkozások, kórus, énekkar, színház- és múzeumlátogatás, fotóklub, kertészkedés...stb.). Önkéntesség szerepének erősítése a szolgáltatások elérhetőségének javítása érdekében.			
4.	Egészségügyi szolgáltatáshoz való hozzáférés hiánya; gyógytornászai szolgáltatás hiánya.	A gyógytorna az időskorban nem csupán kiegészítő kezelés, hanem az egészségmegőrzés és az önálló életvitel egyik alapfeltétele. Az életkor előrehaladtával csökken az izomerő, romlik az egyensúly és nő a krónikus betegségek kockázata – ezekre a folyamatokra a célzott mozgás (gyógytorna) az egyik leghatékonyabb válasz, azonban ezen a területen szolgáltatási hiány tapasztalható. Kiemelt jelentőségű a mozgásszervi, erő-állóképességi és koordinációs képességek megtartása és szükség szerinti fejlesztése célzott mozgásprogramokon keresztül.	Mozgásállapot-felmérés időseknek, rendszeres, célzott mozgásprogramok megvalósítása: csoportos senior torna, egyensúlyfejlesztő és erősítő gyakorlatok, egyéni program azoknak, akiknek komolyabb problémájuk van. „Elesésmegelőző” programok szervezése és tájékoztató kiadványok biztosítása, amik hozzájárulnak az önállóság megőrzéséhez és az életminőség javításához.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
NŐK						
1.	A településeken élő nők esetében sok helyen nem elérhető, illetve csak részben vagy alig biztosítottak az általánosan ajánlott (vérnyomás	Anyagi és időbeli korlátok (bár sok szűrési ingyenes, járulékos költségek azért vannak) akadályozzák a hozzáférést (utazás, kieső munkaidő).	Mobil szűrőbuszok (mammográfia, nőgyógyászati vizsgálat, alap szűrések), időszakos kitelepülések falvakba (pl. havonta 1 nap).	Javasolt ütemezés: éves szinten	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú	Nem

	mérés, koleszterinszint mérés, testtömegindex-testzsírszázalék mérés, bőrrákszűrés és a kifejezetten női (csonttritkulás szűrés, emlőszűrés...stb) célcsoportnak szóló szűrővizsgálatok.	Sok nő családi/gonddozási feladatok miatt nem tud időt szakítani a vizsgálatokra. A nők számára helyben lenne szükség a rendszeres szűrővizsgálatok megszervezésére a magasabb részvétel érdekében. Az alacsony részvételt akadályozzák még a kulturális és pszichológiai tényezők, információhiány és egészségtudatosság alacsony szintje, valamint az egészségügyi infrastruktúra hiánya a településeken.	Helyi intézmények bevonása (iskola, művelődési ház). Alapellátás megerősítése (helyben), háziorvosok és védőnők nagyobb szerepe a szűrésekben, rugalmas időpontokra szervezett szűrések: pl: hétféle és esti szűrések vagy „egy nap alatt több vizsgálat” (komplex szűrőnapok). Gondozási terhelés csökkentése (gyermekfelügyelet biztosítása szűrés idején, „családbarát szűrőnapok”) és közösségi segítség (pl. helyi önkéntesek) erősítése a szolgáltatások elérhetőségének javítása érdekében. Tájékoztatás és egészségtudatosság növelése személyes megszólítás révén (nem csak levél, hanem helyi kampányok szervezése védőnők, háziorvosok és közösségi vezetők bevonásával).	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	
2.	A közösségi közlekedési nehézségek akadályozzák a szűrőközpontokba történő eljutást.	Az utazási nehézségek (költségek és a közösségi közlekedés akadályai) gyakran visszatartják a nőket attól, hogy eljussanak a megfelelő szűrőközpontokba.	A nők számára a helyben nem elérhető szűrések igénybevétele érdekében szállítási megszervezése a szűrőközpontokba. Önkéntesség szerepének erősítése a szolgáltatások elérhetőségének javítása érdekében	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
3.	A női lakosság körében hiányoznak a célzott, tematikusan felépített egészségfejlesztő és az egészségtudatosságot erősítő programok.	Az egészségügy szakember- és kapacitáshiánnyal küzd (keves az egészségfejlesztéssel foglalkozó szakember, a háziorvosok és védőnők túlterheltek, nincs elegendő idő és kapacitás programok szervezésére). Forráshiány és prioritási akadályok is korlátozzák a hozzáférést (az egészségügyben korlátozottak az erőforrások, és a hangsúly gyakran a gyógyításra, nem a megelőzésre kerül). Helyi szervezés hiánya is sok helyen probléma: sok településen nincs olyan intézmény vagy koordinátor, aki összefogná a programokat vagy gyenge	Feladatmegosztás és új szereplők bevonásával tematikus és egészségfejlesztő programok lebonyolítása egészségfejlesztési szakemberek, dietetikusok, mentálhigiénés szakemberek, valamint közösségi egészségfejlesztők (helyi „egészségnagykövetek”) bevonásával, és a civil szervezetek aktivizálásával. Önkormányzatok támogatása célzott pályázatokkal a tárgyhöz kapcsolódó források megteremtése érdekében. Helyi koordinátori (települési vagy járási szintű egészségfejlesztési koordinátor) szerep létrehozása, bekapcsolása a folyamat menedzselése érdekében, valamint	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

		az együttműködés az egészségügy, önkormányzat és civil szervezetek között. Kommunikációs és elérési problémák is megfigyelhetők a rendszerben: a meglévő programok híre nem jut el a célcsoportokhoz.	partnerségek erősítése (rendszeres együttműködés szorgalmazása a háziorvos + védőnő + iskola + közösségi ház között).			
4.	A női lakosság körében a mentális egészséget támogató, közösségi alapú programok alacsony száma és korlátozott hozzáférhetősége növeli a pszichés terhelést, csökkenti a prevenció lehetőségeit, valamint gyengíti a közösségi kapcsolódás és társas támogatás szintjét a vármegyében.	Helyi közösségi infrastruktúra hiánya: kevés a megfelelő tér (közösségi ház, klub, programhelyszín), valamint hiányzik a szervező kapacitás és koordináció, illetve gyenge az együttműködés az egyes intézmények között. Időhiány és túlterheltség jellemző a nők körében (munka + család + gondozási feladatok, kevés a szabadidő közösségi részvételre és a programok időzítése nem alkalmazkodik az élethelyzetükhöz). Szakember-és forráshiány is gátolja az ilyen típusú szolgáltatások megvalósulását, továbbá az információhiány jelensége miatt csekély a részvétel.	Helyi közösségi infrastruktúra „hatékonyabb, jobb” kihasználása, valamint a meglévő terek (iskola, óvoda, művelődési ház, könyvtár bevonása, esetlegesen többfunkciós közösségi terek kialakítása (pl. heti női klub, mentális egészség workshop), illetve „vándorprogramok” szervezése kisebb települések között. A koordináció növelése: intézmények közti rendszeres egyeztetés (önkormányzat–egészségügy–civil szféra). A szakember- és kapacitáshiány kezelésére a kapacitásbővítés alternatív módozatainak rendszerbe állítása: csoportos foglalkozások (1 szakember → több résztvevő), online vagy hibrid programok kivitelezése és helyi segítők képzése: mentálhigiénés önkéntesek és „kortárs segítők”. Az információhiány csökkentése érdekében a személyes megszólítás növelése: védőnők és háziorvosok bevonása a folyamatba, a helyi csatornák (közösségi média csoportok, plakátok, helyi rendezvények) hatékonyabb használata, valamint a „szájról szájra” terjedés ösztönzése. A részvétel növelése közösségi élménnyel (női csoportok, klubok indítása, „hozz magaddal még egy embert” típusú programok.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
5.	A női lakosság körében hiányoznak a közösségi alapú sport- és testmozgásprogramok, amelyek a fizikai egészség és az életminőség fejlesztését céloznák.	Hiányos az ilyen célra használható helyi infrastruktúra, továbbá idő- és élethelyzeti korlátok akadályozzák a hozzáférést. Szakember- és programkapacitás hiány, forráshiány és a nem megfelelően kivitelezett	Helyi közösségi infrastruktúra „hatékonyabb, jobb” kihasználása, valamint a meglévő terek (iskola, óvoda, művelődési ház, könyvtár bevonása, esetlegesen többfunkciós közösségi terek kialakítása (pl. heti női klub,	Javasolt ütemezés: éves szinten	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági	Nem

		kommunikáció is hozzájárul a szolgáltatási hiányhoz, illetve az alacsony részvételhez.	sportnap), illetve „vándorprogramok” szervezése kisebb települések között. A koordináció növelése: intézmények közti rendszeres egyeztetés (önkormányzat–egészségügy–civil szféra). A szakember- és kapacitáshiány kezelésére a kapacitásbővítés alternatív módozatainak rendszerbe állítása: csoportos sportfoglalkozások (1 szakember → több résztvevő), online vagy hibrid programok kivitelezése. Az információhiány csökkentése érdekében a személyes megszólítás növelése: védőnők és háziorvosok bevonása a folyamatba, a helyi csatornák (közösségi média csoportok, plakátok, helyi rendezvények) hatékonyabb használata, valamint a „szájról szájra” terjedés ösztönzése. A részvétel növelése érdekében rugalmas időpont: esti vagy hétvégi programkínálat gyermekfelügyelettel kombinálva, akár rövidebb, de tematikus foglalkozások megtartásával egyidejűleg.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	
6.	Egészségügyi szolgáltatáshoz való hozzáférés hiánya: a női egészség és fizikai állóképesség fejlesztésére irányuló lehetőségek szűk körűek, és a hozzáférés is korlátozott. Többféle, nőkre szabott tornát és mozgásformát lehetne megvalósítani, figyelembe véve az életkort, fizikai állapotot, célokat (pl. erőnlét, izületvédelem, stresszcsökkentés) és az esetleges egészségügyi problémákat.	Hiányos az ilyen célra használható helyi infrastruktúra, továbbá idő- és élethelyzeti korlátok akadályozzák a hozzáférést. Szakember- és programkapacitás hiány, forráshiány és a nem megfelelően kivitelezett kommunikáció is hozzájárul a szolgáltatási hiányhoz, illetve az alacsony részvételhez.	Mozgásfejlesztő kiadvány – mozgásfejlesztési előadássorozattal kombinálva, gyakorlati oktatások. Ergonómiai ismeretek elméleti és gyakorlati oktatása, Egészségi és fizikai állapotnak megfelelő mozgásformák tanítása és ilyen típusú programok szervezése. Az információhiány csökkentése érdekében a személyes megszólítás növelése: védőnők és háziorvosok bevonása a folyamatba, a helyi csatornák (közösségi média csoportok, plakátok, helyi rendezvények) hatékonyabb használata, valamint a „szájról szájra” terjedés ösztönzése. A részvétel növelése érdekében rugalmas időpont: esti vagy hétvégi programkínálat	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

			gyermekfelügyelettel kombinálva, akár rövidebb, de tematikus foglalkozások megtartásával egyidejűleg.			
FOGYATÉKKAL ÉLŐK						
1.	Fogyatékos személyek számára a fogászati ellátás igénybevétele nehezen megoldható, számos akadály merül fel az igénybevétel során.	Hozzáférhetőség és infrastruktúra hiánya: kevés az olyan rendelő, amely fizikailag is akadálymentes (pl. rámpa, széles ajtók, emelő), valamint olyan speciális felszereléssel ellátott, ami alkalmas a célcsoport ellátására, azaz hiányos az infrastruktúra (pl. mozgáskorlátozott szék, szedációs lehetőség). Szakember- és speciális képzettség hiány: fogorvosok és asszisztensek nem mindig rendelkeznek képzéssel a fogyatékos személyek ellátásában. Anyagi és finanszírozási problémák: kísérő, utazás, parkolás, segítő költségei növelik a teher nagyságát.	A fogyatékkal élők fogászati kezeléseinek protokolljának kidolgozása, ambuláns ellátás lehetőségének megteremtése, a helyszínére történő eljutás támogatása, megszervezése. Speciális képzések, továbbképzések a fogorvosok és asszisztensek részére a fogyatékos személyek ellátására vonatkozóan. Mentorprogramok és tapasztalatcsere: kezdő szakemberek gyakorlati tapasztalat szerzése tapasztalt kollégák mellett. Részletes tájékoztatás: fogyatékos személyek és gondozók számára világos információ a rendelőről, programokról Önkéntesség szerepének erősítése a szolgáltatások elérhetőségének javítása érdekében	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
2.	Tematizált egészségfejlesztő és egészségtudatosságot erősítő programok hiánya helyben.	Szakember- és kapacitáshiány van a fogyatékos ügyben: kevés az olyan egészségfejlesztő szakember, aki a fogyatékos személyek speciális szükségleteit ismeri, a háziorvosok, védőnők és egészségfejlesztők túlterheltek, nincs idejük tematikus programok szervezésére a fogyatékkal élők részére. Multidiszciplináris csapatok ritkák (pl. egészségügyi + szociális + oktatási szakemberek). Helyi szervezési hiányosságok vannak: sok településen nincs koordinátor, aki összehangolná a fogyatékosokat célzó programokat,	Helyi koordináció és szervezés erősítése: cél összehangolni a fogyatékosokat célzó programokat és a kapcsolatot erősíteni az egészségügyi, önkormányzati és civil szereplőkkel. Programok testreszabása: igazodás a fogyatékos személyek élethelyzetéhez (pl. mozgáskorlátozottaknak akadálymentes helyszín, időbeosztás a gondozói lehetőségekhez) Rendszeres egyeztetés növelése: az önkormányzat, egészségügyi és civil szervezetek közti együttműködés fejlesztése, közös célok meghatározása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

		vagy gyenge az együttműködés az önkormányzat, az egészségügy és a civil szervezetek között. Olyan is van, hogy a meglévő programok nem igazodnak a fogyatékos személyek élethelyzetéhez és igényeihez.	Online/hibrid programok szervezése: akadálymentesített online egészségfejlesztő foglalkozások, webináriumok megtartása. Az információs platform újragondolása: könnyen elérhető adatbázis a fogyatékosokat célzó programokról, szakemberekről és elérhetőségekről. Mobilizált programok kivitelezése: kisebb településekre „vándorprogramok” eljuttatása, hogy ne kelljen utazniuk a résztvevőknek. Önkéntesség szerepének erősítése a szolgáltatások elérhetőségének javítása érdekében			
3.	Komplex ellátási igények figyelmen kívül hagyása: A súlyosan, halmozottan fogyatékos személyek speciális igényeire (pl. komplex gondozás, komplex diagnosztika) az általános egészségügyi rendszer nehezen reagál.	Idő- és kapacitáshiány: az általános ellátórendszer jellemzően „átlagos” betegutakra van optimalizálva. A komplex esetek viszont több időt igényelnek (vizsgálat, kommunikáció, családdal egyeztetés), és több szakember bevonását teszik szükségessé. Ez pedig nem illeszkedik a túlterhelt rendszer működéséhez. Az egészségügyi, szociális és oktatási rendszerek gyakran külön működnek, miközben ennek a célcsoportnak egyszerre több terület összehangolt támogatására lenne szükségük. A koordináció hiánya miatt nincs egységes ellátási terv, és az információk nem áramlanak megfelelően a szakemberek között.	Elmozdulás az integrált intézmények / szolgáltató központok általi szolgáltatás-nyújtás irányába, ami csökkenti az utazást, a várakozást, és javítja az együttműködést. A külön-külön történő szakterületi feladatellátás helyett multidiszciplináris csapatok együttműködése rendszeresen egyeztetett formában. Esetmenedzser bevonása a folyamatba, aki összefogja az egészségügyi, szociális és oktatási ellátást, kapcsolatot tart a családdal, megszervezi a vizsgálatokat, terápiákat, így nem a családnak kell „koordinátorként” működnie, ugyanakkor így csökkenne az információvesztés is. Időkeretek és finanszírozás átalakítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
4.	Közlekedési nehézségek akadályozzák a hozzáférést a szolgáltatásokhoz. A rendelőkbe vagy kórházakba való eljutás nehézkes lehet, különösen vidéki területeken. Az akadálymentes tömegközlekedés nem mindenhol megoldott.	A szűrővizsgálatok igénybevétele a fogyatékossgal élő személyek számára jelentős akadályokba ütközik, elsősorban a földrajzi távolság, valamint a közösségi közlekedési rendszer hozzáférhetőségi hiányosságai – így különösen a járatsűrűség korlátozottsága és a fel- és leszállást	Mobilizált szűrőszolgáltatások alkalmazása, szállítási támogatás és betegszállítás fejlesztése vagy helyi szintű szűrési pontok (házi orvosi rendelők) bevonása egyszerű szűrésekbe vagy közösségi terekben (pl. faluház) ideiglenes szűrési napok lebonyolítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje:	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási,	Nem

		nehezítő fizikai akadályok – következtében.		tervezetten 2030	szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	
5.	Kommunikációs akadályok nehezítik a szolgáltatások megvalósulását, sok érintett nem beszél, vagy alternatív kommunikációt használ, esetlegesen érzékszervi problémái vannak. Ez megnehezíti az orvos–beteg interakciót, és növeli a félreértések esélyét.	Az egészségügyi ellátások akadálymentesítése nem teljeskörűen megoldott, vagy csupán a fizikai akadálymentesítésre korlátozódik. Gyakran hiányoznak pl. a hallássérülteket segítő megoldások, illetve gyakran nehezen tudják igénybe venni az egészségügyi ellátásokat az értelmileg akadályozott személyek. Az egészségügyi személyzet nem ismeri, nem alkalmazza a KÉK-könnnyen érthető kommunikációt, ami nagyban nehezíti az értelmileg akadályozottak ellátását.	Komplex (nem csak fizikai) akadálymentesítés bevezetése, az ellátások több dimenzióban történő akadálymentesítése: pl. kommunikációs akadálymentesítés (pl. egyszerű nyelvezet, vizuális segédanyagok), érzékszervi akadálymentesítés (pl. indukciós hurok hallássérülteknek), kognitív akadálymentesítés (átlátható folyamatok, érthető tájékoztatás). A KÉK (Könnnyen Érthető Kommunikáció) képzés kiterjesztése az egészségügyben dolgozók irányába. Standardizált kommunikációs eszközök biztosítása, az egészségügyi intézményekben legyenek elérhetők a könnnyen érthető betegtájékoztatók (képekkel, egyszerű szöveggel), a piktogramok (pl. vizsgálatok menete), esetlegesen kommunikációs kártyák, vagy digitális segédeszközök. Speciális támogatás hallássérülteknek, jelnyelvi tolmács biztosítása (akár online formában is), írásos kommunikáció lehetősége (tablet, chat).	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
6.	Az általános, klasszikus népegészségügyi szűrési rendszer hiányos, azaz nincs egységes, célzott fogyatékoság-specifikus szűrési rendszer kifejezetten erre a célcsoportra.	A „fogyatékosággal élők” nem egységes, homogén csoport, hanem heterogének, azaz alkotják a mozgássérültek, az érzékszervi fogyatékosággal élők, az értelmi fogyatékosággal és/vagy az autizmus spektrumzavarral élők, így a gyakorlatban a klasszikus népegészségügyi szűrések egyenlőtlenségeket eredményeznek az egészségügy ezen szegmensében. Az egészségügyi rendszer strukturális túlterheltsége gátolja a célzott szűrési	Multidiszciplináris teammunka erősítése, fogyatékoság-specifikus képzés és érzékenyítés megvalósítása az érintett területeken dolgozók részére. Akadálymentesített ellátás megteremtése, integrált adat- és nyomonkövetési rendszer felállítása, pontos nyilvántartás vezetése a fogyatékosággal élőkről és szűrési részvételükről, ami lehetővé teszi a célzott behívást, a hiányzó ellátások felkutatását. Család és gondozók bevonása a folyamatba, társadalmi érzékenyítés megvalósítása, a szűrés fontosságáról szóló kampányok	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

		rendszerhez szükséges integrált megközelítést, továbbá gyenge a szektorok közötti együttműködés ezen a területen.	szervezése a fogyatékossgal élőkre adaptálva.			
7.	Szexuális edukáció hiánya az egészségügyi ellátásban a fogyatékossgal élő személyek vonatkozásában.	Az értelmileg akadályozott személyek számára nem állnak rendelkezésre megfelelő szexuális felvilágosító programok és terhességmegelőzést célzó preventív előadások.	Kifejezetten fogyatékossgal élő személyek számára kidolgozott, könnyen érthető (pl. egyszerű nyelvezetű, képes, interaktív) tananyagok, életkorhoz és képességszinthez igazított szexuális felvilágosítás megvalósítása. Specializált ellátóhelyek és szakemberlista. Olyan rendelők vagy szakemberek kijelölése, akik tapasztalattal rendelkeznek ezen a területen. Nyilvános, könnyen elérhető adatbázis közzé tétele.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
8.	A társadalmi érzékenyítés hiánya az egészségügyben a fogyatékossgal élőkkel szemben, ami egyenlőtlenségeket eredményez a szolgáltatás minőségében.	Számos esetben hiányoznak azok az érzékenyítő előadások, programok, melyek hozzájárulnának ahhoz, hogy megfelelő bánásmódban, ellátásban tudják részesíteni az egészségügyi intézményekben dolgozók a fogyatékossgal élőket.	Intézményi szintű protokollok és standardok rendszerbe állítása a fogyatékos személyek ellátására vonatkozóan. Belső képzések, érzékenyítő előadások szervezése fogyatékos személyek bevonásával egyidejűleg és önkéntesség szerepének erősítése a szolgáltatások elérhetőségének javítása érdekében.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK						
1.	Preventív ellátás hiátusai: szűrővizsgálatokon, védőoltásokon, rendszeres orvosi ellenőrzéseken való alacsony részvétel, illetve az egészségnevelés hiánya jellemző a célcsoportra.	A célcsoport körében kevesebb információ áll rendelkezésre a megelőzés fontosságáról, így gyakori, hogy csak akkor fordulnak orvoshoz, amikor már komolyabb tünetek jelentkeznek, amikor már a betegségek súlyosabban vagy nehezebben kezelhetők. A meglévő kulturális és	Egészségügyi tudatosság növelése egyszerű, gyakorlatias kommunikációval: nem orvosi nyelven, hanem hétköznapi példákkal. Helyben történő edukáció: nem az embereket kell bevonni az intézményekbe, hanem az információt kivinni a közösségbe (pl. telepeken, közösségi házakban). Erre épülő	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje:	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási,	Nem

		kommunikációs különbségek, valamint az egészségügyi rendszerrel szembeni bizalmatlanság fokozza az egészségügyi ellátások igénybevételére vonatkozó mellőzési szándékot.	programok, események megvalósítása. Roma egészségügyi mediátorok bevonása a folyamatba, akik bizalmi státuszt képviselnek, és akik segítenek az ügyintézésben, időpontfoglalásban, a beteg elkísérésében. Egészségügyi dolgozók érzékenyítő képzése a célcsoport és a probléma irányába.	tervezetten 2030	szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	
2.	Az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés korlátozott földrajzi, anyagi, és adminisztratív szempontból.	Sok romatelepen és a mélyszegénységben élők környékén ritkán vannak a közelben az egészségügyi intézmények, amiből kifolyólag fizikai akadályokat kell leküzdeniük. Ezen körülményt fokozza a hiányos tömegközlekedési infrastruktúra, illetve azon személyes élethelyzet, hogy a fizikai távolság leküzdéséhez kapcsolódó utazási költségek is jelentős terhet jelentenek a célcsoportba tartozóknak. A biztosított ellátáshoz való hozzáférést szintén gátolják adminisztratív tényezők (pl. TAJ-jogviszony rendezetlensége, hiányzó személyes iratok...)	Mobil és helyben elérhető ellátások kiszélesítése: mobil egészségügyi egységek (szűrőbuszok, háziiorvosi buszok) rendszeres kitelepülése a telepekre, időszakosan „kihelyezett rendelés” a közösségek közelében, telemedicina (távellátás): videós konzultációk egyszerű eszközökkel (akár közösségi pontokon). Célzott utazási támogatás biztosítása az orvosi vizsgálatokhoz, betegszállítási rendszer átszervezése a nem sürgős esetekre szervezett kisbuszok formájában, vizsgáti vagy szűrési időpontok összehangolása a ritka járatokkal, esetlegesen közösségi fuvar (pl. önkormányzati vagy civil koordinációval) szervezése. Személyes iratok pótlásának gyorsított, díjmentes folyamata rászorulóknak, a helyi közösségből képzett segítők bevonása a folyamatba, akik: időpontot foglalnak, elkísérik a betegeket, segítenek megérteni az ellátást és a gyógyszereszedést.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	
3.	A célcsoport számára helyi szinten nem, vagy csak korlátozott mértékben hozzáférhetők a tematizált, strukturált egészségfejlesztési, életmódbeli és	A mélyszegénységben élők egészségi állapota kedvezőtlenebb, amely szorosan összefügg alacsony jövedelmükkel és életkörülményeikkel. Az anyagi korlátok miatt gyakran egészségtelenül táplálkoznak, miközben	Egészségfejlesztő, az egészséges táplálkozást elősegítő, a mentális egészséget és stresszkezelést támogató, a balesetmegelőzésre irányuló, valamint a táplálkozási, életvezetési témakörökre fókuszáló	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje:	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági	Nem

	egészségtudatosságot erősítő programok. Egészségügyi (életmódbeli, táplálkozási és higiéniai hiányosságokat, mozgásszegény életvitelt érintő) szolgáltatáshoz való hozzáférés hiánya.	hiányosak az egészséges életmódra, higiénére és balesetmegelőzésre vonatkozó ismereteik. A prevenció nem válik a mindennapok részévé, így az egészségmegőrzés helyett a már kialakult betegségek kezelése kerül előtérbe. Ezt tovább súlyosbítja, hogy az egészségfejlesztő programok sok esetben nem érhetők el helyben, vagy az érintettekhez nem jutnak el megfelelően. A kedvezőtlen lakhatási körülmények és a mindennapi megélhetési nehézségek szintén hozzájárulnak az egészségi állapot romlásához. A célcsoport körében jelentős a mozgásszervi problémák előfordulása, miközben hiányosak az egészségi állapotuknak megfelelő mozgásformákra és azok helyes kivitelezésére vonatkozó ismeretek. A gyógytornászhoz hasonló speciális szakellátás korlátozottan elérhető, továbbá nem áll rendelkezésre megfelelő minőségű és hozzáférhető tájékoztató anyag.	ismeretterjesztő előadások, programok szervezése, megtartása és népszerűsítése a célcsoport körében. Mozgásfejlesztő kiadvány és előadássorozat megvalósítása, amely elméleti és gyakorlati képzést nyújt ergonómiai ismeretekkel és az egyéni állapothoz igazított mozgásformákkal. A program modern eszközöket, például VR technológiát alkalmaz a prevenció erősítésére, a hatékonyabb megvalósításra és az ellátási hiányok csökkentésére. Önkéntesség szerepének erősítése a szolgáltatások elérhetőségének javítása érdekében	tervezetten 2030	társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK-TELJES LAKOSSÁG

A megelőző alapellátások fejlesztése kiemelt jelentőségű. A jelenlegi vármegyei helyzetet egyrészt a prevenció szolgáltatások korlátozott elérhetősége, másrészt az alacsony egészségtudatosság és a rendszerhez való nehézkes hozzáférés jellemzi. Ennek megfelelően a megoldási javaslatok komplex, több szférát érintő beavatkozásokat igényelnek.

Az egyik legfontosabb fejlesztési irány a helyi szintű prevenció szolgáltatások megerősítése. Tolna vármegyében már megjelentek olyan kezdeményezések, amelyek egészségnapok, szűrővizsgálatok és életmódtanácsadások révén próbálják javítani a lakosság egészségi állapotát. A mobil szűrőprogramok, kitelepülő rendelők és helyi egészségnapok rendszeressé tétele lehetővé tenné a betegségek korai felismerését.

A szűrővizsgálatokkal kapcsolatos problémák kezelése összetett feladat, mivel a részvétel alacsony szintje mögött egyszerre állnak hozzáférési, információs és bizalmi tényezők. A megoldásoknak ezért ezekre a területekre egyaránt reagálniuk kell.

Az egyik legfontosabb lépés a hozzáférés javítása. Sok ember számára a szűrések fizikailag nehezen elérhetők, ezért is indokolt a mobil szűrőegységek, szűrőbuszok és kitelepülő vizsgálatok rendszeres biztosítása helyben. Emellett a helyi háziorvosi rendelőkben végzett alap szűrések (pl. vérnyomás-, vércukorszint-mérés) megerősítése is kulcsfontosságú. A rugalmas időpontok – például munkaidőn kívüli, vagy hétvégi szűrések – szintén növelhetik a részvételt. A gyakorlati, fizikai jellegű akadályok csökkentése érdekében ösztönözni kell az utazási költségek mérséklését, az ingyenes szűrések biztosítását, valamint az adminisztráció egyszerűsítését, hiszen sok esetben nem az elutasítás, hanem a körülmények nehézsége akadályozza a részvételt.

Hangsúlyos a rendszeres, szervezett szűrési programok kialakítása és fenntartása is. A meghívásos rendszer (pl. levélben, telefonon történő értesítés) és az utánpótlás növelheti a részvételi arányt. Az egészségügyi és szociális szféra együttműködése – például családsegítők bevonása – segíthet elérni azokat is, akik egyébként kimaradnának.

Szintén kulcsfontosságú az Egészségfejlesztési Irodák (EFI-k) szerepének erősítése, amelyek összekötő kapocsként működnek az egészségügyi ellátórendszer és a helyi közösségek között. Az EFI-k feladata a lakosság egészségtudatosságának növelése, szűrések szervezése és edukációs programok lebonyolítása.

Az egészségügyi ismeretek bővítése és a kommunikáció fejlesztése is kardinális. A szűrések jelentőségét közérthető, a célcsoporthoz igazított módon kell bemutatni. A személyes megszólítás, a közösségi alapú tájékoztatás (pl. helyi rendezvények, közösségi házakban tartott programok) hatékonyabbak lehetnek, mint az általános kampányok. Ennek során nélkülözhetetlen, hogy az információ ne csak elérhető legyen, hanem érthető és releváns is. Nem elhanyagolható a digitális és hagyományos kommunikáció kombinálása sem. Míg a fiatalabb korosztály esetében a közösségi média hatékony eszköz lehet, addig az idősebb vagy hátrányos helyzetű csoportoknál az áttörést a személyes és offline csatornák (pl. plakátok, helyi rendezvények) jelenthetik.

A megelőző egészségügyi ellátások hatékonysága nagymértékben függ a lakosság belső meggyőződésétől, így a szemléletformálás szintén mérvadó. Ennek érdekében a közösségi alapú szemléletformálásban elengedhetetlen a közérthető és célcsoport-specifikus kommunikáció alkalmazása. A szemléletformálás hatékonyságát jelentősen növeli a korai életkorban történő beavatkozás. Az iskolai és óvodai egészségnevelés hosszú távon alakítja az egészségtudatos magatartást, és a gyermekeken keresztül a családokra is hatással lehet. A gyakorlati, élményalapú tanulási formák (pl. főzés, mozgásprogramok) különösen eredményesek. Ezen a területen fontos lehet a pozitív példák és motivációs eszközök alkalmazása, a sikeres történetek bemutatása és a helyi „jó gyakorlatok” megosztása, illetve a

kisebbségi ösztönzők (pl. ajándékok, szűrésekhez kapcsolódó jutalmak) szintén növelhetik az érdeklődést és a részvételt.

A helyi közösségekben szervezett események tekintetében a minél magasabb részvételi arányú programok megvalósítása is (például egészségnapok, kiscsoportos foglalkozások, interaktív workshopok) kulcsfontosságú, mert ezek lehetőséget adnak a közvetlen kommunikációra, a bizalomépítésre és a kérdések megválaszolására. A közösségi jelenlét ezen formája így elősegíti a bizonytalanságok feloldását, ezzel együtt növeli a részvételi hajlandóságot. A bizalmatlanság csökkentéséhez a hiteles közvetítők bevonása járulhat még hozzá, akik segítik a kapcsolatot az egészségügyi rendszer és a lakosság között. Ilyenek lehetnek a roma mediátorok, védőnők, helyi véleményformálók vagy akár pedagógusok, akik személyes kapcsolatban állnak a célcsoporttal. Az általuk közvetített információk nagyobb elfogadottságot élveznek, mint a külső szereplőktől érkező üzenetek. A pozitív ellátási tapasztalatok erősítése, a diszkriminációmentes, partneri kommunikáció mind befolyásoló tényezője a szűréseken való megjelenési hajlandóságnak.

A háziorvosi és házi gyermekorvosi alapellátás vonatkozásában kiemelt jelentőségű a megfelelő humánerőforrás-kapacitás biztosítása. Ez nem kizárólag az orvosi létszám rendelkezésre állását jelenti, hanem a szakképzett egészségügyi asszisztencia meglétét is, amely elengedhetetlen a hatékony és magas színvonalú betegellátás fenntartásához, különösen a kisebb lélekszámú, periférikus települések esetében. A korszerű munkakörnyezet, a megfelelő számú asszisztens és a csoportpraxisok kialakítása mind elősegítik az orvosok megtartását és a hatékonyabb munkavégzést. Külön figyelmet kell fordítani a vidéki térségekre, ahol mobil rendelők és célzott támogatások segíthetik az ellátás biztosítását.

A háziorvosi alapellátási rendszerben a probléma kezelésében kulcsfontosságú elem lehet az orvosok ösztönzése a gyermekgyógyászati szakvizsga megszerzésére, valamint a kistélepüléseken történő praxisvállalás támogatása. Nagyon lényeges azon vármegyei rendelők fizikai korszerűsítése is, amikre eddig még nem került sor. Az akadálymentesítés, az energiahatékony megoldások bevezetése, valamint a többfunkciós egészségházak kialakítása mind-mind hozzájárulhatnak a betegellátás színvonalának emeléséhez. Ezzel párhuzamosan alapvető az orvosi eszközpark modernizálása is, hiszen a korszerű diagnosztikai eszközök – például gyors tesztek és ágy melletti kislaboratóriumi megoldások – a gyorsabb és pontosabb ellátást tennék lehetővé. A háziorvosi és házi gyermekorvosi praxisokban alkalmazott eszközök és műszerek beszerzését, cseréjét, valamint az infrastrukturális fejlesztéseket támogató pályázati források kiaknázása is segítené a probléma megoldásának előrehaladását. A praxisfejlesztést célzó pályázati lehetőségek hatékony kihasználása érdekében szükséges továbbá a pályázatírási és projektmenedzsment kapacitások biztosítása az alapellátásban dolgozó orvosok számára.

A digitalizációnak is meghatározó szerepe van, ahol az adatok hatékony kezelésére és a betegek egyszerűsítésére van szükség. Az online időpontfoglalás és a telemedicina alkalmazása csökkenti a rendelők leterheltségét, miközben kényelmesebbé teszi a betegek számára az ellátás igénybe vételét.

Az ügyeleti ellátás vonatkozásában, hosszú távú megoldásként, indokolt lenne a településekhez földrajzilag közelebb eső ügyeleti ellátási pontok kialakítása és megerősítése. Rövid távon – ugyanakkor – pragmatikusabb intézkedés a vármegyeszékhelyen elérhető ügyeleti szolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása célzott támogatásokkal, amik a betegek szállítására és a közlekedési lehetőségek elérhetőségének javítására fókuszálnak.

A fogorvosi alapellátás helyben történő biztosítása kiemelt jelentőségű feladat, amely elsősorban a megfelelő humánerőforrás – szakképzett fogorvos és asszisztencia – rendelkezésre állásának megteremtését igényli. Alternatív megoldásként a mozgó fogorvosi szolgáltatások bevezetése és működtetése is indokolt lehet, különösen az ellátáshiányos térségekben. Az ellátórendszer fejlesztése önmagában nem elegendő, egészen addig, amíg a lakosság egészségértése és prevenciók attitűdje alacsony. Ennek megfelelően szükséges az

egészségtudatosság fejlesztése, különös tekintettel a szájhigiéné és a rendszeres szűrővizsgálatok jelentőségének hangsúlyozására. E cél elérése érdekében indokolt célzott ismeretterjesztő anyagok és digitális platformok kialakítása, valamint lakossághoz közeli programok, kampányok és szűrővizsgálatok szervezése. A magas színvonalú és betegközpontú ellátás biztosítása érdekében elengedhetetlen a fogászati infrastruktúra fejlesztése is, amely magában foglalja a speciális eszközpark és fogászati bútorzat korszerűsítését, valamint az informatikai rendszerek modernizálását, megfelelő pénzügyi források bevonásával. Emellett az önkéntesség szerepének erősítése szintén hozzájárulhat a szolgáltatások elérhetőségének javításához, különösen a prevenció és közösségi alapú programok megvalósításában.

A védőnői ellátásban jelentkező problémák terén az egyik legfontosabb feladat a humánerőforrás-hiány mérséklése, amely versenyképes bérezéssel, stabil munkakörülmények biztosításával, valamint a pályára lépést és a vidéki munkavállalást ösztönző támogatásokkal érhető el. Emellett indokolt a munkaterhek csökkentése adminisztrációs folyamatok egyszerűsítésével és digitális megoldások bevezetésével. A szolgáltatás minőségének javítása érdekében szükséges az infrastruktúra fejlesztése is, beleértve a korszerű eszközökkel való ellátottságot és a megfelelő rendelői környezet rendelkezésre állását. A digitalizáció – például elektronikus nyilvántartások és online kommunikációs csatornák alkalmazása – szintén hozzájárulhat a hatékonyabb működéshez és a családokkal való kapcsolattartás erősítéséhez. Ehhez azonban elengedhetetlen a lakosság egészségtudatosságának a fejlesztése, különösen a megelőzés, a gyermekgondozás és az egészséges életmód területén. Ennek érdekében célzott tájékoztató programok, közösségi kezdeményezések és helyi szintű kampányok szervezése szükséges. A védőnői ellátás problémáinak megoldása csak integrált szemlélettel, a humán, tárgyi és szervezeti feltételek együttes fejlesztésével biztosítható.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK-HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

Az egészségügyi megelőző ellátások szempontjából az egyik legkiemeltebb célcsoportot a gyermekek alkotják. Esetükben az egyik leghatékonyabb eszköz az iskolákhoz és óvodákhoz kötött szűrőprogramok erősítése. A rendszeres látás-, hallás-, fogászati és általános állapotfelmérések biztosítják, hogy azok a gyermekek is részesüljenek megelőző ellátásban, akik egyébként nem jutnának el orvoshoz. Emellett fontos az iskolai egészségnevelés fejlesztése, amely játékos és életkornak megfelelő formában tanítja meg az alapvető higiénés és egészségmegőrző szokásokat. Kulcsfontosságú a védőnői és gyermekorvosi hálózat megerősítése is, különösen a hátrányos helyzetű térségekben. A rendszeres családlátogatások segítenek időben felismerni a fejlődési vagy egészségügyi problémákat, valamint támogatást nyújtanak a szülőknek is. Ezt kiegészíthetik mobil egészségügyi szolgáltatások, amelyek a nehezen elérhető településeken biztosítanak szűrést és tanácsadást. A hozzáférési akadályok csökkentése szintén elengedhetetlen. Ingyenes vagy támogatott szűrések, utazási költségek fedezése, valamint egyszerűbb időpontfoglalási rendszerek mind növelik a részvételt. Emellett fontos a bizalom kiépítése a családok és az ellátórendszer között, amelyben közösségi segítők és szociális munkások is szerepet játszhatnak. A prevenció hatékonyságának növelése érdekében fontos a célzott egészségfejlesztési programok kialakítása, különösen a fiatalokra fókuszálva. Már működnek olyan programok, amelyek drogprevencióval, mentális egészséggel és életmóddal foglalkoznak, és több szektort (oktatás, szociális ellátás, egészségügy) kapcsolnak össze, de ezek kiterjesztése és rendszeressé tétele hatékonyabban járulhat hozzá a hosszú távú szemléletváltáshoz.

Az idős korosztály kapcsán elsődleges cél a rendszeres szűrővizsgálatokhoz való hozzáférés biztosítása. A háziorvosi ellátás megerősítése, valamint a helybe vitt szolgáltatások – például mobil szűrőprogramok és otthoni vizsgálatok – segíthetnek abban, hogy az idősek is időben részt vegyenek a megelőzésben. A szervezett betegszállítás biztosítása (pl. autóbuszok, kisbuszok és sofőrszolgálat bevonásával) is egyfajta megoldási alternatíva, ami mellett fontos

elem a gyógyszeres kezelés és az egészségi állapot folyamatos nyomon követése. Az idősök egészségtudatosságának növelése egyszerű, érthető tájékoztatással és olyan egészséges életmódra ösztönző közösségi programokkal érhető el, ami nem mellőzi a mozgás és a megfelelő táplálkozás fontosságát. A magány és az elszigetelődés csökkentésére pozitív hatással lehetnek a helyi szinten megrendezésre kerülő közösségi programok, és az idősök klubjainak szolgáltatásai.

A fogyatékkal élők megelőző egészségügyi ellátásában a hozzáférési akadályok, a speciális szükségletek és a társadalmi hátrányok együttesen nehezítik a prevencióban való részvételt. A megoldások egyik alapja a fizikai és kommunikációs akadálymentesítés biztosítása az egészségügyi intézményekben. Ide tartozik a könnyen megközelíthető infrastruktúra, valamint a jelnyelvi tolmács, illetve az egyszerűen érthető tájékoztató anyagok rendelkezésre állása. A fogyatékkal élők ellátásának javítása érdekében szükséges a speciális fogászati és ambuláns ellátási protokollok kidolgozása, valamint kijelölt, célzott ellátó intézmények működtetése és a betegszállítás megszervezése. A részvételt támogatja továbbá az olyan célzott, rendszeres szűrőprogramok kivitelezése, amik figyelembe veszik a fogyatékoság típusát és az egyéni szükségleteket. A szakemberek érzékenyítése és képzése is fontos, annak érdekében, hogy megfelelően tudják kezelni a fogyatékkal élő páciensek sajátos helyzetét. A közösségi ellátások és mobil egészségügyi szolgáltatások szintén segíthetik a hozzáférés javítását, különösen azok számára, akik nehezen jutnak el intézményekbe. Szükséges továbbá egységes, szakmaközi protokollok kialakítása az értelmi és autizmus spektrumzavarral élők ellátására, valamint a prevenció és egészségnevelési programok (pl. szexuális felvilágosítás) bővítése. Mindezt rendszeres érzékenyítő képzések és az érdekképviselői szervezetek bevonása egészíti ki.

A mélyszegénységben élő és roma lakosság körében a szűrőprogramokon való részvétel elősegítése mellett kiemelt jelentőségű az egészségfejlesztő és egészségtudatosságot erősítő helyi programok, valamint tájékoztató kiadványok biztosítása. Az egészségfejlesztés és egészségtudatosság erősítése helyi, kulturálisan érzékeny programokkal, egyszerű nyelvezetű kiadványokkal és közösségi edukációval érhető el. A háziorvosi és védőnői hálózat szerepének erősítése, valamint a közösségi egészségügyi szakemberek bevonása segíti a bizalom kiépítését és az ellátáshoz való kapcsolódást. A megfelelő szakember-ellátottság biztosítása és bevonása mellett az önkéntes hálózatok és helyi közösségi szereplők szerepének erősítése is hozzájárulhat az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés javításához. A szociális akadályok csökkentése, például utazási támogatással és ingyenes szolgáltatásokkal érhető el.

II.1.2. Egészségügyi szakellátások

a) HIÁNYOSSÁGOK

Tolna vármegye egészségügyi szakellátási rendszere, amely magában foglalja a járó- és fekvőbeteg-szakellátást, a kórházi osztályokat és egyéb szakorvosi szolgáltatásokat, számos kihívással küzd, amelyek korlátozzák a lakosság számára elérhető magas színvonalú, időben történő ellátást. Ezek a problémák a vármegye társadalmi és földrajzi sajátosságaiból fakadnak, és különösen erősen érintik a periférikus településeken élőket, a hátrányos helyzetű csoportokat, valamint azokat, akiknek komolyabb egészségügyi ellátásra van szükségük. A vármegye közfinanszírozott járóbeteg szakellátását 6 egészségügyi szolgáltató, míg a fekvőbeteg-szakellátást 4 szakellátó intézmény biztosítja szerződéses keretek között.

A szakorvosi ellátáshoz jutás tekintetében fő probléma, hogy a járóbeteg-szakellátás gyakran korlátozott kapacitással működik, ami hosszabb várakozási időkhöz vezet a szakorvosi vizsgálatokra és beavatkozásokra. Sok beteget eleve nem tudnak időben ellátni a szükséges szakrendeléseken, mert kevés a rendelkezésre álló szakrendelői kapacitás, de előfordulnak időpontfoglalási nehézségek is. Nem ritka, hogy a vármegyében hónapokat kell várni a konzultációra vagy vizsgálatra, ami rontja a gyógyulási esélyeket és növeli az egészségügyi

kockázatokat. A szakellátási rendszer egyik legfőbb sajátossága a hosszú várakozói listák és várakozói idő, valamint az orvos- és ápolóhiány.

Tolna vármegyében a praxisok és kórházi osztályok egy része nehezen talál stabil utánpótlást, ami a szolgáltatások folyamatosabb és kiszámítható működését veszélyezteti. A szakellátási szektorban jelentős a munkaerő-hiány, ami már rövid távon is kapacitáscsökkenést és szolgáltatáskorlátozást eredményez. A tartósan fennálló intézményi kapacitás szűkösség magában hordozza az osztályok leépülésnek kockázatát is, hiszen a szakellátások kritikus szintű csökkenése esetén előfordulhat az is, hogy bizonyos vizsgálatokat vagy beavatkozásokat más vármegyékben kell elvégeztetni, ami extra utazási teherként és idővesztésként jelentezik az érintettek vonatkozásában.

A fekvőbeteg-ellátás, beleértve a kórházi kezeléseket és a sürgősségi ellátás is nehézségekkel küzd. Az országos trendekhez hasonló kihívások Tolna vármegyében is érzékelhetők. A lokációban sincs minden település közelében olyan egészségügyi intézmény, ahol teljes körű sürgősségi vagy belgyógyászati ellátás állna rendelkezésre. Ez különösen káros hatású a sürgős beavatkozást igénylő esetekben (pl. szív- és érrendszeri események, balesetek), amikor a kritikus idő elvesztegetése sürgősségi helyzetben közvetlenül befolyásolja az eredményt.

Helyi specifikum, hogy a szakellátási hiányosságok nem egyenletesen oszlanak el. A vármegye aprófalvas részein, valamint a perifériás településeken élők nehezebben férnek hozzá a szakorvosi szolgáltatásokhoz, mivel a településközpontokban működő szakrendelők fizikailag távolabb vannak, és a helyi közlekedés sem optimális. Ez a körülmény nem csak idő- és költségterhet jelent a betegekre nézve, hanem számos esetben visszatartó erő is az ellátás igénybevételére.

Összegzés

Tolna vármegye egészségügyi szakellátásainak hiányosságai több szinten és komplex módon vannak jelen. A hosszú várakozási idő és korlátozott kapacitás a szakorvosi vizsgálatok tekintetében jelentenek problémát, míg az orvos- és szakdolgozóhiány a kórházi és járóbeteg-ellátást gyengíti. Az sem ritka, hogy egyes osztályok stabil működését a bizonytalan humánerőforrás-pótlás teszi kiszámíthatatlanná, ami az ellátás színvonalát veszélyezteti. A sürgősségi ellátás és az osztályos fekvőbeteg hozzáférés is korlátozott, ami szintén negatívan befolyásolja a hozzáférést. A periférius településekről érkezők esetében, a területi egyenlőtlenségek, tovább hatványozzák az egészségügyi szakellátás alapproblémáit.

Ezek a tényezők összességében rontják a szakellátás elérhetőségét és időben történő igénybevételét, ami különösen súlyos a krónikus betegek, idősek, gyermeket nevelő családok és hátrányos helyzetű csoportok számára.

Az egészségügyi szakellátás szolgáltatási hiányosságai járasonként

Tolna vármegye járásaiban a szakellátáshoz való hozzáférést néhány közös probléma és rendszerszintű akadály nehezíti. A legjellemzőbb hiányosságok a területi egyenlőtlenségekre, az időpont – és kapacitásbeli korlátokra, és a korlátozott humánerőforrásra vezethetők vissza.

Ezek az akadályok összességükben azt eredményezhetik, hogy a lakosság (különösen a hátrányos helyzetű csoportok) számára nehezebb, lassabb és időben tagoltabb az ellátáshoz való hozzáférés, ami hosszabb távon rontja az egészségi állapotot és növeli a krónikus betegségek súlyát.

Szekszárdi járás

A Szekszárdi járásban, a vármegye székhelyén található a Tolna Vármegyei Balassa János Kórház, amely a lokáció legjelentősebb fekvő- és járóbeteg szakellátó intézménye.

Az intézmény számos szakorvosi szolgáltatással (pl. belgyógyászat, sebészet, onkológia, gyermek- és felnőtt szakrendelések) rendelkezik, ennek ellenére több akadály is nehezíti az ellátáshoz való hozzáférést. A szakrendelésekre gyakran hosszú várakozási idők mellett lehet csak időpontot kapni, ami különösen nehézséget okoz krónikus betegek, idősek és hátrányos helyzetűek számára, akik nem tudnak könnyen tervezni vagy utazni a vármegyeszékhelyre.

A szakellátás zöme Szekszárdon működik, miközben a járásperem-településekről élőknek többnyire hosszabb utat kell megtenniük a vizsgálatokért, ami idő- és költségterhet jelent részükre. A kórház szakrendelői kapacitása a betegforgalomhoz képest szűkös, ami a páciensek számára előre nem látható várakozási időkben és korlátozott szabad kapacitásokban nyilvánul meg, különösen olyan szakterületeken, mint a gyermek- és pszichiátriai ellátás.

A fekvőbeteg-ellátás területén is jelentkeznek kapacitásbeli és humánerőforrás-problémák. Egyes osztályokon ágyhiány, illetve időszakos leterheltség tapasztalható, ami a betegutak meghosszabbodásához vezethet. Emellett az infrastruktúra egyes elemei is korszerűsítésre szorulnak.

További hiányosságként jelenik meg az ellátási szintek közötti koordináció fejlesztésének szükségessége (alapellátás–szakellátás–kórházi ellátás), illetve a prevenció és a rehabilitációs szolgáltatások korlátozottabb elérhetősége. A szolgáltatási hiányok együttesen csökkentik a szakszerű ellátáshoz való hozzáférést azon betegcsoportok számára, akiknél a gyors és megbízható szakellátás elengedhetetlen.

Bonyhádi járás

A Bonyhádi járásban a szakellátás alapját a Bonyhádi Kórház és Rendelőintézet járóbeteg-szakrendelése jelenti, amelybe (többek között) ortopédiai, reumatológiai és tüdőgyógyászati szakrendelés tartozik bele. A Bonyhádi járás járóbeteg-kapacitása erősen korlátozott. A helyi szakrendelések száma és vizsgálati kapacitása nem mindig elegendő a járáslakosok egészségi szükségleteinek gyors ellátására, ezért sok esetben tovább kell utazniuk a vármegyeszékhelyre vagy más járásközpontba. A szakellátást területi hiányok is jellemzik, egyes speciális szakrendelések (pl. gyermekpszichiátria, komplex képalkotó diagnosztika) nem elérhetők el helyben, ami hátráltatja a prevenciót és a korai beavatkozást. A szakellátáshoz a hozzáférést, a perifériás településeken élők számára, a ritka tömegközlekedés és a közlekedési infrastruktúra is tovább korlátozza, az utazási teher a krónikus betegeknek és időseknek okoz fokozott nehézséget.

Paksi járás

A Paksi járás járóbeteg-szakellátása alapvetően központi szerepre épül, amelyet elsősorban a Paksi Gyógyászati Központ biztosít. Ez az intézmény látja el a járás lakosságának jelentős részét különböző szakorvosi rendelésekkel (pl. belgyógyászat, sebészet, nőgyógyászat, kardiológia), valamint diagnosztikai szolgáltatásokkal.

A járásra jellemző, hogy a szakellátás viszonylag koncentrált, a szakellátási hozzáférést gátolja a szűkebb specializációs skála, hiszen a kisebb kapacitás miatt nem minden szakirány érhető el helyben, így bizonyos vizsgálatokért és kezeléseikért (pl. komplex kardiológiai vagy ideggyógyászati vizsgálatok) a lakosoknak Szekszárdra vagy más nagyobb centrumokba kell utazniuk. Az időpont- és rendelési korlátok a Paksi járásban is tetten érhetők, a rendelési idők

és az időpontfoglalás rugalmassága limitált, ami különösen nehéz kérdés a munkavállalók és kisgyermekes családok számára. Annak ellenére, hogy a központi ügyeleti rendszer működik a járásban is, a teljes sürgősségi ellátás (pl. intenzív ellátás) közvetlenül mégsem mindig érhető el helyben. A járásban kihívásként van jelen továbbá a szakemberhiány, azonban előnyös egészségügyi paraméter a modernizáció és az infrastruktúra folyamatos fejlesztése, amely javítja az ellátás színvonalát. Összességében a Paksi járás járóbeteg-szakellátását egy központi intézményre épülő, viszonylag jól szervezett, de területi hozzáférés szempontjából egyenlőtlenségeket mutató rendszer jellemzi.

Tamási járás

A Tamási járásban a szakrendelői szolgáltatások helyben biztosítottak, például ortopédia és egyéb járóbeteg-szakrendelések formájában, ennek ellenére a hozzáférést kapacitás- és specializációs hiányok hátráltatják. A kisebb szakrendelők nem tudják teljes körűen biztosítani az összes szakorvosi szolgáltatást, így a komplex diagnosztikai vizsgálatok vagy magasabb szintű speciális ellátások elérése csak a Szekszárdra vagy Dombóvárra utalást követően áll rendelkezésre. Az utazási és információs akadályok elsősorban a hátrányos helyzetű és idősebb lakosokat érintik érzékenyen, akik esetében a diagnosztikai vizsgálatokhoz és szakorvosi kontrollokhoz való hozzáférés, személyes körülményeik okán, plusz terhet generál időben és költségekben.

Dombóvári járás

A Dombóvári járásban a Dombóvári Szent Lukács Kórház és annak járóbeteg-szakrendelői a fő szakellátási központ. A hiányosságok itt is több tényezőben összpontosulnak, a kapacitás több szakterületen is korlátozott. Annak ellenére, hogy a járásközpont városi kórháza szélesebb szolgáltatásokat biztosít, azonban a kisebb településen élők számára bizonyos szakterületek (pl. speciális gyermek-pszichiátria, komplex onkológia) nem elérhetők el helyben, így ez további utazást és idővesztést jelent részükre. A kisebb településekről a szakellátó központba történő eljutás az idős és mozgáskorlátozottak számára jelent plusz terhet, mert a mobilitási nehézségek miatt az időszerű ellátás esélye romlik esetükben.

Tolnai járás

Tolna vármegye vidéki térségében, a Tolnai járásban az egészségügyi szakellátáshoz való hozzáférés több szempontból sem ideális. Bár a szakellátás (szakorvosi vizsgálatok, diagnosztika, járóbeteg-szakrendelések) elérhetők a térségben, például a Tolna Vármegyei Balassa János Kórház szakrendelésein keresztül, a gyakorlatban a hozzáférés több lényeges akadályba ütközik, amelyek a járás lakosai számára nehezítik a szükséges ellátás rendelkezésre állását. Probléma, hogy a szakrendelések centralizáltak (főként Szekszárdon és más nagyobb központokban találhatók), így ezek elérésének megvalósulása az egyént terhelik. A szakellátás koncentrációja megnehezíti a rendszeres és rövid úton történő ellátást a kisebb településeken élők számára, továbbá a megelőző szűrések rendszeres igénybevétele is alacsonyabb, mert a távolság miatt sokan már csak akkor utaznak, amikor komolyabb panaszuk van. Országos tendenciaként, a Tolnai járásban is, szakorvos- és egészségügyi szakember-hiány mutatkozik. Ez különösen igaz a vidéki ellátásra a speciális szakorvosi területeken, ahol kevesebb a kapacitás, ami így hosszabb várakozási időt és előjegyzéshez kötést eredményez. Ezek együttesen azt eredményezik, hogy a járásban élők számára nem mindig egyszerű, gyors és rugalmas a szakorvosi ellátások igénybevétele, különösen a vidéki települések lakosai számára, akiknek nagyobb utazásra és szervezésre van szükségük a szakellátás eléréséhez.

Az egészségügyi szakellátás hiányosságai a hátrányos helyzetű csoportok körében

Szekszárdi járás

A Szekszárdi járásban a Balassa János Kórház biztosítja a fő szakellátási szolgáltatásokat, azonban a hátrányos helyzetű csoportok számára az elérés számos akadályba ütközik. A területen a gyermekgyógyászati és gyermekpszichiátriai szakrendelések kapacitása korlátozott, így a rendszeres szűrések és vizsgálatok időben történő elvégzése gyakran késik, különösen igaz ez a hátrányos helyzetű családokból érkező gyermekekre. Az idősek és a mozgáskorlátozottak, vagy a krónikus beteg idősek számára a kórház távolsága és a hosszú várakozási idők jelentős akadályt képeznek, ami a betegségek súlyosbodását vonhatja maga után. A kisgyermekes anyák számára gondot jelent, hogy a szakrendelések látogatása sok esetben nem tervezhető vagy nehezen illeszthető össze az anyasággal kapcsolatos elvárások teljesülésével, különösen igaz ez a nőgyógyászati és prevenciók ellátásokra vonatkozóan. A fizikai hozzáférés és a megfelelő vizsgálati lehetőség korlátozott a fogyatékkal élők részére, mert az akadálymentesítés részleges. A mélyszegénységben élőket és a romákat pedig az anyagi korlátok és az információhiány hátráltatja, így ők gyakran nem jutnak el időben a szakrendelésre, amiből fakadóan körükben a szűrési és kezelési lehetőségek kihasználtsága alacsony.

Bonyhádi járás

A Bonyhádi Kórház járóbeteg-szakrendelői, a hátrányos helyzetű csoportok esetében, a Szekszárdi járás problematikájához hasonló nehézségekkel küzdenek. A gyermekorvosi szűrések és gyermekgyógyászati szakrendelések kisebb kapacitása miatt a hátrányos helyzetű gyermekek vizsgálatai gyakran eltolódnak. A periférikus településekről élők számára a szakrendelés elérése nehéz, az utazási korlátok miatt gyakoriak a kontrollvizsgálatok elmulasztása, ami főként az idősek célcsoportját érinti hátrányosan. A nők szakorvosi ellátáshoz való hozzáférést a rugalmatlan időbeosztás nehezíti, ami különösen a kisgyermekes anyák részvételét gátolja a prevenciók programokban. A teljesen akadálymentes környezet hiánya a fogyatékkal élők körében okoz nehézséget a szakellátás igénybevétele tekintetében, míg a mélyszegénységben élők és a romák esetében az anyagi, információs és bizalmi akadályok csökkentik a korai beavatkozás lehetőségét.

Paksi járás

A Paksi járásban élő hátrányos helyzetűek formálisan hozzáférnek az egészségügyi szakellátáshoz, a gyakorlatban azonban a földrajzi távolság, az anyagi korlátok, az adminisztratív nehézségek, az alacsony egészségértés és a bizalomhiány együttesen jelentős akadályokat teremtenek. Ezek a tényezők hozzájárulnak ahhoz, hogy a hátrányos helyzetű lakosok később, ritkábban és rosszabb egészségi állapotban jutnak szakorvosi ellátáshoz, ami hosszú távon tovább mélyíti az egészségi egyenlőtlenségeket a Paksi járáson belül. A Paksi Rendelőintézet szakellátása elsősorban a városlakóknak biztosít gyors hozzáférést, míg a hátrányos helyzetűek nehézségekkel szembesülnek. A gyermekgyógyászati és pszichiátriai ellátás ritkán érhető el helyben, így a hátrányos helyzetű gyermekeknek hosszabb utazás szükséges. Az idősek esetében a krónikus betegségek rendszeres kontrollja nehézkes a távolság és közlekedési nehézségek miatt. A rugalmatlan rendelési időpontok a kisgyermekes és dolgozó nők számára okoznak problémákat az ellátáshoz való hozzáférésben. Az akadálymentesítés helyzete fizikailag korlátozza a fogyatékkal élő betegek hozzáférést a vizsgálatokhoz. A mélyszegénységben élők és romák itt is az anyagi és információs korlátok miatt szorulnak háttérbe a szakorvosi ellátások igénybevételeivel összefüggésben.

Tamási járás

A Tamási járásban a szakrendelők helyben biztosítanak bizonyos ellátásokat, de a hátrányos helyzetűek hozzáférése itt is korlátozott. A járásban a hátrányos helyzetű csoportok egészségi állapota rosszabb kiindulási pontból indul, emellett az akadályok csökkentik a szakellátás igénybevételének valószínűségét még akkor is, ha a szolgáltatás fizikailag helyben el is érhető. A gyermekek esetében hiányosság, hogy a gyermekorvosi szűrések és szakrendelők kapacitása nem biztosítja a folyamatos, időben történő ellátást, ami így fokozza a kiszolgáltatottságukat. Különösen igaz ez a hátrányos helyzetű gyermekek körére, ahol a szolgáltatások elérése plusz terhet generál az érintettek körére. Az idősök szempontjából ebben a járásban is a mobilitás a fő akadályozó körülmény, amit tovább fokoznak a területi egyenlőtlenségek. A kisebb településekről történő utazás jelentős akadályozó körülmény a krónikus idős betegek részére. A kisgyermekes anyák vagy dolgozó nők szintén nehezen tudják igénybe venni a szakellátást a járásban az időpontok és utazási nehézségek miatt. A rendelők akadálymentesítése itt sem teljes körű, ami a fogyatékkal élőket érinti érzékenyen. A mélyszegénységben élők és romák esetében, az anyagi és információs hiányosságok miatt, a szűrések és kezelések ritkábban történnek meg.

Dombóvári járás

A Dombóvári Kórház és szakrendelői a fő helyi szakellátási központot jelentik, de a hátrányos helyzetűek számára a hozzáférés számos problémába ütközik. A gyermekgyógyászati szűrések és speciális ellátások nem minden esetben érhetőek el helyben, így a hátrányos helyzetű gyermekek gyakran hosszabb utazásra kényszerülnek. A perifériás településekről érkező idősök, korlátozott mobilitási képességük miatt, nehezebben jutnak el a kórházba, ami az ellátás késedelmét eredményezheti esetükben. A fogyatékkal élők részére a rendelők akadálymentesítése jelent napi szintű problémát, ami fizikailag korlátozza az ellátás elérését esetükben. A mélyszegénységben élőket és a romákat az információhiány, anyagi korlátok és közlekedési nehézségek is sújtják, így a szakellátás igénybevétele alacsonynak számít körükben, ami késlelteti a betegség felismerését és kezelését. A nőknek a rendelési idők és távolságok miatt a prevenciós és nőgyógyászati vizsgálatok igénybevétele akadályozott.

A járás sajátos paraméterei a szakellátás elérhetőségét kedvezőtlen irányba befolyásolják, ugyanakkor hozzájárulnak a társadalmi egyenlőtlenségek továbbviteléhez is.

Tolnai járás

Az egészségügyi szakellátás nehézségei a Tolnai járás hátrányos helyzetű csoportjai körében az összetett társadalmi, szervezeti és területi problémákból fakadnak. Ezek a nehézségek nem csupán általános szakrendelési korlátok, hanem kifejezetten az egyenlőtlenségeket erősítik azoknál, akiknek a hozzáférése amúgy is korlátozott. A szakellátás a Tolnai járásban is jellemzően a nagyobb városok szakrendelőiben vagy kórházaiban (pl. Szekszárd) érhető el, ami a hátrányos helyzetű csoportoknál erősebben érvényesül az utazás időbeli és anyagi vonzata miatt. Az ellátáshoz való hozzáférést a ritkább közlekedési lehetőségek bonyolítják, mert azok nem illeszkednek a rendelési időkhöz, így a betegnek körülményesebb megszervezni a szakellátáshoz való jutást. Ezek a tényezők különösen súlyosak a vidéki, alacsony jövedelmű és mobilitásukban korlátozott csoportoknál. Az alacsony egészségértés és információhiány nem csak az idősöket, de a marginalizált csoportok körében is akadályozó körülményként van jelen.

Összegzés:

A járásonkénti elemzés alapján a hátrányos helyzetű csoportok (gyermekek, idősök, nők, fogyatékkal élők, mélyszegénységben élők és romák) számára Tolna vármegye szakellátása több szempontból is korlátozott. A szakellátásokhoz való hozzáférés kapcsán valamennyi járásban általános hiátusként van jelen az időseknél és a fogyatékosoknál a részleges fokú akadálymentesítés és az alacsony mobilitási háttér, a gyermekeknél a szűrési lehetőségek korlátozottsága, a nőknél a rugalmatlan rendelési idő, míg a mélyszegénységben élő és roma

lakosoknál az anyagi és információs hiány. A hosszú várakozási idők, a szakellátás korlátozott kapacitása és specialisták hiánya átfogó jelleggel mélyíti el a szakellátási rendszer működési anomáliáit, ami a tovább gyűrűzik a szolgáltatást igénybevevők, így különösen a hátrányos helyzetű csoportok, irányába. A rendszer centralizált szerkezete előnyösebb a főbb települések és nagyobb városok lakói számára, míg a jellemzően perifériás falvakban lakó hátrányos helyzetű csoportok körében számos akadályt generál a hozzáférés tekintetében.

A szakellátás területén meglévő hiányosságok összessége indokolja a jól megtervezett fejlesztések kivitelezését, amelyek fókuszában a szakellátás elérhetőségének javítása, a kapacitások bővítése, az akadálymentesítés megvalósítása és a hátrányos helyzetű csoportok célzott bevonása áll.

1.sz. táblázat:

Az egészségügyi szakellátások LAKOSSÁGI hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok az egészségügyi szakellátásban	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együttműködésben valósul-e meg
1.	A háziorvosi és szakorvosi ellátás feladatainak összehangolása nem optimális, a két ellátási szint közötti együttműködés fejlesztésre szorul.	A betegellátásban a munkamegosztás az alapellátás és a szakellátás között nem kellően szervezett, sok esetben a betegek olyan problémákkal is szakrendelésre kerülnek, amit a háziorvos is el tudna látni.	A háziorvosok kapjanak több eszközt és jogosultságot, kompetenciát, például: gyors helyben elvégezhető vizsgálatokat (pl. vércukor, gyorsesztek – ez a „point-of-care teszt”), több lehetőséget gyógyszerek felírására vagy vizsgálatok kérésére. Így a háziorvos több beteget tud helyben ellátni, és kevesebbet kell továbbküldeni a szakorvoshoz. Ennek eredménye az, hogy a szakrendeléseken kevesebb lesz a felesleges beteg, és a komolyabb, tényleg szakorvost igénylő esetek gyorsabban sorra kerülnek.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői	Nem
2.	Hosszú várólisták vannak a szakellátásokban, és a tervezhető műtéteknél, vizsgálatoknál jellemző a több hónapos, olykor éves várakozási idő.	A várólisták és előjegyzési rendszerek átláthatatlanok. Továbbá alacsony az egészségértés (egészségkompetencia): a lakosság jelentős része nem tud hatékonyan eligazodni az egészségügyi információk között, ami megnehezíti a szakellátó-rendszerben való tájékozódást és a saját egészségük kezelését.	Egy egységes, valós idejű, országos várólista-nyilvántartás segíthet a betegek átirányításában az alacsonyabb terheltségű intézményekbe. Szükséges a telemedicina és a digitális egészségügy fejlesztése: a távkonzultációk, digitális leletkiadás és az EESZT széleskörűbb használata csökkentheti a várakozási időt és a fizikai utazási kényszert, különösen a távoli vagy alacsonyabb ellátottságú területeken. Az alacsony egészségértés feloldására betegközpontú ellátás: azaz az orvos-beteg kommunikáció javítása, hogy a beteg megértse a diagnózist és a kezelési tervet. Az egészségügyi szolgáltatóknak nemcsak kezelniük, hanem oktatniuk is kell a betegeket az egészséges életmódról. Hiteles forrásokon keresztül, könnyen elérhető, megbízható online és offline egészségügyi információk biztosítása, hogy a lakosság ne álhírekre alapozza döntéseit. Viselkedés-alapú ösztönzés révén a tudatos egészségmagatartás kialakítása motivációs eszközökkel, valamint közösségi kampányok	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

			szervezése az elhízás és a mozgásszegény életmód elleni küzdelmet támogató programok népszerűsítésére.			
3.	Túlterhelt a szakellátórendszer, így az képtelen a betegigényeket gyorsan és hatékonyan kielégíteni. Hiátusok vannak a mozgó szakorvosi szolgálati rendszerben is.	Az előregedő társadalom és a krónikus betegségek számának növekedése nagyobb igényt támaszt a szakellátás iránt, amit a szűkös kapacitások nehezen kezelnek. A rendszer alulfinanszírozott és szakemberhiánnyal küzd. A vármegye több, szakorvossal nem rendelkező településén nem elérhetők a mozgó szakorvosi szolgálatok	Attitűdváltás elősegítése indokolt a lakosság körében, mert az emberek többsége nem érzi szükségességét az egészségtudatosságnak. A korai egészségnevelést, munkahelyi egészségfejlesztést támogató programok megvalósítása révén hozzá lehet járulni a preventív szemlélet kialakulásához, amit az egyénre szabott egészség-coaching egészíthet ki. Mobil szakorvosi egységek létrehozása, hálózatának bővítése, ezekhez, infrastruktúra, humán erőforrás és forrás biztosítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

2. sz. táblázat:

Az egészségügyi szakellátások LAKOSSÁGI hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok az egészségügyi szakellátásban	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek A megvalósításért felelős személy(ek)	Vármegyei együttműködésben valószínűleg
GYERMEKEK						
1.	A háziiorvosi és szakorvosi ellátás feladatainak összehangolása nem optimális, a két ellátási szint közötti együttműködés fejlesztésre szorul.	A betegellátásban a munkamegosztás az alapellátás és a szakellátás között nem kellően szervezett, sok esetben a betegek olyan problémákkal is szakrendelésre kerülnek, amit a háziorvos is el tudna látni.	A háziorvosok kapjanak több eszközt és jogosultságot, kompetenciát, például: gyors helyben elvégezhető vizsgálatokat (pl. vércukor, gyorsesztek – ez a „point-of-care teszt”), több lehetőséget gyógyszerek felírására vagy vizsgálatok kérésére. Így a háziorvos több beteget tud helyben ellátni, és kevesebbet kell továbbküldeni a szakorvoshoz. Ennek eredménye az, hogy a szakrendeléseken kevesebb lesz a felesleges beteg, és a komolyabb, tényleg szakorvost igénylő esetek gyorsabban sorra kerülnek.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői	Nem
2.	Hosszú várólisták vannak a szakellátásokban, és a tervezhető műtéteknél, vizsgálatoknál jellemző a több hónapos, olykor éves várakozási idő.	A várólisták és előjegyzési rendszerek átláthatatlanok. Továbbá alacsony az egészségértés (egészségkompetencia): a lakosság jelentős része nem tud hatékonyan eligazodni az egészségügyi információk között, ami megnehezíti a szakellátó-rendszerben való tájékozódást és a saját egészségük kezelését.	Egy egységes, valós idejű, országos várólista-nyilvántartás segíthet a betegek átirányításában az alacsonyabb terheltségű intézményekbe. Szükséges a telemedicina és a digitális egészségügy fejlesztése: a távkonkultációk, digitális leletkiadás és az EESZT széleskörűbb használata csökkentheti a várakozási időt és a fizikai utazási kényszert, különösen a távoli vagy alacsonyabb ellátottságú területeken. Az alacsony egészségértés feloldására betegközpontú ellátás: azaz az orvos-beteg kommunikáció javítása, hogy a beteg megértse a diagnózist és a kezelési tervet. Az egészségügyi szolgáltatóknak nemcsak kezelniük, hanem oktatniuk is kell a betegeket az egészséges életmódról.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

			Hiteles forrásokon keresztül, könnyen elérhető, megbízható online és offline egészségügyi információk biztosítása, hogy a lakosság ne álhírekre alapozza döntéseit. Viselkedés-alapú ösztönzés révén a tudatos egészségmagatartás kialakítása motivációs eszközökkel, valamint közösségi kampányok szervezése az elhízás és a mozgásszegény életmód elleni küzdelmet támogató programok népszerűsítésére.			
3.	Túlterhelt a szakellátórendszer, így az képtelen a betegigényeket gyorsan és hatékonyan kielégíteni. Hiátusok vannak a mozgó szakorvosi szolgálati rendszerben is.	Az előregedő társadalom és a krónikus betegségek számának növekedése nagyobb igényt támaszt a szakellátás iránt, amit a szűkös kapacitások nehezen kezelnek. A rendszer alulfinanszírozott és szakemberhiánnyal küzd. A vármegye több, szakorvossal nem rendelkező településén nem elérhetők a mozgó szakorvosi szolgálatok	Attitűdváltás elősegítése indokolt a lakosság körében, mert az emberek többsége nem érzi szükségességét az egészségtudatosságnak. A korai egészségnevelést, munkahelyi egészségfejlesztést támogató programok megvalósítása révén hozzá lehet járulni a preventív szemlélet kialakulásához, amit az egyénre szabott egészség-coaching egészíthet ki. Mobil szakorvosi egységek létrehozása, hálózatának bővítése, ezekhez, infrastruktúra, humánerőforrás és forrás biztosítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

4.	Eszköz-és infrastrukturális hiányosságok	Alulfinanszírozott a rendszer, és a rendelkezésre álló források sokszor nem elegendők a korszerű eszközök beszerzésére, karbantartására vagy az infrastruktúra fejlesztésére. Az eszközpark elöregedett, sok intézményben régi, elavult berendezéseket használnak, amelyek cseréje vagy modernizálása elmarad. A fejlesztések elosztása egyenlőtlen, a források nem minden térségben jelennek meg azonos mértékben, így területi különbségek alakulnak ki. A megfelelően képzett műszaki és egészségügyi személyzet hiánya akadályozhatja az eszközök hatékony használatát és fenntartását. Karbantartási hiányosságok: a nem megfelelő vagy rendszertelen karbantartás miatt az eszközök gyorsabban elhasználódnak. Régi épületek, nem korszerű műszaki rendszerek (pl. elektromos hálózat, informatikai háttér) nehezítik a modern technológiák bevezetését. Hosszadalmas beszerzési folyamatok: A közbeszerzési és adminisztratív eljárások lassíthatják a fejlesztéseket.	Eszközök, gépek (pl. röntgen, fogászati panorámaröntgen, ultrahang berendezések stb.) beszerzése, pályázati források biztosítása. Járóbeteg szakellátó intézmények infrastruktúrájának megújítása, energetikai korszerűsítése, pályázati források biztosításával.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
IDŐSEK						
1.	A háziorvosi és szakorvosi ellátás feladatainak összehangolása nem optimális, a két ellátási szint közötti együttműködés fejlesztésre szorul.	A betegellátásban a munkamegosztás az alapellátás és a szakellátás között nem kellően szervezett, sok esetben a betegek olyan problémákkal is szakrendelésre kerülnek, amit a háziorvos is el tudna látni.	A háziorvosok kapjanak több eszközt és jogosultságot, kompetenciát, például: gyors helyben elvégezhető vizsgálatokat (pl. vércukor, gyorsteszték – ez a „point-of-care teszt”), több lehetőséget gyógyszerek felírására vagy vizsgálatok kérésére. Így a háziorvos több beteget tud helyben ellátni, és kevesebbet kell továbbküldeni a szakorvoshoz. Ennek eredménye az, hogy a szakrendeléseken kevesebb lesz a felesleges	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői	Nem

			beteg, és a komolyabb, tényleg szakorvost igénylő esetek gyorsabban sorra kerülnek.			
2.	Hosszú várólisták vannak a szakellátásokban, és a tervezhető műtéteknel, vizsgálatoknál jellemző a több hónapos, olykor éves várakozási idő.	A várólisták és előjegyzési rendszerek átláthatatlanok. Továbbá alacsony az egészségértés (egészségkompetencia): a lakosság jelentős része nem tud hatékonyan eligazodni az egészségügyi információk között, ami megnehezíti a szakellátó-rendszerben való tájékozódást és a saját egészségük kezelését.	Egy egységes, valós idejű, országos várólista-nyilvántartás segíthet a betegek átirányításában az alacsonyabb terheltségű intézményekbe. Szükséges a telemedicina és a digitális egészségügy fejlesztése: a távkonferenciák, digitális leletkiadás és az EESZT széleskörűbb használata csökkentheti a várakozási időt és a fizikai utazási kényszert, különösen a távoli vagy alacsonyabb ellátottságú területeken. Az alacsony egészségértés feloldására betegközpontú ellátás: azaz az orvos-beteg kommunikáció javítása, hogy a beteg megértse a diagnózist és a kezelési tervet. Az egészségügyi szolgáltatóknak nemcsak kezelniük, hanem oktatniuk is kell a betegeket az egészséges életmódról. Hiteles forrásokon keresztül, könnyen elérhető, megbízható online és offline egészségügyi információk biztosítása, hogy a lakosság ne álhírekre alapozza döntéseit. Viselkedés-alapú ösztönzés révén a tudatos egészségmagatartás kialakítása motivációs eszközökkel, valamint közösségi kampányok szervezése az elhízás és a mozgásszegény életmód elleni küzdelmet támogató programok népszerűsítésére.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
3.	Túlterhelt a szakellátórendszer, így az képtelen a betegigényeket gyorsan és hatékonyan kielégíteni. Hiátusok vannak a mozgó szakorvosi szolgálati rendszerben is.	Az előregedő társadalom és a krónikus betegségek számának növekedése nagyobb igényt támaszt a szakellátás iránt, amit a szűkös kapacitások nehezen kezelnek. A rendszer alulfinanszírozott és szakemberhiánnyal küzd. A vármegye több, szakorvossal nem rendelkező településen nem elérhetők a mozgó szakorvosi szolgálatok	Attitűdváltás elősegítése indokolt a lakosság körében, mert az emberek többsége nem érzi szükségességét az egészségtudatosságnak. A korai egészségnevelést, munkahelyi egészségfejlesztést támogató programok megvalósítása révén hozzá lehet járulni a preventív szemlélet kialakulásához, amit az egyénre szabott egészség-coaching egészíthet ki. Mobil szakorvosi egységek létrehozása, hálózatának bővítése, ezekhez, infrastruktúra, humán erőforrás és forrás biztosítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

4.	Eszköz-és infrastrukturális hiányosságok	Alulfinanszírozott a rendszer, és a rendelkezésre álló források sokszor nem elegendőek a korszerű eszközök beszerzésére, karbantartására vagy az infrastruktúra fejlesztésére. Az eszközpark elöregedett, sok intézményben régi, elavult berendezéseket használnak, amelyek cseréje vagy modernizálása elmarad. A fejlesztések elosztása egyenlőtlen, a források nem minden térségben jelennek meg azonos mértékben, így területi különbségek alakulnak ki. A megfelelően képzett műszaki és egészségügyi személyzet hiánya akadályozhatja az eszközök hatékony használatát és fenntartását. Karbantartási hiányosságok: a nem megfelelő vagy rendszertelen karbantartás miatt az eszközök gyorsabban elhasználódnak. Régi épületek, nem korszerű műszaki rendszerek (pl. elektromos hálózat, informatikai háttér) nehezítik a modern technológiák bevezetését. Hosszadalmas beszerzési folyamatok: A közbeszerzési és adminisztratív eljárások lassíthatják a fejlesztéseket.	Eszközök, gépek (pl. röntgen, fogászati panorámaröntgen, ultrahang berendezések stb.) beszerzése, pályázati források biztosítása. Járóbeteg szakellátó intézmények infrastruktúrájának megújítása, energetikai korszerűsítése, pályázati források biztosításával.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
NŐK						
1.	A háziiorvosi és szakorvosi ellátás feladatainak összehangolása nem optimális, a két ellátási szint közötti együttműködés fejlesztésre szorul.	A betegellátásban a munkamegosztás az alapellátás és a szakellátás között nem kellően szervezett, sok esetben a betegek olyan problémákkal is szakrendelésre kerülnek, amit a háziorvos is el tudna látni.	A háziorvosok kapjanak több eszközt és jogosultságot, kompetenciát, például: gyors helyben elvégezhető vizsgálatokat (pl. vércukor, gyors tesztek – ez a „point-of-care teszt”), több lehetőséget gyógyszerek felírására vagy vizsgálatok kérésére. Így a háziorvos több beteget tud helyben ellátni, és	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői	Nem

			kevesebbet kell továbbküldeni a szakorvoshoz. Ennek eredménye az, hogy a szakrendeléseken kevesebb lesz a felesleges beteg, és a komolyabb, tényleg szakorvost igénylő esetek gyorsabban sorra kerülnek.			
2.	Hosszú várólisták vannak a szakellátásokban, és a tervezhető műtéteknél, vizsgálatoknál jellemző a több hónapos, olykor éves várakozási idő.	A várólisták és előjegyzési rendszerek átláthatatlanok. Továbbá alacsony az egészségértés (egészségkompetencia): a lakosság jelentős része nem tud hatékonyan eligazodni az egészségügyi információk között, ami megnehezíti a szakellátó-rendszerben való tájékozódást és a saját egészségük kezelését.	Egy egységes, valós idejű, országos várólista-nyilvántartás segíthet a betegek átirányításában az alacsonyabb terheltségű intézményekbe. Szükséges a telemedicina és a digitális egészségügy fejlesztése: a távkonzultációk, digitális leletkiadás és az EESZT széleskörűbb használata csökkentheti a várakozási időt és a fizikai utazási kényszert, különösen a távoli vagy alacsonyabb ellátottságú területeken. Az alacsony egészségértés feloldására betegközpontú ellátás: azaz az orvos-beteg kommunikáció javítása, hogy a beteg megértse a diagnózist és a kezelési tervet. Az egészségügyi szolgáltatóknak nemcsak kezelniük, hanem oktatniuk is kell a betegeket az egészséges életmódról. Hiteles forrásokon keresztül, könnyen elérhető, megbízható online és offline egészségügyi információk biztosítása, hogy a lakosság ne álhírekre alapozza döntéseit. Viselkedés-alapú ösztönzés révén a tudatos egészségmagatartás kialakítása motivációs eszközökkel, valamint közösségi kampányok szervezése az elhízás és a mozgásszegény életmód elleni küzdelmet támogató programok népszerűsítésére.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
3.	Túlterhelt a szakellátórendszer, így az képtelen a betegigényeket gyorsan és hatékonyan kielégíteni. Hiátusok vannak a mozgó szakorvosi szolgálati rendszerben is.	Az elöregedő társadalom és a krónikus betegségek számának növekedése nagyobb igényt támaszt a szakellátás iránt, amit a szűkös kapacitások nehezen kezelnek. A rendszer alulfinanszírozott és szakemberhiánnyal küzd.	Attitűdváltás elősegítése indokolt a lakosság körében, mert az emberek többsége nem érzik szükségességét az egészségtudatosságnak. A korai egészségnevelést, munkahelyi egészségfejlesztést támogató programok megvalósítása révén hozzá lehet járulni a preventív szemlélet kialakulásához, amit az egyénre szabott egészség-coaching egészíthet ki.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

		A vármegye több, szakorvossal nem rendelkező településén nem elérhetők a mozgó szakorvosi szolgálatok	Mobil szakorvosi egységek létrehozása, hálózatának bővítése, ezekhez, infrastruktúra, humánerőforrás és forrás biztosítása.			
4.	Eszköz-és infrastrukturális hiányosságok	Alulfinanszírozott a rendszer, és a rendelkezésre álló források sokszor nem elegendők a korszerű eszközök beszerzésére, karbantartására vagy az infrastruktúra fejlesztésére. Az eszközpark előregedett, sok intézményben régi, elavult berendezéseket használnak, amelyek cseréje vagy modernizálása elmarad. A fejlesztések elosztása egyenlőtlen, a források nem minden térségben jelennek meg azonos mértékben, így területi különbségek alakulnak ki. A megfelelően képzett műszaki és egészségügyi személyzet hiánya akadályozhatja az eszközök hatékony használatát és fenntartását. Karbantartási hiányosságok: a nem megfelelő vagy rendszertelen karbantartás miatt az eszközök gyorsabban elhasználódnak. Régi épületek, nem korszerű műszaki rendszerek (pl. elektromos hálózat, informatikai háttér) nehezítik a modern technológiák bevezetését. Hosszadalmas beszerzési folyamatok: A közbeszerzési és adminisztratív eljárások lassíthatják a fejlesztéseket.	Eszközök, gépek (pl. röntgen, fogászati panorámaröntgen, ultrahang berendezések stb.) beszerzése, pályázati források biztosítása. Járóbeteg szakellátó intézmények infrastruktúrájának megújítása, energetikai korszerűsítése, pályázati források biztosításával.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
FOGYATÉKKAL ÉLŐK						
1.	A háziiorvosi és szakorvosi ellátás feladatainak összehangolása nem optimális, a két ellátási szint közötti együttműködés fejlesztésre szorul.	A betegellátásban a munkamegosztás az alapellátás és a szakellátás között nem kellően szervezett, sok esetben a betegek olyan problémákkal is szakrendelésre kerülnek, amit a háziorvos is el tudna látni.	A háziorvosok kapjanak több eszközt és jogosultságot, kompetenciát, például: gyors helyben elvégezhető vizsgálatokat (pl. vércukor, gyorsesztek – ez a „point-of-care teszt”), több lehetőséget gyógyszerek felírására vagy vizsgálatok kérésére. Így a háziorvos több beteget tud helyben ellátni, és	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje:	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási,	Nem

			kevesebbet kell továbbküldeni a szakorvoshoz. Ennek eredménye az, hogy a szakrendeléseken kevesebb lesz a felesleges beteg, és a komolyabb, tényleg szakorvost igénylő esetek gyorsabban sorra kerülnek.	tervezetten 2030	szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői	
2.	Hosszú várólisták vannak a szakellátásokban, és a tervezhető műtéteknél, vizsgálatoknál jellemző a több hónapos, olykor éves várakozási idő.	A várólisták és előjegyzési rendszerek átláthatatlanok. Továbbá alacsony az egészségértés (egészségkompetencia): a lakosság jelentős része nem tud hatékonyan eligazodni az egészségügyi információk között, ami megnehezíti a szakellátó-rendszerben való tájékozódást és a saját egészségük kezelését.	Egy egységes, valós idejű, országos várólista-nyilvántartás segíthet a betegek átirányításában az alacsonyabb terheltségű intézményekbe. Szükséges a telemedicina és a digitális egészségügy fejlesztése: a távkonultációk, digitális leletkiadás és az EESZT széleskörűbb használata csökkentheti a várakozási időt és a fizikai utazási kényszert, különösen a távoli vagy alacsonyabb ellátottságú területeken. Az alacsony egészségértés feloldására betegközpontú ellátás: azaz az orvos-beteg kommunikáció javítása, hogy a beteg megértse a diagnózist és a kezelési tervet. Az egészségügyi szolgáltatóknak nemcsak kezelniük, hanem oktatniuk is kell a betegeket az egészséges életmódról. Hiteles forrásokon keresztül, könnyen elérhető, megbízható online és offline egészségügyi információk biztosítása, hogy a lakosság ne álhírekre alapozza döntéseit. Viselkedés-alapú ösztönzés révén a tudatos egészségmagatartás kialakítása motivációs eszközökkel, valamint közösségi kampányok szervezése az elhízás és a mozgásszegény életmód elleni küzdelmet támogató programok népszerűsítésére.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
3.	Túlterhelt a szakellátórendszer, így az képtelen a betegigényeket gyorsan és hatékonyan kielégíteni. Hiátusok vannak a mozgó szakorvosi szolgálati rendszerben is.	Az elöregedő társadalom és a krónikus betegségek számának növekedése nagyobb igényt támaszt a szakellátás iránt, amit a szűkös kapacitások nehezen kezelnek. A rendszer alulfinanszírozott és szakemberhiánnyal küzd.	Attitűdváltás elősegítése indokolt a lakosság körében, mert az emberek többsége nem érzik szükségességét az egészségtudatosságnak. A korai egészségnevelést, munkahelyi egészségfejlesztést támogató programok megvalósítása révén hozzá lehet járulni a preventív szemlélet kialakulásához, amit az egyénre szabott egészség-coaching egészíthet ki.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

		A vármegye több, szakorvossal nem rendelkező településén nem elérhetők a mozgó szakorvosi szolgálatok	Mobil szakorvosi egységek létrehozása, hálózatának bővítése, ezekhez, infrastruktúra, humánerőforrás és forrás biztosítása.			
4.	Eszköz-és infrastrukturális hiányosságok	Alulfinanszírozott a rendszer, és a rendelkezésre álló források sokszor nem elegendők a korszerű eszközök beszerzésére, karbantartására vagy az infrastruktúra fejlesztésére. Az eszközpark elöregedett, sok intézményben régi, elavult berendezéseket használnak, amelyek cseréje vagy modernizálása elmarad. A fejlesztések elosztása egyenlőtlen, a források nem minden térségben jelennek meg azonos mértékben, így területi különbségek alakulnak ki. A megfelelően képzett műszaki és egészségügyi személyzet hiánya akadályozhatja az eszközök hatékony használatát és fenntartását. Karbantartási hiányosságok: a nem megfelelő vagy rendszertelen karbantartás miatt az eszközök gyorsabban elhasználódnak. Régi épületek, nem korszerű műszaki rendszerek (pl. elektromos hálózat, informatikai háttér) nehezítik a modern technológiák bevezetését. Hosszadalmas beszerzési folyamatok: A közbeszerzési és adminisztratív eljárások lassíthatják a fejlesztéseket.	Eszközök, gépek (pl. röntgen, fogászati panorámaröntgen, ultrahang berendezések stb.) beszerzése, pályázati források biztosítása. Járóbeteg szakellátó intézmények infrastruktúrájának megújítása, energetikai korszerűsítése, pályázati források biztosításával.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK						
1.	A háziiorvosi és szakorvosi ellátás feladatainak összehangolása nem optimális, a két ellátási szint közötti együttműködés fejlesztésre szorul.	A betegellátásban a munkamegosztás az alapellátás és a szakellátás között nem kellően szervezett, sok esetben a betegek olyan problémákkal is szakrendelésre kerülnek, amit a háziorvos is el tudna látni.	A háziorvosok kapjanak több eszközt és jogosultságot, kompetenciát, például: gyors helyben elvégezhető vizsgálatokat (pl. vércukor, gyorsesztek – ez a „point-of-care teszt”), több lehetőséget gyógyszerek felírására vagy vizsgálatok kérésére. Így a háziorvos több beteget tud helyben ellátni, és	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje:	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási,	Nem

			kevesebbet kell továbbküldeni a szakorvoshoz. Ennek eredménye az, hogy a szakrendeléseken kevesebb lesz a felesleges beteg, és a komolyabb, tényleg szakorvost igénylő esetek gyorsabban sorra kerülnek.	tervezetten 2030	szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői	
2.	Hosszú várólisták vannak a szakellátásokban, és a tervezhető műtéteknél, vizsgálatoknál jellemző a több hónapos, olykor éves várakozási idő.	A várólisták és előjegyzési rendszerek átláthatatlanok. Továbbá alacsony az egészségértés (egészségkompetencia): a lakosság jelentős része nem tud hatékonyan eligazodni az egészségügyi információk között, ami megnehezíti a szakellátó-rendszerben való tájékozódást és a saját egészségük kezelését.	Egy egységes, valós idejű, országos várólista-nyilvántartás segíthet a betegek átirányításában az alacsonyabb terheltségű intézményekbe. Szükséges a telemedicina és a digitális egészségügy fejlesztése: a távkonzultációk, digitális leletkiadás és az EESZT széleskörűbb használata csökkentheti a várakozási időt és a fizikai utazási kényszert, különösen a távoli vagy alacsonyabb ellátottságú területeken. Az alacsony egészségértés feloldására betegközpontú ellátás: azaz az orvos-beteg kommunikáció javítása, hogy a beteg megértse a diagnózist és a kezelési tervet. Az egészségügyi szolgáltatóknak nemcsak kezelniük, hanem oktatniuk is kell a betegeket az egészséges életmódról. Hiteles forrásokon keresztül, könnyen elérhető, megbízható online és offline egészségügyi információk biztosítása, hogy a lakosság ne álhírekre alapozza döntéseit. Viselkedés-alapú ösztönzés révén a tudatos egészségmagatartás kialakítása motivációs eszközökkel, valamint közösségi kampányok szervezése az elhízás és a mozgásszegény életmód elleni küzdelmet támogató programok népszerűsítésére.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
3.	Túlterhelt a szakellátórendszer, így az képtelen a betegigényeket gyorsan és hatékonyan kielégíteni. Hiátusok vannak a mozgó szakorvosi szolgálati rendszerben is.	Az elöregedő társadalom és a krónikus betegségek számának növekedése nagyobb igényt támaszt a szakellátás iránt, amit a szűkös kapacitások nehezen kezelnek. A rendszer alulfinanszírozott és szakemberhiánnyal küzd.	Attitűdváltás elősegítése indokolt a lakosság körében, mert az emberek többsége nem érzékel szükségességet az egészségtudatosságának. A korai egészségnevelést, munkahelyi egészségfejlesztést támogató programok megvalósítása révén hozzá lehet járulni a preventív szemlélet kialakulásához, amit az egyénre szabott egészség-coaching egészíthet ki.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

		A vármegye több, szakorvossal nem rendelkező településén nem elérhetők a mozgó szakorvosi szolgálatok	Mobil szakorvosi egységek létrehozása, hálózatának bővítése, ezekhez, infrastruktúra, humánerőforrás és forrás biztosítása.			
4.	Eszköz-és infrastrukturális hiányosságok	Alulfinanszírozott a rendszer, és a rendelkezésre álló források sokszor nem elegendők a korszerű eszközök beszerzésére, karbantartására vagy az infrastruktúra fejlesztésére. Az eszközpark előregedett, sok intézményben régi, elavult berendezéseket használnak, amelyek cseréje vagy modernizálása elmarad. A fejlesztések elosztása egyenlőtlen, a források nem minden térségben jelennek meg azonos mértékben, így területi különbségek alakulnak ki. A megfelelően képzett műszaki és egészségügyi személyzet hiánya akadályozhatja az eszközök hatékony használatát és fenntartását. Karbantartási hiányosságok: a nem megfelelő vagy rendszertelen karbantartás miatt az eszközök gyorsabban elhasználódnak. Régi épületek, nem korszerű műszaki rendszerek (pl. elektromos hálózat, informatikai háttér) nehezítik a modern technológiák bevezetését. Hosszadalmas beszerzési folyamatok: A közbeszerzési és adminisztratív eljárások lassíthatják a fejlesztéseket.	Eszközök, gépek (pl. röntgen, fogászati panorámaröntgen, ultrahang berendezések stb.) beszerzése, pályázati források biztosítása. Járóbeteg szakellátó intézmények infrastruktúrájának megújítása, energetikai korszerűsítése, pályázati források biztosításával.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK – TELJES LAKOSSÁG ÉS HÁTRÁNYOS HELYZETŰEKRE VONATKOZÓAN

A szakellátás vonatkozásában a teljes lakosságra egységes, vármegyei szinten megfogalmazott megoldási javaslatok vannak.

Az egészségügyi ellátórendszer hatékonyságának javítása és a betegek gyorsabb, megfelelő szintű ellátása érdekében átfogó szemléletváltásra és célzott fejlesztésekre van szükség. Ennek egyik kulcseleme az alapellátás, különösen a háziorvosi rendszer megerősítése. A háziorvosok szerepének bővítése – több eszköz, jogosultság és szakmai kompetencia biztosításával – jelentősen hozzájárulhat az ellátási lánc optimalizálásához.

A korszerű, helyben elvégezhető diagnosztikai vizsgálatok (mint a vércukor- vagy gyorsesztek) elérhetővé tétele lehetővé teszi, hogy a háziorvosok gyorsabb és pontosabb döntéseket hozzanak. Emellett indokolt lehet számukra szélesebb körű gyógyszerfelírási és vizsgálatkérési jogkör biztosítása is. Ennek eredményeként a betegek nagyobb arányban kaphatnak megfelelő ellátást már az alapellátás szintjén, csökkentve a szakorvosi ellátás indokolatlan igénybevételét. Ez nemcsak a betegek számára jelent időnyereséget, hanem a szakrendelések tehermentesítésével lehetővé teszi, hogy a valóban komplex, szakorvosi beavatkozást igénylő esetek gyorsabban kerüljenek sorra.

A rendszer hatékonyságának további növeléséhez elengedhetetlen egy egységes, valós idejű országos várólista-nyilvántartás kialakítása. Egy ilyen rendszer lehetőséget biztosít arra, hogy a betegek dinamikusan átirányíthatók legyenek az alacsonyabb leterheltségű intézményekbe, ezáltal csökkentve a területi egyenlőtlenségeket és a várakozási időket.

A digitális egészségügy és a telemedicina fejlesztése szintén kulcsfontosságú. A távkonzultációk, az elektronikus leletkiadás és az egészségügyi informatikai rendszerek – például az EESZT – szélesebb körű és hatékonyabb használata jelentősen mérsékelheti a fizikai megjelenés szükségességét. Ez különösen fontos a vidéki, alacsonyabb ellátottságú térségekben élők számára, akik számára az utazás gyakran jelentős idő- és költségterhet jelent.

Az egészségügyi rendszer fenntarthatóságának egyik legnagyobb kihívása az alacsony egészségértés. Ennek kezelése érdekében elengedhetetlen a betegközpontú ellátás erősítése, amelyben kiemelt szerepet kap az orvos-beteg kommunikáció javítása. A betegeknek érthető módon kell megismerniük diagnózisukat és kezelési tervüket, hiszen ez növeli az együttműködési hajlandóságot és javítja a terápiás eredményeket.

Ezzel párhuzamosan szükséges a hiteles, közérthető egészségügyi információk biztosítása, mind online, mind offline csatornákon keresztül, hogy a lakosság megalapozott döntéseket hozhasson, és ne váljon álhírek áldozatává. A viselkedésalapú ösztönzés eszközei – például motivációs programok és közösségi kampányok – hozzájárulhatnak az egészségtudatos magatartás kialakításához. Kiemelt figyelmet kell fordítani az elhízás és a mozgásszegény életmód elleni küzdelemre, amelyek számos krónikus betegség kialakulásában játszanak szerepet.

Az attitűdváltás elősegítése érdekében már fiatal korban szükséges megkezdni az egészségnevelést, valamint támogatni kell a munkahelyi egészségfejlesztési programokat is. Ezeket kiegészítheti az egyénre szabott egészség-coaching, amely személyes támogatást nyújt az életmódváltás során.

A mobil szakorvosi egységek létrehozása és hálózatuk bővítése hatékony megoldást jelenthet az ellátási egyenlőtlenségek csökkentésére. Ezek az egységek képesek eljuttatni a szakorvosi ellátást a nehezen megközelíthető vagy alulellátott térségekbe. Működésükhöz azonban megfelelő infrastruktúra, képzett humán erőforrás és stabil finanszírozás szükséges.

II.1. 3. Egyéb egészségügyi ellátások, szolgáltatások

a) HIÁNYOSSÁGOK

Tolna vármegye egészségügyi ellátórendszerének több fontos eleme (így a szülészeti ellátás, orvosi rehabilitáció, betegszállítás, mentés, mozgó szakorvosi szolgálat, egészségfejlesztési tevékenységek és az egészségfejlesztési irodák működtetése) is kulcsfontosságú a lakosság egészségének megőrzésében és a betegségek megelőzésében. Ugyanakkor a területi adottságok, az ellátórendszer szerkezete és a szolgáltatások hozzáférhetősége miatt komoly hiányosságok vannak, amelyek rontják az ellátás minőségét és a lakosság egészségügyi esélyegyenlőségét.

A vármegyei szolgáltatási hiányosságok részben a lakossági egészségi állapot elmaradottságából, részben az ellátórendszer strukturális korlátjaiból fakadnak. A hazai egészségi mutatók az EU-s átlagtól elmaradnak, amit nagymértékben befolyásolnak az egészségtelen életmódhoz kötődő betegségek magas aránya és az ellátási kapacitások korlátozott hatékonysága.

A szülészeti szolgáltatások a lokációban nem minden településen érhetők el megfelelő módon. Bár a vármegye nagyobb városaiban vannak kórházi egységek, a kisebb településekről sokszor hosszabb utazás szükséges a terhesgondozás és a szülés intézményéig, ami különösen kritikus lehet sürgős helyzetben. Ez a hozzáférési probléma nőket érintő egészségügyi kockázatokat hordoz.

Az orvosi rehabilitáció terén is hiányosságok mutatkoznak. A rehabilitációs szolgáltatások koncentráltan a nagyobb egészségügyi központokban érhetők el, míg kis településeken alig vannak ilyen ellátási lehetőségek. Ez megnehezíti a krónikus betegségekből, balesetekből vagy műtétekből való felépülést, különösen idősek és mozgáskorlátozott betegek számára.

A betegszállítás és mentés alapvető szerepet játszik a sürgősségi ellátásban, ám térségi egyenlőtlenségek figyelhetők meg. Bár a Tolna vármegyei mentőszolgálat például a stroke-ellátás terén kiemelkedő eredményeket ér el (a gyors betegellátással), a települések földrajzi elhelyezkedése továbbra is meghatározza a gyors reagálás lehetőségét, ugyanakkor a betegszállítás szervezése településenként változó minőségű.

A mozgó szakorvosi szolgálatok, amelyek célja a vidéki lakossághoz történő szakorvosi ellátás eljuttatása, szintén korlátozottan érhető el. A mobil ellátási modellek Tolna vármegyében is potenciális megoldást jelenthetnek, de jelenleg ezek a szolgáltatások nem egységesen működnek.

Az egészségfejlesztési tevékenységek és az egészségfejlesztési irodák szerepe a prevencióban és a lakosság egészségtudatosságának növelésében kulcsfontosságú. Az egészségfejlesztési irodák által szervezett helyi szűrőprogramok, egészségnapok és életmód-támogató szolgáltatások részvételi aránya alacsony, és a programok elérését sok esetben korlátozza a lakosság motiválatlansága vagy az információhiány.

Összességében Tolna vármegye egészségügyi szolgáltatási rendszerében a strukturális és földrajzi adottságok miatt területi egyenlőtlenségek, szolgáltatás-hiányok és hozzáférési nehézségek jelentkeznek, különösen a vidéki lakosság, a nők, az idősek és krónikus betegek számára. A javulás érdekében fontos a szolgáltatások decentralizálása, a mobil ellátási formák bővítése, valamint a prevenció és egészségfejlesztési programok szélesebb körű elterjesztés.

Bonyhádi járás

A járás központi egészségügyi intézménye a Bonyhádi Kórház és Rendelőintézet. Ez a kórház alapvető ellátást biztosít a térség számára, ám a kapacitása és szolgáltatásai korlátozottak, különösen bizonyos specializált területeken. A Bonyhádi Kórház és Rendelőintézetben működik nőgyógyászati szakrendelés, azonban aktív szülészeti osztály (szülésfelvétel) nem üzemel a kórházban. A terhesgondozási vizsgálatok elérhetőek, de a szülésre a közeli kórházakban tud csak sor kerülni. Ez a körülmény különösen problémás lehet azon várandós nők számára, akiknek sürgős vagy komplikált ellátásra van szükségük, és hosszabb utazást kell vállalniuk ehhez.

Az orvosi rehabilitáció területén hasonló korlátok mutatkoznak. Bár a helyi kórház biztosít alapellátást és egyes fekvőbeteg szolgáltatásokat, de az ellátások korlátozottak. Ez azt jelenti, hogy a rehabilitációra szoruló betegek gyakran kénytelenek más intézményekhez utazni, ami idő- és költségigényes lehet számukra.

A betegszállítás és mentés szervezése a járásban földrajzi és erőforrás-korlátokkal terhelt. A mentőszolgálat országos rendszerének részeként a hívások kezelése biztosított, de a tényleges reagálási idő és a mentés helyszínre érkezése a vidéki településeken továbbra is kihívást jelent, különösen a kevésbé központi települések esetében.

A mozgó szakorvosi szolgálatok nem alkotnak egységesen működő rendszert a járásban.

Az egészségfejlesztési tevékenységek terén a járás aktívan lép fel a népegészségügyi szűrések növelése érdekében. A Tolna Vármegyei Kormányhivatal pilot programot indított a népegészségügyi szűrések – például emlő- és méhnyakszűrés – részvételi arányának növelésére a Bonyhádi járásban, személyes megkeresésekkel, időpontfoglalási támogatással és szállítás szervezésével. Ez azt jelzi, hogy a prevenció és egészségfejlesztés terén léteznek kezdeményezések a helyi lakosság megszólítására és bevonására, de ezek még bevezetési fázisban vannak, és a lakosság részéről alacsony a szűrővizsgálatokon való részvétel, ami hiányossággént jelenik meg a rendszerben.

A helyi egészségfejlesztési iroda – amely a Bonyhádi Kórház részeként működik – fontos szerepet játszik a prevencióban és életmód-támogató programok szervezésében. Az iroda programjai évről évre emelkednek, de a szolgáltatások népszerűsége és elérése még mindig korlátozott. Ennek okai részben a lakosság alacsony aktivitásában, részben pedig az egészségfejlesztő tevékenységek kommunikációjának és infrastruktúrájának hiányosságaiban keresendők.

Összegzésként elmondható, hogy a Bonyhádi járás egészségügyi ellátásában szolgáltatási hiányosságok tapasztalhatók: a helyi kórházi rendszer nem mindig biztosít teljes körű specializált ellátást. A betegszállítás és mentés rendszere földrajzi korlátokkal küszködve működik, a mozgó szakorvosi szolgálatok kevésbé szervezett formában érhetőek el, és az egészségfejlesztési tevékenységek, bár jelen vannak, nem érik el teljes potenciáljukat. Ezek a kihívások különösen a vidéki lakosság számára okoznak nehezebb hozzáférést a megfelelő ellátáshoz, és hangsúlyozzák a prevenció, a szolgáltatások földrajzi kiterjesztése és a mobil egészségügyi modellek fejlesztésének szükségességét.

Szekszárdi járás

A Szekszárdi járás Tolna vármegye egészségügyi ellátásának központi térsége, ennek ellenére a járás egészségügyi szolgáltatásai nem mentesek a hiányosságoktól. Az ellátások területi elérhetősége, kapacitása és szervezése több ponton nem képes maradéktalanul kielégíteni a lakossági szükségleteket.

A szülészeti ellátás a járásban alapvetően a Balassa János Kórházhoz kötődik, amely megyei szintű központként látja el a várandós nőket. Bár a szekszárdi intézmény biztosítja a szülészeti-nőgyógyászati fekvőbeteg-ellátást, a járás többi településén nincs helyben elérhető szülészeti kapacitás. Ez azt eredményezi, hogy a kistelepüléseken élő várandós nők számára a terhesgondozás és különösen a szülés időszakában jelentős utazási kényszer alakul ki. A centralizált ellátás túlterheltséget okozhat, csökkenti a személyre szabott gondozás lehetőségét, és sürgős esetekben fokozza a kockázatokat.

Az orvosi rehabilitáció területén szintén érezhetőek a kapacitáshiányok. Szekszárdon elérhető rehabilitációs szolgáltatások, de ezek elsősorban intézményhez kötöttek, és a járás periférikus településeiről nehezen hozzáférhetőek. A járóbeteg- és közösségi alapú rehabilitáció fejletlensége miatt a betegek – különösen az idősek, mozgáskorlátozottak és krónikus állapotú páciensek – gyakran nem tudják folyamatosan igénybe venni a szükséges kezeléseket. A hosszú várólisták és az utazási nehézségek rontják a rehabilitáció hatékonyságát és a betegek életminőségét.

A betegszállítás megszervezése a Szekszárdi járásban elsősorban a központi intézményekhez való kapcsolódás mentén történik. A rendszer működőképes, de abban gyakori problémát jelent a szállítási kapacitás szűkössége, különösen a nem sürgős esetekben. A betegek sokszor hosszú várakozási idővel szembesülnek, ami a kezelések elmaradásához vagy halasztásához vezethet. A kistelepüléseken élők számára ez fokozott hátrányt jelent, mivel az egyéni közlekedési lehetőségek is korlátozottak.

A mentés és sürgősségi ellátás (Szekszárd központi szerepe ellenére) sem mentes a kihívásoktól. A mentőállomások területi lefedettsége nem egyenletes, így a járás távolabbi településein hosszabb kikerkezési idők fordulhatnak elő. A személyi és eszközállomány leterheltsége tovább nehezíti a gyors és hatékony reagálást.

A mozgó szakorvosi szolgálatok jellemzője, hogy a Szekszárdi járásban csak korlátozottan és nem egységes rendszerben működnek. A mobil szűrő- és szakellátások alkalmasszerűek, nem fedik le a járás teljes területét, és nem minden szakterületre terjednek ki. Emiatt a szakorvosi ellátás továbbra is nagyrészt Szekszárdra koncentrálódik.

Az egyéb egészségfejlesztési tevékenységek jelen vannak a területen, de elérésük és hatékonyságuk korlátozott. A lakosság egészségtudatossága itt is alacsony, a részvételi arány sok esetben elmarad az elvárttól. A programok gyakran csak projektjellegűek, nem biztosítanak hosszú távú, folyamatos támogatást a magatartásváltozáshoz.

Az Egészségfejlesztési Iroda Szekszárdon fontos koordináló szerepet tölt be a prevenció területén, ugyanakkor működését erőforráshiány, humán erőforrás-korlátok és a lakosság nehéz elérhetősége jellemzi. Az iroda szolgáltatásai elsősorban a járás központjához kötődnek, így a kisebb településeken élők kevésbé férnek hozzá az egyéni tanácsadáshoz és csoportos programokhoz. A kommunikációs csatornák és a helyi együttműködések fejletlensége tovább csökkenti a hatékonyságot.

Összegzésként megállapítható, hogy bár a Szekszárdi járás Tolna vármegye egészségügyi központja, az ellátások erős centralizációja, a területi hozzáférés egyenlőtlenségei, a kapacitás- és humán erőforrás-hiány jelentős szolgáltatási hiányokat eredményeznek. Ezek különösen a kistelepüléseken élő lakosságot érintik hátrányosan, és rávilágítanak arra, hogy a jövőben nagyobb hangsúlyt kell fektetni a decentralizált, mobil és megelőzés-központú egészségügyi megoldások fejlesztésére a Szekszárdi járásban.

Paksi járás

A Paksi járás a vármegye egyik gazdaságilag meghatározó térsége, ugyanakkor az egészségügyi ellátórendszer szerkezete és elérhetősége itt sem mentes a hiányosságoktól. Bár Paks városa viszonylag jó intézményi háttérrel rendelkezik, a járás egészét tekintve jelentős különbségek tapasztalhatók az ellátásokhoz való hozzáférésben.

A szülészeti ellátás tekintetében a járás egyik legjelentősebb problémája a helyben elérhető, teljes körű szülészeti fekvőbeteg-ellátás hiánya. Bár Paks városában működik rendelőintézeti és járóbeteg-szakellátás, a szülések döntő többsége más járások intézményeiben történik. Ez a centralizáció a várandós nők számára fokozott utazási terhet jelent, különösen a járás kisebb településeiről. A sürgősségi szülészeti esetekben az idővesztés kockázata nő, miközben a terhesgondozás és a szülés közötti folyamatosság is sérülhet.

Az orvosi rehabilitáció területén a Paksi járásban elsősorban alap- és járóbeteg-szintű szolgáltatások érhetők el, míg a komplex, hosszabb távú rehabilitációs ellátások hiányoznak vagy más térségekhez kötődnek. A mozgásszervi, neurológiai vagy kardiológiai rehabilitációhoz való hozzáférés sok esetben utazást igényel, ami különösen az idős, krónikus betegségben szenvedő vagy mozgáskorlátozott lakosság számára jelent akadályt. A rehabilitációs kapacitások szűkössége hosszú várólistákhoz és a kezelések megszakadásához vezethet.

A betegszállítás megszervezése a járásban alapvetően működőképes, azonban kapacitásproblémák és szervezési nehézségek jellemzik. A nem sürgős betegszállítás esetében gyakori a hosszú várakozási idő, ami akadályozhatja a rendszeres kezeléseket, kontrollvizsgálatok igénybevételét. A kisebb településeken élők számára a betegszállítás hiánya vagy kiszámíthatatlansága különösen problémás, mivel a tömegközlekedési lehetőségek korlátozottak.

A mentés és sürgősségi ellátás a Paksi járásban nagymértékben függ a területi lefedettségtől és a rendelkezésre álló erőforrásoktól. Bár Paks városában elérhető mentőszolgálati kapacitás, a járás peremtelepülésein hosszabb kiérkezési idők fordulhatnak elő. Ez különösen súlyos következményekkel járhat időkritikus állapotok esetén. A mentőszolgálat humán erőforrás-terheltsége és az eszközpark korlátai tovább növelik a rendszer sebezhetőségét.

A mozgó szakorvosi szolgálatok a járásban nem töltenek be meghatározó szerepet az ellátási hiányok csökkentésében. A mozgó szakorvosi szolgálatok a járásban inkább csak eseti jelleggel jelennek meg. A szolgáltatások köre szűk, rendszerességük nem biztosított, így nem képesek valódi alternatívát nyújtani a központi ellátásokkal szemben.

Az egyéb egészségfejlesztési tevékenységek itt is jelen vannak, de hatásuk korlátozott. Ezek a programok gyakran alkalmasszerűek, és elsősorban Paks városára koncentrálódnak. A kistelepülések lakossága nehezebben érhető el, a részvételi arány (szintén) alacsony, ami összefügg a lakosság egészségtudatosságának hiányosságaival és a megelőzés alacsony prioritásával.

Az Egészségfejlesztési Iroda fontos szerepet tölthetne be a járás egészségfejlesztési tevékenységeinek koordinálásában, azonban működését erőforráshiány és korlátozott kapacitás jellemzi. A szolgáltatások elsősorban a központi településekre koncentrálódnak, így a járás kisebb falvaiban élők kevésbé jutnak hozzá személyre szabott tanácsadáshoz és közösségi programokhoz. A humán erőforrás és a kommunikációs eszközök hiánya csökkenti az iroda elérhetőségét és társadalmi beágyazottságát.

Összességként megállapítható, hogy a Paksi járás egészségügyi ellátásában jelentős szolgáltatási hiányosságok mutatkoznak, különösen a szülészeti ellátás, a rehabilitáció, a betegszállítás és a megelőző szolgáltatások terén. Az ellátások erős központosítása, a mobil és közösségi alapú megoldások fejletlensége, valamint az egészségfejlesztési kapacitások

korlátozottsága hozzájárul ahhoz, hogy a járás lakosságának egészségügyi esélyei egyenlőtlenek maradjanak. A hosszú távú javulás érdekében elengedhetetlen a területi hozzáférés javítása és a prevenció szemlélet erősítése.

Dombóvári járás

A Dombóvári járás Tolna vármegye egyik legkiterjedtebb, jelentős számú kistelepülést magában foglaló térsége, ahol az egészségügyi ellátórendszer működését alapvetően meghatározzák a földrajzi adottságok, a demográfiai folyamatok és az intézményi kapacitások korlátai. Bár Dombóvár városa rendelkezik egészségügyi intézményekkel, a járás egészét tekintve több területen is jelentős szolgáltatási hiányosságok figyelhetők meg.

A Dombóvári Szent Lukács Kórházban a szülészeti ellátás fekvő- és járóbeteg ellátás keretében valósul meg. A fekvőbeteg ellátás kapacitása 15 (ágy) 10 szülészeti 5 nőgyógyászati. Az éves születésszám 272-290 között. Az elmúlt évben 284 volt. A szülőszoba, illetve az osztály infrastrukturális helyzete a 7 évvel ezelőtti pályázatból megvalósult felújításnak köszönhetően jó. Az alternatív szülészeti igényeknek is megfelelő. Humán erőforrás tekintetében az ápolói létszám képzettségi szinten is megfelelő. Az eddig is kritikusnak mondható szülésznői hiány jelenleg is fennáll. A folyamatos szülésznői ellátás túlmunka elrendeléssel valósítható meg. Az osztály jelenlegi orvosi létszáma 4 fő, melyből kettő részmunkaidős. A folyamatos betegellátás, ügyeleti tevékenység külső – közreműködőkkel valósítható meg. Időnként gondot jelent a haza nem adható újszülöttek – csecsemők ellátása, de a szociális rendszer segítségével a folyamat, illetve a csecsemők itt tartózkodása az elmúlt időszakban rövidebb ideig tart.

Az intézmény rehabilitációs tevékenysége orvosi rehabilitáción kívül kardiológiai rehabilitációt is takar. Két telephelyen összesen 158 ágyon mozgásszervi, míg a központi telephelyen 40 ágyon történik kardiológiai rehabilitáció. Az infrastrukturális feltételek jelenleg jónak mondhatók. Viszont figyelembe kell venni azt, hogy a rehabilitációhoz szükséges eszközök amortizációja miatt a speciális rehabilitációs ágyak, eszközök cseréje, újak beszerzése rövid időn belül szükségessé válik, annak ellenére, hogy az intézmény folyamatosan anyagi lehetőségétől függően az itt használt eszközparkot frissíti. A szakdolgozói létszám számában és képzettségében is megfelelő, gyógytornászok kiemelkedően magas, a szakmai tevékenység ennek következtében magas színvonalú. Az orvoslétszám a napi feladat ellátásához éppen megfelelő, a munkatársak életkora magas, a pótlás nehézkes, leterheltségük nagy. A kardiológiai rehabilitáció kihasználtsága alacsony. A környező intézmények betegút szervezésére fordított nagyobb figyelmével a beteglétszám emelhetővé válna, így a rendelkezésre álló megfelelő humán erőforrás leterheltsége optimalizálódna.

Az intézmény nem végez mozgó szakorvosi szolgálatot. A Dombóvári Szent Lukács Kórház sürgősségi betegellátó osztállyal nem rendelkezik. Sürgősségi betegfogadó helyet működtet. A sürgősségi betegfogadóhely egy nap 24 órájában betegfogadást végző belgyógyászati ambulancia, annak finanszírozási lehetőségével együtt. Annak ellenére, hogy kizárólag járóbeteg finanszírozás történik a betegfogadóhely tevékenységében egy alapszintű sürgősségi osztály tevékenységét végzi. A szakdolgozói ellátottság létszámában és képzésében megfelelő. A napi tevékenységet APN és mentőtiszt látja el szakorvosi felügyelettel, éjszaka szakorvosi felügyelet van. Az orvosi tevékenység csaknem teljes mértékben külső – közreműködő – orvosok tevékenységével van lefedve. A sürgősségi ellátáshoz szükséges eszközök rendelkezésre állnak. Az építészeti viszonyok nem teljes mértékben megfelelőek. Jelenleg is nehézséget okoz központi ügyelet is a sürgősségi betegfogadóhely egy fektetőjében látja el feladatát, csökkentve ezzel a rendelkezésre álló betegellátó teret. Az intézmény CT diagnosztikai háttérrel helyben nem, csak más 30 percen belül elérhető diagnosztikai egységben tud biztosítani.

Az egészségfejlesztési iroda munkáját 4 fő munkatárs végzi, melyből 3 fő részmunkaidős. Az iroda által szervezett programok a város, illetve különböző civil szervezetek együttműködésével valósulnak meg, melyek fókuszában a prevenció áll. Az irodában az infrastruktúra és eszközellátottság megfelelő és önkéntesek bevonásával egyre szélesebb körű programszervezések valósulnak meg. Ezen tevékenységek nemcsak Dombóvár város, hanem a környező településekkel együttműködve kerülnek kivitelezésre.

Tamási járás

A Tamási járás Tolna vármegye egyik leginkább vidéki jellegű térsége, ahol az egészségügyi ellátórendszer működését erősen befolyásolják a településszerkezetből, a demográfiai folyamatokból és az intézményi kapacitások korlátaiból fakadó tényezők. A járásban élő lakosság jelentős része kistelepüléseken él, ami eleve nehezíti az egészségügyi szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférést.

A szülészeti ellátás a járás egyik legjelentősebb problématerülete. Tamásiban nincs teljes körű, folyamatos szülészeti fekvőbeteg-ellátás, ezért a várandós nők más járások kórházaiba kényszerülnek. Ez a megoldás a járás kiterjedt területe és gyenge közlekedési kapcsolatai miatt különösen megterhelő, és sürgős esetekben komoly kockázatot jelenthet. A helyben elérhető terhesgondozás ugyan biztosított, de a szüléshez kapcsolódó ellátás térbeli elkülönülése megszakítja az ellátás folyamatosságát.

Az orvosi rehabilitáció terén szintén jelentős hiányosságok tapasztalhatók. A járásban leginkább alap- és részleges járóbeteg-rehabilitáció érhető el, míg a komplex, hosszabb távú rehabilitációs szolgáltatások – például neurológiai vagy kardiológiai rehabilitáció – hiányoznak. A rehabilitációra szoruló betegek gyakran kénytelenek más városokba utazni, ami az idős és mozgáskorlátozott lakosság számára sok esetben megoldhatatlan. A rehabilitációs kapacitások hiánya miatt a gyógyulás elhúzódhat, a betegek állapota romolhat.

A betegszállítás megszervezése a Tamási járásban különösen nagy kihívást jelent. A települések szórt elhelyezkedése és a nagy távolságok miatt a nem sürgős betegszállítás gyakran lassú és nehezen tervezhető. A betegek hosszú várakozási időkkel szembesülnek, ami akadályozza a rendszeres kezelések és kontrollvizsgálatok igénybevételét. A tömegközlekedés hiányosságai tovább súlyosbítják a helyzetet, különösen az alacsony jövedelmű és idős lakosság körében.

A mentés és sürgősségi ellátás területén a járás földrajzi adottságai komoly kockázatot jelentenek. A mentőállomások távolsága és a rosszabb közlekedési infrastruktúra miatt a kiérkezési idők a járás peremtelepülésein hosszabbak lehetnek. Ez különösen életveszélyes állapotok esetén növeli a halálozás és a maradandó egészségkárosodás kockázatát. A mentőszolgálat humánerőforrásának leterheltsége általánosan tekinthető.

A mozgó szakorvosi szolgálatok itt is csak korlátozottan és rendszertelenül érhetők el. A mobil szűrő- és szakellátások nem fedik le a járás teljes területét, és csak néhány szakterületre korlátozódnak. Ennek következtében a szakorvosi ellátás továbbra is erősen központosított, a betegeknek hosszú utazásokat kell vállalniuk.

Az egyéb egészségfejlesztési tevékenységek fő ismérve, hogy gyakran nem érik el a leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportokat. A lakosság körében minimális van jelen az egészségtudatosság és a prevenció.

Az Egészségfejlesztési Iroda, hasonlóan a vármegyei szolgáltatókhoz, itt hasonló problémákkal küzd, ami a szakemberek hiányában és az ellátás elérhetőségi problémáiban jelentkezik. A tevékenység hatékonyságát nagy mértékben negatív irányba befolyásolja az a tény, hogy a lakosság elérése Tamási városára koncentrálódik, így a további településeken élők abból kizsorulnak.

Összegzésként megállapítható, hogy a Tamási járás egészségügyi ellátórendszere több területen is súlyos szolgáltatási hiányosságokkal küzd. A szülészeti ellátás hiánya, a rehabilitációs kapacitások korlátozottsága, a betegszállítás és mentés nehézségei, valamint az egészségfejlesztési tevékenységek alacsony elérése együttesen rontják a lakosság egészségügyi esélyeit. A jövőbeni fejlesztések során elengedhetetlen a mobil, decentralizált és megelőzőszempontú egészségügyi megoldások megerősítése annak érdekében, hogy a Tamási járásban élők számára hozzáférhetőbb és igazságosabb ellátórendszer alakuljon ki.

Tolnai járás

A Tolnai járás Tolna vármegye egyik kisebb, döntően vidéki jellegű térsége, ahol az egészségügyi ellátórendszer működését alapvetően meghatározza az intézményi háttér korlátozottsága, a lakosság elöregedése és a települések közötti jelentős távolság. Bár Tolna városa rendelkezik alapvető egészségügyi infrastruktúrával, a járás egészét tekintve több területen is jelentős szolgáltatási hiányok tapasztalhatók.

A szülészeti ellátás hiátusa (hasonlóan Tamási, Dombóvár vagy Paks járásokhoz) a járás egyik kardinális pontja. Tolnán sincs teljes körű, folyamatos szülészeti fekvőbeteg-ellátás, így a várandós nők utazáshoz kötöttek.

Az orvosi rehabilitáció területén a járásban elsősorban alap- és részleges járóbeteg-ellátás érhető el, míg a komplex, multidiszciplináris rehabilitációs szolgáltatások hiányoznak. A rehabilitációra szoruló betegek számára ez rendszeres utazást jelent más városokba, ami az idős, krónikus betegségekben szenvedő vagy mozgáskorlátozott lakosság számára sokszor nehezen megoldható. A kapacitáshiány következtében a kezelések gyakran elhúzódnak vagy megszakadnak.

A betegszállítás megszervezése a Tolnai járásban számos nehézségbe ütközik. A nem sürgős betegszállítás esetében gyakoriak a hosszú várakozási idők és a kiszámíthatatlan időpontok, ami akadályozza a rendszeres terápiák és kontrollvizsgálatok igénybevételét. A járás településeinek többségén a tömegközlekedési lehetőségek korlátozottak, így a betegszállítás hiányosságai különösen súlyosan érintik az idős és szociálisan hátrányos helyzetű lakosságot.

A mentés és sürgősségi ellátás tekintetében a járás földrajzi elhelyezkedése és az ellátó pontok távolsága jelenti a legnagyobb kihívást. Bár a mentőszolgálat alapvetően biztosítja az ellátást, a kisebb, nehezebben megközelíthető településeken hosszabb kitérési idők fordulhatnak elő.

A mozgó szakorvosi szolgálatok a Tolnai járásban jelenleg nem képesek érdemben csökkenteni az ellátási egyenlőtlenségeket. Ezek a szolgáltatások többnyire alkalmasszerűek működnek, és csak korlátozott számú szakterületet fednek le. A rendszeresség és kiszámíthatóság hiánya miatt a lakosság nem tud tartósan számítani a mobil ellátásokra, így a szakorvosi ellátás továbbra is a járásközponton kívüli intézményekhez kötődik.

Az egészségfejlesztési tevékenységek sarkalatos problematikája, hogy pont azokhoz a célcsoportokhoz nem jutnak el, akiknek a leginkább szükségük lenne rá. A lakosság érdektelensége az alacsony egészségtudatosságot eredményezi.

Tolna városában működik egészségfejlesztési szolgáltatás az Egészségházban, ahol dietetikai tanácsadás is elérhető, azonban a térség központi Egészségfejlesztési Irodája a Tolna Megyei Balassa János Kórházhoz kapcsolódva, Szekszárdon található (szekszárdi járás), és onnan látják el a környékbeli feladatokat.

Összegzésként megállapítható, hogy a Tolnai járás egészségügyi ellátórendszere több területen is számottevő szolgáltatási hiányosságokkal küzd. A szülészeti ellátás hiánya, a rehabilitációs kapacitások szükségessége, a betegszállítás és mentés nehézségei, valamint az egészségfejlesztési szolgáltatások korlátozott elérése együttesen rontják a lakosság egészségügyi esélyeit. A hosszú

távú javulás érdekében elengedhetetlen a decentralizált, mobil és prevencióközpontú egészségügyi megoldások megerősítése a Tolnai járásban.

1.sz. táblázat:

Az egyéb egészségügyi ellátások LAKOSSÁGI hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok az egyéb egészségügyi ellátásban	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együttműködésben valószínűleg
1.	Korlátozott intézményi kapacitás a szülészeti fekvőbeteg-ellátásban, amit hozzáférési és területi egyenlőtlenség jellemez.	Nincs több, egymással párhuzamosan működő szülészeti osztály, a vármegyében egy központi intézmény, a Tolna Vármegyei Balassa János Kórház látja el ezt a feladatot, így terhelés esetén korlátozott a választási lehetőség és a betegutak rugalmassága. Ez ellátási koncentrációt és időnként túlterheltséget eredményezhet. A szolgáltatás hozzáférhetősége akadályozott, különösen a kisebb falvak esetében, ahol akár hosszú utazás is szükséges.	Szülészeti alapellátás megerősítése a kistélepeken, ami csökkentheti a központi intézmény terhelését és az utazási kényeszt. Mozgó szakorvosi és szülészeti szolgálatok fejlesztése: rendszeres, kiszámítható mobil nőgyógyászati/szülészeti ellátás, ultrahang, szűrések helybe vitele. Telemedicina és digitális megoldások alkalmazása: pl. online konzultációk, távmonitorozás bizonyos esetekben (pl. várandósgondozás). Szervezett, célzott betegszállítás várandósok számára.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői	Nem
2.	Fizikai, közlekedési és hozzáférési akadályok az orvosi rehabilitációs szolgáltatásokhoz, amik térben főként a nagyobb városokra koncentrálódnak, egyes településeken helyben alig van rehabilitációs lehetőség. Kapacitáshiány és hosszú várólisták, a rendszerből hiányzik az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás és anyagi akadályok is terhelik a hozzáférést.	Az orvosi rehabilitáció (pl. gyógytorna, fizioterápia, ergoterápia, logopédia) esetében az idős és mozgáskorlátozott emberek ellátási nehézségei különösen élesen jelennek meg, mert ezek az ellátások rendszeres, hosszabb távú és aktív részvételt igényelnek. Az akadályok így nem egyszeriek, hanem folyamatosan hatnak. Kevés a rehabilitációs szakember (gyógytornász, rehabilitációs orvos) és az állami ellátásban hosszú a várakozási idő, ugyanakkor korlátozott a kezelésszám (pl. csak néhány alkalom finanszírozott).	Rehabilitációs intézmények teljes akadálymentesítése (rampák, liftek, megfelelő mosdók), decentralizált ellátás: több helyi (járési, közösségi) rehabilitációs pont létrehozása, mobil rehabilitációs szolgáltatások (pl. „kiszállító” gyógytornász) támogatása. Otthoni rehabilitáció erősítése: házi gyógytorna és otthoni szakápolás bővítése, „Tele-rehabilitációs” (videós tornák, online kontroll) programok szervezése. Támogatott vagy ingyenes szállítás a rehabilitációs kezelésekre, közlekedéshez igazított, rugalmas orvosi rehabilitációs időpontok. A beteg rendszerből való kiesésének megelőzése érdekében esettanulmány (olyan szakember, aki „kíséri” a beteget) kijelölése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

3.	Egészségfejlesztési irodák (EFI-k) elérhetőségében hozzáférési egyenlőtlenségek vannak: nem minden járásban azonos kapacitással működnek. Humán és infrastrukturális erőforrások hiányával küzd a rendszer, a hatékonyságban vannak hiátusok és korlátozott a lefedettség is.	Szakemberhiány és kapacitáskorlátok jellemzik a rendszert: kevés egészségfejlesztési szakember (pl. dietetikus, pszichológus, gyógytornász) van, továbbá magas a fluktuáció, és így nehéz a vidéki térségekbe szakembereket vonzani. Egy-egy EFI-re túl nagy ellátási terület jut, ami miatt korlátozott a programok száma, és a munkatársak túlterheltek. Az EFI-k nem érik el hatékonyan a vidéki lakosságot, a programok kihasználtsága sokszor alacsony, és az intézményi együttműködés terén is (nem elég erős a kapcsolat az alapellátásban dolgozó háziorvosokkal, védőnőkkel) hiányosságok vannak.	Vidéki elérés javítása kitelepülő programokkal (mobil EFI) és rendszeres jelenlét ösztönzése a kistélepüléseken (szűrések, tanácsadás). Helyi közösségi terek bevonása (művelődési ház, iskola, önkormányzat) a megvalósuló programokba, amik szervezése rugalmas időpontokban (munkaidőn túli programok) is lehet. Célzott kommunikáció (helyi csatornák, személyes megszólítás) alkalmazása a célcsoportok irányába, és helyi véleményformálók, civil szervezetek bevonása a programok megszervezésébe, lebonyolításába és propagálására. Motivációs eszközök (pl. szűrésekhez kapcsolt tanácsadás, komplex programok) beépítése a megvalósult tevékenységekbe. Intézményi együttműködések erősítése, szorosabb kapcsolat tartása az alapellátással (házi orvosok, védőnők aktív bevonása, betegirányítás) és egységes betegút kialakítása (pl. háziorvostól EFI-be irányítás), valamint rendszeres szakmai egyeztetések végrehajtása. Digitális és hibrid megoldások: pl:online tanácsadás, digitális edukációs anyagok rendszerbe állítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

2. sz. táblázat:

Az egészségügyi szakellátások LAKOSSÁGI hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok az egészségügyi szakellátásban	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek A megvalósításért felelős személy(ek)	Vármegyei együttműködésben valósul-e meg
GYERMEKEK						

1.	Fizikai, közlekedési és hozzáférési akadályok az orvosi rehabilitációs szolgáltatásokhoz, amik térben főként a nagyobb városokra koncentrálnak, egyes településeken helyben alig van rehabilitációs lehetőség. Kapacitáshiány és hosszú várólisták, a rendszerből hiányzik az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás és anyagi akadályok is terhelik a hozzáférést.	Az orvosi rehabilitáció (pl. gyógytorna, fizioterápia, ergoterápia, logopédia) esetében az idős és mozgáskorlátozott emberek ellátási nehézségei különösen élesen jelennek meg, mert ezek az ellátások rendszeres, hosszabb távú és aktív részvételt igényelnek. Az akadályok így nem egyszerűek, hanem folyamatosan hatnak. Kevés a rehabilitációs szakember (gyógytornász, rehabilitációs orvos) és az állami ellátásban hosszú a várakozási idő, ugyanakkor korlátozott a kezelésszám (pl. csak néhány alkalom finanszírozott).	Rehabilitációs intézmények teljes akadálymentesítése (rampák, liftek, megfelelő mosdók), decentralizált ellátás: több helyi (járási, közösségi) rehabilitációs pont létrehozása, mobil rehabilitációs szolgáltatások (pl. „kiszálló” gyógytornász) támogatása. Otthoni rehabilitáció erősítése: házi gyógytorna és otthoni szakápolás bővítése, „Tele-rehabilitációs” (videós tornák, online kontroll) programok szervezése. Támogatott vagy ingyenes szállítás a rehabilitációs kezelésekre, közlekedéshez igazított, rugalmas orvosi rehabilitációs időpontok. A beteg rendszerből való kiesésének megelőzése érdekében esetenként szüneteltetett (olyan szakember, aki „kíséri” a beteget) kijelölése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői	Nem
2.	Egészségfejlesztési irodák (EFI-k) elérhetőségében hozzáférési egyenlőtlenségek vannak: nem minden járásban azonos kapacitással működnek. Humán és infrastrukturális erőforrások hiányával küzd a rendszer, a hatékonyságban vannak hiátusok és korlátozott a lefedettség is.	Szakemberhiány és kapacitáskorlátok jellemzik a rendszert: kevés egészségfejlesztési szakember (pl. dietetikus, pszichológus, gyógytornász) van, továbbá magas a fluktuáció, és így nehéz a vidéki térségekbe szakembereket vonzani. Egy-egy EFI-re túl nagy ellátási terület jut, ami miatt korlátozott a programok száma, és a munkatársak túlterheltek. Az EFI-k nem érik el hatékonyan a vidéki lakosságot, a programok kihasználtsága sokszor alacsony, és az intézményi együttműködés terén is (nem elég erős a kapcsolat az alapellátásban dolgozó háziorvosokkal, védőnőkkel) hiányosságok vannak.	Vidéki elérés javítása kitelepülő programokkal (mobil EFI) és rendszeres jelenlét ösztönzése a kistérségeken (szűrések, tanácsadás). Helyi közösségi terek bevonása (művelődési ház, iskola, önkormányzat) a megvalósuló programokba, amik szervezése rugalmas időpontokban (munkaidőn túli programok) is lehet. Célzott kommunikáció (helyi csatornák, személyes megszólítás) alkalmazása a célcsoportok irányába, és helyi véleményformálók, civil szervezetek bevonása a programok megszervezésébe, lebonyolításába és propagálására. Motivációs eszközök (pl. szűrésekhez kapcsolódó tanácsadás, komplex programok) beépítése a megvalósult tevékenységekbe. Intézményi együttműködések erősítése, szorosabb kapcsolat tartása az alapellátással (háziorvosok, védőnők aktív bevonása, betegirányítás) és egységes betegút kialakítása (pl. háziorvostól EFI-be irányítás), valamint rendszeres szakmai egyeztetések végrehajtása. Digitális és hibrid megoldások:	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

			pl:online tanácsadás, digitális edukációs anyagok rendszerbe állítása.			
IDŐSEK						
1.	Fizikai, közlekedési és hozzáférési akadályok az orvosi rehabilitációs szolgáltatásokhoz, amik térben főként a nagyobb városokra koncentrálnak, egyes településeken helyben alig van rehabilitációs lehetőség. Kapacitáshiány és hosszú várólisták, a rendszerből hiányzik az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás és anyagi akadályok is terhelik a hozzáférést.	Az orvosi rehabilitáció (pl. gyógytorna, fizioterápia, ergoterápia, logopédia) esetében az idősek és mozgáskorlátozott emberek ellátási nehézségei különösen élesen jelennek meg, mert ezek az ellátások rendszeres, hosszabb távú és aktív részvételt igényelnek. Az akadályok így nem egyszerűek, hanem folyamatosan hatnak. Kevés a rehabilitációs szakember (gyógytornász, rehabilitációs orvos) és az állami ellátásban hosszú a várakozási idő, ugyanakkor korlátozott a kezelésszám (pl. csak néhány alkalom finanszírozott).	Rehabilitációs intézmények teljes akadálymentesítése (rampák, liftek, megfelelő mosdók), decentralizált ellátás: több helyi (járási, közösségi) rehabilitációs pont létrehozása, mobil rehabilitációs szolgáltatások (pl. „kiszálló” gyógytornász) támogatása. Otthoni rehabilitáció erősítése: házi gyógytorna és otthoni szakápolás bővítése, „Tele-rehabilitációs” (videós tornák, online kontroll) programok szervezése. Támogatott vagy ingyenes szállítás a rehabilitációs kezelésekre, közlekedéshez igazított, rugalmas orvosi rehabilitációs időpontok. A beteg rendszerből való kiesésének megelőzése érdekében esetenként (olyan szakember, aki „kíséri” a beteget) kijelölése.	Javaolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői	Nem
2.	Egészségfejlesztési irodák (EFI-k) elérhetőségében hozzáférési egyenlőtlenségek vannak: nem minden járásban azonos kapacitással működnek. Humán és infrastrukturális erőforrások hiányával küzd a rendszer, a hatékonyságban vannak hiátusok és korlátozott a lefedettség is.	Szakemberhiány és kapacitáskorlátok jellemzik a rendszert: kevés egészségfejlesztési szakember (pl. dietetikus, pszichológus, gyógytornász) van, továbbá magas a fluktuáció, és így nehéz a vidéki térségekbe szakembereket vonzani. Egy-egy EFI-re túl nagy ellátási terület jut, ami miatt korlátozott a programok száma, és a munkatársak túlterheltek. Az EFI-k nem érik el hatékonyan a vidéki lakosságot, a programok kihasználtsága sokszor alacsony, és az intézményi együttműködés terén is (nem elég erős a kapcsolat az alapellátásban dolgozó háziorvosokkal, védőnőkkel) hiányosságok vannak.	Vidéki elérés javítása kitelepülő programokkal (mobil EFI) és rendszeres jelenlét ösztönzése a kistépüléseken (szűrések, tanácsadás). Helyi közösségi terek bevonása (művelődési ház, iskola, önkormányzat) a megvalósuló programokba, amik szervezése rugalmas időpontokban (munkaidőn túli programok) is lehet. Célzott kommunikáció (helyi csatornák, személyes megszólítás) alkalmazása a célcsoportok irányába, és helyi véleményformálók, civil szervezetek bevonása a programok megszervezésébe, lebonyolításába és propagálására. Motivációs eszközök (pl. szűrésekhez kapcsolt tanácsadás, komplex programok) beépítése a megvalósult tevékenységekbe. Intézményi együttműködések erősítése,	Javaolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

			szorosabb kapcsolat tartása az alapellátással (házi orvosok, védőnők aktív bevonása, betegirányítás) és egységes betegút kialakítása (pl. háziorvostól EFI-be irányítás), valamint rendszeres szakmai egyeztetések végrehajtása. Digitális és hibrid megoldások: pl: online tanácsadás, digitális edukációs anyagok rendszerbe állítása.			
NŐK						
1.	Korlátozott intézményi kapacitás a szülészeti fekvőbeteg-ellátásban, amit hozzáférési és területi egyenlőtlenség jellemez.	Nincs több, egymással párhuzamosan működő szülészeti osztály, a vármegyében egy központi intézmény, a Tolna Vármegyei Balassa János Kórház látja el ezt a feladatot, így terhelés esetén korlátozott a választási lehetőség és a betegutak rugalmassága. Ez ellátási koncentrációt és időnként túlterheltséget eredményezhet. A szolgáltatás hozzáférhetősége akadályozott, különösen a kisebb falvak esetében, ahol akár hosszú utazás is szükséges.	Szülészeti alapellátás megerősítése a kistélepléseken, ami csökkentheti a központi intézmény terhelését és az utazási kényesztet. Mozgó szakorvosi és szülészeti szolgálatok fejlesztése: rendszeres, kiszámítható mobil nőgyógyászati/szülészeti ellátás, ultrahang, szűrések helybe vitele. Telemedicina és digitális megoldások alkalmazása: pl: online konzultációk, távmonitorozás bizonyos esetekben (pl. várandósgondozás). Szervezett, célzott betegszállítás várandósok számára.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői	Nem
2.	Fizikai, közlekedési és hozzáférési akadályok az orvosi rehabilitációs szolgáltatásokhoz, amik térben főként a nagyobb városokra koncentrálódnak, egyes településeken helyben alig van rehabilitációs lehetőség. Kapacitáshiány és hosszú várólisták, a rendszerből hiányzik az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás és anyagi akadályok is terhelik a hozzáférést.	Az orvosi rehabilitáció (pl. gyógytorna, fizioterápia, ergoterápia, logopédia) esetében az idős és mozgáskorlátozott emberek ellátási nehézségei különösen élesen jelennek meg, mert ezek az ellátások rendszeres, hosszabb távú és aktív részvételt igényelnek. Az akadályok így nem egyszeriek, hanem folyamatosan hatnak. Kevés a rehabilitációs szakember (gyógytornász, rehabilitációs orvos) és az állami ellátásban hosszú a várakozási idő,	Rehabilitációs intézmények teljes akadálymentesítése (rampák, liftek, megfelelő mosdók), decentralizált ellátás: több helyi (járás, közösségi) rehabilitációs pont létrehozása, mobil rehabilitációs szolgáltatások (pl. „kiszálló” gyógytornász) támogatása. Otthoni rehabilitáció erősítése: házi gyógytorna és otthoni szakápolás bővítése, „Tele-rehabilitációs” (videós tornák, online kontroll) programok szervezése. Támogatott vagy ingyenes szállítás a rehabilitációs kezelésekre, közlekedéshez igazított, rugalmas orvosi	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

		ugyanakkor korlátozott a kezelésszám (pl. csak néhány alkalom finanszírozott).	rehabilitációs időpontok. A beteg rendszerből való kiesésének megelőzése érdekében esetmenedzsment (olyan szakember, aki „kíséri” a beteget) kijelölése.			
3.	Egészségfejlesztési irodák (EFI-k) elérhetőségében hozzáférési egyenlőtlenségek vannak: nem minden járásban azonos kapacitással működnek. Humán és infrastrukturális erőforrások hiányával küzd a rendszer, a hatékonyságban vannak hiátusok és korlátozott a lefedettség is.	Szakemberhiány és kapacitáskorlátok jellemzik a rendszert: kevés egészségfejlesztési szakember (pl. dietetikus, pszichológus, gyógytornász) van, továbbá magas a fluktuáció, és így nehéz a vidéki térségekbe szakembereket vonzani. Egy-egy EFI-re túl nagy ellátási terület jut, ami miatt korlátozott a programok száma, és a munkatársak túlterheltek. Az EFI-k nem érik el hatékonyan a vidéki lakosságot, a programok kihasználtsága sokszor alacsony, és az intézményi együttműködés terén is (nem elég erős a kapcsolat az alapellátásban dolgozó háziorvosokkal, védőnőkkel) hiányosságok vannak.	Vidéki elérés javítása kitelepülő programokkal (mobil EFI) és rendszeres jelenlét ösztönzése a kistételepüléseken (szűrések, tanácsadás). Helyi közösségi terek bevonása (művelődési ház, iskola, önkormányzat) a megvalósuló programokba, amik szervezése rugalmas időpontokban (munkaidőn túli programok) is lehet. Célzott kommunikáció (helyi csatornák, személyes megszólítás) alkalmazása a célcsoportok irányába, és helyi véleményformálók, civil szervezetek bevonása a programok megszervezésébe, lebonyolításába és propagálására. Motivációs eszközök (pl. szűrésekhez kapcsolt tanácsadás, komplex programok) beépítése a megvalósult tevékenységekbe. Intézményi együttműködések erősítése, szorosabb kapcsolat tartása az alapellátással (háziorvosok, védőnők aktív bevonása, betegirányítás) és egységes betegút kialakítása (pl. háziorvostól EFI-be irányítás), valamint rendszeres szakmai egyeztetések végrehajtása. Digitális és hibrid megoldások: pl:online tanácsadás, digitális edukációs anyagok rendszerbe állítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
FOGYATÉKKAL ÉLŐK						
1.	Korlátozott intézményi kapacitás a szülészeti fekvőbeteg-ellátásban, amit hozzáférési és területi egyenlőtlenség jellemez.	Nincs több, egymással párhuzamosan működő szülészeti osztály, a vármegyében egy központi intézmény, a Tolna Vármegyei Balassa János Kórház	Szülészeti alapellátás megerősítése a kistételepüléseken, ami csökkentheti a központi intézmény terhelését és az utazási kényszert. Mozgó szakorvosi és	Javasolt ütemezés: éves szinten	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például	Nem

		látja el ezt a feladatot, így terhelés esetén korlátozott a választási lehetőség és a betegutak rugalmassága. Ez ellátási koncentrációt és időnként túlterheltséget eredményezhet. A szolgáltatás hozzáférhetősége akadályozott, különösen a kisebb falvak esetében, ahol akár hosszú utazás is szükséges.	szülésznői szolgálatok fejlesztése: rendszeres, kiszámítható mobil nőgyógyászati/szülészeti ellátás, ultrahang, szűrések helybe vitele. Telemedicina és digitális megoldások alkalmazása: pl: online konzultációk, távmonitorozás bizonyos esetekben (pl. várandósgondozás). Szervezett, célzott betegszállítás várandósok számára.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői	
2.	Fizikai, közlekedési és hozzáférési akadályok az orvosi rehabilitációs szolgáltatásokhoz, amik térben főként a nagyobb városokra koncentrálódnak, egyes településeken helyben alig van rehabilitációs lehetőség. Kapacitáshiány és hosszú várólisták, a rendszerből hiányzik az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás és anyagi akadályok is terhelik a hozzáférést.	Az orvosi rehabilitáció (pl. gyógytorna, fizikoterápia, ergoterápia, logopédia) esetében az idősök és mozgáskorlátozott emberek ellátási nehézségei különösen élesen jelennek meg, mert ezek az ellátások rendszeres, hosszabb távú és aktív részvételt igényelnek. Az akadályok így nem egyszerűek, hanem folyamatosan hatnak. Kevés a rehabilitációs szakember (gyógytornász, rehabilitációs orvos) és az állami ellátásban hosszú a várakozási idő, ugyanakkor korlátozott a kezelésszám (pl. csak néhány alkalom finanszírozott).	Rehabilitációs intézmények teljes akadálymentesítése (rampák, liftek, megfelelő mosdók), decentralizált ellátás: több helyi (járási, közösségi) rehabilitációs pont létrehozása, mobil rehabilitációs szolgáltatások (pl. „kiszálló” gyógytornász) támogatása. Otthoni rehabilitáció erősítése: házi gyógytorna és otthoni szakápolás bővítése, „Tele-rehabilitációs” (videós tornák, online kontroll) programok szervezése. Támogatott vagy ingyenes szállítás a rehabilitációs kezelésekre, közlekedéshez igazított, rugalmas orvosi rehabilitációs időpontok. A beteg rendszerből való kiesésének megelőzése érdekében esetenként mentesített (olyan szakember, aki „kíséri” a beteget) kijelölése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem
3.	Egészségfejlesztési irodák (EFI-k) elérhetőségében hozzáférési egyenlőtlenségek vannak: nem minden járásban azonos kapacitással működnek. Humán és infrastrukturális erőforrások hiányával küzd a rendszer, a hatékonyságban vannak hiátusok és korlátozott a lefedettség is.	Szakemberhiány és kapacitáskorlátok jellemzik a rendszert: kevés egészségfejlesztési szakember (pl. dietetikus, pszichológus, gyógytornász) van, továbbá magas a fluktuáció, és így nehéz a vidéki térségekbe szakembereket vonzani. Egy-egy EFI-re túl nagy ellátási terület jut, ami miatt korlátozott a programok száma, és a munkatársak túlterheltek. Az EFI-k nem érik el hatékonyan a vidéki lakosságot, a programok kihasználtsága sokszor alacsony, és az intézményi	Vidéki elérés javítása kitelepülő programokkal (mobil EFI) és rendszeres jelenlét ösztönzése a kistérségeken (szűrések, tanácsadás). Helyi közösségi terek bevonása (művelődési ház, iskola, önkormányzat) a megvalósuló programokba, amik szervezése rugalmas időpontokban (munkaidőn túli programok) is lehet. Célzott kommunikáció (helyi csatornák, személyes megszólítás) alkalmazása a célcsoportok irányába, és helyi véleményformálók, civil szervezetek	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

		együttműködés terén is (nem elég erős a kapcsolat az alapellátásban dolgozó háziorvosokkal, védőnőkkel) hiányosságok vannak.	bevonása a programok megszervezésébe, lebonyolításába és propagálására. Motivációs eszközök (pl. szűrésekhez kapcsolt tanácsadás, komplex programok) beépítése a megvalósult tevékenységekbe. Intézményi együttműködések erősítése, szorosabb kapcsolat tartása az alapellátással (háziorvosok, védőnők aktív bevonása, betegirányítás) és egységes betegút kialakítása (pl. háziorvostól EFI-be irányítás), valamint rendszeres szakmai egyeztetések végrehajtása. Digitális és hibrid megoldások: pl: online tanácsadás, digitális edukációs anyagok rendszerbe állítása.			
MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK						
1.	Korlátozott intézményi kapacitás a szülészeti fekvőbeteg-ellátásban, amit hozzáférési és területi egyenlőtlenség jellemez.	Nincs több, egymással párhuzamosan működő szülészeti osztály, a vármegyében egy központi intézmény, a Tolna Vármegyei Balassa János Kórház látja el ezt a feladatot, így terhelés esetén korlátozott a választási lehetőség és a betegutak rugalmassága. Ez ellátási koncentrációt és időnként túlterheltséget eredményezhet. A szolgáltatás hozzáférhetősége akadályozott, különösen a kisebb falvak esetében, ahol akár hosszú utazás is szükséges.	Szülész női alapellátás megerősítése a kistelepüléseken, ami csökkentheti a központi intézmény terhelését és az utazási kényszert. Mozgó szakorvosi és szülész női szolgálatok fejlesztése: rendszeres, kiszámítható mobil nőgyógyászati/szülészeti ellátás, ultrahang, szűrések helybe vitele. Telemedicina és digitális megoldások alkalmazása: pl: online konzultációk, távmonitorozás bizonyos esetekben (pl. várandósgondozás). Szervezett, célzott betegszállítás várandósok számára.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői	Nem
2.	Fizikai, közlekedési és hozzáférési akadályok az orvosi rehabilitációs szolgáltatásokhoz, amik térben főként a nagyobb városokra koncentrálnak, egyes településeken helyben alig van rehabilitációs lehetőség.	Az orvosi rehabilitáció (pl. gyógytorna, fizioterápia, ergoterápia, logopédia) esetében az idős és mozgáskorlátozott emberek ellátási nehézségei különösen élesen jelennek meg, mert ezek az ellátások rendszeres, hosszabb távú és aktív részvételt igényelnek. Az	Rehabilitációs intézmények teljes akadálymentesítése (rampák, liftek, megfelelő mosdók), decentralizált ellátás: több helyi (járási, közösségi) rehabilitációs pont létrehozása, mobil rehabilitációs szolgáltatások (pl. „kiszálló” gyógytornász) támogatása. Otthoni rehabilitáció erősítése:	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje:	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási,	Nem

	Kapacitáshiány és hosszú várólisták, a rendszerből hiányzik az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás és anyagi akadályok is terhelik a hozzáférést.	akadályok így nem egyszeriek, hanem folyamatosan hatnak. Kevés a rehabilitációs szakember (gyógytornász, rehabilitációs orvos) és az állami ellátásban hosszú a várakozási idő, ugyanakkor korlátozott a kezelésszám (pl. csak néhány alkalom finanszírozott).	házi gyógytorna és otthoni szakápolás bővítése, „Tele-rehabilitációs” (videós tornák, online kontroll) programok szervezése. Támogatott vagy ingyenes szállítás a rehabilitációs kezelésekre, közlekedéshez igazított, rugalmas orvosi rehabilitációs időpontok. A beteg rendszerből való kiesésének megelőzése érdekében esetenként ment (olyan szakember, aki „kíséri” a beteget) kijelölése.	tervezetten 2030	szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	
3.	Egészségfejlesztési irodák (EFI-k) elérhetőségében hozzáférési egyenlőtlenségek vannak: nem minden járásban azonos kapacitással működnek. Humán és infrastrukturális erőforrások hiányával küzd a rendszer, a hatékonyságban vannak hiátusok és korlátozott a lefedettség is.	Szakemberhiány és kapacitáskorlátok jellemzik a rendszert: kevés egészségfejlesztési szakember (pl. dietetikus, pszichológus, gyógytornász) van, továbbá magas a fluktuáció, és így nehéz a vidéki térségekbe szakembereket vonzani. Egy-egy EFI-re túl nagy ellátási terület jut, ami miatt korlátozott a programok száma, és a munkatársak túlterheltek. Az EFI-k nem érik el hatékonyan a vidéki lakosságot, a programok kihasználtsága sokszor alacsony, és az intézményi együttműködés terén is (nem elég erős a kapcsolat az alapellátásban dolgozó háziorvosokkal, védőnőkkel) hiányosságok vannak.	Vidéki elérés javítása kitelepülő programokkal (mobil EFI) és rendszeres jelenlét ösztönzése a kistételepüléseken (szűrések, tanácsadás). Helyi közösségi terek bevonása (művelődési ház, iskola, önkormányzat) a megvalósuló programokba, amik szervezése rugalmas időpontokban (munkaidőn túli programok) is lehet. Célzott kommunikáció (helyi csatornák, személyes megszólítás) alkalmazása a célcsoportok irányába, és helyi véleményformálók, civil szervezetek bevonása a programok megszervezésébe, lebonyolításába és propagálására. Motivációs eszközök (pl. szűrésekhez kapcsolódó tanácsadás, komplex programok) beépítése a megvalósult tevékenységekbe. Intézményi együttműködések erősítése, szorosabb kapcsolat tartása az alapellátással (háziorvosok, védőnők aktív bevonása, betegirányítás) és egységes betegút kialakítása (pl. háziorvostól EFI-be irányítás), valamint rendszeres szakmai egyeztetések végrehajtása. Digitális és hibrid megoldások: pl:online tanácsadás, digitális edukációs anyagok rendszerbe állítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	„Egészségügyi intézmények és szolgáltatók, regionális és helyi önkormányzati szervek, civil és nonprofit szervezetek (például egyházak, társadalmi alapú egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok), valamint az oktatási, szociális és államigazgatási szektor releváns szereplői.”	Nem

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK – TELJES LAKOSSÁG ÉS HÁTRÁNYOS HELYZETŰEKRE VONATKOZÓAN

A szülészeti fekvőbeteg-ellátásban jelenleg korlátozott intézményi kapacitás figyelhető meg, amelyet jelentős hozzáférési és területi egyenlőtlenségek jellemeznek. A vármegyében nem működik több, egymással párhuzamos szülészeti osztály, így az ellátást egyetlen központi intézmény, a Tolna Vármegyei Balassa János Kórház biztosítja. Ez a koncentrált ellátási struktúra fokozott terhelést eredményez, különösen csúcsidőszakokban, miközben korlátozza a választási lehetőségeket és a betegutak rugalmasságát. A szolgáltatásokhoz való hozzáférés különösen a kisebb településeken élők számára nehézkes, ahol a várandósoknak gyakran hosszabb utazást kell vállalniuk az ellátás igénybeviteléhez.

A helyzet javítása érdekében indokolt a szülésznői alapellátás megerősítése a kistélepüléseken, amely hozzájárulhat a központi intézmény terhelésének csökkentéséhez és az utazási kényszer mérsékléséhez. Emellett szükséges a mozgó szakorvosi és szülésznői szolgáltatások fejlesztése, amelyek révén rendszeres és kiszámítható módon biztosítható lenne a nőgyógyászati és szülészeti ellátás, beleértve az ultrahangvizsgálatokat és szűréseket is, közvetlenül a lakóhely közelében. A telemedicina és egyéb digitális megoldások alkalmazása – például online konzultációk és bizonyos esetekben távmonitorozás a várandósgondozás során – szintén hozzájárulhat az ellátás hatékonyságának növeléséhez. Mindezek mellett fontos egy szervezett, célzott betegszállítási rendszer kialakítása is, amely kifejezetten a várandósok biztonságos és időben történő ellátáshoz jutását támogatja.

Az egészségfejlesztési rendszer működését jelentős mértékben korlátozza a szakemberhiány és a kapacitáshiány. Az Egészségfejlesztési Irodák (EFI-k) esetében alacsony az egészségfejlesztési szakemberek száma, különösen olyan kulcsterületeken, mint a dietetika, pszichológia és gyógytorna. Ezt tovább súlyosbítja a magas fluktuáció, valamint az a nehézség, hogy a vidéki térségekbe megfelelően képzett szakembereket vonzzanak és ott meg is tartsanak. Egy-egy EFI-re gyakran túl nagy ellátási terület jut, ami a szolgáltatások korlátozott elérhetőségét, a programok alacsony számát, valamint a munkatársak túlterheltségét eredményezi. Mindezek következtében az EFI-k sok esetben nem tudják hatékonyan megszólítani és elérni a vidéki lakosságot, a programok kihasználtsága alacsony marad, miközben az intézményi együttműködések – különösen az alapellátás szereplőivel, például háziorvosokkal és védőnőkkel – nem kellően erősek.

A helyzet javítása érdekében komplex, több szinten megvalósuló beavatkozások szükségesek. Kiemelt jelentőségű a vidéki elérés javítása, amelyet mobil EFI-szolgáltatások és kitelepülő programok révén lehetne erősíteni. A rendszeres jelenlét biztosítása a kistélepüléseken – például szűrések és tanácsadások formájában – hozzájárulhat a lakosság aktívabb bevonásához. Emellett célszerű a helyi közösségi terek, így művelődési házak, iskolák és önkormányzati intézmények bevonása a programok szervezésébe, amelyek rugalmas időpontokban, akár munkaidőn túl is megvalósíthatók.

A hatékony elérés érdekében elengedhetetlen továbbá a célzott kommunikáció alkalmazása, amely a helyi csatornákra és a személyes megszólításra épít. Ebben fontos szerepet játszhatnak a helyi véleményformálók és civil szervezetek, akik közreműködhetnek a programok szervezésében, lebonyolításában és népszerűsítésében. A lakossági részvétel növelése érdekében érdemes motivációs eszközöket is beépíteni a szolgáltatásokba, például szűrésekhez kapcsolt tanácsadások vagy komplex, több elemből álló egészségfejlesztési programok formájában.

Az intézményi együttműködések erősítése szintén kulcsfontosságú. Szükséges a szorosabb kapcsolat kialakítása az alapellátás szereplőivel, különösen a háziorvosok és védőnők aktív bevonása révén, valamint egy egységes és jól működő betegút kialakítása, amely biztosítja a páciensek hatékony irányítását – például a háziorvosi ellátásból az EFI-k felé. Ezt rendszeres szakmai egyeztetések és koordinációs mechanizmusok támogatják. A digitális és hibrid megoldások alkalmazása is jelentős potenciált rejt magában. Az online tanácsadás, valamint a strukturált, könnyen hozzáférhető digitális edukációs anyagok bevezetése és rendszerbe szervezése hozzájárulhat az ellátás hatékonyságának növeléséhez, miközben csökkenti a területi egyenlőtlenségekből fakadó hátrányokat.

Az orvosi rehabilitáció területén – ideértve a gyógytornát, fizikoterápiát, ergoterápiát és logopédiát – különösen jelentős ellátási nehézségek tapasztalhatók az idősek és mozgáskorlátozott személyek körében. Ezen ellátások sajátossága, hogy nem egyszeri beavatkozásokat jelentenek, hanem rendszeres, hosszabb távon fenntartott, aktív betegközreműködést igénylő folyamatok. Ennek következtében a hozzáférési akadályok nem eseti jelleggel, hanem folyamatosan fejtik ki hatásukat, ami jelentősen rontja a terápiás eredményességet és növeli a funkcióvesztés kockázatát.

A rendszer működését alapvetően korlátozza a rehabilitációs szakemberek – különösen a gyógytornászok és rehabilitációs szakorvosok – alacsony száma, valamint az állami ellátásban tapasztalható hosszú várakozási idő. További problémát jelent, hogy a finanszírozott kezelésszám gyakran korlátozott, ami nem teszi lehetővé a szakmailag indokolt, folyamatos rehabilitáció biztosítását. Mindezek következtében a betegek egy része nem jut hozzá időben a szükséges terápiákhoz, vagy a kezeléseik megszakadnak, ami az állapot romlásához vezethet.

A helyzet javítása érdekében komplex, több szinten megvalósuló fejlesztések szükségesek. Alapvető fontosságú a rehabilitációs intézmények teljes körű akadálymentesítése, beleértve a fizikai hozzáférést biztosító infrastruktúrát (rampák, liftek, akadálymentes mosdók), amely elengedhetetlen a mozgásukban korlátozott betegek számára. Ezzel párhuzamosan indokolt a szolgáltatások decentralizálása, vagyis több helyi, járási vagy közösségi szinten működő rehabilitációs pont létrehozása, amelyek csökkentik az utazási terheket és javítják az ellátáshoz való hozzáférést.

A mobil rehabilitációs szolgáltatások – például a kiszálló gyógytornászok – támogatása szintén hatékony eszköz lehet, különösen a nehezen mobilizálható betegek esetében. Ezzel összhangban kiemelt szerepet kap az otthoni rehabilitáció erősítése, amely magában foglalja a házi gyógytorna és az otthoni szakápolás bővítését. A modern technológiai lehetőségek kihasználásával a tele-rehabilitációs megoldások – például videóalapú tornaprogramok és online kontrollvizsgálatok – szintén hozzájárulhatnak a terápiás folyamat folytonosságának biztosításához.

A hozzáférés további javítása érdekében szükséges a rehabilitációs kezelésekhöz kapcsolódó, támogatott vagy ingyenes betegszállítás biztosítása, valamint a közlekedési lehetőségekhez igazított, rugalmas időpontszervezés kialakítása. Végül, a betegek ellátórendszerből való kiesésének megelőzése érdekében létjogosultsága lehet az esetmenedzsment rendszernek, amelyben egy kijelölt szakember folyamatosan nyomon követi a beteg útját, segíti a szolgáltatások közötti eligazodást, és támogatja a terápiás együttműködés fenntartását. Ez a koordinált megközelítés jelentősen javítaná az ellátás hatékonyságát és a rehabilitációs kimeneteket.

II.II. SZOCIÁLIS SZOLGÁLTATÁSOK, GYERMEKJÓLÉTI ALAPELLÁTÁS ÉS GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÁS

Tolna vármegyében a szociális munkacsoport munkáját megelőzően minden szolgáltató számára egységes, a módszertani útmutató alapján szerkesztett kérdőívet küldtünk ki. A beérkezett válaszok, valamint a rendelkezésre álló szakmai beszámolók átfogó képet adtak a szociális alap- és szakellátások, valamint a gyermekjóléti és gyermekvédelmi ellátások jelenlegi helyzetéről. A szolgáltatók a kérdőívben lehetőséget kaptak arra is, hogy részletesen bemutassák a működés során felmerülő problémákat és fejlesztési igényeiket, amelyek megalapozták a helyzetelemzés és a további szakmai egyeztetések irányát.

SZOCIÁLIS ALAP ÉS SZAKELLÁTÁS

II.II.1. Szociális alapszolgáltatások

a) HIÁNYOSSÁGOK

Tolna vármegyében a falugondnoki szolgáltatás fő hiányosságai a kistelepülések markáns alulfedettsége, ami strukturális egyenlőtlenséget okoz a szegénységellenes hálózatban. Működési korlátokként adminisztratív terhek, finanszírozási elégtelenség, humánerőforrás-hiány, infrastrukturális gyengeségek (jármű, IT) és korlátozott hétféle/ünnepnapra elérhetőség dominálnak. További mérsékelt problémák a közlekedési nehézségek, szállítási kapacitáshiány és betegségbeállítás hiánya, amelyek különösen vidéki mobilitást fékeznek, noha a minőség és inkluzivitás ott magas szintű, ahol elérhető.

Az egész vármegyére vonatkozó adatok alapján a szociális étkeztetés alapvetően jól működik, de több fontos hiányosság is látszik. A legnagyobb probléma a finanszírozási elégtelenség és az adminisztratív terhek jelenléte, mert ezek nehezítik leginkább a mindennapi működést. A hétféle és ünnepnapra ellátás többnyire hiányzik, ami a hozzáférést időben korlátozza. Bár a szolgáltatás minőségét és hozzáférhetőségét a válaszadók nagyon kedvezően ítélték meg, a kiegészítés kockázata és az ellátotti igények összetettebbé válása már érzékelhető feszültséget jelez. A lakosság számára a térítési díj továbbra is akadályt jelenthet, különösen a sérülékenyebb csoportoknál. A mélyszegénységben élők, a romák és a gyermekek megjelenése alacsonyabb, ami arra utal, hogy a formális hozzáférés nem mindig jelent tényleges elérést. A fejlesztési javaslatok közül ezért a finanszírozás erősítése, az adminisztráció csökkentése és a célcsoportok aktívabb elérése a legfontosabb. A diétás étkeztetés bevezetése és a szakemberállomány bővítése szintén olyan irányok, amelyek érdemben javíthatnák a szociális étkeztetés működését. Összességében tehát a rendszer működőképes, de a fenntarthatóság és az egyenlő elérés miatt több ponton beavatkozásra van szükség.

A Tolna megyei házi segítségnyújtás működését általánosan a finanszírozási és humán erőforrás-hiány, valamint a szakemberi fluktuáció jelentős terhelései jellemzik, ami a szolgáltatás fenntarthatóságát és a gondozás intenzitását is korlátozza. A szolgáltatók döntő többsége szintén stabil adminisztrációs terheket, valamilyen szintű infrastrukturális hiányosságokat és néhol erős bizalmatlanságot vagy stigma jellegű gátat is megjelenít, ami a belső működést és a kliensekkel való kapcsolatot nehezíti. A helyi társulásokat további gondokként terheli a területi és közlekedési hozzáférés, a szállításhiány, valamint a betegségbeállítás hiánya, amelyek részben megakadályozzák, hogy a szolgáltatás zavartalanul elérje azokat, akikre igazán szükségük van rá. A szolgáltatás igénylői körének szerkezete alapján a szociális hátrányos helyzetű csoportok (mélyszegénységben élők, romák, fogyatékosok) alulreprezentáltak, tehát a szolgáltatás kevésbé irányul a legsérülékenyebb,

strukturális szempontból marginalizált csoportokra, inkább az idősek, a nők és a mozgáskorlátozottak igényeire.

A jelzőrendszeres házi segítségnyújtás vármegyei szinten alapvetően biztosított, ugyanakkor több, rendszerszintű hiányosság azonosítható. Legfontosabb problémaként jelenik meg a szolgáltatás szervezeti és működési egyenlőtlensége. Az ellátás nem mindenhol egységes struktúrában működik, ami megnehezíti az átláthatóságot, a kapacitások összehangolását és a tényleges lefedettség pontos megítélését.

Visszatérő nehézség a humánerőforrás korlátozott rendelkezésre állása és a fluktuáció jelenléte. Ez hosszabb távon a szolgáltatás minőségét és fenntarthatóságát is befolyásolja, még akkor is, ha egyes területeken ez csak mérsékeltent jelentkezik.

Szintén meghatározó hiányosság a finanszírozási korlátok jelenléte, amely elsősorban a működés stabilitását érinti. A szolgáltatás több esetben úgy működik megfelelően, hogy közben erőforrás-feszítettség tapasztalható.

A területi adottságokból fakadó különbségek – különösen a kisebb települések és a szórt településszerkezet – szintén befolyásolják a hozzáférést. Ez egyes esetekben nem jelenik meg közvetlen problémaként, de rendszerszinten mégis egyenlőtlenséget eredményezhet.

Hiányossággént értelmezhető továbbá, hogy bizonyos esetekben a szolgáltatás problémamentes működésként jelenik meg, ami mögött feltételezhetően alacsonyabb igénybevétel vagy rejtett szükségletek állhatnak.

Tolna vármegyében a családsegítő szolgáltatás fő hiányossága az erőforráshiányban ragadható meg: a finanszírozási nehézségek, a humánerőforrás-hiány és az adminisztratív terhek együtt gyengítik a működés stabilitását. Ehhez társul a fluktuáció és a fenntartói forráshiány, ami tovább nehezíti a szakmai folyamatok folyamatosságát.

A hozzáférés oldalán nem elsősorban a távolság, hanem inkább az időszakos jelenlét, a bizalmi bizonytalanság és a stigmatizációtól való félelem jelent korlátot. A problémaképben az anyagi gondok, a lakhatási instabilitás, a munkanélküliség, a gyermeknevelési nehézségek, a mentális problémák és a családi konfliktusok dominálnak. Összességében a szolgáltatás egyszerre küzd kapacitási, szervezési és tartós szociális terhekkel.

1.sz. táblázat:

A SZOCIÁLIS ALAPSZOLGÁLTATÁSOK hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a LAKOSSÁG körében						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a szociális települési alapszolgáltatások terén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
1.	Korlátozott hétvégi elérhetőség (Fa,Ét,)	Mindenhol munkanapokra fókuszáltság, részleges hétvégi kapacitás ritka – sürgősségi igények nem fedettek,	Rugalmas műszakrendszer, rotációs munkarend, eseti hétvégi díjazás, és önkéntes hálózat bevonása sürgősségi esetekre	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten:2030	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	nem
2.	Szállítási és közlekedési korlátok (Fa)	Közös mérsékelt akadály: vidéki mobilitás gyengesége nehezíti a kiszolgáltatottak elérését	Megbízható járműpark bővítése, közösségi fuvarozási együttműködések, kerékpáros/logisztikai asszisztens			
3.	Humán erőforrás kapacitáshiány (Fa)	Bizonyos területeken kritikus: gondnokok túlterheltsége csökkenti a személyre szabott ellátást	Szakemberlétszám bővítése (asszisztens, terepkoordinátor), célzott toborzás kistélelüléseken			
4.	A térítési díj egyesek számára akadályt jelent (Ét)	Az élelmiszerár-emelkedés miatt a költségteher nő, a támogatás ezt nem mindig fedezi	Díjtámogatás, sávós térítési díj, kedvezmények a rászorulóknak. A közmunkaprogram bevonásával az étkeztetés alapanyagköltsége csökkenthető.			
5.	Az adminisztratív terhek túlzottak, A szolgáltatók jelentős adminisztratív terhei csökkentik a kapcsolatépítésre és gondozásra szánt időt, így a szolgáltatás több esetben mennyiséghez kötött, nem pedig minőséghez.	ok az ügyintézési, nyilvántartási és jelentési kötelezettség, A szolgáltatók papíralapú, diverz dokumentációkat és többféle formátumot használnak, ami időigényes, és a digitális ügyvitel hiánya miatt a szolgáltatók sok időt töltnék bejelentésekre és nyilvántartásra, nem pedig közvetlen kapcsolatra.	Egyszerűsített adminisztráció, digitális ügyintézés, asszisztensi kapacitás bővítése. Be kell vezetni egy egységes elektronikus ügyviteli rendszert (pl. egységes kérdőívrendszer, automatikus jelentéskészítés), amely csökkenti az adminisztrációs terhelést	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten:2030	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények,	nem

6.	Fenntartói források és pályázati finanszírozás bizonytalansága korlátozza a stabil működést (Fa,Ét)	Az állami normatíva nem követi kellően a tényleges költségeket	Normatíva emelés, központi célforrás, pályázati alapok bevonása. Vármegyei konszolidált pályázati alap létrehozása, normatív finanszírozás kiegészítése célzott támogatással		releváns államigazgatási szervek.	
7.	Alacsony kistéleptülési lefedettség (Fa)	Bizonyos területeken a kistéleptülések jelentős hányada kimarad a szolgáltatásból, miközben a vármegye kistéleptülési szerkezete ezt indokoltá tenné	Célzott bővítés alulfedett kistéleptüléseken pályázati források (Magyar Falu Program) és kapacitásmegosztás révén			
8.	A szolgáltatás nem mindenhol érhető el azonos módon	Területi és logisztikai különbségek, szállítási kapacitás korlátai	Szállítási kapacitás bővítése, közös logisztikai rendszer, mobil ellátási pontok			
9.	A házi segítségnyújtásról sok településen alacsony az információsáv, sokan nem ismerik a szolgáltatás pontos feltételeit, határidőit és lehetőségeit.	A szolgáltatók nem rendelkeznek következetes kommunikációs stratégiával, a tájékoztatási anyagok kevés településen jelennek meg, a digitális csatornák pedig nem eléggé kihasználtak vagy nem ismertek a lakosság körében	A járási szinten kell kidolgozni egy egységes kommunikációs anyagot (pl. „Házi segítségnyújtás rövid kézikönyv”), amelyet minden települési képviselő-testület kötelezően kiad, a szolgáltatók pedig otthoni látogatásoknál is elkészíjének ilyen tájékoztatási lapot.	javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten:2030	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	nem
10.	A szolgáltatók kapacitása és a szakemberi fluktuáció miatt a hosszabb távú, stabil gondozás nem biztosítható minden esetben, a szolgáltatás inkább rövid távúnak jelenik meg.	Az ágazatban krónikus szakemberhiány van, a jelentős munkaterhelés és a bérfejlesztések hiánya miatt sok dolgozó kilép vagy nem vállal további terhet.	A fenntartóknak és a járási szinten pályázati támogatásokkal szakemberi pótlékot, toborzóprogramot és képzési támogatást kell biztosítani, hogy a házi segítségnyújtás ágon maradjon vonzó munkaterület.			

11.	A házi segítségnyújtás szolgáltatásának kontinuitása gyakran hiányzik hétvégén és ünnepnapokon, mivel az ellátás sok esetben kizárólag munkanapokra korlátozódik. Ez csökkenti az ellátottak biztonságérzetét, és rontja a szolgáltatás rugalmasságát, különösen azok számára, akik folyamatos vagy kiszámítható támogatásra szorulnak.	A szolgáltatók kapacitása és dolgozói állománya korlátozott, a jelentős adminisztratív terhek pedig csökkentik a szabad munkaidőt, így a szolgáltatók nehezen tudnak plusz műszakot biztosítani.	A járási szinten részleges hétvégés vagy ügyeletes szolgálatot kell bevezetni, ahol a nagyobb központokból (pl. járási központ) egy központi ügyeletes gondoskodási csoport biztosítja a szolgáltatást, a kistérségeknél pedig a falugondnokok, tanyagondnokok illeszthető segítségnyújtóként.			
12.	A családsegítő szolgáltatás napi szintű elérhetősége elsősorban a járásközpontokban biztosított, a kisebb településeken az ellátás időszakos.	A szolgáltatás központosított szervezése és a korlátozott humán erőforrás.	Kiszámíthatóbb települési jelenlét, előre tervezett ügyfélfogadási rend, helyi elérési pontok erősítése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten: 2030	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	nem
13.	A személyes segítő munkára sok esetben kevesebb idő jut.	Magas adminisztratív teher és túlterhelt szakemberek.	Adminisztratív terhek csökkentése, segítő munkára fordítható idő növelése.			
14.	A családsegítő szolgáltatás igénybevételét egyes esetekben bizalmatlanság és bizonytalanság gyengíti.	Intézményi távolság, korábbi negatív tapasztalatok, stigmatizációtól való félelem	Bizalomépítő kommunikáció, folyamatos kapcsolattartás, könnyebben érthető tájékoztatás.			
15.	Az összetett problémák kezelése nem mindig kellően összehangolt.	Az intézmények közötti együttműködés egyenetlensége.	Erősebb jelzőrendszeri és intézményközi koordináció, rendszeres esetegyeztetés.			
16.	A jelzőrendszeres házi segítségnyújtás területi lefedettsége és elérhetősége nem egységes, ami eltérő hozzáférési lehetőségeket eredményez a szolgáltatást igénybe venni kívánók számára.	Egyes térségekben nincs önálló szolgáltató, máshol a kapacitás és a szervezeti háttér eltérő erősségű.	Járási szintű lefedettség erősítése, helyi kapcsolattartási pontok kialakítása, a kihelyezett készülékek számának szükségletalapú felülvizsgálata			
17.	Családsegítők szakmai támogatása nem elegendő, kiegészítő kockázata magas	A családsegítésen belül egyre nagyobb szükség van a pszichológusi tanácsadásra, illetve a szupervízió igénybevételére	Több pszichológus alkalmazása, szupervízió biztosítása közös finanszírozással			

18.	A szociális szféra megbecsültsége kicsi	Kevesen választják élethivatásuknak a szociális segítő szakmákat, ami egyrészt az alacsony béreknek és a terület csekély társadalmi ismertségének, másrészt az át- és továbbképzések jelentős idő- és költségigényének, valamint a képzéseken való részvételt nehezítő helyettesítési problémáknak tulajdonítható.	A szociális szféra sokszínűségének bemutatása, a szakemberek munkájának megismertetése, érzékenyítő programok megvalósítása, az online továbbképzések (e-learning) erősítése és olcsóbbá tétele, valamint a bérrendezés.		

2.sz. táblázat

A szociális alapszolgáltatások hozzáféréseinek javításhoz tervezett beavatkozások a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében					
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a szociális települési alapszolgáltatások terén	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
FOGYATÉKKAL ÉLŐK					
1.	Változó gyakoriságú igénybevétel, (Fa)	Elszórt elérhetőség, speciális szállítási igények kielégítetlenek,	Speciális járműpark (kerekeszkéses szállítás), képzett gondnokok, jelzőrendszeri protokoll kidolgozása	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten:2030	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.
2.	Az ellátás egyenlő esélye nem feltétlenül jelent tényleges részvételt (Ét)	Komplex szükségletek, kommunikációs és szervezési akadályok	Egyénre szabott gondozási terv, kommunikációs támogatás, integrált ellátás		
3.	A fogyatékosokkal élők körében a házi segítségnyújtás gyakran csak a legnagyobb egészségügyi visszaesések után jelenik meg, a szolgáltatás inkább súlyosabb, akut fogyatékosági helyzetekre irányul, mint a megelőző támogatásra.	A szolgáltatók tapasztalatai és a szakmai képzetek inkább az általános háziszolgáltatói látogatásokra, nem a fogyatékosok specifikus igényeire fókuszálják, a szolgáltatók pedig a korlátozott kapacitással a komplex, egészségügyi igényeket preferálják.	A szolgáltatók részére egy „fogyatékosokkal élők számára támogatott látogatási protokollot” kidolgozni, ahol a fogyatékosok igényeit a szolgáltatók előzetesen egy egyszerű detektáló kérdőív segítségével felmérjék, a szolgáltatók pedig a szolgáltatást a fogyatékosok típusa szerint módosítják.		

4.	A fogyatékosokkal élők számára szükséges szakmai munka, a speciális eszközök és a szolgáltatók szakértelem hiányában a szolgáltatás gyakran „időskorú-látogatásként” jelenik meg, nem fogyatékos-specifikusan	A szolgáltatók szakmai képzettsége és források hiányossága miatt a fogyatékosokkal élők számára a szolgáltatók képesek a szolgáltatás csak részben testre szabni, ezért a szolgáltatás legtöbb esetben a szokásos háziszolgáltatói látogatás formájában marad.	A szolgáltatók képzési sorában egy „fogyatékos-szakosztály” modult beépíteni, ahol a szolgáltatók fogyatékos-specifikus technikákat, kommunikációs módokat, egészségügyi és életviteli támogatásokat tanulnak, és a fenntartók egy adott arányban „fogyatékos-szakosztályú” esettámogatásokat biztosítanak	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten:2030	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	nem
5.	A fogyatékosokkal élők számára rendelkezésre álló szolgáltatás gyakran térben korlátozott, a szolgáltatók a távoli településekről nem tudnak rendszeresen látogatni.	A szolgáltatók gépjármű-kapacitása és a szolgáltatók rendszerint a központi településekről dolgoznak, a távoli fogyatékos lakók tehát nehezen jutnak el a szolgáltatókhoz, a szolgáltatók pedig a kapacitáskorlátok miatt ritkábban látogatnak a távoli településekre.	A járási szinten mobil, fogyatékos-specifikus látogatási sorozatot létrehozni, ahol a szolgáltatók a távoli településeket rendszeresen látogatják, a szolgáltatók pedig a településekre állandó időpontokat kapnak, a szolgáltatók dolgozói pedig a fogyatékosokkal élőkkel együttműködve szervezik a látogatásokat.			
6.	A jelzőrendszeres házi segítségnyújtás igénybevétele technikai és szervezési nehézségekbe ütközhet, ami akadályozhatja a szolgáltatás hatékony és folyamatos működését.	A mozgáskorlátozottság, a kommunikációs nehézségek vagy a támogató környezet hiánya akadályozhat.	Akadálymentes kommunikáció, egyszerűbb kapcsolattartási módok, a gondozási folyamat személyre szabása.			
7.	A személyes megjelenés és kapcsolattartás nehezített lehet.	Mobilitási korlátok és fizikai hozzáférési akadályok.	Akadálymentesebb elérés, helyben biztosított vagy kihelyezett segítség.			

8.	A családsegítő szolgáltatás nem minden esetben igazodik megfelelően a speciális szükségletekhez. A problémák kezelése nem mindig kapcsolódik össze más ellátási területekkel.	A szolgáltatásszervezés általános működési logikája kevésbé differenciált. Hiányos koordináció a szociális, egészségügyi és egyéb támogató rendszerek között.	Személyre szabottabb ügyfélfogadás, szükségletalapú segítői gyakorlat. Szorosabb szakmaközi együttműködés, koordinált esetkezelés.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten:2030	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	nem
IDŐSEK						
1.	Korlátozott hétféligi elérhetőség kritikus tanyagondnoki szolgálat részbeni hiánya (Fa)	Sürgősségi igények (elesés, gyógyszerkihordás) munkanapokon kívül nem fedettek	„Éjjeli gondozói” szolgáltatás , mobil sürgősségi csomag, családi önkéntes hálózat hétféligére	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten:2030	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	nem
2.	Mobilitáshiány vidéki környezetben	Közlekedési korlátok miatt ellátás nem érhető el időben	Speciális idők számára felszerelt járműpark, közösségi szállítás, Gépjármű biztosítás			
3.	Az idők körében a házi segítségnyújtás gyakran csak a súlyos állapotok után, már komoly egészségügyi visszaesések után jelenik meg, így a szolgáltatás kevésbé megelőző jellegű.	Az idők és családjaik a „családi gondoskodás” által elhanyagolják a szolgáltatók korai bevonását, a szolgáltatók pedig a kapacitáskorlátok miatt inkább a már súlyos és összetett esetekre koncentrálnak.	A szolgáltatók részére kidolgozni egy „korai beavatkozási protokollt”, amelyben a háziorvos, szociális ügyintéző és a házi segítségnyújtás közös esetfelvételt végez, és a szolgáltatók induló szinten is rögzítetlen látogatási sorkötés nélkül, csupán rövidebb, tapintatos látogatásokkal kapcsolódnak az időkhez.			
4.	Az idők körében a mobilitás romlása miatt a házi segítségnyújtás idejénél gyakran hiányoznak a szükséges eszközök (medence, fürdőszoba)	A fenntartói és pályázati források részben biztosítanak egyszerű felügyeletet, de a	A járási szinten kell kialakítani egy közös „eszközparkot” (pl. fürdőszobai biztonsági rudak, ápolási ágyak, járókeretek),	Javasolt ütemezés: éves szinten	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata,	nem

	biztosítása, így a gondozás gyakorlati segítsége korlátozott.	speciális egészségügyi és életviteli eszközök költségei gyakran a családra hárulnak, a szolgáltatók pedig nem rendelkeznek külön eszközkészlettel.	amelyet a szolgáltatók a lakóhelyük körzetében használhatnak, és a fenntartók finanszírozzák a bérleti és karbantartási költségeket.	Végrehajtás határideje: tervezetten:2030	vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	
5.	Az idősök körében a tájékozódás a szolgáltatásról korlátozott: sok idős személy nem ismeri a szolgáltatás feltételeit, a jelentkezés módját és a szolgáltatás tartalmi lehetőségeit.	A modern kommunikációs csatornák (pl. online tájékoztatás) kevés idős személyre terjed ki, a helyi hírlevelek és a képviselői ügyfélszolgálatok pedig nem kötelezően biztosítanak állandó információt.	A településeken a szolgáltatók részére egy „idősek fókuszú kommunikációs napot” bevezetni, ahol a szolgáltatók a közösségi központokban információs napokat tartanak, ahol a házi segítségnyújtás feltételeit, a jelentkezés módját és a szolgáltatás tartalmi lehetőségét a szolgáltatók közvetlenül magyaráznak el.			
6.	A házi segítségnyújtásról sok településen alacsony az információsáv, sokan nem ismerik a szolgáltatás pontos feltételeit, határidőit és lehetőségeit.	A szolgáltatók nem rendelkeznek következetes kommunikációs stratégiával, a tájékoztatói anyagok kevés településen jelennek meg, a digitális csatornák pedig nem eléggé kihasználtak vagy nem ismertek a lakosság körében.	Járási szinten érdemes egy egységes, közérthető tájékoztató (pl. „Házi segítségnyújtás rövid kézikönyv”) készítése, amelyet minden önkormányzat elérhetővé tesz. A szolgáltatók ezt az otthoni látogatások során is átadhatják, növelve a lakosság tájékozottságát és a szolgáltatás ismertségét.			
7.	A szolgáltatók kapacitása és a szakemberi fluktuáció miatt a hosszabb távú, stabil gondozás nem biztosítható minden esetben, a szolgáltatás inkább rövid távúnak jelenik meg	Az ágazatban krónikus szakemberhiány van, a jelentős munkaterhelés és a bérfejlesztések hiánya miatt sok dolgozó kilép vagy nem vállal további terhet.	A fenntartóknak és a járási szinten pályázati támogatásokkal szakemberi pótlékot, toborzóprogramot és képzési támogatást kell biztosítani, hogy a házi segítségnyújtás ágon maradjon vonzó munkaterület.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten:2030	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegyei Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények,	nem

8.	Az idősek problémái kevésbé kerülnek be a családsegítő szolgáltatás látóterébe.	Az izoláció, a visszahúzódás és a ritkább önkéntes segítségkérés.	Aktívabb felkereső munka, helyi kapcsolattartás erősítése. Gyakoribb helyi jelenlét,		releváns államigazgatási szervek.	
9.	A mindennapi ügyintézési nehézségekhez nem mindig kapcsolódik elegendő támogatás	Információhiány, digitális és adminisztratív akadályok.	Egyszerűbb ügyintézési segítség, személyes tájékoztatás, helyi ügyfélszolgálat.			
NŐK						
1.	Krónikus terhelésnek vannak kitéve.	Egyedüli gondozók gyakran mind gyermek, mind idős családtag ellátásáért felelősek.	Családi csomóponti ellátás: egyszeri családlátogatás komplex szolgáltatáscsomaggal, jelzőrendszer erősítése			
2.	A nők körében a házi segítségnyújtás gyakran egyetlen, nem pedig több szintű szolgáltatásként jelenik meg, a nők nem kapnak külön, nő-specifikus támogatási lehetőségeket (pl. családi támogatás, pszichoszociális támogatás).	A szolgáltatók a szolgáltatást általánosan, nem nemi szempontból intézik, a szakmai képzéseik kevés számon nem említene nemi szerepek és nők pecifikus gondozási szempontokat.	A szolgáltatók képzési sorában egy nő-specifikus modult beépíteni, ahol a szolgáltatók tanulnak arról, hogy a nők egy részének speciális szerepe van a családban, és gyakran női gondozásként működnek, így a házi segítségnyújtás ezt a szerepet is támogatja.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten:2030	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	nem
3.	A nők számára rendelkezésre álló szolgáltatás gyakran a hosszú távú, tartós gondozás keretében biztosított, de a szolgáltatók túlterheltsége és a látogatások száma korlátozza a nők számára a szolgáltatás intenzitását és a támogatás mértékét.(hs)	A házi segítségnyújtás valóban hosszú távú, de a szolgáltatók száma és a gépjármű-kapacitás miatt a szolgáltatók a nők számára korlátozott látogatási időt tudnak biztosítani, ahol a látogatások kevésbé támogatóak, inkább felügyelőként, nem pedig aktív gondozóként.	A szolgáltatók képzési sorában egy „nő-specifikus gondozási” modult beépíteni, ahol a szolgáltatók tanulnak arról, hogy a nők számára a szolgáltatás nem csupán felügyelő, hanem támogató és gondozó szerep lehet, a szolgáltatók pedig a nők számára a látogatások intenzitását és tartalmát a nők igénye és erőforrásaik alapján módosítanak, ahol a szolgáltatók a nőkkel együttműködve a szolgáltatás	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten:2030	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	nem

			tartalmát és időtartamát optimalizálják.			
4.	A nők körében a szolgáltatás elérési esélyei kedvezőek, de a női szolgáltatásba vonás gyakran a hosszú távú gondozás miatt megszűnik, ha a nő családi helyzetben hirtelen megváltozik (pl. gyermekgondozás, új párkapcsolat, anyagi helyzetváltozás).(hs)	A nők szolgáltatásba vonása gyakran a „családi” helyzet elvesztésénél jelenik meg, a szolgáltatók pedig a változó családi helyzetekben gyakran elengedik a gondozást, mert a szolgáltatás hosszú távú formája nem biztosított.	A szolgáltatók részére kidolgozni egy „menedzselhető hosszú távú” szolgáltatási protokollt, ahol a nők szolgáltatásba vonása a változó családi helyzetek esetében nem szakad meg, hanem a szolgáltatók a szolgáltatás intenzitását és időtartamát a női helyzet szerint módosítják.			
5.	A szolgáltatásban a nők erősebben jelennek meg, de az egyedül élő, magas kockázatú nők esetében különösen fontos a korai bevonás. A szolgáltatásnak az ő esetükben is fontos a folyamatos készenléti jelleg. (jh)	A nők nagyobb arányú egyedülélése és hosszabb élettartama magasabb gondozási kitettséget eredményez. Az otthoni biztonság és a gyors jelzés a mindennapi önálló élet fenntartásának feltétele lehet.	Célzott tájékoztatás, rendszeres kapcsolattartás, a biztonságérzetet erősítő kommunikáció. Gyors reagálási lánc erősítése, egyszerű jelzéskezelés, rendszeres biztonsági tájékoztatás			
GYEREK, FOGYATÉKKAL ÉLŐK, MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK						
1.	Alulfedettség a szegényebb kistélepközségeken (tanya-falugondnoki szolgáltatás)	Ahol nincs szolgáltatás, gyermekes családok teljesen kimaradnak	Célzott bővítés gyermekes háztartásokkal rendelkező kistélepközségeken, családi szállítási prioritás	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten:2030	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	nem
2.	Alacsonyabb igénybevételi gyakoriság bizonyos területeken (Fa,Ét)	Felnőtt-központú megítélés, gyermekspecifikus igények (szünidős gondozás, iskolai szállítás) nem hangsúlyosak	Családsegítő modell: gyermekgondozási modulok (szünidős ellátás, iskolai fuvar), szülői csoportok, tanodaprogramok			
3.	Alulfedettség a legszegényebb kistélepközségeken (Fa)	Ahol nincs szolgáltatás, ez a csoport teljesen kimarad	„Szegénységjárőr” program legszegényebb 20% kistélepközségeken, mobil szociális iroda			
4.	Betegségbelátás hiánya	A szociális krízis miatt a szolgáltatási igény felismerése nehézkes	Közösségi mediátorok, háztartási esélyfelmérések,			

			prevenciós lakossági körlevelek			
5.	Változó gyakoriság, bizalomhiány (Ét, Fa)	Társadalmi távolság, kulturális akadályok korlátozzák a folyamatos igénybevételt	Roma közösségi mediátorok bevonása, kulturálisan érzékeny kommunikáció			
6.	Stigma és intézményi bizalomhiány (Fa)	Negatív tapasztalatok korábbi szociális ellátásokból	Bizalomépítő programok, roma közösségi vezetők bevonása, sikertörténetek bemutatása			
7.	A fogyatékosokkal élők körében a házi segítségnyújtás gyakran csak a legnagyobb egészségügyi visszaesések után jelenik meg, a szolgáltatás inkább súlyosabb, akut fogyatékosági helyzetekre irányul, mint a megelőző támogatásra.	A szolgáltatók tapasztalatai és a szakmai képzetek inkább az általános háziszolgáltatói látogatásokra, nem a fogyatékosok specifikus igényeire fókuszálják, a szolgáltatók pedig a korlátozott kapacitással a komplex, egészségügyi igényeket preferálják.	A szolgáltatók részére egy „fogyatékosokkal élők számára támogatott látogatási protokollot” kidolgozni, ahol a fogyatékosok igényeit a szolgáltatók előzetesen egy egyszerű detektáló kérdőív segítségével felmérjék, a szolgáltatók pedig a szolgáltatást a fogyatékoság típusa szerint módosítják.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten:2030	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	nem
8.	A fogyatékosokkal élők számára szükséges szakmai munka, a speciális eszközök és a szolgáltatók szakértelem hiányában a szolgáltatás gyakran „időskorú-látogatásként” jelenik meg, nem fogyatékos-specifikusan	A szolgáltatók szakmai képzettsége és források hiányossága miatt a fogyatékosokkal élők számára a szolgáltatók képesek a szolgáltatás csak részben testre szabni, ezért a szolgáltatás legtöbb esetben a szokásos háziszolgáltatói látogatás formájában marad.	A szolgáltatók képzési sorában egy „fogyatékos-szakosztály” modult beépíteni, ahol a szolgáltatók fogyatékos-specifikus technikákat, kommunikációs módokat, egészségügyi és életviteli támogatásokat tanulnak, és a fenntartók egy adott arányban „fogyatékos-szakosztályú” esettámogatásokat biztosítanak			
9.	Az ellátás egyenlő esélye nem feltétlenül jelent tényleges részvételt(ét)	Komplex szükségletek, kommunikációs és szervezési akadályok	Egyénre szabott gondozási terv, kommunikációs támogatás, integrált ellátás			

10.	A mélyszegénységben élők számára a szolgáltatás gyakran korlátozottan érhető el, mivel a szolgáltatók főként a központi területeken vannak jelen.	A kapacitás- és adminisztrációs terhek miatt a szolgáltatók a központi, kevésbé problémás esetekre koncentrálnak, míg a távoli, mélyszegénységben élő területek gyakran kimaradnak.	A szolgáltatók számára egy „mélyszegénységben élők közösségi látogatási napját” bevezetni, ahol a szolgáltatók a mélyszegénységben élők közelében közösségi központokban néhány naponta látogatásokat tartanak, ahol a szolgáltatók a szolgáltatásról informális beszélgetések, játékok és információs napok segítségével ismerkedhetnek a lakossággal.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten:2030	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	nem
11.	A szolgáltatók a mélyszegénységben élők esetében gyakran a családi hálózat segítségét veszik figyelembe, a szolgáltatás csak akkor jelenik meg, ha a családi hálózat már nem képes segíteni, a szolgáltatás pedig kevésbé megelőző jellegű. (ét)	A társadalomkutatások és a szolgáltatók tapasztalata alapján a mélyszegénységben élők körében a családi segítség gyakran a „háttérben” működik, a szolgáltatók pedig a családi hálózat hiányát tekintik a szolgáltatás bevonásának feltételének.	A szolgáltatók részére egy „családi partner” protokollt kidolgozni, ahol a szolgáltatók a családi hálózattal együttműködve közös tervet készítenek, a szolgáltatók a családi és szolgáltatási alternatívákat együtt mérlegelik, a szolgáltatás pedig a családi és szolgáltatási támogatás kombinációjaként jelenik meg.			
12.	A romák számára rendelkezésre álló szolgáltatás gyakran a romák közösségek „háttérben” marad, a szolgáltatók saját munkájukkal és a romák közösségi struktúráival nem tudnak közvetlenül kapcsolódni, a szolgáltatás „szolgáltatóra” szorítkozik, nem a romák közösségekre	A roma közösségek informálisak, a szolgáltatók ritkán lépnek be közösségi szinten, inkább csak egyes családokat érnek el.	A roma közösségek bevonásával „roma közösségi partner” program létrehozása, amelyben a szolgáltatók a közösségi szereplők együttműködésével, központi helyszíneken, közösségi támogatóként jelennek meg.			

13.	A romák körében a házi segítségnyújtás gyakran csak kivételes, egyedi esetekben jelenik meg, a szolgáltatók pedig a csoportot távoli, nehezen elérhető területként, kevésbé partnerként érzékelik, mint ahol a rendszeres bevonódás természetes lenne.	A sztereotípiák és a bizalmatlanság miatt a roma családok nehezebben veszik igénybe a szolgáltatásokat, miközben a szolgáltatók őket gyakran távolmaradónak érzékelik; ez a kölcsönös bizalomhiány akadályozza az együttműködést.	A szolgáltatók képzési sorában egy „kulturális tárgyú” modult beépíteni társadalmi stigma és a sztereotípiák kezelését, ahol a szolgáltatók tanulnak arról, hogy a romák közösségei is szükségükre lehetnek a szolgáltatásra, és a szolgáltatók a romák közösségeivel közösségi eseményeken, információs napokon jelennek meg	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten:2030	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	nem
14.	A mélyszegénységben élők és a romák esetében alacsony a megjelenés, alulreprezentált igénybevétel. (ét, jh)	Kirekesztettség, bizalmatlanság, információhiány, mobilitási nehézségek.	Hátrányos helyzetűeket célzó aktív felkeresés, jelzőrendszer együttműködés erősítése, egyszerűbb és személyesebb tájékoztatás. Egyszerűsített belépés, térítési díj enyhítése.			
15.	Gyerekek esetében alacsonyabb igénybevétel bizonyos területeken A hozzáférés kevésbé szervezett (ét)	A szolgáltatás alapvetően felnőtt- és időscentrikus, a gyermekspecifikus szükségletek kevésbé jelennek meg. A gyermekek ellátása gyakran a szülők elérésén múlik	Családsegítő modell, szünidős étkeztetés, iskolai vagy óvodai kapcsolódó szolgáltatások, Szülői tájékoztatás, családokhoz kapcsolt ellátási csomagok			
16.	Alacsony megjelenés és bizalmi deficit, A hozzáférés javítása ellenére a tényleges elérés gyenge	Intézményi távolság, megbélyegzés, kulturális és kommunikációs akadályok, a formális esély és a tényleges	Roma mediátorok, közösségi jelenlét, kulturálisan érzékeny tájékoztatás, Községi alapú megközelítés, helyi	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten:2030	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési	nem

		igénybevétel nem mindig esik egybe.	partnerségek, személyes kapcsolattartás		önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	
17.	A férfiak körében a házi segítségnyújtás igénybevétele alulreprezentált, a szolgáltatás gyakran „női” szolgáltatásnak látszik, a férfiak kevésbé kérnek segítséget.	A társadalomkutatások és a szolgáltatók tapasztalata alapján a férfiak szerepkoncepciója inkább a „függetlenség” és a „családfői szerep” és a szövegében mozog, a szolgáltatók pedig kevésbé kommunikálnak a férfiaknak a szolgáltatásról.	A szolgáltatók részére kidolgozni egy férfi-specifikus kommunikációs anyagot, ahol a szolgáltatók a férfiaknak azt is elmagyaráznák, hogy a házi segítségnyújtás segítséget nyújthat a társas javak, a táplálkozás, az egészségügyi gondok kezelésében, így a férfiak szolgáltatásba vonása nem csupán segítségként, hanem támogatóként jelenik meg.			
18.	Romák illetve a mélyszegénységben élők esetében a szolgáltatás elérése nem mindig történik egyformán, a megelőző jellegű szolgáltatás kevésbé épül be a mindennapi ellátási logikába	A társadalmi távolság és az intézményrendszerrel szembeni óvatosság gátolhatja a kapcsolódást. Az alacsonyabb szolgáltatási bizalom és a közvetett elérés miatt később fordulnak segítséghez.	Kapcsolatépítő programok, személyesebb megszólítás, a szolgáltatás biztonsági funkciójának hangsúlyozása. Helyi partnerségek, közösségi fórumok, bizalomépítő szociális munka.			
19.	A veszélyeztetettség felismerése sokszor későn történik meg.	A problémák rejtetten maradnak, vagy csak későn jutnak el a szolgálatához.	Korai jelzőrendszeri észlelés erősítése, gyorsabb beavatkozás			
20.	Az iskolai hiányzásra és lemorzsolódásra adott válasz nem mindig elég gyors.	Az iskola, a család és a családsegítő szolgáltatás közötti együttműködés nem minden esetben folyamatos.	Szorosabb iskolai kapcsolattartás, rendszeres közös esetkezelés.	Javasolt ütemezés: éves szinten	Szociális szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális	
21.	A családi konfliktusok és elhanyagolás kezelése gyakran csak tüneti marad	A családok problémái halmozottak, a segítő munka kapacitása korlátozott.	Intenzívebb családgondozás, gyakoribb családlátogatás, megelőző jellegű munka	Végrehajtás határideje: tervezetten:2030		nem
22.	Családsegítés során a fogyatékosság esetében a problémák nem mindig kapcsolódnak össze más ellátási területekkel	Hiányos koordináció a szociális, egészségügyi és egyéb támogató rendszerek között.	Szorosabb szakmaközi együttműködés, koordinált esetkezelés.			

23.	Fogyatékossgal élők esetében a személyes megjelenés és kapcsolattartás nehezített.	Mobilitási korlátok és fizikai hozzáférési akadályok.	Akadálymentesebb elérés, helyben biztosított vagy kihelyezett segítség	intézmények, releváns államigazgatási szervek.	
24.	A családsegítő szolgáltatás sokszor csak a legsürgetőbb krízisek kezelésére tud reagálni.	Halmozott anyagi, lakhatási és életvezetési problémák.	Intenzívebb családgondozás, rendszeres utánkövetés, gyors krízisreagálás		
25.	A problémák összetettsége miatt a segítség sokszor csak részleges eredményt hoz.	A megélhetési, lakhatási, gyermeknevelési és mentális terhek egyszerre vannak jelen	Komplexebb esetkezelés, más szolgáltatásokkal összehangolt beavatkozás.		
26.	A segítő munka hatása gyakran gyengébb a vártnál, mert a szolgáltatás nem mindig tud hosszú távon jelen maradni az érintettek életében.	A szolgáltatással kapcsolatos bizalmatlanság, valamint a kiszámíthatatlan együttműködés megnehezíti a tartós eredmény elérését.	Kiszámíthatóbb ellátási jelenlét, rendszeres utánkövetés, bizalomerősítő kommunikáció.		
27.	Az ellátás gyakran csak részben tud reagálni a halmozott élethelyzeti problémákra.	A szociális hátrányok, a szegénység, a lakhatási instabilitás és a tartós kirekesztettség egyszerre vannak jelen.	Összehangolt, komplex családgondozás, más intézményekkel való szoros együttműködés, célzott támogató jelenlét		

b) MEGOLDÁSI JAVASLAT – TELJES LAKOSSÁG

A falugondnoki szolgáltatás alulfedettségét és működési korlátait kezelendő, prioritizált fejlesztési lépések szükségesek a vármegyei lefedettség egységesítésére és hatékonyságának növelésére. Kulcselemek: adminisztratív terhek csökkentése digitális eszközökkel (pl. mobil app-alapú jelentéskészítés), pályázati források bevonása stabil finanszírozásért, szakemberlétszám bővítése toborzással és képzéssel, valamint jármű- és IT-infrastruktúra modernizálása. Ezek mellett rugalmasabb időbeosztás (részleges hétvégi/ünnepnap kapacitás) és szállítási logisztika erősítése biztosítja a gyors reagálást minden kistélepülésen, maximalizálva a szolgáltatás elérhetőségét a teljes lakosság számára anélkül, hogy a minőség romlana. (fa)

A teljes lakosságra vonatkozóan a szociális étkeztetés fejlesztésének elsődleges iránya a **finanszírozási és működési stabilitás** erősítése lenne. Indokolt az állami támogatás felülvizsgálata, hogy az jobban kövesse az élelmiszerárak és a működési költségek emelkedését. Emellett célszerű lenne az önkormányzati vagy helyi termelés, például a közmunkaprogramhoz kapcsolódó alapanyag-előállítás részleges bevonása, mert ez csökkentheti a kiadásokat. Fontos lenne a hétvégi és ünnepnap ellátás részleges bővítése is, legalább a leginkább rászoruló csoportok számára. Az adminisztratív terhek egyszerűsítése és a személyi feltételek, különösen az asszisztensi kapacitás erősítése szintén javítaná a szolgáltatás működését. A cél az lenne, hogy a szolgáltatás egyszerre legyen fenntartható, kiszámítható és szélesebb kör számára ténylegesen elérhető. (Ét)

A roma lakosság és a mélyszegénységben élők elérése érdekében szükséges a célzott megkeresés és a bizalomépítés erősítése. Ebben fontos szerepe lehet a helyi közösségi szereplők bevonásának és a személyes kapcsolatokon alapuló tájékoztatásnak.

Az információhoz való hozzáférés javítása érdekében egyszerűbb, közérthető kommunikációs formák alkalmazása indokolt, különösen az alacsonyabb iskolai végzettségű csoportok esetében. A fogyatékkal élők és mozgáskorlátozott személyek esetében szükséges a szolgáltatás proaktívabb megközelítése, például az egészségügyi és szociális ellátórendszer közötti együttműködés erősítésével. Az elszigetelten élő idős emberek esetében indokolt a személyes elérés erősítése és az alapszolgáltatások közötti integráció, amely elősegíti a szolgáltatásba való bekerülést.

Összességében a hátrányos helyzetű csoportok esetében a formális hozzáférés biztosítása mellett aktív, célzott és bizalomépítő megközelítésre van szükség a tényleges igénybevétel növelése érdekében.

A **családsegítő szolgáltatás** esetében a hátrányos helyzetű csoportokhoz kapcsolódó beavatkozásnak nem különálló problémákat kell kezelnie, hanem összehangolt módon kell összekapcsolnia a szociális munkát, az információadást, az ügyintézési támogatást és a prevenciót. Különösen a mélyszegénységben élők, a romák, a gyermekek, a nagycsaládok, az egyedülálló szülők, valamint a szenvedélybeteg és pszichiátriai problémákkal élők esetében fontos a korai felismerés, az intenzív esetkezelés és a folyamatos kapcsolattartás. Ezeknél a csoportoknál a problémák általában összetettek és egymásra rakódnak, ezért a családsegítő szolgáltatásnak rugalmasnak, könnyen hozzáférhetőnek és a helyi viszonyokhoz igazodónak kell lennie. A cél nemcsak a meglévő nehézségek kezelése, hanem az együttműködés fenntartása és a további romlás megelőzése is.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK-HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A megyei szociális alapszolgáltatási adatok alapján a hátrányos helyzetű csoportok számára olyan komplex, területi sajátosságokra épülő fejlesztési irány kijelölése indokolt, amely egyszerre kezeli a szolgáltatáslefedettség hiányosságait, a hozzáférési akadályokat és a szervezeti-finanszírozási korlátokat.

A szociális települési alapszolgáltatások formálisan szinte minden járásban jelen vannak, ugyanakkor a falu- és tanyagondnoki ellátás, illetve egyes alapszolgáltatások lefedettsége különösen a kistelepüléseken továbbra is egyenlőtlen, ami a mélyszegénységben élők, a romák, a gyermekes családok és a fogyatékkal élők számára tényleges hátrányt jelent a mindennapi szükségletek kielégítésében. A falugondnoki hálózat bővítése – elsősorban a kistelepülések, alul-lefedett járásokban – kulcsfontosságú annak érdekében, hogy a közlekedési és infrastrukturális hátrányok ne akadályozzák a szolgáltatásokhoz való hozzáférést. Ezzel párhuzamosan a szociális étkeztetés és a házi segítségnyújtás kapacitásainak finomhangolása szükséges: ott, ahol a lefedettség jó, a térítési díjak csökkentése, rugalmasabb kedvezményrendszer és célzott díjpolitikák alkalmazása járulhat hozzá ahhoz, hogy a mélyszegénységben élők és a roma lakosság jelenléte a szolgáltatásokban ne maradjon alulreprezentált.

A szolgáltatások működését átható forráshiány, humánerőforrás-hiány és adminisztratív túlterheltség rendszerszintű beavatkozást igényel, mivel közvetlenül csökkenti a szakemberek terepi jelenlétét és az egyéni esetkezelésre fordítható időt, ami különösen a többszörösen hátrányos helyzetű ügyfélkör esetében jelent kockázatot. A szakemberlétszám bővítése, a rendszeres szupervízió, a továbbképzések és az esetmegbeszélő fórumok megerősítése nemcsak a kiegészítő megelőzést szolgálja, hanem javítja a komplex problémákkal (szegénység, lakhatási bizonytalanság, szenvedélybetegség, pszichés zavarok) küzdő családokkal végzett munka minőségét is. Emellett elengedhetetlen az adminisztratív terhek érdemi csökkentése és az informatikai rendszerek fejlesztése, hogy a szolgáltatók kapacitása valóban az ügyféligényekre reagáló, személyre szabott beavatkozásokra szabaduljon fel.

A hozzáférést korlátozó, attitűdbeli és információs akadályok – különösen a bizalmatlanság, a stigmatizációtól való félelem és az intézményi tájékoztatás hiányosságai – célzott közösségi programokkal és érzékenyítő kommunikációval mérsékelhetők. Indokolt a HEP-ekkel és a helyi közösségi szereplőkkel összehangolt, rendszeres jelenlétre épülő, lakóhely-közelbeli tájékoztató és közösségfejlesztő tevékenységek erősítése, különös tekintettel a roma közösségekre és a mélyszegénységben élő családokra. A család- és gyermekjóléti szolgáltatásoknál kiemelt fejlesztési irányt jelent a jelzőrendszeri együttműködés elmélyítése, a prevenciós programok bővítése és a gyermeknevelési, iskolai, mentális egészségi problémákra reagáló komplex szolgáltatáscsomag kialakítása.

A hátrányos helyzetű célcsoportok esélyegyenlőségének javítása szempontjából fontos, hogy a családsegítés, a házi segítségnyújtás, a jelzőrendszeres ellátás és a szociális étkeztetés fejlesztése ne elszigetelt intézkedésekben, hanem integrált, járási szintű stratégiákban jelenjen meg, amelyek a településszerkezethez, az elérhetőségi viszonyokhoz és az adott térség szociális problématerképéhez igazodnak. Ilyen integrált megközelítés révén a jelenleg is „formálisan elérhető” szolgáltatások a hátrányos helyzetű csoportok szempontjából ténylegesen hozzáférhető, rugalmas és befogadó ellátási rendszerként működhetnek, mérsékelve a mélyszegénység, a marginalizáció és a generációs hátrányok újratermelődését.

a) HIÁNYOSSÁGOK

A rendelkezésre álló adatok alapján Tolna vármegye **nappali ellátórendszere** a teljes lakosság szempontjából egy töredezett, erősen hierarchizált és területileg egyenlőtlen struktúraként írható le, amelyben a szolgáltatási formák és kapacitások eloszlása csak részben követi a szükségletek térbeli és társadalmi mintázatait. A járásközpontok – különösen Szekszárd és Dombóvár – olyan koncentrációs pontként jelennek meg, ahol több célcsoportra (idősek, fogyatékos személyek, szenvedélybetegek, pszichiátriai betegek, hajléktalan emberek) kiterjedő nappali ellátási paletta érhető el, míg a periférikus térségekben – elsősorban a Tamási és Tolna járásban – a kínálat minimálisra szűkül, gyakran kizárólag az idősekre fókuszálva. Ez a „központ–periféria” logika a lakosság szempontjából azt jelenti, hogy a mindennapi életvitelüket nappali ellátásra támaszkodva szervezni kívánó személyek esélyei erősen függnak attól, hogy melyik járásban és milyen településtípuson élnek, miközben a szociális szükségletek – például az elöregedés, a pszichiátriai és addiktológiai problémák, a lakhatási krízisek – nem követik ilyen élesen a közigazgatási határokat. A rendszer egyik központi, a teljes lakosságot érintő hiányossága, hogy több szolgáltatástípus egyes járásokban teljesen hiányzik, így az érintett csoportok nappali ellátáshoz való hozzájutása nem egyszerűen korlátozott, hanem strukturálisan ellehetetlenül. Tamásiban és Tolnában például a nappali ellátás gyakorlatilag az idősekre szorítkozik, miközben a fogyatékos, pszichiátriai, szenvedélybeteg és hajléktalan személyek számára nem áll rendelkezésre intézményesített nappali szolgáltatási forma, vagyis ezek a csoportok járási szinten ellátatlanok maradnak.

Hasonló jelenség figyelhető meg a pszichiátriai és szenvedélybetegek esetében a megye több járásában is, ahol a nulla ellátotti létszám nem a problémák hiányát, hanem a szolgáltatás tényleges hozzáférhetetlenségét tükrözi. A teljes lakosság perspektívájából ez azt jelenti, hogy ugyanazon egészségi vagy szociális problémával élő személyek ellátási esélyei radikálisan eltérnek aszerint, hogy egy „szerencsésen” ellátott városi központ közelében élnek-e, vagy egy olyan járásban, ahol a nappali ellátás strukturális kínálata szinte kizárólag az idősekre szűkül. Mindezzel párhuzamosan a kapacitások megoszlása is ellentmondásos képet mutat: egyes szolgáltatásoknál – különösen a demens nappali ellátásban – a férőhelyhiány már a mindennapi működést érdemben terhelő szűk keresztmetszethez jellemezően jelenik meg, miközben más szolgáltatások alacsony kihasználtsága vagy kis, lokális kapacitása inkább a területi lefedettség szűköségét, mintsem kvantitatív túlterheltséget jelzi. A megyei szintű, nagyobb volumenű ellátások – például a szenvedélybetegek nappali ellátása Szekszárdon – formálisan enyhítik a kapacitáshiányt, de a centralizáció következtében új akadályokat termelnek: a távolabbi településeken élők számára a hosszú utazási idő, a közlekedés és szállítás nehézségei, illetve az ezzel összefüggő többletköltségek valójában szűkítik a tényleges igénybevételt. Így a teljes lakosság szempontjából nemcsak az a kérdés, hogy létezik-e formálisan nappali ellátás az adott célcsoportra, hanem az is, hogy azt milyen távolságból, milyen költséggel és szervezési teherrel lehet elérni, illetve mennyiben illeszthető a mindennapi életvitelhez. A strukturális egyenlőtlenségeket tovább erősíti a finanszírozási és fenntartói forráshiány jelenléte, amely több járásban – különösen a demens, szenvedélybeteg és hajléktalan ellátások esetében – a szolgáltatás hosszú távú fenntarthatóságát és minőségi működését is veszélyezteti. Bár egyes idősek klubjai és kisebb kapacitású szolgáltatások stabil, konfliktusmentes működésről számolnak be, a megyei kép egészét tekintve a finanszírozás gyakran csak az alapvető működtetéshez elegendő, és nem teremti meg a szakmai megújulás, innováció vagy kapacitásbővítés feltételeit. A forráshiányhoz szorosan kapcsolódik a humán erőforrás-problémák kérdése: számos szolgáltató jelzi a szakemberhiányt, a túlterheltséget, illetve a rendszeres szupervízió és továbbképzések hiányát, ami a teljes ellátórendszer szakmai minőségére és a lakosság számára nyújtott szolgáltatások színvonalára is kihat. Ahol a

humánerőforrás csak kis kapacitással van jelen, ott a szolgáltatás ugyan formálisan létezik, de a valóságban korlátozottan képes reagálni a lakossági szükségletek komplexitására. Nem elhanyagolható hiányosság, hogy a rendszer egészét jelentős adminisztratív teher terheli, amely több ellátási formában – különösen a nagyobb volumenű megyei központokban – már a szakmai munka rovására megy. A mindennapi működés szintjén ez azt jelenti, hogy a rendelkezésre álló idő és energia aránytalanul nagy hányadát viszik el a jelentési, dokumentációs és adminisztrációs kötelezettségek, miközben kevesebb erőforrás marad a közvetlen kliensmunkára, közösségi programok szervezésére vagy innovatív szolgáltatási elemek kialakítására. A teljes lakosság szempontjából ez a jelenség nem mindig közvetlenül látható, de hosszabb távon az ellátás minőségének lassú eróziójához, a kiegészítő kockázatának növekedéséhez és a szakemberek megtartásának nehézségeihez vezet, ami tovább mélyíti a humánerőforrás-krízist. A hozzáférés dimenziójában a kép árnyalt: több járásban az intézmények hangsúlyozzák, hogy a klasszikus strukturális akadályok – településméret, közlekedés, szállítás, térítési díj vagy várólista – kevésbé befolyásolják a napi működést, ugyanakkor más térségekben – elsősorban a centralizált, megyei szintű szolgáltatások esetében – ezek a tényezők már kimutathatóan korlátozzák a hozzáférést. A rendszer egészére jellemző, hogy a formális akadályok visszaszorulása mellett egyre inkább az információhiány, a szolgáltatásokról való tudás hiánya, a betegségbelátás hiánya és a társadalmi stigma válnak a hozzáfutás fő korlátjaivá. Pszichiátriai és szenvedélybeteg-ellátás esetében a szolgáltatók következetesen jelzik, hogy a lakosság egy része nem ismeri fel problémáját, vagy a stigmatizációtól való félelem miatt nem fordul segítségért, így a nappali ellátás valójában csak a potenciális célcsoport egy szűk, motivált és tájékozott hányadát éri el. Ez a teljes lakosság szempontjából azt jelenti, hogy a nappali ellátás, mint preventív és rehabilitációs eszköz nem tudja betölteni rendszerformáló szerepét, és a problémák gyakran csak súlyosabb állapotban, magasabb ellátási szinteken jelennek meg. További rendszerszintű hiányosság, hogy a nappali ellátások kliensköre több járásban kevésbé tükrözi a társadalmi egyenlőtlenségek valós szerkezetét. Számos intézményben a mélyszegénységben élők és a roma lakosság jelenléte csekély vagy nem jellemző, miközben ezek a csoportok más statisztikák alapján kiemelten érintettek a lakhatási, egészségi és foglalkoztatási hátrányokban. Mindez arra utal, hogy a nappali ellátások jelenlegi formájukban inkább az önellátásra még részben képes, stabilabb társadalmi pozícióban lévő idősök és felnőttek számára jelentenek elérhető szolgáltatást, míg a leginkább marginalizált csoportok – különösen a halmozottan hátrányos helyzetű, roma, mélyszegénységben élő személyek – sok esetben a rendszer peremén maradnak. A teljes lakosság számára így egy olyan ellátórendszer rajzolódik ki, amely deklaráltan univerzális, de tényleges elérésében és befogadó képességében számos szűk keresztmetszetet hordoz. Végül, a nappali ellátások és a magasabb szintű, szakosított intézményi ellátások közötti átjárhatóság is hiányos, ami az egész lakosságra nézve fontos következményekkel jár. Több szolgáltató beszámolója szerint a nappali ellátásban megjelenő, komplex – gyakran pszichiátriai, addiktológiai vagy időskori demenciával összefüggő – problémákkal küzdő személyek számára nem áll rendelkezésre megfelelő továbbhaladási útvonal, a szakellátási férőhelyek szűkossége, a felvételi kritériumok szigorúsága vagy az intézmények közötti gyenge koordináció miatt. Ez a jelenség azt eredményezi, hogy egyes kliensek „beragadnak” az alacsony küszöbű, alapvetően átmeneti funkciót betöltő nappali ellátásokba, miközben szükségleteik már jóval intenzívebb, összetettebb beavatkozást igényelnének. A teljes lakosság szempontjából ez nemcsak egyéni kockázatokat – állapotromlás, krízishelyzetek, hospitalizáció – növeli, hanem az ellátórendszer hatékonyságát és fenntarthatóságát is gyengíti, mivel a nappali ellátások kénytelenek részben olyan terheket viselni, amelyek strukturálisan a szakellátásokhoz tartoznának.

1.sz. táblázat:

A SZOCIÁLIS NAPALLI ELLÁTÁSOK hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a LAKOSSÁG körében					
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a SZOCIÁLIS NAPALLI ELLÁTÁSOK terén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek
1.	A szociális szakemberek száma alacsony, képzési lehetőségeik szűkösek, a meglévő munkatársak pedig túlterheltek	A megfelelő képzettséggel rendelkező szakemberek hiánya jellemző. A szociális területen dolgozó szakemberállomány esetében továbbképzések, átképzések nem, vagy korlátozottan elérhetőek. A meglévő szakemberek nagyon leterheltek, kiegészítés és pálya elhagyás is jellemző egyes területeken.	Pályaorientáció és életpályamodell erősítése; rendszeres képzések és ismeretfrissítés (pl. kiegészítő és stresszkezelés); szakmai konzultációk, továbbképzések, tréningek szervezése; szupervíziós és pszichés tehercsökkentő programok biztosítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek
2.	A nappali ellátások területi elérhetősége járásonként egyenetlen, a komplexebb szolgáltatások főként a járásközpontokban koncentrálnak.	A specializált szolgáltatások kialakítását forráshiány, szakemberhiány, alacsony intézményi kapacitás és az egységes, átfogó szükségletfelmérés hiánya akadályozza.	Kiszámíthatóbb kistérségi jelenlét, kihelyezett szolgáltatási alkalmak és településközi együttműködések erősítése.		
3.	Több nappali ellátási forma csak részlegesen vagy egyáltalán nem érhető el egyes járásokban.	A specializált szolgáltatások kialakítását forráshiány, szakemberhiány, alacsony intézményi kapacitás és az egységes, átfogó szükségletfelmérés hiánya akadályozza.	Hiányzó szolgáltatástípusok fokozatos kiépítése, társulások fenntartási modellek és célzott pályázati forrásbevonás támogatása, egységes megyei szükségletfelmérésre és tervezésre alapozva.		
4.	Az ellátások működését több helyen finanszírozási bizonytalanság és fenntartói forráshiány terheli.	A rendelkezésre álló források elsősorban az alapműködést fedezik, fejlesztésre kevés mozgástér marad	Stabilabb működési források biztosítása, többéves fejlesztési tervezés és pályázati aktivitás erősítése.		

5.	A személyes segítő munkára sok esetben kevesebb idő jut.	Magas adminisztratív teher és túlterhelt szakemberek nehezítik a közvetlen kliensmunkát.	Adminisztratív terhek csökkentése, egyszerűsített dokumentáció és a szakmai munkára fordítható idő növelése.		
6.	Az összetett problémák kezelése nem minden esetben kellően összehangolt	Az intézmények közötti együttműködés és az esetátadás gyakorlata egyenetlen.	Erősebb jelzőrendszeri és intézményközi koordináció, rendszeres esetegyeztetés és közös szakmai fórumok kialakítása		
7.	A szolgáltatások ismertsége és tényleges elérése nem minden célcsoport esetében megfelelő.	Információhiány, intézményi távolság és a szolgáltatásokhoz kapcsolódó bizonytalanság gyengíti az igénybevételt.	Közérthetőbb tájékoztatás, helyi információs csatornák erősítése és bizalomépítő kommunikáció alkalmazása.		

2. sz. táblázat

A SZOCIÁLIS NAPPALI ELLÁTÁSOK hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében					
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a SZOCIÁLIS NAPPALI ELLÁTÁSOK terén	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
FOGYATÉKKAL ÉLŐK					
1.	A fogyatékos személyek nappali ellátása területileg és kapacitásban nem egyenletesen hozzáférhető.	Az ellátások intézményi háttere és fejlettsége járásonként eltérő, egyes térségekben korlátozott a kínálat.	Területi lefedettség javítása, társulások ellátásszervezés és a hiányzó kapacitások célzott fejlesztése	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek
2.	A szolgáltatások sok esetben inkább gondozási, mint önálló életvitelt támogató funkciót töltenek be.	Korlátozott a fejlesztő, foglalkoztatási és önrendelkezést erősítő programelemek aránya.	Önálló életvitelt, készségfejlesztést és foglalkoztathatóságot támogató elemek beépítése a nappali ellátásba.		
3.	A kisebb településeken élő fogyatékos személyek tényleges hozzáférése nehezebb lehet	Szállítási, közlekedési és akadálymentesítési korlátok csökkentik az elérhetőséget	Szállítási kapacitás bővítése, akadálymentesítés erősítése és helyi elérési pontok fejlesztése		

4.	A társadalmi előítéletek továbbra is gyengíthetik a nyitott közösségi részvételt.	A fogyatékkal kapcsolatos ismerethiány és stigma csökkenti a befogadó környezet kialakulását.	Érzékenyítő programok, közösségi szemléletformálás és inkluzív helyi kezdeményezések támogatása.			
IDŐSEK						
1.	Az idősök nappali ellátása járási szinten eltérő kapacitással és eltérő működési stabilitással érhető el.	Az idősellátás helyi szervezettsége, finanszírozása és szakember-ellátottsága nem egységes.	Járási szintű kapacitáskiegyenlítés, a stabilan működő modellek tapasztalatainak átvétele és fenntartói együttműködés erősítése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	A demens idősök nappali ellátása több térségben szűk kapacitású vagy hiányzik.	A speciális ellátás magasabb szakmai és személyi feltételeket igényel, miközben a férőhelyek száma korlátozott.	Demens nappali ellátási kapacitások bővítése, speciális szakemberek bevonása és több településre kiterjedő ellátási modellek támogatása.			
3.	Az izoláltan élő idősök problémái későn kerülhetnek a szolgáltatás látóterébe.	A visszahúzódás, az egyedüllét és a ritkább önkéntes segítségkérés csökkenti a korai észlelés esélyét.	Aktívabb felkereső munka, helyi kapcsolattartás és jelzőrendszeri együttműködés erősítése.			
4.	A mindennapi ügyintézési nehézségekhez nem mindig kapcsolódik elegendő támogatás.	Digitális, adminisztratív és információs akadályok nehezítik az idősök önálló ügyintézését.	Személyes ügyintézési segítség, egyszerű tájékoztató anyagok és helyi ügyfélszolgálatok biztosítása			
5.	Az idősök nappali ellátásában a közösségi és mentális támogatás nem mindenhol kellően erős	A működés sok esetben az alapfeladatokra koncentrál, a közösségépítő elemekre kevesebb kapacitás jut.	Közösségi programok, mentális támogatást erősítő foglalkozások és preventív időskori programok bővítése.			
NŐK, MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK						
1.	A nappali ellátásokban kevés a kifejezetten női élethelyzetekre reagáló támogató elem.	A szolgáltatástervezés jellemzően nem veszi külön figyelembe a gondozási, családi és mentális terhek női sajátosságait.	Női célcsoportokra szabott csoportok, közösségi programok és támogató szolgáltatási elemek kialakítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit	nem
2.	A krízishelyzetben lévő nők problémái nem minden esetben jelennek meg időben a nappali ellátás látóterében	Bizalmatlanság, szégyenérzet és az informális problémakezelés elsődlegessége késlelteti a segítségkérést.	Biztonságos, bizalomépítő női támogató környezet és célzott tájékoztatás erősítése			

3.	A nappali ellátások nem minden esetben érik el a legrosszabb anyagi helyzetben élőket.	A periférikus lakóhely, az információhiány és az intézményekkel szembeni bizalmatlanság csökkenti az igénybevételt.	Alacsony küszöbű, könnyen elérhető szolgáltatási formák, aktív felkereső munka és helyi jelenlét erősítése.	gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
4.	Az alapvető szükségletekhez kapcsolódó támogatás nem minden esetben kapcsolódik össze a nappali ellátással	A szolgáltatások kevésbé integrálják a megélhetési, lakhatási és ügyintézési nehézségeket	Komplex, több problématerületre reagáló nappali szolgáltatási csomagok kialakítása.		
5.	A szolgáltatásba való belépést bizonytalanság és távolságtartás gyengítheti.	Korábbi negatív tapasztalatok, kiszolgáltatottságérzés és alacsony intézményi bizalom	Bizalomépítő, személyes jelenlétben alapuló segítő munka és közösségi közvetítők bevonása		
6.	A nappali ellátások ritkábban kapcsolódnak munkaerőpiaci vagy reintegrációs célokhoz	A működés fókuszja elsősorban az azonnali szociális szükségletek kezelésére irányul	Foglalkoztatási, készségfejlesztő és reintegrációs elemek tudatosabb beépítése a szolgáltatásokba		
7.	A roma lakosság több nappali ellátási formában alulreprezentált	A területi szegregáció, a bizalmatlanság és a szolgáltatások gyenge közösségi beágyazottsága csökkenti az elérést	Roma közösségekre irányuló célzott elérés, helyi közösségi kapcsolatok és közvetítő szereplők bevonása.		
8.	A roma családok problémái gyakran csak közvetett vagy késői módon jutnak el a szolgáltatásokhoz	Az intézményekkel való kapcsolat sokszor nem támogató, hanem kontrolljellegű tapasztalatokhoz kötődik.	Hosszabb távú bizalomépítés, közösségi jelenlét és preventív kapcsolatépítés erősítése.		
9.	A roma gyermekeket és családokat támogató komplex nappali programok hiányosak	Kevés az olyan integrált program, amely egyszerre kezeli az oktatási, szociális és közösségi hátrányokat.	Komplex családi és közösségi programok indítása, tanulástámogatás, szülői bevonás és helyi partnerségek fejlesztése		

b) MEGOLDÁSI JAVASLAT – TELJES LAKOSSÁG

A nappali ellátórendszer fejlesztése Tolna vármegyében a teljes lakosság szempontjából olyan komplex beavatkozásokat igényel, amelyek egyszerre kezelik a területi egyenlőtlenségeket, a kapacitás- és erőforrás-problémákat, valamint a szolgáltatások ismertségének és elfogadottságának hiányosságait. A vármegyei esélyteremtési paktum szintjén ezért elsődleges célként fogalmazható meg egy olyan, fokozatosan decentralizált, mégis összehangolt nappali ellátási hálózat kialakítása, amely nem csak a járásközpontokban élők számára biztosít hozzáférést. Ennek keretében indokolt a mobil, kihelyezett vagy településközi együttműködésre épülő szolgáltatási formák erősítése, különösen azokban a járásokban, ahol jelenleg csak az idősek nappali ellátása érhető el, vagy ahol egyes célcsoportok (pszichiátriai, szenvedélybeteg, hajléktalan, demens személyek) teljesen ellátatlanok. A mobil nappali ellátási elemek – például heti vagy havi rendszerességgel kihelyezett csoportfoglalkozások, tanácsadások és közösségi programok – lehetőséget adnának arra, hogy a kisebb településeken élők is bekapcsolódjanak az ellátásba anélkül, hogy napi szinten nagy távolságokat kellene megtenniük.

A teljes lakosságra irányuló javaslatok között kiemelt szerepet kell kapnia a kapacitások tudatos, szükséglet-alapú újratervezésének. Azokon a területeken, ahol a férőhelyhiány tartósan és több dimenzióban is megjelenik (például demens idősek nappali ellátásában), indokolt a férőhelyek bővítése, illetve új szolgáltatási pontok létesítése. Ezzel párhuzamosan a megyei szintű, nagy kapacitású ellátásoknál (pl. szenvedélybetegek nappali ellátása Szekszárdon) nem elsősorban további férőhely-bővítésre, hanem a térbeli elérhetőség javítására és a kapcsolódó szállítási, utazási támogatásokra lenne szükség, hogy a járásközpontokon kívül élők számára is reális alternatívát jelentsenek. A finanszírozási és fenntartói források terén a paktum szintjén érdemes olyan forrásallokációs és pályázati mechanizmusokat ösztönözni, amelyek kifejezetten a hiányzó szolgáltatástípusok (pszichiátriai, szenvedélybetegek, hajléktalan, fogyatékos, demens nappali ellátás) létrehozását, illetve a meglévő, kis kapacitású egységek megerősítését támogatják a gyengébben ellátott járásokban.

A nappali ellátórendszer hosszú távú fenntarthatóságának kulcsa a humánerőforrás megerősítése. A teljes lakosság szempontjából olyan beavatkozások szükségesek, amelyek vonzóbbá teszik a szociális szakmát, csökkentik a fluktuációt, és biztosítják a folyamatos szakmai fejlődést. Ide tartozik a rendszeres szupervízió bevezetése és kiterjesztése, a célzott továbbképzések támogatása (különösen demencia, addiktológia, pszichiátriai problémák, kríziskezelés területén), valamint a munkakörülmények javítása, beleértve az adminisztratív terhek tudatos csökkentését. A bürokratikus kötelezettségek racionalizálása – például az elektronikus ügyintézés és egységesített dokumentációs rendszerek erősítése – nemcsak a szakemberek terhelését enyhítené, hanem a szolgáltatások minőségét is javítaná azáltal, hogy több idő és energia jutna közvetlen kliensmunkára és közösségi programokra. A paktum keretében célszerű lenne a járási és megyei szintű szakmai műhelyek, esetmegbeszélő fórumok és tudásmegosztó hálózatok támogatása is, amelyek elősegítik a jó gyakorlatok terjedését és csökkentik a járások közötti szakmai szakadékokat.

A teljes lakosság számára fontos fejlesztési irány az információhoz jutás és a szolgáltatások láthatóságának javítása. A tapasztalatok szerint több ellátás esetében nem a formális jogosultsági feltételek vagy a fizikai hozzáférés jelenti a fő akadályt, hanem az, hogy a potenciális igénybevevők nem ismerik a szolgáltatás létezését, tartalmát vagy igénybevételi módját. Ennek kezelésére érdemes összehangolt, járási szintű kommunikációs és tájékoztató kampányokat szervezni, amelyek a háziorvosi praxisokat, önkormányzatokat, civil szervezeteket és helyi közösségeket is bevonják. Kiemelt szerepe lehet a család- és gyermekjóléti szolgálatoknak, a háziorvosoknak, védőnőknek és iskolai szociális munkásoknak, akik kulcsszereplői a jelzőrendszernek, és hidat képezhetnek a nappali ellátások felé. A lakosság tájékoztatását digitális csatornák (honlapok, közösségi média, online

ügyintézés) és hagyományos formák (lakossági fórumok, szórólapok, helyi újságok, települési hirdetések) kombinációjával célszerű szervezni, figyelembe véve az idősebb és digitálisan kevésbé aktív csoportok elérhetőségét is

MEGOLDÁSI JAVASLATOK-HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok – különösen a mélyszegénységben élők, romák, alacsony iskolázottságúak, tartós munkanélküliek, súlyosan fogyatékos vagy mozgáskorlátozott személyek – esetében a nappali ellátórendszer fejlesztése célzott, esélyteremtő beavatkozásokat igényel. Mivel az adatok szerint e csoportok több szolgáltatásban alulreprezentáltak, elsődleges feladat a proaktív elérés és bevonás erősítése. Ez magában foglalhatja a közösségi szociális munka eszközeinek tudatos alkalmazását, a helyi roma nemzetiségi önkormányzatokkal, civil és egyházi szervezetekkel való együttműködést, valamint olyan „kapuőrök” bevonását (pl. közfoglalkoztatásban résztvevő koordinátorok, közösségi mediátorok), akik hitelesen tudják közvetíteni a szolgáltatások üzenetét a bizalmatlanabb, intézményektől távolabb élő csoportok felé. A hátrányos helyzetű csoportokra szabott nappali ellátási programokban hangsúlyt kaphatnak a mindennapi megélhetést támogató elemek (étkezés, tisztálkodás, alapvető ügyintézés), a készségfejlesztő és munkaerő-piaci reintegrációt támogató foglalkozások, valamint a gyerekek és családok komplex támogatása (pl. tanulástámogató programok, szülői kompetenciafejlesztés. Különös figyelmet érdemel a roma lakosság és a mélyszegénységben élők bevonása azokon a térségekben, ahol jelenleg szinte egyáltalán nem jelennek meg a nappali ellátások kliensállományában. Itt a megoldási javaslatok között kiemelhető a helyben elérhető, alacsony küszöbű, „belépő szintű” szolgáltatások kialakítása, amelyek nem igényelnek bonyolult adminisztrációt, és rugalmasan igazodnak a lakosság élethelyzetéhez (pl. rövidebb, de gyakori strukturális, családbarát programok, gyerekfelügyelet). Fontos, hogy a szolgáltatások kommunikációja ne stigmatizáló módon, „problémacsoportként” azonosítsa a célpopulációt, hanem a közösségi erőforrásokra, a bizalomépítésre és a partnerségre helyezze a hangsúlyt. Ennek része lehet a roma és hátrányos helyzetű közösségekből származó segítők, asszisztensek, közösségi munkások bevonása, akik hidat képezhetnek az intézmények és a klienskör között, csökkentve az intézményekkel szembeni bizalmatlanságot. A fogyatékossgal élő és mozgáskorlátozott személyek esetében a nappali ellátások fejlesztésének kulcsa az akadálymentesítés, a személyre szabott szolgáltatási elemek és a foglalkoztathatóságot támogató programok erősítése. Bár több járásban működik fogyatékos személyek nappali ellátása, ezek területi lefedettsége és kapacitása nem egyenletes, a Paksi és egyes kisebb járásokhoz tartozó településeken például korlátozottak a lehetőségek. Célszerű olyan térségi szintű programokat kialakítani, amelyek egyaránt tartalmaznak fejlesztő foglalkozásokat, önálló életvitelt támogató tréningeket, valamint védett vagy támogatott foglalkoztatási elemeket, szorosan együttműködve a foglalkoztatási szolgálatokkal és helyi munkáltatókkal. A szállítási kapacitás – különösen speciálisan kialakított járművek – bővítése kulcsfontosságú lehet abban, hogy a kisebb településeken élő, mozgásukban korlátozott személyek ténylegesen eljussanak a nappali ellátásokba. A pszichiátriai és szenvedélybeteg személyek, valamint a hajléktalan emberek esetében a megoldási javaslatoknak egyszerre kell célozniuk a szolgáltatási hiányok csökkentését és a stigma, illetve a betegségbelátás hiányának oldását. Azokon a járásokon, ahol jelenleg nincs nappali ellátás, indokolt kisebb, de specializált kapacitások létrehozása, amelyek szorosan együttműködnek a helyi egészségügyi alapellátással, pszichiátriai szakrendelésekkel és addiktológiai szolgáltatásokkal. Emellett szükség van olyan közösségi szemléletű programokra, amelyek a települési közvélemény érzékenyítését, a stigmatizáló attitűdök csökkentését és a „láthatatlan” érintettek azonosítását

szolgálják – például iskolai prevenció, lakossági fórumok, közösségi akciók formájában. A hajléktalanellátásban a nappali szolgáltatások mellett nagy hangsúlyt kell fektetni azokra az átmeneti és tartós elhelyezési lehetőségekre, amelyek lehetővé teszik az ellátotti utak továbblépését; enélkül fennáll a veszélye annak, hogy az alacsony küszöbű nappali ellátásokban „beragadnak” azok, akik komplexebb ellátást igényelnének. Összességében a teljes lakosság és a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok szempontjából a nappali ellátások fejlesztése akkor lehet esélyteremtő, ha egyszerre célozza a területi és strukturális egyenlőtlenségek mérséklését, a humánerőforrás és finanszírozási háttér megerősítését, valamint a bizalom, tájékozottság és hozzáférés javítását a leginkább sérülékeny csoportok körében. A vármegyei esélyteremtési paktum számára ez olyan integrált fejlesztési irányt jelöl ki, amely a nappali ellátásokat nem elszigetelt szociális intézményeknek, hanem a helyi közösségekhez szorosan kapcsolódó, prevenciós, reintegrációs és közösségfejlesztő csomópontoknak tekinti.

a) HIÁNYOSSÁGOK

Az ellátások leírása alapján több, egymással összefüggő hiányosság azonosítható a pszichiátriai, a szenvedélybetegek **közösségi ellátása** és a támogató szolgáltatás területén.

Elsőként a **területi lefedettség egyenlőtlensége** emelhető ki, amely mind a pszichiátriai, mind a szenvedélybetegek közösségi ellátásánál, illetve a támogató szolgáltatásnál markánsan jelen van. A szolgáltatások térségi/járási szinten szerveződnek, a jogszabályi kereteknek formálisan megfelelően, ugyanakkor a vármegye több járása, illetve egyes települései ténylegesen kimaradnak az ellátásból. Ez azt jelenti, hogy a lakosság egy része csak nagyobb távolság, bonyolultabb utazás vagy jelentős szervezési erőfeszítés árán tudna hozzáférni a szolgáltatásokhoz, ami sok esetben az igénybevétel elmaradásához vezet. A szolgáltatási területek közötti átfedések (pl. szenvedélybetegek ellátásánál) mellett párhuzamosan olyan „fehér foltok” is megjelennek, ahol nincs közösségi ellátás, ami a megyei szintű esélyegyenlőséget alapvetően sérti.

Másodikként a **humánerőforrás-hiány** és a szakember-fluktuáció tekinthető strukturális kulcsproblémának. Mindhárom ellátási forma esetében visszatérő elem a súlyos vagy közepes mértékű szakemberhiány, a kiégés, a fluktuáció, valamint a rendszeres szupervízió és szakmai támogatás hiánya. Mindez nemcsak a szolgáltatás mennyiségi kapacitását szűkíti, hanem a minőségi működést, a teammunka stabilitását és az ellátás folyamatosságát is gyengíti. A humánerőforrás-problémák hosszabb távon a szakmai színvonal romlását, a prevenciós és közösségi munkára fordítható idő csökkenését, illetve a lakosság bizalmának erózióját eredményezhetik.

Harmadrészt erőteljesen jelen van a **társadalmi stigma és a betegségbelátás hiánya**, amelyek egyszerre érintik a pszichiátriai, szenvedélybeteg és fogyatékos célcsoportokat. A leírások szerint a stigma nem csupán a szolgáltatás igénybevételét gátolja, hanem a jelzőrendszer működését, az együttműködési hajlandóságot és a közösségi befogadást is korlátozza. A betegségbelátás hiánya, illetve az információhiány – például a szolgáltatások létezéséről, tartalmáról, elérhetőségéről – különösen a szenvedélybetegek körében jelent akadályt. Ez oda vezet, hogy a formálisan rendelkezésre álló kapacitások sem töltődnek fel optimálisan, miközben a háttérben rejtett szükségletek halmozódnak.

Negyedikként a **hozzáférés strukturális akadályai** jelentkeznek, elsősorban a közlekedési nehézségek és a szállítási lehetőségek hiánya formájában. Mivel az ellátások térségi alapon szerveződnek, a kisebb, periférikus településeken élők számára a szolgáltatások igénybevétele gyakran többlettutazást, magasabb idő- és költségráfordítást igényel. Ez különösen a szegénységben élők, idősek, mozgásukban korlátozott személyek számára jelent súlyos akadályt, akik számára a mobil szolgáltatások, kihelyezett napok vagy célzott szállítási

támogatás hiánya az ellátatlanság kockázatát növeli. A leírás egyértelműen utal arra, hogy nem a formális férőhelyhiány vagy a térítési díj, hanem az eljutás és a tájékozottság jelenti a fő korlátot.

Ötödikként a **célcsoportok részvétele és rejtett szükségletek** terén mutatkoznak hiányosságok. Több szolgáltatásnál jól látható, hogy a mélyszegénységben élők, a férfiak vagy bizonyos életkori csoportok gyakran jelennek meg, míg a romák, fogyatékossgal élők vagy nők alulreprezentáltak. Ez arra utal, hogy a szolgáltatások jelenlegi formájukban nem minden társadalmi csoporthoz jutnak el azonos hatékonysággal, illetve bizonyos csoportok számára kevésbé elérhetőek vagy vonzóak. Az idősek és nők esetében kifejezetten kedvezőtlenebb elérési esélyek jelennek meg a szenvedélybetegek ellátásában, ami arra enged következtetni, hogy a szolgáltatások kommunikációja, szervezési módja és időbeosztása nem kellően igazodik az ő élethelyzetükhöz és szükségleteikhez.

Hatodikként **szervezeti és együttműködési hiányosságok** rajzolódnak ki. Több helyen jelenik meg az intézményközi együttműködés gyengesége, a jelzőrendszer nem kellően hatékony működése, valamint az, hogy az adminisztratív terhek jelentős mértékben kötik le a szakemberek kapacitását. Ez a kombináció azt eredményezi, hogy a szakmai munka idő- és energiaráfordítása csökken, miközben a komplex, több szereplőt igénylő esetkezelés, közösségi bevonás, illetve a prevenciós munka háttérbe szorul. A koordinációs hiányosságok csökkentik a rendszer átjárhatóságát (pl. egészségügyi ellátás–szociális szolgáltatások–civil szervezetek között), ami különösen a pszichiátriai és szenvedélybetegek esetében rontja a folyamatosságot és az utánkövetést.

Hetedikként problémaként értelmezhető a **fejlesztési irányok fókuszja és korlátai** is. Bár a szolgáltatók oldaláról markáns fejlesztési igények fogalmazódnak meg (szakemberlétszám, szupervízió, továbbképzések, mobilitás, területi jelenlét, együttműködés, prevenció), kevésbé jelennek meg prioritásként a digitális megoldások, a közösségi terek fejlesztése vagy bizonyos célzott programok. Ez részben érthető, hiszen az alapműködés stabilizálása elengedhetetlen, ugyanakkor hosszabb távon kockázatot hordoz, ha az ellátórendszer nem kezdi el tudatosan építeni azokat az innovatív elemeket, amelyek a fiatalabb korosztályok elérését, az online jelenlétet, vagy a közösségi integráció új formáit támogatnák.

Nyolcadikként a támogató szolgáltatás esetében külön is látható, hogy a **szolgáltatás profilja és tényleges célcsoportja között eltérés** alakulhat ki. Bár elvileg fogyatékos személyek lakókörnyezetben történő támogatását célozza, az igénybevételben a fogyatékkal élők alulreprezentáltak, miközben más, súlyosan hátrányos helyzetű csoportok (pl. mélyszegénységben élők) dominálnak. Ez a gyakorlatban szükségletvezérelt adaptációként értelmezhető, ugyanakkor felveti a kérdést, hogy a fogyatékos személyek szükségletei mennyiben kerülnek ténylegesen felszínre, illetve mennyire illeszkedik a szolgáltatás szakmai tartalma a jogszabályi célcsoporthoz.

Végül, a leírás alapján az ellátórendszer egészét tekintve **feszültség figyelhető meg a formális kapacitások megléte és a tényleges hozzáférés, valamint igénybevétel között**. A formálisan rendelkezésre álló kapacitások, a férőhelyhiány hiánya és a mérsékelt igénybevételi ingadozások első ránézésre kedvező képet mutathatnak. Ugyanakkor a területi lefedettség hiányosságai, a humánerőforrás-problémák, a stigma, a közlekedési akadályok és a rejtett szükségletek együttesen azt jelzik, hogy a rendszer nem képes maradéktalanul elérni és megtartani azokat a csoportokat, akik számára a közösségi ellátások és a támogató szolgáltatás különösen nagy jelentőséggel bírnának. Ez hosszabb távon az ellátatlan, vagy későn ellátásba kerülő betegek, kliensek számának növekedéséhez, a krízishelyzetek gyakoribbá válásához és az egészségügyi, szociális, illetve igazságügyi rendszerekre nehezedő nyomás erősödéséhez vezethet.

1. sz. táblázat

KÖZÖSSÉGI ellátások hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a LAKOSSÁG körében					
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a közösségi ellátások terén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek
1.	A pszichiátriai és szenvedélybetegek közösségi ellátása, valamint a támogató szolgáltatás területi lefedettsége nem egyenletes, ezért a vármegye egyes településein a szolgáltatások csak korlátozottan vagy közvetetten érhetők el.	A szolgáltatások térségi szerveződése önmagában megfelel a jogszabályi kereteknek, ugyanakkor a járásközi eltérő intézményi jelenlét, a hiányzó helyi kapcsolódási pontok és a perifériás települések gyengébb bekapcsoltsága tényleges hozzáférési különbségeket eredményez.	A lefedetlen vagy gyengén lefedett térségekben kihelyezett szolgáltatási pontok, rendszeres települési jelenlét és mobil ellátási formák kialakítása szükséges, valamint indokolt a vármegyei ellátási térkép rendszeres felülvizsgálata	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek
2.	Az ellátások tényleges igénybevétele és a formálisan rendelkezésre álló kapacitások között feszültség mutatkozik, vagyis a szükségletek egy része rejtve marad	A stigma, az információhiány, a betegségelátás hiánya és a bizalmatlanság miatt sok érintett nem jut el időben a szolgáltatásokhoz, miközben a rendszer kevésbé képes proaktív elérésre.	Lakossági tájékoztató és érzékenyítő programok, alacsony küszöbű megkereső tevékenységek, valamint közérthető, több csatornán elérhető információs felületek fejlesztése indokolt		
3.	A szolgáltatások működését humánerőforrás-hiány és szakmai túlterheltség gyengíti.	A szakemberhiány, a fluktuáció, a kiegészítő kockázata, valamint a rendszeres szupervízió és továbbképzések korlátozott elérhetősége csökkenti a szolgáltatások stabilitását és szakmai kapacitását	Szükséges a szakember-utánpótlás erősítése, a munkakörülmények javítása, rendszeres szupervízió biztosítása, valamint a célzott továbbképzések és esetmegbeszélő fórumok beépítése a működésbe		
4.	Az intézményközi együttműködés és a jelzőrendszeri kapcsolódások nem mindenütt kellően hatékonyak	Az eltérő intézményi gyakorlatok, a személyes kapcsolatokra épülő együttműködés, valamint a formalizált protokollok hiánya gyengíti az időben történő jelzést és a komplex esetkezelést	Egységesebb együttműködési protokollok, rendszeres szakmaközi egyeztetések, közös esetkonferenciák és helyi jelzőrendszeri fórumok működtetése szükséges		

2. sz. táblázat

KÖZÖSSÉGI ellátások hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében					
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a közösségi ellátások terén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek
FOGYATÉKKAL ÉLŐK, IDŐSEK, NŐK, ROMÁK, MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK					
1.	Az idősök számára a közösségi ellátások elérése sok esetben nehézkes, különösen a kisebb településeken élők esetében.	Az életkori sajátosságokból eredő mobilitási nehézségek, az egészségi állapot romlása, valamint a közlekedési és kíséresi lehetőségek hiánya fokozza a hozzáférési akadályokat.	Az idősök számára hához menő, kihelyezett és kísért szolgáltatási formák erősítése, továbbá szervezett szállítási és eljutási támogatás kialakítása indokolt.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek
2.	Az időskori pszichés problémák és szenvedélybetegségek gyakran rejtve maradnak.	A társadalmi izoláció, a szégyenérzet, a mentális problémák alacsony felismerése és az érintettek passzív segítségkérési mintázatai csökkentik az ellátásba kerülés esélyét	Célzott időskori mentálhigiénés szűrések, közösségi programok, klubjellegű kapcsolódási pontok és háziorvosokkal összehangolt korai felismerési mechanizmusok kialakítása szükséges		
3.	A közösségi ellátásokban a gyermekek szükségletei közvetetten jelennek meg, különösen akkor, ha a probléma a szülő pszichiátriai vagy szenvedélybetegsége révén érinti őket.	A felnőttellátások fókuszja elsődlegesen az érintett szülőre irányul, miközben a gyermekek pszichoszociális terhelése és veszélyeztetettsége gyakran másodlagos szempont marad	Családközpontú esetkezelés, gyermekjóléti szolgálatokkal való szorosabb együttműködés, valamint a gyermekek számára elérhető pszichológiai és mentálhigiénés támogatások bővítése indokolt.		
4.	A nők egy része kedvezőtlenebb eséllyel kapcsolódik be a szolgáltatásokba, különösen összetett családi és gondozási terhek mellett.	A gondozási feladatok, az időhiány, a társadalmi szerepeltérítések, valamint az esetenként rejtett pszichés és addiktológiai problémák csökkentik a segítségkérés valószínűségét	Rugalmasabb szolgáltatásszervezés, nőbarát és bizalmi környezet kialakítása, valamint a nőket célzó speciális mentálhigiénés és támogató programok indítása indokolt.		
5.	A pszichés és szenvedélybetegséggel küzdő nők problémái gyakran kevésbé láthatók a szolgáltatórendszer számára	A stigmatizáció, a szégyenérzet, a családon belüli konfliktusok eltitkolása és a segítségkérés halogatása rejtett szükségleteket eredményez	Erősíteni szükséges a biztonságos, diszkrét segítségnyújtási formákat, a női célcsoportokra szabott csoportokat, valamint az egészségügyi és szociális szereplők érzékenyítését		

6.	A támogató szolgáltatás ellenére a fogyatékkal élők nem minden esetben jelennek meg arányosan az igénybe vevők között.	A szolgáltatás célcsoport-specifikus elemei kevésbé láthatók, az információhiány, az akadálymentesítés korlátai és a szükségletek rejtettsége csökkentik a tényleges elérést	Szükséges a támogató szolgáltatás célcsoportjára irányuló tájékoztatás erősítése, a speciális szolgáltatáselemek láthatóbbá tétele, valamint az egyéni szükségletfelmérés következetesebb alkalmazása.		
7.	A hozzáférésben fizikai, kommunikációs és közlekedési akadályok is megjelenhetnek.	A kisebb településeken korlátozott az akadálymentes közlekedés, kevés a személyre szabott segítség, és nem minden információ érhető el könnyen értelmezhető formában	Komplex akadálymentesítési intézkedések, szállítási kapacitásfejlesztés, valamint könnyen érthető és többféle kommunikációs formában elérhető tájékoztatás biztosítása indokolt		
8.	A mélyszegénységben élők számára a szolgáltatásokhoz való hozzáférés sokszor nemcsak földrajzi, hanem anyagi és információs okokból is korlátozott	Az alacsony jövedelem, a közlekedési költségek, a digitális és intézményi tájékozódás nehézségei, valamint a bizalmatlanság összetett akadályrendszert hoznak létre.	Helyben elérhető, alacsony küszöbű szolgáltatások, utazási támogatás, intenzív szociális munka és személyes kísérés erősítése szükséges.		
9.	A pszichés, addiktológiai és szociális problémák gyakran halmozottan jelentkeznek, miközben az ellátások rendszere széttagolt	A lakhatási, foglalkoztatási, egészségügyi és családi problémák egymást erősítik, de az ellátórendszerek közötti átjárás nem mindig elég hatékony	Integrált esetkezelésre, a szociális és egészségügyi szolgáltatások jobb összekapcsolására, valamint család- és élethelyzet-központú beavatkozásokra van szükség		
10.	A roma lakosság körében feltételezhetően alacsonyabb a szolgáltatások tényleges elérése, mint amit a szükségletek indokolnának	A társadalmi kirekesztettség, az intézményekkel szembeni bizalmatlanság, a stigma, valamint a korábbi negatív tapasztalatok visszatartó hatást gyakorolnak a segítségkérésre.	Roma közösségi kapcsolattartók, mediátorok bevonása, helyben végzett közösségi munka, valamint bizalomépítő, személyes alapuló szolgáltatásszervezés szükséges		
11.	A roma családokat érintő problémák gyakran halmozott formában jelennek meg, ezért az egyes szolgáltatások önmagukban korlátozott hatásúak	A szegénység, a rossz lakhatási körülmények, az alacsony iskolázottság, a munkaerőpiaci hátrányok és az egészségügyi problémák együttesen növelik a sérülékenységet	Komplex, családközpontú beavatkozások, több ágazatot összekapcsoló programok, valamint a helyi közösségekkel partnerségben kialakított fejlesztések indokoltak		

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK-TELJES LAKOSSÁG

Az ellátórendszer fejlesztéséhez egyrészt a teljes lakosságot célzó, rendszerszintű beavatkozásokra, másrészt kifejezetten a sérülékeny csoportokra szabott, célzott intézkedésekre van szükség. A pszichiátriai, a szenvedélybetegek közösségi ellátása és a támogató szolgáltatás esetében is kulcskérdés a területi lefedettség javítása, a humánerőforrás megerősítése, a stigma csökkentése, valamint a hozzáférést korlátozó strukturális akadályok mérséklése. A szolgáltatásoknak egyre inkább olyan komplex, együttműködésen alapuló rendszerré kell válniuk, amely egyszerre reagál a növekvő szükségletekre és képes csökkenteni a rejtett, ellátatlan igények arányát.

A teljes lakosság szempontjából központi fejlesztési irány a területi lefedettség javítása, amely a pszichiátriai és szenvedélybetegek közösségi ellátását, valamint a támogató szolgáltatást járási szinten teljes lefedettségre törekvő ellátási térképpel kívánja biztosítani. Ennek része a jelenlegi „fehér foltok” feltárása, a szolgáltatási szerződések bővítése, új ellátási pontok, illetve mobil, kihelyezett szolgáltatási formák bevezetése a lefedetlen településeken. Ezzel párhuzamosan erősíteni szükséges a terepmunkát, a települési jelenlétet és a megkereső tevékenységet, hogy a formálisan meglévő kapacitások ténylegesen találkozzanak a helyi szükségletekkel. A humánerőforrás helyzete miatt kiemelt feladat a szakemberlétszám növelése, az utánpótlás biztosítása, a kiegésző megelőzése és a fluktuáció csökkentése; ebben szerepe van a célzott toborzásnak, a munkafeltételek javításának, a rendszeres szupervízióknak, esetmegbeszéléseknek és továbbképzéseknek. A működés hatékonyságát javítja az intézményközi együttműködés erősítése – különösen az egészségügyi, oktatási, gyermekvédelmi, szociális és civil szereplők között –, valamint a jelzőrendszer tudatosabb, protokollokkal szabályozott működtetése.

A hozzáférés javítása szempontjából alapvető fontosságú a közlekedési és szállítási akadályok csökkentése, különösen a kisebb, periférikus településeken élők esetében. Mobil szolgáltatások, szervezett szállítás, helyben tartott csoportok és közösségi programok segíthetnek abban, hogy a szolgáltatások ténylegesen elérjék azokat is, akik anyagi, egészségi vagy mobilitási okokból nehezen jutnak el a járási központokba. A társadalmi stigma és a betegségbelátás hiánya miatt elengedhetetlenek a lakossági érzékenyítő és tájékoztató programok, iskolai és közösségi prevenciós tevékenységek, valamint a szolgáltatások működését bemutató nyitott rendezvények, amelyek a bizalom és a láthatóság erősítését szolgálják. Ezzel párhuzamosan javítani kell az információáramlást: egységes, közérthető információs anyagok, elérhetőségi listák, telefonos és online tájékoztatás segíthetik, hogy a rászoruló és hozzátartozók tudjanak a szolgáltatások létezéséről és tartalmáról. A finanszírozás stabilizálása, a pályázati források tudatos felhasználása és az adminisztratív terhek csökkentése mind azt szolgálja, hogy a szakemberek minél nagyobb arányban fordíthassák idejüket közvetlen kliensmunkára és közösségi jelenlétre.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK –HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A sérülékeny csoportok számára a fenti, általános fejlesztési irányok mellett célzott beavatkozások szükségesek. Az idősek esetében kiemelt jelentősége van a lakókörnyezetben, otthonukban nyújtott szolgáltatásoknak, a rendszeres otthonlátogatásoknak, a házhoz menő segítségnek és a közlekedési-kísérési támogatásnak, mivel az életkorral összefüggő egészségi és mobilitási korlátok miatt különösen sérülékenyek a hozzáférés szempontjából. Számukra fontosak azok a közösségi programok, klubok, csoportok is, amelyek csökkentik a magányt és az izolációt, enyhítik a pszichés terheket, és segítik őket abban, hogy biztonságos keretek között kapcsolódjanak a szolgáltatásokhoz. A nők esetében a szolgáltatásszervezésnek figyelembe kell

vennie a gondozási és háztartási feladatokból fakadó időterhelést: rugalmasabb strukturális, jól ütemezett csoportidőpontok, valamint nőbarát, biztonságos szolgáltatási környezet (bizalmas légkör, szükség esetén női csoportok, női szakemberek elérhetősége) erősítheti az igénybevételt. Emellett a nők mentális egészségére fókuszáló programok – például a gondozási terhek, párkapcsolati nehézségek, családon belüli erőszak vagy szegénység miatti stressz feldolgozását segítő szolgáltatások – különösen indokoltak.

A roma lakosság számára fontos a kulturálisan érzékeny, bizalomépítésen alapuló megközelítés. Ennek része lehet roma segítők, mediátorok, közösségi munkások bevonása, a roma közösségeket elérő terepmunka, telepspecifikus jelenlét és olyan kommunikáció, amely figyelembe veszi a helyi kulturális sajátosságokat és tapasztalatokat. A romák esetében a halmozott hátrányok miatt kiemelten indokolt a komplex, családcentrikus megközelítés, amely egyszerre foglalkozik az egészségügyi, szociális, lakhatási, oktatási és foglalkoztatási problémákkal, és a pszichiátriai vagy szenvedélybetegségek kezelését ezek összefüggésében ragadja meg. A fogyatékkal élők esetében a támogató szolgáltatás profiljának megerősítése szükséges: láthatóvá kell tenni a számukra elérhető speciális támogatási formákat (személyi segítés, kommunikációs vagy közlekedési támogatás, önálló életvitelhez nyújtott segítség), miközben a fizikai és infokommunikációs akadálymentesítés, valamint az egyéni szükségletfelmérés révén biztosítani kell, hogy ne szoruljanak háttérbe más, domináns célcsoportok mellett.

A mélyszegénységben élők számára elsődleges a közlekedési és anyagi akadályok mérséklése: az utazási költségek, a szolgáltatásokhoz kapcsolódó rejtett kiadások csökkentése, illetve a térítésmentes vagy minimális költségű ellátás biztosítása. Számukra különösen fontos az integrált szociális munka, amely a pszichiátriai, szenvedélybeteg- és támogató szolgáltatásokat összekapcsolja a jövedelmi, lakhatási és foglalkoztatási problémák kezelésével, és segíti a különböző ellátórendszerek közötti eligazodást. A gyerekek esetében a korai beavatkozás és prevenció áll a középpontban: az oktatási intézményekkel és gyermekjóléti szolgálatokkal közösen megvalósított programok, a családi pszichiátriai és szenvedélyproblémák korai felismerése, valamint a gyermekek pszichoszociális támogatását biztosító csoportok, iskolapszichológusi és mentálhigiénés szolgáltatások bővítése kulcsfontosságú. A közösségi ellátásokban és a támogató szolgáltatásban is érdemes családközpontú megközelítést alkalmazni, hogy a felnőtt ellátásokban megjelenő problémák kapcsán a gyermekek ne maradjanak láthatatlanok, hanem célzott, életkoruknak és helyzetüknek megfelelő támogatást kapjanak.

II.II.2. Szociális szakosított ellátások

a) HIÁNYOSSÁGOK

Tolna vármegyei szakosított **tartós bentlakásos** ellátórendszer szerkezete egyszerre mutat koncentrált, centralizált megoldásokat és markáns területi, illetve célcsoport-szerinti hiányokat. A leírt adatok alapján a rendszer gerincét az idősök otthonai adják, miközben több kiemelten sérülékeny csoport esetében a helyben elérhető, bentlakásos kapacitások vagy teljesen hiányoznak, vagy csak egy-egy településre koncentrálódnak.

Jelentős hiányosság, hogy a pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek és hajléktalan személyek számára a vármegyén belül csak néhány, erősen túlterhelt, illetve egy ponton koncentrált ellátási forma érhető el, egyes járásokban pedig egyáltalán nincs saját bentlakásos kapacitás. Ez a területi szerkezet azt eredményezi, hogy a legsúlyosabb, komplex szükségletű csoportok ellátása gyakran megyén kívüli, vagy legalábbis járáson kívüli intézményekre hárul, ami a helyi

közösségi beágyazottság, a családi kapcsolatok és a folyamatos ellátás szempontjából is kockázatot jelent.

A fogyatékossgal élő személyek bentlakásos ellátása formálisan több településen jelenik meg, ugyanakkor az intézmények földrajzi eloszlása és az infrastruktúra állapota alapján a kínálat inkább koncentrált, mintsem kiegyenlített. Mindez azzal jár, hogy a járások egy részéből az ellátás csak jelentősebb utazással, költözéssel érhető el, ami különösen azoknál a személyeknél jelent akadályt, akiknek támogatott, fokozatos átmenetre lenne szükségük az otthoni gondozás és az intézményi ellátás között.

Az idősek bentlakásos ellátása a legtöbb járásban elérhető, de szerkezete erősen széttartó: vannak kistérségek, ahol több, kisebb kapacitású, falusias elhelyezkedésű intézmény működik, míg más járásokban csak egyetlen, túlterhelt idősothon áll rendelkezésre. Ez a „minimumra szűkített” ellátási modell – különösen a kisméretű, egyintézményes járásokban – nem képes rugalmasan követni sem a demográfiai folyamatokat, sem a gondozási szükségletek növekedését, így hosszabb távon kapacitáshiányhoz és várólistákhoz vezethet.

A bentlakásos ellátórendszer működését a beszámolók szerint alapvetően a humánerőforrás-hiány, a fluktuáció és az adminisztratív terhelés nehezíti, miközben a szakmai felkészültséget összességében kedvezően ítélik meg az intézmények. Ez arra utal, hogy a probléma nem elsősorban a szakmai tudás hiányában, hanem a rendelkezésre álló kapacitások mennyiségi korlátaiban, a túlzott terhelésben és a kiegészítő kockázataiban gyökerezik. A finanszírozás több ellátástípusban nem jelenik meg önálló, „krízisszerű” akadályként, ugyanakkor a minőségi működés szempontjából ambivalens megítélést kap, ami a hosszú távú fenntarthatóság szempontjából bizonytalanságot jelez. Az infrastruktúra állapota, a tárgyi feltételek elavultsága több intézménynél visszatérő problémaként jelenik meg, ami korlátozza a korszerű, személyközpontú és rehabilitációs szemléletű ellátás megvalósítását. Külön hiányosságnak értelmezhető, hogy a jelzett működési nehézségekhez képest viszonylag gyengén jelenik meg igény a szakmai megújulást célzó eszközökre – például módszertani képzésekre, szupervízióra vagy új ellátási formák (pl. támogatott lakhatás bővítése) fejlesztésére. A válaszok azt sugallják, hogy az intézmények elsősorban a meglévő struktúra „üzemben tartására” koncentrálnak, és kevésbé tekintik feladatuknak az ellátási modell innovációját vagy a közösségi, részben intézményen kívüli megoldások erősítését.

A bentlakásos ellátásokhoz való hozzáférést elsősorban strukturális tényezők korlátozzák: a férőhelyek korlátozott száma, a várólisták, a területi elhelyezkedés és a közlekedés nehézségei. Ugyan a társadalmi stigma, az intézményekkel szembeni bizalmatlanság vagy a térítési díj általában nem jelenik meg meghatározó akadályként, lokálisan, bizonyos intézményeknél és célcsoportoknál ezek is jelentős gátat képezhetnek. Szintén probléma, hogy több, eleve sérülékeny csoport – például roma személyek, mélyszegénységben élők, súlyos pszicho-szociális problémákkal küzdő idősek – a bentlakásos ellátásokban csak korlátozottan jelenik meg. Ez felveti annak kockázatát, hogy a formálisan működő ellátórendszer nem, vagy csak részben képes elérni azokat, akik a leginkább rászoruló, miközben az ellátotti kör inkább a jobb érdekérvényesítő képességgel rendelkező csoportok felé tolódik. A hajléktalan emberek tartós bentlakásos ellátásának hiánya – vagy egyetlen településre koncentrálódása – a vármegyében rendszerszintű vakfoltot jelez. Ez azt eredményezi, hogy a legmélyebb egzisztenciális krízisben lévők ellátása más ellátási formákra (éjjeli menedékhely, átmeneti szállás) vagy más területekre tolódik át, ami a lakhatási stabilitás, a reintegráció és az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés szempontjából is hátrányos.

Tolna vármegye **átmeneti elhelyezést** nyújtó ellátórendszere a rendelkezésre álló adatok alapján markáns területi és célcsoporti egyenlőtlenségeket mutat, ami érdemben korlátozza az ellátások eredeti funkciójának érvényesülését. Az átmeneti szállás, mint ellátási forma a

szociális ellátórendszerben elvileg a krízishelyzetekre adott rugalmas, időben korlátozott intézményi választ hivatott biztosítani, különösen azok számára, akik önellátásra képesek, de lakhatási és szociális támogatás nélkül veszélyeztetett helyzetbe kerülnének. A vármegye szintű struktúra azonban azt jelzi, hogy ez az „átmeneti” jelleg csak részben tud megvalósulni, mivel a szolgáltatások térben és célcsoportok szerint is szigetszerűen, jelentős fehér foltokkal működnek.

Az intézményi térkép alapján az átmeneti elhelyezés néhány, jól körülhatárolható ponton koncentrálódik. Dombóváron és Pakson időskorúak gondozóháza működik (előbbi 10, utóbbi 13 férőhellyel), amelyek teljes kapacitás-kihasználtsággal üzemelnek, jelezve, hogy a rendelkezésre álló férőhelyek már a jelenlegi igényszint mellett is szűkösek. Szekszárdon a Humán Szolgáltató Központ biztosítja a hajléktalan személyek ellátását: a hajléktalan személyek átmeneti szállása mindössze 6 fő befogadására alkalmas, az éjjeli menedékhely 20 férfi és 5 nő számára nyújt elhelyezést, míg a nappali melegedő legfeljebb 50 főt tud egy időben fogadni. Ezzel szemben Bonyhád, Tamási és Tolna járásokban sem időszügyi, sem hajléktalan-, sem pedig más célcsoport számára nyújtott átmeneti elhelyezési forma nem érhető el. Ez a területi koncentráció azt eredményezi, hogy az ellátáshoz való hozzáférés esélye erősen lakóhely-függő: a Dombóvár–Paks–Szekszárd térségben élők számára reális alternatíva az átmeneti intézményi ellátás, míg a periférikusabb térségekben élők esetében az eljutás, a távolság és a közlekedés már önmagukban is komoly akadályt jelentenek.

Különösen kirívó hiányosságként jelenik meg, hogy Tolna vármegyében sehol nem biztosított átmeneti intézményi elhelyezés fogyatékos személyek, pszichiátriai betegek és szenvedélybetegek számára. Ez azt jelenti, hogy azok a személyek, akik speciális, gyakran intenzív támogatást és stabil, strukturált környezetet igényelnének, nem találnak olyan átmeneti otthont, amely az ő szükségleteikre szabott szakmai profillal és személyi feltételekkel rendelkezne. A hajléktalanellátó intézményekben ugyan megjelennek ilyen problémákkal küzdő személyek, de az ellátórendszer nem kínál számukra dedikált, átmeneti elhelyezési formát. Ennek következtében a problémák menedzselése sokszor töredezett ellátási pályákon keresztül történik: alapszolgáltatások, kórházi ellátások, krízishelyek, illetve tartós bentlakásos formák között mozognak, miközben hiányzik az a kifejezetten krízis- és rehabilitációorientált átmeneti intézmény, amely a visszaintegrálódást segítené.

A hajléktalan személyek számára nyújtott átmeneti szállás működési logikája önmagában viszonylag stabilnak és hozzáférhetőnek mutatkozik: nincs várólista, a bekerülés jellemzően azonnali vagy néhány napos átfutással megvalósul, és a férőhelyhiány a vizsgált időszakban nem jelent meghatározó működési nehézséget. Ez arra utal, hogy az adminisztratív és kapacitásoldali belépési küszöb alacsony, a szolgáltatás képes gyorsan reagálni a jelentkező szükségletekre. Ugyanakkor ez a kedvező belső működés egy szűk, földrajzilag behatárolt körre korlátozódik; a vármegye többi részén élő hajléktalan vagy hajléktalanság által fenyegetett személyek számára az ellátás csak jelentős utazási, szervezési és anyagi ráfordítással érhető el. Így a formálisan „jó” hozzáférés ténylegesen csak a székhelytelepülés és annak vonzáskörzete számára biztosított.

A szolgáltatás működésének egyik központi gyenge pontja a finanszírozási elégtelenség, amely kiemelkedően súlyos problémaként jelenik meg, meghatározva az intézmények mindennapi működési kereteit. Az alulfinanszírozottság nemcsak a bérezés, a tárgyi feltételek, illetve az informatikai és infrastrukturális fejlesztések elmaradásában mutatkozik meg, hanem abban is, hogy az intézmények mozgástere új férőhelyek kialakítására, szakmai innovációra vagy célcsoport-specifikus programok indítására rendkívül szűk. A magas adminisztratív terhelés

tovább nehezíti a helyzetet: a dokumentációs és nyilvántartási kötelezettségek jelentős idő- és energiaforrást vonnak el a közvetlen kliensmunkától, miközben a rendelkezésre álló informatikai háttér nem minden esetben alkalmas arra, hogy a folyamatokat hatékonyan támogassa. Így a szakemberek jelentős része a formális megfelelési kényszerek és a forráshiány kettős nyomása alatt dolgozik.

Mindezek mellett a humánerőforrás-hiány, a fluktuáció és az infrastrukturális hiányosságok bár kevésbé kirívóan jelennek meg, mégis folyamatosan jelen lévő kockázati tényezők. A rendszeres szupervízió hiánya, a szakmai támogató háttér részlegessége és a munkaszervezési nehézségek közvetlenül hatnak a szolgáltatás minőségére, a kiégés kockázatára és a szakemberek megtartására. Egy átmeneti ellátó intézmény esetében, ahol a kliensek jelentős része komplex, sokszor traumatikus előtörténettel, halmozott pszichoszociális terhekkel érkezik, a stabil, jól támogatott szakmai csapat alapfeltétele a minőségi munkának. Ha ez a háttér gyenge, akkor az ellátás könnyen csupán a „túlélés”, a krízis szinten tartása irányába tolódik el, miközben a rehabilitatív, kivezető funkciók alig tudnak érvényesülni.

A lakosság tényleges szolgáltatáshoz jutását befolyásoló tényezők között kiemelten jelenik meg a betegségbelátás hiánya, a motiváció gyengesége és a problématudat részlegessége. Ez különösen a hajléktalan személyek, a szenvedélybetegek és a pszichiátriai problémákkal küzdők körében jellemző, akik sokszor csak későn, súlyos krízishelyzetben vagy külső nyomás (hatóság, egészségügyi intézmény, család) hatására kerülnek kapcsolatba a szolgáltatással. Ez azt jelenti, hogy a formális belépési feltételek ugyan kedvezőek, de az informális, személyes akadályok – bizalmatlanság, stigmatizáció, rossz tapasztalatok, alacsony együttműködési készség – érdemben csökkentik az ellátás elérésének esélyét. A településméret, a távolság és a közlekedési nehézségek szintén közepes szintű akadályként jelennek meg, ami tovább erősíti a területi egyenlőtlenségeket.

Összességében Tolna vármegye átmeneti elhelyezést nyújtó ellátórendszere olyan képet mutat, amelyben a meglévő intézmények szakmailag alapvetően stabil, de erősen túlterhelt, forráshiányos környezetben működnek, miközben a vármegye jelentős része teljesen ellátatlan marad. Az átmeneti ellátások jelenlegi struktúrája csak korlátozottan képes betölteni eredeti funkcióját: a krízishelyzetekre adható rugalmas, időben korlátozott, célcsoport-specifikus intézményi válasz szerepét. A rendszer egyszerre mutat túlterheltséget a meglévő szolgáltatási pontokon és súlyos hiányokat más térségekben, illetve célcsoportok esetében. Ebből szakdolgozati szinten az a következtetés vonható le, hogy a fejlesztési szükségletek nem csupán kapacitásbővítést, hanem egy átgondolt, célcsoport- és terület-alapú hálózatfejlesztést, a finanszírozási és szakmai támogató környezet megerősítését, valamint a társszakmák közötti együttműködések tudatos építését igénylik.

Tolna megyében kizárólag **fogyatékos személyek ápoló-gondozó célú lakóotthonai** működnek, míg a szenvedélybetegek, a pszichiátriai betegek és a fogyatékos személyek rehabilitációs célú lakóotthoni ellátása teljes egészében hiányzik a megye intézményrendszeréből. Ez a típusbeli hiány azt jelenti, hogy több, jogszabályban nevesített és a gyakorlatban is indokolt ellátási forma egyáltalán nem elérhető a megye határain belül, ami különösen a komplex, rehabilitációs szemléletű, közösségi életre felkészítő szolgáltatások hiányát eredményezi.

A rendelkezésre álló férőhelyek száma is erősen korlátozott: Regöly községben mindössze egy 8 férőhelyes, fogyatékos személyek ápoló-gondozó célú lakóotthona működik, míg Szekszárdon, a Hétszínvilág Otthonban két, ugyancsak fogyatékos személyek ápoló-gondozó célú lakóotthon található, egy 10 és egy 14 férőhelyes egység formájában. E három egység

összesen is csak nagyon szűk kapacitást jelent megyei szinten, különösen annak fényében, hogy az ellátotti kör heterogén, és több járás – köztük a Tamási járás, amelyhez Regöly is tartozik – ellátási igényeit szükséges lefedni. A kapacitáshiány strukturális jellegét erősíti, hogy a szolgáltatók jelzései szerint a férőhelyhiány és a fenntartói forráshiány a működést leginkább nehezítő tényezők között szerepelnek, amely egy kapacitás- és finanszírozási válsághelyzet irányába mutat. A rendszer így nem képes rugalmasan reagálni az ellátási igények változására, sem a demográfiai, sem az egészségi állapotból fakadó trendekre.

Formálisan ugyan nincs várólista, és a kérelem valamint az ellátásba kerülés között „csak” 1–3 hónap telik el, ez az időtáv a gyakorlatban már érzékelhető késlekedést jelent, különösen akutabb gondozási szükséglet vagy krízishelyzet esetén. A „nincs várólista” adminisztratív állapot és a hosszú várakozási idő problémaként való megjelenése (5-ös súlyossági értékelés) arra utal, hogy a hozzáférés de facto szűkös: a formális nyilvántartás nem tükrözi a tényleges ellátási kapacitás beszűkülését. Mindez azt jelzi, hogy a rendszer hiányosságai nem csupán látható, statisztikailag könnyen mérhető formában (pl. várólista-hossz), hanem rejtettebb módon, a mindennapi működésben, késleltetett belépésben, informális „szűrőmechanizmusokban” és a beutalások priorizálásában jelennek meg.

További meghatározó hiányosság a humánerőforrás és az infrastruktúra közepes, de tartós elégtelensége. A humánerőforrás-hiány, a fluktuáció és az infrastruktúráhiányosságok egyaránt 3-as súlyossági szinten jelennek meg, ami arra utal, hogy bár nem extrém, de folyamatosan fennálló, rendszerszintű problémákról van szó. Ezek az állandósult hiányok a szakmai minőség romlásának irányába hatnak: a dolgozók terhelése magas, a kiegészítő kockázata fokozott, miközben a szervezetek mozgástere a minőségfejlesztésre, innovációra szűk. A fenntartói forráshiány tovább erősíti ezt a folyamatot, hiszen korlátozza mind a férőhelybővítést, mind a humánerőforrás-megtartást támogató bérezési, képzési és motivációs eszközök alkalmazásának lehetőségét.

Az adminisztratív terhek magas szintje (4-es súlyosság) szintén lényegi rendszerszintű hiányosságra mutat rá. A szolgáltatók olyan mennyiségű adminisztrációs kötelezettséggel szembesülnek, amely érdemi szakmai munkaidőt von el a közvetlen gondozástól, a kapcsolattartástól és az esetmenedzsmenttől. Ez különösen problémás egy olyan rendszerben, amely eleve férőhely- és szakemberhiánnyal küzd: a meglévő, szűkös humánerőforrás jelentős részét nem a közvetlen ellátotti munka, hanem adminisztratív feladatok kötik le. A magas adminisztratív teher így nem pusztán „plusz feladatként”, hanem a szakmai kapacitás rejtett csökkentő tényezőjeként jelenik meg.

A hozzáférés térbeli-fizikai és mobilitáshoz kapcsolódó korlátai ugyancsak a rendszer hiányosságai közé sorolhatók. Bár a közlekedési nehézségek és a település mérete önmagukban nem minősülnek kiemelten akadályozó tényezőnek, a szállítás hiánya közepes mértékben nehezíti a szolgáltatáshoz jutást, különösen a mozgásukban korlátozott, illetve kíséretre szoruló személyek számára. Ez a hiányosság a megyén belüli területi egyenlőtlenségeket is erősítheti: a Tamási járáshoz tartozó Regöly ugyan rendelkezik lakóotthonnal, de a többi járásból érkezők számára a szállítási, utazási nehézségek a hozzáférés szűk keresztmetszetévé válhatnak. A mobilitási kapacitások hiánya így a formálisan meglévő férőhelyek gyakorlati elérhetőségét is csökkenti.

Fontos hiányosság az is, hogy bár a szolgáltatás heterogén ellátotti kört ér el – a mélyszegénységben élők, nők, férfiak, mozgáskorlátozott személyek, roma származásúak és fogyatékkal élők jelenléte minden csoport esetében közepesen jellemző –, a közepes értékek arra utalnak, hogy a leginkább rászoruló, halmozottan hátrányos helyzetű csoportok elérése nem teljes körű. A rendszer így bizonyos értelemben „középre céloz”: nem zár ki látványosan csoportokat, de nem is biztosít olyan intenzív, célzott elérési és bevonási mechanizmusokat, amelyek garantálnák, hogy a leginkább sérülékeny csoportok sem maradnak ellátatlanul. Ez a hiányosság különösen problematikus egy olyan megyében, ahol a társadalmi

egyenlőtlenségek, a területi hátrányok és a szegénység koncentrációja több járásban is érzékelhető.

Összességében a Tolna megyei szakosított lakóotthoni rendszer hiányosságai többszintűek: egyrészt a szolgáltatástípusok közötti súlyos aránytalanság (bizonyos lakóotthon-típusok teljes hiánya), másrészt a rendelkezésre álló férőhelyek számának elégtelensége és egyenlőtlen területi eloszlása, harmadrészt a finanszírozási, humánerőforrás- és infrastrukturális kapacitások tartós szűkössége határozza meg a rendszer működését. Mindezt tovább súlyosbítja az adminisztratív terhek túlzott mértéke és a mobilitási-szállítási kapacitások hiánya, amelyek a formálisan meglévő ellátás gyakorlati hozzáférhetőségét korlátozzák. A rendszer így olyan környezetben működik, ahol a rugalmasság, az igényekhez való alkalmazkodás és a preventív, rehabilitációs szemlélet érvényesítése csak korlátozottan lehetséges, és a hangsúly kényszerűen az alapvető gondozási szükségletek kielégítésére, a krízishelyzetek tűzoltásszerű kezelésére helyeződik.

Szeretném, ha a következő lépésben ugyanehhez a részhez külön, pontokba szedve megfogalmaznám a fő fejlesztési irányokat (kapacitás, humánerőforrás, finanszírozás, mobilitás, adminisztráció)?

Tolna vármegyében a **rehabilitációs intézményi** ellátórendszer alapvető, strukturális hiányossága, hogy mindössze két intézmény – a tamási járásban működő fogyatékos személyek rehabilitációs intézménye és a paksi járásban működő szenvedélybetegek rehabilitációs intézménye – látja el a teljes vármegye szükségleteit. Ez a kapacitás már önmagában is szűkös, a folyamatos várólisták pedig azt jelzik, hogy a meglévő férőhelyek nem elegendők a jelentkező igények kezelésére. A két intézmény területi elhelyezkedése miatt a hozzáférés egyenlőtlenségei is megjelennek, különösen a távolabbi járásokból érkezők számára.

A rendszer másik lényeges hiányossága, hogy a rehabilitációs ellátási formák köre nem teljes: a két intézmény mellett hiányoznak azok a további ellátástípusok, amelyek a rehabilitáció folyamatát rugalmasabban, lépcsőzötten, a szükségletekhez jobban igazodva tudnák biztosítani. Ez azt eredményezi, hogy a rehabilitáció ma túlnyomórészt intézményi, bentlakásos formában érhető el, miközben a különböző élethelyzetben lévő érintettek számára nem áll rendelkezésre elég változatos szolgáltatási paletta. Összességében a vármegye rehabilitációs ellátása nemcsak kapacitás-, hanem struktúrahányos is: kevés a férőhely, és szűk a rendelkezésre álló ellátástípusok köre, ami korlátozza a szükségletekhez igazodó, rugalmas, modern rehabilitációs gyakorlat kialakítását.

A **támogatott lakhatás** legfontosabb problémája az extrém alacsony kapacitás és a célcsoportok részleges lefedettsége, miközben a formális működés „stabilnak” tűnik (nincs humánerőforrás-, együttműködési, hozzáférési krízis). Ez strukturális alulfejlesztettségre és rendszerhibákra utal, nem pusztán működési nehézségekre.

A vármegyében egyetlen szolgáltató és mindössze 17 férőhely áll rendelkezésre, ami önmagában rendszerszintű kapacitáshiányt jelez. Ekkora férőhelyszám a megyei népesség és az érintett célcsoportok becsült nagyságához képest jó eséllyel csak „szigetszerű” ellátást tesz lehetővé, nem pedig valódi, érdemi hozzáférést. A pszichiátriai betegek és szenvedélybetegek számára teljesen hiányzik a támogatott lakhatás, ami a horizontális esélyegyenlőségi szempontok (fogyatékoság típusa szerinti egyenlő hozzáférés, deintézményesítés) szempontjából markáns rendszerhiba. Ez a helyzet azt eredményezi, hogy a támogatott lakhatás nem válik valódi alternatívává az intézményi ellátással szemben, hanem szűk, jól körülírható csoportnak nyújt szolgáltatást.

Az, hogy pszichiátriai és szenvedélybetegek számára nincs támogatott lakhatás, több szempontból is súlyos strukturális hiány: fenntartja az intézményi ellátás, kórházi kezelés, hajléktalanellátás és „rejtett” családi gondozás túlterheltségét; sérti az egyenlő hozzáférés elvét

a különböző fogyatékkal élő csoportok között; gátolja a felépülés-orientált, rehabilitációs szemlélet érvényesülését, mivel a lakhatásbiztonság az egyik legfontosabb tényező a stabilizálódásban. Rendszerszinten ez azt üzeni, hogy a pszichiátriai és szenvedélybetegek továbbra is a „klasszikus” ellátási formákhoz kötődnek, és kimaradnak a modernizált, közösségi típusú lakhatási megoldásokból.

A szolgáltatás struktúrája alulméretezett és szűk célcsoportra korlátozott; a leginkább rászorulóknak (mélyszegénységben élők, pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek) részben vagy teljesen kívül maradnak; a finanszírozási és adminisztratív környezet a túlélésre, nem a fejlesztésre ösztönöz; a területi szerkezet a központi, városi ellátást erősíti, és nem a valódi közösségi integrációt. Mindez azt eredményezi, hogy a támogatott lakhatás formálisan létezik a vármegyében, de funkcióját csak korlátozottan tudja betölteni a szociális ellátórendszer egészében.

1.sz. táblázat

A SZOCIÁLIS SZAKOSÍTOTT ellátások hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a LAKOSSÁG körében						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a SZOCIÁLIS SZAKOSÍTOTT ELLÁTÁSOK terén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
1.	A szakosított tartós bentlakásos intézmények (idősek otthona, fogyatékos-, pszichiátriai-, szenvedélybeteg-otthonok, hajléktalanotthon) területi eloszlása egyenlőtlen, több járásban csak egy ellátástípus érhető el.	A rendszer vármegyei szinten centralizáltan, intézményi „szigetekre” épült, járási szintű kapacitás- és profiltervezés nélkül.	Vármegyei szintű ellátás-tervezési koncepció kidolgozása, járási bontású férőhely- és profiltervvel, a hiányzó bentlakásos intézménytípusok (pl. pszichiátriai, szenvedélybeteg, hajléktalan) fokozatos telepítésével.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	Több bentlakásos intézménytípusban (különösen pszichiátriai betegek és szenvedélybetegek otthonaiban) hosszú várólisták, elhúzóódó bekerülési idők tapasztalhatók.	Tartós kapacitáshiány, humán erőforrás-hiány, elavult infrastruktúra, lassú finanszírozási reakciók a növekvő szükséglete	A problémák kezelésére integrált fejlesztési megközelítés indokolt: A tartós kapacitáshiány és humán erőforrás-hiány enyhítése érdekében szükséges a férőhelyek célzott bővítése, valamint a szakember-utánpótlás és –megtartás erősítése (pl. bérrendezés, ösztönzők, képzési támogatás). Az elavult infrastruktúra megújítása érdekében indokolt felújítási és fejlesztési programok indítása, elsősorban pályázati források bevonásával. Emellett szükséges a finanszírozási rendszer rugalmasabbá tétele, hogy gyorsabban tudjon reagálni a növekvő és változó ellátási szükségletekre, valamint a kapacitások területi egyenlőtlenségeinek csökkentésére.			

3.	A Galagonya Integrált Szociális Intézményre és néhány kulcsintézményre ráterhelődő megyei szintű feladatellátás sérülékennyé teszi az egész rendszert	Erősen centralizált intézményi modell, kevés alternatív telephely, korlátozott intézményközi munkamegosztás.	Intézményi portfólió-diverzifikáció: új, kisebb bentlakásos egységek létrehozása a periférikus járásokban, regionális és járási szintű munkamegosztás formális rögzítése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
4.	Hiányos az átmenetet biztosító, bentlakásos és közösségi elemeket kombináló szolgáltatási lánc (támogatott lakhatás, félutas lakhatás, átmeneti jellegű férőhelyek).	A rendszer hagyományosan nagy létszámú, intézményi bentlakásra épül, kevés erőforrás jutott köztes, rugalmas formákra	Támogatott lakhatási programok bővítése (különösen fogyatékos, pszichiátriai és szenvedélybeteg személyek számára), kisebb létszámú lakóotthonok és félutas házak kialakítása			
5.	A vármegyében két járásban a szakosított tartós bentlakásos ellátások köre kizárólag idősotthonokra korlátozódik, más bentlakásos ellátástípus helyben nem elérhető.	A kapacitástervezés hagyományosan az idősellátásra fókuszált, a többi célcsoport (fogyatékos, pszichiátriai, szenvedélybeteg, hajléktalan) ellátása megyei szintű, centralizált intézményekre tolódt, járási profilbővítés nélkül	A két érintett járás bentlakásos ellátási portfóliójának felülvizsgálata, és a hiányzó szakosított ellátástípusok fokozatos bevezetése kisebb, rugalmas kapacitású bentlakásos egységekkel, illetve közösségi pszichiátriai és addiktológiai szolgáltatások fejlesztésével, amelyek hosszabb távon megalapozzák a helyi férőhelyek létrehozását			
6.	Az átmeneti elhelyezést nyújtó szolgáltatások területileg koncentráltan, szigetszerűen működnek, ezért a vármegye több járásában nem biztosított a közeli, gyorsan elérhető intézményi segítség	A szolgáltatások néhány városra koncentrálódnak, miközben az ellátatlan térségekben nem alakult ki helyi kapacitás vagy külső férőhelyes megoldás	Járási szinten tervezett, fokozatos kapacitásbővítés szükséges, különösen az ellátatlan térségekben; ennek része lehet kisebb léptékű, többfunkciós átmeneti férőhelyek vagy külső férőhelyek kialakítása	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi,	nem

7.	Az átmeneti ellátások rendszere nem minden esetben tud valódi kríziskezelő, időben korlátozott funkcióként működni	Országosan is jellemző probléma, hogy az átmeneti férőhelyek részben a tartós ellátások „puffereként” működnek, ami gyengíti az átmeneti ellátás eredeti szerepét	Az átmeneti ellátást össze kell kapcsolni a kivezető lakhatási és gondozási utak tervezésével, ideértve a lakhatási támogatásokat, házi segítségnyújtást és más továbblépési formákat		oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
8.	A szolgáltatásokhoz való hozzáférésről szóló információk nem minden érintett számára átláthatók és időben elérhetők.	A szolgáltatások ismertsége gyakran intézményközi vagy informális csatornákon múlik, nem egységes lakossági tájékoztatáson	Megyei szintű, egységes tájékoztató rendszer kialakítása indokolt, online és nyomtatott formában, valamint a jelzőrendszer tagjainak rendszeres informálásával			
9.	A szakosított lakóotthoni ellátás kapacitása megyei szinten szűkös, a férőhelyszám alacsony	A meglévő intézményi kapacitások nem követik a szükségleteket, miközben a fenntartói források korlátozottak	új lakóotthoni férőhelyek létrehozása, fenntartói és pályázati források összehangolt bevonása.			
10.	Hiányoznak a pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek, valamint a fogyatékos személyek rehabilitációs célú lakóotthonai.	A vármegyei ellátórendszer egyoldalúan az ápoló-gondozó típusú ellátásokra épül, a differenciált szakosított formák nem épültek ki.	Új szolgáltatástípusok létrehozása, a hiányzó lakóotthoni formák megyei vagy térségi szintű megszervezése	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
11.	A szolgáltatáshoz való tényleges hozzáférés korlátozott, annak ellenére, hogy formális várólista nem minden esetben jelenik meg	A férőhelyhiány, a szervezési nehézségek és az erőforrásszűkösség késleltetik az ellátásba kerülést	Egységes megyei férőhely-monitoring, átláthatóbb beutalási rend, kapacitások rugalmasabb szervezése.			
12.	A vármegye egészét mindössze két rehabilitációs intézmény látja el, ezért a rehabilitációs kapacitás területileg koncentrált és korlátozott	A szolgáltatási szerkezet történetileg két bentlakásos intézményre épült, új területi kapacitások nem alakultak ki.	Indokolt új rehabilitációs kapacitások kialakítása, illetve a meglévő férőhelyek bővítésének vizsgálata a vármegye más térségeiben is.			
13.	Hiányos a rehabilitációs ellátási paletta, mivel a fogyatékos személyek és szenvedélybetegek rehabilitációs intézménye mellett más releváns rehabilitációs típus helyben nem érhető el	A szakosított ellátási formák helyi kínálata szűk, a szolgáltatásfejlesztés nem követte a differenciált szükségleteket.	Szükséges a hiányzó ellátási formák feltérképezése és fokozatos beépítése a vármegyei szolgáltatási rendszerbe, különösen közösségi és kitagoltabb megoldásokkal			

14.	A bentlakásos, intézményközpontú ellátás dominál, ezért kevés a rugalmas, átmeneti vagy közösségbe jobban visszavezető szolgáltatás	A szakosított ellátások helyi szerkezetében a hagyományos intézményi formák meghatározók	Támogatott lakhatási, lakóotthoni és rehabilitációt kiegészítő közösségi szolgáltatások fejlesztése indokolt			
15.	A támogatott lakhatás vármegyei szinten rendkívül szűk kapacitással érhető el, ezért nem tekinthető széles körben hozzáférhető szakosított ellátási formának	A szolgáltatás egyetlen intézményi helyszínhez kötődik, a fejlesztések üteme alacsony, a finanszírozási környezet pedig nem ösztönöz érdemi kapacitásbővítést	Indokolt a férőhelyek fokozatos bővítése, új szolgáltatási helyszínek kialakítása és a vármegyei szintű ellátástervezés megerősítése, hogy a támogatott lakhatás ne egyedi, hanem területileg is értelmezhető szolgáltatási elem legyen			
16.	A támogatott lakhatás területi elérhetősége korlátozott, különösen a távolabbi településeken élők számára.	A szolgáltatás centralizált, a kapcsolódó mobilitási és kísérési kapacitások szűkösek	Indokolt a gépjárműves szállítási kapacitás fejlesztése, valamint olyan decentralizált ellátási megoldások előkészítése, amelyek a kisebb településeken élők számára is reális hozzáférést teremtenek.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
17.	A vármegyében a pszichiátriai betegek és szenvedélybetegek számára támogatott lakhatási szolgáltatás nem áll rendelkezésre, az ellátási forma intézményes kerete mindkét célcsoport vonatkozásában hiányzik	A szolgáltatásfejlesztés során eddig nem valósult meg e célcsoportokra irányuló támogatott lakhatási kapacitás kiépítése, ezért a közösségi alapú, önálló életvitelt támogató lakhatási forma kimarad a vármegyei ellátási struktúrából.	Szükséges pszichiátriai betegek és szenvedélybetegek részére célzott támogatott lakhatási férőhelyek és szolgáltatások kialakítása, a szociális, mentálhigiénés és addiktológiai ellátórendszer szoros együttműködésére építve, a deintézményesítés és társadalmi integráció elveinek érvényesítésével			

2.sz. táblázat

A SZOCIÁLIS SZAKOSÍTOTT ellátások hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a SZOCIÁLIS SZAKOSÍTOTT ELLÁTÁSOK terén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
IDŐSEK						
1.	Egyes járásokban csak egy időszotthon működik, amely tartósan túlterhelt, miközben más járásokban több, de vegyes kapacitású időszotthon van jelen	Demográfiai öregedésre nem reagáló, „minimumra méretezett” kapacitástervezés, eltérő önkormányzati fenntartói aktivitás	Járásonkénti időszotthon-kapacitás felülvizsgálata, új bentlakásos férőhelyek létesítése a túlterhelt járásokban, illetve meglévő intézmények bővítése, korszerűsítése	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegyei Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	A bentlakásos idősellátásra irányuló igény sokszor azért jelentkezik, mert az alapszolgáltatások nem tudják kiváltani az intézményi elhelyezés kényszerét	Házi segítségnyújtás, nappali ellátások és jelzőrendszer kapacitás- és minőségi korlátai, területi egyenlőtlenségei	Házi segítségnyújtás és nappali ellátások bővítése, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás erősítése, gondozási csomagok bevezetése az időszotthonokba kerülés megelőzésére.			
3.	Az időszotthonok egy részében elavult épületállomány és korszerűtlen tárgyi feltételek nehezítik a gondozást.	Tartósan alulfinanszírozott infrastruktúra-fejlesztés, halogatott felújítások, átmeneti engedéllyel működő kapacitások	Célzott infrastruktúra-fejlesztési program az időszotthonok számára, energetikai, akadálymentesítési és belső téri modernizációs beruházásokkal			
4.	Az idősek számára csak korlátozott földrajzi lefedettséggel áll rendelkezésre gondozóházi átmeneti elhelyezés	A vármegyében az időskorúak gondozóháza csak néhány településen érhető el, ezért az ellátás lakóhelyfüggővé válik	Területi kiegyenlítést célzó fejlesztés szükséges, különösen azokban a járásokban, ahol az idősek számára nincs átmeneti bentlakásos forma	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegyei Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények,	nem
5.	Az időskori krízisek kezelése nem minden esetben kapcsolódik össze kellően az egészségügyi és szociális ellátással	Az átmeneti elhelyezés önmagában nem elegendő, ha nincs szoros koordináció a kórházi elbocsátás, a háziorvosi ellátás és a szociális gondozás között.	Erősíteni szükséges az egészségügyi–szociális átmenetmenedzsmentet, különösen a kórházi kezelés utáni időszakban és a családi gondozás átmeneti kiesésekor			

6.	Az idősök számára az ellátáshoz való hozzáférés egészségi állapotuk és mobilitási korlátaik miatt nehezített lehet.	A mozgáskorlátozottság, a kíséretigény és a szállítás hiánya akadályozhatja az ellátás elérését	Szállítási segítségnyújtás fejlesztése, kapcsolódó támogató szolgáltatások megerősítése, személyre szabott tájékoztatás biztosítása.		releváns szervek	államigazgatási
7.	Az időskorúak és családtagjaik nem minden esetben kapnak időben megfelelő információt az elérhető bentlakásos ellátási lehetőségekről.	A tájékoztatás rendszere nem kellően proaktív, és az ügyintézés több esetben nehezen átlátható.	Könnyen érthető tájékoztató rendszer kialakítása, jelzőrendszeri és alapszolgáltatási kapcsolatok erősítése			
8.	Az idősebb korosztály számára a rehabilitációs intézmények földrajzi elérhetősége korlátozott, különösen a távolabbi járásokból	Az intézmények egy-egy járásban koncentrálódnak, miközben a vármegye településszerkezete kiterjedt és részben aprófalvas.	Járasközi elérhetőséget javító szállítási, kíséresi és kapcsolattartást segítő megoldások kialakítása szükséges			
9.	Az időskorú, támogatott életvitelt igénylő személyek számára a támogatott lakhatás mint alternatív ellátási forma kevésbé jelenik meg a helyi szolgáltatási gondolkodásban	Az ellátórendszerben az idősök esetében továbbra is az otthoni segítségnyújtás és a bentlakásos intézményi formák dominálnak, a köztes, önállóságot támogató megoldások háttérben maradnak	Célszerű az időskorúak szükségleteire adaptált támogatott lakhatási modellek szakmai vizsgálata és pilot jellegű előkészítése, különösen az enyhébb támogatási szükségletű idősök esetében			
10.	Az idősök számára a szolgáltatáshoz kapcsolódó tájékoztatás és eligazodás korlátozott lehet	A támogatott lakhatás kevésbé ismertellátási forma, és az érintettek gyakran nem találkoznak vele reális alternatívaként.	Erősíteni szükséges a lakossági tájékoztatást, valamint a háziorvosi, szociális és családsegítő hálózaton keresztüli információátadást.			
NŐK, FOGYATÉKKAL ÉLŐK, MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK						
1.	Az idősothonokban és más bentlakásos intézményekben magas a nők aránya, de a programok ritkán veszik célzottan figyelembe a nők sajátos pszicho-szociális szükségleteit	Az ellátási gyakorlat inkább általános, semmint nemspecifikus szükségletekre reagál, ezért a nők eltérő életúti terhei, gondozási szerepei és sérülékenységei csak korlátozottan kapnak szakmai hangsúlyt	A nők sajátos szükségleteire reflektáló gondozási protokollok, női csoportfoglalkozások és traumaérzékeny szakmai megközelítések bevezetése az idősothonokban és más bentlakásos intézményekben.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális	nem
2.	A pszichiátriai és szenvedélybetegek otthonaiban élő nők számára csak korlátozottan érhetők el	Az ellátásban túlsúlyban vannak az általános rehabilitációs programok, miközben hiányoznak a nők sajátos	Női célcsoportokra szabott pszichoszociális, addiktológiai és életvezetési programok kidolgozása és bevezetése a			

	kifejezetten női élethelyzetekre és tapasztalatokra épülő rehabilitációs programok	addiktológiai, pszichés és életvezetési szükségleteire specializált modulok.	pszichiátriai és szenvedélybetegek tartós bentlakásos otthonaiban		intézmények, releváns államigazgatási szervek	
3.	A fogyatékos személyek otthonai területileg koncentráltan helyezkednek el (pl. néhány településen), így a vármegye több járásából csak jelentős utazással, költözéssel érhetők el	Korlátozott számú bentlakásos férőhely, történetileg kialakult, kevésbé átgondolt területi elhelyezkedés	Új, kisebb fogyatékos személyek otthonainak vagy támogatott lakhatási egységeinek létrehozása hiányterületeken, a meglévő otthonok hálózatként való működtetése			
4.	A fogyatékos személyek otthonaiban a humán erőforrás-hiány és a fluktuáció rontja az ellátás folyamatosságát és minőségét	Alacsony bérezés, nagy terhelés, korlátozott szakmai támogatás, kevés szupervíziós lehetőség	Szakemberlétszám bővítése, célzott béremelés, rendszeres szupervízió és továbbképzés biztosítása, pályakezdők betanulási programjának kialakítása			
5.	A mélyszegénységben élők aránya a bentlakásos intézményekben közepes vagy alacsony, ami arra utal, hogy a leginkább deprivált csoportok csak részben jutnak ellátáshoz	Információhiány, bizalmatlanság, gyenge kapcsolat a települési alapszolgáltatások és a bentlakásos intézmények között	Erősebb jelzőrendszer a család- és gyermekjóléti szolgálatok, falugondnoki szolgálatok és bentlakásos intézmények között, célzott tájékoztató kampányok mélyszegénységben élő családok számára			
6.	A hajléktalan személyek tartós bentlakásos ellátása (hajléktalanok otthona) hiányos vagy egy településre koncentrált, így a mélyszegénység lakhatási krízisei gyakran láthatatlanok maradnak	Hiányzó megyei szintű hajléktalan-ellátási koncepció, kevés hosszú távú lakhatási program	Többszintű hajléktalan-ellátási lánc kialakítása (éjjeli menedékhely, átmeneti szállás, hajléktalanok otthona, lakhatási programok), regionális szintű együttműködés erősítése			
7.	A roma lakosság jelenléte a bentlakásos intézményekben alacsonyabb, mint a vármegyei arányuk alapján várható lenne	Bizalmatlanság az intézményekkel szemben, korábbi negatív tapasztalatok, kulturális különbségek, információhiány.	Roma közösségi szereplők, mediátorok bevonása a bentlakásos intézmények tájékoztatási és bevonási folyamataiba, bizalomépítő látogatások, nyitott napok szervezése	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
8.	A nők számára az átmeneti hajléktalanellátás biztonsági és intimítási szempontból korlátozottabban hozzáférhető lehet	A szekszárdi adatok szerint a női igénybevétel főként a krízisidőszakban bővített szolgáltatásokhoz kapcsolódik, ami arra utal, hogy a nős-specifikus férőhelyek és védett formák korlátozottak	Elkülönített, biztonságos női férőhelyek, valamint a krízis- és bántalmazásérzékeny esetkezelés megerősítése indokolt.			

9.	A női hajléktalanság és lakhatási krízis háttérében álló speciális okok nem minden esetben kezelhetők az általános ellátási keretek között	A nőket érintő lakhatási válság gyakran összefügg bántalmazással, kapcsolati kiszolgáltatottsággal, jövedelmi függéssel és gyermeknevelési terhekkel	Olyan integrált támogatás szükséges, amely a lakhatás mellett jogi, pszichológiai és családgondozási segítséget is biztosít, valamint erősíti az anya-gyermek együttmaradás feltételeit			
10.	A vármegyében nem áll rendelkezésre fogyatékos személyek számára átmeneti otthon	A célcsoport számára hiányzik a dedikált intézményi kapacitás, noha az átmeneti elhelyezés a család tehermentesítését is szolgálhatná.	Fogyatékos személyek számára speciális átmeneti férőhelyek kialakítása szükséges, akadálymentes környezettel és megfelelő szakmai háttérrel			
11.	A meglévő általános átmeneti ellátások nem minden esetben alkalmasak a speciális támogatási szükségletek fogadására.	A fogyatékos-ságból fakadó kommunikációs, mozgási vagy gondozási szükségletek speciális személyi és tárgyi feltételeket igényelnek.	A szolgáltatásfejlesztésnek ki kell terjednie az akadálymentesítésre, a segédeszköz-ellátottságra és a célcsoport-specifikus szakemberek bevonására.			
12.	Az átmeneti elhelyezés önmagában nem oldja meg a lakhatási krízis mögött álló halmozott hátrányokat	A lakhatási probléma gyakran együtt jár adóssággal, tartós munkanélküliséggel, alacsony iskolázottsággal és gyenge intézményi kapcsolódással.	Az átmeneti elhelyezést komplex felzárkóztató elemekkel kell összekapcsolni: adósságkezeléssel, foglalkoztatási tanácsadással, ügyintézési segítséggel és intenzív esetkezeléssel.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
13.	A periférikus településeken élők számára az ellátás tényleges elérése nehezebb lehet	A területi koncentráció, a gyenge közlekedési elérhetőség és az információhiány együtt fokozza a hozzáférési egyenlőtlenségeket.	Mobil, outreach jellegű szociális munka, valamint a helyi családsegítőkkal és önkormányzatokkal kiépített továbbköltségi rendszer fejlesztése indokolt.			
14.	A roma háztartások lakhatási krízisei sokszor összetettebbek, mint amit egyetlen ellátási forma kezelni tud.	A lakhatási szegénység, az alacsony jövedelmi biztonság, a túlsúlyosság és a foglalkoztatási bizonytalanság egymást erősítő problémák	Az átmeneti elhelyezést össze kell kapcsolni komplex, települési szintű felzárkóztató programokkal, különös tekintettel a lakhatásra, oktatásra és foglalkoztatásra			
15.	Az ellátórendszerben nem minden esetben jelenik meg kellő súllyal a kulturálisan	Ha a szolgáltatások nem reagálnak megfelelően a bizalmi, kommunikációs és közösségi sajátosságokra, az rontja a belépés és bentmaradás esélyét	Indokolt az antidiszkriminációs szemlélet erősítése, a szakemberek			

	érzékeny, befogadó intézményi működés		érzékenyítése és a közösségi kapcsolatok tudatos építése			
16.	Hiányoznak a fogyatékos személyek rehabilitációs célú lakóotthonai	A megyei ellátórendszerben jelenleg döntően ápoló-gondozó profilú férőhelyek működnek	Rehabilitációs célú lakóotthonok létrehozása, fejlesztő és önálló életvitelt támogató szolgáltatáselemek beépítése.			
17.	Az önrendelkezést és közösségi integrációt támogató szolgáltatáselemek korlátozottan jelennek meg.	A forráshiány és a humánerőforrás-terheltség miatt az ellátás hangsúlya elsősorban az alapgondozásra helyeződik.	Egyéni szükségletekre épülő támogatás, készségfejlesztés, foglalkoztatási és közösségi kapcsolódások erősítése	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
18.	A legsérülékenyebb helyzetű személyek szükségletei nem minden esetben jelennek meg időben az ellátórendszerben.	A szolgáltatásokkal való kapcsolatfelvétel sokszor csak krízishelyzetben történik meg	Az alapszolgáltatások és a bentlakásos ellátások közötti együttműködés erősítése, korai szükségletfelmérés bevezetése			
19.	A szolgáltatások elérése számukra gyakran késedelmes vagy hiányos	Az alacsony érdekérvényesítő képesség, az ügyintézési nehézségek és az intézményi bizalmatlanság akadályt jelenthetnek	Aktív terepmunka, intenzív esetmenedzsment, ügyintézési segítségnyújtás és korai jelzőrendszeri beavatkozás biztosítása			
20.	A roma lakosság egy részének ellátáshoz jutása a formális lehetőségek ellenére sem teljes körű	A területi hátrányok, az alacsony intézményi bizalom és a társadalmi kirekesztettség csökkenthetik az igénybevételt	Közösségi alapú tájékoztatás, mediáció, bizalmi személyek bevonása és célzott elérési gyakorlatok alkalmazása			
21.	A vármegyében nem azonosítható helyi gyermek- és ifjúsági rehabilitációs intézményi kapacitás a szenvedélybeteg fiatalok számára.	A gyermek- és ifjúsági addiktológiai rehabilitáció országosan is kevés helyszínen érhető el, és ezek nem Tolna vármegyében működnek	Erősíteni szükséges a vármegyei jelző-, továbbírányító és együttműködési rendszert a regionálisan elérhető gyermekrehabilitációs szolgáltatások felé.			
22.	A rehabilitációs ellátás helyi struktúrája nem kínál életkor-specifikus, fiatalokra szabott rehabilitációs szolgáltatási utakat.	A vármegyei szolgáltatási szerkezet felnőtt bentlakásos intézményekre épül.	Indokolt prevenciók, korai beavatkozási és gyermekvédelmi együttműködések fejlesztése, valamint a speciális szükségletű fiatalok regionális ellátáshoz jutásának szervezett támogatása.			
23.	A rehabilitációs intézményi kínálat szűkössége miatt korlátozott a nők speciális élethelyzeteihez igazodó, differenciált szolgáltatásválaszték.	A kevés intézmény és a szűk ellátási szerkezet nem teszi lehetővé a célcsoport-specifikus specializáció erősítését	Nőkre szabott rehabilitációs programok, mentális támogatási elemek és családi szerepekre érzékeny szolgáltatási megoldások beépítése indokolt.			

24.	Területi koncentráció esetén a családi kötelezettségeket viselő nők számára nehezebb lehet a szolgáltatások tényleges igénybevétele.	A szolgáltatások nem a lakóhelyhez közeli, decentralizált formában állnak rendelkezésre	Helyi eléréshez kapcsolódó információs, kísérő és családbarát támogatási elemek fejlesztése szükséges	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
25.	A vármegyében a fogyatékos személyek rehabilitációs intézményi ellátása egyetlen intézményre koncentrálódik	Nem alakult ki többpólusú, területileg kiegyensúlyozott szolgáltatási hálózat	Indokolt a területi kapacitásbővítés, valamint a kitagoltabb, lakóközösségi jellegű szolgáltatások erősítése			
26.	A szűk ellátási kínálat miatt kevés a fokozatos reintegrációt támogató, alacsony küszöbű vagy köztes rehabilitációs lehetőség	A szolgáltatási struktúra nem elég differenciált a komplex szociális hátrányokhoz igazodó támogatási utak biztosítására	A rehabilitációhoz kapcsolódó közösségi, felzárkóztatási és lakhatási támogatások összekapcsolása szükséges			
27.	A területi koncentráció és a szűk szolgáltatási struktúra a roma lakosság számára is növelheti a hozzáférési egyenlőtlenségek kockázatát.	A vármegyei szolgáltatások nem minden hátrányos helyzetű térséghez kapcsolódnak közvetlenül.	Közösségi közvetítők, célzott tájékoztatás és helyi kapcsolódási pontok bevonása indokolt a szolgáltatások elérésének javítására			
28.	A vármegyei támogatott lakhatás jelenléte ellenére az ellátás volumene nem teszi lehetővé a szükségletek széles körű lefedését.	Az alacsony férőhelyszám és az egyhelyszínes működés következtében a szolgáltatás csak korlátozott számú igénybevevőt ér el.	Szükséges a kapacitás bővítése, a területi hozzáférés javítása és a differenciált támogatási szükségletekhez igazított szolgáltatási formák kialakítása.			
29.	A mélyszegénységben élők ritkán jelennek meg igénybevevőként, ezért a szolgáltatás elérése számukra ténylegesen korlátozott lehet	A belépéshez szükséges információk, készségek, kapcsolatok és ügyintézési képességek hiánya rejtett hozzáférési akadályokat képezhet	Szükséges az aktív megkereső munka, a családsegítő és közösségi szolgáltatások bevonása, valamint a belépési folyamat egyszerűsítése, hogy a legsérülékenyebb csoportok számára is reális legyen a szolgáltatás igénybevétele			

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK-TELJES LAKOSSÁG

A **tartós bentlakásos** ellátórendszer fejlesztésénél egyszerre kell a teljes lakosságra, és azon belül a kiemelt társadalmi csoportokra célzott megoldásokat adni.

A vármegye szakosított ellátórendszerének erős centralizációja és a férőhelyek egyenetlen területi eloszlása miatt szükség van a kapacitások és profilok tudatos újratervezésére. Ennek része lehet egyrészt a túlterhelt, szinte folyamatosan tele működő intézmények (különösen egyintézményes járások) férőhelybővítése, másrészt a kevésbé kihasznált kapacitások funkcionális átalakítása, például speciális célcsoportokra való ráirányítása. Rendszerszinten indokolt lenne egy vármegyei szintű ellátás-tervezési koncepció készítése, amely a demográfiai tendenciák, a morbiditási adatok, a mobilitási viszonyok és a jelenlegi kihasználtság együttes elemzésére támaszkodik. Ez segíthet abban, hogy a tartós bentlakásos ellátások ne csak „reagáljanak” a túlterheltségre, hanem előre kalkuláljanak a szükségletek várható alakulásával. Minden ellátástípusban alapvető fejlesztési irány a humánerőforrás-bázis megerősítése: a szakemberlétszám növelése, a fluktuáció mérséklése, a kiegészítő megelőzését szolgáló szupervízió és team-munka beépítése a mindennapi működésbe. Ehhez célzott bérezési eszközök, lakhatási támogatások, rugalmas foglalkoztatási formák, valamint folyamatos, gyakorlatorientált továbbképzési programok kapcsolódhatnak.

Tolna vármegye **átmeneti elhelyezést** nyújtó rendszere a teljes lakosság szempontjából akkor tudná jobban betölteni funkcióját, ha egységes, átlátható és területileg kiegyensúlyozott hálózattá fejlődne. Ennek egyik alapvető lépése az lenne, hogy a jelenleg ellátatlan járásokban (különösen Bonyhád, Tamási, Tolna térségében) megjelenjen legalább egy-egy, a helyi szükségletekre épülő átmeneti elhelyezési forma (időskorúak gondozóháza, hajléktalanellátás, esetleg többfunkciós, több célcsoportot elérő átmeneti otthon). Ez csökkentené a lakóhely szerinti hátrányokat, és biztosítaná, hogy a krízishelyzetben lévők ne kizárólag a megyeszékhelyre vagy néhány nagyobb városba koncentrálódó szolgáltatásokra szoruljanak.

Általános fejlesztési irányként szükséges a finanszírozási háttér megerősítése és a működés stabilizálása. Az átmeneti ellátások akkor tudnak valóban „átmeneti” funkciót betölteni, ha nem kényszerülnek tartós ellátásként működni a férőhelyszűke és a lakhatási alternatívák hiánya miatt. Ehhez célzott finanszírozási eszközökre, a normatív támogatások felülvizsgálatára, valamint olyan pályázati forrásokra lenne szükség, amelyek kifejezetten a krízisellátás, a rövid-középtávú intézményi elhelyezés és a lakhatási kivezető utak (bérlakásprogramok, támogatott lakhatás, szociális bérlakás) összekapcsolását ösztönzik. A mindennapi működésben a túlzott adminisztratív terhek csökkentése, az informatikai rendszerek fejlesztése és az egységes adatkezelési, dokumentációs gyakorlatok elterjesztése is kulcsfontosságú, mivel ezek felszabadítanak a szakemberek idejét a közvetlen kliensmunka számára.

A teljes lakosság szempontjából lényeges az is, hogy az átmeneti ellátások jobban beágyazódjanak a helyi szociális, egészségügyi és oktatási ellátórendszerbe. Erősíteni szükséges a jelzőrendszeri együttműködést, a háziorvosok, családsegítők, gyermekjóléti szolgálatok, iskolai szociális munkások, kórházak és civil szervezetek közötti információáramlást. Ha a lakosság és a helyi szakemberek pontosabban ismerik az átmeneti szállások, gondozóházak és otthonok profilját, belépési feltételeit, akkor nagyobb eséllyel történik időben jelzés és célzott továbbküldés, ami enyhíti a krónikussá váló kríziseket. Ezzel párhuzamosan a lakossági tájékoztatás, érzékenyítés – például kampányok, lakossági fórumok, online tájékoztatók – mérsékelheti a szolgáltatásokkal szembeni bizalmatlanságot és a stigma hatását.

Végül az általános rendszerfejlesztés fontos eleme a szakmai minőség támogatása: rendszeres szupervízió, esetmegbeszélések, képzések és módszertani támogatás biztosítása az átmeneti

ellátásban dolgozó szakembereknek. Ez nem csak a kiégés megelőzése, hanem a komplex esetek (többszörös hátrányok, halmozott problémák) hatékonyabb kezelése szempontjából is kulcsfontosságú. Egy jól támogatott szakmai közeg kevésbé kényszerül a „tűzoltásra”, és nagyobb hangsúlyt tud helyezni a kivezető utak tervezésére, a kliensek hosszabb távú társadalmi reintegrációjára.

A szakosított **lakóotthoni** ellátórendszer megújítása Tolna megyében csak akkor lehet eredményes, ha egyszerre kezeli a teljes lakosság ellátási szükségleteit és a hátrányos helyzetű csoportok speciális kockázatait. A jelenlegi rendszerre a férőhely- és forráshiány, az egyes lakóotthon-típusok teljes hiánya (rehabilitációs, pszichiátriai, szenvedélybeteg), valamint a humánerőforrás-túlterheltség és az adminisztratív terhek dominanciája jellemző, ami a hozzáférést formálisan nem, de ténylegesen szűkíti.

A teljes lakosság szempontjából elsődleges cél egy olyan, fokozatosan bővülő, több lábon álló lakóotthoni rendszer kialakítása, amely nem csak „végső ellátási formaként” működik, hanem képes a rehabilitáció, az önállóbb életvitelre való felkészítés és a közösségi integráció támogatására is. Ennek érdekében szükséges a férőhelyek számának növelése, a meglévő ápológondozó lakóotthonok kapacitásbővítése, valamint új, hangsúlyosan rehabilitációs profilú lakóotthonok létrehozása. A megye szintjén törekedni kell arra, hogy legalább járási szinten vagy több járásra kiterjedő vonzáskörzettel működjenek olyan lakóotthonok, amelyek különböző szükségleti csoportok – fogyatékos személyek, pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek – számára biztosítanak differenciált ellátást.

A rendszer működőképességének alapfeltétele a fenntartói és külső (pályázati) források tudatos, stratégiai bevonása. A finanszírozásban olyan stabil, középtávú tervezhetőséget kell biztosítani, amely lehetővé teszi a humánerőforrás-megtartást (bérek, pótlékok, képzés), az infrastrukturális fejlesztéseket (épületfelújítás, akadálymentesítés, informatikai eszközpark), valamint a szállítási kapacitások bővítését. Ezzel párhuzamosan csökkenteni kell az intézményeket terhelő adminisztratív kötelezettségeket: egyszerűsített, digitalizált, más rendszerekkel összekapcsolt adminisztrációs gyakorlatra van szükség, amely felszabadítja a szakemberek idejét a közvetlen ellátotti munkára.

A hozzáférés javítása érdekében célszerű a megyei szintű ellátásszervezés és beutalási gyakorlat átláthatóbbá, egységesebbé tétele, amely magában foglalja a várakozási idő, a férőhely-kihasználtság és az igények folyamatos nyomon követését. Bár formális várólista nincs, a gyakorlatban tapasztalt 1–3 hónapos belépési idő azt jelzi, hogy a kapacitások folyamatos monitorozása és rugalmas átcsoportosítása szükséges. A közlekedés és szállítás fejlesztése – különösen a megye peremterületeiről, kisebb településeiről érkezők számára – kulcskérdés: saját gépjármű-kapacitás, szerződéses szállítási megoldások, illetve más szociális és egészségügyi szolgáltatásokkal való összehangolás egyaránt hozzájárulhat a jobb elérhetőséghez.

Tolna vármegye **rehabilitációs ellátórendszerének** fejlesztése a teljes lakosság szempontjából mindenekelőtt a kapacitások és az ellátási formák bővítését igényli. Szükséges a meglévő két intézmény férőhelyeinek felülvizsgálata és – a várólistákra tekintettel – fokozatos bővítése, illetve új, a vármegye más térségeihez közelebb eső szolgáltatási pontok kialakítása. Indokolt a rehabilitációs ellátás struktúrájának diverzifikálása: a bentlakásos, kastélyjellegű intézmények mellett közösségi alapú, nappali, lakóközösségi és átmeneti jellegű szolgáltatások fejlesztése, amelyek rugalmasabban illeszkednek az érintettek élethelyzetéhez. Fontos cél a humánerőforrás megerősítése: a szakemberlétszám növelése, a munkakörülmények javítása, a bér- és motivációs eszközök fejlesztése, valamint a képzési, szupervíziós és kiégés-megelőző programok kiterjesztése. A működésminőség javításához elengedhetetlen az infrastrukturális és

eszközfejlesztés, a korszerű, akadálymentes, otthonos és fejlesztésre alkalmas terek kialakításával. Emellett indokolt az adminisztratív terhek csökkentése és racionalizálása, hogy a szakemberek minél nagyobb arányban fordíthassák idejüket közvetlen rehabilitációs munkára. A rendszer szintjén szükség van a járási és megyei szintű koordináció erősítésére, az egészségügyi, szociális és munkaerőpiaci szereplők közötti együttműködések fejlesztésére, hogy a rehabilitáció ne szigetszerű, hanem folytonos, egymásra épülő ellátási útvonalak mentén valósuljon meg.

A jelenlegi rendszer egyik legfontosabb megoldandó hiányossága, hogy a **támogatott lakhatás** a vármegyében nem tekinthető valódi, a teljes lakosságot célzó ellátási formának, hanem egyetlen, alacsony kapacitású szolgáltatóhoz kötött, szűk férőhelyszámmal működő lehetőség. A teljes lakosság szempontjából alapvető fejlesztési irányt jelentene a férőhelyek fokozatos bővítése és a szolgáltatást nyújtó szervezetek körének szélesítése, hogy ne egy „egyintézményes” modellre épüljön a támogatott lakhatás, hanem több, különböző profilú szolgáltató és földrajzi pont jelenjen meg a térképen. Ezzel párhuzamosan szükség lenne arra, hogy a finanszírozási rendszer alkalmazkodjon a valós költségekhez, és a szolgáltatók ne kényszerüljenek a túlélést célzó, defenzív működésre: a normatívák emelése, rugalmasabb felhasználási szabályok, valamint célzott fejlesztési források (pl. férőhely-bővítés, épület- és lakásállomány fejlesztése, személyzetképzés) mind azt szolgálnák, hogy a támogatott lakhatás a megyei ellátórendszerben ténylegesen választható opcióvá váljon. A rendszer működésének egyszerűsítése – az adminisztratív terhek csökkentése, digitális ügyviteli és adminisztrációs rendszerek bevezetése – szintén kulcsfontosságú, mert a felszabaduló szakmai kapacitás így az ügyfelekre, nem pedig a papírmunkára irányulhatna. Hosszabb távon indokolt volna egy megyei szintű szakmai koncepció megalkotása is, amely kijelöli a támogatott lakhatás helyét a teljes szociális szolgáltatáspalettán, és meghatározza a célcsoportok, férőhelyek, területi lefedettség és szakember-ellátottság kívánatos szintjét.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK – HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

Az **idősoththonok** a vármegyében a bentlakásos ellátórendszer gerincét adják, de struktúrájuk heterogén és területileg egyenlőtlen. A túlterhelt, magányos intézményekkel rendelkező járásokban célszerű a férőhelybővítés mellett a részben bentlakásos, részben közösségi jellegű formák fejlesztése (pl. idősök klubjaihoz kapcsolt átmeneti férőhelyek, támogatott lakhatási elemek integrálása).

Az idősellátásban erősíteni kell azokat az elemeket, amelyek csökkentik az intézménybe kerülés kényszerét: házi segítségnyújtás, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, nappali ellátások, gondozási csomagok. A tartós bentlakás így valóban a leginkább rászorulóknak számára maradhat fenn, miközben csökken a kapacitások krónikus túlterhelése.

Az ellátotti körben a nők aránya magasabb, különösen az idősellátásban, ami a demográfiai és életpálya-különbségekből következik. A fejlesztések során kiemelt figyelmet igényel a magányos, özvegy, alacsony jövedelmű nők ellátásba jutása, valamint az, hogy az intézmények képesek legyenek kezelni a nők sajátos egészségügyi és pszicho-szociális szükségleteit.

Szükséges a gondozási folyamatba tudatosan beépíteni a bántalmazás, elhanyagolás, párkapcsolati erőszak előzményeinek felismerését, mert ezek sok idős nő életútjában jelen vannak, és az intézményi létben is újraaktiválódhatnak. A női ellátottak számára fontos a biztonságos tér, a bizalmi segítő kapcsolatok és a nők igényeire érzékeny szabadidős, rehabilitációs programok biztosítása.

A **fogyatékos személyek otthonai** formálisan jelen vannak a vármegyében, de területileg koncentráltan, eltérő infrastruktúrával és gyakran humánerőforrás-hiánnyal működnek. A fejlesztések egyik iránya a támogatott lakhatás bővítése, kisebb létszámú, lakóközösségi egységek kialakítása, amelyek közelebb helyezkednek el az ellátottak eredeti lakóhelyéhez, és jobban támogatják az önállóbb életvitelt. A szakmai munka minőségének megőrzéséhez elengedhetetlen a speciális képzettséggel rendelkező szakemberek (gyógypedagógusok, pszichológusok, szociális munkások) megtartása, továbbképzése és szupervíziója. A gondozási programokban hangsúlyosabban kell megjelenjen az egyéni fejlesztési tervekhez igazított foglalkoztatási, képzési, közösségi részvételi lehetőségek szervezése.

Az ellátotti körben a mélyszegénységben élők jelenléte több ellátástípusban csak közepes vagy alacsony mértékben jelenik meg, ami arra utal, hogy a leginkább deprivált csoportok nem feltétlenül jutnak hozzá a tartós bentlakásos ellátáshoz. Ennek kezelésére szükséges a szociális alapszolgáltatások, a családsegítés, a közösségi munkára épülő programok és az intézmények közötti kapcsolat erősítése, hogy a leginkább rászoruló is „láthatóvá váljanak” az ellátórendszer számára.

Fontos, hogy a bentlakásos intézmények és a települési szociális szolgáltatások között kialakuljon egy kétirányú jelző és beutaló mechanizmus, amely figyel a lakhatási, egészségi és családi krízisekre. A térítési díj formálisan ritkán jelenik meg akadályként, de a mélyszegénységben élők esetében szükséges a méltányossági, kiegészítő támogatási formák rugalmas alkalmazása, hogy a bekerülés ne ütközzön pénzügyi falba.

A roma lakosság megjelenése a bentlakásos ellátásokban jellemzően alacsonyabb, ami strukturális, bizalmi és kulturális okokkal egyaránt magyarázható. A hozzáférés javításához szükség van a terepen dolgozó szociális munkások, közösségi munkások és a roma közösségi szereplők aktív bevonására a tájékoztatás, a motiválás és a bizalomépítés folyamatába. Az intézményekben célszerű erősíteni a kulturális érzékenységet, a diszkriminációmentes gyakorlatokat, és lehetőség szerint roma származású szakemberek, segítők foglalkoztatását támogatni. Emellett fontos, hogy a házirend, a látogatási szabályok, az étkezés és a vallási, kulturális szokások gyakorlása rugalmasan tudjon alkalmazkodni a roma ellátottak igényeihez, amennyiben ez nem sérti az intézmény működésének alapvető kereteit.

A **pszichiátriai betegek és szenvedélybetegek** ellátásában a hosszú váróidők, az infrastruktúra hiányosságai és a humánerőforrás-terhelés rendszerszintű problémaként jelennek meg. Számukra a tartós bentlakásos ellátás mellett fejleszteni kell a közösségi pszichiátriai ellátás, a közösségi addiktológiai szolgáltatások, valamint a fokozatos átmenetet biztosító lakhatási formák (pl. támogatott vagy félutas lakhatás) kínálatát

A hajléktalan személyek esetében a tartós bentlakásos otthon hiánya, illetve egy településre koncentrálódása különösen súlyos kockázat. Indokolt egy vármegyei szintű, több szintből álló hajléktalanellátási koncepció kidolgozása, amelyben a krízisszállás, az átmeneti szállás, a lakhatási programok és – indokolt esetben – a tartós bentlakás egymásra épülő rendszert alkotnak.

Az idősök esetében a legnagyobb kihívást az jelenti, hogy a gondozóházak szűk kapacitása és teljes kihasználtsága miatt az átmeneti jelleg könnyen tartós ellátássá alakul. Megoldási irány lehet a gondozóházi férőhelyek bővítése olyan módon, hogy a várakozási idők csökkenjenek, és valóban legyen tér rövid-középtávú, krízis- és tehermentesítő célú elhelyezésre (például gondozó családtag kiégésének megelőzése, kórházi ápolást követő regeneráció, hirtelen állapotromlás kezelése). Emellett érdemes fejleszteni azokat a szolgáltatásokat, amelyek az átmeneti elhelyezésből a saját otthonba való visszatérést támogatják: házi segítségnyújtás, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, támogató szolgáltatások, lakókörnyezet akadálymentesítése.

Az idősök számára különösen fontos a komplex, szomatikus, pszichés és szociális szükségletekre is reagáló gondozási terv készítése már az átmeneti elhelyezés elején. Ezt segítheti a geriátriai szempontokat is érvényesítő szakmai együttműködés az egészségügyi ellátással (házi orvosok, kórházak, szakrendelők), valamint a családtagok bevonása a tervezésbe. A cél az, hogy az átmeneti ellátás ne a tartós otthonba való „átcsúszás” előszobája legyen, hanem egy valódi pihenő, regenerációs és állapotstabilizáló szakasz.

A nők esetében a hajléktalan- és átmeneti ellátórendszer fejlesztésének egyik kulcsterülete a biztonság és a védelem megteremtése. A nők körében a hajléktalanság gyakran kapcsolódik párkapcsolati erőszakhoz, családon belüli bántalmazáshoz, emberkereskedelemhez vagy szexuális kizsákmányoláshoz, ezért az általános hajléktalanellátások nem minden esetben tudnak megfelelően biztonságos közeget nyújtani. Szükséges olyan átmeneti elhelyezési formák (női részleg, védett ház típusú megoldások, krízisotthonokkal való szoros együttműködés) kialakítása vagy erősítése, ahol a nők védett, elkülönített környezetben, célzott szociális és pszichológiai támogatás mellett kapnak ellátást.

További fontos szempont a gyermekes nők helyzete. Az átmeneti elhelyezéseknek alkalmasnak kell lenniük arra, hogy anya–gyermek párosokat is fogadjanak, vagy szoros átjárást biztosítsanak a családok átmeneti otthonaival, gyermekjóléti alapellátásokkal. A nők számára kínált programokban meg kell jelennie a munkaerőpiaci reintegráció, a pénzügyi önállóság, a bántalmazó kapcsolatokról való kilépés támogatásának (jogi tanácsadás, pszichológiai segítség, csoportfoglalkozások), mert a pusztán lakhatási krízis kezelése önmagában nem elegendő.

A fogyatékkal élők esetében Tolna vármegyében különösen súlyos hiányosság, hogy nincs számukra célzott átmeneti otthon. Megoldási irány lehet egy olyan, kifejezetten fogyatékos személyekre szabott átmeneti intézmény kialakítása, amely rövid–középtávon biztosít biztonságos elhelyezést például gondozó családtag kórházi kezelése, átmeneti krízis, lakhatási probléma vagy konfliktushelyzet esetén. Ennek az ellátásnak megfelelő személyi (speciális képzettségű gondozók, gyógypedagógus, pszichológus) és tárgyi (akadálymentesítés, segédeszközök) feltételekkel kell rendelkeznie.

A fogyatékkal élők átmeneti ellátásához elengedhetetlen a szoros kapcsolat a támogató szolgáltatásokkal, a fejlesztő foglalkoztatással, a nappali intézményekkel és – ahol releváns – a támogatott lakhatás formáival. A cél az, hogy az átmeneti elhelyezés ne intézményi zsákutca legyen, hanem egy olyan szakasz, amelyből jól megtervezett, a személy autonómiáját és részvételét erősítő kivezető utak nyílnak. Kulcsfontosságú a családokkal való partnerség, a hozzátartozók bevonása, támogatása is, hiszen a legtöbb esetben a családi háttérrel együtt lehet stabil, hosszú távú megoldást kialakítani.

A mélyszegénységben élők számára az átmeneti elhelyezés sokszor az utolsó védőhálót jelenti a teljes társadalmi kirekesztődés előtt. Számukra a lakhatási krízis szorosan összefonódik a foglalkoztatási, adósságkezelési, egészségügyi és iskolázottsági problémákkal. A megoldási javaslatok között kiemelt helyen kell szerepelnie azoknak a komplex programoknak, amelyek az átmeneti ellátást adósságkezeléssel, munkaerőpiaci tanácsadással, foglalkoztatási programokkal, alapképzettség-fejlesztéssel és szociális segítségnyújtással kötik össze. Így az átmeneti szállás vagy otthon nem pusztán fedél, hanem egy intenzív, időben behatárolt támogatási csomag nyújtásának helyszíne lesz.

A mélyszegénységben élők eléréséhez elengedhetetlen a terepmunkán alapuló megközelítés, a családsegítő és gyermekjóléti szolgáltatásokkal való nagyon szoros együttműködés, valamint a helyi közösségi kezdeményezések (civil szervezetek, egyházak, önkéntes csoportok) bevonása. Mivel e csoport tagjai gyakran bizalmatlanok az intézményes rendszerekkel szemben, az átmeneti elhelyezéshez vezető utat olyan kapcsolódási pontokkal (utcai szociális munka, közösségi programok, informális segítők) kell „megszelídíteni”, amelyek segítik a szolgáltatásokhoz való fokozatos közeledést.

A romák esetében az általános szegénységi, lakhatási és munkaerőpiaci hátrányok mellett erősen jelen van az etnikai alapú diszkrimináció és stigma. Az átmeneti elhelyezést nyújtó szolgáltatások fejlesztésekor ezért fontos, hogy az intézmények tudatosan foglalkozzanak az előítéletek csökkentésével, az intézményi diszkrimináció megelőzésével, és olyan befogadó légkört teremtsenek, amelyben a roma kliensek biztonságban érzik magukat. Ennek része lehet roma származású szakemberek, segítők, mediátorok bevonása, kulturálisan érzékeny megközelítések alkalmazása, valamint a roma közösségekkel folytatott párbeszéd.

A romák esetében is kulcsfontosságú a komplexitás: a lakhatási krízisek sokszor halmozott hátrányhelyzet részei (alacsony iskolázottság, tartós munkanélküliség, egészségügyi problémák, ingatlanjogi rendezetlenség). Az átmeneti elhelyezésnek itt is össze kell kapcsolódnia olyan programokkal, amelyek hosszabb távon képesek erősíteni a családok önállóságát és beágyazottságát: közösségi mediáció, oktatási és foglalkoztatási támogatás, jogi tanácsadás, lakhatási tanácsadás (bérleti jogviszonyok, lakhatási támogatások). A roma közösségek bevonása a tervezésbe és megvalósításba – például közösségi fórumok, partnerségi megállapodások formájában – növelheti a szolgáltatások legitimitását és hatékonyságát.

Az idősek számára a **lakóotthoni** ellátáshoz való hozzáférés szempontjából a legnagyobb kockázatot a mobilitási korlátok, az egészségi állapot romlása, a magány és az információhiány jelentik. Számukra olyan kapcsolódó szolgáltatási formákat célszerű erősíteni, amelyek hidat képeznek az otthoni ellátás, az alapszolgáltatások és a lakóotthoni ellátás között (pl. átmeneti elhelyezés, időszakos bentlakás, nappali ellátás és lakóotthon közötti rugalmas átjárás). Lényeges, hogy a beutalási és tájékoztatási folyamat során az idősek és hozzátartozóik érthető, személyre szabott információt kapjanak az ellátási lehetőségekről, a várható várakozási időről és az ellátás tartalmáról, így csökkentve a bizonytalanságot és a késedelmes igénybevételt.

A mélyszegénységben élő személyek esetében a lakóotthonokhoz való hozzáférést nemcsak a formális kritériumok, hanem az informális akadályok – bizalmatlanság, intézményi félelmek, alacsony iskolázottság, gyenge érdekérvényesítő képesség – is korlátozzák. Számukra kulcsfontosságú a terepen jelen lévő, lakókörnyezetben elérhető szociális munka erősítése, amely már az igények korai szakaszában képes feltárni a szükségleteket, segíteni az ügyintézésben, támogatni a beutalási folyamatot és a beköltözés utáni beilleszkedést. A lakóotthonok és a családsegítő, gyermekjóléti, illetve egyéb alapszolgáltatások közötti együttműködés javítása – közös esetmegbeszélések, egyéni gondozási tervek összehangolása – hozzájárulhat ahhoz, hogy a mélyszegénységben élők ne csak „végső megoldásként”, krízishelyzetben kerüljenek be az ellátásba, hanem időben, tervezetten, a leépülés megelőzésével.

A fogyatékossgal élő személyek számára a jelenlegi rendszer legnagyobb hiányossága a rehabilitációs célú lakóotthonok teljes hiánya, amely korlátozza az önálló életvitelre, munkavállalásra, közösségi részvételre történő felkészülés lehetőségét. Számukra sürgető feladat olyan lakóotthoni formák kialakítása, amelyek nem csak gondozási, hanem fejlesztő, habilitációs és rehabilitációs elemeket is integrálnak, szoros együttműködésben a foglalkoztatási, oktatási, egészségügyi és közösségi szolgáltatásokkal. Fontos, hogy a lakóotthonokban erősödjön a személyre szabott, egyéni szükségletekre épülő támogatás, a döntéshozatalba való bevonás és az önrendelkezés tisztelete, illetve az akadálymentes fizikai és infokommunikációs környezet biztosítása.

A roma származású személyek esetében a strukturális szegénység, a térbeli szegregáció, az alacsony iskolai végzettség és az intézményekkel szembeni bizalmatlanság együttesen növeli annak kockázatát, hogy szükséglet ellenére sem veszik igénybe a lakóotthoni ellátást, vagy nagyon későn, előrehaladott állapotban kerülnek be a rendszerbe. Számukra kiemelten fontos a közösségi alapú megközelítés: roma közösségi mediátorok, bizalmi személyek bevonása, célzott tájékoztatás és a kultúraérzékeny gyakorlatok érvényesítése a lakóotthonok

mindennapjaiban. A diszkriminációmentes hozzáférés, a rejtett előítéletek csökkentése érdekében szükséges a dolgozók érzékenyítése, képzése, valamint olyan intézményi gyakorlatok kialakítása, amelyek kifejezetten figyelnek a roma ellátottak méltóságának, identitásának, családi kapcsolatrendszerének megőrzésére.

A nők esetében a gondozói, ápolói szerep hagyományos „rájuk hárítása”, a családon belüli terhek halmozódása, valamint az erőszak, bántalmazás, függőségi viszonyok kockázata külön figyelmet igényel a lakóotthoni ellátás szervezése során. Megoldási javaslatként szükséges olyan ellátási formák és protokollok kialakítása, amelyek kifejezetten számolnak a nők speciális kitértségével: biztonságos lakókörnyezet, bántalmazás felismerésére és kezelésére vonatkozó szakmai eljárásrend, női ellátottak számára elérhető pszichoszociális támogatás és jogi tanácsadás. Emellett fontos a rugalmas ellátási formák támogatása, amelyek lehetővé teszik, hogy a gondozási feladatokat ellátó nők – legyenek hozzátartozók vagy maguk az ellátottak – ne szakadjanak el véglegesen munkaerőpiaci, oktatási vagy közösségi kötődéseiktől, hanem támogatást kapjanak ezek fenntartásához, visszaépítéséhez.

A hátrányos helyzetű csoportok – különösen az idősek, nők, fogyatékkal élők, mélyszegénységben élők és romák – számára a fenti általános fejlesztések mellett célzott beavatkozásokra van szükség. Az idősek esetében fontos a **rehabilitációs** szolgáltatások fizikai és közlekedési elérhetőségének javítása, a szállítás, kísérés, illetve a családdal való kapcsolattartást támogató megoldások erősítése, hogy az intézményi elhelyezés ne járjon teljes elszigetelődéssel. A nők számára kiemelt jelentőségű a biztonságos, stigma-mentes, családbarát rehabilitációs környezet, a nők speciális élethelyzeteire (gondozási terhek, családon belüli erőszak, anyaszerep) érzékeny programokkal. A fogyatékkal élő személyek esetében a rehabilitációs szolgáltatásoknak teljes mértékben akadálymentesnek, egyénre szabott fejlesztési tervek mentén szervezettek kell lenniük, és biztosítaniuk kell az átmenetet a védett környezet és a lehető legnagyobb önállóságot nyújtó lakhatási, foglalkoztatási formák között. A mélyszegénységben élők és romák számára kulcsfontosságú a területi, anyagi és információs akadályok csökkentése: utazási támogatás, célzott tájékoztatás, közösségi segítők bevonása, valamint olyan közösségi programok fejlesztése, amelyek csökkentik a bizalmatlanságot és a stigmatizációt. Lényeges, hogy a rehabilitációs szolgáltatások tervezésekor és működtetésekor ezeknek a csoportoknak a képviselői, érdekvédelmi szervezetei is bevonásra kerüljenek, így a fejlesztések valóban a tényleges szükségletekre tudnak reagálni, és erősödik az ellátásokhoz fűződő bizalom.

A hátrányos helyzetű csoportok – nők, idősek, fogyatékkal élők, mélyszegénységben élők, romák – esetében a hiányosságok kezelése ennél célzottabb és érzékenyebb megközelítést igényel. Jelenleg a szolgáltatás igénybevételében a mélyszegénységben élők csak ritkán jelennek meg, ami azt jelzi, hogy a formálisan nyitott rendszer a gyakorlatban a társadalmilag erősebb, jobban tájékozott csoportoknak kedvez. Ennek feloldásához szükség lenne a belépési pontok és elérési csatornák tudatos átalakítására: az aktív megkereső munka, a terepen dolgozó szociális munkások, a családsegítés, a gyermekjóléti szolgálatok és a civil szervezetek bevonása mind hozzájárulhatna ahhoz, hogy a mélyszegénységben élők, illetve a romák számára ne csak elméletben, hanem ténylegesen is elérhetővé váljon a **támogatott lakhatás**. Külön figyelmet igényelne az idősek és a fogyatékkal élők helyzete: esetükben a szolgáltatásnak nem csupán a lakhatási biztonságot kellene nyújtania, hanem a mindennapi életvitelhez szükséges, személyre szabott támogatást is – ennek feltétele a sokszereplős együttműködés az egészségügyi alapellátással, házi segítségnyújtással, rehabilitációs és foglalkoztatási szolgáltatásokkal. A nők szempontjából különösen fontos a biztonság és a bántalmazás-megelőzés integrálása a szolgáltatás szemléletébe, hiszen a lakhatás és a személyes biztonság összefüggése sok esetben meghatározza, hogy egy nő képes-e kilépni egy bántalmazó, kizsákmányoló vagy instabil

élethelyzetből. A romák számára a szolgáltatás fejlesztéséhez elengedhetetlen a bizalomépítés, a közösségi szintű párbeszéd és a diszkrimináció-mentesség tudatosítása mind a szakmai stáb, mind a tágabb helyi közösség körében; csak így kerülhető el, hogy a támogatott lakhatás a gyakorlatban rejtett szűrőként működjön, amely a leginkább marginalizált csoportok számára továbbra is zárva marad. Ha ezek a csoport-specifikus szempontok beépülnek a tervezésbe és a működésbe, a támogatott lakhatás nemcsak kapacitásában, hanem igazságosságában és esélyteremtő szerepében is erősödhet a vármegyében.

II.II.3. Gyermekjóléti alapellátás

a) HIÁNYOSSÁGOK

Tolna vármegyében a család- és gyermekjóléti alapellátás szakmai működése számos erősséget mutat, ugyanakkor jól kirajzolódnak azok a kapacitás- és hozzáférési hiányosságok, amelyek a szolgáltatások fejlesztését indokoltá teszik. A szolgáltatások szempontjából az egyik legmarkánsabb probléma a megfelelő képesítésű szakemberek tartós hiánya: több helyen nem áll rendelkezésre elegendő fejlesztőpedagógus, pszichológus, gyógypedagógus, szociális asszisztens, mediátor, tanácsadó, pár- és családterapeuta, illetve szociális segítő. Ez nemcsak a meglévő szolgáltatások színvonalát befolyásolja, hanem a speciális szükségletű gyermekek és családok számára is korlátozza a valóban személyre szabott, komplex segítségnyújtás lehetőségét.

A visszajelzések alapján a speciális szolgáltatások – például pszichológiai tanácsadás, fejlesztés, terápiás jellegű ellátások – sok esetben nem érhetőek el helyben, vagy csak korlátozott formában, ami különösen a kisebb településeken élő, alacsony jövedelmű családokat hozza hátrányos helyzetbe. Egyes térségekben kifejezetten problémát jelent, hogy lakhatási krízisek esetén sincs releváns, strukturált segítségnyújtási lehetőség: hiányoznak az adósságrendezést, lakhatási tanácsadást és átmeneti megoldásokat célzó szolgáltatási elemek, miközben a kilakoltatás, eladósodás és lakásvesztés reális kockázatként van jelen. Ez a fajta ellátási hiány a gyermekek biztonságát és a családok egyben maradását is közvetlenül érinti.

A programkínálat tekintetében a vármegyei kép ambivalens: a települések többsége elsősorban hátrányos helyzetű és mélyszegénységben élő családok számára szervez programokat, ami indokolt, ugyanakkor két irányban is szűknek bizonyul. Egyrészt sok jelzés érkezik arra vonatkozóan, hogy a tevékenységeket szélesebb körre – akár a teljes lakosságra – is ki kellene terjeszteni, mert a szociális kockázatok egyre inkább megjelennek a „nem klasszikusan rászoruló” csoportoknál is. Másrészt még a leginkább rászoruló csoportok számára is kevésnek bizonyulnak a lehetőségek: a hátrányos helyzetű és mélyszegénységben élő családok, a sajátos nevelési igényű, korai fejlesztésre jogosult, tartósan beteg vagy fogyatékossgal élő gyermekek és családjaik, a roma közösségek, a fiatal felnőttek, az alacsony iskolai végzettségűek és a fiatal anyák célzott eléréséhez több, gyakrabban és könnyebben hozzáférhető programra lenne szükség.

Kiemelt igény mutatkozik az ingyenes programok iránt, ami egyértelműen jelzi a lakosság anyagi terhelhetőségének korlátait: a költségtérítéses rendezvényekből és nyári táborokból éppen azok a gyermekek maradnak ki, akiknek a legnagyobb szükségük lenne biztonságos közösségi térre, fejlesztő élményekre és felügyeletre a szünidőben. A környezetvédelem és általános prevenció – például egészségmagatartás, szenvedélybetegségek megelőzése, online biztonság, konfliktuskezelés – témájában is megfogalmazódott a programkínálat bővítésének igénye. A települések részéről visszatérő jelzés, hogy azoknak a gyermekeknek van a legnagyobb szükségük a szünidei lehetőségekre, akiknek szülei nem tudják megoldani a felügyeletet, illetve anyagi okok miatt nem tudják finanszírozni a fizetős táborokat.

A szülők számára szervezett programok – felkészítések, csoportos fejlesztések, szülői kompetenciafejlesztő tréningek – jelenleg jóval kisebb arányban elérhetőek, miközben a települések jelentős része szerint kifejezetten nagy szükség lenne prevenciós jellegű, rendszeres szülői programokra. Ez különösen igaz azokra a területekre, mint az életvezetés, háztartásvezetés, pénzkezelés, gyermeknevelés, gondozás, konfliktuskezelés, személyiségfejlesztés és önismeret, amelyek hiányosságai a gyermekek veszélyeztetettségében közvetlenül megjelennek. A programok szervezése ugyanakkor komoly humán- és

infrastrukturális feltételekhez kötött: szükség van megfelelően képzett szakemberekre, azok tisztességes díjazására, valamint alkalmas helyszínekre, amelyek bérleti költségei szintén gyakran korlátozó tényezőt jelentenek.

Pozitívumként jelenik meg, hogy az óvodai és iskolai szociális segítők együttműködése más helyi intézményekkel általánosan jellemző, és különösen a prevenciós előadások, tevékenységek szervezése kapcsán nagy rájuk az igény. A települések többsége nyitott arra, hogy támogassa a segítők további közösségi programok megvalósításában, ami fontos erőforrás a rendszer számára. Ugyanakkor az is látszik, hogy az óvodai és iskolai szociális segítők kapacitása véges: a növekvő igények mellett a szerepük megerősítésére, feladataik strukturáltabb beágyazására és rendszeres szakmai támogatásukra (képzés, szupervízió) is szükség lenne ahhoz, hogy a prevenciós munka valóban lefedje a felmerülő szükségleteket.

Összességében Tolna vármegyében egy olyan család- és gyermekjóléti ellátórendszer rajzolódik ki, amelyben a szakmai alapok és a helyi együttműködések működnek, de a speciális szakemberek hiánya, a helyben elérhető szolgáltatások korlátozottsága, a lakhatási krízisekre adható válaszok hiányosságai, valamint a programkínálat és az ingyenes lehetőségek szűkössége a leginkább sérülékeny csoportok szempontjából érdemi fejlesztési igényt jelez. A jövőbeli tervezésben ezért kiemelt szerepet kell kapnia a humánkapacitás megerősítésének, az ingyenes és célzott programok bővítésének, a szülői kompetenciafejlesztés rendszeresítésének, valamint annak, hogy a speciális és lakhatási krízisekre reagáló szolgáltatások minél inkább helyben vagy legalábbis könnyen elérhető formában váljanak hozzáférhetővé.

1. sz. táblázat

A gyermekjóléti alapellátások elérésnek problémái és a LAKOSSÁG hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a gyermekjóléti alapellátások területén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
1.	A szolgáltatások területi hozzáférése egyenetlen, a speciális ellátások több helyen csak központi településeken vagy korlátozottan érhetők el.	A szolgáltatások térbeli koncentrációja, a kistérségi infrastruktúra gyengesége és a korlátozott humán erőforrás együttesen szűkíti a helyben elérhető ellátásokat.	Kihelyezett tanácsadási napok, utazó szakemberhálózat, online konzultációs lehetőségek és egységes vármegyei információs rendszer kialakítása indokolt	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	Hiányoznak vagy korlátozottan állnak rendelkezésre a lakhatási krízisre reagáló szolgáltatások.	Az adósságkezelési és lakhatási támogatási eszközök szűkössége, valamint az intézmények közötti koordinált protokoll hiánya akadályozza a korai beavatkozást	Lakhatási krízisprotokoll, adósságkezelési tanácsadás, mediáció, átmeneti lakhatási megoldásokhoz kapcsolódó együttműködések és célzott települési támogatási konstrukciók kialakítása szükséges			
3.	A prevenció és közösségi programok kínálata nem mindenütt elégséges, és gyakran szűk célcsoportokra korlátozódik.	A korlátozott források és kapacitások miatt a szolgáltatók elsősorban a legsűrűsebb esetekre koncentrálnak, így a megelőző jellegű munka háttérbe szorul.	Univerzális, stigma nélküli, mindenki számára nyitott prevenció programokat kell erősíteni életvezetési, mentálhigiénés, családi és közösségi témákban			
4.	Az óvodai és iskolai szociális segítők száma vármegyei szinten alacsony, jelenlétük elsősorban a központi településeken koncentrálódik, a kisebb településeken csak részben vagy eseti jelleggel biztosított	Korlátozott humán erőforrás és finanszírozás, a feladatellátás központi településekre szervezése, valamint a kisebb intézményekben rendelkezésre álló óraszám szűkössége	A segítők számának fokozatos növelése, utazó modell és kihelyezett napok erősítése, valamint a kisebb települések intézményeiben biztosított jelenlét minimumszintjének szabályozott rögzítése.			
5.	A segítők tevékenysége elsősorban egyéni esetkezelésre és szűk körű prevenció feladatokra korlátozódik, kevés kapacitás marad szélesebb körű	Az egy-egy intézményben rendelkezésre álló időkeret szűkössége, a magas esetszám és az adminisztratív terhelés nem teszi lehetővé a közösségi munka teljes körű kibontakoztatását.	A tevékenységek közötti arányok újraszabályozása, közösségi és csoportos prevenció programok ösztönzése, módszertani támogatása, valamint a segítők	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok,	nem

	közösségi programok, csoportos foglalkozások rendszeres megvalósítására.		adminisztratív terheinek csökkentése.		nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
6.	A segítők által végzett prevenciós tevékenységek szakmai potenciálja nem használható ki teljes körűen, mivel a programok szervezéséhez szükséges idő, infrastruktúra és koordináció nem mindenhol adott.	Forráshiány, helyszínkorlátok, a helyi intézményi és civil együttműködések eltérő fejlettsége, valamint a segítők túlterheltsége.	A közösségi programok szervezéséhez célzott támogatás, intézményi szintű együttműködési megállapodások, valamint a segítők számára biztosított módszertani és szervezési támogatás növelése.			
7.	Szülők számára szervezett prevenciós programok részleges lefedettsége	Több településen csak eseti vagy projektalapú szülői programok működnek; a korlátozott források és szakemberkapacitás miatt nem mindenhol tudnak rendszeres, széles körben elérhető prevenciós foglalkozásokat biztosítani.	Szülői prevenciós programok rendszeresítése és kiterjesztése (szülői klubok, tematikus csoportok) vármegyei szinten, módszertani és forrásbeli támogatással, külön figyelemmel a kisebb településekre.			
8.	Programok, csoportos készségfejlesztések korlátozott jelenléte a gyermekek és családjaik számára	Vannak településeken működő csoportos foglalkozások, de nem érnek el minden gyermeket és családot; a szociális kompetenciák és kommunikációs készségek fejlesztése sok helyen kapacitáshiány vagy forráshiány miatt háttérbe szorul.	Ingyenes, mindenki számára nyitott készségfejlesztő programok (szociális kompetencia, kommunikáció, konfliktuskezelés) szervezése, különösen azokon a településeken, ahol jelenleg csak egy-egy intézményhez kötötten érhető el.			
9.	Gyermekek (szünidei) szabadidős programjainak korlátozott kínálata	A településeken több helyen működnek szünidei programok, de számuk és elérhetőségük nem elegendő; a szülők számára nehézséget okoz a nyári időszakra vonatkozó napközbeni felügyelet megszervezése, a költségtérítéses programok pedig sok család számára nem elérhetők	A szünidei szabadidős programok számának és területi lefedettségének növelése, szociális alapon támogatott vagy díjmentes részvételi lehetőségek biztosítása, különösen a rászoruló családok gyermekei számára.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
10.	Lakhatási krízisben lévő családok számára elérhető támogatások részleges rendelkezésre állása	Egyes településeken, központokban már léteznek lakhatási kríziseket kezelő elemek, azonban ezek nem mindenhol érhetők el, illetve nem minden érintett család jut el ezekhez a szolgáltatásokhoz	Lakhatási krízisre reagáló szolgáltatások (tanácsadás, adósságkezelés, mediáció, átmeneti lakhatási megoldások) vármegyei szintű hálózatanak erősítése, a helyi hozzáférés és az elérés javítása			

11.	Fiatalok számára szervezett tematikus programok hiányosságai	A fiatalok számára több településen vannak szabadidős, sport- vagy kulturális programok, de tematikus, prevenció jellegű foglalkozások (pl. szenvedélyprevenció, online biztonság, pályaorientáció) csak szórványosan, korlátozottan érhetők el.	Fiataloknak szóló, tematizált, prevenció programok rendszeres szervezése (szabadidős elemekkel kombinálva), megfelelő szakember- és infrastrukturális háttér biztosításával, különösen a periférius településeken.		
12.	Speciális szolgáltatásokhoz való hozzáférés helyben csak részben biztosított	A speciális szolgáltatások (pl. pszichológiai tanácsadás, fejlesztőpedagógia, családterápia) többnyire a központokban működnek; a kisebb településeken élő családok számára ezek igénybevétele jelentős anyagi és időráfordítással jár, ezért sokan nem vagy csak korlátozottan érik el őket.	A speciális szolgáltatások helybe vitelének erősítése (utazó szakemberek, kihelyezett napok), valamint a szolgáltatásokhoz való eljutás támogatása (utazási támogatás, online konzultációs lehetőségek) vármegyei szinten.		

2.sz. táblázat

A gyermekjóléti alapellátás hozzáférésnek javításához tervezett beavatkozások a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a gyermekjóléti alapellátások területén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
GYERMEKEK, MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK, NŐK, FOGYATÉKKAL ÉLŐK						
1.	A szünidei felügyeletet, fejlesztést és közösségi részvételt támogató programok köre nem elegendő, különösen az ingyenesen elérhető lehetőségek tekintetében	A táborok és programok jelentős része költségtérítéses, miközben sok család nem tudja finanszírozni a gyermekek részvételét.	Olyan nyári és tanévközi programstruktúra kialakítása javasolt, amely általánosan nyitott, de szociális alapon díjmentes vagy támogatott részvételt biztosít a rászorulóknak számára.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális	nem
2.	A sajátos nevelési igényű, korai fejlesztésre jogosult, tartósan beteg vagy pszichésen sérülékeny gyermekek számára nem mindenütt biztosított a megfelelő helyi szakmai támogatás	A fejlesztőpedagógus, gyógypedagógus, pszichológus és más speciális szakemberek hiánya korlátozza a korai és személyre szabott beavatkozások	Utazó szakemberhálózat, helyi fogadónapok, intézményközi esettanulmány és a pedagógiai, egészségügyi, szociális szereplők közötti erősebb koordináció szükséges.			

3.	A szülői, életvezetési és mentálhigiénés támogatások a nők, különösen a fiatal anyák számára nem mindenhol rendszeresek és könnyen hozzáférhetők	A szolgáltatások inkább eseti jelleggel, projekt- vagy kapacitásfüggően szerveződnek, miközben a gondozási terhek és az adminisztratív akadályok csökkentik a részvételt	Rendszeres női és szülői támogató csoportok, gyermekfelügyelettel kombinált programok és rugalmas időbeosztású tanácsadások szervezése szükséges.		intézmények, releváns államigazgatási szervek	
4.	A párkapcsolati konfliktusokkal, bántalmazással vagy egzisztenciális bizonytalansággal érintett nők számára korlátozott lehet a korai segítséghez jutás	A probléma rejtett jellege, a stigma, valamint a speciális tanácsadási és krízisellátási formák korlátozott hozzáférése késlelteti a beavatkozást.	Erősíteni kell a jelzőrendszeri érzékenységet, a biztonságos segítségkérési útvonalakat, valamint a mediációs, jogi, pszichológiai és áldozatsegítő kapcsolódásokat.			
5.	A munkaerőpiaci visszatérést segítő támogatások közvetlen kapcsolódása a család- és gyermekjóléti alapellátáshoz nem mindenhol kellően erős	A kisgyermekes nők helyzetét a gondozási terhek, a korlátozott helyi lehetőségek és az ügyintézési nehézségek egyszerre befolyásolják	A szolgáltatásokba érdemes erősebben integrálni a pályaorientációt, álláskeresési támogatást, kompetenciafejlesztést és a gyermekfelügyelettel összehangolt részvételi formákat.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
6.	A fogyatékossgal élő gyermekek és felnőttek számára szükséges speciális szolgáltatások helyben gyakran nem, vagy csak korlátozottan érhetők el	A speciális szakemberek hiánya, a területi koncentráció és az utazási nehézségek egyaránt szűkítik a hozzáférést.	Helyhez közeli, utazó vagy kihelyezett speciális szolgáltatások, valamint a jogosultságok érvényesítését segítő intenzív esetmenedzsment kialakítása szükséges			
7.	Kevés az inkluzív, közösségi részvételt támogató program, amelyben fogyatékossgal élő gyermekek és családjaik természetes módon vehetnek részt	A programok szervezésekor gyakran hiányzik az akadálymentesítés, a speciális szükségletek figyelembevétele és a megfelelő szakmai kíséret.	Inkluzív közösségi programokat kell kialakítani akadálymentes helyszínnel, differenciált szervezéssel és megfelelő segítői háttérrel			
8.	A mélyszegénységben élő családok számára biztosított segítség gyakran a közvetlen anyagi támogatásra szűkül, miközben a tartós felzárkózást segítő szolgáltatások nem elég erősek	A krízishelyzetek sürgető jellege miatt a rendszer sokszor az azonnali szükségletek enyhítésére koncentrál, nem pedig a hosszabb távú képessé tevésre.	Az adományozást és természetbeni segítséget életvezetési, pénzkezelési, foglalkoztathatósági és szülői kompetenciafejlesztő elemekkel kell összekapcsolni			

9.	A térítéses programokból, táborokból és fejlesztő lehetőségekből a legszegényebb családok gyermekei gyakran kizsorulnak.	Az alacsony jövedelem, a közlekedési nehézségek és a rejtett költségek egyszerre korlátozzák a részvételt	Teljes vagy részleges költségvállalás, helyi elérhetőség, utazási támogatás és célzott bevonási stratégia szükséges.			
10.	A lakhatási és megélhetési bizonytalanság gyakran közvetlenül veszélyezteti a gyermekek biztonságát és fejlődését.	A strukturális szegénység, az eladósodás, az inaktivitás és a korlátozott helyi munkalehetőségek egymást erősítik.	Integrált beavatkozás indokolt, amely a lakhatási támogatást, ügyintézési segítséget, munkaerőpiaci kapcsolódást és a gyermekekre irányuló fejlesztő szolgáltatásokat összekapcsolja	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
11.	A roma családok esetében a szolgáltatások elérése és az intézményekkel való együttműködés sokszor bizalmi és hozzáférési akadályokba ütközik	A társadalmi kirekesztődés, a diszkriminációs tapasztalatok és a halmozott hátrányok csökkentik az intézményi együttműködés hatékonyságát	Bizalomépítő, kulturálisan érzékeny, közösségi alapú megközelítésre, roma közösségi közvetítők bevonására és célzott jelenlétre van szükség			
12.	A szegregált vagy fokozottan hátrányos településrészekben élő gyermekek számára nem mindenhol biztosított a kellően intenzív korai prevenció és felzárkóztató támogatás	A területi koncentrációjú szegénység, az alacsony intézményi elérés és a családokat terhelő komplex problémák gyengítik a korai beavatkozás hatását	Helyben jelen lévő, rendszeres közösségi és családtámogató programok, tanulást segítő foglalkozások és korai életkorra fókuszáló intervenciók szükségesek			
13.	A roma nők és fiatalok számára kevés a célzott, önállósodást és társadalmi részvételt támogató program	A szolgáltatások sokszor nem differenciálnak élethelyzet és kulturális sajátosságok szerint, így a részvételi akadályok fennmaradnak	Roma nőknek és fiataloknak szóló önismereti, pályaaorientációs, szülői és közösségi programok kialakítása indokolt			

b) MEGOLDÁSI JAVSLATOK-TELJES LAKOSSÁG

Tolna vármegyében a család- és gyermekjóléti alapellátás fejlesztése szempontjából két, egymáshoz szorosan kapcsolódó irány körvonalazódik: egyrészt egy olyan ellátási és programstruktúra kialakítása, amely a teljes lakosságra nézve erősíti a szociális biztonságot és a közösségi kohéziót, másrészt célzott, többletintézkedések meghatározása a leginkább sérülékeny – fogyatékkal élő, mélyszegénységben élő, roma, női és gyermek – csoportok számára. A két szint egymást feltételezi: egy erős, inkluzív alaprendszer önmagában nem elég a strukturális hátrányok csökkentésére, míg a kizárólag szűk célcsoportokra irányuló beavatkozások a tágabb társadalmi közeg erősítése nélkül könnyen szigetelődnek, és csak korlátozott hatásfokkal működnek.

A teljes lakosságra irányuló megoldási javaslat központi eleme a szolgáltatások „normalizálása” és univerzális elérhetővé tétele, vagyis az, hogy a család- és gyermekjóléti rendszer ne kizárólag „problémaorientált” ellátásként jelenjen meg, hanem a mindennapi életvezetést, közösségi életet, szülőséget és gyermeknevelést támogató, természetes erőforrásként. Ehhez első lépésként szükséges a szolgáltatások kommunikációjának, láthatóságának erősítése: minden településen egyértelmű, több csatornán (online, közösségi média, helyi sajtó, plakát, intézményi hirdetőtábla) keresztül elérhető információra van szükség arról, hogy milyen szolgáltatások vehetők igénybe, hol, mikor, milyen feltételekkel. A lakosság számára a szolgáltatásokhoz való hozzáférés nem csupán fizikai, hanem információs kérdés is; a jelenlegi tapasztalatok szerint számos potenciális igénybe vevő azért marad ki a rendszerből, mert nem tud róla, vagy azt stigmatizálnak, „segélyezett-érzéshez” kötődőnek éli meg.

A megoldási javaslat másik pillére a prevenciós és közösségi programok univerzalizálása. A jelenlegi gyakorlatban a programok jelentős részét a hátrányos helyzetű és mélyszegénységben élő családok számára szervezik, ami legitim, de egyre több jel utal arra, hogy a középosztályt érintő megélhetési, lakhatási és mentális krízisek kezelése is igényelné az ilyen típusú, lakosság számára nyitott, ingyenes vagy minimális költségű programokat. A teljes lakosságra irányuló prevenció magában foglalhatja az életvezetési, pénzkezelési, háztartásvezetési, párkapcsolati, szülői kompetenciafejlesztő és konfliktuskezelési foglalkozásokat, előadásokat, csoportos tréningeket. Amennyiben ezek nem kizárólag „problémás” családok számára, hanem nyitott, közösségi programként jelennek meg, csökkentik a stigmatizációt, és lehetőséget teremtenek arra, hogy a rejtve maradó, még nem krízisben lévő, de fokozott kockázatú családok és egyének is időben segítséghez jussanak.

A szünidei ellátás, nyári táborok és szabadidős programok területén ugyancsak indokolt a teljes lakosságra kiterjedő, de szociálisan érzékeny struktúra kialakítása. A vármegyei tapasztalatok szerint a nyári táborok többsége költségtérítéses, így azok a gyermekek maradnak ki, akiknek családjai nem tudják finanszírozni a részvételt. Egy olyan modell, amelyben a táborok alapvetően nyitottak mindenki számára, de szociális alapon, átlátható kritériumrendszerrel jelentős kedvezményt vagy teljes díjmentességet biztosít a rászoruló családoknak, egyszerre szolgálja az esélyegyenlőséget és a társadalmi integrációt. A programok tematikájában érdemes hangsúlyt helyezni a környezetvédelemre, egészségmegőrzésre, digitális biztonságra, pályaorientációra, illetve a közösségépítő, intergenerációs és kulturális tevékenységekre.

A teljes lakosságra irányuló megoldási csomaghoz elengedhetetlen a szakember-ellátottság javítása. A fejlesztőpedagógusok, pszichológusok, gyógypedagógusok, mediátorok, tanácsadók, pár- és családterapeuták, szociális asszisztensek és szociális segítők hiánya nem csupán a „súlyos esetek” ellátását nehezíti, hanem az univerzális szolgáltatások működtetését is korlátozza. Ennek kezelésére szükség van egyrészt a vármegyei szintű humánerőforrás-tervezésre – annak áttekintésére, hol, milyen szakemberre, milyen óraszámban, milyen munkaszervezési formában (állandó státusz, részmunkaidő, utazó szakember, online tanácsadás) van szükség –, másrészt a pályán tartást és a vármegyéhez való kötődést segítő

ösztönzőkre. Utóbbiak közé tartozhatnak a gyakorlati képzési helyek és szakmai gyakornoki programok bővítése, a mentorálás, valamint a helyben maradási ösztönző, önkormányzati vagy vármegyei szintű támogatási formák (pl. lakhatási vagy utazási támogatás, továbbképzési lehetőségek).

Kiemelt szerepe van az óvodai és iskolai szociális segítők hálózatának, amely – a helyi visszajelzések alapján – már most is erős bázist jelent a prevenció munkájában. A teljes lakosságra irányuló megoldási javaslat részeként indokolt a segítők feladatainak strukturáltabb rendszerbe foglalása, a pedagógusokkal, védőnőkkel, gyermekorvosokkal, civil szervezetekkel való együttműködés formalizálása, valamint a segítők rendszeres szakmai támogatása (szupervízió, továbbképzés, módszertani anyagok). Ha az óvodai és iskolai szociális segítők nem csupán „esetkezelésben” vesznek részt, hanem hangsúlyosan jelen vannak a közösségi programok tervezésében és lebonyolításában, akkor a szolgáltatások a teljes gyermek- és fiatal korosztály számára láthatóvá és elérhetővé válnak.

Végül, a teljes lakosságra vonatkozó megoldási irány egyik kulcseleme a lakhatási krízisek kezelésére alkalmas, vármegyei szinten is látható és koordinált eszközrendszer kialakítása. A beszámolók alapján több térségben hiányoznak azok az eszközök, amelyekkel időben lehetne reagálni az adósságszpirálra, az árverésre, a kilakoltatás veszélyére. A megoldási javaslat itt nem csak új intézmények létrehozásáról szólhat, hanem arról is, hogy a meglévő család- és gyermekjóléti központok és szolgálatok, önkormányzati hivatalok, civil szervezetek és esetleg egyházak összehangoltan, közös protokoll alapján működjenek együtt. Ennek része lehet az adósságkezelési tanácsadás, mediáció a hitelezőkkel, átmeneti lakhatási megoldások közvetítése, valamint a lakhatási támogatásokhoz való hozzáférés segítése. Ez a fajta, univerzálisan elérhető lakhatási kríziskezelés nem csupán a legszegényebbek számára jelent védőhálót, hanem megelőzi, hogy középosztálybeli családok egyik napról a másikra váljanak szociális ellátást igénylővé.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK-HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A hátrányos helyzetű csoportok – fogyatékkal élők, mélyszegénységben élők, romák, nők és gyermekek – számára a fenti univerzális elemek nem elegendőek; számukra célzott, többteleforrást igénylő beavatkozásokra van szükség. Egy átfogó, vármegyei szintű megoldási javaslat kiindulópontja az, hogy ezek a csoportok nem csupán anyagi, hanem strukturális, kulturális, egészségügyi és diszkriminációs hátrányokkal is szembe kell, hogy nézzenek, ezért az intervenciók több szinten, egymást erősítve kell hogy működjenek.

A fogyatékkal élő és sajátos nevelési igényű gyermekek, illetve tartósan beteg vagy fogyatékossgal élő felnőttek számára a legfontosabb beavatkozás a speciális szolgáltatások helyben vagy helyhez közeli elérhetővé tétele. Ez a gyakorlatban jelentheti utazó fejlesztőpedagógusi, gyógypedagógusi, pszichológusi hálózat kiépítését, rendszeres, előre tervezett fogadónapokkal a kisebb településeken, valamint az online tanácsadási formák fejlesztését ott, ahol a személyes jelenlét tartósan nem megoldható. A család- és gyermekjóléti alapellátás szerepe ebben az, hogy összekötőként működjön a gyermekek, családok és a speciális ellátórendszer (korai fejlesztő központok, pedagógiai szakszolgálatok, egészségügyi szakrendelések) között, segítsen az ügyintézésben, a jogosultságok érvényesítésében, és támogassa a családokat az ellátások közötti eligazodásban. Mindezzel párhuzamosan szükség van olyan kifejezetten fogyatékos gyermekeket és szüleiket célzó csoportokra és programokra, amelyek csökkentik az izolációt, és teret adnak a tapasztalatcserének, pszichés tehermentesülésnek.

A mélyszegénységben élő családok esetében a megoldási javaslat a materiális támogatás és a fejlesztő, felzárkóztató munka együttesére épül. Az adományok (élelmiszer, ruha, tanszer) és az élelmiszermentés továbbra is fontos védőhálót jelentenek, de önmagukban nem változtatják meg a strukturális helyzetet. A család- és gyermekjóléti rendszer feladata ezért az, hogy a materiális segítségnyújtást minden esetben összekapcsolja olyan fejlesztő elemekkel, mint a pénzügyi, háztartásvezetési, munkavállalást támogató, életvezetési foglalkozások, szülői kompetenciacsoportok. Külön figyelmet érdemel a gyermekek iskolai sikeressége: a tanulási nehézségek, hiányzások, lemorzsolódás megelőzése érdekében szoros együttműködésre van szükség az iskolai szociális segítőkkel, pedagógusokkal, valamint a szülőkkel. A mélyszegénységben élő gyerekek számára különösen fontos az olyan ingyenes vagy minimális költségű szabadidős, nyári, tanulást támogató programok biztosítása, amelyek nem csupán „megőrzést”, hanem készségfejlesztést, közösségi tapasztalatot és pozitív mintákat nyújtanak. A roma közösségek ellátása terén a megoldás nem választható el az etnikai alapú diszkrimináció és kirekesztés kérdésétől. A család- és gyermekjóléti szolgáltatásoknak itt kettős feladatuk van: egyrészt a roma családokkal való bizalomépítés, kulturális sajátosságokat ismerő, érzékeny megközelítés, másrészt a többségi intézményekkel (iskolák, egészségügy, önkormányzatok) való közvetítés. Célzott programokra van szükség a szegregált vagy hátrányos helyzetű településrészekben, amelyek a gyermekek iskolai integrációját, a szülők oktatási rendszerbe vetett bizalmát, az egészségügyi ellátásokhoz való hozzáférés javítását támogatják. Hatékonyak bizonyulhatnak a közösségi mediációs, roma közösségi munkásokat bevonó programok, valamint a roma nők és fiatal lányok számára szervezett önismereti, pályaorientációs, szülőiségre felkészítő csoportok.

A nők – különösen a fiatal anyák – sajátos kitettsége a gondozási terhek, az alacsony jövedelem, a részmunkaidős vagy informális foglalkoztatás, illetve a párkapcsolati erőszak kockázata. A megoldási javaslat részeként szükséges olyan nőknek szóló programok erősítése, amelyek egyszerre támogatják a munkaerőpiaci visszatérést (pl. képzésekhez, álláskereséshez való hozzáférés segítése), a gyermekgondozási feladatok összehangolását a munkavállalással (rugalmas gyermekfelügyeleti lehetőségek, szünidei programok), valamint a párkapcsolati és családon belüli erőszakkal érintettek védelmét. A család- és gyermekjóléti ellátás kulcsszereplő lehet a bántalmazott nők azonosításában, biztonságos jelzőrendszeri útvonalak kialakításában, a krízisellátásba és áldozatsegítő szolgáltatásokba történő bekapcsolásban.

A gyermekek – mint önálló célcsoport – esetében a megoldásnak integrálnia kell a védelem és a részvétel elvét. A gyermekjóléti rendszer nem csupán a veszélyeztetettség csökkentéséért felel, hanem azért is, hogy a gyermekek aktív szereplői legyenek a programoknak, visszajelzéseik megjelenjenek a tervezésben. Ennek egyik eszköze lehet gyermek- és ifjúsági fórumok, gyermektanácsok létrehozása járási vagy vármegyei szinten, illetve olyan programok, amelyekben a fiatalok önkéntesként, segítőként, „kortárs mentor”-ként vehetnek részt. Ez különösen fontos a mélyszegénységben élő, roma vagy fogyatékkal élő gyermekek esetében, akik számára gyakran kevés pozitív, aktív szerep elérhető a mindennapokban.

A fenti célzott megoldások csak akkor lesznek fenntarthatók, ha a rendszerben dolgozó szakemberek számára biztosított a megfelelő szakmai támogatás és megbecsülés. A fogyatékkal élőkkel, mélyszegénységben élőkkel, roma családokkal, bántalmazott nőkkel és veszélyeztetett gyermekekkel való munka fokozott érzelmi terhelést jelent, ami szupervízió, eszmegbeszélő csoportok, szakmai közösségek nélkül könnyen kiégéshez vezet. Ezért a vármegyei szintű megoldási javaslat szerves része kell legyen a rendszeres szupervízió és módszertani támogatás biztosítása minden olyan intézményben, ahol a fenti célcsoportokkal folyamatosan dolgoznak.

Összességében a Tolna vármegyei család- és gyermekjóléti ellátás fejlesztésének iránya egy olyan kettős modell felé mutat, amelyben egyrészt univerzális, a teljes lakosság számára nyitott, stigmatizációmentes szolgáltatások erősödnek, másrészt a strukturálisan hátrányos helyzetű

csoportok számára célzott, többletforrásokat mozgósító, komplex beavatkozások valósulnak meg. A két szint csak együtt képes arra, hogy érdemben csökkentse a társadalmi egyenlőtlenségeket, megelőzze a krízisek elmélyülését, és hosszú távon erősítse a vármegye társadalmi kohézióját.

Gyermekek napközbeni ellátása

a) HIÁNYOSSÁGOK

A gyermekek napközbeni ellátásának Tolna vármegyei rendszerében több, egymással összefüggő strukturális hiányosság és működési korlát azonosítható, amelyek együttesen befolyásolják a szolgáltatások hozzáférhetőségét, minőségét és területi kiegyenlítettségét.

Az egyik legmarkánsabb probléma a szolgáltatások erőteljes területi koncentrációja és az ebből fakadó egyenlőtlenségek. A bölcsődei és egyéb napközbeni ellátási formák elsősorban a járásközpontokban és nagyobb településeken érhetők el stabil, nagyobb kapacitással, míg a kisebb településeken az ellátás gyakran hiányzik, vagy kizárólag alacsony férőhelyszámú, korlátozott működési biztonságú mini bölcsődék formájában jelenik meg. Ez a struktúra „kettős ellátási rendszert” eredményez, amelyben a központi településeken élő családok lényegesen kedvezőbb helyzetben vannak, míg a periférikus térségekben élők számára az ellátás igénybevétele jelentős többletterhekkel jár.

Ezzel szorosan összefügg a hozzáférés fizikai korlátozottsága. A közlekedési nehézségek, az ingázási kényszer, valamint az ehhez kapcsolódó idő- és költségráfordítás különösen a kisebb településeken élő családok számára jelentenek akadályt. A szolgáltatás tényleges elérhetősége így nem pusztán az intézményi jelenlétől, hanem a mobilitási feltételektől is függ, ami tovább mélyíti a területi különbségeket.

A rendszer további hiányossága az ellátási struktúra alacsony fokú diverzifikáltsága. Bár megjelennek alternatív formák (mini és családi bölcsődék), ezek kapacitása korlátozott, működésük sok esetben bizonytalan, és nem képesek érdemben kiváltani a klasszikus bölcsődei ellátás stabilitását. A munkahelyi vagy rugalmas szolgáltatási formák hiánya különösen a kisgyermekes szülők – elsősorban a nők – munkaerő-piaci részvételét korlátozza.

Jelentős rendszerszintű problémát jelent az ellátási területekhez kötött, merev beíratási szabályozás. Ez a gyakorlat korlátozza a szülői választási szabadságot, és akadályozza, hogy a családok a számukra leginkább megfelelő, gyakran jobb minőségű vagy könnyebben megközelíthető intézményeket vegyék igénybe. A szabályozás következtében párhuzamosan alakulhat ki kapacitáshiány egyes, népszerű intézményekben, miközben más helyeken kihasználatlan férőhelyek maradnak, ami a rendszer hatékonyságát is rontja.

A humánerőforrás és szakmai kapacitások területén szintén azonosíthatók hiányosságok. Bár a szakemberhiány nem mindenhol kritikus mértékű, több intézményben közepes vagy jelentős problémaként jelenik meg. Ez különösen a speciális szükségletű gyermekek ellátása kapcsán válik hangsúlyossá, ahol a megfelelő végzettségű szakemberek, fejlesztő eszközök és támogató szakmai háttér hiánya korlátozza az inkluzív ellátás megvalósulását.

A speciális szükségletű gyermekek fogadásának feltételei erősen differenciáltak a vármegyében. Egyes intézmények képesek ezen gyermekek integrált ellátására, míg másoknál ez egyáltalán nem megoldott. Ez a helyzet nemcsak az ellátórendszer szakmai egyenlőtlenségeire mutat rá, hanem arra is, hogy a szolgáltatások nem minden esetben képesek reagálni a gyermekpopuláció valós szükségleteire.

További hiányosként jelenik meg az információáramlás és a társadalmi bizalom problémája. A családok egy része – különösen a hátrányos helyzetű és roma közösségek – nem rendelkezik megfelelő információval az elérhető szolgáltatásokról, vagy bizalmatlan az intézményekkel

szemben. Ez a jelenség a szolgáltatások alulhasználatához vezethet olyan csoportok körében, amelyek számára a korai intézményi ellátás különösen fontos lenne.

Az anyagi tényezők szintén korlátozó szerepet töltenek be. Bár a bölcsődei ellátás részben támogatott, a kapcsolódó költségek – különösen az utazás és az étkezés – a hátrányos helyzetű családok számára jelentős terhet jelenthetnek. Ezek a „rejtett költségek” tovább szűkítik a tényleges hozzáférést.

Végül megemlíthető az infrastruktúra állapotának egyenetlensége is. Bár súlyos hiányosságok ritkán jelennek meg, számos intézmény esetében szükséges lenne kisebb-nagyobb korszerűsítés, amely a szolgáltatás minőségét és vonzerejét is befolyásolja.

Összességében a Tolna vármegyei gyermekek napközbeni ellátórendszerének legfőbb hiányosságai a területi egyenlőtlenségekből, a hozzáférés korlátaiból, a szabályozási merevségből, valamint a szakmai és infrastrukturális kapacitások egyenetlenségeiből adódnak.

Ezek a tényezők együttesen azt eredményezik, hogy a szolgáltatások igénybevételének lehetősége és minősége jelentős mértékben függ a lakóhelytől, a család társadalmi helyzetétől, valamint a helyi intézményi adottságoktól.

1.sz. táblázat

A gyermekjóléti alapellátások LAKOSSÁG hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a gyermekjóléti alapellátások (NAPKÖZBENI ELLÁTÁSOK) területén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
1.	Bölcsődei és napközbeni ellátás területi egyenlőtlensége, erős koncentráció nagyobb településeken	Centralizált ellátási struktúra, a kisebb települések gyenge intézményi kapacitása, forráshiányos önkormányzatok	Ellátási hálózat fokozatos kiterjesztése, mini és családi bölcsődék tudatos fejlesztése, járási szintű kapacitástervezés és koordináció	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	Korlátozott szülői választási szabadság a merev ellátási területi szabályok miatt	Jogszámban rögzített, szigorú ellátási területi kötések, kvótarendszer rugalmatlansága	Ellátási terület-szabályozás felülvizsgálata, rugalmasabb kvóták, jó gyakorlatot nyújtó intézmények esetén tágabb vonzáskörzet engedélyezése			
3.	Kevésbé diverzifikált szolgáltatási paletta (klasszikus bölcsőde túlsúlya, kevés alternatív forma)	Innovatív ellátási formák (munkahelyi, rugalmas, időszakos felügyelet) alacsony elterjedtsége, korlátozott helyi kezdeményezőkészség	Alternatív napközbeni ellátási formák ösztönzése pályázatokkal, jó gyakorlatok terjesztése, munkahelyi bölcsődék támogatása			
4.	Szakemberhiány, fluktuáció egyes intézményekben	Alacsony bérek, nagy munkaterhelés, vidéki települések alacsony vonzereje	Bér- és munkakörülmény-javítás, támogatott továbbképzések, pályakezdeket célzó ösztönzők, lakhatási támogatás vidéki szakembereknek			
5.	Infrastruktúra részleges elavultsága, hiányos játszóudvarok, eszközpark	Elmaradó karbantartások, beruházási források hiánya, hosszú távú fejlesztési tervek hiánya	Célzott infrastrukturális felújítási programok, eszközpótlás ütemezett terve, kisebb fejlesztésekre szabott pályázati források biztosítása	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil	nem
6.	Szolgáltatásokról szóló információk egyenetlen, széttagozott elérése	Nem egységes kommunikációs gyakorlat, eltérő önkormányzati és intézményi tájékoztatás	Járási és megyei szintű, egységes információs felületek, védőnői, háziorvosi, óvodai csatornák tudatos bevonása az információtovábbításba			

7.	Alternatív napközbeni gyermekfelügyelet területi elérhetőségének hiánya Szekszárdon kívül	A szolgáltatási forma kiépülése csak a megyeszékhelyen történt meg, a kisebb településeken nincs kezdeményezés, korlátozott önkormányzati kapacitás és forrás	Alternatív napközbeni ellátási formák fokozatos bevezetése további járásközpontokban és hátrányos helyzetű településeken, pilot programok indítása helyi partnerekkel		szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	

2.sz. táblázat

A gyermekjóléti alapellátások HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK javításához tervezett beavatkozások						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a gyermekjóléti alapellátások (NAPKÖZBENI ELLÁTÁSOK) területén	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg	
GYEREKEK, FOGYATÉKKAL ÉLŐK, MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, NŐK, ROMÁK						
1.	Korai szocializációs és fejlesztési lehetőségekhez való egyenlőtlen hozzáférés	Bölcsődei férőhelyek hiánya vagy alacsony száma kistételepeken, hosszú utazási távolságok	Kistételepülési mini és családi bölcsődék fejlesztése, utazó szakemberek bevonása, mobil szolgáltatások kialakítása	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	Speciális szükségletű (SNI, tartósan beteg, fogyatékos) gyermekek befogadásának korlátai	Hiányzó speciális eszközök, képzett személyzet, akadálymentesítés hiányosságai	Inkluzív ellátási feltételek javítása: képzések, eszközbeszerzés, akadálymentesítés, szorosabb együttműködés szakszolgálatokkal			
3.	Szegényebb, periférius térségekben élő gyermekek alulreprezentáltsága az intézményekben	Anyagi akadályok, közlekedési nehézségek, információhiány, intézményektől való bizalmi távolság	Célzott elérés, családlátogatások, tájékoztató kampányok, költségcsökkentő intézkedések (kedvezmények, támogatások)			
4.	Intézményi ellátás minőségének településenként eltérő színvonala	Heterogén infrastruktúra, eltérő szakmai kapacitás, gyengébb szakmai támogatás kisebb településeken	Minőségbiztosítási rendszer erősítése, szakmai mentorálás, hálózatosodás, közös képzések szervezése			
5.	Női foglalkoztatás akadályai kistételepeken a napközbeni ellátáshoz való gyenge hozzáférés miatt	Ellátás hiánya, közlekedési problémák, alacsony helyi munkaerő-piaci kínálat	Helyi gyermekellátási formák fejlesztése, munkaerő-piaci programok összekapcsolása a bölcsődei kapacitások bővítésével	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési	nem

6.	Munkahelyi gyermekellátás alacsony elterjedtsége	Munkaadói ösztönzők hiánya, beruházási költségek, gyenge információ a lehetőségekről	Munkahelyi bölcsődék és gyermekfelügyelet támogatása pályázatokkal, adókedvezményekkel, jó gyakorlatok terjesztése		önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
7.	Fogyatékossgal élő gyermekek számára korlátozottan elérhető inkluzív bölcsődei ellátás	Hiányos akadálymentesítés, kevés speciális eszköz, bizonytalan szakmai felkészültség	Komplex inkluzív fejlesztési program: infrastruktúra-fejlesztés, eszközbeszerzés, célzott személyzeti képzés			
8.	Szülők túlterheltsége, kevés tehermentesítő szolgáltatás	Hiányzó rövid idejű felügyeleti formák, kevés rugalmas ellátás	Tehertmentesítő, időszakos ellátási formák bevezetése, nappali ellátások és bölcsődék együttműködésének erősítése			
9.	Információhiány a speciális szolgáltatási lehetőségekről	Széttagolt információs csatornák, gyenge kommunikáció a szakellátások és családok között	Célzott információs kiadványok, koordináció a szakszolgálatokkal, egységes tájékoztató platformok kialakítása			
10.	Szakmaközi együttműködés hiányosságai (egészségügy, szociális, oktatás)	Intézmények közötti koordináció gyengesége, eltérő szakmai szemléletek	Szakmaközi munkacsoportok, közös protokollok, rendszeres esetmegbeszélések bevezetése			
11.	Mélyszegénységben élők esetében anyagi okok miatti alacsony intézményhasználat (utazási, étkezési költségek)	Alacsony jövedelmi szint, rejtett költségek érzékelése, támogatási rendszerek korlátozottsága	Célzott kedvezmények, térítési díjkedvezmény, utazási támogatás, szociális támogatások összekapcsolása a szolgáltatáshoz jutással			
12.	Információhiány a szolgáltatásokról, jogosultságokról	Gyenge kommunikációs csatornák, alacsony iskolázottság, digitális eszközök hiánya	Személyes tájékoztatás, helyi fórumok, védőnői és családsegítő szolgálatok aktív bevonása	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi,	nem
13.	Hosszabb távú felzárkózást támogató komplex programok hiánya	Projektalapú, rövid távú beavatkozások túlsúlya, gyenge integráció a foglalkoztatási és oktatási programokkal	Integrált felzárkóztatási programok kialakítása, melyek a gyermekellátást, foglalkoztatást, oktatást és szociális támogatást összehangolják			
14.	Roma gyermekek alulreprezentáltsága bizonyos intézményekben, vagy szegregáció kockázata	Területi szegregáció, társadalmi előítéletek, intézményi attitűdök, informális kizáró mechanizmusok	Esélyegyenlőségi tervek érvényesítése, antiszegregációs intézkedések, érzékenyítő képzések, helyi közösségi párbeszéd			

15.	Intézményekkel szembeni bizalmatlanság, „nem nekünk való” intézménykép	Történeti tapasztalatok, diszkrimináció élménye, kulturális távolság	Roma közösségi munkások, mediátorok bevonása, családok személyes megszólítása, jó tapasztalatok láthatóvá tétele	oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
16.	Gyermekek oktatási és szociális felzárkózását támogató szolgáltatások széttagoltsága	Szolgáltatások közti koordináció hiánya, párhuzamosságok, hiányzó egyéni kísérés	Mentorprogramok, esetmenedzselés, szolgáltatásláncok kialakítása a korai ellátástól az oktatásig.		

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK-TELJES LAKOSSÁG

A gyermekek napközbeni ellátásának fejlesztése Tolna vármegyében egyszerre igényel a teljes lakosságot érintő, rendszerszintű beavatkozásokat, valamint célzott, a hátrányos helyzetű csoportokra szabott intézkedéseket. A teljes lakosság számára elsődleges feladat az ellátási hálózat területi kiegyenlítése és a hozzáférés javítása: ennek része a központi települések (járásközpontok, nagyobb városok) stabil, klasszikus bölcsődei kapacitásainak fenntartása, ugyanakkor a kisebb településeken elérhető szolgáltatási formák – mini és családi bölcsődék, esetleg alternatív napközbeni felügyeleti formák – tudatos, stratégiai bővítése és szakmai megerősítése. A jelenlegi „kettős ellátási” struktúra oldásához a szolgáltatás-diverzifikációt nem önmagában, hanem az ellátási szintek összehangolt rendszerében érdemes kezelni: a mini és családi formák feladata nem csupán a „hézagkitöltés”, hanem a helyben maradást, helyi foglalkoztathatóságot támogató, kiszámítható ellátási alternatíva biztosítása. A lakosságra szabott átfogó beavatkozások között kiemelt szerepe van a merev ellátási területi szabályok rugalmasabbá tételének, vagy legalább a jó gyakorlatokat nyújtó intézmények esetében célzott kvóták bevezetésének, amelyek lehetővé teszik a szülői preferenciák nagyobb mértékű figyelembevételét anélkül, hogy a helyben élőket kiszorítanák a szolgáltatásból. Ezzel párhuzamosan szükséges a humán erőforrás stabilizálása: pályakezdők bevonása, munkakörülmények javítása, továbbképzések, szakmai támogatások biztosítása, különösen azokon a településeken, ahol a szakemberhiány már ma is kapacitáskorlátot jelent. A rendszer színvonalát a mindennapi infrastruktúra-fejlesztés (játszóudvarok, eszközpark, akadálymentesítés, digitális eszközök) is erősítheti, ami egyrészt növeli a szolgáltatás vonzerejét, másrészt támogatja a korszerű pedagógiai, fejlesztő módszerek alkalmazását. Végül a teljes lakosság szempontjából kulcsfontosságú a tájékoztatás és kommunikáció javítása: jól strukturált, többcsatornás (önkormányzati felületek, háziorvosok, védőnők, helyi közösségi rendezvények) információszolgáltatás szükséges a szolgáltatások feltételeiről, előnyeiről, a beiratkozási szabályokról, ami csökkentheti az információhiányból fakadó elzárkózást és félreértéseket

MEGOLDÁSI JAVASLATOK- HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A hátrányos helyzetű csoportok – különösen a mélyszegénységben élők, a romák, a fogyatékossgal élők és a nők – esetében az általános fejlesztési irányok nem elegendők, mivel az őket érő akadályok halmozottan jelentkeznek. A mélyszegénységben élő családok számára a napközbeni ellátás elérését korlátozó anyagi terhek (utazási költség, étkezési térítési díj, kapcsolódó „rejtett költségek”) csökkentése nélkül a formális hozzáférés sok esetben illuzórikus marad; ennek kezelésére a helyi szociális támogatási rendszert és a központi felzárkózási forrásokat érdemes tudatosan a gyermekellátási szolgáltatásokhoz való kapcsolódásra használni (célzott támogatások, kedvezmények, utazási hozzájárulás). A romák és más hátrányos helyzetű csoportok esetében a bizalomépítés és a közösségi kapcsolódás kulcskérdés: olyan közösségi alapú programokra, családmentorálásra, interkulturális mediációra van szükség, amelyek segítik az intézmények és a családok közötti kommunikációt, kezelik a korábbi negatív tapasztalatokat, és bemutatják a korai gyermekellátás hosszú távú előnyeit. A fogyatékossgal élő, sajátos nevelési igényű vagy tartósan beteg gyermekekre irányuló beavatkozásoknál nemcsak az akadálymentesítés és speciális eszközök beszerzése, hanem a személyzet célzott képzése, szupervíziója, valamint a szakmaközi együttműködés (pedagógiai szakszolgálatok, egészségügyi ellátók) megerősítése is nélkülözhetetlen; mindez lehetővé teszi, hogy az inkluzív ellátás ne formális elv, hanem tényleges gyakorlat legyen. A nők – különösen az alacsony végzettségű és egyedülálló anyák – munkaerő-piaci részvételének

támogatása céljából indokolt rugalmas nyitvatartású, részdíós vagy időszakos gyermekfelügyeleti formák bevezetése, emellett a munkaadói oldal érzékenyítése és ösztönzése (rugalmas foglalkoztatási formák, munkahelyi bölcsődék) is fontos, amelyet országos és uniós stratégiák is kiemelnek. A hátrányos helyzetű térségekben, településeken célszerű komplex, integrált programokban gondolkodni, amelyek egyszerre kezelik a gyermekellátás, a szülők foglalkoztathatósága, a lakhatás és a szociális szolgáltatások problémáit; a tapasztalatok szerint az ilyen típusú, több komponensű beavatkozások eredményesebbek, mint az elszigetelt, csak egy-egy területre koncentrálnó projektek. Mindezeket átható horizontális elvként jelenik meg az esélyegyenlőség és a diszkriminációmentesség biztosítása: a szolgáltatások tervezése és működtetése során folyamatosan vizsgálni szükséges, hogy az intézkedések milyen hatással vannak a leginkább sérülékeny csoportokra, és szükség esetén célzott, kompenzáló lépésekkel kell támogatni őket, hogy a gyermekek napközbeni ellátása valóban a társadalmi felzárkózás, és ne az egyenlőtlenségek újratermelésének terepe legyen.

Gyermekek átmeneti gondozása

a) HIÁNYOSSÁGOK

A vármegyei helyzetkép egy alapvetően alulstruktúrált, részben esetleges módon kiépült családok átmeneti otthona ellátórendszert rajzol fel, amelyben a jogszabályi keretek, a településszerkezet és a helyi önkormányzati döntések egymásra rétegződése több szinten is hiányosságokat, potenciális rendszerszintű hibákat eredményez. A gyermekvédelmi törvény előírásai alapján a gyermekek átmeneti otthona a 20 000 fő feletti, a családok átmeneti otthona a 30 000 fő feletti települések számára írható elő, ugyanakkor Tolna vármegye településszerkezete – néhány nagyobb város és kiterjedt, kisebb lélekszámú településhálózat – nem illeszkedik maradéktalanul ehhez a küszöbalapú szabályozáshoz. Ennek következménye, hogy a családok átmeneti otthona ellátás formálisan ugyan jelen van a megyében (Szekszárdon és a dombóvári járásban), de a szolgáltatás térbeli eloszlása nem követi a szükségletek lehetséges területi megjelenését, és nem biztosít arányos, a vármegye egészét lefedő hozzáférést. A rendszer egyik alapvető konstrukciós hiányossága ezért abban ragadható meg, hogy a jogszabály a települési lélekszámhoz köti a kötelező fenntartást, miközben a gyermekszegénység, a lakhatási válság vagy a családi krízisek nem kizárólag a nagyobb városokban koncentrálnak, hanem a kisebb, gyakran rosszabb infrastrukturális adottságú településeken is tömegesen jelen vannak.

A helyettes szülői hálózat teljes hiánya külön, önmagában is jelentős rendszerdeficitre utal, mivel a személyes gondoskodás körébe tartozó gyermekjóléti alapellátások közül ez a forma éppen a rugalmas, családszerű átmeneti elhelyezés egyik alternatíváját biztosítaná. Ennek hiányában a rendszer erősen intézménycentrikussá válik: az átmeneti gondozás fő csatornáit a családok átmeneti otthonai, illetve a gyermekek átmeneti otthonai, miközben a családiasabb, kisebb létszámú, gyakran kevésbé stigmatizáló elhelyezési formák nem állnak rendelkezésre. Ez a struktúra több hibalehetőséget is magában hordoz. Egyrészt rontja a szolgáltatási forma illeszkedését azokhoz a családokhoz, akik számára az intézményi elhelyezés túlzottan radikális lépés, vagy akik a bizalmatlanság, stigmatizáció miatt kerülnék a „klasszikus” intézményi környezetet. Másrészt növeli annak kockázatát, hogy az ellátórendszer nem tud differenciált, szükségletorientált válaszokat adni, hanem egy egységes, „egy méret mindenkire” jellegű intézményi megoldást kínál, amely sok esetben vagy túl sok, vagy túl kevés a tényleges problémákhoz képest.

A dombóvári és a szekszárdi járás közötti különbségek szintén rámutatnak a rendszer egyenlőtlen, fragmentált működésére. Dombóvár esetében a szolgáltatás – önként vállalt

feladatként – egy alapvetően alulfinanszírozott, súlyos infrastrukturális hiányosságokkal küzdő, férőhelyhiány által terhelt intézményi környezetben működik. Ez azt jelenti, hogy a rendszer formálisan „jelen van”, de működési feltételei nem stabilak, a várólisták folyamatos fennmaradása pedig azt jelzi, hogy a kapacitás és a reális szükségletek között tartós szakadék áll fenn. Ebben a kontextusban a humán erőforrás-hiány ugyan nem tűnik kritikusnak, de a közepes szintű kiégés már arra utal, hogy a munkaterhelés, a folyamatos kríziskezelés és az erőforráshiány együttese hosszabb távon a szakmai munka minőségét és fenntarthatóságát is veszélyeztetheti. A dombóvári ellátás így tipikus példája annak a rendszerszintű hibának, amikor a jogszabály által nem kötelező, önként vállalt feladatot a fenntartó csak részlegesen, kompromisszumokkal tudja megvalósítani, miközben a társadalmi szükségletek valójában indokolnák a stabil, tervezhető, normatív jellegű kapacitás biztosítását.

Szekszárdon ezzel szemben viszonylag stabil, finanszírozási és humán erőforrás-szempontról kiegyensúlyozott szolgáltatás képe rajzolódik ki, ahol a klasszikus „rendszerhibák” (alulfinanszírozottság, súlyos szakemberhiány, adminisztratív túlterheltség) nem függesztik fel a működés biztonságát. Ugyanakkor itt is megjelennek latens hiányosságok: az infrastruktúra állapotával és a férőhelyek korlátozottságával kapcsolatos problémák arra utalnak, hogy a szolgáltatás közelít a kapacitáshatáraihoz, és bizonyos helyzetekben már nem tud teljesen rugalmasan reagálni a krízishelyzetekre. Még markánsabban jelzi a rendszer strukturális hiányosságát az, hogy a fogyatékkal élő személyeket nevelő családok ritkán jelennek meg az ellátásban, miközben a roma és mélyszegénységben élő családok kifejezetten gyakori igénybevevők. Ez a torzult elérési minta arra utal, hogy a szolgáltatás kevésbé képes a speciális szükségletekkel élő családok igényeire reagálni: az akadálymentesség, az egyéni szükségletekhez igazított szakmai tartalom, illetve a kapcsolódó támogató szolgáltatások hiánya olyan rejtett hozzáférési korlátokat hozhat létre, amelyek nem a formális jogszabályi szabályokban, hanem a gyakorlati működésben, a szakmai profilban és az infrastrukturális feltételekben jelennek meg.

A vármegye egészére vetítve a legjelentősebb rendszerszintű hiba a területi egyenlőtlenség: miközben Szekszárdon és Dombóváron összesen 41 férőhely biztosítja a családok átmeneti otthona ellátást, a Bonyhádi, Paksi és Tamási járások helyben nem rendelkeznek ilyen szolgáltatással. Ez azt jelenti, hogy az ott élő, krízishelyzetbe került családok csak más járások intézményein keresztül juthatnak ellátáshoz, ami több szinten is rejtett akadályokat teremt. Egyrészt a földrajzi távolság és a közlekedési nehézségek – különösen alacsony jövedelmű, mobilitásban korlátozott családok esetében – de facto szűkítik a hozzáférést, függetlenül attól, hogy a jogszabály formálisan számukra is biztosítaná a szolgáltatás igénybevételének lehetőségét. Másrészt a kapacitások koncentrációja egy-egy járásba fokozott terhelést jelent a meglévő intézmények számára, ami hosszabb távon várólistákhoz, a befogadási küszöb emelkedéséhez (informális „szelekcióhoz”) és a szolgáltatás célcsoportjának szűküléséhez vezethet. Így a rendszer egyszerre termel túlterhelést az ellátással rendelkező járásokban, és ellátatlanságot vagy alulellátottságot az ellátás nélküli térségekben.

A hozzáférést akadályozó tényezők összképe – férőhelyhiány, információhiány, intézményi bizalmatlanság, anyagi és közlekedési nehézségek, a krízishelyzetek késői felismerése – arra utal, hogy a rendszer nem csupán strukturális, hanem kommunikációs és bizalomépítési szempontból is hiányos. Amikor az ellátásról való információhiány és a bizalmatlanság közepes mértékű problémaként jelenik meg, az azt jelzi, hogy a potenciális célcsoport egy része vagy nem tud a szolgáltatásról, vagy nem látja azt a maga számára releváns, biztonságos és elérhető segítségként. Ez a hiba nem kizárólag az egyes intézmények felelőssége, hanem a teljes gyermekjóléti alapellátó és gyermekvédelmi jelzőrendszer működésének hiányosságára mutat rá: ha a krízishelyzetek felismerése késik, és a családok csak előrehaladott, súlyos válság esetén kerülnek a szolgáltatás látókörébe, akkor az átmeneti gondozás preventív, stabilizáló funkciója torzul, és inkább tűzoltó jellegű, krízisorientált beavatkozássá válik.

Összességében a rendszer hiányosságai három szinten ragadhatók meg. Makroszinten a jogszabályi küszöbökre épülő, településlélekszámmal kötött fenntartási kötelezettség térben egyenlőtlen, a vármegye sajátos településszerkezetére kevésbé reflektáló ellátórendszert eredményez. Mezorszinten a szolgáltatások szakmai profilja, kapacitásai, infrastrukturális feltételei és specializációja között jelentős különbségek mutatkoznak, ami a célcsoportok eltérő esélyeit, a fogyatékkal élő vagy komplex szükségletű családok relatív láthatatlanságát, illetve az önként vállalt feladatként működő ellátások sérülékenységét eredményezi. Mikroszinten pedig a hozzáférést akadályozó tényezők, a bizalmatlanság, információhiány és késedelmes jelzés- és segítségkérés azt jelzik, hogy a rendszer nem minden esetben képes időben és a családok számára érthető, befogadható módon reagálni a krízisekre. Mindezek együtt olyan ellátórendszert körvonalaznak, amelyben a formális jogi jelenlét nem jelent automatikusan valós, térben és társadalmilag igazságos hozzáférést, és ahol a stabil, jól működő szigetek mellett strukturális vakfoltok és tartós területi ellátatlanságok maradnak fenn.

1.sz. táblázat

A gyermekek átmeneti gondozása kapcsán a LAKOSSÁGI hozzáférés javításához tervezett beavatkozások						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a gyermekjóléti alapellátások (GYERMEKEK ÁTMENETI GONDOZÁSA) területén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
1.	A szolgáltatás területi lefedettsége egyenetlen; a családok átmeneti otthona vármegyei szinten csak korlátozott számú járásban érhető el.	A fenntartási kötelezettség lakosságszámhoz kötött, ezért a kisebb településekkel jellemezhető térségekben a szolgáltatás helyben nem épült ki	Térségi alapon szervezett ellátásfejlesztés, új telephely vagy kihelyezett férőhely létrehozásának vizsgálata az ellátatlan járásokban	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	A férőhelykapacitás nem minden esetben igazodik a krízishelyzetben jelentkező szükségletekhez, ezért időszakosan várólisták alakulhatnak ki	A meglévő intézmények kapacitása korlátozott, miközben a lakhatási és családi krízisek száma meghaladja a befogadóképességet.	Férőhelybővítés, rugalmas kapacitásgazdálkodás, valamint vármegyei szintű szükséglet-kihasználtságmonitoring bevezetése			
3.	A szolgáltatáshoz való hozzájutás nem minden esetben időben történik; a segítségkérés sokszor késedelmes	Információhiány, a krízishelyzetek késői felismerése és a jelzőrendszeri koordináció eltérő hatékonysága	Célzott tájékoztatás, egységes eljárásrend a jelzőrendszerben, valamint korai beavatkozást támogató szakmaközi együttműködés erősítése			
4.	A vármegyében nem működik gyermekek átmeneti otthona, így a családban élő, átmenetileg ellátás és felügyelet nélkül maradó gyermekek számára nincs helyben elérhető, intézményes átmeneti elhelyezési forma	A gyermekek átmeneti otthonának fenntartása jogszabályilag nem minden település számára kötelező; a szétagolt településszerkezet, a korlátozott önkormányzati források és a helyi kapacitáshiány miatt önállóan kevés település képes a szolgáltatás kialakítására	Vármegyei/járási szintű önkormányzati társulás vagy intézményi konzorcium létrehozása, amely közösen hoz létre és tart fenn gyermekek átmeneti otthonát térségi szinten; a szolgáltatás elhelyezésének szakmai-földrajzimegalapozása (megközelíthetőség, szükséglet, humán erőforrás) alapján.			

5.	A vármegyében nem működik helyettes szülői hálózat, így hiányzik a rugalmas, családsterü átmeneti elhelyezés lehetősége.	A szolgáltatás kiépítése nagy szakmai és adminisztratív erőforrást igényel, a fenntartók korlátozott kapacitásai miatt a hangsúly az intézményi ellátásokon maradt.	A vármegyében a helyettes szülői hálózat hiánya miatt nem biztosított a rugalmas, családsterü átmeneti elhelyezés, ezért indokolt egy fokozatosan kiépülő, megyei szintű rendszer elindítása. A bevezetés pilot jelleggel, néhány járásban, kijelölt szakmai központ koordinációjával, célzott pályázati forrásokra, intenzív toborzásra és képzésre támaszkodva valósulhat meg, amely hosszabb távon csökkenti az intézményi elhelyezésre utaltságot és erősíti a gyermekek családsterü gondozáshoz való esélyét.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem

2.sz. táblázat

A gyermekek átmeneti gondozása kapcsán a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK hozzáférés javításához tervezett beavatkozások						
A SZÜT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a gyermekjóléti alapellátások (GYERMEKEK ÁTMENETI GONDOZÁSA) területén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
GYERMEKEK, NŐK, MÉLYSZEGÉNSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK						
1.	A krízishelyzetek késői felismerése miatt a gyermekek sokszor már súlyosbodott családi helyzetben kerülnek az ellátórendszerbe	A jelzőrendszer tagjai és a családok közötti kapcsolat nem minden esetben elég korai és preventív jellegű	Korai jelzésre épülő együttműködés erősítése az óvodákkal, iskolákkal, védőnői és gyermekjóléti szolgálatokkal	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi,	nem
2.	A speciális szükségletű vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek ellátása nem minden esetben kellően differenciált	Hiányozhatnak a célzott fejlesztő, mentálhigiénés és speciális támogatási elemek.	Differenciált gyermekszolgáltatások beépítése, külső szakemberek bevonása, egyéni szükségletekre épülő gondozási tervek alkalmazása.			

3.	Az egyedülálló anyák és krízishelyzetben lévő nők számára az átmeneti ellátásba kerülés gyakran késedelmes vagy nehezen vállalható.	Anyagi függőség, információhiány, intézményi bizalmatlanság és a segítségkéréshez kapcsolódó stigma	Nőkre célzott tájékoztatás, esetmenedzsment erősítése, alacsony küszöbű tanácsadás és biztonságos belépési pontok kialakítása.		oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
4.	A bántalmazással érintett nők speciális biztonsági szükségletei nem minden esetben jelennek meg önálló szakmai fókusként	A családok átmeneti otthona nem mindenhol traumaérzékeny és bántalmazás-tudatos működési logikában szerveződik	Traumaérzékeny protokollok, titoktartási és biztonsági eljárások erősítése, kapcsolódás a krízisközponti és áldozatsegítő hálózathoz			
5.	A fogyatékossággal élő személyeket nevelő családok számára a szolgáltatás korlátozottan hozzáférhető vagy kevésbé adekvát	A fizikai, kommunikációs és szakmai akadálymentesítés hiányos, valamint kevés a speciális szükségletekre szabott támogatás	Komplex akadálymentesítés, speciális szakemberek bevonása, kísérő szolgáltatások és egyéni alkalmazkodást biztosító szakmai feltételek kialakítása			
6.	Az ellátásba jutást anyagi nehézségek és közlekedési korlátok is akadályozhatják	Az érintett családok mobilitási, megélhetési és ügyintézési erőforrásai korlátozottak	Utazási támogatás, intenzív szociális esetmunka, elérő szolgáltatások és a bekerülést támogató gyakorlati segítség biztosítása.			
7.	A szolgáltatás gyakran csak krízishelyzetben válik elérhetővé, a megelőző funkció gyengébb.	A problémák korai azonosítása és az időben történő beavatkozás nem kellően erős.	Prevenatív családtámogatás, korai jelzőrendszeri beavatkozás, lakhatási és adósságkezelési szolgáltatásokkal való összekapcsolás.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
8.	A speciális szükségletekhez igazodó, komplex támogatás hiánya rontja a kilépés utáni stabilizáció esélyét	A lakhatási válság gyakran többdimenziós, de az ellátás nem minden esetben kapcsolódik megfelelően más szolgáltatásokhoz	Komplex, több szolgáltatást integráló gondozási modell kialakítása, utánkövetés és lakhatási reintegráció támogatása.			
9.	A roma családok számára a szolgáltatás elérése bizalmi és kommunikációs akadályok miatt korlátozott lehet.	Korábbi negatív intézményi tapasztalatok, információs egyenlőtlenségek és a stigmatizáció kockázata	Bizalomépítő közösségi jelenlét, kulturálisan érzékeny tájékoztatás, roma közösségi szereplők bevonása			

10.	A szolgáltatás nem minden esetben reagál kellő érzékenységgel a halmozott hátrányokkal élő roma családok összetett szükségleteire	A szakmai működésben nem mindig jelenik meg explicit módon az inkluzív és antidiszkriminációs szemlélet.	Antidiszkriminációs és interkulturális képzések, egyéni szükségletekre szabott esetkezelés, partnerség roma szervezetekkel.			
11.	A bekerülésig vezető út hosszabb és bizonytalanabb lehet, mint más csoportok esetében	A jelzőrendszerrel és intézményekkel való kapcsolat gyengébb, a segítségkérés később történik meg.	Proaktív elérő munka, közösségi mediáció, a gyermekjóléti alapellátásokkal és helyi közösségi szereplőkkel való koordináció erősítése.			

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK-TELJES LAKOSSÁG

A családok átmeneti otthona ellátórendszerének fejlesztése szempontjából általánosan megfogalmazható megoldási javaslat, hogy a szolgáltatásokat a jelenlegi, jogszabályi minimumra épülő, sokszor esetleges kapacitásszervezés helyett egy tudatosan tervezett, vármegyei szintű ellátási koncepcióba kellene ágyazni. Ennek keretében olyan térségi alapú tervezésre lenne szükség, amely nemcsak a települések jogszabályban rögzített lélekszámhatárait, hanem a krízishelyzetek, a gyermekszegénység és a lakhatási bizonytalanság területi mintázatait is figyelembe veszi, és ezek mentén határozza meg az átmeneti ellátások optimális elhelyezkedését és kapacitását. A vármegyei szintű szolgáltatásszervezés fontos eleme lehetne egy közös, egységes szakmai minimum-standard meghatározása az infrastrukturális feltételekre, a férőhelyszámokra, a humán erőforrás-ellátottságra és a speciális ellátási formákra vonatkozóan, amely csökkentené a járások közötti különbségeket, és mérsékelné az önként vállalt feladatként működtetett intézmények sérülékenységét. Ezzel párhuzamosan erősíteni szükséges a finanszírozási stabilitást is: kiszámíthatóbb, hosszabb távú forrásallokációval, célzott pályázati lehetőségekkel és a normatív támogatás olyan átalakításával, amely figyelembe veszi a valós szükségleteket és az ellátórendszer tényleges terheltségét. A rendszer szintű fejlesztés része lehet egy erősebb, tudatosabb kommunikációs és jelzőrendszeri együttműködés is, amely biztosítja, hogy a családok ne csak akut krízis esetén, késve, hanem minél korábban, preventív jelleggel eljussanak az ellátáshoz, így az átmeneti gondozás kevésbé válik tűzoltássá, és inkább stabilizáló, megelőző funkciót tölthet be.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK-HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A hátrányos helyzetű csoportok – különösen a fogyatékkal élők, a roma családok, a nők, a mélyszegénységben élők és a gyermekek – számára megfogalmazott célzott megoldási javaslat ennél differenciáltabb beavatkozásokat igényel. A fogyatékkal élő személyeket nevelő családok esetében elengedhetetlen a szolgáltatások fizikai és kommunikációs akadálymentesítése, a speciális szükségletekhez igazított szakmai programok, kísérő szolgáltatások (pl. támogató szolgáltatás, szakápolás, fejlesztő pedagógia) integrálása az átmeneti ellátásba, hogy az valóban adekvát támogatási formát jelentsen, ne pusztán formálisan „elérhető” opciót. A roma családok és a mélyszegénységben élők esetében kiemelt szerepe van a bizalomépítésnek, a stigmatizáció csökkentésének és az elérő, közösségi szociális munka megerősítésének: olyan kapcsolattartási és tájékoztatási formákra van szükség, amelyek nemcsak információt adnak az ellátásról, hanem personalizált, kulturálisan érzékeny módon segítik a belépést a rendszerbe, például roma közösségi munkások, tapasztalati szakértők bevonásával. A nők – különösen az egyedülálló, bántalmazó kapcsolatból kilépni igyekvő anyák – számára a családok átmeneti otthonának biztonságos, bántalmazás-tudatos, traumaérzékeny környezetté alakítása kulcsfontosságú; ehhez szükség van a szakemberek speciális képzésére, együttműködésre a családvédelmi, rendőrségi és krízisközponti hálózatokkal, valamint olyan protokollokra, amelyek garantálják a védelem és a titoktartás erősített szintjét. A gyermekek szempontjából mindezek mellett elengedhetetlen, hogy az átmeneti elhelyezés ne csupán „menedék”, hanem fejlesztő, kompenzáló közeg legyen: a mindennapi életvitel és iskolai integráció támogatása, pszichológiai segítség, játékos fejlesztés, valamint a gyerekek bevonása a döntésekbe mind hozzájárulhatnak ahhoz, hogy az átmeneti gondozás ne újabb traumatizáló élményként, hanem kapaszkodóként jelenjen meg. Összességében a hátrányos helyzetű csoportokra vonatkozó megoldási javaslat lényege, hogy a rendszer ne pusztán formális hozzáférést biztosítson számukra, hanem kifejezetten az ő

élethelyzetükre, szükségleteikre és erőforrásaikra szabott, horizontálisan érzékeny, inkluzív ellátási formákat alakítson ki.

Gyermekek esélynövelő szolgáltatásai

a) HIÁNYOSSÁGOK

Tolna vármegyében a gyermekek esélynövelő szolgáltatásainak rendszere jelenleg alacsony kapacitással és erősen szigetszerű módon működik: mindössze egy Biztos Kezdet Gyerekház és három tanoda lát el olyan feladatot, amely a korai készségfejlesztést, az iskolai sikeresség támogatását és a lemorzsolódás megelőzését célozza, miközben legalább 35 település felel meg a Biztos Kezdet-települések lakosságszám-feltételének. Ez azt eredményezi, hogy a szolgáltatások formálisan ugyan jelen vannak a megyében, de tényleges elérhetőségük erősen lakóhelyfüggő: a dombóvári járás Gyulaj községében működő Biztos Kezdet Gyerekház és tanoda, illetve a paksi járásban Bogyiszló és Dunaföldvár tanodái elsősorban saját településük (illetve Dunaföldvár esetében szűkebb környezetük) gyermekeit érik el, míg a vármegye többi járásában nem működik ilyen típusú esélynövelő szolgáltatás. Az egyes intézmények hétköznapra korlátozott, nappali nyitvatartása, a rugalmatlan munkarendben dolgozó szülők időbeosztásához való gyenge illeszkedés, valamint a kistelepüléssel szerkezetből és a közlekedési viszonyokból fakadó földrajzi akadályok tovább szűkítik azt a kört, amely ténylegesen képes igénybe venni a szolgáltatásokat.

A vizsgált intézmények tapasztalatai alapján a rendszer elsősorban a szegénységi és etnikai dimenziókra fókuszál: a Biztos Kezdet Gyerekház és a tanodák jól elérik a mélyszegénységben élő és roma gyerekeket, de a sajátos nevelési igényű, tartósan beteg és fogyatékossgal élő gyermekek bevonása kifejezetten gyenge, vagy gyakorlatilag hiányzik. A speciális feltételek – akadálymentes környezet, speciális eszközök, célzott szakmai kompetenciák – hiánya, a jelzőrendszer nem kellően hatékony működése és a közlekedési korlátok együtt azt eredményezik, hogy a szolgáltatások nem tudnak valóban inkluzív módon működni, és a halmozottan hátrányos helyzetnek csak egy részdimenzióját kezelik érdemben. Ezzel párhuzamosan a humánerőforrás-helyzet és a működési feltételek is törékenyek: a szakemberhiány minden vizsgált intézménynél érezhető, a finanszírozási korlátok és a projektalapú pályázati függés folyamatos bizonytalanságban tartja a szolgáltatásokat, a tárgyi és infrastrukturális hiányosságok (jármű, eszközpark, informatikai háttér) korlátozzák a programkínálatot és a mobilitást, miközben az adminisztratív terhek magas szintje a szakmai munkától von el időt és energiát.

A kapcsolatrendszer szintjén a gyenge intézményközi együttműködés, a jelzőrendszeri szereplők közötti korlátozott koordináció, valamint a helyi lakosság információhiánya, bizalmatlansága és az alacsony intézményhasználati kultúra tovább rontja a rendszer hatékonyságát. Sok esetben feszültség tapasztalható a szülők igényei és az intézmények reális lehetőségei között, ami növeli a csalódás és a lemorzsolódás kockázatát, és megnehezíti a tartós kapcsolatok kiépítését. Mindezeket összevetve egy olyan esélynövelő szolgáltatási struktúra rajzolódik ki, amely fontos, helyenként kiemelkedő szerepet tölt be a mélyszegénységben élő és roma gyermekek támogatásában, de alacsony kapacitása, szigetszerű elhelyezkedése, a speciális szükségletű gyermekekre kevésbé reagáló működése, valamint finanszírozási, szakember- és infrastruktúra-problémái miatt nem képes megyei szinten érdemben mérsékelni sem a területi, sem a társadalmi egyenlőtlenségeket. Ez a helyzet erősen indokolja egy olyan tudatos, vármegyei szintű szolgáltatásfejlesztési stratégia kialakítását, amely a jelenlegi, elszigetelt kezdeményezésekből összehangolt, hálózatosan működő, befogadó és stabil esélynövelő rendszert épít.

1.sz. táblázat

A gyermekek esélynövelő szolgáltatásai a LAKOSSÁGI hozzáférés javításához tervezett beavatkozások						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a gyermekjóléti alapellátások (ESEYLNÖVELŐ SZOLGÁLTATÁSAI) területén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
GYERMEKEK, MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK,NŐK						
1.	Koragyermekkori esélynövelő szolgáltatások (Biztos Kezdet, korai fejlesztés, kora óvodás programok) alacsony területi lefedettsége.	Korlátozott számú szolgáltatási hely, pályázatfüggő kapacitásbővítés, hiányzó megyei hálózati tervezés	Megyei szintű esélynövelő hálózat kialakítása (BKGYH, tanoda, korai fejlesztés), célzott kapacitásbővítéssel a szolgáltatáshiányos járásokban.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	Tanodai és iskolai felzárkóztató programok egyenlőtlen területi eloszlása	Projektalapú, időszakos finanszírozás, lokális kezdeményezésekre épülő, nem összehangolt szolgáltatásfejlesztés	Tanodai és tanulástámogató programok stabil, többéves finanszírozása és megyei szintű kiterjesztése a „fehér foltok” lefedésére			
3.	Sajátos nevelési igényű, tartósan beteg és fogyatékossgal élő gyerekek alulreprezentáltsága az esélynövelő szolgáltatásokban	Speciális szakmai kompetenciák, eszközök és akadálymentes környezet hiánya; hiányos jelzőrendszeri együttműködés	Inkluzív, SNI-barát szolgáltatásfejlesztés (szakmai képzések, akadálymentesítés, speciális eszközök) és megerősített jelzőrendszeri együttműködés.			
4.	A szolgáltatások időbeli hozzáférhetőségének korlátai (csak hétköznapi, nappali strukturális).	Rugalmatlan működési rend, a szülők munkarendjéhez való alacsony illeszkedés, többletköltségtől való fenntartói félelem	Rugalmas nyitvatartási modellek bevezetése (délutáni, alkalmi hétfői programok) kísérleti jelleggel, a szülői igényekhez igazítva			
5.	Akadálymentes fizikai és infokommunikációs hozzáférés hiánya a közszolgáltatások egy részében.	Elavult infrastruktúra, beruházási forráshiány, akadálymentesítési szempontok másodlagos kezelése a fejlesztéseknél	Megyei szintű akadálymentesítési terv kidolgozása, célzott beruházások és pályázati források koncentrációja az infokommunikációs és fizikai akadálymentesítésre	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek	nem

6.	Résztvételi akadályok az esélyenövelő szolgáltatásokban (közlekedési, anyagi, információs korlátok).	Alacsony jövedelem, gyenge infrastruktúra, hiányzó vagy nem megfelelő tájékoztatás, bizalmatlanság az intézményrendszerrel szemben.	Utazási támogatások, helybe vitt szolgáltatások (kihelyezett programok), célzott tájékoztatási kampányok és közösségi animáció	(pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek
7.	Generációkon átöröklődő hátrányok, gyenge iskolai pályafutás és korai lemorzsolódás	Alacsony iskolai végzettség a szülői generációban, negatív iskolai tapasztalatok, hiányzó pozitív minták, alulfinanszírozott felzárkóztató programok	Korai intervencióra épülő, gyermek- és ifjúsági esélyenövelő programok megerősítése, tanodák, mentorprogramok és családokra kiterjedő tanulástámogatás.	
8.	Esélyenövelő szolgáltatásokhoz való hozzáférés területi és kapcsolati egyenlőtlensége	Roma közösségek nagyobb aránya hátrányos helyzetű, szolgáltatáshiányos térségekben, alacsony bizalom a szolgáltatórendszerrel szemben.	Roma közösségek számára célzott, helyben elérhető szolgáltatási pontok létrehozása, közösségi mediátorok és roma szakemberek bevonása	

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK-TELJES LAKOSSÁG

Nem releváns

MEGOLDÁSI JAVASLAT –HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A hátrányos helyzetű csoportok – a fogyatékkal élők, a mélyszegénységben élők, a romák, a nők és a gyermekek – esélyeinek javítása Tolna vármegyében csak akkor lehet eredményes, ha az intézkedések egyszerre kezelik a jövedelmi, szolgáltatási, oktatási, egészségügyi és diszkriminációs dimenziókat, és kifejezetten figyelembe veszik, hogy e csoportok jelentős átfedést mutatnak egymással. A megyei szintű esélynövelő stratégia egyik kulcseleme ezért egy olyan, kifejezetten a leginkább hátrányos helyzetű gyermekekre és családokra fókuszáló, hálózatosan működő szolgáltatási rendszer kialakítása, amelyben a Biztos Kezdet Gyerekházak, tanodák, család- és gyermekjóléti szolgáltatások, valamint a foglalkoztatási, egészségügyi és oktatási beavatkozások egymásra épülnek. A fogyatékkal élő személyek esetében kiemelt jelentőségű az akadálymentes, könnyen elérhető ellátások biztosítása – nemcsak fizikai, hanem kommunikációs és információs értelemben is –, valamint a szakemberek célzott képzése annak érdekében, hogy a szolgáltatásokban való részvételük ne formális, hanem tényleges legyen. Ezzel párhuzamosan a mélyszegénységben élő és roma családok számára olyan komplex, szegénységellenes és integrációs programokra van szükség, amelyek a korai gyermekkortól az iskoláskorig és a foglalkoztatásig ívelnek, összhangban a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiában megfogalmazott elvekkel, és kifejezetten törekednek a gyermekszegénység és a hátrányos helyzet továbbörökítésének megtörésére.

A nők és különösen az anyák helyzetének javítása szintén kulcskérdés, mivel a gyermekek életkilátásait erősen meghatározza a családon belüli erőforrásokhoz – időhöz, jövedelemhez, döntési jogokhoz – való hozzáférésük, ezért olyan célzott intézkedések szükségesek, amelyek támogatják a nők foglalkoztathatóságát, védik őket az erőszaktól és a diszkriminációtól, illetve erősítik a családbarát, rugalmas szolgáltatási formákat. A gyermekek esélyeinek növelése szempontjából meghatározó a minőségi, inkluzív nevelési-oktatási környezet biztosítása már a korai életszakaszban: ehhez a Biztos Kezdet típusú, kora gyermekkori programok, az iskolai lemorzsolódást megelőző tanodai szolgáltatások és a rugalmas, egyéni szükségletekre épülő pedagógiai gyakorlat elterjesztése szükséges, különös tekintettel a hátrányos helyzetű térségekben élő gyerekekre. A javasolt intézkedések csak akkor lehetnek tartósan eredményesek, ha a megyei szintű tervezésben és végrehajtásban megjelenik az ágazatközi együttműködés – a szociális, oktatási, egészségügyi, foglalkoztatási és romaügyi politikák összehangolása –, és mindezt olyan monitoring- és értékelési rendszer kíséri, amely lehetővé teszi a programok hatásainak folyamatos mérését és a szükséges korrekciók időbeni megtételét.

II.II.4. Gyermekvédelmi szakellátások

a) HIÁNYOSSÁGOK

A Tolna vármegyei gyermekvédelmi szakellátásról kirajzolódó kép egy olyan rendszert mutat, amely alapvetően működőképes és szakmailag tudatosan reflektál a saját helyzetére, ugyanakkor több, egymást erősítő strukturális és működésbeli hiányossággal küzd. A nevelőszülői hálózat és a gyermekotthoni ellátás egyaránt magas kapacitáskihasználtsággal működik, miközben a férőhelyhiány, a humán erőforrás-szűke és a társadalmi stigma olyan

terhelési mintázatot hoz létre, amely hosszabb távon a rendszer kimerülésének kockázatát hordozza.

A nevelőszülői ellátásban a 2021–2025 közötti időszak adatai egyértelműen csökkenő trendet jeleznek mind a gondozott gyermekek, mind a nevelőszülők számában. A gyermeklétszám közel egynegyedével való visszaesése önmagában akár értelmezhető lenne a családban történő megtartás, a visszagondozás vagy az örökbefogadás erősödésének jeleként, a párhuzamosan csökkenő nevelőszülői létszám azonban azt mutatja, hogy a befogadó kapacitás szűkülése legalább ennyire meghatározó tényező. A nevelőszülők számának folyamatos mérséklődése mögött nagy valószínűséggel a pálya vonzerejének korlátai, az elöregedő állomány, a lemorzsolódás és a toborzás nehézségei állnak, amelyekre a szolgáltató részéről jelenleg nem látszik egyértelmű, kidolgozott, nyilvánosan is artikulált stratégiai válasz. A nevelőszülői létszám „inkább nem elegendőként” való percepciója azt jelzi, hogy a mindennapi működésben tapasztalt kapacitásfeszültség már most érzékelhető, még ha a rendszer formálisan képes is ellátni a feladatát.

Működésbeli szempontból ez a helyzet több, egymást erősítő kockázatot hordoz. Egyrészt fennáll annak veszélye, hogy egy nevelőszülőre a kívánatosnál több gyermek jut, ami az egyéni figyelem, az érzelmi biztonság és a személyre szabott gondozás biztosítását nehezíti. Másrészt a nevelőszülők terhelése a csökkenő létszám mellett rejtetten nőhet, miközben a hivatalos mutatók – a gondozotti létszám csökkenése miatt – akár javuló képet is sugallhatnak. Ez a „statistikailag javuló, de a gyakorlatban feszülő” kettősség a rendszer egyik fontos hiányossága: a kapacitáscsökkenés nem követi kontrollált, tervezett módon az ellátotti igények alakulását, hanem inkább exogén, nehezen befolyásolható folyamat (utánpótlási hiány, pályaelhagyás) eredményeként jelenik meg.

További problémát jelent, hogy a szolgáltató a fejlesztési igényekre irányuló kérdésben nem nevezett meg konkrét beavatkozási területeket, hanem általánosan a „folyamatos fejlesztés és férőhelybővítés” tényét emelte ki. Ez részben értelmezhető úgy, hogy az intézményben valóban zajlanak fejlesztési folyamatok, ugyanakkor a válasz elkerüli a priorizálást és a konkrét, mérhető célok megjelölését. Szakmai szempontból ez hiányosság, mert a nevelőszülői pálya utánpótlásának biztosítása, a toborzás erősítése, a képzés és szupervízió fejlesztése vagy az adminisztratív terhek csökkentése olyan célterületek, amelyek explicit megfogalmazása nélkül a „fejlesztés” könnyen válik formális, nehezen számon kérhető kategóriává. A rendszer így inkább reaktívnak tűnik, amely a meglévő feszültségeket belső átrendezéssel próbálja kezelni, ahelyett, hogy hosszú távú, proaktív stratégiával válaszolna a kapacitásszűkülésre.

A gyermekotthoni és utógondozói ellátásról rendelkezésre álló adatok ugyanezt a kapacitásfeszültséggel terhelt, de stabilnak látszó képet erősítik. A 141 engedélyezett férőhelyből 137 betöltött, a 30 fő feletti várólista és az 1–2 hónapos átlagos bekerülési idő egyértelműen jelzi, hogy a rendszer a maximális kapacitása közelében működik, minimális mozgástérrel. Az ideiglenes elhelyezés esetében ugyanakkor még biztosítható az azonnali gondozási hely, ami azt mutatja, hogy a rendszer krízisreakciós képessége – legalábbis rövid távon – megvan. A hosszabb távú, stabil elhelyezések tervezése és biztosítása azonban súlyos szervezési nehézségekbe ütközik, ami a gyermekek szempontjából a bizonytalanság és a többszöri helyváltoztatás kockázatát növeli.

Kiemelt működésbeli hiányossággként jelenik meg a humánerőforrás helyzete. A humánerőforrás-hiány, a fluktuáció és a kiégés kockázata „jelentős” problémaként való értékelése azt mutatja, hogy az ellátórendszer emberi oldala nincs stabil, biztonságos helyzetben. Ez különösen a gyermekotthoni ellátásban kritikus, ahol a gyermekek számára az állandó, megbízható felnőtt jelenléte a biztonság és a kötődés alapfeltétele. Ha a munkatársak gyakran cserélődnek, túlterheltek vagy kiégés közeli állapotban dolgoznak, az az ellátás minőségére közvetlenül hat: csökken a személyes figyelem, romlik a konfliktuskezelés minősége, nő a súrlódások, fegyelmezési problémák és szakmai hibák kockázata.

A fenntartói forráshiány, a finanszírozási és infrastrukturális hiányosságok ugyan „csak” közepes súlyú problémaként jelennek meg, de egy már eleve túlterhelt rendszerben ez azt jelenti, hogy a kapacitásbővítés, az infrastruktúra-fejlesztés és a speciális szolgáltatási formák kiépítése lassan, sokszor projektjelleggel, nem pedig szerkezeti változásként valósul meg. Így a férőhelyhiány tartósan fennmarad, miközben az ellátotti csoport összetétele – a mélyszegénységben élők magas aránya, a halmozottan hátrányos helyzet és a különböző fogyatékoságok jelenléte – egyre komplexebb szükségletstruktúrát eredményez.

A rendszer egyik legsúlyosabb, kifejezetten rendszerszintű hiányossága a társadalmi stigma és a bizalmatlanság magas szintje. A gyermekotthoni és utógondozói ellátás igénybevételéhez kapcsolódó megbélyegzettség, valamint az intézményekkel szembeni bizalmatlanság „kiemelkedően súlyos” akadályként való azonosítása arra utal, hogy a gyermekvédelmi ellátás nem csupán szakmai, hanem társadalmi legitimitási válsággal is küzd. Ez a gyakorlatban kétirányú működési problémaként jelenik meg: egyrészt nehezíti az érintett családok és fiatalok együttműködését, az időben történő segítségkérést, másrészt rontja a nevelőszülői pálya társadalmi presztízsét, és ezzel tovább súlyosbítja a toborzási gondokat.

A hozzáférést nehezítő tényezők – közlekedési nehézségek, területi egyenlőtlenségek, információhiány, kulturális akadályok – azt jelzik, hogy a szolgáltatásokhoz való eljutás nem egyenletes, és különösen a mélyszegénységben élő, halmozottan hátrányos helyzetű családok esetében nagyobb a kockázata annak, hogy későn vagy nem optimális módon kerülnek kapcsolatba az ellátórendszerrel. Ez rejtett működési hiányosság: formálisan léteznek a szolgáltatások, de a de facto hozzáférésben komoly különbségek adódnak, ami a késleltetett beavatkozások miatt a problémák súlyosbodását és a krízishelyzetek gyakoribbá válását eredményezheti.

Pozitívként értékelhető, hogy az intézmény fejlesztési javaslatai – például a kettős szükségletű gyermekekre specializálódott otthon, az autista gyermekek ellátására kialakított intézményi forma, az utógondozottak számára tervezett „fecskeház” jellegű lakhatás és a lakásbérleti programok – jól reagálnak a célcsoport összetett szükségleteire, és a strukturális problémák egy részét is képesek lennének enyhíteni. Ugyanakkor a jelenlegi kapacitás- és humánerőforrás-hiány, a finanszírozási korlátok és a társadalmi stigma magas szintje azt jelzi, hogy ezek a fejlesztési irányok csak akkor tudnak rendszerszinten érdemi változást hozni, ha nem elszigetelt innovációként, hanem átfogó, hosszú távú stratégia részeként valósulnak meg. Összességében tehát egy olyan gyermekvédelmi szakellátási struktúra rajzolódik ki Tolna vármegyében, amely egyszerre küzdelem kapacitás- és humánerőforrás-hiányosságokkal, erős társadalmi megbélyegzettséggel és egyre komplexebb szükségleteket hordozó ellátotti csoporttal. A rendszer ugyanakkor rendelkezik fejlesztési elképzelésekkel és szakmai reflektivitással, de a jelenlegi működésben a reaktív, tűzoltó jellegű megoldások még erősebbek, mint a proaktív, strukturális átalakítások. A legnagyobb kihívást az jelenti, hogy a „folyamatos fejlesztés” deklarált gyakorlata miként fordítható át olyan konkrét, mérhető és látható változásokba, amelyek csökkentik a férőhelyhiányt, erősítik a nevelőszülői pálya vonzerejét, enyhítik a humánerőforrás-terhelést, és egyúttal mérséklék a gyermekvédelmi ellátás körüli társadalmi stigmát.

1.sz. táblázat

A gyermekvédelmi szakellátások kapcsán felmerült hiányosságok LAKOSSÁGI hozzáférés javításához tervezett beavatkozások						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a gyermekvédelmi szakellátás területén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
1.	A gyermekvédelmi szakellátás társadalmi megítélése kedvezőtlen, az intézményekkel és ellátási formákkal szembeni bizalmatlanság erős, ami csökkenti a korai segítségkérés és az együttműködés esélyét	A stigmatizáció magas szintje, a rendszerrel kapcsolatos negatív társadalmi reprezentációk, valamint a lakosság korlátozott és sokszor torz informáltsága	Megyei szemléletformáló és tájékoztató programok, nyitott és közösségi események, intézmények társadalmi beágyazottságát erősítő partnerségek, a gyermekvédelmi ellátás támogató funkciójának tudatos kommunikációja	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	A szolgáltatásokhoz való hozzáférés területileg és információs szempontból egyenlőtlen, különösen a kisebb településeken és a periférikus helyzetű családok esetében	Közlekedési nehézségek, információhiány, a szolgáltatások térbeli koncentrációja és a helyi jelzőrendszeri együttműködések egyenetlensége.	Területi elérés javítása mobil vagy kihelyezett szolgáltatásokkal, célzott lakossági tájékoztatás, a települési jelzőrendszer és intézményközi koordináció erősítése, ügyfélbarát információs csatornák kialakítása.			
3.	A szakellátásban dolgozók körében jelentős a túlterheltség, a fluktuáció és a kiegészítő kockázata, ami közvetlenül ronthatja az ellátás minőségét	Tartós humán erőforrás-hiány, magas esetszám, összetett szükségletű ellátotti kör, valamint a szakmai és adminisztratív terhek együttes növekedése.	Munkaerő-megtartó intézkedések, versenyképesebb ösztönzők, rendszeres szupervízió, továbbképzés, teamtámogató működés, adminisztratív tehercsökkentés és digitális eszközfejlesztés.			
4.	A szakellátásban dolgozók társadalmi presztízse alacsony, a szakmai munka társadalmi elismertsége és láthatósága korlátozott, ami rontja a pálya	A gyermekvédelemhez kapcsolódó erős társadalmi stigma, a média fókuszja a botrányokra, a pozitív szakmai példák láthatóságának hiánya és a bérezés, juttatások versenyképességi problémái.	Célzott imázs- és kommunikációs programok a gyermekvédelmi szakma iránti bizalom erősítésére, „jó gyakorlatok” láthatóvá tétele,	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési	nem

	vonzerejét és az utánpótlás esélyeit		szakmai díjak és elismerések rendszere, a bér- és juttatási rendszer fokozatos javítása		önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
5.	A gyermekotthonokban és nevelőszülői ellátásban dolgozó szakemberek teherbírását meghaladó elvárások: egyszerre kell kríziskezelő, „pótcsaládi” és életpálya-tanácsadói szerepet betölteniük, miközben kevés célzott támogatást kapnak ehhez	Magas esetszám, komplex szükségletű gyermekek növekvő aránya, humán erőforrás-hiány, fluktuáció és a támogató szakmai háttér (szupervízió, esetmegbeszélés, képzés) hiányosságai	Rendszeres, intézményileg biztosított szupervízió, kötelező esetmegbeszélő fórumok, célzott továbbképzések (traumainformált ellátás, életpálya-tanácsadás, készségfejlesztés), valamint stabilabb létszám biztosítása a túlterhelés csökkentésére.			
6.	A készségfejlesztő, életre nevelő és munkavállalásra felkészítő csoportok, illetve a társadalmi beilleszkedést segítő programok nem elég rendszeresek és strukturáltak, így a fiatalok intézményből való kilépésekor „űr” keletkezik	Férőhely- és személyzethiány, a mindennapi működés tűzoltó jellegű terhelése, a programokhoz szükséges idő-, tér- és szakemberkapacitás hiánya, valamint a rövid távon mérhető outputokra irányuló fenntartói elvárások.	Intézményi szinten kötelező, éves programstruktúrába illesztett készségfejlesztő és életkezdési csoportok (pénzügyi ismeretek, háztartásvezetés, ügyintézés, munkakeresés), dedikált munkatársi kapacitás biztosítása, külső partnerek (civil, munkaügyi, ifjúsági szervezetek) bevonása			
7.	A fiatal felnőttek önálló életre való átmenetét támogató strukturált utógondozói programok és önálló utógondozói otthonok hiánya korlátozza a szakemberek mozgásterét a leválás támogatásában	A lakhatási programok és önálló utógondozói intézmények alacsony száma, a finanszírozási és ingatlan-kapacitásbeli korlátok, valamint a gyermekvédelmi és lakáspolitikai eszközök gyenge kapcsolata	Önálló utógondozói otthonok, fecskeház-jellegű lakhatási megoldások kialakítása, lakhatási támogatási programok kapcsolása a gyermekvédelmi utógondozáshoz, a szakemberek szerepének megerősítése az „átmenet-menedzselésben			
8.	A fiatalok gondozási útjában jelentkező bizonytalanságok és átmeneti kilengések kezelése szempontjából fontos fejlesztési terület a szakemberek módszertani támogatásának és esetfeldolgozási lehetőségeinek erősítése	A fiatalok lojalitását és biztonságérzetét erodáló strukturális tényezők (zsúfoltság, férőhelyhiány, stigma), a krízishelyzetek magas száma és a traumainformált, részvételre építő módszertanok hiányos beépülése.	Traumainformált szemlélet beépítése a szervezet kultúrájába, speciális képzések az elsőbbségek, krízishelyzetek kezelésére, reflektív, esetfeldolgozó műhelyek, valamint a fiatalok bevonása a házirend és belső szabályok közös alakításába.			

2.sz. táblázat

A gyermekvédelmi szakellátások kapcsán felmerült hiányosságok LAKOSSÁGI hozzáférés javításához tervezett beavatkozások						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a gyermekvédelmi szakellátás területén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
GYERMEKEK, FOGYATÉKKAL ÉLŐK, NŐK, MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK						
1.	A gyermekotthoni ellátás férőhelyei magas kihasználtsággal működnek, a várólista és a bekerülési idő a stabil, szükségletalapú elhelyezést nehezíti	Tartós férőhelyhiány, magas kihasználtság, az utógondozói férőhelyek kapacitáslekötő hatása, valamint a speciális szükségletekhez kevésbé igazodó ellátási szerkezet.	Férőhelybővítés, kisebb létszámú és családiasabb ellátási formák erősítése, speciális és kettős szükségletű gyermekek számára differenciált férőhelyek kialakítása, az elhelyezési utak rugalmasabb szervezése	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	Az ellátás nem minden esetben tud megfelelően reagálni a pszichés, pszichiátriai, autizmussal összefüggő vagy halmozott szükségletekre	Az általános profilú ellátások túlsúlya, a speciális intézményi kapacitások korlátozott száma és a multidiszciplináris szakmai háttér hiányosságai	Speciális gyermekotthoni és lakásotthoni férőhelyek kialakítása, pszichológiai és mentálhigiénés kapacitások bővítése, speciális szakmai képzések és multidiszciplináris teammunka erősítése			
3.	A gyermekek társadalmi beilleszkedését, közösségi integrációját és önálló életkezdését támogató átmeneti programok hiányosak.	Az intézményi férőhelyek túlterheltsége, a fiatal felnőttek utógondozásának korlátozott lakhatási alternatívái és a prevenció-integrációs programok alacsony intenzitása.	Utógondozottak számára fecskesház jellegű lakhatás, támogatott albérlési programok, tanulási és munkaerőpiaci mentorálás, közösségi és szabadidős integrációs programok fejlesztése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
4.	A gyermekvédelmi szakellátásból kilépő lányok számára kevés a célzott, nemi sajátosságokat is figyelembe vevő felkészítés az önálló életre	A szolgáltatások többsége általános életkezdési támogatást nyújt, miközben a nemi alapú sérülékenységek, a korai kapcsolati kiszolgáltatottság és az önvédelmi készségek fejlesztése háttérbe szorulhat	Önálló életkezdést támogató, lányokra szabott programok fejlesztése, önismereti és önvédelmi foglalkozások, mentori támogatás, reprodukív egészségre és biztonságos kapcsolatokra fókuszáló prevenció programok			

5.	A fogyatékossgal élő, illetve autizmussal élő gyermekek és fiatalok számára a szakellátásban korlátozott a speciális szükségletekhez illeszkedő férőhely és szakmai háttér	A speciális intézményi kapacitások hiánya, az akadálymentesítés és a speciális szakértelem korlátozott elérhetősége, valamint a komplex ellátási szükségletek növekedése.	Speciális és akadálymentes férőhelyek bővítése, fogyatékossgügyi és autizmus-specifikus képzések, multidiszciplináris ellátási modell, támogatott kommunikáció és egyéni szükségletalapú gondozási tervek erősítése.			
6.	A nagykorúvá váló fogyatékossgal élő fiatalok számára hiányos az intézményes ellátásból a támogatott önálló életvitelbe vezető átmenet. t	Kevés a támogatott lakhatási lehetőség, a védett foglalkoztatási kapcsolat és a közösségi alapú utógondozási megoldás.	Támogatott lakhatási modellek, védett és nyílt munkaerőpiaci felkészítés, személyi segítség és közösségi szolgáltatások fejlesztése, hosszabb kifizetésű utógondozási programok bevezetése.			
7.	A mélyszegénységben élő családok gyakran csak súlyosbodott helyzetben kerülnek kapcsolatba a gyermekvédelmi rendszerrel, amikor a megelőző beavatkozás lehetősége már szűkebb.	A korai segítségnyújtás gyengesége, a lakhatási és megélhetési válságok halmozódása, a szolgáltatásokhoz való nehezebb hozzáférés és a bizalmatlanság	Családmegtartó és korai intervenciók szolgáltatások erősítése, intenzív családgondozás, lakhatási és adósságkezelési támogatás, helyi jelenlétű szociális munka és elérő programok fejlesztése.			
8.	A szakellátásba került gyermekek esetében korlátozottak lehetnek a társadalmi reintegrációt segítő oktatási, lakhatási és munkaerőpiaci támogató eszközök.	A szegénység újratermelődése, az alacsony erőforrású családi háttér, valamint az ellátórendszer és a foglalkoztatási-lakhatási rendszerek közötti gyenge átjárás	Tanulást támogató és pályáorientációs programok, ösztöndíj-mentorprogramok, utógondozott fiatalok lakhatási támogatása, foglalkoztatási partnerségek kialakítása			
9.	A roma családok és gyermekek esetében fennáll a gyermekvédelmi rendszerrel kapcsolatos fokozott bizalmatlanság és a túlreprezentáltság kockázata	A strukturális szegénység, a diszkrimináció, az intézményi előítéletek, valamint a roma közösségek és a szolgáltatárendszer közötti gyenge partnerség	Roma közösségekkel való partnerségi együttműködés, bizalomépítő közösségi jelenlét, antiszegregációs és antidiszkriminációs szakmai képzések, a családi kapcsolatok fenntartását segítő célzott programok.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Szociális Szolgáltatást ellátó szervezetek, Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem

10.	A roma gyermekek társadalmi integrációját támogató, identitásmegerősítő és esélyteremtő programok nem minden esetben kellően hangsúlyosak	A kulturálisan érzékeny szolgáltatások hiánya, a pozitív identitásépítés korlátozott intézményi támogatása és a többszörös hátrányok halmozódása.	Roma fiatalokat célzó mentorprogramok, tanulási és közösségi programok, identitásmegerősítő és kulturális tartalmak beépítése, helyi roma szereplők és civil szervezetek bevonása.			
11.	Az iskolák és lakásotthonok együttműködése érdekében megvalósuló gyakorlatok, tevékenységek hiánya	A beilleszkedési nehézségekkel küzdő gyermekek és fiatalok számára megfelelő támogatást nyújthat az oktatási intézmények és a lakásotthonok közötti partnerségi viszony kiépítése, fenntartása.	Oktatási intézmények és lakásotthonok együttműködését célzó gyakorlatok, tevékenységek támogatása			

b) MEGOLDÁSOK JAVASLATOK-TELJES LAKOSSÁG

A feltárt hiányosságokra adott lehetséges válaszok olyan komplex, többszintű beavatkozásokat igényelnek, amelyek egyszerre célozzák a teljes lakosságot, a gyermekvédelmi szakellátás intézményi rendszerét, valamint a hangsúlyosan érintett, hátrányos helyzetű csoportokat. A tolna vármegyei helyzet azt mutatja, hogy a pusztán belső átszervezésekre és folyamatos, de nehezen körvonalazható fejlesztésekre épülő logika már nem elegendő: olyan átfogó, integrált fejlesztési irányokra van szükség, amelyek egyszerre enyhítik a férőhely- és humánerőforrás-hiányt, mérséklék a társadalmi stigmát, és célzottan erősítik a leginkább sérülékeny csoportok támogatását.

A teljes lakosság szintjén az egyik legfontosabb beavatkozási irány a gyermekvédelmi rendszer társadalmi beágyazottságának javítása, a stigma csökkentése és a bizalom erősítése. Erre egyrészt olyan, megyei szintű kommunikációs és szemléletformáló programok adhatnak választ, amelyek a gyermekvédelmi szakellátást nem „büntető” vagy „megbélyegző” intézményként, hanem a gyermekek jogainak érvényesülését szolgáló, támogató rendszerként mutatják be. Másrészt szükség van a lakosságot célzó, közösségi szintű programokra – például nyitott napokra, közös kulturális és sporteseményekre, iskolai érzékenyítő foglalkozásokra –, amelyek lehetőséget teremtenek a gyermekotthonokban élő és a nevelőszülői családokban gondozott gyerekek, valamint a helyi közösségek találkozására, személyes kapcsolódására. Ezek az eszközök hosszabb távon csökkenthetik az előítéleteket, növelhetik a nevelőszülői pálya társadalmi presztízsét, és kedvezőbben alakíthatják a családok rendszerrel kapcsolatos bizalmi attitűdjeit is

A rendszer egészét érintő, strukturális megoldások közé tartozik a nevelőszülői hálózat célzott megerősítése, a gyermekotthoni kapacitások rugalmasabb, szükségletalapú szervezése, valamint a humánerőforrás-stratégia újragondolása. A nevelőszülői pálya utánpótlásához nem elegendő a hagyományos toborzás: komplex programra van szükség, amely egyszerre foglalkozik a pályaimázs javításával, a pénzügyi és természetbeni juttatások versenyképességével, a képzés és mentorálás minőségével, valamint a nevelőszülők mindennapi adminisztratív és pszichés terheinek csökkentésével. A gyermekotthoni rendszeren belül a magas kihasználtság és a hosszú várólista indokoltá teszi a férőhelystruktúra felülvizsgálatát: érdemes lenne erősíteni a kisebb, családasabb lakásotthoni formákat, bővíteni a speciális szükségletű gyermekek számára fenntartott férőhelyeket, valamint átmeneti, rugalmasabb lakhatási megoldásokat kialakítani a fiatal felnőtteknek (pl. fecskeház-program, támogatott lakhatás).

A humánerőforrás-hiány és a kiegészítő kockázat kezelésére a rendszer szintjén olyan komplex HR-stratégia szükséges, amely a bérezés és a munkakörülmények javítása mellett kiemelt hangsúlyt helyez a rendszeres szupervízióra, a szakmai közösségek megerősítésére és a pályán tartást segítő életpálya-modellekre. A szakemberek fluktuációjának csökkentése, a csapatstabilitás növelése közvetlenül javítja a gyermekek számára nyújtott gondozás minőségét, és mérsékelheti a „folyamatos krízisüzemmód” élményét az intézményekben. Emellett a digitális eszközök és informatikai rendszerek fejlesztése – például a dokumentáció egyszerűsítése, a szakmai információáramlás javítása – csökkentheti az adminisztratív terheket, így több idő és energia marad a közvetlen segítő munkára.

MEGDOLDÁSI JAVASLATOK- HÁTRÁNYOS HELYZETŰ CSOPORTOK

A hátrányos helyzetű csoportokra irányuló megoldások esetében az egyik kulcskérdés a szegénységből és etnikai hovatartozásból fakadó strukturális kirekesztés csökkentése, valamint annak biztosítása, hogy a gyermekvédelmi beavatkozások ne reprodukálják a meglévő

társadalmi egyenlőtlenségeket. A mélyszegénységben élő, roma családok esetében különösen fontos a megelőző, családmegtartó szolgáltatások erősítése: intenzív, terepen végzett családgondozás, lakhatási és adósságkezelési támogatás, célzott foglalkoztatási programok, valamint olyan közösségi szolgáltatások, amelyek a családokat nem csupán mint problémagazdákat, hanem mint partnerszereplőket kezelik. Ez nemcsak a gyerekkiemelések megelőzését szolgálja, hanem azt is, hogy a gyermekvédelmi szakellátásba kerülő gyermekek esetében reális esély legyen a visszagondozásra, a családi kapcsolatok megőrzésére.

A fogyatékossgal élő gyermekek és fiatalok, valamint az autizmus spektrumzavarral élők számára a jelenlegi, túlnyomórészt általános profilú ellátás mellett elengedhetetlen a speciális szükségletekre épülő szolgáltatási elemek erősítése. Ez jelentheti külön, kis létszámú, jól képzett, multidiszciplináris csapattal dolgozó lakásothonok kialakítását, a fogyatékossgügyi szakértelem integrálását a nevelőszülői hálózatba (speciális nevelőszülők, célzott képzések), valamint az akadálymentesítés és a kommunikációs támogatás fejlesztését. A fogyatékossgal élő fiatal felnőttek esetében a támogatott lakhatás, a védett foglalkoztatás és a közösségi alapú szolgáltatások (pl. nappali ellátás, közösségi segítség) kiépítése teremthet olyan alternatívát, amely csökkenti az intézményesülés kockázatát és támogatja az önálló, méltóságteljes életvitelt. A gyermekek és fiatalok, mint önálló célcsoport számára a megoldásoknak egyszerre kell a védelemhez és a részvételhez való jogot erősíteniük. Ez egyrészt a biztonságos, bántalmazásmentes, stabil gondozási környezet biztosítását jelenti, ahol a rendszer valóban a gyermek legfőbb érdekét tartja szem előtt, másrészt a gyermekek véleményének, tapasztalatainak bevonását a szolgáltatások tervezésébe és értékelésébe. Gyakorlati szinten ilyen beavatkozás lehet a gyermekjogi képviselők jelenlétének erősítése, rendszeres, anonim elégedettségmérések, gyermekfórumok és részvételi programok működtetése az intézményekben, valamint a szabadidős, közösségi és tanulást támogató programok fejlesztése, amelyek segítik a társadalmi beilleszkedést és csökkentik az intézményesülés negatív hatásait. A nők – különösen az egyedülálló vagy bántalmazó kapcsolatból kilépni próbáló anyák – esetében a gyermekvédelmi szakellátás fejlesztése nem választható el a nők elleni erőszak elleni küzdelemtől, a krízisellátás és a családbarát munkaerőpiaci intézkedések erősítésétől. A gyakorlatban ez olyan integrált szolgáltatásokat jelenthet, amelyek összekapcsolják a gyermekvédelmi beavatkozást a családon belüli erőszak elleni védelemmel, a lakhatási támogatással és a foglalkoztatási segítséggel, így a gyerekkiemelés helyett vagy mellett valódi alternatívát kínálnak az anyáknak a biztonságos, önálló élet megszervezésére. Emellett fontos lenne olyan célzott programok kialakítása, amelyek a gyermekotthonokban felnövő lányok számára tudatosan foglalkoznak az önértékelés, az önvédelem, a párkapcsolati minták és a jövőtervezés kérdéseivel, megelőzve a bántalmazó kapcsolatok és a generációk közötti szegénység újratermelődését.

A mélyszegénységben élők és a romák esetében különösen fontos, hogy a gyermekvédelmi rendszer a jogszabályi elvárásoknak megfelelően elkerülje a szegénység miatti gyerekkiemelés gyakorlatát, és helyette a szociálpolitikai, lakhatási és foglalkoztatási eszközök elsődleges alkalmazására törekedjen. Ehhez szükséges a gyermekvédelmi szakemberek antidiszkriminációs és interkulturális képzése, a roma közösségekkel való partnerségi együttműködés erősítése, valamint olyan programok indítása, amelyek kifejezetten a roma fiatalok pozitív identitásának, oktatási és munkaerőpiaci esélyeinek támogatását célozzák. A roma gyermekek gyermekvédelmi szakellátásban tapasztalható túlreprezentáltságának mérsékléséhez elengedhetetlen a döntéshozatali mechanizmusok átláthatóbbá tétele, a jogorvoslati lehetőségek erősítése és a civil kontroll szerepének támogatása is.

Mindezek a megoldási irányok akkor lehetnek igazán hatékonyak, a kapcsolódó szakmai tervezési dokumentumokban nem elszigetelt, projektszerű beavatkozásként, hanem egymással összehangolt, komplex rendszerfejlesztés részeként jelennek meg: úgy, hogy egyszerre

formálják a lakossági attitűdöket, erősítik az intézményi kapacitásokat, és célzottan javítják a hátrányos helyzetű csoportok esélyeit a gyermekvédelmi ellátáshoz való méltányos, jogszerű és stigmatgyengítő hozzáférésre.

II.III. OKTATÁS-KÉPZÉS TELJES KÖRÉNEK KERETÉBEN NYÚJTOTT SZOLGÁLTATÁSOK

II.III.1. Köznevelési alapfeladatok

a) HIÁNYOSSÁGOK

Óvodai ellátás:

Az óvodai ellátás területén Tolna vármegyében a legtöbb településen biztosított a férőhely, azonban a kisebb falvakban az intézmények sok esetben tagóvodai formában működnek, illetve több település közösen tart fenn intézményeket. A vármegyei települések közül helyben 22 településen nem érhető el az ellátás, hanem társulások/körzeti rendszerben, a közeli települések óvodáin keresztül biztosított ez a szolgáltatás, ami az járási szinten szervezett.

Nem csak az óvodai ellátás sajátossága, hogy a demográfiai csökkenés miatt több helyen alacsony a gyermeklétszám, ami hosszú távon veszélyezteti az intézmények fenntarthatóságát. A legnagyobb hiányosság ugyanakkor nem feltétlenül a férőhelyek számában, hanem a szolgáltatások minőségében jelentkeznek. A sajátos nevelési igényű és beilleszkedési, tanulási vagy magatartási nehézségekkel küzdő gyermekek fejlesztéséhez szükséges szakemberekből – például gyógypedagógusokból, logopédusokból, pszichológusokból – is jelentős hiány mutatkozik. A korai fejlesztéshez való hozzáférés különösen nehéz a kisebb településeken élő családok számára, mivel sok esetben csak járási központokban érhetők el a speciális szolgáltatások. A pedagógiai szakszolgálatok ugyan minden járásban működnek, de a túlterheltség és a szakemberhiány miatt gyakoriak a hosszabb várakozási idő. A hátrányos helyzetű családok esetében problémát jelenthet a közlekedés, a szülői együttműködés hiánya, illetve az, hogy a családok egy része kevésbé tudja támogatni a gyermekek korai készségfejlődését. Emiatt az óvodák szerepe nem csupán nevelési, hanem szociális és felzárkóztató funkcióvá is vált a térségben.

Általános iskolai ellátás:

Tolna vármegye demográfiai folyamatai az elmúlt években jelentős hatást gyakoroltak az általános iskolás korú gyermekek létszámára és az oktatási rendszer működésére. A vármegye népessége hosszabb ideje csökkenő tendenciát mutat, amelynek egyik legfontosabb következménye a gyermekkorú lakosság arányának mérséklődése. Ez nemcsak statisztikai adatként jelenik meg, hanem az iskolák mindennapi működésében, az osztálylétszámok alakulásában és a pedagógiai ellátórendszer szervezésében is érzékelhető.

A térség az ország kisebb népességű térségei közé tartozik, ahol az elöregedés és az elvándorlás egyaránt meghatározó demográfiai jelenség. A fiatalabb korosztályok száma fokozatosan csökken, miközben az idősebb lakosság aránya emelkedik. Különösen a kisebb településeken figyelhető meg, hogy egyre kevesebb gyermek születik, emiatt az általános iskolák tanulólétszáma is mérséklődik, aminek következtében – egyes falvakban és kisebb városokban – ez az intézmények összevonását vagy a tagiskolai rendszer átszervezését is szükségessé tette. A természetes fogyáson túl az elvándorlás jelensége is érinti a vármegyét, sokan a jobb munkalehetőség és kedvezőbb életkörülmények reményében hagyják el a lokációt. Ez különösen érzékenyen érinti a vidéki térségeket, ahol a lakosságmegtartó erő gyengébb. A Paksi járás helyzete valamivel kedvezőbbnek tekinthető e téren, mivel az ipari beruházások és a stabilabb munkaerőpiac több család számára biztosít megélhetést.

Tolna vármegyében kettő tankerület (Szekszárdi Tankerületi Központ és Tamási Tankerületi Központ) lát el fenntartói és működtetői feladatokat. A Szekszárdi Tankerületi Központ illetékessége a vármegye három járására – Paksi Járás, Szekszárdi járás, Tolnai járás – terjed ki. A Tamási Tankerületi Központ illetékességi köre szintén a vármegye három járására – a bonyhádi, a dombóvári és a tamási járásra – terjed ki. Az állami fenntartású köznevelési intézmények és telephelyeik ezeken a területeken biztosítják az oktatási feladatok ellátását vármegyei szinten. A tankerületi központok fenntartói hatáskörébe az állami fenntartású, alap-

és középfokú oktatási-nevelési intézményeken túl a pedagógiai szakszolgálati intézmények is beletartoznak. A járásek területén az utazó gyógypedagógusi hálózat biztosítja az ellátást a köznevelési intézményekben integráltan oktatott sajátos nevelési igényű tanulók részére.

Az általános iskolai ellátás jellemzője, hogy formálisan teljes körű lefedettséget biztosít, a rendszer azonban a gyakorlatban erősen differenciált, és több strukturális hiányosságot is magába foglal, amelyek különösen a kisebb településeken élő, illetve hátrányos helyzetű tanulók esélyeit befolyásolják.

Az elmúlt években emelkedett a sajátos nevelési igényű, illetve beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek aránya. Emiatt egyre nagyobb szerepet kapnak a pedagógiai szakszolgálatok, az utazó gyógypedagógiai hálózatok és a fejlesztő szakemberek. A kisebb településeken különösen fontos, hogy a gyermekek megfelelő szakellátáshoz jussanak akkor is, ha helyben nem működik külön gyógypedagógiai intézmény.

A demográfiai változások hosszú távon az oktatás szerkezetére és működésére is hatással vannak. Az iskoláknak alkalmazkodniuk kell a csökkenő gyermeklétszámhoz, miközben biztosítaniuk kell a minőségi oktatást és a megfelelő szakmai támogatást minden tanuló számára. Tolna vármegyében ezért az oktatási és szakszolgálati rendszer egyik legfontosabb feladata az, hogy a kisebb településeken élő gyermekek számára is biztosítsa az esélyegyenlőséget, valamint a korszerű és megfelelő színvonalú pedagógiai ellátást.

Az egyik legfontosabb hiátus a rendszerben a területi egyenlőtlenség jelensége. A vármegye iskolahálózata erősen központosított: a magasabb színvonalú infrastruktúrával és szélesebb pedagógiai kínálattal rendelkező intézmények elsősorban Szekszárdon, Paks környékén, Bonyhádon és Tamásiban koncentrálódnak. Ezzel szemben az aprófalvas térségekben működő iskolák gyakran alacsony tanulólétszámmal, korlátozott szakos ellátottsággal és szűkebb pedagógiai kínálattal működnek. Ez a különbség nemcsak infrastrukturális, hanem minőségi eltéréseket is eredményez az oktatásban.

A pedagógushiány országos jelenség ugyan, de a vármegyében is egyértelműen tetten érhető, és különösen a kisebb települések iskoláit érinti súlyosan. A szakos ellátottság hiánya – különösen a természettudományos tárgyak, idegen nyelvek és fejlesztő pedagógiai területeken – gyakran vezet helyettesítésekhez vagy nem szakos tanításhoz. Ez hosszabb távon csökkentheti az oktatás hatékonyságát, és növelheti a tanulók közötti különbségeket. A pedagógusok előregedése és az utánpótlás nehézsége tovább mélyíti ezt a problémát.

Komoly hiányosság a fejlesztő és támogató szolgáltatások egyenetlen elérhetősége is. A sajátos nevelési igényű, valamint a tanulási vagy magatartási nehézségekkel küzdő gyermekek ellátása sok esetben nem biztosított kellő intenzitással minden intézményben. Bár pedagógiai szakszolgálatok működnek járási szinten, a kapacitáskorlátok, a szakemberhiány és a várólisták miatt a segítség nem minden esetben érkezik időben. Ez különösen hátrányos a korai beavatkozást igénylő esetekben, ahol a késlekedés tartós tanulási lemaradáshoz vezethet.

A közlekedési infrastruktúra hiányosságai szintén meghatározó tényezők. A kisebb településeken élő tanulók számára a napi bejárás sokszor időigényes és költséges, ami korlátozza az iskolaválasztás szabadságát. Bár a kollégiumi rendszer részben enyhíti ezt a problémát, az nem minden család számára reális vagy elfogadható megoldás. A közlekedési nehézségek közvetetten hozzájárulnak az iskolai szegregáció erősödéséhez is, mivel a családok gyakran csak a legközelebbi intézményt tudják választani, függetlenül annak minőségétől.

A digitális infrastruktúra és kompetenciák terén is jelentős hiányok figyelhetők meg. Az online oktatás időszeke rávilágított arra, hogy a tanulók és családok között számottevő különbségek vannak az eszközellátottság és a digitális készségek terén. A hátrányos helyzetű családokban gyakran hiányzik a megfelelő számítógép, stabil internetkapcsolat vagy a tanulást támogató otthoni környezet, ami tovább mélyítette így az oktatási egyenlőtlenségeket.

A hátrányos helyzetű tanulók szempontjából a legnagyobb kihívás a többszörösen halmozott hátrányok jelenléte. Ezek közé tartozik az alacsony szülői iskolai végzettség, a gyengébb anyagi háttér, a korlátozott tanulási környezet, valamint a kisebb települések intézményi korlátai. Ezek a tényezők egymást erősítve hatnak, és már az alsó tagozatban megjelenő lemaradáshoz vezethetnek. A felzárkóztatás ugyan több intézményben kiemelt cél, de a pedagógiai kapacitások korlátozottsága miatt nem mindenhol tud hatékonyan megvalósulni. További oktatási és területi sajátosság, hogy az iskolai rendszerben a társadalmi különbségek részben újratermelődnek. A jobb helyzetű családok gyermekei nagyobb eséllyel jutnak el magasabb presztízsű intézményekbe, míg a hátrányos helyzetű tanulók gyakrabban maradnak helyi, alacsonyabb erőforrásokkal rendelkező iskolákban. Ez hosszabb távon korlátozza a társadalmi mobilitást, és fenntartja a regionális egyenlőtlenségeket.

Az elmúlt évszázadban az általános iskolák infrastruktúrájának megújulása érdekében több fejlesztési program is elindult. Számos iskolaépület energetikai korszerűsítésen, felújításon vagy akadálymentesítésen esett át, ugyanakkor továbbra is jelentős különbségek figyelhetők meg az egyes települések és intézményeik között. A nagyobb városok – Szekszárd, Paks vagy Bonyhád – iskolái általában korszerűbb épületállománnyal és jobb technikai felszereltséggel rendelkeznek, míg a kisebb falvakban működő intézmények esetében gyakrabban jelennek meg infrastrukturális hiányosságok. A létrejött fejlesztések azt mutatják, hogy a fenntartók és a tankerületek igyekeznek alkalmazkodni a modern oktatás követelményeihez, de a pozitív változások ellenére azonban több területen is tapasztalhatók elmaradások. Sok kisebb települési iskola épületállománya elöregedett, a tantermek mérete és kialakítása nem minden esetben felel meg a mai pedagógiai igényeknek, egyes intézményekben pedig még mindig problémát jelent a korszerű digitális eszközök hiánya, az informatikai hálózatok gyengesége vagy a tornatermek és sportudvarok állapota. Az energiahatékonysági problémák – például a régi nyílászárók vagy elavult fűtési rendszerek – szintén gyakoriak a vidéki iskolákban.

Külön kihívást jelent a sajátos nevelési igényű tanulók ellátásához szükséges infrastruktúra biztosítása, helyenként szükség volna megfelelő fejlesztőszobára, akadálymentes közlekedéssel, vagy speciális eszközökre is. A hiányosságok okán az utazó gyógypedagógiai hálózat szerepe továbbra is kiemelkedő Tolna vármegyében.

Összességében Tolna vármegye általános iskolai ellátásának fő hiátusai a területi különbségekben, az infrastrukturális körülményekben, a pedagógushiányban, a fejlesztő szolgáltatások korlátozott elérhetőségében, a közlekedési nehézségekben és a digitális egyenlőtlenségekben ragadhatnak meg. Ezek a problémák különösen súlyosan érintik a hátrányos helyzetű tanulókat, akik számára az oktatási rendszer kevésbé tudja biztosítani az esélyegyenlőséget.

Középfokú oktatás:

Tolna vármegye középfokú oktatási rendszere alapvetően biztosítja a gimnáziumi, technikumi és szakképző iskolai képzések elérhetőségét, azonban a szolgáltatási különbségek és hiányosságok továbbra is jelentős kihívást jelentenek. A vármegye intézményei elsősorban Szekszárd, Paks, Dombóvár, Bonyhád és Tamási térségében koncentrálódnak, ezért a kisebb településeken élő tanulók számára a középfokú oktatás elérése gyakran utazási vagy kollégiumi nehézségekkel jár.

A középfokú oktatás egyik legnagyobb problémája a területi egyenlőtlenség. A nagyobb városok intézményei általában szélesebb képzési kínálattal, jobb infrastruktúrával és korszerűbb digitális felszereltséggel rendelkeznek, míg a periférikus térségekben élő diákok számára korlátozottabbak a továbbtanulási lehetőségek. Ez különösen a hátrányos helyzetű családok gyermekeit érinti érzékenyen, akik számára az ingázás, a kollégiumi elhelyezés vagy a megfelelő digitális eszközök biztosítása jelentős anyagi terhet jelenthet.

A vármegyében működő Tolna Vármegyei Szakképzési Centrum több intézményt fog össze, és célja a munkaerőpiaci igényekhez igazodó képzési rendszer fenntartása, ahol cél a duális képzés és a gyakorlati oktatás fejlesztése, valamint a lemorzsolódás csökkentése. A törekvések ellenére a vármegyei szakképzésben továbbra is magasabbnak tekinthető a korai iskolaelhagyás veszélye, különösen a szociálisan hátrányos helyzetű, sajátos nevelési igényű vagy tanulási nehézségekkel küzdő fiatalok körében. A lemorzsolódás kezelése különösen a szakképzésben jelent komoly kihívást.

A hátrányos helyzetű tanulók esetében kiemelt probléma a tanulási lemaradások halmozódása és a motiváció csökkenése, ami szintén kockázati faktornak minősül az oktatási rendszerben.

A középfokú oktatásban az egyik legjelentősebb kihívás a társadalmi különbségek újratermelődésének jelensége. A jobb társadalmi helyzetű családok gyermekei nagyobb arányban kerülnek gimnáziumokba és felsőoktatási irányba, míg a hátrányos helyzetű tanulók gyakrabban választanak rövidebb vagy alacsonyabb presztízsű szakképzéseket. Ez hosszú távon korlátozhatja a társadalmi mobilitást.

Szolgáltatási hiányossággként jelenik meg a vármegyében a szakemberhiány. Több intézményben nehézséget okoz a megfelelő számú szaktanár, gyógypedagógus, pszichológus és fejlesztő pedagógus biztosítása. Ez különösen a hátrányos helyzetű vagy speciális támogatást igénylő tanulók esetében jelent problémát, mivel számukra az egyéni fejlesztés és a mentális támogatás kiemelten fontos lenne.

A digitális egyenlőtlenség szintén meghatározó tényezőnek tekinthető. Bár több fejlesztés is történt az elmúlt időszakban, a tanulók digitális eszközökhöz való hozzáférése és az internetkapcsolat minősége továbbra sem egységes. A hátrányos helyzetű családok gyermekei emiatt sok esetben nehezebben tudnak bekapcsolódni az online tanulási folyamatokba vagy az otthoni digitális felkészülésbe.

Összességében Tolna vármegye középfokú oktatásának legfontosabb szolgáltatási hiányai a területi egyenlőtlenségekben, a szakemberhiányban, a digitális különbségekben, a hátrányos helyzetű tanulók támogatásának korlátozott lehetőségeiben és a társadalmi különbségek újratermelődésében jelennek meg. Bár az intézmények és a szakképzési centrumok számos fejlesztési programot indítottak, továbbra is jelentős feladat marad az esélyegyenlőség erősítése, valamint a középfokú oktatásban tapasztalható lemorzsolódás csökkentése.

További köznevelési feladatok:

A további köznevelési feladatok közé sorolt szolgáltatások biztosítása nem egységes. Azok egy része a településeken, jellemzően az iskolákban, néhány ellátás esetén más intézményeken keresztül kerül biztosításra az adott intézmény pedagógusai vagy szakemberei által, másrészt pedig a járásközpontok pedagógiai szakszolgáltatától, egységes módszertani gyógypedagógiai intézmények révén, a kijáró utazó szakemberek által.

A Tolna vármegyei kollégiumi ellátás jelenlegi helyzete az országos strukturális problémák és a sajátos regionális adottságok metszéspontjában áll, ahol a hálózat működését több jelentős hiátus nehezíti. A legszembetűnőbb probléma a vármegyén belüli komoly földrajzi és infrastrukturális egyenlőtlenség. Míg a minőségi férőhelyek és a modernebb szolgáltatások Szekszárdra, illetve a nagyobb városi központokra, például Dombóvárra és Bonyhádra centralizálódnak, addig a hátrányos helyzetű kistérségek diákjai kiszorulnak ebből a körből. Az ő helyzetüket tovább rontja a tömegközlekedési szinkron hiánya, ami komoly ingázási kényszert és időkiesést jelent.

Egyes intézményekben az infrastrukturális elavultság és a digitális lemaradás jelenti a legnagyobb kihívást. Bár történtek részleges felújítások, a vármegyei kollégiumi épületek jelentős része elöregedett fűtési és szigetelési rendszerekkel küzd, amit tetézik a digitális infrastruktúra egyenlőtlensége. A fizikai hiányosságoknál mellett a humán erőforrás-válság és a szakmai leterheltség is sújtja az itt dolgozó pedagógusállományt, a hálózatban elenyésző a

pszichológusok és fejlesztőpedagógusok száma, holott a családjuktól távol élő, sokszor nehéz körülmények közül érkező kamaszok érzelmi és mentális támogatása kiemelt feladat lenne.

A további köznevelési feladatok terén az egyik legfontosabb intézményi rendszer a pedagógiai szakszolgálat. A szekszárdi szakszolgálat a Vármegyei intézmény részeként, Tolna Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat Szekszárdi Tagintézménye néven működik a bonyhádi, dombóvári, paksi, tamási és székhelyintézmény mellett. A szolgáltatások között szerepel: logopédiai ellátás, nevelési tanácsadás, iskolapszichológiai és óvodapszichológiai támogatás, gyógytestnevelés, tehetséggondozás, valamint gyógypedagógiai fejlesztés. Az intézmény fenntartója a Szekszárdi Tankerületi Központ. Ezen rendszer legnagyobb hiányossága itt is a szakemberhiány és a túlterheltség. A pszichológiai és fejlesztő szolgáltatások iránti igény folyamatosan növekszik, különösen a mentális egészségügyi problémák, a tanulási zavarok és a magatartási nehézségek erősödése miatt. Az integrált nevelés feltételei intézményenként eltérőek: vannak jól működő inkluzív gyakorlatok, ugyanakkor más helyen hiányoznak a megfelelő tárgyi és személyi feltételek.

Összességében Tolna vármegye köznevelési alapfeladatainak rendszere működőképes és intézményileg kiépített, ugyanakkor jelentős minőségi és hozzáférési különbségek figyelhetők meg. A legfontosabb hiányosságok közé tartozik a pedagógushiány, a fejlesztő szakemberek alacsony száma, a korai fejlesztés korlátozott hozzáférhetősége, a vidéki közlekedési nehézségek, valamint a hátrányos helyzetű tanulók támogatásának egyenlensége. A jövő szempontjából kulcsfontosságú lenne a szakember-utánpótlás erősítése, a helyi szolgáltatások decentralizálása, a digitális és szociális felzárkóztatás fejlesztése, valamint a köznevelési intézmények közötti egyenlőtlenségek csökkentése.

1.sz. táblázat:

Az OKTATÁS-NEVELÉS LAKOSSÁGI hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok az oktatás-nevelés területén: köznevelési alapfeladatok	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együttműködésben valószínűleg
1.	A sajátos nevelési igényű és beilleszkedési, tanulási vagy magatartási nehézségekkel küzdő gyermekek fejlesztéséhez szükséges szakemberekből – például gyógypedagógusokból, logopédusokból, pszichológusokból – hiány mutatkozik.	A gyógypedagógusok, logopédusok és pszichológusok bérezése alacsony, miközben a munkaterhelés és az adminisztráció rendkívül magas, ami sokakat pályaelhagyásra késztet. Emelkedő tendenciát mutat az ellátásra szoruló gyermekek száma, amit a képzési rendszer nem tud lekövetni. A helyzetet tovább súlyosbítják a területi különbségek: vidéken és kisebb településeken különösen nehéz megfelelő szakembert találni.	Munkaterhelés csökkentése, a munkakörülmények javítására, hogy vonzóbbá váljon a pálya. Fontos lenne a képzési kapacitások bővítése, valamint a vidéki területek támogatása, hogy ott is biztosított legyen a megfelelő ellátás. Emellett hatékonyabb szervezési és adminisztrációs csökkentő intézkedéseken keresztül kell optimalizálni a rendelkezésre álló erőforrásokat.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
2.	A pedagógiai szakszolgálatoknál és a köznevelési intézményeknél is jellemző a túlterheltség és a szakemberhiány.	A túlterheltség és szakemberhiány oka, hogy túl kevés a gyógypedagógus, pszichológus és fejlesztő szakember a szükségletekhez képest, miközben évről évre nő az ellátandó gyermekek száma. A bérezés alacsony, a munkaterhelés és adminisztráció viszont nagyon magas, ami pályaelhagyást és utánpótláshiányt okoz. Ennek következtében a meglévő szakemberekre még több feladat hárul, ami tovább növeli a túlterheltséget.	Szakemberek számának növelése és megtartása: béremelés, jobb munkakörülmények, kevesebb adminisztráció és a terhek arányosabb elosztása. Emellett szükséges a képzési kapacitás bővítése, a vidéki ellátás erősítése és olyan szervezési fejlesztések bevezetése, amelyek csökkentik a várólistákat és tehermentesítik a szakembereket. A pedagógusok és a nevelő-oktató munkát segítők létszámának optimalizálása, bővítése; lakhatásuk támogatása szolgálati lakás biztosításával.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
3.	Az óvodák szerepe és feladatellátása átalakult, már nem csupán nevelési tevékenységet látnak el, hanem szociális és	Egyre több gyermek érkezik az óvodába olyan szociális hátrányokkal vagy fejlesztési lemaradásokkal, amelyeket a család nem tud teljesen kezelni. Emiatt az óvodáknak nemcsak nevelniük kell, hanem pótolniuk bizonyos szociális funkciókat és	A szociális és fejlesztő feladatokhoz szükséges plusz erőforrások biztosítása: több szakember (pl. fejlesztőpedagógus, szociális munkás) bevonása, az óvodák támogatása megfelelő finanszírozással, képzésekkel és eszközökkel. Így az óvodák nem egyedül viselik a	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit	Nem

	felzárkóztató funkciót is be kell töltsenek a térségben.	felzárkóztatniuk a gyermekeket, hogy biztosítsák az iskolakezdéshez szükséges alapokat.	megnövekedett terheket, és hatékonyabban tudják támogatni a hátrányos helyzetű gyermekeket.		gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
4.	A korai fejlesztéshez való hozzáférés különösen nehéz a kisebb településeken élő családok számára	A kisebb településeken élő családok számára a korai fejlesztéshez való hozzáférés azért nehéz, mert kevés a helyben elérhető szakember és fejlesztő szolgáltatás, gyakran nagyok a távolságok, nehézkes az utazás, és hosszúak a várólisták. Ennek következtében a szükséges ellátás lassabban vagy csak nehezen érhető el.	Vidéki ellátás megerősítése: több helyi szakember biztosítása, új fejlesztőpontok létrehozása, valamint mobil és online fejlesztési szolgáltatások bővítése. Emellett fontos a finanszírozás növelése és a várólisták csökkentése hatékony szervezéssel.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
5.	A hátrányos helyzetű családok esetében problémát jelenthet a közlekedés, a szülői együttműködés hiánya, illetve az, hogy a családok egy része kevésbé tudja támogatni a gyermekek korai készségfejlődését.	A hátrányos helyzetű családok gyakran szűkös anyagi körülmények között élnek, ami megnehezíti a közlekedést és a szolgáltatások elérését. A szülők leterheltek és/vagy kevés erőforrással, illetve tudással rendelkeznek a gyermek fejlesztésének támogatásához, és sokszor alacsony az intézményekkel való együttműködési készségük is, amit bizalmatlanság, tájékozatlanság vagy saját nehéz élethelyzetük okozhat.	Családok komplex támogatása: könnyebben elérhető helyi szolgáltatások, ingyenes vagy támogatott közlekedési lehetőségek biztosítása, valamint szülő-támogató programok és tanácsadás bevezetése. Fontos a bizalom erősítése, a tájékoztatás javítása és a családsegítő, szociális szakemberek aktív bevonása, hogy a szülők nagyobb támogatást kapjanak és hatékonyabban tudjanak együttműködni az intézményekkel.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
6.	Területi egyenlőtlenség jelenléte: az aprófalvas térségekben működő iskolák gyakran alacsony tanulólétszámmal, korlátozott szakos ellátottsággal és szűkebb pedagógiai kínálattal működnek. Ez a különbség nemcsak infrastrukturális, hanem minőségi eltéréseket is eredményez az oktatásban.	Az aprófalvas térségekben kevés a gyermeklétszám, így az iskolák kis létszámmal működnek, ami gazdaságilag nehezen fenntartható. Emiatt kevesebb pedagógus és még kevesebb szakszolgáltató vagy szakos tanár érhető el helyben. A korlátozott források, a nehezebb szakember-odavonzás és a kisebb intézményi kapacitás együtt vezetnek szűkebb pedagógiai kínálatához és minőségi különbségekhez az oktatásban.	Az aprófalvas térségek célzott támogatása: több forrás biztosítása a kis iskolák működtetésére, ösztönzők bevezetése a pedagógusok és szakemberek odavonzására, valamint utazó szakértői hálózatok és digitális tanulási megoldások erősítése. Emellett hasznos lehet a térségi együttműködések fejlesztése, hogy az iskolák közösen tudjanak szolgáltatásokat és szakembereket elérni.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

7.	A közlekedési infrastruktúra hiányosságai befolyásolják az elérhető szolgáltatások körét.	A kisebb településeken élő tanulók számára a napi bejárás sokszor időigényes és költséges, ami korlátozza az iskolaválasztás szabadságát. A közlekedési nehézségek közvetetten hozzájárulnak az iskolai szegregáció erősödéséhez is, mivel a családok gyakran csak a legközelebbi intézményt tudják választani, függetlenül annak minőségétől.	Közlekedési feltételek javítása: sűrűbb, megbízhatóbb és kedvezményes közösségi járatok biztosítása, iskolabusz-hálózat bővítése, valamint a diákok utazási támogatásának növelése. Emellett fontos a helyi iskolák minőségének fejlesztése, hogy ne kényszerből válasszák őket a családok, hanem valós alternatívaként szolgáljanak.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
8.	Infrastrukturális és eszközhiányosságok a köznevelési intézményekben.	A köznevelési intézmények alulfinanszírozottak. Forráshiánya miatt elmaradnak a felújítások, korszerűsítések és eszközbeszerzések, miközben az épületek és felszerelések folyamatosan elavulnak. Emellett a gyorsan változó pedagógiai és digitális igényekhez sem tudnak megfelelő ütemben alkalmazkodni.	A köznevelési intézmények célzott és hosszú távú finanszírozásának növelése: modern infrastruktúra fejlesztése, épületfelújítások, korszerű digitális eszközök beszerzése, valamint a fenntartók forrásainak bővítése. Emellett fontos a rendszeres karbantartás és a pályázati lehetőségek bővítése, hogy az intézmények folyamatosan meg tudjanak felelni a modern oktatás igényeinek.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
9.	A hátrányos helyzetű családokban gyakran hiányzik a megfelelő számítógép, stabil internetkapcsolat vagy a tanulást támogató otthoni környezet, ami tovább mélyítette így az oktatási egyenlőtlenségeket.	A hátrányos helyzetű családok anyagi erőforrásai korlátozottak, ezért nem tudnak megfelelő digitális eszközöket vagy stabil internetkapcsolatot biztosítani. Emellett sokszor zsúfolt vagy bizonytalan lakókörnyezetben élnek, ahol nincs nyugodt, tanulásra alkalmas tér, ami tovább nehezíti a gyermekek otthoni tanulását.	Digitális esélyegyenlőség erősítése: ingyenes vagy kedvezményes eszköz- és internet-hozzáférés biztosítása, eszköz kölcsönző programok indítása, valamint tanulóterek és tanodák fejlesztése a helyi közösségekben. Emellett fontos a szülők támogatása és bevonása, hogy a gyermekek otthoni tanulását jobban tudják segíteni.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
10.	Az iskolai rendszerben a társadalmi különbségek részben újratermelődnek.	A jobb helyzetű családok gyermekei nagyobb eséllyel jutnak el magasabb presztízsű intézményekbe, míg a hátrányos helyzetű tanulók gyakrabban maradnak helyi, alacsonyabb erőforrásokkal rendelkező iskolákban. Ez hosszabb távon korlátozza a társadalmi mobilitást, és fenntartja a regionális egyenlőtlenségeket.	A hátrányos helyzetű tanulók esélyeinek tudatos erősítése: a helyi iskolák minőségének fejlesztése, célzott támogatások és ösztöndíjak biztosítása, valamint a közlekedés és az iskolaválasztás lehetőségeinek bővítése. Emellett fontos a korai fejlesztés, a tanulást segítő szolgáltatások és a szociális támogatások erősítése, hogy valódi esélyük legyen magasabb presztízsű intézményekhez is hozzáférni.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények,	Nem

					releváns államigazgatási szervek	
11.	Erőteljes szolgáltatási különbségek a középfokú oktatásban.	A nagyobb városok iskolái több diákot vonzanak, így több támogatáshoz és jobb infrastruktúrához jutnak, míg a kisebb településeken működő intézmények korlátozottabb erőforrásokkal rendelkeznek. Ez tartós minőségi különbségeket eredményez az oktatási szolgáltatások között.	Középfokú intézmények közötti forráskülönbségek csökkentése: célzott finanszírozás a hátrányos helyzetű vagy kis településeken működő iskoláknak, a szakemberellátottság javítása ösztönzőkkel, valamint modern infrastruktúra és eszközök biztosítása. Emellett fontos a képzési kínálat bővítése – akár térségi együttműködések vagy online képzések révén –, hogy minden diák hozzáférjen a minőségi középfokú oktatáshoz.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
12.	A kollégiumi ellátásban a minőségi férőhelyek és a modernebb szolgáltatások a nagyobb városi központokra centralizálódnak, így a hátrányos helyzetű diákok kizsorzódnak ebből a körből.	A korszerű, jól felszerelt kollégiumok fenntartása jelentős anyagi forrást igényel, amit főként a nagyobb városok tudnak biztosítani. A kisebb településeken kevésbé éri meg modern kollégiumot működtetni, ezért a jobb minőségű férőhelyek városokba koncentrálódnak. Így a hátrányos helyzetű diákok – anyagi, közlekedési vagy lakóhelyi okok miatt – gyakran nem tudnak ezekhez a szolgáltatásokhoz hozzáférni.	Kollégiumi férőhelyek minőségének kiegyenlítése: több forrás biztosítása a vidéki kollégiumok felújítására, bővítésére és modernizálására, valamint támogatott férőhelyek létrehozása kifejezetten hátrányos helyzetű diákok számára. Emellett fontos a közlekedés javítása és az ösztöndíjak bővítése, hogy a rászoruló tanulók valóban el tudják érni a magasabb színvonalú kollégiumi szolgáltatásokat.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
13.	Kevés a délutáni foglalkozás, a tehetséggondozó vagy felzárkóztató program, illetve hiányoznak az elérhető kulturális, sport- és közösségi terek.	Sok településen – főként a kisebbekben – korlátozottak az anyagi és humán erőforrás-kapacitások. Kevés a pedagógus, edző vagy közösségszervező, és az intézmények nem rendelkeznek elegendő forrással külön programok, eszközök vagy megfelelő terek fenntartására. A szabadidős infrastruktúra fejlesztése gyakran háttérbe szorul, ezért kevés a minőségi, ingyenesen vagy könnyen elérhető lehetőség a gyerekek számára.	Szabadidős infrastruktúra és programok célzott fejlesztése: több forrás biztosítása a településeknek, helyi közösségi és sportterek felújítása, valamint délutáni foglalkozások és tanodai programok támogatása. Fontos a szakemberek odavonzása ösztönzőkkel, és a civil szervezetek, sportegyesületek bevonása is, hogy a gyerekek számára több ingyenes vagy könnyen elérhető, minőségi szabadidős lehetőség álljon rendelkezésre.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
14.	Prevenációs hiányosság jelenléte az oktatás-nevelés területén: az intézmények nem rendelkeznek elegendő idővel, szakemberrel és eszközzel	A rendszer alulfinanszírozott és terhelő a szakemberhiány: túl kevés iskolapszichológus, fejlesztőpedagógus és más támogató szakember áll rendelkezésre, így nincs kapacitás a korai felismerésre. Emellett a pedagógusok túlterheltek, kevés	Prevenáció megerősítése: több szakember alkalmazása (iskolapszichológus, fejlesztőpedagógus), a pedagógusok terheinek csökkentése, valamint stabil finanszírozás biztosítása a rendszeres szűrésekhez és korai intervenciók programokhoz. Emellett fontos a jelzőrendszerek összehangolása, a módszertani támogatás bővítése és a korai	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit	Nem

	ahhoz, hogy a problémákat még korai szakaszban felismerjék és kezeljék. Gyakran csak akkor jut el egy gyermek fejlesztéshez vagy támogatáshoz, amikor a nehézségek már súlyosbodtak. Hiányoznak a rendszeres szűrések, a korai jelzőrendszerek, a megfelelő létszámú szakemberek (pl. iskolapszichológus, fejlesztőpedagógus), valamint a megelőző programok és tanulást támogató szolgáltatások, így a beavatkozás sokszor későn történik.	idő jut egyéni figyelemre, a jelzőrendszerek működése gyakran széttagolt, és hiányoznak a jól szervezett, rendszeres szűrésekhez szükséges erőforrások és módszertani támogatások.	felismerést segítő eszközök, képzések biztosítása az intézmények számára. Prevenációs programok szervezése és biztosítása, speciális továbbképzés, szakmai fejlesztés a korai felismerés érdekében, a szakemberek ismereteinek bővítését szolgáló képzések szervezése, kivitelezése.		gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
15.	Növekvő tendencia a többségi iskolai osztályban tanuló, de integráltan oktatott – sajátos nevelési igényű (SNI) vagy beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel (BTMNS) küzdő – gyermekek körében.	A családok terhei hatással vannak a gyermekek viselkedésére, figyelmére és teljesítményére, így gyakoribbá válnak a különböző tanulási vagy magatartási nehézségek. Emellett az iskolai elvárások, a tempó és a teljesítménykényszer is fokozódott, ami felerősíti a tanulási problémák láthatóságát. Korábbi diagnosztizáció a rendszerben és oktatáspolitikai elvárás, hogy ezek a gyermekek hagyományos keretek között kapjanak támogatást.	Több szakember alkalmazása biztosíthatná az egyéni fejlesztést. Fontos a pedagógusok módszertani képzése, hogy hatékonyabban tudják kezelni a viselkedési és tanulási nehézségeket. Az osztálylétszámok csökkentése, a differenciált oktatás és a rugalmasabb tananyag szintén enyhítené a gyermekekre nehezedő nyomást. Emellett a családok támogatása – például szülői tanácsadás, mentálhigiénés segítség, szociális támogatások – hozzájárulna ahhoz, hogy a gyerekek stabilabb környezetből érkezzenek az iskolába, így kevesebb nehézség alakulna ki vagy súlyosbodna.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
16.	Utazó gyógypedagógiai hálózat hiányosságai: kevés szakembernek kell sok intézményt ellátnia, így ritkán és kevés időre jutnak el az iskolákba, nagy utazási távolságok miatt kevés idő marad a fejlesztésre, a vizsgálatok késnek, és a folyamatos szakmai jelenlét hiányzik.	Szakemberhiány, rendszer alulfinanszírozottsága, nagy ellátási terület. A hálózat szervezése nem tud lépést tartani a növekvő SNI és BTMNS tanulói létszámmal, így a szakemberek túlterheltek. A kisebb településekre nehezebb szakembereket vonzani, és az utazásra fordított idő nem számít hatékony munkavégzésnek. Emellett a szolgáltatási struktúra széttagolt, sok helyen nincs megfelelő fejlesztőszoba, eszköz vagy infrastruktúra, így a rendszer nem tud stabil,	Több speciális szakember képzése és alkalmazása, a hálózat finanszírozásának növelése. Fontos a kisebb települések vonzóbbá tétele ösztöndíjakkal, bérkiegészítéssel vagy lakhatási támogatással. Ellátási területek nagyságának csökkentése, helyi infrastruktúra és eszközellátottság fejlesztése. Hatékonyabb szervezés, erősebb intézményi együttműködés: ennek keretében több bemutató óra, foglalkozás, előadás, műhelymunka megtartása, szakmai nap, fórum, vagy célhoz kötött rendezvény kivitelezése a helyi gyógypedagógusok bevonásával. Tréningek, módszertani programok megtartása,	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

	Emellett az eszközellátottság és a pedagógusokkal való rendszeres együttműködés is korlátozott, ami rontja a gyermekek támogatásának hatékonyságát.	minden intézményben jelen lévő támogatást biztosítani.	segítségnyújtás, tanácsadás és érzékenyítő foglalkozások végrehajtás. Fontos lenne a szakértői bizottság szerepének erősítése is, hogy valóban csak azok a tanulók kerüljenek integrációba, akik számára ez a megfelelő.			

2.sz. táblázat:

Az OKTATÁS-NEVELÉS hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok az oktatás-nevelés területén: köznevelési alapeladatok	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek A megvalósításért felelős személy(ek)	Vármegyei együttműködésben valósul-e meg
GYERMEKEK, FOGYATÉKKAL ÉLŐK, MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK						
1.	A többségi iskolai osztályban tanuló, de integráltan oktatott – sajátos nevelési igényű (SNI) vagy beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel (BTMNS) küzdő – gyermekek többletterhe a rendszerben.	Szakember-és időhiány és nem elegendő a megfelelő módszertani támogatás az egyéni szükségleteik kezeléséhez. A pedagógusok túlterheltek, egyszerre kell haladniuk a tantervvel és differenciálniuk a sajátos igények szerint, miközben hiányoznak a fejlesztőeszközök, a kiegészítő foglalkozások és a rendszeres gyógypedagógiai jelenlét	Hatékonyabb szervezés, erősebb intézményi együttműködés: ennek keretében több bemutató óra, foglalkozás, előadás, műhelymunka megtartása, szakmai nap, fórum, vagy célhoz kötött rendezvény kivitelezése a helyi gyógypedagógusok bevonásával. Tréningek, módszertani programok megtartása, segítségnyújtás, tanácsadás és érzékenyítő foglalkozások végrehajtás. Fontos lenne a szakértői bizottság szerepének erősítése is, hogy	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem

			valóban csak azok a tanulók kerüljenek integrációba, akik számára ez a megfelelő.			
2.	Az óvodák szerepe és feladatellátása átalakult, már nem csupán nevelési tevékenységet látnak el, hanem szociális és felzárkóztató funkciót is be kell töltsenek a térségben.	Egyre több gyermek érkezik az óvodába olyan szociális hátrányokkal vagy fejlesztési lemaradásokkal, amelyeket a család nem tud teljesen kezelni. Emiatt az óvodáknak nemcsak nevelniük kell, hanem pótolniuk bizonyos szociális funkciókat és felzárkóztatniuk a gyermekeket, hogy biztosítsák az iskolakezdéshez szükséges alapokat.	A szociális és fejlesztő feladatokhoz szükséges plusz erőforrások biztosítása: több szakember (pl. fejlesztőpedagógus, szociális munkás) bevonása, az óvodák támogatása megfelelő finanszírozással, képzésekkel és eszközökkel. Így az óvodák nem egyedül viselik a megnövekedett terheket, és hatékonyabban tudják támogatni a hátrányos helyzetű gyermekeket.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
3.	A korai fejlesztéshez való hozzáférés különösen nehézkes a kisebb településen élők esetében.	Kevés a helyben dolgozó szakember, és gyakran nincs megfelelő fejlesztőpont vagy szolgáltató intézmény. Sok családnak hosszú utakat kell megtennie, ami időben és pénzben is megterhelő. Emellett a várólisták is hosszabbak, mert a kevés szakemberre aránytalanul sok gyermek jut.	Több szakember odairányítása vagy ösztönzése, helyi fejlesztőpontok létrehozása, valamint mobil vagy online fejlesztőszolgáltatások bővítése. Emellett fontos a finanszírozás növelése és a várólisták csökkentését célzó szervezési fejlesztések bevezetése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
4.	A közlekedési infrastruktúra hiányosságai befolyásolják az elérhető szolgáltatások körét.	A kisebb településeken élő tanulók számára a napi bejárás sokszor időigényes és költséges, ami korlátozza az iskolaválasztás szabadságát. A közlekedési nehézségek közvetetten hozzájárulnak az iskolai szegregáció erősödéséhez is, mivel a családok gyakran csak a legközelebbi intézményt tudják választani, függetlenül annak minőségétől.	Közlekedési feltételek javítása: sűrűbb, megbízhatóbb és kedvezményes közösségi járatok biztosítása, iskolabusz-hálózat bővítése, valamint a diákok utazási támogatásának növelése. Emellett fontos a helyi iskolák minőségének fejlesztése, hogy ne kényszerből válasszák őket a családok, hanem valós alternatívaként szolgáljanak.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

5.	A pedagógiai szakszolgálatoknál és a köznevelési intézményeknél is jellemző a túlterheltség és a szakemberhiány.	A túlterheltség és szakemberhiány oka, hogy túl kevés a gyógypedagógus, pszichológus és fejlesztő szakember a szükségletekhez képest, miközben évről évre nő az ellátandó gyermekek száma. A bérezés alacsony, a munkaterhelés és adminisztráció viszont nagyon magas, ami pályaelhagyást és utánpótláshiányt okoz. Ennek következtében a meglévő szakemberekre még több feladat hárul, ami tovább növeli a túlterheltséget.	Szakemberek számának növelése és megtartása: béremelés, jobb munkakörülmények, kevesebb adminisztráció és a terhek arányosabb elosztása. Emellett szükséges a képzési kapacitás bővítése, a vidéki ellátás erősítése és olyan szervezési fejlesztések bevezetése, amelyek csökkentik a várólistákat és tehermentesítik a szakembereket. A pedagógusok és a nevelő-oktató munkát segítők létszámának optimalizálása, bővítése; lakhatásuk támogatása szolgálati lakás biztosításával.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
6.	A sajátos nevelési igényű és beilleszkedési, tanulási vagy magatartási nehézségekkel küzdő gyermekek fejlesztéséhez szükséges szakemberekből – például gyógypedagógusokból, logopédusokból, pszichológusokból – hiány mutatkozik.	A gyógypedagógusok, logopédusok és pszichológusok bérezése alacsony, miközben a munkaterhelés és az adminisztráció rendkívül magas, ami sokakat pályaelhagyásra készítet. Emelkedő tendenciát mutat az ellátásra szoruló gyermekek száma, amit a képzési rendszer nem tud lekövetni. A helyzetet tovább súlyosbítják a területi különbségek: vidéken és kisebb településeken különösen nehéz megfelelő szakembert találni.	Munkaterhelés csökkentése, a munkakörülmények javítására, hogy vonzóbbá váljon a pálya. Fontos lenne a képzési kapacitások bővítése, valamint a vidéki területek támogatása, hogy ott is biztosított legyen a megfelelő ellátás. Emellett hatékonyabb szervezési és adminisztrációcsökkentő intézkedéseken keresztül kell optimalizálni a rendelkezésre álló erőforrásokat.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
7.	A hátrányos helyzetű családok esetében problémát jelenthet a közlekedés, a szülői együttműködés hiánya, illetve az, hogy a családok egy része kevésbé tudja támogatni a gyermekek korai készségfejlődését.	A hátrányos helyzetű családok gyakran szűkös anyagi körülmények között élnek, ami megnehezíti a közlekedést és a szolgáltatások elérését. A szülők leterheltek és/vagy kevés erőforrással, illetve tudással rendelkeznek a gyermek fejlesztésének támogatásához, és sokszor alacsony az intézményekkel való együttműködési készségük is, amit bizalmatlanság, tájékozatlanság vagy saját nehéz élethelyzetük okozhat.	Családok komplex támogatása: könnyebben elérhető helyi szolgáltatások, ingyenes vagy támogatott közlekedési lehetőségek biztosítása, valamint szülőtámogató programok és tanácsadás bevezetése. Fontos a bizalom erősítése, a tájékoztatás javítása és a családsegítő, szociális szakemberek aktív bevonása, hogy a szülők nagyobb támogatást kapjanak és hatékonyabban tudjanak együttműködni az intézményekkel.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

8.	Területi egyenlőtlenség jelenléte: az aprófalvas térségekben működő iskolák gyakran alacsony tanulólétszámmal, korlátozott szakos ellátottsággal és szűkebb pedagógiai kínálattal működnek. Ez a különbség nemcsak infrastrukturális, hanem minőségi eltéréseket is eredményez az oktatásban.	Az aprófalvas térségekben kevés a gyermeklétszám, így az iskolák kis létszámmal működnek, ami gazdaságilag nehezen fenntartható. Emiatt kevesebb pedagógus és még kevesebb szakszolgáltató vagy szakos tanár érhető el helyben. A korlátozott források, a nehezebb szakember-odavonás és a kisebb intézményi kapacitás együtt vezetnek szűkebb pedagógiai kínálathoz és minőségi különbségekhez az oktatásban.	Az aprófalvas térségek célzott támogatása: több forrás biztosítása a kis iskolák működtetésére, ösztönzők bevezetése a pedagógusok és szakemberek odavonására, valamint utazó szakértői hálózatok és digitális tanulási megoldások erősítése. Emellett hasznos lehet a térségi együttműködések fejlesztése, hogy az iskolák közösen tudjanak szolgáltatásokat és szakembereket elérni.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
9.	Infrastrukturális és eszközhiányosságok a köznevelési intézményekben.	A köznevelési intézmények alulfinanszírozottak. Forráshiánya miatt elmaradnak a felújítások, korszerűsítések és eszközbeszerzések, miközben az épületek és felszerelések folyamatosan elavulnak. Emellett a gyorsan változó pedagógiai és digitális igényekhez sem tudnak megfelelő ütemben alkalmazkodni.	A köznevelési intézmények célzott és hosszú távú finanszírozásának növelése: modern infrastruktúra fejlesztése, épületfelújítások, korszerű digitális eszközök beszerzése, valamint a fenntartók forrásainak bővítése. Emellett fontos a rendszeres karbantartás és a pályázati lehetőségek bővítése, hogy az intézmények folyamatosan meg tudjanak felelni a modern oktatás igényeinek.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
10.	A hátrányos helyzetű családokban gyakran hiányzik a megfelelő számítógép, stabil internetkapcsolat vagy a tanulást támogató otthoni környezet, ami tovább mélyítette így az oktatási egyenlőtlenségeket.	A hátrányos helyzetű családok anyagi erőforrásai korlátozottak, ezért nem tudnak megfelelő digitális eszközöket vagy stabil internetkapcsolatot biztosítani. Emellett sokszor zsúfolt vagy bizonytalan lakókörnyezetben élnek, ahol nincs nyugodt, tanulásra alkalmas tér, ami tovább nehezíti a gyermekek otthoni tanulását.	Digitális esélyegyenlőség erősítése: ingyenes vagy kedvezményes eszköz- és internet-hozzáférés biztosítása, eszközkölcshálózatok programok indítása, valamint tanulótérek és tanodák fejlesztése a helyi közösségekben. Emellett fontos a szülők támogatása és bevonása, hogy a gyermekek otthoni tanulását jobban tudják segíteni.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

11.	Az iskolai rendszerben a társadalmi különbségek részben újratermelődnek.	A jobb helyzetű családok gyermekei nagyobb eséllyel jutnak el magasabb presztízsű intézményekbe, míg a hátrányos helyzetű tanulók gyakrabban maradnak helyi, alacsonyabb erőforrásokkal rendelkező iskolákban. Ez hosszabb távon korlátozza a társadalmi mobilitást, és fenntartja a regionális egyenlőtlenségeket.	A hátrányos helyzetű tanulók esélyeinek tudatos erősítése: a helyi iskolák minőségének fejlesztése, célzott támogatások és ösztöndíjak biztosítása, valamint a közlekedés és az iskolaválasztás lehetőségeinek bővítése. Emellett fontos a korai fejlesztés, a tanulást segítő szolgáltatások és a szociális támogatások erősítése, hogy valódi esélyük legyen magasabb presztízsű intézményekhez is hozzáférni.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
12.	Erőteljes szolgáltatási különbségek a középfokú oktatásban.	A nagyobb városok iskolái több diákot vonzanak, így több támogatáshoz és jobb infrastruktúrához jutnak, míg a kisebb településeken működő intézmények korlátozottabb erőforrásokkal rendelkeznek. Ez tartós minőségi különbségeket eredményez az oktatási szolgáltatások között.	Középfokú intézmények közötti forráskülönbségek csökkentése: célzott finanszírozás a hátrányos helyzetű vagy kis településeken működő iskoláknak, a szakemberellátottság javítása ösztönzőkkel, valamint modern infrastruktúra és eszközök biztosítása. Emellett fontos a képzési kínálat bővítése – akár térségi együttműködések vagy online képzések révén –, hogy minden diák hozzáférjen a minőségi középfokú oktatáshoz.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
13.	A kollégiumi ellátásban a minőségi férőhelyek és a modernebb szolgáltatások a nagyobb városi központokra centralizálódnak, így a hátrányos helyzetű diákok kiszorulnak ebből a körből.	A korszerű, jól felszerelt kollégiumok fenntartása jelentős anyagi forrást igényel, amit főként a nagyobb városok tudnak biztosítani. A kisebb településeken kevésbé éri meg modern kollégiumot működtetni, ezért a jobb minőségű férőhelyek városokba koncentrálnak. Így a hátrányos helyzetű diákok – anyagi, közlekedési vagy lakóhelyi okok miatt – gyakran nem tudnak ezekhez a szolgáltatásokhoz hozzáférni.	Kollégiumi férőhelyek minőségének kiegyenlítése: több forrás biztosítása a vidéki kollégiumok felújítására, bővítésére és modernizálására, valamint támogatott férőhelyek létrehozása kifejezetten hátrányos helyzetű diákok számára. Emellett fontos a közlekedés javítása és az ösztöndíjak bővítése, hogy a rászoruló tanulók valóban el tudják érni a magasabb színvonalú kollégiumi szolgáltatásokat.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

14.	Kevés a délutáni foglalkozás, a tehetséggondozó vagy felzárkóztató program, illetve hiányoznak az elérhető kulturális, sport- és közösségi terek.	Sok településen – főként a kisebbekben – korlátozottak az anyagi és humán erőforrás-kapacitások. Kevés a pedagógus, edző vagy közösségszervező, és az intézmények nem rendelkeznek elegendő forrással külön programok, eszközök vagy megfelelő terek fenntartására. A szabadidős infrastruktúra fejlesztése gyakran háttérbe szorul, ezért kevés a minőségi, ingyenesen vagy könnyen elérhető lehetőség a gyerekek számára.	Szabadidős infrastruktúra és programok célzott fejlesztése: több forrás biztosítása a településeknek, helyi közösségi és sportterek felújítása, valamint délutáni foglalkozások és tanodai programok támogatása. Fontos a szakemberek odavonzása ösztönzőkkel, és a civil szervezetek, sportegyesületek bevonása is, hogy a gyerekek számára több ingyenes vagy könnyen elérhető, minőségi szabadidős lehetőség álljon rendelkezésre.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
15.	Prevenációs hiányosság jelenté az oktatás-nevelés területén: az intézmények nem rendelkeznek elegendő idővel, szakemberrel és eszközzel ahhoz, hogy a problémákat még korai szakaszban felismerjék és kezeljék. Gyakran csak akkor jut el egy gyermek fejlesztéshez vagy támogatáshoz, amikor a nehézségek már súlyosbodtak. Hiányoznak a rendszeres szűrések, a korai jelzőrendszerek, a megfelelő létszámú szakemberek (pl. iskolapszichológus, fejlesztőpedagógus), valamint a megelőző programok és tanulást támogató szolgáltatások, így a beavatkozás sokszor későn történik.	A rendszer alulfinanszírozott és terheli a szakemberhiány: túl kevés iskolapszichológus, fejlesztőpedagógus és más támogató szakember áll rendelkezésre, így nincs kapacitás a korai felismerésre. Emellett a pedagógusok túlterheltek, kevés idő jut egyéni figyelemre, a jelzőrendszerek működése gyakran széttagolt, és hiányoznak a jól szervezett, rendszeres szűrésekhez szükséges erőforrások és módszertani támogatások.	Prevenció megerősítése: több szakember alkalmazása (iskolapszichológus, fejlesztőpedagógus), a pedagógusok terheinek csökkentése, valamint stabil finanszírozás biztosítása a rendszeres szűrésekhez és korai intervenciókhoz. Emellett fontos a jelzőrendszerek összehangolása, a módszertani támogatás bővítése és a korai felismerést segítő eszközök, képzések biztosítása az intézmények számára. Prevenációs programok szervezése és biztosítása, speciális továbbképzés, szakmai fejlesztés a korai felismerés érdekében, a szakemberek ismereteinek bővítését szolgáló képzések szervezése, kivitelezése.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

16.	Területi egyenlőtlenség jelenléte: az aprófalvas térségekben működő iskolák gyakran alacsony tanulólétszámmal, korlátozott szakos ellátottsággal és szűkebb pedagógiai kínálattal működnek. Ez a különbség nemcsak infrastrukturális, hanem minőségi eltéréseket is eredményez az oktatásban.	Az aprófalvas térségekben kevés a gyermeklétszám, így az iskolák kis létszámmal működnek, ami gazdaságilag nehezen fenntartható. Emiatt kevesebb pedagógus és még kevesebb szakszolgáltató vagy szakos tanár érhető el helyben. A korlátozott források, a nehezebb szakember-odavonzás és a kisebb intézményi kapacitás együtt vezetnek szűkebb pedagógiai kínálathoz és minőségi különbségekhez az oktatásban.	Az aprófalvas térségek célzott támogatása: több forrás biztosítása a kis iskolák működtetésére, ösztönzők bevezetése a pedagógusok és szakemberek odavonzására, valamint utazó szakértői hálózatok és digitális tanulási megoldások erősítése. Emellett hasznos lehet a térségi együttműködések fejlesztése, hogy az iskolák közösen tudjanak szolgáltatásokat és szakembereket elérni.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
NŐK						
1.	Akadályozottak a tanulásban a gyermekfelügyeleti hiányosságok miatt.	Kevés a megfelelő férőhely sz óvodákban, és napköziben, illetve ezek gyakran rövid nyitvatartással vagy korlátozott szolgáltatásokkal működnek. Emiatt a főként az anyák nem tudnak tanulni vagy képzésekre járni, mert nincs, aki a gyermeket biztonságosan felügyelje.	Az óvodai és napközi férőhelyek bővítése, a nyitvatartási idők rugalmasabbá tétele, valamint több kisgyermeknevelő és pedagógus alkalmazása, hogy stabilabban működjenek ezek a szolgáltatások. Ingyenes vagy kedvezményes közösségi gyermekfelügyeleti programok, illetve a munka és tanulás összeegyeztetését segítő intézkedések (pl. esti képzések, rugalmas tanulási formák).	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
2.	Alacsony iskolai végzettség strukturális és társadalmi tényezők okán.	Magasabb a lemorzsolódási kockázat gyermekvállalás után, mert nehezebb visszatérni a tanulmányokhoz. Munka-család-tanulás összeegyeztetésének nehézsége, társadalmi elvárásokból fakadó terhek, amelyek gyakran a családi szerep elsődlegességét erősítik a tanulás rovására.	Rugalmas tanulmányi rendszerek: részidős, online vagy távoktatási lehetőségek, visszatérési támogatások gyermekvállalás után. Rugalmas munkavégzés: részmunkaidő, home office, hogy könnyebb legyen a tanulás folytatása. Társadalmi szemléletformálás: a tanulást támogató, nemi szerepeket kevésbé korlátozó attitűd erősítése érzékenyítő foglalkozások, előadások, programok révén.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
FOGYATÉKKAL ÉLŐK						
1.	Hiányozó feltételek: akadálymentesítés, speciális eszközök, gyógypedagógusok, egyéni fejlesztés.	Kevés intézményi forrás az akadálymentesítésre és speciális eszközökre, kevés a képzett szakember, és a régi iskolai épületek utólagos átalakítása nehéz és költséges.	Források biztosítása akadálymentesítésre és speciális eszközökre, a gyógypedagógusok számának növelése béremeléssel és képzéssel, valamint az egyéni fejlesztésekhez	Javasolt ütemezés: éves szinten	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.)	Nem

			szükséges idő és szakmai támogatás biztosítása minden intézményben.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	
2.	Rugalmatlan oktatási körülmények: az oktatás gyakran „egyforma mindenki számára”, nem igazodik az egyéni tempóhoz, szükségletekhez vagy tanulási módokhoz. Így a fogyatékkal élő tanulók nehezebben tartanak lépést, mert nincs elég lehetőség személyre szabott haladásra.	A rendszer nehezen alkalmazkodik a fogyatékkal élő tanulók szükségleteihez, a pedagógusok túlterheltek, nincs kapacitásuk egyénre szabott módszerekre. Sok helyen alkalmaznak még mindig elavult módszertant: sok intézményben még mindig a frontális, egységes tanítás dominál.	Modern, inkluzív tanítási módszerek bevezetése és ezekhez kapcsolódó képzések. Rugalmas tanulásszervezés (differenciálás, kisebb csoportok, egyéni tempó). Technikai és szakmai támogatás erősítése (digitális eszközök, asszisztensek, gyógypedagógusok).	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
3.	Speciális intézmények egyenlőtlen területi elosztása. Ezek az intézmények többnyire nagyvárosokban működnek, miközben a kisebb településeken élő fogyatékkal élő tanulók számára nincs helyben megfelelő ellátás.	Nehezen elérhetők a speciális intézmények. A megfelelő iskolák sokszor távol vannak, a bejárás nehéz vagy költséges, így a családok gyakran kevésbé megfelelő, közeli intézményt választanak, ennek okán magasabb az iskolai lemorzsolódás kockázata, ami alacsony iskolai végzettséget eredményezhet.	Helyben elérhető szolgáltatások erősítése: utazó gyógypedagógus-hálózat bővítése, rendszeresebb jelenlét biztosítása. Iskolai befogadóképesség javítása, közlekedési támogatás: ingyenes vagy támogatott szállítás biztosítása speciális intézményekbe. Digitális és távfelkészítési szolgáltatások: online fejlesztések, szakmai konzultációk elérhetővé tétele távoli településeken is.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
4.	Az integráltan oktatott tanulók fogadására a többségi intézmények befogadóképessége gyakran korlátozott, sok intézmény nincs teljesen felkészülve SNI/BTMNS tanulók fogadására.	Érzékenyítés és felkészítés hiánya mind a képzés során, mind az iskolai populáció körében.	Kötelező inklúziós és gyógypedagógiai modulok a pedagógusképzésben, gyakorlati órákkal kiegészítve. Rendszeres továbbképzések a már pályán lévő pedagógusoknak az SNI/BTMNS tanulók támogatásáról. Érzékenyítő programok az iskolákban (osztályfoglalkozások, interaktív workshopok), hogy a diákok elfogadóbbak legyenek. Szakemberek bevonása (gyógypedagógus, pszichológus) a tanári csapat támogatására és a diákok edukálására. Jó gyakorlatok terjesztése, bemutatóórák, módszertani napok szervezése. Szülők bevonása, információs alkalmak a megértés és elfogadás erősítéséért.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem

MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK

1.	Korlátozott hozzáférésük van jó minőségű intézményekhez, területi hátrány: sok roma család olyan településen él, ahol kevés vagy gyenge minőségű oktatási intézmény érhető el, így gyakran alacsony erőforrású, szegregált iskolákba kerülnek.	A roma és mélyszegénységben élő családok egy része hátrányos helyzetű, elszigetelt településeken vagy városrészekben él, ahol kevés a jól felszerelt iskola. A területi szegregáció, a szegénység miatti alacsony mobilitás és a települési különbségek miatt nem tudnak jobb minőségű intézményekbe eljutni, így a gyenge erőforrású iskolák maradnak számukra.	Közlekedési támogatás: ingyenes vagy támogatott buszjáratok a jobb iskolák eléréséhez. Korai fejlesztés és iskola-előkészítés: óvodai férőhelyek bővítése HHH térségekben. Szülők támogatása: mentorprogramok, családtámogató szolgáltatások, hogy a családok tudják segíteni a gyermek iskolai részvételét.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
2.	Strukturális hátrányok: szülők alacsony iskolázottsága miatt kevesebb otthoni segítséget kapnak a tanuláshoz, nagyobb a lemorzsolódás kockázata.	Különösen veszélyeztetettek a lányok, akik a korai gyermekvállalás miatt idő előtt elhagyják az oktatási rendszert.	Tanulást támogató programok: iskolai korrepetálás, tanodák, mentorprogramok, ahol a gyerekek pótolhatják az otthoni támogatás hiányát. Szülők bevonása és támogatása: szülői kompetenciafejlesztő tréningek, alapkompétencia-fejlesztő tanfolyamok, hogy ők is jobban tudják segíteni gyermekük tanulását. Délutáni tanulószobák, tanári felügyelettel működő házi feladat segítség. Mentorok, példaképek biztosítása és bevonása, akik motiválják a gyerekeket és segítenek megteremteni a tanulási mintákat.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
3.	Közlekedési nehézségek: korlátozzák a jobb iskolák elérését, így csökken az iskolaválasztási esély.	Sok helyen hiányos, nem megfelelő a tömegközlekedés, ennek következtében rákényszerülnek a helyi, gyakran alacsonyabb minőségű intézményekre a hátrányos helyzetű, mélyszegénységben élők és/vagy romák, így szűkülnek az iskolaválasztási lehetőségeik.	Ingyenes vagy kedvezményes diákberletek, utazási támogatás biztosítását. Iskolabusz rendszer kiépítése, különösen a szegregátumokból és aprófalvakból. Regionális közlekedési fejlesztések, hogy ne legyenek elszigetelt települések.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
4.	Korlátozott digitális készségek, esetlegesen képességek és eszközök hiánya.	A korlátozott digitális készségek és eszközhiány oka, hogy a hátrányos helyzetű családoknak nincs elegendő anyagi forrásuk számítógépre, internetre vagy digitális képzésre. Sok szülő maga sem rendelkezik digitális ismeretekkel,	Digitális készségeket, képességeket segítő programok és eszközök biztosítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális	Nem

		így nem tudja támogatni a gyermeket. Emellett az iskolákban is hiányos lehet az eszközpark és a digitális oktatás minősége, ezért a gyerekek kevesebb lehetőséget kapnak a digitális kompetenciák fejlesztésére.		Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	intézmények, releváns államigazgatási szervek	
5.	Kevés a délutáni foglalkozás, a tehetséggondozó vagy felzárkóztató program, illetve hiányoznak az elérhető kulturális, sport- és közösségi terek.	Sok településen – főként a kisebbekben – korlátozottak az anyagi és humán erőforrás-kapacitások. Kevés a pedagógus, edző vagy közösségszervező, és az intézmények nem rendelkeznek elegendő forrással külön programok, eszközök vagy megfelelő terek fenntartására. A szabadidős infrastruktúra fejlesztése gyakran háttérbe szorul, ezért kevés a minőségi, ingyenesen vagy könnyen elérhető lehetőség a gyerekek számára.	Szabadidős infrastruktúra és programok célzott fejlesztése: több forrás biztosítása a településeknek, helyi közösségi és sportterek felújítása, valamint délutáni foglalkozások és tanodai programok támogatása. Fontos a szakemberek odavonzása ösztönzőkkel, és a civil szervezetek, sportegyesületek bevonása is, hogy a gyerekek számára több ingyenes vagy könnyen elérhető, minőségi szabadidős lehetőség álljon rendelkezésre.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK – TELJES LAKOSSÁG

A feltárt problémák kezelése érdekében Tolna vármegyében komplex, egymásra épülő fejlesztési és szervezési intézkedések megvalósítása szükséges. A köznevelési rendszer hosszú távú fenntarthatóságának egyik legfontosabb feltétele a humánerőforrás-helyzet javítása, különösen a pedagógusok, gyógypedagógusok, pszichológusok, fejlesztőpedagógusok és más nevelő-oktató munkát segítő szakemberek számának növelése és megtartása. Ennek érdekében indokolt a munkaterhek csökkentése, az adminisztratív feladatok mérséklése, a munkakörülmények javítása, valamint a bérek és juttatások versenyképesebbé tétele. Kiemelt jelentőségű lehet a vidéki térségekben dolgozó szakemberek támogatása szolgálati lakások, bérkiegészítések, ösztöndíjak vagy utazási támogatások biztosításával, amely hozzájárulhat a szakemberhiány enyhítéséhez és a kisebb települések ellátásbiztonságának javításához.

A fejlesztő és szakszolgálati ellátások területén szükséges a képzési kapacitások bővítése, valamint a helyi és térségi szolgáltatások megerősítése. A vidéki és aprófalvas térségekben fontos lenne új fejlesztőpontok létrehozása, az utazó szakemberhálózat fejlesztése, valamint mobil és online szolgáltatások szélesebb körű alkalmazása. A pedagógiai szakszolgálatok túlterheltségének csökkentése érdekében indokolt a kapacitásbővítés, a várólisták mérséklése és az intézmények közötti szakmai együttműködések erősítése. A prevenció és a korai felismerés hatékonyságát támogatná a rendszeres szűrések biztosítása, a pedagógusok módszertani továbbképzése, valamint a jelzőrendszerek összehangolása. Fontos szerepet kapna továbbá a szakmai fórumok, műhelymunkák, tréningek és érzékenyítő programok rendszeres megszervezése is.

A hátrányos helyzetű gyermekek és tanulók támogatása érdekében komplex családtámogatási és felzárkóztató programok erősítése szükséges. Ennek része lehet a helyben elérhető szociális, mentálhigiénés és pedagógiai szolgáltatások bővítése, a szülői tanácsadás és együttműködés fejlesztése, valamint a családsegítő szakemberek aktívabb bevonása. A korai fejlesztéshez, tanodai programokhoz, mentoráláshoz és differenciált pedagógiai támogatásokhoz való hozzáférés javítása hozzájárulhat a tanulási lemaradások és a lemorzsolódás csökkentéséhez. Kiemelt fontosságú a sajátos nevelési igényű és tanulási nehézséggel küzdő gyermekek egyéni fejlesztésének biztosítása, amelyhez megfelelő szakember- és infrastruktúra-háttér szükséges.

A területi egyenlőtlenségek mérséklése érdekében szükséges a kisebb települések köznevelési intézményeinek célzott támogatása. Ennek keretében indokolt a kis létszámú intézmények működési stabilitásának erősítése, a digitális infrastruktúra fejlesztése, valamint a térségi együttműködések ösztönzése. A modern digitális eszközök biztosítása, az internet-hozzáférés javítása és az eszközkölcsonzó programok bővítése elősegítheti a digitális esélyegyenlőség javítását. Emellett fontos a helyi iskolák minőségének fejlesztése annak érdekében, hogy azok valós alternatívát jelentsenek a családok számára.

A közlekedési nehézségek enyhítése szintén kulcsfontosságú feladat. A kisebb településeken élő gyermekek és fiatalok oktatáshoz való hozzáférését segítheti az iskolabusz-hálózat bővítése, a közösségi közlekedés fejlesztése, valamint az utazási támogatások növelése. A kollégiumi ellátás fejlesztése, a férőhelyek modernizálása és a hátrányos helyzetű tanulók számára biztosított támogatott férőhelyek növelése szintén hozzájárulhat az esélyegyenlőség javításához.

A köznevelési intézmények infrastrukturális fejlesztése érdekében hosszú távú és kiszámítható finanszírozási rendszer kialakítása szükséges. Az iskola- és óvodaépületek felújítása,

energetikai korszerűsítése, akadálymentesítése, valamint a digitális és fejlesztő eszközök beszerzése alapvető feltétele a korszerű pedagógiai munka biztosításának. Kiemelt figyelmet kell fordítani a sajátos nevelési igényű gyermekek ellátásához szükséges fejlesztőterek és speciális eszközök kialakítására is.

A középfokú oktatásban fontos cél a lemorzsolódás csökkentése és a társadalmi mobilitás erősítése. Ennek érdekében indokolt a pályaaorientációs programok fejlesztése, a mentorálási lehetőségek bővítése, valamint a hátrányos helyzetű tanulók számára biztosított ösztöndíjak és támogatások növelése. A szakképző intézmények esetében különösen fontos a munkaerőpiaci igényekhez igazodó képzések fejlesztése, valamint az online és térségi együttműködésekre épülő oktatási formák erősítése.

Összességében Tolna vármegye köznevelési rendszerének fejlesztése csak összehangolt, hosszú távú és több területre kiterjedő beavatkozásokkal valósítható meg. A humán erőforrás-fejlesztés, a szolgáltatások decentralizálása, a digitális és infrastrukturális fejlesztések, valamint a hátrányos helyzetű gyermekek támogatása együttesen járulhat hozzá ahhoz, hogy a vármegye minden településén biztosított legyen a minőségi, korszerű és esélyteremtő köznevelési ellátás.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK – HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

Olyan intézkedések szükségesek, melyek egyszerre segítik a családok támogatását, az esélyegyenlőség javítását és az inkluzív oktatási környezet kialakítását. Kiemelt jelentőségű az óvodai és napközbeni ellátások fejlesztése, különösen a férőhelyek bővítése, a nyitvatartási idők rugalmasabbá tétele, valamint a kisgyermeknevelők és pedagógusok létszámának növelése. Mindez hozzájárulhat ahhoz, hogy a szolgáltatások stabilabban és a családok igényeihez jobban alkalmazkodva működjenek. A gyermeknevelési feladatok és a tanulás vagy munkavégzés összehangolását segíthetik az ingyenes vagy kedvezményes közösségi gyermekfelügyeleti programok, továbbá a rugalmas tanulási lehetőségek, például az esti képzések, az online vagy távoktatási formák, valamint a részidős tanulmányi rendszerek. Fontos lenne továbbá a gyermekvállalás után tanulmányaikhoz visszatérő szülők támogatása, illetve a rugalmas foglalkoztatási lehetőségek – például részmunkaidő vagy home office – szélesebb körű elérhetősége.

A sajátos nevelési igényű és beilleszkedési, tanulási vagy magatartási nehézséggel küzdő gyermekek támogatása érdekében elengedhetetlen az inkluzív nevelés feltételeinek fejlesztése. Ehhez szükséges az intézmények akadálymentesítésének támogatása, a speciális fejlesztő eszközök biztosítása, valamint a gyógypedagógusok és más szakemberek számának növelése béremeléssel, képzési ösztönzőkkel és szakmai támogatással. Fontos cél a modern, inkluzív pedagógiai módszerek elterjesztése, a differenciált oktatás, a kisebb csoportokban történő tanulásszervezés és az egyéni tanulási tempó támogatása. A digitális eszközök, pedagógiai asszisztensek és fejlesztő szakemberek bevonása szintén hozzájárulhat a hatékonyabb nevelési-oktatási munkához.

Kiemelt feladat a helyben elérhető fejlesztő és támogató szolgáltatások megerősítése. Ennek érdekében indokolt az utazó gyógypedagógus-hálózat bővítése, a rendszeresebb szakmai jelenlét biztosítása a kisebb településeken, valamint az online fejlesztési és szakmai konzultációs lehetőségek szélesítése. A speciális intézményekhez való hozzáférést segítheti az

ingyenes vagy támogatott közlekedési rendszer kialakítása, különösen a vidéki vagy elszigetelt térségekben élő gyermekek számára.

Az inkluzív szemlélet erősítésében fontos szerepet kap a pedagógusképzés és a szemléletformálás fejlesztése is. Szükséges lenne kötelező inklúziós és gyógypedagógiai modulok beépítése a pedagógusképzésbe, gyakorlati elemekkel kiegészítve, valamint rendszeres továbbképzések biztosítása a pályán lévő pedagógusok számára az SNI és BTMN tanulók támogatásáról. Az elfogadóbb iskolai légkör kialakítását segíthetik az érzékenyítő programok, interaktív osztályfoglalkozások, workshopok és a szakemberek – például pszichológusok és gyógypedagógusok – bevonásával megvalósuló edukációs programok. Emellett fontos a jó gyakorlatok megosztása, bemutatóórák, módszertani napok és szakmai fórumok szervezése, valamint a szülők aktív bevonása tájékoztató és támogató alkalmak révén.

A hátrányos helyzetű gyermekek esélyeinek javítása érdekében támogatott a korai fejlesztés, az iskola-előkészítő programok és az óvodai férőhelyek bővítése, különösen a hátrányos helyzetű térségekben. Fontos szerepet tölthetnek be a mentorprogramok, tanodák, korrepetálások és délutáni tanulószobák, amelyek segíthetik a tanulási lemaradások csökkentését és az otthoni támogatás hiányának pótlását. A szülők támogatása szintén kulcsfontosságú: a szülői kompetenciafejlesztő tréningek, alapkompétencia-fejlesztő programok és családtámogató szolgáltatások hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a családok aktívabban tudják segíteni gyermekeik iskolai előrehaladását. Emellett a mentorok és pozitív példaképek bevonása motivációt és jövőképet adhat a gyermekek számára.

A területi hátrányok mérsékléséhez elengedhetetlen a közlekedési feltételek javítása. Ennek részeként szükséges az ingyenes vagy kedvezményes diákbrutók biztosítása, az iskolabuszrendszer fejlesztése – különösen a szegregált vagy aprófalvas térségekben –, valamint a regionális közlekedési kapcsolatok javítása annak érdekében, hogy a gyermekek számára könnyebben elérhetők legyenek a minőségi oktatási és fejlesztő szolgáltatások.

A digitális esélyegyenlőség javítása érdekében fontos a digitális készségeket fejlesztő programok támogatása, valamint a megfelelő informatikai eszközök és internet-hozzáférés biztosítása a gyermekek és családjaik számára. A korszerű digitális infrastruktúra és a digitális kompetenciák fejlesztése hosszú távon hozzájárulhat az oktatási különbségek csökkentéséhez és a tanulási lehetőségek bővítéséhez.

Mindezek mellett kiemelt jelentőségű a szabadidős infrastruktúra és közösségi programok fejlesztése is. A helyi közösségi terek, sportlétesítmények és kulturális programok támogatása, valamint a délutáni foglalkozások és tanodai programok bővítése hozzájárulhat a gyermekek társadalmi integrációjához és személyiségfejlődéséhez. Fontos a civil szervezetek, sportegyesületek és helyi közösségek bevonása, valamint olyan ösztönzők kialakítása, amelyek segítik a szakemberek vidéki térségekbe vonzását és a minőségi szabadidős szolgáltatások fenntartható működését.

Felnőttoktatás, felnőttképzés

a) HIÁNYOSSÁGOK

Felnőttoktatás:

Tolna vármegye felnőttoktatási és felnőttképzési rendszere fontos szerepet tölt be az élethosszig tartó tanulás, a munkaerőpiaci alkalmazkodás és a társadalmi felzárkózás támogatásában, ugyanakkor a rendszer működésében számos olyan strukturális és társadalmi probléma azonosítható, amely korlátozza a képzések hozzáférhetőségét és hatékonyságát. A vármegye különböző járásaiban működő intézmények ugyan biztosítanak lehetőséget az érettségi megszerzésére, a szakmaszerzésre, az átképzésre és a továbbtanulásra, azonban a szolgáltatások területi egyenlőtlenségei, a szűk képzési kínálat, valamint a hátrányos helyzetű csoportok alacsony részvételi aránya jelentős kihívást jelent.

A vármegye egyik legfontosabb problémája a képzések erős térbeli koncentrációja. A felnőttoktatási és felnőttképzési lehetőségek döntően a járásközpontokban érhetők el, miközben a kisebb településeken élők számára a részvétel gyakran nehézkes. Az aprófalvas térségekben és periférikus településeken élők számára a korlátozott tömegközlekedés, a hosszú utazási idő és az utazási költségek komoly akadályt jelentenek, különösen azok számára, akik munka mellett vagy alacsony jövedelemből szeretnének tanulni.

A hozzáférési problémákat tovább erősíti a digitális szakadék jelenléte. Bár több intézmény próbálja online vagy hibrid oktatási formákkal segíteni a felnőttek tanulását, a hátrányos helyzetű csoportok jelentős része nem rendelkezik megfelelő digitális eszközökkel, stabil internet-hozzáféréssel vagy megfelelő digitális kompetenciákkal. A digitális írástudatlanság és az alacsony szintű informatikai készségek különösen az idősebb, alacsony iskolai végzettségű vagy mélyszegénységben élő rétegek esetében okoznak problémát, így sokan már az online tanulási platformok használatának nehézségei miatt lemorzsolódnak.

A vármegye felnőttképzési kínálata több járásban is viszonylag szűk és egyoldalú. A képzések elsősorban a helyi gazdasági igényekhez igazodó műszaki, ipari, kereskedelmi és szolgáltatási szakmákra koncentrálnak, miközben kevésbé jelennek meg a modern digitális, kreatív, szociális vagy humán szolgáltatási területek. A Paksi járásban például a képzési kínálat erősen az energetikai és ipari szektorhoz kapcsolódik, míg más szakmai irányok kevésbé érhetők el. Hasonló módon több járásban hiányoznak a nők számára vonzóbb gondozási, szociális vagy korszerű szolgáltatóipari képzések is. A képzési struktúra merevsége és a kisebb létszámú csoportok indításának nehézségei miatt számos speciális vagy innovatív képzés el sem indul.

Komoly problémát jelent a felnőtt tanulók körében tapasztalható magas lemorzsolódási arány is. A résztvevők jelentős része munka mellett, családi kötelezettségek mellett próbál tanulni, ami hosszabb távon jelentős fizikai, mentális és anyagi terhelést okoz. A több műszakban dolgozók vagy ingázók számára sok esetben még a rugalmasabb esti vagy hétvégi oktatás sem alkalmazkodik megfelelően az élethelyzetükhöz. A hosszabb technikus vagy érettségire felkészítő képzések különösen nagy kitartást és anyagi stabilitást igényelnek, amelyet sok résztvevő nem tud biztosítani. A motiváció csökkenése, a megélhetési nehézségek és az időhiány gyakran vezet a képzések megszakításához.

A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok különösen erősen érintettek ezekben a problémákban. Az alacsony iskolai végzettségűek, a tartósan munkanélküliek, a romák,

valamint az alacsony jövedelmű családok tagjai sok esetben egyszerre több akadállyal szembesülnek. A tanulási készségek hiánya, a gyenge szövegértési és matematikai alapkompenciák, az alacsony önbizalom, valamint a korábbi iskolai kudarcok egyaránt nehezítik a képzésekbe való bekapcsolódást és a bennmaradást. Több térségben jelen van az alacsony iskolázottság transzgenerációs újratermelődése is, vagyis az oktatás alacsony presztízse és a tanulással kapcsolatos negatív családi minták generációról generációra öröklődnek.

A rendszer további hiányossága, hogy az alapkompenciák fejlesztésére sok esetben nem áll rendelkezésre elegendő kapacitás. A szakképző intézmények elsősorban szakmai képzésekre koncentrálnak, miközben a résztvevők egy része már az alapvető szövegértési, számolási vagy digitális készségek hiányával küzd. Bár egyes járásokban civil szervezetek, mentorprogramok és felzárkóztató kezdeményezések próbálják támogatni a résztvevőket, ezek kapacitása korlátozott, és nem minden érintett számára biztosítanak folyamatos, személyre szabott segítséget.

Összességében Tolna vármegye felnőttoktatási és felnőttképzési rendszere stabil intézményi háttérrel rendelkezik, és jelentős szerepet játszik a szakmaszerzés, az átképzés és a társadalmi felzárkózás támogatásában, ugyanakkor továbbra is jelentős kihívást jelent a területi egyenlőtlenségek csökkentése, a képzési kínálat korszerűsítése, a digitális kompetenciák fejlesztése, valamint a hátrányos helyzetű csoportok hatékony bevonása és megtartása. A rendszer felzárkóztató szerepe csak akkor tud teljes mértékben érvényesülni, ha a hozzáférési akadályok csökkennek, a képzések rugalmasabbá és sokszínűbbé válnak, valamint erősebb szociális, mentori és kompetenciafejlesztő támogatás kapcsolódik a felnőtt tanulókhoz.

1.sz. táblázat:

Az OKTATÁS-NEVELÉS LAKOSSÁGI hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok az oktatás-nevelés területén: köznevelési alapfeladatok FELNŐTTOKTATÁS	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együttműködésben valósul-e meg
1.	Hozzáférési és hatékonysági hiányok.	Strukturális problémát jelent a képzések járásközpontokra koncentrálódása, a korlátozott közlekedés, a szűk képzési kínálat, valamint a digitális infrastruktúra és alapkompentencia-fejlesztés hiányosságai. Társadalmi oldalról az alacsony iskolai végzettség, a szegénység, a gyenge digitális készségek, a munka és család melletti túlterheltség, valamint a korábbi iskolai kudarcok és a tanulással kapcsolatos negatív minták nehezítik a részvételt és növelik a lemorzsolódás kockázatát.	Képzések területi hozzáféréseinek javítása mobil, online és kihelyezett képzési formák bővítésével, valamint a közlekedési támogatások és digitális infrastruktúra fejlesztésével. Fontos a képzési kínálat rugalmasabbá és sokszínűbbé tétele, különösen a digitális és szolgáltatási területeken. Emellett erősíteni kell az alapkompentencia-fejlesztést, a mentorálást és a felzárkóztató programokat, valamint anyagi, szociális és tanulást támogató segítséget kell biztosítani a hátrányos helyzetű felnőttek számára a lemorzsolódás csökkentése érdekében.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
2.	A foglalkoztatásba való bekapcsolódást támogató tevékenységek szolgáltatási hiányai.	Hiányos a személyre szabott, egyéni igényekhez igazodó támogatás, különösen az alacsony végzettségű vagy hátrányos helyzetű csoportok esetében. A képzési és munkaerőpiaci programok közötti gyenge összhang, valamint a gyakorlati készségekre kevésbé építő képzések is csökkentik a hatékonyságot. További gondot jelent az elégtelen mentorálás, a motiváció fenntartásának nehézsége, valamint a szociális és anyagi támogatások korlátozott mértéke, ami növeli a lemorzsolódás kockázatát.	Személyre szabott tanácsadást és mentorálást erősítő programok szervezése, különösen a hátrányos helyzetű csoportoknál. Fontos a képzési programok és a munkaerőpiaci igények jobb összehangolása, valamint a gyakorlatorientált oktatás és duális képzési formák bővítése. Növelni szükséges a szociális és anyagi támogatások elérhetőségét, illetve olyan kísérő szolgáltatásokat kell biztosítani (pl. pályaaorientáció, motivációs és felzárkóztató programok), amelyek segítik a tanulók kitartását és csökkentik a lemorzsolódást	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

2.sz. táblázat:

Az OKTATÁS-NEVELÉS hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok az oktatás-nevelés területén: köznevelési alapeladatok FELNŐTTOKTATÁS	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek A megvalósításért felelős személy(ek)	Vármegyei együttműködésben valósul-e meg
NŐK						
1.	A foglalkoztatásba való bekapcsolódást akadályozó körülmények.	A nők esetében a foglalkoztatásba való bekapcsolódást gátló tényezők: korlátozott a rugalmas, családbarát képzési és foglalkoztatási lehetőségek elérhetősége (pl. részmunkaidő, távmunka, rugalmas tanulási formák), valamint hiányos a gyermekfelügyeleti és gondozási szolgáltatások biztosítása. Gyakori a célzott pályaorientáció és mentorálás hiánya is, ami segítené a szakmaváltást vagy visszatérést a munkaerőpiacra. Emellett a hagyományos nemi szerepek és a munkaerőpiaci szegregáció tovább szűkíti a lehetőségeket, miközben a képzési kínálat és a munkaerőpiaci programok nem minden esetben támogatják kellően a nők reintegrációját és előrelépését.	Bővíteni kell a rugalmas, családbarát foglalkoztatási és képzési formákat, különösen a részmunkaidős, távmunka és rugalmas tanulási lehetőségeket. Szükséges a gyermekfelügyeleti és gondozási szolgáltatások fejlesztése és szélesebb körű elérhetősége. Emellett erősíteni kell a nők számára célzott pályaorientációt, mentorálást és visszatérési programokat, valamint ösztönözni kell a nemi sztereotípiákat csökkentő szemléletformálást és a munkaerőpiaci egyenlőtlenségek mérséklését.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem

MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK ÉS/VAGY ROMÁK						
1.	A felnőttoktatási és felnőttképzési lehetőségek döntően a járásközpontokban érhetők el, képzések erős térbeli koncentrációja okán hozzáférési akadályok vannak.	A felnőttoktatási és felnőttképzési lehetőségek döntően a járásközpontokban érhetők el, miközben a kisebb településeken élők számára a részvétel gyakran nehézkes. Az aprófalvas térségekben és periférikus településeken élők számára a korlátozott tömegközlekedés, a hosszú utazási idő és az utazási költségek komoly akadályt jelentenek, különösen azok számára, akik munka mellett vagy alacsony jövedelemből szeretnének tanulni.	Képzések területi hozzáféréseinek javítása mobil, online és kihelyezett képzési formák bővítésével, valamint a közlekedési támogatások és digitális infrastruktúra fejlesztésével. Fontos a képzési kínálat rugalmasabbá és sokszínűbbé tétele, különösen a digitális és szolgáltatási területeken. Emellett erősíteni kell az alapkompétencia-fejlesztést, a mentorálást és a felzárkóztató programokat, valamint anyagi, szociális és tanulást támogató segítséget kell biztosítani a hátrányos helyzetű felnőttek számára a lemorzsolódás csökkentése érdekében.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
2.	A digitális írástudatlanság és az alacsony szintű informatikai készségek hátráltatják a képzésekbe a bekerülést, illetve kockázati faktornak minősülnek a lemorzsolódás tekintetében.	Jelentős a szegénységből fakadó eszközhiány (számítógép, okostelefon, stabil internet hiánya), valamint az alacsony iskolai végzettség és a hiányos alapkompétenciák (olvasás, szövegértés). Gyakori a tanulási lehetőségekhez való korlátozott hozzáférés és a digitális környezet hiánya a mindennapokban. Emellett szerepet játszik a korábbi iskolai kudarcokból eredő motivációhiány, a tanulással szembeni bizalmatlanság, valamint a társadalmi-kulturális hátrányok és a digitális eszközhasználat hiánya a családi környezetben.	A digitális eszközökhöz és internethez való szélesebb körű, támogatott hozzáférés biztosítása (pl. eszköz kölcsönzés, kedvezményes internet). Fontos az alapkompétenciák és digitális készségek célzott fejlesztése felzárkóztató és gyakorlatorientált képzésekkel. Emellett szükséges a mentorálás, a személyes kísérés és a motivációt erősítő programok bővítése, valamint a helyben elérhető tanulási lehetőségek és közösségi tanulóterek fejlesztése.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
3.	Alacsony iskolázottság transzgenerációs újratemelődése, az oktatás alacsony presztízse és a tanulással kapcsolatos negatív családi minták generációról generációra öröklődnek.	A szegénység és a stabil megélhetési lehetőségek hiánya okán, sokszor a rövid távú túlélési stratégiákat helyezi az egyén előtérbe a tanulással szemben, illetve a szülők alacsony iskolai végzettsége és saját negatív iskolai tapasztalatok csökkentik az oktatásba vetett bizalmat és a tanulás értékébe vetett hitet.	Korai fejlesztés és a minőségi óvodai, iskolai nevelés megerősítése, különösen hátrányos helyzetű térségekben. Szükséges a családok bevonása, szülői kompetenciafejlesztés és a tanulás értékét erősítő programok működtetése. Emellett kiemelt szerepe van a mentorálásnak, az egyéni támogatásnak és a lemorzsolódás megelőzésének. A társadalmi mobilitás növelése érdekében pedig biztosítani kell a hozzáférést a	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

			továbbtanuláshoz, valamint a szociális és anyagi támogatásokat a tanulás idejére.			
4.	A képzési kínálat egyes helyeken szűkös és rugalmatlan, korszerűsítést igényel.	Tolna vármegyében a szűkös és rugalmatlan képzési kínálat hátterében elsősorban a kisebb településszerkezet és a képzések járásközpontokba való koncentrálódása áll. Emellett a munkaerőpiac erős szakmaspecifikus igényei (pl. ipari, energetikai, mezőgazdasági területek) beszűkítik a képzési irányokat. Gondot jelent a korlátozott tanulólétszám és finanszírozás is, ami miatt nem minden képzés indítható el gazdaságosan. További ok a képzőintézmények kapacitáskorlátja és a lassabban alkalmazkodó képzési struktúra a gyorsan változó munkaerőpiaci igényekhez.	Képzési kínálat bővítése és rugalmasabbá tétele, különösen a digitális, szolgáltatási és új gazdasági területeken. Fontos a távoktatás és hibrid képzések erősítése, valamint a kisebb településeken kihelyezett vagy mobil képzések indítása. Emellett szükséges a munkaerőpiaci igényekhez való gyorsabb alkalmazkodás, a finanszírozás célzott bővítése és az intézményi együttműködések fejlesztése.	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
IDŐSEK						
1.	Alacsony informatikai és számítástechnikai-jártasság negatívan befolyásolja a hozzáférést.	Gyakori az idősebbeknél az alacsonyabb iskolai végzettség és a korlátozottabb a digitális tanulási lehetőségek. Szerepet játszik a tanulási nehézségekhez kapcsolódó félelem vagy bizonytalanság, valamint az is, hogy a mindennapi életben sokáig nem volt szükség digitális eszközök használatára.	Célzott, kifejezetten idősekre szabott, lassabb tempójú, gyakorlatorientált digitális alapképzések indítása. Fontos a személyes segítségnyújtás (mentor, „digitális segítő”), valamint a helyben elérhető tanfolyamok bővítése a közösségi terekben (könyvtár, művelődési ház). Emellett szükséges az eszközkölcsháza és kedvezményes internet biztosítása, valamint az ismétlődő és gyakorló lehetőségek folyamatos elérhetősége a készségek megerősítésére.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

2.	Az idősek számára elérhető képzési kínálat korlátozottabb és kevésbé diverzifikált, mint más célcsoportok esetében.	A szolgáltatási hiány oka az alacsonyabb célcsoporti részvételi arány és kereslet, a korlátozott finanszírozási ösztönzők, valamint az intézményi kapacitások szűkössége. Emellett szerepet játszik az idősek heterogén tanulási igénye, a digitális kompetenciák hiánya, valamint az, hogy a képzésszervezés gyakran a munkaerőpiaci aktív korosztályokra fókuszál.	Idősekre célzott, rugalmas és alapszinttől induló képzési programok bővítése, különösen a digitális és mindennapi kompetenciák területén. Szükséges a helyben elérhető, kiscsoportos oktatás erősítése, valamint a közösségi tanulási terek bevonása. Emellett fontos a finanszírozási ösztönzők kialakítása, a mentorálás és személyes segítségnyújtás biztosítása, valamint az idősek igényeihez igazodó, lassabb tempójú és gyakorlatközpontú tanulásszervezés.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
FOGYATÉKKAL ÉLŐK						
1.	A fogyatékkal élők esetében a szolgáltatás elérhetőségében vannak (fizikai, infokommunikációs és digitális) akadályok, sok esetben nem elég rugalmas a képzési szervezés (időbeosztás, tananyag, vizsgarendszer), és hiányoznak a speciális tanulási szükségletekhez igazodó módszerek és segítő szakemberek (pl. gyógypedagógus, asszisztens). További probléma a megfelelő támogató szolgáltatások és eszközök hiánya, valamint a munkaerőpiaci integrációt segítő egyéni támogatás korlátozottsága, ami növeli a lemorzsolódás kockázatát.	Az infrastruktúra hiánya és az erre fordított források korlátozottak, valamint a képzési rendszerek gyakran nem kellően inkluzív szemléletben szerveződnek. Gondot jelent a szakemberhiány (pl. gyógypedagógusok, asszisztensek), illetve a speciális módszertani és digitális fejlesztések lassú beépülése a felnőttképzésbe. Emellett a képzésszervezés sok esetben standardizált, és nem kellően igazodik az egyéni szükségletekhez, valamint a fogyatékkal élő munkaadókat támogató komplex szolgáltatási rendszer is hiányos.	Fizikai, digitális és infokommunikációs akadálymentesítés, ezen környezet fejlesztése, valamint az inkluzív képzési rendszerek erősítése. Szükséges a rugalmas tanulásszervezés (egyéni tempó, adaptált tananyag, rugalmas vizsgáztatás), valamint a speciális szakemberek (gyógypedagógus, asszisztens) számának növelése. Emellett fontos a támogató szolgáltatások és segédeszközök biztosítása, valamint az egyéni mentorálás és munkaerőpiaci integrációt segítő programok bővítése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK – TELJES LAKOSSÁG

A felnőttképzés hozzáférhetőségének és hatékonyságának javítása érdekében szükséges a területi egyenlőtlenségek csökkentése és a lemorzsolódás mérséklése. Ennek érdekében a képzések területi hozzáférését mobil, online és kihelyezett formák bővítésével, valamint a közlekedési támogatások és a digitális infrastruktúra fejlesztésével kell erősíteni. Fontos továbbá a képzési kínálat rugalmasabbá és sokszínűbbé tétele, különösen a digitális és szolgáltatási területeken, valamint az alapkompétencia-fejlesztés, a mentorálás és a felzárkóztató programok megerősítése. A hátrányos helyzetű felnőttek számára emellett elengedhetetlen az anyagi, szociális és tanulást támogató segítség biztosítása is.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK – HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A foglalkoztatásba és képzésbe való bekapcsolódás esélyegyenlőségének javítása komplex, több területet érintő beavatkozásokat igényel. A nők munkaerőpiaci részvételének erősítéséhez szükséges a rugalmas, családbarát foglalkoztatási és képzési formák bővítése, különösen a részmunkaidő, távmunka és rugalmas tanulási lehetőségek elérhetőségének növelése, valamint a gyermekfelügyeleti és gondozási szolgáltatások fejlesztése. Emellett fontos a célzott pályaaorientáció, mentorálás és visszatérési programok megerősítése, továbbá a nemi sztereotípiákat csökkentő szemléletformálás.

A területi egyenlőtlenségek mérséklése érdekében indokolt a képzések hozzáféréseinek javítása mobil, online és kihelyezett formák bővítésével, valamint a közlekedési támogatások és a digitális infrastruktúra fejlesztésével. Ezzel párhuzamosan szükséges a képzési kínálat rugalmasabbá és sokszínűbbé tétele, különösen a digitális és szolgáltatási területeken, kiegészítve az alapkompétenciák fejlesztésével, a mentorálással és a felzárkóztató programokkal, valamint a szociális és anyagi támogatások erősítésével a lemorzsolódás csökkentése érdekében.

A digitális hátrányok csökkentésére elengedhetetlen a támogatott eszköz- és internethozzáférés biztosítása, az alap- és digitális kompetenciák célzott fejlesztése, valamint a mentorálás és személyes kísérés kiterjesztése. Fontos a helyben elérhető tanulási lehetőségek és közösségi tanulóterek fejlesztése is.

A társadalmi hátrányok újratermelődésének mérsékléséhez szükséges a korai fejlesztés és a minőségi köznevelés megerősítése, a családok bevonása, valamint a tanulás értékét erősítő programok működtetése. A társadalmi mobilitást tovább növelik a továbbtanulási lehetőségekhez való hozzáférés és a tanulási időszak alatti szociális támogatások.

Az idősebb korosztály esetében célzott, alapszinttől induló, lassabb tempójú és gyakorlatorientált digitális és alapkészség-fejlesztő képzések szükségesek, kiegészítve helyben elérhető, kiscsoportos oktatással, közösségi tanulási terekkel, mentorálással és eszköztámogatással.

A fogyatékkal élő személyek esetében kiemelt feladat a fizikai, infokommunikációs és digitális akadálymentesítés, az inkluzív képzési rendszerek fejlesztése, a rugalmas tanulásszervezés (adaptált tananyag, egyéni tempó, rugalmas vizsgáztatás), valamint a speciális szakemberek és segítő szolgáltatások biztosítása. Mindezek mellett elengedhetetlen az egyéni mentorálás és a munkaerőpiaci integrációt támogató programok bővítése.

II.III.2. Egyéb oktatási, képzési feladatok

a) HIÁNYOSSÁGOK

Tolna vármegyében az egyéb oktatási-képzési feladatok területén jelentős szolgáltatási hiányok és strukturális egyenlőtlenségek tapasztalhatók. Ezek a hiányosságok halmozottan sújtják a hátrányos helyzetű családokat, valamint a kistelepüléseken élő gyermekeket, folyamatosan mélyítve a társadalmi szakadékot.

A probléma gyökere Tolna vármegye aprófalvas településszerkezetében rejlik, amely különösen a Tamási, a Bonyhádi és a Dombóvári járásokban szembetűnő. Miközben a szakszolgálati bázisok a nagyobb városi központokban működnek, a kistelepüléseken élők számára a speciális fejlesztések, mint a korai fejlesztés, a logopédia vagy a gyógytestnevelés helyben szinte egyáltalán nem érhetők el. A hátrányos helyzetű, mélyszegénységben élő családok saját gépkocsi hiányában, valamint a tömegközlekedési hálózat hiányosságai miatt képtelenek hetente többször beutazni a járásközpontba. Emiatt a leginkább rászoruló gyermekek jelentős része teljesen kiesik az ellátórendszerből, ami hosszú távon konzerválja a lemaradásukat. A helyzetet tovább rontja a periférikus területeken tapasztalható szakemberhiány. Bár az utazó szakemberekkel igyekszik a rendszer lefedni a hiányzó területeket, azonban ez nem tudja teljes mértékben kezelni a problémát, hiszen a szakemberek munkaidejének jelentős részét az utazás emésztí fel, ami így a nyújtott szolgáltatások rovására megy.

Ez a kapacitáshiány a diagnosztika területén is jelen van, hiszen a hivatalos szakértői vizsgálatra és a szakvélemény kiállítására – a bizottságok túlterheltsége miatt – gyakran hónapokat kell várni. A tehetősebb családok magánúton, fizetős diagnosztikával és magánfejlesztéssel igyekeznek áthidalni ezt a várakozási időt, azonban ez a lehetőség a szegénységben élő gyermekeknek nem adott, így ők, sok esetben, megfelelő támogatás nélkül kezdik meg az iskolát, ami azonnali kudarcélményekhez és korai iskolaelhagyáshoz vezet.

A hiányosságok a későbbi életkorokban, a pályaválasztási és kompetenciafejlesztési feladatoknál is megmutatkoznak. A kistelepülési általános iskolák végzősei sokszor nem jutnak hozzá a megfelelő pályaaorientációs szolgáltatásokhoz, és információ hiányában olyan alacsony státuszú szakiskolákba jelentkeznek, amelyek nem igazodnak a valós munkaerőpiaci igényekhez. Bár a felnőttképzésben és a helyi szakképzési centrumokban elérhetők lennének ingyenes felzárkóztató programok, a digitális eszközökkel nem rendelkező, alapfokú kompetenciahiánnyal küzdő, tartósan munkanélküli felnőttek elérése és integrálása továbbra is megoldatlan feladat. Tolna vármegyében az egyéb oktatási-képzési feladatok terén a szolgáltatási hiányok tehát a humánerőforrás-hiányból, a közlekedési elszigeteltségből és a diagnosztikai túlterheltségből adódnak, ami közvetlenül növeli az egyenlőtlenségeket a hátrányos helyzetű és a kedvezőbb környezetben élők között.

1.sz. táblázat:

Az OKTATÁS-NEVELÉS LAKOSSÁGI hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok az oktatás-nevelés területén: EGYÉB OKTATÁSI FELADATOK	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együttműködésben valósul-e meg
1.	A sajátos nevelési igényű és beilleszkedési, tanulási vagy magatartási nehézségekkel küzdő gyermekek fejlesztéséhez szükséges szakemberekből – például gyógypedagógusokból, logopédusokból, pszichológusokból – hiány mutatkozik.	Drasztikusan nőtt az ellátásra szoruló SNI-s és BTMN-es gyermekek száma, amivel a képzési rendszer nem tudott lépést tartani. Magas továbbá a pályaelhagyás is, a megmaradó szakemberek pedig gyorsan kiégnek a rájuk háruló többszörös esetszámok alatt. Ezzel párhuzamosan működik egy erős elszívó hatás is: a diplomások inkább a rugalmasabb és lényegesen jobban jövedelmező magánszférát, illetve a magánrendeléseket választják az állami intézmények helyett. A meglévő munkaerő eloszlása földrajzilag is egyenlőtlen. A szakemberek a nagyvárosokban koncentrálnak, míg a vidéki kistéleptületeken hatványozódnak a betöltetlen álláshelyek, az utazó gyógypedagógusi hálózat pedig gazdaságtalan, mivel a munkaidő jelentős részét maga az utazás emésztí fel.	Célzott bérpolitika és ösztönzők alkalmazása, az adminisztrációs terhek csökkentése, képzési helyek bővítése. Az utazással töltött idő csökkentése központi fejlesztőbuszok beállításával, valamint a szülőkkel és pedagógusokkal való kapcsolattartásban az online konzultációs lehetőségek kiterjesztése. Intézményi szupervízió és mentálhigiénés támogatás a kiégés elkerülésére.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

2.sz. táblázat:

Az OKTATÁS-NEVELÉS hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok az oktatás-nevelés területén: EGYÉB OKTATÁSI FELADATOK	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek A megvalósításért felelős személy(ek)	Vármegyei együttműködésben valószínűleg
GYERMEKEK, MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK ÉS/VAGY ROMÁK, FOGYATÉKKAL ÉLŐK, NŐK						
1.	Szakemberhiány	Drasztikusan nőtt az ellátásra szoruló SNI-s és BTMN-es gyermekek száma, amivel a képzési rendszer nem tudott lépést tartani. Magas továbbá a pályaelhagyás is, a megmaradó szakemberek pedig gyorsan kiégnek a rájuk háruló többszörös esetszámok alatt. Ezzel párhuzamosan működik egy erős elszívó hatás is: a diplomások inkább a rugalmasabb és lényegesen jobban jövedelmező magánszférát, illetve a magánrendeléseket választják az állami intézmények helyett. A meglévő munkaerő eloszlása földrajzilag is egyenlőtlen. A szakemberek a nagyvárosokban koncentrálódnak, míg a vidéki kistételepüléseken hatványozódnak a betöltetlen álláshelyek, az utazó gyógypedagógusi hálózat pedig gazdaságtalan, mivel a munkaidő jelentős részét maga az utazás emészt fel.	Célzott bérpolitika és ösztönzők alkalmazása, az adminisztrációs terhek csökkentése, képzési helyek bővítése. Az utazással töltött idő csökkentése központi fejlesztőbuszok beállításával, valamint a szülőkkel és pedagógusokkal való kapcsolattartásban az online konzultációs lehetőségek kiterjesztése. Intézményi szupervízió és mentálhigiénés támogatás a kiégés elkerülésére..	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem

2.	Fizikai akadályok a szolgáltatások igénybevételére.	A speciális fejlesztő központok és diagnosztikai intézmények a nagyobb városokban koncentrálnak. A kistélepléseken élő, hátrányos helyzetű családok számára a ritka buszjáratok és a saját gépjármű hiánya olyan fizikai és logisztikai gátat jelent, amely miatt sokan el sem jutnak a kötelező vizsgálatokra vagy a fejlesztésekre.	Intézményi és falugondnoki transzforszolgáltatás: a meglévő falugondnoki hálózat vagy külön tankerületi mikrobuzok célzott bevonása, amelyek ingyenesen és összehangoltan szállítják be a kistéleplésekről a hátrányos helyzetű családokat a járásközponti diagnosztikai vizsgálatokra és a heti fejlesztésekre. Mobil szakszolgáltatási buszok (diagnosztika és fejlesztés helyben) rendszerbe állítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
3.	Szolgáltatás, eszköz-és infrastruktúra-hiány	A kistélepléseken és a hátrányos helyzetű térségekben a helyi intézményeknek sem külön helyiségük, sem eszközparkjuk nincs a szakszolgáltatási feladatok ellátásához. A modern diagnosztikai tesztek, fejlesztőeszközök, informatikai háttérrendszerek és az épületek akadálymentesítésének megújítására már nem jut elegendő tőke.	A kistéleplési intézményekben egy-egy kisebb szoba minimális átalakítása modern informatikai eszközökkel (laptop, kamera, speciális szoftverek), amely alkalmas az online távfelzlesztésre és szakértői konzultációra. Mobil fejlesztő- és diagnosztikai buszok rendszerbe állítása, amelyek menetrend szerint látogatják a kistélepléseket, így helyben biztosítják a modern eszközparkot és a vizsgálóhelyiséget.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
4.	Korlátozott hozzáférés a tehetséggondozáshoz és a pályaválasztási tanácsadáshoz.	A tehetséggondozási és a pályaválasztási tanácsadási szolgáltatások városközpontúak, a tehetségazonosító tesztek és szűrések ritkák a hátrányos helyzetű térségek iskoláiban. A leterheltség miatt a pedagógusoknak nincs kapacitása a kiemelkedő képességű tanulók egyéni mentorálására vagy pályaválasztási tanácsadásra. A hátrányos helyzetű szülők gyakran nem rendelkeznek információval a továbbtanulási lehetőségekről, az ösztöndíjakról, vagy nem tudják anyagilag finanszírozni a tehetséges gyermek utaztatását és különórát, így a diákok megrekednek.	Mobil pályaaorientációs és tehetségazonosító szűrőcsoportok rendszerbe állítása, a földrajzi távolságok leküzdésére digitális mentorprogramok és online tehetséggondozás. A szülők elérése érdekében közvetlen, egyszerűsített nyelvű információs napok szervezése a kistélepléseken, valamint olyan „családi mentorok” vagy tanodák bevonása, akik személyesen segítik a hátrányos helyzetű szülőket az ösztöndíjak megpályázásában és a továbbtanulási ügyintézésben.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK – TELJES LAKOSSÁG

Az egyéb oktatási-képzési feladatok és a szakszolgálatok területén jelenleg a krónikus, rendszerszintű szakemberhiány jelenti a legsürgetőbb problémát. Ez a hiányosság ugyanis egy olyan negatív láncreakciót indít el az egész ellátórendszerben, amely szinte teljesen ellehetetleníti a többi részterület működését. Mivel a vizsgálobizottságokban nincs elegendő gyógypedagógus, logopédus és pszichológus, a diagnosztikai várólisták akár több hónaposra is duzzadnak, ami késlelteti a gyermekek hivatalos státuszának megállapítását és a fejlesztések megkezdését.

A meglévő és rendszerben maradt utazó szakemberek munkaidejének jelentős részét a kistélepülések közötti folyamatos utazás és logisztika emésztí fel, így a gyermekek közvetlen fejlesztésére fordítható idő drasztikusan lecsökken. Ez a végletes leterheltség és a növekvő adminisztráció oda vezet, hogy a pszichológusok és pedagógusok kapacitásait teljesen felemésztí az azonnali beavatkozást igénylő, akut krízishelyzetek elhárítása. Emiatt a hosszú távú megelőző munkára, a korai szűrésekre, a pályaorientációra vagy a kiemelkedő tehetségek gondozására már egyáltalán nem marad emberi erőforrás.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK – HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A hátrányos helyzetű csoportokat érintő legégetőbb probléma a szolgáltatásokhoz való fizikai és anyagi hozzáférés teljes hiánya, amely a krónikus szakemberhiánnyal kombinálva végleg elzárja ezeket a gyermekeket a fejlődési lehetőségektől. Mivel a speciális fejlesztő központok, a diagnosztikai intézmények, a nívós tehetséggondozó programok és a professzionális pályaorientációs szolgáltatások szinte kivétel nélkül a nagyobb városi központokban koncentrálódnak, a kistélepüléseken és szegregátumokban élő családok földrajzilag teljesen elszigetelődnek tőlük. A mélyszegénységben élő szülők saját gépjármű és stabil jövedelem hiányában, valamint a ritka tömegközlekedési járatok miatt képtelenek hetente többször beutazni a járásközpontokba, így a rászoruló gyermekek tömegesen esnek ki a korai fejlesztésből, a logopédiai ellátásból vagy a pszichológiai támogatásból.

Ez a területi elszigeteltség ráadásul egy végletesen leterhelt, szakemberhiányos állami rendszerrel találkozí, ami tovább mélyítí a társadalmi szakadékot. A periférikus régiók kistélepülési óvodáiba és iskoláiba a gyógypedagógusok vagy logopédusok csak ritkán, utazó jelleggel jutnak el, és a munkaidejük nagy részét maga az utazás emésztí fel ahelyett, hogy a gyermekekkel foglalkoznának. Emiatt a kötelező szűrések és a tanulási vagy beilleszkedési nehézségek (BTMN/SNI) korai azonosítása elmarad, a hivatalos diagnosztikai vizsgálatokra pedig a szakszolgálatok túlterheltsége miatt sokat kell várni. Miközben a kedvezőbb helyzetű családok a diagnosztikai és fejlesztési várólistákat magánúton, fizetős szolgáltatásokkal kerülí meg, a hátrányos helyzetű gyermekek megfelelő segítség nélkül, halmozott lemaradással kezdí meg az iskolát, ami azonnali kudarcélményekhez és idő előtti iskolaelhagyáshoz vezet.

Végül a legégetőbb problémák közé tartozí az is, hogy a hátrányos helyzetű diákok tehetsége a támogató iskolai és családi háttér hiányában rejtve marad, a pályaorientáció hiányosságai miatt pedig a végzősök megrekednek a generációs szegénységi mintákban, és olyan alacsony státuszú képzéseket választanak, amelyek nem biztosítanak valós munkaerőpiaci kitörést

II.IV. LAKHATÁS, KÖZSZOLGÁLTATÁSOK, INFRASTRUKTÚRA, KÖZBIZTONSÁG

II.IV.1. Lakhatásállomány, lakáskörülmények

a) HIÁNYOSSÁGOK

Tolna vármegye lakhatási területét jelentős infrastrukturális és szolgáltatási hiányosságok jellemzik, amelyek leginkább a kistelepüléseken és a hátrányos helyzetű területeken koncentrálnak. Bár a víz- és villamosenergia-ellátás szinte teljes körű, a szennyvízhálózat kiépítettsége elmaradásokat mutat; a kisebb, periférikus falvakban a hiányos csatornázottság még mindig mindennapos probléma, a leszakadó településrészeken pedig gyakori a teljesen hiányos vagy csak részleges közmű-csatlakozás.

Az energetikai és modernizációs szolgáltatások terén szintén komoly elmaradások tapasztalhatók, mivel az 1970 előtt épült, előregedett lakásállományban dominálnak a korszerűtlen, alacsony hatékonyságú fűtési rendszerek. A szegényebb háztartásokban az infrastruktúra sokszor egyetlen fatüzelésű kályhára korlátozódik, miközben a megújuló energiaforrások, például a napelemes rendszerek terjedése rendkívül lassú, és szinte kizárólag a városi központokra korlátozódik. A kistelepülések előregedett lakossága körében teljes mértékben hiányzik a lakóépületek szigeteléséhez és a nyílászárók cseréjéhez szükséges felújítási és korszerűsítési aktivitás, ami a helyi jövedelmi viszonyok mellett fenntarthatatlanul magas rezsiterheket eredményez.

A lakáspiac és az önkormányzati bérlakás-szolgáltatás terén is súlyos hiányok mutatkoznak, mivel a rászoruló családok számára elérhető önkormányzati bérlakás-állomány rendkívül szűkös, és a meglévő ingatlanok maguk is sürgős felújításra szorulnak. Ezzel párhuzamosan a piaci alapú magánbérleti szektor is korlátozott: a járásközpontokban a kiadó lakások kínálata rendkívül szűk, és szinte teljesen hiányoznak a minőségi, frissen felújított bérlemények, ami indokolatlanul magas bérleti árakat generál. Mindezen problémákat mélyíti a hátrányos helyzetű csoportoknak nyújtott célzott lakhatási és épület-korszerűsítési támogatási rendszerek hiánya, amely a Helyi Esélyegyenlőségi Programok szerint beavatkozást és célzott közműfejlesztéseket igényelne.

1.sz. táblázat:

A lakhatás LAKOSSÁGI hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a LAKHATÁS területén	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együttműködésben valószínűleg
1.	A vármegyében súlyos hiány mutatkozik a szociális célú önkormányzati bérlet-állomány volumenében, miközben a meglévő ingatlanállományt is jelentős műszaki-állagromlás és elégtelen energetikai hatékonyság jellemzi. A rászoruló lakáshoz jutását lassítja a bürokratikus, kevésbé átlátható rendszer.	Forráshiány miatt nem jut elegendő tőke új bérletépítésként, a meglévők műszaki felújítására. Esetenként a pályázókra van hárítva a lakások rendbetétele, vagy az is probléma, hogy szigorú jövedelmi feltételekkel és a magas kaucióval együtt ítélnek csak oda a lakásokat, ami a legszegényebb rászorulóknak esetében külön probléma. A folyamatokat tovább lassítja a sokszor elavult, kötött döntéshozatali rendszer, ami miatt a lakások hónapokig üresen állnak ahelyett, hogy gyorsan bérbe adnák őket.	Forrásteremtés és az állagromlás kezelése, célzott állami és nem állami lakásfelújítási és szociális bérletbővítési források és energetikai pályázatok intenzív lehívása. A döntéshozatal felgyorsítása és az üresen állás minimalizálása, a felújítási és kauciók korlátok átalakítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
2.	A vármegye településeiben jelentős mennyiségű használaton kívüli, elhanyagolt és gazdátlan ingatlan található, amelyek funkció nélkül, strukturálisan leromlott állapotban állnak üresen.	A felújítási költségek és az ingatlanérték aránytalansága, illetve a lebontás gazdaságtalansága nem csökkenti az üres ingatlanok arányát. Az alacsony helyi vásárlóerő és a lakossági hitelképtelenség szintén hozzájárul a funkció nélküli romos ingatlanállományhoz, valamint az önkormányzati forráshiány és jogi korlátok jelenléte is akadályozza a helyzet megoldását.	A gazdaságosan már nem felújítható romos állami vagy uniós forrásból történő célzott lebontása, a gazdátlanul hagyott vagy maradt ingatlanok esetében az önkormányzatok hatósági jogköreinek újragondolása, ami érinti a kényszerbontást, a gyorsított kisajátítást a bizonyítottan gazdátlan, életveszélyes épületeknél. A strukturálisan megfelelő, de tartósan használaton kívüli ingatlanállomány szociális célú funkcióváltásának ösztönzése, valamint a karitatív és civil szervezetekkel való stratégiai partnerségek kiépítése az alternatív, közösségi hasznosítási formák azonosítása és operatív megvalósítása érdekében.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

3.	Az elavult és korszerűtlen lakásállomány megújulását jelentősen hátráltatja a lakosság körében tapasztalható információhiány és az alacsony szintű pénzügyi tudatosság, ami korlátozza az elérhető hazai és európai uniós felújítási források, illetve támogatási konstrukciók aktív és hatékony kihasználását.	A támogatási rendszerek túlzott bonyolultsága, a hazai és uniós lakásfelújítási pályázatok és a banki hitelkonstrukciók rendkívül összetett, gyakran változó feltételrendszerrel működnek, ami nehezíti a hozzáférést. A helyi, ingyenes tanácsadói hálózat hiányos a vármegyében, és a digitális és adminisztratív (ügyfélkapus és/vagy elektronikus pályázati felület) konstrukció is nehézséget jelent, illetve a lakosság pénzügyi tudatossága és tervezési tapasztalatának hiánya is visszatartó erővel bír.	Ingyenesen elérhető energetikai és pénzügyi tanácsadó irodákat működtetése, amelyek érthető módon közvetítik a bonyolult pályázati és hitelfeltételeket. A digitális megosztottság kezelésére a tanácsadóknak aktív mentori szerepet kell vállalniuk, azaz közvetlenül segíteniük kell az Ügyfélkapu és az elektronikus pályázati felületek kezelését, valamint a dokumentáció összeállítását. A periférius kistéleplések elérését mobil tanácsadó csoportokkal és a helyi önkormányzati ügyintézők felkészítésével lenne szükséges támogatni. Ezzel párhuzamosan helyi szemléletformáló kampányok és lakossági fórumok keretében, gyakorlati példákon keresztül kell növelni a lakosság pénzügyi tudatosságát, bemutatva a beruházások rezsicsökkentő és ingatlanérték-növelő hatásait.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
4.	Súlyos kínálati hiány tapasztalható a bérleményekben. Egyes helyeken rendkívül korlátozott a kiadó lakások száma. Ez a szűk kínálat a bérleti árak indokolatlan megugrásához és a magas árszint kialakulását generálja. A minőségi bérlemények is hiányoznak, a piacon lévő kevés ingatlan körében kritikus a minőségi, frissen felújított és korszerűsített bérlakások aránya, ami okán a bérlőknek a modernizálatlan, energetikailag elavult lakásokért is magas árat kell fizetniük.	A lakosság túlnyomó többsége a saját tulajdonú otthont preferálja az albérlettel szemben, továbbá gyenge a befektetői aktivitás és alacsony az újjépítési kedv: tehát nem éri meg kifejezetten bérbeadási céllal új ingatlanokat építeni vagy ingatlanokat felvásárolni, mert a helyi jövedelmek mellett a beruházások megtérülése bizonytalan és rendkívül lassú. A kiadással járó kockázatok miatt sok tulajdonos a nemfizető bérlőktől vagy az ingatlan lelakásától való félelem miatt inkább üresen hagyja a lakást, emellett hiátusok vannak a legális bérbeadást ösztönző kedvezmények és a piacot fehérítő, biztonságos közvetítő szolgáltatások terén is.	Helyi kedvezmények és ösztönzők bevezetése, a bérbeadók biztonságérzetének növelése érdekében ingyenes jogi és szakértői tanácsadás biztosítása. A támogatott lakhatási szolgáltatások, az önkormányzati szociális bérlakásprogramok, valamint a közvetlen pénzbeli és természetbeni támogatási alternatívák kibővítése, újragondolása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

2.sz. táblázat:

A LAKHATÁS hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a LAKHATÁS területén	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek A megvalósításért felelős személy(ek)	Vármegyei együttműködésben valósul-e meg
MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK ÉS/VAGY ROMÁK						
1.	A hátrányos helyzetű és roma közösségek lakásállományának alacsony komfortfokozata, strukturális amortizációja, valamint az ebből fakadó egészségügyi kockázatok jelenléte. A lakások alulméretezettsége, valamint a több generáció együttéléséből adódó kritikus beltéri zsúfoltság.	Generációs szegénység és tartós munkanélküliség, a diszkrimináció, az anyagi források hiánya és az alacsony mobilitás miatt a fiatalabb generációk nem tudnak önálló lakást vásárolni vagy bérelni, így kénytelenek a szülői házban maradni. A hátrányos helyzetű területeken az ingatlanok piaci értéke elenyésző, így a tulajdonosoknak gazdaságilag sem éri meg, és tőke hiányában nem is lehetséges a bővítés vagy komfortosítás. Kevés a megfizethető önkormányzati bérlakás és hiányoznak a kifejezetten a legszegényebbek lakásbővítését vagy alapvető komfortosítását célzó, önerő nélküli támogatások.	Anyagi és strukturális (eszköz- és alapanyag-alapú) segítségnyújtás az ingatlanok műszaki állapotának javítására, valamint a legalapvetőbb komfortosítási munkák elvégzésére, jogi segítségnyújtás és célzott lakhatási támogatások biztosítása, amelyek segítik a szegregátumokból való fizikai kitörést és a nyílt ingatlanpiacra való belépést. Az önkormányzati bérlakás-állomány célzott növelése és a magántulajdonú üres házak bevonása, kifejezetten a fiatal generációk önálló lakhatásának elindítására.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
2.	A periférikus és szegregált területeken a csatornahálózat és a modern folyékonyhulladék-kezelési szolgáltatások hiánya.	A periférikus területek és szegregátumok gyakran földrajzilag elszigeteltek, alacsony népsűrűségűek vagy kedvezőtlen elhelyezkedésűek, így a hagyományos csatornahálózat nem áll rendelkezésre, amely egészségügyi-és közegészségügyi kockázatot hordoz magában. Az alapvető higiéniai feltételek hiánya rontja az egyén életminőségét, és frusztrációt okoz. A modern tisztálkodási lehetőségek hiánya miatt az itt élők – különösen a gyermekek az iskolában – gyakran	A gyermekek integrációját segítő szociális mentorok bevonása, védőnői hálózat megerősítése, valamint a szükséges tisztálkodási csomagok közvetlen, természetbeni biztosítása a rászorulóknak. Érzékenyítő programok a többségi társadalom esetében, amelyek közvetlenül hatnak a kirekesztődésre, az előítéletek kezelésére.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem

		szembesülnek kirekesztéssel és előítéletekkel.				
3.	Sérülékeny közműszolgáltatások: A legális, stabil és biztonságos ivóvíz-, áram- és gázellátás hiánya egyes helyeken, amelyet gyakran csak korlátozott vagy kártyás mérőórás rendszerek helyettesítenek.	Sok ingatlan olyan kritikus műszaki állapotban van, hogy emiatt technikailag nem lehetséges a biztonságos és legális szolgáltatás kiépítése. Anyagi okok miatt engedély nélküli és illegális rákötések is előfordulnak. Súlyos és halmozott díjtartozások miatt a szolgáltatók szankciót alkalmaznak, ami kikapcsolást, vagy annak elkerülésének alternatívájaként – a további tartozások megelőzésére és a minimális ellátás biztosítására – kötelezően előre fizetős (kártyás) mérőórák felszerelését alkalmazzák.	Integrált adósságkezelés és szociális mentorálás biztosítása, természetbeni juttatások ösztönzése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
4.	Krónikus fizetési nehézségek és felhalmozódó közüzemi adósságállomány a célcsoport háztartásaiban.	Hiányzó lakhatási adósságkezelési és mentorálási szolgáltatások: a közműtartozások felhalmozódását megelőző, rendszerszerű adósságrendezési tanácsadás és a tartós lakhatásmegőrzést segítő szociális mentori hálózat hiánya.	Integrált adósságkezelés és szociális mentorálás,	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
5.	Illegális hulladékfelhalmozódások és zárványok kialakulása a lakóterületek közvetlen környezetében, ami növeli a fertőzésveszélyt és rontja az életminőséget.	A mélyszegénységben élő háztartások nem tudják kifizetni a kötelező hulladékszállítási díjakat, a felhalmozott tartozások miatt pedig kiesnek a hivatalos közszolgáltatási rendszerből. Hiányzik a Szemléletformálás és a hatósági ellenőrzés, elmaradnak a helyi környezettudatosági kampányok, és nem megfelelő a jogellenes hulladékelhelyezések hatósági szankcionálása és ellenőrzése.	Szociális hulladékszállítási program és köztartozás-kezelés újrarendelése, központi gyűjtőpontok és ingyenes edényzet biztosítása rászorulóik részére, valamint helyi fórumok, családi napok és iskolai mentorprogramok szervezése, ahol a lakosok gyakorlati oktatást kapnak a hulladék helyes kezeléséről, a fertőzésveszély megelőzéséről és a jogellenes lerakás hatósági következményeiről.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem

IDŐSEK

1.	Az idős népesség körében gyakran tapasztalható átlag alatti ingatlan-állagmegővási és lakásfenntartási képesség. A nagyméretű lakóingatlanokat az idős korosztály sokszor kényszerűségből tartja fenn, valamint a racionálisabb, kisebb méretű ingatlanokba történő költözésnek adminisztratív, piaci és mentális gátjai is vannak esetükben. Nem ritka, hogy a nyugdíjas jövedelmeket és a fizikai egészségi állapotot egyaránt kimerik a fenntartási költségek.	A fix havi jövedelmek nem követik az építőipari árak és a rezsiköltségek növekedését, így a mindennapi megélhetés mellett nem marad keret a nagyobb épületek állagmegővására és fűtésére. Az idős korosztály egészségügyi korlátai és csökkenő fizikai ereje miatt önállóan már nem képes elvégezni a ház körüli nehezebb karbantartási, felújítási és kerti munkákat. Az erős érzelmi kötődés miatt csökken a mobilitásuk, valamint az ingatlanértékesítéssel és a költözéssel járó bonyolult adminisztráció (ügyvéd, illetékek, földhivatal), valamint a költöztetés anyagi és szervezési terhei egyedülálló idősök számára gyakran áthidalhatatlan akadályt jelent.	Teljes körű, ingyenes jogi, ingatlanközvetítői és költöztetési segítség biztosítása, amely átvállalja az adásvétellel, ügyvédi ügyintézésrel és a fizikai költözéssel járó szervezési és anyagi terheket. Az idős lakosság támogatása a lakások felújításában, karbantartásában, a ház körüli fizikai munkák elvégzésében.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK – TELJES LAKOSSÁG

A magántulajdonú lakásállomány állagmegóvását, energetikai korszerűsítését és karbantartását célzó, pályázati forrásokra épülő lakossági támogatási konstrukciók működtetése. Az infrastrukturális fejlesztések mellett információs és tanácsadói szolgáltatások biztosítása a lakossági tudatosság és a forrásfelhasználási aktivitás növelésére. A lakhatási szegénységben érintett társadalmi csoportok célzott kezelése támogatott lakhatási formák, szociális bérlakásprogramok, valamint differenciált pénzbeli és természetbeni juttatások integrált és rendszerszintű alkalmazásával.

A lakossági információhiány és az adminisztratív akadályok leküzdésére ingyenesen elérhető energetikai és pénzügyi tanácsadó irodák működtetése, amelyek érthető módon közvetítik a bonyolult pályázati és hitelfeltételeket. A digitális megosztottság kezelésére a tanácsadóknak aktív mentori szerepvállalással kell funkcionálniuk, azaz közvetlenül segíteniük kell az Ügyfélkapu és az elektronikus pályázati felületek kezelését, valamint a dokumentáció összeállítását. A periférikus kistépelölések elérését mobil tanácsadó csoportokkal és a helyi önkormányzati ügyintézők felkészítésével kell biztosítani. Ezzel párhuzamosan helyi szemléletformáló kampányok és lakossági fórumok keretében, gyakorlati példákon keresztül kell növelni a lakosság pénzügyi tudatosságát, bemutatva a beruházások rezsicsökkentő és ingatlanérték-növelő hatásait.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK – HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A mélyszegénységben élő, illetve roma háztartások lakhatási biztonságának fenntartása érdekében differenciált pénzbeli és természetbeni támogatások működtetése, amelyek közvetlenül az ingatlanok fenntartási, állagmegóvási és műszaki-strukturális karbantartási kiadásait finanszírozzák. Személyre szabott mentori és információs szolgáltatások biztosítása, amelyek az egyéni igényekre reflektáló szakmai és módszertani segítségnyújtás révén teszik lehetővé a költséghatékony ingatlan-karbantartást. Rendszerszintű tájékoztatás nyújtása az elérhető lakhatási forrásokról, a pályázati és támogatási konstrukciók igénybevételi feltételeiről, valamint a kötelezettségvállalások nem teljesítéséből fakadó jogi és pénzügyi következményekről. Szemléletformáló és életvezetési kompetenciafejlesztés során edukációs és preventív programok indítása, amelyek az alapvető életvezetési ismeretek átadására, a kötelező hulladékgazdálkodási közszolgáltatások igénybevételére, az illegális hulladékelhelyezés környezet-egészségügyi veszélyeinek tudatosítására, valamint a gondozott lakóköznyezet kialakításának és fenntartásának fontosságára fókuszálnak. Fontos lenne az önkormányzati szociális bérlakás-állomány növelése, mint közvetlen és megfizethető lakhatási alternatíva a legsérülékenyebb és krízishelyzetben lévő célcsoportok számára. Alapvető komfortszolgáltatások (közösségi tisztálkodási, mosási és szárítási pontok) lehetőségének felülvizsgálata a célcsoportra vonatkozóan.

II.IV.2. Közszolgáltatások

a) HIÁNYOSSÁGOK

A vármegye minden telepölése ellátja a törvényben előírt kötelező feladatai a közszolgáltatások és az esélyegyenlőség tekintetében, azonban az is kétségtelen, hogy plusz feladatokat (például extra kulturális vagy jóléti programokat) szinte csak a nagyobb városok és járásközpontok tudnak vállalni, mert ezeket saját bevételből kell kifizetni. Az egyre növekvő árak, a rezszi és a bérék emelkedése miatt a kisebb önkormányzatoknak egyre nehezebb fenntartani a

szolgáltatások színvonalát. Ez leginkább a parkok gondozásán, a közterületek takarításán, a közvilágítás korszerűsítésén és a csatornahálózat elavult állapotán látszik. A jogszabályok előírják, hogy a közszolgáltatásoknak mindenki számára egyformán elérhetőnek kell lenniük. A vármegye települései nagy figyelmet fordítanak erre: a hivatalok és középületek többsége már járható kerekesszéssel vagy babakocsival is, sok közterület, játszótér és park megújult, ennek ellenére még bőven vannak felújításra szoruló is. Komoly probléma, hogy a megvalósult fejlesztések szinte csak a fizikai akadálymentesítést (pl. rámpák építését) foglalták magukba, miközben a látássérülteket, hallássérülteket segítő infokommunikációs megoldások (pl. akadálymentes weboldalak, hangos térképek) számtalan területen hiányoznak. A vármegyében éles különbségek tapasztalhatók a falvak és a városok között, tehát az alapvető szolgáltatások minősége nagyban függ attól, hogy ki hol él. A vármegyeszékhely és a járásközpontok kiválóan felszereltek, és kiszolgálják a lakók igényeit. Minél kisebb azonban egy falu lakossága, annál égetőbb az alapvető dolgok hiánya. A kistelepüléseken sokszor egyáltalában nincs bankautomata (ATM), posta, gyógyszertár, bolt, orvos, vagy éppen helyi szórakozási, kulturális lehetőség. Annak ellenére, hogy az önkormányzatok igyekeznek mindenki számára biztosítani a hozzáférést, a hátrányos helyzetű csoportok mégis nehezebben érik el a szolgáltatásokat. Ennek oka sokszor az információhiány, az online ügyintézéshez szükséges készségek hiánya vagy a motiváció elmaradása. Ezek a problémák hatékonyan csökkenthetők, ha a rászoruló személyes, professzionális segítséget (például mentorokat vagy szociális munkásokat) kapnak a mindennapi ügyintézéshez.

1.sz. táblázat:

KÖZSZOLGÁLTATÁSOK terén a LAKOSSÁGI hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a KÖZSZOLGÁLTATÁS OK területén	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együttműködésben valósul-e meg
1.	Egyes települési intézmények épületei (művelődési házak, közösségi házak, postai hivatalok...stb.), fűtési rendszerei és technikai eszközei sok esetben elavultak, korszerűsítésre és felújításra szorulnak, ami rontja a szolgáltatások minőségét. A szociális és kulturális szakemberek hiánya is tetten érhető a járásban.	Az egyre növekvő rezszi- és bérköltségek felemésztik a helyi költségvetéseket, így a kötelező feladatok mellett a településeknek nem marad pénzük a művelődési házak és könyvtárak fenntartására, fűtésére vagy felújítására. A népességfogyás és elvándorlás miatt csökken az érdeklődés ezen célzatú létesítmények felé, így a „látogatatszám” elmaradása közvetlenül hatással van a pályázati alapú infrastrukturális beruházásokra, fejlesztésekre, ahol fontos szempont a társadalmi megtérülés, hasznosulás.	Források célzott lehívása az épületek hőszigetelésére, napelemes rendszerek telepítésére és modern digitális eszközök (pl. nyilvános internet-pontok, intelligens csomagautomaták) beszerzésére. A fix épületek magas fenntartási költségei helyett a szolgáltatások házhoz vitelének elterjesztése, modernizált könyvtárbuszok, mozgópostajáratok és utazó kulturális programok (pl. vándormozik) segítségével az egyes településeken. A szakemberhiány enyhítésére humán erőforrás-megosztás alkalmazása (egy kulturális szakember nem egyetlen falut, hanem több kistélepülést lát el).	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
2.	Egyes településeken az ügyfélszolgálati és adminisztratív terek elavult műszaki állapota korlátozza a szolgáltatások minőségi nyújtását.	A tartós forráshiány miatt a mindennapi működési és bérköltségek mellett már nem marad szabad tőke az ügyintézési terek felújítására.	Anyagi eszközök, pályázati források előteremtése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

3.	Közterek és rekreációs övezetek elmaradottsága egyes településeken: a közösségi programoknak helyet adó parkok, pihenőhelyek és játszótérek jelentős része továbbra is rekonstrukcióra és akadálymentesítésre szorul, továbbá korlátozott a kulturális, rekreációs és szabadidős célzatú programok köre vagy elérhetősége a lakosság körében.	Forráshiánya miatt a kötelező közfeladatok élveznek elsőbbséget, így a parkok, játszótérek fejlesztése és a kulturális programok szervezése háttérbe szorul. Ezt a helyzetet tovább rontja a helyi szociális és kulturális szakemberek hiánya, valamint az, hogy a csökkenő és elöregedő népesség miatt a kistérségeken a piaci alapú szabadidős szolgáltatások gazdaságilag deficitessé váltak.	A humán-erő-forrás kezelésére a térségi kulturális és szociális szakember-megosztás, azaz egy szakember több település tekintetében látja el a feladatait. Helyi civil szervezetek, lakosok és vállalkozások bevonása a zöldfelületek és játszótérek karbantartásába, az önkormányzat által biztosított alapanyagokból. A szabadidős infrastruktúra és az utazó kulturális szolgáltatások (pl. vándormozi, mozgó színpad) finanszírozására szolgáló pályázatok intenzív lehívása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
4.	Néhány településen és izolációban hiányos vagy elavult a szennyvízcsatorna-hálózat, és alacsony a lakossági rákötések száma	Forráshiány miatt kiépítetlen, illetve műszakilag elöregedett a szennyvízcsatorna-hálózat egyes helyeken a lakossági igények ellenére.	A csatornahálózat célzott bővítése és felújítása külső pályázati források bevonásával, kiegészítve a lakossági rákötési hajlandóságot növelő ösztönző kampányokkal.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
5.	Az elöregedett hálózat, valamint az amortizálódott berendezések miatt több településen rekonstrukcióra szorul az ivóvízellátási infrastruktúra, amihez – egyes részekben – hálózatbővítési igény is jelentkezik.	Egyes települések és víziközmű-szolgáltatók tartósan forráshiánnyal küzdenek, a korlátozott bevételek pedig csak a mindennapi hibaelhárításra elegendőek, így a teljes csőhálózat és a gépészeti berendezések ütemezett, tökeigényes cseréjére nem kapacitás.	Rekonstrukciós források célzott lehívása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

6.	Az önkormányzatok és a szolgáltatók közötti nehézkes kommunikáció, valamint a rendkívül lassú ügyintézés miatt sokat csúszik a közszolgáltatások elindítása és az új önkormányzati beruházások átadása.	A bürokratikus lassúság oka a túlcentralizált és személytelen ügyintézés. A nagy közműszolgáltatók (áram, gáz, víz, hulladék) országos vagy regionális központokba szervezték ki az ügyintézését, így megszűntek a helyi, közvetlen kapcsolatok, és az egyes közműszolgáltatóknál nincs közvetlen önkormányzati kapcsolattartó, aki gördülékenyen tudni vinni ezen ügyek dokumentációját.	Térségi közmű-egyeztető fórumok rendszeresítése, együttműködési megállapodások kötése a szolgáltatókkal, amelyekben kötelezően kijelölnek egy-egy állandó, kiemelt kapcsolattartót az ilyen típusú ügyek gyorsított, közvetlen menedzselésére.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
7.	A közösségi programoknak és a szabadidő eltöltésének helyet adó parkok, pihenőhelyek és játszótérek jelentős része elhanyagolt, strukturálisan előregedett, és sürgős felújításra szorul.	Az egyre növekvő fenntartási (bér- és rezsi) költségek miatt az önkormányzatoknak komoly nehézséget jelent a zöldterületek folyamatos, színvonalas gondozása és tisztán tartása. Továbbá tetten érhető a parkgondozásért és a zöldinfrastruktúra-menedzsmentért felelős szakemberek hiánya is.	Térségi eszköz- és szakembermegosztás, extenzív és fenntartható zöldfelület-gazdálkodás: alacsony gondozási igényű, szárazságtűrő őshonos növények és évelő ágyások telepítése, amelyek ritkább kaszálást, kevesebb öntözést és minimális élőlétszámot igényelnek. Közösségi kaláka és civil örökbefogadási programok ösztönzése révén hozzájárulni az elhanyagoltság megszüntetéséhez, ahol az eszközt az önkormányzat biztosítja.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
8.	Egyes járási települések vagy településrészek sok esetben egyáltalán nem rendelkeznek kiépített gyalogúttal vagy kerékpárúttal, vagy azok karbantartása elégtelen. Ez elvágja a lakosságot az alapvető szolgáltatásoktól, munkahelyektől és iskoláktól.	Forráshiány.	Célzott vidékfejlesztési és mobilitási pályázatok lehívása, vállalati és intézményi transzferjelölések támogatása a periférián élők ingyenes szállítása érdekében. Közösségi és kaláka-alapú járdamegújítási, állagmegóvási munkálatokra programok szervezése, ahol az önkormányzat által biztosított alapanyagokból és eszközökkel a helyi lakosok, civil szervezetek, valamint közfoglalkoztatottak végzik el a felújítási, karbantartási tevékenységeket.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

9.	A helyi sport- és egészségmegőrző infrastruktúra műszakilag elavult. A meglévő sportpályák, tornatermek és szabadtéri mozgásterek épületei, burkolatai és technikai eszközei sok esetben elöregedtek, energetikailag korszerűtlenek és felújításra szorulnak, továbbá ezekben mennyiségi hiány jelentkezik egyes járási térségekben.	Az önkormányzatok forráshiánnyal küzdenek, amik hatással vannak a működtetési költségre is, illetve az egyes térségeket erősen érintő népességfogyás és elöregedése miatt az állami és nem állami fejlesztési források elsősorban a nagyobb sportközpontokba és városokba áramlanak, konzerválva ezáltal a kistelepülések mennyiségi hiányát.	Az állami vagy önkormányzati fenntartású iskolai tornatermek, sportpályák nyitottá tétele a helyi lakosság számára a tanítási időn kívül, délutánonként és hétvégeken, a meglévő települési, sport-és egészségmegőrző-fejlesztő célú infrastruktúra megújítása, újak kialakítása, ezekhez pályázati források biztosítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

2.sz. táblázat:

KÖZSZOLGÁLTATÁSOK hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a közszolgáltatások területén	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek A megvalósításért felelős személy(ek)	Vármegyei együttműködésben valószínűleg
A FOGYATÉKKAL ÉLŐK, IDŐSEK						
1.	A közigazgatási terek, középületek és közterületek egyenlő esélyű hozzáférhetőségét biztosító akadálymentesítés jelenleg részleges, és többnyire csak fizikai jellegű.	Az elmúlt évtizedek építési előírásai és az elérhető források elsősorban a mozgáskorlátozottak alapvető ellátását (rampák, liftek, akadálymentes mosdók) követelték meg kötelezően, míg az infokommunikációs és közterületi elvárások háttérbe szorultak.	Az érintett középületek, közterületek, parkok, játszóterek, pihenőhelyek további akadálymentesítése, ehhez forrás biztosítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem

2.	Az infokommunikációs akadálymentesítés hiánya jelen van a járásban: a köztterek, könyvtárak, mozi- és művelődési házi szolgáltatások elérésénél szinte teljesen hiányoznak a látás- vagy hallássérülteket segítő infokommunikációs megoldások és digitális akadálymentesítések.	A települések költségvetése saját erőből nem képes finanszírozni a különböző köztterek és játszóterek komplex átépítését, a látás- és hallássérülteket segítő speciális infokommunikációs rendszerek (pl. taktilis vezetősávok, indukciós hurkok, akadálymentes szoftverek) kiépítése pedig rendkívül drága és szakemberigényes.	A digitális audió- és jelnyelvi tárlatvezetési rendszerek bevezetése a múzeumokban, könyvtárakban és művelődési házakban, okostelefonnal leolvasható QR-kódos vagy NFC-alapú rendszerek kiépítése, amelyek automatikus hangos narrációt (audiókonferenciát) vagy jelnyelvi videós tolmácsolást biztosítanak a látás- és hallássérült látogatóknak. Indukciós hurkok és feliratozó technológiák telepítése: a mozikban, színháztermekben és művelődési házak előadóiban fix vagy hordozható indukciós hurokrendszerek elhelyezése. Források előteremtése az infokommunikációs akadálymentesítéshez.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
3.	Információs és digitális deficit: A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok körében az információhiány, valamint a digitális készségek és képességek hiánya akadályozza a kulturális közszolgáltatások (például a modern könyvtári rendszerek vagy online programregisztrációk) igénybevételét. Ez akadályozza részvételüket az online vagy modern rendszerekben.	A fogyatékossgal élők gyakran korlátozott hozzáféréssel rendelkeznek a digitális eszközökhöz és az internethez, valamint hiányosak a digitális készségeik. Ezt tovább erősíthetik az alacsonyabb iskolai végzettség, az anyagi nehézségek, az információkhoz való korlátozott hozzáférés és az online szolgáltatások használatával kapcsolatos bizonytalanságok. Mindezek együttesen megnehezítik számukra a kulturális közszolgáltatások igénybevételét.	Digitális kompetenciafejlesztő képzések, közösségi internet-hozzáférési pontok, személyes segítségnyújtás a könyvtárakban és más kulturális intézményekben, valamint olyan felhasználóbarát online rendszerek kialakítása, amelyek a kevésbé gyakorlott felhasználók számára is könnyen kezelhetők.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
4.	A gyalogutak, járdák és gyalogos-átkelőhelyek jelentős része továbbra is rekonstrukcióra és akadálymentesítésre szorul. A magas szegélyek, a feltöredezett burkolatok és a rámpák hiánya korlátozza a kerekesszékekkel vagy babakocsival közlekedők egyenlő hozzáférését. A gyalogos hálózat kapcsán csak egyes helyeken biztosítottak a látássérülteket segítő taktilis (vakvezető) burkolati jelzések és	Egyes településeken az infrastruktúra elöregedett, és a fejlesztésekhez szükséges pénzügyi források korlátozottak, valamint az akadálymentesítési szempontok között korábban nem kaptak kellő hangsúlyt azok az elemek, amelyek a mértékben a látássérült emberek igényeinek jobban megfelelnek.	Az érintett gyalogutak, járdák és gyalogos-átkelőhelyek teljes körű akadálymentesítése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem

	a biztonságos átkelést támogató akusztikus (hangos) jelzőlámpák.					
5.	Elégtelen önkormányzati humán- és eszköz-kapacitás az időskorúak és fogyatékossgal élők lakhatási körülményeinek javítását célzó helyi, természetbeni támogatási szolgáltatások biztosítására.	Költségvetési korlátok nehezítik a természetbeni segítségnyújtási formákat, továbbá hiányoznak a szakképzett fizikai dolgozók, gondozók és koordinátorok a rendszerből, akik fizikai közreműködésével támogatni lehet a célcsoportot, és a meglévő szociális hálózat pedig túlterhelt.	Helyi civil szervezetek, egyházak, karitatív alapítványok és önkéntesek bevonása a fizikai munkákba (pl. udvarrendezés, festés, akadálymentesítési átalakítások), ahol az önkormányzat csak a logisztikát és a szakmai felügyeletet biztosítja. A helyi közfoglalkoztatási programok keretében olyan csapatok felállítása és felszerelése, akik kifejezetten a védett korúak otthonainak javítására szakosodnak. Vállalati (társadalmi felelősségvállalási) programok becsatornázása, olyan partnerségek létrehozása, amelyek keretében építőanyag-felesleget, lejárát közeli vagy adományozható eszközöket, alapanyagokat biztosítanak a rászoruló lakásfelújításaihoz.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
6.	A fogyatékkal élők és az idősek kulturális közszolgáltatásokhoz való hozzáférését gyakran nehezíti a személyes segítségnyújtás hiánya. Sok intézményben nem áll rendelkezésre elegendő munkatárs vagy önkéntes, aki támogatást nyújtana az eligazodásban, a programokra történő jelentkezésben, az online felületek használatában vagy az intézményen belüli közlekedésben. A megfelelő támogatás hiánya csökkentheti az önálló részvétel lehetőségét, és visszatarthatja az érintetteket attól, hogy rendszeresen igénybe vegyék a kulturális szolgáltatásokat és programokat.	Az intézményeknek korlátozottak a pénzügyi és humán-erőforrásbeli kapacitásai. Sok kulturális intézmény nem rendelkezik elegendő munkatárssal vagy képzett segítővel ahhoz, hogy folyamatos, egyénre szabott támogatást nyújtson a fogyatékkal élők és az idősek számára. Emellett gyakran hiányoznak az akadálymentes szolgáltatások szervezéséhez szükséges szakmai ismeretek és együttműködések is.	Önkéntes segítői programok kialakítása, valamint a munkatársak rendszeres érzékenyítő és akadálymentesítési képzése. Emellett fontos az együttműködés erősítése a fogyatékkal élőket és időseket képviselő szervezetekkel, hogy a szolgáltatások jobban igazodjanak az érintettek igényeihez.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem

MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK

1.	Információs és digitális deficit: A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok körében az információhiány, valamint a digitális készségek és képességek hiánya akadályozza a kulturális szolgáltatások (például a modern könyvtári rendszerek vagy online programregisztrációk) igénybevételét.	A mélyszegénységben élők, a romák gyakran korlátozott hozzáféréssel rendelkeznek a digitális eszközökhöz és az internethez, valamint hiányosak a digitális készségeik. Ezt tovább erősíthetik az alacsonyabb iskolai végzettség, az anyagi nehézségek, az információkhoz való korlátozott hozzáférés és az online szolgáltatások használatával kapcsolatos bizonytalanságok. Mindezek együttesen megnehezítik számukra a kulturális szolgáltatások igénybevételét.	Digitális kompetenciafejlesztő képzések, közösségi internet-hozzáférési pontok, személyes segítségnyújtás a könyvtárakban és más kulturális intézményekben, valamint olyan felhasználóbarát online rendszerek kialakítása, amelyek a kevésbé gyakorlott felhasználók számára is könnyen kezelhetők.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
2.	A mélyszegénységben élő, különösen a roma lakosság egy része alacsony komfortfokozatú lakhatási körülmények között él. Az érintett ingatlanok gyakran nem rendelkeznek teljes körű közműellátással, vagy a felhalmozott díjhátralékok miatt megszűnt a víz-, villamosenergia- vagy szennyvízszolgáltatáshoz való hozzáférés.	Az alacsony jövedelem, a munkanélküliség vagy bizonytalan foglalkoztatottság, valamint a lakhatási szegénység. Az érintett háztartások gyakran nem rendelkeznek elegendő anyagi forrással az ingatlanok karbantartására, korszerűsítésére és a közüzemi díjak rendszeres megfizetésére, ami közműhátralékok felhalmozódásához és a szolgáltatások korlátozásához vagy megszűnéséhez vezethet.	Szociális bérlakás- és lakásfelújítási programok bővítése, a közműhátralékok kezelését támogató intézkedések erősítése, valamint a foglalkoztatási és jövedelemszerzési lehetőségek javítása. Lakhatási és szociális tanácsadás biztosítása az érintett háztartások számára.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
GYERMEKEK						
1.	Szolgáltatási hiány a korosztályuknak megfelelő kulturális programok, közösségi foglalkozások és készségfejlesztő lehetőségek korlátozott elérhetősége, különösen a hátrányos helyzetű területeken.	Egyes településeken korlátozott pénzügyi és humán erőforrás-kapacitás áll rendelkezésre, valamint kevesebb kulturális intézmény és program működik. Emellett a gyermekek igényeire szabott szolgáltatások szervezéséhez gyakran hiányoznak a megfelelő szakemberek is.	Kulturális programok és intézmények támogatásának erősítése, a szakemberek bevonása és képzése, valamint a települések közötti együttműködések fejlesztése. Emellett fontos a gyermekek számára elérhető közösségi és készségfejlesztő programok kínálatának bővítése, különösen a hátrányos helyzetű területeken.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem

2.	Sok esetben hiányoznak vagy felújításra szorulnak a biztonságos és korszerű szabadidős infrastruktúrák, például a játszóterek, sport- és tornapályák. A meglévő létesítmények gyakran nem biztosítanak elegendő kapacitást, megfelelő felszereltséget vagy akadálymentes hozzáférést, ami korlátozza a gyermekek aktív kapcsolódási és közösségi részvételi lehetőségeit.	Az infrastruktúra elöregedett egyes településeken, a fejlesztésekhez és karbantartáshoz szükséges források hiányoznak.	Pályázati és egyéb finanszírozási források biztosítása a sport- és egészségfejlesztési infrastruktúra korszerűsítésére, bővítésére és új létesítmények kialakítására.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK – TELJES LAKOSSÁG

Az azonosított problémák kezelése érdekében kiemelt cél a települési infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztéséhez szükséges pályázati és egyéb külső források célzott bevonása. Ennek keretében szükséges az önkormányzati és közösségi épületek energetikai korszerűsítése, hőszigetelése, napelemes rendszerek telepítése, valamint a digitális infrastruktúra fejlesztése, például nyilvános internet-hozzáférési pontok és intelligens szolgáltatások kialakítása. A kistelepüléseken a magas fenntartási költségű, fix szolgáltatási pontok helyett a mobil és utazó szolgáltatások fejlesztése merül fel alternatívaként, például modernizált könyvtárbuszok, mozgóposta-járatok, vándormozik és utazó kulturális programok működtetése. A szakemberhiány enyhítése érdekében térségi humánerőforrás-megosztási rendszer kialakítása szükséges, amelyben kulturális, szociális és közösségfejlesztő szakemberek egyszerre több településen látnak el feladatokat.

A települési környezet minőségének javítását szolgálhatja a helyi civil szervezetek, lakosok és vállalkozások aktív bevonása a zöldfelületek, játszóterek és közterületek fenntartásába, az önkormányzat által biztosított eszközök és alapanyagok felhasználásával. Ennek részeként célszerű extenzív, fenntartható zöldfelület-gazdálkodási megoldásokat alkalmazni, például szárazságtűrő őshonos növények telepítésével, valamint közösségi kaláka- és örökbefogadási programok szervezésével.

A közműinfrastruktúra fejlesztése is fontos, különösen a csatornahálózat bővítése és rekonstrukciója, külső források bevonásával. Ezt támogathatják a lakossági rákötési hajlandóságot növelő tájékoztató és ösztönző programok, továbbá a szolgáltatókkal kialakított rendszeres térségi együttműködések és közmű-egyeztető fórumok. A közlekedési és mobilitási problémák mérséklése érdekében szükséges a célzott pályázatok intenzív kihasználása, valamint közösségi, vállalati és intézményi transzferjáratok támogatása a periférikus térségekben élők elérhetőségének javítására. A gyalogos infrastruktúra fejlesztése érdekében közösségi alapú járdafelújítási és állagmegóvási programok szervezhetők, amelyekben az önkormányzat által biztosított anyagok és eszközök felhasználásával helyi lakosok, civil szervezetek és közfoglalkoztatottak vesznek részt. Emellett szükséges a települési, sport- és egészségmegőrző célú infrastruktúra korszerűsítése, új létesítmények kialakítása, valamint az iskolai tornatermek és sportpályák tanítási időn kívüli, közösségi célú használatának ösztönzése. Mindezek hozzájárulhatnak a szolgáltatások elérhetőségének javításához, a települési életminőség növeléséhez és a közösségi aktivitás erősítéséhez.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK – HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A társadalmi esélyegyenlőség és a kulturális közszolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés javítása érdekében szükséges az érintett középületek, közterületek, parkok, játszóterek és pihenőhelyek további fizikai akadálymentesítése, valamint az ehhez szükséges pályázati és egyéb finanszírozási források biztosítása. Az infokommunikációs akadálymentesítés fejlesztése érdekében indokolt a digitális audió- és jelnyelvi tárlatvezetési rendszerek bevezetése a kulturális intézményekben, továbbá QR-kódos vagy NFC-alapú hangos és videós információs rendszerek kialakítása a látás- és hallássérült személyek számára. A kulturális és közösségi terekben emellett szükséges az indukciós hurokrendszerek és a feliratozást támogató technológiák telepítése.

A digitális kirekesztettség csökkentése érdekében fontos a digitális kompetenciafejlesztő képzések szervezése, a közösségi internet-hozzáférési pontok bővítése, valamint a könyvtárakban és más kulturális intézményekben nyújtott személyes segítségadás erősítése. Ezt támogathatja a könnyen kezelhető, felhasználóbarát online rendszerek kialakítása is, amelyek az alacsonyabb digitális készségekkel rendelkező lakosok számára is hozzáférhetővé teszik a szolgáltatásokat.

A hátrányos helyzetű és idős lakosság életkörülményeinek javítását szolgálhatja a helyi civil szervezetek, egyházak, karitatív szervezetek és önkéntesek bevonása a kisebb felújítási és

akadálymentesítési munkálatokba, az önkormányzat koordináló és szakmai támogató szerepvállalása mellett. Ezzel párhuzamosan célszerű a közfoglalkoztatási programok keretében olyan szakosított munkacsoportok létrehozása, amelyek a védett korú és rászoruló lakosok lakhatási körülményeinek javítását segítik. A vállalati társadalmi felelősségvállalási programokba való bekapcsolódás révén további építőanyagok, eszközök és egyéb adományok vonhatók be a lakásfelújítási és akadálymentesítési tevékenységekbe.

A gyermekek és családok kulturális, közösségi és szabadidős lehetőségeinek bővítése érdekében szükséges a kulturális intézmények és programok támogatásának erősítése, a szakemberek képzése és bevonása, valamint a települések közötti együttműködések fejlesztése. Kiemelt figyelmet kell fordítani a hátrányos helyzetű térségekben élő gyermekek számára elérhető közösségi, kulturális és készségfejlesztő programok kínálatának bővítésére.

Mindezek mellett fontos a sport- és egészségfejlesztési infrastruktúra korszerűsítése, a meglévő létesítmények felújítása, bővítése, valamint új közösségi és rekreációs terek kialakítása. A fejlesztések megvalósításához szükséges pályázati és egyéb finanszírozási források folyamatos feltárása és bevonása elengedhetetlen a szolgáltatások minőségének javítása és a lakosság életminőségének növelése érdekében.

II.IV.3. Infrastruktúra

a) HIÁNYOSSÁGOK

Tolna vármegye infrastruktúrája és közlekedési rendszere összességében működőképes, ugyanakkor jelentős területi különbségek és fejlesztési igények figyelhetők meg. Az önkormányzati utak állapota vegyes képet mutat: a járási központok és a nagyobb települések belterületi úthálózata általában megfelelő minőségű, ugyanakkor számos kisebb településen található kiépítetlen vagy erősen felújításra szoruló útszakaszok. Hasonló helyzet jellemzi a járdahálózatot is, ahol több településen hiányos a kiépítettség, illetve szükség van a meglévő szakaszok korszerűsítésére. Az út- és járdafelújítások mellett több helyen igény mutatkozik a csapadékvíz-elvezető rendszerek fejlesztésére is.

A közműinfrastruktúra területén szintén jelentkeznek fejlesztési szükségletek. Egyes településeken még mindig hiányos a közművesítettség, illetve a víz- és szennyvízhálózatok egy része elavult, korszerűsítésre szorul. Emellett több helyen indokolt a gáz- és villamosenergia-hálózatok kapacitásának bővítése a lakossági és gazdasági igények kielégítése érdekében.

A települések többsége kiemelt figyelmet fordít a zöldfelületek fenntartására, a parkok, fasorok és közösségi terek gondozására, ugyanakkor több helyen szükség van a meglévő létesítmények korszerűsítésére, valamint új eszközök és közösségi funkciók kialakítására.

A kerékpáros közlekedés szerepe a vármegye valamennyi járásában jelentős, mind a szabadidős, mind a mindennapi közlekedési célú használat tekintetében. A kerékpárút-hálózat folyamatosan fejlődik, azonban a települések közötti összefüggő kapcsolatok még nem minden térségben kiépítettek. A hálózat bővítését és fenntartását a helyi önkormányzatok fontos fejlesztési célként kezelik, ugyanakkor a megvalósítást gyakran finanszírozási nehézségek korlátozzák.

A közösségi közlekedés területén Szekszárd rendelkezik a legkiterjedtebb helyi közlekedési rendszerrel, emellett néhány további városban is működik helyi járatközlekedés. A kisebb településeken a lakosság elsősorban a helyközi autóbusz-hálózatot használja a mindennapi közlekedés során. A rendszer alapvetően biztosítja a települések elérhetőségét, ugyanakkor több hiányosság is tapasztalható. Különösen az esti és hétvégi időszakokban alacsony a járatsűrűség, ami csökkenti a szolgáltatások rugalmasságát. A kisebb települések, külterületek és periférikus városrészek elérhetősége nem minden esetben megfelelő, ami nehezítheti a lakosság hozzáférését a közszolgáltatásokhoz, az egészségügyi ellátáshoz, az oktatáshoz és a

kulturális programokhoz. Emellett több helyen szükséges a megállóhelyek, várók és az utastájékoztatási rendszerek korszerűsítése, valamint az akadálymentes közlekedési feltételek további fejlesztése. A közlekedési akadálymentesítés szempontjából jelentős szempont, hogy a járdák, gyalogátkelőhelyek és autóbusz-megállók nem teljes körűen akadálymentesek, sok helyen a magas szegélyek, a rossz állapotú burkolatok és a rámpák hiánya nehezíti a mozgáskorlátozottak, idősek és babakocsival közlekedők közlekedését. A látássérültek számára a taktilis burkolati jelzések és a hangjelzéssel ellátott gyalogátkelők csak korlátozott számban érhetők el. Ezek a hiányosságok csökkentik a fogyatékkal élő és idős lakosság önálló közlekedési lehetőségeit és a szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférését.

Összességében Tolna vármegye településein az infrastruktúra és a közlekedési szolgáltatások alapvetően biztosítottak, azonban az úthálózat, a közműrendszerek, a kerékpáros kapcsolatok és a közösségi közlekedés területén egyaránt jelentős fejlesztési igények mutatkoznak a területi különbségek mérséklése és az életminőség javítása érdekében.

1.sz. táblázat:

Infrastruktúra terén a LAKOSSÁGI hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok az INFRASTRUKTÚRA területén	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együttműködésben valósul-e meg
1.	Számos út- és járdaszakasz kiépítetlen vagy rossz műszaki állapotú, emellett hiányoznak a közlekedésbiztonságot és az akadálymentes közlekedést támogató fejlesztések. Ez különösen a fogyatékkal élők, az idősek és a kisgyermekes családok számára nehezíti a közszolgáltatásokhoz és a közösségi terekhez való egyenlő hozzáférést.	Ennek fő oka az infrastruktúra elöregedése, a fejlesztésekhez és karbantartáshoz szükséges források (anyagi és humenerő) korlátozott rendelkezésre állása, valamint az, hogy az akadálymentesítési és közlekedésbiztonsági szempontok korábban nem minden esetben kaptak megfelelő hangsúlyt a beruházások során.	Utak és járdák felújítása, a hiányzó szakaszok kiépítése, valamint a közlekedésbiztonságot és akadálymentes közlekedést szolgáló fejlesztések megvalósítása. Ennek érdekében fontos a pályázati és egyéb források bevonása, továbbá a gyalogátkelőhelyek, rámpák, taktilis jelzések és egyéb biztonsági elemek korszerűsítése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
2.	A kerékpáros közlekedési infrastruktúra több településen hiányos vagy nem megfelelő műszaki állapotú. A kerékpárutak és egyéb kerékpárforgalmi hálózati elemek kiépítettsége nem teljes körű, illetve számos szakasz felújításra és korszerűsítésre szorul, ami korlátozza a biztonságos és kényelmes kerékpáros közlekedés lehetőségeit.	Ennek fő oka a fejlesztési és fenntartási források korlátozott rendelkezésre állása, valamint az, hogy a kerékpáros infrastruktúra kiépítése korábban nem minden településen élvezett prioritást. Emiatt több helyen hiányos a hálózat, illetve elmaradtak a szükséges felújítások.	A kerékpárutak és kapcsolódó infrastruktúra fejlesztése, a hiányzó hálózati elemek kiépítése, valamint a leromlott állapotú szakaszok felújítása. Fontos továbbá a települések közötti kerékpáros kapcsolatok erősítése és a fejlesztésekhez szükséges pályázati források bevonása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

3.	A kerékpáros közlekedést támogató kiegészítő és innovatív infrastruktúra több helyen hiányos. Korlátozott számban állnak rendelkezésre kerékpáros szervizoszlopok, pihenőhelyek, fedett tárolók és egyéb, a biztonságos és kényelmes kerékpárhasználatot segítő szolgáltatások.	Ennek fő oka a fejlesztési források korlátozott rendelkezésre állása, valamint az, hogy a beruházások során jellemzően a kerékpárutak alpinfrastruktúrájának kiépítése élvez elsőbbséget, így a kiegészítő szolgáltatások fejlesztése gyakran háttérbe szorul.	A probléma kezelése érdekében szükséges a kerékpárosbarát szolgáltatások fejlesztése, például szervizoszlopok, pihenőhelyek, fedett kerékpártárolók és intelligens információs pontok telepítése. Ennek megvalósítását pályázati források bevonása, valamint a turisztikai és közlekedésfejlesztési programok összehangolása segítheti.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
4.	A közösségi közlekedés hiátusa a ritka járatsűrűség, a korlátozott esti és hétvégi elérhetőség, valamint a külterületek és kisebb települések nem megfelelő kiszolgálása.	Forrás- és kapacitáshiány.	Menetrendek jobb összehangolása a valós igényekkel, a járatsűrűség növelése a kritikus időszakokban, valamint a perifériás települések jobb bekapcsolása a hálózatba. Emellett szükséges a szolgáltatás finanszírozásának erősítése és rugalmasabb, igényvezérelt közlekedési megoldások bevezetése. A települési szinten működő helyi közösségek és csoportok szerveződésének ösztönzése, amelyek tagjai egymással együttműködve támogatják a településen kívüli közlekedési igények kielégítését, például közös utazásszervezéssel, telekocsi-rendszerben történő személygépkocsi-használat révén.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
5.	Több helyen hiányoznak a korszerű, biztonságos és kényelmes utasfogadási feltételek. A megállóhelyek, váróterek és csomópontok nem megfelelő műszaki állapotban vannak egyes helyeken, emellett az akadálymentesítés hiányos, valamint az utasvárók, peronok és egyéb kiszolgáló létesítmények is (esetenként) elavultak.	Forráshiány miatt a karbantartási és felújítási munkák elmaradtak vagy halasztódtak, valamint az is előfordult, hogy a fejlesztések során korábban nem minden esetben kaptak prioritást az akadálymentes és korszerű utas-kiszolgáló létesítmények.	Célzott fejlesztési források bevonása és a folyamatos karbantartási rendszer megerősítése. Megállóhelyek és csomópontok rendszeres felújítása, korszerű és akadálymentes utasfogadási infrastruktúra kiépítése, valamint az utasvárók, peronok és kapcsolódó létesítmények egységes műszaki színvonalának biztosítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

6.	A közlekedési kultúrában hiátusok vannak, a közlekedésben részt vevők viselkedése nem mindig felel meg a biztonságos, udvarias és szabálykövető együttélés elvárásainak.	Ennek oka a közlekedési szabályok hiányos ismerete vagy következetlen betartása, a balesetmegelőzési szemlélet és nevelés hiányosságai, valamint az általános társadalmi figyelem és tolerancia alacsonyabb szintje a közlekedési helyzetekben. Emellett szerepet játszik a rutinból fakadó figyelmetlenség és a sietség is.	Közlekedésbiztonsági oktatás és szemléletformálás erősítése (iskolai és felnőttképzési programokban egyaránt), célzott balesetmegelőzési kampányok indítása, valamint a szabályok következetesebb betartatása és ellenőrzése. Emellett fontos a közösségi közlekedési és közlekedési együttélési normák tudatos fejlesztése is.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
7.	A vármegyében a rekreációs és szabadidős infrastruktúra mennyisége és minősége nem mindenhol megfelelő, több településen hiányoznak vagy felújításra szorulnak a játszóterek, kondiparkok és egyéb aktív szabadidős, sportolási lehetőséget biztosító közösségi terek.	Ennek oka főként a fejlesztési források korlátozottsága, a fenntartási és felújítási igények elmaradása, valamint az, hogy a települési beruházások során korábban nem minden esetben kaptak prioritást a szabadidős és rekreációs létesítmények.	Rekreációs és szabadidős infrastruktúra célzott fejlesztése, a meglévő játszóterek és kondiparkok felújítása, valamint új közösségi terek kialakítása. Emellett szükséges a pályázati források bevonása és a fenntartható, hosszú távú fenntartási rendszer biztosítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
8.	A közműhálózat kiépítettsége hiányos, illetve a meglévő közműszakaszok több helyen elavultak és nem kerültek megfelelően felújításra vagy korszerűsítésre.	Fejlesztési források korlátozott rendelkezésre állása, a korábbi elmaradt beruházások és karbantartások, valamint az, hogy a közműfejlesztések gyakran más infrastrukturális prioritások mögé szorultak.	Közműhálózat célzott bővítése és korszerűsítése, a meglévő elavult szakaszok rekonstrukciója, valamint a fejlesztésekhez szükséges pályázati és állami források előteremtése. Emellett fontos a hosszú távú, ütemezett közműfejlesztési tervezés biztosítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

2.sz. táblázat:

Infrastruktúra hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok az INFRASTRUKTÚRA területén	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek A megvalósításért felelős személy(ek)	Vármegyei együttműködésben valósul-e meg
NŐK, MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK						
1.	A közlekedési kultúrában hiátusok vannak, a közlekedésben részt vevők viselkedése nem mindig felel meg a biztonságos, udvarias és szabálykövető együttélés elvárásainak. Továbbá a kerékpáros közlekedés népszerűsítésére és a közlekedésbiztonság erősítésére irányuló szemléletformáló tevékenységek és kampányok nem kellő mértékben vannak jelen.	Ennek oka a közlekedésbiztonsági szemléletformálás és oktatás korlátozott jelenléte, a kampányok és prevenciók programok alacsony intenzitása, valamint az egyéni felelősségvállalás és közlekedési tudatosságnak nem minden csoportban megfelelő a szintje. Emellett a kerékpáros közlekedés népszerűsítése gyakran háttérbe szorul más infrastrukturális fejlesztések mellett	Közlekedésbiztonsági és kerékpáros szemléletformáló programok rendszeres és célzott bővítése, iskolai és felnőttképzési kampányok indítása, valamint a közösségi média és helyi kommunikációs csatornák aktív használata. Emellett fontos a közlekedési szabályok tudatosításának erősítése és a kerékpárosbarát közlekedési kultúra fejlesztése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
2.	A közösségi közlekedésben az akadálymentesítés még nem teljes körű, számos településen nem megoldott, mely akadályt jelent főként a kisgyermekes családok, nők számára.	Korlátozottak a fejlesztési és fenntartási források, az infrastruktúra részlegesen elavult, valamint egyes helyeken a korábbi beruházások során az akadálymentesítés nem minden esetben kapott kellő prioritást. Emellett a kisebb településeken a fejlesztések ütemezése is lassabb.	A közösségi közlekedés teljes körű akadálymentesítésének fokozatos megvalósítása, beleértve a megállókat, peronokat és járművek korszerűsítését. Emellett szükséges a célzott pályázati források bevonása, valamint az egységes akadálymentesítési követelmények következetes érvényesítése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem

3.	A közműhálózat kiépítettsége hiányos, illetve a meglévő közműszakaszok több helyen elavultak és nem kerültek megfelelően felújításra vagy korszerűsítésre.	Fejlesztési források korlátozott rendelkezésre állása, a korábbi elmaradt beruházások és karbantartások, valamint az, hogy a közműfejlesztések gyakran más infrastrukturális prioritások mögé szorultak.	Közműhálózat célzott bővítése és korszerűsítése, a meglévő elavult szakaszok rekonstrukciója, valamint a fejlesztésekhez szükséges pályázati és állami források előteremtése. Emellett fontos a hosszú távú, ütemezett közműfejlesztési tervezés biztosítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
GYERMEKEK, IDŐSEK						
1.	A közösségi közlekedésben az akadálymentesítés még nem teljes körű, számos településen nem megoldott, mely akadályt az idősök és gyermekek számára.	Korlátozottak a fejlesztési és fenntartási források, az infrastruktúra részlegesen elavult, valamint egyes helyeken a korábbi beruházások során az akadálymentesítés nem minden esetben kapott kellő prioritást. Emellett a kisebb településeken a fejlesztések ütemezése is lassabb.	A közösségi közlekedés teljes körű akadálymentesítésének fokozatos megvalósítása, beleértve a megállókat, peronokat és járművek korszerűsítését. Emellett szükséges a célzott pályázati források bevonása, valamint az egységes akadálymentesítési követelmények következtetéses érvényesítése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
2.	A közlekedési kultúrában hiátusok vannak, a közlekedésben részt vevők viselkedése nem mindig felel meg a biztonságos, udvarias és szabálykövető együttélés elvárásainak. Továbbá a kerékpáros közlekedés népszerűsítésére és a közlekedésbiztonság erősítésére irányuló szemléletformáló tevékenységek és kampányok nem kellő mértékben vannak jelen.	Ennek oka a közlekedésbiztonsági szemléletformálás és oktatás korlátozott jelenléte, a kampányok és prevenciók programok alacsony intenzitása, valamint az egyéni felelősségvállalás és közlekedési tudatosságnak nem minden csoportban megfelelő a szintje. Emellett a kerékpáros közlekedés népszerűsítése gyakran háttérbe szorul más infrastrukturális fejlesztések mellett	Közlekedésbiztonsági és kerékpáros szemléletformáló programok rendszeres és célzott bővítése, iskolai és felnőttképzési kampányok indítása, valamint a közösségi média és helyi kommunikációs csatornák aktív használata. Emellett fontos a közlekedési szabályok tudatosításának erősítése és a kerékpárosbarát közlekedési kultúra fejlesztése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
3.	A közműhálózat kiépítettsége hiányos, illetve a meglévő közműszakaszok több helyen elavultak és nem kerültek megfelelően felújításra vagy korszerűsítésre.	Fejlesztési források korlátozott rendelkezésre állása, a korábbi elmaradt beruházások és karbantartások, valamint az, hogy a közműfejlesztések gyakran más infrastrukturális prioritások mögé szorultak.	Közműhálózat célzott bővítése és korszerűsítése, a meglévő elavult szakaszok rekonstrukciója, valamint a fejlesztésekhez szükséges pályázati és állami források előteremtése. Emellett fontos a hosszú távú, ütemezett közműfejlesztési tervezés biztosítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje:	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális	Nem

				tervezetten 2030	intézmények, releváns államigazgatási szervek.	
FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐK						
1.	Az egyéni és közösségi közlekedésben az akadálymentesítés nem mindenhol teljes körűen megoldott, illetve több helyen hiányoznak a közlekedésbiztonságot szolgáló infrastrukturális és infokommunikációs fejlesztések. Ezek a hiányosságok különösen a fogyatékkal élők számára jelentenek akadályt a biztonságos és önálló közlekedésben.	Ennek oka a fejlesztésekhez szükséges források korlátozottsága, az infrastruktúra részleges elavultsága, valamint az, hogy az akadálymentesítési és infokommunikációs fejlesztések korábban nem minden esetben kaptak kellő prioritást a közlekedésfejlesztési beruházások során.	A közlekedési infrastruktúra fokozatos és komplex akadálymentesítése, a megálló, járművek és gyalogos kapcsolatok korszerűsítése, valamint az infokommunikációs fejlesztések (pl. hangos utastájékoztató, digitális információs rendszerek) kiépítése. Emellett szükséges a célzott pályázati források bevonása és az egységes akadálymentesítési előírások következetes alkalmazása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
2.	A közműhálózat kiépítettsége hiányos, illetve a meglévő közműszakaszok több helyen elavultak és nem kerültek megfelelően felújításra vagy korszerűsítésre.	Fejlesztési források korlátozott rendelkezésre állása, a korábbi elmaradt beruházások és karbantartások, valamint az, hogy a közműfejlesztések gyakran más infrastrukturális prioritások mögé szorultak.	Közműhálózat célzott bővítése és korszerűsítése, a meglévő elavult szakaszok rekonstrukciója, valamint a fejlesztésekhez szükséges pályázati és állami források előteremtése. Emellett fontos a hosszú távú, ütemezett közműfejlesztési tervezés biztosítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK – TELJES LAKOSSÁG

Az infrastrukturális hiányosságok kezelésének alapja a közműhálózat fejlesztése, valamint az érintett utak és járdák állapotának felmérését követő célzott kiépítése és felújítása, a szükséges anyagi és pályázati források biztosításával. A fejlesztések tervezése során kiemelt szempont a közlekedésbiztonság javítása.

Fontos feladat a hiányzó kerékpárforgalmi hálózati elemek kiépítése és korszerűsítése, szintén megfelelő finanszírozási háttér biztosítása mellett. A közösségi közlekedés fejlesztésében a járatok sűrűségének növelése, valamint a menetrendek összehangolása az oktatási, munkahelyi és közszolgáltatási időrendekkel jelent megoldást. Emellett az iskolai járatok kapacitásbővítése, valamint korszerű, fedett és biztonságos megállóhelyek és átszállási pontok kialakítása is szükséges. Fontos lenne a közösségi közlekedésben a rugalmas, igényvezérelt járatok bővítése (különösen esti, hétvégi és külterületi elérhetőségben) is, valamint a kisebb településeket kiszolgáló mikrobuszos vagy településközi „ráhordó” rendszerek fejlesztése. A lakossági igényekhez jobban igazodó menetrendek kialakítását segítené a rendszeres utasszámlálás és lakossági konzultációk bevezetése. A szolgáltatási színvonal emelését segíti a digitális utastájékoztató rendszerek és mobilalkalmazások bevezetése, amelyek valós idejű információt nyújtanak a járatokról. Ehhez kapcsolódva fontos a digitális ügyintézés és információelérés akadálymentesítése, különösen az idősebb korosztály számára. Komfortnövelő elemként indokolt a megállók további fejlesztése is: fűtött vagy zárt várók, több ülőhely, árnyékolás, ivóvízpontok és digitális információk kijelzők telepítése. Emellett a biztonságérzet javítását szolgálná a jobb közvilágítás és a megállók környezetének rendezése. A közlekedésbiztonság erősítését szolgálják a balesetmegelőzést célzó, szemléletformáló programok, közösségi események és kampányok is.

Végül a lakosság életminőségének javításához hozzájárul az aktív rekreációs és szabadidős terek fejlesztése, felújítása, valamint ezekhez kapcsolódó közösségi programok megvalósítása, amelyek ösztönzik az egészséges életmódot és a közösségi aktivitást.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK – HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A hátrányos helyzetű csoportok – különösen a nők, a mélyszegénységben élő családok, az idősek és a fogyatékkal élők – közlekedési biztonságának és mindennapi mobilitásának javítása érdekében kiemelt szerepe van a célzott baleset- és bűnmegelőzési, valamint közlekedésbiztonsági szemléletformáló programoknak. Ezeket érdemes kiegészíteni rendszeres tájékoztató kampányokkal és könnyen érthető információs anyagokkal, amelyek segítik a biztonságos közlekedési magatartás kialakítását.

Fontos megoldási irány a közösségi közlekedés teljesebb akadálymentesítése, beleértve az alacsonypadlós járművek számának növelését, valamint a megállók és átszállási pontok fizikai akadálymentesítését. Emellett indokolt a rugalmas, igényalapú szállítási szolgáltatások (pl. falubusz, betegszállításhoz igazodó közösségi járatok) bővítése, amelyek különösen a kisebb településeken élők mobilitását segítik.

Kiegészítő javaslatként szükséges a gyermekek, idősek és sérülékeny csoportok számára célzott gyakorlati közlekedési tréningek, „biztonságos közlekedés” oktatási programok szervezése, akár iskolai és közösségi szinten. Ezzel párhuzamosan a digitális utastájékoztatás és az egyszerűen használható mobilalkalmazások fejlesztése is hozzájárulhat a könnyebb tájékozódáshoz és a szolgáltatások eléréséhez.

További fontos alternatíva a közösségi együttműködések erősítése, például telekocsi-rendszerek, önkéntes szállítási hálózatok és helyi közösségi szervezések támogatása, amelyek segítik a távolabb eső szolgáltatások elérését. Végül a szociális alapú közlekedési támogatások (kedvezményes bérletek, célzott utazási támogatások) bővítése is hozzájárulhat az esélyegyenlőség erősítéséhez.

II.IV.4. Bűnmegelőzést és közbiztonság javítását segítő programok

a) HIÁNYOSSÁGOK

Tolna vármegyében a közbiztonság és bűnmegelőzés területén több szolgáltatási hiányosság azonosítható. Kiemelt problémát jelent az online csalásokkal és a digitális biztonsággal kapcsolatos ismeretek hiányossága, különösen az idősebb korosztály körében, akik fokozottan veszélyeztetettek az áldozattá válás szempontjából. A kisebb településeken korlátozottabb a prevenciós programokhoz való hozzáférés, miközben a fiatalok számára elérhető közösségi és megelőző kezdeményezések területi eloszlása egyenetlen. Nehézséget okoz a hátrányos helyzetű, elszigetelten élő lakosság elérése, valamint a fogyatékkal élő személyek számára hozzáférhető bűnmegelőzési információk korlátozott rendelkezésre állása. Emellett egyes településeken a közvilágítás és a térfigyelő kamerarendszerek fejlesztése továbbra is indokolt, míg a polgárőr szervezetek működését az utánpótlás és az önkéntesek számának csökkenése nehezíti. Ezek a tényezők együttesen indokolják a célzott prevenciós, tájékoztató és közösségfejlesztő szolgáltatások további erősítését a vármegye egész területén.

További hiányosságnak azonosítható a bűncselekmények és szabálysértések áldozatainak számára elérhető helyi áldozatsegítő és tanácsadó szolgáltatások korlátozott ismertsége, különösen a kisebb településeken élők körében. Számos településen hiányoznak a rendszeres, helyben elérhető lakossági fórumok és biztonságtudatosságot fejlesztő programok, amelyek elősegíthetnék a lakosság aktív részvételét a bűnmegelőzésben. Korlátozott a családon belüli erőszak, az iskolai zaklatás és az online bántalmazás megelőzését célzó komplex, több szereplőt bevonó programok száma is.

A vármegye aprófalvas és külterületi részein a közösségi közlekedés korlátozottsága nehezítheti a lakosság hozzáférését a prevenciós, szociális és támogató szolgáltatásokhoz. Több településen tapasztalható a fiatalok számára vonzó szabadidős és közösségi terek hiánya, ami növelheti a deviáns magatartásformák kialakulásának kockázatát. Emellett a civil szervezetek, önkormányzatok, oktatási intézmények és rendészeti szereplők közötti együttműködések intenzitása és rendszeressége településenként eltérő, ami csökkentheti a megelőző beavatkozások hatékonyságát.

Fejlesztési szükségletként jelenik meg továbbá a digitális eszközökkel támogatott prevenciós szolgáltatások bővítése, a mentális egészségmegőrzést és konfliktuskezelést segítő programok elérhetőségének növelése, valamint a veszélyeztetett gyermekekkel és fiatalokkal foglalkozó szakemberek kapacitásainak erősítése. A szolgáltatások területi egyenlőtlenségei miatt különösen indokolt a kistelepüléseken és külterületeken élő lakosság számára elérhető, helybe vitt prevenciós és közösségfejlesztő programok fejlesztése.

1.sz. táblázat:

BŰNMEGELŐZÉST ÉS KÖZBIZTONSÁG javítását segítő programok LAKOSSÁGI hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a BŰNMEGELŐZÉS ÉS KÖZBIZTONSÁG területén	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együttműködésben valószínűleg
1.	A közvilágítás és a térfigyelő rendszerek hiányosságai. (Ez csökkentheti a közterületek biztonságát és a bűncselekmények megelőzésének hatékonyságát.)	Korlátozott források állnak rendelkezésre, magasak a fejlesztési és üzemeltetési költségek, valamint a települések kiterjedt külterületeinek nehéz lefedhetősége is hatványozza a problémát.	Szükséges a közvilágítás és a térfigyelő rendszerek fejlesztése, különösen a fokozottan veszélyeztetett területeken, pályázati források bevonásával és az önkormányzati–rendészeti együttműködés erősítésével. Fontos a közösségi jelenlét növelése, a szomszédsági összefogás, a gyanús események bejelentésének ösztönzése, valamint a bűnmegelőzési szemléletformáló programok szervezése. A helyi közösségek aktív részvétele hozzájárulhat a szubjektív biztonságérzet javításához és a jogsértések megelőzéséhez.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
2.	A rendészeti-és polgárőr szervezetek utánpótlási, humán erőforráshoz kapcsolódó, illetve rendelkezésre állási problémái.	A rendészeti állomány elöregedő, csökken a pályára iránt az érdeklődés. Néhány településen nem működik polgárőrség és önkéntes közösségi figyelő szolgálat annak ellenére, hogy ezek a kezdeményezések jelentős szerepet tölthetnek be a közbiztonság fenntartásában, a bűncselekmények megelőzésében és a lakosság biztonságérzetének erősítésében.	A polgárőr egyesületek és mozgalmak helyi megszervezésének ösztönzése, további rendészeti állományi bővítés és önkéntesek toborzásának támogatása, valamint az önkormányzatok, a rendőrség és a civil szervezetek közötti együttműködés erősítése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

3.	Az online csalásokkal és digitális biztonsággal kapcsolatos ismeretek hiányosságai.	A digitális technológiák gyors fejlődése, az egyre kifinomultabb csalási módszerek megjelenése, valamint a lakosság digitális kompetenciáinak eltérő szintje. Különösen az idősebb korosztály, az alacsonyabb iskolai végzettségűek és a digitális eszközöket ritkábban használók rendelkeznek kevesebb információval az online veszélyek felismeréséről és kezeléséről. A problémát erősíti a rendszeres tájékoztató és szemléletformáló programok korlátozott elérése, valamint az, hogy sok felhasználó nem ismeri megfelelően az adatvédelem, a biztonságos internet- és bankhasználat alapvető szabályait.	A lakosság digitális biztonságtudatosságának fejlesztése célzott tájékoztató kampányokkal, gyakorlatorientált képzésekkel és helyi prevenciós programokkal, különös tekintettel az idősekre, a fiatalokra és a hátrányos helyzetű csoportokra. Emellett szükséges az online csalásokkal kapcsolatos naprakész információk széles körű és könnyen érthető terjesztése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
4.	A járásban az áldozatsegítő szolgáltatásokhoz való hozzáférés és azok ismertsége fejlesztésre szorul. Különösen a kisebb településeken élők számára jelent nehézséget a megfelelő információkhoz és támogatási lehetőségekhez való hozzájutás, ami csökkentheti az áldozatok segítségkérésének és hatékony támogatásának esélyét..	Ennek fő oka a szolgáltatások területi koncentráltasága, a kistépülések korlátozott intézményi jelenléte, valamint a lakosság alacsony tájékozottsága és információhoz jutási nehézségei. Emellett hozzájárul a célzott tájékoztató és elérési programok korlátozott száma is.	A szolgáltatások láthatóságának növelése, valamint a helyi szintű tájékoztató és elérési lehetőségek bővítése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

5.	A kisebb települések prevenciós programokhoz való korlátozott hozzáférése, Bűnmegelőzést és közbiztonság javítását segítő programok, tájékoztató kiadványok hiánya.	Korlátozott a rendelkezésre álló humán és pénzügyi erőforrás, a prevenciós programok és szakemberek helyi jelenléte hiányos, valamint a központi programok területi lefedettsége egyenetlen. Emellett hozzájárul a szervezett, rendszeres bűnmegelőzési kommunikáció és kiadványterjesztés hiánya is.	A prevenciós programok kistelepülésekre történő rendszeres kihelyezése, mobil és járási szintű bűnmegelőzési szolgáltatások működtetése, valamint egységes, könnyen elérhető tájékoztató kiadványok és online információk felületek fejlesztése és terjesztése. Emellett indokolt a helyi szereplők (önkormányzatok, iskolák, civil szervezetek, rendészeti szervek) közötti együttműködés erősítése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem
6.	A tudatos biztonsági tervezés hiánya, előzetes bűnmegelőzési szempontú tervezés a közterekenél.	A bűnmegelőzési szempontok nem kellő mértékű integrálása a település- és beruházástervezésbe, a korlátozott szakértői kapacitás, ismeretek hiánya, valamint eltérő a rendelkezésre álló anyagi és humán erőforrás.	Ezen szempontok kötelező vagy erősebb beépítése a település- és beruházástervezési folyamatokba, a szakemberek célzott képzése és továbbképzése, valamint a jó gyakorlatok terjesztése. Emellett szükséges a tervezési folyamatokhoz való szakértői támogatás biztosítása, illetve a kistelepülések számára elérhető módszertani és pénzügyi támogatások erősítése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	Nem

2.sz. táblázat:

Bűnmegelőzést és közbiztonság javítását segítő programok hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében						
	A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok BŰNMEGELŐZÉS ÉS KÖZBIZTONSÁG területén	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek A megvalósításért felelős személy(ek)	Vármegyei együtt- műkö- désben valósul-e meg
GYERMEKEK						
1.	A fiatalok számára elérhető közösségi és megelőző programok egyenetlen elérhetősége.	A települések között jelentős erőforráskülönbség van, a kisebb településeken a szabadidős és ifjúsági programokat szervező intézmények és szakemberek hiánya is érzékelhető, valamint a központi programok egyenetlen területi lefedettsége is megjelent. Emellett hozzájárul a civil szervezetek eltérő kapacitása és a stabil finanszírozás hiánya is a szolgáltatási hiányhoz.	Indokolt a fiatalokat célzó közösségi és prevenciós programok területi kiegyenlítése, mobil ifjúsági és utcai szociális szolgáltatások működtetése, valamint a kistételepüléseken működő civil és önkormányzati kezdeményezések támogatásának erősítése. Emellett szükséges a stabil és kiszámítható finanszírozás, valamint a helyi szereplők közötti együttműködés fejlesztése. Bűnmegelőzési és közbiztonsági előadások, szemléletformáló programok, események szervezése a nevelési-oktatási intézményekben és azokon kívül is.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
IDŐSEK, FOGYATÉKKAL ÉLŐK						
1.	A bűnmegelőzést és közbiztonságot erősítő programok korlátozott elérhetősége, valamint a fogyatékossgal élők és az idősek körében a bűnelkövetéssel, áldozattá válással és az online tér veszélyeivel kapcsolatos ismeretek hiányossága.	Ennek oka a célzott, a célcsoportra szabott bűnmegelőzési és digitális felvilágosító programok korlátozott száma, a kistételepüléseken a programok nehezebb elérése, valamint az alacsonyabb digitális kompetenciaszint és információhoz jutási lehetőségek az idősebb korosztályban. Emellett hozzájárul a rendszeres, személyes jelenlétben alapuló tájékoztatás hiánya is.	Az idősekre és a fogyatékossgal élőkre célzott, rendszeres bűnmegelőzési és digitális biztonságtudatosítási programok szervezése, helyben vagy mobil formában történő eléréssel. Emellett fontos az érthető, gyakorlatorientált tájékoztatás, a családtagok és helyi közösségek bevonása, valamint a kistételepüléseken is elérhető folyamatos felvilágosító tevékenység biztosítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem

NŐK						
1.	A női célcsoport számára elérhető, a bűnmegelőzést és közbiztonságot erősítő programok korlátozott hozzáférhetősége, valamint a bűnelkövetéssel, áldozattá válással és az online tér veszélyeivel kapcsolatos ismeretek hiányossága a nők körében	Ennek oka a női célcsoportokra irányuló, speciális bűnmegelőzési és biztonság tudatossági programok korlátozott száma, valamint az, hogy a meglévő programok nem minden esetben érik el hatékonyan a veszélyeztetett női csoportokat (pl. kistelepüléseken élők, hátrányos helyzetűek). Emellett hozzájárul az is, hogy a családon belüli erőszak, online zaklatás és egyéb nőket érintő kockázatok témája sok esetben kevésbé hangsúlyosan jelenik meg a helyi prevenciók tevékenységeiben.	A megoldás a női célcsoportokra szabott, célzott bűnmegelőzési és áldozatvédelmi programok bővítése, különös tekintettel a családon belüli erőszak, online zaklatás és áldozattá válás megelőzésére. Emellett szükséges a helyben elérhető tájékoztató és támogató szolgáltatások erősítése, valamint a kistelepüléseken élő nők aktívabb bevonása mobil vagy közösségi programokkal.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem
MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK ÉS/VAGY ROMÁK						
1.	A bűnmegelőzést és közbiztonság javítását célzó programok korlátozott elérhetősége vagy hiánya.	Ennek oka elsősorban a helyi szintű forrás- és kapacitáshiány, a szakemberhiány, valamint a bűnmegelőzési programok egyenetlen területi lefedettsége. Emellett hozzájárul, hogy a közbiztonsági és prevenciók tevékenységek nem minden esetben élveznek kiemelt prioritást a helyi fejlesztések között.	A megoldás a bűnmegelőzési és közbiztonsági programok tervezett bővítése és rendszeresítése, a helyi szereplők (önkormányzatok, rendészeti szervek, civil szervezetek) közötti együttműködés erősítése, valamint célzott pályázati és állami támogatások biztosítása. Emellett indokolt a programok kistelepülésekre történő kiterjesztése és mobil prevenciók formák alkalmazása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek.	Nem

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK – TELJES LAKOSSÁG

A közbiztonság és bűnmegelőzés hatékonyságának növelése érdekében komplex, összehangolt fejlesztések szükségesek. Indokolt a közvilágítás és a térfigyelő kamerarendszerek fejlesztése, különösen a fokozottan veszélyeztetett területeken, pályázati források bevonásával, valamint az önkormányzati és rendészeti együttműködés erősítésével. A szubjektív biztonságérzet javítása érdekében fontos a közösségi jelenlét növelése, a szomszédsági összefogás erősítése, a gyanús események bejelentésének ösztönzése, valamint a bűnmegelőzési szemléletformáló programok rendszeres szervezése. Ehhez kapcsolódóan a polgárőr egyesületek és különböző önkéntes mozgalom helyi szerepének erősítése, az önkéntesek toborzásának támogatása, valamint a rendészeti állomány kapacitásainak fejlesztése is szükséges.

Kiemelt feladat a lakosság digitális biztonságtudatosságának növelése célzott, gyakorlatorientált tájékoztató kampányokkal, különösen az idősek, fiatalok és hátrányos helyzetű csoportok körében, valamint az online csalásokkal kapcsolatos naprakész információk széles körű és közérthető terjesztése. A bűnmegelőzési és áldozatvédelmi szolgáltatások láthatóságának és elérhetőségének javítása érdekében szükséges a helyi tájékoztatás erősítése, valamint a kistéleptelepülésekre irányuló mobil és járási szintű prevenciós programok rendszeresítése. Emellett indokolt egységes, könnyen hozzáférhető tájékoztató kiadványok és digitális információs felületek fejlesztése.

Hosszabb távon elengedhetetlen, hogy a bűnmegelőzési és biztonsági szempontok hangsúlyosabban és kötelezőbb jelleggel épüljenek be a település- és beruházástervezési folyamatokba. Ehhez szükséges a szakemberek célzott képzése és továbbképzése, a jó gyakorlatok terjesztése, valamint a tervezési folyamatokhoz kapcsolódó szakértői támogatás biztosítása. A kistéleptelepülések felzárkóztatása érdekében kiemelten fontos a módszertani segítségnyújtás és a célzott pénzügyi források elérhetőségének bővítése is.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK – HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A probléma kezelése érdekében szükséges a bűnmegelőzési és közösségi prevenciós programok területi kiegyenlítése, különösen a kistéleptelepüléseken. Indokolt a mobil ifjúsági és utcai szociális szolgáltatások működtetése, valamint a helyi civil és önkormányzati kezdeményezések támogatásának erősítése stabil és kiszámítható finanszírozással. Fontos a nevelési-oktatási intézményekben és azokon kívül is rendszeresen megvalósuló szemléletformáló előadások és programok szervezése, amelyek a közbiztonság és a bűnmegelőzés témáit érintik.

Emellett kiemelt szerepet kell kapnia az idősek, a fogyatékkal élők és a nők célzott védelmének: számukra rendszeres, érthető és gyakorlatorientált bűnmegelőzési, digitális biztonságtudatossági és áldozatvédelmi programokat szükséges biztosítani, akár mobil formában is. A hatékonyság érdekében elengedhetetlen a helyi szereplők – önkormányzatok, rendészeti szervek és civil szervezetek – közötti együttműködés erősítése, valamint a kistéleptelepüléseken élők aktív bevonása a közösségi programokba.

II.V. KÖZÖSSÉGI PROGRAMOK A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ CSOPORTOKAT ÉRINTŐEN A TÁRSADALMI BEFOGADÁS, TÁRSADALMI KOHÉZIÓ ÉS IDENTITÁS, MUNKAERŐPIACI KOMPETENCIÁK, EGYÜTTMŰKÖDÉS ERŐSÍTÉSÉRE

II.V.1. Mélyszegénységben élő gyermekek, roma gyermekek, illetve fiatal felnőttek számára nyújtott szolgáltatások, ellátások

a) HIÁNYOSSÁGOK

Tolna vármegyében a tanórán kívüli, iskolai előrehaladást segítő tevékenységek és korrepetálási formák összességében nem épülnek be stabil, minden tanévben kiszámítható kínálatként a közösségi programrendszerbe; különösen a legszegényebb, kisebb településeken jellemző, hogy ezek legfeljebb eseti, projektfüggő kezdeményezések, és nem kifejezetten a mélyszegénységben élő, roma gyerekeket célozzák. Ennek következtében éppen azok a gyerekek maradnak ki a rendszeres tanulástámogatásból, akik számára az iskolai lemaradás, a kudarcélmények és a korai lemorzsolódás kockázata a legmagasabb.

A pályaaorientációs, továbbtanulási tanácsadások, az önértékelést fejlesztő foglalkozások és a szülők bevonását célzó programok elérhetősége erősen járás- és településfüggő: vannak olyan térségek, ahol ezek legalább időszakosan jelen vannak, másutt alig vagy egyáltalán nem. A meglévő kezdeményezések többnyire rövid, projektjellegű programok, amelyek nem biztosítanak folyamatos, több éven átívelő kísérést, miközben a mélyszegénységben élő, roma fiatalok életpálya-döntései különösen sok bizonytalansággal és információhiánnyal terheltek. A szülők bevonása leginkább esetleges, informális módon valósul meg, kevésbé jellemző a tudatosan tervezett, strukturált szülői munka, így a családi háttér erőforrásai ritkán tudnak valóban bekapcsolódni a pályadöntések támogatásába.

A tudományos és kulturális tehetségfejlesztés területén a vármegyében inkább szigetszerű, járásonként és településenként nagyon eltérő gyakorlatok figyelhetők meg. Bizonyos helyeken elérhetők rendszeres vagy alkalmanként megvalósuló tehetséggondozó foglalkozások, máshol szinte teljesen hiányoznak; ugyanakkor közös jellemző, hogy ezek a programok ritkán fókuszálnak kifejezetten a mélyszegénységben élő, roma gyerekekre. A tehetségazonosítás többnyire a hagyományos iskolai teljesítményhez kötődik, ezért a szegénység, a tanulási lemaradás és a csökkent elvárások miatt sok hátrányos helyzetű tehetség „láthatatlan” marad, és nem jut el olyan támogató programokba, amelyek kibontakoztathatnák képességeit.

A pénzügyi tudatosság fejlesztését célzó programok a vármegye egyik legkritikusabb hiányterületét jelentik: több járásban teljesen hiányoznak, és ahol jelen vannak, ott is jellemzően ritka, eseti alkalmakról beszélhetünk. Ezek a programok ráadásul gyakran kevésbé illeszkednek a mélyszegénységben élő családok mindennapi valóságához: ritkán tárgyalják a tényleges problémákat, mint az adósságspirál, a bizonytalan jövedelmek, az uzsora vagy a hivatalos és informális pénzügyi megoldások közti dilemmák. Mivel a pénzügyi ismeretek nem kapcsolódnak szorosan más helyi szolgáltatásokhoz (családsegítés, gyermekjóléti szolgáltatás, tanácsadás), a megszerzett tudás nehezen épül be a mindennapi döntéshozatalba, és nem alakul ki olyan támogató környezet, amely a gyakorlatban is segítené a felelősebb pénzügyi magatartás kialakítását.

A kommunikációfejlesztő programok és médiafoglalkozások – beleértve a médiatartalmak létrehozását – szintén csak korlátozottan vannak jelen, elsősorban néhány járásban és többnyire projektfüggő formában. Sok településen egyáltalán nem érhetők el olyan foglalkozások, amelyek a gyerekek és fiatalok önkifejezését, érdekérvényesítését, digitális és

médiakompetenciáját fejlesztenék, pedig ezek kulcsfontosságúak lennének az iskolai sikeresség és a munkaerőpiaci alkalmazkodóképesség szempontjából. Jellemző hiányosság, hogy a meglévő programok kevésbé építenek a roma fiatalok saját kulturális erőforrásaira – például zenei, táncos, közösségi médiahasználati gyakorlatukra –, így kevésbé tudják megragadni a célcsoport motivációját és erősíteni a pozitív identitást.

Az alfejezeteken túl külön figyelmet érdemel a korai gyermekkori támogatás, elsősorban a baba-mama klubok és hasonló közösségi formák helyzete, ahol a vármegyében egyszerre jelenik meg intézményi hiány és súlyos célcsoport-elérési probléma. Több járásban egyáltalán nem működnek ilyen klubok, ahol pedig igen, ott döntően a stabilabb helyzetű, nem roma, nem mélyszegénységben élő szülők vesznek részt, miközben a leginkább rászoruló családok vagy nem értesülnek a lehetőségről, vagy bizalmi, elérhetőségi, szervezési okok miatt kimaradnak. A programok sokszor nem tartalmazzak tudatosan felépített, készségfejlesztő, szülői kompetenciát erősítő elemeket, ezért a korai gyermekkori fejlesztés és a szülői támogatás potenciálja csak részben hasznosul.

Mindezt tovább erősíti, hogy a célcsoport-elérés általános gyakorlata sok helyen inkább formális, mint proaktív: a programok többnyire „várják” a résztvevőket, ahelyett hogy aktív közösségi munkára, családlátogatásokra, roma mediátorokra vagy kortárs segítőkre támaszkodva keresnék meg a mélyszegénységben élő, roma gyerekeket és családjaikat. A programok többsége egyébként is rövid, kampányszerű vagy projektszerű, így ritkán tudnak hosszabb távú, bizalomra épülő fejlesztési folyamatot biztosítani, miközben a forráshiány és több járásban a szakemberhiány folyamatosan fenyegeti a már működő kezdeményezések fenntarthatóságát is.

1.sz. táblázat nem releváns

2.sz. táblázat

Mélyszegénységben élő gyermekkel, roma gyermekkel, illetve fiatal felnőttekkel kapcsolatos szolgáltatás hozzáféréseinek javításához tervezett tevékenységek a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok: MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN élők számára nyújtott szolgáltatások		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
GYERMEKEK, FOGYATÉKKAL ÉLŐK, NŐK, MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK						
1.	A tanórán kívüli, iskolai előrehaladást segítő tevékenységek és korrepetálási formák a vármegye több településén csak eseti jelleggel érhetők el, ezért nem biztosítanak folyamatos felzárkóztatási lehetőséget a hátrányok mérséklésére.	A szolgáltatások projektfüggők, a helyi intézményi kapacitások egyenetlenek, és a leginkább rászoruló gyermekek aktív bevonása sok helyen nem megoldott	Járási minimumszintként indokolt rendszeres tanulástámogató programok, tanulószobák, korrepetálási alkalmak kialakítása, az iskolák, közösségi terek és gyermekjóléti szolgáltatók összehangolt együttműködésével	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	A pályaorientációs, továbbtanulási és önértékelést fejlesztő programok több helyen hiányoznak vagy csak alkalmasszerűen jelennek meg, ezért nem támogatják kellően a tudatos iskolai és életpálya-döntéseket	A programok nem épülnek folyamatjellegű mentorálásra, a szülők bevonása esetleges, és hiányzik a célzott, hátrányos helyzetű gyermekekre szabott támogatás.	Célszerű több alkalmas pályaorientációs és önismereti programokat, mentorálást, valamint szülői tájékoztató és bevonó alkalmakat szervezni, különösen a továbbtanulási döntések előtt álló korosztály számára.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
3.	A tehetségfejlesztő programok tudományos és kulturális területen szigetszerűen működnek, ezért sok gyermek számára nem hozzáférhetők a képességbontakoztatást segítő lehetőségek	A tehetséggondozás sok esetben nem célzott, nem a hátrányos helyzetű gyermekek felkutatására épül, és a helyi kínálat településenként erősen eltér.	Indokolt olyan rendszeres tehetségazonosító és tehetségfejlesztő programok indítása, amelyek a tudományos, művészeti és kulturális érdeklődést egyaránt támogatják, és a részvétel költségakadályait csökkentik	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem

4.	A kommunikációfejlesztő és médiafoglalkozások hiányosak, ezért a gyermekek önkifejezési, digitális és közösségi kompetenciáinak fejlesztése korlátozott	E programtípus több településen nem része a rendszeres kínálatnak, és kevés a megfelelő szakember vagy eszköz	Javasolt kommunikációs és médiaműhelyek indítása iskolai és közösségi környezetben, ahol a gyermekek önkifejezése, digitális írástudása és együttműködési készsége is fejleszthető		stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
5.	A közösségi és fejlesztő programok gyakran elszigetelten, egy-egy intézmény keretei között valósulnak meg, ezért nem alkotnak összehangolt, folyamatos támogatási láncot	A helyi iskolák, család- és gyermekjóléti szolgálatok, szociális intézmények és civil szervezetek együttműködése esetleges, a feladatmegosztás és információáramlás nem kellően strukturált.	Járési szinten rendszeresített eset- és programmegbeszélések, közös célcsoport-azonosítás és utánkövetés, valamint közös tanévkezdő és tanévzáró akciók bevezetése a gyermekek komplex támogatása érdekében			
6.	A közösségi programok jelentős része nem kifejezetten akadálymentesített vagy adaptált, ezért a fogyatékkal élő gyermekek és fiatalok részvétele korlátozott lehet	Hiányzik az inkluzív tervezés, az akadálymentesítéshez szükséges szemlélet, valamint az egyéni szükségletekhez igazított szervezési gyakorlat	A programtervezés során minden esetben biztosítani szükséges a fizikai és infokommunikációs akadálymentesítést, valamint az egyéni szükségletekhez igazodó részvételi feltételeket			
7.	Kevés olyan közösségi vagy fejlesztő program látható, amely a fogyatékkal élő személyek önállóságát, társas részvételét és készségfejlődését célzottan támogatná	A helyi programkínálat inkább általános közösségi elemekre épül, és kevés a specializált szakmai tudás vagy partnerség	Indokolt a fogyatékkal élő személyeket támogató intézmények, szakemberek és civil szervezetek bevonásával célzott, inkluzív közösségi és készségfejlesztő programok kialakítása			
8.	A fogyatékkal élő személyek és családjaik sok esetben nem rendelkeznek elegendő információval a számukra potenciálisan elérhető programokról, így szolgáltatások akkor is kihasználatlanok maradnak, ha formálisan léteznek	A tájékoztatás nem célzott, kevés az akadálymentes kommunikációs forma, és hiányoznak az érintetteket feltáró, naprakész nyilvántartások	Célzott információs és tájékoztató kampányok szervezése, közvetlen megkeresések (védőnő, háziorvos, szociális munkás) alkalmazása, valamint akadálymentesített kommunikációs csatornák és fogyatékosügyügyi tanácsadói szerep kialakítása járási szinten	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális	nem

9.	A közösségi programok elérhetősége járásokként és településként erősen eltér, így a legszegényebb településeken gyakran csak részleges vagy minimális a hozzáférés.	Területi egyenlőtlenségek, forráshiány és gyenge helyi kapacitások miatt a programkínálat nem kiegyensúlyozott	Szükséges a hátrányos helyzetű településeken célzott programfejlesztési források biztosítása, valamint mobil vagy kihelyezett szolgáltatási formák megszervezése		intézmények, releváns államigazgatási szervek	
10.	A pénzügyi tudatosságot fejlesztő programok több járásban hiányoznak, így a mindennapi pénzkezelést segítő ismeretek nem épülnek be a célcsoport életvezetésébe.	A programtípus alacsony prioritást kap, és ritkán kapcsolódik a családsegítő, gyermekjóléti vagy közösségi szolgáltatásokhoz.	Javasolt gyakorlati, élethelyzet-alapú pénzügyi tudatossági programok szervezése gyermekek, fiatalok és családok számára, a szociális szolgáltatásokkal összekapcsolva			
11.	A korai gyermekkori támogatás, különösen a baba-mama klubok elérhetősége több térségben hiányos, vagy a szolgáltatás nem éri el a leginkább rászoruló családokat.	A helyi szolgáltatások száma alacsony, az aktív elérés gyenge, és bizalmi, közlekedési, szervezési akadályok is nehezítik a részvételt	Indokolt a baba-mama klubok és korai támogató közösségi formák bővítése, valamint a védőnői, családsegítői és közösségi alapú személyes bevonás erősítése			
12.	A közösségi és fejlesztő programok fizikai elérése sok esetben nehézkes, az utazási költségek és a távolság miatt a szolgáltatások formálisan elérhetők, de a gyakorlatban nehezen igénybe vehetők	A programok jellemzően központi településekre koncentrálódnak, kevés a helybe vitt vagy mobil szolgáltatás, és ritkán biztosított az útiköltség-támogatás	Mikro-térségi szintű, helybe vitt vagy mobil szolgáltatások szervezése, útiköltség-támogatás beépítése a programtervezésbe, valamint a programok időpontjának a családok mindennapi rutinjához igazítása.			
13.	A közösségi programok jelentős része formálisan nyitott, de ténylegesen nem vagy csak korlátozottan éri el a roma gyermekeket és fiatalokat	Hiányzik a bizalmi alapú elérés, a célzott meghívás, valamint azoknak a közvetítő személyeknek a bevonása, akik hidat képezhetnének a szolgáltatások és a roma közösségek között	Javasolt roma mediátorok, közösségi segítők, kortárs mentorok bevonása, valamint a roma közösségek saját erőforrásaira épülő programtervezés megerősítése.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
14.	A korai gyermekkori és szülői közösségi formák, így a baba-mama klubok több helyen nem vonják be érdemben a roma családokat	A programok szervezése nem elég rugalmas, kevésbé alkalmazkodik a családok élethelyzetéhez, és a bizalomépítés sem kellően tudatos.	Célszerű célzott közösségi megkereséssel, roma anyák és családok bevonásával, rugalmas időpontokkal és helyi facilitátorokkal fejleszteni a részvételt			

15.	A kommunikációs, identitáserősítő és önkifejezést támogató programok korlátozottak, ezért kevés lehetőség nyílik a pozitív roma identitás közösségi megerősítésére	A programkínálat kevésbé épít a roma kulturális erőforrásokra, és ritkán ad teret saját történetek, kulturális értékek, médiatartalmak megjelenítésére	Indokolt roma kulturális, művészeti és kommunikációs műhelyek szervezése, amelyek egyszerre támogatják az önkifejezést, az identitáserősítést és a közösségi láthatóságot			
16.	A roma gyerekek és fiatal felnőttek részvétele sok programban alacsony, ezért a formálisan nyitott szolgáltatások tényleges inkluzivitása nem valósul meg.	A korábbi negatív intézményi tapasztalatok, a rejtett vagy nyílt diszkrimináció és a kulturálisan nem érzékeny programtervezés bizalomhiányt eredményez a roma közösségekben	Érzékenyítő képzések szervezése a szakemberek számára, roma szervezetek és közösségi vezetők bevonása a programtervezésbe, valamint olyan biztonságos, a roma identitást is támogató közösségi terek kialakítása, ahol a részvétel biztonságos élményként jelenik meg			
17.	A fiatal felnőttek számára kevés olyan közösségi program érhető el, amely a munkaerőpiaci, életvezetési és társadalmi részvételi kompetenciák fejlesztését célozza	A programok többsége inkább gyermekekre vagy általános közösségi eseményekre fókuszál, és kevés a kifejezetten fiatal felnőttekre szabott tartalom.	Javasolt életvezetési, pályaorientációs, álláskeresési, kommunikációs és közösségsszervező programok indítása, különösen a hátrányos helyzetű fiatal felnőttek számára	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
18.	A fiatal felnőttek közösségi integrációját támogató programok gyakran eseti jellegűek, ezért nem segítik tartósan a helyi beágyazódást és az önálló életkezdést.	A helyi programrendszerben hiányzik a célzott ifjúsági közösségfejlesztés és a hosszabb távú mentorálási szemlélet	Célszerű rendszeres ifjúsági közösségi terek, mentorprogramok és helyi részvételt ösztönző kezdeményezések kialakítása, amelyek összekötik a fiatal felnőtteket az intézményekkel és a helyi közösséggel			
19.	A pénzügyi, kommunikációs és önérvényesítési készségek fejlesztése a fiatal felnőttek körében nem épül be stabil, célzott szolgáltatási formába	A készségfejlesztő programok vagy hiányoznak, vagy nem életkori sajátosságaikhoz igazítva működnek	Indokolt a fiatal felnőttek számára gyakorlatorientált, mindennapi élethelyzetekre épülő készségfejlesztő programok szervezése, közösségi és munkaerőpiaci kapcsolódásokkal			
20.	Az iskolarendszerből a munkaerőpiacra történő átmenet időszakában kevés célzott program segíti a	A szolgáltatási rendszer elsősorban az iskoláskorúakra koncentrál, gyenge az ifjúsági munka intézményes jelenléte, és	Ifjúsági paktum-jellegű programok kialakítása, amelyek munkaerőpiaci, életvezetési, közösségi és			

	hátrányos helyzetű fiatal felnőttek életpálya-építését	hiányoznak az átmenetet támogató komplex programok	mentális támogatást nyújtanak, mentorálással, gyakornoki lehetőségekkel és helyi munkáltatókkal való együttműködéssel			
21.	Baba-mama foglalkozások több településen vagy településrészen nem érhetőek el, különösen a periférikus, hátrányos helyzetű területeken élő kisgyermekes családok számára.	A programok jellemzően a településközpontban koncentrálódnak, kevés a helybe vitt szolgáltatás, és nem áll rendelkezésre elegendő humán és infrastrukturális kapacitás	Baba-mama foglalkozások kialakítása és bővítése, humán erőforrás (közösségfejlesztő/közművelődési, szociális szakember, pedagógus, óvodapedagógus), eszközpark és megfelelő helyiség biztosításával, szükség szerint kihelyezett formában is	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
22.	A 0–3 éves gyermekeket támogató, fejlődési lemaradást kompenzáló és szülői kompetenciát erősítő Biztos Kezdet Gyerekházak több településen hiányoznak vagy alulfejlettek.	Szakemberhiány, fejlesztő eszközök és háztartási, IKT eszközök hiánya, valamint nem megfelelő vagy hiányzó infrastruktúra gátolja a szolgáltatás működtetését.	Biztos Kezdet Gyerekház-szolgáltatások létrehozása és megerősítése, szociális szakemberek, gyógypedagógusok bevonásával, fejlesztő és háztartási eszközök, számítógépek, valamint megfelelő ingatlan vagy helyiség biztosításával.			
23.	A tanórán kívüli, folyamatos fejlesztő programok keretében a mélyszegénységben élő gyermekek és fiatal felnőttek csak korlátozottan jutnak természetbeni juttatásokhoz	Korlátozott források, eseti programok, és a természetbeni támogatások szűk köre miatt a családok alapvető szükségletei és tanulási eszközigényei nem fedezettek	Tanórán kívüli, naptári évet átívelő fejlesztő programok működtetése, rendszeres vagy időszakos természetbeni juttatások (tisztálkodószer, élelmiszer-csomag, étkezés, ruházat, laptop/notebook, tanszerek) biztosításával			
24.	Több településen és városrészben nem elérhető a tanórán kívüli felzárkóztató programok (pl. tanodák), így a tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek, fiatal felnőttek támogatása nem megoldott	Szakember-, eszköz- és gyakran helyiséghiány, valamint a programok területi koncentráltága, amely kizárja a magas szegénységi arányú településrészeket.	Tanórán kívüli, iskolai előrehaladást segítő programok (pl. tanodák) létrehozása és bővítése, fejlesztő pedagógus, gyógypedagógus, szociális szakember, tanító bevonásával, valamint eszközpark (IKT eszközök, interaktív monitor, papír-írószer, fénymásoló, bútorzat) fejlesztésével			

25.	Pénzügyi tudatosságot fejlesztő programok csak korlátozottan vagy egyáltalán nem érhetőek el	Hiányzik a megfelelő szakismerettel rendelkező humán erőforrás, valamint a szemléltetéshez és interaktív tanuláshoz szükséges eszközpark.	Pénzügyi tudatosságot fejlesztő programok kialakítása, közösségfejlesztő, andragógus, gazdasági szakember bevonásával, interaktív tábla, tablet, tárgymásolatok és papír-írószer biztosításával.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
26.	Hiányoznak a szülői kompetenciákat, valamint a szülők és oktatási-nevelési intézmények partneri kapcsolatát erősítő programok.	Nincs elegendő, célzottan a szülőkre irányuló fejlesztő program és közös platform az intézmények és családok együttműködésének erősítésére.	Szülői kompetenciafejlesztő és szülői szerepet támogató foglalkozások, családi napok, prevenciós programok szervezése, az intézmények és szülők partneri viszonyát erősítő formában.			
27.	A gyermekek közlekedésbiztonsági ismeretei hiányosak, nem ismerik kellően a KRESZ-t, ami baleseti kockázatot jelent.	A közlekedésbiztonság nem jelenik meg rendszeres témaként sem az iskolai, sem a közösségi programokban	Közlekedésbiztonságot növelő programok, KRESZ-foglalkozások, játékos, szemléletformáló tevékenységek szervezése gyermekek számára			
28.	A gyermekek és fiatal felnőttek elsősegélynyújtással kapcsolatos ismeretei hiányosak, az elsősegélynyújtás nem része a mindennapi kommunikációnak	Az iskolai és közösségi programokban ritkán jelennek meg elsősegély- és balesetmegelőzési témák	Elsősegélynyújtó és balesetmegelőző foglalkozások szervezése gyermekek és fiatal felnőttek számára, gyakorlatorientált formában			
29.	Hiányosak az egészséges életmódról, táplálkozásról szóló ismeretek, a szűrővizsgálatok és prevenciós programok korlátozottan elérhetőek.	A családi mintákban rögzült helytelen életmódszokások, valamint az egészségnevelési, prevenciós programok alacsony száma	Egészséges életmódra, helyes táplálkozásra nevelő foglalkozások, egészségnevelési és prevenciós előadások, szűrőprogramokhoz kapcsolódó szemléletformáló tevékenységek szervezése			
30.	A gyermekek és fiatalok számára korlátozottan érhetőek el élményt nyújtó, készségfejlesztő kézműves tevékenységek	Korlátozott programkínálat, eszköz- és szakemberhiány, illetve alacsony prioritás a helyi tervezésben.	Rendszeres, élményalapú kézműves foglalkozások szervezése, amelyek támogatják az önkifejezést és a személyiségfejlődést	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek	nem

31.	Nem biztosított mindenhol a táncos készségfejlesztő programokhoz való hozzáférés, különösen hátrányos helyzetű gyermekek számára.	Megfelelő táncpedagógus és infrastruktúra hiánya, valamint a programok korlátozott száma	Táncoktatás és közösségi táncházak szervezése, a táncban rejlő tehetségfejlesztő, együttműködést és önbizalmat erősítő hatások kihasználásával
32.	A gyermekek számára kevés az egészség- és környezettudatosságot erősítő szabadidős közösségi program.	Korlátozott források és programkínálat, az ilyen típusú tevékenységek alacsony súlya a helyi tervezésben	Erdei iskola jellegű és környezeti nevelést, egészségtudatosságot erősítő programok szervezése
33.	Nem minden településen elérhetők változatos, sport- és mozgásalapú közösségi programok	Korlátozott kapacitás, pálya- és eszközhiány, illetve kevés szervezett mozgásos program	Kerékpáros közlekedést népszerűsítő programok, versenyek és egyéb mozgásos közösségi tevékenységek szervezése
34.	A gyermekek és fiatalok számára sokszor nem elérhető a színház, dráma és más kulturális élmény, kulturális ismereteik szűkek	Korlátozott kulturális kínálat, anyagi és elérhetőségi akadályok, kevés helyi kezdeményezés	Dráma- és színházpedagógiai programok szervezése, a szabadidő hasznos eltöltését és a kulturális kompetenciák bővítését célozva.
35.	Kevés olyan rendezvény van, ahol a helyi gyerekek és fiatalok megmutathatják tudásukat, és aktívan részt vehetnek a szervezésben	A helyi tehetségek bemutatását és identitást erősítő közösségi programok szervezése nem kap elég hangsúlyt, a fiatalok bevonása korlátozott	Tehetségfejlesztő programok és kulturális rendezvények szervezése, amelyek erősítik a helyi identitást, fellépési lehetőséget biztosítanak, és bevonják a fiatalokat a szervezésbe is

(pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK – TELJES LAKOSSÁG

Nem releváns

MEGOLDÁSI JAVASLATOK – HÁTÁRNYOS HELYZETŰEK

Tolna vármegyében érdemes lenne minden járásban minimumszintként kijelölni, hogy a mélyszegénységben élő, köztük roma gyerekek számára elérhető legyen rendszeres (heti több alkalommal működő) tanulástámogató forma – tanoda, iskolai szakkör, közösségi házhoz kötött „tanulószoza” – amely kifejezetten őket célozza, nem csak „nyitott” jelleggel működik. A kis településeken a már működő közösségi terek, művelődési házak, iskolák délutáni nyitvatartásához lehetne kötni ezeket a foglalkozásokat, úgy, hogy az önkormányzat, a helyi iskola és a szociális szolgáltatások (család- és gyermekjóléti szolgálat, gyermekvédelem) közösen jelöljék ki és hívják be a veszélyeztetett gyerekeket. Kiemelten fontos lenne olyan pedagógiai-szociális párok (tanár + szociális munkás/iskolai szociális segítő) bevonása, akik nemcsak korrepetálnak, hanem a családdal is tartják a kapcsolatot, segítik a rendszeres részvételt, és a gyerekeket több éven át tudják kísérni.

A pályaaorientációs és továbbtanulási tanácsadást a vármegyében célszerű lenne egységesen úgy szervezni, hogy az ne egy-egy alkalmi „pályanapot”, hanem folyamatot jelentsen a mélyszegénységben élő, roma fiatalok számára. Ehhez jó irány lehet, ha a középiskolai, szakiskolai nyílt napok, pályaválasztási kiállítások mellé olyan, kifejezetten hátrányos helyzetű gyerekekre szabott, kiscsoportos beszélgetések, mentorálási folyamatok kapcsolódnak, amelyekben szerepmoddellként roma vagy hasonló háttérből érkező fiatal felnőttek is megjelennek. A szülők bevonását érdemes a meglévő közösségi rendezvényekhez, baba-mama klubokhoz, családi napokhoz kapcsolni: „pályaaorientációs szülői estek”, informális beszélgetések, ahol a szociális munkások, iskolai szociális segítők, osztályfőnökök együtt, közérthető módon beszélnek a továbbtanulás lehetőségeiről, ösztöndíjakról, kollégiumi férőhelyekről. A fiatalok önértékelésének fejlesztésére olyan tréningek, élményalapú foglalkozások (drámapedagógia, közösségi művészet, kortárssegítő képzés) javasolhatók, amelyekben a „jó vagyok valamiben” élménye kézzelfoghatóvá válik, és közvetlenül kapcsolódik a tanulási és pályadöntésekhez.

A tehetségfejlesztés terén indokolt lenne kifejezetten a hátrányos helyzetű és roma gyerekek tehetségének azonosítását szolgáló, járási szintű programokat indítani, amelyek nem csak a tanulmányi eredményekre építenek. Ez jelentheti például olyan „felfedező napok” megszervezését, ahol a tudományos, műszaki, művészeti, zenei, táncos és digitális tevékenységek kipróbálhatók, és az itt megjelenő érdeklődésre, készségekre később célzott tehetséggondozás épül. A meglévő kulturális programok (zene, tánc, kézművesség, filmklubok) alkalmasak lennének arra, hogy struktúrált tehetségfejlesztő irányt vegyenek: pl. rendszeres próbák, fellépési lehetőségek, helyi fesztiválokra való részvétel, alkotótáborok, mentorálás helyi vagy regionális művészekkel. Fontos lenne, hogy a tehetséggondozás ne „elkülönítse” a roma gyerekeket, hanem integrált, vegyes csoportokban működjön, ugyanakkor tudatos figyelemmel legyen arra, hogy a mélyszegénységben élők számára az anyagi, utazási, eszközbeli akadályokat plusz támogatásokkal csökkentsék.

A pénzügyi tudatosság fejlesztését érdemes lenne több szinten, egymást erősítve beépíteni a vármegye programrendszerébe. Az iskolákban – különösen ott, ahol sok hátrányos helyzetű, roma tanuló van – célszerű tematikus modulokat, projektheteket indítani, amelyek a mindennapi élethelyzetekre építve tanítják a pénzkezelést (bevásárlás, számlák, részletfizetés, szerződések, online vásárlás). Emellett a közösségi terekben, tanodákban, baba-mama klubokban, családi napokon lehetne egyszerű, gyakorlati foglalkozásokat tartani szülőknek és fiatal felnőtteknek: háztartási költségvetés készítése, adósságkezelés alapjai, milyen veszélyei

vannak a gyorsHITELEKNEK, hogyan lehet segítséget kérni. Hasznos lenne, ha a pénzügyi ismereteket nyújtó programokhoz szorosan kapcsolódna a szociális munkások, adósságkezelők, jogi tanácsadók jelenléte, hogy a résztvevők konkrét ügyeikben is segítséget kapjanak, ne csak elméleti tudást. A roma fiatal felnőttek bevonása „peer trénerként”, akik saját tapasztalataik alapján beszélnek a pénzügyi döntések következményeiről, hiteles és motiváló eleme lehetne ezeknek a programoknak.

A kommunikációfejlesztés és médiafoglalkozások terén a vármegyei szintű fejlesztés egyik kulcsa az lehet, hogy a már meglévő közösségi és élményalapú programokat (pl. falunap, kulturális rendezvények, ifjúsági klubok) „kommunikációs műhelyekkel” egészítsék ki. Olyan foglalkozásokat érdemes szervezni, ahol a gyerekek és fiatalok megtanulhatják, hogyan fejezzék ki magukat szóban, írásban, videóban, fotóban; hogyan készítsenek rövid riportokat a saját közösségükről, és hogyan jelenítsék meg történeteiket közösségi médiában felelősen. A roma fiatalok esetében különösen erős potenciál rejlik abban, ha saját kulturális hagyományaikat, zenéjüket, táncukat, nyelvi sajátosságaikat is beemelhetik ezekbe a médiatartalmakba, erősítve a pozitív identitást és a láthatóságot. Hasznos lenne, ha a médiafoglalkozások kapcsolódna az iskolai szociális munkához és a gyermekjóléti alapellátáshoz is, hogy a kommunikációs készségek fejlődése a mindennapi konfliktuskezelésben, közösségi részvételben és önérvényesítésben is megjelenjen.

A baba-mama klubok és más korai gyermekkori közösségi formák fejlesztése szempontjából Tolna vármegyében első lépésként érdemes lenne járasonként feltérképezni, hol nincsen semmilyen ilyen típusú program, és hol működnek ugyan, de nem érik el a mélyszegénységben élő, roma családokat. Ahol hiányzik a szolgáltatás, ott a meglévő intézményi bázisra – védőnői szolgálat, család- és gyermekjóléti szolgálat, közkönyvtár, közösségi ház – lehetne baba-mama közeget építeni, akár kezdetben havi néhány alkalommal, majd fokozatosan sűrítve. Ahol formálisan működik klub, de a célcsoport nem jelenik meg, ott kulcsfontosságú a kimenő jellegű elérés: védőnők, családsegítők, roma közösségi aktivisták, tapasztalati szakértő anyák bevonása, akik személyesen hívják a családokat, segítenek a közlekedésben, és bizalmi hidat képeznek az intézmény és a közösség között. A klubok programjába érdemes beépíteni a szülői kompetenciákat erősítő, kiscsoportos beszélgetéseket (gyermeknevelési kérdések, mindennapi problémák), korai fejlesztő játékokat, valamint egyszerű, gyakorlati életvezetési és pénzügyi témákat is, hogy a részvétel közvetlen, kézzelfogható haszonnal járjon a családok számára.

Mindezen javaslatok megvalósításához a vármegyében célszerű lenne járási szinten olyan partnerségi kerekasztalokat működtetni, ahol az önkormányzatok, iskolák, szociális szolgáltatók, civil és roma szervezetek közösen tervezik meg a mélyszegénységben élő, roma gyerekeket és fiatal felnőtteket célzó programokat. Fontos cél, hogy a programok ne csak formálisan legyenek „nyitottak”, hanem ténylegesen el is éri a célcsoportot: ehhez kimenő jellegű közösségi munka, roma mediátorok, kortárs segítők és tapasztalati szakértők bevonása szükséges. A finanszírozás és humán kapacitás oldalán olyan pályázati, vármegyei szintű támogatási mechanizmusokra lenne szükség, amelyek nem egy-egy rövid projektre, hanem többéves, folyamatos működésre adnak lehetőséget, különös tekintettel a legrosszabb helyzetű járásokra és településekre.

II.V.2. A sajátos nevelési igényű, pszichés fejlődési zavarral küzdő gyerekek helyben történő fejlesztésének, tanításának támogatása

a) HIÁNYOSSÁGOK

A kutatás eredményei alapján a vármegye SNI- és általában hátrányos helyzetű gyermekeket célzó ellátórendszere formálisan erősen integráció-központú, de a tényleges inklúzióhoz szükséges feltételek nem mindenhol adóttak. A nevelési-oktatási intézmények túlnyomórészt együttnevelésben látják el az érintett gyerekeket, ugyanakkor a személyi és tárgyi feltételek – gyógypedagógusok, fejlesztő pedagógusok, asszisztensek, differenciált eszközök, fejlesztő terek – hiányosságai miatt az integráció sok esetben inkább formális jelenlétet, mint valódi esélynövekedést biztosít. A településtípusok között markáns különbségek mutatkoznak: a városok és nagyobb községek relatíve jobb szolgáltatási kínálattal és szakmai háttérrel rendelkeznek, míg a kisebb falvak gyakran ellátási perifériaként jelennek meg, ahol a szolgáltatásokhoz való hozzáférés a térségi központokhoz való utazástól függ. A helyben elérhető szolgáltatások és szakemberek hiánya mellé több térségben hosszú várakozási idők, közlekedési nehézségek, a családok számára megterhelő utazási és járulékos költségek társulnak, amelyek különösen a mélyszegénységben élőket érintik hátrányosan.

A fejlesztő eszközök iránti igényekből jól látszik, hogy az intézmények jelentős része hiányt szenved a modern, differenciált pedagógiai gyakorlatot támogató eszközparkból, és sok helyen még a legelemibb fejlesztő játékok, mozgásfejlesztő eszközök, digitális és diagnosztikai eszközök sem állnak megfelelő mennyiségben rendelkezésre. Mindezt tovább súlyosbítja az információhiány és az intézményközi együttműködés gyengesége: a települési szereplők sokszor nem látnak rá a térségi szolgáltatási háló teljes spektrumára, a szülők pedig nehezen igazodnak el a jogosultságok, elérhető szolgáltatások és igénybevételi utak között. Ez a bizonytalanság, illetve a „nem tudom” válaszok magas aránya azt jelzi, hogy a rendszer nem csak kapacitáshiányos, hanem kommunikációs és koordinációs szempontból is töredezett, ami különösen a hátrányos helyzetű, alacsony erőforrású családokat zárja ki a lehetőségek egy részéből.

1.sz. táblázat nem releváns

2.sz. táblázat

A sajátos nevelési igényű, pszichés fejlődési zavarral küzdő gyermekek helyben történő fejlesztésének, tanításának támogatására tervezett tevékenységek a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok az SNI, pszichés zavarral küzdő gyermekekkel kapcsolatos szolgáltatások terén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együttműködésben valósul-e meg
PSZICHÉS FEJLŐDÉSI ZAVARRAL FOGYATÉKKAL ÉLŐK, MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK						
1.	Helyben elérhető, komplex SNI-támogató szolgáltatások (gyógypedagógia, fejlesztőpedagógia, pszichológia) hiánya, különösen kistélepüléseken	Területi egyenlőtlenségek, szakemberhiány, utazó hálózat korlátozott használata, intézményi kapacitáshiány	Utazó gyógypedagógiai hálózat rendszeresítése, járási szintű szakmai centrumok fejlesztése, célzott szakember-megtartó programok, településközi együttműködések ösztönzése	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	Hiányos fejlesztő eszközpark (fejlesztő játékok, mozgásfejlesztő, digitális, diagnosztikai és szenzoros eszközök) az oktatási és szociális intézményekben	Korlátozott intézményi források, beruházási források hiánya, eszközfejlesztés alacsony prioritása a helyi döntéshozatalban	Célzott eszközfejlesztési pályázatok bevonása, vármegyei szintű eszközbeszerzési program, közös eszközhasználati rendszerek kialakítása intézményközi megosztással			
3.	Az integrált neveléshez, oktatáshoz szükséges személyi feltételek (asszisztensek, kisebb csoportlétszám, egyéni fejlesztési idő) hiányosságai	Finanszírozási korlátok, pedagógus- és asszisztenshiány, rugalmatlan szervezeti keretek, túlterhelt intézmények	Rugalmas létszámnormák, asszisztensi státuszok bővítése, célzott bér- és ösztönző eszközök, egyéni fejlesztési időkeretek beépítése az intézményi működésbe			
4.	Információhiány az elérhető szolgáltatásokról, jogosultságokról, fejlesztési lehetőségekről	Széttagolt szolgáltatási rendszer, gyenge intézményközi kommunikáció, hiányzó egységes információs platform	Vármegyei szintű, közérthető információs felület és tájékoztató anyagok, rendszeres tájékoztató fórumok, iskolai és szociális intézményi „kapuőr” szereplők kijelölése	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek	nem

5.	Oktatási integráció mellett is fennálló minőségi különbségek (alacsonyabb szintű tanulástámogatás, differenciálás hiánya, rejtett szelekció)	Strukturális előítéletek, rejtett szegregáció, hiányzó inkluzív pedagógiai gyakorlat, gyenge intézményi érzékenység	Inkluzív pedagógiai képzések, anti-diszkriminációs protokollok, érzékenyítő programok, célzott tanulástámogató szolgáltatások (mentorálás, tanulószobák) romagyerekek számára		(pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
6.	Korlátozott hozzáférés SNI- és fejlesztő szolgáltatásokhoz (aluldiagnosztizálás vagy épp nem megfelelő diagnózis, szükségletekhez nem illeszkedő ellátási forma)	Bizalomhiány, információhiány, strukturális előítéletek, adminisztratív terhek, szakemberhiány perifériás térségekben	Kulturális kompetenciával bíró szakemberek bevonása, helyi közvetítők (roma mediátorok), diagnosztikai folyamatok átláthatóvá tétele, településközi vizsgálohelyek erősítése			
7.	Közösségi, identitáserősítő és inkluzív programok korlátozott jelenléte	Gyenge civil jelenlét, szűkös települési erőforrások, előítéletek a roma célcsoportot érintő programokkal szemben	Roma közösségi programok támogatása (kultúra, sport, tanulás), helyi közösségi terek nyitottságának növelése, partnerség roma önszerveződésekkel			
8.	A szolgáltatások igénybevételét nehezítő diszkriminatív attitűdök és negatív intézményi gyakorlatok	Előítéletek, intézményi kultúra hiányosságai, szankciók nélküli diszkriminatív helyzetek	Intézményi szintű esélyegyenlőségi tervek, panaszmechanizmusok erősítése, szupervízió és rendszeres képzések, monitoring mutatók beépítése a helyi stratégiákba			
9.	A szolgáltatások igénybevételét nehezítő rejtett költségek (utazás, segédeszközök, magánfejlesztés)	Szűkös családi költségvetés, állami támogatások célzottságának korlátai, magánszolgáltatások térnyerése	Célzott anyagi támogatások (utazási hozzájárulás, eszközvásárlás támogatása), ingyenes vagy kedvezményes szolgáltatási csomagok kialakítása, önkormányzati alapok létrehozása	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
10.	Alacsony szintű szolgáltatási orientáció, bizalomhiány az intézményekkel szemben	Negatív korábbi intézményi tapasztalatok, stigmatizáció, kulturális távolság a szolgáltatók és az ügyfelek között	Közösségi szociális munka erősítése, terepen dolgozó segítők (mediátorok, mentorok), bizalomépítő programok, partnerségen alapuló ügyfélkapcsolat-fejlesztés			

11.	Intézmények közötti együttműködések, információcserék hiányossága	A feladatokban érintett intézmények között kevés az információcsere és az együttműködés, akár egy településen belül, akár a települések között. Emiatt a problémákat többnyire az egyes iskolák, óvodák maguk próbálják megoldani, elszigetelten.	Szakember találkozók, információs workshopok, konferenciák szervezése, jó gyakorlatok átadása.			

MEGOLDÁSI JAVASLATOK-HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A hátrányos helyzetű gyermekek és családok számára megoldási irányként olyan, több szinten beavatkozó fejlesztésekre van szükség, amelyek egyszerre kezelik a hozzáférési, minőségi és információs egyenlőtlenségeket. Kulcsfontosságú a településközei, vagy legalább járási szinten elérhető szolgáltatási pontok és utazó szakmai hálózatok megerősítése, hogy a kistépüléseken élő, gyakran mélyszegénységben élő családok is ténylegesen hozzáférjenek az SNI-szűréshez, fejlesztéshez és kiegészítő szolgáltatásokhoz. Ezzel párhuzamosan célzottan támogatni kell az intézmények eszközfejlesztését, különösen ott, ahol jelenleg csak minimális fejlesztő eszközpark áll rendelkezésre, mert ezek hiányában az integrált nevelés nem tud minőségi, differenciált pedagógiai gyakorlattá válni. A közlekedési akadályok csökkentése – szolgáltatásbusz, iskolabusz, utazási támogatás – szintén elengedhetetlen, hogy a térségi centrumokban működő szolgáltatások ne csak papíron, hanem a gyakorlatban is elérhetők legyenek a rászoruló családok számára.

Emellett szükség van olyan komplex, közösségi alapú programokra, amelyek a mélyszegénységben élő és roma családok bizalmát is erősítik az intézményrendszer iránt, és csökkentik az együttműködést gátló félelmeket, rossz tapasztalatokat. Ezt szolgálhatják a terepen dolgozó segítők, mentorok, mediátorok, akik a családok és intézmények között hidat képeznek, és segítenek a szolgáltatásokhoz való tényleges kapcsolódásban. Végül, de nem utolsósorban a vármegyei szintű, átlátható információs rendszer és a szolgáltatók közötti strukturáltabb együttműködés elengedhetetlen ahhoz, hogy a hátrányos helyzetű gyerekekre szabott, tudatos fejlesztési útvonalak alakulhassanak ki, ne pedig esetleges, egyéni kapcsolatokon múló hozzáférés határozza meg az esélyeket.

II.V.3. Az ifjúságot célzó tevékenységek

a) HIÁNYOSSÁGOK

Tolna vármegye ifjúsági rendszere a járási elemzések alapján több, jól azonosítható, kifejezetten rendszerszintű gyengeséget és „beépített hibát” mutat.

A legáltalánosabb hiba, hogy a vármegyében nincsen egységes, tudatosan szervezett ifjúsági rendszer, inkább járási és települési „szigetek” laza együttese látszik. A városiasabb, intézményileg erősebb térségek (pl. Szekszárd, Paks) bizonyos területeken – különösen prevencióban, táborokban, civil jelenlétben – érezhetően előrébb tartanak, míg az aprófalvas, periférikus járásokban (Tamási, Bonyhád több települése, kisebb falvak) a szolgáltatások szinte teljes hiánya a jellemző. A vármegyei kép problémája az, hogy ezt a különbséget nem kezeli rendszerszinten: nincs olyan logika, amely szerint a „gazdagabb” szolgáltatási terekkel rendelkező járásek felelősséget viselnének a gyengébb ellátottságú térségek fiataljaiért, például mobil szolgáltatások, közös programok, járásközi együttműködések formájában.

Szinte minden járásban visszatérő elem, hogy az ifjúsági, oktatási és foglalkoztatási szereplők közötti együttműködés vagy nagyon gyenge, vagy teljesen hiányzik. Vármegyei szinten ez azt jelenti, hogy az ifjúságot érintő kulcsterületek – iskola, szociális ellátás, közművelődés, munkaügy, egészségügy – nem kapcsolódnak össze egy közös ifjúsági pályává, hanem külön szektorokként működnek. Hiányossággként értelmezhető, hogy a rendszer a fiatalok életét széttagozza: mást jelent számukra az iskola, mást a szociális ellátás, mást az eseti programok, de ezek nem állnak össze átjárható, következetes támogatási útvonallá. Ez magyarázza azt is,

hogy a pályaorientáció, a munkaerő-piaci felkészítés és a prevenció gyakran nem tud hatékonyan beépülni a mindennapi működésbe, csak projektszerűen villan fel egy-egy településen.

Vármegyei léptékben nagyon markáns hiba, hogy a dedikált ifjúsági szakemberek szinte teljesen hiányoznak a rendszerből. A járási leírások alapján a fiatalokkal való foglalkozás jellemzően más munkakörök mellé „ragasztott” feladat (pedagógus, közművelődési szakember, szociális munkás), vagy civil alapon, önkéntességből szerveződik. Ennek következménye, hogy az ifjúsági munka sehol nem válik önálló szakmai területté: nincs, aki felelne a helyi ifjúsági stratégia, programkínálat, partnerségek és visszacsatolás tudatos tervezéséért. Vármegyei szinten ez nem csak kapacitáshiány, hanem strukturális gyengeség: olyan rendszer működik, amelynek nincs „gazdája”, nincsenek felelőssé tett szereplői az ifjúsági korosztály egészének szintjén.

Tartalmi szempontból közös vármegyei hiány, hogy a fiatalokkal kapcsolatos fejlesztések túlnyomórészt kulturális és szabadidős dimenzióban jelennek meg, míg a munkaerő-piaci, kompetenciafejlesztő és prevenciós területek vagy gyengék, vagy teljesen hiányoznak. Több járásban a munkaerő-piaci felkészítés, a vállalkozói kompetenciák erősítése, a soft skillek fejlesztése sehol vagy csak más településen, eseti jelleggel elérhető, miközben a válaszadók szinte mindenhol jelzik a programok szükségességét. Vármegyei szinten ez azt jelenti, hogy az ifjúsági rendszer nem a fiatalok életésélyeinek kulcsterületeire koncentrál, hanem elsősorban élményszerzésre, kulturális részvételre, és ezzel akaratlanul is erősíti azokat a különbségeket, amelyek a munkaerő-piacon, továbbtanulásban, önálló életkezdésben amúgy is megjelennek.

Külön gyenge pontként jelenik meg a prevenció: a járási szövegekben jól látható, hogy a mentális egészség, a szenvedélybetegségek, a szexuális nevelés és a digitális biztonság területein a lefedettség szélsőségesen egyenetlen. Vannak járások (pl. Szekszárd, Paks), ahol az egészségmegőrzés, bűnmegelőzés, digitális biztonság témaköreiben szélesebb a kínálat, de a mentális egészség és a szenvedélybetegség-megelőzés itt is gyengébb; más térségekben (Tamási, kis periférikus falvak) pedig szinte semmi nem történik ezeken a területeken. A vármegyei „hiba” itt az, hogy nincsen egységes prevenciós minimum: a fiatalok lakóhelye dönti el, hogy bizonyos alapvető, életkorhoz kötődő kockázatokkal kapcsolatban kapnak-e támogatást, információt vagy sem. Ez nem csak szakmai, hanem esélyegyenlőségi kérdés is.

A fiatalok elérését akadályozó tényezők leírása (motivációhiány, információhiány, szabadidős lehetőségek hiánya, anyagi akadályok, közlekedési problémák) járási szinten részletes, de vármegyei szinten nincs igazán „összeolvasva”. A mintázat azonban egyértelmű: a rendszer úgy működik, hogy a meglévő társadalmi különbségeket reprodukálja. A jobb helyzetű, jobban szervezett településeken élő fiataloknak több esélyük van programokhoz, információhoz és támogató kapcsolatokhoz jutni, míg a szegényebb, aprófalvas, periférikus települések fiataljai ugyanazokkal az akadályokkal szembesülnek – programhiány, szakemberhiány, motivációs vákuum –, miközben a vármegyei rendszer nem kínál kompenzáló mechanizmusokat. Ez rendszerszinten azt jelenti, hogy a jelenlegi működés a különbségek konzerválása felé hat, nem pedig azok mérséklése felé.

A hátrányos helyzetű csoportok szempontjából a vármegyei kép hiányossága, hogy a járási anyagokban ugyan végig jelen vannak a hátrányos helyzet strukturális okai (szegénység, periféria, információhiány, alacsony szolgáltatási szint), de maguk a célcsoportok (romák, fogyatékkal élők, mélyszegénységben élők, lányok/ fiatal nők) többnyire rejtve maradnak a kategóriák mögött. Vármegyei szinten ez azt a hibát eredményezi, hogy az ifjúsági rendszer „átlagfiatalt” feltételez, és nem látható benne, hogy a programok mennyire érik el, vagy éppen zárják ki ezeket a csoportokat. Nem arról van szó, hogy az anyag „rosszul” dolgozna, hanem arról, hogy maga a rendszer nem tematizálja célzottan ezeket a fiatalokat, így a hiányok is csak közvetetten jelennek meg.

Összességében tehát a járási elemzések alapján a vármegyei szintű hibák és hiányosságok úgy foglalhatók össze, hogy Tolna vármegyében az ifjúsági munka nem egységes, tudatosan szervezett rendszerként működik, hanem települési és járási gyakorlatok laza halmazaként. A fő problémák: nincs kijelölt „gazdája” az ifjúsági területnek, hiányoznak a dedikált szakemberek, a szektorok közötti együttműködés eseti, a munkaerő-piaci és prevenciós területek alulfejlettek, a prevenció lefedettsége egyenlőtlen, és a hátrányos helyzetű csoportok nincsenek kifejezetten nevesítve, kezelésük nem rendszerbe szervezett. A „jobb működés” iránya ebből következően nem elsősorban új programok számának növelésében, hanem a meglévő elemek összehangolásában, felelősségi viszonyok tisztázásában és a járások közötti különbségek tudatos kiegyenlítésében rejlik.

1.sz. táblázat

Az ifjúságot célzó tevékenységek LAKOSSÁG hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok: IFJÚSÁGOT célzó tevékenységek		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
1.	Az ifjúságot célzó szolgáltatások szigetszerű, járásonként és településenként erősen eltérő elérhetősége	Nincs egységes vármegyei ifjúságpolitika és koordináció, a települések saját kapacitásaikhoz és szemléletükhöz igazodva, egymástól függetlenül szervezik a programokat.	Vármegyei szintű ifjúsági stratégia kidolgozása, amely kijelöli a minimum szolgáltatási szintet, a szereplők feladatait és az együttműködési kereteket a járások között.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	A munkaerő-piaci felkészítés, pályaaorientáció és kompetenciafejlesztés rendszerszintű hiánya az ifjúsági kínálatban	Az ifjúsági tevékenységek túlnyomórészt kulturális és szabadidős jellegűek, a foglalkoztathatóságot célzó elemek nem integrálódnak az ifjúsági, oktatási és foglalkoztatási szektor együttműködésébe.	Járási szinten szervezett, vármegyei szinten koordinált pályaaorientációs, szakmai képzési és soft skill fejlesztő programok kialakítása az iskolák, munkaügyi szereplők és civil szervezetek bevonásával			
3.	Prevenációs programok (mentális egészség, szenvedélybetegség, szexuális edukáció, digitális biztonság) egyenlőtlen lefedettsége	A prevenció nem jelenik meg önálló, stratégiai területként, sok településen nincs kapacitás, tudás vagy felelős szereplő a programok szervezésére	Vármegyei prevenciós programcsomag kidolgozása moduláris formában, amelyet a járások és települések helyi adottságaikhoz igazítva tudnak bevezetni, minimum lefedettségi elvárásokkal.			
4.	Ifjúsági szakemberek hiánya, az ifjúsági feladatok más munkakörök mellékfeladataiként való megjelenése	Nincs kijelölt ifjúsági feladatgazda, az önkormányzati és intézményi struktúrákban nem jelenik meg önálló ifjúsági munkakör vagy felelősségi kör.	Járási szintű ifjúsági referensi/ifjúságsegítői hálózat létrehozása, a feladatkörök intézményi beágyazása és a meglévő szakemberek célzott ifjúságügyi továbbképzése	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
5.	A szektorok közötti együttműködés gyengesége (oktatás, szociális, munkaügyi, egészségügyi, kulturális szféra)	Az ifjúságügy horizontális területként nem jelenik meg, hiányoznak a formális együttműködési megállapodások és közös tervezési fórumok	Vármegyei és járási szintű ifjúsági munkacsoportok, kerekasztalok létrehozása, rendszeres közös tervezés és monitoring bevezetése az érintett szektorok részvételével			

6.	Kulturális és szabadidős programok, táborok és helyi lehetőségek korlátozott köre, különösen kisebb településeken.	Sok településen nehéz a fiatalokat megszólítani, a meglévő programok nem eléggé vonzóak vagy nem érik el őket; a helyi hagyományokra épülő, de piacképes kézműves tudás átadására irányuló kezdeményezések jelenleg szórványosak.	A fiatalokat célzó kulturális és szabadidős programkínálat bővítése, tematikus programsorozatok és táborok szervezése, különös tekintettel a helyi hagyományokra épülő, ugyanakkor piacképes kézműves ismeretek gyakorlati elsajátítására.
7.	Az önkéntes munkavégzéshez kapcsolódó információk és konkrét lehetőségek szűk köre.	Az önkéntes tevékenység lehetősége formálisan sok településen adott, azonban az információ nem jut el minden fiatalhoz, és korlátozott azoknak a helyi tevékenységeknek a száma, amelyekhez ténylegesen tudnak csatlakozni.	Az önkéntes munkavégzés tudatos támogatása és láthatóvá tétele, a településen belüli önkéntes pozíciók és feladatkörök számának növelése, az elérhető lehetőségek célzott kommunikációja a fiatalok felé
8.	Érdektelenség a helyi ügyek iránt, alacsony részvétel közösségi eseményekben; ifjúsági fórumok és érdekképviselési formák hiánya	Számos településen nincs olyan struktúra, amely bevonná a fiatalokat a helyi döntésekbe és programok tervezésébe; hiányoznak az ifjúságot célzó fórumok, önkormányzati vagy civil érdekképviselési szerveződések.	A fiatalok helyi közéletbe való bevonását ösztönző mechanizmusok kialakítása; ifjúsági fórumok, érdekképviselési szervek és szerveződések (pl. ifjúsági önkormányzatok, diáklklubok) létrehozása és folyamatos működtetésük szakmai támogatása.

2.sz. táblázat

A KÖZÖSSÉGI PROGRAMOK hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok: IFJÚSÁGOT célzó tevékenységek		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
NŐK, FOGYATÉKKAL ÉLŐK, MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK						
1.	Nemi egyenlőséggel, szerepelvárásokkal, erőszak megelőzéssel foglalkozó programok hiánya	A nemi szempont kevésbé jelenik meg az ifjúsági tervezésben, a lányok/ fiatal nők speciális kockázatai és szükségletei nincsenek külön tematizálva	Nemi egyenlőségi, párkapcsolati erőszak-megelőzési és online zaklatás elleni modulok beépítése a prevenciós programokba, lányoknak szóló támogató csoportok szervezése	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	Lányok pályaorientációs támogatásának hiánya a nem hagyományos szakmák irányába	Tartós sztereotípiák a női szerepekről és hivatásokról, a helyi pályaorientációs gyakorlatok nem kérdezik rá tudatosan ezekre a korlátokra.	Célzott pályaorientációs programok indítása fiatal nők számára, női példaképek bevonása, a STEM- és vállalkozói területek megismertetése interaktív formában.			
3.	Akadálymentes ifjúsági programok, terek és információk hiánya vagy esetlegessége.	Az akadálymentesítés nem jelenik meg kötelező alapelvként az ifjúsági tervezésben, hiányzik a fogyatékosügyei szempontokkal kapcsolatos tudás és felelősség.	Ifjúsági terek fizikai és infokommunikációs akadálymentesítése, kötelezően érvényesítendő inkluzív tervezési szempontok beépítése a pályázati és támogatási rendszerekbe.			
4.	Személyre szabott, kísérő jellegű támogatás hiánya (mentorálás, önálló életre felkészítés).	A szolgáltatások többsége „átlagfiatalra” szabott, nincs kapacitás és struktúra differenciált, egyéni szükségletekhez igazodó támogatási formákra	Közösségi alapú, fogyatékkal élő fiatalokra specializált mentorprogramok, egyéni fejlesztési tervek, 5családokat bevonó támogató csoportok kialakítása járási szinten.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális	nem
5.	Hozzáférés hiánya az ifjúsági programokhoz anyagi okok (utazás, részvételi költségek, eszközök) miatt	A programok tervezésekor nem épül be szisztematikusan az anyagi akadályok kezelése, a támogatási elemek (utazás, étkezés) esetlegesek.	Olyan ifjúsági programmodell kialakítása, amelyben az utazási támogatás, étkezés és részvételi költségmentesség előre tervezett, külön költségcsomagban finanszírozott elem.			

6.	Tanulás- és iskolában maradási támogató ifjúsági programok gyengesége.	A tanulás támogatása főként az iskolarendszer felelősségeként jelenik meg, az ifjúsági szolgáltatásokhoz kevésbé kapcsolódnak célzott tanulástámogató elemek	Ifjúsági terekhez kapcsolódó tanulástámogató szolgáltatások (korrepetálás, tanulóklub, vizsgafelkészítés) kialakítása szociális és oktatási szolgáltatásokkal együttműködésben.		intézmények, releváns államigazgatási szervek	
7.	Hosszú távú, kísérő jellegű támogatási útvonalak hiánya az iskolából a munkaerőpiacra	Az ifjúsági programok nagy része rövid, projektszerű beavatkozás, nincs intézményesített utánkövetés vagy mentorálás.	Komplex, többéves ifjúsági mentorprogramok kialakítása, amelyek összekapcsolják a tanulást, pályaaorientációt, gyakorlatszerzést és pszichoszociális támogatást.			
8.	Roma fiatalok célzott elérésének és bevonásának hiánya az ifjúsági programokban	A roma fiatalok mint önálló célcsoport ritkán jelennek meg, az etnikai alapú hátrányok láthatatlanok maradnak az „általános” ifjúsági kategóriák mögött	Roma fiatalokra fókuszáló elérési stratégiák és programok kialakítása, roma mediátorok, kortárssegítők bevonása az ifjúsági szolgáltatások tervezésébe és megvalósításába.			
9.	Előítéletek, szegregáció és diszkrimináció kezelése hiányzik az ifjúsági programok tematikájából.	Az interkulturális nevelés, előítélet-csökkentés és konfliktuskezelés nem jelenik meg következetesen az ifjúsági kínálat részeként.	Interkulturális, érzékenyítő és konfliktuskezelő tréningek rendszeres beépítése iskolai és közösségi programokba, közös, integrált ifjúsági terek és tevékenységek erősítése	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
10.	Roma fiatalok továbbtanulását és munkaerő-piaci integrációját támogató programok gyengesége.	A hátrányok halmozódása (szegénység, iskolai lemaradás, lakóhelyi periféria) ellenére kevés kifejezetten ezekre a fiatalokra szabott, komplex beavatkozás működik.	Roma fiatalokra fókuszáló ösztöndíj-, mentor- és gyakornoki programok kialakítása, amelyek az iskolai előmenetelt, a szakmaszerzést és a munkaerő-piaci belépést kísérik			

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK-TELJES LAKOSSÁG

Tolna vármegye ifjúsági rendszerének fejlesztése szempontjából egyaránt szükség van a teljes lakosságot érintő, rendszerszintű beavatkozásokra és célzott, hátrányos helyzetű csoportokra szabott intézkedésekre. A meglévő helyzetelemzés alapján egyértelmű, hogy az ifjúsági munka jelenlegi formájában fragmentált, település- és járásfüggő, és csak részben képes válaszolni a fiatalok komplex szükségleteire, különösen a munkaerő-piaci, prevenciós és esélyegyenlőségi dimenziókban

Tolna vármegyében a legfontosabb fejlesztési irány a szigetszerű, eseti ifjúsági tevékenységek helyett egy integrált, járási és vármegyei szinten is koordinált ifjúsági rendszer kialakítása. Ennek kiindulópontja egy egységes vármegyei ifjúságstratégia kidolgozása, amely egyszerre rendezi a települési, járási és megyei szereplők feladatait, és kijelöli a közösen elérendő célokat: a fiatalok helyben tartását, foglalkoztathatóságuk javítását, egészségük védelmét és társadalmi részvételük erősítését. A stratégia egyik kulcseleme kell legyen a világosan meghatározott felelősségi rendszer és a szereplők közötti formális együttműködési megállapodások, amelyek csökkentik a jelenleg tapasztalható intézményi széttagozottságot.

Mindezek megvalósításához elengedhetetlen a dedikált ifjúsági szakemberek hálózatának kiépítése, legalább járási szinten. A jelenlegi helyzetben az ifjúsági feladatok gyakran „másodlagos” feladatként jelennek meg pedagógusok, szociális munkások, közművelődési szakemberek munkakörében, ami nem teszi lehetővé a hosszú távú, tervszerű, szakmai standardokra épülő ifjúsági munka kialakítását. A járási szintű ifjúsági referensek vagy ifjúságsegítők kijelölése – akár több települést lefedő munkakörben – biztosítaná, hogy valaki kifejezetten a fiatalok szükségleteivel, a programok összehangolásával és a partnerségek építésével foglalkozzon. Emellett indokolt a meglévő szakemberek (szociális, pedagógus, közművelődési, munkaügyi) célzott továbbképzése ifjúságügyi, nem formális tanulási és közösségfejlesztési témákban, hogy a rendszerben már jelen lévő humánerőforrás minőségében is megerősödjön.

A szolgáltatáshiánnyal küzdő, aprófalvas járásokban különös jelentősége van a mobil szolgáltatásoknak. Mivel több térségben alig vagy egyáltalán nem érhetők el helyben ifjúsági programok, indokolt megyei vagy járási szintű „utazó” ifjúsági szolgáltatások szervezése (mobil ifjúsági klub, kitelepülő információs pont, vándor prevenciós programok), amelyek rendszeresen, előre tervezett ütemezésben jelennek meg a kisebb településeken. Ezek a szolgáltatások összekapcsolhatók pályaaorientációval, egészségfejlesztéssel, közösségfejlesztéssel és nem formális kompetenciafejlesztéssel is, így a fiatalok nem elszigetelt, hanem komplex támogatást kapnak.

Kiemelt jelentőségű a munkaerő-piaci felkészítés és a pályaaorientáció megerősítése, hiszen a megye járásainak döntő többségében ezek a programok hiányoznak vagy csak elvétve jelennek meg, miközben a szükséglet szinte mindenhol megfogalmazódik. Érdemes olyan vármegyei szintű programokat kialakítani, amelyek a köznevelési intézményekre, a helyi munkaügyi szervezetekre, a vállalkozói szférára és a civil szereplőkre építve valósítanak meg pályaaorientációs napokat, vállalati látogatásokat, gyakorlati tapasztalatszerzési lehetőségeket, illetve kiscsoportos karrier-tanácsadást. Ezek a programok különösen akkor tudnak hatásosak lenni, ha a helyi munkaerő-piaci realitásokhoz igazodnak, és valós továbbtanulási/munkavállalási utakra készítik fel a fiatalokat, nem csupán formális információnyújtás történik.

A prevenciós terület fejlesztése szintén megkerülhetetlen. A jelenlegi helyzetben különösen a mentális egészség, a szenvedélybetegségek megelőzése, a szexuális felvilágosítás és a digitális biztonság azok a területek, ahol a lefedettség járásonként jelentősen eltér, és több térségben gyakorlatilag nincs rendszeres program. Vármegyei szinten olyan moduláris prevenciós programcsomagok kidolgozása lenne indokolt, amelyeket az iskolák, közösségi terek, civil

szervezetek és önkormányzatok helyi adottságaikhoz igazítva tudnak alkalmazni. Fontos, hogy ezek a programok ne alkalmi előadások legyenek, hanem többszöri találkozásra épülő, a fiatalokat aktívan bevonó folyamatok, amelyek teret adnak a kérdéseknek, a reflexióknak és a saját élményű tanulásnak.

Az ifjúsági részvétel erősítése szintén kulcskérdés. A fiatalok bevonása a helyi ügyek alakításába, az ifjúsági koncepciók, programok tervezésébe és értékelésébe nemcsak demokratikus szempontból alapérték, hanem a motiváció szempontjából is meghatározó. Érdemes települési és járási ifjúsági fórumokat, diáktanácsokat, részvételi költségvetési elemeket és ifjúsági konzultációkat bevezetni, amelyekben a fiatalok valós döntési vagy javaslattételi joggal rendelkeznek. Ez a fajta részvétel hosszú távon erősíti a helyben maradás motivációját, a közösséghez való kötődést és a felelősségvállalást.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK-HÁTRÁNYOS HELYZETŰ CSOPOTOK

A vármegye ifjúsági helyzetképe azt mutatja, hogy a hátrányos helyzetű csoportok – fogyatékkal élők, nők, mélyszegénységben élők, romák – szempontjai a jelenlegi ifjúsági szolgáltatásokban legfeljebb implicit módon jelennek meg, célzott, strukturált beavatkozások ritkák. Ezért a rendszerszintű fejlesztések mellett külön figyelmet kell fordítani arra, hogy az új programok ne „átlagfiatalokra” szabott, hallgatólágosan szelektív szolgáltatások legyenek, hanem tudatosan érvényesítsék az esélyegyenlőségi szempontokat.

A fogyatékkal élő fiatalok esetében elsődleges követelmény a fizikai és infokommunikációs akadálymentesítés. A közösségi terek, ifjúsági programok, táborok, képzések tervezésekor kötelezően érvényesíteni kell az akadálymentesség szempontjait (megközelíthetőség, hozzáférhető információk, asszisztencia, szükség esetén jelnyelvi tolmácsolás), mert enélkül a fogyatékkal élő fiatalok formálisan a célcsoport részei, de ténylegesen nem tudnak részt venni. Ezen túl szükség van olyan kiscsoportos, személyre szabott támogatási formákra (mentorálás, egyéni fejlesztési tervek, közösségi alapú rehabilitációs elemek), amelyek az önálló életvitel, a közlekedés, a továbbtanulás és a munkavállalás területén erősítik a fiatalokat és családjaikat. Fontos, hogy a fogyatékkal élőket célzó programelemek ne szegregáltak, hanem lehetőség szerint inkluzív módon, a többségi fiatalokkal közös tereket és élményeket teremtvé valósuljanak meg, ez csökkenti a stigmatizációt és erősíti a közösségi kohéziót.

A lányok és fiatal nők esetében kiemelt kérdés a nemi szerepelvárások, a pályaválasztási sztereotípiák és a láthatatlan gondoskodási terhek problematikája. A vármegyei ifjúsági programokba érdemes célzottan beépíteni a nemi egyenlőséggel foglalkozó elemeket: önbizalom-erősítő tréningeket, női példaképekkel való találkozásokat, olyan pályaaorientációs modulokat, amelyek tudatosan nyitják meg a „nem hagyományos” pályákat is a lányok előtt (pl. műszaki, informatikai, vállalkozói területek). Emellett fontos a párkapcsolati erőszak, online zaklatás, reprodukív egészség és beleegyezés témáinak beemelése a prevenciós programokba, mert ezek a kockázatok a fiatal nők esetében gyakran láthatatlanul, de súlyosan hatnak az életminőségre és a pályautak alakulására. Szükség lehet olyan biztonságos, támogató, kifejezetten lányoknak/nőknek szánt csoportokra és terekre, ahol ezekről a témákról nyíltan lehet beszélni, és ahol a támogatás nem stigmatizáló, hanem felhatalmazó módon jelenik meg.

A mélyszegénységben élő fiatalok esetében a legnagyobb kihívás az, hogy az ifjúsági programokhoz való hozzáférést a mindennapi megélhetési küzdelmek, a mobilitási korlátok és az információhiány egyszerre akadályozza. Számukra az ifjúsági szolgáltatások csak akkor lesznek érdemben elérhetők, ha a programok tervezésekor számolnak az anyagi korlátokkal (ingyenes részvétel, étkezés, utazási támogatás), és a programok időzítése, helyszíne illeszkedik a családi munkamegosztáshoz, a közlekedési lehetőségekhez. A mélyszegénységben élő fiatalok számára különösen fontosak a hosszabb távú, kísérő jellegű beavatkozások

(mentorprogramok, tanulástámogatás, ösztöndíjrendszerek, tranzitfoglalkoztatási programok), amelyek nem csupán egyszeri élményt nyújtanak, hanem tartósan segítik a lemorzsolódás megelőzését, a végzettség megszerzését és a munkaerő-piaci belépést. A szociális szolgáltatásokkal, családsegítéssel, gyermekjóléti alapellátással való szoros együttműködés elengedhetetlen, mert a fiatalok elérése sok esetben csak ezen csatornákon keresztül lehetséges. A roma fiatalok számára tervezett beavatkozásoknál alapelveként kell megjelenjen az, hogy a romaság nem önmagában, hanem más hátrányokkal (szegénység, alacsony iskolai végzettség, települési periféria) kombinálódva hoz létre halmozott kirekesztettséget. A roma fiatalok esetében ezért nem elegendő általános ifjúsági programokat kínálni, szükség van olyan elemekre is, amelyek kifejezetten az etnikai alapú diszkrimináció, az előítéletek, a szegregált iskolai környezet, a lakhatási problémák hatásait kezelik. Hasznos lehet roma fiatalokból és felnőttekből álló mentorhálózat kialakítása, amely pozitív mintákat mutat, és segít a továbbtanulási, pályaaorientációs döntésekben. Emellett fontos a közösségi terekben, ifjúsági programokban tudatosan dolgozni az interkulturális párbeszéd, a konfliktuskezelés és az előítélet-csökkentés, hogy ne csak „romáknak szóló” programok jöjjenek létre, hanem olyan befogadó közegek, ahol a roma és nem roma fiatalok között is erősödhet a kapcsolat.

A hátrányos helyzetű csoportok támogatása szempontjából kulcskérdés az egyéni és kiscsoportos kísérés intézményesítése. A rövid, projektszerű programok önmagukban ritkán elegendők a tartós változáshoz, különösen olyan fiataloknál, akiknek a családi háttér, a lakókörnyezet és a strukturális feltételek is hátráltatóak. Ezért vármegyei szinten célszerű lenne olyan ifjúsági mentorprogramot kialakítani, amelyben képzett mentorok – lehetőleg helyi, a közösséget ismerő szakemberek vagy fiatal felnőttek – hosszabb időn keresztül kísérik a célcsoportba tartozó fiatalokat a tanulás, a pályaválasztás, a munkavállalás és a mindennapi nehézségek terén. A mentorprogramok eredményességét nagyban növeli, ha szoros kapcsolatban állnak az iskolákkal, szociális szolgáltatókkal, munkaügyi szervezetekkel, és ha a mentorok számára rendszeres szupervízió és szakmai támogatás biztosított.

II.V.4. Helyi kulturális közösségfejlesztés

a) HIÁNYOSSÁGOK

A helyi kulturális közösségfejlesztési folyamat eddigi vizsgálata alapján összességében nem az látszik, hogy a településeken ne lennének közösségi kezdeményezések vagy ne volna jelen valamiféle kulturális aktivitás, hanem inkább az, hogy ezek sok esetben még nem állnak össze tudatosan felépített, hosszabb távon is fenntartható közösségfejlesztési folyamattá. A meglévő gyakorlat erőssége, hogy számos helyen vannak programok, hagyományörző alkalmak, helyi kommunikációs csatornák és időszakos közösségi fórumok, ugyanakkor a működés sokszor inkább eseményszerű és alkalmi, mintsem következetesen tervezett, egymásra épülő és szélesebb lakossági bevonást biztosító folyamat. Ebből adódóan az egyik legfontosabb hiányosság az, hogy a közösségfejlesztés több településen még mindig elsősorban rendezvényszervezésként jelenik meg, és kevésbé olyan szakmai folyamatként, amelyben a közösségi akciók, a részvételi fórumok, a helyi értékfeltárás, a kommunikáció és a stratégiai tervezés tudatosan kapcsolódnak egymáshoz.

Szintén visszatérő problémaként rajzolódik ki, hogy a lakossági részvétel sok helyen elmarad a kívánatostól, vagy legalábbis nem éri el azt a szintet, amelyre valódi közösségfejlesztési folyamat építhető lenne. A válaszok alapján több térségben nem elsősorban a programok teljes hiánya okozza a nehézséget, hanem az, hogy a helyi lakosok bevonása, aktivizálása és tartós

megszólítása korlátozott hatékonysággal valósul meg. Ez arra utal, hogy a jelenlegi gyakorlatok sok esetben inkább kínálatot teremtenek, mintsem valódi részvételt, vagyis a közösség tagjai gyakrabban megjelennek résztvevőként egy-egy eseményen, mint alakítóként a helyi folyamatokban.

A hiányosságok között fontos megemlíteni azt is, hogy a részvételi fórumok és közös problémamegbeszélések bár több helyen jelen vannak, többnyire nem rendszeresek, nem intézményesültek, és nem épülnek be stabilan a helyi döntéshozatal vagy fejlesztési tervezés gyakorlatába. Ez nem azt jelenti, hogy ne lenne nyitottság a közös gondolkodásra, hanem inkább azt, hogy a részvételiség jelenleg sokszor eseti jellegű, és gyakran egy konkrét ügryhöz vagy alkalomhoz kötődik. Emiatt a közösségfejlesztés egyik lényegi eleme, a lakosság folyamatos bevonása és partnerségi szerepének erősítése csak részben valósul meg.

A helyi hagyományokhoz és értékekhez kapcsolódó tevékenységek területén is érzékelhető egyfajta részlegesség. Több településen vannak ugyan hagyományörző programok és identitáserősítő elemek, de ezek nem mindenhol kapcsolódnak össze tudatos értékfeltárással, dokumentálással és archiválással, így a kulturális örökség sok esetben inkább jelen van a helyi emlékezetben, mintsem módszeresen feltárt és közösségfejlesztési szempontból is hasznosított erőforrásként. Ennek következtében a hagyományok több helyen inkább kísérőelemei a közösségi életnek, nem pedig a közösségi cselekvést szervező, strukturáló tényezők.

A kommunikáció területén kedvező, hogy a honlapok és közösségi médiafelületek sok településen működnek, ez azonban önmagában nem jelenti azt, hogy a helyi nyilvánosság fejlesztése teljes körűen megvalósult volna. A digitális jelenlét sok esetben elsősorban tájékoztatási funkciót lát el, és kevésbé válik a közösségi párbeszéd, a visszacsatolás vagy a bevonás aktív eszközévé. Vagyis a kommunikáció több helyen megfelelően működik abban az értelemben, hogy információt közvetít, de kevésbé támogatja azt, hogy a lakosság ténylegesen alakítója legyen a közösségi folyamatoknak.

A folyamat egyik legnagyobb korlátja a pénzügyi források szűkössége, amely szinte valamennyi vizsgált térségben erősen jelen van. Ez ugyan részben külső adottság, mégis fontos következménye, hogy a közösségi programok sok helyen nehezen bővíthetők, nem válnak rendszeressé, és kevés mozgástér marad új, innovatívabb vagy célzottabb közösségi akciók bevezetésére. Ehhez kapcsolódik a humánkapacitások egyenetlensége is: több településen van ugyan szervezőerő, de nem mindenhol áll rendelkezésre olyan stabil szakmai háttér, amely a közösségfejlesztést nemcsak programszervezési, hanem módszertanilag is tudatos folyamatként tudná működtetni.

Összességében tehát a helyi kulturális közösségfejlesztési folyamat jelenlegi formájában inkább fejleszthető, mint kiforratlanul működésképtelen rendszerként írható le. A fő hiányosság nem a teljes hiány, hanem az, hogy a meglévő elemek – programok, hagyományok, fórumok, kommunikációs csatornák és helyi szereplők – sok esetben még nem kapcsolódnak össze kellő mértékben egy egységes, részvételre építő, stratégiailag is átgondolt közösségfejlesztési folyamattá. Ennek alapján óvatosan úgy fogalmazható meg, hogy a helyi kulturális közösségfejlesztés Tolna vármegyében több településen már rendelkezik fontos alapokkal, ugyanakkor további megerősítést igényel a részvételiség, a folyamatszerűség, a dokumentáltság, a helyi együttműködések stabilitása, valamint a szakmai és pénzügyi fenntarthatóság terén

1.sz. táblázat

A HELYI KULTURÁLIS KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉS hozzáféréseinek javításához tervezett LAKOSSÁGI beavatkozások						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok helyi kulturális közösségfejlesztési folyamat		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
1.	A közösségi programok többsége rendezvényközpontú, nem épül be folyamatszerű közösségfejlesztési logikába	A helyi gyakorlat hagyományosan esemény- és projektalapú, hiányzik a közösségfejlesztés szemléletű tervezés és értékelés.	A meglévő rendezvényekhez kapcsolódó, ciklikusan ismétlődő közösségi műhelyek, lakossági fórumok, közös tervezési alkalmak bevezetése, módszertani támogatással	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	Korlátozott a lakosság bevonódása a közösségi ügyek tervezésébe és megvalósításába	A lakosok elsősorban „fogyasztóként” jelennek meg a programokon, a szervezésben és döntés-előkészítésben kevés a belépési pont	Részvételi tervezési folyamatok, önkéntes csoportok és „helyi nagykövetek” bevonása, lakossági ötletpályázatok és közösségi akciók rendszeres indítása			
3.	A helyi hagyományok, történetek, értékek dokumentálása és közösségi hasznosítása csak részben megoldott pl. falukönyvek, települési kalendárium	A hagyományápolás sokszor informális, személyekhez kötött, hiányoznak a tudatos értékfeltárási és archiválási kezdeményezések	Helyi értéktár-projektek, falukönyvek, tematikus kiadványok és digitális archívumok támogatása, lakossági gyűjtőakciókkal, intergenerációs programokkal			
4.	A kommunikáció főleg informáló, kevésbé párbeszédre és bevonásra épül.	A honlap és közösségi média használata inkább egyirányú tájékoztatást szolgál, kevés az interaktív felület	Interaktív online és offline felületek (kérdőívek, kommentfelületek, közösségi tervező estek) kialakítása, ahol a lakossági visszajelzéseknek látható következménye van.			
5.	A fenntarthatóságát a programok a forráshiány tartósan korlátozza.	Szűk önkormányzati költségvetések, pályázati forrásokhoz való egyenetlen hozzáférés, gyenge projektmenedzsment-kapacitás	Pályázati tanácsadás, közös (társégi) projektfejlesztés, civil-önkormányzati partnerségek erősítése, többéves finanszírozási konstrukciók előnyben részesítése	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit	nem

6.	Közösségi felmérések, közösségaktivizáló tevékenységek hiánya	Számos településen megfogalmazódott az igény átfogó közösségi felmérésekre, amelyek pontosabban kirajzolnák a helyi szükségleteket és hiányosságokat. Több helyen hiányoznak azok a tematikus, nyilvános találkozók és fórumok is, ahol a lakosok szervezett keretek között elmondhatnák véleményüket egy-egy konkrét kérdéssről	Komplex közösségi felmérések megvalósítása szakemberek biztosításával Nyilvános találkozók, részvételi fórumok megvalósítása		gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
7.	Kevés, kifejezetten hagyományörzésre, helyi értékekre, ünnepek közösségi megélésére épülő kulturális és szórakoztató program	A programkínálat sok településen falunapokra és néhány nagyobb rendezvényre szűkül, a hagyományörző, identitáserősítő elemek nem kapnak elég hangsúlyt	Rövid, tematikus hagyományörző családi napok, világnapokhoz és nemzeti ünnepekhez kapcsolódó események (pl. víz világnapja, kenyér világnapja), amelyek közösségi szinten teszik átélhetővé a helyi értékeket.			
8.	A helyi értékeket, helytörténetet bemutató programok, épített és természeti örökséget láthatóvá tevő alkalmak hiánya.	Helytörténeti és örökségalapú kezdeményezések szórványosak, gyakran egy-egy elkötelezett személyhez kötődnek, nincsenek rendszerszinten megerősítve.	Vármegyei értékeket bemutató programok (épületlátogatások, tematikus kirándulások, „helyi értékek napja”), amelyek rendszeresen visszatérnek a települési programkínálatban.			
9.	Szűk körű, kevésbé változatos kulturális és közösségfejlesztő programkínálat.	Korlátozott pénzügyi és szakmai kapacitások, amelyek a „minimum” programok fenntartására elegendők, új típusú eseményekre kevés erőforrás marad	Kultúrestek, zenés-táncos rendezvények, irodalmi estek szervezése, amelyek egyszerre nyújtanak szórakozást és erősítik a kulturális-közösségi identitást			
10.	Gyenge, esetleges együttműködés az önkormányzatok, intézmények, civil szervezetek és vállalkozások között a programok szervezésében	A szereplők sokszor saját körükben terveznek, kevés a közös tervezési fórum, eltérő erőforrások és prioritások nehezítik a partnerséget.	Olyan programok és projektek ösztönzése, amelyek kifejezetten több szektort (önkormányzat–intézmény–civil–vállalkozás) kapcsolnak össze, közös fesztiválok és tematikus napok szervezésével.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
11.	Kevés lehetőség a generációk közötti párbeszédre és tudásátadásra.	A programok gyakran korosztályok szerint szerveződnek, ritkák a kifejezetten többgenerációs alkalmak	Generációk közötti párbeszédet erősítő programok (mesemondó estek, történetmegosztás, helyi legendák megosztása), ahol gyerekek, fiatalok és idősek közösen vesznek részt.			

12.	A helytörténet, helyi örökségek, hagyományok és helyi gasztronómia közös feldolgozására irányuló alkalmak hiánya	A helyi értékek ismerete sokszor az idősebb generációhoz kötődik, átadásukra nincs rendszeres, szervezett keret	Helytörténeti és gasztronómiai programok (néprajzi napok, receptgyűjtés, mesemondó és meseíró versenyek), ahol a fiatalabb generációk az idősektől tanulhatnak			

2.sz. táblázat

A HELYI KULTURÁLIS KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉS hozzáfééréseinek javításához tervezett beavatkozások a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok HELYI KULTURÁLIS KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉSI folyamat	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg	
NŐK						
1.	Részvételi nehézségek a gondoási feladatok és időhiány miatt	Gyermekfelügyelet hiánya a programokon, rugalmatlan időpontok	Családbarát programtervezés (játékosarok, gyermekfoglalkozás a rendezvény ideje alatt), kora esti és hétvégi időpontok, női egészség- és közösségi napok (pl. nőnaphoz, anyák napjához kapcsolva)	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	Kevés, kifejezetten nőket megszólító közösségi esemény	Nők célzott bevonásának hiánya, alulreprezentáltság a szervezésben	Női közösségek erősítése tematikus rendezvényekkel (pl. „nők a helyi gasztronómiában”, „helyi női alkotók napja”), bevonva helyi vállalkozókat, civil szervezeteket.			
3.	Kevés szervezett generációk közötti női szerep- és tapasztalatátadás	Ritkák a többgenerációs, női életutakra épülő alkalmak	Anyák-lányok, nagymamák-unokák programok, közös főzés, kézműves foglalkozások, ahol a női szerepek térségi szinten is megerősíthetők			

4.	Korlátozottak a női tapasztalatokat, helyi tudást és hagyományokat láthatóvá tevő programok	A nőkhöz kapcsolódó helyi tudásformák (gasztronómia, kézművesség, családi emlékezet) kevésbé tematizáltak	Női alkotók napja, helyi receptekhez, kézműves hagyományokhoz, családi történetekhez kapcsolódó közösségi programok és bemutatók szervezése			
5.	Kevés, kifejezetten nőket megszólító közösségi és identitáserősítő program	A települési programok többsége általános célcsoportnak szól, a nők speciális élethelyzete ritkán jelenik meg önálló szempontként	Női közösségi napok, egészség- és életmódprogramok, valamint nőnaphoz, anyák napjához kapcsolódó közösségi alkalmak szervezése	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
IDŐSEK						
1.	A programok tartalma kevésbé tükrözi az idősök igényeit és tudását	Generációk közötti szakadék, az idősök „passzív célcsoportként” kezelése	Idősök tudását láthatóvá tevő események (pl. „kenyér és hagyomány napja” – sütő- és kézműves bemutatók, helyi történetek gyűjtése), generációk közötti néprajzi, néptáncos és gasztronómiai programok.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	Nehéz a fizikai és információs hozzáférés a programokhoz	Mobilitási korlátok, alacsonyabb digitális kompetencia, hiányzó személyes megkeresés	Háziorvosi, szociális szolgálati és házi segítségnyújtási hálózatra épülő tájékoztatás, házhoz vitt információk, szükség esetén közösségi szállítás megszervezése			
3.	A hagyományörzéshez és helyi értékekhez kapcsolódó programokban az idősök bevonása nem mindig tudatos	A hagyományok átadása gyakran informális, nincs mindenhol szervezett kerete	Hagyományörző családi napok, népszokásokhoz kapcsolódó ünnepek, közös sütés-főzés, kézműves és népdalos alkalmak szervezése, ahol az idősök tudásátadásban is részt vesznek			

4.	Korlátozottak a generációk közötti találkozási és tudásátadási lehetőségek	A programok többnyire korcsoportonként elkülönülnek, kevés a tudatosan többgenerációs alkalom	Nagyszülő–unoka programok, közös néptáncos, gasztronómiai és helytörténeti események, valamint iskolákkal együttműködésben szervezett találkozások kialakítása
5.	Az információk nem mindig jutnak el megfelelően az idősekhez	A digitális csatornák dominanciája, személyes tájékoztatás hiánya	Többcsatornás tájékoztatás: nyomtatott meghívók, helyi hirdetőtáblák, személyes megkeresés, idősök klubján, házi segítségnyújtáson és szociális hálózaton keresztüli információátadás
6.	Kevés vármegyei vagy térségi program kínál kifejezetten idősök számára kapcsolódási lehetőséget	A nagyobb rendezvények tervezése során az idősök szempontjai kevésbé hangsúlyosak	Olyan térségi programok szervezése, amelyekbe az idősök célzottan bevonhatók, például idősök világnapjához, egészségnapokhoz, hagyományörző és gasztronómiai eseményekhez kapcsolódóan
7.	Kevés olyan program, amely kifejezetten az idősök tapasztalataira, tudására és társas szükségleteire épít	Az idősök gyakran „kísérő” szereplői a rendezvényeknek, nem célcsoportként jelennek meg a tervezésben	Idősekre szabott helytörténeti, mesélő, klubjellegű programok, generációk közötti projektek kialakítása, ahol az idősök aktív tudásközvetítők
8.	Magas a magány kockázata, ami csökkenti a részvételi hajlandóságot.	Szűkülő kapcsolati háló, elvándorló fiatalok, kevés rendszeres kisközösségi találkozási alkalom.	Kistérségi „idős klub” hálózat erősítése, otthon-közel programok, szomszédsági önszervező csoportok és telefonos/online kapcsolattartó hálózat kialakítása.
Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030 Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek nem			

GYERMEKEK						
1.	A kulturális és közösségi programok nem mindig gyermekközpontúak, inkább felnőtt rendezvényekhez kapcsolódóan jelennek meg	A programtervezés felnőttfókuszú, kevés a gyermekek véleményére építő, számukra önálló tereket biztosító kezdeményezés	Gyermek- és ifjúsági műhelyek, klubok, projektek (pl. településszépítés, diákújság, gyerekfesztivál) létrehozása, gyerekek bevonása a helyi programtervezésbe	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	A hátrányos helyzetű gyermekek részvétele alacsonyabb a kulturális közösségi programokban.	Anyagi és szociális akadályok, gyengébb szülői motiváció, információhiány, stigmatizáció.	Ingyenes részvétel biztosítása, iskolai/szociális jelzőrendszer bevonása, célzott meghívás és kísérés, mentorprogramok, iskolán belüli közösségfejlesztő projektek			
3.	Kevés a készségfejlesztő, közösségi felelősségvállalást erősítő program	A kulturális kínálat inkább szórakozás-orientált, nem kapcsolódik tudatosan a közösségi kompetenciák fejlesztéséhez.	Projektalapú tanulásra épülő közösségi programok (pl. környezetvédelmi akciók, helyi értéktartás, közös kreatív projektek) ösztönzése intézményi partnerséggel			
4.	A helyi történelem, értékek és népszokások élményszerű megismerésének hiánya	Az ismeretátadás főleg frontális iskolai formákhoz kötődik, kevés az élményalapú tanulási lehetőség	Helytörténeti séták, „ismerd meg a településet” túrák, dramatikus népszokás-bemutatók, gyerekekre szabott tematikus programokkal (pl. farsangi népszokások, betlehemezés)			
5.	Korlátozott részvétel térségi, vármegyei szintű programokon	Utazási nehézségek, hiányzó szervezett kijutás, az iskolai és térségi programok gyenge összehangolása	Iskolákkal együtt tervezett térségi diákprogramok (gyereknap, diák-néptáncfesztivál, ifjúsági sport- és gasztro-napok), iskolabusz vagy szervezett szállítás biztosításával			
6.	Kevés többgenerációs program, ahol gyerekek és idősek közösen vesznek részt	A programok korosztályonként szerveződnek, hiányoznak a tudatosan generációkat összekötő alkalmak	Mesemondó és meseíró versenyek, nagyszülő-unoka napok, közös sütés-főzés, helyi történetek gyűjtése idősektől, ahol a gyerekek aktív szereplők	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil	nem

7.	A gyermekek véleménye ritkán jelenik meg a programok tervezésében	Tervezés felnőtt nézőpontból, gyerekek bevonása nélkül	Gyermek-önkormányzatok, diáktanácsok és osztályközösségek bevonása a települési és térségi gyerekprogramok tervezésébe (ötletgyűjtés, szavazások, „gyerekzsűri”)		szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
8.	Digitális eszközök alulhasználtak a közösségi identitás erősítésében	A programok többsége offline, kevés a gyerekek számára vonzó online elem	Online „vármegyei kincskereső” játékok, digitális pecsétgyűjtő rendszerek világnapokhoz és helyi eseményekhez kapcsolva, amelyeket iskolai és szabadidős programokhoz kötnek			
9.	Kevés olyan program, amely a gyerekeket a helyi kulturális élet szereplőiként mutatja meg	A gyerekek sokszor csak passzív résztvevői a rendezvényeknek	Gyermek-néptáncsoportok, énekkarok, ifjúsági színjátszó körök bekapcsolása a települési, járási, megyei fesztiválok programjába; „gyerekek a színpadon” blokk kialakítása minden nagyobb rendezvényen			
FOGYATÉKKAL ÉLŐK						
1.	A közösségi terek és programok részben akadálymentesek, sokszor nem hozzáférhetők.	Hiányos fizikai akadálymentesítés, nem megfelelő információs és kommunikációs alkalmazkodás	Akadálymentesítési terv készítése, fizikai és infokommunikációs akadálymentesítés ütemezett megvalósítása, fogyatékoságügyi szervezetek bevonásával	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit	nem

2.	Kevés olyan program, amely a fogyatékkal élők aktív szerepvállalására épít	A fogyatékkal élők gyakran támogatott résztvevőként, nem partnerként jelennek meg	Közös, érzékenyítő és inkluzív programok tervezése, melyekben a fogyatékkal élők tudásukat, tapasztalataikat mutathatják be, illetve szerepet kapnak a szervezésben.		gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
3.	A térségi identitást erősítő eseményekbe való bekapcsolódás sokszor esetleges	A szállítás, kíséret és segítő jelenlét hiánya korlátozza a részvételt	Kísérőszolgálat, szervezett szállítás, támogató szolgálatok és fogyatékosügyi szervezetek bevonása a programok előkészítésébe és lebonyolításába			
4.	Korlátozott az önérvényesítés a programtervezésben	Kevés a rendszeres egyeztetés az érintettekkel és képviselői szervezeteikkel	Rendszeres konzultációk és közös tervezési alkalmak szervezése az érintettek és érdekvédelmi szervezeteik részvételével			
5.	Az információk nem minden esetben hozzáférhetők vagy érthetők	Hiányzik a könnyen érthető kommunikáció, a vizuális és infokommunikációs támogatás	Könnyen érthető tájékoztatók, piktogramok, nagybetűs vagy egyszerűsített információs anyagok, valamint szükség esetén jelnyelvi támogatás biztosítása			
MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK						
1.	Gyenge kapcsolódás a települési és térségi közösségi élethez	A programok egy része társadalmilag távolinak, „nem nekünk szólónak” tűnhet.	Személyes megszólításon alapuló bevonás családsegítő, közösségi szociális munkás és helyi segítő hálózatok bevonásával	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	Kevés olyan program van, amely egyszerre közösségépítő és mindennapi élethelyzetükhöz illeszkedő	A programok tematikája nem mindig találkozik a célcsoport valós szükségleteivel	Családi napok, közös főzések, közösségi kertek, praktikus ismereteket is adó helyi programok, amelyek egyszerre nyújtanak élményt és hasznosítható tartalmat			
3.	A helyi identitáshoz való kapcsolódás sérülékeny	A tartós nélkülözés és társadalmi kirekesztettség csökkenti a közösségi	Olyan befogadó, nem stigmatizáló közösségi			

		részvétel és az azonosulás esélyét. A bizalmatlanság, korábbi kirekesztési tapasztalatok és a társadalmi távolság csökkentik a bekapcsolódás esélyét	események szervezése, amelyek a helyi értékekhez, ünnepekhez és gasztronómiai hagyományokhoz kapcsolódva teremtenek kapcsolódási pontot. Roma közösségi vezetők, mediátorok és civil szereplők bevonása a programok tervezésébe és megszervezésébe			
4.	Kevésbé jelennek meg a roma kulturális értékek a helyi identitáserősítő programokban	A roma kultúra sokszor nem a közös helyi örökség részeként jelenik meg	Roma kulturális, zenei, táncos és gasztronómiai elemek tudatos beépítése a települési és térségi rendezvényekbe			
5.	Korlátozott a roma közösségek bevonása a települési és térségi tervezési folyamatokba. Kevés olyan kezdeményezés, amely kifejezetten a roma közösségek belső erőforrásaira épít.	A részvételi fórumok nem mindig érik el az érintett közösségeket, illetve hiányoznak a bizalmi közvetítők. A roma közösségek inkább célcsoportként, mint partnerként jelennek meg a tervezésben	Roma önszerveződő csoportok támogatása, kapacitásépítő képzések (projekttervezés, érdekképviselés), közös pályázatok és programok kialakítása roma szervezetekkel.			
6.	Kevés olyan közösségi alkalom van, amely valós együttműködést teremt a roma és nem roma lakosság között	A programok gyakran párhuzamos közösségi terekben zajlanak, kevés a közös cselekvés	Közös családi napok, főzőversenyek, hagyományőrző és sportprogramok szervezése, amelyek együttműködésre és közös élményre épülnek			

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK-TELJES LAKOSSÁG

A feltárt hiányosságok alapján a helyi kulturális közösségfejlesztésben elsősorban azt szükséges erősíteni, hogy a közösségi élet ne csak rendezvények sorozataként, hanem tudatosan felépített, folyamatos részvételi folyamatként működjön, amelybe a teljes lakosságot és ezen belül a hátrányos helyzetű csoportokat is bevonják. A teljes lakosság szintjén ehhez olyan beavatkozásokra van szükség, amelyek a már meglévő programokra és helyi hagyományokra építve fokozatosan a „nézői részvételről” a közös tervezés, közös cselekvés irányába mozdítják el a közösségi gyakorlatot. Ez konkrétan jelentheti, hogy a nagy látogatottságú események (falunap, családi nap, hagyományőrző rendezvények) mellé mindig kapcsolódnak olyan kisebb, tematikus beszélgetések, lakossági ötletgyűjtő alkalmak és közös szervezésű akciók, amelyek során a lakosok nemcsak részt vesznek, hanem beleszólhatnak a programok tartalmába, és vállalhatnak kisebb-nagyobb szerepeket a megvalósításban is. A részvételiség erősítéséhez fontos a rendszeresség: a települések ne csak „alkalomszerűen” hívják be a lakosságot a közös gondolkodásba, hanem legyenek visszatérő fórumok, műhelyek, amelyek időben előre tervezettek, több csatornán kommunikáltak, és ahol a lakosok visszajelzései valóban láthatóan beépülnek a helyi döntésekbe és programtervezésbe.

A teljes lakosság bevonása szempontjából kulcsfontosságú a helyi kommunikáció fejlesztése is: a honlap és a közösségi média mellé olyan tájékoztatási formákra van szükség (hirdetőtáblák, helyi újság, postaládás szórólap, személyes meghívás), amelyek azokhoz is eljutnak, akik kevésbé aktívak az online térben. Érdemes tudatosan törekedni arra, hogy a közösségi rendezvények kommunikációja ne csak „időpont és helyszín” jellegű legyen, hanem egyértelműen üzenje: számít a lakosok véleménye, várják az ötleteiket, javaslataikat, és valós szerepeket kínálnak számukra a szervezésben. A pénzügyi és humán erőforrások szűkössége miatt indokolt olyan lépéseket tervezni, amelyek nem feltétlenül igényelnek nagy többletforrást, ugyanakkor erősen növelik a bevonódást: például önkéntes csoportok szervezése, „civil nagykövetek” vagy utcabizalmiak bevonása, akik saját mikroközegükben segítik a mozgósítást, illetve a már működő intézmények (iskola, óvoda, könyvtár, idősek klubja) partnerségének erősítését, hogy a közösségfejlesztési szempontok beépüljenek a mindennapi működésükbe.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK-HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A hátrányos helyzetű csoportok – fogyatékkal élők, mélyszegénységben élők, romák, idősek, nők, gyermekek – esetében a fenti általános irányok önmagukban nem elegendőek, mert az ő részvételüket speciális akadályok is nehezítik. Számukra a helyi kulturális közösségfejlesztés akkor válik valóban inkluzívá, ha a programok tervezésekor már a kezdetektől jelen van az „elérhetőség” és az „akadálymentes bevonás” szempontja. A fogyatékkal élők esetében ez nemcsak fizikai akadálymentesítést jelent (megközelíthető helyszín, rámpa, megfelelő mosdó, hallássérültek számára érthető kommunikáció), hanem azt is, hogy a programok tartalmát és módszereit úgy alakítják ki, hogy számukra is értelmezhető, élvezhető, szerepvállalásra teret adó legyen; például kisebb csoportos foglalkozások, érzékenyítő közös műhelyek, vagy olyan tevékenységek, ahol ők maguk is tudásuk, tapasztalatuk megosztóivá válhatnak. A mélyszegénységben élők és a romák bevonásánál különösen nagy jelentősége van a bizalomépítésnek és a közvetítő szereplőknek: olyan helyi személyek (szociális munkások, roma közösségi vezetők, családsegítő szolgálat, közösségszervezők) bevonására van szükség, akik személyes kapcsolatban állnak ezekkel a csoportokkal, és nemcsak „meghívókat közvetítenek”, hanem végigkísérik őket a belépés folyamatán – a program informális bemutatásától kezdve a tényleges részvételig.

Az idősök esetében a legnagyobb kockázat a magány, a mobilitási korlátok és sokszor az alacsonyabb digitális kompetencia, ezért az ő elérésükben különösen fontosak a személyes, szomszédsági, utcai, háziorvosi, szociális alapszolgáltatási csatornákra építő megkeresési formák. Érdemes olyan programokat szervezni, amelyek nemcsak „a fiataloknak szólnak, ahová az idősök is eljöhettek”, hanem kifejezetten az ő tudásukra, életútjukra, emlékezetükre építenek – például helytörténeti beszélgetések, mesélő alkalmak, generációk közötti projektmunkák, ahol az idősök aktív szereplőként jelennek meg, nem csupán passzív hallgatóként. A nők bevonásánál a gondozási terhek és az időhiány gyakran akadály: ennek enyhítésére segíthet, ha a programidőpontokat a családi élet ritmusához igazítják, ha biztosítanak gyermekfelügyeletet egyes rendezvényekhez, vagy ha kifejezetten női csoportokat, önszervező köröket, tematikus beszélgetéseket szerveznek olyan témákban (egészség, munka–család egyensúly, erőszakmegelőzés, közösségi önszerveződés), amelyek az ő élethelyzetükre közvetlenül reflektálnak.

A gyermekek esetében a helyi kulturális közösségfejlesztés egyik leghatékonyabb terepe az oktatási és nevelési intézményrendszerrel való szoros együttműködés: óvodák, iskolák, művészeti iskolák, ifjúsági szervezetek bevonásával olyan közösségi projektek valósíthatók meg, amelyek egyszerre erősítik a helyi identitást és tanítják a részvétel, felelősségvállalás, együttműködés készségeit. Ilyenek lehetnek például településszépítő akciók, közös kulturális produkciók, helyi értékeket bemutató gyermek–fiatal kiállítások, vagy olyan projektek, ahol a gyerekek maguk készítik a tartalmat (pl. „gyerekújság”, blog, kisfilm) a település kulturális életéről. Mindez a hátrányos helyzetű gyerekeknél különösen fontos, mert számukra a helyi közösségi terek és programok gyakran az egyetlen olyan színtérre válhatnak, ahol pozitív megerősítést, sikerélményt és támogató kapcsolati hálót kaphatnak.

Összefoglalva: a hiányosságokra adható megoldási javaslatok lényege, hogy a közösségfejlesztési folyamatot a teljes lakosságra kiterjedően folyamatszerűvé, részvétel-központúvá és tudatosan inkluzívá kell tenni, miközben a hátrányos helyzetű csoportok esetében célzott, az ő speciális akadályaikra reagáló bevonási formákat érdemes alkalmazni. Így a helyi kulturális közösségfejlesztés nemcsak több programot, hanem szorosabb, biztonságosabb és igazságosabb közösségi szövetet eredményezhet, amelyben a település minden csoportja nemcsak jelen van, hanem látható, hallható és cselekvőképes szereplő.

II.V.5. Vármegyei és térségi identitás erősítése, térségfejlesztési együttműködések

a) HIÁNYOSSÁGOK

A vármegyei szintű együttműködés és fejlesztés jelenlegi működése olyan képet mutat, amelyben a már létező jó gyakorlatok mellett számos finoman, de egyértelműen érzékelhető gyengeség körvonalazódik. Ezek a hiányosságok nem egy-egy szereplő „hibájaként”, sokkal inkább a térségi adottságokból, a korlátozott erőforrásokból és a hosszabb távon kialakult működési mintákból fakadó következményeként érthetők. A rendszer alapvetően működőképes, de több ponton „alulhasznált” vagy kiegyensúlyozatlan, ami korlátozza a közösségi és térségi identitás további erősödését.

Az egyik legszembetűnőbb probléma, hogy a térségi együttműködések sok helyen inkább eseti jelleggel, projektszerűen szerveződnek, mintsem tartós, mindennapi gyakorlatként. Vannak települések és szereplők, amelyek tudatosan keresik a közös programokat, képzéseket, fejlesztési partnerségeket, ugyanakkor a vármegye egészét nézve ez nem válik általános

működési normává. Ennek következménye, hogy a közös gondolkodás és a „közös térség” érzése inkább néhány aktív hálózatban jelenik meg, míg más települések számára a vármegyei szint távolabbi, kevésbé átélhető referenciaként marad.

Ehhez szorosan kapcsolódik az a jelenség, hogy a fejlesztéspolitikai tervezés és a stratégiaalkotás nem egyformán von be minden települést. Azok a helyek, ahol nagyobb az adminisztratív és szakmai kapacitás, sokkal könnyebben kapcsolódnak be tanulmányok, programok, kiadványok készítésébe, míg a kisebb, erőforráshiányos települések gyakran inkább csak a kész döntések, pályázatok „címzettjei”. Ez a gyakorlat nem rossz szándékot tükröz, mégis azt eredményezi, hogy a térségi identitás formálása kevésbé közösen teremtett folyamat, és inkább a „központibb” szereplők szemlélete érvényesül.

A mindennapi együttműködést az is gyengíti, hogy a települések közötti kapcsolatok sok helyen sérülékenyek, esetlegesek. A közös programok, testvértelepülési vagy mikrotérségi kapcsolatok megjelennek, de ritkán válnak olyan stabil, hosszú távú struktúrákká, amelyekre identitásképző „történeteket” lehetne építeni. Különösen az aprófalvas, periférikus térségek esetében érződik az, hogy a fizikai távolságok, a közlekedési nehézségek és a mindennapi megélhetési terhek együttesen leszűkítik a horizontot: a lakosok számára a saját település marad a legfőbb referenciapont, míg a térségi vagy vármegyei szint kevésbé válik megélhető közeggé.

A rendszer működését tovább árnyalja a részvétel és az aktivitás egyenlőtlen eloszlása. Szinte minden térségtípusban megfigyelhető, hogy a közösségi és térségi programok egy szűk, elkötelezett szereplői körre épülnek: néhány polgármesterre, intézményvezetőre, kulturális vagy civil kulcsszereplőre. Ez a személyes elkötelezettség nagy érték, ugyanakkor sebezhetővé teszi a folyamatokat: ha ők kifáradnak, más terhelések elviszik a kapacitásukat, vagy egyszerűen elfogynak a tartalékaik, a programok könnyen megtorpannak. A szélesebb lakossági bevonódás sok helyen korlátozott, ami nemcsak a közösségi események látogatottságát csökkenti, hanem hosszabb távon a térségi összetartozás élményét is gyengíti.

A fejlesztési rendszerben jelen lévő erőforráshiány szintén több szinten jelentkezik. A pénzügyi források szűkössége miatt számos település kénytelen minimális, „túlélő” programkínálatot fenntartani, és nincs mozgástere új, kísérletező vagy kifejezetten térségi léptékű kezdeményezések elindítására. Ott is, ahol lennének ötletek és partnerségi szándékok, gyakran a finanszírozás bizonytalansága miatt maradnak a tervek a „jó lenne, ha...” szintjén. Emellett a szakmai kapacitások hiánya – különösen közösségfejlesztésben, projektmenedzsmentben, pályázat-előkészítésben – szintén visszafogja a térségi együttműködések tudatos, tervezett építését: akik értenek hozzá, gyakran túlterheltek, máshol pedig egyszerűen nincs ki vállalja ezeket a feladatokat.

Mindezek összeadódva egy olyan rendszert rajzolnak ki, amelyben a vármegyei és térségi identitást erősítő folyamatok ugyan jelen vannak, de nem mindenhol tudnak kibontakozni a bennük rejlő lehetőségekhez mérten. A hiányosságok nem radikális kudarcokról, hanem inkább „félúton maradt” folyamatokról, alulhasznált kapacitásokról és egyenlőtlen terhelésről szólnak. A kép inkább az, hogy sok jó kezdeményezés létezik, de ezek nem minden esetben állnak össze olyan átfogó, minden település számára érzékelhető térségi keretté, amelyben a vármegyei hovatartozás a mindennapi gyakorlat szintjén is erősen jelen van.

Ha szeretnéd, a következő lépésben ebből a kritikus–de nem vádló – értelmezésből ki tudjuk bontani, hogy egy jövőbeli megyei programnak milyen típusú, inkább „finomhangoló” beavatkozásokra lenne szüksége (pl. kapacitás-erősítés, horizontális hálózatok támogatása, periférikus térségek célzott segítése).

1.sz. táblázat

A vármegyei térségi identitás erősítése, térségfejlesztési együttműködések LAKOSSÁGI hozzájárulásának javításához tervezett beavatkozások					
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a VÁRMEGYEI ÉS TÉRSÉGI IDENTITÁS erősítése, térségfejlesztési együttműködések területén	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
1.	Hiány a hagyományörzésre, helyi értékekre, ünnepekre, az ünnepek közösségi szintű megélésére fókuszáló, valamint kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató programok esetében	. Hagyományörző családi napok szervezése családi együttlétet és a szabadidő helyes eltöltését célzó programok a hagyományok jegyében	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.		Nemzeti ünnepeinkre emlékezés, a nemzeti összetartozás jegyében – programok			
3.		Jeles napok – ünnepi szokások, dramatikus népszokások megjelenítése, felidézése programok			
4.		Világnapokról megemlékezés programok szervezése pl. A Víz Világnapja, A Föld Napja, A Zene Ünnepe, A Látás Világnapja, Az Állatok Világnapja, A kenyér Világnapja, Kék nap stb.			
5.		Kultúrestek, zenés, táncos programok, irodalmi estek, melyek szórakoztató és értékes élményt nyújtanak, valamint hozzájárulnak a kultúra megőrzéséhez és fejlődéséhez.			
6.		Vármegyei értékeket bemutató, ismertető tevékenységek: pl. épületlátogatások, kirándulások stb			
7.		Mozi filmvetítések			

8.	A vármegyei szintű kapcsolatépítési lehetőségek és vármegyei identitást erősítő programlehetőségek hiánya	A települések körében megfogalmazódott a települések, járások közötti együttműködések igénye, mely vármegyei szinten képes lehet összekapcsolni a járások településeit. A programokon való részvétel egyrészt a vármegyei identitás erősítésére ad lehetőséget, másrészt alapot biztosíthat további térségi, járási szintű együttműködések megvalósítására a kapcsolatok építése által.	Vármegyei települések közötti együttműködést erősítő tevékenységek. Civil szervezetek, önkormányzatok, a településeken működő intézmények és a vállalkozói szféra együttműködését ösztönző programok.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
9.	Generációk közötti párbeszéd és tudásátadás lehetőségeinek hiánya; a települések helytörténetének feltárására, a helyi örökségek, értékek, hagyományok megőrzésére, kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató vonatkozó, helyi gasztronómiára fókuszáló programok, alkalmak hiánya	A generációk közötti párbeszéd erősítése, tudásátadás és a helyi értékek, örökségek megőrzése fontos célja a településeknek. Újszerű és kreatív formája az egyéni történetek, helyi legendák, településtörténetek leírása, mesemondó, meseíró versenyek megvalósítása. Ez a cél a kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató programok iránti igénnyel párosul. Ez egyszerre köti össze a gyermekeket, fiatalokat az idősebb generációkkal, ugyanakkor ápolja és tovább örökíti a települések identitását meghatározó települési személyeket, történeseket, hagyományokat, szimbólumokat, természeti értékeket.	Generációk közötti párbeszédet erősítő és tudásátadást ösztönző programok megvalósítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
10.			Tematikus programok szervezés			
11.			Hagyományőrző fesztiválok: pl. Néptáncfesztivál stb.			
12.		A járásokban megvalósulnak falunapok, különböző programok, de nagy igény mutatkozik a generációk közötti tudásátadás lehetséges platformjainak megteremtésére. A hagyományőrzés, a helyi gasztronómia a települések örökségének fontos részét képezik, éppen ezért a kívánt programok sorában is hangsúlyos szerepet tölt be a gasztronómiára összpontosító alkalmakra való igény.	Hagyományőrző gasztronómiai programok és tevékenységek: pl. főző és sütőversenyek, borkóstolók, pálinkafőző verseny, receptcserék, és kapcsolódó kiadványok stb.			

2.sz. táblázat

A vármegyei térségi identitás erősítése, térségfejlesztési együttműködések hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a VÁRMEGYEI ÉS TÉRSÉGI IDENTITÁS erősítése, térségfejlesztési együttműködések területén	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg	
GYERMEKEK						
1.	Hiány a hagyományörzésre, helyi értékekre, ünnepekre, az ünnepek közösségi szintű megélésére fókuszáló, valamint kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató programok esetében	A kulturális közösségi identitást, együttműködést dinamizáló programok, események bővítését a települések nagy része kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató programok formájában véli megvalósítandónak. A hagyományörzés, a helyi értékek, a helytörténeti feltárások a települések örökségének fontos részét képezik, éppen ezért a kívánt programok sorában is hangsúlyos szerepet tölt be a helyi identitást erősítő, a helyi értékekre összpontosító alkalmak szervezésére való igény. A járásokban megvalósulnak különböző programok, települési szinten falunapok, de nagy igény mutatkozik különböző rendezvények megtartására. A vármegyei települések programkínálatában központi szerepet töltenek be a nemzeti ünnepekhez, jeles napokhoz, népszokásokhoz, világnapokhoz kapcsolódó ünnepségek, rendezvények, melyek ápolását, a hagyományok folytatását kiemelten fontosnak vélik.	. Hagományörző családi napok szervezése családi együttlétet és a szabadidő helyes eltöltését célzó programok a hagyományok jegyében	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.		Nemzeti ünnepeinkre emlékezés, a nemzeti összetartozás jegyében – programok				
3.		Jeles napok – ünnepi szokások, dramatikus népszokások megjelenítése, felidézése programok				
4.		Világnapokról megemlékezés programok szervezése pl. A Víz Világnapja, A Föld Napja, A Zene Ünnepe, A Látás Világnapja, Az Állatok Világnapja, A kenyér Világnapja, Kék nap stb.				
5.		Kultúrestek, zenés, táncos programok, irodalmi estek, melyek szórakoztató és értékes élményt nyújtanak, valamint hozzájárulnak a kultúra megőrzéséhez és fejlődéséhez.				
6.		Vármegyei értékeket bemutató, ismertető tevékenységek: pl. épületlátogatások, kirándulások stb				
7.		Mozi filmvetítések				

8.	A vármegyei szintű kapcsolatépítési lehetőségek és vármegyei identitást erősítő programlehetőségek hiánya	A települések körében megfogalmazódott a települések, járások közötti együttműködések igénye, mely vármegyei szinten képes lehet összekapcsolni a járások településeit. A programokon való részvétel egyrészt a vármegyei identitás erősítésére ad lehetőséget, másrészt alapot biztosíthat további térségi, járási szintű együttműködések megvalósítására a kapcsolatok építése által.	Vármegyei települések közötti együttműködést erősítő tevékenységek. Civil szervezetek, önkormányzatok, a településeken működő intézmények és a vállalkozói szféra együttműködését ösztönző programok.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
9.	Generációk közötti párbeszéd és tudásátadás lehetőségének hiánya; a települések helytörténetének feltárására, a helyi örökségek, értékek, hagyományok megőrzésére, kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató vonatkozó, helyi gasztronómiára fókuszáló programok, alkalmak hiánya	A generációk közötti párbeszéd erősítése, tudásátadás és a helyi értékek, örökségek megőrzése fontos célja a településeknek. Újszerű és kreatív formája az egyéni történetek, helyi legendák, településtörténetek leírása, mesemondó, meseíró versenyek megvalósítása. Ez a cél a kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató programok iránti igénnyel párosul. Ez egyszerre köti össze a gyermekeket, fiatalokat az idősebb generációkkal, ugyanakkor ápolja és tovább örökíti a települések identitását meghatározó települési személyeket, történeteket, hagyományokat, szimbólumokat, természeti értékeket.	Generációk közötti párbeszédet erősítő és tudásátadást ösztönző programok megvalósítása.			
10.			Tematikus programok szervezés			
11.			Hagyományörző fesztiválok: pl. Néptáncfesztivál stb.			
12.		A járásokban megvalósulnak falunapok, különböző programok, de nagy igény mutatkozik a generációk közötti tudásátadás lehetséges platformjainak megteremtésére. A hagyományörzés, a helyi gasztronómia a települések örökségének fontos részét képezik, éppen ezért a kívánt programok sorában is hangsúlyos szerepet tölt be a gasztronómiára összpontosító alkalmakra való igény.	Hagyományörző gasztronómiai programok és tevékenységek: pl. főző és sütőversenyek, borkóstolók, pálinkafőző verseny, receptcserek, és kapcsolódó kiadványok stb.			

A vármegyei térségi identitás erősítése, térségfejlesztési együttműködések LAKOSSÁGI hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások

A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a VÁRMEGYEI ÉS TÉRSÉGI IDENTITÁS erősítése , térségfejlesztési együttműködések területén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
IDŐSEK						
1.	Hiány a hagyományörzésre, helyi értékekre, ünnepekre, az ünnepek közösségi szintű megélésére fókuszáló, valamint kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató programok esetében	A kulturális közösségi identitást, együttműködést dinamizáló programok, események bővítését a települések nagy része kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató programok formájában véli megvalósítandónak. A hagyományörzés, a helyi értékek, a helytörténeti feltárások a települések örökségének fontos részét képezik, éppen ezért a kívánt programok sorában is hangsúlyos szerepet tölt be a helyi identitást erősítő, a helyi értékekre összpontosító alkalmak szervezésére való igény. A járásokban megvalósulnak különböző programok, települési szinten falunapok, de nagy igény mutatkozik különböző rendezvények megtartására. A vármegyei települések programkínálatában központi szerepet töltenek be a nemzeti ünnepekhez, jeles napokhoz, népszokásokhoz, világnapokhoz kapcsolódó ünnepek, rendezvények, melyek ápolását, a hagyományok folytatását kiemelten fontosnak vélik.	Hagyományörző családi napok szervezése családi együttlétet és a szabadidő helyes eltöltését célzó programok a hagyományok jegyében	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.			Nemzeti ünnepeinkre emlékezés, a nemzeti összetartozás jegyében – programok			
3.			Jeles napok – ünnepi szokások, dramatikus népszokások megjelenítése, felidézése programok			
4.			Világnapokról megemlékezés programok szervezése pl. A Víz Világnapja, A Föld Napja, A Zene Ünnepe, A Látás Világnapja, Az Állatok Világnapja, A kenyér Világnapja, Kék nap stb.			
5.			Kultúrestek, zenés, táncos programok, irodalmi estek, melyek szórakoztató és értékes élményt nyújtanak, valamint hozzájárulnak a kultúra megőrzéséhez és fejlődéséhez.			
6.			Vármegyei értékeket bemutató, ismertető tevékenységek: pl. épületlátogatások, kirándulások stb			
7.			Mozi filmvetítések			
8.	A vármegyei szintű kapcsolatépítési lehetőségek és vármegyei identitást erősítő programlehetőségek hiánya	A települések körében megfogalmazódott a települések, járások közötti együttműködések igénye, mely vármegyei szinten képes lehet összekapcsolni a járások településeit. A programokon való részvétel egyrészt a vármegyei identitás erősítésére	Vármegyei települések közötti együttműködést erősítő tevékenységek. Civil szervezetek, önkormányzatok, a településeken működő intézmények és a vállalkozói	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil	nem

		ad lehetőséget, másrésről alapot biztosíthat további térségi, járási szintű együttműködések megvalósítására a kapcsolatok építése által.	szféra együttműködését ösztönző programok.		szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
9.	Generációk közötti párbeszéd és tudásátadás lehetőségének hiánya; a települések helytörténetének feltárására, a helyi örökségek, értékek, hagyományok megőrzésére, kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató vonatkozó, helyi gasztronómiára fókuszáló programok, alkalmak hiánya	A generációk közötti párbeszéd erősítése, tudásátadás és a helyi értékek, örökségek megőrzése fontos célja a településeknek. Újszerű és kreatív formája az egyéni történetek, helyi legendák, településtörténetek leírása, mesemondó, meseíró versenyek megvalósítása. Ez a cél a kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató programok iránti igénnyel párosul. Ez egyszerre köti össze a gyermekeket, fiatalokat az idősebb generációkkal, ugyanakkor ápolja és tovább örökíti a települések identitását meghatározó települési személyeket, történeseket, hagyományokat, szimbólumokat, természeti értékeket.	Generációk közötti párbeszédet erősítő és tudásátadást ösztönző programok megvalósítása.			
10.			Tematikus programok szervezés			
11.			Hagyományőrző fesztiválok: pl. Néptáncfesztivál stb.			
12.		A járásokban megvalósulnak falunapok, különböző programok, de nagy igény mutatkozik a generációk közötti tudásátadás lehetséges platformjainak megteremtésére. A hagyományőrzés, a helyi gasztronómia a települések örökségének fontos részét képezik, éppen ezért a kívánt programok sorában is hangsúlyos szerepet tölt be a gasztronómiára összpontosító alkalmakra való igény.	Hagyományőrző gasztronómiai programok és tevékenységek: pl. főző és sütőversenyek, borkóstolók, pálinkafőző verseny, receptcserék, és kapcsolódó kiadványok stb.			

A vármegyei térségi identitás erősítése, térségfejlesztési együttműködések LAKOSSÁGI hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a VÁRMEGYEI ÉS TÉRSÉGI IDENTITÁS erősítése , térségfejlesztési együttműködések területén	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg	
NŐK						
1.	Hiány a hagyományőrzésre, helyi értékekre, ünnepekre, az	A kulturális közösségi identitást, együttműködést dinamizáló programok,	Hagyományőrző családi napok szervezése családi együttlétet	Javasolt ütemezés: éves szinten	Vármegye Önkormányzata,	nem

	ünnepek közösségi szintű megélésére fókuszáló, valamint kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató programok esetében	események bővítését a települések nagy része kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató programok formájában véli megvalósítandónak. A hagyományörzés, a helyi értékek, a helytörténeti feltárások a települések örökségének fontos részét képezik, éppen ezért a kívánt programok sorában is hangsúlyos szerepet tölt be a helyi identitást erősítő, a helyi értékekre összpontosító alkalmak szervezésére való igény. A járásokban megvalósulnak különböző programok, települési szinten falunapok, de nagy igény mutatkozik különböző rendezvények megtartására. A vármegyei települések programkínálatában központi szerepet töltenek be a nemzeti ünnepekhez, jeles napokhoz, népszokásokhoz, világnapokhoz kapcsolódó ünnepek, rendezvények, melyek ápolását, a hagyományok folytatását kiemelten fontosnak vélik.	és a szabadidő helyes eltöltését célzó programok a hagyományok jegyében	Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
2.			Nemzeti ünnepeinkre emlékezés, a nemzeti összetartozás jegyében – programok			
3.			Jeles napok – ünnepi szokások, dramatikus népszokások megjelenítése, felidézése programok			
4.			Világnapokról megemlékezés programok szervezése pl. A Víz Világnapja, A Föld Napja, A Zene Ünnepe, A Látás Világnapja, Az Állatok Világnapja, A kenyér Világnapja, Kék nap stb.			
5.			Kultúrestek, zenés, táncos programok, irodalmi estek, melyek szórakoztató és értékes élményt nyújtanak, valamint hozzájárulnak a kultúra megőrzéséhez és fejlődéséhez.			
6.			Vármegyei értékeket bemutató, ismertető tevékenységek: pl. épületlátogatások, kirándulások stb			
7).			Mozi filmvetítések			
8.	A vármegyei szintű kapcsolatépítési lehetőségek és vármegyei identitást erősítő programlehetőségek hiánya	A települések körében megfogalmazódott a települések, járások közötti együttműködések igénye, mely vármegyei szinten képes lehet összekapcsolni a járások településeit. A programokon való részvétel egyrészt a vármegyei identitás erősítésére ad lehetőséget, másrészt alapot biztosíthat további térségi, járási szintű együttműködések megvalósítására a kapcsolatok építése által.	Vármegyei települések közötti együttműködést erősítő tevékenységek. Civil szervezetek, önkormányzatok, a településeken működő intézmények és a vállalkozói szféra együttműködését ösztönző programok.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás	Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
9.	Generációk közötti párbeszéd és tudásátadás lehetőségének hiánya; a települések helytörténetének feltárására, a	A generációk közötti párbeszéd erősítése, tudásátadás és a helyi értékek, örökségek megőrzése fontos célja a településeknek. Újszerű és kreatív formája az egyéni	Generációk közötti párbeszédet erősítő és tudásátadást ösztönző programok megvalósítása.			

10.	helyi örökségek, értékek, hagyományok megőrzésére, kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató vonatkozó, helyi gasztronómiára fókuszáló programok, alkalmak hiánya	történetek, helyi legendák, településtörténetek leírása, mesemondó, meseíró versenyek megvalósítása. Ez a cél a kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató programok iránti igénnyel párosul. Ez egyszerre köti össze a gyermekeket, fiatalokat az idősebb generációkkal, ugyanakkor ápolja és tovább örökíti a települések identitását meghatározó települési személyeket, történeseket, hagyományokat, szimbólumokat, természeti értékeket.	Tematikus programok szervezés	határideje: tervezetten 2030		
11.			Hagyományörző fesztiválok: pl. Néptáncfesztivál stb.			
12.		A járásokban megvalósulnak falunapok, különböző programok, de nagy igény mutatkozik a generációk közötti tudásátadás lehetséges platformjainak megteremtésére. A hagyományörzés, a helyi gasztronómia a települések örökségének fontos részét képezik, éppen ezért a kívánt programok sorában is hangsúlyos szerepet tölt be a gasztronómiára összpontosító alkalmakra való igény.	Hagyományörző gasztronómiai programok és tevékenységek: pl. főző és sütőversenyek, borkóstolók, pálinkafőző verseny, receptcserek, és kapcsolódó kiadványok stb.			

A vármegyei térségi identitás erősítése, térségfejlesztési együttműködések LAKOSSÁGI hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a VÁRMEGYEI ÉS TÉRSÉGI IDENTITÁS erősítése, térségfejlesztési együttműködések területén	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg	
FOGYATÉKKAL ÉLŐK						
1.	Hiány a hagyományörzésre, helyi értékekre, ünnepekre, az ünnepek közösségi szintű megélésére fókuszáló, valamint kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató programok esetében	A kulturális közösségi identitást, együttműködést dinamizáló programok, események bővítését a települések nagy része kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató programok formájában véli megvalósítandónak. A hagyományörzés, a helyi értékek, a helytörténeti feltárások a települések örökségének fontos részét képezik, éppen ezért a kívánt programok	Hagyományörző családi napok szervezése családi együttlétet és a szabadidő helyes eltöltését célzó programok a hagyományok jegyében	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi,	nem
2.		Nemzeti ünnepeinkre emlékezés, a nemzeti összetartozás jegyében – programok				

3.		sorában is hangsúlyos szerepet tölt be a helyi identitást erősítő, a helyi értékekre összpontosító alkalmak szervezésére való igény. A járásokban megvalósulnak különböző programok, települési szinten falunapok, de nagy igény mutatkozik különböző rendezvények megtartására. A vármegyei települések programkínálatában központi szerepet töltenek be a nemzeti ünnepekhez, jeles napokhoz, népszokásokhoz, világnapokhoz kapcsolódó ünnepségek, rendezvények, melyek ápolását, a hagyományok folytatását kiemelten fontosnak vélik.	Jeles napok – ünnepi szokások, dramatikus népszokások megjelenítése, felidézése programok Világnapokról megemlékezés programok szervezése pl. A Víz Világnapja, A Föld Napja, A Zene Ünnepe, A Látás Világnapja, Az Állatok Világnapja, A kenyér Világnapja, Kék nap stb. Kultúrestek, zenés, táncos programok, irodalmi estek, melyek szórakoztató és értékes élményt nyújtanak, valamint hozzájárulnak a kultúra megőrzéséhez és fejlődéséhez. Vármegyei értékeket bemutató, ismertető tevékenységek: pl. épületlátogatások, kirándulások stb		oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
4.						
5.						
6.						
7.			Mozi filmvetítések			
8.	A vármegyei szintű kapcsolatépítési lehetőségek és vármegyei identitást erősítő programlehetőségek hiánya	A települések körében megfogalmazódott a települések, járások közötti együttműködések igénye, mely vármegyei szinten képes lehet összekapcsolni a járások településeit. A programokon való részvétel egyrészt a vármegyei identitás erősítésére ad lehetőséget, másrészt alapot biztosíthat további térségi, járási szintű együttműködések megvalósítására a kapcsolatok építése által.	Vármegyei települések közötti együttműködést erősítő tevékenységek. Civil szervezetek, önkormányzatok, a településeken működő intézmények és a vállalkozói szféra együttműködését ösztönző programok.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
9.	Generációk közötti párbeszéd és tudásátadás lehetőségének hiánya; a települések helytörténetének feltárására, a helyi örökségek, értékek, hagyományok megőrzésére, kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató vonatkozó, helyi gasztronómiára fókuszáló programok, alkalmak hiánya	A generációk közötti párbeszéd erősítése, tudásátadás és a helyi értékek, örökségek megőrzése fontos célja a településeknek. Újszerű és kreatív formája az egyéni történetek, helyi legendák, településtörténetek leírása, mesemondó, mesecíró versenyek megvalósítása. Ez a cél a kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató programok iránti igénnyel párosul. Ez egyszerre köti össze a gyermekeket, fiatalokat az idősebb generációkkal,	Generációk közötti párbeszédet erősítő és tudásátadást ösztönző programok megvalósítása.			
10.			Tematikus programok szervezés			
11.			Hagyományörző fesztiválok: pl. Néptáncfesztivál stb.			

	ugyanakkor ápolja és tovább örökíti a települések identitását meghatározó települési személyeket, történeket, hagyományokat, szimbólumokat, természeti értékeket.			
12.	A járásokban megvalósulnak falunapok, különböző programok, de nagy igény mutatkozik a generációk közötti tudásátadás lehetséges platformjainak megteremtésére. A hagyományörzés, a helyi gasztronómia a települések örökségének fontos részét képezik, éppen ezért a kívánt programok sorában is hangsúlyos szerepet tölt be a gasztronómiára összpontosító alkalmakra való igény.	Hagyományörző gasztronómiai programok és tevékenységek: pl. főző és sütőversenyek, borkóstolók, pálinkafőző verseny, receptcserek, és kapcsolódó kiadványok stb.		

A vármegyei térségi identitás erősítése, térségfejlesztési együttműködések LAKOSSÁGI hozzájárulásának javításához tervezett beavatkozások					
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a VÁRMEGYEI ÉS TÉRSÉGI IDENTITÁS erősítése, térségfejlesztési együttműködések területén	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK, ROMÁK					
1.	Hiány a hagyományörzésre, helyi értékekre, ünnepekre, az ünnepek közösségi szintű megélésére fókuszáló, valamint kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató programok esetében	A kulturális közösségi identitást, együttműködést dinamizáló programok, események bővítését a települések nagy része kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató programok formájában véli megvalósítandónak. A hagyományörzés, a helyi értékek, a helytörténeti feltárások a települések örökségének fontos részét képezik, éppen ezért a kívánt programok sorában is hangsúlyos szerepet tölt be a helyi identitást erősítő, a helyi értékekre összepontosító alkalmak szervezésére való igény. A járásokban megvalósulnak különböző programok, települési szinten falunapok, de nagy igény mutatkozik különböző rendezvények megtartására. A vármegyei települések programkínálatában	. Hagyományörző családi napok szervezése családi együttlétet és a szabadidő helyes eltöltését célzó programok a hagyományok jegyében	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek
2.		Nemzeti ünnepeinkre emlékezés, a nemzeti összetartozás jegyében – programok			
3.		Jeles napok – ünnepi szokások, dramatikus népszokások megjelenítése, felidézése programok			
4.		Világnapokról megemlékezés programok szervezése pl. A Víz Világnapja, A Föld Napja,			
nem					

		központi szerepet töltenek be a nemzeti ünnepekhez, jeles napokhoz, népszokásokhoz, világnapokhoz kapcsolódó ünnepek, rendezvények, melyek ápolását, a hagyományok folytatását kiemelten fontosnak vélik.	A Zene Ünnepe, A Látás Világnapja, Az Állatok Világnapja, A kenyér Világnapja, Kék nap stb.			
5.			Kultúrestek, zenés, táncos programok, irodalmi estek, melyek szórakoztató és értékes élményt nyújtanak, valamint hozzájárulnak a kultúra megőrzéséhez és fejlődéséhez.			
6.			Vármegyei értékeket bemutató, ismertető tevékenységek: pl. épületlátogatások, kirándulások stb			
7.			Mozi filmvetítések			
8.	A vármegyei szintű kapcsolatépítési lehetőségek és vármegyei identitást erősítő programlehetőségek hiánya	A települések körében megfogalmazódott a települések, járások közötti együttműködések igénye, mely vármegyei szinten képes lehet összekapcsolni a járások településeit. A programokon való részvétel egyrészről a vármegyei identitás erősítésére ad lehetőséget, másrészről alapot biztosíthat további térségi, járási szintű együttműködések megvalósítására a kapcsolatok építése által.	Vármegyei települések közötti együttműködést erősítő tevékenységek. Civil szervezetek, önkormányzatok, a településeken működő intézmények és a vállalkozói szféra együttműködését ösztönző programok.			
9.		A generációk közötti párbeszéd erősítése, tudásátadás és a helyi értékek, örökségek megőrzése fontos célja a településeknek. Újszerű és kreatív formája az egyéni történetek, helyi legendák, településtörténetek leírása, mesemondó, meseíró versenyek megvalósítása. Ez a cél a kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató programok iránti igénnyel párosul. Ez egyszerre köti össze a gyermekeket, fiatalokat az idősebb generációkkal, ugyanakkor ápolja és tovább örökíti a települések identitását meghatározó települési személyeket, történeseket, hagyományokat, szimbólumokat, természeti értékeket.	Generációk közötti párbeszédet erősítő és tudásátadást ösztönző programok megvalósítása.			
10.			Tematikus programok szervezés			
11.	Generációk közötti párbeszéd és tudásátadás lehetőségének hiánya; a települések helytörténetének feltárására, a helyi örökségek, értékek, hagyományok megőrzésére, kulturális, közösségfejlesztő, szórakoztató vonatkozó, helyi gasztronómiára fókuszáló programok, alkalmak hiánya		Hagyományörző fesztiválok: pl. Néptáncfesztivál stb.			
12.		A járásokban megvalósulnak falunapok, különböző programok, de nagy igény mutatkozik a generációk közötti tudásátadás	Hagyományörző gasztronómiai programok és tevékenységek: pl. főző és			
				Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, vármegyei települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.), egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem

	lehetséges platformjainak megteremtésére. A hagyományőrzés, a helyi gasztronómia a települések örökségének fontos részét képezik, éppen ezért a kívánt programok sorában is hangsúlyos szerepet töltsön be a gasztronómiára összpontosító alkalmakra való igény.	sütőversenyek, borkóstolók, pálinkafőző verseny, receptcserék, és kapcsolódó kiadványok stb.			

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK- TELJES LAKOSSÁG KÖRÉBEN

A lakosság számára a közösségi és térségi programokhoz való hozzáférés javítása több, egymást erősítő területen igényel beavatkozást. Fontos, hogy a feladatok ne csak „új programokról” szóljanak, hanem a meglévő infrastruktúra és kapcsolatrendszer jobb kihasználásáról is.

Egyrészt indokolt olyan megyei szintű kommunikációs és információs keretek kialakítása, amelyekben a lakosok egy helyen, könnyen érthető formában találják meg a településükön és térségükben elérhető közösségi, kulturális és identitáserősítő programokat. Ez jelenthet egy közös online felületet, egyszerű, mobilról is jól használható programnaptárral, de kiegészülhet offline eszközökkel is (járási szintű programfüzet, plakátok, helyi lapok). A cél az, hogy a lakosság számára ne legyen információs akadálya annak, hogy tudjon a lehetőségekről.

Másrészt a hozzáférés nemcsak információ, hanem fizikai elérhetőség kérdése is. A széttagolt, aprófalvas térségekben különösen nagy szerepe lehet annak, ha a térségi rendezvényekhez kapcsolódóan időszakos, szervezett utaztatást, telekocsis vagy kisbuszos megoldásokat, közösségi közlekedési „ráhordó” járatokat szerveznek. Mindez azt üzeni a lakosságnak, hogy a térségi programok nem csupán a központi települések privilégiumai, hanem valóban mindenki számára nyitottak.

Harmadrészt szükség van a helyi közösségi terek tudatosabb használatára. Sok településen van művelődési ház, könyvtár, közösségi színtér, de ezek programkínálata gyakran szűk, vagy nem kapcsolódik erősen a térségi identitáshoz. Megyei szinten támogatható lenne olyan szakmai műhelyek, képzések, mentorálási folyamatok indítása, amelyek a helyi közösségfejlesztőket, művelődésszervezőket segítik abban, hogyan tudnak kifejezetten közösségi összetartozást, térségi kapcsolatokat erősítő programokat szervezni.

Végül fontos elem a lakosság bevonása a tervezésbe: nemcsak „programfogyasztóként”, hanem véleményezőként, ötletgazdaként, önkéntesként. Település- és térségi szinten fórumok, közösségi beszélgetések, részvételi tervezési alkalmak szervezhetők, ahol a lakosok megfogalmazhatják, milyen típusú programokra lenne tényleges igényük, milyen időpontban, kinek a bevonásával. Ez növeli az azonosulást, és csökkenti annak kockázatát, hogy a kínálat elcsúszik a valós szükségletektől.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK- HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A hátrányos helyzetű csoportok esetében a fenti általános eszközök önmagukban nem elegendők; itt célzott, csoportspecifikus megoldásokra van szükség. Közös szempont, hogy a hozzáférést ne csak fizikailag és információs szinten, hanem anyagilag, időben és biztonságérzet szempontjából is támogassuk.

A gyerekek számára a hozzáférés erősítése szorosan összekapcsolható az oktatási és gyermekvédelmi rendszerrel. Kulcsfontosságú, hogy az iskolák, óvodák, bölcsődék, gyermekjóléti szolgálatok aktív közvetítő szerepet kapjanak a térségi közösségi programok felé. Az iskolabusz-rendszerek, osztálykirándulásokhoz, tanórán kívüli foglalkozásokhoz kapcsolódó utazási támogatások alkalmasak arra, hogy a térségi rendezvények is elérhetőbbé váljanak. Emellett érdemes olyan programokat szervezni, amelyek kifejezetten a gyerekek részvételére építenek identitáserősítő elemként (helytörténeti foglalkozások, interaktív megyei „kincskereső” játékok, diákcsere-programok térségek között).

Az idősek esetében a mobilitási korlátok, az egészségi állapot és a digitális eszközhasználat korlátozottsága jelenti a legnagyobb akadályokat. Megoldás lehet, ha a programkínálat egy része „házhoz megy”: kisebb, településre vitt rendezvények, mozgó klubfoglalkozások, szomszédos településeken közösen szervezett nyugdíjasklub-ok találkozói. A közlekedésnél

fontos a kíséret biztosítása (önkéntesek, szociális gondozók, közfoglalkoztatottak bevonása), illetve az idősek számára biztonságos, kiszámítható útvonalak és időpontok választása. Emellett érdemes a helyi idősek klubjait, házi segítségnyújtást és falugondnoki szolgálatot tudatosan bevonni a tájékoztatásba és szervezésbe.

A nők számára a hozzáférést sokszor a gondozási terhek, a házimunka és a rugalmatlan időpontok korlátozzák. Ezért fontos, hogy a térségi programoknál tudatosan figyeljenek a családbarát szervezésre: gyermekfelügyelet biztosítása rendezvényeken, gyerekbarát helyszínek, rugalmas időpontok (pl. késő délutáni, hétvégi alkalmak), illetve olyan tematikák, amelyek a nők mindennapi életéhez, munkaerő-piaci helyzetéhez, egészségéhez vagy közösségi szerepeihez kapcsolódnak. A női közösségek – anyaklubok, női egyesületek, egészségnapok – jó belépési pontok lehetnek a szélesebb térségi identitás felé is.

A fogyatékkal élő személyek esetében a fizikai, kommunikációs és attitűdbeli akadálymentesítés egyaránt kulcsfontosságú. A programhelyszínek megközelíthetősége (rámpa, lift, akadálymentes mosdó), a jelnyelvi tolmácsolás, könnyen érthető információk, vizuális segédeszközök, valamint a segítő személyzet jelenléte mind olyan tényezők, amelyek nélkül a formális „hozzáférés” valójában nem valósul meg. Emellett fontos, hogy a szervezők tudatosan keressék a fogyatékoságügyi szervezetekkel való együttműködést, és vonják be őket a programtervezésbe, hogy a kínálat valós igényekre reagáljon.

A mélyszegénységben élők számára a legnagyobb akadály a pénzhiány, a közlekedési költségek, az időhiány (alkalmi munkák, túlélésre fókuszáló mindennapok), valamint sokszor a bizalmatlanság és a „nem nekünk szól” élménye. Megoldást jelenthetnek az ingyenes vagy nagyon alacsony költségű programok, az utazási támogatások, étkezés biztosítása, valamint az, ha a rendezvények minél közelebb mennek a célcsoport lakóhelyéhez (szegregátumokhoz közeli terek, helybe vitt programok). Fontos, hogy a bevonásban szerepet kapjanak a családsegítők, közösségi szociális munkások, civil segítő hálózatok, akik személyes kapcsolaton keresztül tudják oldani a bizalmatlanságot és kísérni a részvételt.

A roma lakosság esetében a fenti, mélyszegénységgel összefüggő akadályok mellett erősen jelen vannak a diszkriminációs tapasztalatok és az intézményekkel szembeni bizalmatlanság. Éppen ezért nem elegendő „roma-barát” kommunikációt folytatni; szükség van olyan programokra, amelyekben roma közösségi vezetők, mediátorok, pedagógusok, civil szervezetek társszereplőként jelennek meg. Nagy jelentősége lehet a roma kultúra, hagyományok, sikertörténetek láthatóvá tételének a térségi programokban, ami erősítheti a pozitív identitást és csökkentheti a „kívülállóság” érzését. Emellett fontos, hogy a roma közösségek bevonása ne csak kulturális eseményekre korlátozódjon, hanem a térségi tervezési folyamatokban, tanácskozásokban, részvételi fórumokon is legyen saját hangjuk.

II.V.6. Roma nők foglalkoztatását elősegítő felzárkóztató programok

a) HIÁNYOSSÁGOK

Az értekezés alapján a roma nők foglalkoztatását elősegítő rendszer Tolna vármegyében több, egymást erősítő strukturális és működési hiányossággal küzd, amelyek nem látványos, de tartósan fennálló akadályokat hoznak létre. Ezek a gyengeségek nem elsősorban egyes szereplők „hibáiként”, hanem egy alulfinanszírozott, széttöredezett, projektekre épülő intézményi környezet következményeként értelmezhetők.

A járási elemzések közös tanulsága, hogy a roma nők számára releváns foglalkoztatási és felzárkóztató programok túlnyomó része nem ott és nem úgy jelenik meg, ahol a célcsoport valójában él. A települések jelentős részén egyáltalán nem működik helyben célzott program,

vagy ha igen, az inkább eseti, projektidőszakhoz kötött kezdeményezés, amely nem épül be tartós szolgáltatási struktúrába. Ez a „máshol elérhető, itt nem jelen lévő” programlogika azt eredményezi, hogy a roma nők számára a támogatások jelentős része csupán elméleti opció marad, amelyhez a mindennapi életfeltételek mellett nehezen tudnak ténylegesen kapcsolódni. A megyei képből ez a széttöredezettség úgy jelenik meg, hogy egyes járásokban már érzékelhető a helyben (is) megjelenő programok csírája, míg más térségekben továbbra is a teljes vagy részleges programhiány a meghatározó. Mivel a beavatkozások időben is jellemzően projektekhez kötöttek, a roma nők számára nehezen kiszámítható, hogy mikor, hol és milyen feltételekkel érhető el számukra értelmezhető támogatás, ami gyengíti a bizalmat és a hosszabb távú tervezést.

Az értekezés jól mutatja, hogy a helyi önkormányzati és szociális intézmények jelentős része túlterhelt, miközben a roma nők foglalkoztatási problémáival kapcsolatos feladatok gyakran egy szűk, személyfüggő szakembergárdára koncentrálódnak. A válaszokból kirajzolódó kép szerint a helyi szereplők sokszor belső erőforrásból próbálnak reagálni a halmozott hátrányokra, miközben a plusz szakmai és pénzügyi kapacitás, illetve a célzott módszertani támogatás csak korlátozottan áll rendelkezésre.

Ugyanakkor a járási anyagok arra is rámutatnak, hogy az együttműködések, hálózatos működési formák fejlesztésének igénye több térségben alig jelenik meg tudatosan. Sok településen a problémát elsősorban „forráshiányként” vagy „szakemberhiányként” fogalmazzák meg, miközben kevésbé tekintik potenciális erőforrásnak a települések közötti, illetve a szociális–foglalkoztatási–oktatási szektorokat átfogó partnerségeket. Ez a szemléletbeli hiányosság azt eredményezi, hogy a meglévő kapacitások sem feltétlenül adódnak össze rendszerszerű beavatkozássá, hanem szigetszerű, egymástól elszigetelt erőfeszítések formájában maradnak jelen.

A vizsgált járási anyagok alapján a roma nőket többségében nem kifejezetten, elsődleges célcsoportként érik el a programok, hanem legfeljebb tágabb, hátrányos helyzetű, munkanélküli vagy közfoglalkoztatott célcsoportok részeként. Ez a gyakorlat azt jelenti, hogy a roma nők sajátos élethelyzetéhez – gondoskodási terhek, alacsony iskolai végzettség, generációs szegénység, rejtett diszkrimináció – igazított, specifikus beavatkozási elemek gyakran hiányoznak a programelemekből.

A roma nők felnőttkori motivációját, önbizalmát, munkaerőpiaci jövőképét célzó, tudatosan felépített motivációs és mentorálási komponensek csak elszórtan jelennek meg, miközben több járási értelmezés is egyértelműen jelzi a motiváció hiányát mint központi akadályt. A rendszer így részben saját feszültségeit termeli újra: az általános programok nem tudnak kellően illeszkedni a roma nők élethelyzetéhez, a részvétel alacsony marad, amit a helyi szereplők aztán motivációs problémaként észlelnek, miközben a strukturális okok kezelése elmarad.

A rendszer egyik legmarkánsabb hiányossága, hogy a programok formális létezése sok esetben nem jár együtt tényleges hozzáféréssel. A járási elemzések rávilágítanak arra, hogy a kistélepüléseken élő roma nők számára a közeli, napi ingázással elérhető munkahelyek és képzési helyszínek hiánya, a ritka vagy drága közlekedés, valamint a gyermekfelügyeleti és gondoskodási terhek együttesen jelentik a részvétel legfőbb akadályát.

Információs értelemben ugyan több térségben nem érzékelik az információhiányt elsődleges problémaként, az adatok mégis azt mutatják, hogy a roma nők sokszor csak esetlegesen, szórványosan találkoznak a számukra releváns lehetőségekkel. A meglévő tájékoztatási csatornák – hivatali, intézményi, online – ritkán fordítják le a programokat a célcsoport mindennapi életnyelvére és döntési helyzeteire, így a formálisan „átadott” információ ténylegesen nem mindig válik beépülő, cselekvést kiváltó tudássá.

Az értekezés egyik fontos, implicit tanulsága, hogy a roma nők foglalkoztatási nehézségeit a helyi szereplők gyakran egy-egy tényező – például motiváció, szakemberhiány, forráshiány –

felől értelmezik, miközben a problémák komplexitása csak részben jelenik meg a gondolkodásban. Több járásban egyszerre vannak jelen olyan válaszok, amelyek szerint sem többlet-információra, sem motivációs programokra nincs szükség, és olyanok is, amelyek kifejezetten ezek hiányát jelzik, ami a közös, strukturált helyzetelemzés és közös tanulási folyamat hiányára utal.

Ez a szemléletbeli töredezettség megnehezíti, hogy a rendszer tanulni tudjon saját tapasztalataiból, és hogy a jó gyakorlatok, eredményes módszerek vármegyei szinten elterjedjenek. A roma nőket érintő foglalkoztatási kirekesztettség így a mindennapi gyakorlatban sokszor „természetes háttérjelenségként” jelenik meg, amelyhez az intézmények alkalmazkodnak, ahelyett hogy közös, reflektált módon igyekeznének átalakítani az azt fenntartó struktúrákat.

Összességében a roma nők foglalkoztatását elősegítő rendszer Tolna vármegyében olyan módon hiányos, hogy miközben részben jelen vannak programok, intézmények és formális eszközök, ezek nem szerveződnek össze koherens, célcsoport-specifikus, területileg lefedett és hosszú távon működő beavatkozási struktúrává. A rendszer gyengesége abban áll, hogy a programok térben és időben szigetszerűek, az intézményi kapacitások szűkösek és fragmentáltak, a roma nők célzott elérése és kísérése pedig csak kivételesen, nem pedig általános gyakorlatként jelenik meg.

A hibák nem elsősorban egyes szereplők mulasztásaként, hanem egy olyan intézményi és finanszírozási környezet következményeként értelmezhetők, amelyben a projektek logikája, a rövid távú kapacitás- és forráshiány, valamint a hálózatos gondolkodás hiánya együtt akadályozza a roma nők foglalkoztatási helyzetének érdemi javulását. Szakdolgozati szinten ebből az a következtetés vonható le, hogy a vármegyei VEP-nek nem csupán új programokat kell megfogalmaznia, hanem a meglévő rendszer strukturális hiányosságaira reflektálva, a célcsoportspecifikus, helyben elérhető, partnerségi alapú és hosszabb távra tervező beavatkozásokat kell előtérbe helyeznie.

1.sz. táblázat

A ROMA NŐK FOGLALKOZTATÁSÁNAK ELŐSEGÍTÉSÉRE tervezett beavatkozások a LAKOSSÁG körében						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a ROMA NŐK FOGLALKOZTATÁSÁNAK elősegítése terén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
1.	A kistérségeken korlátozott a helyben elérhető foglalkoztatási, képzési és tanácsadási szolgáltatások köre	Az aprófalvas településszerkezet, a szűk helyi munkaerőpiac és a szolgáltatások térbeli koncentrációja gyengíti a hozzáférést	Térségi alapon szervezett, kihelyezett foglalkoztatási és képzési szolgáltatások, mobil ügyintézés és településközi együttműködés erősítése indokolt.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	A lakosság egy része számára a képzésekhez és munkahelyekhez való fizikai hozzáférés nehézkes.	A közlekedési kapcsolatok hiányosságai, az utazási költségek és az ingázás időigénye korlátozzák a részvételt.	Közlekedési támogatások, munkába járást segítő helyi megoldások, valamint lakóhelyhez közeli képzési helyszínek szervezése javasolt.			
3.	Nem kellően erős a szolgáltatások közötti intézményi összekapcsoltság	A helyi szereplők sok esetben önállóan, korlátozott koordináció mellett próbálják kezelni a foglalkoztatási problémákat	Az önkormányzati, szociális, foglalkoztatási, oktatási és civil szereplők közötti rendszeres partnerségi mechanizmusokat erősíteni szükséges			
4.	A szolgáltatások finanszírozása sok esetben bizonytalan, projektfüggő	A hosszú távú, stabil működési források hiánya miatt a programok időszakosak, kiszámíthatatlanok.	Többéves finanszírozási szemlélet, paktumalapú forráskoordináció és fenntartható programmodellek kialakítása szükséges	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
5.	A munkavállalást támogató gyermekfelügyeleti és családbarát szolgáltatások nem mindenütt illeszkednek a helyi szükségletekhez.	Az ellátások kapacitása, elérhetősége és időrendje sok esetben nem alkalmazkodik a munkába állás gyakorlati feltételeihez.	Rugalmasabb gyermekfelügyeleti megoldások, helyi közösségi gyermekprogramok és a munka-család összeegyeztetését támogató szolgáltatások fejlesztése javasolt			
6.	A roma lakosságot érintő előítéletek és rejtett diszkrimináció gyengítik a	A roma közösségekkel kapcsolatos negatív sztereotípiák, információhiány és a velük	A lakosság és munkáltatók számára szervezett érzékenyítő programok, párbeszéd-			

	foglalkoztatási programok hatásait	való személyes találkozási alkalmak szükségége fenntartja a bizalmatlanságot.	fórumok, jó gyakorlatokat bemutató kampányok, valamint a diszkriminációellenes szabályok következetes alkalmazása szükséges			
7.	A munkaerőpiaci integrációt támogató szolgáltatások kevésbé kezelik tudatosan az előítéletek és diszkrimináció hatásait	A szolgáltatástervezés fókuszja elsősorban a strukturális problémákon van, miközben a befogadó társadalmi attitűdök erősítése háttérben marad.	A foglalkoztatási, szociális és képzési programokba beépített antidiszkriminációs és interkulturális komponensek, valamint a befogadó munkahelyi környezetet célzó munkáltatói együttműködések erősítése indokolt			

2.sz. táblázat

A ROMA NŐK FOGLALKOZTATÁSÁNAK ELŐSEDÍTÉSÉRE tervezett beavatkozások						
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a ROMA NŐK FOGLALKOZTATÁSÁNAK elősegítése terén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
ROMA NŐK						
1.	Alacsony iskolai végzettség a roma nők körében	A roma nők iskolai és munkaerőpiaci kompetenciáinak javítása, a foglalkoztathatóság növelése.	Alapkompetencia-fejlesztő, felzárkóztató és szakképzésre előkészítő programok indítása; mentorált felnőttképzési lehetőségek szervezése; az iskolai végzettség megszerzését támogató egyéni kísérés biztosítása.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	Közlekedési és lakhatási nehézségek	A roma nők munkába járásának és szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek javítása.	Munkába járást támogató helyi közlekedési megoldások, utazási támogatások, településközi szolgáltatásszervezés; lakhatási tanácsadás és a lakhatási krízisekhez kapcsolódó szociális segítségnyújtás megerősítése.			
3.	Egészségügyi és prevenciós szolgáltatások iránti igény	A roma nők egészségi állapotának javítása és az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés erősítése.	Szűrőprogramok, női egészségnapok, prevenciós és egészségfejlesztő programok szervezése; egészségügyi ellátásokhoz kapcsolódó tájékoztatás és kísérés biztosítása; közösségi egészségfejlesztési elemek beépítése a helyi programokba.			
4.	Kevés a roma nők és mélyszegénységben élők számára lehetőséget biztosító szociális vállalkozás és helyi közösségi projekt	A roma nők helyi gazdasági és közösségi részvételének erősítése, alternatív foglalkoztatási utak bővítése.	Szociális vállalkozási kezdeményezések ösztönzése; helyi közösségi foglalkoztatási projektek, termelő- vagy szolgáltató jellegű programok	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek	nem

			indítása; önkormányzati, civil és vállalkozói partnerségekre épülő pilot programok támogatása.		(pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	
5.	Saját roma belső civil szerveződés és érdekérvényesítés gyengesége	A roma nők közösségi részvételének, önszerveződésének és érdekérvényesítő képességének erősítése.	Roma női közösségek, önszervező csoportok, fórumok és közösségi műhelyek támogatása; civil kapacitásfejlesztés; részvételi tervezési alkalmak és rendszeres egyeztetési platformok kialakítása a helyi döntéshozókkal.			
6.	Kevés hiteles adat áll rendelkezésre a roma nők foglalkoztatásáról	A helyi tervezés és beavatkozások megalapozottságának javítása.	Helyi adatgyűjtési és visszajelzési rendszer kialakítása; intézményi tapasztalatok rendszeres összegzése; kvalitatív és kérdőíves felmérések alkalmazása; a foglalkoztatási és szociális szereplők közötti adatmegosztás szakmai kereteinek erősítése.			
7.	A szakmai képzésekhez való hozzáférés több térségben korlátozott.	Az alacsony iskolai végzettség, a belépési feltételek, a közlekedési nehézségek és a családi terhek egyszerre szűkítik a részvételt	Alapkompetencia-fejlesztéssel összekapcsolt, rugalmas időbeosztású, mentorált képzési programok szervezése szükséges.			
8.	A munkavállalást gátló szociális problémák kezelésére nincs mindenütt összehangolt, komplex támogatási rendszer.	A foglalkoztatási akadályok szorosan összefonódnak a lakhatási, egészségügyi, adósságkezelési és családi nehézségekkel	Komplex esetkezelés, szociális és foglalkoztatási szolgáltatások integrálása, valamint hosszabb távú utánkövetés bevezetése indokolt.	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális	nem
9.	A kisgyermekes roma nők számára a munkába állást segítő támogató szolgáltatások nem mindenhol megfelelőek	A gyermekfelügyeleti lehetőségek, a közlekedés és a rugalmas foglalkoztatási formák hiánya együttesen csökkenti a belépési esélyeket.	Gyermekfelügyelettel kombinált képzések, részmunkaidős és rugalmas foglalkoztatási lehetőségek, valamint célzott munkába állási támogatások kialakítása szükséges.			

10.	A roma nőket érintő foglalkoztatási beavatkozások intézményi koordinációja nem egységes.	A roma nemzetiségi önkormányzatok, szociális intézmények, foglalkoztatási szervek és civil szereplők együttműködése több helyen esetleges.	Járási és vármegyei szinten összehangolt partnerségi modell, rendszeres esetmegbeszélés és közös célcsoport-elérési protokoll kialakítása javasolt.		intézmények, releváns államigazgatási szervek	

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK -TELJES LAKOSSÁG

A járási elemzések alapján a megoldási irányok két szinten ragadhatók meg: egyrészt a teljes lakosságot – különösen a hátrányos helyzetű, kistelepülési környezetben élőket – érintő, univerzális beavatkozások szintjén, másrészt kifejezetten a roma nőkre szabott, célcsoport-specifikus lépésekként. A kettő csak együtt képes érdemi változást indukálni, mert a roma nők foglalkoztatási hátrányai a tágabb helyi társadalmi-gazdasági struktúrákba ágyazódnak.

Elsőként olyan, a teljes lakosságot érintő beavatkozások szükségesek, amelyek a munkaerőpiaci részvétel általános feltételeit javítják az aprófalvas, hátrányos helyzetű térségekben. Ide tartozik a helyben vagy elérhető közelségben megszervezett, rugalmas felnőttképzési és alapkompétencia-fejlesztő programok erősítése, amelyek nemcsak formális végzettséget, hanem ténylegesen használható készségeket is adnak a résztvevőknek. A képzési kínálatnak illeszkednie kell a térségi gazdasági szerkezethez és a helyi foglalkoztatók valós igényeihez, ugyanakkor figyelembe kell vennie a kisgyermekes, gondoskodási feladatokat viselő személyek idő- és mobilitási korlátait is.

Második pillérként szükséges a munkaerő-piaci infrastruktúra és a közlekedési elérhetőség olyan fejlesztése, amely a kistelepülésekről is reális alternatívát kínál a munkavállaláshoz. Ez egyszerre jelenthet térségi szintű, szervezett munkásszállítási megoldásokat, menetrendhez igazított buszjáratokat, illetve olyan helyi foglalkoztatási formák ösztönzését, amelyek részmunkaidős, rugalmas munkavégzést tesznek lehetővé. A gyermekfelügyelet területén a formális ellátórendszer – bölcsőde, óvoda, napközi – rugalmasabb, munkaidőhöz igazított működése, valamint a közösségi alapú gyermekfelügyeleti kezdeményezések támogatása (pl. helyi „gyermekklubok”, közösségi játszóházak) szintén a teljes lakosság számára javítja a munkavállalás feltételeit.

Harmadik elemként a lakosság felé irányuló, általános tájékoztató és érzékenyítő programok erősítése szükséges, amelyek a munkaerőpiaci lehetőségekről, képzésekről, támogatott foglalkoztatási formákról és szociális szolgáltatásokról nyújtanak érthető, gyakorlatias információkat. Ezek a programok egyben csökkenthetik a rejtett diszkriminációt és sztereotípiákat is, ha a foglalkoztatási szereplőket, munkáltatókat és a többségi lakosságot is bevonják, és bemutatják a hátrányos helyzetű csoportok – köztük a roma nők – foglalkoztatásának társadalmi és gazdasági hasznát.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK – HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A roma nők foglalkoztatási integrációja szempontjából mindehhez olyan célzott, speciális beavatkozások szükségesek, amelyek kifejezetten az ő élethelyzetükre reagálnak. Mivel a járási elemzések egyöntetűen jelzik az alacsony iskolai végzettség, a szakképzettség hiánya, a motivációs problémák és a szociális krízisek együttes jelenlétét, a programoknak komplex módon kell ötvöznük az oktatási, szociális, közösségi és foglalkoztatási elemeket. Ennek egyik lehetséges formája a roma nőkre szabott, kiscsoportos, mentorált tanfolyamok és foglalkoztatási programok kialakítása, amelyekben a képzés, a gyakorlati munkatapasztalat és az egyéni kísérés egy egységes folyamatban valósul meg.

Kiemelt jelentőségű a roma nőket elérő, személyes kapcsolatra építő mentorálási és közösségfejlesztő munka, amely bizalmi kapcsolatban képes támogatni a munkavállalással kapcsolatos döntéseket, félelmek és negatív tapasztalatok feldolgozását, valamint a jövőkép és az önbizalom erősítését. A járási adatokban megjelenő motivációhiány csak részben írható le egyéni „hozzáállásként”; sokkal inkább a tartós szegénység, az inaktivitás generációkon átöröklődő mintái és a gyakori munkaerő-piaci kudarcok következményeként érthető, amit célzott, hosszabb távú, személyre szabott támogatással lehet ellensúlyozni.

Specifikus eszköz lehet a roma női közösségek bevonásával szervezett, önszervező és érdekképviselői csoportok támogatása, amelyek fórumot biztosítanak a tapasztalatok megosztására, a jó gyakorlatok terjesztésére és a közös problémaazonosításra. Ezekben a csoportokban a foglalkoztatási témák – munkakeresési technikák, interjúra felkészítés, munkahelyi jogok – mellett a családi szerepek, gondoskodási terhek, párkapcsolati és közösségi elvárások is reflektálhatók, ami segíti a foglalkoztatási döntések beágyazását a nők tágabb életvilágába.

Végül fontos, hogy a roma nők számára kialakított programok ne szigetként működjenek, hanem tudatosan illeszkedjenek a helyi intézményrendszerhez és a térségi paktumokhoz. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a programok tervezésébe és megvalósításába be kell vonni a foglalkoztatási osztályokat, szociális szolgáltatókat, gyermekjóléti és oktatási intézményeket, valamint a roma nemzeti kisebbségi önkormányzatokat és civil szervezeteket, hogy a roma nők a belépéstől a tartós elhelyezkedésig végigkísért, összekapcsolt támogatást kapjanak. Így a lakosság számára nyújtott általános beavatkozások és a roma nőkre szabott célzott programok egymást erősítő rendszerként tudnának hozzájárulni a foglalkoztatási kirekesztettség csökkentéséhez Tolna vármegyében.

II.V.7. Digitális kompetenciafejlesztést célzó programok

a) HIÁNYOSSÁGOK

A felmérésből kirajzolódó kép hasznos kiindulópontot ad a vármegye digitális helyzetének megértéséhez, ugyanakkor több módszertani sajátosság is korlátozza az eredmények érvényességét és általánosíthatóságát. Ezek a hiányosságok nem teszik értéktelenné az adatokat, de fontos tudatosítani őket, amikor szakpolitikai következtetések vagy fejlesztési irányok megfogalmazására használjuk a felmérést.

A módszer egyik alapvető korlátja, hogy elsősorban települési/intézményi szinten jelen lévő szereplők szubjektív értékeléseire épít. A kérdőívet jellemzően polgármesterek, jegyzők, intézményvezetők vagy kijelölt szakemberek töltik ki, akik ritkán rendelkeznek település-szintű, rendszeres adatgyűjtésre, kompetenciamérésre épülő információval a lakosság digitális helyzetéről. Emiatt a „kis/közepes/jelentős” kategóriák mögött gyakran benyomások, tapasztalat-töredékek és következtetések állnak, nem egységesen értelmezett, standardizált mutatók. Ez gyengíti az összehasonlíthatóságot: ugyanaz a kategória más tartalmat hordozhat egy fejlettebb infrastruktúrájú közegben, mint egy periférikus aprófalvas térségben.

A célcsoportokra vonatkozó adatoknál különösen erősen jelentkezik az információhiány és a „láthatatlanság” problémája. A romák, mélyszegénységben élők, fogyatékkal élők, munkanélküliek digitális helyzetéről számos település csak bizonytalanul vagy egyáltalán nem tud érdemi választ adni. Ilyenkor a kérdőív vagy „nem tudja” jelölést, vagy hiányzó információt rögzít, ami azt eredményezi, hogy éppen a legveszélyeztetettebb csoportok digitális lemaradása marad alulreprezentált a vármegyei összegzésben. Ez a torzulás rendszerszinten is érzékelhető: miközben szakmai tapasztalatok alapján feltételezhető, hogy e csoportok digitális kirekesztettsége súlyos, a felmérésben kevés konkrét, megbízható adat jelenik meg róluk.

A kérdőív logikája elsősorban a hozzáférés (eszközök, internet) meglétére és a kompetenciaszint szubjektív megítélésére fókuszál, miközben kevésbé mér funkcionális, mindennapi használathoz kötött mutatókat. Nem derül ki elég pontosan, hogy a lakosság mekkora része képes önállóan online ügyintézésre, munkakereső rendszerek használatára, digitális oktatási platformok igénybevitelére, vagy éppen mennyire tudatos a médiatartalmak értelmezésében. Így a „közepes” vagy „inkább kedvező” minősítés mögött nagyon különböző használati valóság húzódhat meg: az egyik településen azt jelenti, hogy a többség napi szinten

intéz ügyeket online, máshol csupán azt, hogy van okostelefon, de a komplexebb digitális szolgáltatásokhoz való hozzáférés még bizonytalan.

További hiányosság, hogy a rendszer elsősorban leíró, állapotjelentő adatokra épül, és csak korlátozottan kapcsolja össze ezeket konkrét, mérhető kimenetekkel. A felmérés nem, vagy csak esetlegesen tér ki arra, hány fő vett részt ténylegesen képzéseken, milyen arányban fejezték be a programokat, vagy kimutatható-e változás az online ügyintézésben, álláskeresésben, tanulási részvételben. Így a jelenlegi struktúra elsősorban a problématerületek azonosítására alkalmas, de kevésbé támogatja a beavatkozások hatásának nyomon követését és értékelését.

Módszertani szempontból problémát jelent az is, hogy a felmérés a települési „intézményi szemüveget” rögzíti, és nem épül rá lakossági vagy célcsoportos adatfelvételre. A digitális kompetenciahiányok így döntően kívülről, szakmai szereplők által értelmezve jelennek meg, nem pedig az érintettek saját perspektívájából. Ez különösen ott torzít, ahol a bizalmatlanság, a korábbi negatív tapasztalatok vagy a nyelvi/érthetőségi nehézségek erősen befolyásolják a digitális szolgáltatásokhoz való viszonyt: ezek az árnyalatok a mostani kérdőíves logikában nehezen ragadhatók meg.

Végül a területi egyenlőtlenségek kezelése is csak részben jelenik meg a rendszerben. A településszerkezetből fakadó centrum–periféria különbségek leírása ugyan megjelenik az elemzésekben, de a módszertan nem korrigálja ezeket a torzulásokat súlyozással, célzott mintavétellel vagy speciális indikátorokkal. Így előfordulhat, hogy a fejlettebb, jobb adminisztratív kapacitással rendelkező települések tapasztalatai nagyobb súllyal épülnek be a vármegyei összképbe, mint a szerényebb erőforrású, súlyosabb lemaradással küzdő térségek tapasztalatai.

Összességében a felmérés jelen formájában fontos jelzőrendszer a digitális leszakadás strukturális dimenzióira, de módszertani korlátai miatt inkább kvalitatív tájékoztató pontként, mintsem szigorúan kvantitatív, minden részletre kiterjedő döntéstámogató eszközként érdemes kezelni.

1.sz. táblázat

DIGITÁLIS KOMPETENCIAFEJLESZTÉS LAKOSSÁGI hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások					
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a DIGITÁLIS KOMPETENCIA-FEJLESZTÉST CÉLZÓ programok területén terén		A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek
1.	A lakosság egy részének alacsony motivációja, bizalmatlansága a digitális ügyintézésrel szemben	Korábbi negatív tapasztalatok, hibázástól való félelem, a digitális eszközök „túlbonyolultnak” érzése, hiányzó pozitív minták	Szemléletformáló, bizalomépítő kampányok és közösségi események szervezése, ahol támogató környezetben lehet kipróbálni digitális szolgáltatásokat és segítséget kérni	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek
2.	A közösségi terek digitális „belépési pontként” való alulhasznosítottága	A könyvtárak, művelődési házak, család- és gyermekjóléti szolgálatok, iskolák digitális szerepe nem egyértelműen meghatározott, a humán erőforrás felkészületlen	Intézményi szintű digitális belépési pontok kijelölése, a helyi szakemberek alapfokú digitális mentori kompetenciáinak fejlesztése célzott továbbképzésekkel		
3.	A digitális ügyintézéshez és hétköznapi online szolgáltatásokhoz kapcsolódó készségek hiánya vagy bizonytalansága	A képzések többsége nem konkrét élethelyzetekre, hanem általános „informatikai” ismeretekre épül, és eseti, projektalapú formában jelenik meg	Gyakorlatorientált, hétköznapi ügyintézésre (ügyfélkapu, időpontfoglalás, e-recept, online bankolás) épülő, rendszeres digitális kompetenciaképzések kialakítása települési és járási szinten		
4.	Internetbiztonsággal kapcsolatos prevenció hiánya	Az online csalások és zaklatások száma növekszik, miközben a lakosság kevés, rendszerezett információval rendelkezik a megelőzés és a hatékony segítségkérés lehetőségeiről.	Internetbiztonsági prevenció programok és ismeretterjesztő előadások szervezése települési, járási szinten, a rendőrség, oktatási és szociális intézmények bevonásával.		
5.	Digitális kompetenciafejlesztő programok hiánya	A korábban megvalósult digitális képzések csak szóróanyagokként érhetők el, miközben a lakosság elsősorban szórakozási célokra használja az eszközöket és az internetet, ami kevésbé támogatja a magasabb szintű digitális készségek kialakulását.	A lakosság számára rendszeres, strukturált digitális kompetenciafejlesztő programok indítása eszközbeszerzéssel (pl. számítógép, tablet) és megfelelő humán erőforrás biztosításával, szükség esetén ösztöndíj- vagy ösztönző elemekkel kiegészítve.		

nem

2.sz. táblázat

Digitális kompetenciafejlesztő programok hozzáféréseinek javításához tervezett beavatkozások a HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK körében					
A SZÚT-ban feltárt szolgáltatási hiányok a DIGITÁLIS KOMPETENCIAFEJLESZTÉST CÉLZÓ PROGRAMOK területén	A szolgáltatási hiányok okai	Megoldási javaslatok	Ütemezés	Közreműködő szakemberek, szervezetek, a megvalósításért felelős személyek	Vármegyei együtt működésben valósul-e meg
MÉLYSZEGÉNSÉGBEN ÉLŐK ÉS/VAGY ROMÁK					
1.	A digitális készségek halmozott hiánya, alacsony alapkészségekkel párosulva	Alacsony iskolai végzettség, hiányos alapkompenciák, negatív iskolai tapasztalatok, bizalmatlanság az intézményekkel szemben	Integrált alapkompentencia- és digitális készségfejlesztő programok, amelyek a szociális munka, közösségfejlesztés és foglalkoztathatóság támogatását is magukban foglalják	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	nem
2.	A roma közösségek digitális igényeinek és helyzetének „láthatatlansága” a helyi tervezésben	Nincs célzott adatgyűjtés, gyenge a kapcsolat a roma önkormányzatokkal és civil szervezetekkel, hiányzik a bizalmi alap	Roma közösségi mediátorok bevonása, közös igényfelmérés és programtervezés, a roma szervezetek partnereként való bevonása a digitális projektekbe		
3.	A digitális kompetenciafejlesztés gyenge kapcsolódása a megélhetési és foglalkoztatási esélyekhez	A programok nem mutatják meg elég egyértelműen a digitális készségek közvetlen hasznát a mindennapi megélhetésben	Olyan képzési modulok kialakítása, amelyek közvetlenül munkakereséshez, jövedelemkiegészítő tevékenységekhez, ügyintézéshez kapcsolják a digitális kompetenciákat		
4.	Digitális kompetenciák alacsony szintje, célcsoport-specifikus képzések hiánya	A mélyszegénységben élők és/vagy romák digitális kompetenciái elmaradnak a vármegyei átlagtól, mivel a megfelelő minőségű internethozzáférés és digitális eszközök finanszírozása számukra tartósan nehéz, ami gátolja a készségek fejlődését.	A célcsoport internet- és eszközhözáféréseinek javítása, célzott digitális kompetenciafejlesztő programok szervezése eszközbeszerzéssel és humán erőforrás biztosításával, szükség esetén ösztöndíjas/ösztönző elemekkel kiegészítve.		

5.	Internetbiztonsággal kapcsolatos prevenció hiánya	Az online csalások és zaklatások száma növekszik, miközben a lakosság kevés, rendszerezett információval rendelkezik a megelőzésről és a segítségkérés módjairól.	Internetbiztonsági prevenciók programok és ismeretterjesztő előadások szervezése, a leggyakoribb online kockázatok és védelmi lehetőségek bemutatásával.			
GYERMEKEK, FOGYATÉKKAL ÉLŐK						
1.	Településenként erősen differenciált digitális tanulási lehetőségek, különbségek az iskolai infrastruktúrában és pedagógiai gyakorlatban	Az oktatási intézmények felszereltsége, pedagógusok digitális kompetenciája és módszertani támogatottsága eltérő, a hátrányos helyzetű iskolák lemaradnak	Iskolai eszközpark célzott fejlesztése, egységes digitális pedagógiai továbbképzések, közös módszertani csomagok és tanórán kívüli digitális foglalkozások biztosítása	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	A biztonságos internethasználathoz és médiatudatossághoz kapcsolódó kompetenciák hiányosságai	A digitális eszközhasználat sok esetben spontán, családi kontroll és tudatos iskolai nevelés nélkül alakul	Mediatudatossági és online biztonsági modulok beépítése az iskolai tananyagba és ifjúsági programokba, szülőket bevonó tájékoztató rendezvényekkel kiegészítve			
3.	A gyermekvédelmi rendszerben élő, illetve hátrányos helyzetű tanulók digitális felzárkóztatásának elmaradása	Otthoni eszköz- és kapcsolathány, tanulástámogató családi háttér hiánya, intézményi kapacitáshiány	Személyre szabott digitális mentorprogramok indítása, tanodák, gyermekjóléti szolgálatok és iskolák együttműködésére építve, eszközkölcsonzési rendszerek kialakításával			
4.	A digitális szolgáltatások és képzések korlátozott akadálymentessége	A szolgáltatás- és programtervezésben ritkán jelenik meg a fogyatékosügyei szempont, hiányzik a speciális eszközök és szoftverek ismerete	Akadálymentesítési szempontok beépítése a digitális programok tervezésébe, speciális segédeszközök beszerzése és használatukra irányuló szakemberképzés			
5.	A fogyatékosággal élők digitális igényeinek alulreprezentáltsága a helyi tervezésben	Nincs rendszeres adatgyűjtés, konzultáció vagy partnerség a fogyatékosággal élő személyek szervezeteivel	Rendszeres egyeztetési fórumok kialakítása fogyatékosügyi szervezetekkel, célcsoport-specifikus igényfelmérésre épülő digitális szolgáltatásfejlesztés			
6.	Egyéni támogatás hiánya a digitális eszközök és szolgáltatások használatának elsajátításához	A standard csoportos képzések nem tudnak alkalmazkodni a különböző fogyatékosági típusokhoz és egyéni tempóhoz	Egyéni vagy kiscsoportos, személyre szabott digitális mentorálás kialakítása a szociális, oktatási és egészségügyi szolgáltatók bevonásával			

IDŐSEK						
1.	Az idősek digitális alapkészségeinek súlyos hiánya, különösen az egészségügyi és közigazgatási e-szolgáltatások használatában	Az idősebb korosztály kimaradt a formalizált digitális képzésből, sokszor hiányzik a támogató családi háttér és a személyre szabott segítség	Lassabb tempójú, kis létszámú, ismétlődő jellegű, kifejezetten idősekre szabott képzési programok indítása, az egészségügyi és közigazgatási ügyintézésre fókuszálva	Javasolt ütemezés: éves szinten Végrehajtás határideje: tervezetten 2030	Vármegye Önkormányzata, települési önkormányzatok, nonprofit szervezetek (pl.: egyházak, civil szervezetek, nonprofit gazdasági társaságok stb.) egészségügyi, oktatási, szociális intézmények, releváns államigazgatási szervek	nem
2.	A generációk közötti digitális szakadék fennmaradása, magány és információs elszigetelődés	Az idősek ritkán kapcsolódnak be a fiatalok által használt kommunikációs csatornába, a családi és közösségi támogatás esetleges	Generációk közötti digitális mentorprogramok szervezése, ahol fiatalok segítik az időseket a kommunikációs eszközök (videóhívás, üzenetküldő alkalmazások) használatának elsajátításában			

b) MEGOLDÁSI JAVASLATOK -TELJES LAKOSSÁG

A vármegyei helyzetkép alapján a digitális kompetenciafejlesztésnek egyszerre kell kezelnie az általános lakossági lemaradásokat és a társadalmilag sérülékeny csoportok halmozott hátrányait. A fejlesztési irányok ezért két szinten ragadhatók meg: egyrészt a teljes lakosságot célzó, univerzális beavatkozásokban, másrészt a hátrányos helyzetű csoportokra szabott, célzott programokban, amelyek a meglévő egyenlőtlenségeket próbálják csökkenteni, nem pedig „csak” követik azokat.

A teljes lakosságra nézve kulcskérdés a digitális készségek hétköznapi élethelyzetekhez kötött, gyakorlatorientált fejlesztése. Bár sok településen alapvetően rendelkezésre állnak eszközök és valamilyen szintű internet-hozzáférés, a magabiztos, önálló digitális ügyintézés, tanulás és információkeresés feltételei nem mindenhol teljesülnek. Ennek kezelése érdekében célszerű olyan programokat szervezni, amelyek kifejezetten konkrét élethelyzetekre épülnek (online ügyintézés, időpontfoglalás, munkakeresés, ügyfélkapu, e-receptek, digitális oktatási felületek használata), és nem elszigetelt „informatikai tanfolyamként”, hanem a mindennapi problémák megoldásaként jelennek meg.

Fontos fejlesztési irány a települési intézményrendszer – különösen a könyvtárak, művelődési házak, család- és gyermekjóléti szolgálatok, iskolák – szerepének erősítése, mint „digitális belépési pontok”. Ezek a helyek a meglévő közösségi bizalmat felhasználva válhatnak olyan helyszínekké, ahol eszközhöz, segítséghez és információhoz egyaránt hozzá lehet jutni. Ehhez szükség van a helyi szakemberek (közösségszervezők, szociális munkások, könyvtárosok, pedagógusok) célzott továbbképzésére is, hogy legalább alapfokú digitális mentori szerepet el tudjanak látni, és szükség esetén tovább tudják irányítani az érintetteket speciálisabb szolgáltatásokhoz.

A lakossági motiváció erősítése érdekében érdemes a digitális kompetenciafejlesztést kommunikációs és szemléletformáló elemekkel kiegészíteni. Sok helyen nemcsak tudáshiány, hanem bizalmatlanság, félelem a hibázástól, illetve a digitális eszközök „túlonyolítottságának” élménye tartja távol az embereket a szolgáltatásoktól. Ennek ellensúlyozására jól működhetnek olyan kampányok és közösségi események, ahol a lakosság saját tempóban, támogató környezetben próbálhat ki szolgáltatásokat, és nem érzi magát „butának” vagy lemaradottnak. A járási vagy vármegyei szintű koordinációval működő programhálózat – egységes módszertannal, de helyben adaptálva – segíthet abban, hogy a kínálat kevésbé legyen esetleges, projektfüggő.

MEGOLDÁSI JAVASLTATOK – HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK

A mélyszegénységben élők és romák esetében a digitális kompetenciafejlesztés akkor lehet hatékony, ha szoros kapcsolatban áll a megélhetési, foglalkoztatási és szociális problémák kezelésével. Az olyan programok, amelyek egyszerre kínálnak alapkompentencia-fejlesztést (olvasás, írás, számolás), szociális támogatást és digitális készséget, jobban illeszkednek a mindennapi realitásokhoz, mint az önmagukban álló, „iskolás jellegű” kurzusok. Kiemelten fontos, hogy a képzések ingyenesek legyenek, időben és térben is elérhetőek (helyben vagy könnyen megközelíthető településen, kis csoportokban), és számoljanak a családi felelősségek miatti terheltséggel. A roma közösségek esetében elengedhetetlen a helyi mediátorok, roma önkormányzatok, civil szervezetek bevonása, mert a bizalom és a kulturális beágyazottság nélkül a részvétel alacsony marad.

A gyermekek esetében a digitális kompetenciafejlesztés alapvetően az oktatási rendszerhez és a szabadidős programokhoz kapcsolható. A vármegyei tapasztalatok szerint a gyermekek digitális jártassága nem egységes; erősen függ a családi háttértől és az iskolai infrastruktúrától.

Ezért fontos, hogy az iskolákban ne csak eszközellátottságban, hanem digitális pedagógiai gyakorlatban is csökkenjenek a különbségek, például tanártovábbképzésekkel, közös módszertani csomaggal, és olyan tanórán kívüli foglalkozásokkal, amelyek a biztonságos internethasználatot, médiatudatosságot és kreatív digitális tevékenységeket (pl. tartalomkészítés, problémamegoldó játékok) erősítik. A gyermekvédelmi rendszerben élő, hátrányos helyzetű tanulók számára különösen fontos a személyre szabott mentorálás, mert otthoni háttér nélkül az iskolai digitális esélyteremtés önmagában kevés.

A fogyatékossgal élő személyeknél két irányt érdemes egyszerre erősíteni: az akadálymentesítés technikai oldalát (hozzáférhető eszközök, szoftverek, felületek) és a személyre szabott támogatást. Sok településen a fogyatékossgal élők digitális igényei alig látszanak a felmérésekben, ami arra utal, hogy a szolgáltatások nincsenek kifejezetten rájuk szabva. A helyi szociális, oktatási és egészségügyi szolgáltatókkal együttműködve olyan programokra lenne szükség, amelyek például látássérült, hallássérült vagy értelmi fogyatékossgal élő személyek számára is használható formában nyújtanak digitális képzést, adott esetben kísérő vagy támogató személy bevonásával.

Az idősök esetében vármegyei szinten is markáns, hogy a digitális lemaradásukat mindenhol súlyos problémaként érzékelik. Számukra különösen fontos a lassabb tempójú, többször ismétlődő, kis lépésekre épülő képzés, ahol a bizalom és a személyes kapcsolat legalább olyan lényeges, mint a konkrét tananyag. Hatékony lehet az olyan megoldás, ahol generációk közti programok keretében fiatalok vagy önkéntesek segítik az idősöket az első online lépésekben, ugyanakkor elengedhetetlen, hogy az így megszerzett tudást később helyi intézményi szereplők is tudják erősíteni, fenntartani. Az idősöket érintő digitális oktatásnál célszerű kifejezetten azokra az élethelyzetekre építeni, amelyek őket közvetlenül érintik: egészségügyi időpontfoglalás, gyógyszerfelírás, ügyfélkapu használata, családdal való online kapcsolattartás. Összességében a hátrányos helyzetű csoportok digitális felzárkóztatása akkor lehet sikeres, ha nem különálló „informatikai” projektekben, hanem a szociális, oktatási, foglalkoztatási és közösségfejlesztő beavatkozások szerves részeként jelenik meg. A vármegyében tapasztalható eszköz-, szakember- és forráshiány miatt a hálózatos, járási vagy vármegyei szinten koordinált programok – közös tananyaggal, módszertannal, de helyi partnerekre építve – ígéretes irányt jelentenek, mert csökkentik a széttöredezettséget, és lehetővé teszik, hogy a leginkább rászoruló csoportok célzottabban, következetesebben jussanak el a digitális szolgáltatások világába.

III. ÖSSZEGZÉS – A VÁRMEGYÉBEN ÉLŐ HÁTRÁNYOS HELYZETŰ CSOPORTOK KÖRÉBEN FELTÁRT SZOLGÁLTATÁSI HIÁNYOK, VALAMINT MEGOLDÁSI/BEAVATKOZÁSI LEHETŐSÉGEK ÁTFOGÓ, ÖSSZEGZŐ BEMUTATÁSA

EGÉSZSÉGÜGYI ALAP-ÉS SZAKELLÁTÁS

Tolna vármegyében a hátrányos helyzetű csoportok – különösen a mélyszegénységben élők, a roma lakosság, az idősek, a fogyatékkal élők, valamint a kistelepüléseken élők – körében több szolgáltatási hiányosság tapasztalható a megelőző egészségügyi alapellátások területén. A legjelentősebb problémák közé tartozik a szűrővizsgálatokhoz való korlátozott hozzáférés, az egészségtudatosság alacsony szintje, a szakemberhiány, valamint a közlekedési és információs akadályok.

A feltárt hiányosságok kezelésére kiemelt fontosságú a prevenciós szolgáltatások helyi elérhetőségének javítása, a lakossági egészségfejlesztő programok bővítése, a védőnői és háziiorvosi rendszer megerősítése, valamint a célzott egészségügyi kommunikáció. Hatékony beavatkozási lehetőséget jelenthetnek a mobil szűrőprogramok, a közösségi egészségfejlesztési kezdeményezések, a roma egészségügyi mediátorok bevonása, valamint az egészségügyi és szociális szolgáltatások közötti együttműködés erősítése. Ezen intézkedések hozzájárulhatnak az egészségügyi egyenlőtlenségek csökkentéséhez, a betegségek korai felismeréséhez és a vármegye lakosságának egészségi állapotában mutatkozó különbségek mérsékléséhez.

A Tolna vármegyei helyzetfeltárás rámutat arra, hogy az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés területén jelentős egyenlőtlenségek tapasztalhatók, amelyek különösen a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat érintik. Az idősek, a mélyszegénységben élők, a romák, a fogyatékkal élő személyek, a tartós munkanélküliek, valamint a kistelepüléseken élő lakosok esetében az egészségi állapot kedvezőtlenebb, miközben az ellátórendszerhez való hozzáférés számos akadályba ütközik.

Az alapellátás területén a legjelentősebb problémák közé tartozik a háziiorvosi és házi gyermekorvosi praxisok egy részének betöltetlensége, az egészségügyi szakemberhiány, valamint az ellátási körzetek növekvő területi kiterjedése. A kisebb településeken élők számára az orvosi rendelők korlátozott nyitvatartása, a helyettesítéssel működő praxisok magas száma és a közlekedési nehézségek egyaránt csökkentik az ellátás elérhetőségét.

További problémát jelent az egészségtudatosság alacsony szintje, a szűrővizsgálatokon való részvétel elmaradása, valamint a prevenciós szolgáltatások korlátozott igénybevétele. A hátrányos helyzetű lakosság körében gyakran hiányzik az egészségügyi rendszerben való eligazodáshoz szükséges információ és kompetencia.

A beavatkozások között kiemelt jelentőségű az alapellátás humánerőforrás-kapacitásának erősítése, a praxisok működési feltételeinek javítása, a telemedicinális megoldások alkalmazásának ösztönzése, valamint az egészségfejlesztési és prevenciós programok bővítése. Fontos cél az egészségügyi szolgáltatások és a szociális ellátórendszer együttműködésének fejlesztése, különösen a sérülékeny célcsoportok elérése érdekében.

Egészségügyi szakellátás

A szakellátások területén a várakozási idők növekedése, egyes szakmákban jelentkező szakemberhiány, valamint a területi egyenlőtlenségek jelentenek jelentős kihívást. A vármegye kisebb településein élő lakosok számára a szakrendelések elérése gyakran jelentős utazási

költséggel és időráfordítással jár, amely különösen az alacsony jövedelmű és mobilitási problémákkal küzdő személyek esetében jelent akadályt.

A krónikus betegségek magas előfordulási aránya miatt fokozott igény mutatkozik a kardiológiai, diabetológiai, mozgásszervi, pszichiátriai és rehabilitációs ellátások iránt. A mentális egészségügyi problémák növekedése mellett a pszichiátriai és addiktológiai szolgáltatások kapacitásai több esetben nem tudnak teljes mértékben alkalmazkodni a szükségletekhez.

A szakellátás fejlesztésének lehetséges irányai közé tartozik a járóbeteg-szakellátások kapacitásbővítése, az előjegyzési rendszerek fejlesztése, a betegutak egyszerűsítése, valamint a digitális egészségügyi megoldások szélesebb körű alkalmazása. Emellett fontos a prevenció és a korai diagnózis erősítése annak érdekében, hogy a súlyosabb egészségkárosodások megelőzhetőek legyenek.

Az egyéb egészségügyi ellátások és szolgáltatások terén jelentős fejlesztési igény mutatkozik a népegészségügyi, mentálhigiénés és rehabilitációs szolgáltatások palettáján is. A hátrányos helyzetű csoportok körében gyakoriak a mentális egészségi problémák, a szenvedélybetegségek, valamint az egészségkárosító életmódból eredő betegségek. Az ezek kezelését szolgáló közösségi alapú programok és szolgáltatások elérhetősége területileg egyenetlen.

Kiemelt problémaként jelenik meg az egészségügyi és szociális szolgáltatások közötti koordináció hiányossága, amely különösen az idősek, a fogyatékkal élő személyek és a tartós betegséggel élők esetében nehezíti az ellátásokhoz való hozzáférést. Több településen korlátozottan érhető el az otthonközeli egészségmegőrző programok, a mentálhigiénés szolgáltatások, valamint az egészségfejlesztési közösségi kezdeményezések.

A beavatkozási lehetőségek között kiemelendő az egészségfejlesztési irodák és közösségi egészségprogramok szerepének erősítése, a mentálhigiénés és addiktológiai szolgáltatások fejlesztése, a rehabilitációs ellátások bővítése, valamint az egészségügyi, szociális és közösségi szolgáltatások integrált működésének támogatása. Fontos feladat az egészségtudatos életmód népszerűsítése, a célzott szűrőprogramok kiterjesztése, valamint a hátrányos helyzetű lakosság aktív bevonása az egészségmegőrzést szolgáló programokba.

Tolna vármegyében az egészségügyi szolgáltatások alapvetően biztosítottak, ugyanakkor a hátrányos helyzetű csoportok számára az ellátásokhoz való hozzáférésben továbbra is jelentős területi, társadalmi és gazdasági különbségek mutatkoznak. Az egészségügyi alap- és szakellátás fejlesztése mellett kiemelt figyelmet szükséges fordítani a prevencióra, a mentális egészség támogatására, az egészségügyi és szociális szolgáltatások együttműködésének erősítésére, valamint az egészségügyi információkhoz és szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés biztosítására.

A feltárt hiányosságok kezelése komplex, több ágazat együttműködésén alapuló beavatkozásokat igényel. A partnerségi szemlélet, a helyi szükségletekre épülő szolgáltatásfejlesztés és a célcsoportok aktív bevonása egyaránt elengedhetetlen ahhoz, hogy az egészségügyi egyenlőtlenségek csökkenjenek, és javuljon a vármegye lakosságának egészségi állapota és életminősége.

SZOCIÁLIS-ALAP-ÉS SZAKOSÍTOTT ELLÁTÁSOK

Szociális alapellátások:

Tolna vármegye szociális alapszolgáltatási rendszere jogszabályi értelemben viszonylag jól kiépített, de a hátrányos helyzetű csoportok szempontjából a hozzáférés és az igénybevétel erősen szelektív módon valósul meg. A legtöbb ellátási forma „papíron” elérhető, ugyanakkor a mélyszegénységben élők, a roma lakosság, a fogyatékkal élők és a gyermekes, különösen egyszülős vagy nagycsaládos háztartások tényleges jelenléte az ellátotti körben jóval alacsonyabb annál, mint amit a szükségleteik indokolnának. A látszólag teljes lefedettséget ezért olyan rejtett akadályrendszer árnyalja, amely a térbeli elhelyezkedés, az anyagi erőforrások, a stigma és a betegségbelátás mentén szűri a klienseket.

A falugondnoki és tanyagondnoki ellátás – ahol kiépült – kulcsfontosságú kapu a hátrányos helyzetű, kistelepüléseken élő lakosság számára, mégis éppen ezekben a falvakban maradnak a legnagyobb lefedettségi hézagok. A szolgáltatás belső működése többnyire stabil és gyors reagálású, de a közlekedési nehézségek, a korlátozott szállítás, a térítési díjak és a stigmatizáció mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a leginkább rászoruló – a mélyszegénységben élő, gyakran roma háztartások, az izolált idősek, a súlyos krízisben élő családok – sokszor csak részben vagy egyáltalán nem jutnak hozzá ezekhez az alapvető támogató funkciókhoz. A településszerkezetből adódó hátrány így nemcsak földrajzi, hanem társadalmi szelekcióvá is alakul.

A szociális étkeztetés majdnem mindenhol rendelkezésre áll, az ellátás minőségét és elérhetőségét a szolgáltatói oldal rendszerint kedvezően értékeli, mégis egyértelműen látszik, hogy az ellátotti kör elsősorban az idősebb, egészségi okból rászoruló lakosságra koncentrál. A mélyszegénységben élők és a roma családok jelenléte több térségben alacsony, miközben éppen számukra jelentene a legnagyobb segítséget a rendszeres, biztonságos étkezés. Ezt a paradox helyzetet az magyarázza, hogy a térítési díj, a bizalmatlanság és a betegségbelátás hiánya láthatatlan szűrőként működik: a szolgáltatás formálisan nyitott mindenki előtt, de a tényleges igénybevételhez olyan anyagi, információs és attitűdbeli erőforrások kellenek, amelyekkel a legszegényebbek jellemzően nem rendelkeznek.

A házi segítségnyújtás szintén általánosan elérhető, és a szakmai értékelés szerint gyors, jó minőségű ellátást biztosít. Az igénybevételi profil azonban azt mutatja, hogy a szolgáltatás elsősorban az önellátásukban akadályozott, többnyire idős, jellemzően női és mozgáskorlátozott személyekre fókuszál, miközben a mélyszegénységben élők, roma családok és gyermekek szisztematikusan alulreprezentáltak. A házi segítségnyújtás így inkább egészségügyi-jellegű gondozási funkciót tölt be, mintsem a társadalmi depriváció kezelésének eszköze volna. A hátrányos helyzet itt főként ott jelentkezik, hogy a szolgáltatás információhiány, bizalmatlanság, térítési díjak és a belátogatás korlátozottsága miatt épp azokat nem éri el, akik egyébként a leginkább rászorulnának a komplex, otthonukban nyújtott támogatásra.

A jelzőrendszeres házi segítségnyújtás formálisan szintén kiterjedt, több helyen hétvégén és ünnepnapokon is működik, ám nem minden térségben épül ki egységes, jól átlátható járási modell. Ez a szervezeti töredezettség azt eredményezi, hogy a rendszer biztonsági hálóként való működése különösen a hátrányos helyzetű, izoláltan élő idős és fogyatékos személyek esetében bizonytalan: nem egyértelmű, hol, milyen gyorsan és milyen intenzitással reagál a szolgáltatás

egy krízishelyzetre. Így a formális jelenlét ellenére a leginkább sérülékeny kliensek ellátási biztonsága területileg erősen differenciálódik.

A család- és gyermekjóléti szolgálatok azok a pontok a rendszerben, ahol a hátrányos helyzetű csoportok – mélyszegénységben élők, romák, gyermekek, nagycsaládosok, egyszülős háztartások, pszichiátriai és szenvedélybeteg családtagok – a legmarkánsabban jelen vannak. Ez azt mutatja, hogy e szolgáltatások valóban elérik a társadalom legalsó rétegeit, ugyanakkor működésüket szinte mindenhol súlyos finanszírozási, humánerőforrás- és adminisztratív terhek, valamint kistélepüléseken az időszakos jelenlét korlátai nehezítik. A szolgálatok így alapvetően krízisorientáltan működnek: képesek beavatkozni, ha a probléma „felszínre tör”, de a tartós, preventív, bizalomra épülő kísérésre, a strukturális szegénység oldására csak korlátozottan van kapacitásuk. A hátrányos helyzet itt abban jelenik meg a legerősebben, hogy a legnagyobb szükségletű családok sokszor csak akkor kerülnek a rendszer látóterébe, amikor a helyzet már súlyos, és a rendelkezésre álló erőforrások inkább tűzoltásra, mint valódi felzárkóztatásra elegendők.

A nappali ellátások területén a hátrányos helyzetű csoportok „láthatósága” erősen ellátástípus-függő. Az idősök nappali ellátása elsősorban az önálló életvitel bizonyos elemeire még képes, jellemzően nem a legszegényebb, de gondozási szükséglettel bíró idős lakosságot éri el. A mélyszegénységben élők és a romák itt is inkább kivételként jelennek meg, ami azt jelzi, hogy a szolgáltatás kulturálisan és szociálisan is egy szűkebb, jobban integrált idős rétegre szabott. A fogyatékossgal élők, pszichiátriai betegek és szenvedélybetegek nappali ellátása a megyei és járási központokba koncentrálódik, a távolabbi térségekben alig vagy egyáltalán nem érhető el. Itt a hátrányos helyzet kettős: egyrészt a földrajzi távolság és a közlekedés, másrészt a betegségbelátás hiánya és a stigma akadályozza, hogy a valós szükségletben élők – köztük sok roma, mélyszegénységben élő, mentális problémával küzdő személy – eljusson az ellátásig. A demens nappali ellátások ugyan működnek, de kis kapacitásúak, és inkább azok számára válnak hozzáférhetővé, akik mögött erősebb családi és kapcsolati erőforrások állnak; a magányos, szegény, gyakran roma idős demens személyek ellátáshoz jutása bizonytalan.

A közösségi pszichiátriai és szenvedélybeteg-ellátás, valamint a támogató szolgálat szintén olyan terület, ahol a hátrányos helyzetűvé válás kockázata magas. Bár a szolgáltatások jogszabályi szinten kiépültek, a mindennapi működést súlyos humánerőforrás-hiány, fluktuáció, magas adminisztratív terhelés, gyenge intézményközi együttműködés és erős társadalmi stigma jellemzi. A férőhelyhiány és a várólisták hiánya arra utal, hogy nem a kapacitás „telítettsége”, hanem az ellátásig vezető út akadályai – információhiány, bizalmatlanság, szegény, elutasítás – szűrik meg azt, hogy ki kerül be a rendszerbe. A leginkább hátrányos helyzetű csoportok – roma nők, idős pszichiátriai betegek, súlyos fogyatékossgal élő, falusi környezetben izolálódott emberek – így gyakran éppen az alacsony küszöbűnek szánt szolgáltatásokból maradnak ki.

Az utcai szociális munka és a hajléktalanellátás földrajzilag nagyon korlátozottan érhető el, elsősorban Szekszárd és néhány környező település vonzáskörzetében. Más városokban és térségekben a közterületi jelenlétre, rejtett hajléktalanságra, lakhatási krízisekre jellemzően nincs dedikált szakmai válasz. Ez a hiány nem azt jelenti, hogy ott nincsenek hajléktalan vagy lakhatási válságban élő emberek, hanem azt, hogy helyzetük gyakran informális megoldásokban, családi „túlnyúlásokban” vagy más alapszolgáltatások rejtett terhelésében oldódik meg – sokszor úgy, hogy a legsúlyosabban marginalizáltak egyáltalán nem kerülnek érdemi szakmai kapcsolatba. A hajléktalanok nappali ellátása ugyan alacsony küszöbű és

rugalmas, de a továbblépés lehetőségeinek szükségessége miatt könnyen záródó körként működik, amelyből a valódi társadalmi reintegráció csak kevesek számára elérhető.

Összességében a szociális alapszolgáltatások Tolna vármegyében nem elsősorban a jogi értelemben vett hiány, hanem a szelektív elérés, a területi egyenlőtlenségek, a humán- és anyagi erőforrás-korlátok, valamint a stigma és a bizalmatlanság miatt maradnak el attól, hogy a leginkább hátrányos helyzetű csoportok számára valóban esélynövelő, felzárkóztató rendszert jelentsenek. A jelenlegi működés inkább reagál a már látható, artikulált szükségletekre, mintsem proaktívan tárná fel és érné el a legrejtettebb, többszörösen sérülékeny csoportokat – így a mélyszegénységben élő, roma, fogyatékkal élő és mentális problémákkal küzdő emberek jelentős része továbbra is a szolgáltatási tér szélére szorul.

A vármegyei szociális alapszolgáltatások fejlesztésére vonatkozó megoldási javaslatok lényege, hogy a hátrányos helyzetű csoportok – különösen a mélyszegénységben élők, romák, gyermekes családok és fogyatékkal élők – számára ne csak formálisan, hanem ténylegesen is hozzáférhető, rugalmas és befogadó ellátási rendszer épüljön ki. Ennek alapja egy olyan, területi sajátosságokra építő, integrált fejlesztési irány, amely egyszerre kezeli a lefedettség hiányait, a hozzáférési akadályokat, valamint a szervezeti és finanszírozási korlátokat. A települési alapszolgáltatások esetében ez mindenekelőtt a falu- és tanyagondnoki hálózat bővítését jelenti az alullefedett, kistelepülésszerű térségekben, hogy a közlekedési és infrastrukturális hátrányok ne zárják ki a leginkább rászorulókat a mindennapi szükségleteket biztosító ellátásokból. Ezzel párhuzamosan indokolt a szociális étkeztetés és a házi segítségnyújtás kapacitásainak és díjpolitikájának olyan finomhangolása – kedvezmények, rugalmas térítési rendszer –, amely kifejezetten a mélyszegénységben élők és a roma lakosság alulreprezentáltságát mérsékli az ellátotti körben.

A szolgáltatások működését átszövő forráshiány, humánerőforrás-hiány és adminisztratív túlterheltség olyan rendszerszintű probléma, amely közvetlenül csökkenti a szakemberek terepi jelenlétét és az egyéni esetkezelésre fordítható időt, így aránytalanul sújtja a többszörösen hátrányos helyzetű ügyfélkört. A megoldási javaslatok ezért a szakemberlétszám bővítésére, a rendszeres szupervízióra, célzott továbbképzésekre és esetmegbeszélő fórumokra építenek, amelyek nemcsak a kiegészítő megelőzést szolgálják, hanem a szegénység, lakhatási bizonytalanság, szenvedélybetegség vagy pszichés zavarok által terhelt családokkal végzett munka minőségét is javítják. Ezzel összhangban kulcsfontosságú az adminisztratív terhek érdemi csökkentése és az informatikai rendszerek fejlesztése, hogy a szakemberek kapacitása minél inkább a személyre szabott, ügyféligényekre reagáló beavatkozásokra szabaduljon fel. A hozzáférést korlátozó attitűdbeli és információs akadályok – bizalmatlanság, stigmatizációtól való félelem, hiányos intézményi tájékoztatás – mérséklésére a javaslatok közösségi programok, érzékenyítő kommunikáció, rendszeres, lakóhely-közelbeli tájékoztató és közösségfejlesztő tevékenységek erősítését szorgalmazzák, különös tekintettel a roma közösségekre és a mélyszegénységben élő családokra. A család- és gyermekjóléti szolgáltatásoknál mindehhez kapcsolódik a jelzőrendszeri együttműködés elmélyítése, a prevenció programok bővítése, valamint a gyermeknevelési, iskolai és mentális egészségi problémákra reagáló komplex szolgáltatáscsomag kialakítása.

A nappali ellátórendszer fejlesztésének központi eleme, hogy a hátrányos helyzetű csoportok – mélyszegénységben élők, romák, alacsony iskolázottságúak, tartós munkanélküliek, súlyosan fogyatékos vagy mozgáskorlátozott személyek – esetében a jelenlegi alulreprezentáltságot proaktív elérés és bevonás révén mérsékeljék. Ennek része a közösségi szociális munka eszközeinek tudatos használata, a roma nemzetiségi önkormányzatokkal, civil és egyházi szereplőkkel való együttműködés, valamint olyan „kapuőrök” bevonása, akik hitelesen tudják közvetíteni a szolgáltatások üzenetét a bizalmatlan, intézményektől távolabb élő csoportok felé.

A nappali ellátásoknak a mindennapi megélhetést támogató elemeket (étkezés, tisztálkodás, ügyintézés), készségfejlesztő és munkaerőpiaci reintegrációt segítő foglalkozásokat, valamint a gyerekek és családok komplex támogatását kell erősíteniük. Különösen ott, ahol a roma lakosság és a mélyszegénységben élők ma szinte egyáltalán nem jelennek meg a klienskörben, kiemelt szerepet kapnak a helyben elérhető, alacsony küszöbű, egyszerű adminisztrációval igénybe vehető szolgáltatások, rugalmas nyitvatartással, családbarát programokkal és gyerekfelügyelettel. A kommunikációnak kerülni kell a stigmatizáló, „problémacsoportként” való címkézést, helyette a közösségi erőforrásokra, a bizalomra és a partnerségre kell épülnie, amelyben kiemelt szerepe lehet a roma és hátrányos helyzetű közösségekből érkező asszisztenseknek, közösségi munkásoknak.

A fogyatékossgal élő és mozgáskorlátozott személyek esetében a javaslatok az akadálymentesítésre, a személyre szabott szolgáltatási elemekre és a foglalkoztathatóságot támogató programokra helyezik a hangsúlyt, különös tekintettel azokra a térségekre, ahol a nappali ellátási kapacitások jelenleg korlátozottak. Ezekben a programokban a fejlesztő foglalkozásoknak, az önálló életvitelre készítõ tréningeknek és a védett vagy támogatott foglalkoztatásnak kell egymásra épülniük, szoros együttműködésben a foglalkoztatási szolgálatokkal és helyi munkáltatókkal. A szállítási kapacitás – speciálisan kialakított járművekkel – bővítése kulcsfontosságú, hogy a kisebb településeken élő, mozgásukban korlátozott személyek ténylegesen részt vehessenek a nappali ellátásokban. A pszichiátriai és szenvedélybeteg személyek, valamint a hajléktalan emberek esetében a javaslatok egyszerre célozzák a szolgáltatási hiányok csökkentését és a stigma, illetve a betegségbelátás hiányának oldását: olyan, kisebb, specializált kapacitások létrehozását szorgalmazzák ott, ahol jelenleg nincs nappali ellátás, amelyek a helyi egészségügyi alapellátással, pszichiátriai és addiktológiai szolgálatokkal szoros együttműködésben dolgoznak. Ezt egészítik ki a települési közvélemény érzékenyítését szolgáló, közösségi szemléletű programok (iskolai prevenció, lakossági fórumok, közösségi akciók), valamint a hajléktalanellátásban az átmeneti és tartós elhelyezési lehetőségek fejlesztése, hogy a nappali ellátás ne „végállomás”, hanem továbblépési pont legyen.

A közösségi ellátások megújításában a sérülékeny csoportokra szabott, célzott beavatkozások kapnak hangsúlyt. Az idősök számára a lakókörnyezetben, otthonukban nyújtott rendszeres otthonlátogatás, házhoz menő segítség és közlekedési-kísérési támogatás mérsékelheti az életkorral összefüggő mobilitási hátrányokat, míg a közösségi programok, klubok, csoportok a magány, izoláció és pszichés terhelés csökkentését szolgálják. A nők esetében a gondozási és háztartási terheléshez igazodó rugalmas nyitvatartás, jól ütemezett csoportidőpontok és biztonságos, nőbarát szolgáltatási terek (női csoportok, női szakemberek jelenléte) segíthetik a bekapcsolódást, amelyet kifejezetten a nők mentális egészségére fókuszáló programokkal lehet erősíteni. A roma lakosság esetében a kulturálisan érzékeny, bizalomépítésen alapuló megközelítés – roma segítők, mediátorok, telepspecifikus terepmunka, családcentrikus, komplex szolgáltatáscsomag – teremtheti meg azt a keretet, amelyben az egészségi, szociális, lakhatási, oktatási és foglalkoztatási problémák egységben kezelhetők. A fogyatékkal élők számára a támogató szolgálat profiljának erősítése, a speciális támogatási formák láthatóvá tétele, az akadálymentesítés és az egyéni szükségletfelmérés biztosíthatja, hogy ne szoruljanak háttérbe más, domináns célcsoportok mellett.

A mélyszegénységben élők vonatkozásában elsődleges feladat a közlekedési és anyagi akadályok mérséklése, a szolgáltatásokhoz kapcsolódó rejtett költségek csökkentése és a térítésmentes vagy minimális költségű ellátás biztosítása, miközben az integrált szociális munka a pszichiátriai, szenvedélybeteg- és támogató szolgáltatásokat a jövedelmi, lakhatási és foglalkoztatási problémákkal kapcsolja össze. A gyermekek esetében a korai beavatkozás és prevenció, az oktatási intézményekkel és gyermekjóléti szolgálatokkal közös programok, a családi pszichiátriai és szenvedélyproblémák korai felismerése, valamint a gyermekek

pszichoszociális támogatását biztosító szolgáltatások bővítése jelenti a fő irányt. Ha a közösségi ellátások és támogató szolgálatok családközpontú megközelítést alkalmaznak, a felnőtt ellátásokban megjelenő problémák nem hagyják láthatatlanul a gyerekeket, hanem számukra is célzott, életkornak megfelelő támogatási formák jelennek meg. Ilyen módon a szociális alapszolgáltatások fejlesztése nem elszigetelt intézkedések halmaza, hanem olyan vármegyei szintű, integrált stratégia, amely a szolgáltatásokat a helyi közösségekbe ágyazott, prevenciós, reintegrációs és közösségfejlesztő csomópontokként pozicionálja.

Szociális szakosított ellátások:

Tolna vármegyében a szociális szakellátások rendszere formálisan széles spektrumot fed le – idősek otthonai, fogyatékos, pszichiátriai és szenvedélybetegek otthonai, lakóotthonok, hajléktalanellátás, rehabilitációs és átmeneti intézmények –, ugyanakkor a hátrányos helyzetű csoportok szempontjából egyszerre terhelt strukturális kapacitáshiánnyal, erős centralizációval és markáns célcsoport-hiányokkal.

A tartós bentlakásos ellátások térszerkezete azt mutatja, hogy az idősek otthonai a vármegye több pontján jelen vannak, de erősen koncentráltan, és több helyen a kihasználtság a határértéket, sőt egyes esetekben a 100%-ot is meghaladja, ami különösen a kis férőhelyszámú térségekben (pl. Tolna) kapacitáshiányt és rejtett szükségleteket jelez. Az ellátottak körében az idősek, különösen a nők, dominánsak, míg a mélyszegénységben élők és a romák jelenléte inkább kis vagy közepes mértékű, ami arra utal, hogy a tartós idősotthoni ellátás leginkább azokhoz jut el, akiknek van valamennyi nyugdíj- vagy családi erőforrásuk, míg a legdepriváltabb idős roma, rossz lakáskörülmények között élő csoportok alulreprezentáltak. A szolgáltatás működésének fő akadályai a finanszírozási és fenntartói forráshiány, a humánerőforrás-hiány, az infrastruktúra elöregedése és a férőhelyszűkösség; a településméretből, közlekedésből, szállításból eredő akadályok és a térítési díj kevés intézményben jelennek meg súlyos problémaként, de lokálisan ezek is felerősödhetnek, különösen a kisebb települések, mélyszegénységben élő idősei esetében

A fogyatékos személyek tartós bentlakásos otthonai szakmailag stabil, de humánerőforrásban és infrastruktúrában terhelt ellátási területet rajzolnak ki: várólisták több helyen vannak, a bekerülés sokszor hónapokig, akár egy évig is eltarthat, miközben a szakemberhiány, a fluktuáció, az épület- és eszközállomány hiányosságai rendszerszinten jelentkeznek. Az ellátotti kör heterogén: a fogyatékossgal élők mellett jelen vannak mélyszegénységben élők, nők, idősek, mozgáskorlátozottak, roma személyek is, de a mélyszegénység és roma származás nem domináns, ami arra utal, hogy a leginkább marginalizált fogyatékos emberek – a falusi, roma, halmozottan deprivált csoportok – egy része továbbra is ellátatlan marad, vagy más, kevésbé adekvát ellátásban (család, alapellátás) próbálnak meg „helyet találni” számukra. A hozzáférést kevésbé a stigma vagy az információhiány, sokkal inkább a férőhelyszám, a várakozási idők és a szállítás problémái korlátozzák, ami különösen a vidéken élő, mozgásukban is korlátozott, szegény családokban élő fogyatékos személyek számára jelent hátrányt.

]

A pszichiátriai betegek otthonai esetében egy kifejezetten túlterhelt, ugyanakkor szakmailag stabil rendszer képe rajzolódik ki: hosszú, akár egy évet meghaladó várólistákkal, markáns férőhelyhiánnyal, infrastrukturális hiányosságokkal, jelentős szakemberhiánnyal és magas adminisztratív terheléssel. A hozzáférést elsősorban ezek a strukturális akadályok korlátozzák, nem pedig a stigma vagy az információhiány, jóllehet a betegségbelátás hiánya itt is érzékelhető

nehézség; a közlekedési-szállítási problémák közepesen befolyásolják a bejutást, de messze nem annyira, mint a kapacitások szűkössége. Az ellátotti kör kor és nem szerint viszonylag kiegyensúlyozott, a mélyszegénységben élők jelenléte közepes, ami azt jelzi, hogy a szakellátás nem kizárólag a legdepriváltabbakat éri el, de az ő felvételük a hosszú várakozás miatt különösen kockázatos; a romák és más sérülékeny csoportok jelenléte változó, így feltételezhető, hogy a leginkább stigmatizált roma pszichiátriai betegek egy része a rendszer határán marad.

A szenvedélybetegek tartós bentlakásos otthonában a szakmai munka szintén stabil, de az infrastrukturális hiányosságok, az adminisztratív terhelés, a fluktuáció és a szakember-kiégés itt is komoly kihívás: az ellátáshoz való hozzáférés mérsékelt várólistával és több hónapos bekerülési idővel jár, miközben a férőhelyekhez való hozzáférés ténylegesen korlátozó tényező. A közlekedési nehézségek és a szállítás hiánya közepes vagy kisebb akadályként jelennek meg, a stigma, bizalmatlanság, információhiány és térítési díj kevésbé szűrnék, ami arra utal, hogy a bentlakásos szenvedélybeteg-ellátásba már döntően olyan kliensek jutnak el, akik vállalják az intenzív intézményi beavatkozást. Ugyanakkor a várólista és a kapacitáskorlátok miatt azok a mélyszegénységben, instabil lakhatásban élő, gyakran roma szenvedélybetegek, akiknek a leginkább lenne szükségük tartós intézeti beavatkozásra, sokszor a rendszer peremén rekednek. A hajléktalan személyek tartós bentlakásos ellátása a vármegyében csak elszórtan, elsősorban idő- és hajléktalanprofilú intézményi kombinációk formájában jelenik meg, és több járásban egyáltalán nem érhető el; a hajléktalan emberek ellátása ezért jellemzően átmeneti szállásokhoz, éjjeli menedékhelyhez vagy más városokban működő intézményekhez kötődik. Ez különösen a legsúlyosabban marginalizált, hosszú ideje hajléktalan, mentális problémákkal vagy szenvedélybetegséggel küzdő emberek számára jelent hátrányt, akik számára a rövid távú átmeneti ellátás nem elég, de saját járásukban tartós otthoni elhelyezés nem elérhető.

Az átmeneti elhelyezést nyújtó intézményrendszer – időskorúak gondozóháza, hajléktalan átmeneti szállás, éjjeli menedékhely – még koncentráltabban és egyenlőtlenebbül épül fel: néhány, szigetszerű szolgáltatás Dombóváron, Pakson és Szekszárdon működik, miközben a fogyatékos személyek, pszichiátriai betegek és szenvedélybetegek számára a vármegyében sehol nem biztosított átmeneti intézményi elhelyezés. Ez a struktúra éppen a hátrányos helyzetű csoportok számára szűkíti le azt a „pufferzónát”, amely krízishelyzetben gyors, ideiglenes, még nem tartós bentlakásos elhelyezést kínálna: a fogyatékos, pszichiátriai vagy szenvedélybeteg, illetve súlyos szegénységben élő emberek számára így a krízisből gyakran csak két út marad – alapszolgáltatási szint vagy azonnali tartós intézményi ellátás, ha egyáltalán van szabad férőhely.

A hajléktalan személyek átmeneti szállása és éjjeli menedékhelye ugyanakkor a szekszárdi modell alapján gyors, rugalmas hozzáférést biztosít férőhelyhiány és várólista nélkül; a fő akadályokat itt nem a kapacitás, hanem a finanszírozási elégtelenség és az adminisztratív terhelés jelentik, a lakosság tényleges hozzáférését pedig leginkább a betegségbelátás hiánya, kisebb mértékben a településméret és a szállítás korlátozza. Ez azt jelzi, hogy a hajléktalan átmeneti ellátás azokhoz a mélyszegénységben élő férfiakhoz és nőkhez jut el, akik vállalják az intézményi kapcsolatot, de a peremen maradnak azok az érintettek, akik betegségük, addikciójuk vagy bizalmatlanságuk miatt nem tudnak vagy nem akarnak ilyen kapcsolatba lépni – ők gyakran az utcán vagy informális lakhatási megoldásokban rekednek.

A lakóotthonok – fogyatékos személyek ápoló-gondozó lakóotthonai – kis férőhelyszámú, részben falusias környezetben működő egységekként jelennek meg, amelyekben a működést elsősorban a férőhelyhiány, a fenntartói forráshiány, a hosszú tényleges várakozási idők, a

humánerőforrás-hiány, a fluktuáció és az adminisztratív terhek terhelik. A hozzáférést strukturálisan a férőhelyhiány és a várólista korlátozza, miközben a közlekedés, szállítás csak közepes, a stigma és információhiány pedig alacsony súlyú akadály; az ellátotti körben ugyan minden sérülékeny csoport közepes mértékben jelen van – mélyszegénységben élők, romák, mozgáskorlátozottak –, de ez épp azt jelzi, hogy a leginkább rászorulóknak közül sokan nem jutnak be, mert a szűk kapacitások mellett válogatódik, ki kerül be a lakóotthonba.

A rehabilitációs intézmények – a tengelici szenvedélybeteg-rehabilitáció és a regölyi fogyatékos személyek rehabilitációja – a megye szintjén kulcsszereplők, de térben rendkívül koncentráltak, és kapacitásukhoz képest folyamatosan terheltek. A szenvedélybetegek rehabilitációjában mérsékelt várólista, több hónapos bekerülési idő, infrastrukturális gondok, adminisztratív túlterhelés és komoly fluktuáció figyelhető meg; a hozzáférés korlátját itt is inkább férőhely-elérhetőség, közlekedés és szállítás, semmint stigma vagy díjfizetés jelenti. A fogyatékos személyek rehabilitációjában a cél egyértelműen az önálló életvitel fejlesztése, ugyanakkor a 92 férőhelyes, egyetlen nagy intézményre épülő modell azt jelzi, hogy a megyében élő, rehabilitációra szoruló fogyatékos emberek közül sokan csak jelentős területi és családi átrendeződéssel juthatnak be, ami a mélyszegénységben élő, roma vagy gyengébb kapcsolati hálóval rendelkező csoportok számára a gyakorlatban gyakran elérhetetlen.

Összességében a szociális szakellátás Tolna vármegyében a hátrányos helyzetű csoportok szemszögéből olyan struktúraként írható le, amelyben a szakmai alapok többnyire stabilak, de az ellátások térben erősen koncentráltak, és a hozzáférést elsősorban a férőhelyhiány, a hosszú várakozási idők, a humánerőforrás-hiány, az infrastruktúra elhasználtsága és a finanszírozási korlátok szűkítik. A rendszer elsősorban azokat a rászorulókat éri el, akik képesek vállalni a távolabbi, centralizált intézményi ellátást, rendelkeznek minimális anyagi-kapcsolati háttérrel és eljutnak a várólista végére, miközben a leginkább marginalizált csoportok – mélyszegénységben élő, roma, hajléktalan vagy súlyos pszicho-szociális problémákkal küzdő emberek – jelentős része továbbra is a szakellátások peremére szorul, vagy a vármegyén kívüli intézményekbe kényszerül.

Az **idősoththonok** a vármegyében a bentlakásos ellátórendszer gerincét adják, de struktúrájuk heterogén és területileg egyenlőtlen. A túlterhelt, magányos intézményekkel rendelkező járáásokban célszerű a férőhelybővítés mellett a részben bentlakásos, részben közösségi jellegű formák fejlesztése (pl. idősok klubjaihoz kapcsolt átmeneti férőhelyek, támogatott lakhatási elemek integrálása).

Az idősellátásban erősíteni kell azokat az elemeket, amelyek csökkentik az intézménybe kerülés kényszerét: házi segítségnyújtás, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, nappali ellátások, gondozási csomagok. A tartós bentlakás így valóban a leginkább rászorulóknak számára maradhat fenn, miközben csökken a kapacitások krónikus túlterhelése.

Az ellátotti körben a nők aránya magasabb, különösen az idősellátásban, ami a demográfiai és életpálya-különbségekből következik. A fejlesztések során kiemelt figyelmet igényel a magányos, özvegy, alacsony jövedelmű nők ellátásba jutása, valamint az, hogy az intézmények képesek legyenek kezelni a nők sajátos egészségügyi és pszicho-szociális szükségleteit.

Szükséges a gondozási folyamatba tudatosan beépíteni a bántalmazás, elhanyagolás, párkapcsolati erőszak előzményeinek felismerését, mert ezek sok idősnő életútjában jelen vannak, és az intézményi létben is újraaktiválódhatnak. A női ellátottak számára fontos a biztonságos tér, a bizalmi segítő kapcsolatok és a nők igényeire érzékeny szabadidős, rehabilitációs programok biztosítása.

A **fogyatékos személyek otthonai** formálisan jelen vannak a vármegyében, de területileg koncentráltan, eltérő infrastruktúrával és gyakran humánerőforrás-hiánnyal működnek. A fejlesztések egyik iránya a támogatott lakhatás bővítése, kisebb létszámú, lakóközösségi egységek kialakítása, amelyek közelebb helyezkednek el az ellátottak eredeti lakóhelyéhez, és jobban támogatják az önállóbb életvitelt. A szakmai munka minőségének megőrzéséhez elengedhetetlen a speciális képzettséggel rendelkező szakemberek (gyógypedagógusok, pszichológusok, szociális munkások) megtartása, továbbképzése és szupervíziója. A gondozási programokban hangsúlyosabban kell megjelenjen az egyéni fejlesztési tervekhez igazított foglalkoztatási, képzési, közösségi részvételi lehetőségek szervezése.

Az ellátotti körben a mélyszegénységben élők jelenléte több ellátástípusban csak közepes vagy alacsony mértékben jelenik meg, ami arra utal, hogy a leginkább deprivált csoportok nem feltétlenül jutnak hozzá a tartós bentlakásos ellátáshoz. Ennek kezelésére szükséges a szociális alapszolgáltatások, a családsegítés, a közösségi munkára épülő programok és az intézmények közötti kapcsolat erősítése, hogy a leginkább rászoruló is „láthatóvá váljanak” az ellátórendszer számára.

Fontos, hogy a bentlakásos intézmények és a települési szociális szolgáltatások között kialakuljon egy kétirányú jelző és beutaló mechanizmus, amely figyel a lakhatási, egészségi és családi krízisekre. A térítési díj formálisan ritkán jelenik meg akadályként, de a mélyszegénységben élők esetében szükséges a méltányossági, kiegészítő támogatási formák rugalmas alkalmazása, hogy a bekerülés ne ütközzön pénzügyi falba.

A roma lakosság megjelenése a bentlakásos ellátásokban jellemzően alacsonyabb, ami strukturális, bizalmi és kulturális okokkal egyaránt magyarázható. A hozzáférés javításához szükség van a terepen dolgozó szociális munkások, közösségi munkások és a roma közösségi szereplők aktív bevonására a tájékoztatás, a motiválás és a bizalomépítés folyamatába. Az intézményekben célszerű erősíteni a kulturális érzékenységet, a diszkriminációmentes gyakorlatokat, és lehetőség szerint roma származású szakemberek, segítők foglalkoztatását támogatni. Emellett fontos, hogy a házirend, a látogatási szabályok, az étkezés és a vallási, kulturális szokások gyakorlása rugalmasan tudjon alkalmazkodni a roma ellátottak igényeihez, amennyiben ez nem sérti az intézmény működésének alapvető kereteit.

A **pszichiátriai betegek és szenvedélybetegek** ellátásában a hosszú váróidők, az infrastruktúra hiányosságai és a humánerőforrás-terhelés rendszerszintű problémaként jelennek meg. Számukra a tartós bentlakásos ellátás mellett fejleszteni kell a közösségi pszichiátriai ellátás, a közösségi addiktológiai szolgáltatások, valamint a fokozatos átmenetet biztosító lakhatási formák (pl. támogatott vagy félutas lakhatás) kínálatát

A hajléktalan személyek esetében a tartós bentlakásos otthon hiánya, illetve egy településre koncentrálódása különösen súlyos kockázat. Indokolt egy vármegyei szintű, több szintből álló hajléktalanellátási koncepció kidolgozása, amelyben a krízisszállás, az átmeneti szállás, a lakhatási programok és – indokolt esetben – a tartós bentlakás egymásra épülő rendszert alkotnak.

Az idős emberek esetében a legnagyobb kihívást az jelenti, hogy a gondozóházak szűk kapacitása és teljes kihasználtsága miatt az átmeneti jelleg könnyen tartós ellátássá alakul. Megoldási irány lehet a gondozóházi férőhelyek bővítése olyan módon, hogy a várakozási idők csökkenjenek, és valóban legyen tér rövid-középtávú, krízis- és tehermentesítő célú elhelyezésre (például gondozó családtag kiégésének megelőzése, kórházi ápolást követő regeneráció, hirtelen állapotromlás kezelése). Emellett érdemes fejleszteni azokat a szolgáltatásokat, amelyek az átmeneti elhelyezésből a saját otthonba való visszatérést támogatják: házi segítségnyújtás, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, támogató szolgáltatások, lakókörnyezet akadálymentesítése.

Az idősök számára különösen fontos a komplex, szomatikus, pszichés és szociális szükségletekre is reagáló gondozási terv készítése már az átmeneti elhelyezés elején. Ezt segítheti a geriátriai szempontokat is érvényesítő szakmai együttműködés az egészségügyi ellátással (házi orvosok, kórházak, szakrendelők), valamint a családtagok bevonása a tervezésbe. A cél az, hogy az átmeneti ellátás ne a tartós otthonba való „átcsúszás” előszobája legyen, hanem egy valódi pihenő, regenerációs és állapotstabilizáló szakasz.

A nők esetében a hajléktalan- és átmeneti ellátórendszer fejlesztésének egyik kulcsterülete a biztonság és a védelem megteremtése. A nők körében a hajléktalanság gyakran kapcsolódik párkapcsolati erőszakhoz, családon belüli bántalmazáshoz, emberkereskedelemhez vagy szexuális kizsákmányoláshoz, ezért az általános hajléktalanellátások nem minden esetben tudnak megfelelően biztonságos közeget nyújtani. Szükséges olyan átmeneti elhelyezési formák (női részleg, védett ház típusú megoldások, krízisotthonokkal való szoros együttműködés) kialakítása vagy erősítése, ahol a nők védett, elkülönített környezetben, célzott szociális és pszichológiai támogatás mellett kapnak ellátást.

További fontos szempont a gyermekes nők helyzete. Az átmeneti elhelyezéseknek alkalmasnak kell lenniük arra, hogy anya–gyermek párosokat is fogadjanak, vagy szoros átjárást biztosítsanak a családok átmeneti otthonaival, gyermekjóléti alapellátásokkal. A nők számára kínált programokban meg kell jelennie a munkaerőpiaci reintegráció, a pénzügyi önállóság, a bántalmazó kapcsolatokról való kilépés támogatásának (jogi tanácsadás, pszichológiai segítség, csoportfoglalkozások), mert a pusztán lakhatási krízis kezelése önmagában nem elegendő.

A fogyatékkal élők esetében Tolna vármegyében különösen súlyos hiányosság, hogy nincs számukra célzott átmeneti otthon. Megoldási irány lehet egy olyan, kifejezetten fogyatékos személyekre szabott átmeneti intézmény kialakítása, amely rövid–középtávon biztosít biztonságos elhelyezést például gondozó családtag kórházi kezelése, átmeneti krízis, lakhatási probléma vagy konfliktushelyzet esetén. Ennek az ellátásnak megfelelő személyi (speciális képzettségű gondozók, gyógypedagógus, pszichológus) és tárgyi (akadálymentesítés, segédeszközök) feltételekkel kell rendelkeznie.

A fogyatékkal élők átmeneti ellátásához elengedhetetlen a szoros kapcsolat a támogató szolgáltatásokkal, a fejlesztő foglalkoztatással, a nappali intézményekkel és – ahol releváns – a támogatott lakhatás formáival. A cél az, hogy az átmeneti elhelyezés ne intézményi zsákutca legyen, hanem egy olyan szakasz, amelyből jól megtervezett, a személy autonómiáját és részvételét erősítő kivezető utak nyílnak. Kulcsfontosságú a családokkal való partnerség, a hozzátartozók bevonása, támogatása is, hiszen a legtöbb esetben a családi háttérrel együtt lehet stabil, hosszú távú megoldást kialakítani.

A mélyszegénységben élők számára az átmeneti elhelyezés sokszor az utolsó védőhálót jelenti a teljes társadalmi kirekesztődés előtt. Számukra a lakhatási krízis szorosan összefonódik a foglalkoztatási, adósságkezelési, egészségügyi és iskolázottsági problémákkal. A megoldási javaslatok között kiemelt helyen kell szerepelnie azoknak a komplex programoknak, amelyek az átmeneti ellátást adósságkezeléssel, munkaerőpiaci tanácsadással, foglalkoztatási programokkal, alapkompétencia-fejlesztéssel és szociális segítségnyújtással kötik össze. Így az átmeneti szállás vagy otthon nem pusztán fedél, hanem egy intenzív, időben behatárolt támogatási csomag nyújtásának helyszíne lesz.

A mélyszegénységben élők eléréséhez elengedhetetlen a terepmunkán alapuló megközelítés, a családsegítő és gyermekjóléti szolgáltatásokkal való nagyon szoros együttműködés, valamint a helyi közösségi kezdeményezések (civil szervezetek, egyházak, önkéntes csoportok) bevonása. Mivel e csoport tagjai gyakran bizalmatlanok az intézményes rendszerekkel szemben, az átmeneti elhelyezéshez vezető utat olyan kapcsolódási pontokkal (utcai szociális munka, közösségi programok, informális segítők) kell „megszelídíteni”, amelyek segítik a szolgáltatásokhoz való fokozatos közeledést.

A romák esetében az általános szegénységi, lakhatási és munkaerőpiaci hátrányok mellett erősen jelen van az etnikai alapú diszkrimináció és stigma. Az átmeneti elhelyezést nyújtó szolgáltatások fejlesztésekor ezért fontos, hogy az intézmények tudatosan foglalkozzanak az előítéletek csökkentésével, az intézményi diszkrimináció megelőzésével, és olyan befogadó légkört teremtsenek, amelyben a roma kliensek biztonságban érzik magukat. Ennek része lehet roma származású szakemberek, segítők, mediátorok bevonása, kulturálisan érzékeny megközelítések alkalmazása, valamint a roma közösségekkel folytatott párbeszéd.

A romák esetében is kulcsfontosságú a komplexitás: a lakhatási krízisek sokszor halmozott hátrányhelyzet részei (alacsony iskolázottság, tartós munkanélküliség, egészségügyi problémák, ingatlanjogi rendezetlenség). Az átmeneti elhelyezésnek itt is össze kell kapcsolódnia olyan programokkal, amelyek hosszabb távon képesek erősíteni a családok önállóságát és beágyazottságát: közösségi mediáció, oktatási és foglalkoztatási támogatás, jogi tanácsadás, lakhatási tanácsadás (bérleti jogviszonyok, lakhatási támogatások). A roma közösségek bevonása a tervezésbe és megvalósításba – például közösségi fórumok, partnerségi megállapodások formájában – növelheti a szolgáltatások legitimitását és hatékonyságát.

Az idősek számára a **lakóotthoni** ellátáshoz való hozzáférés szempontjából a legnagyobb kockázatot a mobilitási korlátok, az egészségi állapot romlása, a magány és az információhiány jelentik. Számukra olyan kapcsolódó szolgáltatási formákat célszerű erősíteni, amelyek hidat képeznek az otthoni ellátás, az alapszolgáltatások és a lakóotthoni ellátás között (pl. átmeneti elhelyezés, időszakos bentlakás, nappali ellátás és lakóotthon közötti rugalmas átjárás). Lényeges, hogy a beutalási és tájékoztatási folyamat során az idősek és hozzátartozóik érthető, személyre szabott információt kapjanak az ellátási lehetőségekről, a várható várakozási időről és az ellátás tartalmáról, így csökkentve a bizonytalanságot és a késedelmes igénybevételt.

A mélyszegénységben élő személyek esetében a lakóotthonokhoz való hozzáférést nemcsak a formális kritériumok, hanem az informális akadályok – bizalmatlanság, intézményi félelmek, alacsony iskolázottság, gyenge érdekérvényesítő képesség – is korlátozzák. Számukra kulcsfontosságú a terepen jelen lévő, lakókörnyezetben elérhető szociális munka erősítése, amely már az igények korai szakaszában képes feltárni a szükségleteket, segíteni az ügyintézésben, támogatni a beutalási folyamatot és a beköltözés utáni beilleszkedést. A lakóotthonok és a családsegítő, gyermekjóléti, illetve egyéb alapszolgáltatások közötti együttműködés javítása – közös esetmegbeszélések, egyéni gondozási tervek összehangolása – hozzájárulhat ahhoz, hogy a mélyszegénységben élők ne csak „végső megoldásként”, krízishelyzetben kerüljenek be az ellátásba, hanem időben, tervezetten, a leépülés megelőzésével.

A fogyatékosággal élő személyek számára a jelenlegi rendszer legnagyobb hiányossága a rehabilitációs célú lakóotthonok teljes hiánya, amely korlátozza az önálló életvitelre, munkavállalásra, közösségi részvételre történő felkészülés lehetőségét. Számukra sürgető feladat olyan lakóotthoni formák kialakítása, amelyek nem csak gondozási, hanem fejlesztő, habilitációs és rehabilitációs elemeket is integrálnak, szoros együttműködésben a foglalkoztatási, oktatási, egészségügyi és közösségi szolgáltatásokkal. Fontos, hogy a lakóotthonokban erősödjön a személyre szabott, egyéni szükségletekre épülő támogatás, a döntéshozatalba való bevonás és az önrendelkezés tisztelete, illetve az akadálymentes fizikai és infokommunikációs környezet biztosítása.

A roma származású személyek esetében a strukturális szegénység, a térbeli szegregáció, az alacsony iskolai végzettség és az intézményekkel szembeni bizalmatlanság együttesen növeli annak kockázatát, hogy szükséglet ellenére sem veszik igénybe a lakóotthoni ellátást, vagy nagyon későn, előrehaladott állapotban kerülnek be a rendszerbe. Számukra kiemelten fontos a közösségi alapú megközelítés: roma közösségi mediátorok, bizalmi személyek bevonása, célzott tájékoztatás és a kultúraérzékeny gyakorlatok érvényesítése a lakóotthonok

mindennapjaiban. A diszkriminációmentes hozzáférés, a rejtett előítéletek csökkentése érdekében szükséges a dolgozók érzékenyítése, képzése, valamint olyan intézményi gyakorlatok kialakítása, amelyek kifejezetten figyelnek a roma ellátottak méltóságának, identitásának, családi kapcsolatrendszerének megőrzésére.

A nők esetében a gondozói, ápolói szerep hagyományos „rájuk hárítása”, a családon belüli terhek halmozódása, valamint az erőszak, bántalmazás, függőségi viszonyok kockázata külön figyelmet igényel a lakóotthoni ellátás szervezése során. Megoldási javaslatként szükséges olyan ellátási formák és protokollok kialakítása, amelyek kifejezetten számolnak a nők speciális kitétségével: biztonságos lakókörnyezet, bántalmazás felismerésére és kezelésére vonatkozó szakmai eljárásrend, női ellátottak számára elérhető pszichoszociális támogatás és jogi tanácsadás. Emellett fontos a rugalmas ellátási formák támogatása, amelyek lehetővé teszik, hogy a gondozási feladatokat ellátó nők – legyenek hozzátartozók vagy maguk az ellátottak – ne szakadjanak el véglegesen munkaerőpiaci, oktatási vagy közösségi kötődéseiktől, hanem támogatást kapjanak ezek fenntartásához, visszaépítéséhez.

A hátrányos helyzetű csoportok – különösen az idősek, nők, fogyatékkal élők, mélyszegénységben élők és romák – számára a fenti általános fejlesztések mellett célzott beavatkozásokra van szükség. Az idősek esetében fontos a **rehabilitációs** szolgáltatások fizikai és közlekedési elérhetőségének javítása, a szállítás, kísérés, illetve a családdal való kapcsolattartást támogató megoldások erősítése, hogy az intézményi elhelyezés ne járjon teljes elszigetelődéssel. A nők számára kiemelt jelentőségű a biztonságos, stigma-mentes, családbarát rehabilitációs környezet, a nők speciális élethelyzeteire (gondozási terhek, családon belüli erőszak, anyaszerep) érzékeny programokkal. A fogyatékkal élő személyek esetében a rehabilitációs szolgáltatásoknak teljes mértékben akadálymentesnek, egyénre szabott fejlesztési tervek mentén szervezettek kell lenniük, és biztosítaniuk kell az átmenetet a védett környezet és a lehető legnagyobb önállóságot nyújtó lakhatási, foglalkoztatási formák között. A mélyszegénységben élők és romák számára kulcsfontosságú a területi, anyagi és információs akadályok csökkentése: utazási támogatás, célzott tájékoztatás, közösségi segítők bevonása, valamint olyan közösségi programok fejlesztése, amelyek csökkentik a bizalmatlanságot és a stigmatizációt. Lényeges, hogy a rehabilitációs szolgáltatások tervezésekor és működtetésekor ezeknek a csoportoknak a képviselői, érdekvédelmi szervezetei is bevonásra kerüljenek, így a fejlesztések valóban a tényleges szükségletekre tudnak reagálni, és erősödik az ellátásokhoz fűződő bizalom.

A hátrányos helyzetű csoportok – nők, idősek, fogyatékkal élők, mélyszegénységben élők, romák – esetében a hiányosságok kezelése ennél célzottabb és érzékenyebb megközelítést igényel. Jelenleg a szolgáltatás igénybevételében a mélyszegénységben élők csak ritkán jelennek meg, ami azt jelzi, hogy a formálisan nyitott rendszer a gyakorlatban a társadalmilag erősebb, jobban tájékozott csoportoknak kedvez. Ennek feloldásához szükség lenne a belépési pontok és elérési csatornák tudatos átalakítására: az aktív megkereső munka, a terepen dolgozó szociális munkások, a családsegítés, a gyermekjóléti szolgálatok és a civil szervezetek bevonása mind hozzájárulhatna ahhoz, hogy a mélyszegénységben élők, illetve a romák számára ne csak elméletben, hanem ténylegesen is elérhetővé váljon a **támogatott lakhatás**. Külön figyelmet igényelne az idősek és a fogyatékkal élők helyzete: esetükben a szolgáltatásnak nem csupán a lakhatási biztonságot kellene nyújtania, hanem a mindennapi életvitelhez szükséges, személyre szabott támogatást is – ennek feltétele a sokszereplős együttműködés az egészségügyi alapellátással, házi segítségnyújtással, rehabilitációs és foglalkoztatási szolgáltatásokkal. A nők szempontjából különösen fontos a biztonság és a bántalmazás-megelőzés integrálása a szolgáltatás szemléletébe, hiszen a lakhatás és a személyes biztonság összefüggése sok esetben meghatározza, hogy egy nő képes-e kilépni egy bántalmazó, kizsákmányoló vagy instabil

élethelyzetből. A romák számára a szolgáltatás fejlesztéséhez elengedhetetlen a bizalomépítés, a közösségi szintű párbeszéd és a diszkrimináció-mentesség tudatosítása mind a szakmai stáb, mind a tágabb helyi közösség körében; csak így kerülhető el, hogy a támogatott lakhatás a gyakorlatban rejtett szűrőként működjön, amely a leginkább marginalizált csoportok számára továbbra is zárva marad. Ha ezek a csoport-specifikus szempontok beépülnek a tervezésbe és a működésbe, a támogatott lakhatás nemcsak kapacitásában, hanem igazságosságában és esélyteremtő szerepében is erősödhet a vármegyében.

GYERMEKJÓLÉTI ALAPELLÁTÁS ÉS GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÁS

Gyermekjóléti alapellátások:

Tolna vármegyében a gyermekjóléti alapellátások rendszere formálisan minden járásban jelen van, de a hátrányos helyzetű gyermekek és családok szempontjából egy olyan struktúra rajzolódik ki, ahol a szolgáltatások térben erősen koncentráltak, a kapacitások feszesek, és több kulcsterületen – korai gyermekellátás, átmeneti gondozás, esélynövelő programok – markáns ellátási hiányok látszanak. A család- és gyermekjóléti központok és szolgálatok szakmai működése ugyan általában stabil, jól szervezett jelzőrendszerrel, esetmenedzseléssel és prevenciós programokkal, de a területi elrendezés és a humán-, illetve anyagi erőforrások korlátai miatt a legdepriváltabb, kistelepülési, roma és mélyszegénységben élő családok gyakran csak korlátozottan férnek hozzá ezekhez az ellátásokhoz.

A család- és gyermekjóléti szolgálatok és központok döntően járásközpontokban vagy néhány nagyobb településen koncentrálódnak, ahonnan kiterjesztett ellátási területtel látják el a környező falvakat. Ez a modell szakmai szempontból előnyös, mert a komplex feladatokhoz (jelzőrendszeri koordináció, speciális szolgáltatások, pszichológiai tanácsadás) erősebb szaktudás és teammunka társul, ugyanakkor a kistelepüléseken élő hátrányos helyzetű családok számára többlettutazást, gyengébb személyes elérhetőséget és nagyobb szervezési terhet jelent. A beszámolók alapján a gondozott családok jelentős része alacsony iskolai végzettségű, tartósan munkanélküli, adóssággal terhelt, lakhatási bizonytalanságban él, sok esetben halmozott problémákkal (szenvedélybetegség, pszichés zavarok, családon belüli erőszak), ami hosszú távú, intenzív esetkezelést igényel. Ebben a közegben különösen sérülékenyek azok a családok, amelyek a járásközponttól távol, rossz közlekedési kapcsolatokkal rendelkező falvakban élnek: számukra a rendszer „papíron” elérhető, de a tényleges igénybevételhez szükséges idő, pénz és szervezési kapacitás gyakran hiányzik.

A gyermekek napközbeni ellátásai (bölcsődék, családi, munkahelyi és mini bölcsődék) vármegyei szinten szintén erősen centralizáltak, miközben a férőhelyek többsége közel teljes kapacitással működik. A klasszikus bölcsődei férőhelyek elsősorban a járásközpontokban és néhány nagyobb településen koncentrálódnak (Bonyhád, Dombóvár, Paks, Szekszárd, Tamási, Tolna, Fadd, stb.), ahol 0–3 év közötti gyermekszámhoz viszonyítva feszes, sokszor túltöltött kapacitások látszanak, míg számos kisebb faluban sem beírt gyermek, sem működő férőhely nem jelenik meg. A mini bölcsődék – többnyire 5–8 férőhellyel – csak kismértékben enyhítik a területi hátrányokat, és sok helyen egyáltalán nincsenek feltöltve, vagy nagyon alacsony a kihasználtságuk, ami egyszerre utalhat frissen létrehozott szolgáltatásra, adminisztratív lemaradásra vagy a helyi családok bizalmatlanságára, információhiányára. Hátrányos helyzetű családok esetében ez a struktúra azzal jár, hogy ahol nincs helyben bölcsőde, ott a kisgyermekes szülők – különösen az anyák – munkavállalási esélyei drasztikusan romlanak, a gyerekek pedig

kimaradnak a korai intézményes szocializációból és fejlesztésből; ahol pedig van ellátás, ott a férőhelyszűkösség és az ellátási területi kötöttségek szűrik meg, ki juthat be a jobb minőségű intézményekbe. A mélyszegénységben élő, roma családok számára az utazási költség, az időterhelés és a szolgáltatással szembeni bizalmatlanság különösen nagy akadály, így gyermekeik gyakran informális ellátásban maradnak, ami hosszú távon rontja iskolai esélyeiket.

A gyermekek napközbeni ellátását nyújtó intézmények visszajelzései alapján a rendszer működése többnyire stabil, de a speciális nevelési igényű, fogyatékos és tartósan beteg gyermekek fogadásához szükséges feltételek sok helyen hiányosak. Több intézmény komoly nehézségként jelzi a megfelelő eszközök, akadálymentesítés, szakemberképzés és plusz humánerőforrás hiányát, ami azt eredményezi, hogy a leginkább sérülékeny, halmozottan hátrányos helyzetű, sajátos nevelési igényű gyermekek a gyakorlatban gyakran kiszorulnak a napközbeni ellátásból, vagy csak „papíron” fogadják őket, valós adaptáció nélkül. A hátrányos helyzetűek számára a közlekedési nehézségek, az anyagi terhek (étkezési díjak, utazás, rejtett költségek), az információhiány és a bizalmatlanság ugyancsak korlátozzák a hozzáférést; a roma családok esetében a korábbi intézményi tapasztalatokból fakadó bizalmi deficit külön akadály, ami miatt egy részük el sem jut az ellátásig. Emellett a szigorú ellátási területi szabályok – például, hogy jó hírű bölcsődébe csak meghatározott hányadban vehetnek fel „kívülről” gyereket – a szülői választási szabadságot korlátozzák, és a minőségi szolgáltatásokhoz való hozzáférésben rendszerszintű egyenlőtlenséget teremtenek.

A gyermekjóléti alapellátásokon belül a gyermekek átmeneti gondozása súlyos strukturális hiányokkal terhelt. A Szociális Ágazati Portál adatai szerint a vármegyében sehol nem működik helyettes szülői hálózat, gyermekek átmeneti otthona sem azonosítható, és a családok átmeneti otthona is csak két helyszínen érhető el (Szekszárd, Dombóvár), miközben több nagy járás egyáltalán nem rendelkezik ilyen szolgáltatással. Ez azt jelenti, hogy egy krízisbe sodródó, otthontalanná váló vagy súlyos lakhatási válságot átélő hátrányos helyzetű család számára sok esetben csak más járásban, vagy egyáltalán nem elérhető átmeneti gondozási forma áll rendelkezésre. Dombóváron a családok átmeneti otthona kifejezetten finanszírozási, infrastrukturális és férőhelyhiánnyal küzd, várólistákkal, súlyos kapacitásszűkösséggel, miközben az ellátottak között nagyon jellemző a mélyszegénység, az egyedülálló szülőség, a többgyermekes, gyakran roma családi háttér. Bár a szekszárdi intézmény működése stabilabb, itt is megjelenik a férőhelyszűk keresztmetszet, és a fogyatékossgal élő gyermeket nevelő családok alulreprezentáltak, ami arra utal, hogy a rendszer a legkomplexebb szükségletű családok igényeire kevésbé reagál. A területi koncentráció azt eredményezi, hogy a Bonyhádi, Paksi és Tamási járások hátrányos helyzetű családjai csak jelentős utazással, információs és bizalmi akadályokat leküzdve tudnak élni ezzel a lehetőséggel, ha egyáltalán beférnek a túlterhelt intézményekbe.

A gyermekek esélynövelő szolgáltatásai – Biztos Kezdet Gyerekház, tanodák – kapacitásukat és lefedettségüket tekintve kifejezetten hiányos képet mutatnak. A vármegyében egy Biztos Kezdet Gyerekház (Gyulaj) és két tanoda (Bogyiszló, Dunaföldvár) működik, amelyek csak néhány települést fednek le, miközben a célcsoport – mélyszegénységben élő, roma, tanulási és szociális hátrányokkal küzdő gyermekek – minden járásban jelen van. A gyulaji Biztos Kezdet elsősorban a mélyszegénységben élő roma családokat éri el, de a speciális szükségletű (SNI, fogyatékos, tartósan beteg) gyermekek szinte láthatatlanok, amit a speciális feltételek, akadálymentesség, szakmai kapacitás hiánya magyaráz; a szolgáltatás nyitvatartása (csak hétköznap, csak helyieknek) és a közlekedés, finanszírozás, információhiány, bizalmatlanság együtt akadályozza, hogy a leginkább rászorulóknak mind eljussanak oda. A bogyiszlói és dunaföldvári tanodák ugyan erősen építenek a roma és részben a mélyszegénységben élő gyerekekre, tanulássegíttéssel, pályaorientációval és közösségi programokkal, de maguk is komoly szakember- és finanszírozási nehézségekkel, infrastrukturális hiányokkal, erős

adminisztratív terheléssel és gyenge intézményközi együttműködéssel küzdenek. A speciális szükségletű gyerekek itt is ritkán jelennek meg, ami egyértelműen jelzi, hogy a halmozott hátrány (szegénység + fogyatékoság/SNI) esetén a jelenlegi esélynövelő szolgáltatási kínálat alig kínál válaszokat.

A gyermekjóléti alapellátások egészét nézve így egy kettős kép rajzolódik ki: egyrészt a szakmai bázis, a jelzőrendszer, az esetmenedzselés és számos prevenció, közösségi program működik, sok helyen kifejezetten elkötelezett, tapasztalt szakemberekkel; másrészt a területi koncentráció, a kapacitások feszessége, a speciális szükségletű gyerekeket fogadó feltételek hiánya, az átmeneti ellátások szűkössége és az esélynövelő szolgáltatások rendkívül alacsony lefedettsége a hátrányos helyzetű csoportok számára strukturális hátrányokat termel újra. A vármegyei gyermekjóléti rendszer elsősorban azokat a családokat éri el hatékonyan, akik viszonylag közel élnek a szolgáltatási központokhoz, rendelkeznek minimális közlekedési és információs erőforrásokkal, és problémáik „csak” szegénységi jellegűek. A leginkább marginalizált, halmozottan hátrányos helyzetű, roma és speciális szükségletű gyermekek számára azonban a jelenlegi struktúra sokszor csak részben vagy egyáltalán nem kínál ténylegesen elérhető, komplex és folytonos támogatást.

Tolna vármegyében a gyermekjóléti alapellátások megújítására irányuló megoldási javaslatok középpontjában az áll, hogy a hátrányos helyzetű csoportok – fogyatékkal élők, mélyszegénységben élők, romák, nők és gyermekek – ne csak formálisan férjenek hozzá a szolgáltatásokhoz, hanem olyan, kifejezetten rájuk szabott, többteherforrást igénylő beavatkozásokhoz jussanak, amelyek a jövedelmi, strukturális, kulturális, egészségügyi és diszkriminációs hátrányokat egyszerre kezelik. A gyermekjóléti szolgáltatás feladata ebben a modellben kettős: egyrészt univerzális, mindenki számára nyitott, stigmatizációmentes ellátásokat kell nyújtania, másrészt a leginkább sérülékeny csoportokra épülő, célzott programokkal kell kiegészítenie a rendszer működését.

A fogyatékkal élő és sajátos nevelési igényű gyermekek, illetve fogyatékossgal élő felnőttek esetében kulcsfontosságú, hogy a speciális szolgáltatások helyben vagy ahhoz közel váljanak elérhetővé: ennek része egy utazó fejlesztő- és gyógypedagógusi, pszichológusi hálózat kiépítése, rendszeres, előre tervezett fogadónapokkal a kisebb településeken, illetve online tanácsadási formák biztosítása ott, ahol a személyes jelenlét tartósan nem megoldható. A család- és gyermekjóléti szolgáltatás ebben közvetítő szerepet tölt be a családok és a speciális ellátórendszer – korai fejlesztő központok, pedagógiai szakszolgálatok, egészségügyi szakrendelések – között: segít a jogosultságok érvényesítésében, az ügyintézésben, az ellátások közötti eligazodásban, illetve olyan csoportokat és programokat szervez, amelyek csökkentik a fogyatékos gyermeket nevelő családok izolációját és pszichés terheit.

A mélyszegénységben élő családoknál a javasolt beavatkozások a materiális támogatások és a fejlesztő, felzárkóztató munka szoros összekapcsolására épülnek. Az étel-miszer-, ruha- és tanszeradományok, az étel-miszermentési programok fontos védőhálót jelentenek, de önmagukban nem változtatják meg a strukturális kirekesztettséget, ezért minden ilyen segítség mellé pénzkezelési, háztartásvezetési, munkavállalást támogató, életvezetési foglalkozásokat és szülői kompetenciacsoportokat szükséges társítani. A gyermekek iskolai sikerességének támogatása érdekében a gyermekjóléti alapellátásnak szoros együttműködést kell fenntartania az óvodai és iskolai szociális segítőkkel, pedagógusokkal és szülőkkel, hangsúlyt helyezve a tanulási nehézségek, hiányzások, lemorzsolódás megelőzésére. A mélyszegénységben élő gyermekek számára különösen fontosak az ingyenes vagy minimális költségű, szabadidős, nyári és tanulást támogató programok, amelyek nem csupán „megőrzést”, hanem valódi készségfejlesztést, közösségi élményt és pozitív mintákat biztosítanak.

A roma közösségek esetében a megoldási irány szorosan összekapcsolódik az etnikai diszkrimináció, a szegregáció és a bizalmatlanság kezelésével. A család- és gyermekjóléti szolgáltatásoknak egyszerre kell kulturálisan érzékenyen, a roma családok hagyományait, tapasztalatait ismerve bizalmat építeni, és közvetítőként fellépni a roma családok és a többségi intézmények – iskolák, egészségügyi szolgáltatók, önkormányzatok – között. Ehhez olyan, kifejezetten szegregált vagy hátrányos helyzetű településrészekre célzott programokra van szükség, amelyek a gyermekek iskolai integrációját, a szülők oktatási rendszerbe vetett bizalmát és az egészségügyi ellátásokhoz való hozzáférésüket erősítik. A roma közösségi munkások, mediátorok bevonása, valamint a roma nők és fiatal lányok számára szervezett önismereti, pályaaorientációs és szülőségre felkészítő csoportok segíthetnek a kirekesztés oldásában és az önérték-értvényesítés erősítésében.

A nők, különösen a fiatal és/vagy egyedülálló anyák esetében a javaslatok a gondozási terhek, az alacsony jövedelem, a bizonytalan foglalkoztatás és a párkapcsolati erőszak kockázataira reagálnak. A gyermekjóléti alapellátásnak támogatnia kell a nők munkaerőpiacra való visszatérését – például képzésekhez, álláskereséshez való hozzáférés segítségével –, valamint a gyermekgondozás és munkavégzés összehangolását rugalmas gyermekfelügyeleti formákkal, szünidei programokkal. Kiemelten fontos szerepe van a bántalmazott nők azonosításának, számukra biztonságos, jól kidolgozott jelzőrendszeri útvonalak, krízisellátási és áldozatsegítő kapcsolódási pontok kialakításának, amelyekben a család- és gyermekjóléti szolgálat kulcsszereplőként, koordinátorként jelenik meg.

A gyermekek – mint önálló célcsoport – esetében a javasolt fejlesztési irány a védelem és a részvétel elveinek integrálása. A gyermekjóléti rendszernek nemcsak a veszélyeztetettség csökkentésére, hanem arra is törekednie kell, hogy a gyerekek aktív szereplői legyenek a programoknak, és visszajelzéseik megjelenjenek a tervezésben és értékelésben. Ezt szolgálhatják a járási vagy vármegyei szinten létrehozott gyermek- és ifjúsági fórumok, gyermektanácsok, valamint azok a programok, amelyekben a fiatalok önkéntesként, „kortárs mentor”-ként vehetnek részt, különösen a mélyszegénységben élő, roma vagy fogyatékkal élő gyerekekre fókuszálva.

A napközbeni ellátások – bölcsődék, családi, munkahelyi és mini bölcsődék – terén a hátrányos helyzetű csoportokra szabott megoldások a hozzáférés anyagi, területi és attitűdbeli akadályainak csökkentésére irányulnak. A mélyszegénységben élő családok esetében elengedhetetlen az utazási költségek, étkezési térítési díjak és rejtett kiadások mérséklése, célzott helyi támogatásokkal, kedvezményekkel, utazási hozzájárulással, hogy a formálisan elérhető ellátás ténylegesen igénybe vehetővé váljon. A romák és más hátrányos helyzetű csoportok esetében a bizalomépítéshez közösségi alapú programok, családmentorálás, interkulturális mediáció szükséges, amelyek feldolgozzák a korábbi negatív intézményi tapasztalatokat, és bemutatják a korai gyermekellátás hosszú távú előnyeit. A fogyatékkal élő, sajátos nevelési igényű vagy tartósan beteg gyermekek esetében az akadálymentesítés, speciális eszközök, célzott személyzeti képzés és a szakszolgálatokkal való szoros szakmaközi együttműködés biztosítja, hogy az inklúzió ne csak deklaráció legyen, hanem mindennapi gyakorlat. Az alacsony végzettségű, egyedülálló anyák foglalkoztathatóságának javítása érdekében a rugalmas nyitvatartású, részidős vagy időszakos gyermekfelügyeleti formák, valamint a munkahelyi bölcsődék ösztönzése különösen fontos, kiegészülve a munkaadók érzékenyítésével a családbarát foglalkoztatás irányába.

A gyermekek átmeneti gondozása területén a hátrányos helyzetű csoportokra szabott javaslatok azt célozzák, hogy az ellátás ne csupán formálisan legyen elérhető, hanem valóban adekvát és biztonságos kapaszkodót adjon a leginkább sérülékenyeknek. A fogyatékkal élő gyermeket nevelő családok számára ez a fizikai és kommunikációs akadálymentesítésen túl speciális szakmai programokat, kísérő szolgáltatásokat (támogató szolgáltatás, szakápolás, fejlesztő pedagógia) jelent, amelyek az átmeneti elhelyezést a mindennapi életvitel tényleges támogatásává teszik. A roma és mélyszegénységben élő családok esetében elérő, közösségi szociális munka, bizalomépítő tájékoztatás, roma közösségi munkások és tapasztalati szakértők bevonása segíti, hogy az átmeneti ellátás ne stigmatizáló, „utolsó esélyű” intézményként jelenjen meg, hanem valós, időben igénybe vett segítségként. A bántalmazott, egyedülálló anyák számára a családok átmeneti otthonának traumaérzékeny, bántalmazás-tudatos működése, a rendőrséggel, krízisközpontokkal, családvédelmi szolgálatokkal létrehozott együttműködések és protokollok garantálhatják a biztonságot; a gyerekek számára pedig az átmeneti elhelyezésnek fejlesztő, kompenzáló közeget kell jelentenie, pszichológiai támogatással, iskolai integráció segítségével, játékos fejlesztéssel és a döntéshozatalba való bevonással.

A gyermekek esélynövelő szolgáltatásai – Biztos Kezdet Gyerekház, tanodák és a gyermekjóléti szolgáltatásokkal összehangolt programok – esetében a vármegyei javaslat egy hálózatos, a leginkább hátrányos helyzetű térségekre fókuszáló rendszer kialakítását irányozza elő. Ennek lényege, hogy a kora gyermekkori támogatás, az iskolai lemorzsolódást megelőző tanodai munka és a szociális, egészségügyi, foglalkoztatási beavatkozások egymásra épüljenek, külön figyelmet fordítva a mélyszegénységben élő, roma és fogyatékos gyermekekre. A nők – különösen az anyák – helyzetének javítása itt is meghatározó: foglalkoztathatóságuk, biztonságuk és döntési autonómiájuk megerősítése közvetlenül javítja a gyerekek életkilátásait.

Mindezek csak akkor tarthatók fenn, ha a rendszerben dolgozó szakemberek megfelelő szakmai támogatást és megbecsülést kapnak. A fogyatékkal élőkkel, mélyszegénységben élőkkel, roma családokkal, bántalmazott nőkkel és veszélyeztetett gyermekekkel végzett munka fokozott érzelmi terhelése miatt elengedhetetlen a rendszeres szupervízió, esetmegbeszélő csoportok és szakmai közösségek biztosítása, hogy megelőzhető legyen a kiégés, és fenntartható maradjon a magas szakmai minőség. Összességében a Tolna vármegyei család- és gyermekjóléti ellátás olyan kettős modell felé kell, hogy fejlődjön, amelyben az univerzális, stigmatizációmentes szolgáltatások és a strukturálisan hátrányos csoportokra szabott, többletforrást igénylő, komplex beavatkozások egymást erősítve járulnak hozzá a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentéséhez és a krízisek megelőzéséhez.

Gyermekevédelmi szakellátások:

Tolna vármegye gyermekevédelmi szakellátása olyan ellátási terep, ahol gyakorlatilag minden ellátott gyermek és fiatal valamilyen értelemben hátrányos, többnyire halmozottan hátrányos helyzetű – a rendszer működése ezért közvetlenül azt mutatja meg, hogyan tud a szakellátás reagálni a legsérülékenyebb csoportok szükségleteire. A struktúra alapvetően megyei szinten szerveződik: a nevelőszülői hálózat és a gyermekotthonok egységes fenntartóhoz (Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató) tartoznak, így a járási szintű különbségek inkább földrajzi elhelyezkedést, mintsem eltérő szakmai logikát tükröznek. Ebben a centralizált keretben azonban jól látható, hogy a férőhelyek szűkössége, a humánerőforrás-hiány, az ellátotti szükségletek növekvő komplexitása és a súlyos társadalmi stigma együttesen nehezítik a hátrányos helyzetű gyermekek és fiatalok megfelelő ellátását és kivezetését a rendszerből.

A nevelőszülői ellátás – amely elvileg a leginkább „családszerű” gondozási formát biztosítaná a kiemelt gyerekeknek – az elmúlt években egyértelműen zsugorodó pályát mutat. A 2021 és 2025 közötti adatok szerint a nevelőszülőknél gondozott gyermekek száma nagyjából egynegyedével csökkent, miközben a nevelőszülők száma is folyamatosan apadt, és a fenntartó megítélése szerint a jelenlegi létszám „inkább nem elegendő”, az új nevelőszülők toborzása pedig kifejezetten nehéz. Ez a hátrányos helyzetű gyerekek szempontjából kettős kockázatot hordoz: egyrészt kevesebb gyermek számára nyílik lehetőség arra, hogy intézmény helyett nevelőcsaládban nőjön fel, másrészt fennáll a veszélye annak, hogy egy nevelőszülőre továbbra is sok gyermek jut, ami a személyre szabott törődés, a traumaérzékeny gondozás és a fejlesztő figyelem szempontjából komoly korlát. A nevelőszülői állomány elöregedése, a pálya alacsony vonzereje és a folyamatos férőhelyhiány azt jelenti, hogy a rendszer már most a határain mozog; a mélyszegénységből, bántalmazó vagy addiktív közegből kiemelt gyerekek számára ez konkrétan azt jelenti, hogy a „jó” nevelői helyekért verseny folyik, és az összetettebb szükségletű, roma vagy maradandó sérüléssel élő gyerekek gyakrabban szorulnak háttérbe.

A gyermekotthoni ellátásban ugyanez a kapacitásfeszülés még látványosabban jelenik meg. Az engedélyezett férőhelyek gyakorlatilag teljesen betöltöttek, a 141 férőhelyből 137 folyamatosan foglalt, miközben 30 fő feletti várólista és átlagosan 1–2 hónapos bekerülési idő jelzi, hogy a férőhelyhiány nemcsak strukturális, hanem a mindennapi működést is erősen terheli. Az ellátottak között jelentős arányt képviselnek az utógondozott fiatal felnőttek, akik már nagykorúak, de az önálló életkezdéshez még támogatást igényelnek; számukra a gyermekotthon és az utógondozás egyfajta „biztonsági háló”, ugyanakkor jelenlétük tovább szűkíti azokat a helyeket, ahová a frissen kiemelt gyerekek bekerülhetnének. Mivel az ellátotti kör döntő többsége mélyszegénységből érkezik, gyakran roma háttérrel, családon belüli erőszak, szenvedélybetegség és súlyos lakhatási krízisek tapasztalatával, a férőhelyek tartós telítettsége azt eredményezi, hogy a legkritikusabb helyzetű gyerekek elhelyezése sokszor kompromisszumokkal, tervezhetetlen áthelyezésekkel jár, vagy ideiglenes megoldásokra szorul.

A működést terhelő tényezők értékelése alapján jól látszik, hogy a gyermekvédelmi szakellátás egyszerre küz belső kapacitáshiánnyal és külső, társadalmi akadályokkal. A humánerőforrás-hiány, a fluktuáció, a férőhelyhiány, a fenntartói forráshiány és a hosszú várakozási idő tartósan „jelentős” problémaként jelenik meg, ami azt jelenti, hogy a rendszer nemcsak mennyiségi értelemben szűk, hanem a szakemberek megtartása és a stabil működés biztosítása is folyamatos küzdelem. Erre rakódik rá a kiemelkedően súlyosnak ítélt stigmatizáció és az intézménnyel szembeni bizalmatlanság: a gyermekotthonba kerülés és az utógondozói ellátás igénybevétele a családok és maguk a fiatalok szemében is megbélyegző, ami csökkenti az együttműködési hajlandóságot, nehezíti a fejlesztő munkát, és a hazagondozást vagy önálló életkezdést követően is tartósan rontja a társadalmi beilleszkedés esélyeit. A közlekedési nehézségek, a szállítás hiánya és az információhiány különösen a periferián élő, mélyszegénységben lévő családokat sújtják: számukra az intézmények elérhetősége fizikai értelemben is korlátozott, a kapcsolattartás költséges, időigényes, így a gyerekek számára a szakellátásba való bekerülés és az onnan kifelé vezető út is nagyobb elszakadással, gyengébb családi kapcsolatokkal jár.

Az ellátotti kör összetétele egyértelművé teszi, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban szinte mindenki valamilyen formában hátrányos helyzetű, a mélyszegénységben élők jelenléte „nagyon jellemző”, és a lányok, fiúk egyaránt nagy számban vannak jelen. A mozgáskorlátozott, fogyatékossgal élő, illetve „kettős szükségletű” (gyermekvédelmi és pszichiátriai/pszichoszociális problémákkal küzdő) gyerekek jelenléte közepes mértékű, ami azt jelzi, hogy a rendszernek számolnia kell a speciális szükségletekkel, de a jelenlegi struktúra még nem igazodik hozzájuk kellő mértékben. A meglévő, nem specializált gyermekotthoni férőhelyek nem mindig tudják megfelelően kezelni a súlyos viselkedés-, kötődés-, trauma- és

pszichiátriai problémákat, így a legsúlyosabban érintett gyerekek vagy egyáltalán nem jutnak be a rendszerbe, vagy olyan intézményi környezetben élnek, amely csak korlátozottan tud reagálni komplex igényeikre.

A fenntartó által megfogalmazott fejlesztési irányok pontosan ezekre a hiányokra reagálnak, és jól látszik, hogy éppen a halmozottan hátrányos, speciális szükségletű csoportokat helyezik a fókuszba. A kettős szükségletű gyermekek számára fenntartott otthon, az autista gyermekekre szakosodott intézmény, az utógondozottak számára létrehozandó „fecskeház” jellegű lakhatási forma és a tartós lakásbérleti programok mind azt célozzák, hogy a rendszer differenciáltabban tudjon igazodni az ellátottak valós élethelyzeteihez. A halmozott problémákkal küzdő gyerekek esetében a specializált otthonok lehetőséget adnának arra, hogy a pszichiátriai, viselkedéses és családi traumák kezelésére felkészült szakemberek, megfelelő környezetben dolgozzanak, míg az utógondozott fiatal felnőttek számára a kecskefejőre emlékeztető, fokozatos leválást biztosító lakhatási megoldások csökkentenék annak kockázatát, hogy a gyermekvédelmi rendszerből való kilépés után azonnal hajléktalanságba, adósságspirálba vagy bántalmazó kapcsolatokba sodródjanak.

A humánerőforrás megerősítését célzó javaslatok – szakemberlétszám-növelés, rendszeres szupervízió, továbbképzések – azért különösen fontosak a hátrányos helyzetűek szempontjából, mert a velük végzett munka kiemelkedően érzelmileg terhelő, és a kiégés, fluktuáció közvetlenül visszahat az ellátás minőségére. Ha a szakemberek hosszabb távon is képesek stabilan jelen lenni, bizalmi kapcsolatokat kiépíteni, és komplex esetkezelést végezni, akkor van esély arra, hogy a mélyszegénységből, erőszakból, intézményi vándorlásból jövő gyerekek számára valóban fejlődési utakat, nem csak „tároló” funkciót kínáljon a rendszer. A közösségi terek, csoportfoglalkozások és prevenciók programok fejlesztése pedig abba az irányba mutat, hogy a gyermekotthon ne csupán lakóhely, hanem esélynövelő, közösségi, identitást támogató tér legyen, különösen azoknak a fiataloknak, akik számára a biológiai család már nem tud biztonságos háttérként funkcionálni.

Összességében Tolna vármegye gyermekvédelmi szakellátása stabil intézményi keretek között, de tartós kapacitásfeszülés mellett működik, miközben szinte teljes egészében hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyerekeket és fiatalokat lát el. A legfontosabb feltárt hiányosságok – a nevelőszülői hálózat szűkülése, a gyermekotthoni férőhelyszűkösség, a humánerőforrás-hiány, a súlyos társadalmi stigma és a specifikus szükségletű csoportok számára hiányzó, specializált ellátási formák – mind azt jelzik, hogy a rendszer jelenlegi formájában csak korlátozottan képes ellátni esélykiegyenlítő funkcióját. A tervezett fejlesztési irányok – különös tekintettel a speciális otthonokra, az utógondozottak lakhatási programjaira és a szakemberek támogatására – akkor tudnak érdemi változást hozni, ha célzottan a leginkább marginalizált csoportok igényeire épülnek, és a kapacitásbővítés mellett a stigma és bizalmatlanság oldását is vállalják.

A gyermekvédelmi szakellátásra vonatkozó megoldási javaslatok középpontjában annak biztosítása áll, hogy a rendszer a hátrányos helyzetű gyermekek és családok esetében ne a meglévő társadalmi egyenlőtlenségek újratermelésének terepe legyen, hanem valódi esélykiegyenlítő funkciót töltsön be. Ennek egyik legfontosabb feltétele a szegénységből és az etnikai hovatartozásból eredő strukturális kirekesztés mérséklése, vagyis annak következetes érvényesítése, hogy a gyermekvédelmi beavatkozás ne pusztán a család hiányaira, hanem az őt körülvevő társadalmi feltételekre is reagáljon. A mélyszegénységben élő, különösen roma családok esetében ezért a megelőző, családmegtartó szolgáltatások megerősítése indokolt: az intenzív terepmunkára épülő családgondozás, a lakhatási és adósságkezelési támogatás, a célzott foglalkoztatási segítség és a közösségi alapú szolgáltatások együtt képesek arra, hogy csökkentsék a gyermekek kiemelés kockázatát, és amennyiben a szakellátásba kerülés mégis megtörténik, realisabbá tegyék a visszagondozást és a családi kapcsolatok megőrzését.

A fogyatékossgal élő gyermekek és fiatalok, valamint az autizmus spektrumzavarral élők esetében a jelenlegi, többnyire általános profilú ellátási struktúra mellett szükség van olyan speciális szolgáltatási elemek megerősítésére, amelyek ténylegesen igazodnak az érintettek szükségleteihez. Ennek része lehet kisebb létszámú, multidiszciplináris szakmai csapattal működő lakásonthonok kialakítása, a speciális nevelőszülői kapacitások bővítése, a célzott képzések biztosítása, valamint a fizikai és kommunikációs akadálymentesítés fejlesztése. A fogyatékossgal élő fiatal felnőttek esetében a támogatott lakhatás, a védett foglalkoztatás és a közösségi alapú szolgáltatások – például nappali ellátás vagy közösségi segítség – bővítése adhat olyan életutat, amely csökkenti a tartós intézményi függés kockázatát, és elősegíti az önállóbb, méltóságteljes életvitelt.

A gyermekek és fiatalok mint önálló célcsoport esetében a megoldási javaslatoknak egyszerre kell érvényesíteniük a védelemhez és a részvételhez való jogot. Ez azt jelenti, hogy a szakellátásnak nemcsak biztonságos, bántalmazásmentes és stabil gondozási környezetet kell nyújtania, hanem azt is biztosítania kell, hogy a gyermekek véleménye, tapasztalata és visszajelzése megjelenjen az ellátás szervezésében és értékelésében. Ennek gyakorlati formái lehetnek a gyermekjogi képviselők láthatóbb jelenléte, rendszeres anonim elégedettségmérések, gyermekfórumok és részvételi programok működtetése, valamint olyan tanulást támogató, közösségi és szabadidős programok fejlesztése, amelyek csökkentik az intézményesülés negatív hatásait és erősítik a társadalmi integráció esélyét.

A nők, különösen az egyedülálló vagy bántalmazó kapcsolatból kilépni próbáló anyák esetében a gyermekvédelmi szakellátás fejlesztése nem választható el a nők elleni erőszak elleni fellépéstől, a krízisellátás megerősítésétől és a családbarát foglalkoztatási lehetőségek bővítésétől. Olyan integrált szolgáltatásokra van szükség, amelyek a gyermekvédelmi beavatkozást összekapcsolják a lakhatási segítséggel, az áldozatvédelmi rendszerrel és a foglalkoztatási támogatással, így a gyermekkiemelés helyett vagy mellett tényleges alternatívát tudnak kínálni a biztonságos, önálló élet megszervezésére. Ezzel párhuzamosan indokolt olyan célzott programok kialakítása is, amelyek a gyermekotthonokban nevelkedő lányokkal foglalkoznak az önértékelés, az önvédelem, a párkapcsolati minták és a jövőtervezés kérdéseivel, ezáltal csökkentve a bántalmazó kapcsolatokba való visszakerülés és a generációs szegénység újratermelődésének esélyét.

A mélyszegénységben élő és roma családok esetében különösen lényeges, hogy a gyermekvédelmi rendszer következetesen kerülje a szegénység önmagában történő gyermekkiemelési okként való kezelését, és ehelyett elsődlegesen a szociálpolitikai, lakhatási és foglalkoztatási eszközök alkalmazására építsen. Ehhez szükség van a gyermekvédelmi szakemberek antidiszkriminációs és interkulturális felkészítésére, a roma közösségekkel való partnerség erősítésére, valamint olyan programok indítására, amelyek a roma fiatalok pozitív identitását, oktatási előrehaladását és munkaerőpiaci esélyeit támogatják. A roma gyermekek szakellátásban tapasztalható túlreprezentáltságának mérsékléséhez emellett fontos a döntéshozatali folyamatok átláthatóbbá tétele, a jogorvoslati lehetőségek megerősítése és a civil kontroll szerepének támogatása is.

Mindezek a fejlesztési irányok akkor lehetnek eredményesek, ha nem elszigetelt, projektszerű beavatkozásokként jelennek meg, hanem egymással összehangolt, komplex rendszerfejlesztés részeként épülnek be a szakmai tervezésbe. Olyan megközelítésre van szükség, amely egyszerre alakítja a társadalmi attitűdöket, erősíti az intézményi kapacitásokat, és célzottan javítja a hátrányos helyzetű csoportok esélyeit a gyermekvédelmi ellátásokhoz való méltányos, jogszerű és a megbélyegzést csökkentő hozzáférésre.

OKTATÁS-KÉPZÉS TELJES SZOLGÁLTATÁSI KÖRE

A Tolna vármegyei helyzetfeltárás alapján megállapítható, hogy az oktatási és képzési szolgáltatások alapvetően biztosítottak a vármegye teljes területén, ugyanakkor a hozzáférés, az eredményesség és a szolgáltatások minősége tekintetében jelentős területi és társadalmi különbségek mutatkoznak. A hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű, roma származású, sajátos nevelési igényű, valamint a kistelepüléseken élő gyermekek és fiatalok esetében fokozottan jelentkeznek azok a tényezők, amelyek korlátozzák a sikeres iskolai előmenetelt, a továbbtanulási lehetőségeket és a munkaerőpiaci érvényesülést.

Óvodai ellátás

Az óvodai ellátás a vármegye településeinek döntő többségében elérhető, ugyanakkor több kistelepülésen az alacsony gyermeklétszám, a szakemberhiány és az intézményi kapacitások korlátai nehezítik a szolgáltatások működését. A hátrányos helyzetű gyermekek korai fejlesztése és felzárkóztatása nem minden esetben valósul meg kellő intenzitással, miközben a koragyermekkori intervenció kiemelt jelentőségű a későbbi iskolai sikeresség szempontjából.

A beavatkozások között kiemelt szerepet kap az óvodapedagógus-utánpótlás támogatása, a korai készségfejlesztő programok bővítése, a szülői kompetenciák erősítése, valamint a gyermekjóléti, szociális és köznevelési szolgáltatások összehangolása.

Általános iskolai ellátás

Az általános iskolák esetében a tanulói teljesítmények közötti különbségek, a korai tanulási lemaradások, a hiányzások magas száma és az egyes intézményekben tapasztalható szegregációs folyamatok jelentenek kihívást. A hátrányos helyzetű tanulók körében magasabb a lemorzsolódás kockázata, miközben a családi háttérből fakadó hátrányok kompenzálására sok esetben korlátozott erőforrások állnak rendelkezésre.

Fejlesztési irányként jelenik meg a tanulási felzárkóztatás erősítése, a tanórán kívüli fejlesztő programok bővítése, a digitális kompetenciák fejlesztése, valamint az iskolák és a családsegítő, gyermekjóléti szolgáltatások együttműködésének erősítése.

Középfokú oktatás

A középfokú oktatásban a legjelentősebb problémát a korai iskolaelhagyás, a tanulmányok megszakítása, valamint a továbbtanulási és pályaeorientációs lehetőségek egyenlőtlen hozzáférése jelenti. A hátrányos helyzetű fiatalok körében gyakrabban fordul elő a végzettség nélküli iskolaelhagyás, amely hosszú távon jelentősen rontja a munkaerőpiaci kilátásokat.

A beavatkozási lehetőségek között szerepel a pályaeorientációs tevékenységek fejlesztése, a mentorálási rendszerek erősítése, az ösztöndíjprogramokhoz való hozzáférés javítása, valamint az iskolai lemorzsolódást megelőző korai jelzőrendszerek működtetése.

További köznevelési feladatok

A sajátos nevelési igényű és beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermekek ellátása területén továbbra is jelentős kihívást jelent a gyógypedagógusok, fejlesztőpedagógusok, pszichológusok és egyéb szakemberek hiánya. Több településen korlátozott a speciális fejlesztő szolgáltatásokhoz való hozzáférés, ami lassíthatja a gyermekek fejlődését és növelheti az oktatási hátrányokat.

Az iskolapszichológiai, pedagógiai szakszolgálati és tehetséggondozó szolgáltatások elérhetősége szintén területi eltéréseket mutat. A mentális egészség támogatása, a

konfliktuskezelés és a közösségfejlesztés egyre fontosabb feladatként jelenik meg a köznevelési intézményekben.

A fejlesztések során szükséges a szakemberkapacitások növelése, a korai fejlesztés erősítése, a pedagógiai szakszolgálatok elérhetőségének javítása, valamint az inkluzív nevelési gyakorlatok támogatása.

Felnőttoktatás és szakképzés

A felnőttképzés és a szakképzés területén a legjelentősebb problémák közé tartozik az alacsony iskolai végzettségű, inaktív vagy tartós munkanélküli személyek képzésekbe történő bevonásának nehézsége. Különösen a hátrányos helyzetű településeken élők esetében jelent akadályt a képzések földrajzi elérhetősége, az utazási költségek, a digitális készségek hiánya, valamint a motivációs problémák.

A munkaerőpiaci igények és a képzési kínálat összehangolása nem minden esetben megfelelő, ezért egyes képzések nem biztosítanak közvetlen elhelyezkedési lehetőséget. Emellett az alapkompenciák hiányosságai – különösen az olvasási, szövegértési, matematikai és digitális készségek területén – korlátozzák a felnőttkori tanulás eredményességét.

A szükséges beavatkozások között szerepel a rugalmas képzési formák fejlesztése, a helyi gazdasági szereplőkkel kialakított együttműködések erősítése, a digitális kompetenciafejlesztés támogatása, valamint a mentorálással és egyéni tanácsadással kiegészített képzési programok bővítése.

Egyéb oktatási és képzési szolgáltatások

A formális oktatási rendszeren kívüli tanulási lehetőségek, közösségi tanulási programok, tehetséggondozó kezdeményezések, digitális készségfejlesztő programok és pályaaorientációs szolgáltatások szerepe egyre jelentősebb a társadalmi felzárkózás szempontjából. Ugyanakkor ezek a szolgáltatások a vármegye különböző térségeiben eltérő mértékben érhetők el.

A hátrányos helyzetű gyermekek és fiatalok számára gyakran hiányoznak azok a közösségi és tanulást támogató terek, amelyek hozzájárulhatnak a kompetenciafejlesztéshez, a tehetséggondozáshoz és a pályaválasztási döntések megalapozásához.

A fejlesztések során indokolt a tanodák, közösségi tanulási programok, digitális kompetenciafejlesztő kezdeményezések, valamint az ifjúsági és pályaaorientációs szolgáltatások támogatása. Kiemelt jelentőségű továbbá az oktatási, szociális, gyermekjóléti, kulturális és foglalkoztatási szereplők közötti együttműködés erősítése.

Összegző megállapítások

Tolna vármegyében az oktatási és képzési szolgáltatások rendszere megfelelő alapokat biztosít a lakosság számára, ugyanakkor a hátrányos helyzetű csoportok esetében továbbra is jelentős hozzáférési, eredményességi és esélyegyenlőségi problémák azonosíthatók. A korai fejlesztés, a tanulási felzárkóztatás, a lemorzsolódás csökkentése, a sajátos nevelési igényű gyermekek támogatása, valamint a felnőttképzésbe való bevonás erősítése kulcsfontosságú feladatot jelent.

A feltárt szolgáltatási hiányok kezelése integrált, több ágazatot összekapcsoló beavatkozásokat igényel. Az oktatási intézmények, a szociális és gyermekjóléti szolgáltatások, a foglalkoztatási szervezetek, a civil szféra és a helyi közösségek együttműködése alapvető feltétele annak, hogy

a hátrányos helyzetű csoportok oktatási és képzési esélyei javuljanak, ezáltal erősödjön társadalmi integrációjuk és munkaerőpiaci részvételük.

LAKHATÁS, KÖZSZOLGÁLTATÁSOK, INFRASTRUKTÚRA, KÖZBIZTONSÁG

Tolna vármegye lakhatási körülményei, a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés, a települési infrastruktúra minősége és a közbiztonság helyzete jelentős hatást gyakorol a hátrányos helyzetű lakossági csoportok életminőségére és társadalmi integrációs esélyeire. A vármegye településszerkezetéből adódóan különösen a kisebb lélekszámú, periférikus fekvésű településeken jelentkeznek olyan szolgáltatási és infrastrukturális hiányosságok, amelyek fokozzák a társadalmi leszakadás kockázatát.

Lakásállomány és lakáskörülmények:

A vármegye lakásállományának jelentős része előregedett, energetikai szempontból korszerűtlen, és több településen magas az alacsony komfortfokozatú vagy felújításra szoruló lakások aránya. A hátrányos helyzetű családok esetében gyakori probléma a túlszűfolt lakhatás, az energiahatékonysági hiányosságokból eredő magas fenntartási költség, valamint a lakóingatlanok rossz műszaki állapota.

A szegénység által leginkább érintett háztartások számára sok esetben nehézséget jelent a lakhatási költségek finanszírozása, a megfelelő minőségű lakókörnyezet fenntartása, illetve a korszerűsítési beruházások megvalósítása. A kistelepüléseken korlátozott az elérhető bér lakásállomány, ami tovább szűkíti a lakhatási mobilitás lehetőségeit.

A beavatkozások között kiemelt jelentőségű a lakhatási körülmények javítását célzó programok támogatása, az energiahatékonysági fejlesztések ösztönzése, a szociális és önkormányzati bér lakásállomány fejlesztése, valamint a lakhatási tanácsadási szolgáltatások erősítése.

Közzolgáltatásokhoz való hozzáférés:

A vármegye városaiban és nagyobb településein a közzolgáltatások többsége megfelelően elérhető, ugyanakkor a kisebb településeken számos szolgáltatás csak korlátozottan vagy egyáltalán nem áll rendelkezésre.

A könyvtári és kulturális szolgáltatások alapvetően biztosítottak, azonban a kisebb településeken szűkebb a programkínálat, és korlátozottabbak a közösségi művelődési lehetőségek. A kulturális eseményekhez, színházi előadásokhoz, mozielőadásokhoz és egyéb közösségi programokhoz való hozzáférés jelentős területi különbségeket mutat.

Több településen problémát jelent a pénzügyi szolgáltatások korlátozott elérhetősége, különösen a bankautomaták hiánya. Hasonló kihívásként jelenik meg a postai szolgáltatások csökkenő helyi jelenléte, illetve az élelmiszer-kiskereskedelmi szolgáltatások szűkülése. A kisebb falvakban élők számára gyakran csak utazással érhetők el a szélesebb körű kereskedelmi és szolgáltatási lehetőségek.

A vendéglátóhelyek és szálláshelyek jelenléte elsősorban a turisztikailag frekvenciált térségekben koncentrálódik, míg egyes településeken ezek teljesen hiányoznak, ami korlátozza a helyi gazdasági és közösségi élet fejlődési lehetőségeit.

A fejlesztési lehetőségek között szerepel a helyi szolgáltatások fenntartható működésének támogatása, a digitális szolgáltatások fejlesztése, a kulturális és közösségi programok bővítése,

valamint a mobil és integrált szolgáltatási formák alkalmazása a kisebb települések ellátásának javítása érdekében.

Közösségi közlekedés:

A közösségi közlekedés elérhetősége a vármegye települései között jelentős eltéréseket mutat. A nagyobb városok megfelelő közlekedési kapcsolatokkal rendelkeznek, ugyanakkor a kisebb települések esetében korlátozott a járatsűrűség, és több helyen nehézséget okoz a munkahelyek, közszolgáltatások, oktatási intézmények vagy egészségügyi ellátások napi szintű elérése.

A hátrányos helyzetű lakosság számára a közlekedési költségek, a ritka menetrendi kapcsolatok és a szolgáltatások központokba történő koncentrációja egyaránt akadályozó tényezőt jelentenek.

A beavatkozások során indokolt a közösségi közlekedési kapcsolatok fejlesztése, az igényalapú közlekedési megoldások támogatása, valamint a közlekedési szolgáltatások és a lakossági szükségletek összehangolása.

Települési infrastruktúra:

A helyzetfeltárás szerint a települési infrastruktúra fejlettsége jelentős különbségeket mutat a vármegye egyes térségei között. Számos településen szükséges az önkormányzati utak, járdák és csapadékvíz-elvezető rendszerek felújítása, fejlesztése.

Az aktív közlekedési formák támogatása érdekében több térségben indokolt a kerékpárút-hálózat bővítése, valamint a meglévő szakaszok korszerűsítése. A közterületek állapota és a közösségi terek minősége közvetlenül befolyásolja a lakosság életminőségét és a települések megtartó erejét.

A gyermekek és fiatalok számára biztosított közösségi és rekreációs infrastruktúra – játszóterek, szabadtéri fitness- és tornapályák, sportlétesítmények – több településen fejlesztésre szorul. Különösen a kisebb településeken figyelhető meg a szabadidős lehetőségek korlátozott köre.

A fejlesztési irányok közé tartozik a közterületek megújítása, a közösségi infrastruktúra fejlesztése, az akadálymentesítés előmozdítása, valamint a települések élhetőségét javító beruházások támogatása.

Bűnmegelőzés és közbiztonság:

Tolna vármegye közbiztonsági helyzete országos összehasonlításban kedvezőnek tekinthető, ugyanakkor a társadalmi leszakadással érintett térségekben és a sérülékeny társadalmi csoportok körében fokozott figyelmet igényel a bűnmegelőzés és az áldozatvédelem.

A hátrányos helyzetű lakosság különösen kitett a vagyon elleni bűneseteknek, a csalásoknak, az online visszaéléseknek, valamint a családon belül elkövetett bűncselekmények különböző formáinak. Az idősek, a gyermekek, a fogyatékkal élő személyek és az alacsony digitális kompetenciákkal rendelkező lakosok fokozott veszélyeztetettséggel rendelkeznek.

A bűnmegelőzési programok fontos szerepet töltenek be a biztonságtudatosság növelésében, a fiatalok devianciáinak megelőzésében, az áldozattá válás kockázatának csökkentésében és a

közösségi együttműködés erősítésében. Ugyanakkor több településen szükség van ezen programok elérhetőségének és intenzitásának növelésére.

Az áldozatsegítő szolgáltatások ismertségének és hozzáférhetőségének javítása, a rendészeti, szociális, gyermekvédelmi és civil szereplők együttműködésének erősítése, valamint a helyi közösségeket bevonó prevenciós programok bővítése hozzájárulhat a közbiztonság további javításához.

Összegző megállapítások

A lakhatás, a közszolgáltatások, az infrastruktúra és a közbiztonság területén feltárt hiányosságok közös jellemzője, hogy elsősorban a kistelepüléseken élő, alacsony jövedelmű, időskorú, roma, fogyatékossgal élő vagy egyéb szempontból hátrányos helyzetű lakossági csoportokat érintik. A szolgáltatásokhoz való hozzáférés egyenlőtlenségei, az infrastruktúra eltérő fejlettsége és a lakhatási problémák együttesen növelhetik a társadalmi kirekesztődés kockázatát.

A feltárt problémák kezelése érdekében olyan integrált fejlesztések szükségesek, amelyek egyszerre célozzák a lakhatási körülmények javítását, a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés bővítését, a települési infrastruktúra fejlesztését és a közbiztonság erősítését. A helyi önkormányzatok, közszolgáltatók, civil szervezetek, rendvédelmi szervek és közösségek együttműködésére épülő partnerségi megközelítés hozzájárulhat ahhoz, hogy Tolna vármegye valamennyi lakosa számára javuljanak az életminőséget meghatározó alapvető feltételek.